1265

Q. HORATIUS FLACCUS

Cum commentariis selectissimis Variorum: & scholiis integris

JOHANNIS BOND

Accedunt INDICES locupletissimi, tum Auctorum, tum Rerum.

Accurante

CORN. SCHREVELIO.

LUGD. BATAVORUM,

Apud Franciscum Hackium. A°. cIↃ IↃC LVIII.

Illustribus, Nobilissimis, Amplissimisque

DOMINIS,

D. AMELIO VAN BOUCKHORST, Domino de Wimmenum, Ordinis Equestris Adsessori, Rhenolandiæ Præposito & Aggerum Præfecto, ad Comitia Ord. General. olim, nunc ad Consessum Consiliariorum Hollandiæ West-Frisiæque Ord. Delegato.

D. GERARDO SCAEP, Equiti, Domino Cortehoeviæ, Reip. Amsteld. Consuli gravissimo, ad Sereniss. Daniæ ac Sueciæ Reges Exlegato, nuper ad Consessum Consiliariorum Hollandiæ West-Frisiæque Ord. Delegato.

D. CORNELIO VAN BEVEREN, Equiti, Strevelshouckiæ, &c. Domino, Reip. Dordr. Consulari spectatissimo, ad Sereniss. Britanniæ & Daniæ Reges Exlegato, nuper ad Consessum Consiliariorum Holl. West-Frisiæque Ord. Delegato.

Atque insuper,

Amplissimis, Gravissimis, Spectatissimisque

REIP. LEIDENSIS CONSULIBUS,

D. GUILIELMO PAETS, J.U.D.
Rhenolandiæ Comarchæ, Consulum Præsidi.

D. JOHANNI VANDER MAERSCHE.

D. ARNOLDO WITTENS, J.U.D.

D. RIPPERTO VAN GROENENDIJCK, J.U.D.

Illis & his, ACAD. Lugd. Bat.
CURATORIBUS;

NEC NON,

Sapientissimo, Consultissimoque Viro,

D. JOHANNI VAN WEVELICHOVEN, J.U.D. Reip. Leid. Syndico, & D.D. Curatoribus à Secretis;

Dominis meis summoperè colendis,

Observantiæ meæ, devotissimique animi
MONUMENTUM hoc,

L. M. Q.

D. D. D.

C. SCHREVELIUS.

CANDIDO & BENEVOLO
LECTORI,
S. P. D.

QUum more receptum ſit, in limine operis Lectorem præmonere, ſi quid editio præ cæteris peculiare habuerit, & quis ſcopus Auctoris fuerit, & quæ mens, qualique methodo uſus ſit: tum etiam quid in ipſo opere obſervandum. Paucis ergo Benigne Lector, accipe, quid hac Editione ſecunda præſtitum. Textum primò quod attinet caſtigatiſſimum Tibi jam exhibemus, utpote cum correctiſſimis Roberti & Henr. Stephani, tum Torrentii & aliorum editionibus collatum & quaſi concinnatum. Argumenta etiam ſingulis Odis, Satyris & Epiſtolis præfiximus, & notas arithmeticas verſibus appoſuimus & notis, ne quid hac in parte deſiderari etiam poſſet. Scholia Bondii integra damus, adjunctis etiam Variorum notis ſelectiſſimis, præcipue Acronis, Porphyrionis, Tur-

nebi, Lambini, Cruquii, Torrentii, Nannii, Salmasii, Heinsii, aliorumque, quorum Catalogum hic etiam exhibemus. Indices duos locupletissimos, tum rerum & verborum: tum Auctorum, tam veterum quam recentiorum, qui hoc in opere citantur, quorumque opera in notis usi sumus. Hæc & alia Reipub. litterariæ commodo, in lucem edita, si serena fronte excepta, plausum aliquem meruisse sensero, plurimum mihi gratulabor, animumque addent, majora posthac audendi, modo Deus Opt. Max. vires mihi eas & mentem eandem largiatur. Hisce fruere & vale.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI
VITA,

E vetusto quodam exemplari descripta.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut verò creditum est, salsamentario: quum illi quidam in altercatione exprobrasset, Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem? Bello Philippensi excitus à M. Bruto imperatore, tribunus militum meruit: victisque partibus, venia impetrata, scriptum quæstorium comparavit; ac primo Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuatus, non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, satis demonstratur illo epigrammate,

Ni te visceribus meis Horati
Plus jam diligo, tu tuum sodalem
Hinno me videas strigosiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio,

Horatii Flacci, ut mei, esto memor. Augustus epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem scripto significat, *Antè ipse sufficiebam scribendis epistolis amicorum: nunc occupatissimus & infirmus, Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab ista parasitica mensa ad hanc regiam, & nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus argumenti gratia, pauca subjeci, *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris. Rectè enim & non temere feceris, quoniam id usus mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri possit.* Et rursus, *Tui qualem*

habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire, nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν. Præterea sæpe eum, inter alios jocos, putissimum penem, & homuncionem lepidissimum appellat: unaque & alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mansuraque perpetuò crêdidit, ut non modo seculare carmen componendum injunxerit, sed & Vindelicam victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum: eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Post Sermones verò lectos quosdam, nullam sui mentionem factam ita sit questus, *Iratum me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros infamè tibi sit quod videaris familiaris nobis esse?* Expressitque Eclogam, cujus initium est,

> *Quum tot sustineas & tanta pericula solus,*
> *Res Italas armis tuteris, moribus ornes,*
> *Legibus emendes: in publica commoda peccem,*
> *Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.*

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus: qualis & à semet ipso in Satyris describitur, & ab Augusto, hac epistola, *Pertulit ad me Dionysius libellum tuum: quem ego (ne accusem brevitatem) quantulus cunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quam ipse es: sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ὀγκωδέστατος, sicut est ventriculi tui.* Ad res venereas intemperantior traditur. nam speculato cubiculo scorta dicitur habuisse disposita, ut quocunque respexisset, ibi ei imago coïtus referretur. Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum. Venerunt in manus meas & elegi, sub ejus titulo, & epistola prosa oratione, quasi commendantis

se Mæ-

ſe Mæcenati. Sed utraque falſa puto. nam elegi, vulgares: epiſtola autem, obſcura, quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt VI. Id. Decemb. L. Cotta & L. Torquato conſulibus. Deceſſit V. Kal. Decemb. C. Mario Cenſorino & C. Aſinio Gallo conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum: hærede Auguſto palàm nuncupato, quum urgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

EJUSDEM

Q. HORATII FLACCI VITA

In alio exemplari aliter ſcripta.

Q. HORATIUS FLACCUS Libertino patre natus in Apulia, cum parente in Sabinos migravit. Quem quum pater puerum Romam miſiſſet in ludum literarium, parciſſimis eruditus impenſis, anguſtias patris vicit ingenio: coluitque adoleſcens Brutum: ſub quo tribunus militum civili bello militavit: captuſque à Cæſare, poſt multum tempus, beneficio Mæcenatis non ſolùm ſervatus, ſed etiam in amicitiam receptus eſt. Quapropter Mæcenati & Auguſto in omnibus ſcriptis ſuis venerabiliter aſſurgit. Scripſit Carminum libros IIII. Epodωn I. Carmen ſeculare. De arte Poëtica I. Epiſtolarum lib. II. Sermonum II. Commentati ſunt in illum, Porphyrion, Modeſtus, Helenius Acron: omnium optimè C. Æmilius.

EJUSDEM

Q. HORATII FLACCI
VITA,

Per PETRUM CRINITUM, *Lib.* III. *De Poëtis Latinis.*

Q. HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. Patrem habuit libertini generis, unde illud, Sat. 6. l. 1.

Quem rodunt omnes libertino patre natum.

Pro certo habetur, ejus natalem fuisse duobus circiter annis ante conjurationem L. Sergii Catilinæ. quo tempore celebres erant in civitate, ex Poëtis, Valerius Catullus, Licinius Calvus, & Helvius Cinna: ex oratoribus, M. Cicero, Q. Hortensius, & Q. Catulus: ex Philosophis, Varro Terentius, & Figulus Nigidius. Orbilium Beneventanum (ut constat) à puero audivit, quem appellat Epist. 1. lib. 2. *plagosum*: ac mirum quàm brevi tempore in bonis literis profecerit. Ingenio enim facili & avidissimo fuisse traditur in capiendis optimis disciplinis. Ubi autem satis visus est navasse operam Latinis studiis, Athenas se contulit, ut Philosophorum præceptis liberius incumberet. Maximéque Epicureorum placita videtur probasse: ut illud urbanè dictum testatur, Epist. 4. lib. 1.

Me pinguem & nitidum bene curata cute vises,
Quum ridere voles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuisse dicitur subobscœnis, & ad bilem interdum paulò excitatior: adeo erga amicos gratus atque officiosus, ut nobiliorum etiam studiis & gratia clarior indies ac nobilior esset. Nam primò dignitatem tribunitiam honestis suffragiis est adeptus, & Romanæ legioni præpositus: quod ipse de se scribit. Amicos verò habuit, ex Poëtis, Albium Tibullum, Quintilium Varum, cujus obitum officiose

ciose deplorat: Valgium consularem, Virgiliúmque ipsum ex prima nobilitate, Julianum Florum, Maximum Lollium, & Mæcenatem, cum quo supra septem annos summa familiaritate vixit. quod cum ex locis multis, tum maximè his versibus apparet, Sat. 6. lib. 2.

Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero. ———

Nam cum ipso quidem Horatio jocari liberius Mæcenas, atque agere consuevit, eidemque concredere sua studia, in rebus civilibus. Quum ipsa civitas magnis factionibus teneretur, variisque seditionibus æstuaret, sequutus primò est Bruti & Cassii partes. quod à multis aliis & à Sidonio Apollinari, traditum est: qui ad Julium Majoranum sic refert,

Et tibi, Flacce, acies Bruti Cassíque sequuto,
Carminis est autor, qui fuit & veniæ.

Mox verò accidit ut favore Mæcenatis non dignitates tantum assequeretur, sed ipsi quoque Octavio imperatori foret insinuatus: quum liberè & amicè ad illum scribat. illas tamen epistolas, quæ referuntur à quibusdam, Augusti ad Flaccum, magis confictas opinamur, quàm dignas tanto principe, ejusque summa eruditione. quod ipsum cùm alia multa, tum elocutio in primis probat. Composuit perplura, quæ vulgo etiam sunt notissima: nos quam brevissimè repetemus: Libros Carminum quatuor, Epodôn, & Seculare carmen: quibus Augustum ac Mæcenatem miris laudibus celebrat. In scribendis jambicis mirè efficax habitus est: quod & Fabius Quintilianus testatur. Inter Lyricos verò (inquit) solùs verè dignus est legi Horatius: quoniam & insurgit aliquando, & plenus est jucunditatis & gratiæ: variisque verbis & figuris felicissime audax. Ex quo illud pervulgatum,

Hic inter lyricos sublimi vertice vates

Sidera summa ferit, seu dulcia furta puellæ
Cantat, amicitias, convivia, prælia, paces:
Sive Lycambeis lacerat latratibus hostem,
Impetit aut vario corruptos carmine mores.

Apollinaris quoque sic ad Tonantium de Horatio,

Sed tu per Calabri tramitis aggerem
Vis ut nostra dehinc cursitet orbita,
Qua Flaccus lyricos Pindaricum ad melos
Frænis flexit equos plectripotentibus,
Dum metro quatitur chorda Glyconio,
Nec non Alcaico, vel Pherecratio,
Juncto & Lesbiaco, sive Anapæstico:
Vernans per varii carminis eclogas
Verborum violis multicoloribus.

Diomedes Grammaticus, & alii veteres, undeviginti carminum modos ab Horatio decantatos asserunt, quorum rationes in tertio de Grammatice libro à Diomede ipso referuntur. Scripsit de Poëtica librum ad Pisones: volumina duo Satyrarum, ac totidem Epistolarum. In Satyra verò Lucilium sequutus est, etsi eum ut lutulentum accusat. Fabius certè Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipsum Horatium, ac purum in primis, & tersum. Quin hoc illi proprium & peculiare fuit, ut ridenti similis, & quasi dissimulans, improbitatem ac vitia hominum accusaret: quod ea magis urgeant atque afficiant quæ sensim irrepunt, quàm quæ aperta fronte invadunt. quod ipsum & Poëta Persius demonstrat,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico,
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Sed & Poëta Ovidius ingenuè fatetur magnopere se Horatianis versibus delectatum, & ejus carmen diligenter audisse: veluti Propertium, Macrum, Ponticum, & Bassum, qui jambicos lusit.

Et te-

TESTIMONIA DE HORATIO.

Et tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Quum ferit Ausonia carmina culta lyra.

Permultos verò enumerat Horatius, quorum & studium & judicium percoluit: ut Plotium, Mæcenatem, Varium, Virgilium, Fuscum, Viscos, Valgium, Pollionem, Messalam, & alios. Sequutus est eum in componendis lyricis Paulus Passienus: qui (ut est autor Plinius) mirifice illum exprimebat. Statura fuisse traditur brevi, corpore obeso, oculis lippis: quæ vel ex carmine illius variis locis colliguntur. Mortuus est autem Horatius anno ætatis suæ septimo & quinquagesimo, ut in Eusebii annalibus relatum est. Alii supra septuagesimum annum vixisse scribunt. quod ego tamen falsum existimo, ut alibi observatum est.

TESTIMONIA VETERUM SCRIPTORUM DE Q. HORATIO FLACCO.

Ovidii ex lib. 4. Trist. Eleg. 10.

Et tenuit nostras numerosus HORATIUS *aures,*
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.

Petronii Arbitri ex Satyr.

Homerus testis & Lyrici, Romanusque Virgilius & HORATII *curiosa felicitas.*

Lucani ex Poëmatio ad Calpurnium Pisonem.

——— *Mæcenas alta Toantis*
Eruit, & populis ostendit nomina Grajis:
Carmina Romanis etiam resonantia chordis
Ausoniamque chelim gracilis patefecit HORATI.

Persii

Testimonia de Horatio.

Persii ex Satyra 1.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus *amico*
Tangit, & admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.

Quintil. ex Orator. Institut. lib. 10. cap. 1.

Multo est tersior [sc. Lucilio] *ac purus magis* Horatius, *& ad notandos hominum mores præcipuus.* & paulo post, *Jambus non sanè à Romanis celebratus est ut proprium opus, à quibusdam interpositus: cujus acerbitas in Catullo, Bibaculo,* Horatio: *quanquam illi Epodos intervenire reperiatur. At Lyricorum idem* Horatius *fere solus legi dignus. Nam & insurgit aliquando, & plenus est jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis felicissimè audax.*

Ejusdem ex Dialogo de Oratorib.

Exigitur enim jam ab oratore etiam Poëticus decor, non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus, sed ex Horatii *& Virgilii & Lucani sacrario prolatus.*

Martialis ex lib. 8.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina Flacci,
Pindaricos posset cùm superare modos.

Ælii Lampridii ex Alexandri Severi vita.

Latina cùm legeret, non alia magis legebat quàm de Officiis Ciceronis & de Republica. nonnunquam & Oratores & Poëtas, in queîs Serenum Sammonicum, quem ipse noverat & dilexerat, & Horatium.

Ausonii ad Nepotem de studio puerili.

Te præeunte, nepos, modulata Poëmata Flacci,
Altitonumque iterum fas est didicisse Maronem.

D. Hie-

D. Hieronymi ex Præfat. in Chron. Eusebii.

Denique quid Psalterio canorius? Quod in morem nostri FLACCI *& Græci Pindari, nunc Jambo currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico tumet, nunc semipede ingreditur.*

Sidonii Apollinaris ex Epistol. lib. VIII. ad Lampridium.

——— stilus aut Maronianus
Aut quo tu Latium beas HORATI,
Alcæo potior Lyristes ipso.

Ibidem.

In Lyricis FLAÇCUM *sequutus, nunc ferebatur in Jambico citus, nunc in Choriambico gravis, nunc in Alcaico flexuosus, nunc in Sapphico inflatus.*

Ejusdem ex Præfat. Panegyr. dicti Cæsar. Jul. Val. Majorano.

Et tibi FLACCE *acies Bruti Cassique sequuto*
Carminis est auctor, qui fuit & veniæ.

Ejusdem Felici Domino Pióque fratri.

Non quod per Satyras, Epistolarum
Sermonumque sales, novumque Epodon,
Libros Carminis ac Poëticam Artem
Phœbi laudibus & vagæ Dianæ
Conscriptis voluit sonare FLACCUS.

Commentatoris veteris in Horatium.

Satyra HORATI *inter Lucilii Satyram & Juvenalis est media: nam & asperitatem habet, qualem Lucilius; & suavitatem, qualem Juvenalis.*

NO-

NOMINA EORUM,

Ex quibus

NOTÆ VARIORUM

DESUMPTÆ.

Acron.
Alexander ab Alexandro.
And. Matthiolus.
Bembus.
Bond.
Brodæus.
Canterus.
Carondeletius.
Commentator vetus.
Cruquius.
Cujacius.
Dousa.
Erasmus.
Faërnus.
Ferrarius.
Figulus.
Franc. Duarenus.
Franciscus Floridus.
Fulv. Ursinus.
Germanus Valens.
Gifanius.
Glareanus.
Had. Junius.
Heinsius.
Hermannus Figulus.
Hermolaus Barbarus.
Joan. Goropius Becanus.
Jovianus Pontanus.
Lambinus.
Landinus.
Linacer.
Lubinus.
Luisinus.
Muretus.
Nannius.
Onuphr. Panvinus.
Passeratius.
Pet. Ciacconius.
Pet. Crinitus.
Pet. Victorius.
Politianus.
Porphyrio.
Pulmannus.
Rondeletius.
Rutgersius.
Salmasius.
Scaliger.
Sigonius.
Stephanus.
Tonstallus.
Torrentius.
Turnebus.
Valla.
Woulardus.
Xiphilinus.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM LIBER PRIMUS.

ODE I. Προσφωνητική.

Ad MÆCENATEM.

Alios alia delectant: Horatius verò Poëtæ nomen, præsertim Lyrici affectat, tanquam sibi honorificentissimum futurum; præsertim si eo dignus, vel ipsius Mæcenatis judicio, censeatur.

MÆCENAS, *atavis edite regibus,*
O & præsidium, & dulce decus meum:
Sunt, quos curriculo pulverem Olympicum

Colle-

CARMINUM LIBER I.] Hæc est legirima inscriptio, non vulgaris illa *Odarum libri*, aut *Odæ*. Carmen enim Horatio est, μέλος. Unde μελικοὶ, quos ipse secutus, Græcorum Lyrici.

1. *Mæcenas.*] Exordium à natalibus Mæcenatis, cum grata beneficii atque accepti honoris commemoratione: ut qui per Mæcenatem sit Augusto gratus factus & familiaris. *Cruquius.* Primam Oden exponit Turneb. lib. 22. cap. 13. *Atavis.*] Atavus proprie avi non pater, sed proavus est. Peculiare autem est auctoribus, ut *avos atavosque* pro majoribus ponant. Vetustissimam ergo generis nobilitatem intelligit: & ut Propert. Eleg. 3. *Mæcenas eques Etrusco de sanguine regum.* Tortentius. *Atavis edite regibus.*] Antiquis regibus prognate, cui Menodorus pater, Menippus avus, Cecinna rex Etruscorum fuit atavus.

2. *Præsidium.*] Tutela vel propugnatio mea & dulce ornamentum. Ut Od. 39. lib. III. *Insigne mæstis præsidium reis*, id est, tutela. *Decus.*] Ornamentum. Virg. 2. Georg. *O decus, ô famæ meritò pars maxima nostræ.* Et, *Principibus placuisse viris non ultima laus est.*

3. *Sunt quos.*] Εἰσὶν οὓς. Hellenismus. *Sunt, quos.*] Sunt qui ludis delectantur, utpote Olympiacis, in quibus

Collegisse juvat : metaque fervidis
Evitata rotis, palmaque nobilis
Terrarum Dominos evehit ad Deos.
Hunc, si mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus :

Illum,

concitari solebat pulvis, quo currentes spargebantur. *Curriculo.*] Malim, inquit, Lambinus, *curriculi* nomine hoc loco currum significari, quam spatium in quo curritur. Quocumque autem modo accipiamus, ad curulium certaminum studium referemus, quo non minus Romani ludis suis Circensibus, quam Græci Olympicis insaniverunt. *Torrentius. Curriculo*] Curru. *Pulverem.*] Equorum cursu pulvis excitatur: itaque ex eo quod subsequitur, id quod antecedit intelligere debemus. Od. 1. lib. 2. *Non indecoro pulvere sordidos.* Lambin. *Olympicum.*] Inter reliquos Græciæ ludos longè celeberrimi fuerunt Olympici: sic dicti, propter Jovis Olympii delubrum, quod in Achaia fuit celebratissimum: qui ludi juxta Pisam & Elidem, in campo, cui *Olympia* nomen, magno conventu totius Græciæ, certamine equestri, quinto anno celebrari consueverunt, in honorem Jovis Olympii. De ludis Circensibus vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8.

4. *Metaque fervidis.*] Curuli certamine contendentium prima ac præcipua cautio est, ut ipso cursus flexu contingere quidem metam videantur, non impingant tamen. In illo summa artis laus; in hoc summum etiam vitæ periculum. *Torrent. Metaque evitata.*] Terminus (ad quem dirigitur cursus) cautè evitatus. *Fervidis.*] Rotæ enim currendo fervent.

5. *Palmaque nobilis.*] Præmium victoriæ, quæ homines nobilitat. Hic τελεία στιγμὴ ponenda est. Repetendum autem ἀπὸ κοινοῦ *juvat.* Qui hanc oden primi contaminare aggressi sunt, offendit genus loquendi fortasse duriusculum, sed tamen Flacco usitatum: ut infra,

Est qui nec veteris pocula Massici,
Spernit. ———

Et clarius Ode 1. lib. 4.

Me nec fœmina, nec puer
Jam nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero.

6. *Terrarum Dominos.*] Periphrasis Romanorum, juxta illud Poëtæ,

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Interim Græcorum insaniam deridens, apud quos in Olympiis vicisse, majus erat ac gloriosius, quam Romæ triumphasse. Unde *Olympionicarum vita*, tanquam felicissima etiam in proverbium abiit. *Torrent.* per *Terrarum Dominos* Herman. Figulus intelligit, Reges & Principes, qualis fuit Hercules, Corœbus, Alcibiades, aliique, qui in Olympiis victores fuisse dicuntur. Alii per *Terrarum Dominos*, Deos intelligunt. *Evehit ad Deos.*] Diis æquiparat.

7. *Hunc si, &c.*] Hic se Diis immortalibus parem putat, si ad quam maximos honores perveniat: ille, si amplissimas opes consecutus sit. Agricolam autem, qui immoritur studio agellos patrios excolendi, adducere nunquam possis, quin quietè rusticari malit, quam cum periculo mercaturam aggredi. *Rutgersius. Hunc si.*] *Hunc*, id est, alium, qui honoribus inservit. *Mobilium.*] Multi libri habent *nobilium*, idque proprium videtur illius populi, ob rerum magnitudinem gestarum epitheton. *Torrent. Mobilium turba Quiritum.*] Pop. Romanus in suffragiis ferendis semper erat mobilis & inconstans.

8. *Tergeminis.*] Maximis atque amplissimis. Turn. lib. 3. cap. 20. & lib. 18. cap. 12.

Illum, si proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
Gaudentem patrios findere sarculo
Agros: Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

Luctan-

cap. 12. *Geminus* enim & *Tergeminus* & *Septemgeminus*, pro magnis sæpè à veteribus usurpantur, uti & *duplex*. Possimus etiam pro instauratis sæpius reiteratisque, vel iisdem, vel novis magistratibus *Tergeminos* exponere, aut cum Porphyrione ad geminatos populi in Theatro plausus referre. *Torrent.* Loquitur enim de eo qui favorem vulgi captans, opter, quum ingressus sit theatrum, plausum sibi edi à populo. Sic enim excipiebantur in theatrum principes, de quibus bene populus sentiebat. Convenit cum hoc loco Ode 17. lib. 2.

—— quum populus frequens
Lætum theatris ter crepuit sonum.

Stephan. Vel *Tergeminis* quasi à tribus ordinibus, scilicet senatorio, equestri & plebeio illatis. *Rutgers. Tergeminis.*] Honoribus amplissimis, & maximis, vel, Ædilitate majore, Prætura, & Consulatu. *Tollere.*] Extollere ad sublimiorem dignitatis gradum.

9. *Illum, si proprio.*] Ita distinguunt vulgò; ut ejusdem viri sit, & agros sarculo findere; & possidere quantum producit Africa. Atqui discrimen nimis manifestum est. Altero enim agricola designatur, sedulus, beatus parvo: ut Epod. 2. altero dives, qualem alibi opponit Trasio, hoc est quod de Mario Plutarchus dicit, πλοῦτον ἀρκοῦντα βασιλείαις ὁμοῦ πολλαῖς κεκτημένος. Id enim per *Africæ messes* Poëtæ volunt. Deinde quid tantopere mirandum est, si quisque immensas opes quietè possidere mavult; quam exigui lucelli caussa infido mari se committere? *Rutgers. Illum.*] *Illum*, id alium hominem qui agriculturam exercet. *Si proprio condidit horreo.*] Si factus sit dives & copiosus arator.

10. *De Libycis verritur.*] Notatur provinciæ Africæ fertilitas. Nec vero ab uno aliquo verri omnia vult Horatius; sed divitem dicit, cui ex singulis quæ profert Libya abunde satis est. *Torrent. Areis.*] Agris latis, planis & apricis. *Cruquius. Libycis verritur areis.*] Quicquid colligitur ex agris fertilibus, cujusmodi sunt in Libya regione frumenti feracissima.

11. *Findere sarculo.*] Agros ligone fodere. vel, agros colere sarculo, quod est genus rastri, Græci τὸ σκαλίδιον appellant.

12. *Attalicis conditionibus.*] Nunquam eum de sententia sua deducas, quamvis regias opes ei offeras, cujusmodi erant Attali regis Pergami.

13. *Nunquam dimoveas.*] Lambinus contrà omnium exemplarium fidem *Demoveas* mavult legere: cum *Dimoveas* pro ad aliud studium distrahere, aptissimè dicatur. Sensus enim est, effici non facile posse, ut, qui agriculturæ deditus est, ad res nauticas se convertat. *Torrent. Cypria.*] Cyprus enim omni materia ad navium ædificationem sic abundabat, ut ab ima carina, ad summum carchesium, sine subsidiis aliarum regionum rotam navim absolveret, & omnibus armamentis eam instrueret. Turneb. lib. 8. cap. 15. *Cypria.*] Nave ex trabibus Cypriis compacta: pro quavis nave.

14. *Myrtoum mare.*] Id mare sive à Myrtoo Oenomai auriga, in illud præcipi-

Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium, & oppidi
Laudat rura sui: mox reficit rateis
Quassas, indocilis pauperiem pati.
Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit; nunc viridi membra sub arbuto
Stratus; nunc ad aquæ lene caput sacræ.
Multos castra juvant, & lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus

Dete-

cipitato: sive à Myrtilo quodam; sive à muliere Myrtone quod Pausanias mavult, sit appellatum, pars est Ægei maris; uti & *Icarium*, ab Icaro ibi submerso. *Torrent. Pavidus nauta.*] Aptum hoc loco epitheton. Nam qui mutato, quo natura trahitur, studio, mare ingressus est, non potest non expavescere. Alioqui audaces & intrepidi sunt qui assueverunt mari. *Idem. Pavidus secet mare.*] Propter naufragii metum.

15. *Luctantem Icariis fluctibus.*] Confligentem cum fluctibus Icariis. Sic Græci *παλαίουσι*. *Africum.*] Qui flat ab occasu hyberno. Rectè ergo Virgil. *Creberque procellis Africus.*

16. *Otium & oppidi.*] Non otium sui oppidi, ubi nullum est otium, sed nihil quam negotium & vita sollicita; sed otium & rura sui oppidi, id est, otium rusticum, vitam tranquillam, & ab omni tumultu remotam. *Cruquius.*

18. *Rateis quassas.*] Naves laceras. *Indocilis pauperiem.*] Hellenismus, pro indocilis ad patiendum. Vel qui doceri non potest pauperiem pati.

19. *Est qui nec veteris pocula.*] Est aliud genus hominum, qui genio indulgent. *Massici.*] Pro quovis vino generoso: nascitur autem in Massicis montibus, qui sunt in Campania. *Lambinus.*

20. *Nec partem solido, &c.*] Hoc est diem frangere. Solidus autem dies totus est & integer, administrandis sine intermissione, rebus dicatus. *Demere* ergo *partem de die*, est aliquot horas ab agendis rebus, quasi furto sublatas, dare voluptati. Demimus enim partem de toto; sed adiminus totum ipsum. *Cruquius. Demere de die.*] Frangere diem intermittendo laborem, pabuloque corpus reficiendo.

21. *Membra sub arbuto.*] Habens membra strata sub arbuto viridi, id est, sub arbuto amœna & conviviis idonea.

22. *Ad aquæ caput.*] Caput vocamus, ubi primum erumpunt fontes, & eorum origines. *Sacræ.*] Pulchre enim Seneca Epist. XLI. *Magnorum fluminum capita veneramur: subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet: coluntur aquarum calentium fontes.* Verum quoniam se flumina fere in ramos spargunt, nec uno semper ostio in mare defluunt, hinc factum est, ut, cum diversa esse quodammodo videantur, tot capita eis, quot exitus, attribuantur κατ' ἐξοχὴν [illegible]. Hinc Rheni capita apud Cæsarem, &c. *Torrent. Sacræ.*] Omnis fons in origine sacer est, suoque murmure somnos allicit.

24. *Bellaque matribus.*] Matres pro nuptis accipio: quæ bellum omne merito execrantur, ob crebas parentum libe-

Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator teneræ conjugis immemor:
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
Seu rupit tereteis Marsus aper plagas.
Me doctarum ederæ præmia frontium
Dîs miscent superis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori
Secernunt populo: si neque tibias
Euterpe cohibet: nec Polyhymnia
Les-

liberorumque & conjugum mortes. *Torrent.*

25. *Detestata.*] Propter filiorum interitum. *Manet sub, &c.*] Venatio non modo jucunda & utilis corpori exercendo, verum etiam multis nominibus semper commendata. Vide Xenophontem de Venatione. *Sub Jove frigido.*] Ὑπὸ διὸς, id est, sub dio. Periphrasis aëris nocturni, qui ut humidior est, ita & frigidior. Et vide quanta sit assuetudo vitæ cum delectatione, quæ incommoda commodis, dura mollibus antefert. *Cruquius.*

26. *Teneræ conjugis immemor.*] Conjugis delicatæ.

27. *Fidelibus.*] Mira est canum fidelitas in dominos.

28. *Seu rupit teretes.*] Seu effugit aper ruptis retibus, ex tereti, & rotundo fune contextis. *Marsus aper plagas.*] Sabellus, pro quovis apto.

29. *Me doctarum.*] Nunc per contentionem describit, quo studii genere ipse potissimum recreetur. *Ederæ.*] Daphne Apollini dilecta in laurum, Cissus à Baccho adamatus in ederam sibi cognominem (nam eam Græci κισσὸν vocant) conversi fuere. Merito igitur Poëtæ, qui in Apollinis & Bacchi tutela sunt, lauri atque ederæ frondibus coronantur. *Torrentius. Hederæ præmia frontium.*] Poëtæ victores coronis ederaceis donabantur.

30. *Diis miscent superis.*] Ad illum animi motum refer, quo divinitus agitati Poëtæ, talia interdum mysteria proferunt, ut cælestium consortio interfuisse videantur. Hinc & illud est Ovid. VI. Fastor. *Est Deus in nobis, agitante calescimus illo, Impetus hic sacræ semina mentis habet. Me gelidum nemus.*] Umbrosum, opacum. Nemus autem hic accipe per metonymiam pro Diis Silvanis & Faunis, iis enim cum Nymphis immixtum, dicit se conversari & canere carmina.

31. *Leves cum Satyris chori.*] In saltando celeres.

32. *Secernunt populo.*] Vel ita me alliciunt, ut nihil commune mihi esse velim cum populo. *Stephan.* Vel me semovent ab urbanis rebus, populárique studio. Turn. l. XI. c.26. *Secernunt populo.*] Me dignum faciunt, ut propter excellentiam à vulgo segreger. *Si, neque tibias.*] Id est, quia Musis ita visum est, quarum favore & munere divina hæc beneficia consecutus sum. *Cruq. Si neque tibias.*] *Si*, id est, quia sic placet Musis, quarum favore hæc beneficia consecutus sum.

33. *Euterpe.*] Dulcis enim tibiarum concentus, vehementer animos afficit ac delectat. Innuit autem Euterpen Musam, carminis suavitatem & gratiam sibi non denegare. *Cruquius. Euterpe cohibet.*] Una ex musis, eaque jucunda. *Polyhymnia.*] Hanc Musarum unam, etiam *Polymniam* appellant: vel ob multiplicem rerum memoriam; vel ob Har-

Lesboum refugit tendere barbiton:
Quod si me Lyricis vatibus inseres,
Sublimi feriam sidera vertice.

ODE II. προσφωνητική.

Ad AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes iratos esse Romanis, ob Cæsaris cædem: unam imperii spem in Augusto constitutam: & pro ejus incolumitate, ut parentis patriæ, vota facit.

JAM *satis terris nivis, atque diræ*
Grandinis misit Pater: & rubente
Dextera sacras jaculatus arceis,

Ter-

moniæ facultatem. *Torrent. Polyhymnia.*] Musarum altera, cui bene dicendi facultas adscribitur.

34. *Lesboum.*] A loco nimirum Lesbo insula, idque propter Alcæum & Sappho egregios Lyricos, ex ea insula oriundos. *Lesboum refugit tendere.*] Quale barbiton Sappho & Alcæus egregii Poëtæ in insula Lesbo tendere solebant. *Barbiton.*] Instrumentum multarum chordarum, quo Poëta Alcæus cecinit. *Cruquius.*

35 *Quod si me.*] Κατ' ἐξοχὴν effert Mæcenatis judicium in discernendis carminibus Lyricis, cumque tanquam Criricum statuit: adeo ut fateatur aliis se satis commendatum iri, modo ab ipso, vatibus Lyricis adnumeretur. *Quod si me.*] Si me (ô Mæcenas) inter Lyricos Poëtas numerabis, ad cœlum usque evehar, idemque digito attingam, id est, fortunatus ero super morralium conditionem, vel ero in oculis omnium resplendens, ut sydus inter homines.

CUm *C. Cæsaris Dictatoris mortem crebra atque horrenda prodigia sequuta fuissent, celebres ejus sæculi Poëtæ in Augusti successoris gratiam, ea sic interpretati sunt; ut Dii cædis illius indignitate commoti, ultionem meditari viderentur.* Turnebus *lib.* 6. *cap.* 8.

1. *Jam satis terris.*] Heinsius κακέμφατον illud in *satis terris nivis*, reprehendit: quodque levi mutatione surrepsisse pro *terræ*, & hoc pro *tetræ* credit. Scribit ergo *tetræ nivis, diræ grandinis*, ominosæ, ut quæ tot clades ac calamitates Populo Rom. portenderet. *Diræ.*] Aptissimum hic epithetum, quasi Diis iratis immissæ. *Nivem* adjungit, nec frequentem in urbe, & instantis diluvii incrementum. *Torrent. Diræ.*] Grandinis formidandæ, ut à Jovis ira provenientis.

2. *Pater.*] Jupiter. *Rubente dextera.*] Tres esse manubias, quæ Tusco vocabulo Deorum fulmina dicuntur, docet Turneb. lib. 6. cap. 1. & Cruquius in suis notis. Porro tertiam hic significari manubiam, quæ reipub. statum concutiat, cum ex rubente Jovis ob ignem plurimum dextera, intelligimus: tum ex eo, quod sacras imperii arces, hoc est, ipsum Capitolium, petiverit. *Torrent. Rubente dextera sacras.*] Fulmine ex igne rubente.

3. *Jaculatus.*] Græcè dicitur ἔβαλον, id est, feriit. Turneb. lib. 21. cap. 20. *Jaculatus arces.*] Qui Capitolium, vel templa deorum quum fulmine

per-

Terruit urbem:
Terruit genteis, grave ne rediret
Seculum Pyrrhæ, nova monſtra queſtæ:
Omne quum Proteus pecus egit altos
Viſere monteis:
Piſcium & ſummâ genus hæſit ulmo,
Nota quæ ſedes fuerat columbis:
Et ſuperjecto pavidæ natarunt
Aequore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etruſco violenter undis,

Ire

percuſſerit, Romam terruit, id eſt, cives urbanos timere fecit.

5. *Terruit gentes, ne.*] Ε'φόϐησε μή. Timorem incuſſit ne.

6. *Seculum Pyrrhæ nova monſtra.*] Ne tempus eluvionis rediret, cum Deucalion, & Pyrrha ſoli ex univerſo hominum genere relicti Parnaſſum montem conſcenderint, ibi ut ſe tutos ab aquarum vi conſervarent. *Queſtæ.*] Quæ de admirabilibus monſtris querebatur.

7. *Omne quum Proteus.*] Pecus, commune etiam marinis animalibus nomen. Auget autem monſtrum, quod ne Proteus quidem & ipſe Deus, & Neptuni Phocarum cuſtos, littus uſquam invenerit; ſed gregem ſuum nova viſurum ſpectacula in montes egerit. *Torrent. Proteus.*] Quum Proteus Phocarum paſtor, & cuſtos, pecus, id eſt, vitulos marinos, eduxit ad viſendum altos montes. *Pecus egit Viſere.*] Helleniſmus, pro eduxit ad videndum, ἦγε ἐπισκέπτεσθαι, ad inſpicienda paſcua inſolita incognitaque. *Cruquius.*

9. *Piſcium & ſumma, &c.*] Naturæ contraria dicit diluvio contigiſſe; ſcilicet, ut in arboribus hærerent piſces: & damæ ſilveſtres in aquis natarent, quas Virg. maſculino genere dixit:

Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Comm. *Ulmo.*] Ulmus ponitur pro quavis arbore.

10. *Fuerat columbis.*] Atqui id avium genus in arboribus non nidificat. Ad turtures ergò referendum:

Nec gemere aëria ceſſabit turtur ab ulmo.

Columbis.] Turturibus, vel palumbibus.

11. *Superjecto pavidæ natarunt.*] Sibi & terræ ſuperinjecto & ſuperimpoſito. *Lubin.*

13. *Flavum Tiberim.*] Id hujus amnis proprium epitheton: multo magis cum eluviem agris meditans,

Verticibus rapidis, & multa flavus arena
In mare prorumpit.

Flavum Tiberim.] Tiberim turbidum & arenæ colore flavum. Turn. lib. 22. c.7.

14. *Retortis Littore.*] Loci hujus ſententia eſt; Tiberim infeſtum Romanis, veluti ſtudio, retortis ac repulſis ab Etrutia undis, & retrò in caput & ſurſum verſus actis, urbem inundaſſe, & urbana ædificia diruiſſe. Vel vidimus Tiberim retorquentem undas ſuas ab oſtiis Tyrheni maris Romam verſus, ire dejectum, &c. *Littore Etruſco.*] Undis repulſis à littore Etruſco, vel à Tyrrheno mari, in quod Tiberis influit.

Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Vestæ:
Iliæ dum se nimiùm querenti
Jactat ultorem: vagus & sinistra
Labitur ripa, Jove non probante, U-
xorius amnis.
Audiet civeis acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum
Rara juventus.

Quem

15. *Monumenta regis.*] Regiam Numæ Pompilii.

16. *Templaque Vestæ.*] Dionys. Halicarnass. lib. 2. tradit, Numam Pompilium ædem Vestæ condidisse extra Romam, quadratam, medio inter Capitolium & Palatium loco, unis mænibus utroque colle circumcluso: quæ quidem rotunda fuit, eo quod terra quæ rotunda est, Vestæ dicta sit, quod rebus omnibus vestiatur, aut quod vi sua stet, ut Ovid. in Fastis, ait. *Cruquius. Vestæ.*] Fuit Vesta Saturni filia ex Ope, foci custos, & præses, cui Numa Pompilius ædem condidit.

17. *Iliæ dum se nimium.*] Iliæ Romuli matri, Tiberis uxori, abs qua Julius Cæsar ortum habuit. Turn. lib. 6. c. 8. *Querenti.*] Conquerenti de Cæsaris nece.

18, *Jactat ultorem.*] Magnificè gloriatur. *Vagus.*] Errans extra alveum. *Sinistra.*] Ergo sinistrâ, quia Tiberi currenti urbs est à sinistra.

19. *Jove non probante.*] Est formula usitata, de eo quod præter æquum fit & bonum. Sic quod rectè fit, *æquo Jove* fieri dicitur. *Jove* ergo *non probante*, est, irato Jove: non quod Tiberis sinistra ripa labatur. Sed *Jove non probante*, cædem Cæsaris: id est, quia non probat: participium enim vim Græcam habet, & causam notat. *Heinsius. Jove non probante.*] Hoc addit, non quod Jupiter Cæsaris necem vindicari ægrè ferret: (nam & ipse ultor accessit) sed quod ei non placeret, conjugali potius amori, quam tuendæ Cæsaris dignitati, tam iniquam ultionem institui, ut templa quoque dejicerentur. *Torrent. Jove non probante.*] Jove indignante, & penè invito.

20. *Uxorius amnis.*] Tiberi suæ uxori nimium indulgens.

21. *Audiet cives.*] Versus proximos quatuor, tanquam vates interserit Horatius, prædicens secuturam ex bellis civilibus vastitatem. *Audiet cives.*] Rara juventus, id est, posteri nostri, pauci admodum ex bellorum civilium reliquiis, ideoque rari, audient cives in civium corpora gladios exacuisse, quibus Persæ Pop. Romani hostes, perirent melius, id est, justius perirent.

22. *Graves.*] Ab armorum genere. Hi namque Sarmatarum instar, ferreis laminis, aut præduro corio conserto muniti, turmisque instructi, mirum dictu, quanti roboris quantæque formidinis existerent. *Cruquius. Graves Persæ.*] Persarum nomine Parthos significat, Crassi cæde, & quod Cæsarem, ultionem Crassi parantem, periisse audierant, ferocientes. *Torrent.*

23. *Vitio parentum.*] Parentum culpâ.

25. *Quem*

Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece qua fatigent
Virgines sanctæ minus audientem
Carmina Vestam?
Cui dabit parteis scelus expiandi
Jupiter? tandem venias precamur,
Nube candenteis humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis Erycina ridens,

Quam

25. *Quem vocet Divûm.*] Ἀπορία. More hominum facit, qui in rebus malis, semperque in deterius vergentibus, cum nihil amplius aut remedii superesse aut consilii sentiunt, ad preces & vota confugiunt, deisque tutelaribus invocatis, se suaque commendant. Estque quædam προσαγωγὴ ad id quod instituit, nimirum ut Augustum divum faciat, qui rebus jam propè desperatis in tempore succurrat. *Cruquius.* *Quem vocet Divûm.*] Hactenus de ostentis, nunc ad eorum procurationes ac numinum obsecrationes convertitur. *Quem vocet Divûm.*] Ergo quem Divûm vocet populus? &c.

26. *Imperî rebus.*] Est imperium ipsum. *Rebus.*] Libertati & dignitati senatus, vergentis ad ruinam. *Prece qua fatigent.*] Quibus precibus virgines Vestales impensè rogent & obsecrare debeant Vestam?

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales, perpetuæ virginitatis honore venerabiles. Quare non Deos tantum immortales suis precibus flectere credebantur; sed & apud Principes viros summa illarum in deprecando fuit auctoritas. *Minus audientem.*] Obsurdescentem Vestam, propter sceleratam necem cognati sui Julii Cæsaris.

28. *Carmina.*] Hymnos, & preces supplicantium.

29. *Cui dabit Jupiter, &c.*] Rectè, Deos invocaturus, Jovem primum, tanquam supremum cæli arbitrum agnoscit: aliorum enim potestas omnis à Jove est, qui solus omnia, cæteri quantum ipse permittit, possunt. *Cui dabit.*] Cui deorum dabit Jupiter partes, id est, munus delendi scelus, quod patraverunt Romani in occidendo Cæsare.

31. *Nube candentes.*] Ea amicti sunt Dii cum in terras propitii descendunt; candida namque fausta sunt; ut contrà, nigra, infausta. Nube ergo amictum Apollinem facit, vel quod Dii cum ad homines veniunt non temerè videri volunt: vel nubem pro tenuissimo amiculo accipit. *Turneb.* lib. 6. cap. *Amictus.*] Habens humeros candentes, nube amictos.

32. *Augur Apollo.*] Apollinem etiam primo loco implorat, quod Trojæ auctor, cum Trojanis omnibus eorum posteris, tum Æneæ atque ejus stirpi, ex qua Cæsar, præcipuè faveret. *Torrent.* *Augur Apollo.*] Vates, qui præsentit futura. Divinationibus enim Apollo præesse credebatur.

33. *Erycina ridens.*] Post Apollinem patrem Augusti, invocat matrem Æneæ (à quo Juliorum familia) Erycinam Venerem, cui Romæ extrà portam Collinam magna mole templum exstructum ferunt in insigni porticu, Syracusis, ut tradunt, expugnatis à M. Marcello: eoque Deam ex Eryce monte Siciliæ esse translatam Sibyllini carminis monitu: hanc autem meretrices Romæ colebant.

Quam Jocus circumvolat, & Cupido:
Sive neglectum genus, & nepotes
Respicis auctor,
Heu, nimis longo satiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque leves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hostem.
Sive mutata juvenem figura,
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæsaris ultor:
Serus in cœlum redeas, diuque

Lætus

lebant. *Cruquius. Erycina ridens.*] Venus sic dicta à monte Eryce, ubi religiosissime colebatur.

34. *Quam Jocus.*] Circa quam Jocus volat, & Gratiæ.

35. *Sive neglectum genus.*] A Venere Æneadum genitrice, ad Martem Romuli patrem convertitur. Nam & hunc *Patrem* Romani in sacris vocabant: auctor Macrob. lib. 1. Sat. *Genus, & nepotes.*] Genus ex oculis tuis rejectum (ô Mars) qui opem ferre negligis.

36. *Respicis.*] Opitularis & faves: nam dii intuentes, adjuvare putantur. *Auctor.*] Mars, pater Romuli, qui Romam condidit.

37. *Heu nimis.*] Πάθος à diuturnitate & gravitate bellorum civilium: *Ludo.*] Bellis, quæ sunt Martis ludi & oblectamenta.

38. *Leves.*] Galeæ expolitæ.

39. *Acer & Mauri peditis.*] Hunc locum ad Historiam referas. Notum enim Jubæ regis adversus Cæsarem bellum, & quanto Cæsarianis terrori fuit ejus exercitus, de quo Suetonius, Cæsare c. LXVI. *Acer & Mauri peditis.*] Virilis & truculentus, qualis erat Maurorum vultus.

41. *Sive mutata Juvenem.*] Et sane in Augusto divina semper indoles enituit: atque adeo Apollinis esse filius, vel ob notum parentis ejus Atiæ somnium, de quo Suetonius c. XCIV. vulgo existimabatur. Tum ob præstantiam ingenii, bonis artibus exculti; quæ magis quam armis adversarios omnes, & inter illos Antonium ipsum superavit, Mercurius aliis videbatur: nec temere sane; magna enim Mercurio cum Trojanis, unde gens Julia, cognatio erat. *Torrent.* Vel allusit haud dubie ad Græcorum Mercurium, quem *Promachum* dicebant; qui Euboeos, imitatus Juvenem, dedisse in fugam ab illis fertur. *Pausanias Bœot.* Augustum ergo *Promachum* imperii, cum Promacho Mercurio contendit, imo tacitè eundem innuit. *Heinsius. Mutata.*] Mutata figura tui in formam Augusti. *Juvenem figura.*] Augustum, cui Poëta assentatur, Mercurium eum esse dicens.

42. *Imitaris.*] Repræsentas.

43. *Patiens vocari.*] Qui pateris te vocari Cæsaris ultorem. Ordo est: Sive, ô tu ales, id est, alate Mercuri, filius almæ Majæ, patieris vocari Cæsaris ultor, imitaris in terris juvenem Augustum, mutata figurâ.

45. *Serus in cœlum.*] Utinam sero

in cœ-

Lætus interſis populo Quirini:
Neve te noſtris vitiis iniquum
Ocyor aura
Tollat. hîc magnos potius triumphos,
Hic ames dici pater, atque princeps:
Neu ſinas Medos equitare inultos
Te duce, Cæſar.

ODE. III. προσφωνητική.

Ad Navim, VIRGILIUM Athenas vehentem.

Navi Virgilium Athenas vehenti, incolumitatem precatur. Deinde in hominum temeritatem, audaciamque vehementer inſurgit: & naturam humanam in vetitum niti, oſtendit.

SIc *te diva potens Cypri,*

Sic

in cœlum redeas, & diu vivas in terris.

46. *Quirini.*] Romuli; pro Pop. Romano.

47. *Noſtris vitiis iniquum.*] Noſtris contentionibus indignantem.

48. *Ocyor aura.*] Neſcio an eo alludat, quod credidit antiquitas, nimirum Deos primum cum hominibus familiariter egiſſe: at poſtea dolos, eorumque fraudes & cætera vitia cum ferre nequirent, iis deſertis, in cælos rediiſſe. vide Heſiod. *Cruquius. Ocyor aura.*] Velox ventus ne tollat te in cœlum è conſpectu noſtro.

49. *Hîc.*] Romæ.

50. *Pater atque princeps.*] Et Auguſtus nullo unquam honore magis gaviſus eſt, quam cum *Patris patriæ*, ſummo conſenſu omnium, cognomen tulit. *Turneb.* lib. 6. cap. 8. *Pater atque princeps.*] Auguſtus, Senatus conſulto Pater Patriæ appellatus eſt.

51. *Neu ſinas.*] Vult, ut Auguſtus poſt patris ultionem, illatas à Parthis quoque injurias, vindicet. *Equitandi* etiam verbo aptiſſime utitur, quod gens illa ne urbana quidem negotia, niſi equitando obire, (ſi Straboni credimus) conſuevisſet. *Torrent. Medos.*] Parthos & Medos, quibus bellum inferre Auguſtus hoc tempore cogitabat. *Equitare inultos.*] Ex equo pugnare.

52. *Te duce, Cæſar.*] Qui non modo princeps inter homines, ſed Deus etiam effectus: ideoque dux invictiſſimus.

1. S*Ic te.*] Ordo eſt: O navis, quæ debes finibus Atticis Virgilium tibi creditum, precor, ſic te regat ſalutare Veneris ſidus, &c. ut finibus Athenienſibus eum ſalvum reſtituas, veluti rem tuæ fidei commiſſam. *Diva potens Cypri.*] Cypri regina ac domina: *κρατοῦσα* Κύπρου: *Cypris* quoque appellata eſt Venus, ob ſingularem ejus inſulæ amorem. Quod vero navi propitiam optat Venerem, ad originem Deæ referendum eſt, quæ quod Cæli teſticulis, à Saturno filio abſciſſis & ſpuma maris nata fingeretur, *ἀφροδίτη* & *ἀφρογένεια* à Græcis nuncupata fuit: Quod egregie Ovid. in Epiſt. expreſſit, dicens: *Illa*

dedit

Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Venorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium: finibus Atticis
Reddas incolumem, precor,
Et serves animæ dimidium meæ.
Illi robur, & æs triplex
Circa pectus erat, qui fragilem truci
Commisit pelago ratem

Pri-

dedit faciles auras ventosque secundos: In mare nec mirum, jus habet, orta mari. Torrent. Vide & *Turneb.* lib. 9. cap. 27. Nota & Venus ἀναδυομένην, id est, ex mari exiens. de qua Plin. lib. 35. c. 10. Hinc *marina* dicta ab Horat. Od. XI. lib. 4. *Qui dies mensem Veneris marinæ Findit Aprilem.* Lambin. *Diva potens Cypri.*] Venus domina Cypri insulæ, ubi præcipuè colebatur.

2. *Fratres Helenæ.*] De his Ode 12. hujus libri: *Quorum simul alba nautis Stella refulsit, Defluit, &c.* Illud vero notandum fratres istos non nisi conjunctos periclitantibus succurrere. Hoc enim est, quod Plin. tradit lib. II. cap. XXXVII. Castorum stellas, cum simul videntur, salutares credi: cum solitariæ, graves & noxias esse: Helenæ vero stellam diram semper & infestam. *Torrent. Fratres Helenæ.*] Castor, & Pollux, nautarum opitulatores. *Lucida sidera.*] Nautis sua luce benevola.

3. *Pater.*] Æolus.

4. *Obstrictis aliis.*] Aliis ventis vinctis, & in utre inclusis, quemadmodum ab Æolo omnes venti dati sunt Ulyssi præter Zephyrum, qui liber, & solutus eum deferat in patriam. *Præter Iapyga.*] Sunt peculiares quibusque gentibus venti, non ultrà certum procedentes cæli tractum. Gellius lib. 11. cap. XXII. ἰαπύγα, *inquit ex ipsius Apuliæ ora proficiscentem, Appuli eodem quo ipsi se nomine Iapygem dicunt. Eum esse propemodum Caurum existimo: nam & est occidentalis & videtur adversus Eurum flare.* Virgilius vero Brundusio solvit Orientem versus. Nulli autem dubium quin ad utrem Ulyssi plenum ventis præter Zephyrum ab Æolo donatum, respexerit Horatius. *Torrent. Iapyga.*] Ventum ex Apulia flantem, iis utilem, qui ex Italia in Græciam navigant.

5. *Navis quæ tibi.*] Navem, tanquam bonæ fidei debitorem admonet, ut quem sospitem acceperit, sospitem reddat. *Torrent.*

8. *Animæ dimidium meæ.*] Vitæ meæ dimidium. Amicorum enim una est anima in duobus corporibus.

9. *Illi robur & æs triplex.*] Pro triplicati æris robore dictum accipiamus: ut *æterna ferri robora* dixit Virg. & *orbem ære cavum triplici*, pro clypeo munitissimo: Quasi ferreum æneumve fuisse dicat Poëta, qui primus navigare ausus sit, Gr. σιδηρόφρων & χαλκεοκάρδιος. *Torr. Illi robur.*] Erat ille animo robusto, & pectore ferreo, qui nullius periculi metu territus, primus navigare ausus est. Illi erat χάλκεον στῆθος. *Æs triplex.*] Acron & Landinus volunt, verbum esse ab usurariis tractum, quorum avaritia, spe lucri vel commercii inventum navigium sit..

12. *Præ-*

Primus, nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
Nec tristeis Hyadas, nec rabiem Noti:
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere seu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,
Qui siccis oculis monstra natantia,
Qui vidit mare turgidum, &
Infameis scopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili

Ter-

12. *Præcipitem Africum.*] Africum imperuosum, qui præcipitat, quicquid impellit.

13. *Decertantem Aquilonibus.*] Colluctantem cum Aquilonibus.

14. *Hyadas, nec rabiem Noti.*] Stellas à fratre Hyante sic dictas; noxias admodum, & pluviosas, quia suo ortu & occasu pluvias solent excitare. ἀπὸ τοῦ ὕειν dictæ.

15. *Quo non arbiter Adriæ.*] Quo Noto nullus est ventus major dominus maris Adriatici, id est, qui majus obtinet imperium in mare Adriaticum, sive concitare, sive sedare vult fluctus. *Arbiter.*] Per arbitrum ergo dominum intellige, & eum, qui alteri suo arbitratu imperat: ut Ode 7. lib. 2. bibendi arbitrum appellat, convivii regem, & qui leges bibendi in convivio ponit. *Lambinus. Adriæ.*] Nomen hoc in opt. ac vetustissimis codd. semper cum aspiratione scribitur. *Torrent.*

16. *Seu ponere.*] Τίθεσθαι ad imitationem Græcam, moderari, regere, componere. *Cruquius.*

17. *Quem mortis timuit.*] Morti proximi sunt qui navigant, scitumque illud Anacharsis apud Laërtium. Cum enim à nauta didicisset navium crassitudinem esse quatuor digitorum, *Tantum*, inquit, *à morte absunt, qui navigant.* Eleganter itaque Juvenal. Sat. XII. *I nunc & ventis animam committe dolato Confisus ligno, digitis à morte remotis Quatuor, aut septem: si sit latissima tæda.* Torrent. Acron, tres gradus mortis constituit, fatum, casum, & geniturам. *Gradum.*] Quod genus mortis timuit? ad quam quasi gradibus imus.

18. *Siccis oculis.*] Absque lachrymis. ἀδάκρυς. *Monstra natantia.*] Cete, pisces monstrosos.

19. *Turgidum.*] Non improbo *turbidum:* illud orituram, hoc jam ortam tempestatem significat. *Torrent. Cruq.*

20. *Acroceraunia.*] Non uno in loco summa montium à Græcis κεραυνίοις dicta invenias, quod crebro fulminibus iciantur. ea tamen Epiri juga ultro citroque ex Italia & Græcia navigantibus notissima fuere; media nempe, inter Hadriaticum & Ionium. *Torrent. Acroceraunia.*] Altos montes in Epiro à fulmine sæpe ictos, idcirco infames propter crebra naufragia ibi facta.

21. *Nequicquam Deus.*] Frustra Dei providentia dissociavit terras à mari, si homines nihilo minus audent navigare. *Abscidit.*] Separavit.

22. *Oceano dissociabili.*] Sic de elementis Ovid. *Dissociata locis concordi*

pace

Terras: si tamen impiæ
Non tangenda rates transiliunt vada.
AUDAX *omnia perpeti*
Gens humana, ruit per vetitum nefas:
Audax Japeti genus,
Ignem fraude mala gentibus intulit:
Post ignem ætheria domo
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique prius tarda necessitas
Lethi, corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis:
Perrupit Acheronta Herculeus labor.

Nil

pace ligavit. Dissociabili.] Quem necesse erat à terris secludi propter salutem hominum, aliorumque animantium, quæ usui humano inservientia terræ pabulo nutriuntur.

23. *Impiæ.*] Impii homines cum ratibus, qui Dei consilium, in hoc, scilicet navigando, videntur contemnere.

24. *Vada.*] Loca in mari periculosissima.

25. *Audax omnia perpeti.*] Ὁ πᾶν τολμῶν, quidvis agere & suscipere. Dicit nihil tam esse arduum, nihil tam periculosum, quod mortalium cupiditas inausum relinquat, idque exemplis confirmat. *Audax omnia perpeti.*] Parata ad quamvis facinoris pœnam perferendam.

26. *Ruit per vetitum nefas.*] Impetu fertur, non ratione ad res lege vetitas.

27. *Japeti genus.*] Prometheus Japeti filius.

28. *Fraude mala.*] An aliqua fraus bona? Ulpianus sane Pand. lib. IV. ad ea Prætoris verba, *Quæ dolo malo facta esse dicentur, de his judicium dabo. Non fuit*, inquit, *contentus Prætor dolum dicere; sed adjecit malum; quoniam veteres dolum etiam bonum dicebant, & pro solertia hoc nomen accipiebant.* Torrent. *Fraude mala.*] Furto. *Intulit.*] Hominibus distribuit.

30. *Subductum macies, &c.*] Post ignem è cœlo furtim ablatum. *Nova febrium.*] Inaudita morborum multitudo terram occupavit.

31. *Incubuit.*] Occupavit terras, obsedit atque oppressit. Incubandi verbo aptissime usus est, quo pervicacia quædam & mira assiduitas significatur: ut apud Virg. *defossoque incubat auro.* & *Ponto nox incubat atra.*

32. *Tarda necessitas.*] Necessitas mortis prius tardâ & maturâ senectâ venientis, celeravit gradum, & citius advenit.

34. *Vacuum Dædalus aëra.*] Aëra apertum, vel inanem, ab hominibus infrequentem.

35. *Non homini datis.*] Sed avibus, quibus proprium est volare.

36. *Acheronta Herculeus labor.*] Hercules per vim descendit ad inferos, ut inde tricipitem Cerberum ad superos protraheret.

37. Ar-

Nil mortalibus arduum est.
Cœlum ipsum petimus stultitiâ: neque
Per nostrum patimur scelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

ODE IV. προτρεπτική.

Ad L. SEXTIUM.

Ex Veris descriptione, occasione sumpta, & communi moriendi conditione ac vitæ brevitate, ad carpenda gaudia hortatur Sextium.

SOLVITUR *acris hyems, grata vice Veris, & Favonî:*
Trahuntque siccas machinæ carinas:

Ac

37. *Arduum est.*] Difficile est.
38. *Cœlum ipsum petimus.*] Cœlum ipsum affectamus, ut olim Gigantes & Phaëton. *Stultitia.*] Stultitiæ vocabulum, pro quocunque mentis errore ac vitio accipio. Sensus enim est, nos cælum ipsum peccando lacessere, ac Jovem provocare: qui cum scelerum justissimus vindex sit, fieri non posse, ut impuniti maneamus. Culpæ enim pœnam esse comitem necesse est. *Torrent. Stultitia.*] Per stultitiam, unde nostra vitia enascuntur.
39. *Per nostrum scelus.*] Nostris maleficiis & sceletibus videmur quodammodo vim Jovi afferre, eumque cogere, ut assidue fulmen habeat in manibus. *Lambin. Per nostrum scelus.*] Per nostram impietatem.
40. *Ponere fulmina.*] Deponere fulmina, quæ Jupiter effectus iratus sumit in manus, ut improbos exanimet.

TOrrentius existimat hanc oden scriptam fuisse ad L. Sestium. Anno enim urbis conditæ DCCXXX. quo tempore floruit Horatius, consules in Augusti & Murenæ locum suffecti fuere, L. Sestius P. F. & Cn. Calpurnius Piso. Atque hic ille est Sestius Bruti amicitia clarus, quam & eo devicto constantissime servavit, ob id, ipsi quoque Augusto commendatus, auctor Dio extremo lib. XLIII.

1. *Solvitur.*] Similis descriptio apud Virg. *Vere novo gelidus canis cum montibus humor Liquitur & Zephyro putris se gleba resolvit.* Notum quoque *Aprilem* mensem inde dictum tradi, quod *terram aperiat* hyeme adstrictam: Nam *rura gelu tunc claudit hyems.* Torrent. *Solvitur.*] Veris adventu mollescit, & relaxatur terra, quæ fuerat hyemis frigore vincta, & astricta. *Acris hyems.*] Hyems mordax, & aspera. *Grata vice veris, &c.*] Vere in vicem redeunte, quæ vicissitudo post asperam hyemem grata est. *Favonî.*] Zephyri, qui verno tempore flare incipit.

2. *Trahuntque siccas, &c.*] Habet & mare suam brumam. Quo tempore quemadmodum terra gelu, sic sævitia tempestatum, clausum etiam mare dicitur. Eoque sensu egregiè Horat. lib. II. Serm. II. *Atrum defendens pisces hyemat mare.* Trahendi vero vocabulum ambiguum est. nam quoque trahi eas recte dixeris, cum è pelago in terram submoventur: sed tunc siccæ non sunt. Aptius sane optimus dicendi artifex Virgil. cum intermissa navigatione reponuntur naves, *Quassatam ventis liceat subducere classem:*

Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus imminente Luna:
Junctaque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede: dum graveis Cyclopum
Vul-

classem: & paulo post, *Subducite naves.* Cùm vero rursus exponuntur, *Deducunt socii naves, &c. Trahuntque siccas.*] Trahunt in mare ad navigandum naves siccas, atque ideo siccas, quod à principio Novembris usque ad initium Martii conquieverant extra aquam in navalibus. *Machinæ.*] Quasi phalangæ, teretes sunt fustes, qui navibus subjiciuntur, cum attrahuntur ad pelagus, aut cum ad littora subducuntur. *Lambin.* *Machinæ.*] Instrumenta quæ maximas habent virtutes ad moles suo loco movendas.

3. *Jam stabulis gaudet pecus.*] Ut in hyeme. *Aut arator igni.*] Mutari dicit usum vitæ, mutatione temporis. Virg. *Ante focum si frigus erit, si messis in umbra.* Comm.

4. *Albicant pruinis.*] Albescunt.

5. *Jam Cytherea choros ducit.*] Merito Venerem chorearum ducem facit, quod ea vere & præsertim mense suo Aprili, terras revisens, omnia exhilarat, & calore ossibus redeunte, amores conciliat, ut Lucret. & Virg. cecinere. *Jam Cytherea.*] Clementia temporis etiam invitari dicit animos ad ludum; ita ut de nocte saltationibus vacent, Venerique. *Comm. Cytherea choros ducit.*] Cythera insula est contra Cretam, in quam ferunt Venerem primum vectam concha marina. *Venus.*] Venus dux chori jam cum Nymphis, & Gratiis ad Lunam saltat imminentem, id est, propinquam, & supra caput lucentem. *Imminente Luna.*] Simpliciter ad noctem refer; nam diis noctu potissimum gratæ sunt terræ, ne mortalium oculis conspiciantur. Quare de nocte sic Statius, *Tunc Superis terrena placent*: atque hinc nocturnæ magorum ac sagarum choreæ. Turneb. Advers. lib. IX. c. 27. *Imminente.*] Tempus præsens sive incipiens, non aliter quam *tempus imminens* à Græcis, hoc est, ἐνεστὼς χρόνος dicitur. Principium autem Aprilis, Veneri sacrum erat, ut ex Fastis scimus. Venus ergo choros Calendis suis ducit, quas Græci, qui Calendis carent, *imminentem lunam*, ἱσταμένην σελήνην, hoc est, mensis principium aut Lunæ vocant. sive ipsum novilunii tempus, quod imminebat. *Luna imminens* ergo, novilunium. *Heinsius.*

6. *Gratiæ decentes.*] Quæ sunt Veneris & Liberi filiæ, nec immerito: Gratiæ enim per horum fere numinum munera conciliantur. Venus sane nulla, sine Gratia est, hoc est, comitate illa, qua se mulier commodat viro, ac submittit ultrò. Quod in ἐρωτικῷ Plutarchus ostendit. *Turneb.* lib. 30. cap. XI. *Gratiæ decentes.*] Quæ nudæ pinguntur, quia fides aperta & simplex esse debet. *Comm. Gratiæ decentes.*] Aglaia, Euphrosyna, Thalia.

7. *Alterno terram quatiunt pede.*] Nunc hoc, nunc illo pede terram pulsant numerose saltantes. *Dum graveis.*] Dum Vulcanus in Ætna monte cudit fulmina cum Gigantibus, quorum opera, & ministerio in iis fabricandis utitur. *Dum graveis.*] Vel simpliciter intelligendum; quod eo tempore olla Ætnæ montis exæstuare incipiat. Vel per *graves officinas*, ipsa membra genitalia significavit, quæ vere naturalem coëundi fervorem accipiunt. *Comm.*

8. *Vul-*

Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt solutæ.
Nunc & in umbrosis Fauno decet immolare lucis,
Seu poscat agnam, sive malit hædum.
PALLIDA *mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,*
Regumque turreis. ô beate Sexti,
Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam:
Jam te premet nox, fabulæque manes,

8. *Vulcanus ardens.*] Consequens sane, ut qui ob ignis naturam ipse ardeat, quicquid attigerit, perurat: quamquam & ad operis diligentiam hæc referri possunt. *Urit officinas.*] Non revera urit, sed Poëta vehementem ignis ardorem exprimit, quo metalla liquescunt *Urit officinas.*] Quod cum veris tempore crebriora existant fulmina, diligentius ea tunc fabricare Vulcanum conveniat: ne Jovi scilicet tela desint. *Torrent.*

9. *Nitidum caput.*] Caput unguento delibutum & splendescens. *Impedire myrto.*] Implicare atque involvere. At *expedire* contrarium est. Et recte ex arbore *Myrtum* tantum nominat, Veneri nempe sacram, unde & apud Romanos *Myrtea* dicta. Inter flores vero non distinguit, omnes fere Veneri gratissimi. *Impedire myrto.*] Coronare caput serto ex myrto, aut aliis floribus concinnato.

10. *Terræ quem ferunt solutæ.*] Quem veris calore laxatæ producunt terræ, quæ hyemis calore fuerant constrictæ.

11. *Nunc & in umbrosis.*] Anno jam expleto, scil. veris tempore. *Fauno decet.*] Faunum ac Faunam, quam & *Fatuam* vocabant, patrios Latinorum deos fuisse, sic à *fando* dictos, quod in sylvis, ille viris: hæc mulieribus fata præcinerent. Hinc *Faunum* etiam Romani, sacrificiis & carminibus coluerunt. *Torrent. Fauno decet.*] Fauno rusticorum Deo, quem quidam volunt eundem esse atque Pana. *Immolare lucis.*] Sacrificare vel agnam, vel hœdum, utrum mavult.

12. *Seu poscat agnam.*] Omnes ferè MSS. *agna* & *hædo* vel *ædo* sine aspiratione legunt, quod non video cur lectori tantopere displiceat. Cur enim non ut *facere*, sic *immolare* cum quarto & sexto casu conjungamus? Apud Virgilium sane, *cum faciam vitulâ*, & *cum faciam vitulam*, in diversis exemplaribus optimæ fidei legitur.

13. *Pallida mors.*] Mors pallidos efficit. *Æquo pulsat pede pauperum.*] Indifferenter, & æquè fortiter principum fores, atque pauperum casas pulsat. *Tabernas.*] Domos humiliores.

14. *Regumque turres.*] Per *turres*, vel munitas Regum arces intelligo, à terrendo, ut volunt, dictas: vel celsas divitum domos.

15. *Vita summa brevis.*] Στιγμὴ χρόνου πᾶς ἐστιν ὁ βίος, inquit, Plutarchus. Quid enim puncto temporis brevius? & tamen si ad æternitatem respicias, ne puncto quidem temporis vivimus. *Vitæ summa.*] Pro paucorum annorum numero. *Comm. Vitæ summa.*] Breve vitæ spatium, longam sperare vitam nos vetat.

16. *Jam te.*] Statim te opprimet mors, quæ, secundum Epicureos, nihil habet præter tenebras. *Fabulæque Manes.*] Ego *manes* dici *fabulas* existimo, ex Epicureorum sententia, quod nihil præter inane commentum sint: sic enim

Et domus exilis Plutonia: quo simul mearis,
Nec regna vini sortiere talis,
Nec tenerum Lycidam mirabere: quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

ODE

hoc vocabulo veteres usi sunt Nec dubium, quin Horatium imitari voluerit Persius, Sat. II. cum ait:

Indulge genio, carpamus dulcia. Nostrum est
Quod vivis, cinis, & manes, & fabula fies.

Fabul.eque.] Fabulosi inferi, de quibus & Poëtæ, & Philosophi tam multa fabulantur. *Manes.*] Dii boni *Manes* dicebantur, undę & *mane* tractum putant: nam *mane* apud antiquos bonum dicebatur. *Comm.*

17. *Domus exilis Plutonia.*] Non quia ipsæ animæ exiles, hoc est, umbraticæ: vel quia inanis & vacua. Sed arctam, & angustam frequenti animarum concursu redditam Plutoniam domum interpretabor. Hyperbolice enim Flaccus significat, per assiduas bellorum civilium cædes, tam immanes acervos, hoc est., tantas jam pridem accessiones factas mortuorum, ut metuendum sit, ut vel ipse Acheruns tametsi maximus & vastissimus, capacitate sua, satis porro futurus non sit morituro gregi. *Dousa. Domus exilis.*] Virgil. *domos Ditis vacuas*, & *inania regna* vocat. *Domus exilis.*] Ut quid, magnam illam domum, quo paulatim omnes, tanquam ad fatale quoddam πανδοχεῖον cogimur, *exilem* dixit? Quare aliud excogitandum. Veteres fatalem illum locum, quo nunquam redituri à natura relegamur, *exilium* dicebant. Sic Seneca Herc. Fur. *Nocentum exilia*, locum illis apud inferos destinatum vocat. Et Flaccus lib. 2. Od. 3. *Et nos in æternum exilium impositura cymbæ.* Ergo *domus exilii* censerem legendum, quod est exilium. Utere, inquit, ætate tua, Sexti: jam enim nox & manes tibi instant, & exilium illud, quo cum relegatus fueris; neque vino, neque amoribus vacabis. *Heinsius. Exilis.*] Domus tenuis, & parva sic dicta ob manes exiles illic habitantes, qui aspectum oculorum fugiunt, nec possunt circumscribi. *Quo simul mearis.*] Ad quam domum simul ac migraveris.

18. *Nec regna.*] Non eris bibendi magister, cui constituenti leges in conviviis, omnes parere necesse erit. *Regna sortiere talis.*] *Sortiri judices, provincias*, Romani dicebant, cum qui judices ac provinciarum rectores futuri essent, sorte legebantur. Eam in Repub. consuetudinem ad conviviorum magisteria, tanquam de re magna loqueretur, eleganter transtulit Horatius. *Talis.*] Talorum jactu: Veneris enim jactus regem vini efficiebat.

19. *Lycidam mirabere.*] Puerum mollem, & delicatulum. *Quo calet.*] Cujus amore juvenes nunc ardent.

20. *Mox virgines.*] Ubi Lycidas adoleverit, virgines ejus complexu cupient potiri. *Virgines tepebunt.*] Amoris ardore paulatim inflammabuntur. *Lubin.* Vel ut Cruquius explicat: frigidiores erunt, quam ut te jam senio prope & frigore confectum accendere suo calore poterint. Vel *tepere* dicit, ob sexus fæminei verecundiam.

I. Quis

ODE V. προσφωνητική.

Ad PYRRHAM.

Horatius ex Pyrrhæ illecebris, tanquam è naufragio enataverat, cujus amore irretitos affirmat esse miseros.

QVIS multa gracilis te puer in rosa
Perfusus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, sub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? heu, quoties fidem,
Mutatosque Deos flebit: & aspera
Nigris æquora ventis

Emi-

1. *QUis multa.*] O Pyrrha, quis puer tenero, & gracili corpore, id est, quis adolescens ætati puerili proximus, te multis in rosis urget, id est, arcte avideque amplectitur? *Gracilis puer.*] Tenere molliterque educatus, impubis, rerum imperitus, decipi facilis. *In multa rosa.*] In odoribus ad lasciviam provocandam. Fortassis intelligit ῥοδωνίαν λοπάδα, id est, genus odorati edulii & scitamenti, in quo rosæ intritæ in olla ad mensam ferebantur, de quo Athen. lib. ϑ. *Cruquius.*

2. *Perfusus liquidis.*] Delibutus unguentis, quæ odores effundunt. *Liquidis odoribus.*] Unctionibus, quibus totum sæpe corpus oblini solebat, quæ διαπλάσματα nominabantur. Liquidi vero odores siccis aridisque opponi possunt, quæ διαπάσματα vocant.

3. *Antro.*] In fornice, vel lupanari, ubi meretrices aliquando latebant, ut alienos oculos in re pudenda fugerent: aliquando prostabant impudice ad captandam prædam.

4. *Cui flavam.*] Cujus gratia crines flavos habes religatos, ut ei placeas.

5. *Simplex munditiis.*] Munditias proprie vocat, quæ ad corporis curam spectant; quibus Pyrrham suæ confisam formæ, simplici usam significat. *Simplex munditiis.*] Simplici munditie contenta, absque sumptuoso corporis cultu. *Heu quoties.*] Pathetica exclamatio in adolescentem miserum, quem Pyrrha nunc suis illecebris detinet captivum; tantisper ei suavis & jucunda benignaque futura, dum habet, quod donare possit. *Cruquius. Fidem.*] Promissa in levitatem, & perfidiam mutata.

6. *Deos flebit.*] Venerem cum suis pedissequis, scilicet Gratiis, risu, joco, osculis, aliisque hujusmodi, quæ tales amores comitari, facileque mutari solent. *Aspera nigris.*] Synchysis: pro æquor nigra ventis asperis. Et cur *nigris ventis?* An quia tempestates, quæ à ventis excitantur, nigræ sunt? idcirco tempestatibus & hyemi nigra pecus immolatur. Ut Virg. lib. 3. Æneid. *Nigram hyemi pecudem, &c.* An quia nigra omnia deformia & injucunda sunt? *Lambinus. Aspera.*] Allegoria est ducta à mari ventis agitato, significans meretricum blanditias, more tempestatum mobiles esse, & inconstantes.

7. *Nigris.*] Tempestates à ventis agitatæ sunt nigræ. *Æquora ventis.*] Per æquora significat meretricem fallacem, quæ ex serena, & placida facta est sæva, & implacabilis.

8. *Emi-*

Emirabitur insolens,
Qui nunc te fruitur credulus aurea:
Qui semper vacuam, semper amabilem
Sperat, nescius auræ
Fallacis. miseri, quibus
Intentata nites. me tabula sacer
Votiva paries indicat uvida
Suspendisse potenti
Vestimenta maris Deo.

ODE

8. *Emirabitur.*] Pro supra modum mirabitur. *Insolens.*] Pro *insuetus*, qui id de quo dicitur, facere non soleat, ut Donatus inquit. Sic insolens belli, injuriæ. *Insolens* etiam arrogantem & contra legem ac communem vitæ consuetudinem audentem aliquid, significat. Sic *insolens Achilles.* Torrent. *Insolens.*] Insuetus, & talem in Pyrrha meretricum amorem non expertus.

9. *Te aurea.*] Te experitur admodum paratam, promptam ac liberalem: non asperam, non duram, neque ferream: Vel *auream* pulchram accipe & formosam: vel optatam, charam, amabilem. *Lambinus.* Vel qui te fruitur charissima sibi, multumque amabili & optata, & sibi instar auri cupita. *Turneb.* lib. 9. cap. 27. *Aurea.*] Sic eam vocat, in qua nihil ultra desiderari possit, & auro contra caram, ut Plauti verbis utar. Atque ita Ovid. *Illa meis oculis aurea semper erit.* Torrentius. *Aurea.*] Te pulchra & amabili. Quid enim auro amabilius?

10. *Vacuam.*] Qui sperat, te sibi soli vacantem & paratam fore, aliis omnibus contemptis.

11. *Nescius auræ.*] Inconstantiæ muliebris ignarus. *Varium* enim *ac mutabile semper fœmina.*

12. *Miseri, quibus.*] Miseri sunt ii, quibus non probata neque usu cognita fulges, & amabilis videris.

13. *Intentata nites.*] Miseros eos vocat, quibus illa, nondum bene perspecta in amore placeat ac formosa videatur; ut puta qui non nisi icti sapiant; atque adeo ignari, meretricis illecebra capiantur: evasuri, si tentamenta aliqua amoris ante cepissent. Sic enim Virgil. loquitur VIII. Æneid. *Neque prima per artem Tentamenta tui pepigi.* Torrentius. *Nites.*] Nitere, ad munditiem pertinet. *Me tabula.*] Ab eventu suo docet, quam sint miseri adolescentes, qui se impudicarum blandimentis illaqueari sinunt: sumpta metaphora, à naufragis. *Me tabula, &c.*] *Tabula votiva, sacer paries*, verba sunt rei quam tractat aptissima: ut miseros enim amantes consoletur, se quoque in eadem fuisse navi ostendit, sed facto naufragio enatasse, cujus fidem faciat tabula, ex voto in Neptuni templo de pariete suspensa. *Torrent. Sacer.*] Sacellum, vel templum Neptuno dicatum. Est Allegoria ducta à naufragis, qui periculo elapsi Neptuno solebant suspendere tabulam, in qua naufragii casus depingebatur.

14. *Votiva paries.*] Quam vovi mediis in periculis, id est, Pyrrhæ blandimentis.

15. *Potenti Deo.*] Potens, est etiam potiens. *Turneb.* lib. 6. cap. 6. *Potenti.*] Neptuno imperium maris obtinenti.

16. *Vestimenta maris.*] Naufragi sua vestimenta, in quibus fuerant servati, Neptuno etiam consecrabant.

I. *Varia*

ODE VI. ἐπαινετική.

Ad AGRIPPAM.

Varius tragœdiographus bella ab Agrippa gesta decantabit: Horatius vero conviviis tantùm, & amoribus describendis aptus est, & idoneus.

SCRIBERIS Vario fortis, & hostium
Victor Mæonii carminis alite,
Quam rem cunque ferox navibus, aut equis
Miles te duce gesserit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum cedere nescii,
Nec cursus duplicis per mare Ulyssei,
Nec sævam Pelopis domum

Cona-

1. V*Ario fortis.*] Scribêris à Vario, Mæonii carminis alite, id est, majestate carminis Homerici; vel, penna, & stylo carminis Homerici; vel, ab heroïco Poëta cantu prædito plane Mæonio, id est, Homerico: fuit enim Homerus aut ex Mæonia, aut Mæonis filius. *Fortis.*] Invictus & strenuus imperator. Laus à militari fortitudine. Scribit enim Paterculus, Agrippam, virtute, labore, vigilia, periculo, invictum. Ejus res gestas lege apud Dionem, Appianum, &c. *Cruquius.*

2. *Mæonii carminis alite.*] Pari cum Homerico carmine fortuna atque eventu. Varium igitur cum Homero comparat, idque ad Agrippæ etiam gloriam spectat, cujus res gestæ talem præconem sortiantur. Lambinus legi vult *aliti*, & Varium alitem Mæonii carminis vocat. *Torrent.* *Alite.*] Ales etiam metaphoricôs pro Poëta sumi potest, qui canendo, id est, Heroïca describendo, Homeri instar in altum fertur. *Cruquius.*

3. *Quam rem.*] Quamcunque rem. *Navibus aut equis.*] Omni quidem militiæ genere præstabat Agrippa, sed navali gloria magis enituit, præfectus universæ classi contra Sext. Pompejum, ac post victoriam rostrata donatus corona. Nec otiosum videtur, quod navibus equos adjunxit Horatius: nam antequam bellis Siculis præficeretur, jam consul, res præclare in Gallia gesserat, secundus Romanorum transgressus Rhenum. Galli vero & Germani sine equestris militiæ robore, non facile vincuntur. *Torrent.*

6. *Peleidæ stomachum.*] Pro θυμὸν dixit, & periphrasticôs Iliadem designat. *Stomachum.*] Iram implacabilem Achillis, Peleo & Thetide geniti. *Cedere nescii.*] Qui placari noluit.

7. *Cursus duplices.*] Id est, Odysseam, periphrasticôs, in quibus duplices Ulyssis cursus describit, id est, errores varios, perque maria spatiosa latos. Et quid si per *duplices* intelligamus, bis decennales? Alii & rectius, legunt, *duplicis*, id est, versuti, callidi. *Cruquius.* *Cursus duplicis.*] Navigationes longas subdoli Ulyssis, qui aliud loquebatur, aliud sentiebat, unde à Græcis dictus est διπλοῦς.

8. *Nec sævam Pelopis.*] Cum Pelopis

 domum

Conamur tenues grandia: dum pudor,
Imbellisque lyræ Musa potens vetat
Laudes egregii Cæsaris, & tuas
Culpa deterere ingeni.
Quis Martem tunica tectum adamantina
Digne scripserit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem? aut ope Palladis
Tydiden superis parem?
Nos convivia, nos prælia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium
Cantamus, vacui; sive quod urimur,

Non

domum dicit, uberrimam bellorum ac rerum Tragicarum tanquam segetem proponit. *Torrent. Nec sævam Pelopis.*] Alludit ad Thyesta, Tragœdiam à Vario conscriptam, in ejus commendationem. *Sævam Pelopis domum.*] Sævam propter varia homicidia in eadem familia perpetrata: nam Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægysto, Clytemnestra ab Oreste filio est occisa.

9. *Tenues grandia.*] Hos, qui tenui sumus ingenio, non audemus dicere grandia, viribus nostris imparia.

10. *Imbellisque lyræ Musa.*] Dum Polyhymnia Musa Lyrica (quæ potestatem habet in Lyram, imbellem nempe, & ineptam ad res bellicas scribendas) me vetat deterere, id est, diminuere atque extenuare tuas & Cæsaris laudes.

11. *Egregii Cæsaris & tuas.*] Bene utriusque laudes conjunxit, cum Cæsaris auspiciis omnia gesta sint: & alioqui nihil illis conjunctius, sive affinitatem, sive amicitiam, respicias; adeo ut certo tempore, si Dioni credimus, in iisdem etiam ædibus vixerint.

12. *Culpa.*] Ingenii mei tarditate. *Deterere.*] Deterere laudes, dixit, pro adferre laudibus detrimentum: facta enim dictis exæquanda sunt, ut Salust. inquit.

13. *Martem tunica.*] Martem, id est, viros bellicosos tectos, & indutos lorica, quæ dura, & solida est ut adamas.

14. *Pulvere Troïco.*] Id est, qui prælii tempore semper inter medios hostes versabatur, neque vulnera extimescebat. Erat autem Meriones Idomenei comes atque amicus. *Lambin.*

15. *Merionem? aut.*] Virum fortissimum, pulvere Troïco squalidum, & obductum. *Ope Palladis.*] Pallas semper opem tulit Diomedi Tydei filio.

16. *Superis parem.*] Animo, & fortitudine diis æqualem. Nam Martem, & Venerem Diomedes vulneravit.

17. *Nos prælia, &c.*] Amantium contentiones & lusus: facete admodum alludens ad heroum gesta. Se quoque in præliis versari dicit, sed non duris & multum sanguinolentis: sed mollibus & amatoriis, in quibus non opus est ferro & armis adamantinis; sed unguibus, iisque resectis, ne vulnerentur amantes.

18. *Acrium.*] Virgines, & puellæ ita acres sunt in juvenes, ut tamen ungues suos ad repugnandum sectos habeant, ne forte pugna sit cruenta, quod raro fit.

19. *Vacui; sive.*] Sive quod sumus vacui, id est, valde otiosi, sive quod urimur, id est, aliquantulum amamus. *Sive*

quod

Non præter solitum leves.

ODE VII. παραινετική.

Ad MUNATIUM PLANCUM Consularem.

Alii alias laudant civitates, & regiones: Horatius verò reliquis anteponit Tybur, ubi natus est Plancus, quem ad diluendas vino curas cohortatur.

LAVDABVNT *alii claram Rhodon, aut Mitylenen,*
Aut Ephesum, bimarisve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insigneis, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est, intactæ Palladis urbem

Car-

quod urimur.] Sensus est, eum sive amore vacuum, sive non, semper hæc meditari studia. Nec mirandum si inconstanter amet, qui ita jam consueverit. Quam levitatem suam Epod. XI. & Serm. VII. lib. II. abunde testatus est. *Torrent.*

20. *Non præter.*] Nostro more leves, & inconstantes, quod amatoribus proprium est, & usitatum.

1. C*Laram Rhodon.*] Rhodum, Ephesum, Mitylenen, ut urbes deliciis affluentes, uno versu complectitur Mart. lib. X. Epigr. LXVIII.

Cum tibi non Ephesus, non sit Rhodos aut Mitylene,
Sed domus in vico Lælia Patricio.

Dictæ autem *Mitylenæ*, à Macarei filia Mitylene; quemadmodum & à patre insula ipsa Lesbos dicta, olim Macaria. *Torrent. Claram Rhodon.*] Rhodon claram propter elegantem structuram trium civitatum, quæ sunt in eadem Insula. aut *claram*, id est, præclaram portibus, viis, mœnibus, legum præstantia, &c. aut *claram*, id est, semper illustratam radiis Solis, qui puellæ Rhodiæ amore captus, Insulam ab ea nominavit Rhodon. *Mitylenen.*] Mitylene urbs est in Lesbo.

2. *Ephesum.*] Nobilissimam civitatem ab Amazonibus extructam, & magnæ Dianæ templo nobilitatam. *Bimarisve Corinthi.*] Liv. lib. XLV. *Isthmus duo maria ab occasu & ortu solis finitima arctis faucibus dirimens.* Hoc est, quod *bimarem* hic Horatius vocat. Claudian. lib. I. in Eutropium. *Ephyreia Lais E gemino ditata mari.* Venustissime enim de meretriculæ quæstu, perinde ac de opulentissimæ urbis copia, loquitur. Ephyra enim dicta fuit Corinthus, ut & διθάλασσος & ἀμφιθάλασσος. Quæ cum maxima opportunitas sit ad ditescendum, ἀφνειόν τε Κόρινθον rectè dixit Homerus, II. Iliad. unde & κορινθιάζεσθαι pro luxuriari, ut divitiis affluentes solent. *Torrent. Bimarisve Corinthi.*] Corinthus dicitur bimaris, quod hinc Ionio, hinc Ægeo mari cingitur.

3. *Thebas, vel Apolline.*] Thebæ urbs est in Bœotia à Cadmo ædificata, cujus filia Semele Bacchum peperit ex Jovis compressu. *Delphos.*] Nobile fuit Delphis Apollinis oraculum.

4. *Tempe.*] Loca amœnissima in Thessalia.

4. *Sunt quibus.*] Sunt Poëtæ, quibus uni-

Carmine perpetuo celebrare: &
Undique decerptam fronti præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, diteisque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Larissæ percussit campus opimæ,
Quam

unicum opus est. *Vrbem.*] Athenas Minervæ inviolatæ urbem.

6. *Carmine perpetuo.*] Quod continua quadam serie nihil aliud tractet, quam Athenarum laudes. *Torrent. Perpetuo.*] Carmine non interrupto, ut aliud laudent.

7. *Undique decerptam.*] Qui enim opere integro Athenas laudare vellet, illi necessario à certamine Neptuni & Minervæ incipiendum esset. Cyclicus ergo Poëta, cui unum opus esset, carmine perpetuo Athenas celebrare, oleam non modo equo, verum omnibus potius arboribus ac frondibus præferret; Minervæ causa nempe & urbis, quæ ab ea nomen accepit. *Frons decerpta undique*, est ὁπῦν φύλλον, frons qualibet, id est, arbor quævis. Vide Heinsium in notis, de hac re pluribus disserentem. *Fronti præponere.*] Per decerptam undique olivam, Cruquius notari credit, coronam oleaginam detonsam: ut Virg. 3. Georg. *Ipse caput tonsæ foliis ornatus olivæ Dona feram, &c.* Erant enim apud veteres coronæ tonsiles, quas hic Poëta noster, decerptas undique, id est, detonsas circum circa vocat, ut essent foliis brevioribus, ornatioribusque. Quod autem pertinet ad novum loquendi genus, præponere fronti, id est, dare omnem operam scribendo ut fronti præponatur, hoc est, ut frons coronetur ornetutque synecdochicῶs, pars pro toto. *Cruquius. Fronti præponere.*] Veteres, qui Poëmata se scribere profitebantur, utpote Musis sacri, coronas semper aliquas, tanquam insignia sui studii, præferre solebant. Sic & eos, qui carmine Athenas laudare vellent, in honorem Palladis fronti obtendere olivam dicit, & quidem *undique decerptam*: ostendens per hoc, ex omni eos loco ac materia colligere, quod ad Deæ atque urbis illius laudem ac materiam convertant. *Torrent. Undique decerptam.*] Frontem Oliva coronate, cujus folia undique, id est, circum circa detonsa, & breviora facta, majorem addunt ornatum. Aliis alia lectio magis arridet, vid. *Undique decerptæ frondi præponere Olivam*, ut sit sensus, Omnibus omnium locorum & terrarum frondibus Olivam anteponere, quæ Palladis est propria.

8. *Plurimus.*] Plurimi, id est, multi dicunt.

9. *Aptum equis Argos.*] Historiæ hic recordemur, quæ Diomedem in Italiam venientem, ibi quoque Argos Hippium, patriæ recordatione, condidisse narrat: eaque Argyrippa, & postea Arpi dicta fuit. *Torrent. Equis Argos.*] Argos equis nutriendis idoneum; Unde Homerus appellat Ἄργος ἱππόβοτον. *Mycenas.*] Urbem opulentam, in qua regnavit Agamemnon; à Mycena Nympha sic appellatam.

10. *Patiens Lacedæmon.*] Lacedæmon dicitur patiens ob severam disciplinam, ubi pueri ad Dianæ aram loris flagellati, usque dum sanguis visceribus exiret, ne ingemuerunt quidem.

11. *Larissæ optimæ.*] Ἐριβώλακος, ἐριβώλαξ. Cum vero plures *Larissæ* fuerint, placet eam intelligi quæ in Thessalia fuit; non tam ob urbis præstantiam, quam ob campi circumquaque ubertatem atque amœnitatem regionis.

Tum

Quam domus Albuneæ resonantis,
Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obscuro deterget nubila cœlo
Sæpe Notus: neque parturit imbreis
Perpetuos: sic tu sapiens finire memento
Tristitiam, vitaque labores
Molli, Plance, mero: seu te fulgentia signis
Castra tenent: seu densa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina, patremque
Quum fugeret, tamen uda Lyæo

Tem-

Tum aliquid magnum dicere voluit Horatius, cum perculsum se air campi illius admiratione, ut & Lacedæmonis patientia. *Torrent. Larissæ.*] Larissa est urbs in Thessalia, à qua & Achilles Larissæus dictus est. *Percussit.*] Permovit, affecit.

12. *Domus Albuneæ*] Nemus delectabile Albuneæ Nymphæ una cum fonte consecratum. *Albuneæ.*] De Albunea Lactant. lib. I. cap. 6. Et recte Virgil. VII. Æneid. ejus oracula Latinum regem consulentem facit; cum ait, *Lucosque sub alta Consulit Albunea, &c.* Torrent.

13. *Et præceps.*] Fluvius Anio de celso scopulo multam aquam deorsum effundens. *Et Tiburni lucus.*] Multa exemplaria *Tiburti* legunt. Turneb. lib. XI. cap. 26. & lib. 22. cap. 3. utramque lectionem defendit. Lucum ergo intelligo, in Tiburni Herois memoriam de more consecratum, ex Papinio. *Torrent. Tiburni.*] Tiburnus, primus Tiburis conditor dicebatur.

14. *Mobilibus.*] Pomaria discurrentibus rivis irrigua.

15. *Albus ut obscuro.*] Leuconotum intelligit Poëta. Λευκόνοτοι austri sunt quasi anniversarii, qui certa stataque anni tempestate spirant, ut Etesiæ, & nubila detergent, serenitatemque reddunt: ἀπὸ τοῦ λευκαίνειν τὸν οὐρανόν. *Albus.*] Notus serenus. *Obscuro.*] Cælo caliginoso.

17. *Sic tu sapiens, &c.*] Id est, facturus es, quod sapientem decet, si finias tristitiam molli mero. *Steph.*

19. *Mero.*] Vino suavi, maturo ac tempestivo. *Seu te fulgentia.*] Sive militiæ, sive domi tuæ eris. *Fulgentia signis.*] Cum imperio Plancum exercitibus præfuisse, initio annotavimus. *Torrent. Signis.*] Aquila, Dracone, aliisque id genus signis militaribus.

21. *Tiburis tui.*] Vel quod villam ibi haberet Plancus: vel quod gens Munatia Tibure oriunda, ut aliæ multæ illustres. *Torr. Tibur.*] Horatius Pindarico more historiam hanc huic Odæ interserit, ut Herois tanti exemplo, Plancum suum in rebus etiam adversis ad lætitiam aliquam invitet: & à Teucro exsule sententiam profectam esse ferunt, quam proverbii loco usurpamus ex Aristophanis Pluto: Πατρὶς γάρ ἐςι πᾶσι, ἵν' ἂν πράτῃ τις εὖ. *Torrent. Salamina.*] Civitatem Telamonis, qui duos habuit filios Teucrum, & Ajacem.

22. *Quum fugeret.*] Quamvis fugeret.

Tempora populea fertur vinxisse corona,
Sic tristeis affatus amicos:
Quò nos cunque feret melior fortuna parente
Ibimus, ô socii, comitesque.
Nil desperandum Teucro duce, & auspice Teucro:
Certus enim promisit Apollo,
Ambiguam tellure nova Salamina futuram.
O fortes, pejoraque passi
Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

23. *Tempora populea.*] Figulus, Lambinus & alii populeam coronam censent adscribendam fortitudini: quasi Teucer post magnos ad Trojam exantlatos labores ea se corona dignatus fuisset. Atqui non video quid in fuga sit laudis. Qua de causa Turnebi altera sententia convenientior apparet, quæ Teucrum vult, dolore suppresso, spem vultu simulare, sociosque sperare jubere. Sensus ergo est: Quamvis Teucer non sine dolore metuque patrem Telamonem fugeret, tamen dulci Lyæo curas dissolvit, corona populea caput ornavit, Herculique sacra fecit. *Cruquius. Tempora populea, &c.*] Quod ea arbor Herculi sacra sit, magnis ærumnis laboribusque perfuncto. An potius quod ad bacchantium coronas & genio indulgentium respexit? & probabilius est, ut lætitiam præ se ferret, aliosque bene sperate juberet. *Turneb.* lib. x i. cap. 26. *Tempora.*] Caput vino madidum. Lyæus nomen Bacchi ponitur pro vino. *Populea corona.*] Herculi sacra, qui eam apud Acherontem fluvium in Thesprotia repertam, ab inferis veniens secum attulit. *Torrent. Populea fertur.*] Corona ex frondibus populi arboris, quæ animi fortitudinem denotat.

24. *Tristeis.*] Renitenteis ac invitos propter exilium patriæ. *Cruquius.*

25. *Melior fortuna.*] Melior, quia fortuna mihi patriam dabit, at pater Telamon negavit.

27. *Nil desperandum.*] Παρακέλευσις à fortitudine: quæ una atque adeo præcipua est ex iis rebus, quas in summo Imperatore duceque requiri scribit Cic. pro lege Manil. nimirum scientia rei militaris, fortitudo, auctoritas, felicitas. *Cruquius. Auspice Teucro.*] De Teucro, quamquam Græco, Romanorum loquitur more. Auspicia enim in exercitu penes unum Imperatorem erant, cujus ideo auspiciis geri omnia dicebantur. Possumus etiam ita exponere, ut *auspicem* se vocet, cui jam Deorum monita ac consilia ab Apolline patefacta sint. *Auspice.*] Me Teucro hortatore.

28. *Certus enim.*] Apollo non fallax, aut mentiens.

29. *Ambiguam.*] Recte *ambiguam*, cujus audito nomine adhuc ambiguus atque anceps sis, de qua agatur. *Torrent. Ambiguam.*] Promisit duas fore Salaminas, quarum altera nunc est in Attica; alteram ego, & vos condemus in Cypro.

30. *Pejoraque passi.*] O passi graviora: *Virgilius.*

32. *Iterabimus æquor.*] Iterum navigabimus.

ODE VIII. ἐρωτική.

Ad LYDIAM.

Juvenem Sybarin, Lydiæ amore perditum, & voluptatibus colliquefactum notat.

LYDIA *dic, per omneis*
Te Deos oro, Sybarin cur properes amando
Perdere: cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris, atque solis?
Cur neque militaris
Inter æquales equitet: Gallica nec lupatis
Temperet ora frænis.
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
Sanguine viperino

Cau-

1. L*ydia dic.*] Meretrix delicatula non vulgaris formæ.

2. *Te Deos oro.*] Venerem, Cupidinem, cum suis asseclis. *Cruquius.* *Sybarin.*] Juvenem mollem. *Amando perdere.*] Venusta antiphrasis, ut Sybarim Lydia amando perdat; dum amori tantum, nec ulli alii officio, operam eum dare patitur. *Torrent.* *Amando.*] Dum tui amore captus est, & ab eo amaris.

3. *Perdere.*] Ejus bona abligurire, & corporis vires frangere.

4. *Oderit campum.*] Ostendit ergo miserum Sybarim, arte militari ac labore præstantem, meretricis tanquam fascino, non permitti quicquam agere, quod ad prioris vitæ consuetudinem pertineret. *Torrent.* *Campum,*] Campum Martium cur oderit. *Patiens pulveris.*] Quum possit pati pulverem, & solem, & alios etiam labores militares.

5. *Militaris.*] Militarem in morem, vel ut hominem militarem decet.

6. *Gallica nec.*] Gallicorum equorum ora. Turneb. lib. xi. cap. 28. *Lupatis.*] Frenis instar lupinorum dentium asperis & inæqualibus: quibus equi ferociores coërcentur.

7. *Temperet.*] Moderetur, & sibi parere doceat.

8. *Tiberim.*] Vegetius lib. 1. cap. 10. *Romani campum Martium vicinum Tiberi delegerunt, in quo juventus post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret; ac lassitudinem, cursusque laborem natando deponeret.* *Cur olivum?*] Rogat, luctam cur pejus angue oderit? an quia metuebat olei odore dominam offendere. Insanum illud palæstræ apud Græcos studium, omnibus notum: si quidem Anacharsim refert Laërtius, oleum, vesaniæ φάρμακον appellasse; quod eo uncti Athletæ, mutuo in se furere viderentur. *Torrent.* Per *olivam* τὸ κήρωμα denotat, id est, unguentum, quod ex cera fit oleo subacta, quo palæstritæ in lucta utebantur. *Cruq.* *Tiberim tangere.*] Tiberim tranare. *Cur olivum.*] Cur luctam horret? luctaturi utebantur unguento, quod ex cera fit, oleo subacta.

9. *Viperino.*] Sanguine venenoso.

10. Ar-

Cautius vitat? neque jam livida gestat armis
Brachia: sæpe disco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ
Filium dicunt Thetidis sub lacrymosa Trojæ
Funera: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas?

ODE IX. προτρεπτική.

Ad THALIARCHUM.

Quo magis sævit hyems, eò magis voluptati indulgendum. Sic autem à Marone hyems genialis appellatur.

VIDES *ut alta stet nive candidum,*
Soracte: nec jam sustineant onus
Silvæ

10. *Armis.*] Usu & frequenti armorum pondere.

11. *Disco.*] Disco nobilitatus: qui quidem ludus erat primo Græcus, deinde à Græcis translatus ad Romanos. *Disco.*] Discum dictum volunt, à δίσκειν, quod est βάλλειν: unde & δισκοβόλος, qui discum jacit. *Lambin.*

12. *Sæpe trans finem.*] Sæpe ultra terminum, jaculo fortiter & expedite emisso nobilitatus.

13. *Quid latet.*] Cur non prodit Sybaris in publicum, sed inter meretrices latet, & emollescit. *Ut marinæ, &c.*] Sybarim juvenem non aliter in meretriculæ contubernio latitantem facit, quam olim inter Lycomedis Scyri regis filias Achillem. *Torrent.*

14. *Filium dicunt Thetidis.*] Achillem, qui à matre Thetide habitu puellari indutus, ne agnosceretur, in Insulam Scyrum ad Diomedem est deductus. *Sub lachrymosa Trojæ.*] Paulo ante eversionem Trojæ.

15. *Funera.*] Etiam Græcorum, quæ ad Trojam contigêre. Atqui si *Trojæ funera* pro Trojæ excidio interpreteris, non convenient tempora. Achillis enim latebræ totis annis decem præcessêre. *Torrent.* *Ne virilis cultus.*] Ne vestitus virilis eum in bellum Trojanum protraheret.

16. *Lycias catervas.*] Quas nempe Sarpedon rex Lyciæ post Hectorem fortissimus, Priamo adduxerat. *Torrentius.* *Lycias proriperet.*] Ponuntur Lycii pro Trojanis, quibus opem ferebant: sic cognominati à Lyco Pandionis filio. *Proriperet.*] Raptim vel temere traheret.

---

1. *STet nive candidum.*] Vides, ut Soracte cooperiatur, vel, è longinquo appareat nive plenum?

2. *Soracte.*] Mons in Faliscis, quem hodie appellant montem *Divi Sylvestri*, eo quod in ejusdem montis spelunca ad plurimum tempus se continuisse dicitur. *Onus.*] Nivis pondus.

3. *La-*

Silvæ laborantes: geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Large reponens: atque benignius
Deprome quadrimum Sabina,
O Thaliarche, merum diota;
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravêre ventos æquore fervido
Deprælianteis, nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.
QUID *sit futurum cras, fuge quærere: &*

Quem

3. *Laborantes.*] Oneris magnitudine laborantes: & non sustinentes onus nivis.

4. *Gelu acuto.*] Equidem acutum dici reor, Græco more, pro acri & vehementi: nam ὀξὺ plerunque significat magnum & vehemens: & sic dictum ab Horatio, ut à Pindaro χιὼν ὀξεῖα dicitur. Turneb. lib. XI. cap. 26. *Constiterint.*] Flumina vi frigoris congelata à cursu desistunt supernè.

6. *Largè.*] Copiosè pro foci magnitudine. *Benignius deprome.*] Athenæus libro X. quo loco Alcæi versus, quos hic imitatus est Horatius, recenset; hoc inter cætera eleganter addidit, nullam esse anni tempestatem, unde Poëta ille bibendi occasionem non sumpserit. *Benignius.*] Largius quam solebas prome de diota Sabina vinum quadrimum, id est, quatuor annorum.

7. *Quadrimum.*] Mediæ ætatis vinum poscit, largiori convivio aptius, ne citò nimis ebrietas obrepat. At Venerem sacrificio placaturus, bimi pateram meri postulat. Od. XVII. *Sabina diota.*] Quia vasa illa vino servanda apta in Sabinis fierent: non quod vinum Sabinum Horatius depromi velit; id enim vilius habebatur. Infra Od. 20. *Torrent.*

8. *O Thaliarche.*] Turnebus primam hujus nominis syllabam aspirari vult, quod θαλία Græcis etiam convivium significet; nam convivii domino præcepta hilaritatis hic proponere videtur. Nec scio an idem Thaliarchus sit, qui & Symposiarchus. an potius qui celebritati alicui publicæ, in Deorum honorem institutæ, præfuerit, quales septemviri Epulonum. *Torrent. Diota.*] Veteres enim in testis, vasis, doliis, fictilibus, vina horreis reposita servabant, ex quibus ea depromebant largius aut parcius, pro mensæ & convivarum ratione. *Cruquius. Diota.*] Diota est vas vinarium duas habens ansas, quadraginta, & octo sextarios capiens.

9. *Permitte Divis.*] Committe cætera Deorum curæ, & procurationi. *Simul.*] Simul ac, id est, postea quam ventos inter se concertantes compresserunt.

10. *Stravêre ventos.*] Tranquillarunt, mitigarunt, sopiverunt. *Fervido.*] Mari concitato, ut solet aqua in aheno fervens.

12. *Agitantur orni.*] Non commoventur.

13. *Quid sit futurum.*] Vult eum in diem vivere. & rectè Theocritus: οἱ θνατοὶ πελόμεσθα, τὸ δ᾽ αὔριον οὐκ ἐσορῶμες. *Torrent.*

14. *Quem*

Quem fors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulceis amores
Sperne puer, neque tu choreas,
Donec virenti canities abest
Morosa. nunc & campus, & areæ,
Lenesque sub noctem susurri
Composita repetantur hora.
Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ risus ab angulo,
Pignusque dereptum lacertis,
Aut digito male pertinaci.

ODE

14. *Quem fors dierum.*] Quemcunque diem tibi dabit fors, id est, fortuna, seu potius Dei voluntas, τύχη δαίμων. *Lucro.*] In lucro deputa.

16. *Puer.*] Cum puer es, adolescens, juvenis. *Choreas.*] Chorea dicitur à choro, ubi junctis manibus saltatur.

17. *Donec virenti.*] Quamdiu tibi juveni, & adhuc virentis ætatis canities, (id est, senectus) abest querula.

18. *Campus & areæ.*] Postquam campum Martium dixisset, rectè addidit *areas*; loca nempe vacua, puta & sine ædificiis, maxime usu publica, conveniendi causa atque inambulandi. Non male Valla, *Campum* dici ait planiciem terræ amplam: quæ si fuerit angustior, *area* appellatur. Vide Vitruv. lib. 1. cap. 7. *Torrentius. Campus, & areæ.*] Campus Martius, & areæ, id est, loca, in quibus Rom. juventus se exercebat.

19. *Sub noctem.*] Paulò ante noctem. *Susurri.*] Colloquia quæ edi solent ab amantibus voce leni, & submissâ. *Susurri.*] Quod ἀλλήλοις ψιθυρίζειν aptissimè dixit Theocritus, loco à Lambino citato.

20. *Composita repetantur hora.*] Constituere diem aut locum propriè dicimus, cum ex conventione agendum aliquid certo loco aut tempore proponitur. Hinc *ad constitutum adesse, & venire. Compositam* igitur *horam* simili ratione dixit Horatius, quæ inter amantes constituta sit. *Torrent. Composita.*] Hora constituta iterum atque iterum à te usurpentur.

21. *Nunc & latentis.*] Et nunc repetatur à te gratus risus, proditor, & index puellæ latentis, id est, in angulum se abdentis, ac delitescere simulantis. Ridet enim puella, ne diu quæratur, sed ut seipsam prodat.

23. *Pignusque dereptum lacertis.*] Armilla vi avulsa ex lacertis, aut annulus à digito malè, id est, parum pertinaciter retinente. Nam fingunt puellæ se velle retinere, quod cupiunt sibi adimi. *Dereptum* ergo legendum non *direptum*. Est autem *deripere* de quovis loco rapere; sed maxime de superiore. *Diripere* autem est, dilacerare ac discerpere. *Lambinus.*

I. Fa-

ODE X. Εὐχαριστική.

HYMNUS in MERCURIUM.

Quem laudat à facundia, à parentibus, à palestræ, & lyræ inventione, a maxima in furando calliditate, atque ab iis, quibus fungitur, muneribus.

MERCVRI *facunde, nepos Atlantis,*
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, & decora
More palæstræ:
Te canam magni Jovis, & Deorum
Nuntium, curvæque lyræ parentem,

Calli-

1. *Facunde, nepos.*] Eloquentiæ Deus & orationis inventor. *Atlantis.*] Maja Atlantis filia Mercurium peperit ex Jove: unde & *Atlantides* dictus.

2. *Qui feros cultus.*] Quod autem Horatius *voce & palæstra* eos à Mercurio expolitos conformatosque tradit, quasi tunc primum homines esse ceperint: id è Platonis philosophia petitum videtur. Ille enim musicæ ac gymnasticæ, si modo rectè exerceantur, totius Reipub. salutem attribuit. Jam Mercurius harum duarum artium inventor esse perhibetur. Neque Hermas tantum, sed & Hermathenas in gymnasiis dedicabant: quo per insertam Mercurio Minervam, apertius adhuc significarent, animi pariter ac corporis conformandi rationem haberi debere. Tum etiam Hermerotas & Hermeraclas legimus, mixtas nempe Mercurii cum Amore & Hercule statuas: quod Oratione, ut nihil amabilius, sic neque robustius, efficaciusque. Plutibus Torrentium de Hermis differentem, suo loco vide. *Feros cultus.*] Agrestes hominum primorum mores. *Hominum recentum.*] Id est, eorum, qui feritate mutata per eloquentiam Mercurii, nuper induerant humanitatem. *Cruquius.*

3. *Voce formasti.*] Eloquentia, vel musica conformavisti. *Catus.*] Quasi cautus; doctus, solers. *Decoræ.*] Quod viro maxime deceat. Quare apud Græcos ab adolescentia summo omnes in ea studio exercebantur. Et ut palæstras Græci λιπαρὰς: sic Latini *nitidas, liquidasque & unctas* vocant *Torrent.*

4. *More palæstræ.*] Quis est mos palæstræ? an palæstra? Sed quis ita Latinè loquatur? Heinsius itaque concludit scripsisse Poëtam, *& decoræ humore palæstræ. Humor decoræ palæstræ,* est oleum, quo palæstritæ unguntur. *Palæstræ.*] Palæstra Græci exercebantur ad tuendam corporis valetudinem.

5. *Deorum nuntium.*] Bene Deorum nuntius fingitur Mercurius. nam quæ hominibus melioris vitæ præcepta tradidit, ea cælo attulisse, & Deorum immortalium jussu propagasse, merito credebatur. Mercurius ergo tanquam *medicurrius*, quod sermo medius inter homines existens, eos inter se conciliet: vel, à *mercibus*, ut Festus vult; omnibus enim negotiationibus præest. *Torrentius. Deorum.*] Reliquorum Deorum interpretem.

6. *Parentem.*] Lyræ inventorem.

7. *Calli-*

Callidum, quidquid placuit, jocoso
Condere furto.
Te, boveis olim nisi reddidisses
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetra,
Risit Apollo.
Quin & Atreidas duce te superbos
Ilio dives Priamus relicto,
Thessalosque igneis, & iniqua Trojæ
Castra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus: virgaque levem coërces
Aurea turbam, superis deorum
Gratus, & imis.

ODE

7. *Callidum.*] Astutum, & ingeniosum ad furtum occultandum, quod jocum, risumque concitaret.

8. *Condere furto.*] Græci sane δόλιον & κλέπτην vocant. Sed & hoc eloquentiæ tribuunt, quæ hominem extra se rapere quodammodo possit, nos ad εὐτραπελίαν referimus. At Fulgentius furem vocari vult, quia inter furta, ac negotiantium capturas parum interest.

9. *Te boves.*] Dum terreret te minis, nisi boves redderes furto sublatas, cum risu expertus est tuam in furanda etiam pharetra, versutiam. *Stephanus. Boves olim.*] Boves Admeti Regis, quos Apollo divinitate privatus pascebat.

10. *Amotas.*] Abactas, & furtim ademptas. *Puerum minaci.*] Te qui puerilem vel servuli & bubulci formam assumpseras, dum terreret minis.

11. *Viduus pharetra.*] Privatus pharetra.

12. *Risit Apollo.*] Ridendum sibi putavit.

13. *Atridas.*] Agamemnonem, & Menelaum. *Duce te superbos.*] Qui te ducem Priamo præbebas.

14. *Ilio relicto.*] Priamus enim Mercurio duce per castra Græcorum venit ad Achillem, à quo redemit corpus filii sui Hectoris. *Comment.*

15. *Thessalosque ignes.*] Thessalicas seu Græcorum excubias. *Iniqua Trojæ.*] Castra Trojanis inimica.

16. *Fefellit.*] Sic latuit, ut à nemine cognitus, ac ne visus quidem fuerit.

17. *Tu pias lætis.*] Id quoque ex puriore philosophia sumptum. Ut enim corpora terræ deberi existimabant veteres: sic defunctorum animas ilico à Mercurio suscipi, ac vel cœlo reddi, vel ad inferos deduci. Ideo illum *Dispensatorem, deductoremque animarum ac janitorem* vocabant.

18. *Lætis sedibus.*] Campis Elysiis. *Bond. Virgaque.*] Virgil. *Tum virgam capit, hac animas ille evocat orco Pallentes: alias sub tristia tartara mittit, &c. Virgaque.*] Caduceo, quo Mercurius animas deducit ad inferos. *Levem coërces turbam.*] Incorpoream animarum multitudinem.

19. *Superis Deorum.*] Diis superis, & inferis gratus.

Ad

ODE XI. προσφωνητική.

Ad LEUCONOEN.

Hortatur Leuconoën, omissa futurorum cura, voluptati indulgere; argumento à vitæ brevitate, & celeritate ducto.

TU ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Di dederint Leuconoë: nec Babylonios
Tentaris numeros, ut melius, quicquid erit, pati:
Seu plureis hyemes, seu tribuit Jupiter ultimam,
Quæ nunc oppositis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum. sapias: vina liques: & spatio brevi

Spem

AD Leuconoën meretricem, genesin per Mathematicos inquirentem.] *Non otiose Leuconoën vocat mulierculam Genethliacorum vanitati fidem adhibentem. nam* λευκὰς φρένας ἔχειν, *hoc est*, alba habere præcordia, *eos dicebant Græci, qui leviter tantum saperent: ut contra,* μελαίνας φρένας, *prudentiæ cujusdam profundioris indicium esse existimabant, ducta metaphora ab aquis, quæ quo profundiores, eo nigrescunt magis.* Had. Junius *Adag. Cent.* III.

1. *Scire, (nefas.)*] Lambinus separat dictionem *nefas*, àb aliis: ego veterem lectionem sequor, *Tu ne quæsieris, scire nefas, quem, &c.* Illud *nefas* vel pro ἀδύνατον expono, quod sciri nequeat; vel quod homini permissum non sit futura cognoscere. *Torrent. Nefas.*] Impossibile est, vel malum est.

2. *Finem Dii dederint.*] Vitæ terminum. *Babylonios.*] Horatius dixit *Babylonios numeros*; ut *Chaldaïcas rationes, & Chaldaïcum prædicendi genus*, Cicero. nam gentis illius caput Babylon olim fuit. *Torrent. Babylonios.*] Mathematicos, qui Astrologiam invenisse dicuntur.

3. *Ut melius.*] Ut sapias melius pati, quicquid acciderit. *Quicquid erit pati.*] Ὡς κρεῖττον ὂν πᾶν τὸ ἐσόμενον φέρειν. id est, *cum melius sit pati quicquid evenerit*, quam à vanissimo illo hominum genere dependere. *Turneb. Lambin.*

4. *Hyemes.*] Annos.

6. *Sapias.*] *Sapere* vocat; quod & vivere vulgo dicimus: ut nimirum Epicuri discipulum decet, cui voluptas summum bonum. *Torr.* Quin tu igitur superstitiosis illis vanitatibus relictis, rectius sapias, si voluptatibus te tradideris, & vina largius bibendo liques, & dissolvas. *Lubin. Vina liques.*] Liquare nihil aliud est, quam tenuius facere: quod & ad voluptatem factitabant, nive & glacie sæpe admixta. utebantur autem ad eam rem colis, sacculisque. Quinimo, ut plus capiamus sacco frangimus vires: Et sic saccis castrari vina dixit Plin. quemadmodum Græci ἐξυλιγχίζειν ἢ ἀποθηλεύειν τὸν οἶνον dicunt, pro σακκίζειν, quod nos quoque *saccare* dicimus, pro liquare & extenuare, seu defecare. *Vina liques.*] Ut vina promas, & fundas. Aut, ut vina percoles: vina enim percolata sunt delicatiora. *Spatio brevi.*] Et quum breve sit vitæ spatium, ne spem differas in longum.

Spem longam reseces. dum loquimur, fugerit invida
Ætas. carpe diem, quam minimum credula postero.

ODE XII. προσφωνητική.

Ad AUGUSTUM.

Collaudatis diis, heroïbus, virisque aliquot claris, tandem ad divinas Augusti laudes descendit.

QUEM virum, aut heroa, lyra, vel acri
Tibia sumes celebrare Clio?
Quem Deum? cujus recinet jocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo?

Unde

7. *Dum loquimur.*] Egregie hanc vitæ fugam ante oculos ponit Juvenal. Satyra IX.
—— *Festinat enim decurrere velox*
Flosculus, angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio: dum bibimus, dum serta, unguenta, puellas
Poscimus, obrepit non intellecta senectus.

8. *Carpe diem.*] Fruere die præsenti. *Quam minimum.*] Nullam pene fidem adhibens dici futuro.

1. *QUem virum.*] Dion lib. 51. auctor est, post bellum Actiacum decretum fuisse à senatu, ut Augusto, proinde ac Diis immortalibus hymni conscriberentur. *Torrent. Quem virum.*] O Clio, quem virum fortem aut heroa semideum suscipies celebrandum. *Lyra vel Tibia.*] Tibia acutior est & sonora magis, ideoque hominum laudibus, quæ fere bellicæ sunt, convenit. Lyra ut gravior, modestiorque, ita Deorum præconiis aptior habetur. *Acri.*] Tibia acriter sonante.

2. *Sumes celebrare.*] Vult Horatius, consueto Poëtarum more, quod ipse canit, Musam ei præcinere videri. *Torrent. Clio.*] Non sine delectu Clio nominatur. Deorum enim hominumve laudes (κλέα vocant Græci, unde & Deæ nomen) ex antiquitatis historia petendæ sunt. *Torrent. Clio.*] Una ex novem Musis.

3. *Recinet jocosa.*] Resonabit. *Iocosa imago.*] Dicta *imago*, ut Porphyrion vult, per subtractionem litterarum, pro imitago: eandem enim vocem repræsentat.

4. *Imago.*] Echo, vocis imago, quæ veluti ludens respondet.

5. *Heliconis oris.*] Helicon est mons Bœotiæ non procul à Parnasso, Apollini sacer, & Musis: unde Musæ appellatæ sunt Heliconides.

6. *Aut super Pindo, &c.*] Pindus hic inter montes Musis consecratos habetur. Idem de *Hæmo*, ac *Rhodope*, qui in Thracia sunt, Liberi patris ac Mænadum cœtu nobiles, dicemus. *Torrent. Pindo.*] Monte Arcadiæ. *Hæmo.*] Monte Thraciæ.

7. *Unde*

Unde vocalem temere insecutæ
Orphea silvæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapsus, celeresque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam solitis parentum
Laudibus? qui res hominum, ac deorum,
Qui mare, & terras, variisque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipso:
Nec viget quidquam simile, aut secundum:
Proximos illi tamen occupavit

Pal-

7. *Unde vocalem.*] Voce præstantem (ἔμφωνον) qua feras etiam demulserit, atque arboribus auditus fuerit. *Vocalem temere insequutæ.*] Orphea sonorum, & facundum Poëtam (Calliopes & Apollinis filium) sylvæ secutæ sunt *temere*, id est, αὐτομάτως, sua sponte & confusè.

8. *Orphea.*] Calliopes filium; at patrem, plures Apollinem, nonnulli Oeagrum ei tribuunt: ob quam incertitudinem, *arte materna* dicere voluit Horatius. *Torrent.*

9. *Arte materna.*] Musica.

11. *Blandum & auritas.*] Et adeo blandum; ut quocunque voluerit possit ducere quercus auritas, id est, sensu audiendi præditas. *Fidibus canoris.*] Cithara canora.

13. *Quid prius dicam?*] Cum enim antea à Dea quæsierit, quem illa laudandum sibi sumeret; nunc apertius, *Quid*, inquit, *prius dicam?* & quasi errare non possit, si majorum vestigia sequatur, sibi ipse respondens adjungit: *Solitis parentum laudibus*, eum *qui*, *&c.* perinde ac si diceret, majorum more à Jove se incepturum. *Torrent. Quid prius dicam.*] More majorum ab Jove Opt. Max. cepit, à quo solemnis incipiebatur precario, è ritu. Lambinus pro *parentum* legit *parentis*. *Turneb.* libro 29. cap. 29. *Prius dicam.*] Quid potius dicam, quam solitas & ab omnibus decantatas laudes parentis, id est, Jovis.

16. *Temperat.*] Regit, vel temperatum efficit. *Horis.*] Quatuor anni temporibus, Vere, Æstate, Autumno, Hyeme.

17. *Unde nil.*] A quo Deo. *Majus generatur ipso.*] Quia Deus est optimus Maximus.

18. *Secundum.*] Nihil Jovi est secundum, quia nullus ordo esse potest inter infinitum, & finitum.

19. *Proximos illi.*] Non refert quanto intervallo præcedat Jupiter, modo inter ipsum & Palladem nemo sit medius. Nec mirum præferri eam cæteris, quæ sine matre ex Jovis cerebro nata sit, ac virgo permanserit. Postea in laudandis aliis diis nullum ordinem servat, quia Bacchum & Dianam Apollini, anteponat. *Torrent.* Pro *Occupavit*, Heinsius scribit, *occupabit*. *Proximos illi.*] Pallas proxima est Jovi, sed longo intervallo proxima.

Pallas honores.
Prœliis audax neque te silebo
Liber, & sævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certa
Phœbe sagitta.
Dicam & Alciden, puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem: quorum simul alba nautis
Stella refulsit,
Defluit saxis agitatus humor,
Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (sic Dii voluêre) ponto
Unda recumbit.
Romulum post hos prius, an quietum
Pompilî regnum memorem, an superbos

Tar-

20. *Pallas honores.*] Minerva, non è muliere concepta, sed Iovis cerebro nata, vera & divina sapientia.

21. *Audax.*] Bacchus, *ad prælia trudit inermes*, dictus Liber, quod animum curis liberat.

22. *Virgo.*] Diana venatrix.

23. *Certa.*] Adeo certa est, & inevitabilis Phœbi sagitta, ut semper id feriat, quod petit.

25. *Alciden.*] Herculem Iovis, & Alcmenæ filium. *Puerosque Ledæ.*] Ut παῖδας Græci, sic Latini pueros etiam pro filiis dicunt. Et quos à patre Græci διοσκούρους, ipse à matre Ledæ pueros appellat. *Torrent. Puerosque Ledæ.*] Filios Ledæ.

26. *Hunc equis.*] Nempe Castorem equestri prælio nobilitatum. *Illum superare.*] Et Pollucem pugna pedestri insignem.

27. *Quorum simul.*] Quorum stella serena simul atque nautis apparuit. *Simul alba stella.*] Stellas geminas intellige. Solitariæ enim quod Ode 3. notavimus, obsunt. Hinc ergo inter salutares Deos, quos σωτῆρας vocant Græci, merito recensentur.

29. *Defluit saxis.*] Pro fluere definit, ut Epist. ad Lollium 1. *Rusticus exspectat dum defluat amnis.* Simile illud Ovidii 3. Fast. *potui dedoluisse semel:* ut in posterum ultra non dolerem. & plura alia. *Torrent. Defluit saxis.*] Fluit de saxis humor ex nive, geluve in aquam resolutus.

30. *Concidunt venti.*] Venti desinunt flare. *Fugiuntque nubes.*] Nubes in fugam vertuntur.

31. *Minax.*] Unda nautis minans naufragium, quiescit, quæ vento intumuerat. *Sic Dii voluêre.*] Vulgata exemplaria scribunt, *Quod sic voluere.* Codex optimus Laurentianus, *Dii sic voluêre. Voluêre.*] Filii Ledæ, Castor, & Pollux sic voluêre.

33. *Romulum post.*] Romæ conditorem. *Quietum.*] Numa Pompilius à Romulo secundus Romanorum Rex, regnum armis paratum, Religione, Iustitia, & bonis operibus stabilivit.

34. *Superbos.*] Magnificos & excellentes

Tarquinî fasceis, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ
Prodigum Paulum superante Pœno,
Gratus insigni referam Camœna,
Fabriciumque.
Hunc, & incomtis Curium capillis
Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.

Crescit

lentes honores Tarquinii Prisci, non Tarquinii Superbi, commemoratu certe indigni, propter Lucretiæ constuprationem.

35. *Tarquinî.*] Qui Thuscis subactis, non fasces tantum, quos aptissime *superbos* vocat Poëta; sed & alia omnia decora & insignia, quibus imperii dignitas eminet, Romam invexit. *Torrent. Fasceis, dubito, an.*] Virgarum fasces, quos securibus alligatos lictores primum ante Reges, postea ante Consules ad populi terrorem portabant. *Catonis.*] Catonis Uticensis, qui violentas manus sibi intulit, ne vultum tyranni aspiceret, ut inquit Cicero.

37. *Regulum, &c.*] Regulum Carthaginienses resectis palpebris illigatum in machina perpetuis vigiliis necuerunt. *Scauros.*] Quorum clara extitit virtus in Republ. administranda.

38. *Prodigum Paulum.*] Paulum vitæ contemptorem, qui animam profudit ad Cannas, ubi cum quadraginta & quinque Romanorum millibus est occisus, vide Livium. *Pœno.*] Hannibale.

39. *Gratus insigni.*] Libens, ut memor meritorum Pauli in Patriam.

40. *Fabritiumque.*] Fabritium ter Consulem, de cujus abstinentia, continentia, severitate, aliisque egregiis animi dotibus, vide Plutarch. & Valer. Max.

41. *Hunc, &c.*] Fabritium. *Incomtis capillis.*] Nam eo tempore floruit, quo barbati Consules optime atque innocentissime Rempub. rexere, intonsi usque ad annum CDLIIII. ab V. C. quo tonsores primum in Italiam ex Sicilia P. Ticinius Mena adduxit. *Torrentius. Incomptis.*] Capillis impexis: Turpe est viro bellicoso comam habere comptam, & calamistratam. *Curium capillis.*] Curius Samnitibus magnum auri pondus sibi afferentibus dixit, *Se malle aurum habentibus imperare, quam possidere.*

42 *Tulit, &c.*] Protulit, produxit. *Camillum.*] Camillus sexto mense post Romam à Gallis captam, eos ex Italia expulit.

43. *Sæva paupertas.*] Acris, fortis atque animosa; aut dura atque aspera; non quod ipsa sibi assuescentibus talem sese præbeat, sed quod tales eos adversus fortunæ casus efficiat, *vere facunda virorum*, ut Lucanus ait. Optima enim ad militiam educatrix ac rectrix paupertas est. *Torrent. Sæva paupertas.*] Paupertas aspera, & perpessu difficilis. *Avitus apto.*] Fundus à suis majoribus sibi relictus.

44. *Cum lare fundus.*] Cum domo non sumptuosa, sed quæ fundum deceat.

 45. *Oc-*

Crescit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli: micat inter omneis
Iulium sidus, velut inter igneis
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque custos
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæsaris fatis data: tu secundo
Cæsare regnes.
Ille seu Parthos Latio imminenteis
Egerit justo domitos triumpho:
Sive subjectos Orientis oris
Seras & Indos:
Te minor latum reget æquus orbem:

Tu

45. *Occulto velut.*] Occulte, veluti arbor, quæ temporis progressu increscit, hominibus non advertentibus.

46. *Fama Marcelli.*] Marcellum Octaviæ sororis Augusti filium intelligo, cui ille vix pueritiam egresso, filiam suam Juliam nuptui dedit. Suet. Aug. c. 60. 3. *Torrent. Marcelli.*] Marcellus quinquies Consul fuerat, tandem vero ab equitatu Hannibalis circumventus est, & occisus.

47. *Iulium.*] A Marcello qui genti Juliæ jam insertus erat, paulatim ad Augusti laudem descensurus, obiter patris ejus C. Iulii Cæsaris, & quidem tanquam in cælum relati, mentionem interjicit. *Torrent. Iulium.*] Stella crinita, quæ visa est septem noctes post Cæsarem occisum, & credebatur esse Cæsaris anima in cœlum subvolans & in Deorum numerum recepta. *Inter ignes.*] Inter stellas.

49. *Pater.*] Jupiter.

51. *Fatis data.*] Per fata, juxta Stoïcorum opinionem, qui Deos immortales fatis obligari volunt ad observanda eorum statuta. *Tu secundo.*] Ita regnes, ut Cæsar Augustus sit secundus post te, scilicet ut tu in cœlo regnes, Cæsar in terris.

53. *Ille seu Parthos.*] Nihil contra Parthos aut Indos, auditu tunc tantum Romanis cognitos; vel ab Augusto, vel ab ejus ducibus præclare gestum: sed virtutum suarum fama eos ad amicitiam petendam allexit. Et signa militaria, quæ Crasso & Antonio ademerant, reddiderunt. Qua re adeo lætatus est, ut nulla unquam victoria magis: idque tot ejus testantur nummi, cum inscriptione, SIGNIS RECEPTIS. *Latio imminentes.*] *Latio imminere* dicit, quicunque populi Romani imperium affectent, aut aliqua ex parte lacessant. *Torrent. Latio imminentes.*] Insidiantes Latio, quod hic ponitur pro toto Imperio Romano.

54. *Egerit justo.*] Seu subegerit, vel in triumphum duxerit.

56. *Seras, & Indos.*] Populos in Æthiopia, apud quos altissimæ sunt arbores, quæ non solum folia, sed lanam etiam proferunt tenuissimam, ex qua conficiunt vestimenta.

57. *Reget æquus.*] Ille æquus, id est, non invidens tibi, sed æquo animo ferens tuum in cœlo imperium, te minor, id est, se inferiorem te gerens, reget

Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum castis inimica mittes
Fulmina lucis.

ODE XIII. ἐρωτική.

Ad LYDIAM.

Molestè fert Telephum rivalem sibi à Lydia anteponi.

QVVM *tu Lydia Telephi*
Cervicem roseam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum
Fervens difficili bile tumet jecur:

Tunc

get terras. *Latum orbem.*] Si *lætum* legamus, quod in tribus exemplaribus Torrentius reperit; melius conveniet eum verbo *æquus.* nihil enim populo jucundius gratiusque æquitate regnantis.

58. *Tu gravi curru.*] Tu tonabis; nam ex Jovis curru cœlum quatiente, vulgus opinatur tonitru fieri.

59. *Tu parum castis.*] Tu mittes inimica, id est, tristia fulmina parum castis lucis, id est, lucis contaminatis & pollutis. *Turneb.* lib. 25. c. 14.

60. *Fulmina lucis.*] Ea enim fulmina, quum lucis aliquid divinum inesse crederetur, majore cura metuque procurabantur, ut à Jove iracundiore profecta. *Torrent.*

---

1. Q*Uum tu Lydia.*] De qua ante Od. VIII. Egregie hic zelotypi affectus, sub persona sua describit. Nihil enim amanti gravius, quam non modo amari alium ab ea quam ipse amet; sed coram etiam collaudari. *Torrentius. Telephi.*] Rivalis sui.

2. *Roseam.*] Cervicem pulchram instar rosæ. *Cerea brachia.*] A mobilitate & agilitate, quæ juvenem maxime decet, cerea Telephi brachia hic laudantur. Græci ῥαδινὸν vocant, ac tam variè usurpant, quam Latini tenerum ac molle. *Torrent. Cerea.*] Brachia flexibilia, ceræ similia.

3. *Væ, meum Fervens, &c.*] Scribe, *næ meum Fervens, &c.* ἐμφαλικώτερα, ut in plane pathetica oratione. Comicus, *Faciunt næ intelligendo, ut nihil intelligant.* Næ, ναί. Græci dicerent ναὶ τοι. vehementer enim affirmat. *Heinsius. Væ.*] Interjectio est, dolentis.

4. *Difficili.*] Tumet jecur ira implacabili, quæ facile sedari non potest. *Bile tumet jecur.*] Non modo *hepar* aut *fel* Virg. atque Horatius, sed & *cor* Homerus, iracundiæ tanquam sedem esse voluerunt. Quin etiam quoniam pectus ipsum, in quo hæc viscera sunt, veteres *stomachum* appellarunt: hinc *movere stomachum*, pro ad iram concitare, & *stomachari* pro irasci dixêre; maximè quod irati toto pectore intumescimus. *Torrentius. Bile.*] Cholera qua incalescente in iram insurgimus. *Tumet jecur.*] Turgescit cystis fellis jecinori annexa, quæ bilis est receptaculum. *Tumet jecur.*] Germanus Valens, putat hoc dici, de κύστι χοληδόχῳ, id est, fellis receptaculo: quod sine dubio hepati est adjunctum; & pro humoris copia aut pauci-

Tunc nec mens mihi, nec color
Certa ſede manet: humor & in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitus macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turparunt humeros immodicæ mero
Rixæ: ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quinta parte ſui nectaris imbuit.
FELICES *ter, & amplius,*
Quos irrupta tenet copula: nec malis

Di-

tate intumeſcit aut extenuatur ac minuitur. *Lambin.* & vide Pet. Vict. var. lect. lib. 18. cap. 22.

5. *Tunc nec mens mihi.*] Sic Catullus de ſe,

Odi & amo: quare id faciam fortaſſe requiris.
Neſcio, ſed fieri ſentio & excrucior.

Mens mihi.] Ratio. Nam amantes ſunt amentes. *Color.*] Animi perturbatio colorem variat, & pallida res amor eſt.

6. *Humor & in genas.*] Lachrymæ doloris interni indicium.

7. *Furtim labitur.*] Antequam advertam, & me invito. *Arguens.*] Demonſtrans.

8. *Quam lentis.*] Quam languidis flammis amoris intus tabeſcam. *Macerer, &c.*] Vim amoris, quo perfrui non poſſit amans, vel ob pudorem, vel ob aliam cauſſam, egregie exprimit. Tale eſt illud Virgilii: *eſt mollis flamma medullas: & tacitum vivit ſub pectore vulnus.* Torrent.

9. *Uror.*] Aſpectu crucior.

10. *Immodicæ mero.*] Rixæ ultra modum progredientes mero, id eſt, per ebrietatem & inter pocula ortæ.

11. *Puer furens.*] Telephus ardens libidine.

12. *Impreſſit.*] Momordit tibi labra. *Memorem notam.*] Ut Telephum odioſum faciat, monet eam ſtigmatis, quod mordendo labris ejus impreſſerat Telephus, quaſi ea baſiandi ratio, non amorem, ſed odium futurum portendat. *Cruquius.* *Memorem dente.*] Ne amoris ſui obliviſcare.

13. *Si me audias.*] Si mihi credis.

14. *Perpetuum, dulcia.*] Non ſperes perpetuum tibi fore amatorem. *Barbare.*] Inhumaniter.

16. *Quinta parte ſui.*] Quæ oſcula, Venus quinta parte ſuæ ſuavitatis, id eſt, concubitu replevit. Quinque etenim ſunt partes amoris: Aſpectus, colloquium, tactus, oſculum, concubitus.

17. *Amplius.*] Terque quaterque.

18. *Irrupta copula.*] Quorum conjunctio & concordia nullis diſſidiis dirimi poſſit. *Irruptam* ergo *copulam* dixit, imitatus Homericum illud, *δεσμὸν ἄρρηκτον*. *Lambin.* *Irrupta tenet.*] Indiſſolubilis conjunctio. *Nec malis.*] Nec amor

divul-

Divulsus querimoniis,
Suprema citius solvet amor die.

ODE XIV. ἀλληγορική.

Ad Rempublicam bellum civile reparantem.

Allegoria perpetua est in hac Ode, ut testatur Fabius, lib. 8. qui etiam *navis* nomine Remp. significari (quum alii potius Brutum intelligant) fluctuum tempestates pro bellis civilibus, portum pro pace atque concordia dici existimat.

O Navis, referent in mare te novi
Fluctus: ô quid agis? fortiter occupa
Portum: nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri saucius Africo,
Antennæque gemant? ac sine funibus
Vix durare carinæ

Pos-

divulsus malis querimoniis, id est, litibus, & rixis solvet ultima die citius, id est, ante mortem.

20. *Suprema.*] Ultima.

1. O *Navis.*] Ex Quintiliani sententia omnia ad Rempub. sunt referenda; & eam quidem, quæ exstinctis tandem Pompejanorum partibus sperari aliqua poterat, si inter Antonium & Augustum convenisset. Cæterum cum eos quoque in dissensionem ruere videret Horatius, quod aperte dicere nolebat, id pulcherrima allegoria texit, periturum funditus imperium significans, nisi tam diuturna bella civilia, stabili aliqua pace componantur. *Torrent. Navis, referent.*] O Respubl. Tota hæc Ode est allegorica. *In mare.*] In periculum.

2. *Fluctus: ô.*] Bellum civile redintegratum. *Quid agis?*] Quam male agis? *Fortiter occupa.*] Nullo tibi salutis alio scopo proposito præter portum. Terent. *Ego in portu navigo.* Cruquius.

3. *Portum.*] Pacem & tranquillitatem.

4. *Nudum remigio latus.*] Nudatum remigiis, id est, ut Respubl. destituta est militibus?

5. *Malus.*] Malus arbor est, cui velum annectitur, ponitur hic allegoriee pro Ægyptio rege, à quo Pompejus est obtruncatus. *Saucius.*] Perfractus Africo, id est, gravi bello.

6. *Antennæque.*] Meliores libri *Antemnæ* legunt. *Antennæque.*] Senatores, & viri principes. *Sine funibus.*] Sine pecuniis, belli nervis.

7. *Vix durare.*] Lambinus exponit, pro *perferre*. Sed male, ni fallor. *Durare* enim cum agendi vim habet, durum efficere significat; ut apud Virg.

— *natos sævoque gelu duramus & undis.*

Ita ut *durare* absolute hic dixerit, pro subsistere ac permanere: ut noster alibi Virg. *Durate & vosmet rebus servate secundis.*

Poßint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea:
Non Dî, quos iterum preſſa voces malo.
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
Jactes & genus, & nomen inutile:
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. tu, niſi ventis
Debes ludibrium, cave.
Nuper ſollicitum, quæ mihi tædium,
Nunc deſiderium, curaque non levis,

In-

8. *Imperioſius æquor.*] Imperioſum autem æquor aptiſſime vocat, cui omnino parendum ſit: ut à ſeveritate imperiorum, Manlio illud odioſum *imperioſi* cognomen adhæſit. *Torrentius. Imperioſius.*] Severiorem civilis belli tempeſtatem.

9. *Integra lintea.*] Integra vela, id eſt, integri exercitus.

10. *Non Dii, quos, &c.*] Qui ſunt illi Dii, quos ei dicit deeſſe? ego exiſtimo ex conſuetudine veterum id eſſe ſcriptum, qui in puppi ſacrarium quoddam habebant, veluti lararium. *Turneb.* lib. 19. cap. 2. Torrentius ſtatuit, etiam ad Deorum iram referri poſſe, qui mutuis civium Romanorum odiis offenſi, non facile ſeſe invocantibus aures præbeant. *Non Dii.*] Dii tutelares, ut Caſtor & Pollux, ſeu quivis alius Deus, quod erat Navis inſigne. *Quos iterum preſſa.*] Quos nunc ſub Octaviano tu oppreſſa invoces.

11. *Quamvis Pontica.*] Quamvis generis nobilitate glorieris, nihil eam curant milites. *Steph. Pontica pinus.*] In Ponto magna eſt arborum copia, unde naves fiant.

13. *Iactes & genus.*] Dicit, nihil profuturam populo Romano antiqui nominis gloriam: ſi rebus bello civili tantopere afflictis, duces iterum armis contendant. Aut perituram funditus Rempub. niſi Auguſti arbitrio regi ſe patiatur. *Torrent. Iactes & genus.*] Quamvis generis claritate, & antiquitate glorieris. *Et nomen inutile.*] Et famam, quæ tibi nil proderit.

14. *Pictis timidus.*] Non navis picturæ, ſed robori & ornamentis fidunt nautæ; ſic milites non in generis ſplendore, ſed armis, & exercitu ſpem collocant.

15. *Niſi ventis.*] Niſi in naufragio vis fieri ludibrio ventis, id eſt, inflatis & ambitioſis ducibus.

16. *Cave.*] Noli amplius movere bellum.

17. *Nuper ſollicitum.*] Dupliciter Horatius affectus fuit: nam quam diu ſub Bruto militavit, ob militiæ labores & moleſtiam; & quod partium illarum imbecillitatem cerneret, ingens tædium ſentiebat: poſtea vero Auguſto reconciliatus, tædio quidem nullo nauſeans, ſed ingenti deſiderio publicæ ſalutis curam retinebat. *Torrent. Nuper ſollicitum.*] O Reſpub. quæ mihi ex tuis malis ſolicitudinem, & tædium induxeras.

18. *Nunc deſiderium.*] Quæ nunc me abſentem tui deſiderio afficis.

19. *In-*

Interfusa nitenteis
Vites æquora Cycladas.

ODE XV. Θρηνητικὴ.

NEREI vaticinium de ruina Trojæ.

Paridi præsertim multa mala denuntiat, suam mollitiem ei exprobrans.

PASTOR *cum traheret per freta navibus*
Idæis Helenam perfidus hospitam,
Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Mala ducis avi domum,

Quam

19. *Interfusa nitentes.*] Pro *Vites æquora fusa inter Cycladas.* Ostendit autem non minus periculosum fore afflictæ jam Reipub. diuturnius bellum, quam exarmato ac fatiscenti navigio; si Ægeo in mari, inter tot saxa ac scopulos agitari contingat. Recte etiam Cycladibus comparemus plures belli civilis duces, omnes æque Reipub. perniciosos. Plura qui velit, Turnebum adeat lib. XIX. cap. II. *Torrent. Nitenteis.*] Cycladas longe apparentes.

20. *Vites æquora.*] Suadeo, ut fugias periculorum angustias, quibus te facile extricare non possis. *Cycladas.*] Cycladæ sunt Insulæ in mari Ionio, numero IIII. sic appellatæ, quod in cycli formam disponuntur.

1. P*Astor.*] Per contemptum de Paride, qui in Ida monte pastor fuerat. Postquam ergo hospitis sui Menelai uxorem Helenam viro absente ex Sparta rapuisset, non Trojam ilicò reversus est, sed plures provincias adiens, tandem in patriam redit. Hinc ergo *trahere* dixit, pro lenta navigatione circumducere. *Steph. Torrent. Pastor.*] Paris.

3. *Idæis Helenam.*] Navibus fabricatis in Ida Phrygiæ monte, ubi Paris fuit educatus. *Perfidus.*] Perfidus, quia jura hospitalitatis fregerat.

3. *Ingrato celeres obruit otio Ventos.*] *Otium ventorum* vocat *sacrum silentium.* Quare? quia jam dicturus erat Nereus. Solent autem silentium ventorum & maris, orationibus Deorum præmittere Poëtæ. Nereus ergo majestate orationis suæ, εὐφημίαν ventis invitis, & ut Plautus loqueretur, ingratiis induxit. Ideo *ingratum* vocat *otium.* Heinsius. *Ingrato.*] Otio molesto compressit ventos, ne spirarent, nihil enim ventis magis est ingratum, quam non flare.

4. *Fera.*] Fata luctuosa, non solum Paridi, sed omnibus etiam Trojanis.

5. *Nereus fata.*] Sunt qui *Proteus* pro *Nereus* legendum esse contendunt. Vide Turneb. lib. XIX. cap. 3. & Junium lib. 4. Animad. c. 23. *Nereus fata.*] Deus marinus, Ponti filius, à mendacio alienus. *Mala avi.*] Id tangit Horatius, quod suo tempore vulgare erat: nempe, ut rei bonæ eventum, *bonis avibus:* malæ, malis cessisse dicerent ex Augurum observatione. *Avis* ergo hic augurium ipsum & omen denotat. *Erasmus. Mala.*] O Pari, tu quidem malis auspiciis ad domum paternam ducis Helenam.

6. *Quam*

Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu! quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
Genti! jam galeam Pallas, & ægida,
Currusque, & rabiem parat.
Nequicquam, Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem: grataque fœminis
Imbelli cithara carmina divides:
Nequicquam thalamo graveis
Hastas, & calami spicula Cnoßii

Vita-

6. *Quam.*] Quam Græcia cum magno exercitu requiret.

7. *Conjurata.*] Omnibus Græciæ proceribus, jurejurando in portu Aulidis obstrictis, ad unanimiter dimicandum, donec Helenam essent nacti. *Rumpere.*] Dissolvere tuas illicitas nuptias & evertere antiquum Priami regnum.

9. *Eheu.*] Quidam contendunt legendum, *Heu*, *heu*. *Eheu.*] Dolentis est.

10. *Sudor.*] Labor bellicus. *Funera.*] Quantas strages commoves Trojanæ genti? quæ olim dicta est Dardane, à Dardano qui vixit tempore Moysis, Anno mundi 1738.

11. *Iam galeam Pallas.*] Palladem potius, quam *Martem* nominat, quoniam dea illa una cum Junone, Græcorum se veluti ducem præstitit, & alioqui bellis & ipsa præest: unde armata fere, oculis torvis, aspectu virili, capite galeato, ægidem pectore præferens, &c. At *ægidem* illam horrificam nemo melius expressit Virgilio 8. Æneid. *Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma*, *&c.* Quod vero *currus* addit, sciendum, quadrigas bigasque bellicas Palladis inventum credi. Iam postremo loco *rabiem* adjungit, sine qua nullum geritur bellum, quantumvis justum. *Torrent.* *Ægidâ.*] Scutum Palladis.

12. *Rabiem parat.*] Furorem belli.

13. *Nequicquam.*] Frustrà. Nam Venus cum non sit bellicosa, non potest esse Paridi præsidio. *Ferox.*] Animosus.

14. *Pectes.*] Ornabis capillum.

15. *Imbelli.*] Cithara bello non apta est, sed mensæ ad hilaritatem. *Carmina divides.*] Minuriendo ad citharam cantillabis, ac sic divides. *Heinsius.* Vel nequicquam carmina distincte, apte & accommodate lyra canes: carmina aliis atque aliis nervis carptis ac percussis modulaberis. *Lambinus. Divides.*] Nequicquam suis numeris aptum carmen ad imbellem citharam canes. Vel, nequicquam distribues carmina alternatim, ut solent citharædi: qui dum carmina canunt, modo suâ voce, modo lyræ sono utuntur.

16. *Nequicquam thalamo.*] Frustra etiam thalamo te continens, belli strepitum vitabis. Sic Torrentius exponit. Sed melius cum sensu convenire crederem, si per *thalamum*, nuptias illas illicitas intelligamus. *Graves hastas.*] Hastas odiosas thalamo nuptiali; propter copulæ disjunctionem.

17. *Cnoßii.*] Sagittas Cretenses, ex

Cnos-

Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi
Ajacem: tamen, heu, ſerus adulteros
Crineis pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius
Teucer, te Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger: Merionem quoque
Noſces. ecce furit te reperire atrox
Tydides, melior patre.
Quem tu, cervus uti vallis in altera
Viſum parte lupum, graminis immemor,

Sub-

Cnoſſos, urbs Cretæ, quæ olim claruit arte ſagittandi.

18. *Strepitumque, & celerem.*] Strepitum pugnantium. *Sequi.*] Celerem ad ſequendum: erat Ajax tam celer pedibus, ut nemo fugiens eum evaderet.

19. *Serus.*] Serò crines tuos adulteros, olim unguentis delibutos, pulvere deturpabis, id eſt, ſerò tandem trahêris mortuus & cades. *Adulteros crines.*] Τὲ σῦ μοιχῦ, tuos adulteri. Tamen *adulterum crinem* Græci dicebant, ſpeciem tonſuræ, qua effæminati utebantur. Unde μοιχὸν κείρεσθαι dicebantur, qui ſic tonderi ſolebant. *Heinſius.*

20. *Crines pulvere collines.*] Rectè crines illos fœdari pulvere ait, qui adulterii irritamentum fuerint. *Torrentius.*

21. *Laërtiaden.*] Ulyſſem Laërtis filium.

22. *Pylium Neſtora.*] A Pylo urbe, Neſtor denominatur Pylius.

23. *Urgent.*] Inſequuntur. *Te Salaminius, &c.*] Sthenelum ut pugnaciſſimum recenſet Horatius, unà cum Teucro & Idomeneo Ode IX. lib. IV. ac ſingulari rei militia præditum fuiſſe Homerus oſtendit. P. Victor. lib. Var. lect. 28. cap. 3.

24. *Teucerque & Sthenelus.*] Quidam legunt, *Teucer, te Sthenelus.* Alii *Teucer & Sthenelus. Teucerque.*] Teucer, qui in Cypro condidit Salamina. *Sthenelus.*] Capanei filius, unus eorum, qui in equo Trojano ſe abdiderunt. *Sciens.*] Doctus ad pugnandum, & equorum promptiſſimus moderator.

26. *Merionem.*] Vide ſupra Od. 6.

28. *Tydides melior patre.*] Quem Virg. Achilli comparat. Patribus autem deteriores fere naſci filios, videbimus Od. 6. l. 3. *Tydides.*] Diomedes, patre ſuo Tydeo fortior & valentior.

29. *Cervus uti.*] Notant autores animalia, quibus cor parvum eſt, audacia eſſe: quibus prægrande, pavida. Plin. lib. XI. cap. 26. At homini contrà evenit: unde μεγαλόφρων. Quod vero cervinum cor Agamemnoni Achilles apud Homerum objicit, non ad cordis amplitudinem, ſed ad naturæ conſtitutionem referemus. *Torrent. Quem tu.*] Quem tu, homo mollis & luxurioſus, fugies, ſicut cervus fugit lupum viſum in altera parte vallis.

31. *Sub-*

Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio,
Matronisque Phrygum classis Achillei.
Post certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

ODE XVI. PALINODIA.

Veniam petit à puella, quam Jambis læserat: culpamque transfert in iram, cujus vim indomitam describit.

O Matre pulchra filia pulchrior,
Quem criminosis cunque voles modum
Pones iambis: sive flamma,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene; non adytis quatit

Men-

31. *Sublimi anhelitu.*] Ut fit, cum agitato pectore, quem haurimus aërem anhelantes reddimus, & in sublime jacimus. *Sublimi.*] Anhelitu qui ex alto pectore ducitur.

32. *Tuæ.*] Tuæ Helenæ, cui multa de te gloriose jactaveras.

33. *Iracunda diem.*] Iracunda classis Achillei (propter ereptam sibi Briseïda) proferet diem Ilio matronisque Phrygum. *Proferet Ilio.*] Prorogabit tempus, id est, bellum Trojanum producet & retardabit.

35. *Post certas.*] Post annos novem à fatis certo decretos. *Achaicus.*] Ignis Græcus; nam Achaia est pars Græciæ.

36. *Iliacas domos.*] Domos Trojanas.

1. P*Ulchrior.*] Nunquid mulier hanc laudem agnoverit, ut dicatur pulchrâ pulchrior?

2. *Quem criminosis.*] Quemcunque voles modum, id est, quamcunque voles rationem, tu præscribes ad mordaces jambos meos abolendos, quos in te scripsi.

3. *Iambis criminosis.*] Jambica, seu carminis genus mordax in puellam hanc scripserat: id ejus nunc arbitrio aboleri expetit. Hinc etiam ἰαμβίζειν apud Græcos, pro mordere & insectari: quique eo scribendi genere delectantur, ἰαμβισταὶ dicti. *Sive flamma.*] Solebant enim veteres quicquid detestabantur, vel in profluentem abjicere: & sic in ignem lignis infelicibus, hoc est, de infelici arbore sumptis, ea exurere. *Torrent Turneb.* lib. 18. cap. 4. *Sive flamma.*] Sive jambos exurere voles, sive in mare dejicere.

4. *Adriano.*] Mare Adrianum ponitur pro quovis mari. *Turneb.* 21. c. 15.

5. *Dindymene.*] Pulcherrima comparatione vim iræ demonstrat, cum iratum fanatico comparat. æque graviter enim & mente & corpore agitantur. Fanatici autem nomine & Lymphatum, & Cerritum, & Larvatum, & quocunque alio simili furore correptum accipio. cujus morbi, quia obscura ratio est, vete-

res

Mentem sacerdotum incola Pythius;
Non Liber æque: non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Tristes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret ensis, nec mare naufragum,
Nec sævus ignis, nec tremendo
Juppiter ipse ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Desectam; & insani leonis

Vim

res causam ad Deos retulerunt, quasi numine afflati essent, qui talia paterentur: unde & ἔνθεοι & θεοφορούμενοι vocabantur. *Torrent. Dindymene.*] Dea Cybele Dindymene dicta, à Dindymis Phrygiæ monte, in quo sacra sibi per Corybantes instituit. *Non adytis quatit.*] Non ex adytis: locis templi sacris & secretis, ad quæ nulli nisi sacerdoti fas erat accedere.

6. *Incola Pythius.*] A Pythone serpente miræ magnitudinis, è terræ putredine statim post diluvium nato, ac Latonam jam gravidam Junonis jussu infestante, ideoque post ab Apolline adhuc juvene sagittis interfecto, Deum sic cognominari voluerunt. Quin & ludi in honorem ejus instituti, hinc *Pythia* vocabantur. *Torrentius. Incola Pythius.*] Apollo, qui in dandis oraculis mentem sacerdotis incolit, id est, quatit, movet, cogit.

7. *Æque: non.*] Non æque, sed vehementius ira animos hominum commovet, quam Cybele, Apollo, aut Liber concutit mentem sacerdotum. *Acuta.*] Tympana acute sonantia.

8. *Corybantes æra.*] Si quis forte sacerdotum mentes à numinibus agitari neget; is æra à Corybantibus pulsa consideret: sciatque non lenius animos nostros ira, quam illa crebrò repetitis ictibus impelli, nec minus perturbari, quam illi solent, quos assiduus æris sonitus ità affectos reddit, ut etiam cum nullum audiunt, audire tamen imaginentur. Hinc κορυβαντιᾶν, pro Corybantum more affici & insanire, seu μανικῶς κινεῖσθαι, ut exponit Strabo lib. x. *Torrent. Corybantes æra.*] Sacerdotes Cybelis, quæ tympanorum pulsu & cornuum cantu Jovis vagitum celabant Saturnum.

9. *Noricus.*] Noricus, pro quovis ense. In Norico, (quam regionem plerique nunc appellant Bavariam) optimi fiunt gladii ex ferro probatissimo. Homo iratus neque enses, neque quodvis aliud periculum extimescit.

12. *Ruens tumultu.*] Descendens cum fulmine tremendo. Pro Jove tonante ponitur.

13. *Prometheus addere.*] Japeti & Clymenæ filius, propter singularem ingenii excellentiam, hominem primum ex limo finxisse existimatur, animum vero ex particulis aliorum animalium undique dissectis illi indidisse. Nam à Leone iracundiam, à Sue libidinem, à Vulpe astutiam, & ab aliis aliud mutuatus est. *Principi.*] Primo homini ex limo efformato.

14. *Coactus particulam.*] Necessitate compulsus, quod in bestiis fingendis omnes naturæ facultates consumpsisset. *Undique.*] Ex omnibus animalibus.

15. *Et insani.*] Et rabidi leonis furorem,

Vim stomacho apposuisse nostro.
Iræ Thyesten exitio gravi
Stravêre, & altis urbibus ultimæ
Stetêre causæ cur perirent
Funditus: imprimeretque muris
Hostile aratrum exercitus insolens.
Compesce mentem, me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventa
Fervor, & in celeres iambos
Misit furentem. nunc ego mitibus
Mutare quæro tristia, dum mihi
Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

ODE

rem. *Insani Leonis.*] Hoc ergo est quod Horus Apollo tradidit, Ægyptios per *leonem*, perturbationem illam, quam θυμὸν vocant Græci, significasse. *Torrentius.*

16. *Stomacho.*] *Stomachum* pro pectore dixit, in quo cor. Sanguine enim ibi ebulliente, perturbatio illa nascitur, qua ad iram concitamur. *Torrent. Stomacho.*] Hinc dicunt Latini stomachum movere, pro, iratum facere, & stomachari, pro irasci.

17. *Thyesten exitio gravi.*] Thyesti suos filios frater Atreus edendos apposuit, eo quod Thyestes cum Atrei uxore concubuisset.

18. *Stravêre.*] Dejecêre de statu. *Ultimæ.*] Extremæ fuerunt causæ, usque ad eversionem; Vel quibus nullæ graviores potioresque.

21. *Aratrum exercitus.*] Urbs tum esse desinit, cum in ea aratrum sit circumductum: aratro etiam prisci in condendis urbibus utebantur. *Interea Æneas urbem designat aratro.* Virgil. *Insolens.*] Exercitus superbus; quia victoria natura insolens est & superba.

22. *Compesce mentem.*] Comprime animum, nec me imitare, quem pœnitet iræ. *Me quoque.*] Excusat se Horatius, conferens iræ causam in adolescentiæ fervorem. *Pectoris fervor.*] Ira est ebullitio sanguinis circa cor.

24. *In celeres Iambos.*] De hoc Epist. ad Pisones:

Syllaba longa brevi subjecta, vocatur Iambus,
Pes citus.

25. *Furentem.*] Propter iram. *Nunc ego mitibus.*] Nunc studeo mitia persequi, tristia relinquere.

26. *Dum mihi fias, &c.*] Mutato, inquit, scribendi stylo pro opprobriis laudes dicere non desinam; donec hac satisfactione placata, mecum in gratiam redeas: ut *recantare opprobria*, sit contrario ea cantu tollere, atque irrita facere. Græci παλινῳδεῖν dicunt, unde παλινῳδία *Torrent. Dum mihi.*] Ea conditione, ut fias mihi amica.

27. *Recantatis amica*] Recantatis conviciis atque maledictis, quibus tu etiam me lacerasti, id est, tu quoque recantes in me sparsa convitia, mutataque sententia, me redames. *Cruquius.*

28. *Animumque reddas.*] Atque ea conditione, ut me in spem ducas tecum in gratiam redeundi.

1. Ve-

ODE XVII. προσφωνητική.

Ad TYNDARIDEM.

Invitat eam in Lucretilem, commendans ab amœnitate, nec non ostendens commoda, quæ ex eâ percipiet.

VELOX amœnum sæpe Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus: & igneam
Defendit æstatem capellis
Usque meis, pluviosque ventos.
Impune tutum per nemus arbutos
Quærunt latenteis, & thyma deviæ
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubras,
Nec Martialeis hœdilia lupos:
Utcunque dulci Tyndari fistula
Valles, & Usticæ cubantis

La-

1. VElox *amœnum sæpe.*] Caprinos pedes habent Fauni, velocitati accommodos. *Lucretilem.*] Lucretilis mons est in Sabinis, in cujus valle villam habuit Horatius amœnissimam.

2. *Mutat.*] Sæpe demigrat in Lucretilem ex Lycæo, qui mons est in Arcadia, in quo sacra Fauno, vel Pani pastorum Deo, celebrabantur. *Faunus, &c.*] Vide Turneb. lib. 19. cap. 3.

3. *Defendit æstatem capellis.*] Prohibet æstum fervidum à meis capellis usque, id est, semper. Victor var. lect. 30. cap. xi.

4. *Pluviosque ventos.*] Ventos pluviam ferentes.

5. *Impune tutum.*] Sine damno.

6. *Deviæ.*] Olentis mariti uxores deviæ, id est, capellæ errantes de recta via quærunt arbutos, &c.

7. *Olentis uxores mariti.*] Fœtentis capri, qui à Virgilio dicitur, *vir gregis*, hic maritus: per ἀκυρολογίαν.

8. *Colubras.*] Alii legunt, *colubros.*

9. *Hædilia.*] Lambinus non uno in Codice *hædiliæ* scriptum meminit, & *hædulea* legendum affirmat, quæ sunt hœdulorum septa. Auratus legit, *hædulei. Hædilia lupos.*] Nec hœdorum stabula seu greges metuunt lupos Martiales, id est, lupos Martis tutelæ consecratos: nam vi & insidiis pecora spoliant. *Dolus an virtus quis in hoste requirat?* Virgilius.

10. *Utcunque dulci Tyndari, &c.*] Fauni fistulam interpretor, ex priscorum opinione, qui loca vocis imaginem referentia, à Faunis & Satyris incoli credebant, ut convallem suæ villæ Horatius: sed & eos modo tibia, modo fistula canere credebant. Turneb. lib. 8. cap. 15. *Utcunque dulci.*] Ubicunque ô Tyndari istæ valles & levia saxa montis Usticæ personuêre dulci fistula Fauni vel Panos, qui propulsator est cujuscunque mali à monte Lucretili.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica, mons est in Sabinis leviter declinans ac depressus,

Lævia personuêre saxa.
Dî me tuentur: Dîs pietas mea,
Et Musa cordi est. hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hîc in reducta valle, Caniculæ
Vitabis æstus, & fide Teïa
Dices laboranteis in uno
Penelopen, vitreamque Circen.
Hîc innocentis pocula Lesbii
Duces sub umbra: nec Semeleïus

Cum

pressus, instar hominis cubantis. Sic, *supinum Tybur* dixit.

12. *Levia.*] Saxa levigata, vel attrita. *Personuêre saxa.*] Sonitu fuere completa.

13. *Dii me tuentur,&c.*] Αἰτιολογία, cur apud Lucretilem ei sint omnia tuta, ab innocentia, Deorumque cultu,& Musarum studio. *Cruquius.*

14. *Musa cordi est.*] Carmen meum placet Diis. *Hinc tibi copia.*] Ex hoc meo agro, opulenta ruris honorum copia, id est, frugum terræ copia manabit tibi ad plenum. *Ruris honores*, sunt ruri nascentia.

15. *Benigno.*] Liberali & largo cornu. Alludit ad Cornu copiæ, quod Hercules cum Acheloo in speciem tauri mutato congressus, ei detraxit: quo significatur omnium rerum ubertas & copia.

17. *In reducta valle.*] In valle secreta, quæ flexuosos habet recessus, à ventis tuta. *Caniculæ.*] Ex Canicula, dies caniculares nomen sumunt.

18. *Teïa.*] Carminibus Lyricis, quæ sunt paria & similia versibus Anacreontis, cujus patria fuit civitas Teïa.

19. *Dices laborantes.*] Cantabis amatoria. *Laborantes in uno.*] Tale illud Od. 28. hujus lib. *Quanta laboras in Charybdi.* Et fortasse eo argumento scripsit aliquid Anacreon. Nam Odysseam Homeri Anacreontis Lyræ accinere ridiculum sit. *Torrent. In uno.*] Ulyssis amore. utraque enim Ulyssem ardenter amavit, quarum altera fuit Ulyssis uxor, altera mulierum veneficarum crudelissima.

20. *Vitream Circen.*] Sic à colore *vitream* dici crediderim, eadem ratione, qua cæteros quoque Deos marinos, vel *cæruleos* vel *glaucos* vocamus: & *virides Nereidum comas*, Od. 28. lib. 3. Turneb. lib. 8. cap. 15. *Vitreamque Circen.*] Circen pulchram & pellucidam instar vitri.

21. *Innocentis Lesbii.*] Optimæ quidem notæ vinum pollicetur, quale Lesbium, cui post Chium summa gloria; sed quod temperatè sumatur, ne Bacchus Martem provocet. *Torrent.*

22. *Duces sub umbra.*] Alludit ad illud Anacreontis, πιεῖν ἀμυσί, hoc est, uno spiritu exhaurire pocula. *Cruquius. Duces.*] Hic bibes pocula vini Lesbii innocentis, id est, non onerantis caput propter tenuitatem. *Nec Semeleïus.*] Nec à vino & poculis ad rixas & arma venietur, quod sæpe contingit inter homines bibaces & ebriosos.

23. Con-

Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suspecta Cyrum, ne male dispari
Incontinenteis injiciat manus,
Et scindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque vestem.

ODE XVIII. πραγματική.

Ad QUINTILIUM VARUM.

Vinum moderatè sumptum exhilarat animum, at haustum immoderatè, furorem concitat.

NULLAM, *Vare, sacra vite prius severis arborem*
Circa mite solum Tyburis, & mœnia Catili.

Sic-

23. *Confundet Thyoneus.*] Sunt qui Bacchi hoc cognomen à Thyone ejus matre, quæ Semele quoque dicta fuerit, deducant. Alii à θύω τὸ ἱερουργῶ, vel à θύω τὸ ὁρμῶ (θύειν enim apud Græcos & sacrificare & proruere atque impetu ferri significat.) Et horum sane, vel Horatio auctore, probabilior sententia est. Ad Bacchi enim cognominis hujus proprietatem respexisse Poëtam existimo. Turnebus aliter illum locum interpretatur lib. 12. cap. 8. & 15. cap. 22. *Torrent. Confundet.*] Commiscebit prælia Bacchus, Semeles filius.

25. *Suspecta.*] Nec tu à Cyro suspecta & observata quod alium ames, metues eum. fuit Cyrus Horatii rivalis vel Tyndaridis maritus vel amicus. *Ne male.*] Ne sceleratè tibi imbecilliori petulantes manus injiciat.

26. *Incontinenteis injiciat manus.*] *Manus incontinentes* vocat, qui incontinentem habent herum. *Manum* autem *injicere* Jureconsultorum locutio est. Quare & Horatium de Cyro Tyndaridem suo jure vindicante interpretabimur, Passeratii tamen explicatio, quam Lambinus commemorat, mihi non displicet ut amarorem amicæ viribus impari, malè ac crudeliter verbera inferentem intelligamus. *Torrent.*

27. *Et scindat.*] Coronam è floribus, cujusmodi in conviviis utebantur antiqui.

28. *Immeritámque*] Vestem quæ parum commeruit à Cyro dilacerari.

1. *Sacra vite.*] Vite Baccho consecratâ. *Priùs severis.*] Potius plantaveris.

2. *Mite solum.*] Cedens atque obsequens, quod facile à cultoribus sibi imperari permittat. *Mite.*] Fundum bene excultum, vel mites uvas efferentem. *Tyburis.*] De quo vide supra Od. 7. *Catili.*] Catilius fuit frater Tyburis, à quo conditum est Tybur. Poëta igitur suâ utitur licentiâ ponens fratrem pro fratre. *Catili.*] Pro Carilli, qui Amphiarai filius fuit: post prodigialem illam patris necem, cum Euandro in Italiam venit, atque ibi Tiburtum, Coram & Catillum filios procreavit, qui una Tibur condiderunt, ac fratris Tiburti nomine appellarunt. *Torrent.* Turn. lib. 21. cap. 3.

3. *Sic*

Siccis omnia nam dura Deus propoſuit : neque
Mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines,
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At ne quis modici tranſiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero
Debellata : monet Sithoniis non levis Euius :
Quum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Diſcernunt avidi. non ego te candide Baſſareu

In-

3. *Siccis omnia.*] Iis qui ſobrii ſunt, ac nimis ſeveri & vino nequaquam madidi.

4. *Mordaces.*] Edaces curæ.

5. *Quis poſt.*] Quis benè potus crepat, id eſt, commemorat, vel queritur militiam eſſe rem gravem. *Crepat.*] Inter alia ſignificat, eundem de re aliqua ſermonem ſæpius repetere, nec querendo tantum, ſed laudando etiam : cum nihil aliud ſit, quam crebrum ſermonem uſurpare : & ad Bacchum & Venerem referri debet. *Torrent.*

6. *Quis.*] Quis non te potiùs, ô Bacche, crepat & prædicat?

7. *Ne quis.*] Ne quis ſupra modum bibat. *Modici.*] Vini moderatè bibiti. *Tranſiliat munera.*] Veriſſimum eſt, quod de Vini natura Plin. ſcribit lib. 14. c. 5. neque viribus corporis utilius aliud, neque aliud pernitioſius, ſi modus abſit. Muret. Var. lect. lib. 6. cap. 12. Ang. Politian. Miſcell. cap. 61.

8. *Lapithis.*] Centaurea rixa ſuper mero debellata cum Lapithis monet, &c. id eſt, pugna à Centauris habita cum Lapithis, inde exorta, quod Centauri inter epulas Perithoi nuptiales plus nimium poti, Lapitharum uxoribus vim inferre conarentur. *Rixa.*] Veteres ita uſi, ut non tam jurgium, quam ex jurgio pugnam, *Rixæ* verbo ſignificarent, præſertim Juriſconſulti noſtri. *Super.*] Poſt ebrietatem. *Super mero.*] Pro in convivio, ſive inter vina dixit : ut & *ſuper cœnam*, pro inter cœnandum.

9. *Debellata.*] Simpliciter pro pugnata ac commiſſa dixit, cum *debellare* bellando vincere ſit. *Torrentius. Debellata.*] Rixa armis dijudicata. *Sithoniis.*] Thracibus non levis, id eſt, iratus Bacchus, dictus Euius, à voce Bacchantium εὐοῖ. *Non levis.*] Non ad Lycurgi Thracis exitium referendum, quem non vinolentia, ſed contemptus numinis perdidit : verum ad turbulenta gentis totius convivia, de quibus mox Od. 27. *Torrent. Euius.*] Cur ita dictus, incertum eſt. Probabilior illorum ſententia, qui ſic appellatum exiſtimant, quod, cum bello Gigantæo ſtrenue admodum ſe geſſiſſet, Jupiter eum collaudans, εὖ υἱὲ dixit. *Idem.*

10. *Quum fas.*] Quum licitum & illicitum diſtinguunt exiguo fine, id eſt, nullo diſcrimine. Nam ebrii exiguam differentiam eſſe volunt inter turpe & honeſtum.

11. *Avidi.*] Cupidi ad explendam libidinem. *Candide.*] O bone Bacche! qui Baſſareus eſt appellatus à veſtis genere, qua Baſſarides, Bacchi ſacerdotes inducebantur. *Baſſareu.*] Græci dicunt, non Bacchum modo vocari *Baſſáron*, pro quo *Baſſareus* dicere maluit Horatius ; ſed & Bacchas *Baſſaras* & *Baſſaridas*, idque à certo ſeu calceamenti, ſeu veſtis genere, cum vulpinis pellibus, quod Baſſarai βασσάραι

Invitum quatiam; nec variis obsita frondibus
Sub divum rapiam. sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ subsequitur cæcus amor sui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

ODE XIX. ἐρωτική.

De GLYCERA.

Se Glyceræ amôre ita uri dicit, ut non bella, sed amores tantum scribere possit.

MATER *sæva Cupidinum,*
Thebanæque jubet me Semeles puer
Et lasciva licentia

Fini-

σπίραι dictæ sunt etiam *ἀλώπεκες*. Ego tamen vestem fuisse malim. Alii ἀπὸ τοῦ *βάζειν*, pro *βοᾶν*, *Bassarum* aut *Basarum* dictum volunt. *Torrent.*

12. *Invitum.*] Tunc homines bibunt Baccho invito, quum bibunt usque ad ebrietatem. *Invitum quatiam.*] Ante candidum vocavit, apertum ac sincerum, qualis revera esse creditur. Cæterum quia intemperantia lacessitus, eam severissime punit, negat Poëta se iracundiam ejus provocaturum. *Quatere* enim movere & exagitare significat. *Torrent. Obsita frondibus.*] Operta atque obducta frondibus. hinc *mystica vannus Iacchi*. Pampinis autem vel hedera cistæ illæ tegebantur, quas commovisse, nulli impunè cessit. Quo. Plauti locus ille spectat: *Scis ubi mea commovi sacra, quas turbellas soleam dare.* Idem. Turneb. lib. 21. cap. 21.

13. *Sub divum.*] Nec divulgabo arcana tua multis pampinis operta, id est, non proferam in lucem res secretas meæ fidei commissas. *Sæva tene.*] Comprime tympana & cornua tua, id est, reprime ebrietatem, quemadmodum tuæ sacerdotes ad furorem accenduntur, tympano tuo audito & cornu Berecynthio, id est, Phrygio.

14. *Cornu tympana.*] Et magna quidem sacrorum omnium cognatio erat, sed præcipue matris Deûm, ac Bacchi, quod Catulli de Attide carmen manifeste ostendit. *Quæ.*] Quæ tympana, id est, quam ebrietatem. *Amor sui.*] Φιλαυτία, arrogantia & linguæ incontinentia, sunt tres comites ebrietatis.

15. *Vacuum.*] Caput sine cerebro, id est, sine prudentiâ.

16. *Prodiga.*] Fides effusa in secretis prodendis, omnia consilia nudans veluti vitrum, quod nihil occultat.

1. M*Ater sæva.*] Quod miris modis in amoribus crucientur amantes. *Cruquius. Mater.*] Venus, crudelis mater est multorum affectuum, qui eam comitantur.

2. *Thebanæque.*] Bacchus qui colitur Thebis. *Puer.*] Semeles filius.

3. *Licentia.*] Otium quod in lasciviam

Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glyceræ nitor
Splendentis Pario marmore puriùs:
Urit grata protervitas,
Et vultus nimium lubricus aspici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit: nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hîc vivum mihi cespitem, hîc
Verbenas pueri ponite: thuraque

Bimi

semper resolvitur.

4. *Finitis animum.*] Definitis, certis & constantibus. quod dicit, Glyceræ in amorem sui pelliciendi gratia; quod ei gratius id fore intellexerat. *Cruquius. Finitis animum reddere amoribus.*] Ad amores extinctos animum reducere.

5. *Urit me.*] Incendit me Glyceræ pulchritudo. Turneb. l. 21. cap. 21.

6. *Splendentis.*] Quæ splendet clarius marmore candidissimo, quod in Insulâ Paro effoditur.

7. *Protervitas.*] Petulantia vel ira ficta, quæ in puella gratior est amatoribus, quam obsequela, pudor aut taciturnitas.

8. *Lubricus.*] Vultus lubricus aspectu; *ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error.* nam veluti in via lubrica difficile est sine casu vel prolapsione insistere, adeò certè est difficile Glyceræ splendorem aspicere & complexum ejus non expetere.

9. *Tota ruens.*] Totas vires effundens.

10. *Cyprum deseruit.*] Egregie obsessum se amore describit: siquidem Venus relicta insula sibi longe gratissima, tota in ipsum proruebat. Paphus autem & Amathus & Idalion, Cypri oppida fuere. *Torrent. Cyprum.*] Insulam, ubi religiosissimè colebatur. *Scythas.*] Scytharum & Parthorum bella describere.

11. *Et versis, &c.*] Eodem referendum illud Virgilii; *Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis.* Bland. codd. habent *Aversis. Versis.*] Parthi fugientes ex equis pugnant.

12. *Nec quæ.*] Nec Venus me patitur ea dicere quæ nihil spectant ad amorem, id est, bella dicere.

13. *Hic vivum.*] Ad Venerem placandam, ut faciliùs Glyceræ complexu fruar. O pueri, id est, ô servi, ponite & parate mihi cespitem vivum, id est, viridem (cujus herba adhuc viridis est) ut super eam Veneri sacrificem. Nota, quod in rebus longam moram non ferentibus, cespes locum aræ obtinebat. *Cespitem.*] Lambinus *cæspitem* per diphthongum scribit. *Turn.* lib. 21. c. 21.

14. *Verbenas ponite.*] Sic Virgilius; *Verbenasque adole pingues & mascula thura.* Bene verbenas, cespitem & thus Veneri promittit, quæ non placatur sanguine. Cum itaque Veneris quoque proprium, atque apud Romanos pene perpetuum cognomen sit *Genitrix*; nefas merito videri posset, cæsis eam hostiis venerari, per quam vita concedatur. Eamque ob causam Erasmus hunc locum sic exponit, ut *venturam* dicat *Glyceram leviorem, quam mactata sit hostia.*

Nan-

Bimi cum patera meri:
Mactata veniet lenior hostia.

ODE XX. πραγματική.

Ad MÆCENATEM.

Invitat Mæcenatem ad convivium, minimè sumptuosum.

VILE *potabis modicis Sabinum*
Cantharis, Græca quod ego ipse testa
Conditum levi: datus in theatro
Quum tibi plausus,
Care Mæcenas, eques: ut paterni
Fluminis ripæ, simul & jocosa
Redderet laudes tibi Vaticani

Mon-

Nannius Miscell. 3. *Acron. Torrent. Verbenas.*] Herbas sacras.
15. *Bimi.*] Duorum annorum.
16. *Mactata.*] Postquam factum fuerit sacrificium, Glycera veniet multo lenior & mansuetior, non proterva.

1. *VIle.*] Per se quidem vile, præsertim Mæcenati assueto melioribus, sed multiplici nomine commendandum. Nam & apud se natum, & à se conditum scribit, & quidem eo tempore, quo Mæcenati tanto totius Pop. Rom. consensu, ob restitutam ei valetudinem in Theatro applausum fuit. Alii *vile* vocant, quia inemptum. Sed illud malim. nullius enim notæ vinum Sabinum. *Torrent. Vile.*] Non magni precii. *Sabinum.*] Vinum in montibus Sabinis natum.

2. *Cantharis.*] In poculis modicis, non admodnm capacibus. *Græca testa.*] Dolia veterum fictilia fuisse dicit Torrentius: & hinc *testam* pro dolio dixisse. Lambinus negat: nam antiquitus, dicit, condebant vinum in testis, id est, amphoris, seu cadis fictilibus: quarum optimæ erant quæ fingebantur in Græcia. *Græcam* autem *testam*, Cumanam vel Samiam intellige. *Turn.* lib. 16. cap. 5. *Testa.*] Cado fictili, vel amphora, quæ fingebatur in Græcia.

3. *Conditum levi.*] Diligentem asservationem vini, quod daturus est, indicat: siquidem testam ipse sua manu obleverat: quod vel cera, vel pice, vel crassiore aliquò gummi fieri consuevit. *Levi* autem & *livi* dicitur. hinc *relinere*. Torrent. *Levi.*] Picavi, vel pice illivi, à verbo *lino*.

4. *Quum.*] Quo tempore populus in theatro tibi applaudebat; recepta valetudine.

5. *Eques.*] In equestri dignitate permanens. *Ut paterni.*] Sic, ut ripæ Tiberis & mons Vaticanus simul resonarent ad acclamationem & plausum populi tibi datum, quemadmodum in Theatro excipi solebant viri benè de Republica meriti, mali contrà sibilis explodebantur.

6. *Paterni fluminis.*] Propter patriam ejus Thusciam, ubi Tiberis oritur. *Comment. Fluminis.*] Tiberis, qui fluit ab Hetruria Mæcenatis patria.

7. *Vaticani.*] Vaticanus mons est theatro Pompei vicinus, prope Tiberim.

D 4 8. *Ima-*

Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno
Tu bibes uvam: mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

ODE. XXI. δικαελσική.

In DIANAM & APOLLINEM.

Hortatur virgines & pueros, ad canendas eorum laudes.

DIANAM *teneræ dicite virgines:*
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitus Jovi.
Vos lætam fluviis, & nemorum coma,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Ni-

8. *Imago.*] Echo, quæ ultimæ seu extremæ vocis desinentis repercussione jocari videtur.

9. *Cæcubum.*] Vinum Campaniæ regionis. *Domitam.*] Pressam.

10. *Uvam.*] Tu bibes etiam vinum. Calenum, sic dictum ab urbe Calenis. *Mea nec.*] Ergo nec Falernum habeo tibi vinum, nec Formianum, quæ illis temporibus vina fuere generosissima. Falernus regio est Campaniæ, ubi multi sunt colles vitiferi. Formiæ, urbs est Latina juxta Cajetam, quam Lacones condidere.

11. *Temperant.*] Id est, pocula mea non sunt temperata vino Falerno, &c. *Lamb.*

1. D*Ianam.*] Latonæ filiam ex Jove, quæ in cælo Luna, in terris Diana, apud inferos Hecate nominatur. *Dicite.*] Cantate.

2. *Intonsum.*] Ἀκειρεκόμης sive ἀκερσεκόμης dictus Apollo, quod comam non tondeat; eadem nempe ratione qua Jupiter *Axur* sive *Axurus*, qui etiam intonsa coma pingitur. Comam enim intonsam luctu carentis signum esse tradit Hesychius. Hinc est, quod etiam nobilium pueri qui ad cyathum stabant, comati erant & splendide culti, ut & citharœdi. *Intonsum.*] Capillis prolixis Sol pingitur, quia radios extendit usque in longissima. Pingitur etiam imberbis, quia nunquam senescit. *Cynthium.*] Sic dictum à Cynthio sublimi monte, qui Delo imminet, ubi natus est.

3. *Latonamque.*] Latona Dianam & Apollinem peperit ex Jove.

4. *Penitus.*] Valdè, vel familiariter.

5. *Vos lætam.*] Vos virgines cantare Dianam, quæ gaudet fluviis & nemorum frondibus, id est, venatione. *Comâ.*] Quidam *comam* legunt: sed minus rectè.

6. *Quæcunque.*] Quæcunque nemorum coma prominet, aut in Algido (qui mons est in agro Tusculano, distans ab urbe Roma quindecim millia passuum)

aut

Nigris aut Erymanthi
Silvis, aut viridis Cragi:
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetra,
Fraternaque humerum lyra.
Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem,
Pestemque à populo, & principe Cæsare in
Persas, atque Britannos
Vestra motus aget prece.

aut in Erymantho, monte in Arcadia: aut in nigris, id est, umbrosis sylvis Cragi, qui mons est in Lycia. *Gelido Algido.*] Rectè eum ab algendo dictum volunt Grammatici. Distat Roma xii. M. passuum, ad ingressum Regilli lacus. Dianæ sacrum fuisse etiam constat. *Torrent.*

7. *Nigris aut Erymanthi.*] Sic lib. 4. Od. 12.

—— Cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.

Virgil. quoque 3. Georg.

—— Aut sicubi nigrum
Ilicibus crebris sacra nemus accubat umbra.

Densitas enim silvæ nigredinem efficit, ut & aquæ profunditas. Virg. 4. Georg. *Quæ niger humectat flaventia culta Galesus.* Est autem *Erymanthus* Arcadiæ mons, ob aprum in eo ab Hercule domitum inprimis nobilis. *Torrent.*

8. *Cragi.*] *Gragi* habent lib. Mss. omnes. Græci κρᾶγος scribunt. Est Tauri montis pars in Lycia agrestium deorum antris celebris. *Torrent.*

9. *Vos Tempe.*] Vos mares, id est, pueri laudate Tempe, loca amœnissima in Thessalia.

10. *Natalemque.*] Delon, in qua nati sunt Apollo & Diana. *Delon Apollinis.*] Multi quidem Dianam in Delo natam volunt. Horatius tamen in illorum videtur fuisse sententia, qui Apollinem quidem in Delo, sed Dianam in Ortygia, quæ alia quam Delus insula, natam credunt. Qua de re plura Muretus suis in Catulli Carmen sæculare commentariis. *Torrent.*

11. *Insignemque.*] Laudate etiam Apollinis humerum, insignem pharetra & lyra, quam ipse à fratre Mercurio dono acceperat.

12. *Fraternaque lyra.*] Auctor Hyginus, Mercurium cum Apollinis boves abegisset, deprehensum, ei lyram donasse, ac vicissim ab eo virgulam illam accepisse, de qua suprà Od. 10. Lyrâ autem sibi concessâ Orpheum Apollo docuit; ac postea inventà à se citharâ, ei lyram concessit. Hinc ratio constat, cur nunc lyra, nunc cithara Apollini tribuatur. *Torr.*

13. *Hic bellum.*] De Apolline ut sospitali ac conservatore, & mala omnia depellente, hîc loquitur; quem Græci ἀλεξίκακον appellant. quamvis enim idem & noxius, promptior tamen ad salutem; ad noxiam pigrior credebatur: qua de re pulcherrime Macrob. l. 1. Saturn. cap. 17. *Torrent.* *Hic bellum.*] Hic Apollo motus vestra prece à Pop. Rom. & Principe bellum, famem, pestem, abiget in Persas atque Britannos, Pop Romani hostes. *Miseram.*] Fame nihil miserius.

16. *Aget.*] Depellet. Turn. l. 6. c. 24.

ODE XXII. προσφωνητικὴ.

Ad ARISTIUM.

Vitæ integritas & innocentia, ubique tuta est; idque suo exemplo probat.

INTEGER *vitæ, scelerisque purus*
Non eget Mauri jaculis, neque arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Fusce, pharetra:
Sive per Syrteis iter æstuosas,
Sive facturus per inhospitalem
Caucasum, vel qua loca fabulosus
Lambit Hydaspes.
Namque me silva lupus in Sabina,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem.

Qua-

1. *Integer vitæ.*] Integrum vitæ vocat hominem, cui totius vitæ ratio optime constat. Vitæ enim integritas perfectum aliquid absolutumque significat. *Torrent. Integer vitæ.*] Innocens, & qui suam vitam scelere non reddit impuram.

2. *Mauri jaculis.*] Optimi codices testantur legendum esse *Mauris*: nam alibi quoque sic loquitur Horatius, ut Od. VI. lib. 2. *Maura unda.* & alibi, *Mauris anguibus*. Turneb. lib. 17. cap. 5. *Jaculis.*] Cujusmodi utuntur Mauri, qui optimi erant jaculatores. Ælian. lib. de Animal. 14. c. 5.

3. *Gravida.*] Pharetra plena sagittis veneno imbutis.

5. *Sive per Syrtes*] Quascunque Syrtes hic intelligamus & quæcunque itinera vel terra vel mari, nihil ei timendum esse Poëta ostendit, quem dii ob vitæ innocentiam tueantur; non adversus ferarum vim tantum, sed quævis alia etiam ab homine discrimina. *Torrent. Sive per.*] Sive iter fecerit per Syrtes (Libyæ solitudines mediterraneas, arenosas, pulverulentas, & siticulosas) sive per Caucasum, Scythiæ montem altissimum, Promethei pœna nobilem.

6. *Inhospitalem.*] Inhabitabilem propter æstum.

8. *Lambit.*] Præterlabitur & placidè tangit, alluit. *Hydaspes.*] Hydaspes, Indiæ fluvius, de quo multa fabulosa ab historicis scribuntur.

9. *Me sylva.*] Lupus fugit me inermem in sylva Sabina, dum canto meam Lalagen, id est, Lalagæ amicæ meæ laudes, & *dum vagor ultra terminum*, id est, dum expatior ultra agri mei fines: *curis expeditus*, id est, liber à curis.

11. *Expeditus.*] Torrentius legendum censet *Expeditis*; ita etiam legit Porphyrion, ποιητικῶς dictum interpretans; ut *curas expeditas* dixerit, cum ipse curis expeditus sit.

12. *Inermem.*] Mirum sanè hoc, quod ferus

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit esculetis:
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstiva recreatur aura:
Quod latus mundi, nebulæ, malusque
Jupiter urget:
Pone sub curru nimium propinqui
Solis in terra domibus negata:
Dulce ridentem Lalagen amabo,
Dulce loquentem.

ODE

ferus lupus Horatium fugerit inermem: vitæ igitur integritati est hoc assignandum.

13. *Quale.*] Qualem portentosum lupum.

14. *Daunia.*] Apuliæ pars, sic dicta à Dauno illic rege, quem Diomedis socerum fuisse volunt: de qua provincia Plin. lib. 3. cap. 11. Alii à Dauno fluvio: alii à Dauno Turni vel avo vel patre (cognomines enim fuere) vocatam malunt. Unde & Apulia ipsa interdum Daunia, & Apuli Dauni dicuntur. Horatius lib. 4. Od. 14. de Aufido loquens: *Qui regna Dauni præfluit Apuli.* Torrent. *Militaris* autem dicitur, quia viros effert fortes & ad militiam aptos. *Esculetis.*] In sylvis quæ esculis arboribus glandiferis sunt consitæ.

15. *Jubæ tellus.*] Mauritania in qua Juba regnavit, terrarum ultima ad occasum ac fretum Gaditanum. Plin. l. 5. cap. 1. Quamquam hic pro Africa posuit, quam leones infestant adeo, ut & urbes totas obsideant; captos incolæ cruci affigant, quo similis pœnæ metu alii à noxa absterreantur. Auctor Polybius, teste Plinio lib. 8. cap. 16.

16. *Arida.*] Propter aquarum penuriam.

17. *Pone me pigris.*] Descriptio circulorum, alterius borealis sive arctici, alterius australis, sive antarctici, à frigore, nebulis, & aëris intemperie. *Cinguius. Pigris ubi, &c.*] Campos assiduo astrictos frigore *pigros* vocat, instar hominum, qui ipsi quoque nimio frigore ignavi segnesque efficiuntur. Hinc *iners & ignavum frigus* Poëtæ appellant. *Torrent. Pigris.*] In frigidis locis Arctico vel Antarctico subjectis, ubi aquæ glacie pigrescunt.

18. *Æstiva recreatur aura.*] Tepido temperatur vento.

19. *Quod latus.*] Quam partem mundi.

20. *Jupiter.*] Malignus & insalubris aër perpetuò premit & occupat.

21. *Sub curru.*] Sub Zona torrida, in Africa. *Propinqui.*] Sol illic directos dejicit radios, obliquos alibi.

22. *Domibus.*] Credebant antiqui Zonam torridam fuisse inhabitabilem; at jam notum est multis eo navigantibus, eam vitæ humanæ protrahendæ satis esse idoneam.

23. *Dulce.*] Dulciter.

1. Fi-

ODE XXIII. λεχχηλική.

Ad CHLOEN.

Non eſt cur Chloë viri contactum fugiat, quum ſit jam viri potens & ætate matura.

VItas hinnuleo me ſimilis Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſilvæ metu.
Nam ſeu mobilibus veris inhorruit
Ad ventum foliis; ſeu virides rubum
Dimovere lacertæ;
Et corde, & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Getuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

1. *Vitas.*] Libri meliores ſcribunt; *Vitat hinnuleo, &c.* Syllabæ ratio mutationem induxit, ut *vitas* ſcriberetur. Sed Poëtæ id non tam anxiè curant, ut multis exemplis videre eſt. vide Gul. Canterum Nov. lect. lib. 5. c. 12. *Hinnuleo.*] Sic *equuleus* & *hœduleus*, pro equulus & hædulus. Tum *hinnulus* non cervarum tantum aut caprearum ſoboles eſt, ut Varro & Columella teſtantur; ſed equi etiam ex aſina fœtus, *hinnus* dicitur, ut aſini ex equa *mulus*. *Torrent.* Scribitur & *Innuleo* ſine *H*. Turn. lib. 26. cap. 36. *Hinnuleo.*] Similis hinnulo pullo cervino, quo nihil timidius.

2. *Aviis.*] In montibus ſine viis, quà feræ diſcurrere ſolent.

2. *Matrem.*] Cervam.

5. *Nam ſeu mobilibus.*] Muretus non uno in codice legi affirmat: *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit Ad ventum foliis.* Sic & Scaliger legebat. *Seu*] Sive veris adventus inhorruit, & paulo horridior incumbit; id eſt, tremuit mobilibus foliis. Sed per Hypallagen lege ſic: ſive folia mobilia inhorruerunt veris adventu. Poëta per veris adventum ſignificat Favonium, veris comitem.

6. *Rubum.*] Sentem, vel morum agreſte. Angl. *the bramble-buſh.*

8. *Et corde.*] Et animo & corpore. *Genibus tremit.*] Pavor enim incipiens genuum quoque tremore arguitur: ut *tarda trementi Genua labant.* Torrent.

9. *Atqui.*] Atqui, ô Chloë, ego non perſequor te frangere, ut aſpera Tigris atque ut leo Gætulus. *Tigris.*] Tigris truculentum eſt animal & velociſſimum.

10. *Gætuluſve.*] Africus leo; eſt enim Gætulia pars Africæ. *Frangere.*] Ut te frangam & occidam.

12. *Tempeſtiva.*] Viro apta & matura, annos nata decem & ſeptem. Juſtinianus *viripotentem* vocat, quæ jam matura viro ſit.

ODE XXIV. Θρηνητική.

Ad VIRGILIUM, qui mortem Quinctilii deflebat immoderatè.

Quis desiderio sit pudor, aut modus
Tam cari capitis? præcipe lugubres
Cantus Melpomene: cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quinctilium perpetuus sopor
Urget? cui Pudor, & Justitiæ soror
Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille quidem flebilis occidit:
Nulli flebilior quam tibi, Virgili.

Tu

1. *Quis desiderio.*] Virgilius Musam alloquitur. Vide Sigonii Emendat. lib. 2. *Quis desiderio.*] O Musa Melpomene cui pater vocem liquidam dedit cum citharâ, præcipe, id est, præmonstra, vel doce, cur quenquam pudeat desiderio tam chari hominis affici? aut quis debeat esse finis ejus desiderio?

2. *Lugubres Cantus.*] In antiquis libris *lugubris* legebatur. Purus putus Græcismus est, quem non adverterunt docti. *Melpomone lugubris cantus*, est quod Græci dicerent, ἡ τῶν θρηνῶν ἀσμάτων Μελπομένη, cum intelligunt, θεά. Latini quia articulum non exprimunt, obscuritatem vitare non possunt. *Melpomone lugubris cantus*, est, *lugubris cantus dea.* Quære, inquit, ô Melpomene, quis tandem modus futurus sit Quintilium lugendi. *Heinsius. Lugubres cantus.*] Querulos cantus, ad deplorandam Quintilii mortem accommodatos.

3. *Cui liquidam, &c.*] Canoram, claram, suavem, non raucam. Macrob. lib. 6. cap. 3. Turneb. lib. 26. cap. 36. *Pater.*] Jupiter cujus filiæ dicuntur Musæ ex Mnemosyne.

5. *Ergo*] Vox indignantis aut dolentis est. *Quintilium.*] Nisi temporum ratio obstaret, crederem hunc Quinctilium Varum fuisse, de quo supra Od. 18. Ergo alium fuisse necesse est, & eum quidem ut arbitror, de quo Eusebius Chronic. Olymp. CLXXXIX. his verbis: *Quinctilius* Cremonensis, Virgilii & Horatii familiaris, moritur. *Torrent.* Turn. lib. 30. cap. 28. *Perpetuus.*] Perpetua mors occupat.

6. *Justitiæ soror.*] Egregriè: est enim fides, justitiæ fundamentum, ut Cicero inquit, id est, dictorum conventorumque constantia ac veritas. Tum benè veritatem fidei & justitiæ adjungit, quarum nulla sine alia esse aut subsistere potest; *Cicero* lib. 1. officior.

7. *Incorrupta Fides.*] Fides quæ neque prece neque pretio corrumpitur. *Nudaque Veritas.*] Veritas aperta, simplex ac sine fuco.

8. *Quando.*] Raro aut nunquam.

9. *Occidit.*] Mortuus est ille, multis bonis deplorandus.

10. *Nulli flebilior.*] Auget quidem his

ver-

Tu frustra pius, heu, non ita creditum,
Poscis Quinctilium Deos.
Quod si Threïcio blandius Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem:
Non vana redeat sanguis imagini:
Quam virga semel horrida
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum: SED *levius fit patientia,*
Quidquid corrigere est nefas.

ODE

verbis Virgilii luctum, sed paulatim labitur ad consolationem. Cum enim omnibus moriendum sit, neque quisquam ab inferis revocetur, sapientem decet, dolori modum ponere. *Torrent.*

11. *Tu frustra pius.*] Monet cum diis non esse pugnandum, ne pro pietate in amicum, sit impius in Deos, quorum nutu cecidit Quinctilius, non revicturus unquam pro arbitratu hominis. *Cruquius. Tu frustrà pius.*] Tu, quamvis pius es, in vanum poscis Deos, ut Quintilium ab inferis excitatum tibi restituant. *Creditum.*] Non ita tibi concessum à diis, ut nunquam moreretur. Recte enim Lucret. lib. 3. *Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.* Precariam quippe vitam agimus, dantis arbitrio posituti.

13. *Quid si.*] Equidem crediderim legendum, *Qui si Threïcio, &c.* Propter *tu frustra pius, &c.* Judicet lector. *Cruquius. Quod si Threïcio.*] Quod si tu blandius & delectabilius Threïcio Orpheo moderêre fidem, id est, citharæ chordam, auditam arboribus, id est, quam arbores audiebant & sequebantur. Non redeat tamen sanguis vanæ imagini, id est, animæ incorporeæ, quam Mercurius non lenis precibus (sed inexorabilis) ad revocandum fati necessitatem semel compulerit & congregaverit in animarum multitudinem, virga sua horridâ, id est, caduceo; de quo vide supra Ode XII. Ad Orphei autem & Eurydices fabulam respicit, omnibus notam.

15. *Vanæ imagini.*] Quid imaginem vocet, optimè intelliget, qui meminerit loci illius Virgiliani lib. 6.

Et ni docta comes tenues sine corpore vitas
Admoneat volitare cavæ sub imagine formæ.

17. *Non lenis.*] Qui non est ea lenitate, ut precibus fati nexus, & necessitatem resolvat ac rescindat. *Lenis recludere.*] Genus loquendi Græcum. *Lambinus. Fata recludere.*] Id est, ea quæ fato seu divina voluntate semel statuta, & jam conclusa sint, revocare ac dissolvere. *Torrent.*

19. *Durum.*] Durum est talis amici mortem ferre. *Patientiâ.*] Patiendò. Recte igitur Virgil.

Superanda omnis fortuna ferendo est.

Et Mimographus:

Feras non culpes, quod mutari non potest.

20. *Nefas.*] Non licet, vel, non est possibile, ἀδύνατον.

1. *Par-*

ODE XXV. μεμπτική.

Ad LYDIAM jam vetulam.

Insultat ei, quod jam vetula, meritò ab amatoribus spernatur.

PARCIUS *junctas quatiunt fenestras*
Ictibus crebris juvenes protervi:
Nec tibi somnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quæ prius multum faciles movebat
Cardines. audis minus, & minus jam,
Me tuo longas pereunte nocteis
Lydia dormis?
Invicem mœchos anus arroganteis
Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento:

Quum

1. PArcius.] Rariùs quam antea. *Junctas.*] Quasi clausas.

2. *Ictibus.*] Lapidum jactu.

4. *Janua limen.*] Janua tua clausa est, nec à limine recedit.

5. *Quæ prius.*] Quæ quidem janua crebrò olim aperiebatur. *Faciles movebat.*] Janua autem quo sæpius, eo facilius ac minore strepitu aperitur, cardine non ita renitente, sed facili ac obsequioso. *Torrent.*

6. *Audis minus.*] Audis quotidiè minus & minus vocem amatoris exclusi, dicentis: O Lydia, dormis tu longas noctes, dum ego, qui tuus sum, perco?

7. *Me tuo longas, &c.*] Amantis verba inter gemitus & suspiria, quæ rarius audiri dicit Horatius, corrupta meretriculæ per ætatem forma.

9. *Invicem mœchos.*] Quos tu, inquit, florente ætate superba & arrogans amatores contempsisti, iidem te vetulam pari arrogantia ac fastu contemnent; nec flens reperies, qui amare te velint. *Mœchos* igitur καταχρηστικῶς pro quibusvis amatoribus dixit. *Torrent. Invicem mœchos.*] Tu levis anus & contempta, vicissim flebis arrogantes mœchos, in solo angiportu, id est, cum fueris sola in angiportu derelicta ab amatoribus, Thracio vento bacchante magis sub interlunia. *Arrogantes.*] Amatores te fastidientes.

10. *Levis.*] Vilis, ac nullius pretii, utpote quæ de noctu in angiportu amatores quærat. *Solum* quoque *angiportum* vocat desertum & infrequentem, ut Virg. lib. IV. Georg.

— *Te solo in littore secum Te veniente die, &c.* Torrent.

11. *Thracio bacchante.*] Auget abjectissimi scorti vilitatem, quod nocte & ea quidem frigida ac tempestuosa, nec ulla apparente luna, tam turpes, impellente libidine conditiones, in angiportis sub divo quærit, & ægre invenit. Turneb. lib. 26. cap. 36. *Thracio bacchante.*] Aquilone seu Borea è Thracia furenter flante. *Sub interlunia.*] Paulò ante, vel, circiter interlunii tempus, quando sunt

noctis

Quum tibi flagrans amor, & libido,
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum,
Non sine questu:
Læta quod pubes ederâ virenti
Gaudeat, pulla magis atque myrto:
Aridas frondeis hyemis sodali
Dedicet Hebro.

ODE

noctis tenebræ. Plinius vocat illud tempus *Lunæ silentium.*

14. *Quæ solet matres.*] Quæ solet equas ad libidinis furorem concitare: hinc mulieres libidinosæ dicuntur à Græcis *ἱππομανεῖς*, id est, equæ furentes. *Furiare.*] Ad furorem & insaniam adigere. Turneb. lib. 19. cap. 29.

15. *Ulcerosum.*] Circa jecur tuum ulceribus madens, propter ardorem libidinis.

16. *Non sine questu.*] Non sine querimonia; eò quòd juvenes vetulis anteponunt puellas.

17. *Pubes edera, &c.*] Hic pullam hederam viridi opponit, sicut alibi viridem myrtum vocat, antequam pulla esse incipit: Locus à Poëta ita fuerat conceptus: *pubes hedera virenti Gaudeat pulla magis atque. myrti Aridas frondes, &c.* Quereris inquit, juventutem magis viridi quam pulla delectari hedera juvencula videlicet quam anu. quodque aridas myrti frondes abjiciat & Hebro consecret. Cum Poëta ergo simpliciter dixisse poterat, amatores myrtos suas deponere, maluit ἀστεΐζων & venustè loqui. Myrtos, inquit, suas aridas, cum ætate illius quam amant, quia vetula est, Hebro dedicant; & amorem transferunt. Hactenus *Heinsius. Hedera virenti, & pulla myrto.*] Juvenculas comparat Horatius hederæ & myrto, fruticibus perpetua coma virentibus: Anus extincti floris mulieres aridis frondibus ac caducis, quas ex arboribus ripæ suæ adsitis decidentes, hyeme ingruente volvit Hebrus. Virens hedera & pulla myrtus similiter viridis. Pulla enim myrtus de arbore, cujus folia etiam tum, quum maxime virent, nigra sunt, colore nempe obscuro ac nigro viridantia. *Salmas. Virenti.*] Viridiore ætate; puellis nimirum.

18. *Pullâ magis atque myrto.*] Quodque magis gaudeat pullâ myrto, id est, subviridi myrto penè nigrâ. Metaphora est: nam myrtus nigra ponitur pro formâ constante, quæ non facile perit, qualis est in puellâ subfuscâ & nigrante: laudant Galli hunc colorem, quum puellam sic coloratam appellant *belle Brunette.*

19. *Aridas frondes hyemis sodali.*] Quod edentulas & rugosas anus ætate frigidas dedicet Hebro Thraciæ fluvio frigidissimo, qui idcirco dicitur hyemis sodalis, quòd Septentrioni subjacet, ubi maximum est frigus. De quo in Epist. ad Julium Florum:

— *Hebrusque nivali compede vinctus.*

Quicquid enim abominamur, in profluentem aut in ignem abjici optamus. Et Scaliger quidem *igni* pro *Hebro* aptius dici potuisse indicat, sed male. Scortillum enim marcidum jam, atque exoletum, cui potius marito, quam Hebro, hyemis sodali, conveniat; at juvencularum, quas ederæ ac myrto comparat, conditio, ob virorem illum tenacissimum, merito expetenda. *Torrent.*

I. Mu-

ODE XXVI. Ἀδχαειπκή.

Ad MUSAM, de ÆLIO LAMIA.

Musarum cultores minus curis, & mœroribus esse obnoxios. Poëta suum Lamiam Musæ Pimpleæ commendat.

MUSIS *amicus, tristitiam & metus*
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis sub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ;
5 *Quid Tyridatem terreat, unice*
Securus: ô quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam
Pimplea dulcis. nil sine te mei

Pos-

1. *Musis amicus.*] Vera ac solida felicitas est cum Musis versari: ab earum contubernio ægritudo & metus longissime absunt. Semper ibi lætitia, semper cantus & choreæ, ac veluti assidua quædam ebrietas, qua exhilarati animi, ab omni penitus rerum perituarum solicitudine liberentur. *Torrent. Musis amicus, &c.*] Ordo est: Ego amicus Musis tradam tristitiam & metum protervis ventis portare in Creticum mare, id est, ut portent eas animæ ægritudines in mare.

2. *Tradam.*] Tradere ventis, est oblivioni tradere, perinde ac si diceret, ego omnes curas ex animo ejiciam. Vide P. Victor. var. Lect. libro 30. capite 8.

3. *Quis sub Arcto, &c.*] Quis, nominativi est casus: Gelidæ autem oræ genitivi. Loquitur autem Horat. de tempore suo, quando male adversus Germanos ac Dacos pugnatum est. Timorem ergo Rom. intelligit, non subditorum regi Scythiæ. *Glareanus. Quis sub.*] Unice securus, id est, non admodum sollicitus à quibus Æolus rex oræ gelidæ metuatur, & quid terreat Tyridatem Armeniæ regem: quasi dicat, Quid nostra interest, qui Musas colimus, reges & potentes viros suis affectibus exagitari? *Arcto.*] Sub ursa, signo cœlesti.

5. *Tyridatem.*] Alii *Mithridatem.*

6. *O quæ fontibus.*] Ordo est, O Pimplea dulcis, quæ gaudes integris fontibus, necte flores, necte coronam meo Lamiæ. *Fontibus integris.*] Integrum dicimus, quicquid firmum, validum ac sincerum, non affectum, non vitiatum existit. Lucret. enim lib. 4. cum ait: *juvat integros accedere fontes.* Intactos atque illibatos intelligit. *Integris.*] Fontibus puris & plenis, id est, vitiis bonis & incorruptis.

7. *Apricos.*] Flores in apricis locis nascentes sunt pulchriores.

8. *Lamiæ.*] Qui consul fuit anno octavo post mortem Horatii cum M. Servilio.

9. *Pimplea dulcis.*] Musæ à Pimpla Macedoniæ monte, & fonte Musis sacro appellantur Pimpliades. *Sine te mei.*] Sine Musarum instinctu Poësis mea, in laudem Lamiæ facta, nihil honoris ei acquiret.

10. *Pos-*

Possunt honores. hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio sacrare plectro
Teque, tuasque decet sorores.

ODE XXVII. Ἀλκαϊκή.

Ad convivas sodales suos de hilaritate, & ne inter potandum rixentur, & poculis ipsis pugnent, barbarorum more.

NATIS *in usum lætitiæ scyphis,*
Pugnare, Thracum est: tollite barbarum
Morem, verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino, & lucernis Medus acinaces
Immane quantum discrepat. impium

Leni-

10. *Possunt.*] Quidam legunt *Prosunt. Hunc fidibus novis.*] Hunc, id est, Lamiam decet te tuasque sorores fidibus Latinis & plectro Lesbio, id est, carmine lyrico (quali Sappho & Alcæus ex Lesbo uti consueverunt) sacrare, id est, immortalitati consecrare. *Fidibus novis.*] Novum etiam dicebant veteres, quicquid mirandum, magnum aut eximium erat. Ut Virg.

Pollio & ipse facit nova carmina.

Torrent.

1. *Natis in usum.*] Pugnare cum scyphis natis, id est, natura factis in usum lætitiæ, est hominum barbarorum, cujusmodi sunt Thraces, gens per ebrietatem rixis dedita.

2. *Pugnare Thracum est.*] Thraces bibendo ferociores fieri, ac per vinolentiam illicitos tentare concubitus, unde rixa ac prælia oriuntur, jam ante vidimus. Tum enim pocula ad hilaritatem comparata, furentibus arma suppeditant: sicut & Virg. 2. Georgic. *Magno Hylæum Lapithis cratere minantem facit.* Græci ἀκρατοπότας eos vocant, uti & Scythas. *Torrentius.*

3. *Verecundumque Bacchum.*] Et prohibete rixas sanguineas à Baccho, quem cum verecundia & modestia tractare debetis; Hypallage est.

5. *Vino.*] A vino & conviviis nocturnis (quæ lucernis indigent) magnopere discrepat ferrum. *Et lucernis.*] De lucernarum lychnorumque in conviviis usu, vide quæ Torrentius notavit ad Sueton. Cæsare, c. 31. Tum lucernas cum vino conjungit, quia olim noctu potissimum convivia agitabantur. Vide Od. 8. lib. 3. *Lambin. Acinaces.*] Thraces enim ferro accincti accumbebant, & bibere æquales cyathos recusantem compellebant: quod æquè inhumanum est, ac cogere aliquem sitim pati, ut pulchre Sophocles ait. *Torrent. Acinaces.*] Gladius Persicus, pro quovis gladio.

6. *Immane quantum.*] Quam multum discrepat? id est, mirum in modum & summopere. *Immane* hic ponitur pro magno.

7. Le-

Lenite clamorem sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, qua pereat sagitta.
Cessat voluntas? non alia bibam
Mercede. quæ te cunque domat Venus,
Non erubescendis adurit
Ignibus: ingenuoque semper

Amo-

7. *Lenite clamorem.*] Compescite vociferationem & tumultum.

8. *Cubito remanete presso.*] Rectè Lambinus ex hoc loco colligi existimat, quo corporis habitu atque situ, veteres olim, tum Græci, tum Romani cœnare sint soliti: ita nempe compositi, ut, capite leviter erecto, suffulto plumis dorso, reclinata in lævum cubitum cervice, infera vero parte in longum porrecta, nec jacere dici possent, nec sedere, sed medium quid, quod proprie *accumbere*. Torrent. *Cubito remanete.*] Ne insurgite ad pugnam, sed discumbite cubito innitentes, veterum Romanorum more.

9. *Vultis severi, &c.*] Si vultis ut convivium vobiscum celebrem omissis rixis, sermonem de rebus facetis & festivis inter nos habeamus oportet. *Figul. Severi me quoque.*] Vini austeri & acrioris saporis, ob nimiam vetustatem.

10. *Dicat Opuntiæ.*] Non alia bibam conditione nisi frater Megillæ (unus è convivis) dicat quo vulnere, id est, cujus puellæ amore, sit saucius, & qua sagitta Cupidinis pereat, id est, quam amet puellam.

11. *Megillæ, quo beatus.*] Megilla dicta est Opuntia, ab Opunte Locridis urbe, ubi nata est. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus puellæ amore felix. Occulti enim amoris minor multò voluptas est: ut enim Græci ajunt, κάλλιον τὸ φανερῶς ἐρᾷν τοῦ λάθρα. Solere autem veteres in conviviis sortiri, quo quisque ordine aut loco amores suos proponeret, locus ille Propert. lib. 4. demonstrat:

Sit sors & nobis talorum interprete jactu
Quem gravibus pennis torqueat ille puer.

Id ergo Flaccus noster, ut sodales à rixa ad lætitiam convertat, extra sortem à sodali suo fieri optat, gratiam ipse bibendo relaturus. *Beatus.*] Quomodo beatus qui perit? Lene enim amoris tormentum, quo amantes videntes scientesque pereunt: ut Tibull. lib. 4.

Uror ego ante alias, juvat hoc, Cherinthe, quod uxor,
Si tibi de nobis mutuus ignis adest.

Torrent. Amans ergo, eo quod potiatur, beatus dici potest: quod serviat autem & quod semper sollicitus sit, miser est. *Lambin.*

13. *Cessat voluntas?*] Multi codices habent *Voluptas. Cessat voluntas?*] Negas puellam, quam amas, nominare?

14. *Mercede.*] Nullo alio pretio adducat ad bibendum. *Quæ te cunque domat Venus.*] Quæcunque Venus aut amica sub suum te jugum mittit, non est cur pudeat pœniteatve te eam amare, quia liberta est, & ingenua.

16. *Ignibus.*] Amoribus non ignobilibus. *Ingenuo amore.*] *Ingenuum* vocat *amorem*, qui adolescentem bene na-

Amore peccas. quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. ah miser
Quanta laboras in Charybdi!
Digne puer meliore flamma.
Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimæra.

tum decet. *Ingenuúque semper.*] Ingenuam, non servilem aut mercenariam semper amans.

17. *Quicquid habes, age.*] Quæcunque ea sit quam amas, age, dic mihi in aurem non vulgaturo.

18. *Depone.*] Est enim *Deponere*, fideli custodiæ tradere. Unde *depositum* pro contractu ipso apud Jurisconsultos, qui vel in primis bonam fidem desiderat. *Torrent. Tutis auribus.*] Auribus fidelibus & clausis ad rem creditam continendam. *Ah miser.*] Horatius audito puellæ nomine exclamat.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Quanto in periculo verseris! Quam sævam, rapacem & avaram meritricem (propter voracitatem Charybdi similem) nactus es! *Laboras in Charybdi.*] Omnes libri MS. *Quanta laborabas Charybdi* legunt, quemadmodum & interpretes. Significat enim detecto jam morbo ac querela in amici sinum deposita, minus quam ante periculum esse: quam lectionem sequor. Recte autem audito rapacissimæ meretricis nomine, eam Charybdi comparat, ut paulo post Chimæræ. *Torrent. Charybdis.*] Poëtæ dicunt fœminam fuisse voracissimam, quæ quod Herculis boves rapuisset, à fulmine icta, in mare præcipitata sit, & in hujusmodi monstrum versa, quod adhuc pristinam servat naturam: absorbet enim universa. *Erasmus.*

20. *Flamma.*] Meliori amore.

21. *Quæ saga.*] Quæ mulier venefica & incantatrix? quis Magus poterit te ejus amore liberare. *Thessalis venenis.*] Id est, herbis efficacissimis, cujusmodi sunt in Thessalia.

23. *Vix illigatum.*] Pegasus te illigatum, id est, te in illa implicitum & impeditum vix solvet ab hac triformi Chimæra. Poëta, ut suprà meretricem Charybdi, propter rapacitatem, ita hic Chimæræ, propter varios dolos & libidinum incitamenta, comparat. *Triformi Chimæra.*] Recte *triformem* vocat. notus enim ille Hesiodi versus: Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. quem sic vertit Lucretius: *Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.*

24. *Pegasus.*] Pro Pegaso vectus Bellerophon, qui Palladis auxilio miranda illa præstitit. Vide Plutarch. de claris mulieribus, cap. IX. *Torrent. Pegasus expediet.*] Equus alatus, Bellerophontis Neptuni & Medusæ filius. *Chimæra.*] Chimæra, Typhaonis & Echidni filia, monstrum horrendum, tria habuit capita, unum Leonis, alterum Capræ, tertium Draconis, unde dicta est triformis.

ODE XXVIII. [Greek]

Inducitur Archytas Philoſophus & Geometra, nautæ cuidam reſpondens, quod omnibus ſit moriendum, petenſque à nauta, ne ſinat corpus ſuum jacere in littore inſepultum, ſed aliquantulum arenæ corpori injiciat.

TE maris & terræ, numeroque carentis arenæ
Menſorem cohibent, Archyta,
Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera: nec quidquam tibi prodeſt
Aërias tentaſſe domos, animoque rotundum
Percurriſſe polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor conviva deorum,
Tithonuſque remotus in auras:
Et Jovis arcanis Minos admiſſus, habentque
Tar-

HAnc Odem in mortem Archytæ Tarentini conſcripſit Horatius: ac primum quidem ipſe defunctum alloquitur: poſtea vero philoſophum, tanquam recenti adhuc cadavere loquentem facit, atque ita carmen deducit, ut ridere Pythagoricos voluiſſe videatur, Pythagoræ enim diſcipulus fuit. Torrent.

1. *Te maris.*] Archytæ cadaver ſic nauta alloquitur: O Archyta parva munera exigui pulveris prope littus Matinum cohibent, (id eſt, continent) te menſorem maris, terræ, & arenæ, quæ caret numero. *Turneb.* lib. 7. c. 20.

2. *Menſorem.*] Ridiculè: quoniam Pythagorici omnia conſtare numeris volebant, etiam arenam metientem fingit. Hinc ἄμμον μετρεῖν in proverbiis. *Torrentius. Turneb.* lib. 26. cap. 1. *Menſorem.*] Geometram.

3. *Parva.*] Munera parvi ſumptus, id eſt, parvum ſepulcrum, quod munus & officium viventes præſtare debent mortuis. *Matinum.*] Matinus, mons eſt in Apulia, juxta quem Archytas jacet ſepultus.

4. *Prodeſt.*] Ad mortem effugiendam.

5. *Aërias.*] Quod ſis adeo curioſus in aſtris obſervandis.

6. *Polum.*] Cœlum mente peragraſſe.

7. *Occidit, &c.*] Deinceps loqui Archytam volunt: ſed quia Carmen illud inſtar Satyræ eſt, non erret fortaſſis, qui orationem continuet uſque ad verſum, *Me quoque devexi.* aptius enim ſub alterius quam Archytæ perſona renatum illum Pythagoram irriſerit. *Torrent. Occidit.*] Reſpondet Archytas. Non eſt mirum, me Mathematicum & Philoſophum eſſe mortuum, quum mors ſit omnibus communis. *Genitor, conviva.*] Tantalus, qui deos in convivium recepit.

8. *Tithonuſque.*] Tithonus, Laomedontis filius, tandem poſt longiſſimam vitam, in Cicadam transformatus dicitur. *Remotus in auras.*] Rectè. longa enim ætate in auras potuiſſe evanuiſſe, quam mortuus eſſe videri poterat: nam *longa Tithonum minuit ſenectus.* Malim tamen hunc locum de avecto Auroræ curru Tithono intelligere. *Torrent.*

9. *Minos.*] Minos rex Cretæ, qui nono quoquo anno ſermones cum Jove conferre ſolebat.

Tartara Panthoïden, iterum Orco
Demissum: quamvis clypeo Trojana refixo
Tempora testatus, nihil ultra
Nervos, atque cutem morti concesserat atræ,
Judice te, non sordidus autor
Naturæ, verique. SED *omneis una manet nox,*
Et calcanda semel via leti.
Dant alios Furiæ torvo spectacula Marti:
Exitio est avidis mare nautis.
Mista senum, ac juvenum densantur funera: nullum
Sæva caput Proserpina fugit.

Me

10. *Panthoïden.*] Facetè admodum Pythagoræ illam animæ in diversa corpora transmigrationem (quam μετεμψύχωσιν καὶ παλιγγενεσίαν Græci vocant) irridet: & cum Panthoiden, hoc est, Euphorbum, Panthoi filium appellat eum, qui natura Mnescrahi filius: & cum iterum orco demissum ait, semel nempe, ut Euphorbum à Menelao; denuo, ut Pythagoram à civibus suis interfectum: qui tamen mortem, ut rem nihili, contemnendam esse docuerit, qua nemo scilicet periret, sed in aliud velut domicilium demigraret. Sic enim Ovid. lib. XV. Metamorph. *Torrent. Panthoïden.*] Pythagoram, qui animarum transmigrationem in alia corpora suo confirmabat exemplo, dicens, se fuisse apud Trojam Euphorbum Panthoi filium. *Iterum.*] Sæpe mortuum, transeunte ejus anima in alios.

11. *Quamvis clypeo.*] Quamvis per detractum è poste templi Euphorbi clypeum, testatus se Trojanis temporibus Euphorbum fuisse, nihil præter corpus interire sibi persuaserat.

14. *Non sordidus autor.*] Nobilissimus indagator naturalis veritatis. *Autor.*] Qui omnia quæ veritatis ac naturæ indagationi obstarent, fortiter contempserit. Verum & hoc loco ridet Horatius. Vide Val. Maximum lib. 8. cap. 7.

15. *Una manet nox.*] *Una* autem, id est, omnibus communis. nascimur enim morituri. Pro nox, Torrentius *mors* legi mallet. *Nox.*] Una mortis necessitas omnes expectat.

17. *Furiæ.*] A Furiis conflantur bella quæ Martis sunt ludi.

18. *Avidis mare.*] In multis codicibus, *avidum* scribi testatur Torrentius. Nam *avidum mare* vocat, quod tot fluminum haustu, tot absorptis undique divitiis, nunquam saturetur: vel *avidum* pro ingens ac vastum, sumpta ab avaris tralatione, quibus nihil sufficit.

19. *Mista.*] Cujusque ætatis homines interire oportet, quamvis diverso mortis genere. *Densantur.*] Torrentius legit, *Densentur. Densantur.*] Cumulantur.

20. *Proserpina fugit.*] Acron, Hypallagen esse vult, pro nullum caput Proserpinam fugit, sed malè. Ad veterum enim superstitionem respicit Poëta, qua credebant eos, qui morti essent proximi, à Proserpina primum tonderi, nec aliter mori posse quam si his veluti primitiis Orco auctorarentur: Ut Virgil. de Didone;

Nullum illi flavum Proserpina vertice crinem
Abstulerat. Torrent.

Can.

Me quoque devexi rapidus comes Orionis
Illyricis Notus obruit undis.
At tu nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
Ossibus & capiti inhumato
Particulam dare. sic, quodcunque minabitur Eurus
Fluctibus Hesperiis, Venusinæ
Plectantur silvæ, te sospite: multaque merces,
Unde potest, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti.
Negligis immeritis nocituram
Postmodo te natis fraudem committere forsan.

De-

Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 20. *Proserpina.*] Mors; est enim Proserpina mortis & vitæ arbitra.

21. *Devexi Orionis.*] Ἀπὸ τοῦ οὐρεῖν, Οὐρίων: unde Dores Ὠρίων alii Ὠρίων fecere. *Notum* vero *Orionis comitem*, eleganter dixit Horatius, ut *veris comites Etesias ventos*, lib. 4. Od. 12. quod quemadmodum illi vet, sic Notus Orionem sequitur. *Orion* enim inter horrenda sidera, ut Arcturus & Hædi, tempestatem ciet; ut Epod. 15. *Nautis infestus Orion*. Virgil. quoque *aquosum* & *nimbosum* vocat. *Torrent. Devexi.*] Devexum, intellige, vel qui ad occasum vergit, vel qui in declivi cœli parte situs est. Nam Orion, sive oriens sive occidens, nimbos & ventos excitat, qui idcirco ipsius comites dicuntur.

22. *Illyricis.*] Firmum, est castellum vergens ad Illyriam, unde hic Archytas dicitur Firmanus.

23. *At tu.*] Archytas nautam orat, ne remaneat insepultus. Ordo est: At tu nauta, ne parce malignus dare particulam vagæ arenæ ossibus & inhumato capiti, id est, corpori meo. *Ne parce.*] Quomodo Archytas hic nautam orat, ut terram sibi inhumato injiciat, cum Odæ initio, id jam ante factum fuisse constet? Sed, Poëta tanquam humatione aliqua jam facta, orationem exorsus est: Archytas vero, tanquam projecto adhuc cadavere loquitur. Turneb. l. 26. cap. 1. *Torrent. Ne parce malignus.*] Ne sis tam malignus ut parcas. Vel velis hilariter ac bono animo dare, &c. *Cruquius.*

25. *Sic, quodcunque.*] Adjurantis est, vel comprecantis. Rogat enim, si nauta eum sepeliverit, ut omnes tempestates à navigantibus avertantur in sylvas.

26. *Venusinæ.*] Sylvæ Venusinæ luant, pro quibuscunque sylvis. Venusium civitas est Apuliæ.

27. *Te sospite.*] Te salvo.

28. *Unde potest.*] Undecunque est occasio. *Æquo ab Jove.*] A Jove tibi favente.

29. *Tarenti.*] Ubi Neptunus devotius colebatur.

30. *Negligis, &c.*] Leve esse putas. Ordo est, forsan tu negligis committere fraudem nocituram postmodo te natis immeritis, id est, paulò post ex te natis.

31. *Fraudem.*] Culpam committere (me non sepeliendo) quæ sit culpa etiam tuis liberis immerentibus nocitura. *Committere forsan.*] Quidam legunt, *forsit.* vel *forset.* alii *fors.* Muretus, *Committere? fors &c.* Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 8.

Debita jura, vicesque superbæ
Te maneant ipsum. precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla resolvent.
Quanquam festinas, non est mora longa, licebit
Injecto ter pulvere curras.

ODE XXIX. Λογχελική.

Ad ICCIUM.

Mirum est, & monstri simile; Iccium Philosophum, studio intermisso, ad militiam transiisse, divitiarum cupiditate.

ICCI, *beatis nunc Arabum invides*
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. quæ tibi virginum

Sponso

32. *Debita jura.*] Si me inhumatum relinquas, justa sepulturæ cadaveri insepulto debita, & pœnæ graves reciprocæque superbis factis dignæ te expectent. *Vicesque superbæ.*] Nempe ut insepultus vicissim ab aliis tam superbè negligaris; nam tu me nunc negligis. Notum autem Simonidis somnium, quo hæc sepeliendi etiam ignotos pietas unicè commendatur. *Torrent.*

33. *Precibus inultis.*] Veteres autem, quod justa ex causa diris testationibus alicui imprecabantur, id ita credebant eventurum. *Torrent. Inultis.*] Execrationibus & diris meis frustratis, ac si diceret, eventura precatus sum.

34. *Teque.*] Nulla te sacrificia expiabunt, nisi meo cadaveri terram injeceris.

35. *Non est.*] Persuadet à facili.

36. *Injecto ter pulvere.*] Simplicissimum sepulturæ genus erat, quod injecta terra vel arena fiebat; idque sine piaculo ab eo, qui in cadaver insepultum inciderat, omitti haud posse credebatur. Quare *præcidaneam porcam* à veteribus dictam Festus tradidit, quæ Cereri mactabatur ab eo, qui mortuo justa non fecisset, hoc est, glebam non objecisset; quod mos erat eis facere priusquam novas fruges gustarent. Sic ille pontificali gleba in os injecta religiosus fieri locus dicebatur. *Torrent. Cælius* lib. 9. cap. 45. *Ter pulvere.*] Ter manes vocabant. Virgilius:

—— *Et magna manes ter voce vocavi.*

Curras.] Licebit ut naviges. *Muret.* Var. lect. lib. 1. cap. 11.

---

1. B*Eatis.*] Divitiæ (ut putat vulgus) beatos efficiunt. *Turn.* l. 9. c. 13. *Invides.*] Æmularis Arabum divitias, quarum particeps cupis fieri per militiam.

3. *Devictis.*] Regibus, non à Romanis, sed olim ab Alexand. devictis.

4. *Regibus.*] Militiam paras contra Reges Sabææ, quæ Æthiopiæ est Metropolis, & civitas regia.

5. *Nectis catenas.*] Ut in miseram servitutem abducas. *Nectis.*] Fabricas. *Quæ tibi.*] Quæ virgo tuæ serviet libidini (virgo quidem barbara quamvis pulchra)

Sponso necato barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuetur unctis,
Doctus sagittas tendere Sericas
Arcu paterno? quis neget arduis
Pronos relabi posse rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coëmtos undique nobileis
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,
Pollicitus meliora tendis?

ODE

chra) postquam sponsus ejus erit à te occisus.

7. *Puer ex aula.*] Pueri commendatio, quod & genere regio natus, & ab extrema usque India petitus. Hoc enim auget pretium: ut in Terent. *Ex Æthiopia est usque hæc.* Torrent. *Ex aula.*] Puer regius, vel, nobili genere natus.

8. *Ad cyathum.*] De veterum consuetudine, qua pueri nobiles ad pocula divitibus ministranda adhibebantur, Athenæus lib. 10. cap. 7. Eleganter ergo & absolutè, *pueros ad cyathos* dicebant, pro pincernis. Vide *Turneb.* lib. 20. 23. cap. 5. *Canter.* novar. lect. 3. cap. *Ad cyathum.*] Ad ministrandum tibi pocula. *Unctis.*] Capillis unguento delibutis.

9. *Sericas*] Doctus optimè sagittare, ut Seres, populus Parthis vicinus.

10. *Quis neget, &c.*] Rectè monet Porphyrion, id ex proverbio dici, desumpto ex Euripidis Medea: Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί. *Sursum versus sacrorum fluminum feruntur fontes.* cujus versus initium, ἄνω ποταμῶν, omissis cæteris proferunt Græci, cum adversus naturæ ordinem fieri aliquid significant. Quasi Horatius credidisset prius naturalem rerum ordinem potuisse inverti, quam ab eo philosophiam relinqui. *Erasmus* Chiliad. *Torrent. Quis.*] Ordo est, quis neget relabi posse rivos pronos arduis montibus, & Tiberim posse reverti, quum tu, pollicitus meliora, tendis mutare loricis Iberis libros nobiles Panætii, undique coëmptos, & domum Socraticam?

14. *Libros Panæti.*] Quales libri illi tres, quos περὶ τοῦ καθήκοντος, sive de *Officiis*, ut vertit Cicero, accuratissimè scripsit. *Socraticam, &c.*] Scripta autem Socratica pænè in proverbium abierunt, quamvis nihil ipse scripserit. *Torrent. Panæti.*] Philosophi sectæ Stoïcæ nobilissimi. *Domum.*] Familiam Socraticam, Platonem, Xenophontem, & alios veteres Academicos.

15. *Mutare.*] Philosophiæ studio omisso, arma capere. *Loricis Iberis.*] Quæ præ cæteris commendabantur, ob ferri ut arbitror temperaturam. *Torrent. Iberis.*] Loricis Hispanicis.

16. *Pollicitus meliora.*] Quam militiam persequi, & rei militari operam dare. *Tendis.*] P. Victorius Var. lect. lib. 17. cap. 13. legendum esse contendit, *temnis.* Quasi diceret, non dubitas, non vertis religioni, audes. *Tendis?*] Contendis & in animo habes? Vel urges, pergis?

ODE XXX. εὐκτικὴ, vel κλητική.

Ad VENEREM.

Rogat Venerem, ut in ædem Glyceræ sibi dedicatam veniat.

O Venus, regina Cnidi Paphique,
Sperne dilectam Cypron, & vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & solutis
Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

ODE

1. CNidi.] Est Cnidus urbs Cariæ, ubi Venus sanctissimè colebatur. Paphos urbs in Cypro insula, de qua supra Ode XIX. Vide Strabonem lib. 14. & Plin. lib. 36. cap. 5.

2. *Sperne.*] Minoris facito. *Dilectam Cypron.*] Meritò illi dilectam: tum quod universa illa insula ejus numini devota esset; tum quod tot præclara in ea templa diversis locis ædificata. unde & Paphia, Idalia, &c. dicta est, à totidem Cypri oppidis. *Torrent.* *Vocantis.*] Glyceræ, te invocantis, & tibi sacrificantis.

4. *Transfer.*] Migra in sacellum, à Glycera tibi consecratum.

5. *Puer.*] Cupido.

6. *Solutis Gratiæ zonis.*] Veneris comitatum describens, rectè illi *Gratias* adjungit, ut suprà Od. 4. Ipsius enim & Liberi filiæ sunt, nec immerito. *Gratiæ* enim per horum ferè numinum munera conciliantur. Tum *Gratias* & juvenes & virgines esse ferunt, ac *solutis zonis*, vel ob eam, quæ in nubentibus requiritur, obsequii conjugalis facilitatem, qua zona solvitur virginea; vel quia natura munifici omnibus patent, ac minime tecti vel fraudulenti sunt. Quare nudæ quoque aut veste certè pellucida Gratiæ nobis proponuntur. *Torrent.* Turneb. lib. 9. cap. 13. *Gratiæ.*] Gratiæ, tres sunt virgines, Veneris comites; quæ pinguntur solutis ac perlucidis vestibus, quia amicorum animi soluti inter se & aperti esse debent. *Nymphæ.*] Nympharum varia sunt genera: Naiades, Oreades, Dryades, &c.

7. *Parum comis.*] Juventas severa & tristis sine te, id est, sine rebus Venereis. *Juventas.*] Ut Ganymedes Jovi, sic *Juventas* Diis cæteris pocula ministrat. *Horam* quoque eam vocabant veteres: & ut *Heben* Græci, Herculi: ita *Horam* Romani Quirino suo uxorem dedêre. Venerem ergo Juventas comitatur, quia utraque alteri decorem conciliat. At illa juvenilis ætatis alacritas ac gratia omnis à Venere proficisci creditur. *Torrent.* *Juventas*] Juventas Dea, Jovis & Junonis filia, quam Græci appellant *Heben*, id est, pubertatem.

8. *Mercuriusque.*] Multum valet Eloquentia ad amorem conciliandum.

1. *Dedi-*

ODE XXXI.

Ad APOLLINEM.

Non divitias petit ab Apolline, ſed tranquillam hilaremque vitam, & ut ſit mens ſana in corpore ſano.

QUID dedicatum poſcit Apollinem
Vates? quid orat, de patera novum
Fundens liquorem? non opimas
Sardiniæ ſegetes feracis:
Non æſtuoſæ grata Calabriæ
Armenta: non aurum, aut ebur Indicum:
Non rura, quæ Lyris quieta
Mordet aqua, taciturnus amnis.
Premant Calena falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exſiccet culullis

Vina

1. D*Edicatum.*] Apollinem, divinis honoribus affectum, cui Auguſtus in Palatio templum dedicaverat.

2. *Vates.*] Horatius de ſe loquitur in tertia perſona. *De patera.*] De calice fundens vini primitias, ſacrificantium more. *Novum liquorem.*] Eo ſenſu, quo Virg. Eclog. v. *Vina novum fundam calathis Arvuſia nectar.* Novum autem vocabant quicquid pulchrum admirandumque eſſet. Qualia diis immortalibus offerebantur. *Torrent.*

3. *Opimas Sardiniæ.*] Torrentius conſentientibus ſex libris M. S. legendum cenſet, *Opimæ Sardiniæ ſegetes feraces.* Seges enim hic pro agro ipſo ſumitur. Feſtus: *Seges dicitur ea pars agri, quæ arata & conſita eſt, à ferendo dicta.* Virg. *Nec Cereri opportuna ſeges, &c.* Torrentius.

4. *Sardiniæ.*] Horatius non poſcit agros fertiles pinguis Sardiniæ, quæ inſula eſt in mari Tyrrheno à Sardis Herculis filio ſic nominata. vide Solin. capite 10.

5. *Æſtuoſæ.*] Calabriæ Solis ardore torridæ, quæ eſt ora Italiæ proxima Siciliæ omni bonorum genere plena, equorum præſertim.

6. *Indicum.*] Virgilius,
India mittit ebur, molles ſua thura Sabæi.

7. *Lyris quieta.*] Lyris eſt Campaniæ fluvius lenis, & altus.

8. *Mordet.*] Alluit, vel lambit, ut ſuprà Od. XXII.

9. *Premant.*] Calcent in torculari uvas abſciſſas cultello inſtar falcis, quæ Calena dicitur à Calibus oppido in agro Sabino, ubi optima naſcuntur vina.

10. *Dives.*] Ordo eſt; & dives mercator charus diis ipſis, quippe ter aut quater anno impunè reviſens Atlanticum mare, exſiccet vina aureis culullis reparata merce.

11. *Exſiccet.*] Bibat in poculis vina empta, vel permutata Syriis mercibus. *Culullo.*] *Cululli* proprie ſunt calices fictiles, quibus Pontifices, virgineſque Veſta-

Vina Syra reparata merce.
Dis charus ipsis: quippe ter, & quater
Anno revisens aequor Atlanticum
Impune. me pascunt olivae,
Me cichorea, levesque malvae.
Frui paratis & valido mihi
Latoë dones: at precor integra
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec cithara carentem.

ODE

Vestales utebantur. Pro vasis potoriis, utitur & Horatius ad Pisones:

Reges dicuntur magnis urgere culullis,&c. Turneb lib. 9. cap. 14. diminutivum à culeis esse vult. *Torrent.*

12. *Syra merce.*] Siquidem Syria nardum ac balsamum, multaque alia odoribus & unguentis apta mittebat, quibus vina permutari solere ostendit, etiam lib. 4. Od. 12. *Reparata* autem *Syra merce* vocat *vina*, non quod empta sint nummis ex venditione Syrae mercis confectis, ut ex Francisco Duareno Lambinus annotat: sed tanquam vicissim seu invicem parata, ut fieri inter permutantes solet. Utrimque enim paratur aliquid seu acquiritur. Nec opus est circuitione. Ipsa enim merce, non solum mercis pretio, vina parari poterant. *Parandi* namque verbum generale est, sive per emptionem, sive per permutationem, sive aliter acquiramus. Similia ferme sunt *scribere* & *rescribere*, *ponere* & *reponere*, *tractare* & *retractare*, quo verbo eleganter lib. 4. usus est Lucretius:

——— *Ardet abundans*
Natura & Venerem salientum laeta retractat.

Torrent.

13. *Dis charus.*] Nimirum Dioscouris, Castori & Polluci navigationis diis ἀλεξικάκοις. *Cruquius.*

14. *Atlanticum.*] Mare remotissimum.

15. *Impunè.*] Sine naufragio, ergo diis charus est mercator.

16. *Cichorea.*] Graeci κιχώριον, nomen esse Aegyptium volunt. Latini *intybum* & *ambubejam* appellant. Horatius, hic poëtica libertate penultimam produxit, secundam corripuit. *Torrentius. Cichorea.*] Herba est notissima. *Levesque malvae.*] Malvae lubricae, quae ventrem gravem levant & molliunt.

17. *Paratis.*] Iis quae ego paravi. *Valido.*] Mihi sano.

18. *Latoë dones.*] O Apollo Latonae fili. Ordo est, ô Latoë, precor ut dones mihi valido frui paratis, cum mente integra, & dones degere senectam nec turpem, nec cithara carentem. *Integra.*] Cum mente sana. Orandum ergo, ut sit mens sana in corpore sano.

19. *Nec turpem.*] Non delitantem, vel inhonoratam senectutem, sed laudabilem, & jucundam.

1. *Posci-*

ODE XXXII. προσφωνητική.

Ad LYRAM.

Alloquitur Lyram, eamque poscit, ut sibi adsit, & secum canere non desinat.

POSCIMVS, *si quid vacui sub umbra*
Lusimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat, & plureis: age, dic Latinum
Barbite carmen,
Lesbio primum modulate civi:
Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim:
Liberum, & Musas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat:
Et Lycum, nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus supremi

Gra-

1. *Poscimus.*] Bland. cod. tres habent *Poscimur:* hoc sensu: ô barbite, poscimur à Mæcenate, id est, precatur nos Mæcenas, ut si quid in occulto scripsimus, in publico canamus. *Cruq. Canterus* Nov. lect. lib. 5. cap. 12. *Poscimus.*] Poscimus te ô Barbite, si quid memoria dignum in occulto per otium scripsimus, ut id evulgetur, & in publicum prodeat. *Vacui.*] Tunc optimè canit Poëta, cum hoc agit, nec aliis sese curis distrahi patitur. *Torrent.* *Vacui.*] Otiosi & à negotiis liberi.

2. *Lusimus.*] Cecinimus.

3. *Latinum.*] Cujus ego sum author, & princeps.

4. *Barbite.*] *Barbitos* dici volunt quasi βαρύμιτος, quod citharæ quoddam genus sit, graviorem sonum emittens. A lyra vero vix discrepasse primum Anacreontis carmen ostendit. *Torrent.*

5. *Lesbio primum.*] Qui primum usurpatus es ab Alcæo ad canendos versus Lyricos. Nota quod Participium Verbi deponentis Passivè profertur.

6. *Qui ferox.*] Qui quidem Alcæus vir militaris, & bellicosus, tamen sive bella gereret, sive in portu à navigatione conquiesceret, citharæ solatium & studium non omisit.

9. *Liberum.*] Convivia, quæ vino abundant.

10. *Illi semper hærentem.*] Sic Cic. pro Roscio, *hærere gladiatori*, pro assiduo sequi. Cupido autem Veneris assiduus comes est. *Torrent.* *Puerum.*] Cupidinem.

11. *Lycum.*] Puerum, quem Alcæus amabat.

12. *Crine.*] Prisci laudabant in pueris & puellis, oculos, & crines nigros.

13. *O decus Phœbi.*] Barbiton hic rectè *Phœbi decus* appellat. Nam & cithā-

ram

Grata testudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cunque salve
Rite vocanti.

ODE XXXIII. προσφωνητική.

Ad ALBIUM TIBULLUM.

Ne plus æquo doleat, sibi rivalem à Glycerâ indignè anteponi.

ALBI, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ: neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsa præniteat fide.
Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën: sed prius Appulis

Jun-

nam ipse invenit & lyram à Mercurio donatam tanquam suam usurpavit. *Torrent.*

14. *Grata.*] O Cithara, supremi Jovis epulis apta.

15. *Mihi cunque, &c.*] Laborant enarratores in expositione τῦ *cunque.* Equidem credo περίλκον esse; sicut & πως Græcis non raro est inclinativum, & vel ornat atque explet solum. ut apud Thucyd. διαλαθών πως, latitans utcunque. *Cruquius. Mihi cunque.*] Salve cithara dulce solatium mihi te cunque, id est, re quovis tempore vocanti.

1. *Albi.*] Hunc *Albium Tullium* fuisse, cujus Elegi nunc quoque tantopere ob summam elegantiam, ac Latini sermonis puritatem, à doctis omnibus laudantur, nemo temporum peritus negaverit. Exemplis autem obtestatur eum, ne in se fieri doleat, quod passim etiam aliis contingit. *Torrent. Ne doleas.*] Ne fortè doleas plus multò.

2. *Immitis.*] Glyceræ crudelis, quod amantem non redamet, sed fidem datam violet. *Miserabiles.*] Rebus miserabilibus carmen Elegiacum imprimis erat attemperatum.

3. *Cur tibi junior.*] Pro *quod* tibi junior. *Juniorem* intelligo non ætate, sed amoris obsequio. Duplici enim nomine dolebat Albius, & quod novum illa præferebat, & quod fregerat fidem. *Prænitere* pro *præferri* dixit: quo enim quisque *nitidior*, eo ob spem lucri etiam gratior. *Torrent. Cur tibi.*] Quod rivalis junior tibi anteponatur, & pluris fiat à Glycera.

4. *Læsa præniteat.*] Fracta fide, quam tibi dederat Glycera.

5. *Insignem tenui, &c.*] Exemplo ostendit, quanta sæpe in amoris jugo sit disparitas. *Torrent. Insignem.*] Ne fortè doleas plus justo, hoc te scire volo, quòd Lycoris Cyri amore incenditur, at Cyrus spernit Lycorida. *Tenui.*] Tenera ac levi. vel ut aliis parva fronte.

6. *Torret.*] Inflammat.

7. *Declinat.*] Cyrus propensus est in amorem Pholoës asperæ, & protervæ. *Appulis.*] Pro quibusvis lupis.

9. *Quam.*]

Jungentur capreæ lupis,
Quam turpi Pholoë peccet adultero.
Sic visum Veneri: cui placet impares
Formas, atque animos sub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipsum me melior cum peteret Venus,
Grata detinuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros sinus.

9. *Quam.*] Quam Cyro morem gerat Pholoë. *Turpi adultero.*] Turpem vocat, quem Pholoë honeste admittere nequeat, cum Glyceram nulla justa caussa contempserit. Cyrum quidem desultoriè amasse indicio est, quod Tyndaridem quoque Horatii amicam appetiverat. supra Od. XVII. *Torrent. Adultero.*] Amatore: sic infrà amatorem nominat adulterum, Od. 36.

10. *Sic visum Veneri.*] Quotiescunque ratio non apparet, *Sic visum*, interponitnr. Turneb. lib. 6. cap. 22. *Sic visum.*] Sic placitum est Veneri una cum sævo joco, id est, Cupidine. *Impares.*] Formas inæquales, & discordes inter se jungere, utpote, quum deformis formosam, senex puellam, vel quis alius forma, vel moribus disparem amat.

11. *Sub juga.*] Subjugus item homo, non qui suo arbitratu, sed alieno jussu quippiam facit, dicitur. *Erasmus. Sub juga.*] Sub durum & difficilem amorem, quum maritus cogitur omnia facere, non suo, sed conjugis arbitratu. Atqui,

Non bene inæquales veniunt ad aratra juvenci.

12. *Sævo cum joco.*] Venus enim miseros amantes, malè conjugatos, crudeli quadam voluptate sibi ludum facit: uti Fortunæ ludus, rerum humanarum perturbatio est. Hinc *perfidum ridens Venus*, lib. 3. Od. 27. *Torrent.*

13. *Melior.*] Quum elegantior puella me expeteret.

14. *Grata compede.*] Hoc est, splendida quidem, sed stulta servitute. Stulti enim est, ut ait Seneca, compedes suas, quamvis aureas, amare. Loquitur de uxore formosa. *Figulus. Grata.*] Grata servitute me devinxit. *Myrtale.*] Nomen concubinæ. *Myrtale libertina.*] Pro liberta dixit, hoc est, quæ ex servitute libera facta sit. Grata autem à Myrtale compede se detentnm dicit, quod servitus illa, qua tali dominæ serviat, ipsi non injucunda sit. *Torrent.*

15. *Acrior.*] Amicæ dominantis impotentiam, cum maris sævitia comparat. *Curvantis sinus.*] Eo maris æstum ostendit, cum in terram receptum, sinus portusque efficit. *Torrent. Acrior.*] Iracundior fretis Adriæ: vel potius durior & protervior.

16. *Curvantis.*] Quod Calabriam ambit, vel, quod sese in Calabriam insinuat. Hoc quoque maris æstum ostendit, cum in terram receptum sinus efficit.

ODE XXXIV. Δἰφασιλική.

Ad ſe ipſum.

Quem pœnitet, quòd Epicureos ſequutus, parum ſtudiosè deos coluerit.

PARCVS *Deorum cultor, & infrequens,*
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro: nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos, namque Dieſpiter
Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonanteis
Egit equos, volucremque currum:
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari

Sed

1. P*Arcus.*] Frequenter, *parcere* apud veteres, pro omnino nolle, ac penitus abſtinere accipitur: ut *parcit diffundere vinum.* Virg. *Parce pias ſcelerare manus.* Torrent. *Parcus.*] Tardus. *Infrequens.*] Rarus, non aſſuetus, inſolens.

3. *Conſultus.*] Vocabant *conſultum* virum bonum, ac juris publici peritum, qui conſilii cauſſâ ab imperitioribus adibatur. Plerunque tamen addebant id, cujus peritiam profitebantur: venuſtè vero hic pro Epicuræo ponitur. *Torrent. Conſultus.*] Dum erro conſultus, eſt eſt, peritus Epicureæ ſapientiæ, quæ docet contemnere omnes religiones. *Nunc.*] Nunc mutare conſilium cogor. Metaph. à nautis ducta, qui quum aberraverint, retrò navigant.

4. *Atque iterare curſus.*] Atque recurrere, & eadem redire via, fortaſſe ab Epicureis ad Stoicam profeſſionem.

5. *Dieſpiter.*] Jupiter diei, & lucis pater.

6. *Igni.*] Fulmine nubes diſrumpens.

7. *Plerumque per purum.*] Ex vulgi opinione hæc à Poëta dicta ſunt. Non enim alia ex cauſſa cælo ſereno tonat, quam nubilo, nempe aëre inter ſe colliſo: quia tamen id rarius, nec cauſa æque cognita, ideo & ſignificantius creditur, & inter prodigia omnium opinione gentium refertur. *Torrent.* Turneb. libro 9. cap. 9. & 13. lib. 22. c. 20. lib. 24. cap. 31. &c. *Per purum.*] Per aëra, vel cœlum ſerenum: fulmina puro cœlo facta portendunt hominibus triſtia: Poëta igitur non vano deorum metu perterritus, reſipiſcit.

8. *Egit quos.*] Tonuit. *Currum.*] Vide ſupra, Od. XII. verſ. 58.

9. *Quo bruta tellus.*] Non male hic Porphyrion: *Bruti*, inquit, *graves & tardi dicuntur, quod terræ perpetuum eſt.* Unde & *bruta fulmina*, quæ & vana, quod nulla eveniant ratione naturæ. Atqui talia pro certiſſimo divinitatis indicio habebantur. *Torrent. Bruta tellus.*] Tellus immobilis, gravis, & ſine ſenſu.

10. *Styx.*] Inferorum palus. *Inviſi.*]

Tænari

Sedes, Atlanteusque finis
Concutitur. valet ima summis
Mutare, & insignem attenuat Deus,
Obscura promens. hinc apicem rapax
Fortuna cum stridore acuto
Sustulit: hic posuisse gaudet.

ODE XXXV. [illegible]

Ad FORTUNAM.

Obsecrat eam, ut Cæsarem conservet in Britannos iturum.

O DIVA, *gratum quæ regis Antium,*
Præsens vel imo tollere de gradu
Mor-

Tænari odiosi sedes. Est Tænarus urbs Laconiæ, vel promontorium, unde fingunt Poëtæ descensum esse ad inferos.

11. *Atlanteusque finis.*] Atlas mons est in ultimo Oceani sinu, cujus cacumen cerni non potest.

12 *Valet ima summis.*] Rectè humanæ vitæ commoda divino arbitrio dari atque auferri credebant veteres: sed iidem ex Sroicorum maximè placitis, animum in Hominis potestate esse, dicebant, qui utramque fortunam juxta ferre posset. *Torrent.* Muretus recte annotar Horatium hanc sententiam ab Hesiodo mutuatum esse, Ῥέα μὲν γὰρ βριάει, ῥέα δὲ βριάοντα χαλέπτει. *Valet ima summis.*] Deus alta potest humilia reddere, humiliaque in altum atrollere.

13. *Attenuat.*] Deus obscurat & deprimit excellentem.

14. *Obscura.*] Quæ non apparent, aperiens. *Hinc apicem.*] Ab hoc homine apicem, id est, summitatem potestatis aufert Fortuna, id est, deus hic posuisse gaudet, id est, in alium opes & honores transfert. Poëta Fortunam, & Deum pro eodem hic ponere videtur. Vel potius *Fortunam* Dei ministram vocat, quandoquidem paulo ante ipsum Deum auctorem fecit.

15. *Cum stridore acuto.*] Malim hîc *Stridorem*, pro sonitu migrantis Fortunæ interpretati, quam pro fletu & ejulatione eorum, à quibus migraverit, ut interpretes voluerunt. De hac vero rerum vicissitudine multa præclare, Seneca Thyeste extremo Act. III. *Torr. Stridore acuto.*] Cum strepitu luctuoso.

PLacet Torrentio vetusti codicis inscriptio, AD FORTVNAM QVAE ANTII COLITVR. Antium *enim Latii oppidum inprimis nobile, & Volscorum olim caput (nunc* Neptunium *vocant) templum Fortunæ, cujus etiam in tutela erat, habuisse traditur celeberrimum, uti & Præneste, atque utroque loco sortes historicis omnibus cognitæ. Vide Macrob. Sat. lib. I. cap. IC. & lib. 5. cap. 16.*

1. *O Diva.*] Lege Franc. Luisini Parerg. lib. I. cap. 22. ubi hæc Ode declaratur. *O Diva.*] O Fortuna Jovis subministra. *Gratum.*] Et ob coloniæ celebritatem, & ob templi donis opulenti amplitudinem. *Antium.*] Quæ præsides Antio urbi, in qua templum tibi consecratur.

2. *Præsens vel imo, &c.*] Hoc est, *Valet ima summis mutare, &c.* Et facetè Æ-

Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicita prece
Ruris colonus: te dominam æquoris,
Quicunque Bithyna lacessit
Carpathium pelagus carina.
Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni:
Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam: neu populus frequens

Ad

tè Æsopus interrogatus, quid ageret Jupiter, respondit: τὰ μὲν ὑψηλὰ ταπεινοῖ, τὰ δὲ ταπεινὰ ὑψοῖ, hoc est, *excelsa deprimit, humilia extollit*. Unde manifestum est, nihil esse id quod *Fortuna* dicitur, sed divina providentia cuncta disponi. Optime etiam Juvenalis ait, Sat. x.

Nullum numen habes, si sit prudentia; sed nos
Te facimus fortuna deam, cæloque locamus.

Perinde ac si diceret, nostra temeritate & inconstantia fieri, ut Fortuna quæ per se nihil est, etiam in deorum numero collocetur. *Torrent. Præsens.*] Potens, & parata hominem de ima plebe in altum efferre.

4. *Vertere.*] Mutare in cædes & funera.

5. *Ambit.*] Te rogat.

7. *Quicunque.*] Omnis te rogat, qui lacessit, id est, qui navigat, & remis impellit pelagus Carpathium Bithyna carina, qua merces ex Bithynia ferrentur.

9. *Dacus.*] Gens bellicosa juxta Istrum fluvium degens. *Profugi.*] Scythæ in plaustris tanquam in domibus habitantes, certam sedem nusquam habentes.

10. *Latium ferox.*] Animosum atque elatum, tum per se, tum quod in eo sita esset Roma, tot gentium imperio superba. Unde factum existimo, ut sublata republ. imperio in unius potestatem redacto, Cæsares quoque qui rerum potiebantur, aureum Fortunæ simulachrum per manus traditum in interiore cubiculo servaverint, quæ unà cum Imperio successori tradebatur. Hinc etiam factum, ut per Fortunam Cæsaris juraretur. *Torrent.*

11. *Matres.*] Solent matres timere liberis.

12. *Purpurei.*] Reges purpura ornati.

14. *Stantem columnam.*] Porphyrion hic *columnam* sumit, pro incolumitate dignitatis ac domus regiæ. Sed quare non Tyrannum ipsum *columnam* vocet? qui dum viget velut ingens colossus aliquis, aut inscripta notis publicis columna, admirationi est omnibus: at imperio deturbatus, ut illa ætate consumpta, contemnitur. *Torrent.* Per *Columnam stantem* Cruquius putat designari Cæsarem, à cujus salute & incolumitate vult dependere, sustinerique culmen imperii Romani. *Stantem columnam.*] Statum imperii ne evertas.

Neu

Ad arma cessanteis, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te semper anteit sæva Necessitas,
Clavos trabaleis, & cuneos manu
Gestans ahena: nec severus
Uncus abest, liquidumque plumbum.
Te Spes, & albo rara Fides colit
Velata panno: comitem abnegat,

Ut-

Neu populus.] Neve populus congregatus, concitet quietos ad arma, & destruat Imperium.

17. *Sæva Necessitas.*] Acron & Porphyrion legunt *Serva Necessitas*, sed nullo sensu idoneo. Et inepte sanè *servam* vocemus illam, quæ clavos, cuneos, uncos, ac plumbum gestans, alios coërceat, ipsa insuperabilis. Vide Turneb. lib. 9. cap. 14. *Torrent. Necessitas.*] Idcirco Necessitas dicitur Fortunam præcedere, quod certiora sunt, & stabiliora, quæ fiunt necessariò, quàm quæ fortuitò.

18. *Clavos trabaleis.*] Si hæc de Fortuna tanquam de ministra providentiæ sive decreti accipiamus, *clavos uncosque ac cuneos, liquidumque plumbum*, non pro pœnis tormentisque exponemus; sed pro vinculis illis, quibus Necessitas Fortunam antecedens, quod semel constitutum est, nodo plus quam Herculano firmat ac munit: Sin vero ipsi Fortunæ dominatum tribuamus, tum Necessitatem tanquam lictoris fungentem officio, hisce instructam veluti securibus præire dicemus, quibus inviti quoque ad parendum compellantur. Sed prior ratio magis placet. *Torrent.* vide & *Lambin.* Turneb. lib. 22. cap. 27. *Clavos trabales.*] Trabales sunt clavi magni, quibus trabes configuntur, vel, ut alii volunt, sunt prægrandes pali ad instar clavorum cuspidem habentes, ad torquendum & cruciandum noxios parati. *Cuneos manu.*] Quibus insertis non solùm res finduntur, sed etiam combinantur.

19. *Nec severus uncus, &c.*] Vide Turneb. lib. 9. cap. 14. & lib. 23. cap. 27.

20. *Uncus abest.*] Unco utebantur antiqui ad maleficiorum pœnas, sed hic significat hamum ferreum, quo saxa & cæmenta firmissimè inter se devinciuntur, præsertim plumbo liquido adjecto.

21. *Te spes.*] Ut fortunam anteit *Necessitas*, dura nimis atque immitis: sic sequitur *Spes*, solatium ac lenimen laborum. Quod & Pandoræ arcula significat. Mirandum verò, ita innatam esse omnibus mortalibus spem; cum rerum exitus in nullius nostrûm sit potestate, ut frequenter ab Homero monemur, cum ait: *καὶ πάντα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται: Te spes.*] Ordo est, te Spes albo velata panno, & rara Fides colit. Alludit ad candidatos, qui veste candida induti, quum peterent Magistratum, aut dignitatem, sperabant se ἐπιτυχεῖς futuros. *Albo panno.*] Hunc locum Servius explicat lib. 10. Æneid. *Cana fides & Vesta.* Et supra Od. 24. *Incorruptam Justitiæ sororem* vocat; ideo stola alba indutam esse convenit, quæ tota pura sit ac candida, neque à recto ullis deterrita minis discedat. *Torrent. Rara.*] Fides nuda & simplex: vel quæ à paucis colitur.

22. *Nec comitem.*] Nec ipsa (Fides scilicet) ibi omnes esse recusat; fidelis

F 2 enim

Utcunque mutata potenteis
Veste domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retro
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce siccatis amici,
Ferre jugum pariter dolosi.
Serves iturum Cæsarem in ultimos
Orbis Britannos, & juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus, Oceanóque rubro.
Eheu, cicatricum, & sceleris pudet,
Fratrumque. quid nos dura refugimus
Ætas? quid intactum nefasti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? quibus

Peper-

enim amicus non deserit amicum olim florentem, nunc miserum.

23. *Utcunque.*] Quandocunque tu, facta inimica, linquis & deseris, quos antea beaveras, veste tua mutata, aut luctu aut pauperie.

24. *Veste mutata.*] Intelligo vero vestem mutatam non à Fortuna, sed ab his quos afflictos, ac proinde in luctu constitutos reliquerit: quem mutandæ vestis morem, nemo ignotat. *Torrent.*

25. *Retrò.*] Retrocedit & diffugit re mutata & adversa.

26. *Cadis cum fæce.*] Amicitiam nempe fingunt, quamdiu vel minimum aliquid superest, quod absumant. Atqui ultrà modum vino deditum esse oportet, qui amphoram exsiccat & fæcem quoque exsorbet. Tales vero nunc *Mensæ amicos* appellamus. unde elegans dictum illud ζεῖ χύτρα, ζῇ φιλία. *Fervet olla, vivit amicitia.* Erasmus Chiliad. *Torrent.*

28. *Ferre jugum, &c.*] Puto dolosos pariter jugum ferre, qui non syncere se consortes præbent, neque bona fide, ideoque in rebus adversis deserunt. Turneb. lib. 9. cap. 14. *Pulmann. Dolosi.*] Amici dolósi, & fraudulenti in ferendo pariter jugo cum amicis calamitate affectis diffugiunt, consumptis amicorum divitiis.

29. *Serves iturum.*] O diva gratum quæ regis Antium, serves iturum Cæsarem, &c.

30. *Et juvenum.*] Et serva novum exercitum, ex juvenibus conscriptum, Eois, id est, orientalibus partibus, Medis, Persis, &c. horribilem.

32. *Oceanóque.*] Et formidolosum Britannis, qui incolunt partem mundi Solis occasui propinquam, cujus radiis Oceanus quasi rubescit.

33. *Cicatricum.*] Pudet vulnerum in bello civili acceptorum.

34. *Fratrúmque.*] Fratrum interfectorum, qui contrariarum erant partium. *Quid.*] A quo scelere refugimus nos, qui sumus dura ætas, id est, homines hujus ætatis, sine misericordia?

35. *Nefasti.*] Nefarii.

37. *Metu.*] Religione adversus deos.

Qui-

Pepercit aris? ô utinam nova
Incude diffingas retusum in
Massagetas, Arabasque ferrum.

ODE XXXVI. ἀσκληπιαδική.

Ad POMPONIUM NUMIDAM.

Ob cujus ex Hispaniâ reditum, gaudio exultat, & hortatur eum ad lætitiam.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli sanguine debito
Custodes Numidæ Deos:
Qui nunc Hesperia sospes ab ultima
Caris multa sodalibus,

Nul-

Quibus.] Quæ templa deorum non violavit Juventus.

38. *O utinam.*] O fortuna, utinam nova incude diffingas, id est, de novo fingas & refabrices ferrum retusum in bello civili, quod non in cives, ut in prima fabricatione, sed in hostes Massagetas, & Arabes formari debeat. Ego certè hanc explicationem (cum bona Lambini venia) neque pinguem esse puto, neque elegantia Horatiana indignam, sed cum genuino sensu totius Odæ, optimè consentire.

39. *Diffingas retusum.*] Lambinus priore editione *destringas recusum* substituit: postea mutata sententia à Guil. Cantero lib. 7. cap. 30. monitus, illud suum *destringas* in *defigas* vertit, sed *recusum* retinuit. Turnebus lib. 2. cap. 14.

40. *Massagetas.*] Populum Scythicum ultra mare Caspium.

1. ET *thure & fidibus.*] Hæc sacrificiis omnibus communia, nullum enim sine thure ac musica. Illud vero peculiare, ut, vel pro voti ratione, vel cujusque dei cultu, hostiæ mutarentur. *Torrent. Fidibus.*] Carmine lyrico.

2. *Sanguine debito.*] Vel ob voti religionem, vel ob amicitiæ pietatem: ut omittam consuesse veteres amicos peregre abeuntes redeuntesque conviviis excipere, quæ *adventitia* ac *viatica* vocabant, quale nimirum ob Numidæ sui reditum hic celebrat Horatius. Inter Deos verò peregrinantium custodes, vel præcipue colebatur Mercurius: unde & ξένιος, teste Hesychio. *Torr. Debito.*] Debito, vel voti, vel officii causa.

3. *Deos.*] Castorem & Pollucem navigationis præsides, iratos forsan futuros, nisi sacrificia eis promissa persolveret.

4. *Qui nunc.*] Ordo est: Qui nunc sospes reversus ab ultima Hesperia, dividit multa oscula charis sodalibus, nulli tamen plura, quam dulci Lamiæ, memor pueritiæ actæ non alio rege, & memor simul mutatæ togæ. *Hesperia ab ultima.*] Numidam tunc à bello Cantabrico rediisse crediderim, ut *ultimam* vocet *Hesperiam*, eam Hispaniæ partem, quæ ad septemtrionalem est Oceanum: in qua multa bella ab Augusti ducibus, nec sine clade, gesta. *Torrent. Hesperia.*] Hispania: non ab ea Hesperia, quæ apud hunc Poëtam sæpe pro Italia ponitur.

Nulli plura tamen dividit oscula,
Quam dulci Lamiæ: memor
Actæ non alio rege pueritiæ,
Mutataque simul togæ.
Cressa ne careat pulchra dies nota:
Neu promptæ modus amphoræ,
Neu morem in Salium sit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
Bassum Threiciâ vincat amystide:
Neu

6. *Dividit oscula.*] Erant quotidiana Romanis oscula, quæ obvii, quamvis non magna familiaritate juncti, invicem impertiebantur. De quibus conqueritur Martialis lib. XI. Epigr. 29. Sed ea tum maxime præbebant, cum jam profecturi valedicebant; vel reversi peregre, salvere jubebant suos. *Torrent.*

7. *Memor.*] Memor pueritiæ exactæ sub eodem magistro, & communi doctore.

8. *Non alio rege pueritiæ.*] Rex pueritiæ, de quo tam multa frustrà viri docti, est παιδώναξ: ut ἱππώναξ, γερώναξ. Rex enim non est βασιλεὺς hoc loco, verum ἄναξ, ὁ φροντιστής, curator & inspector. Ἀνακῶς enim est ἐπιμελῶς, diligenter, & cum cura. Qui ergo adolescentum præsunt moribus, custodes scilicet, ad verbum παιδώνακτες, sunt puerorum reges. Ergo παιδώνακτες iidem qui ἀγελάρχαι Platoni. Duobus enim aut pluribus nobilioribus pueris, idem rex pueritiæ, hoc est, custos, dabatur. *Heinsius.*

9. *Mutataque simul togæ.*] Cumque essent ætate pares, simul & eodem tempore prætexta deposita, togam virilem sumpserunt. *Turn.* lib. 9. cap. 14.

10. *Cressa ne careat.*] Cretensi seu creta, vel niveo lapillo notetur hæc dies. *Cressa nota.*] Candidum calculum, cressam notam appellat, qua veteres dies fortunatos signare consueverunt. Sunt qui hoc loco pro *Cressa* legunt *Thressa*, quod hic mos fuisse perhibetur Thracibus. Vide Plin. lib. 7. c. 4. *Erasmus.*

11. *Neu promptæ.*] Neve in bibendo sit mensura, sed promatur vinum in amphora magna.

12. *Neu morem in Salium.*] Neu cessent saltus & tripudia in morem Saliorum, id est, ut saltant Salii, Martis Gradivi sacerdotes, à Numa Pompilio primum instituti. Salium est Adjectivum quarti casus.

13. *Neu multi Damalis.*] Torrentius, Damalim, si modo Numidam amaverit, ei, ut mulierum mos est, pepercisse potius credit. Atque sic Horatii verba interpretatur: ut, postquam nullum amphoræ modum constituerit, ad Thraciam sive Schyticam potationem convivas invitet. In qua Basso victoriam pollicetur, potori adeo strenuo, ut ne Damalis quidem bibendo eum superare possit. *Neu multi Damalis.*] Neque Damalis, quæ multi meri est, & mulier bibacissima, Bassum vincat in potando, sed cum Numida potiùs contendat bibendo.

14. *Amystide.*] Thraces & Scythæ acerrimi erant potores. Ab his natum potandi genus quod ἄμυστιν vocant: hinc ἀμυστὶ πίνειν, & uno verbo ἀμυστίζειν

Neu desint epulis rosæ,
Neu vivax apium, neu breve lilium.
Omnes in Damalim putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Lascivis ederis ambitiosior.

ODE XXXVII. προσφωνητική.

Ad Sodales.

Quos hortatur ad indulgendum Genio, ob victoriam Actiacam Augusti.

NUNC *est bibendum, nunc pede libero*
Pulsanda tellus: nunc Saliaribus

Or-

σίζειν dicebant Græci. Vide Turneb. lib. 18. cap. 27. Cælius lib. 4. cap. 26. *Amystide.*] Poculo capacissimo, quod sine interspiratione haustim, & labris non clausis epotabatur. Alii dicunt amystidem hoc loco non poculum significare, sed intemperatum inter Thracas bibendi genus, in quo compotatores potum in alvum non secus atque in dolium infundebant, idque confertim, & sine respiratione: cui sorbillare paulatim, est contrarium. Angli appellant *Carowsing or drinking of health.*

15. *Neu vivax apium.*] Apium diu virens. *Breve lilium.*] Lilii flos magnus est, sed durat brevi tempore.

17. *Omnes in Damalim putres.*] Omnes defigent & conjicient in Damalim suos oculos putres, id est, oculos ebrios fluidos ac solutos, quales strenue potantium esse solent, quos *nare* eleganter dixit Lucret. l. 4. vel libidine fractos. Turneb. lib. 28. cap. 27. & lib. 24. cap. 23.

18. *Deponent oculos.*] Defigent, conjicient. Vel *deponent*, condent & quasi sepelient. Nam depositi dicuntur deplorati & quasi desperati. *Lambin. Nec Damalis novo.*] Non tamen illa divelletur à novo amatore Pomponio Numida.

24. *Ambitiosior.*] Eum arctius ambiens, quam ederæ complectuntur arbores.

1. N*Unc est bibendum.*] Ob eam etiam victoriam, templum Apollini illic institutum, & ludi quinquennales, & urbs dicta Nicopolis. Ea enim victoria Augustum orbis terrarum dominum fecit. *Torrent.* Vide & *Brodæi* Miscell. lib. 1. cap. 21. *Nunc pede libero.*] Nunc post Augusti victoriam liberè tripudiandum est.

2. *Saliaribus.*] Unde & in proverbio erat, *Salsares cœnas* dicere opiparas & copiosas. Loquitur hic de his epulis, quæ decreta ob res bene gestas supplicatione, deorum lectisterniis, ad pulvinaria, quam fieri poterat amplissimè de more apponebantur. de cujus superstitionis ad placandam deorum iram, initio, *Livius* lib. 5. & *Valerius* lib. 1. cap. 11. *Torrent. Saliaribus.*] Dapibus opiparis, & delicatis, cujusmodi Salii, Martis sacerdores, uti consueverunt.

Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis, dum Capitolio
Regina dementeis ruinas,
Funus & imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum: quidlibet impotens
Sperare, fortunaque dulci
Ebria. sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:

Men-

3. *Pulvinar Deorum.*] Lectulos, & pulvinos, quibus dii imponebantur. Turneb. lib. 7. cap. 17.

4. *Tempus erat.*] Rectè sic edi Lambinus curavit, ut veluti cessantes accusset; omnes enim ad demonstrandam publicam lætitiam odiosa est mora. *Torrent. Tempus erat dapibus.*] Tempus est.

5. *Antehac nefas depromere Cæcubum.*] Antehac nefas erat in luctu scil. è cellis avitis depromere vinum Cæcubum, id est, vinum generosum. Cæcubum dictum à Cæcubis Campaniæ populis, apud quos nascitur, sed nunc devicto Antonio cum Cleopatra, hoc erat illud tempus, in quo decebat epulari.

6. *Cellis avitis.*] Cellæ avitæ denotant vini vetustatem, in qua laus summa est. *Dum Capitolio.*] Interea dum demens Cleopatra ruinam, & eversionem urbi, & Reipub. Rom. moliretur.

7. *Regina.*] Nulla facta Antonii mentione, caussam belli omnem Cleopatræ Ægypti reginæ imputat. Causa enim præcipua obtendebatur, quod mulier Ægyptia Romanum affectaret imperium. *Torrent.*

8. *Funus.*] Exitium.

9. *Cum grege.*] Scaliger & Cruquius, legendum contendunt, *congrege.* & per synchysin exponunt, congrege virorum turpium, id est, congregibus viris turpibus, morboque contaminatis. *Turpium Morbo.*] Eunuchos ergo *turpes morbo viros* appellat, qui nempe ex gynæceo desumpti, inter fœminas viri, inter viros fœminæ essent: quosque ex ædilitio edicto redhiberi olim potuisse, etiam apud Gellium legimus, si forte emptor Eunuchum esse, cum emeret ignoravit. *Torrent.* Vel per *morbum*, impudicitiam eorum intelligit, ut *Pulmannus* vult. Vide *Turn.* lib. 9. c. 43. *Turpium Morbo.*] Cum grege Eunuchorum, turpi morbo laborantium, quos Cleopatra cubicularios habebat.

10. *Quidlibet impotens.*] In eo impotens, quod se continere non poterat, quin ea speraret, quæ speranda non erant.

11. *Fortuna dulci Ebria.*] Κοινὸν μέθην, hoc est, *citra vinum temulentiam.* Vide Muret. Var. lect. lib. 5. cap. 16. & Junium lib. 3. Animad. cap. 6.

12. *Ebria.*] Rebus secundis elata, & ob hoc improvida, ut solent esse ebrii. *Sed minuit furorem.*] Sed ejus in sperando insaniam compressit, vix una navis superstes, in qua fugit Cleopatra.

14. *Lym-*

Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar, ab Italia volantem
Remis adurgens: accipiter velut
Molleis columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ: daret ut catenis
Fatale monstrum: quæ generosius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit ensem, nec latenteis
Classe cita reparavit oras.
Ausa & jacentem visere regiam
Vultu sereno fortis & asperas

Tra-

14. *Lymphatam Mareotico.*] Mentem furiosam vino, quod apud Mareotidem in Ægypto paludem nascitur; vel, mentem fanaticam Mareotici regni, id est, regni Ægyptiaci opulentia dementatam. *Mareotico.*] Mareoticum vero vinum quod fuerit, Stephani de Urbibus verba declarant: Μάρεια πόλις καὶ λίμνη τῇ Ἀλεξανδρείᾳ παρακειμένη. ἣ καὶ Μαρεῶτις λέγεται, ἀφ' ἧς καὶ Μαρεώτης οἶνος. Vide & Turneb. lib. 8. cap. xi.

15. *In veros timores.*] Actiaco enim prælio, ipso statim initio, fugam meditabatur Cleopatra: sed cum Cæsaris Liburnicæ acriter instarent, tum demum vehementer extimuit. *Torrent. In veros timores.*] In timores, mentem ejus graviter concutientes.

16. *Volantem.*] Celeriter fugientem.

17. *Remis adurgens: accipiter velut.*] Ordo est, Cæsar remis adurgens, id est, celeri navigatione Cleopatram persequens (velut accipiter, &c.) ut illam in vincula conjiceret, quasi monstrum fatis sibi reservatum.

20. *Æmoniæ.*] Non Thraciam, sed Thessaliam, aut Thessaliæ, qua Macedonas attingit, partem, sic vocat: ab Æmone Deucalionis filio, non ab Æmo monte Thraciæ. *Torr. Æmoniæ.*] Thraciæ, ab Hæmone monte frigido, & nivoso.

22. *Nec muliebriter, &c.*] Arrepto enim ferro sibi manum intulisset, nisi Proculejus, à Cæsare intra sepulcrorum claustra ad eam missus, obstitisset. *Torr. Nec muliebriter.*] Nec more mulierum extimuit ensem, nec celeri navigio in abstrusas Ægypti latebras se contulit, ubi latitaret.

24. *Classe cita reparavit, &c.*] Quod ergo ultimos regni sui fines non instauravit, non formidini attribuendum: qui hoc ipso, forti eam animo fuisse demonstrat; quod mori maluerit, quam ingenti subditorum clade, ipsa impar hosti, infelix bellum trahere. *Torrent.* Vide & *Canterum* Nov. lect. lib. 4. c. 30. Turn. lib. 9. cap. 14.

25. *Jacentem visere.*] Regnum suum desperatum, & dejectum.

26. *Et asperas.*] Et fortis, id est, impavida ad apponendos suo corpori serpentes seu aspides.

 27. *Atrum.*]

Tractare serpenteis, ut atrum
Corpore combiberet venenum,
Deliberata morte ferocior;
Sævis Liburnis, scilicet invidens,
Privata deduci superbo
Non humilis mulier triumpho.

ODE XXVIII. προσφωνητική.

Ad MINISTRUM.

Vult famulum suum nihil aliud adhibere ad externum convivii apparatum, quàm myrtum.

PERSICOS *odi, puer, apparatus:*
Displicent nexæ philyra coronæ:

Mitte

27. *Atrum.*] Ideò atrum, quia veneno interempti, plerumque nigrescunt & inflantur.

29. *Deliberata morte ferocior.*] Propter deliberatam & præmeditatam mortem promptior effecta, & ferocior, quàm prius fuerat.

30. *Sævis Liburnis.*] *Sævas* vocat Horatius ob belli usum, maxime adversus Cleopatram, quam regno exuêre; futuræ sæviores, si ad triumphum vehere li-cuisset. *Torr.* Pet. *Victor.* Var. lect. l. 10. c. 9. *Sævis Liburnis.*] Sc. invidens, id est, nolens ad triumphum Cæsaris Romam deduci, sævis Liburnis, id est, in hostilibus navibus Liburnorum, quorum auxilio parta fuerat Augusto victoria.

31. *Privata deduci superbo.*] Invidens etiam, quod tanquam privata (non amplius regina) duceretur in superbo Cæsaris triumpho, existens mulier non ignobilis, sed summo loco nata.

1. *PErsicos odi.*] Odi regales & sumptuosas delitias, scilicet odores, unguenta, coronas operosas, quibus uti solebant Persæ in conviviis. *Persicos.*] De Persarum, sed regum præcipuè ac satraparum, in conviviis luxu ac splendore, cum alii, tum Athenæus lib. 4. Verùm quoniam contrà decorum esset Poëtam id dicere se odisse, quod ne optare quidem ausit, *regios* nempe *apparatus*: de unguentis odoribusque Persicis loqui Horatium existimo. Id enim Persarum gentis inventum esse, auctor est Plin. l. 13. c. 1. unguentis enim perpetuo madent. Unde & Plautinum illud:
Non omnes possunt olere unguenta exotica.
Persicos etiam odores commemorat Spartianus in vita L. Ælii Cæsaris. Alioqui de modesto veterum Persarum, nihil ad panem, præter nasturtium adhibentium victu, corporumque exercitatione, multa præclara Xenophon lib. 1. de Cyri institut. Vide & Victorium var. lect. lib. 10. cap. 15. *Torrent.*

2. *Nexæ coronæ.*] Puras se amare suo in convivio coronas, ait, non unguento imbutas, ac lemniscis ornatas. Sed & Servius in illud Virgil. lib. 5.
Puniceis ibant evincti tempora vittis,
intelligi ait *Lemniscatas coronas*, quæ de frondibus sint & discoloribus fasciis. Nec verò coronas tantum veteres, sed & palmas quibus victores decorabantur, lemniscis ornabant, quæ & lemni-

scatæ,

Mitte sectari, rosa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores
Sedulus curo: neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me, sub arcta
Vite bibentem.

Q. HO-

scatæ, tanquam cæteris insigniores, dicebantur: ut in Oratione pro Roscio: *Audio multas ejus infames esse palmas, hanc etiam lemniscatam.* Addam Ausonii versus:

Et quæ jamdudum tibi palma Poëtica floret,
Lemnisco ornata est, quo mea palma caret.

Hæ vero coronarum fasciolæ seu teniæ, ex lana olim fiebant, uti nunc quoque ex linteolo fieri cernimus, postea ex arborum libris, tiliæ præsertim, quam etiam *philyram* vocant Græco vocabulo, & hic Horatius, & Ovid. lib. 5. Fastor,

Ebrius incinctus philyra conviva capillos
Cantat.

At Plin. lib. 16. c. 14. *Philyras* appellat non arbores ipsas, sed tenuissimas illas tunicas, multiplici membrana, coronarum lemniscis celebres; quem locum vide, & Ulpianum lib. de Legat. 7. Postremo ad similitudinem lemniscorum in coronis, Medici lineamenta illa oblonga, quæ vulneribus indi solent, *lemniscos* vocant; ut Celsus lib. 7. cap. 18. Vide Politian. Miscell. cap. 72. Turneb. lib. 18. cap. 29. *Torrent. Philyra coronæ.*] Tenuissima tiliæ membrana, qua flores floribus annectebantur.

3. *Mitte sectari.*] Omitte studiosè quærere, quo in loco succrescunt rosæ tardius enascentes, ex quibus fiunt coronæ.

4. *Sera.*] Rosa serotina, quæ elapso suo tempore, non nisi in raris locis invenitur. *Moretur.*] Maneat & ultra cæteras rosas duret. *Sera moretur.*] Hunc sui quoque Sæculi luxum graviter notat Seneca Epist. 23. his verbis: *Non vivunt contra naturam, qui hyeme concupiscunt rosam, fomentoque aquarum calentium, & colorum apta imitatione, bruma lilium florem vernum exprimunt?*

5. *Simplici Myrto.*] Myrti in coronis usum, eamque conviviis etiam adhiberi solitam, dicemus lib. 2. Od. 7. Suidas etiam μυρρινῶν pro ἀρχῆς ἐπιθυμεῖν dici solere ait, quod qui principatum gerebant, myrto coronabantur. *Torrent.*

6. *Sedulus curo.*] Sedulò curo, ut nihil laboriosè addas ad convivium condecorandum præter myrtum.

7. *Myrtus: neque me*] Myrtus Veneri gratissima, & ad discutiendum vini vaporem utilissima, non faciet te minoris esse gratiæ, neque me sub spissa & umbrosa vite bibentem. *Sub arcta vite.*] Negat tenuitati suæ eos sumptus convenire. Tale ergo illud Juvenalis,

Non capit has ineptias humilis domus.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM LIBER SECUNDUS.

Ode I. προσφωνητική.

Ad C. ASINIUM POLLIONEM.

Pollionem monet, ut tragœdiarum de bellis civilibus scripturam tantisper intermittat, dum Respublica sit composita. Deinde commendat illius scripta.

MOTUM ex Metello consule civicum,
Bellique causas, & vitia, & modos,
Ludumque Fortunæ, gravesque
Principum amicitias, & arma

Non-

EPigraphe vetusti codicis talis est, AD ASINIVM POLLIONEM, VIRVM CONSVLAREM, VT INTERMISSIS TRAGOEDIIS, BELLI CIVILIS DESCRIBAT HISTORIAM. *Turneb. lib.* 10. *cap.* 21.

1. *Motum ex Metello consule.*] Tu Pollio tractas motum civilem ex Metello, id est, ex eo tempore quo Metellus fuit Consul, &c. periculosæ plenum opus aleæ, &c. Intermitte hanc scriptionem, &c. Et sine Musam tragicam paulisper desiderari in theatris. *Ex Metello consule.*] Consulem vocat Horatius, qui ante consul fuerit, belli civilis unà cum Lentulo veluti tuba quædam & præcipuus auctor. Quamquam fortassis Pollio paulo altius historiam suam exordiens, ab illo anno incepit, quo Pompejus consul factus, tandem Metellum Scipionem collegam assumpsit, Anno V. C. DCCI. Tunc enim lata lex de jure magistratuum, quæ absentes à petitione honorum submovebat, ne Cæsare quidem excepto, unde belli origo cepit. Vide Suet. Cæs. cap. 28. *Torrent.*

2. *Causas, &c.*] Dominandi cupiditatem. *Vitia, &c.*] Arrogantiam, Avaritiam, Ambitionem. Pompejus enim non ferebat parem, nec Cæsar superiorem. *Modos.*] Modos, quibus Fortuna lusit in his contentionibus, nunc adversa, nunc prospera.

3. *Gravesque.*] Amicitias noxias & infidas.

4. *Principum amicitias.*] Cæsar Pompeii ope factus consul, & M. Crassum ei reconciliavit, & cum utroque societatem iniit, ne quid in Repub. fieret, quod displicuisset uni è tribus. Cum autem ii non reipub. salutem respicerent,

Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculosæ plenum opus aleæ
Tractas, & incedis per igneis
Suppositos cineri doloso.
Paulum severæ Musa tragœdiæ
Desit theatris: mox ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti Pollio curiæ:

Cui

rent, sed suam quisque potentiam augere nitetetur, & sibi & reipub. exitio fuêre: hoc est, quod *graves principum amicitias*, dixit. *Torrent.* Vel *Principum*, Octaviani, Lepidi, Antonii. *Et arma.*] Et arma sanguine civili oblita, nondum lota, nec aliqua expiatione pura effecta.

5. *Nondum expiatis.*] Videtur ad veterum ceremonias respexisse, quibus à cæde commissa expiabantur rei. Turn. lib. 10. cap. 21.

6. *Periculosæ opus aleæ.*] Antiqui vocabant *aleam*, non ludum tantum, talosve quibus luditur; sed quicquid incertum ex fortuito penderet eventu. Eadem etiam ratione belli civilis historiam *opus plenum periculosæ aleæ* dicit, ob incertas eorum voluntates, de quibus quis, tam recenti adhuc hominum memoria scripserit, ut ultor facile ad manum sit. *Torrent.* *Aleæ.*] Opus plenum fortunæ, quæ, ut *alearum* lusus, dubium habebit eventum, tibique periculosum, quod multorum vitia quum tu notaveris, in eo non paucis displicebis.

7. *Et incedis per ignes.*] Allegoria amœnissima: namque ut ex scintillis reconditis, si moveantur incautius, maximæ sæpe flammæ, omnia quæ sunt obvia, secum rapiunt: ita principum vitia vel minima, si minus caute notentur, mox recrudescit memoria, & id vel ipsa morte gravius ferunt. *Cruquius.*

8. *Cineri doloso.*] Cineri, qui tegit ignes subjectos.

9. *Paulum severæ Musæ.*] Paulisper intermittat tua Musa tragœdias scribere, easque scenæ committere. Turneb. lib. 10. cap. 21.

10. *Ubi publicas.*] Postquam belli civilis historiam (quæ res publicas continet) soluta oratione & ordine conscripseris.

11. *Grande munus.*] Tragœdiæ scriptionem, quæ grandia continet, revocabis.

12. *Cecropio cothurno.*] Sublimitate eloquentiæ, & stylo Tragico. *Heinsius*, scribendum credit, *Cecropii repetes cothurni. Cecropio repetes.*] Atheniensi cothurno (quo tragœdi in theatris calceabantur) sic dicto à Cecrope Athenarum rege, qui primus scripsit tragœdias.

13. *Insigne mœstis.*] O Pollio, qui rei insignis es patronus, & curiæ, id est, senatui, in statuendo de rep. das consilium, id à te expetenti. *Insigne præsidium.*] Pollionis etiam oratoris laudem adjicit. *Præsidium reis.*] Id est, qui & causis agendis, reisque defendendis & consilio dando, sententiaque dicenda, cum in senatu magnis de rebus consultatur, multum vales. *Lambin.*

14. *Et consulenti, &c.*] Imperatori, histo-

Cui laurus æternos honores
Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum
Perstringes aures: jam litui strepunt:
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.
Audire magnos, jam videor duces
Non indecoro pulvere sordidos:
Et cuncta terrarum subacta,
Præter atrocem animum Catonis.
Juno, & Deorum quisquis amicior
Afris, inulta cesserat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

Quis

historico, poëtæ, oratori etiam optimi senatoris laudem accumulat. *Torrent.*

15. *Laurus æternos.*] Victoria, quæ laurum meruit. *Æternos honores.*] Nihil enim Romæ majus quam triumphasse. *Torrent.*

16. *Dalmatico peperit.*] Salonam Dalmatiæ civitatem vicerat Pollio, de qua egerat triumphum.

17. *Jam nunc.*] Tam graphicè exprimis res gestas ô Pollio, ut jam mihi videar non audire, sed interesse præliis quæ narras. *Minaci murmure.*] Murmure mortem minitanti.

18. *Perstringis aures.*] Percutis, vel obtundis aures.

22. *Non indecoro pulvere.*] Pulvere glorioso sordidos, qui fortiter pugnantes pro patriæ libertate ceciderunt.

23. *Et cuncta terrarum.*] Et omnes terrarum partes imperio Rom. à Cæsare subjugatas, præter invictum animum Catonis.

24. *Præter atrocem animum.*] Ingens magni illius Catonis laus, citius orbem terrarum domari potuisse, quam viri unius animum inflecti. *Atrocem* autem Catonis *animum* vocat crudum, ac nullo unquam vitio tentatum: hoc enim *atrox* apud veteres significat, teste Nonio.

25. *Juno & Deorum, &c.*] Juno & alii Dii, qui Numidis faverant in bello Jugurthino, & Afrorum calamitate, neceque Jugurthæ offensi; victores ipsos, nempe Romanos, eorumque posteros, Jugurthæ Manibus, tanquam victimas mactarunt ac parentarunt. *Lambin. Amicior.*] Qui faverat Numidis in bello Jugurthino.

26. *Inulta cesserat impotens.*] Ab Africa discesserat, haud potens suum odium explere.

27. *Victorum nepotes.*] Romanorum posteros nuper cæsos in Africa mactavit, tanquam victimas Jugurthæ Manibus immolandas.

28. *Inferias Jugurthæ.*] Dictæ *inferiæ* mortuorum sacra, quod inferis solvantur, ad placandos Manes. Sic Pallanti apud Virg. juvenes inferuntur. Ad hunc itaque morem respexit Horat. quo mox sublato, introducta gladiatorum paria, qui ante sepulchra dimicarent: unde & *bustua-*

Quis non Latino sanguine pinguior
Campus sepulcris impia prælia
Testatur, auditumque Medis
Hesperiæ sonitum ruinæ?
Qui gurges? aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? quod mare Dauniæ
Non decoloravêre cædes?
Quæ caret ora cruore nostro?
Sed ne relictis Musa procax jocis
Ceæ retractes munera næniæ:
Mecum Dionæo sub antro
Quære modos leviore plectro.

ODE

bustuarii appellati sunt. *Torrent.* Sub *Jugurtha* Annibalem quoque intelligi vult, & omnes Afros.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior.*] Qui campus, factus pinguior Romanorum sanguine, & sepulchris, non testatur impia prælia, in quibus civem civis trucidavit? quasi diceret: Omnis campus est pinguior Romanorum sanguine.

31. *Auditumque Medis.*] Auditum ab extremi orbis habitatoribus pro stragis magnitudine.

32. *Hesperiæ.*] Italicæ ruinæ.

33. *Qui gurges?*] Quæ aquarum congeries? Est lamentatio belli navalis.

34. *Dauniæ.*] Ex Daunia sive Apulia, fortissimi olim milites: quare & *militarem* vocat supra Od. 22. *Cædes* vero pro cæsorum militum sanguine dicere videtur. *Torrent. Dauniæ.*] Italorum cædes Dauniæ dictæ, à Dauno, rege Apuliæ, quæ pars est Italiæ.

35. *Decoloravêre.*] Sanguine infecere, & à proprio colore mutavere. Lucan
Tum primum rubuit civili sanguine Nereus.

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis.*] Poëta dum tragicum laudat, ipse penè tragicus factus est. revocat igitur suam Musam à luctu & lamentis ad res amœnas, & amatorias, carmini lyrico aptiores. Ordo, & sententia horum verborum hæc est: sed tu, ô procax, id est, (petulans Musa) ne iterum tractes lugubre carmen, primò inventum à Simonide poëta in Insula Cea nato, jocis (id est, rebus lascivis) relictis: quære mecum modos (id est, versus faciliori stylo) sub antro Dionæo (id est, sub antro Venereo) in quo res leves & Venereæ sunt canendæ.

38. *Ceæ retractes munera næniæ.*] Turn. lib. 21. c. 27. *Næniæ.*] Næniæ, carmen est lugubre, quod cum lamentatione extremum atque ultimum defunctis canitur.

40. *Plectro.*] Plectrum, Latinè pecten, est instrumentum citharœdi, quo fides plectuntur, id est, percutiuntur, à πλήττω, percutio.

1. *Nul-*

ODE II. προσφωνητική.

Ad C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Proculejum laudat ob liberalitatem in fratres. Contempus pecuniæ, cupiditatumque refrænatio, solum regem efficit & beatum.

NULLUS *argento color est, avaris*
Abdita terris, inimice lamnæ
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendeat usu.
Vivet extento Proculejus ævo,
Notus in fratres animi paterni:

Illum

1. NUllus argento color.] Pulcherrimum quidem aurum & argentum, quæ duæ metalli species, splendoris sui veluti radiis, intuentium oculos perstringunt: sed perire colorem illum nitoremque significat Horatius, cum nullum inde vitæ fructum commodumque accipimus; splendorum in usu ipso, non materia consistere affirmans: carere enim satius est, quam non uti cum habeas. *Torr. Nullus argento.*] Ordo est: ô Crispe Salusti, inimici lamnæ, (id est, laminæ) ab avaris in terris abditæ, & defossæ, nullus est color, vel splendor argento, (id est, argentum nihil habet pulchritudinis) cujus nullus est usus moderatus, Turneb. lib. 10. cap. 21. Alii leg. *abdito.*

2. *Inimice lamnæ.*] Cum Salustium inimicum lamnæ dicit terris abditæ; ad *laminam Salustianam*, sive *æs Salustianum* vulgò dictum, sine dubio allusit: quod in Centronum Alpino tractu primus effodit Salluftius, de quo Plin. lib. 34. c. 2. cum de orichalco agit. *Heinsius.*

3. *Crispe Salusti.*] Qui ad C. Sallustium Crispum, rerum Romanarum auctorem, carmen hoc scriptum fuisse arbitrantur, quod interpretes omnes facere video, hi non satis exactè temporum rationem observant. Credo ergo nepotem ejus fuisse, quem Annalium suorum initio commemorat Tacitus, omnium Liviæ & Tiberii secretorum sub Augusti exitu conscium. *Torrent.*

5. *Extento.*] Ævo producto ad posteros, id est, Proculejus vivet in æternum. *Proculejus.*] Exemplo probat, quod ante docuit. Atque equidem C. Proculejum intelligo, Terentiæ, uxoris C Mæcenatis fratrem. De quo Dio initio lib. 54. Hic enim Augusti temporibus gratia & auctoritate plurimum potuit, ejus bellis omnibus civilibus comes, quod ex Plutarcho in vita Antonii & Plin. lib. 7. cap. 45. facile constat. *Torrent.* Turn. lib. 28. cap. 24.

5. *Notus in fratres.*] Fratres Proculeji, quibus bello civili spoliatis, diviso patrimonio ille succurrerit, *Capionem* & *Murenam* vocat Acron. Atque equidem *L. Licinium Varronem Murenam* (de cujus unà cum Faunio Cæpione in Augustum conspiratione Suetonius & alii) Proculeji ac Terentiæ fratrem fuisse autor est Dio initio lib. 54. Acron existimabat Cæpionem fratrem Murenæ, quem conjurationis socium fuisse audiverat. *Torrent. Notus in.*] Nobilitatus propter animum paternum in suos fratres, qui hostes publici post Cæsaris victoriam judicati, omne patrimonium amiserunt.

7. Illum

Illum aget penna metuente solvi
Fama superstes.
Latius regnes, avidum domando
Spiritum, quam si Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Red-

7. *Illum aget.*] Porphyrion legit *agit*, ut & in vetustissimis exemplaribus scriptum est. Aptissimè etiam Horatius Famæ pennam tribuit, *pedibus celeri ac pernicibus alis*. Unde & *volare famam* vulgo dicimus. Et quia, quæ metuimus, ea ne contingant diligentissimè cavemus, factum est, ut *metuere* pro *cavere* dicatur. *Torrent.* Muret. var. lect. lib. 1. cap. 7. *Illum aget.*] Fama perennis Proculejo superveniens, extollet eum penna, cujus nulla unquam dissolutio futura est: significatur æternitas, quæ neque perit, neque perire metuit.

9. *Latius regnes, &c.*] Postquam liberalitatem commendavit, ostendere voluit, quomodo contrarium ei vitium tolli possit: docens interim, quanto gloriosius sit, sibi ipsi quam aliis imperare: non quo Salustium instruat, sed ut vitæ ejus institutum, collaudet. Pulcherrimum ergo regnum se ipsum regere. Nam terrarum orbis suis finibus concluditur; humanus vero animus nullis spatiis continetur, quod Alexandri Macedonis immensa cupiditas ostendit. Stoïci enim dicunt tollendos esse affectus, non tolerandos: ut & Poëta lib. 3. Od. 14.

Eradenda cupidinis pravi sunt elementa.

Torrent. *Latius regnes.*] Latius possis regnare, si animum tuum à cupiditatibus refrænes, quam si orbem universum possideas.

10. *Remotis.*] Gadibus disjunctis, & procul sitis ab ipsa Libya. Gades oppidum est Hispaniæ à Pœnis conditum.

11. *Et uterque Pœnus.*] Tàm Carthago, quæ est in Africa, quam illa Carthago, quæ est in Hispania, *Spartica* dicta. *Uterque Pœnus.*] Id est, Eous & Occiduus, qui Gaditanus est. Turneb. lib. 30. cap. 5.

12. *Uni.*] Tibi uni.

13. *Crescit indulgens.*] Hydropicus dum bibendi desiderio obsequitur, morbum suum auget. *Dirus hydrops.*] Hydrops morbum ipsum significat, quo corpus intumescit contrà naturam, & qui eo morbo laborat *hydropicus* dicitur. Arqui hoc loco morbi nomen ad ægrum transtulisse videtur. *Torrentius.*

14. *Caussa morbi.*] Caussa morbi proxima, est nimius ille humor, depravaro jam sanguine à jecinore vehementer refrigeraro, dimanans; qui quamdiu venis hæserit, fieri nequit, ut sanetur æger. *Torrent.*

15. *Fugerit venis.*] Fugerit è venis, id est, ex hepate infirmato. *Et aquosus.*] Et nisi fugerit ex pallido, & pigro corpore ipse hydrops, qui aquam inducendo facit languorem in corpore.

 17. *Red-*

Redditum Cyri solio Phraaten,
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis
Dedocet uti
Vocibus: regnum, & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingenteis oculo irretorto
Spectat acervos.

ODE

17. *Redditum Cyri.*] Lambinus in historia parum diligens est. Nos lectorem obiter monebimus, ut si locum hunc penitius velit intelligere, Justinum adeat loco infrà citato, & Dionem extremo libro 54. Phraate enim ob tyrannidem in exilium à suis acto; regnum Tiridates occupavit. Sed Augustus Phraatem restituit, Tiridatem Romæ regifico sumptu aluit. Sumpta ergò hinc occasione, Poëta noster ex decreto philosophiæ, negat Phraatem, quia regno restitutus sit, in beatorum numero collocandum: cum solus beatus ille sit, solus rex, qui se ipso contentus, ingentes divitiarum acervos despicit ac contemnit. *Cyri* igitur *solium* Parthorum regnum vocat. Vide Justin. lib. 42. *Torrent.* Turneb. lib. 6. cap. 2. *Redditum Cyri solio, &c.*] Ordo est: virtus dissidens plebi, (id est, virtus à plebe discrepans) eximit numero beatorum, (id est, beatum non reputat) Phraaten redditum solio Cyri, (id est, in Cyri sedem restitutum) & virtus dedocet, (id est, virtus secus docet) populum uti falsis vocibus, deferens uni (id est, sapienti) regnum, & tutum diadema, & deferens propriam laurum, (id est, gloriam specialem, & perpetuam, ei, qui spectat ingentes acervos, (id est, qui intueri potest pecuniæ cumulos) oculo irretorto, (id est, oculo continenti) qui ad aspectum pecuniæ non magis movetur, quàm lapis. *Phraaten.*] Persarum regem, Cyri filium. Glareanus *Phraorten* legendum censet.

18. *Dissidens plebi.*] Ad naturæ enim præscriptum, non vulgi opinionem vivendum. Cruquius veriorem credit lectionem esse codicum Bland. *dissidens plebis*, ita ut τὸ *dissidens* verbale, cum genitivo *plebis*, perpetuam quandam & quasi naturalem discessionem à plebe denotet. judicet lector doctus.

19. *Populumque.*] Populus inter beatos, reges, ut omnes alios divites numerat.

23. *Oculo irretorto.*] Et cum plurima in oculis, animi sint indicia; tum illud præcipuum fortitudinis & constantiæ, non connivere, præsertim ad ullam comminationem, quod qui præstat invictus sit. Ergo Horatius oculos irretortos vocat, qui non nictent, neque conniveant. quos quoniam auri fulgor non præstringat, signum sit animum quoque adversus omnem cupidinem esse invictum. *Rectis* ergo *oculis intueri*, idem est, quod *irretortis*, non obliquis, non strabis, ut invidi ac male affecti solent. Nam qui aliquid, quod nolint, vident; quique præ invidia strabi identidem redduntur, iis etiam *oculos dolere*, antiquitus dictum. *Torrentius.* Turneb. lib. 10. cap. 21.

I. Æquam

ODE III. παραινετική.

Ad DELIUM.

Moderate ferenda utraque est fortuna, & hilariter vivendum, quum omnibus impendeat æqua moriendi conditio.

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lætitia, moriture Deli.
Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis
Interiore nota Falerni:
Quo pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitalem consociare amant
Ramis, & obliquo laborat

Lym-

1. *Æquam memento.*] Mentem æquabilem, non fractam in rebus adversis.

3. *Ab insolenti.*] A gestiente, & profusa hilaritate temperatam in rebus secundis.

4. *Moriture Deli.*] Torrentius *Delli* scribendum esse contendit: quia credit hunc *Dellium* fuisse, cujus non uno in loco lib. 1. apud Dionem fit mentio. Paulo enim ante pugnam Actiacam ab Antonio transfugit ad Cæsarem. Sed & Plutarchus amorum Antonii & Cleopatræ Dellium quodammodo conciliatorem facit. Deinde dubitat etiam Torrentius an non *Dillius* legendum pro *Dullius* sive *Duellius*. In antiquissimo codice Bland. invenit Cruquius *Bellium*, quod pro *Gellio* positum credit. *Moriture Deli.*] O Deli, qui moriturus es, sive mœstus vixeris, sive hilaris.

6. *Seu te in remoto.*] Seu te recumbentem ad bibendum feceris beatum in gramine remoto, id est, in loco herboso à frequentia hominum remoto, & secreto.

7. *Bearis.*] Hoc est tantisper, dum voluptatibus istis frueris, beatum feceris. Beatam enim vitam in securitate atque indolentia ponebat Epicurus; nec aliud ei *beatè vivere*, quam cum voluptate vivere. *Torrent.*

8. *Interiore nota.*] Turneb. lib. 1. Advers. cap. 1. & *Joh. Brodæus* Miscell. 1. cap. 3. *Interiore nota.*] Vino optimo, & vetustissimo, quale erat Falernum in interiore parte cellæ vinariæ reconditum, Consulum nominibus vini cadis inscriptis, ad tempus, & vini præstantiam significandum.

9. *Quo pinus.*] Lambinus legit, *Qua*. *Quo pinus.*] In qua gramine. *Albaque populus.*] Populus arbor, cujus frondes internæ sunt albæ.

10. *Amant.*] Φιλοῦσιν, id est, solent, more Græco, quod Cruquio non placet. *Amant.*] Amanter consociant suos ramos ad umbram faciendam, quæ velut hospitium sit epulantibus.

11. *Obliquo laborat.*] Rivus enim quo incur-

Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, & unguenta, & nimium breveis
Flores amœnæ ferre jube rosæ:
Dum res, & ætas, & sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmptis saltibus, & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit:
Cedes, & extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne; prisco natus ab Inacho,
Nil interest, an pauper, & infima
De gente sub dio moreris,
Victima nil miserantis Orci.

Omnes

incurvus magis ac tortuosus, eo & luctatur magis ac sonorior est: unde & *loquaces Nymphæ* lib. 13. Od. 13. à strepitu nempe illo quem aqua, cum obliquis fertur spatiis, jucundiorem reddit. *Torrent.*

12. *Lympha fugax.*] Bene *fugacem* vocat *lympham*, quæ propter fluorem illum, & quia natura deorsum fertur, consistere nequit. *Trepidare* autem quasi strepitare diei volunt, à pedum strepitu, qualis repentino aliquo motu concursantium esse solet. Unde etiam pro timere ac festinare accipitur. *Torrent.* *Trepidare rivo.*] Trepide fluere, & cum murmure.

13. *Huc vina.*] Ad hunc locum. *Nimium breves.*] Etsi parum refert, tamen *brevis* mallem secundo casu, ut *breve lilium* dixit. Rectè ergò & Juvenal. Sat. 9.

—— Festinat enim decurrere velox
Flosculus, angustæ miseræque brevissima vitæ
Portio. ——

Adolescentiam *Flosculum* vocans, quæ & *bona ætas* appellatur teste Nonio. *Torrent.* *Brevis.*] Rosæ citò deflorescentis.

Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum est. Virg.

14. *Flores rosæ.*] Flos ipse rosa est. Aptissime autem vina, unguenta ac rosam Gratiis Amoribusque dicatam conjungit, ut sæpe Anacreon. *Torrent.*

15. *Dum res.*] Dum res familiaris, & ætas juvenilis patiuntur, & dum Parcæ etiam patiuntur, quarum fila dicuntur atra, quod omnibus mortem minentur.

17. *Cedes coëmptis.*] Discedes ab omnibus divitiis, & à villa etiam quam Tiberis præterfluit.

18. *Flavus quam.*] Vide Oden 1. lib. 1. *Tiberis lavit.*] Dicimus *lavere* & *lavare*: sed *lavere* frequentius, pro humectare, si Prisciano credimus.

19. *Et extructis.*] Et divitiis coacervatis potietur hæres, fortasse ingratus.

21. *Inacho.*] Argivorum rege.

23. *Sub dio.*] An vivas sine domo, & sub cœlo nudo habites. *Sub dio.*] Miror sic ubique Lambinum scribere, cum & vetusta exemplaria *sub divo* habeant. *Torrent.*

24. *Victima nil.*] Tu existens victima Plutoni mactanda, id est, qui es moriturus. *Nil miserantis Orci.*] Ab urgendo *Orcus* dictus, auctore Festo, quod is Deus maximè ad mortem urgeat:

Omnes eôdem cogimur, omnium
Versatur urna: serius, ocyus
Sors exitura, & nos in aeternum
Exilium impositura cymbae.

ODE IV. ἐρωτικὴ.

Ad XANTHIAM PHOCEUM.

Non est cur Xanthias erubescat, quod Phyllida ancillam amet, quum multis magnis viris idem usu venerit.

NE sit ancillae tibi amor pudori,
Xanthia Phoceu: prius insolentem
Serva Briseis niveo colore
Movit Achillem.
Movit Ajacem Telamone natum

For-

geat: unde proverbium, *Orco implacabilior. Orci.*] Orci, quem nullius miseret.

25. *Omnes eodem.*] Omnes ad mortem compellimur. *Omnium versatur urna.*] Janus Douza, sic hunc locum legit: *Omnium Versatur urnâ serius, ocyus, Sors exitura.* Urna enim auferendi, non nominandi casu posita hoc loco. *Omnium.*] Ordo est: sors omnium exitura serius, vel ocyus, & nos impositura cymbae in aeternum exilium, versatur in urna.

26. *Versatur urna.*] Idem est, *versari ac moveri urnam*: quod priusquam sortes extrahant, confundi eas urnae agitatione solenne sit. Et cum non constet ratio, cur alii aliis citius tardiusque moriantur, quadam veluti sortitione mori videntur. *Torrent. Urnâ.*] In urna fatali, in quam conjiciuntur omnium sortes vitae mortisque. *Serius, ocyus.*] Sive tardius, sive celerius moriendum est.

27. *Aeternum Exilium.*] Sortiti enim hunc terrarum orbem veluti domicilium quoddam, morte mutamus solum, nunquam redituri. Plures libri *Exitium* legunt. *Torrent.*

28. *Cymba.*] Navi Charontis, quae animas per Acherontem fluvium traducit.

---

1. *NE sit ancillae, &c.*] Romani contemptim *Ancillariolos* vocabant eos, qui tam humilem ac sordidam Venerem sectarentur, ut Martialis lib. 12.

Ancillariolum tua te vocat uxor, at ipsa
Lecticariola est. estis Alarda pares.

Ne sit ancillae.] Ut non pudeat te amare ancillam Phyllidem.

2. *Prius insolentem.*] Achillem antea non amare solitum. *Insolentem Achillem.*] Arrogantem & ferocem & factorum suorum superbia elatum. *Insolens* enim, ut Donatus ait, est qui praeter legem agit humanam ac naturalem: qualem reponi vult Horatius ad Pisones:

Iura neget sibi nata, nihil non arroget armis. Torrent.

3. *Serva Briseis.*] Ex Lyrnesso capta: ergo serva, jure belli. *Niveo colore.*] Colore candido, id est, sua pulchritudine.

5. *Telamone natum.*] Non Ajacem, qui fuit Oileï filius.

6. *For-*

Forma captivæ dominum Tecmessa:
Arsit Atrcides medio in triumpho
Virgine rapta:
Barbaræ postquam cecidêre turmæ
Thessalo victore, & ademptus Hector
Tradidit fessis leviora tolli
Pergama Grajis.
Nescias, an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes:
Regium certe genus, & penateis
Mœret iniquos.
Crede non illam tibi de scelesta
Plebe delectam: neque sic fidelem,

Sic

6. *Forma captivæ.*] Pulchritudo Tecmessæ, quæ ex Ajace filium peperit Eurysacen.

7. *Atrides medio.*] Agamemnon Atreï filius in media victoria vehementer amavit Cassandram. *Medio in triumpho.*] Triumphum vocat ἁλῶσιν Trojæ, triumpho dignam. *Torrent.*

8. *Virgine rapta.*] Cassandra Priami filia, è templo Palladis rapta à Græcis.

9. *Barbaræ postquam.*] Phrygiæ turmæ, quia Phryges propriè barbari dicebantur.

10. *Thessalo victore.*] Recte Achillem victorem vocat; quamquam enim ante captum Ilium à Paride interfectus fuerit; vicisse tamen videtur, per quem factum est, ut cæso Hectore, ac tot viris fortissimis, Troja caperetur. Tum sequitur *Ademptus Hector tradidit:* pro adempto Hectore factum ut traderentur Pergama. *Torrent. Thessalo victore.*] Achille, qui fuit ex Laryssa urbe Thessaliæ. *Et ademptus Hector.*] Et postquam Hector morte peremptus ab Achille, tradidit, Græcis decennali bello fessis, Pergama leviora tolli, id est, faciliora, ut tollerentur, & everterentur.

11. *Fessis.*] Sic Virgilius:

—— *Fracti bello fatisque repulsi*
Ductores Danaum tot jam labentibus annis.

13. *Nescias, an.*] Fortasse tali loco nata Phyllis est, ut tibi honestum sit eam amare. *Lambin. Nescias, an.*] Incertum est, an pulchra Phyllis (quamvis captiva) sit summo loco nata. *Beati.*] Parentes nobiles, & divites.

15. *Regium genus mœret.*] Id est, mœrendo commemorat, non quod generis eam pœniteat. *Penates iniquos.*] Qui scilicet tutelæ ipsorum fidentem tam dura sorte in servitutem cadere permiserint. *Torrent. Iniquos penates* censet Cruquius, quibus augendæ rei familiaris nulla cura est. *Regium certe.*] Dolet certè se tam regiis parentibus ortam penates sibi habere inimicos, adeo ut jam captiva sit, & præ paupertate suo stemmati respondere nequeat.

17. *De scelesta plebe.*] Scelestus, interdum est ἀτυχὴς, non semper ὁ μιαρὸς, id est, *infelix.* Plaut. in Mostell.

Scelestiorem ego annum argento fœnori
Nullum unquam vidi.

Heinsius. *De scelesta.*] Impura, & abjecta plebe esse natam.

18. *Plebe delectam.*] Tres codices habent

Sic lucro adversam potuisse nasci
Matre pudenda.
Brachia, & vultum, teretesque suras
Integer laudo: fuge suspicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

ODE V. In LALAGEN.

Pulcherrima Lalage est virgo viro immatura, ergo ab ejus cupiditate mens revocanda.

NONDVM *subacta ferre jugum valet*
Cervice: nondum munia comparis

Æqua-

habent *dilectam*. Atque ita haud dubiè scribendum est, auctore Festo. *Di* enim & *dis*, segregativæ ut ita dicam particulæ sunt. Secernimus enim à multis quos retineamus; atque hinc *diligere* etiam amare significat. Et alioqui minus hic dubitandum; non enim pro arbitrio Phyllidem hanc sibi legit Xanthias, sed belli sorte oblatam adamavit. Atqui in dilectu faciendo judicium præcedit. *Torrentius*. *Neque sic fidelem.*] Hæc ad Phyllidis laudem pertinere dicunt, Cruquius contrà ironicôs accipienda putat. *Neque sic fidelem.*] Neque crede mulierem tam fidelem, & à lucro abhorrentem potuisse nasci à matre erubescenda, id est, à matre, quæ propter vitæ turpitudinem suis liberis est pudori.

19. *Lucro aversam.*] Libri meliores *adversam* habent. *aversam* tamen retineo, ut *aversus mercaturis*. Generosum autem animum lucri contemptus arguit. *Torrent.*

21. *Teretesque suras.*] Tibias longas, & rotundas.

22. *Integer laudo.*] Integrè se ac sincerè laudare Phyllidem dicit. *Fuge.*] Pro noli. Id nunc credi vult ob ætatem quoque, natus annos quadraginta: tunc enim calor ille adolescentiæ deferbuit. *Torrent. Integer laudo.*] Castus laudo. *Fuge suspicari.*] Noli suspicari me Phyllidis amore esse captum, quod eam laudo, quippe quadragenarius sum, id est, languidior ad res venereas, quam adolescens annos viginti natus.

23. *Trepidavit ætas.*] Cujus ætas properavit finire octavum lustrum, id est, quinquennium octavum, scilicet 40. annos.

1. N*Ondum subacta, &c.*] Pulcherrima intactæ adhuc bovis cum immatura virgine comparatio, atque adeo tota hæc Oda allegorica est, nisi quod sub finem juvencæ nomine Lalagen se intelligere ostendit. *Juges* autem, inquit Festus, *ejusdem jugi pares*: unde & *conjuges*, *sejuges*. Et quia ut jugi, sic matrimonii quoque onera pariter ferenda sunt: hinc factum ut *jugi* vocabulum, & ea quæ à jugo veniunt, ad matrimonium & ad res matrimoniales passim transferuntur. *Torrent. Nondum subacta.*] Lalage nondum est ad concubitum matura. Metaph. est perpetua, ducta à juvenca, quæ nondum subiit jugum, nec taurum irruentem ferre queat.

2. *Cervice.*] Cervice subacta, id est, supposita: vel domita. *Nondum munia.*]

 Non.

Æquare: nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virenteis est animus tuæ
Campos juvencæ: nunc fluviis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salicto
Prægestientis. tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te sequetur. currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos. jam proterva

Fron-

Nondum officia conjugii valet exæquare cum suo pati, id est, marito. *Munia comparis.*] Idem,ut si *conjugis* diceret.

3. *Nec tauri.*] Persistit in allegoria. Jurisconsulti autem nostri *virum ferre* ac *virum pati* posse dicunt virgines, quæ jam nubiles sunt ac maturæ viro. eademque ratione *viripotentes* appellaut, venusta admodum compositione. *Torrentius.* *Tauri ruentis.*] Pondus viri robusti ad concubitum prompti.

6. *Juvencæ.*] Tuæ puellæ.

7. *Solantis æstum*] Refrigerantis æstum.

9. *Prægestientis.*] Vehementer cupientis ludere non cum tauris morosis, sed cum vitulis lætis in udo salicto, id est, in loco, salicibus conserto. *Tolle cupidinem.*] Est alia allegoria ducta ab immatura.

10. *Immitis uvæ.*] Puellæ impuberis, ad concubitum propter teneriorem ætatem ineptæ. *Lividos distinguet.*] Jam tibi, inquit, Autumnus ipso colore indicium faciet, quid tutò carpas, quidque adhuc relinquas.

11. *Distinguet Autumnus.*] Autumnus tibi fructus maturos depinget, id est. tempus subsequens istam tibi virginem maturabit.

12. *Purpureo varius colore.*] Id est, distinctus & ornatus purpureo colore, id est, pomis & uvis purpurei coloris. *varius* ni fallor, idem ferè valet, quod πεποικιλμένος, id est, distinctus ac depictus. *Torrent.*

13. *Jam te sequetur.*] Puella, quæ propter ætatem immaturam te nunc refugit, propediem matura, te ultrò petet. *Curri, &c.*] Non tarda est ætas, cito pede labitur. *Ferox ætas.*] Sic juventutem vocat, quod ætas illa ob sanguinis fervorem feroces nos faciat. *Torr.*

14. *Et illi, quos.*] Et ætas, id est, tempus adjiciet tuæ Lalagi florentes annos, quos tibi detraxit, id est, illa maturescet, tu verò senesces. *Quos tibi dempserit.*] Tibi, hoc est, ætatis tuæ flosculo, ut quod tibi decedit, illi accedere quodammodo videatur. *Torrent.*

15. *Jam proterva.*] Jam vel ipsa tacente, vultus ille protervus ac lubricus, indicio erit, ultrò eam maritum appetere. *Jam proterva.*] Jam tua Lalage te maritum petet fronte inverecunda, id est, non pudebit eam maritum petere.

17. *Di-*

Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris: albo sic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Gnidiusve Gyges:
Quem si puellarum insereres choro,
Mire sagaceis falleret hospites:
Discrimen obscurum, solutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

ODE VI. προσφωνητική.

Ad SEPTIMIUM.

Optat habere suæ senectutis sedem, Tibur, & Tarentum, quorum laudat amœnitatem.

SEPTIMI *Gades aditure mecum, &*
Cantabrum indoctum juga ferre nostra, &
Bar-

17. *Dilecta, quantum.*] Dilecta à quocunque, qui eam viderit, magis quam Pholoë, & Chloris fœminæ pulcherrimæ. *Fugax.*] Viros fugiens, ut inde plus ametur.

18. *Albo sic humero.*] Lalage sic splendens humeris albis, quemadmodum luna pura, id est, luna nullis nebulis obducta resplendet in mari tempore nocturno.

20. *Cnidiusve Gyges.*] Puer formosissimus Cnidius dictus ex Cnido insula Veneri dicata.

21. *Quem si puellarum.*] Quem Gygen, si inter puellas prostitueres, discrimen obscurum, id est, parva differentia falleret peregrinos quantumvis acutos, & perspicaces. Nam ignoraretur ille ab hospitibus, qui eum aspiciant, quia crinibus longis utitur, & intonsis, faciemque habet tam venustam, & politam, ut ambigi possit, sit ne puer, an puella.

23. *Discrimen obscurum.*] Incertum, quod ægre internosci queat.

24. *Ambiguo vultu.*] De quo ambigeres ad obtutum, masculusne esset, an puella. *Cruquius.*

1. S*Eptimi Gades.*] Porphyrion vocat hunc Septimium equitem Romanum, Horatii commilitonem. Amicum certe fidelissimum fuisse necesse est, qui ad tam longinqua & dissita loca comitem se offerat. *Torrentius. Gades aditure.*] Qui, si opus est, mecum aditurus es Gades ultimam Hispaniæ insulam.

2. *Cantabrum indoctum.*] Cum hæc scribebat Horatius, nondum Agrippa Cantabriam Augusti auspiciis perdomuerat. *Torrentius.* De Cantabrorum moribus & vitæ genere, Strabo lib. 3. De victoria Cæsaris in Cantabros, Astures, &c. *Florus* lib. 4. cap. 12. *Cantabrum indoctum.*] Populum Hispaniæ ferocissimum, qui nondum didicit Ro-

mano

Barbaras Syrteis, ubi Maura semper
Æstuat unda:
Tibur Argeo positum colono
Sit mea sedes utinam senecta,
Sit modus lasso maris, & viarum,
Militiaque.
Unde si Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galesi
Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omneis
Angulus ridet: ubi non Hymetto

Mella

mano Imperio obedire.

3. *Barbaras Syrtes.*] Syrtes inhospitales. Vide Od. XXII. lib. I. *Ubi Maura.*] Ubi unda Africana veluti fervens exundat. *Maura unda*] Cruquius dubitat, an non legendum *Malva*, quod flumen esse dicit maximum ab Oriente ad Mauritaniam Tingitanam, quæ Africæ est ultima. *Orosius* lib. I. cap. 2.

5. *Tibur Argeo.*] Duo fidelissimi codices *Argivo. Positum colono.*] Tibur conditum à Tiburno colono Argivo.

7. *Sit modus.*] Utinam Tibur sit finis mihi, navigationibus, itineribus, & militia defatigato.

9. *Unde, si Parcæ.*] A quo Tibure si Parcæ, id est, tres sorores lanificæ (Erebi, & Noctis filiæ) me prohibent.

10. *Pellitis ovibus.*] De ovibus Tarentinis, quas & *Græcas* vocabant, loquitur; quæ ad hirtarum differentiam *tectæ* etiam & *pellitæ* dicebantur; quod pellibus desuper adversus aëris injuriam tegebantur, uti cæteris molliores. Varro lib. II. cap. II. rei rust. Colum. lib. 7. cap. 4. Errant itaque qui *pullatis* legi debere contendunt. *Torrent. Pellitis ovibus.*] Adibo Galesum Calabriæ fluvium juxtà Tarentum, ubi oves aliis pellibus præterquam suis sunt coopertæ propter excellentem lanæ bonitatem, ne sua vellera inquinentur ad tincturæ nocumentum.

11. *Et regnata petam.*] Et adibo Tarentum, in quo regnavit Phalantus Lacedæmonius, quo duce Lacones Apollinis oraculo Tarentum condiderunt. *Regnata petam Laconi.*] Tarentum dicit, quæ urbs fuit magnæ olim Græciæ clarissima, sita in peninsula: unde & *angulum* appellat Poëta. & originem quidem à Cretensibus habuit, quorum Dux *Taras* Neptuni filius, ei nomen dedisse traditur; idque veteres etiam nummi attestantur: postea vero Parthenii Lacedæmone incertis patribus orti, duce Phalanto locum occuparunt, ac cum pleraque alia, tum flumen ibi repertum patriis nominibus appellarunt. vide Justin. lib. 3. *Torrent.*

14. *Ridet, ubi non.*] Arridet, placet. *Ubi non Hymetto.*] Ut inter vina *Falerno*, sic inter mella *Hymetto*, palma olim dabatur. At Tarentina mella cum Hymettiis contendere vult Horatius, cum *decedendi* verbo utitur. Nemo enim inferiori, aut etiam pari de via cedit, vel prætereunti assurgit. Qui honor cum majoribus tantum tribuatur, hinc μεταφορικῶς *decedere* & *assurgere* dicimus.

Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro:
Ver ubi longum, tepidasque præbet
Jupiter brumas, & amicus Aulon,
Fertili Baccho minimum Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Postulant arces: ubi tu calentem
Debita sparges lacryma favillam
Vatis amici.

ODE

cimus, pro imparem se fateri. *Torrent. Hymetto.*] Ubi mella non dant locum, id est, ubi mella non sunt deteriora melle suavissimo, quod colligunt apes in Hymetto Atticæ monte, thymo, aliisque herbis odoriferis abundante.

16. *Bacca Venafro.*] Et ubi oliva propter bonitatem contendit cum oliva, quæ oritur in Venafro, oppido in Campaniæ littore sito: vel pro agro ei oppido vicino: oleumque Venafranum commendat Serm. 2. & 8. lib. 2. De quo etiam Plin. lib. 15. cap. 2. unde & Martialis distichon illud lib. 13. intelligitur:

Hoc tibi Campani sudavit bacca Venafri,
Unguentum quoties sumis & istud olet.

18. *Iuppiter.*] Aër. *Aulon Fertili Baccho.*] Sic pleraque exemplaria. *Canterus* tamen & *Passeratius* existimant legendum esse *fertilis*. Ego veterem lectionem servo, ut Aulon Baccho fertili *amicus* ab Horatio dicatur, quemadmodum *Bacchi cura Falernus ager* à Tibullo. Possumus etiam sic interpretari, ut *fertili Baccho* sexti casus sit per Metonymiam pro vite, cujus feracitate Aulon amicus sit dominis, nempe ob commoda quæ inde proveniunt. *Torrent. Aulon.*] Aulon mons est Tarento vicinus, ferax, fertilis uvis, cujus uva non invidet, id est, non cedit, neque est deterior uvis Falernis. De Aulone monte Martialis:

Nobilis & lanis & Baccho fertilis Aulon,
Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

21. *Ille te mecum.*] Ille locus, ubi hæc omnia sunt. *Beatæ.*] Beatæ arces, id est, fertiles montes.

22. *Postulant arces.*] Non frustrà *arces* dixit, ob arcem illam Tarenti olim munitissimam, de qua Polybius Fragmento lib. 8. & Liv. lib. 25. & alioqui loca omnia editiora *arces* vocant poëtæ. *Torrent. Ibi tu calentem.*] Ibi tu mihi mortuo justa persolves, favillam calentem, id est, cineres meos lachrymis conspergens.

23. *Debita sparges.*] Quod supremum est lugentis defunctum amici munus, postulat, ut conditos urna cineres lacrymis spargat. hinc illa passim obvia in Epitaphiis verba, CVM LACRYMIS POSVIT. Quin & ampullæ in urnis reperiuntur exiguæ, quas impletas lacrymis sepulcris inferebant. usque adeo & non humari & sine lacrymis humari infaustum erat: ut

Nos viles animæ inhumata infletaque turba.

Torrent. *Debita sparges.*] Lachryma debita propter nostram amicitiam.

24. *Vatis amici.*] Tui Horatii.

I. Sæpè

ODE VII. Ad POMPEIUM; Vel ut alii, POMPILIUM VARUM.

Cui reditum gratulatur in patriam.

O SÆPE mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Dîs patriis, Italoque cælo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitenteis
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos, & celerem fugam
Sensi, relicta non bene parmula:

Quum

1. SÆpe mecum.] Ordo est, ô Pompei prime meorum sodalinm sæpè deducte mecum in ultimum tempus (id est, qui sæpe mecum deductus fuisti à Bruto in periculum mortis) quis redonavit te Quiritem diis patriis Italoque cœlo? id est, quis te patria ejectum, iterum fecit civem Romanum? *Tempus in ultimum.*] Vocat *ultimum* tempus, ut aliubi *supremum*, quo morti proximos nos esse credimus. *Torrent.*

3. *Redonavit.*] Tanquam postliminio reversum alloquitur, hoc est, qui ab hostibus captus, ad patriam remeaverit, & jus Quiritum recuperaverit. *Torrent.*

4. *Diis patriis.*] Sic Virg. 2. Æneid. *Dii patrii servate domum.* ut apud Græcos θεοὶ πάτριοι & πατρῷοι. Macrob. lib. 3. cap. 4. *Italóque cælo.*] Italæ regioni.

5. *Prime sodalium.*] Princeps, vel amicissime meorum sodalium.

6. *Morantem sæpe.*] Diem longum, æstivum.

7. *Fregi.*] Diem frangere, est partem diei in vino & poculis ponere, & transigere. Vide Oden 1. lib. 1. *Coronatus nitentes.*] Habens capillos coronatos, & delibutos Malobathro, quod est unguentum Syrium pretiosissimum, factum ex folio in Indicis paludibus nascente sine radice.

8. *Malobathro Syrio.*] Jos. Scaliger in Propert. *Syrium* dici vult, non quod in Syria nasceretur, sed quod ex India, ubi nascitur, Antiochiam Syriæ emporium adveheretur. Græci μαλάβαθρον scribunt, & per antonomasiam φύλλον appellant, ut Latini *folium*, unde *foliatum.* Vide Plin. lib. 12. cap. 4. *Torrent.*

9. *Philippos.*] Ubi Cassius, & Brutus sunt victi.

10. *Sensi, relicta.*] Vidi, & expertus sum. *Relicta parmula.*] Probrosum enim militi hastam clypeumve metu abjicere; quod qui faciunt ῥιψάσπιδες appellantur. Atque adeò apud Græcos omnes infamia notabantur, qui ordinem deserebant, aut clypeum abjiciebant. Sed & Modestinus Jurisconsultus lib. 3. de re Militari: *Miles*, inquit, *qui in bello arma amisit, vel alienavit, capite punitur.*

Quum fracta virtus, & minaces
(Turpè) solum tetigêre mento.
Sed me per hosteis Mercurius celer
Denso paventem sustulit aëre:
15 *Te rursus in bellum resorbens*
Unda fretis tulit æstuosis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem:
Longaque fessum militia latus
Depone sub lauru mea: nec

Par-

tur. Torrent. *Non benè parmula.*] Indecorè, quia fugi clypeo abjecto.

11. *Quum fracta virtus.*] Bruti scilicet, sub quo tunc militavit Horatius. Nam ad Bruti exitum eum respexisse arbitror. Desperatis enim rebus suis, cum moti decrevisset, frustrà se virtutem coluisse, quæ inane tantum nomen esset, re ipsa Fortunæ serviret, conquestus est. Dio lib. 47. *Torrent. Et minaces.*] Quum Cassius, & Brutus, vel eorum milites de virtute sua gloriantes turpiter ceciderunt.

12. *Turpe solum.*] Terram cruore fœdatam cum suis mentis tetigere. *Solum tetigere mento.*] Solent qui in vulnera procumbunt prono capite dentes labris infigentes mordicus terram appetere, & quidem ferocissimi quique, ne dolore victi vocem aliquam edant indignam sua existimatione ac priore vita. Sic Virg.

Procubuit moriens & humum simul ore momordit. Torrent.

13. *Mercurius celer.*] Hic Mercurio salutem suam acceptam fert, quod Philippensi acie non perierit; alibi Fauni, alibi Musarum beneficio periculum arboris bellique evasisse. Facetè autem de se ipso narrat, quod de Hectore, de Ænea Homerus, quos Venus atque Apollo caliginoso tectos aëre, præsenti periculo eripuere. *Torrent.*

14. *Denso paventem.*] Nube, quæ densior est aër.

15. *Resorbens.*] Retrahens; Metaph. ducta à Charybdi, qua significat, Pompejum cum impetu mentis & furore correptum, ad Bruti partes esse reversum.

16. *Fretis æstuosis.*] Æstus marinos appellant boni scriptores, maris accessus & recessus: maris fervorem. *Undam* autem resorbentem dixit, ut exprimeret vim nominis Græci ἄμπωτις, quasi ὕδατος ἀνάπωσις, id est, aquæ resorptio aut repotio. *Lamlinus. Fretis æstuosis.*] Per freta æstuosa, id est, bella ferventia.

17. *Ergo obligatam.*] Vult, ut voti reus votum solvat, ipse ei cœnam adventitiam daturus, ut Numidæ dedit lib. 1. Od. 36. *Dapem* igitur pro sacrificii adipe interpretor. Alii cœnam ipsam à reduce ipso posci volunt, non ab Horatio præberi; sed repugnat, quod sequitur:

— Latus depone sub lauru mea, &c. Torrent. *Obligatam redde dapem.*] Promissum, ac debitum redde epulum.

18. *Latus.*] Pro corpore: latera namque corpus utrimque ut validi muri suffulciunt: hinc ad sanitatis conservationem & corporis firmationem monuerunt majores, lateribus parcendum. *Cruquius. Latus.*] Corpus.

19. *Sub lauru.*] Sub meo patrocinio; nam laurus est incolumitatis, & custodiæ symbolum.

20. *D'sti-*

Parce cadis tibi destinatis.
Oblivioso lævia Maßico
Ciboria exple: funde capacibus
Unguenta de conchis. quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? quem Venus arbitrum
Dicet bibendi? non ego sanius

Bac-

20. *Destinatis.*] Vasis vinariis ad tuum reditum reservatis.

21. *Oblivioso.*] Imple ad summum, & ebibe ciboria levia, (id est, expolita, pocula capaciora) Massico oblivioso, id est, vino Campaniæ impleta, quod vinum liberius epotum oblivionem malorum affert, vel per se, vel propter somnum subsequentem.

22. *Ciboria.*] Κιβώριον Ægyptium nomen esse testatur Hesychius de certo poculi genere. Idem affirmat Athenæus initio lib. 3. non quod propriè poculum significet, sed fabæ Ægyptiæ sive folium, sive florem, aut fructum potius, ad cujus similitudinem facta pocula *ciboria* appellentur. Vide *Had. Iunium* Animadv. lib. 1. cap. 10. *Torrent.* Turneb. lib. 1. cap. 10.

22. *Exple.*] Ad puerum, infunde ad summum usque. *Cruquius.*

23. *Unguenta.*] Nullum apud veteres solenne sine unguentis & coronis floribusque convivium. *Torrent. Conchis.*] Testis, in quibus unguenta servabantur.

24. *Udo Apio coronas.*] Cum *udum* dicit, eam ut puto, apii speciem intelligit, quod *eleoselinon* seu *palustre* vel *rusticum* vocant, ripas amans. Quamquam ad coronamenta quod attinet, idem hortensis apii, qui & rustici, usus: ut lib. 4. Od. XI. Verum merito dubitari posset, cur ad conviviorum coronas usi olim sint apio, cum mœstum ac lugubre semper habitum fuerit. Sepulcra enim apio coronari sunt solita; unde τοῦ σελίνου δεῖται, id est, *apio indigere ægrotantem* dicebant, cum exigua esset spes. Idem de myrto dici potest. An dicemus, ideo fortassis eadem quæ funeribus, etiam conviviis admiscuisse veteres, ut mortalitatis memores, tanto hilarius agerent? An potius diversis rationibus eadem re, cujus variæ naturæ sint, aliter atque aliter nos uti posse? Apium resistere creditur ebrietati, & Myrtus Veneri sacra. Conviviali itaque lætitiæ conveniunt. Vide *Torrentium* hac de re pluribus in hunc locum differentem. Victor. Var. lect. lib. 16. cap. 2. *Deproperare.*] Celeriter nectere, & ex Apio & Myrto concinnare coronas in conviviis assuetas.

25. *Venus arbitrum.*] Venereus talorum, vel tesserarum jactus regem bibendi conviviique magistrum efficiebat, quem jactum alii putarunt esse numerum ter senarium: alii, quum omnes tali jacti cadebant dissimiliter, vultuque diverso apparebant.

26. *Dicet bibendi.*] Eleganter Poëta juris verbo usus est. Prætor enim ut *dare*, sic *dicere* quoque & *addicere judicem* vel *arbitrum* dicitur, quem caussæ cognitioni præficit. *Torrent. Arbiter bibendi*, συμποσίαρχος, præfectus convivii. *Franc. Lusinus*, lib. 2. cap. 12. *Dicet bibendi.*] Dabit. *Non ego sanius.*] Certè ego Horatius in hoc lætissimo nostro convivio, etiam ad furorem usque lætus ero; & non temperantius, non sanius bacchabor & bibendo insaniam, quam Edoni Thraciæ populi bibacissimi

& fu-

Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

ODE VIII. προσλαλική.

In JULIAM BARINEN.

Non est cur Barini juranti credatur, quum nullas perjuriorum det pœnas, sed potius ex iis pulchrior exoriatur.

ULLA *si juris tibi pejerati*
Pœna, Barine, nocuisset unquam:
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui,
Crederem. sed tu, simul obligasti
Perfidum votis caput, enitescis
Pulchrior multo: juvenumque prodis
Publica cura.

Ex-

& furiosi. Quippe te tanto amico præter omnem spem & exspectationem recepto, dulce mihi & gratum est furenter potare, bacchari & insanire; atque ebrium discurrere & saltare. *Lubinus.*

27. *Edonis.*] Thraciæ populo bibacissimo. *Recepto.*] Amico præter spem mihi reddito.

28. *Furere est.*] Furenter potare, & bibere.

1. J*Uris pejerati.*] Iurare est religiose aliquid affirmare, quod perinde servetur ac si jus esset; unde & *jurejurare* idem quod *jurare*: sic & *jus pejerare* dixit Horatius; & *jus pejeratum* pro perjurio. Cujus pœnæ si ullum, inquit, in te vestigium exstaret, possem juranti credere; nunc vero cum pejerasse etiam prosit, quid dicam aliud, quam amantium perjuria Deos negligere? *Torrent.* *Iuris tibi pejerati.*] Jurisjurandi abs te violati, id est, perjurii.

3. *Dente si nigro.*] Ridicule, quæ perjuræ meretrici metuendæ sunt pœnæ, enarrat. Credebat enim veterum superstitio eos, qui Deos pejerando lædere veriti non fuissent, aliqua corporis parte mutilari debilitarique. *Torrent.* Turneb. lib.26. c.31. *Dente si nigro fieres.*] Si minima parte corporis fieres deformior.

5. *Crederem.*] Crederem tibi juranti, vel crederem, Deos esse vindices perjurii in rebus amatoriis. *Sed tu simul obligasti.*] Hoc est, tuo ipsius voto malum tibi imprecata es. In omni enim jurejurando tacita quædam inest execratio, qua ob contemptam religionem obstringitur is qui pejerat. Quod autem capiti precamur, toti homini precamur. Caput enim principale est, unde cujusque imago qualis sit cognoscitur. Quare locus ille religiosus efficitur, ubi caput sepultum est, non etiam ubi cætera membra sine capite. *Torrentius.* *Simul obligasti.*] Simulac, id est, postquam per caput tuum jurasti ac te obstrinxisti. Nam qui vota facit ac se devovet, ligare se intelligitur. *Salmas.*

8. *Publica cura.*] In publicum prodis à multis juvenibus unicè amata.

9. *Ex-*

Expedit matris cineres opertos
Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidaque divos
Morte carenteis.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa, rident
Simplices Nymphæ, ferus & Cupido
Semper ardenteis acuens ſagittas
Cote cruenta.
Adde quod pubes tibi creſcit omnis:
Servitus creſcit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt,

Sæpe

9. *Expedit matris.*] Utile eſt tibi, & aliis (ſi perjuria non puniantur) matri mortuæ promiſſa non perſolvere. *Matris cineres.*] Cujus manes ſe. per eos pejerando læſerit, ac tantam cineri atque oſſibus ejus injuriam intulerit. Per oſſa enim & cineres ſuorum jurare & obteſtari ſolitos antiquos, notum eſt ex Tibull. lib. 3.

Parce per immatura tuæ precor oſſa ſororis
Sic bene ſub tenera parva quieſcat humo.

Torrent.

10. *Et toto taciturna.*] Et omnem mundi majeſtatem fallere, ſcilicet ſydera quæ ſunt viſa nocte ſilenti. *Toto taciturna, &c.*] Tale hoc Æneæ jusjurandum lib. 4.

—— *Per ſidera juro,*
Per ſuperos, & ſi qua fides tellure ſub ima eſt.

Et lib. ix.

—— *Cœlum hoc & conſcia ſidera teſtor.*

12. *Morte carentes.*] Deos immortales ἀθανάτους. Nihil enim vulgatius quam per illos jurare.

13. *Ridet hoc Venus.*] Hæ perpetuæ amantium inter ſe querimoniæ. Qualis illa etiam Ariadnes longe pulcerrima apud Catull. (dat.

Nunc jam nulla viro juranti femina cre-

Quod ergo *Venerem ridere* ait Horatius, id ad conſuetum muliercularum jusjurandum referemus, per Junonem ſuam Veneremque jurantium. *Torrentius. Ridet hoc.*] Hoc deridet Venus.

—— *Perjuria ridet amantum*
Jupiter, & ventos irrita ferre jubet.

Tibullus.

14. *Simplices Nymphæ.*] Nymphæ faciles, minime malæ, non iracundæ Veneris comites, nimirum Jocus, Riſus, Fletus.

16. *Cote cruenta.*] Quam Deus ſcilicet ille telis ſuis acuendis non aqua, ut fieri ſolet, ſed cruore perfundat, amantium malis gaudens. *Torrent. Cote cruenta.*] Cote aſperſa ſanguine ſagittarum, quæ in illa cote acuuntur, vel, cruenta dicitur cos, propter cædes ex amore orientes, vel, quod immoderatus amor exitium amantis maturet.

17. *Pubes tibi creſcit.*] Juventus perjurii tui, & doli meretricii ignara.

18. *Servitus creſcit nova.*] Amatores accedunt novi, qui tibi ſerviant. *Nec priores.*] Nec veteres amatores domum tuam relinquunt, quamvis id ſæpe minentur propter tuum perjurium.

20. *Sæpe*

Sæpe minati.
Te suis matres metuunt juvencis,
Te senes parci: miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

ODE IX. παραμυθητική.

Ad VALGIUM.

Ut tandem aliquando mortem pueri sui Mystæ deflere desinat.

NON *semper imbres nubibus hispidos*
Manant in agros, aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque: nec Armeniis in oris
Amice Valgi, stat glacies iners

20. *Sæpe minati.*] Ut de se Tibullus ait:

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

21. *Juvencis.*] Matres filiis suis juvenibus metuunt, ne à te corrumpantur.

22. *Te senes parci.*] Senes etiam te metuunt, ne dilapidetur patrimonium liberis suis relictum. *Miseræque nuper Virgines.*] Id est, quæ minus formosæ sunt & amabiles, juvenibusque nuper in matrimonium collocatæ, metuunt, ne tua popularis *aura*, ne publicus favor raræ tuæ pulchritudinis & venustatis, illorum maritos in tui amore occupatos detineat & retardet, illosque in se amandis segniores reddat. *Lubinus.*

24. *Aura maritos.*] Torrentius *auram* pro vento interpretatur, ut eleganti similitudine novos maritos meretriculæ forma, veluti vento aliquo, in via retardari detinerique significet. *Aura maritos.*] Ne tui odores, venustas, & blanditiæ, maritos suos ab sese alienent, inque tuo amore occupatos detineant.

1. N*On semper.*] Primi versus octo, nihil quam continent ab adjunctis, hyemis inertis & penitus inamœnæ descriptionem, ita ut eorum sententia sit, non semper est hyems. Quo argumento & ordine naturæ vult monere Valgium, non semper esse dolendum. *Cruquius.* *Non semper imbres nubibus.*] Imbres è nubibus non semper manant in agros asperos, horridos, & senticosos, id est, non est semper hyems.

2. *Mare Caspium.*] Mare in Scythia.

3. *Vexant inæquales.*] Rectè *vexari mare inæqualibus procellis* dicit. Mare enim natura planum est, unde & *æquor* appellatum. Commotum vero exasperant ventorum procellæ; quod *vexare* vocat Horatius, quoniam quietum esse non sinunt. *Torrent.* *Inæquales procellæ.*] Procellæ tempestuosæ, quæ mare reddunt inæquale.

4. *Usque.*] Semper. *Armeniis in oris.*] Armeniæ regio est in Asia inter montes Taurum, & Caucasum sita.

5. *Iners.*] Glacies, quæ fluvios & agros efficit pigros, atque otiosos.

Menseis per omneis: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis
Mysten ademptum: nec tibi Vespero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.
At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omneis Antilochum senex
Annos: nec impubem parentes
Troilon, aut Phrygiæ sorores
Flevêre semper. desine mollium
Tandem querelarum, & potius nova

Can-

7. *Querceta.*] Cruquius ex Bland. codice, probat legendum esse *Querqueta*. *Querceta Gargani.*] Quercus altæ in Gargano Apuliæ monte, non semper ventis agitantur.

8. *Foliis viduantur.*] Vide l. 1. Od. 10. *Et foliis.*] Nec foliis semper nudantur orni, id est, fraxini sylvestres.

9. *Tu semper.*] Tu assiduè insequeris Mysten mortuum carminibus Elegiacis ad fletum provocantibus. *Urges flebilibus, &c.*] Ut *urgere opus* dicimus, pro assidue esse in opere: sic dictum hoc ab Horatio, tu Mysten mortuum assidue deploras ac defles. *Lambin.*

10. *Nec tibi Vespero.*] Pulchrè ait Varro lib. 3. Rei Rust. cap. 5. *Lucifer interdiu, noctu Vesperus dicitur.* Horatius minus accurate Vesperum vocat etiam interdiu. Vide Plin. lib. 5. cap. 8. *Torr. Nec tibi Vespero.*] Nec mane, nec vesperi Mystis amor te deserit. Est Vesper stella Veneris, quæ Solem occidentem subsequens, dicitur Vesper, orientem verò antegrediens nuncupatur Hesperus, vel Lucifer.

12. *Fugiente Solem.*] Hoc est, ante Solis ortum illucescente. *Cruquius.*

13. *Ter ævo functus.*] Nestorem significat. Sciendum præterea, *ætatis* appellatione, annos triginta intelligi & errare illos qui autumant Nestorem trecentos annos vixisse. *Lambin. Hartungius. Ter ævo functus.*] Nestor (qui tertiam ætatem hominum vivebat, id est, nonaginta annos) non semper ploravit Antilochum filium suum ex Euridice, cæsum in prælio ab Hectore.

14. *Amabilem Antilochum.*] Meritis sane suis *amabilem* dixit Antilochum, qui patri Nestori jam saucio, in acie periclitanti adversus Memnonem succurrens, ipse pro patre occubuerit. *Torrent.*

15. *Impubem parentes.*] Imberbem Troilum Priami filium.

16. *Aut Phrygiæ sorores.*] Aut Troili sorores, Polyxena, Cassandra, &c.

17. *Desine mollium.*] Desinere pro relinquere apud optimos auctores quarto ferè casui adjungitur. Cic. *Libenter me hercule artem desinerem.* Et Gellius, *desinere artem athleticam.* Torrent. *Desine mollium.*] Desine à muliebribus querelis; Græcorum more ponitur Genitivus post Verbum finiendi.

19. *Tro-*

Cantemus Augusti trophæa
Cæsaris, & rigidum Niphaten,
Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices,
Intraque præscriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

ODE X. σαπφική.

Ad LICINIUM.

Mediocritas & animi æquabilitas in utraque fortuna est ferenda.

RECTIUS *vives, Licini, neque altum*
Sem-

19. *Trophæa.*] Cæsaris victorias; sunt enim trophæa victoriæ signa. Legendum *Tropæa.* Vide Lubin. libro 2. capite 12.

20. *Et rigidum Niphaten.*] Et cantemus Niphaten, qui vel frigidus est Scythiæ fluvius, vel mons est Armeniæ nive horridus, & inaccessus. *Rigidum Niphaten.*] Bene *rigidum*; quod ipsa nominis ratio ostendit: à nivis enim defluxu dictus *Niphates*, qui Armeniæ mons. Et per *Medum flumen*, Euphraten intelligit. De Parthis ergo sive Medis hic loquitur Poëta, qui & Armenia hinc cesserant, & signa militaria Augusto restituerant. *Torrent.*

21. *Medumque flumen gentibus.*] Et cantemus Mediæ flumen adjunctum gentibus nimirum Armeniis, Parthis, & aliis à Cæsare victis. Cantemus (inquam) hos fluvios, quia minores aquarum globos jam volvunt; nam sentientes se cum Armeniis, & Medis esse debellatos, angustius fluunt propter acceptæ cladis dolorem. *Gentibus additum.*] Quin cantemus rigidum illum & frigore horridum Niphatem, & Medum flumen, quasi acceptæ cladis sensu triste & dolore adfectum, suisque gentibus, Parthis, Medis, Augusti virtute devictis additum, vicinum, & adjacens una lugere, minusque superbè de se sentire, minus tumide fluere, minores aquarum globos ac vortices volvere, seque pudore quasi constringere. *Lubin.*

23. *Intraque præscriptum Gelonos.*] Et cantemus Gelonos Scythiæ Europææ populos, intrà exiguos terminos ab Augusto præscriptos equitare, id est, non excurrere, & vagari, ubi libuisset.

UT *ex epigraphe quadam conjicit Torrentius, Is fuit* L. Licinius Varro Muræna, *Terentiæ, Mæcenatis ac Proculeji frater: qui si Horatii præceptum ac fratris Proculeji exemplum secutus, fortunam ferre potuisset, non tam tristem exitum, in Augusti perniciem conspirans, sortitus esset. De quo Dio initio lib.* 54. Lubinus *M. Licinium Crassum, Prætorem Romanum fuisse indicat.*

1. *Rectius vives.*] Exorditur allegoricôs, à remotione vitæ in repub. nimis splendidæ, propter æmulationis pericula, & omnino abjectæ, propter convicia: hortaturque Licinium, viam vitæ mediam ut ingrediatur, si volet bene tutoque vivere. *Cruquius. Rectius.*] Facilius, commodius. *Neque altum.*] Est Allegoria, qua significat, neque sublimia nimis appetenda, neque quod ad infima, & sordida metus gratia sic debemus descendere, ut nulla habeatur

 digni-

Semper urgendo: neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.
AUREAM *quisquis mediocritatem*
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti, caret invidenda
Sobrius aula.
Sæpius ventis agitatur ingens
Pinus, & celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina monteis.
Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem bene præparatum
Pectus. informeis hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet. non, si male nunc, & olim

Sic

dignitatis ratio. *Altum.*] Pro alto mari. *Altum* enim nunc, quod superius, nunc quod inferius est, significat: nunc quod magnum & gloriosum, nunc quod pressum & obscurum. Exempla Nonius suppeditabit. *Torrent.*

2. *Semper urgendo.*] Semper occupando profundum mare, in alto mari semper navigando.

3. *Cautus.*] Cautus reformidas.

4. *Littus iniquum.*] Littus flexuosum & clivosum: vel littus nautis, propter vada, & saxa, periculosum.

5. *Auream mediocritatem.*] *Aurea* vocamus, quæcunque vel pulcra vel pretiosa sunt. Nihil autem mediocritate aut pulcrius, aut pluris æstimandum. Atque adeo in omni vita medium illud consectari debemus, in quo consistit, quod rectum est atque perfectum. Ut Aristoteles De morib. ad Nicomachum lib II. *Torrent.*

6. *Obsoleti.*] Domicilii, paupertate squalidi.

7. *Invidenda.*] Caret aula sumptuosa, quæ propter magnificentiam cadit in invidiam.

10. *Graviore casu.*] Hinc illud Juvenalis: *Tolluntur in altum Ut casu graviore ruant.*

11. *Decidunt turres.*] De alto ruunt.

12. *Fulmina montes.*] Lambinus ait, in codicibus aliquot se reperisse *Fulgura*, eamque lectionem complectitur. At omnes Torrentii codices *fulmina* habent, quod & melius est.

13. *Sperat infestis, metuit secundis.*] Pectus benè præparatum, id est, animus bene institutus, in rebus adversis fortunam bonam sperat, in secundis metuit alteram sortem, id est, fortunam malam.

15. *Informes hyemes.*] Hyemes assiduis imbribus terram deformantes.

17. *Summovet.*] Idem abducit. *Non si male nunc, &c.*] Posthac. Non semper eadem manet fortuna.

18. *Quen-*

Sic erit. quondam cithara tacentem
Suscitat Musam: NEQUE *semper arcum*
Tendit Apollo.
Rebus angustis animosus, atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento nimium secundo
Turgida vela.

ODE XI. συμβουλευτική.

Ad Q. HIRPINUM.

Omissis curis, vivendum est hilariter.

QUID *bellicosus Cantaber, & Scythes,*
Hirpine Quincti, cogitet, Adria
Divisus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in usum
Poscen-

18. *Quondam cithara tacentem.*] Apollo non est semper iratus, sed quondam, id est, interdum citharam ad cantandum provocat

21. *Rebus angustis animosus.*] In rebus difficilibus fortis esto, animoque plenus, in secundis humilis esto, & animum contrahe.

22. *Idem.*] Quisquis es.

23. *Contrahes vento.*] Canterus novar. lect. lib. 4. cap. 2. in codice ut ait, pervetusto, *Contines* scribi affirmat: ipse autem *contine* legendum existimat. *Contrahes vento.*] Supprimes vela vento nimium prospero & secundo inflata, & turgida.

1. QUid bellicosus.] Ordo est: ô Q. Hirpine, remittas quærere quid cogitet bellicosus Cantaber, & quid cogitet Scythes divisus objecto Adria. *Cantaber & Scythes.*] Eodem tempore, quo gestum in Hispania bellum, Scythæ quoque tumultuabantur. Quo se macerare Quinctium vetat, timentem ne quid inde damni accipiat. *Torrent. Cantaber, &c.*] Populus Hispaniæ, vide supra Ode VI. *Scythes.*] Gens orientalis, vide Ode XXXV. lib. I.

2. *Quincti.*] Gentis Quinctiæ cognomina *Cincinnatus, Barbatus, Capitolinus, Crispinus:* an etiam *Hirpinus* nescio. Hirpini sane Apuliæ populi. Cæterum Quinctii Alba Romam traducti fuere. *Torrent. Adria divisus.*] Loci intercapedo & Adriatici maris interfusio inter Romanos & Scythas, faciunt ad securitatem Quinctio promittendam, ne ita sollicitus sit ad quemvis rumorem. *Cruquius.*

3. *Divisus objecto.*] Scythes sejunctus à nobis maris Adriatici interfusione. Adria in neutro genere ponitur pro mari Adriatico.

4. *Nec trepides in usum.*] Nec festines quærere in hac ætate juvenili, parcendo in usum ævi, id est, vitæ totius, etiam senilis, quæ paucissimis est contenta. *Cruquius. Nec trepides in usum.*] Nec sis anxius propter usum vitæ, quæ pauca poscit, quia vita brevis est.

 5. *Fu-*

Poſcentis ævi pauca. fugit retro
Levis juventas, & decor, arida
Pellente laſcivos amores
Canicie, facilemque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis: neque uno luna rubens nitet
Vultu. quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?
Cur non ſub alta vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temere, & roſa
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriaque nardo

Pota-

5. *Fugit retro.*] Imberbis juventus tandem ſeneſcit.

6. *Levis Juventas.*] Lib. 1. Ode 30. Deæ nomen eſt *Juventas*; hic ætatem ſignificat, ut & Ode 4. lib. 4. *Levis* autem mallem à λεῖος. *Arida canitie.*] Vel à corporis conſtitutione ſicca & frigida, quæ canos facit: vel μεταφορικῶς, ut *aridum victum, aridam vitam* dicimus, *hominem* quoque *aridum*, qualis Menedemus ille Terentianus, & quales fere ſenes omnes, avidi, parci, miſeri. *Torr. Levis juventas.*] Volucris & acer, ut *Cruquius* exponit. *Arida.*] Sicca ſenectute Venerem abigente, & ſomnum facilem, id eſt, ſomnum gravem, & longum: nam ſomnus ſenibus difficilis eſt, & brevis propter caloris defectum, & morborum moleſtiam.

9. *Non ſemper idem, &c.*] Hac ſucceſſione florum, viciſſim occumbentium mortalitatis noſtræ admonemur. Si ergo nihil tam venuſtum, nihil tam niridum, cujus decor diuturnus ſit, quod florum ac lunæ exemplo cernimus; cur animum imbecilliorem, quam ut æternum aliquid conſulere aut ſtatuere poſſit, Inani cura fatigamus? *Florum* verò *honorem* vocamus nitorem illum jucundiſſimum; ut *ruris honores*, fruges ipſas. *Torrent. Honos.*] Pulchritudo.

11. *Minorem.*] Inferiorem, quam ut furura Dei conſilia comprehendat.

13. *Cur non ſub alta.*] Ordo eſt: cur non potamus uncti dum licet jacentes ſic temerè, id eſt, in umbra jacentes, ſine ullis ceremoniis, ut caſus tulerit, nulla habita perſonarum ratione?

14. *Sic temere.*] Qualemcunque ſedem vel locum ex tempore præbebit humus: vel platanum pinumve oſtendere videtur, ſub qua ſine exquiſito aliquo cultu, roſa & nardo delibutus, potare velit. *Torrent. Steph.*

15. *Canos odorati capillos.*] Quid? an Horatius ſui parum memor, velit Hirpinum in juventa, in ætatis flore caneſcere, & ad amores hortari, à quibus abhorret arida canities? an *canos capillos* interpretabimur unguento delibutos & candidos reſplendenteſque? An alludit ad albam roſam, qua capillos velit internecti. *Cruquius. Odorati capillos.*] Habentes capillos odoratos roſa, id eſt, roſæ ſucco, vel ipſa roſa internexos.

16. *Aſſyriaque nardo.*] Unguento nardino. Eſt nardus herba in unguentis componendis laudatiſſima. *Aſſyria* pro Syria, non quod in Syria nardus naſcitur, ſed quod montis, in quo oritur

pars

Potamus uncti? dißipat Euius
Curas edaceis. quis puer ocyus
Restinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lympha?
Quis devium scortum eliciet domo
Lyden? eburna, dic age, cum lyra
Maturet, incomptum Lacænæ
More comam religata nodum.

pars una ad Syrios; pars altera ad Indos flectitur, unde dicta est Nardus Indica. Diosc. lib. 1.

17. *Euius.*] Bacchus.

18. *Quis puer ocyus.*] Loquitur Poëta, quasi jam sit in convivio, dicens, quis servus refrigerabit pocula ardentis vini Falerni prætereunte lympha, id est, quis refrigerabit pocula aqua fluviatili diluta, ne in ebrietatem incidatur?

20. *Prætereunte lympha.*] Ergo & fontis rivulum ibi fluxisse cogitemus. Quamquam & *prætereunte lympha*, dicere videri posset, pro obiter, ac proinde parce ac leviter infusa, quæ vini ardorem restingueret. *Torrent.*

21. *Quis devium scortum.*] Quis evocabit è domo sua Lyden, meretricem non publicam, sed secretius cognitam? quæ quum sit devia, id est, à via publica semota, minus est vulgaris, minusque omnium libidini exposita. *Devia* enim Latini vocant, quæ viam non habent, τὰ ἄνοδα, difficilia & ardua. *Salmas. Devium scortum.*] Quod deviando, domos cognitas oberrando, corpore merendo, cithara canendo, quæstum faceret. *Cruq. Eliciet domo.*] Hoc quoque meretriculæ nobilitatem arguit, quæ precibus blanditiisque perducenda esset, non ultro occurreret. *Torr.*

22. *Eburna, dic age, cum lyra.*] Ego cum Cruquio locum hunc sic ordinandum, intelligendumque censeo, ô puer age, dic Lydiæ, ut maturet venire cum lyra eburnea (erat enim fidicina) habens comam religatam in nodum comptum more Lacænæ, id est, pexum tantum, & negligenter compositum more mulieris Laconicæ. Festinantes enim mulieres pexum tantum capillum in nodum colligere consueverunt.

23. *Maturet incomptum.*] Sic plures & meliores codd. Alii vero legunt, *in comptum*, separatim. Verba hæc perturbata admodum sunt, adeo ut mendum subesse suspicer. Nam si *incomptam* & *nodo* legerimus, ut Xiphilinus legit, nihil planius aut apertius. Retenta vero communi scriptura, veteres sequor interpretes: ut, *maturet* & properet venire, *Lyde religata comam* in nodum Lacænæ more comptum. Vetat enim eam magno studio ornare comam. Nodum tamen, quo comam nulla alia arte excultam cohibebant, non vulgarem fuisse crediderim, sed aliquo ornamento comptum, quod amatorem allicere posset. Addam postremò Porphyrionem legere *religare*, pro *religata*, nec displicet. *Torrent.*

ODE XII. ἀντιφωνητική.

Ad MÆCENATEM.

Res graves & tragicæ carmini lyrico non conveniunt: soluta autem oratione res gestas Augusti Mæcenatem ipsum melius perscripturum: se nihil præter Lycymniæ formam, & res amatorias canere.

NOLIS longa feræ bella Numantiæ;
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare,
Pœno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:
Nec sævos Lapithas, & nimium mero
Hylæum: domitosque Herculea manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris: tuque pedestribus
Dices historiis prælia Cæsaris
Mæcenas melius, ductaque per vias
Regum colla minantium.

Me

1. NOlis longa.] Ne velis, nolle debes, ne jubeas, æquum est te nolle. *Numantiæ.*] Numantiam post bellum 18. annos, inter Romanos & Carthaginenses gestum, Scipio Africanus funditus delevit.

2. *Durum Annibalem.*] Annibalem fortem & laborum patientem: alii legunt *dirum*, id est, crudelem. *Siculum mare.*] Duilius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginenses prælio navali superavit, captis navibus 31. mersis 13. tribus hominum millibus cæsis, captis 7000.

4. *Aptari citharæ.*] A me decantari Lyricis carminibus.

5. *Lapithas.*] Lapithas ab Hercule in nuptiis Pirithoi devictos.

6. *Hylæum.*] Concinnè etiam Virgilius:

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

Aptiora enim, talis cum esset, arma habere non potuit. *Torrent. Hylæum, domitosque.*] Unum e Centauris mero nimium, id est, ex nimio meri potu superbum, & intolerabilem.

7. *Telluris juvenes.*] Gygantes terræ filios, Herculis subsidio superatos, bellum diis indixerant. *Unde periculum.*] Unde, id est, à quibus cœlum timuit periculum.

9. *Pedestribus.*] Historiis scriptis prosa oratione, quæ constat numeris, & pedibus, sed non certa lege strictis: sic Græci πεζὸν λόγον nominant.

11. *Ductaque per vias.*] Vias intelligo vicos urbis, per quos à Porta triumphali & ejusdem nominis ponte, triumphi pompa, usque in Capitolium ducebatur. *Torrent.*

12. *Regum colla.*] Regum, quos Cæsar subjugaverat, & in triumphum duxerat. *Minacium.*] Mallem *minantium*: ut cate-

Me dulces dominæ Musa Lycymniæ
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgenteis oculos, & bene mutuis
Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris,
Nec certare joco: nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, sacro
Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,
Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes,
Permutare velis crine Lycymniæ?
Plenas aut Arabum domos?

Dum

catenati etiam adhuc minari videantur, quod triumphantis auget gloriam, qui tam feroces subegerit. *Torrent.*

13. *Me dulceis dominæ.*] Multo plures codices *dulcis* habent, nec male: ut *dominam* quidem animantium more vocet, sed *dulcem* tamen quod leniter imperet, aut saltem amanti non injucunda sit servitus *Torrent.* Turneb. lib. 21. cap. 6. *Lycymniæ.*] Amicæ tuæ & dominæ; alii legunt *Liciniæ*, vel *Licinniæ.*

14. *Me voluit dicere.*] Musa me voluit dicere & carmine celebrare, dominæ tuæ dulces & amatorios cantus, ejusque oculos dulce lætumque ridentes, & lucidè fulgentes & resplendentes, & pectus te amantem redamans, & mutuis amoribus bene fidum & constans. *Lubin. Lucidum.*] Lucidè fulgentes oculos.

15. *Fidum pectus.*] Pectus valde fidele.

17. *Quam nec ferre.*] Quam non dedecuit saltare.

18. *Nec certare.*] Nec facetis dictis certare, vel jocosè gesticulari. *Dare brachia.*] Hoc quoque ad choreas referendum, quas non minus brachiorum motu, quam pedum pulsu agitabant. Quod autem Lycymniam virginibus immisceet, & quidem sacro Dianæ die, furtivos adhuc ejus amores fuisse dicemus, ita ut pro virgine haberetur. *Torrentius.*

19. *Ludentem nitidis.*] Quam non dedecuit brachia, manusque dare pulchris virginibus, quum inter illas saltares. *Sacro.*] Die festo Dianæ.

21. *Num tu.*] Ordo est: nunquid tu permutare velis crine Lycymniæ regna, vel bona, quem tenuit dives Achæmenes, aut Mygdonias opes pinguis Phrygiæ: aut plenas Arabum domos, id est, domos omnium rerum copia refertas? *Achæmenes.*] Persarum rex: unde Persæ, Achæmenii dicti.

22. *Aut pinguis.*] Aut fertilis Phrygiæ opes, dictas Mygdonias à Mygdone Phrygiæ rege. *Mygdonias opes.*] Mygdones Macedoniæ populi Thraciam versus, inde in Asiam profecti, partem magnæ Phrygiæ occuparunt, quam à patriæ nomine *Mygdoniam* appellarunt. *Torrent.*

24. *Plenas aut.*] Domos opulentas propter aromata. sensus Poëtæ hic est, tu non potes regum opes pluris facere, quam Lycymniæ amorem.

 25. *Fla-*

Dum flagrantia detorquet ad oscula
Cervicem: aut facili sævitia negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi,
Interdum rapere occupet?

ODE XIII. μιμηλική.

In arborem, cujus casu repentino in agro Sabino pene oppressus fuerat.

Nunquam homini satis certum est, quid cavere debeat.

ILLE *& nefasto te posuit die,*
Quicunque primum, & sacrilega manu
Produxit arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, & penetralia

25. *Flagrantia.*] Alii *Fragrantia.* *Detorquet.*] Avertit cervicem.

26. *Aut facili.*] Aut ficta sævitia negat oscula, quæ magis gaudeat sibi eripi, quam ille (nempe Amans) qui oscula poscit. *Facili sævitia.*] Sævitia simulata: quod simile est, ac si diceret, facili difficultate, ut declarant ea verba, quæ deinceps sequuntur. Ostendit autem, artem astumque puellarum, quæ sæpe numero dissimulant id se cupere, quod vehementer exoptant. *Lamb.*

27. *Quæ poscente.*] Liber unus pervetustus, *Quæ à poscente*, atque ita legendum esse Torrentius credit. Cogi enim videri volunt puellæ; quæ nolunt ubi velis, ubi nolis cupiunt ultrò.

28. *Interdum rapere.*] Quæ interdum osculum rapere antevertat, atque prior osculetur, ut irascenti amatori satisfaciat. O astum meretricium!

1. I*Lle nefasto.*] Nefastum intelligo diem, atrum, ominosum ac nefarium. Nam nec eo die lege agere licebat: quod declarat vulgatissimus ille Ovidii versus,

Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur.

Tria illa verba sunt *do, dico, addico*, quæ sunt prætoris. Nefasti illi dies ἀποφράδες ἡμέραι dicebantur. Vide Macrob. lib. 1. cap. 16. Principio admodum perturbato utitur Horatius, veluti recenti adhuc discrimine, & arborem & arboris auctorem pariter detestatur: eorum enim quos odimus etiam parentes execramur. *Torr.* Vide *Agellium* lib. 4. c. 9. *Lamb.* *Ille & nefasto.*] O arbos, ille te plantavit infausto die.

3. *Produxit.*] Progenuit & protulit in posterorum perniciem, & totius vici ignominiam.

4. *Opprobriumque pagi.*] Rem ridiculam egregiè exornat, perinde ac si ut commune nefas toti populo, probro verti posset, dominum arboris suæ casu oppressum occumbere. *Torrent.*

5. *Crediderim.*] Credere possim.

6. *Fregisse cervicem.*] Æquè ridiculum illud Epod. 3.

Sparsisse nocturno cruore
Hospitis: ille venena Colchica,
Et quicquid usquam concipitur nefas,
Tractavit: agro qui statuit meo
Te triste lignum, te caducum
In domini caput immerentis.
QUID *quisque vitet, nunquam homini satis*
Cautum est in horas. navita Bosporum
Pœnus perhorrescit: neque ultra
Cœca timet aliunde fata:
Miles sagittas, & celerem fugam
Parthi: catenas Parthus, & Italum
Robur: sed improvisa lethi
Vis rapuit, rapietque genteis.

Quam

Parentis olim si quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.

Penetralia.] Partem interiorem domus.

7. *Cruore Hospitis.*] Vide Gellium lib. 5. cap. 13.

8. *Venena Colchica.*] Lambinus in nonnullis *Colcha* se reperisse testatur. Ego si quid mutandum sit, *Colchi* mallem. *Torrent.* *Colchica.*] Venena præsentissima. Colchis est Scythiæ regio, venenorum, & mulierum veneficarum feracissima.

11. *Caducum.*] Vocamus *caducum* quod casum minetur: sed hic dicunt *caducum* quod jam ceciderit, ut *caducum fulmen*, jam immissum. *Glandem* quoque *caducam* quum ex arbore cecidit. *Triste* autem, id est, infelix & abominandum. *Torrent.* *Caducum.*] Te lignum ruinosum, quod in caput meum nil mali meritum incidisti.

13. *Quid quisque vitet.*] Arboris casum in pulcerrimæ sententiæ occasionem arripit, quam esse verissimam tot repentinæ ac fortuitæ hominum mortes declarant. *Torrent.*

14. *In horas.*] Per singulas horas. *Bosporum.*] Bosporus ponitur pro quolibet mari, & Pœnus pro quovis nauta. Bosporus est Ponti fretum, propter angustias valde periculosum: nam mare quo angustius, eo periculosius.

15. *Pœnus.*] Et Pœni olim gentes omnes navigandi ad remotissimas terras gloria superarunt: imprimis Hanno ille Carthaginiensium dux, de quo Pomp. Mela lib. 3. *Torr.* *Neque ultra.*] Neque aliunde metuit improvisa fata, id est, neque sibi metuit ab alio exitio quam à Bosporo.

16. *Cæca timet.*] Cæca autem sunt, quorum causæ ignorantur. Præterea animadverte hic tribrachyn poni pro dactylo; *met ali*, ut sæpe alias. *Lambin.*

17. *Miles sagittas.*] Miles Romanus timet sagittas, & celerem fugam Parthi, qui fugiens pugnat. vide Odam XIX. lib. I.

20. *Vis rapuit.*] Sed violentia, & mortis necessitas rapit unumquemque nunc hoc, nunc illud timentem.

21. *Quam*

Quam pene furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeiſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus:
Et te ſonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque ſacro digna ſilentio

Miran-

21. *Quam penè.*] Quam parvo interſtitio ab inferis abfui, id eſt, à morte. *Furvæ Proſerpinæ*] *Furvum*, atrum ſeu nigrum: unde & furtum dictum ſi Varroni credimus, quod fures atra nocte facilius furentur. vide Gellium lib. 1. c. 18. *Flavam* etiam vocare licebit, quia ſenis anni menſibus apud ſuperos verſari creditur. *Torr. Furvæ regna.*] Nigræ Proſerpinæ, quæ Plutoni uxor eſt, inferni regina, vide Od. XXVIII. lib. 1.

22. *Æacum.*] Patrem Achillis, inferorum janitorem, & judicem.

23. *Sedeſque deſcriptas, &c.*] *Deſcribere* pro partiri hic ſumitur, ac ſuum cuique locum ac regionem attribuere. Verum Torrentius legendum cenſet *diſcretas*; quo non tam diſtincta inter ſe ac ſeparata piorum concilia ſignificare voluit Horatius, quam univerſum Elyſium longè ab illa ſede remotum. *Sedeſque deſcriptas.*] Campos Elyſios, in quibus umbræ beatorum placidè quieſcunt.

24. *Æoliis fidibus.*] *Æolis* dicta quæ ante *Myſia*, minoris Aſiæ regio notiſſima, à Troade ad Ionium extenſa. Cui Lesbos adjacens univerſæ Troadi dicitur imperaſſe. Idem ergo Æolium carmen quod Lesboum. Bene ergo Horatius Alcæum & Sapphonem, Lyrici carminis principes, ipſe Lyricus, in Elyſio collocavit. *Torrent. Æoliis fidibus.*] Et Sappho Grajis chordis murmurantem. ſcripſit Sappho Æolicè, quæ de puellis Lesbiis querebatur, quod ſibi in amore non reſponderent; nam mortuo ſuo marito, multas puellas, & pueros adamavit, unde à Poëta dicitur *Maſcula.*

25. *Puellis de popularibus.*] Lesbiis ſcilicet, vel quod Phaoni, quem ipſa perditè amabat, adhærebant: vel quod eas turpiter amanti non obſequerentur. *Torrent.*

26. *Et te ſonantem.*] Et quam pene vidimus te, ô Alcæe, lyra canentem dura mala navigationis, fugæ & belli, aureo plectro, id eſt, excellenti ſtylo: quo tyrannos es inſectatus. *Sonantem plenius.*] Cum ob ingenii vires: tum ob materiæ gravitatem. *Aureo plectro.*] Eam Alcæi operum partem hic intelligit, in qua *aureo donatum plectro* Quintilianus eum ait. Quam poëmatum partem Strabo lib. 13. ea continuiſſe teſtatur, quæ ad domeſticas ſeditiones ac tyrannos pertinebant. Quibus deſcribendis ſic poëta ille natura gravis enituit, ut communi eruditorum conſenſu *aureum* illi *plectrum* deferretur. *Torrent.* Vel *aureo* propter libertatem auream populi, quam ipſe tutari conatus eſt. *Cruquius.*

27. *Alcæe plectro.*] Fuit Alcæus Poëta Lyricus in eloquendo brevis, & magnificus, plurimumque Homero ſimilis. *Quintil.*

28. *Fugæ mala.*] Exilii, *vel*, fugæ è prælio.

29. *Utrumque.*] Alcæum, & Sapphonem

Mirantur umbræ dicere: sed magis
Pugnas & exactos tyrannos
Densum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? ubi illis carminibus stupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures, & intorti capillis
Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens

Dulci

phonem mirantur umbræ, quum res canant religiosissimo silentio dignas. *Sacro digna silentio.*] Carmina quæ digna essent sacrariis Ditis. Sed locum ab Horatio poni dico pro iis qui ipsum incolunt, ut Deos infernos intelligamus. Cur vero *silentium* locus ille appellatur? quia eum silentes incolunt. Cur *Sacrum* addidit? quia per locum vult ipsos Deos, qui suam ibi sedem habent, intelligi. Mirantur ergo umbræ Alcæum & Sapphonem dicere, quæ suorum Deorum auribus digna sunt. *Steph.* Vel *silentium* dictum est pro silentibus. *Cruquius. Sacro silentio.*] Altum silentium intelligo, quasi nempe sacris intenti esse per præconem jubebantur. *Torrent.*

30. *Sed magis.*] Ordo est, sed vulgus densum humeris bibit aure pugnas, & exactos tyrannos, id est, turba umbrarum frequens, & conferta attentius audit pugnas, & tyrannorum exactiones, quam res amatorias.

32. *Densum humeris.*] Dicit vulgus animarum apud inferos, ipsius Alcæi humeris, densum, frequens & confertum à tergo audiendi aviditate adhærere. *Lubin.* Cruquii vero expositio mihi non placet, qui per *densum humeris* intelligit vulgus umbrarum robustiorum; alludens ad umbras virorum militarium. *Bibit aure.*] Auditoris ingentem aviditatem significat.

33. *Ubi illis carminibus.*] Quando ad audiendum illa carmina Cerberus Orci custos stupefactus, atras demittit aures.

34. *Demittit aures.*] Videmus enim in animantibus signa quoque lætitiæ, cum ad lusum gestiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant. *Bellua centiceps.*] Serpentum enim turmam adjungit, unde & illi tot capita noster hic poëta appingit, cum per se tantum τρικάρηνος, sive triceps sit. *Torrent.* Turneb. lib. 21. cap. 22. *Demittit aures.*] Desinit irasci, horrendoque latratu manes territare; sopiturque lyræ dulcedine. *Cruquius. Centiceps.*] Numerus finitus pro infinito. vel, Cerberus dicitur centiceps propter centum angues, qui à capite ipsius crinium loco dependebant.

36. *Eumenidum.*] Eumenides sunt tres Furiæ infernales, Alecto, Megæra, Tisiphone, cædis & flagitiorum ultrices, quarum capilli intorquebantur angues. *Recreantur.*] Delectantur.

37. *Et Pelopis parens.*] Et Pelopis parens Tantalus, non amplius ab aquis retrò fugientibus, sed à dulci sono & cantilena de laboribus & egregiis rebus gestis Alcæi decipitur, & tanquam non excrucietur, pœnarum suarum obliviscitur. *Lubin. Prometheus.*] Hunc noster apud inferos collocat: alii Caucaso alligant, quamvis ab Hercule postea liberatum. *Torrent. Pelopis parens.*] Tantalus carminibus Alcæi delectatus, laborum obliviscitur, quos in vita sustinuerat.

38. *Dulci*

Dulci laborum decipitur sono;
Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

ODE XIV. παθητικὴ καὶ προσφωνητική.

Ad POSTHUMUM.

Vita brevis, & mortem vitari non posse.

EHEU *fugaces, Posthume, Posthume,*
Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis, & instanti senectæ
Afferet, indomitæque morti.
Non si tricenis, quotquot eunt dies,

Ami-

38. *Dulci laborum.*] Porphyrion videtur legisse *laborem*; ut *decipi laborem* audaci figura dixerit Poëta, eum qui laborem, dulci illa Alcæi modulatione fallat, sive decipiat. ut Virg. *Infandum si fallere possit amorem:* pro aliud agendo subterfugere ac decipere. Turnebus *laborum* retinens, ad Alcæi labores refert, quorum sono auditor decipitur, dum non sentit pœnas. Et ita sane loqui videtur Horat. lib. 1. Serm. 3. *Amatorem Turpia decipiunt cæcum vitia*, hoc est fallunt, fugiunt ac latent, dum amando recto judicio destituitur. *Torrent. Decipitur laborum.*] Exemplo Græcorum, qui ita loquuntur, ἐπιλανθάνεται πόνων, id est, decipitur vel fallitur vel obliviscitur laborum. *Lambin.* Turn. lib. 10. cap. 21.

39. *Nec curat Orion Leones.*] Nec curat Orion venator, Leones, aut Lyncas apud inferos persequi dum Alcæum, & Sapphonem canentes audit, sed venationi præfert eorum carmina. fingunt poëtæ umbras apud inferos iisdem rebus delectari, quibus viventes hic gaudebant.

44. *Lyncas.*] Lynx ex genere est luporum cervariorum, maculosa fera, de qua Arist. Plin. lib. 8. cap. 38. *Cruq.*

1. *Heu fugaces.*] Dolentis est. *Posthume, Posthume.*] Torrentius legendum esse contendit *Postume*, & à *post*, dictum vult: & ostendit eum *postumum* vocari, qui postremo loco natus est, sive quem inter liberos nemo sequeretur. Usus verò obtinuit, ut soli post mortem patris nati, *postumi* appellarentur: hinc quoque factum ut in cognomen transierit. Vide Gul. Canter. Nov. lect. lib. 2. cap. 16.

2. *Nec pietas.*] Ob religionem tu neque rardius morieris.

4. *Indomitæque.*] Morti inexorabili, vel inexpugnabili.

5. *Non si tricenis.*] Legendum *trecenis*, pro trecentenis. Sensus est, ne tribus quidem in dies hecatombis exorari posse Plutonem, quo minus, quum supremum tempus aderit, moriamur. Hecatombe enim maximum olim apud Græcos sacrificium, centum boum erat, aut interdum etiam aliorum pecorum, à Laconibus ortum; quorum ditio ἑκατόμπολις erat. eoque ad sedandam pestilentiam aliæ quoque nationes utebantur, ut pro Imperatorum etiam salute Romani. *Torrent. Non si tricenis.*] Amicc

Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris: qui ter amplum
Geryonen, Tityonque tristi
Compescit unda: SCILICET *omnibus,*
Quicunque terræ munere vescimur,
Enaviganda, sive Reges,
Sive inopes erimus coloni.
Frustra cruento Marte carebimus,
Fractisque rauci fluctibus Adriæ:
Frustra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Austrum:
VISENDUS *ater flumine languido*

Cocy-

Amice Posthume, tu neque senectam, neque mortem effugies, etiamsi quotidie trecentos tauros Plutoni immoles. *Quotquot.*] Singulis diebus.

6. *Places.*] Si placare studeas Plutona lachrymis non flectendum. *Illacrymabilem.*] Proprie *illacrymabile* dicitur id, quod dignum sit lacrymis. Horatius hic usus est, pro eo qui lacrymis flecti moverique nequeat. Nove sane. Quare sic potius exponi posse crediderim, ut *illacrymabilem* vocet Plutonem, cujus sævitiæ memores, illacrymemus. *Torrent.*

7. *Qui ter amplum.*] Ordo est, qui compescit ter amplum Geryonem, & Tityum tristi unda omnibus enaviganda, quicunque vescimur terræ munere, sive erimus reges, sive erimus inopes coloni. *Ter amplum.*] Et Geryoni & Tityo conveniens epitheton est. Nihil ergo tam amplum quod non Orcus capiat. *Torrent.*

8. *Geryonem.*] Geryonem trimembrem; fuit Geryon rex Hispaniæ, qui ob triplex regnum corpore triplicato fertur constitisse. Hunc Hercules interfecit boves suos suffurantem. *Tityonque tristi.*] Jovis filium ex Elora, cujus corporis magnitudinem Poëtæ dixerunt fuisse novem jugerum. vide Od. 17. lib. 1.

9. *Unda: scilicet.*] Stygia palude omnibus cum Charonte enaviganda, quia mors omnibus communis.

10. *Quicunque terræ.*] Quicunque vivimus. *Munere vescimur.*] Terræ fructu.

11. *Enaviganda.*] Λίμνην πείσχθιον vocat Sophocles.

13. *Frustra cruento.*] Frustra vel hoc vel illud periculum vitabimus ad vitam diu producendam, quandoquidem inopinato mortis genere nobis fortasse erit moriendum.

14. *Adriæ.*] Adriæ sonori, & tempestuosi maris. Ponitur Adria in neutro genere, ut supra Ode 11.

15. *Autumnos nocentem.*] Autumno (inquit Hippocr. Aphor. 9. lib. 3.) morbi sunt acutissimi, atque exitiales maxima ex parte. Causas citat Gal. quinque, quem consule (si placet) in eundem Aphor.

16. *Austrum.*] Austri auditum hebetant, caliginem offundunt, caput gravant, tarditatem motus, ac languorem inducunt. Gal. in 5. Aphor. lib. 3.

17. *Visendus ater.*] Ordo est, ater Cocytus flumine languido est visendus, id est,

Cocytus errans, & Danai genus
Infame, damnatusque longi
Sisyphus Æolides laboris.
LINQUENDA *tellus, & domus, & placens*
Uxor: neque harum, quas colis, arborum,
Te, præter invisas cupressos,
Ulla brevem dominum sequetur.
Absumet hæres Cæcuba dignior,
Servata centum clavibus: & mero
Tingèt pavimentum superbum,
Pontificum potiore cœnis.

id est, moriendum est. *Flumine languido.*] Aqua pigre fluente, propter ejus crassitiem.

18. *Cocytus errans.*] Virg. 6. Æneid. *Cocytusque sinu labens circumfluit atro.* Græci Κωκυτὸν vocant ἀπὸ τοῦ κωκύειν, quod cum gemitu flere atque ejulare significat. *Torrent. Cocytus errans.*] Cocytus est fluvius flexuosus infernalis, à Styge derivatus. *Et Danai.*] Et Danai filiæ infames, quod una nocte patris jussu maritos suos interficerent. *Danai genus.*] Filiæ 50. Danaides dictæ, à patre Danao Beli filio, à quo & *Belides* ab avo nuncupatæ. *Cruquius.*

20. *Sisyphus.*] Mortalium omnium astutissimus, si Homero credimus. Unde Σισύφου μηχαναί, seu *Sisyphi artes*, in proverbium abierunt: ut & *Sisyphi saxum*, quem ille perpetuum laborem malatum artium mercedem retulit. *Torr. Sisyphus.*] Sisyphus Æoli filius sic damnatus, ut longum laborem nunquam finiret.

22. *Neque harum.*] Ordo est, neque ulla harum arborum, quas colis, sequetur te brevem dominum, (id est, te brevi victurum) præter cupressos invisas, id est, funebres, & Proserpinæ consecratas. *Quas colis.*] Ad delicias, & voluptatem comparatas, quales sunt platanus, &c.

23. *Invisas cupressos.*] Duo nostri libri *Cupressus* habent. ut autem hic *invisas*; sic Epod 5. *funebres*; & Virg. lib. 6. *ferales* vocat. Ac funeream esse cupressum, atque adeo Diti & Proserpinæ sacram, & funeris indicio ante mortuorum domos collocari, omnibus notum. *Torrent.*

24. *Brevem dominum.*] Brevis vitæ dominum, ut *breve lilium.*

25. *Absumet hæres.*] Hæres tuus effusissime consumet, quæ tu nimis parce conquisivisti. *Cæcuba.*] Vina accuratissime servata. *Dignior.*] Te dignior, quia utitur quæ possidet, quum tu parcas, ut saeris.

27. *Tinget pavimentum.*] Hæres avari divitis luxuriosus, vino quod ille vix gustare ausus fuerit, sic abutitur, ut eo etiam pavimenta per ebrietatem respergat, ac dum bibit & vomit, *Marmoribus rivi properent. Superbo.*] Vocat merum superbum, vel ob nobilitatem ac pretium: vel quod in dominum tam superbum inciderit. Quidam legendum censent, *superbum.* Torr. *Tinget pavimentum superbum.*] Resperget magnificum triclinii pavimentum vino meliore, quam quod datur in cœnis pontificum.

28. *Pontificum cœnis.*] Id est, sumptuosis, opiparis. Vide lib. 1. Od. 37. versu 2. Cælius lib. 7. cap. 26.

ODE XV. μιμητική.

In sui Sæculi luxum.

Luxum circa ædificia ingentem reprehendit: & veterum contrà frugalitatem commemorat.

JAM pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latius
Extenta visentur Lucrino
Stagna lacu, platanusque cælebs
5 *Evincet ulmos. tum violaria, &*
Myrtus, & omnis copia narium
Spargent olivetis odorem,
Fertilibus Domino priori.

Tum

1. *Jam pauca.*] In codicibus Blandiniis hæc Ode à superiori indivisa legitur. *Cruquius. Aratro jugera.*] Ad arandum: quum omnis penè ager sumptuosis domibus, piscinis, & hortis vix sufficiat. *Regiæ moles.*] Sic sumptuosissimas sui sæculi villas vocat, in urbium pæne modum ædificatas; Structuras operosas & sumtus infiniti. *Torrent. Regiæ Moles.*] Sumptuosa ædificia, quæ regibus conveniant, instar molis.

2. *Undique latius.*] Conqueritur, privatorum stagna sive piscinas latius extendi; quam Lucrinus pateret lacus. Macrob. Sat. lib. 11. cap. 11.

3. *Extenta visentur.*] Stagna latius producta, & ampliora lacu Lucrino in sinu Bajano conspicientur: vel ad quæ videnda omni ex parte concurretur.

4. *Platanusque cælebs.*] Sic *steriles platani*, Virg. 2. Georg. *Platanus* enim & ipsa sterilis est, nec aliarum arborum fertilitatem juvat, nulla re, quam umbræ opacitate, ac frondium pulchritudine celebrata; atque inde etiam nomen adepta, quod umbram latissimè diffundat. Quo & Virgilium respexisse crediderim, cum ait;

Jamque ministrantem platanum potantibus umbram.

Platanusque cælebs.] Platanus non maritata vitibus ut ulmus, sed deambulationi tantum inserviens propter opacitatem evincet ulmos, id est, major erit numerus platanorum ad voluptatem, quam ulmorum ad utilitatem.

5. *Tum violaria & Myrtus.*] Alii legunt, *Tum violaria Myrtusque & omnis, &c. Tum violaria & Myrtus.*] Violaria sunt loca, in quibus violæ nascuntur. Ordo est, tum violaria & myrtus & omnis copia narium spargent odorem olivetis fertilibus domino priori.

6. *Omnis copia narium.*] Pro odorum copia, qua nares veluti pascamus. Id est, flores, virgulta, ex quibus odor suavis naribus afflatur: ut & ea omnia quæ ad narium delectationem nata sunt, *narium copiam appellat.* Perinde ac si flores illos odoriferos, copiam, opes sive divitias narium vocitaret. *Lambin. Stephan. Copia narium.*] Copia narium, significat omnes flores, qui naribus afflatu delectationem afferunt.

7. *Olivetis odorem.*] In locis ubi antea crescebant olivæ, quæ sub priore domino loca erant fertilia, nunc infrugifera.

I 9. *Tum*

Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus: non ita Romuli
Praescriptum, & intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton:
Nec fortuitum spernere cespitem

Leges

9. *Tum spissa laurea.*] Laurus non tam umbra, quam perpetuo illo virore à fulmine intacto commendatur. vide Val. Max. lib. 9. cap. 1. Plin. lib. 17. cap. 1. *Torrentius.* Cruquius vult hæc ad hortos operis topiarii pertinere, ex lauro & id genus aliis fruticibus, qui gradatim modicis intervallis inflecti, annectique & cancellatim pangi possunt. Plin. lib. 15. cap. ult.

10. *Ictus.*] Calores solis. *Non ita Romuli Præscriptum.*] Non ita, inquit, Romuli & Catonis auspiciis præscriptum est: Catonem Romulo adjungens, quod vir ille exotica omnia & peregrina detestabatur, Græcis infestissimus. *Intonsi.*] Notum autem quam serò Romæ tonsores visi fuerint; unde *barbati* atque *intonsi* pro antiquis. *Torrentius.*

11. *Præscriptum.*] Præceptum, Metaph. ducta à ludimagistris.

12. *Auspiciis.*] Legibus & potestate Romuli Romæ conditoris, & Catonis intonsi, id est, hirsuti, & severi. *Veterum normâ.*] Vitæ scilicet regulâ, quam nobis ad vivendum præscripserunt, suoque exemplo comprobarunt. *Lubin.*

13. *Privatus illis census.*] Illi parvam & angustam habebant rem familiarem.

14. *Commune magnum.*] Rempublicam magni æstimabant. *Nulla decempedis Metata, &c.*] Decempedam nominat Horatius metandis porticibus. Fortassis nec decempeda ibi sit accipienda de pertica decem pedes longa metiundis porticibus apta. aliud quippe *metari*, eligere vel metas ponere & constituere: aliud *metiri*, mensurare, vel definire quot pedum vel passuum sit locus aliquis. Ergo de area porticus per decempedam metanda & dirigenda ad lineam videtur intelligere Poëta, non de fabricæ mensura colligenda. *Decempeda* vero an groma fuerit, vide Salmas. Plin. Exercit. pag. 682. b. *Nulla decempedis Metata.*] Nemo privatus habebat porticum septentrionibus objectam (in qua æstivo tempore inambularet) adeò amplam, ut ea perveniret ad mensuram decem pedum. Decempeda est pertica decem pedum, in qua fabricæ mensura colligitur.

15. *Metata privatis.*] Decempedis mensurata.

16. *Arcton opacam.*] Rectè *opacam* vocat, Septemtrioni nempe expositam, ac proinde aversam solibus, quales æstivis caloribus expetuntur. *Torrentius. Arcton.*] Ursam, astrum boreale.

17. *Nec fortuitum.*] Sensus est, Leges vetabant Romanos villas sumptuosas, & porticus ædificare, quapropter vitam agebant simplicem, & sine ambitione, nec omninò curabant privatas opes, ut qui omne studium publico ornatui, & templis impendebant. *Fortuitum sper-*

nere

Leges sinebant, oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum
Templa novo decorare saxo.

ODE XVI. ἐπιθετική.

Ad GROSPHUM.

Omnes expetunt animi tranquillitatem, quæ neque divitiis, neque honoribus potest acquiri, sed cupiditates tantum coërcendo.

OTIVM *divos rogat in patenti*
Prensus Ægæo, simul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis.
Otium bello furiosa Thrace:
Otium Medi pharetra decori,

Grosphe,

nere cespitem.] Præclarè de Tiberio Sueton. *Trans Rhenum eum vitæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet, sæpe sine tentorio pernoctaret.* Torrentius. *Cruquius* vero per μείωσιν accipiendum putat *cespitem*, pro hærediolo à majoribus relicto, in quo acquiescere, non etiam id dilatare legibus cautum erat. quæ *spernere*, id est, ampliare, leges & instituta patrum non sinebant. Turneb. lib. 10. cap. 21. *Fortuitum cespitem.*] Nec permittebant leges humilia ædificia & casulas, vel etiam cespitem fortuito casu oblatum, cui quis indormiret, spernere; & splendida ædificia in privatum usum ab aliquo exstrui, sed privatas opes ad publicos usus referri jubebant. *Iubin.*

20. *Novo saxo.*] Veteres vocabant *novum*, quicquid ornatum erat atque elegans. Quod vero toties & hic & alibi, templorum refectionem commendat Horat. videri possit ad Augusti laudes referendum. de quo Suet. c. 30. *Torr.*

1. *Otium.*] Hoc loco commendat *otium*, non iners illud atque ignavum; sed honestum, quod in animi benè compositi tranquillitate consistit: quale viri sæpe maximi post reipub. labores exoptant, sed pauci consequuntur. *Torrentius. Otium.*] Vitam quietam petis à Castore & Polluce.

2. *Prensus Ægæo.*] Is qui à tempestate deprehenditur in lato mari Ægæo, sic dicto ab Ægæo, qui in illud mare se præcipitem dedit. *Ægæo.*] Alii à scopulo potius, inter Tenedum & Chium Æge nomine, qui capræ speciem habet: Varro tamen à pluribus ejus sinus insulis, quæ capris similes sunt, sic vocatum tradit. Sed optimè Strabo ab Ægis, quod Euboiæ insulæ oppidum fuit, *Ægæum* appellari pelagus scribit. *Torrent. Simul atra, &c.*] Statim ut nubes abscondidit Lunam.

3. *Certa fulgent.*] Sydera nautis certe cognita, ut ursa & similia.

5. *Otium bello.*] Nationes bellicosæ, ut Thraces & Medi pacem etiam expetunt. *Thrace.*] Thracia, id est, Thrax bellicosus.

 7. *Grosphe.*]

Grosphe, non gemmis, neque purpura, venale, nec auro.
Non enim gaza, neque consularis
Summovet lictor miseros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volanteis.
VIVITUR *parvo bene, cui paternum*
Splendet in mensa tenui salinum:
Nec leveis somnos timor, aut Cupido
Sordidus aufert.

QUID

7. *Grosphe.*] Hic opinor Pompeius ille Grosphus, quem Itio in epistola commendat: *Utere Pompeio Grospho.* Porphyrion equitem Romanum facit, sed Siciliensem. *Torrent.* *Venale, nec.*] Animi tranquillitas non potest emi gemmis, nec purpura, nec auro, quia solum provenit ab appetitu rationi obtemperante.

9. *Gaza, neque.*] Non immensæ divitiæ, neque magistratus, aut imperia removent animi perturbationes. *Consularis Summovet lictor, &c.*] Erant & aliis nonnullis magistratibus sui lictores; sed præcipui consulares XII. numero. Dictatura verò extrà ordinem erat, ac veluti duplex imperium, ideo lictores XXIIII. Dictatori dabantur. Lictoris autem officium præire & aperire venienti magistratui viam, ac summovere turbam, ut pulcrè Turneb. l. 15. c. 10.

10. *Summovet lictor.*] Significat, consulares lictores, non habere potestatem summovendarum curarum & aliarum mentis perturbationum, quemadmodum turbam summovere solent ante incedentem Consulem. *Miseros tumultus.*] Animi perturbationes, curas, angores, ægritudines, quibus concitatus tumultuatur ac trepidat. *Lambinus.* *Lictor miseros.*] Publicus minister, qui ante Consulem fasces, & secures præferebat.

11. *Et curas.*] Et curas discurrentes circa domos, & tecta divitum, laqueatribus ornata.

13. *Vivitur parvo.*] Ostendit otium illud, quod omnes optant, pauci assequuntur, non in magnis opibus ac potentia situm esse: sed iis potius contingere, qui parvo contenti sint, atque ab omni cupiditate liberi. *Torrent.* *Vivitur parvo.*] Ab eo bene beateque vivitur, id est, bene vivit is parvo, qui tenui victu, & modico apparatu contentus est. *Paternum salinum.*] Salinum à patre relictum filio, pro quavis supellectile paterna. Salinum vas est, in quo sal continetur.

14. *Salinum.*] *Salini* autem, nec alterius apparatus meminit, quod salem semper primo loco apponimus. Quo apposito atque unà Deorum simulacris, ut lib. 2. Arnobius tradidit, mensa sacra fieri credebatur: nec cibariis ullis sine sale vescimur. Quare veteres plerique, tametsi vas nullum argenteum possidebant, salinum tamen ac patellam Deorum ex argento habebant: libentiusque poculo & salino à parentibus per manus tradito utebantur. Turnebus libro 10. cap. 22. Salis ergo nomine frugalem victum innuit. *Torrent.*

15. *Timor, aut.*] Metus perdendi, aut sordida cupiditas quæstus faciendi.

17. *Quid*

QVID *brevi fortes jaculamur ævo*
Multa? quid terras alio calenteis
Sole mutamus? patriæ quis exul
Se quoque fugit?
SCANDIT *æratas vitiosa naveis*
Cura: nec turmas equitum relinquit
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præsens animus, quod ultra est
Oderit curare, & amara læto
Temperet risu. NIHIL *est ab omni*
Parte beatum.

17. *Quid brevi fortes.*] Tale illud fermè lib. I. Od. XI.
Et spatio brevi Spem longam reseces.
Vetat enim Poëta tam angusto conclusos melioris ævi spatio multa appetere, quæ feliciores nos efficere nequeant. *Jaculari* ergò μεταφορικῶς, pro intento aliquid animo petere. *Torrent. Quid brevi fortes.*] Quorsum nos exiguo tempore victuri multa desideramus? *Jaculamur.*] Cur jaculamur, & sagittas dirigimus ad multa, id est, cur multa petimus?

18. *Quid terras.*] Quorsum proficiscimur in terras longinquas, patria relicta? *Terras alio calentes Sole.*] Expressisse videtur Græcorum proverbium, γῆν πρὸ γῆς ἐλαύνομαι. *Erasmus* Chiliad.

19. *Patriæ quis exul.*] Venustius quidem ob παρονομασίαν, Græce hoc exprimitur, Τίς πατρίδος φυγὰς ὢν καὶ αὑτὸν ἔφυγε; sed tamen & Latini *fugere* pro in exilium ire, & *fugam* pro exilio dixere. Et pulcre Seneca de Tranq. vitæ: *Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid prodest, si non effugit? Sequitur se ipsum, & urget gravissimus comes.* Torrent. *Patriæ quis exul.*] Quis patriæ dulcedinem, & se, id est, suos affectus & naturæ propensionem obliviscitur?

21. *Æratas vitiosa.*] Naves rostratas & robustas.

23. *Ocyor cervis, & agente.*] Cum est velocior cervis, & ipsis ventis, qui nimbos agitant: non potes igitur eam fugere, sive navim, sive equum conscenderis.

24. *Euro.*] Eurus est ventus flans ab Oriente.

25. *Lætus in præsens.*] Stulti enim vita semper in futurum fertur, sapiens præsentibus, ita ut evenerint, utitur. *Torrent. Lætus in præsens.*] Gaudeat animus donis præsentibus; quod futurum est, minine curet. *Quod ultrà est.*] Quod futurum est. nam præsentia duntaxat nos attingunt: futura autem nondum ad nos pertinent. *Lambin.*

26. *Læto Temperet risu.*] Torrentii exemplaria habent *lento*. Et cum dicit *lentum risum*, severitati propiores esse debere nos admonet, eumque saltem debere esse moderatum.

27. *Nihil est ab omni Parte beatum.*] Similis ille Græcorum senarius: Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ᾽ ἀνὴρ εὐδαιμονεῖ. *Erasm.* Chiliad.

Abstulit clarum cita mors Achillem,
Longa Tithonum minuit senectus:
Et mihi forsan, tibi quod negarit,
Porriget hora.
Te greges centum, Siculæque circum
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Murice tinctæ
Vestiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Grajæ tenuem Camœnæ
Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

ODE

30. *Tithonum.*] Tithoni senectus etiam proverbio locum fecit. Auroræ enim succo perfusus senectutem quidem non evasit, sed mori non potuit. Pertæsus ergo longissimæ ætatis, exsiccato jam corpore, membrisque contractis, precibus obtinuit, ut in cicadam mutaretur. *Torrent. Tithonum.*] Senectus Tithonum minuit, vitamque ejus reddidit insuavem, quamvis immortalitatem ab Aurora impetraverat.

32. *Hora.*] Tempus.

33. *Te greges centum.*] Circum te. *Siculæque circum.*] Hinc Porphyrion colligit Grosphum hunc Siciliensem fuisse. *Torrentius. Siculæque circum.*] Vaccæ pinguissimæ.

34. *Tibi tollit hinnitum.*] Tibi edit hinnitum equa certaminibus curulibus apta: quadrigæ sunt quatuor equi ad currum vincti.

35. *Apta quadrigis equa.*] De quadrigis Circensibus loquitur, quibus nobilissimi jungebantur equi, ac summi sæpe pretii. Ad circum igitur equos aluisse Grosphum indicat Horatius. Novum vero quod *hinnire* etiam *equam* facit. *Torrent.*

36. *Murice tinctæ.*] Te vestiunt lanæ bis tinctæ purpura Tyria, quam M. Tullius *Dibaphum* nominat. *Murex* color purpureus ex sanguine piscis Muricis conficiebatur.

37. *Mihi parva rura.*] Ordo est: Parca non mendax dedit mihi parva rura, & tenuem spiritum Grajæ Camœnæ, & dedit mihi spernere malignum vulgus, id est, invidum vulgus nihili facere.

38. *Grajæ tenuem Camœnæ.*] Parca non mendax, id est, fatum immutabile mihi tribuit facultatem poëticam ex Græcis Poëtis desumptam. *Grajæ* est nomen Adjectivum Genitivi casus singularis.

39. *Parca non mendax.*] Credebant veteres suum cuique in hanc vitam prodeunti adnasci *genium.* Deinde septimo à quo quisque natus fuerat die, Parcas statuere, qua fortuna ille per omnem vitam uteretur.

40. *Malignum vulgus.*] Proprium vulgi epithetum, quod consuetudine quadam malevolum est, ad cujus opinionem qui vivere velit, beatè vivere non poterit. Turba igitur vitanda ei, qui nolit fieri deterior. *Torrent.* Turneb. lib. 10. cap. 22.

I. Ex-

ODE XVII. παραινετική.

Ad MÆCENATEM ægrotum.

Quo mortuo, negat se velle vivere, eique superstitem esse.

CUR *me querelis exanimas tuis?*
Nec Diis amicum est, nec mihi, te prius
Obire Mæcenas, mearum
Grande decus, columenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera?
Nec carus æque, nec superstes
Integer. ille dies utramque
Ducet ruinam: non ego perfidum
Dixi sacramentum: ibimus, ibimus
Utcunque præcedes, supremum

Car-

1. *Exanimas tuis.*] Occidis, mœrore afficis.

2. *Nec Diis amicum.*] Volunt Muretus Var. lect. lib. 2. cap. 12. & Lambin. à Græcis sumi hoc loquendi genus, ὡ θεοῖς φίλον. Quasi vero non eadem Latinis, quæ Græcis utendi istiusmodi translationibus libertas sit, ut quicquid gratum acceptumque est alicui, id ei amicum esse dicant. *Torrent.* *Nec diis amicum.*] Non est gratum, neque placet diis.

4. *Grande decus.*] Ornamentum, & firmitas bonorum, & facultatum mearum. sic Od. 1. lib. 1.

5. *Ah, te meæ.*] Ah, si celerior mortis violentia rapiat te, qui animæ meæ pars es una. *Meæ partem animæ.*] Tale illud est lib. 1. Od. 3. *Et serves animæ dimidium meæ:* quo summa atque inseparabilis amicitia declaratur. Quod hodie quoque omnibus in ore est, ut quos eximiè amicos esse cernimus, *unam* utrumque *habere animam* dicamus. *Torr.*

6. *Quid moror?*] Cur ego vivam, qui sum animæ tuæ pars altera.

7. *Nec carus æque.*] Neque tanti se fore dicit, quanti antea fuerat, talis amici gratia potens: neque tam integrum, quod dimidium sui perdiderit. *Torrent.* *Nec carus æque.*] Nec mihi tam charus futurus, ut antea, nec integram vitam habiturus te mortuo, qui es animæ meæ medietas.

8. *Ille dies.*] Eodem die uterque nostrûm ruet, & morietur.

9. *Non ego perfidum.*] Allusio ad militare sacramentum: & secuturum se ait, quocunque præcesserit Mæcenas, atque unà moriturum potius, quam ut ducem deserat. Et hoc fere contigisse Dion testatur: si quidem Mæcenatis ille mortem refert in annum V. C. DCCXLVI. Horatius vero obiit anno imperii Augusti XXXIV. qui fuit urbis conditæ DCCXLV. *Torrentius.*

10. *Dixi sacramentum.*] Ego non pejeravi, ut milites, qui sacramento obstricti, fidem violarunt.

11. *Utcunque.*] Quandocunque præcedes sive ætate sive sorte correptus. *Su-*

Carpere iter comites parati.
Me nec Chimaræ spiritus ignea,
Nec si resurgat centimanus Gyas
Divellet unquam: sic potenti
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpius aspicit
Formidolosus, pars violentior

Na-

premum carpere iter.] Extremum vitæ diem tecum obire parati. *Lambin.*

12. *Comites parati.*] Tecum ibimus, ut comites in morte parati.

13. *Chimaræ spiritus.*] Ignis spirans ex triciipite Chimæræ capite, de qua vide Od. 27. lib. 1.

14. *Centimanus Gyas.*] Libri fere impressi omnes *Gyges* habent: veteres verò membranæ summo consensu *Gygas*, quam lectionem etiam prisci sequuntur Interpretes, nec video quomodo jure displicere possit. Gigantis enim appellatione unum aliquem ex centimanis illis Terræ filiis intelligit. *Torrent. Muretus* Var. lect. lib. 6. cap. 12. *Gyas.*] Gyas Cœli, & Terræ filius, qui centum habuit manus, & capita quinquaginta.

15. *Divellet.*] Nec me unquam separabit à proposito meo, non vivendi post mortem tuam.

16. *Justitiæ placitumque Parcis.*] Quare Justitiam cum Parcis conjungit? An quia per Parcas divinæ legis, cui nemo queat resistere, potentia significatur, atque ea vera & perfecta justitia est? *Torrent. Justitiæ placitumque Parcis.*] Sic enim Justitiæ omnipotenti, quæ fidem frangere prohibet, & *Parcis*, Fato, divinæque providentiæ placitum est, ut una vivamus & moriamur. *Lubin. Justitiæ placitumque Parcis.*] Duplicem reddit rationem arctæ amicitiæ, Justitia id poscit propter accepta à Mæcenate beneficia. Parcæ id poscunt, quia Mæcenas, & Horatius nati erant sub eodem sydere, quod multum valet ad amicitiam contrahendam.

17. *Seu Libra, seu, &c.*] Quo astrorum situ natus sit, non aperit: sed quicunque ille fuerit, cum natalitia Mæcenatis hora convenire affirmat. vocant autem ὡροσκόπον Græci, eam circuli Zodiaci in duodecim signa distincti partem, quæ tempore cujusque genituræ emergit in hemisphærium nostrum: hoc est ortum ipsum cæli, cum nascimur, unde potissimum natalitias prædictiones colligunt Astrologi. Hinc *aspiciendi* verbo utitur Horatius, quasi signum illud nos aspiciat, quod in ortu nostro notamus. *Scorpium* vero *formidolosum* vocat, non tam quod signum illud, sed quod Mars signi dominus horrendus sit. *Torrent. Seu Libra, seu.*] Ordo est, utrumque nostrum astrum, (id est, astrum tuum, & astrum meum) consentit incredibili modo, seu Libra me aspiceit, seu Scorpius. Idem erat situs astrorum in tuo horoscopo, qui fuit in meo.

18. *Formidolosus.*] Metuendus, quia Scorpius attribuitur Marti, cujus stella malefica est, & inclemens. *Pars violentior.*] Qui Scorpius, natalis pariter & lethalis horæ violentior pars est, dum sub se natis brevem vitam pollicetur; seu denique Capricornus, qui Hesperiæ undæ in oceano occidentali violentus tyrannus est, illudque mare dum Sol in Capricorno versatur, tempestatibus inquietat: seu quæcunque alia constellatio fuerit, quæ nos nascentes respicit: incredibili modo utrumque nostrum & meum & tuum astrum inter se consentit,

Natalis horæ: seu tyrannus
Hesperiæ Capricornus undæ:
Utrunque nostrum incredibili modo
Consentit astrum. te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucrisque fati
Tardavit alas: quum populus frequens
Latum theatris ter crepuit sonum.
Me truncus illapsus cerebro
Sustulerat: nisi Faunus ictum
Dextra levasset, Mercurialium
Custos virorum. reddere victimas,
Ædemque votivam memento:

Nos

tit, nostrosque animos, mores & studia æterno concordiæ vinculo conjunxit. *Lubin.*

19. *Natalis horæ.*] Duo codd. Bland. habent *letalis horæ*. Cruquius. *Tyrannus Hesperiæ Capricornus.*] Quod Occidentis partes ei signo subjacere traduntur. Et alioqui cum hyemale sit ac frigidum, cujus nempe ingressu solstitium est, tempestates ciet, atque infestat maria. *Torrent. Tyrannus.*] Idcirco Capricornus Italiæ tyrannus dicitur, quia Saturnus in Capricorno gravissimas pluvias excitat, maxime in Italia.

22. *Jovis impio Tutela Saturno.*] *Jovis tutelam* dixit, pro Jove ipso conservatore, qui refulgens Saturno vim diri sideris irritam fecerit, seu contra fulgendo infregerit. Sed cur *impium Saturnum* vocat? an quia impius in liberos suos fuerit? an quia sævos atque impios suo sidere facere creditur? *Torrent.*

23. *Tutela Saturno.*] Jovis stella quæ te tuetur. Saturni malignitatem discussit, & avertit. *Refulgens.*] Suo aspectu subveniens, & Saturno repugnans.

24. *Volucris fati.*] *Volucris* dicit ob subitas & repentinas hominum mortes. *Fati* ergo *volucris*, id est, mortis nimis propere advolitantis alas tardavit ac remorata est, tibique longum vivendi tempus indulsit.

25. *Tardavit alas.*] Mortem impendentem repressit. *Quum populus frequens.*] Libri MSS. duo, *tum populus*, nec sane displicet.

26. *Latum theatris, &c.*] Turneb. l. 18. c. 12. *Ter crepuit sonum.*] Ter applausit, & jucundis acclamationibus congratulatus est. vide Od. xx. lib. I.

27. *Truncus illapsus cerebro.*] Arbor irruens in caput me interemisset, nisi Faunus sylvarum Deus ictum sustinuisset.

28. *Faunus ictum.*] Faunum Mercurialium virorum custodem vocat; ita ut Mercurio quidem suam salutem ascribat, qui eum etiam in Philippis servavit: verum quod ruri contigit, sine Fauni mentione præterire non potuit. Faunus ergo ictum avertit, sed Mercurio gratificans. Et alioqui magna utriusque dei cognatio est. *Torrent.*

29. *Dextra.*] Ipse Faunus dexter & propitius. *Cruquius. Mercurialium, &c.*] Custos virorum doctorum, quales sunt Poëtæ, qui sunt sub Mercurii tutela.

31. *Ædemque votivam.*] Templum,

I 5 quod

Nos humilem feriemus agnam.

ODE XVIII. παραινετικὴ, ἢ ὑποθετική.

Re tenui ſe contentum dicit, ubi alii cupiditatibus ſuis & divitiis ſtudent, & nullum ædificandi, nullum rapiendi modum faciunt, nihil de morte cogitantes.

NON *ebur, neque aureum*
Mea renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ
Premunt columnas ultima recisas
Africa: neque Attali

Igno-

quod Mæcenas ægrotans Saluti promiſerat, ſi ſalvus evaderet.

32. *Nos humilem, &c.*] Videtur alludere ad ſacrificandi morem, qui diis terreſtribus humi fieri ſolebat, non in aris erectis. *Cruquius. Nos humilem.*] Nos parvum ſacrificium offeremus, conveniens nobis, qui humiles ſumus. Fauni autem hoſtiæ, agnæ, hædus, caper.

LIbri nonnulli veteres carmen hoc Varo inſcribunt de quo lib. 1. Od. XVIII.

1. *Non ebur.*] Neque eburneum, neque aureum lacunar renidet, id eſt, reſplendet in domo mea.

2. *Renidet.*] An propriè *renidere* de homine dicatur, uti & *ridere*: ac per tranſlationem etiam de rebus inanimatis, pro ſplendere, incertum eſt. Lambinus hilaritatem quandam præ ſe ferre id vocabulum ait, & tamen de inanimatis proprie dici judicat. *Lacunar.*] Iſidorus inter ædificiorum venuſtates, tectorum auro diſtincta laquearia & pretioſi marmoris cruſtas & colorum picturas enumerat. Addit à ſimilitudine lacus dici: hincque diminutivum *lacunar* fieri, unde & *lacunarium*, & per antiſtœchon *laquearium.* Torrent.

3. *Trabes Hymettiæ.*] Hymettii marmoris. Significat ergo Horatius columnis ex Africa trabes Atticas impoſitas. Plin. lib. 36. cap. 7. Turneb. lib. 10. cap. 22. *Torrent. Hymettiæ.*] Trabes marmoreæ, non ligneæ, ex monte Hymetto petitæ, quæ ex tranſverſo columnis ſuperimponuntur.

4. *Ultima recisas Africa.*] Numidicas intelligo. Numidia enim præter marmoris Numidici ferarumque proventum, nihil aliud habet inſigne. *Ultima* autem *Africa* dicit, quo majorem luxum ſignificet; nam quo remotius, eo & pretioſius. *Torrent. Ultima recisas.*] In Numidia, quæ eſt pars Africæ interior, ubi lapis erat optimus ad columnas.

5. *Neque Attali.*] Neque fraude, aut malis artibus cujuſquam hæreditatem expugnavi, veluti P. Rom. qui juris ſimularione Attali regiam, id eſt, regias opes ſibi vendicavit. *Neque Attali.*] Attalus cognomento Philometor. Nec tamen hîc pop. Romanum notari crediderim (non enim *ignotus hæres* rectè vocabitur, quem graves ob cauſſas teſtator inſtituit) ſed Andronicum potius, qui poſt mortem Attali, ſtirpis regiæ mentitus originem, regnum illud occupaverat. *Torrent.*

6. Igno-

Ignotus hæres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honestæ purpuras clientæ.
At fides, & ingeni
Benigna vena est: pauperemque dives
Me petit. nihil supra
Deos lacesso: nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.
Tu secanda marmora

Locas

6. *Ignotus hæres.*] Non legitimus hæres, sed peregrinus & dolo malo factus.

7. *Nec Laconicas mihi.*] Nec honestæ vicinæ, meorum clientium uxores, lanas mihi nent purpureas, ex quibus faciam vestes, quum magistratum obtinuerim. Circa Tenarum Laconicæ regionis promontorium capitur piscis Mutex, ex cujus humore fit color purpureus. *Laconicas.*] *Purpuras Laconicas* nove dixit pro lanis, quæ ad pretiosarum usum vestium Laconica purpura imbuebantur. Plin. lib. 9. cap. 36. *Torr.*

8. *Clientæ.*] Vetusti codices *Clientes* habent. Sic & *hospita* & *antistita* optimi auctores dixere; quamquam *hospes* & *antistes*, ut *cliens* quoque generis communis sint. Mos autem veterum, domestico mulierum lanificio fere ad vestitum uti: copiam vero significat atque luxum, ubi non domesticarum tantum, sed & libertarum, clientarumque quamtumvis honestæ sint, operæ exigantur, ut *honestas* nempe vocet, quibus honor debeatur. *Torrent.*

9. *At fides & ingeni.*] Damnatis per contentionem fortunæ bonis, nunc ait, se bonis animi gaudere, præterque usum rerum moderatum, nec Deos, nec amicos amplius quid poscere. *Cruquius.*

10. *Benigna vena est.*] At larga est ingenii vena. Metaph. ducta à Metallis, vel fontibus, quorum venæ aliæ latiores, aliæ sunt angustiores.

11. *Petit.*] Propter fidem meam & ingenium, dives appetit meum favorem. *Nil supra.*] Non plura à diis peto.

12. *Nec potentem.*] Nec Mæcenatem ampliora rogo.

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Satis dives unico agro Sabino, qui in Sabinis erat.

15. *Truditur dies.*] Propositio ex interrupto, quasi ἀγανακτικῶς inserta, in eos qui velut perpetuo victuri, nihil quam ædificant, rapiunt, quo jure, quavis injuria. Etiam hoc eleganti compatatione ostendit Ovid.

—— Velut unda impellitur unda,
Urgeturque eadem veniens, urgetque priorem:
Tempora sic fugiunt.

Vide lib. 4. Od. 7. *Cruquius.* *Truditur dies die.*] Diem dies subsequitur, & integri menses ciro transeunt.

16. *Novæque Lunæ.*] Lunæ accrescunt, & decrescunt.

17. *Tu secanda marmora.*] Tu avare conducis homines mercenarios, qui tibi se-

Locas sub ipsum funus: & sepulcri
Immemor, struis domos:
Marisque Bajis obstrepentis urges
Summovere littora,
Parum locuples continente ripa.
Quid, quod usque proximos
Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium
Salis avarus? pellitur paternos
In sinu ferens deos
Et uxor, & vir, sordidosque gnatos.
Nulla certior tamen

Ra-

bi secent marmora ad ædificiorum structuram. sub ipsum funus, id est, paulo ante mortem.

20. *Marisque Bajis obstrepentis.*] Ædificas in mari, quod suo sonitu Bajis obstrepit. Bajæ civitas est Campaniæ à Bajo Ulyssis socio illic sepulto.

Nullus in orbe locus Bajis prælucet amœnis.

Urges.] Instas fabris, ut maris undas excludant, & littora ulterius protendant. *Urges summovere littora.*] Hunc sæculi sui luxum jam ante damnavit Od. 15. hujus libri, & Od. 1. lib. 3. Proprie autem *summovere littora*, dixit, ut summovere projectis molibus maria.

22. *Continente ripa.*] Terra continente non contentus, sed quod mare fuit, in terram convertis.

23. *Quid? quod usque.*] Quid? quod usque, id est, semper removes agri terminos, qui sunt inter te, & vicinum.

24. *Revellis agri terminos.*] Jurisconsulti *Terminos* vocant limites agrorum possessionumque, finium nempe caussa positos, sive lapides sive arbores, quibus fines discernuntur. *Torrent.* *Et ultra.*] Et transilis ultra limites vicinorum alieni fundi cupidus.

25. *Limites clientium.*] Ea gravior multo injuria est, quæ clientibus infertur. Vide Gellium lib. 20. cap. 1. & libro 5. cap. 13. *Torrent.*

26. *Pellitur.*] Eliminatur. *Paternos in sinu ferens Deos.*] Auget facti invidiam pulsi clientis pietas; qui nihil præter paternos lares ac liberos suis è sedibus auferat.

27. *Deos.*] Penates.

28. *Sordidosque natos.*] Revera sordidos. Indicans, ita urgeri ab illis qui eos expellunt, ut ne ad sordes quidem natis abluendas otium esse possit. *Steph.* *Sordidos* autem *natos* dicit, vel ob calamitatem lugentes, vel ob inopiam neglectos, aut pannosos: vel quod perpetuum sit infantium, rusticorum maximè, epithetum *Torrent.* *Sordidosque natos.*] Natos ob paupertatem squallidos.

29. *Nulla certior tamen.*] Utcunque dives avarus ædificet, atque agros agris tanquam perpetuo hic mansurus adjungat, moriturum tamen, atque ad Orci aulam abiturum, quæ rerum omnium finis est. Servius lib. VI. Æneid. *Sedibus hunc refer ante suis*, ita hæc Horatii verba exponit, ut *sede destinata* pro *fine* legisse videatur: quæ sane lectio & apertior & melior est, sed in nullo codice

Rapacis Orci fine destinata
Aula divitem manet
Herum. quid ultra tendis? ÆQVA tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec satelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. hic superbum
Tantalum, atque Tantali
Genus coërcet: hic levare functum

Pau-

dice servata. *Torrent. Nulla certior tamen.*] Ordo est: Nulla tamen aula maner divitem herum certior, destinata fine rapacis Orci, id est, nulla tamen tibi certior domus est reservata, quam inferorum sedes.

30. *Rapacis Orci.*] Orcus omnes mortales rapit. *Fine destinata.*] *Finem* usurpavit in fœminino genere; concordat autem cum *destinata.*

31. *Manet.*] Expectat divitem.

32. *Quid ultra tendis?*] Quid plura cupis?

33. *Recluditur.*] Terra pauperi, & regibus aperitur æqualiter, sic Od. xxvi i. lib. i.

34. *Regumque pueris.*] Vide Od. 12. lib. i. *Satelles Orci.*] Lambinus Charontem interpretatur, à quo dissentit Cruquius, qui hic mortem vult intelligi, quia hæc congregat, hæc militat Orco: vivus enim non invocat Charontem aut metuit. *Satelles Orci.*] Charon, qui animas cymba sua transvectas nunquam revehet.

35. *Callidum Promethea.*] Ideo Promethea callidum appellat, quia Jovi ignem vitalem eripuerat.

36. *Revexit.*] Vitæ restituit. Si *revexit* servamus, Orci satellitem Charontem vocat, Orci nempe portitorem, ut eum Juvenalis appellat. Sin vero *revinxit* legerimus (ut plura vetustæ notæ exemplaria) satellitem Orci, unum aliquem alium ex Rhadamanthi sive Æaci lictoribus intelligere poterimus, qui auro capi nequeat. Sed *revexit* magis placet, ne *revincire* pro *solvere* interpretari cogamur, qua significatione non memini me legisse. *Torrent.* *Captus.*] Auro corruptus. *Hic.*] Charon.

37. *Tantalum atque, &c.*] Ante etiam Od. 13. Prometheum cum Tantalo, quem Pelppis patrem ibi vocat conjunxit, & quidem utrumque laborantem facit. Pelopis autem progenies erant Atreus & Thyestes, Tantali nepotes. *Superbus* autem Taotalus, qui Deos omnes convivio exceptos offendere ausus sit. Sed & *Tantali divitiæ*, quibus superbiebat, proverbio celebrantur. *Torrent.*

38. *Genus coërcet.*] Tantali posteros, Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Orestem. *Hic levare.*] De satellite Orci, proinde ac de Oreo ipso seu Plutone loquitur; nam quod quis per alium facit, ipse facere videtur. Et suo more *audit levare* dicit, pro audit ut levet: nisi cum verbo *vocatus* construere malis. *Torrent.* Vel sie etiam exponi potest: Hic vocatus & non vocatus levare, id est, ut sublevet pauperem functum laboribus, id est, continuis molestiis & miseriis vitæ defatigatum pertæsumque *audit*, id est, præsto adest, & velit nolit pauper, ei moriendum est. Vel *audit*, vocatus à paupere, & non vocatus à divite. *Cruquius.* *Hic levare functum.*] Ordo est:

Voca-

Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus audit.

ODE XIX. ἐνθουσιαστική.

In BACCHUM.

Bacchi laudes, ejus numine plenus, canit Poëta.

BACCHUM *in remotis carmina rupibus*
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discenteis, & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Euæ recenti mens trepidat metu:

Ple-

Vocatus, atque non vocatus audit levare pauperem functum laboribus, id est, audit, ut sublevet, & liberet pauperem, qui vitam egit laboriosam.

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Erasmus inter Laconum proverbia citat καλούμενός τε καὶ ἄκλητος θεὸς παρέσται. *Vocatus, atque non.*] Velit nolit pauper, Charon Orci satelles ei præstò est.

1. B*Acchum.*] Tanquàm divino furore percitus hanc Odam scripsit Horatius, & Bacchum docentem describit. Cæterum alii fere Sileno hoc munus imponunt. *Torrent. In remotis.*] Non in strepitu, ambitioneque forensi, ubi nihil divini. *In remotis.*] In secretis nemoribus. *Carmina.*] Divina præcepta carmine descripta. *Cruquius.*

2. *Credite posteri.*] Credite vos, qui venturi estis; & fidem adhibete talia docenti.

3. *Nymphasque discentes.*] Per Nymphas, animos auditorum simplices accipimus, paratos ad discendum, ab omni terrenæ fæcis cupidine liberos, aperros, candidos. *Cruquius. Nymphasque discentes.*] Vide etiam Nymphas ad discendum paratas.

4. *Aures Capripedum acutas.*] Poëtica Satyrorum descriptio, quales hodieque in antiquis marmoribus cernuntur, acutis auribus, depressis naribus, ipsi quoque calvi, ut Silenus. Hoc verò Pani similes, quod & cornua habent exigua, & caprarum pedes, unde & *bicornes* & *capripedes* dicti. Et arrectæ quidem aures quid significent, ex iis quæ jam dicta sunt, constat: pedes vero caprini, quid aliud quæso, quam nihil eis inaccessum esse, qui arcanæ illi doctrinæ sese manciparunt, &c. *Torrentius.* Turneb. lib. 18. cap. 8. *Capripedum Satyrorum.*] Habent Satyri pedes instar caprarum. *Acutas.*] Aures quoad formam acutas, in acumen fastigiatas, & ad audiendum erectas.

5. *Euæ, recenti mens.*] Vocem sibi ipse dat, qua mulieres bacchantes furore plenæ uti consueruut: Cruquius interjectionem admirantis vult esse. *Recenti mens trepidat metu.*] Egregie exprimit id quod repente divino, ut credebatur, olim furore extra se positis evenire consuevit. Ira enim *metum* hic pro furore & insania expono: ut & φόβος Græcis est, μανία, ἐνθουσιασμός. *Torrent. Heinsius. Trepidat metu.*] Subsultat mens, & conturbata est.

6. Tur-

Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. euœ, parce Liber,
Parce, gravi metuende thyrso.
Fas pervicaceis est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis & uberes
Cantare rivos: atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei

Dis-

6. *Turbidum lætatur.*] Tale ferme illud Virgil. *Mistoque ingens exorta tumultu Lætitia.* Religionis enim horror consistere mentem non patitur. *Torrentius.* Heinsius pro *lætatur* legendum censet, *lymphatur. Turbidum.*] Et mens turbide lætatur, id est, turbida lætitia afficitur.

7. *Parce, parce.*] Εὐχὴ: deprecatur enim Liberi vehementiorem vim in afficiendo suo pectore, ne fortasse νυμφόληπτος maneat sine spe. mentis aliquando recuperandæ in ultionem visi numinis, quemadmodum Actæoni contigisse fabulantur. *Cruquius.*

8. *Gravi metuende thyrso.*] Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Deum Liberum ac Matrem, eundem esse ostendere conatur. Quicquid sit, Liberi hasta thyrsus est, celata illa cuspide metuendus, alioqui tener ac mollis, ederis nempe aut pampinis etiam obvolutus. *Torrent.* Per *thyrsum* Cruquius intelligit, venerandam ex thyrso coronam capiti inductam, ad divinitatem denotandam. *Thyrso.*] Virga, nempe hasta Bacchica, pampinis involuta.

9. *Fas pervicaces Thyadas.*] Postquam Deum videre potuit, licere sibi ait, sacra ejus carminibus celebrare. Thyades autem Bacchæ παρὰ τὸ θύω τὸ ὁρμῶ, hoc est, ab impetu illo quo ruebant: quas *pervicaces* appellat Poëta, ob cepti semel furoris pertinaciam. *Torrent.*

Fas pervicaces.] Nunc certus de Baccho sibi propitio, ad imitationem poëtarum veterum sub involucris fabularum canit honorum præmia, rerumque omnium cum pace tranquillitateque copiam à Deo acceptandi, dum in cultu divino honeste viverent: & contrà malorum miseriam, suppliciaque eorum præsertim, qui in Deum essent impii: quos Bacchus ipse vindex impietatis ad inferos usque persecutus est. *Cruquius. Fas pervicaces.*] Licet mihi, vel, possiblle est, δυνατόν ἐστι. *Thyadas.*] Protervas Bacchi sacerdotes, & ministras.

10. *Vinique fontem.*] Hæc ad miracula illa referenda, quæ vi numinis hujus fieri stulta credebat antiquitas: nempe ut percussa thyrso terra, seu rupe aliqua, aut arboris trunco, vinum, lac, aut mel manaret. *Torrent.*

12. *Iterare mella.*] Iterum, atque iterum cantare mella cavis arboribus defluentia.

13. *Conjugis additum.*] Ariadnæ, quam à Theseo relictam Bacchus in uxorem adoptavit.

14. *Honorem, tectaque.*] Coronam nuptialem inter sydera collocatam. *Tectaque Penthei.*] Hanc quoque fabulam prolixè refert Ovid. lib. 3. Metam. & argumentum est tragœdiæ Euripid. *Bacchæ.* Torrent. *Penthei.*] Thebarum regis.

15. Non

Disjecta non levi ruina,
Thracis & exitium Lycurgi.
Tu flectis amneis, tu mare barbarum:
Tu separatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Bistonidum sine fraude crineis.
Tu, cum parentis regna per arduum
Cohors Gigantum scanderet impia,
Rhœcum retorsisti leonis
Unguibus, horribilique mala:
Quanquam choreis aptior, & jocis,
Ludoque dictus, non sat idoneus
Pugnæ ferebaris: sed idem
Pacis eras, mediusque belli.
Te vidit insons Cerberus aureo

Cor-

15. *Non levi ruina.*] Torrentius contendit legendum esse *leni*, ob carminis legem. nusquam enim eo loco jambum reperias. *Non levi ruina.*] Ruina læva ab irato Deo illata, quod mulieres bacchantes spectaret.

16. *Lycurgi.*] Fuit Lycurgus rex Thraciæ, Dryantis filius, qui à Baccho in furorem versus, & vites intersecare conatus, crura sua sibi amputavit.

17. *Mare barbarum.*] Mare Indicum domas; nam Indos Bacchus superaverat.

18. *Uvidus in jugis.*] Tu ebrius, & vino madidus in remotis montibus, colligis in nodum mulierum Thracarum comas serpentibus implicitas.

19. *Nodo coërces*] Tu Bistonidum Bacchantium & te colentium crines nodo aliquo constringis & coërces, cui viperæ implicatæ sunt, idque impune, sine fraude & periculo; viperæ enim ipsis nihil nocent. *Lubin.*

20. *Sine fraude.*] Frequens apud Jurisconsultos clausula, pro sine pœna, sine periculo, impune. *Torrent.* *Sine fraude.*] Sine ullo damno.

21. *Per arduum.*] Per arduos montes inter se superstructos.

23. *Rhœcum.*] Libri MSS. omnes vel *Rhœtum*, vel *Rœtum*. *Rhœtus* itaque retinendum censeo, pro Gigante. *Rhœcum.*] Rhœcum Gygantem tu in Leonem conversus dejecisti. *Leonis unguibus.*] Ipse scilicet in leonem tum versus. *Torrent.*

24. *Mala.*] Maxilla leonina.

27. *Ferebaris.*] Dicebaris.

28. *Mediusque belli.*] Ad utrumque paratus, sive bellum esset gerendum, sive pax colenda. Poëta hoc significat, vinum aliquando homines ad arma excitare, interdum animos feros, & truculentos mitigare. Turneb. libro 10. cap. 22.

29. *Insons Cerberus aureo.*] Cerberus non nocens tibi ad inferos descendenti, ut inde Ariadnen uxorem reduceres. *Aureo cornu.*] Baccho etiam cornua tribuuntur: hinc à Græcis ei data cognomina, κεραῖος, κερασφόρος, δίκερως, &c. Causamque addunt, quod immodico vino obruti, truces & contume-

liosi

30 *Cornu decorum, leniter atterens*
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

ODE XX. διθυραμβική.

Ad MÆCENATEM.

Horatius in Cygnum versus, per universum provolabit orbem; unde sibi promittit suæ Poëseos immortalitatem.

NON *usitata, nec tenui ferar*
Penna, biformis per liquidum æthera,
Vates: neque in terris morabor
Longius: invidiaque major
Urbeis relinquam: non ego pauperum

San-

liosi efficiuntur. Alii alias rationes addunt. Nec tacendum, quæ de cornuum apud veteres pro poculis usu Athenæus tradidit; inde enim Baccho cornua tradit. Magis tamen crediderim Bacchi cornibus immortalitatem ei concessam indicari: nam divinitatis ac potentiæ cujusdam majoris, quam humanæ signa esse. *Torrent.*

30. *Cornu decorum.*] Poëtæ idcirco cornua affingunt Baccho, quod bibaces plerumque sunt pugnaces. Vel ut alii volunt: quod Bacchus primus terram junctis bobus excoluit. *Leniter atterens.*] Leni motu caudam agitans, quod faciunt canes suis dominis, aut notis adulantes.

31. *Et recedentis trilingui.*] Et ore suo trilingui tetigit pedes, tuaque crura recedentis ad superos.

1. NOn *usitata.*] Pulcra allegoria, idem fere argumentum tractat, quod Oda postrema lib. 3. Permittitur autem poëtis, ut sibi immortalitatem nominis polliceantur. At Ovidius pæne in Deos contumeliosus est, cum ait:

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis;
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Illud vero vulgatius, quod iis quoque quos carminibus celebrant, immortalitatem promittunt. *Torrent.* Vide & Franc. Luisini Parergon lib. 3. cap. 13. *Non usitata.*]Ordo est: Ego vates biformis ferar per liquidum æthera, non usitata nec tenui penna, sed penna sublimi, Latinis auribus ante me inaudita.

2. *Biformis per liquidum.*] Nuper homo, nunc cygnus, vel, vates Lyricus, & vates Satyricus.

3. *In terris.*] Plures codices; *in terra.*

4. *Invidiaque major.*] Invidia virtutem & præclara facinora omnia, non aliter quam umbra corpus sequitur. Nam quo altius quis ascenderit, eo subjectior est invidiæ. Paribus enim aut non multo sublimioribus invidemus. Atqui in excelsum elata virtus, tanquam extra humanam sortem posita, admirationem potius excitat, ut subtiliter disputat Arist. l. 11. Rhet. ad Theodocten. Adde Od. 3. lib. 4. *Torrent. Invidiaque major.*] Cujus gloria superat invidiam.

5. *Urbes relinquam.*] Æthera petens. *Non ego pauperum Sanguis.*] Quasi obscuritas parentum (erat enim libertino pa-

Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
Dilecte Mæcenas obibo:
Nec Stygia cohibebor unda.
Jam jam residunt cruribus aspera
Pelles: & album mutor in alitem
Superna: nascunturque leves
Per digitos, humerosque plumæ.
Jam Dædalæo ocyor Icaro,
Visam gementis littora Bospori,
Syrteisque Getulas canorus
Ales, Hyperboreosque campos.

Me

tre natus) ei data vitio, sit impedimento, quo minus Romanis esset celebrior: quod satis indicat Ode 3. lib. 4. Satyr. 4. & 10. lib. 1. *Cruquius. Pauperum sanguis, &c.*] Quippe ô dilecte Mæcenas, ego quamvis pauperum parentum sanguis & filius (quem & qualem tu me vocas & appellare soles) mortem non obibo, &c. *Lubin. Non ego te pauperum.*] Non ego obscuris parentibus sum ortus.

6. *Non ego, quem vocas.*] Hic ordo, & horum verborum sensus mihi præ reliquis placet. O Mæcenas, ego non obibo mortem, quem (licet pauperem) tu vocas, ô dilecte Horati. *Quem vocas dilecte.*] Ὃν καλεῖς, ὦ φίλε. hoc est, quem amici nomine dignatis. *Heinsius.*

8. *Nec Stygia.*] Ut alii, quorum fama cum morte interiit. De Styge vide Od. XXXIII. lib. I.

9. *Residunt.*] Hærescunt, insidunt.

10. *Album mutor in.*] De cygno loqui Poëtam ostendit, quod mox sequitur, *canorus ales.* & sane aptissima cygni ad poëtam comparatio est. nam & poëtæ in Apollinis tutela sunt; & cygni quoque ei deo sacri perhibentur; non solum ob cantus suavitatem, sed quia uti in poëtis, sic & in alite illo divini aliquid esse creditur. *Torrent.* Et Horatium hic respexisse ad mutationes Pythagoricas à Platone celebratas, Pulmannus censet. Turneb. l. 10. c. 22. *Mutor in alitem Superne.*] Scribe cum Mureto, *Superna*, quicquid dicunt alii. *Superna*, est τὰ ἄνω. *Heinsius.* Sed *Lambin.* & *Torrentius* legendum esse contendunt *superne*, ut & apud Virg. 2. Georg. *Flos apprime tenax*, non *apprima. In alitem.*] In cygnum.

11. *Superna: nascunturque.*] Mutor à partibus superioribus.

13. *Dædalæo ocyor Icaro.*] Ocyor Icaro Dædali filio, qui una cum patre à Creta fugiens, fretus alarum fiducia, decidit in mare.

14. *Gementis littora Bosphori.*] Bosphori murmur emittentis. De Bosphoro vide supra Od. XIII.

15. *Syrtes Gætulas.*] Syrtes Libycas, vide Od. XXII. lib. I.

16. *Ales.*] Cygnus. *Hyperboreosque campos.*] Plus dicere non potuit, quam fama etiam Hyperboreis sese celebrem futurum. Qui autem illi sint populi, vide Melam & Plin. lib. 4. cap. 12. Horatius per *Gætulas Syrtes* & *Hyperboreos campos*, extremas ad meridiem & septentrionem terræ oras intelligit, ultra quas progredi non licet, si nostrum hemisphærium complectamur. *Torrent. Hyperboreosque campos.*] Montes sub polo, & cardine cœli positos, unde spirat

Me Colchus, & qui dißimulat metum
Marsæ cohortis Dacus, & ultimi
Noscent Geloni: me peritus
Discet Iber, Rhodanique potor.
Absint inani funere næniæ,
Luctusque turpes, & querimoniæ:
Compesce clamorem, ac sepulcri
Mitte supervacuos honores.

rat Boreas, ubi dies est sex mensium, & nox totidem, anno in duas partes diviso.

18. *Marsæ cohortis Dacus.*] Marsæ sunt populi Italiæ, quos Dacus quamvis reveta timet, fingit tamen se non timere.

19. *Ultimi Geloni.*] Scythiæ populi, vide supra Od. IX. *Peritus discet Iber.*] Antiqui Codd. *Hiber* vel *Hyber* scribunt. Sed quare *peritum* vocat Horatius? an propter longas & assiduas navigationes, quibus Hispani olim claruere? id quidem Lambinus existimat. Torrentius locum hunc sic exponit: ut una cum Romano Imperio Poëta nomen suum propagatum iri dicat, apud eos, qui Romanarum rerum periti esse velint. Quod de Hispanis maxime ac Gallis promittere sibi potuit, utraque enim provincia jam tum Romanorum coloniis frequentabatur, unde etiam Augusti ætate præclara ingenia provenere.

20. *Iber.*] Hispanus usu peritus propter longa bella, & navigationes assiduas. *Rhodanique potor.*] Gallus Lugdunensis. Rhodanus est Galliæ fluvius, ortum ducens ex Alpibus, quæ Italiam à Gallia dividunt.

21. *Absint inani funere.*] Bene *inani funere*, cum non moriturum se, sed in cygnum mutatum iri ante dixerit. Simile huic est, quod *inanem tumulum* vocat Virg. 3. Æneid. in quem corpus illatum non esset, sed memoriæ tantum caussa exstructum, Græci κενοτάφιον appellant. Sueton. *honorarium tumulum* vocat. *Torrent. Absint inani funere næniæ.*] Absint næniæ, id est, absint carmina funebria à funere meo inani: *inane* appello, quia mihi mortuo funus nihil proderit, nam in sepulchro contineri non possum, sed immortalis futurus poëtarum ales.

22. *Luctusque turpes.*] Si funus inane, luctus quoque turpes esse sequitur. Nec dubium quin ad notum illud Ennii poëtæ Epitaphium respexerit Poëta:

Nemo me lacrymis decoret, nec funera fletu
Faxit. Cur? volito vivus per ora virûm.

Torrent.

24. *Mitte.*] Omitte.

Q. HO-

Q. HORATII FLACCI
CARMINUM
SEU
ODARUM
LIBER TERTIUS.

Ode I. προτρεπτική.

Vita beata non opibus, aut honoribus, sed animi tranquillitate efficitur.

Di profanum vulgus, & arceo.
Favete linguis: carmina non prius
Audita, Musarum sacerdos,
Virginibus, puerisque canto.
Regum timendorum in proprios greges,

Reges

1. O*Di profanum.*] Notat Servius in illud l. vi. Æneid. *Procul ô procul este profani.* à Callimacho id sumpsisse Virg. Ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι. ac *profanos* dici non initiatos, quos Græci ἀμυήτους, ἀμυστηριάστους vocant. Unde sacra & arx, & signa quoque deorum quædam ἀβέβηλα dicta, quæ adiri ab hominibus tangive nefas erat. Vide Adr. Junium lib. 1. Animad. Cap. 8. Tales igitur præconis voce à sacris arcebantur: notaque gravissima adversus Alcibiadem accusatio, quod profanus, sacris Eleusiniis interesse ausus fuisset. *Torrent. Profanum vulgus.*] Odi vulgus indoctum: nam imperitos homines, & à Musis alienos Horatius arcet ab his carminibus, tanquam profanos à sacris.

2. *Favete linguis.*] Seneca lib. de Vita beata: *Hoc verbum*, inquit, *favete linguis, non ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, ut ritè peragi possit sacrum, nulla voce mala obstrepente.* *Favete linguis.*] Attendite cum silentio, vel, bona verba dicite, εὐφημεῖτε, id est, τὰ ἀγαθὰ εὐχαριστικῶς λέγειν. *Carmina non prius.*] Ego Musarum sacerdos canto virginibus, puerisque carmina non prius audita à Romanis, lyrica scilicet, exacte & ad plenum facta.

3. *Musarum sacerdos.*] Poëtæ enim Musarum sunt ministri & antistites, quarum spiritu afflati divina canunt poëmata & civilia præcepta, ad vitam præclare instituendam cumprimis utilia & necessaria nobis præscribunt. *Figulinus.*

4. *Virginibus, puerisque.*] Non quod ii auditores sint idonei: sed ea cantare se profitetur Horatius, quæ virgines & pueri ingenui ad deorum ac virorum virtute præstantium laudes referendas addiscere debeant. *Torrent. Virginibus, puerisque.*] Quo rectius suam vitam instituant.

5. *Regum timendorum.*] Dicit *timendos,*

Reges in ipsos imperium est Jovis,
Clari giganteo triumpho,
Cuncta supercilio moventis.
Est, ut viro vir latius ordinet
Arbusta sulcis: hic generosior
Descendat in campum petitor;
Moribus hic, meliorque fama
Contendat: illi turba clientium
Sit major: ÆQUA lege necessitas
Sortitur insigneis, & imos:
Omne capax movet urna nomen.

Di-

dos, qui imperii gladium gestant, & in quorum potestate sunt leges, quique soli plus cæteris omnibus possunt, adeo ut cum Plauto *humanos* quosdam *Joves* eos recte appellaveris. Sed tunc feliciter imperant, cum divino se regi arbitrio recordantur. *Torrent. Regum.*] Ordo est: Imperium regum timendorum est in proprios greges. Imperium Jovis clari giganteo triumpho, & cuncta moventis supercilio, est in ipsos reges. *Timendorum, in proprios.*] Reges à subditis timeri debent, at amari magis.

6. *Reges in ipsos.*] Reges ipsi, qui habent imperium in sibi subditos, habent etiam Deum suum regem omnis iniquitatis, & violentiæ vindicem.

7. *Clari giganteo triumpho.*] Atque ea quidem Jovis summa gloria est, quod impii, qui per gigantes notantur, debitis suo sceleri pœnis divinitus afficiuntua. *Torr, Clari giganteo triumpho.*] Jovis magnifici, qui potuit immanissimos gigantes supercilio, id est, nutu, & majestate superare.

9. *Est, ut viro vir.*] Sic loquuntur Græci: ἔστιν ὡς, vel ἔστιν ὅπως, id est, fieri, vel evenire potest. Ostendit varia hominum esse ingenia ac studia. *Lambin. Est, ut viro vir.*] Fieri potest, ut alius alio plures possideat agros, in quibus arbores in ordinem redactas plantet, alius honores ambiat, alius alia sectetur, &c. Mortis tamen conditio est omnibus æqua.

11. *In campum petitor.*] *Petitor* Jurisconsultis, & Ciceroni ipsi, actorem in judicio, hoc est eum qui alteri litem movet, significat. Horatius pro candidato hic posuit. *Torr. In campum petitor.*] In campum Martium, ubi alicujus Magistratus est petitor, hic generis claritate, ille suis virtutibus, alius amicorum numero celebris.

12. *Moribus hic melior.*] Hoc est vitæ innocentia fretus & rectè factis. *Illi turba clientium.*] Comitatu & fautoribus, quorum suffragiis clamoribusque meliorem superet in magistratu petendo. *Cruquius.*

14. *Æqua lege.*] Necessitas tamen, id est, Mors æqualiter sortitur, id est, forte, & sine delectu sumit omnes tam claros, quam obscuros. *Necessitas.*] Græcis ἀνάγκη, ab ἄναξ ἄνακτος, vel ab ἀνάσσω, πάντων γὰρ ἐπικρατεῖ. Atque adeo deam esse volunt, quæ regat omnia. Eruditè igitur Horatius, hic & alibi *necessitatis* vocabulo utitur, ut nihil aliud quam Dei voluntas sit, quam *Parcam* poëtæ sive *Fatum*, Stoïci fere *Decretum* appellant. *Torrent.*

16. *Movet urna.*] Volvit ad sortiendum fatum, vide Od. 3. lib. 2.

Districtus ensis cui super impia
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt saporem:
Non avium, citharæque cantus
Somnum reducent. somnus agrestium
Lenis virorum non humileis domos
Fastidit, umbrosamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.
Desiderantem quod satis est, neque
Tumultuosum sollicitat mare:
Nec sævus Arcturi cadentis
Impetus, aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax: arbore nunc aquas

Cul-

17. *Districtus ensis cui semper.*] De Damocle Dionysii assentatore, vide M. Tullium, Tusc. lib. 5.

18. *Siculæ dapes.*] Siculorum & maximè Syracusanorum mensæ, pro lautis atque opiparis proverbio celebrabantur: Quin & ex Sicilia, ob variam condiendi artem, coqui, teste Athenæo, præcipuè laudabantur. *Torrent. Siculæ dapes.*] Dapes à Dionysio Siciliæ tyranno apparatæ, quæ erant exquisitissimæ, & regio luxu instructæ.

19. *Elaborabunt.*] Non *elaborarunt* legendum. Hoc est, magna cura, præstantique arte conditæ non sapient, sed erunt insipidæ penitus, intuenti mortem præsentem. *Cruq. Elaborabunt saporem.*] Non reddent.

21. *Somnum reducent.*] Non somnum restituent, quem metus abstulit. *Somnus agrestium.*] Ex antithesi docet humilioribus rusticis frugalibusque omnia longè suaviora quam ditioribus; ut quibus tutiora sunt omnia, cibus, potus, somnus, & quæcunque vitam beare possunt, non enim desiderant, nisi quod satis est. *Cruquius. Somnus agrestium.*] Ordo est, & sensus, somnus levis non spernit humiles agrestium domos, neque umbrosam ripam, aut amœna Thessaliæ loca Zephyris agitata.

25. *Desiderantem.*] Qui desiderat, quod satis est ad victum & vestitum, non navigat, neque se maris periculo exponit, ut rem familiarem augeat. *Quod satis est.*] Naturæ scilicet, ut Epist. 2.

Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.

Recte enim & illud Epicurus, teste Seneca: *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: si ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Sollicitat mare.*] Tumultuosum mare non reddit eum sollicitum.

27. *Arcturi cadentis.*] Arcturus stella est in cauda Ursæ, quæ propter tempestates, quas oriens excitat, est vehemens, sed occidens est multo vehementior.

28. *Hœdi.*] Hœdi duæ sunt stellæ exiguæ in sinistra manu Erichthonii, quibus orientibus sævit mare.

30. *Fundusque mendax.*] Fundus infructuo-

Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.
Contracta pisces æquora sentiunt,
Jactis in altum molibus. huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cum famulis, dominusque terræ
Fastidiosus. sed timor, & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Post equitem sedet atra cura.
Quod si dolentem nec Phrygius lapis,

Nec

fructuosus, qui votis agricolæ non respondet *Arbore nunc.*] Arbore, quæ nec flores, nec fructus profert, modo pluvias culpante, modo sydera, id est, æstum immoderatum è vi syderum provenientem.

33. *Contracta.*] Æquora angustoria facta.

34. *Jactis in altum molibus.*] Sæculi sui in ædificando luxum graviter damnat Poëta lib. 2. Od. 15. & 18. Unde datam tunc Augusto occasionem crediderim, ut ædificiis modum imponeret: Sueton. cap. 89. Verum hoc loco omittere nolim, recte Acronem monuisse, verbo ædificantium usum esse Poëtam, cum *moles* dixit. nam & apud Jurisconsultos nostros propriè *moles* dicuntur in mare vel in flumen projectæ. *Torrent. In altum molibus.*] In profundum mare. Vide Od. 15. l. 2. *Huc frequens.*] In hoc altum mare.

35. *Cæmenta demittit.*] Antiqui fere Codd. *cementa* sine diphthongo. *Cæmentum* enim Architecti vocant, non certum aliquod saxi genus; sed materiam illam omnem, qua ad substructiones operumque fundamenta ex rudi plerumque saxo, lapidumque cæsorum fragmentis uti solent. unde & *cæmentitii parietes*, quales fere rusticani, nulla venustate, & tanquam fortuita congestione lapidum exstructi. *Torrent. Cæmenta demittit.*] Lapides cæsos ad fundamentum substruendum, ubi ædificium consistat. *Redemptor cum famulis.*] Nam redemptor opus faciendum suo periculo, certâ mercede constituta assumit, cum famulis suis conductis, & dominus luxuriosus, qui terræ jam fastidiosus est, huc in mare frequens & assiduus lapides rudes & cæmenta ad ædificii fundamentum dimittit ac projicit. *Lubin. Redemptor Cum famulis*] Operum conductor ἐργολάβος, Angl. *a Casker.*

37. *Sed timor & minæ.*] Hoc est, quicquid agit, non deseritur à suis affectibus, qui non sinunt eum quiescere. *Cruquius.*

39. *Ærata triremi.*] Vide Od. 16. lib. 2.

40. *Post equitem.*] In clunibus equi. *Atra cura.*] Pro molesta, odiosa. Turn. lib. 4. cap. 14. lib. 19. cap. 9.

41. *Quod si dolentem.*] Quod si neque ædes sumptuosæ, neque vestes purpureæ, neque vina Falerna, neque unguenta preciosissima mentem dolentem, ac perturbatam mitigent; cur ædificia magnifica, aut divitias magno dolore acquisitas concupiscam? *Phrygius lapis.*] Phrygium marmor rubris asperum maculis, ex Attidis, ut quidam fabulantur,

 san-

Nec perpurarum sidere clarior
Delenit usus: nec Falerna
Vitis, Achameniumque costum:
Cur invidendis postibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores?

ODE II. δικωλή.

Ad Amicos.

Pueri à teneris annis paupertati, militiæ, & vitæ laboriosæ sunt assuefaciendi.

ANGUSTAM, *amici, pauperiem pati*
Robustus acri militia puer

Con-

sanguine natis, ingentibus etiam columnis, quales multæ Romæ conspiciuntur, aptum est. Quo tamen in genere Sinadicum, ab oppido Sinada sic dictum, præcipuè commendatur: meminit ejus Plin. lib. 35. cap. 2. & prolixè Strabo lib. 12. *Phrygius lapis.*] Columnæ ex lapide Phrygio, quæ domos sumptuosas fulciebant.

43. *Delenit usus.*] Mitigat. *Nec Falerna vitis.*] In vulgatis impressum est *Falernæ vitis:* quam lectionem qui recipiunt, subintelligunt ἀπὸ κοινοῦ *usus.* Lambin.

44. *Vitis.*] Nec vinum Falernum. *Achemeniumque costum.*] Unguentum Persicum, sic dictum ab Achæmene rege Persiæ, unde venit Costum, vide Od. 12. lib. 2.

45. *Cur invidendis.*] Cur extruam sublime atrium; vel sublimem domum postibus marmoreis, invidia nimirum laborantibus, propter luxus magnificentiam?

47. *Cur valle.*] Cur relicto meo agro Sabino, in quo vitam ago tranquillam, divitias appetam molestiarum plenas, magnaque opera comparatas?

1. ANgustam amici.] Libri veteres quotquot vidi, *amice* habent, non *amici.* in uno etiam adscriptum, *amice, esse adverbium.* Nec displicet: ut quicunque in repub. magnus futurus sit, à pueritia paupertatis familiaritati assuescat, ut amare eam etiam videatur. Puer ergo *amicè*, id est, libenter & benignè pati pauperiem discat, hoc est, amare frugalitatem sobrietatemque. Et sane prisci illi Romani nulla re magis quam paupertatis patientia claruerunt. *Torr. Cruq. Angustam pauperiem.*] Pauperiem duram, & difficilem.

2. *Robustus.*] A Jurisconsultis *robusta ætas* appellatur, quæ 25. annorum est. Sed Horatius *robustum puerum* quum dicit, respectu puerilis ætatis sic eum vocat, qui adolescentiæ proximus sit, & militiæ rudimentis aptus. *Torr. Acri militia.*] Rigida, dura. Cum acri ergò militia discat puer amicè pati pauperiem. *Cruquius. Robustus acri.*] Puer factus robustus per acrem militiam.

3. Par-

Condiſcat & Parthos feroceis
Vexet eques metuendus haſta:
Vitamque ſub dio & trepidis agat
In rebus, illum ex mœnibus hoſticis
Matrona bellantis tyranni
Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret: Eheu ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem: quem cruenta
Per medias rapit ira cædeis.
DULCE *& deorum eſt pro patria mori.*
Mors & fugacem perſequitur virum:

Nec

3. *Parthos feroces.*] Parthos, pro quibuſlibet hoſtibus.

5. *Vitamque ſub dio.*] Non ſatis ergò eſt futuro militi, amicè ferre pauperiem, ſed oportet eum quoque eſſe φιλόπονον. id eſt, libenter tolerare labores militares, aliaque corporis incommoda. Pro *ſub dio*, pleraque ſcripta habent, *ſub divo*. Cruquius. *Sub dio.*] Sub ſole extra tectum vivat, & in rebus formidoloſis. *Trepidis in rebus.*] Quales in tumultu bellico eſſe ſolent maxime vicino jam hoſte.

6. *Illum ex mœnibus*] Illum nempe militem Rom. proſpiciens ex mœnibus hoſtilibus, uxor regis alicujus barbari, cum quo bellum gerat populus Rom. ſuſpiret hoc modo, atque hæc queribunda voce loquatur. *Lambin.*

7. *Matrona bellantis.*] Uxor tyranni alicujus barbari.

8. *Adulta virgo.*] Virgo nubilis, & matura viro.

9. *Suſpiret: Eheu ne.*] Voce querebunda hæc verba loquatur: Eheu, ne regius ſponſus rudis agminum laceſſat leonem aſperum tactu, quem rapit cruenta ira per medias cædes. *Eheu.*] Exclamatio pathetica virginis, ſuo ſponſo metuentis. *Cruquius.* *Rudis agminum.*] Rei militaris inſcius.

10. *Regius ſponſus.*] Sponſus regia ſtirpe progenitus.

11. *Leonem, quem.*] Militem Rom. in conflictu ſævum, eſt Allegoria. *Quem cruenta ira.*] Id eſt, hoſtilis animi rabies, per medias hoſtium cædes rapit atque impellit. *Lubin.*

13. *Dulce & decorum eſt.*] Perinde ac ſi parum eſſet, *decorum* dicere; addit etiam *dulce* ac jucundum eſſe mori pro patria: quæ, ut præclarè ait Cicero, una omnes omnium caritates complexa eſt. Quod & Homerus teſtatur noto illo verſu IX. Odyſſ.

Ὡς οὐδὲν γλύκιον ἧς πατρίδος οὐδὲ τοκήων γίγνεται.

Torrent.

14. *Mors & fugacem.*] Confirmat ante dictam ſententiam. Si enim omnibus moriendum eſt, ſtultum eſt mortis metu vitam agere ingloriam atque ignavam, qualem ſæpe etiam citius mors occupet, quam ſtrenuam atque exercitatam, ut Simonidis verſus indicat:

Ὁ δ' αὖ θάνατος ἔφικε καὶ τὸν φυγόμαχον.

De quo *Muret.* Var. lect. lib. 4. cap. 9. *Torrent.* *Fugacem perſequitur.*] Qui fugiendo

Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus, timidoque tergo.
VIRTUS *repulsæ nescia sordidæ,*
Intaminatis fulget honoribus:
Nec sumit, aut ponit secureis
Arbitrio popularis auræ.
Virtus recludens immeritis mori
Cœlum, negata tentat iter via:
Cætusque vulgareis, & udam
Spernit humum fugiente penna.
EST *& fideli tuta silentio*
Merces. vetabo, qui Cereris sacrum

Vul-

plendo consulunt saluti, sæpius periclitantur, quam qui fortiter pugnant.

16. *Poplitibus, timidoque.*] Juvenibus ignavis, quorum poplites, quemadmodum & terga cernuntur, dum fugiunt.

17. *Virtus repulsæ nescia.*] Non quia homines virtute præstantes, & honores petant, & sæpe etiam repulsam ferant: sed quia nullum inde virtus detrimentum patitur, quæ suo semper robori innitens, eadem est in adversis rebus, quæ in secundis; illas superat, has moderatur. *Torrent. Nescia sordidæ.*] Virtus repulsæ ignominiosæ ignara, puris honoribus fulget; nam viri virtute præstantes, non petunt à populo honores.

18. *Intaminatis.*] Nullis corruptelæ, ambitionis, largitionum maculis conspurcatis aut obscuratis: quia sibi bene conscia contemnit vanos & populares honores. *Cruq.*

19. *Nec sumit aut ponit.*] Vult Horatius virtuti suum semper honorem constare, qui nec minui, nec augeri fortuitis possit. Omnia in se posita habet, nec à vulgi opinione dependet, sed sibi ipsa gloriam concilians ad cœlum affectat viam. *Torr. Secures.*] Honores aut magistratus, quorum insignia sunt secures, & fasces.

20. *Auræ.*] Favoris, id est, prout mobili, & levi populo placuerit.

21. *Virtus recludens.*] Virtus aperiens cœlum iis, qui non mortem, sed immortalitatem sunt meriti, iter patefacit, & sibi, & suis per vias difficiles, & interclusas.

22. *Negata tentat iter.*] Incognita vulgò & neglecta propter difficultatem & labores. *Tentat.*] Ingreditur: viliumque hominum in terris degentium vulgares cœtus & conventus, atque adeo hanc omnem humum turbidam, cœnosam & udam, veloci sua penna è rebus mortalium fugiente & suprà terrena alte in cœlum sublevatâ, spernit & ex alto despicit. *Lubin.*

24. *Humum fugiente.*] Res terrenas spernit, quærens immortalia.

25. *Est & fideli silentio.*] Commendata animi fortitudine, nunc fidem, quæ silentio præcipue probatur collaudat, & perfidiæ pœnam comminatur, ac veluti divino numine afflatus, diversas sententias in unum carmen conjicit. Pulchrè autem *fidele silentium*, dixit: ut *fida silentia sacris*, Virgilius. *Torrent. Est & fideli tuta.*] Laus silentii.

26. *Vetabo, qui.*] Neque mecum habitabit, neque mecum in eadem navi

vehe-

Vulgarit arcana, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaselum. sæpe Diespiter
Neglectus, incesto addidit integrum:
RARO *antecedentem scelestum*
Deseruit pede pœna claudo.

ODE III. πραγματική.

Vir virtute præditus nihil extimescit. Oratio Junonis de Troja eversa, de bello Trojano finito, deque Imperio Rom. à Trojanis initium capturo. • •

JUSTUM, *& tenacem propositi virum,*
Non civium ardor parva jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida: neque Auster

Dux

vehetur, qui sacra Cereris, id est, quodvis arcanum evulgarit, homo scilicet rimarum plenus. *Qui Cereris sacrum vulgarit.*] *Arcanam* vocat Cererem, cujus sacra illa Eleusinia religioso quodam silentio peragebantur. Qua de superstitione qui plura scire velit, Tertullianum adeat, initio lib. contrà Valentin. Et Augustin. lib. VII. De civitate Dei, cap. 20.

28. *Trabibus.*] Sub eodem tecto.

29. *Faselum.*] Navem velocem, & oblongam. *Diespiter.*] Jupiter (diei & lucis pater) non cultus, sæpe castos, & innocentes punit cum impiis & incestuosis.

30. *Incesto addidit integrum.*] Nempe cum ob infanda paucorum scelera, publica immittuntur mala, quæ veteres sacrificiis ac supplicationibus avertere solebant, aut expiare. *Torrent.*

31. *Raro antecedentem scelestum.*] Pulchra Poëtæ nostri de divina justitia sententia. Quamvis tarda sæpè, attamen certa scelerum vindicta. Quo benè proverbium illud refert Porphyrion, *Dii laneos habent pedes. Raro antecedentem scelestum.*] Pœna tardo pede incedens, raro patitur scelestum hominem præeuntem effugere, sed eum aliquando assequitur, & comprehendit.

32. *Deseruit.*] Ostendit culpæ comitem esse pœnam, ut lib.4. Od.5. *Culpam pœna premit comes.*

---

1. *Tenacem propositi.*] Ἐπιεικείας καὶ χρηστότητος, id est, æquique bonique, quæ in repub. ita vigere necesse est, ut sine iis esse non possit, ne dum florere. *Cruquius. Tenacem propositi.*] Virum proposito recto perseverantem.

2. *Non civium.*] Non seditio civium injquas leges ponentium, quæ cum æquo & bono pugnant.

3. *Instantis tyranni.*] Tyranni præsentis.

4. *Mente quatit.*] De sententia dimovet, id est, non efficit inconstantem.

5. *Dux*

Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arceis attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem Bacche pater tuæ
Vexêre tigres, indocili jugum

Collo

5. *Dux inquieti.*] Arbiter Adriæ. vide Od. 3. lib. 2. est Adria generis neutri.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Allusit ad Græcorum proverbium, quod in eos citatur, qui in tutissimis rebus ridiculè timent. *Erasmus. Si fractus illabatur.*] Si cœlum ruat, vir justus illius ruinam non expavescet.

8. *Impavidum ferient.*] Quales in sapientem ac constantem virum cadat metus, ex Epicteti διαλεξέων lib. 5. ostendit Gell. lib. 19. cap. 1. *Torrent.*

9. *Hac arte Pollux.*] Castorem non nominat Pollucis fratrem: quod ille cum immortalis esset, Jovem exoravit, ut immortalitatem suam fratri communicare posset: quamquam utrumque nomen utrique commune est, Castoris præsertim, de quo ad Sueton. Cæsare cap. 10. & lib. 4. Od. 5. Bene etiam *vagum* vocat *Herculem*, ob peterratum orbem terrarum. *Torr. Hac arte Pollux.*] His virtutibus, constantia nimirum & justitia, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus ex mortalibus facti sunt immortales. *Vagus Hercules.*] Hercules longinquas terras & multa maria peragravit ad varia monstra domanda.

10. *Innixus.*] Tres codices *innisus*, unus etiam *enisus*, quemadmodum & in emendatis Virgilii exemplaribus, lib. x. *Toto connisus corpore ferrum Conjicit.* Torrent. *Cruquius* vero retinuit *enisus* propter significationem participii cæteris magis commodam in laboribus suscipiendis, cui benè respondet φιλοπμενός. *Igneas.*] Arces syderibus micantes, id est, cœlum.

11. *Quos inter Augustus.*] De Augusto adhuc vivente (nam multis ante Augustum annis obiit Horatius) perinde ac de numine aliquo loquitur. Et merito quidem, ut dicemus Od. 5. hujus libri. Augustus enim cælo descendisse, ac terris commendatus esse credebatur. qua de re lib. 1. Od. 2. *Torrent. Recumbens.*] Accumbens Virg.

Tu das epulis accumbere divûm.

12. *Purpureo bibit.*] Augustus ore suo roseo, & pulchro bibit Nectar, jam divus factus etiamnum in terra vivus. Virgilius:

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit:

Id est, Augustus. Quidam *bibet* legunt, sed malè.

13. *Hac te.*] Hac virtutis via. *Merentem.*] Te merentem honores divinos, vel, merentem, id est, militantem.

14. *Vexêre tigres.*] Medi *Tigrim* appellant sagittam: unde & fluvio & animali, ob eximiam nempe velocitatem idem nomen obtigit. Animal certè Soli sacratum, vel ob pernicitatem: vel quod simul atque in lucem editum est, duos pedes orientem versus tanquam ado-

Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.
Gratum elocuta consiliantibus
Junone divis. Ilion, Ilion
Fatalis, incestusque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit deos
Mercede pacta Laomedon: mihi
Castaque damnatum Minervæ
Cum populo, & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ

Famo-

adorabundum sustollere creditur. Idem autem Bacchus, qui & Sol, in veterum sacris. Quamquam Baccho peculiari ratione animal illud sacrum videri potest, vel quod nihil tam varium, tam multiplex ac subdolum, quod non detegat ebrietas: vel quod nihil tam ferum atque indomitum, quin Bacchi consuetudine mansuescat, non tam ob vini usum, quam ob Musarum commercia:

Nemo enim adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem. Torrent.

Indocili jugum.] Tigrium collum suapte natura est indocile, Bacchi tamen jussui obsequitur.

15. *Quirinus.*] Romulus patris sui equis, id est, arte militari fugit Acheronta, paludem infernalem, & ad superos evasit.

16. *Martis equis.*] Equus Marti sacer: *Bello* nempe armantur *equi*, *bellum hæc armenta minantur.*

17. *Gratum eloquuta.*] Junone remgratam diis secum deliberantibus eloquuta, quod veteres inimicitias ex animo jam deposuisset. *Consiliantibus.*] Divis consilium habentibus de recipiendo Romulo in numerum Deorum.

18. *Ilion, Ilion.*] Hinc incipit Junonis Oratio in divorum cœtu habita, super Romuli consecratione.

19. *Fatalis incestusque judex.*] Pererudite Horatius Trojæ excidium non Græcorum viribus adscribit, sed unius Paridis cum muliere peregrina adulterio, unde atrocissimum illud bellum exortum. *Torrent. Fatalis.*] Exitialis, & fati Trojani, id est, perniciei & subversionis Trojanæ causa & auctor. *Cruq. Fatalis, incestusque judex.*] Paris à fatis datus judex de aureo malo Veneri dato.

20. *Et mulier.*] Et Helena à Paride rapta.

21. *Ex quo destituit.*] Ex quo tempore Laomedon pater Priami destituit, id est, fraudavit promissa mercede Deos, Neptunum nempe & Apollinem, qui Jovis jussu, Laomedonti suas operas locarant, ad muros Trojanos extruendos.

23. *Damnatum.*] Glareanus legendum esse contendit *damnatam.* sicut Od. 9. lib. 4. *Non semel Ilios vexata. Damnatum Minervæ.*] Ilion mihi & Minervæ damnatum propter injuriam nobis illatam in malo pulchritudinis, Veneri dato.

24. *Duce fraudulento.*] Laomedonte.

26. *Fa-*

Famosus hospes: nec Priami domus
Perjura, pugnaceis Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit: protinus & graveis
Iras, & invisum nepotem,
Troïca quem peperit sacerdos,
Marti redonabo: illum ego lucidas
Inire sedeis, ducere nectaris
Succos, & adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter saviat Ilion,
Romamque pontus: qualibet exules

In

26. *Famosus hospes.*] Paris infamis hospes Helenæ.

27. *Perjura.*] Perjura propter Laomedontis fraudem.

28. *Hectoreis opibus.*] Hectoris auxiliis.

29. *Nostrisque ductum seditionibus.*] Queritur ea de re in deorum consessu ipse Jupirer apud Virg. lib. 10.

Nec vestra capit discordia finem, &c.

Tum Ovid. lib. 1. Trist.

Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo:
Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Et: *Sæpe premente Deo, fert Deus alter opem.*

Ductum seditionibus.] Et bellum nostris discordiis productum in decennium, resedit, id est, finitum est, & compositum.

30. *Bellum resedit.*] Hoc est, quievit tandem, ut *residere iram* atque *odium* dicimus. *Torrent. Protinus.*] Deinceps.

31. *Nepotem.*] Romulum, Junonis nepotem per Martem, qui eum genuit ex Ilia. Et Juno Martem peperit ex Jove Hom. lib. 5. Iliad.

33. *Marti redonabo.*] Marti reddam, & remittam; quamvis enim Romulus sit de genere Trojano, Marti tamen filio meo, & patri suo concedam, ut Romulus sit primus rex Romanorum.

34. *Inire sedes.*] In cœlos ascendere. *Ducere succos.*] Porphyrion tamen non *ducere*, sed *discere* videtur legisse, pro assuescere saporibus nectareis, ut ipse exponit: quam sane lectionem in duobus MSS. codicibus repperi. *Torr. Ducere nectaris.*] Divinos liquores bibere, & divinis adnumerari.

35. *Adscribi quietis Ordinibus.*] Adscribi deorum ordinibus dixit, perinde ac si de militiæ numeris & ordinibus ageret (nam & deos in classes quasdam distribuunt poëtæ) *quietos* vocans ex Epicuri disciplina, uti & Virgil. cum ait:

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat. ——

Torrent.

37. *Dum longus.*] Ordo est & sensus; dummodo longus pontus intercurrat inter Trojam & Romam, qualibet in parte orbis regnanto, Trojani felices & beati, exules tamen regnanto sic ut Trojano imperio fruantur nunquam.

40. *Busto.*]

In parte regnanto beati.
Dum Priami, Paridiſque buſto
Inſultet armentum: & catulos feræ
Celent inultæ: ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro:
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, & ſic melius ſitum
Cum terra celat, ſpernere fortior,

Quam

40. *Buſto.*] Paridis ſepulchro.

41. *Et catulos feræ.*] Et dummodo Troja ſit ita diſcreta, ut in ea & armenta paſcere & feræ ſuos catulos occultare poſſint inultæ, id eſt, illæſæ, & ſecuræ, nemine prohibente, ea lege ſtet Capitolium, &c.

43. *Triumphatiſque.*] Medis devictis, & per triumphum ductis.

44. *Dare jura Medis.*] Id eſt, jura det. Solenne autem erat Romanis, ut regno aliquo in provinciam redacto, eo mitterent certo numero viros aliquos inſignes, qui provinciam ordinarent, hoc eſt, quo jure deinceps uterentur, præſcriberent. Nec temerè *Medos* nominat Poëta, Parthos ab Auguſto tunc ſigna reddere coactos intelligens, ut mox Od. 5. videbimus. *Torrent.* vide & Canteri Novar. lect. 11. cap. 11.

45. *Horrenda latè.*] Aptum Romæ victricis epithetum: quod tamen non tam ad metum armorum retulerim, quam ad admirationem quandam ex veneratione ortam; ut cum ait Virgil. lib. VI.

— *Horrendæque procul ſecreta Sibyllæ.*

Torrent. *Horrenda latè.*] Roma barbaris gentibus formidanda, extendat nomen in oras ultimas.

46. *Medius liquor.*] Mare Gaditanum.

48. *Qua tumidus rigat.*] *Tumidum* vocat ob ſtatam illam quotannis inundationem, omnia, ut inquit Plinius, miracula excedentem. Irrigat enim Nilus Ægyptum; & cum tota æſtate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitoſque & oblimatos agros ad ſerendum relinquit, ut pulcre Cic. 2. de Nat. deorum. *Torr. Nilus.*] Nilus Ægypti fluvius ſic dictus à Nilo rege, vel, quod trahit *νέον ἰλὺν*, id eſt, novum limum, quo tota Ægyptus redditur fœcundior poſt ſuam inundationem.

49. *Aurum irrepertum.*] Aliqui *inrepertum* habent. Meritò autem priſcos illos Romanos ob auri contemptum commendat, quorum nempe imperium, nulla ulla virtute magis quam abſtinentia crevetit; tunc labefactatum cum illud avaritiæ peſtis invaſit. *Torrent. Aurum.*] Ordo eſt, horrenda Roma nomen ſuum in ultimas terrarum oras extendat. Roma (inquam) fortior ſpernere, id eſt, fortior ad ſpernendum aurum, quam cogere. *Irrepertum.*] Aurum nondum ex auri fodinis effoſſum.

50. *Spernere fortior.*] Roma fortior & magis munita ſit hoc ipſo, quod aurum

Quam cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextra.
Quicunque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ, pluviique rores.
Sed bellicosis fata Quiritibus
Hac lege dico: ne nimium pii,
Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renascens alite lugubri
Fortuna tristi clade iterabitur,

Du-

rum irrepertum & nondum visum (& sic cum terra illud cedat, ibi melius situm, quam cum inter homines versatur) alto animo possit spernere, quam Deorum simulacra & gentium devictarum sacrum, vi bellica & rapiente dextera in humanos usus cogere, & Diis consecrata, ad res necessarias convertere. *Lubin.*

51. *Cogere humanos in usus.*] Rectè *cogere.* vim enim intulisse videtur, qui aurum intimis terræ visceribus reconditum à natura, in humanæ vitæ perniciem protulerit, ab optimis quibusque conviciis proscissum. Nam

— Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? —

Torrent.

52. *Rapiente dextra.*] Dextra, quæ sacris non parcit.

53. *Mundo terminus.*] Ita tres codices legunt *non mundi:* & mox etiam plures *tanget* pro *tangat.* *Mundum* autem hic vocat Poëta, terræ partem habitabilem, quam Romani armis perscrutati sunt. *Torrent Terminus obstitit.*] Polus Septentrionalis & Australis.

54. *Hunc tangat.*] Arma usque eo Roma inferat.

54. *Qua parte.*] Juxta torridam Zonam, ubi sævit ingens solis æstus. vide Oden XXI. lib. I.

56. *Qua nebulæ.*] Circulum intelligit utriusque poli, ubi mundus perpetua glacie obrigescit.

57. *Fata Quiritibus.*] Hæc fata Romanis prædico, & confirmo, ut totius mundi sint Imperatores, verum sub conditione, nempe ne nimium pii, id est, ne nimium amantes Trojæ (unde sunt orti) velint reparare, &c.

59. *Rebusque fidentes.*] Potentissimo imperio freti. *Avitæ Trojæ.*] Roma enim Trojanorum veluti colonia erat. Quare imperio potiti jam Romani, Ilienses magnis sæpe beneficiis affecêre. Quod ergo Junonem hic monentem fingit Horatius, Romani minimè observarunt: quin imo deletum bello Mithridatico, à C. Fimbria Sullæ legato, Ilium & restaurarunt & immunitate donarunt. Vide Livii Epitomen 83. *Torrent.*

61. *Trojæ renascens.*] Ordo est: Fortuna Trojæ renascens alite lugubri, id est, malis auspiciis iterabitur tristi clade, me (conjuge & sorore Jovis) ducente victrices catervas.

62. *Tristi clade.*] Flamma & ferro iterum vastabitur.

65. *An-*

Ducente victriceis catervas
Conjuge me Jovis, & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus
Auctore Phœbo, ter pereat meis
Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum, puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quo Musa tendis? desine pervicax
Referre sermones Deorum: &
Magna modis tenuare parvis.

ODE IV. *προσφωνητική.*

Poëta se à multis periculis Musarum ope ereptum fuisse dicit, omnibusque male cessisse, qui adversum Deos aliquid moliri voluerint.

DESCENDE *cælo, & dic age tibia,*
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus, cytharave Phœbi.

66. *Authore Phœbo.*] Muretus & Cruquius *Ductore* legi maluut: receptam tamen lectionem servo: non ob notum illum Virgilii versum, è tertio Georg.

— *Trosque parens & Trojæ Cynthius auctor.*

Nam Cynthius ibi non Apollinis cognomen, sed antiqui Trojanorum regis nomen est: sed quoniam pro Trojanis stetisse semper Apollinem notum est; atque hinc ait Juno ne tanto quidem auctore resurgentem Trojam, mansuram incolumem. *Torrent. Auctore Phœbo.*] Etiamsi Apollo sit operis Autor, tamen ter pereat, &c.

67. *Excisus Argivis.*] Expugnatus ab Argivis meis, qui me Argis colunt. *Uxor.*] Hecuba vel Andromache.

68. *Virum, puerosque.*] Maritum, & filios cæsos ploret.

69. *Non hac jocosæ conveniunt lyræ.*] Lyrico carmini res graves non conveniunt. Musam igitur Poëta monet, ut humili carmine sermones deorum non imminuat. Alii legunt: *Non hoc conveniet.*

70. *Pervicax.*] Desine Musa licentiosa, & audax, referre sermones Deorum, &c.

71. *Et magna, &c.*] Et desine res amplas Lyricis modulationibus extenuare,

1. D*Escende cælo.*] Veterum more Calliopen huic hymno è cœlo advocat. habent enim Musæ suas etiam in cœlo sedes, & quidem distinctas, pro cujusque dignitate. Macrob. 2. in Somn. Scipionis. *Torrentius. Descende.*] Ordo est: O Regina Calliope descende cœlo & age, dic tibia longum Melos, id est, longam & suavem cantilenam. *Cælo.*] Habent Musæ etiam sedem in cœlo, ut Jovis filiæ.

4. *Cytharave Phœbi.*] A Phœbo nempe inventa. Vide Odam 21. lib. 1.

Auditis? an me ludit amabilis
Insania? audire, & videor pios
Errare per lucos, amœna
Quos & aquæ subeunt, & auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo
Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo, fatigatumque somno,

Fron-

5. *Auditis? an me.*] Sodales mei, nunquid auditis Calliopen canentem, an me fallit poëtica insania? *Amabilis insania.*] Sic lib. 2. Epist 2. *Mentis gratissimus error.* qualis nempe in maniacis (nisi ex atra bile morbus processerit) cerni solet. *Torrent.*

6. *Audire, & videor pios.*] Videor mihi audire Calliopen, quodque ipsa discurrit per lucos pios, id est, per lucos, quos dii incolunt.

7. *Errare per lucos.*] In lucis & nemoribus primi homines, & locis maxime solitariis deorum delubra constituerunt. *Cruquius.*

8. *Aquæ subeunt & auræ.*] Recte: auras enim aspirant aquæ. Quod cum Anauri fluminis in Thessalia accolæ, peculiari aliqua ratione non ita sentirent, inde flumini factum nomen volunt. *Torrent.* *Subeunt, & auræ.*] Quos lucos aquæ jucundæ præterfluunt, & in quibus gratæ spirant auræ.

9. *Me fabulosæ.*] Caussam narrare videtur Poëta, ob quam præ aliis omnibus ipse Musas audire ac cernere canentes mereatur, nempe quod à pueritia usque, Deorum tutela ac præsidio protectus fuerit. Dubitatur autem inter Grammaticos an dictio *fabulosæ* ad *palumbes* referenda sit, an vero ad *Apuliam*? Lambinus ad *palumbes* refert, à quo dissentio. quid enim ineptius, quam fabulosas hoc loco dici palumbes, cum ut rem vere gestam narret Horatius; & alioqui si cui provinciæ epitheton hoc convenit, illa certe Apulia est. Quamquam meo judicio *Apulia*, hic nutricis ipsius Horatii, non provinciæ nomen est: quomodo enim ea quæ narrat Poëta in *Vulture*, qui non hic tantum, sed & apud Lucanum Apuliæ mons est, contingere potuerunt, ut non intra provinciam contigerint? In Apulia igitur, sed extra nutricis Apuliæ limen contigisse dicendum est. Omnes autem nutrices garrulæ ac fabulosæ; minus tamen merentur fidem, si quid apud se remotis arbitris factum narrent. Addam interpretes non *altricis*, sed *nutricis* legere. Dicere etiam possimus *Apuliæ* nomine non provinciam hoc loco, sed oppidum sic dictum, ubi enutritus sit Horatius, significari. Lector quam volet opinionem sequatur, ego adhuc ambigo: & si conjecturæ locus esset, *fabuloso* legerem, ut Vulturi aptetur. Montes enim vicinorum fere fabula celebrantur, ut in Faliscis Soracte, in Apulia Garganus quoque: *fabulosæ* autem scripsere, qui bina epitheta uno in loco sine conjunctione poni non tulerunt. *Torrentius.* *Me fabulosæ Vulture.*] Ordo est & sententia: Palumbes fabulosæ (id est Palumbes de quibus Poëtæ multa fabulantur) me puerum ludo fatigatum, & somno victum, texêre, & cooperuêre nova fronde (id est fronde recenti, & viridi) in Vulture Appulo (id est in Vultute monte Appuliæ) extra limen Appuliæ altricis, id est, nutricis meæ & soli natalis.

11. *Somno, &c.*] Scilicet victum, oppressumque & humi stratum. *Cruquius.*

14. *Ache-*

Fronde nova puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & ursis: ut premerer sacra
Lauroque, collataque myrto;
Non sine Dîs animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos: seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,

Seu

14. *Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ admodum parva, in sublimitate montis posita, ideoque eam nido comparat: vel, per nidum domum propriam significat.

15. *Saltusque Bantinos.*] Sic quidem MSS. & nonnulli etiam typis editi. Nec displicet: nam & Plin. lib. 3. Cap. xi. Bantinos inter Lucanorum mediterranea collocat; & Bantiam urbem in Apuliæ finibus, inter quam & Venusiam cæsus olim ex insidiis Marcellus consul: Livius lib. 27. *Torrent.* Alii legunt *Batinos.* Batina est oppidum Apuliæ pascuis abundans.

16. *Humilis Ferenti.*] Ferentum est urbs in humili, & depressa valle posita.

17. *Ut tuto ab atris.*] Admirabile præsagium omnibus, quo pacto dormirem corpore tuto, &c.

18. *Ut premerer sacra.*] Quod premerer lauro sacra, id est, lauro Apollini dicata, quæ quidem laurus præsagiebat eum futurum Poëtam.

19. *Collataque Myrto.*] Et myrto comportata à palumbibus, quæ Veneri consecrata; significabat eum res amatorias & lyrica cantaturum.

20. *Non sine Dîs.*] Non sine protectione deorum sanus & integer. hæc grati est animi significatio: agnoscit enim se infantem pericula serpentum, ferarumque, evasisse beneficio Apollinis & Musarum. *Cruq.* *Non sine Dîs.*] Non sine divino numine ego infans impavidus. *Animosus infans.*] Qui non terrerer, neque ab ursis neque à viperis. *Lambin.*

21. *Vester, Camœnæ.*] Ubicunque fuero, ô Camœnæ, vester sum. *Arduos Sabinos.*] *Arduos*, ut opinor, vocat situs ratione, quod Româ illuc iter tenentibus ascendendum sit.

22. *Tollor Sabinos.*] In montes excelsos Sabini vehor. *Frigidum.*] Non ideo frigidum, quia Præneste in monte positum est, sed propter frigidas aquas ibi è fontibus profluentes, ad varios morbos salutares.

23. *Præneste frigidum.*] Ipso nempe situ minus obnoxium caloribus. De qua urbe Stephanus: Πραίνεϛος, inquit, πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέϛου τοῦ Λατίνου τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης υἱοῦ. Dicimus *Præneste & Prænestis*, urbs Fortunæ templo imprimis nobilis ac situ ipso longe fortissima. *Torrent.* *Supinum.*] In ascensu montis constitutum.

24. Li-

Ventosum, & urbeis, regnaque tristia:
Divosque, mortaleisque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi,
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.
Sed quid Typhœus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida

tardam. *Torrent.* *Inertem.*] Terram immobilem.

46. *Regnaque tristia.*] De statu suo semper sollicita. Nam *regnum triste*, non inferos, sed tyrannidem interpretatur Cruquius, idque propter τὸ *urbeis*, quas inferis non apte posse conjungi credit. *Regna tristia.*] Sedem inferorum, ubi omnia sunt tristia.

47. *Mortalesque turmas.*] Quotquot vidi exemplaria *Turmas* habent. [Lambinus *Turbas* legit. *Torrent.*

48. *Imperio unus æquo.*] Solus Jupiter.

49. *Magnum illa terrorem.*] Vis enim potentiaque primum terrorem incutiunt, sed collata prudentia consilioque, dicto citius evanescunt, instar bullæ. *Cruquius.* *Magnum illa terrorem.*] Ordo est: illa Juventus horrida fidens brachiis, magnum terrorem intulerat Jovi.

51. *Fratresque tendentes.*] Gigantes, ex terra nati, contendentes montem monti imponere. *Opaco.*] Olympo umbroso.

53. *Typhoëus.*] Typhœus, Mimas, Porphyrion, Rhœcus, Enceladus sunt nomina gigantum.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ipsa magnitudine formidabilis, ut *minas murorum* ob altitudinem dixit Virg. ac de Epei machina; *Mediæque minans illabitur urbi.* Torrent. *Minaci statu.*] Ingenti statura.

55. *Quid Rhœcus.*] *Rœtus* legendum esse admonui lib. 2. Od. 19. *Evulsisque truncis.*] Enceladus tam fuit robustus, ut arbores eradicatas jacularetur in hostes.

56. *Enceladus.*] Hic quoque Virgilii versibus notissimus, quandoquidem illi Ætnam montem imposuit, 3. Æneid. & Famam sororem dedit, Terra matre, *Torrent.*

57. *Palladis ægida.*] De Ægide dictum lib. 1. Od. 15. Hoc tantum hic dicam, cum de Gigantum bello loquatur, non satis recte videri eum Palladem ægide armasse: id enim tunc Jovis scutum fuit: quod postea bello Trojano Palladi donavit. Vide Servium 8. Æneid.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma.

Nec mirum idem Palladi quod Jovi scutum tribui, postquam etiam fulmine armata in vetustis monumentis cernitur. *Torrent.* *Ægida.*] Contra Minervæ clypeum, quo Jupiter etiam usus est contra gigantes. Contra Jovis sapientiam nil possunt gigantes.

Post- 58. *Ruen-*

Possent ruentes? hinc avidus stetit
Vulcanus: hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crineis solutos: qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque sylvam,
Delius, & Patareus Apollo.
VIS *consilî expers mole ruit sua:*
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In majus: iidem odêre vireis
Omne nefas animo moventes.
Testis mearum centimanus Gigas

Sen-

58. *Ruentes.*] Ad terram ruentes: vel inconsiderate venientes. *Hinc.*] Ex parte Jovis in hac pugna. *Avidus stetit.*] Vulcanus dicitur avidus propter ignis rapacitatem, vel quia pugnæ est avidus.

59. *Matrona Juno.*] Vocat illam *matronam*, vel quia matrimoniis præest, unde & *pronuba* & *juga* & *cinxia* à Romanis, uti à Græcis *γαμηλία* & *ζυγία* dicta est, *cui vincla jugalia curæ* essent: vel quod justa Jovis uxor. Sic enim ipsa apud Ovid. 6. Fastor.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis. Torrent.

60. *Positurus arcum.*] Apollo qui semper arcum gestat.

61. *Rore Castaliæ.*] *Roris* vocabulo utitur Horatius, non tam pro levi solum aspergine per metaphoram, quam pro ingenti copia liquoris, ut *rorantia fontibus antra*, dixit Ovid. *Torrent. Rore puro Castaliæ.*] Aqua sincera fontis Castalii, sic dicta, à Castalia puella, quam Apollo adamavit.

62. *Crines solutos.*] Crines humeris sparsos. *Lyciæ tenet.*] In Lycia fons est Castalius.

63. *Natalemque sylvam.*] Sylvam, in qua natus est Apollo, dictus Patareus à Patara, Lyciæ civitate, ubi maximè colebatur.

64. *Delius & Patareus Apollo.*] Quia *Lyciæ dumeta* & *natalem silvam* dixerat, optime duo adduntur epitheta: *Delius*, ob natale solum: *Patareus* ob Pataram Lyciæ urbem, in qua Apollinis delubrum, opibus & oraculi fide, Delphico olim simile. Musarum ergo gratia, laudes Apollinis obiter hic inserit. Porro gigantum bellum, & in eo præstitam ab Apolline operam, atque adeo omnem illam fabulam pulcherrimè explicat Macrob. Saturn. lib. 1. Cap. 20. *Torrent.*

65. *Vis consilii expers.*] Huc respicit Claudian. *Non solis viribus æquum Credere sæpe acri potior prudentia dextra.* Ac notus ille Euripidis versus;

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς
χέρας Νικᾷ.

Quo prudenti uno consilio multas vinci manus testatus est. *Vis consili.*] Robur corporis, sine prudentia, suo labitur impetu.

66. *Vim temperatam.*] Vires consilio gubernatas dii augent.

68. *Moventes.*] Vires cogitantes iniquitatem.

69. *Centimanus Gigas.*] In quibusdam veteribus, *Gyas*. Vide Muret. Var.

L 4 lect.

Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux, & vagus Hercules
Innixus, arceis attigit igneas:
Quos inter Augustus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hâc te merentem Bacche pater tuæ
Vexêre tigres, indocili jugum

Collo

5. *Dux inquieti.*] Arbiter Adriæ. vide Od. 3. lib. 2. est Adria generis neutri.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Allusit ad Græcorum proverbium, quod in eos citatur, qui in tutissimis rebus ridiculè timent. *Erasmus. Si fractus illabatur.*] Si cœlum ruat, vir justus illius ruinam non expavescet.

8. *Impavidum ferient.*] Quales in sapientem ac constantem virum cadat metus, ex Epicteti διαλεξέων lib. 5. ostendit Gell. lib. 19. cap. 1. *Torrent.*

9. *Hac arte Pollux.*] Castorem non nominat Pollucis fratrem : quod ille cum immortalis esset, Jovem exoravit, ut immortalitatem suam fratri communicare posset: quamquam utrumque nomen utrique commune est, Castoris præsertim, de quo ad Sueton. Cæsare cap. 10. & lib. 4. Od. 5. Bene etiam *vagum* vocat *Herculem*, ob pererratum orbem terrarum. *Torr. Hac arte Pollux.*] His virtutibus, constantia nimirum & justitia, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus ex mortalibus facti sunt immortales. *Vagus Hercules.*] Hercules longinquas terras & multa maria peragravit ad varia monstra domanda.

10. *Innixus.*] Tres codices *innisus*, unus etiam *enisus*, quemadmodum & in emendatis Virgilii exemplaribus, lib. x. *Toto connisus corpore ferrum Conjicit.* Torrent. *Cruquius* vero retinuit *enisus* propter significationem participii cæteris magis commodam in laboribus suscipiendis, cui benè respondet φιλοπιμώμενος. *Igneas.*] Arces syderibus micantes, id est, cœlum.

11. *Quos inter Augustus.*] De Augusto adhuc vivente (nam multis ante Augustum annis obiit Horatius) perinde ac de numine aliquo loquitur. Et merito quidem, ut dicemus Od. 5. hujus libri. Augustus enim cælo descendisse, ac terris commendatus esse credebatur. qua de re lib. 1. Od. 2. *Torrent. Recumbens.*] Accumbens Virg.

Tu das epulis accumbere divûm.

12. *Purpureo bibit.*] Augustus ore suo roseo, & pulchro bibit Nectar, jam divus factus etiamnum in terra vivus. Virgilius:

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit:

Id est, Augustus. Quidam *bibet* legunt, sed malè.

13. *Hac te.*] Hac virtutis via. *Merentem.*] Te merentem honores divinos, vel, merentem, id est, militantem.

14. *Vexêre tigres.*] Medi *Tigrim* appellant sagittam: unde & fluvio & animali, ob eximiam nempe velocitatem idem nomen obtigit. Animal certè Soli sacratum, vel ob pernicitatem: vel quod simul atque in lucem editum est, duos pedes orientem versus tanquam ado-

Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit.
Gratum elocuta consiliantibus
Junone divis. Ilion, Ilion
Fatalis, incestusque judex,
Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo destituit deos
Mercede pacta Laomedon: mihi
Castæque damnatum Minervæ
Cum populo, & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ splendet adulteræ

Famo-

adorabundum sustollere creditur. Idem autem Bacchus, qui & Sol, in veterum sacris. Quamquam Baccho peculiari ratione animal illud sacrum videri potest, vel quod nihil tam varium, tam multiplex ac subdolum, quod non detegat ebrietas: vel quod nihil tam ferum atque indomitum, quin Bacchi consuetudine mansuescat, non tam ob vini usum, quam ob Musarum commercia:

Nemo enim *adeo ferus est, ut non mitescere possit,*
Si modo culturæ patientem commodet aurem. Torrent.

Indocili jugum.] Tigrium collum suapte natura est indocile, Bacchi tamen jussui obsequitur.

15. *Quirinus.*] Romulus patris sui equis, id est, arte militari fugit Acheronta, paludem infernalem, & ad superos evasit.

16. *Martis equis.*] Equus Marti sacer: *Bello* nempe armantur *equi, bellum hæc armenta minantur.*

17. *Gratum eloquuta.*] Junone rem gratam diis secum deliberantibus eloquuta, quod veteres inimicitias ex animo jam deposuisset. *Consiliantibus.*] Divis consilium habentibus de recipiendo Romulo in numerum Deorum.

18. *Ilion, Ilion.*] Hinc incipit Junonis Oratio in divorum cœtu habita, super Romuli consecratione.

19. *Fatalis incestusque judex.*] Pereruditè Horatius Trojæ excidium non Græcorum viribus asscribit, sed unius Paridis cum muliere peregrina adulterio, unde atrocissimum illud bellum exortum. *Torrent. Fatalis.*] Exitialis, & fati Trojani, id est, perniciei & subversionis Trojanæ causa & auctor. *Cruq. Fatalis, incestusque judex.*] Paris à fatis datus judex de aureo malo Veneri dato.

20. *Et mulier.*] Et Helena à Paride rapta.

21. *Ex quo destituit.*] Ex quo tempore Laomedon pater Priami destituit, id est, fraudavit promissa mercede Deos, Neptunum nempe & Apollinem, qui Jovis jussu, Laomedonti suas operas locarant, ad muros Trojanos extruendos.

23. *Damnatum.*] Glareanus legendum esse contendit *damnatam.* sicut Od. 9. lib. 4. *Non semel Ilios vexata. Damnatum Minervæ.*] Ilion mihi & Minervæ damnatum propter injuriam nobis illatam in malo pulchritudinis, Veneri dato.

24. *Duce fraudulento.*] Laomedonte.

26. *Fa-*

Famosus hospes: nec Priami domus
Perjura, pugnaceis Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Nostrisque ductum seditionibus
Bellum resedit: protinus & graveis
Iras, & invisum nepotem,
Troïca quem peperit sacerdos,
Marti redonabo: illum ego lucidas
Inire sedeis, ducere nectaris
Succos, & adscribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter saeviat Ilion,
Romamque pontus: qualibet exules

In

26. *Famosus hospes.*] Paris infamis hospes Helenæ.

27. *Perjura.*] Perjura propter Laomedontis fraudem.

28. *Hectoreis opibus.*] Hectoris auxiliis.

29. *Nostrisque ductum seditionibus.*] Queritur ea de re in deorum consessu ipse Jupiter apud Virg. lib. 10.

Nec vestra capit discordia finem, &c.

Tum Ovid. lib. 1. Trist.

Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo:

Æqua Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.

Et: *Sæpe premente Deo, fert Deus alter opem.*

Ductum seditionibus.] Et bellum nostris discordiis productum in decennium, resedit, id est, finitum est, & compositum.

30. *Bellum resedit.*] Hoc est, quievit tandem; ut *residere iram* atque *odium* dicimus. *Torrent. Protinus.*] Deinceps.

31. *Nepotem.*] Romulum, Junonis nepotem per Martem, qui eum genuit ex Ilia. Et Juno Martem peperit ex Jove. Hom. lib. 5. Iliad.

33. *Marti redonabo.*] Marti reddam, & remittam; quamvis enim Romulus sit de genere Trojano, Marti tamen filio meo, & patri suo concedam, ut Romulus sit primus rex Romanorum.

34. *Inire sedes.*] In cœlos ascendere. *Ducere succos.*] Porphyrion tamen non *ducere*, sed *discere* videtur legisse, pro assuescere saporibus nectareis, ut ipse exponit: quam sane lectionem in duobus MSS. codicibus repperi. *Torr. Ducere nectaris.*] Divinos liquores bibere, & divinis adnumerari.

35. *Adscribi quietis Ordinibus.*] Adscribi deorum ordinibus dixit, perinde ac si de militiæ numeris & ordinibus ageret (nam & deos in classes quasdam distribuunt poëtæ) *quietos* vocans ex Epicuri disciplina, uti & Virgil. cum ait:

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat. —

Torrent.

37. *Dum longus.*] Ordo est & sensus; dummodo longus pontus intercurrat inter Trojam & Romam, qualibet in parte orbis regnanto, Trojani felices & beati, exules tamen regnanto sic ut Trojano imperio fruantur nunquam.

40. *Busto.*]

In parte regnanto beati.
Dum Priami, Paridisque busto
Insultet armentum: & catulos feræ
Celent inultæ: stet Capitolium
Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda late nomen in ultimas
Extendat oras, qua medius liquor
Secernit Europen ab Afro:
Qua tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, & sic melius situm
Cum terra celat, spernere fortior,

Quam

40. *Busto.*] Paridis sepulchro.

41. *Et catulos feræ.*] Et dummodo Troja sit ita discreta, ut in ea & armenta pascere & feræ suos catulos occultare possint inultæ, id est, illæsæ, & securæ, nemine prohibente, ea lege stet Capitolium, &c.

43. *Triumphatisque.*] Medis devictis, & per triumphum ductis.

44. *Dare jura Medis.*] Id est, jura det. Solenne autem erat Romanis, ut regno aliquo in provinciam redacto, eo mitterent certo numero viros aliquos insignes, qui provinciam ordinarent, hoc est, quo jure deinceps uterentur, præscriberent. Nec temerè *Medos* nominat Poëta, Parthos ab Augusto tunc signa reddere coactos intelligens, ut mox Od. 5. videbimus. *Torrent.* vide & Canteri Novar. lect. 11. cap. 11.

45. *Horrenda latè.*] Aptum Romæ victricis epithetum: quod tamen non tam ad metum armorum retulerim, quam ad admirationem quandam ex veneratione ortam: ut eum ait Virgil. lib. vi.

— *Horrendæque procul secreta Sibyllæ.*

Torrent. *Horrenda latè.*] Roma barbaris gentibus formidanda, extendat nomen in oras ultimas.

46. *Medius liquor.*] Mare Gaditanum.

48. *Qua tumidus rigat.*] *Tumidum* vocat ob statam illam quotannis inundationem, omnia, ut inquit Plinius, miracula excedentem. Irrigat enim Nilus Ægyptum; & cum tota æstate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque & oblimatos agros ad serendum relinquit, ut pulcre Cic. 2. de Nat. deorum. *Torr. Nilus.*] Nilus Ægypti fluvius sic dictus à Nilo rege, vel, quod trahit νέον ἰλὺν, id est, novum limum, quo tota Ægyptus redditur fœcundior post suam inundationem.

49. *Aurum irrepertum.*] Aliqui *inrepertum* habent. Meritò autem priscos illos Romanos ob auri contemptum commendat, quorum nempe imperium, nulla ulla virtute magis quam abstinentia creverit; tunc labefactatum cum illud avaritiæ pestis invasit. *Torrent. Aurum.*] Ordo est, horrenda Roma nomen suum in ultimas terrarum oras extendat. Roma (inquam) fortior spernere, id est, fortior ad spernendum aurum, quam cogere. *Irrepertum.*] Aurum nondum ex auri fodinis effossum.

50. *Spernere fortior.*] Roma fortior & magis munita sit hoc ipso, quod aurum

Quam cogere humanos in usus,
Omne ſacrum rapiente dextra.
Quicunque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens
Qua parte debacchentur ignes,
Qua nebulæ, pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico: ne nimium pii,
Rebuſque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.
Trojæ renaſcens alite lugubri
Fortuna triſti clade iterabitur,

Du-

rum irrepertum & nondum viſum (& ſic cum terra illud cedat, ibi melius ſitum, quam cum inter homines verſatur) alto animo poſſit ſpernere, quam Deorum ſimulacra & gentium devictarum ſacrum, vi bellica & rapiente dextera in humanos uſus cogere, & Diis conſecrata, ad res neceſſarias convertere. *Lubin.*

51. *Cogere humanos in uſus.*] Rectè *cogere*. vim enim intuliſſe videtur, qui aurum intimis terræ viſceribus reconditum à natura, in humanæ vitæ perniciem protulerit, ab optimis quibuſque convitiis proſciſſum. Nam

— *Quid non mortalia pectora cogis*
Auri ſacra fames? —

Torrent.

52. *Rapiente dextra.*] Dextra, quæ ſacris non parcit.

53. *Mundo terminus.*] Ita tres codices legunt *non mundi*: & mox etiam plures *tanget* pro *tangat*. *Mundum* autem hic vocat Poëta, terræ partem habirabilem, quam Romani armis perſcrutati ſunt. *Torrent Terminus obſtitit.*] Polus Septentrionalis & Auſtralis.

54. *Hunc tangat.*] Arma uſque eo Roma inferat.

54. *Qua parte.*] Juxta torridam Zonam, ubi ſævit ingens ſolis æſtus. vide Oden XXI. lib. I.

56. *Qua nebulæ.*] Circulum intelligit utriuſque poli, ubi mundus perpetua glacie obrigeſcit.

57. *Fata Quiritibus.*] Hæc fata Romanis prædico, & confirmo, ut totius mundi ſint Imperatores, verum ſub conditione, nempe ne nimium pii, id eſt, ne nimium amantes Trojæ (unde ſunt orti) velint reparare, &c.

59. *Rebuſque fidentes.*] Potentiſſimo imperio freti. *Avitæ Trojæ.*] Roma enim Trojanorum veluti colonia erat. Quare Imperio potiti jam Romani, Ilienſes magnis ſæpe beneficiis affecêre. Quod ergo Junonem hic monentem fingit Horatius, Romani minimè obſervarunt: quin imo deletum bello Mithridatico, à C. Fimbria Sullæ legato, Ilium & reſtaurarunt & immunitate donarunt. Vide Livii Epitomen 83. *Torrent.*

61. *Trojæ renaſcens.*] Ordo eſt: Fortuna Trojæ renaſcens alite lugubri, id eſt, malis auſpiciis iterabitur triſti clade, me (conjuge & ſorore Jovis) ducente victrices catervas.

62. *Triſti clade.*] Flamma & ferro iterum vaſtabitur.

65. An-

Ducente victriceis catervas
Conjuge me Jovis, & sorore.
Ter si resurgat murus aheneus
Auctore Phœbo, ter pereat meis
Excisus Argivis: ter uxor
Capta virum, pueresque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quo Musa tendis? desine pervicax
Referre sermones Deorum: &
Magna modis tenuare parvis.

ODE IV. προσφωνητική.

Poëta se à multis periculis Musarum ope ereptum fuisse dicit, omnibusque male cessisse, qui adversum Deos aliquid moliri voluerint.

DESCENDE *cœlo, & dic age tibia,*
Regina longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acuta,
Seu fidibus, cytharave Phœbi.

Au-

66. *Authore Phœbo.*] Muretus & Cruquius *Ductore* legi malunt: receptam tamen lectionem servo: non ob notum illum Virgilii versum, è tertio Georg.
— *Trosque parens & Trojæ Cynthius auctor.*
Nam Cynthius ibi non Apollinis cognomen, sed antiqui Trojanorum regis nomen est: sed quoniam pro Trojanis stetisse semper Apollinem notum est; atque hinc ait Juno ne tanto quidem auctore resurgentem Trojam, mansuram incolumem. *Torrent.* *Auctore Phœbo.*] Etiamsi Apollo sit operis Autor, tamen ter pereat, &c.

67. *Excisus Argivis.*] Expugnatus ab Argivis meis, qui me Argis colunt. *Uxor.*] Hecuba vel Andromache.

68. *Virum, pueresque.*] Maritum, & filios cæsos ploret.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.*] Lyrico carmini res graves non conveniunt. Musam igitur Poëta monet, ut humili carmine sermones deorum non imminuat. Alii legunt: *Non hoc conveniet.*

70. *Pervicax.*] Desine Musa licentiosa, & audax, referre sermones Deorum, &c.

71. *Et magna, &c.*] Et desine res amplas Lyricis modulationibus extenuare.

1. *DEscende cœlo.*] Veterum more Calliopen huic hymno è cœlo advocat. habent enim Musæ suas etiam in cœlo sedes, & quidem distinctas, pro cujusque dignitate. Macrob. 2. in Somn. Scipionis. *Torrentius.* *Descende.*] Ordo est: O Regina Calliope descende cœlo & age, dic tibia longum Melos, id est, longam & suavem cantilenam. *Cœlo.*] Habent Musæ etiam sedem in cœlo, ut Jovis filiæ.

4. *Cytharave Phœbi.*] A Phœbo nempe inventa. Vide Odam 21. lib. 1.

L 5. An-

Auditis? an me ludit amabilis
Insania? audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ subeunt, & auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo
Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo, fatigatumque somno,

Fron-

5. *Auditis? an me.*] Sodales mei, nunquid auditis Calliopen canentem, an me fallit poëtica insania? *Amabilis insania.*] Sic lib. 2. Epist. 2. *Mentis gratissimus error.* qualis nempe in maniacis (nisi extra bile morbus processerit) cerni solet. *Torrent.*

6. *Audire, & videor pios.*] Videor mihi audire Calliopen, quodque ipsa discurrit per lucos pios, id est, per lucos, quos dii incolunt.

7. *Errare per lucos.*] In lucis & nemoribus primi homines, & locis maxime solitariis deorum delubra construerunt. *Cruquius.*

8. *Aquæ subeunt & auræ.*] Recte: auras enim aspirant aquæ. Quod cum Anauri fluminis in Thessalia accolæ, peculiari aliqua ratione non ita sentirent, inde flumini factum nomen volunt. *Torrent. Subeunt, & auræ.*] Quos lucos aquæ jucundæ præterfluunt, & in quibus gratæ spirant auræ.

9. *Me fabulosæ.*] Caussam narrare videtur Poëta, ob quam præ aliis omnibus ipse Musas audire ac cernere canentes mereatur, nempe quod à pueritia usque, Deorum tutela ac præsidio protectus fuerit. Dubitatur autem inter Grammaticos an dictio *fabulosæ* ad *palumbes* referenda sit, an vero ad *Apuliam*? Lambinus ad *palumbes* refert, à quo dissentio. quid enim ineptius, quam fabulosas hoc loco dici palumbes, cum ut rem vere gestam narret Horatius; & alioqui si cui provinciæ epitheton hoc convenir, illa certe Apulia est. Quamquam meo judicio *Apulia*, hic nutricis ipsius Horatii, non provinciæ nomen est: quomodo enim ea quæ narrat Poëta in *Vulture*, qui non hic tantum, sed & apud Lucanum Apuliæ mons est, contingere potuerunt, ut non intra provinciam contigerint? In Apulia igitur, sed extra nutricis Apuliæ limen contigisse dicendum est. Omnes autem nutrices garrulæ ac fabulosæ; minus tamen merentur fidem, si quid apud se remotis arbitris factum narrent. Addam interpretes non *altricis*, sed *nutricis* legere. Dicere etiam possimus *Apuliæ* nomine non provinciam hoc loco, sed oppidum sic dictum, ubi enutritus sit Horatius, significari. Lector quam volet opinionem sequatur, ego adhuc ambigo: & si conjecturæ locus esset, *fabulosa* legerem, ut Vulturi aptetur. Montes enim vicinorum fere fabula celebrantur, ut in Faliscis Soracte, in Apulia Garganus quoque: *fabulosa* autem scripsere, qui bina epitheta uno in loco sine conjunctione poni non tulerunt. *Torrentius. Me fabulosæ Vulture.*] Ordo est & sententia: Palumbes fabulosæ (id est Palumbes de quibus Poëtæ multa fabulantur) me puerum ludo fatigatum, & somno victum, texêre, & cooperuêre nova fronde (id est fronde recenti, & viridi) in Vulture Appulo (id est in Vulture monte Appuliæ) extra limen Appuliæ altricis, id est, nutricis meæ & soli natalis.

11. *Somno, &c.*] Scilicet victum, oppressumque & humi stratum. *Cruquius.*

14. *Ache-*

Fronde nova puerum palumbes
Texêre: mirum quod foret omnibus,
Quicunque celsæ nidum Acherontiæ,
Saltusque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & ursis: ut premerer sacra
Lauroque, collataque myrto;
Non sine Dîs animosus infans.
Vester, Camœnæ, vester in arduos
Tollor Sabinos: seu mihi frigidum
Præneste, seu Tibur supinum,

Seu

14. *Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucaniæ admodum parva, in sublimitate montis posita, ideoque eam nido comparat: vel, per nidum domum propriam significat.

15. *Saltusque Bantinos.*] Sic quidem MSS. & nonnulli etiam typis editi. Nec displicet: nam & Plin. lib. 3. Cap. 11. Bantinos inter Lucanorum mediterranea collocat; & Bantiam urbem in Apuliæ finibus, inter quam & Venusiam cæsus olim ex insidiis Marcellus consul: Livius lib. 27. *Torrent.* Alii legunt *Batinos.* Barina est oppidum Apuliæ pascuis abundans.

16. *Humilis Ferenti.*] Ferentum est urbs in humili, & depressa valle posita.

17. *Ut tuto ab atris.*] Admirabile præsagium omnibus, quo pacto dormirem corpore tuto, &c.

18. *Ut premerer sacra.*] Quod premerer lauro sacra, id est, lauro Apollini dicata, quæ quidem laurus præsagiebat eum futurum Poëtam.

19. *Collataque Myrto.*] Et myrto comportata à palumbibus, quæ Veneri consecrata; significabat eum res amatorias & lyrica cantaturum.

20. *Non sine Dîs.*] Non sine protectione deorum sanus & integer. hæc grati est animi significatio: agnoscit enim se infantem pericula serpentum, ferarumque, evasisse beneficio Apollinis & Musarum. *Cruq.* *Non sine Dîs.*] Non sine divino numine ego infans impavidus. *Animosus infans.*] Qui non terrerer, neque ab ursis neque à viperis. *Lambin.*

21. *Vester, Camœnæ.*] Ubicunque fuero, ô Camœnæ, vester sum. *Arduos Sabinos.*] *Arduos*, ut opinor, vocat situs ratione, quod Româ illuc iter tenentibus ascendendum sit.

22. *Tollor Sabinos.*] In montes excelsos Sabinos vehor. *Frigidum.*] Non ideo frigidum, quia Præneste in monte positum est, sed propter frigidas aquas ibi è fontibus profluentes, ad varios morbos salutares.

23. *Præneste frigidum.*] Ipso nempe situ minus obnoxium caloribus. De qua urbe Stephanus: Πραίνεστος, inquit, πόλις Ἰταλίας ἀπὸ Πραινέστου τοῦ Λατίνου τοῦ Ὀδυσσέως καὶ Κίρκης υἱοῦ. Dicimus *Præneste & Prænestis*, urbs Fortunæ templo imprimis nobilis ac situ ipso longe fortissima. *Torrent.* *Supinum.*] In ascensu montis constitutum.

 24. Li-

Seu liquidæ placuêre Bajæ.
Vestris amicum fontibus, & choris,
Non me Philippis versa acies retro,
Devota non exstinxit arbos,
Nec Sicula Palinurus unda.
Utcunque mecum vos eritis; libens
Insanientem navita Bosporum
Tentabo, & arenteis arenas,
Littoris Assyrii viator.
Visam Britannos hospitibus feros,
Et lætum equino sanguine Concanum.

Visam

24. *Liquidæ Bajæ.*] Non tam propter aquas calidas, quam propter aërem mollem ac purum, quo locus ille præcipue commendatur.

Nullus in orbe locus Bajis prælucet amœnis. Torrent.

Liquidæ placuêre Bajæ.] Bajæ est urbs Campaniæ, aquis calidis nobilitata.

25. *Amicum fontibus & choris.*] Ordo est, me amicum vestris fontibus & choris, non extinxit Philippis acies versa retro, non arbos, &c. Vid. Od. 7. lib. 2.

26. *Philippis versa acies retro.*] Philippi est urbs in Thracia, ubi versus erat in fugam Bruti & Cassii exercitus, in quo bello Horatius erat Tribunus militum.

27. *Devota.*] Arbor scelerata, vide Od. XIII. & XVII. lib. 2.

28. *Sicula Palinurus.*] Lucaniæ promontorium prope Veliam oppidum. Quæ loca (teste Plinio lib. 3. cap. 5.) quia ante Lucanos Siculi olim tenuere, hinc, ni fallor, *Sicula unda* hic addit. *Torrent. Palinurus unda.*] Promontorium Lucaniæ, sic denominatum à Palinuro navis Æneæ gubernatore, ubi Horatius in summo periculo est versatus, quum ex bello Philippensi in Italiam rediret.

29. *Utcunque.*] Quandocunque.

30. *Insanientem navita Bosphorum.*] Mare Bosphorum æstuosum. vide Od. 13. & ult. lib. 2.

31. *Arentes arenas.*] Quidam, è manuscriptis, rectius scribi credunt, *urentes*, id est, æstu intolerabiles. *Fabritius. Arentes.*] Arenas calentes.

33. *Britannos hospitibus feros.*] Britanni (inquit Acron) hospites mactabant pro hostia. Feri igitur & inhospitales tunc temporis erant, neque id mirum, nam ut à sole longe distabant, sic certe quamdiu illorum mentibus divina gratia non illuxerat, ab omni humanitate, clementia, mansuetudine, & id genus virtutibus procul aberant. Verum ubi Deus (cujus providentia in regnorum mutationibus est admirabilis) pro sua misericordia hanc gentem ad fidem Christianam vocaverat, sensim evanuit feritas, indies exulavit immanitas, corruit crudelitas, omnis barbaries in exteras (nescio quas) nationes transmigravit, & Britannia (quæ à nostro Poëta hic dicitur fera) facta est gens perhumana, hospitalis, liberalis; comis, atque affabilis.

34. *Lætum sanguine Concanum.*] Libri duo *Conchanum*. Non de Cantabris Poëtam nostrum, sed de Scytharum gente aliqua loqui arbitror. Virgilius sane Bisaltis hoc Gelonisque tribuit, 3. Georg.

Torrent.

Visam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæsarem altum, militia simul
Fessas cohorteis abdidit oppidis:
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.
Vos lene consilium & datis, & dato
Gaudetis alma: scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine sustulerit caduco:
Qui terram inertem, qui mare temperat

Ven-

Torrent. Concanum.] Concani erant Hispani, vel (ut alii volunt) Thraces, quibus sanguis ex equini cruris venis subtractus, & lacti commixtus, potus erat familiaris.

35. *Gelonos.*] Scythiæ populum sagittis potentem. vide Od. 20. lib. 2.

36. *Et Scythicum.*] Et inviolatus, id est, salvus Musarum præsidio, visam Tanaim. Vide Plin. lib. 3. cap. 1.

37. *Cæsarem altum.*] Cæsarem magnum & triumpho sublimem. Ordo est, vos recreatis Pierio antro Cæsarem quærentem finire labores, simul atque abdidit oppidis, cohortes fessas militia.

38. *Fessas cohortes abdidit oppidis.*] Ego hic Horatium de eo tempore loqui existimo, quo finitis bellis civilibus Augustus veteranos per colonias distribuit, ipse quietem sibi optare ac vacationem à repub. petere non desinens, ut lib. 2. Od. 16. notavimus. Tunc ergo potissimum à Musis solatium quærebat. Lambinus monet in quibusdam codicibus legi *reddidit*. Prisci tamen interpretes *abdidit* servant, quod cum verbo *fessas* melius convenit. *Torrent. Abdidit oppidis.*] Simul ut in hybernis constituit exercitum, propter anni tempus ad bellum gerendum ineptum.

40. *Pierio antro.*] Per antrum *Pierium*, Musarum recessus & Poëtarum secessum significat. *Lambinus. Pierio recreatis antro.*] Antro Musis sacro & secreto, id est, vos Cæsarem oblectatis arte Poëtica.

41. *Vos lene consilium.*] Magna Musarum laus; quarum consilio, quod ipsa prudentia est, etiam Jupiter adversus Titanas victor evaserit. *Lene* autem *consilium* dixit, ut alibi:

Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Læli.

Nihil enim sapientis animo lenius atque tranquillius. *Torrentius. Lene consilium.*] Consilium ab inmanitate remotum, quo usus est Cæsar in subjugandis barbaris. *Datis & dato Gaudetis.*] Gaudent Musæ leni dato consilio: hoc enim lætitia perfundit auctorem suum, propter exitum felicem, quem in rebus agendis sortitur prudentia. *Cruquius.*

42. *Scimus ut impios.*] Declaratio exemplaris ad hujus sententiæ confirmationem, qua fingitur Jupiter prudenti consilio devicisse Titanum vires, immensas quidem, sed inconsultas & temerarias. *Cruquius. Impios Titanas.*] Gigantes cum diis belligerantes.

44. *Caduco.*] Fulmine in caput Titanum cadente.

45. *Terram inertem.*] *Inertem* vocat, quæ sola inter elementa motu nullo agitetur. Qua ratione *brutam* quoque appellat lib. 1. Od. 34. gravem nempe ac

Ventosum, & urbeis, regnaque tristia:
Divosque, mortaleisque turmas
Imperio regit unus æquo.
Magnum illa terrorem intulerat Jovi,
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratresque tendentes opaco
Pelion imposuisse Olympo.
Sed quid Typhœus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida

Pos-

tardam. *Torrent.* *Inertem.*] Terram immobilem.

46. *Regnaque tristia.*] De statu suo semper sollicita. Nam *regnum triste*, non inferos, sed tyrannidem interpretatur Cruquius, idque propter τὸ *urbeis*, quas inferis non apte posse conjungi credit. *Regna tristia.*] Sedem inferorum, ubi omnia sunt tristia.

47. *Mortalesque turmas.*] Quotquot vidi exemplaria *Turmas* habent. Lambinus *Turbas* legit. *Torrent.*

48. *Imperio unus æquo.*] Solus Jupiter.

49. *Magnum illa terrorem.*] Vis enim potentiaque primum terrorem incutiunt, sed collata prudentia consilioque, dicto citius evanescunt, instar bullæ. *Cruquius.* *Magnum illa terrorem.*] Ordo est: illa Juventus horrida fidens brachiis, magnum terrorem intulerat Jovi.

51. *Fratresque tendentes.*] Gigantes, ex terra nati, contendentes montem monti imponere. *Opaco.*] Olympo umbroso.

53. *Typhœus.*] Typhœus, Mimas, Porphyrion, Rhœcus, Enceladus sunt nomina gigantum.

54. *Minaci Porphyrion statu.*] Ipsa magnitudine formidabilis, ut *minas murorum* ob altitudinem dixit Virg. ac de Epei machina; *Mediæque minans illabitur urbi.* Torrent. *Minaci statu.*] Ingenti statura.

55. *Quid Rhœcus.*] *Rœtus* legendum esse admonui lib. 2. Od. 19. *Evulsisque truncis.*] Enceladus tam fuit robustus, ut arbores eradicatas jacularetur in hostes.

56. *Enceladus.*] Hic quoque Virgilii versibus notissimus, quandoquidem illi Ætnam montem imposuit, 3. Æneid. & Famam sororem dedit, Terra matre. *Torrent.*

57. *Palladis ægida.*] De Ægide dictum lib. 1. Od. 15. Hoc tantum hic dicam, cum de Gigantum bello loquatur, non satis recte videri eum Palladem ægide armasse: id enim tunc Jovis scutum fuit: quod postea bello Trojano Palladi donavit. Vide Servium 8. Æneid.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma.

Nec mirum idem Palladi quod Jovi scutum tribui, postquam etiam fulmine armata in vetustis monumentis cernitur. *Torrent.* *Ægida.*] Contra Minervæ clypeum, quo Jupiter etiam usus est contra gigantes. Contra Jovis sapientiam nil possunt gigantes.

58. *Ruen-*

Possent ruentes? hinc avidus stetit
Vulcanus: hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crineis solutos: qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque sylvam,
Delius, & Patareus Apollo.
VIS *consilî expers mole ruit sua:*
Vim temperatam Dî quoque provehunt
In majus: iidem odêre vireis
Omne nefas animo moventes.
Testis mearum centimanus Gigas

Sen-

58. *Ruentes.*] Ad terram ruentes: vel inconsiderate venientes. *Hinc.*] Ex parte Jovis in hac pugna. *Avidus stetit.*] Vulcanus dicitur avidus propter ignis rapacitatem, vel quia pugnæ est avidus.

59. *Matrona Juno.*] Vocat illam *matronam*, vel quia matrimoniis præest, unde & *pronuba* & *juga* & *cinxia* à Romanis, uti à Græcis γαμηλία & ζυγία dicta est, *cui vincla jugalia curæ* essent: vel quod justa Jovis uxor. Sic enim ipsa apud Ovid. 6. Fastor.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis. Torrent.

60. *Positurus arcum.*] Apollo qui semper arcum gestat.

61. *Rore Castaliæ.*] *Roris* vocabulo utitur Horatius, non tam pro levi solum aspergine per metaphoram, quam pro ingenti copia liquoris, ut *rorantia fontibus antra*, dixit Ovid. *Torrent. Rore puro Castaliæ.*] Aqua sincera fontis Castalii, sic dicta, à Castalia puella, quam Apollo adamavit.

62. *Crines solutos.*] Crines humeris sparsos. *Lyciæ tenet.*] In Lycia fons est Castalius.

63. *Natalemque sylvam.*] Sylvam, in qua natus est Apollo, dictus Patareus à Patara, Lyciæ civitate, ubi maximè colebatur.

64. *Delius & Patareus Apollo.*] Quia *Lyciæ dumeta* & *natalem silvam* dixerat, optime duo adduntur epitheta: *Delius*, ob natale solum: *Patareus* ob Pataram Lyciæ urbem, in qua Apollinis delubrum, opibus & oraculi fide, Delphico olim simile. Musarum ergo gratia, laudes Apollinis obiter hîc inserit. Porro gigantum bellum, & in eo præstitam ab Apolline operam, atque adeo omnem illam fabulam pulcherrimè explicat Macrob. Saturn. lib. 1. Cap. 20. *Torrent.*

65. *Vis consilii expers.*] Huc respicit Claudian. *Non solis viribus æquum Credere sæpe acri potior prudentia dextra.* Ac notus ille Euripidis versus;

Σοφὸν γὰρ ἓν βούλευμα τὰς πολλὰς
χέρας νικᾷ.

Quo prudenti uno consilio multas vinci manus testatus est. *Vis consili.*] Robur corporis, sine prudentia, suo labitur impetu.

66. *Vim temperatam.*] Vires consilio gubernatas dii augent.

68. *Moventes.*] Vires cogitantes iniquitatem.

69. *Centimanus Gigas.*] In quibusdam veteribus, *Gyas*. Vide Muret. Var. lect.

Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ;
Virginea domitus sagitta.
Injecta monstris Terra dolet suis,
Mœretque partus fulmine luridum
Missos ad Orcum: nec peredit
Impositam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur
Relinquit ales, nequitiæ additus
Custos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

ODE

lect. cap. 13. lib. 6. *Centimanus Gygas.*] Briareus, de quo vide Oden XVII. lib. 2.

70. *Integræ Dianæ.*] Castæ Dianæ.

71. *Tentator Dianæ.*] Hoc est, stupri sollicitator. Sic enim Val. Max. lib. 6. cap. 1. *Citatus itaque Scantinius reus, uno teste qui tentatus erat, damnatus est.* *Tentatum*, vocat adolescentem, quem de stupro sollicitaverat Scantinius. Cujus factum improbum legi Scantiniæ, quæ de pudicitia erat, nomen dedisse volunt. Nec dissimile est, quod *judicium tentare pecunia* dicit Cic. pro Murena. De *Orione* diximus lib. 2. Od. 28. *Torrent.* *Orion Dianæ.*] Orion venator, stuprare conatus Dianam, ejus sagittis est confossus.

73. *Injecta monstris Terra.*] Ordo est: Terra mater, imposita monstrosis gigantibus, suis filiis, dolet, & mœret, suos partus esse fulmine missos ad Orcum, id est, ad Plutona, supra modum pallidum, & inferno colore fœdatum. *Injecta monstris.*] Pathos maternum, quod ipsamet cogatur esse ultrix suorum filiorum. *Cruquius.*

75. *Nec peredit.*] Amplificatio ab æternitate supplicii damnatorum. *Cruquius.*

76. *Ætnam.*] Siciliæ montem, Encelado giganti injectum.

77. *Incontinentis.*] Proprie *incontinentes* atque *intemperantes* vocamus eos, quos ἀκρατεῖς & ἀκολάστους Græci; qui tactu gustatuque, seu Venere ac gula delinquunt. Quas sensuum istorum voluptates quia communes habemus cum belluis, ideo illis quam aliis delinquere detestabilius habetur. Quomodo vero differant ἀκρατὴς & ἀκόλαστος, Arist. tradit de Moribus lib. 7. Vide Gellium lib. 19. cap. 2. & Macrob. extremo lib. 2. Saturn. *Torrent.* *Incontinentis nec Tityi.*] Nec vultur relinquit peredere jecur Tityi luxuriosi, qui Latonæ stuprum inferre conatus est.

78. *Nequitiæ additus.*] Intemperantiæ ipsius appositus custos, ut ei sit infestus. Vide *Gellium* lib. 7. cap. 11. *Nequitiæ additus custos.*] *Nequitiam* hic pro libidine poni, inde manifestum est, quod Tityum, de quo adhuc loquitur incontinentem vocat. Sed de *nequitia* vocabulo egregiè Gellius lib. 7. cap. 11.

79. *Amatorem.*] Invidiose atque omnino in malam partem sic appellat Pirithoum, qui una cum Theseo Proserpinam rapere ausus fuerit: qua de re plura lib. 4. Od. 7. *Torrent.*

80. *Pirithoum cohibent.*] Ixionis & Diæ filium, amatorem Proserpinæ, quam rapere quum tentaret Pirithous, catenis dicitur implicitus esse apud inferos.

1. *Cælo*

ODE V. ἐπαινετική.

Divi Augusti laudes, Crassi vituperium: Reguli constantia, & ad Pœnos reditus.

COELO *tonantem credidimus Jovem*
Regnare: præsens divus habebitur
Augustus, adjectis Britannis
Imperio, gravibusque Persis.
Milesne Crassi, conjuge barbara
Turpis maritus vixit? & hostium
(Prô curia, inversique mores!)

Con-

1. COElo *tonantem.*] Quia carminis hujus ordo paulo perturbatior est, paucis argumentum adjungam. Nam M. Attilii Reguli laudes celebraturus ab Augusto incipit. Qui quod inter alia præclarè gesta, ignominiam à Crasso, atque ejus milite, Romano nomini inustam, signis receptis à Parthis diluisset, divinos honores merebatur. Hinc sequitur Crassi militis vituperatio; ac facta comparatione, Reguli prudentiam extollit. *Torrent.* *Cælo tonantem.*] Amphibolia est in *τὸ cælo*, determinet ne *τὸ tonantem*, an *τὸ regnare*: ut sensus sit: crediderunt Jovem in cælo regnare, quando tonat: vel crediderunt Jovem deum regnare, eo quod tonet cælitus. *Cruquius.* *Cælo tonantem.*] Ut tonitrua demonstrant Jovem esse cœli regem, sic Cæsaris victoriæ, divinitatem ejus arguunt.

2. *Præsens divus.*] Dum es in vivis, & inter homines versaris.

3. *Adjectis Britannis.*] Atqui Suetonius, post D. Julium, ad Claudii usque tempora à nullo tentatam fuisse Britanniam scribit. Quid ergò est, quod ab Augusto Britannos adjectos imperio hic ait Horatius? Nodum hunc Dion Cassius dissolvit. Is enim Cæsarem Octavianum adolescentem adhuc, ante bellum cum Antonio, ut in Britanniam trajiceret, jam in Galliam venisse, sed novis in Dalmatia tumultibus revocatum tradit. Poëta igitur bellum, quod jam parabatur, pro confecto habens, hæc scripsit. Eodem fere tempore natam arbitror Odam 35. lib. 1. ob hos versus: *Serves iturum Cæsarem in ultimos Orbis Britannos, &c.* Torrent.

4. *Imperio.*] Imperio Rom. additis Britannis tanquam coronide suarum victoriarum, qui ab Augusto per Drusum privignum superati sunt. *Gravibusque Persis.*] Propter Crassi cladem Persæ vel Parthi graves & perniciosi habebantur, qui tamen Augusto facilè cesserunt, signaque militaria, Crasso & M. Antonio adempta reddiderunt.

5. *Milesne Crassi.*] Ut Augusti ob recepta signa militaria gloriam extollat, Crassi militum ignominiam ostendit; qui tanquam parum esset, hostium se tradere potestati, etiam in eorum mores transierunt. *Torrent.* *Conjuge barbara.*] Cum conjuge alienigena.

6. *Turpis maritus.*] Vocat *turpem maritum*, qui contrà leges patrias, Romanus, Barbaræ mulieris matrimonium inierit. Justæ enim sunt nuptiæ, ut Jurisconsulti tradunt, quas inter se cives Romani contrahunt. *Torrent.* *Turpis maritus.*] Ut servus & captivus vixit?

7. *Prô curia.*] Aptè inserta exclamatio, Senatus, vel ô curia, quàm indignas res passa es contra majestatem

L 5 populi

Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo, Marsus, & Appulus,
Anciliorum, nominis & togæ
Oblitus, æternæque Vestæ,
Incolumi Jove & urbe Roma?
Hoc caverat mens provida Reguli
Dissentientis conditionibus
Fœdis, & exemplo trahentis

Per-

populi Rom. & ô mores, quàm inversi & corrupti estis, ut Rom. milites jam barbaris serviant, qui iis olim dominari solebant.

8. *Consenuit.*] Auget facti invidiam ipsa diuturnitas: nam is etiam, qui citrà ignominiam ab hoste captus est, si cum redire possit, non redeat, pro transfuga habetur. Jam verò omnium turpissimum est eos, qui per ignaviam se capi permiserint, non connubiis tantum hostium, sed & armis assuescere. *Torrent.*

9. *Sub rege Medo.*] Hoc quoque loco apparet, Medorum, Persarumque & Parthorum nomina confundi solere. *Torrent. Marsus, & Appulus.*] Marsi & Appuli inter Rom. milites erant clarissimi, qui cum Crasso superati & capti, uxores acceperunt à Medis & Persis, ut ibi velut in propriis sedibus omnem ætatem agerent.

10. *Anciliorum, nominis, &c.*] Vide Florum lib. 3. *Ancilia* autem & *Vestam* addidit, ob Romani imperii æternitatem, ancilium unius, quod è cœlo ceciderat, & Vestæ ignis custodia denotatam. *Torrent. Anciliorum, nominis,*] Ignavi erant milites sub Crasso, qui oblivifcerentur ancilia, id est, scuta brevia, numero duodecim, in æde Martis servata, ex quibus unum de cœlo lapsum credebatur. Nam datum est pro oraculo, ibi fore Imperium, ubi fuisset ancile. *Ancilia* hic pro virtute ponuntur, *toga* pro dignitate.

11. *Æternæque Vestæ.*] Æterni ignis qui in templo Vestæ à virginibus custoditus nunquam extinguebatur.

12. *Incolumi Jove.*] Salvo Capitolio quæ Jovis erat sedes, quasi dicat: non deserta urbe à suis diis: turpe igitur militibus Rom. ut sub armis hostilibus senescerent.

13. *Hoc caverat.*] Regulus hoc providerat, ne quis suo exemplo spem vitæ in captivitate poneret. *Mens provida Reguli.*] Περιφραστικῶς, pro ipse Regulus. De Reguli autem, ne captivi eum Carthaginiensibus permutarentur, in senatu sententia, præter Cic. lib. 1. & 3. de Officiis, pulcrè Gellius lib. 6. cap. 4. *Torrent.*

14. *Conditionibus.*] A conditionibus fœdis. Noluit enim Regulus captivos Afrorum pro se reddi.

15. *Et exemplo.*] Et dissentientis ab exemplo, quod traheret perniciem in posterum tempus, nisi pubes captiva periret immiserabilis, id est, sine misericordia. Nam tali exemplo milites deinceps ignavius pugnarent. *Exemplo trahentis.*] Sic prior Lambini editio habet, ut & libri MSS. omnes. Primus Guil. Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. ult. *trahenti* legendum esse censuit. Ego vero nihil immuto. Eodem enim sensu dictio *trahentis* ad Regulum referri poterit; dissentientem de captivorum permutatione, non in præsens modo, sed propter exemplum sæpe alias nociturâ. *Torrent.*

18. *Signa*

Perniciem veniens in ævum:
Si non periret immiserabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus sine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portasque non clausas, & arva
Marte coli populata nostro.
Auro repensus scilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum. Neque amissos colores
Lana refert medicata fuco:
NEC *vera virtus, cum semel excidit,*
Curat reponi deterioribus.

Si

18. *Signa ego.*] Hæc est Reguli Otatio, in Senatu Rom. habita. *genus est deliberativum. Punicis.*] Ego vidi arma, Africanis remplis affixa, quæ nostri milites hosti tradiderunt sine cæde.

21. *Direpta.*] Alii *Derepta.* Lambinus *erepta* legi malit. Ego *arepta* pro *abrepta*, ut *afuit* pro *abfuit*, & similia. *Vidi ego civium.*] Quomodo civium; si jam captivi, ac proinde capite diminuti? *Cives* ergò vocat, qui tales erant cum caperentur, atque adeo cives manere poterant, si fottiter restitissent. Eadem ratio ejus, quod sequitur, *Retorta tergo brachia libero.* Torrent.

22. *Retorta tergo brachia libero.*] Vidi btachia Rom. revincta tergo quondam libero.

23. *Portasque non.*] Portas Carthaginis apertas, quod arguit Carthaginensium securitatem. *Et arva*] Et vidi eos agros coli, qui fuerant à nobis antea devastati.

25. *Auro repensus.*] Scilicet miles, auro redemptus, ad pugnam fortior redibit. Ironia est.

26. *Flagitio additis Damnum.*] Loci hujus sententia est, ignominiæ turpi militum deditiòne reipub. inustæ, etiam damnum addi, si auro publico captivi tedimantur. *Auro repensus* dixit, quod veteres non numeràto, sed appenso ære fungerentur. *Torrent.*

27. *Additis Damnum.*] Turpitudinem damno cumulatis, dum milites ignavos auro redimitis. *Amissos colores.*] Hinc *decolorare*, cum nativus color amittitur. Virg. 2. Georg.

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.
Torrent.

28. *Lana refert.*] Candida lana alio colore tincta non resumit candorem genuinum amissum. *Fuco.*] Colore. *Fucus* herba est qua tinguntur vestes. Inde *Fucum facere.*

30. *Curat reponi.*] Vera virtus non solet restitui, aut reparari ab iis, qui corrupti jam ac depravati sunt. *Deterioribus.*] Vittus enim semper incrementum amat, nec contingit, nisi animo assidua exercitatione ad summum perducto, ut rectè Seneca, inquit. *Torrent.*

31. *Si*

Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus?
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners, timuitque mortem?
Hic unde vitam sumeret inscius,
Pacem duello miscuit. ô pudor!
O magna Carthago, probrosis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis osculum,
Parvosque natos, ut capitis minor,

A se

31. *Si pugnat.*] Si fieri potest, ut cerva è retibus expedita pugnare audeat.

33. *Qui perfidis.*] Qui hostium potestati se permisit.

34. *Et Marte.*] Et altero prælio Carthaginenses subiget is, qui lora, &c.

36. *Sensit iners.*] Si Reguli orationem omnem rectè expendimus, milites, de quibus in senatu tunc agebatur, non quod capti essent, damnat, quippe & ipse captus: sed quod armati, sine cæde ac sanguine, hostium potestati sese dedidissent. *Torrent.* *Sensit iners.*] Ignavus.

37. *Hic unde vitam.*] Stephanus pro *inscius*, mavult legere *aptius*, hoc sensu: Hic miscuit pacem bello, è quo tamen aptius vitam sumere potuisset, quam è pace. Id est, quum tamen bellica fortitudo aptior illi ad vitam conservandam, sive ad consulendum saluti suæ esset. Cum *inscius* legitur, sensus est: Hic, quum nesciret qua ratione saluti suæ consulere posset, tandem id se consequuturum miscendo pacem bello, speravit. *Hic unde vitam sumeret inscius.*] Nunc etiam inscitiæ militem accusat, qui armatus in acie consistens, aliunde quam ab armis salutem petat, & pacisci malit, quam pugnando acriter se defendere ac ferire hostem. *Torrent.* *Hic unde vitam sumeret inscius.*] Hic miles nesciens vitam armis, non deditione, esse retinendam, pacem cum bello confudit. Nam in ardentissima pugna, tanquam in pace, se hostibus credidit.

40. *Altior Italiæ ruinis.*] Nobilior turpibus Italiæ ruinis.

41. *Fertur pudicæ.*] Regulus dicitur à se removisse, id est, non admisisse conjugis osculum.

42. *Ut capitis.*] Ut capite diminutus, id est, ut servus factus per captivitatem. *Capitis minor.*] Capite diminutus. Est autem *capitis diminutio*, prioris status immutatio. *Caput* enim hic *statum* significat. Fieri autem eam tribus modis volunt. nam aut libertas simul & civitas amittitur, quæ maxima capitis diminutio est: aut civitas tantum, retenta libertate, quam mediam appellant: aut vero retenta libertate & civitate, familia tantum mutatur, utputa per adoptionem, quæ & minima dicitur. Porrò qui bello capti in hostium erant potestate, quamquam propter jus postliminii non tam perdidisse libertatem civitatemque, quam in suspenso esse videbantur; tantisper tamen dum aberant, nec cives, nec liberi habebantur: hoc igitur est, quod nec conjugem, nec liberos agnoscebat Regulus. *Torrent.*

44. *Tor-*

A se removisse, & virilem
Torvus humi posuisse vultum:
Donec labanteis consilio patres
Firmaret auctor nunquam alias dato,
Interque mœrenteis amicos
Egregius properaret exul.
Atqui sciebat quæ sibi barbarus
Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obstanteis propinquos,
Et populum reditus morantem:
Quam si clientum longa negotia
Dijudicata lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

ODE

44. *Torvus humi.*] Et dicitur torvò vultu oculos in terra defixos habuisse, donec consilio nunquam alias dato, id est, donec argumentis inauditis firmaret patres labantes dubitantesque.

45. *Labantes firmaret.*] *Labare* est jam incipere minari casum. Patres itaque in eam jam inclinantes sententiam, ut disciplinæ militari, qua difficiles semper in captivos fuêre Romani, salutem Reguli præferendam esse decernerent, ipse remoratus est, atque in officio continuit. *Torrent.*

46. *Autor nunquam.*] Suasor sive monitor.

48. *Egregius exul.*] Verè *egregius*, qui non ut alii exsules judicum sententia, aut metu saltem judicii, patriam reliquerit; sed & ipse suo se suffragio, ob patriæ caritatem, fideique constantiam, non tam exsilio, quam certa morte multarit. *Torrent. Exul.*] Exul per captivitatem egregius, id est, nunquam satis laudatus.

49. *Atqui sciebat.*] Non ignorabat Regulus, se ad exquisita supplicia proficisci. Cic de Off. l. 3. *Barbarus tortor pararet.*] De Reguli supplicio alii aliter tradidêre. Ciceronis verba adscribam: *M. Regulum illigatum in machina, resectis palpebris, Carthaginenses vigilando necaverunt. Machinam* autem illam, sunt qui *arcam*, sunt qui *armarium* appellent. Vide & Gellium lib. 6. cap. 4. Val. Max. lib. 9. cap. 2. *Torrent.*

51. *Obstantes propinquos.*] Amicos contradicentes, precantesque ne ad hostes rediret.

52. *Populum reditus.*] Populum, qui reditum suum tardabat.

53. *Quàm si clientum negotia.*] Non secus ac si patronus fuisset, & clientum suorum longa negotia (lite jam dijudicata, pronuntiataque sententia) tandem relinqueret & post multas molestias tandem animi gratia in secessu, aut otio rusticano sese oblectare & in villam suam sese exspatiari vellet. *Lubin.*

54. *Dijudicata lite relinqueret.*] Lite finita & decisa, sententia scilicet pronuntiata.

55. *Tendens Venafranos.*] Iter habens Venafranum Campaniæ civitatem, animi relaxandi gratia, vide Oden 6 lib. 2.

56. *Tarentum.*] Oppidum à Phalanto Lacedæmonio conditum.

1. De-

ODE VI. συμβουλευτική.

Ad ROMANOS.

Corruptos suæ ætatis mores insectatur.

DELICTA *majorum immeritus lues,*
Romane, donec templa refeceris,
Ædeisque labentes deorum, &
Fœda nigro simulacra fumo.
Dîs te minorem quod geris, imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dî multa neglecti dederunt
Hesperiæ mala luctuosæ.
Jam bis Monæses, & Pacori manus

Non

1. D*elicta Majorum.*] Ob culpam Majorum dabis pœnas, quas non es meritus. *Immeritus lues.*] Cum *immeritus* dicit, Romanorum leges respicit, apud quos nullum patris delictum innocenti filio pœnæ erat, etiamsi perduellionis crimine deliquisset. testis Ulpianus lib. 2. de Decurionibus. *Torrentius.*

2. *Refeceris.*] Donec reædificaveris, vel reparaveris templa deorum decidentia, vide lib. 2. Od. 15.

4. *Fœda nigro.*] Simulachra situ vetustatis sordentia.

5. *Dîs te minorem quod geris.*] Sic Livius, apud quem diligentissimus religionum cultor Camillus, Oratione qua populum Romanum Vejos migrare prohibuit. *Intuemini*, inquit, *horum deinceps annorum vel secundas res, vel adversas, invenietis omnia prospere evenisse sequentibus deos, adversa spernentibus.* Torrent. Significat ergo, imperii Romani perpetuitatem, cæremoniis, religione, auspiciis, & solemnium sacrorum ritu maximè contineri. *Lambin.* *Dîs te minorem.*] Quia Deos colis, idcirco imperas, Romane.

6. *Hinc omne principium.*] Mallem, ut in nonnullis MSS. *huc omne principium.* Torrent. *Hinc omne principium.*] A pietate in deos, tuum habes initium. *Huc refer exitum.*] Ad deos neglectos tuas refer calamitates. Alii hunc versum sic interpretantur, ut sit sensus, in exordio rerum deos invoca: eisdem in exitu gratias agito.

7. *Neglecti dederunt.*] Dii minus studiosè culti.

8. *Hesperiæ mala luctuosæ.*] Italiæ lugubri.

9. *Jam bis Monæses.*] Alii *Monæsis.* Monæses iste ac Pacorus Orodis Parthorum regis filii fuere, & bellis civilibus post Cæsaris necem turbata repub. adjuvante T. Labieno Syriam invasere, rebusque feliciter diu gestis, tandem Pacorus duce Ventidio magna suorum strage occubuit. Quo cæso cum Orodes pater Phraati regnum vivus detulisset, isque cæso patre ac fratribus, crudelissimè imperaret, Monæses ad Antonium transfugit, eumque adversus Phraatem juvit, sed infelici exitu belli. Justinus lib. 42. *Torrent.* *Monæses & Pacori manus.*] Monæses & Pacorus Parthorum reges: *bis*, id est, primò Crassum, secundò Labienum cum omni exercitu

dele-

Non auspicatos contudit impetus
Nostros, & adjecisse prædam
Torquibus exiguis renidet.
Pene occupatam seditionibus
Delevit urbem Dacus, & Æthiops:
Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.
Fœcunda culpæ secula, nuptias
Primum inquinavêre, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.

Mo-

deleverunt, nostrosque conatus inauspicatos, (id est, quia contempsimus auspiciorum necessariam veritatem) inanes reddiderunt.

10. *Non auspicatos.*] Alii legendum censent, *Inauspicatos.* Turneb. lib. 16. cap. 6. *Canterus* Novar. lect. libro 5. cap. 20.

12. *Torquibus.*] Parthis, ut & Gallis olim, nunc etiam Germanis, solenne erat torques aureos gestare. *Renidet adjecisse*, hoc est, renidendo gaudere se ostendit, quod torquibus ante exiguis non leve ex præda pondus adjecerit. Od. 18. lib. 2. *Torrent. Renidet.*] Gaudet se adjecisse prædam aureis suis torquibus, qui ante nos devictos, erant exigui, jam verò facti sunt ampliores.

13. *Seditionibus.*] Bellis civilibus.

14. *Dacus & Æthiops.*] *Dacos* etiam *Danos Daasque* vocarunt veteres: Græci vero *Getas*, ut Stephanus tradidit. Nunc *Transsilvani*, *Walachi* & *Moldavi* dicuntur: perdomiti olim à Trajano, teste columna ejus in foro erecta, adhuc superstite. De Æthiope verò incertior historia est. Sunt qui Ægypti bellum intelligant, quod Cleopatra classi suæ Arabas Æthiopasque adjunxerit; ut hoc sit quod *classe formidatum Æthiopem* dicit: sed tamen ut Daci, sic & Æthiopes peculiari bello, illi Panoniam, hi Ægyptum vastarunt. Dacos autem M. Crassus, Crassi diviris filius; Æthiopes eorumque reginam Candacem C. Petronius, Augusti auspiciis vicerunt. Dio lib. 51. & 54. *Torrent. Dacus, & Æthiops.*] Scythæ & Ægyptii sub Antonio & Cleopatra.

15. *Classe formidatus.*] Classe, quam Cleopatra instruxerat. *Ille.*] Ille Dacus, Scytha multò peritior in mittendis sagittis.

17. *Fœcunda culpæ sæcula.*] Vult ex matrimoniorum corruptela & adulteriis omnia reipub. mala manasse. *Lambin. Fœcunda culpæ sæcula.*] Sæcula, in quibus homines assiduè culpam committunt.

19. *Hoc fonte.*] Meritò nuptiarum corruptelam malorum omnium in Repub. fontem atque originem facit: nam præter flagitii per se turpitudinem ac mariti injuriam, civitas ipsa ob prolis incertitudinem, familiarumque & hæreditatum confusionem, gravissimè læditur. Sed & Suidas verbo δεικνόμενος Lacedæmoniorum certam execrandi formulam refert, qua inter cætera, ei, quem odissent, imprecabantur, ut adulterum foveret uxor, tanquam summum malum. *Torrent. Hoc fonte.*] Ex adulteriis.

21. *Mo-*

Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus
Jam nunc, & incestos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermissa raptim
Gaudia, luminibus remotis:
Sed jussa coram, non sine conscio

Sur-

21. *Motus Ionicos.*] Molles, lasciviores. Turneb. lib. 4. cap. 21. Iones enim præ cæteris Asiaticis voluptate ac mollitie infames fuere. Vide & Valer. Maximum lib. 2. cap. 6. In omnibus ergo delicati nimis ac teneri; sed peculiari quodam gentis vitio choreis præcipuè ac saltatiunculis addicti. Qua de re non pauca lib. 12. Athenæus. Eorum risus etiam tanquam dissolutior, in proverbium abiit *γέλως Ἰωνικός*. De Saltandi studio, vide Macrob. Sat. lib. 3. cap. 14. *Torrent. Motus Ionicos.*] Saltationes lascivas, quas primum Iones invenerunt.

22. *Matura virgo.*] Addit *matura*: quod magis inverecundum sit, eam lascive saltare, quæ pueritiæ annos excesserit. *Et fingitur artubus.*] Virgo in ludo saltatorio arte illa motoria ac cinædica sic componere artus assuescit, ut exossis quodammodo videri possit. Si quis cum Lambino *artibus* malit, non pugnabo. Sunt enim multæ artes, quibus puellæ ad amoris illicium uti possint. Sed & *frangitur artubus* pro *fingitur*, non vanis rationibus defendi posset: periti enim saltatores tam mollia habent membra, ut sine nervis atque ossibus esse videantur. *Torrentius. Fingitur artibus.*] Docetur corpus molliter movere & saltare secundum artem.

24. *De tenero ungui.*] Græcorum esse proverbium ostendit Cic. Epist. ad Lentulum: *Sed præsta te eum, qui mihi à teneris, ut Græci dicunt, unguiculis es cognitus*, *ἐξ ἁπαλῶν τῶν ὀνύχων*. Latini enim *ab incunabulis* dicunt, & *cum lacte nutricis*. Torrent. *De tenero meditatur.*] A teneris annis discit & exercet amores flagitiosos.

25. *Mox juniores.*] Post nuptias celebratas quærit amatores marito suo juniores, id est, robustiores.

26. *Inter mariti vina.*] Talem *maritum* dicit, qualem Juvenal. Sat. 1. qui,

——— Doctus spectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilanti stertere naso.

Quem vide. *Inter mariti vina.*] Inter epulas nuptiales. *Neque eligit.*] Nullum adhibet delectum.

27. *Impermissa gaudia.*] Muretus legendum affirmat *improvisa*. & Lambin. pro gaudia, *oscula* in duobus Codd se reperisse dicit. Certe plus quam *oscula* dicit Poëta, rem fœdam honesto vocabulo tegens. *Torrentius. Impermissa raptim, &c.*] Illicitas stupri voluptates.

28. *Luminibus remotis.*] Lucernis remotis, ne sint testes pollutæ verecundiæ.

29. *Sed jussa coram.*] Sed, velut publica meretrix ab adultero arcessita, è lecto surgit, vidente & consentiente marito, qui tanquam leno pretium concubitus accipit.

30. *In-*

Surgit marito: seu vocat institor;
Seu navis Hispanæ magister,
Dedecorum pretiosus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor sanguine Punico,
Pyrrhumque, & ingentem cecidit
Antiochum, Annibalemque dirum:
Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas: & severa
Matris ad arbitrium recisos
Portare fusteis, Sol ubi montium

Mu-

30. *Institor.*] Quanquam nomen *institoris* generale sit, pro eo qui tabernæ, vel alii cuilibet negotiationi præponitur, quod & nominis ratio demonstrat: ex eo enim dicitur quod negotio gerendo instet, ut Ulpianus ait: *navis* tamen *institor* non rectè dicitur. Græci ἐπιςάτας vocant. *Torrent. Institor.*] Negotiator.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Paulus Jurisc. l. 57. de Verb. sign. scribit *Magistros* dici, quibus præcipua cura rerum incumbit, & qui magis quam cæteri diligentiam & sollicitudinem rebus, quibus præsunt, debent. Hinc omnium ferè rerum *magistri* dicti. *Magister* ergo *navis* est, cui totius navis cura mandata est. *Torrentius. Magister.*] Nauclerus.

32. *Dedecorum.*] *Dedecora* ea ratione dixit, qua *probrum* dicebant veteres, pro stupro & flagitio, ut Festus ait. Unde *feminæ probrosæ*, eædem quæ & *famosæ*, ob stuprum. *Pretiosus emptor.*] Vocat *pretiosum emptorem*, qui stuprum quovis pretio sollicitet. *Torr. Dedecorum pretiosus emptor.*] Flagitiorum emptor liberalis.

33. *Non his juventus.*] Non tam libidinosis parentibus nati sunt illi Romani, qui navali bello Pœnos superarunt. vide Od. 12. lib. 2.

35. *Pyrrhumque.*] Epirotarum regem à Curio Fabricioque in Lucania victum.

36. *Antiochum.*] Syriæ Regem à M. Acilio superatum. *Annibalem dirum.*] Quatuor codices habent *durum*, & quidem duo ex his longè optimi. *dirum* tamen defendit Pet. Victorius Var. lect. lib. 2. cap. 24.

37. *Rusticorum mascula, &c.*] Inter M. Catonis de Re rust. oracula, hoc primo loco ponit Plin. lib. 18. cap. 5. quod fortissimi, minimeque male cogitantes, ex agricolis gignuntur. Patiens enim illic operum, *parvoque assueta juventus*, ut Virgil. noster cecinit. *Torr. Mascula militum.*] Proles virilis, non effæminata.

38. *Sabellis docta ligonibus.*] Sabinis: pro quibusvis ligonibus, & ferramentis rusticis:

39. *Versare glebas.*] Arare.

41. *Portare fustes.*] Portare lignum domum post laborem finitum ad ignem alendum, si matres severæ sic juberent. *Sol ubi montium.*] Rustica quidem, sed venusta & huic loco apta vespertinæ horæ descriptio, qualis illa Virg. Eclog. 2.

Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis; amicum
Tempus agens abeunte curru.
DAMNOSA *quid non imminuit dies?*
Ætas parentum pejor avis, tulit
Nos nequiores; mox daturos
Progeniem vitiosiorem.

ODE VII. συμβουλευτική.

Ad ASTERIEN.

Consolatur eam, de viri sui absentiâ mœstam, monetque, ut fidem conjugalem, ei datam, servet.

QUID *fles, Asterie, quem tibi candidi*
Primo restituent Vere Favonii,
Thy-

Aspice aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes discedens duplicat umbras.

Sol enim discedens, uti & adveniens, quo magis ex transverso ferit, eo longius jacit umbras, quas duplicari ait Virg. mutari vero Horat. quia repente extenduntur. Tempus illud vespertinum βουλυτὸς, à boum solutione dicitur. *Torrent.*

42. *Mutaret umbras.*] Vesperi; nam Sol descendens mutat umbras.

44. *Agens abeunte.*] Adducens tempus gratum, (id est, noctem, in qua quiescimus) curru suo, in quo vehitur, recedente.

45. *Damnosa quid non imminuit dies?*] Carmen pulcerrimum aurea plane concludit sententia, & ea quidem verissima, si res singulæ considerentur. Omnia enim orta occidunt & aucta senescunt. Verum omnis ætas de suo sæculo questa est; quodque legum morumque nunc exacta, nunc neglecta observatione contingit, ut deteriores vel meliores simus, id tempori imputamus. *Torr. Damnosa quid non imminuit dies?*] Dies, (id est, tempus) omnibus rebus damnum & interitum afferens, quid non consumit?

47. *Mox daturos.*] Paulò post: hic observa elegantem gradationem in tribus versiculis: Avis parentes, parentibus nos, nobis nostri liberi sunt deteriores.

1. *QUid fles, Asterie.*] Ordo est, & sensus, O Asterie, quid fles? id est, quid flendo desideras Gygen juvenem constantis fidei, quem Thyna merce beatum, candidi Favonii, id est, sereni venti occidentales primo vere tibi restituent. *Tibi candidi Primo restituent vere Favonii.*] Favonios Gygen reducturos promittit: non quod Orico navigantibus in Italiam ventus ille propitius sit, sed quia quod lib. 2. cap. 47. Plinius ait, Ver aperit navigantibus maria; cujus in principio, Favonii hibernum molliunt cælum. Perinde igitur est, ac si *primo vere* dixisset Horatius reditu-rum, non addita mentione Favonii. *Candidos* autem vocat *Favonios*, ut læta & fausta omnia *candida* dicimus, *atra* vero his contraria. *Torrent.* & *Glareanus.*

3. *Thy-*

Thyna merce beatum,
Constanti juvenem fide
Gygen? ille Notis actus ad Oricum
Post insana Capræ sidera, frigidas
Nocteis, non sine multis
Insomnis lacrymis agit.
Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
Suspirare Chloën, & miseram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis.
Ut Prœtum mulier perfida credulum

Fal-

3. *Thyna merce.*] Idem quod *Bithyna*, ut *Thyniam* pro *Bithynia* alicubi Catullus; à Thynis enim Thraciæ populis, ejus regionis, quæ Troadi proxima est, incolæ nomen traxisse creduntur. Testis Strabo l. 7. & Claudianus cum ait:

Thyni Thraces arant, quæ nunc Bithynia fertur.

Bithyniam autem mutandis mercibus oportunam fuisse, docet Horat. Od. 35. lib. 1. *Thyna merce.*] Locupletatum merce advectâ è Cilicia.

4. *Constanti juvenem fide.*] Lambinus legit, *Constantis juvenem fide.* At nostri codices omnes *fidei* habent: & est Synæresis: nisi quis *fidii* forte malit. Nam sic quoque dixerunt veteres, ut *pernicii* etiam Cic. in Orat. pro Sex. Roscio, teste Gellio lib. 9. cap. 14. Et ex Cæsaris de Analogia libris, etiam *facie* & *die* in secundo casu dici solere, invenies. *Torrent.*

5. *Ille Notis actus.*] Ille inquit, Notis seu Austris pulsus ad Oricum, noctes frigidas traducit, ipse insomnis. Significat autem Gygen non sua sponte tam diu abesse à patria & à suis, sed tempestate retentum, atque à reditu prohibitum. *Lambin. Notis actus ad Oricum.*] Notis actus, id est, quibuslibet ventis compulsus ad Oricum, urbium primam in Epiro.

6. *Post insana.*] Post magnas tempestates Capræ occasu excitatas. *Insana Capræ sidera.*] *Capella*, quam pluvialem vocat Plin. ut Virg. *Hœdos*, & ortu & occasu tempestatem ciet. Oritur vero 4. Kal. Octobris: *Hædi* postridie. Ab eo ergo tempore Gygen Orici desidentem facit; & quod certum amoris indicium est, noctes totas cum lacrymis vigilantem.

8. *Insomnis.*] Non dormiens.

9. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ.*] Ordo est, & sensus; atqui vafer nuntius sollicitæ hospitæ (nempe nuntius à Chloe ad virum tuum missus) tentat illum mille modis, dicens, Chloen miseram suspirare & uri tuis ignibus (id est, uri eo amore, quo tu virum tuum complecteris) & refert ut perfida mulier (sc. Antea) impulerit Prœtum, credulum falsis criminibus, maturare necem casto Bellerophonti.

10. *Tuis ignibus.*] Qui te quoque urunt, qui te macerant, ut *Chloë*, non minus quam Asterie, in eodem Gyge laboraverit. *Torrent.*

13. *Mulier perfida.*] Prœti nempe uxor, ac Prœtidum mater, Antea ab Homero dicta: at si Tragœdiarum scriptoribus fides habenda, Stenobœa nominabatur. Apollodor. lib. 2. *Cruquius.*

Falsis impulerit criminibus, nimis
Casto Bellerophonti
Maturare necem refert.
Narrat pene datum Pelea Tartaro,
Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
Et peccare docenteis
Fallax historias monet,
Frustra. nam scopulis surdior Icari
Voces audit, adhuc integer. at tibi
Ne vicinus Enipeus,
Plus justo placeat, cave:
Quamvis non alius flectere equum sciens

Æque

14. *Criminibus.*] Criminationibus.

16. *Maturare necem.*] Accelerare mortem.

17. *Narrat pene datum Pelea.*] Ordo est: & nuntius Chloës narrat, Pelea pene datum Tartaro (id est, Pelea prope occisum fuisse) dum abstinens fugit Magnessam Hyppolyten, & idem fallax nuntius monet, id est, proponit Gygi viro tuo alias histotias, quæ peccandi viam docent, sed frustra. *Datum Pelea Tartaro.*] Creteis seu Hippolyta, Acasti uxor, Pelei amore capta, cum eum ad stuprum sollicitasset, neque ei persuadere potuisset: dolore odioque incensa, prior eum apud Acastum criminata est, ut improbum & vim sibi inferre conatum. *Lambin.*

18. *Magnessam Hippolyten.*] Pindarus Nem. Car. 5. *Hippolytam* vocat & quidem Κρηθηΐδα. Quod interpres sic exponit, ut *Cretheis* proprium ejus fuisse nomen videatur; *Hippolyta* vero à patre Hippolyto sumptum. Fuit autem Acasti Magnesiæ Thessaliæ orientem versus adjacentis (in qua Golcos oppidum) regis uxor; unde *Magnessam* appellat Horatius. *Torrent.*

19. *Et peccare docentes.*] Exempla quæ hactenus retulit Horatius, metu mali flagitium suadent. Sunt & aliæ historiæ, quæ, quod probro dandum sit, laudi ducunt: qualis in Terentii Eunucho Jovis ac Danaës tabella. Exempla autem Anteæ & Hippolytæ similium, adhuc octo enumerat Muretus Var. lect. lib. 1. cap. 12. & Canterus Nov. lect. lib. 6. cap. 2. Nec omisisse velim, quod pro *monet* in tribus exemplaribus legitur *movet*: nec male ni fallor. *Torrent.*

24. *Fallax historias monet.*] Id est, narrat historias, quæ docent peccare, scilicet in amore: hoc est, narrat quam plurimos, qui non servatis amoribus antiquis, novis quoque non injucunde dederunt operam: quorum exemplo Gygi liceret, Chloën amplecti. *Cruq.*

21. *Scopulis surdior.*] Recte enim *surdum* dicimus, qui quæ audit, interiorem ferire sensum non patitur. *Torr.* Significat eum non moveri, neque flecti verbis nuntii illius à Chloa missi. *Lambin.* *Scopulis Icari.*] Scopulis Icarii maris surdior audit integer (id est, incorruptus) ita ut verbis nuntii, à Chloë missi, non commoveatur, sed continens, eamque contemnens, permaneat.

23. *Enipeus.*] Nomen est vicini libidinosi, qui eam amabat.

25. *Flectere equum.*] Æque peritus in equi-

Æque conspicitur gramine Martio:
Nec quisquam citus æque
Tusco denatat alveo.
Prima nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ despice tibiæ:
Et te sæpe vocanti
Duram, difficilis mane.

ODE VIII. ἐρωτηματική.

Ad MÆCENATEM.

Quum uxorem non habeat, nihilominus Calendas Martias cur celebret, Mæcenas mirari non debet.

MARTIIS *cælebs quid agam Kalendis,*
Quid

equitandi scientia.

26. *Gramine Martio.*] In campo Martio, ubi se exercebat Rom. juventus, ut equo uti bene scirent.

28. *Tusco denatat.*] Tiberino fluvio, qui Tusciam à Sabino dividit. Vide l. 1. Od. 20.

29. *Prima nocte.*] Noctis initio. *Domum claude.*] Refert Plutarchus Præceptis connubial. olim Phidiam Eliensibus finxisse Venerem calcantem testudinem: quo significabatur mulieris esse munus, & domum servare & silentium. *Torrent. Neque in vias.*] Neque in vias deorsum despice ex alto.

30. *Querulæ despice tibiæ.*] Vocat *tibiam querulam*, non qua amator querelas suas accineret (quid enim si aliud aliquid) sed molliter ac suaviter sonantem. de quo Epod. 11.
Queruntur in sylvis aves, &c. Torrent. *Querulæ despice.*] Querentis se immerito abs te contemni.

31. *Et te sæpè vocanti.*] Denique, ô Asterie, mane inexorabilis Enipeo, te ferream & sævam sæpè vocanti.

1. M*Artiis cælebs.*] Ut Saturnalibus, viri, mense Decembri; sic Kalendis Martiis fœminæ, inter se, & hæ illis, & illi his, munuscula missitabant. Neque hoc tantum, sed & servis olim cœnas tunc apponebant matronæ, sicut domini Saturnalibus: illæ ut principio anni ad promptum obsequium, honore servos invitarent; hi quo gratiam perfecti operis exsolverent. auctor Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 12. Et quod Martias Kalendas celebrabant, caussam fuisse Festus tradidit, quod eo die Ædes Junonis Lucinæ coli cepta. Sane Kalendas omnes in Junonis ditione fuisse constat. Quare & Kalendis ædem illi dedicatam fuisse mirum non est, & quidem Martiis. Mars enim Junonis filius, ut Romanæ gentis auctor celebratur. Unus ille scrupulus restat, quomodo celebritas illa, quæ fæminarum erat, ad viros pertinuerit: nam pertinuisse, modo cælibes non essent, ostendit Horatius. Sed hic Acron nobis auxiliabitur, qui eodem die maritos pro conservatione matrimonii supplicare solitos tradit; quod sane verisimile est, postquam fœderis raptarum intercessione initi memoriam, eo etiam die celebrasse Romanos, Servius & Ovidius

Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, positusque carbo in
Cespite vivo,
Docte sermones utriusque linguæ:
Voveram dulceis epulas, & album
Libero caprum, prope funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, festus,
Corticem adstrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere institutæ
Consule Tullo.

Su-

dius tradiderunt. *Torr. Martiis.*] Ordo est, Mæcenas docte sermones utriusque linquæ tu miraris, quid ego cœlebs agam in Martiis Kalend. *Cælebs.*]Optimi quique & antiquissimi codd. *celebs* fere sine diphrhongo scribunt. Sed Festus *cælibem* inde dici vult, quod dignam cælo vitam agat. *Torrent. Cælebs.*] Sine uxore. *Calendis.*] Quas mariti celebrabant, ut uxores castas & pudicas haberent domi.

2. *Flores & acerra.*] Simile sacrificium adornar Veneri lib. 1. Od. 19. Atqui hic Libero sacrificat; sed eodem, ut videtur, ritu, quo Junoni eo ipso die matronæ. *Torr. Acerra thuris.*] Thuribulum, vel patera fictilis, quæ arcula est in qua thus ponebatur.

3. *Positusque carbo.*] Ignis paratus super aram ex vivo cespite erectam, vide Od. 19. lib. 1.

5. *Utriusque linguæ.*] Linguæ Græcæ & Latinæ.

6. *Voveram dulces.*] Privata religione se eum diem celebrare dicit, non publica. *Album caprum.*] *Baccho caper omnibus aris Caeditur.* Vide Ang. Polirianum Misc. cap. 24.

7. *Libero caprum.*] Diis superis alba victima, inferis nigra immolabatur. *Propè funeratus.*] Prope morti datus casu arboris in caput suum procumbentis. vide Od. 13. lib. 2.

9. *Hic dies anno redeunte.*] Dies festus anniversarius. Anno vertente: περιπλομένου ἐνιαυτοῦ. Horat. Sat. 2. lib. 2.

Sive diem festum rediens advexerit annus.

Ἔτυμον Græci nominis ἐνιαυτὸς quasi in seipsum revolutus. *Lambinus. Anno redeunte.*] Anno vertente, id est, singulis annis.

10. *Corticem adstrictum.*] Turn. l. 30. cap. 6. *Dimovebit amphoræ*, pro movebit de amphora. *Pulmann. Corticem adstrictum.*] Corticem pice illitum, id est, superpicatum: hinc picare vasa.

11. *Institutæ.*] Amphoræ quæ cœpta est fieri fumosa, id est, vetusta: intelligit vinum valde vetustum, in utribus ita exsiccatum, ut depromi non posset, neque bibi, nisi aqua dilutum. Vide Plinium lib. 23. cap. 1.

12. *Consule Tullo.*] L. Volcatius Tullus Consul fuir, cum M. Æmilio Lepido A. V. C. DCXXCVII. Atqui tanto temporis intervallo vinum poterat sine fumo vetustescere. Anno autem post Tullum Cos. natus Horatius. *Torr. Consule Tullo.*] In amphoræ fundo nomen Consulis scribebant, quando vinum in cella vinaria erat repositum, ad significandi vini ætatem, vide Od. XX. lib. 1.

14. *Sospi-*

Sume, Mæcenas cyathos amici
Sospitis centum, & vigileis lucernas
Profer in lucem: procul omnis esto
Clamor & ira.
Mitte civileis super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosis
Dissidet armis.
Servit Hispanæ vetus hostis oræ
Cantaber, sera domitus catena:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret,

Par-

14. *Sospitis centum.*] Amici incolumis & salvi ab arboris illius casu. *Et vigiles lucernas.*] Er producito vigiles, id est, accensas lucernas in lucem, id est, totam noctem compotemus *Vigiles lucernas.*] Compotationes & cœnas sumptuosiores ac liberaliores noctu fieri solitas, cum ex hoc Poëta, tum ex multis aliis scriptoribus intelligere licet. *Lamb.*

15. *Profer.*] Alii legunt, *Perfer.*

16. *Clamor.*] Vide Od. 27. lib. I.

17. *Super urbe curas.*] Tanquam urbis præfectum sic alloquitur: hoc enim munus Augustus illi detulerat, & absentis Cæsaris partibus fungebatur. *Torr. Super urbe.*] De urbe.

18. *Daci Cotisonis.*] Libri meliores *Cotisontis* habent. *Cotisontem* tamen vocat Suetonius *Augusto* Getarum regem. atqui *Dacum* appellat Horatius. Verum hanc controversiam Plinius resolvet, qui *Getas* à Romanis *Dacos* dici tradit l. 4. cap. 14. *Torr. Daci Cotisonis agmen.*] Cotison rex fuit Dacorum, quos Octavianus superavir.

19. *Medus infestus.*] Persis, Medis ac Babyloniis imperabant Parthi, quos ante Phraatis (qui signa Augusto reddidir) imperium bene constitutum, inter se graviter dissedisse Strabo demonstrat lib. 16. Ante recepta ergo signa militaria carmen hoc scripsir Poëta. *Torrent. Medus infestus.*] Medi seditiomibus civilibus inter se dissentiunt.

22. *Cantaber.*] Cantabri populi erant Hispaniæ, quos bellum sex annos cum Romanis getentes devicit tandem Agrippa.

23. *Laxo meditantur arcu*] Remisso arcu, id est, armis depositis.

25. *Negligens, ne qua.*] Quin igitur tu, cum privatus sis, nullumque magistratum geras, aliquandiu negligens & parvi pendens, ne qua fortasse in parte Romanus populus, tua opera & consilio indigus laboret, illudque solus præcavere, nimisque de illo sollicitus esse, parce ac desine, & reliquis etiam aliquid curandum relinque. *Lubinus.* Quærit hic Heinsius, quid sit *negligens parce?* Et quomodo privatus esse potuit Mæcenas, si præfectus urbis fuerit? Scribendum ergo jubet: *Negligens, ne qua populus laboret Parte privatus nimium cavere: ac, &c. Populus privatus*, sunt *οἱ πολλοί. Negligens, ne qua.*] Negligens esto, non solicitus, ne in re aliqua populus periclitetur.

 26. *Par-*

Parce privatus nimium cavere, &
Dona præsentis cape lætus horæ, ac
Linque severa.

ODE IX. ἀνταποδοτική.
Ad LYDIAM.

Dialogus est de præteritis amoribus eisdemque renovandis, inter Horatium & Lydiam.

DONEC *gratus eram tibi,*
Nec quisquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Persarum vigui rege beatior.
5 LYD. *Donec non aliam magis*
Arsisti, neque erat Lydia post Chloën,
Multi Lydia nominis
Romana vigui clarior Ilia.

HOR.

26. *Parce privatus.*] Equestri ordine contentus Mæcenas, nullum quidem magistratum gessit, atque hac ratione *privatum* vocat Horatius, quod vero de præfectura urbis diximus, ea officium erat, non magistratus. Sueton. *Augusto* cap. 37. *Privatus nimium.*] Quum magistratum non geras, parce, id est, noli nimium curare Remp.

27. *Dona præsentis cape.*] Sic plures libri habent. Ex Lambini sententia *rape*, mihi magis placet. nam ita res humanæ sunt, ut si quid boni evenit, eò non nisi raptim frui liceat. Particula vero *Ac*, quæ sequitur, abest à veteribus exemplaribus. *Torrent. Dona præsentis rape lætus.*] Rape, quod præsens hora donat.

1. DOnec.] Observet lector legem carminis Amœbæi ab Horatio egregie esse servatam; ut qui posterius dicit priorem vincat, ut & à Marone Eclog. VII. cui titulus *Melibæus*. Obiter & hoc monebo, probatissimæ notæ libros *Lidiam* semper scribere per *i*, & *Cloën* sine aspiratione. *Torrent. Donec.*] Quamdiu.

2. *Nec quisquam.*] Quem pluris faceres.

4. *Vigui.*] Florui, vixi.

5. *Non aliam magis.*] Mureti editio *non alia magis*: sed veteres & meliores notæ codices, *aliam* legunt: ut *Coridon ardebat Alexin*. Nec refert quod alibi, *ardere virgine rapta*, dixit Horatius. nam ipsa illa varietas decora est: & Ovidius *ardere in virgine* dicere maluit. *Torrent.*

6. *Arsisti.*] Quamdiu non alienam magis amasti. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Neque erat Lydia minus dilecta quam Chloë: vel neque Chloën mihi anteponebas.

7. *Multi Lydia nominis.*] Ego Lydia magnæ famæ.

8. *Romana clarior Ilia.*] Quamquam enim magnus ille, qui regem regum se scribebat, ut Persarum rex: at illa multo major quæ Martis dignata concubi-

HOR. *Me nunc Treſſa Chloë regit,*
Dulceis docta modos, & citharæ ſciens:
Pro qua non metuam mori,
Si parcent animæ fata ſuperſtiti.
LYD. *Me torret face mutua*
Thurini Calaïs filius Ornithi,
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata ſuperſtiti.
HOR. *Quid, ſi priſca redit Venus,*
Diductoſque jugo cogit aheneo?

Si

tu, Romani nominis auctorem peperit, & relata inter Nymphas, Tiberis uxor vocari meruerit; de qua lib. 1. Od. 2. *Torrent. Iliæ.*] Romuli matre.

9. *Treſſa Chloë.*] Duo libri *Creſſa* habent; ut *Creſſa genus Pholoë*, apud Virg. lib. 5. Optimus vero *Treſſa*, ſine aſpiratione, ut *Trex* pro *Thrax* non uno Horatii loco. Græci ſane & Θρὴξ dicunt Θρηΐξ, atque Θρῆσσα & Θρηΐσσα. Nos quoque *Thracius* & *Threïcius*, *Threſſa & Threïſſa.* Torrent. *Threſſa Chloë.*] Chloë ex Thracia mihi imperat, & me habet.

10. *Modos.*] Muſicæ numeros.

12. *Si parcent animæ.*] Si mea morte aſſequar, ut ſit mihi ſuperſtes: quaſi diceret, Chloën animæ ſuæ eſſe dimidium.

13. *Me torret face mutua.*] Ordo eſt: Calaïs filius Thurini Ornithi torret me face mutua, id eſt, amore mutuo me urit.

14. *Calaïs.*] At bona iſta Lydia alibi *Sybarim*, alibi etiam *Telephum* amat; ſi modo eadem eſt, quæ Ode 8. & 13. lib. 1. Telephum ſane Horatii rivalem fuiſſe conſtat. *Torrent. Calais.*] Calaïs eſt nomen amantis, qui fuit ex Thurio civitate, in ſinu Tarentino.

15. *Pro quo bis patiar mori.*] Moriturum ſe pro amicæ ſalute dixerat Horatius: at Lydia, tantum abeſt ut cedat, bis morituram ſe profitetur, ſi ea ratione Calaïs ſui vitam redimere poſſit. Idque veterum ſuperſtitione, qua ſe pro aliorum vita morti devovebant. Adi Sueton. *Caligula* capite 14. *Torrentius.*

16. *Puero fata ſuperſtiti.*] Si futurum eſt, ut ſit ſuperſtes. Si modo fata ei pacere velint, ut mihi ſit ſuperſtes. *Steph. Puero.*] Calaï.

17. *Quid, ſi priſca, &c.*] Hic vide ex mutuo colloquio amoris redintegrationem, ſcintillaſque per æmulationem reconditas exire in apertam flammam. *Priſca Venus*, eſt intermiſſa Venus; & ſic dicta ob amoris impatientiam, cujus intermiſſio brevicula, videtur amanti ſæculum. *Cruquius. Quid ſi.*] Quid? ſi Venus intermiſſa redit, noſque diſcordes copulat jugo aheneo, id eſt, amore indiſſolubili.

18. *Diductos.*] Divulſos, diremptos, diſcordes. *Lambin. Iugo cogit aheneo.*] Hoc eſt ſejuges conjugare. Quod autem *aëneo* addit Poëta, diuturnitatem ſignificat, ut Od. 33. lib. 1. Hoc tantum intereſt, quod ibi etiam moribus impares, Venere ſic volente, amoris vinculo expedire ſe nequeunt: hic de perpetua quadam conſenſione amoris agitur. *Torrent.*

M 5 19. *Ex-*

Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?
LYD. *Quanquam sidere pulcrior*
Ille est, tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria,
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE X. παρακλαυσίθυρον.

In LYCEN.

Lycen monet ut posita duritie sibi supplici parcat.

EXTREMUM *Tanaïm si biberes, Lyce,*
Sævo nupta viro, me tamen asperas
Porrectum ante fores, objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo strepitu janua, quo nemus

In-

19. *Excutitur Chloë.*] Quid? si Chloë ejicitur è pectore meo?

20. *Rejectæ Lydiæ.*] Lydiæ repudiatæ.

21. *Sidere pulchrior.*] Sic *purpurarum usus sidere clarior*, eodem lib. I. *Luciferi* autem præcipua pulchritudo in proverbium abiit. *Torrent.*

22. *Ille est.*] Calaïs. *Levior cortice.*] Cortex omnium arborum dicitur: sed suberis cæteris crassior est, ac sæpe renascens. hinc *cortex* pro subere, accipitur: sicut apud Græcos φελλός. Nota autem suberis levitas, & hinc multiplex ejus usus. atque ita *levior cortice*, & *nare sine cortice*, proverbialiter dicuntur. *Torrent. Levior cortice.*] Levior subere, quod ob levitatem fertur super aquas. *Improbo.*] Æstuoso mari Adriatico, vide Od. XXXIII. lib. II.

23. *Iracundior Adria.*] Notat suam ipse iracundiam Horatius, idque vitium etiam in Epistolis fatetur, sicut & in Sermonibus. Nec dissimilis locus hujus libri Od. 27.

GEnus hoc carminis est, quale παρακλαυσίθυρον vocant Græci, quod ad amicæ fores lamentabili voce caneretur, ut lib. I. Od. 25.

1. *Extremum Tanaïm.*] Non contentus *Tanaïm* dixisse flumen immane ac barbarum, *extremum* addidit, hoc est, ad fontes ipsos, ubi remotissimus sit à civili consuetudine. Jam *Tanaïm bibere*, pro accolere, Poëticum est. *Torr. Extremum Tanaïm.*] O Lyce, si extremum Scythiæ fluvium biberes, id est, si barbara esses & Scythæ nupta.

2. *Asperas fores.*] Fores puellæ asperæ & inexorabilis. *Lambin.*

3. *Porrectum, &c.*] Me dormientem ante tuas fores mihi quidem asperas & iniquas, non patereris, imo plorares me (inquam) exponere ventis septentrionalibus, qui in Scythia oriuntur. *Incolis Plorares Aquilonibus.*] Scythiæ fl. Tanais est. Scythia autem ad Septentrionem est, unde flat Aquilo: quem eandem ob caussam alibi *Thracium* vocat. *Torrent.*

5. *Nemus inter tecta.*] Festus ait, *nemora*

Inter pulcra situm tecta remugiat
Ventis? & positas ut glaciet niveis
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone superbiam:
Ne currente retro funis eat rota.
Non te Penelopen difficilem procis
Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,

Nec

mora proprie esse amœniores sylvas. Recte igitur Horatius hic, uti & Tibullus lib. 3. Eleg. 3. de divitum deliciis:

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

Quam habendi nemora in domibus consuetudinem docet etiam Horatii ad Arist. Fuscum Epistola, ubi ait:

Nempe inter varias nutritur silva columnas,
Laudaturque domus longos quæ prospicit agros.

Rus enim ipsa in urbe quæri ostendit. Quin eò quoque dementiæ venerant, ut in ipsis domorum fastigiis nemora sererent. Seneca Epist. 123. *Torrent. Nemus.*] Viridarium.

6. *Inter pulchra situm.*] Quidam libri veteres habent *satum* pro *situm*: nihil tamen mutandum censeo. *Remugiat.*] Resonet: strepitu scilicet à vento excitato.

7. *Et positas ut glaciet nives.*] Et quomodo Jupiter, id est, æther convertat in glaciem nives demissas puro numine, id est, aperto & sereno cœlo? Turneb. lib. 22. cap. 24.

8. *Puro numine Jupiter.*] Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 2. quodam in codice *limine* scriptum se invenisse affirmat, unde *lumine* legendum esse pronuntiat; simile enim mendum irrepsisse in Virg. Eclogam 5.

Candidus insuetum miratur limen Olympi,

cum *lumen* legi debeat. Eo sensu: Cernis enim, ut nocturnus Jupiter vel aër, *puro lumine* & sereno cælo, quod magis frigidum est, positas & jacentes nives in glaciem constringat, &c. *Lubin.*

9. *Pone superbiam.*] Abjice & depone superbiam.

10. *Ne currente retro funis eat rota.*] Torrentius existimat *funem* pro *sufflamine* non incommode accipi posse. *Sufflamen* autem vocabant veteres sive funem, sive catenam, quo rotæ procurrentis impetus, maxime in declivi, retineri aut sisti posset. Loci ergo hujus sententia est, cavere debere Lycen, ne, si sæva nimis ac superba esse pergat in tam prospero fortunæ cursu, rupto veluti retinaculo, in præcipitium deferatur. Quod vero de funali equo Lambin. refert ex Turn. Advers. lib. 22. cap. 24. & lib. 27. cap. 9. id ita refert, ut quid funalis fuerit equus se nescire ostendat, de quo nos ad Sueton. *Tiberio* cap. 6. *Torrent. Ne currente retro funis eat rota.*] Ne fortuna, quæ nunc tibi favet, retrocedat. Similitudo est ducta à rotis func circumactis, quo rupto, rotæ retrocurrunt.

11. *Non te Penelopen difficilem.*] Tu non es Penelope uxor Ulyssis, quæ in procos fuit sæva & difficilis. *Tyrrhenus*, id est, Italus pater, non genuit te talem.

13. *O, quamvis.*] Sequentia verba non nihil difficultatis habent. Fatetur eam nec muneribus, nec precibus, nec amantium pallore, quodque magis est; ne mariti quidem contumelia flecti: & tamen

Nec tinctus viola pallor amantium,
Nec vir Pieria pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigida mollior æsculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.
Non hoc semper erit liminis, aut aquæ
Cœlestis patiens latus.

ODE XI. προσφωνητική.

Ad MERCURIUM.

Mercurium rogat, ut cantus sibi dictet, quibus animum Lydes flectat in ejus amorem, proposita Danaïdum fabula.

MERCURI *(nam te docilis magistro*
Movit Amphion lapides, canendo)

Tu-

men mox sequitur: *Supplicibus tuis parcas.* In quo ipse sibi contrarius est; nisi forte per *preces* verba tantum, de more dicta intelligamus: quæ si ad exorandum non sufficiebant, at supplici saltem, hoc est, flexis genibus oranti, ut exponunt Grammatici, ac totum se ejus in potestatem dedenti, parcere debebat, neque abuti tanti amantis patientia. *Torrent.*

14. *Nec tinctus viola.*] Plura genera *violarum* sunt, & coloribus maxime distinguuntur: sunt enim purpureæ, luteæ, albæ, ut Plin. inquit, lib. 21. c. 6. *Albas* vero pallentes vocat, quarum colorem in amantium facie apparere vult Horatius. *Torrent. Tinctus viola.*] Color pallidus, violacei coloris particeps.

15. *Nec vir Pieria.*] Et quamvis maritus tuus Pieriæ fidicinæ amore captus, non te flectit in amorem meum.

16. *Curvat.*] Flectit, ab instituto tuo detorquet. *Lambin. Supplicibus tuis.*] Miserere tamen mei supplicis tui.

17. *Nec rigida mollior æsculo.*] Quæ neque æsculo es flexibilior, nec mitior animum, id est, nec mitiorem habes animum, quam serpentes Mauritaniæ.

19. *Non hoc semper.*] Non semper ero juvenis, ut possim super limen januæ tuæ cubare, idque cœlo pluvioso: noli igitur occasionem amoris mei potiundi præterire. *Aquæ.*] Pluviæ.

1. *MErcuri.*] Ordo est, O Mercuri, dic modos quibus Lyde obstinatas aures applicet: nam te magistro docilis Amphion movit lapides canendo, &c. *Nam te docilis magistro.*] Ostendit nihil se à Mercurio petere, quod non facile præstare possit: siquidem arte ab eo traditâ Amphion Thebanæ arcis conditor, etiam lapides moverit; quanto ergo facilius Lyden, quamvis obstinatam adhuc? A discipuli ergò præstantia magistrum commendat. Simile quid vide Od. 22. lib. 1. *Torrent.*

2. *Amphion lapides canendo.*] Amphion Jovis ex Antiopa filius, citharæ cantu traxit post se lapides, ex quibus muri Thebani sunt extructi.

3. Testu-

Tuque testudo, resonare septem
Callida nervis:
Nec loquax olim, neque grata; nunc &
Divitum mensis, & amica templis;
Dic modos, Lyde quibus obstinatas
Applicet aureis.
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigreis, comitesque sylvas
Ducere, & rivos celeres morari.
Cessit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus: quamvis furiale centum

Mu-

3. *Testudo resonare.*] De Mercurii lyra seu testudine loqui videtur: quam chordarum septem facit, cum veteres, si Macrobio credimus Sat. lib. 1. cap. 19. tetrachordum Mercurio attribuerint: quo numero vel totidem plagas mundi, vel temporum vices quibus annus includitur significare voluerunt. Verum Poëta noster ad Romanorum consuetudinem respicit, qui lyris septem chordarum, quas & barbita vocabant, in omnibus cerimoniis utebantur. *Torrent. Testudo resonare.*] Ex qua testudine Mercurius fecit lyram.

4. *Callida nervis.*] Perita, quæ scite scis resonare septem chordis.

5. *Nec loquax.*] Quæ non eras sonora, antequam Mercurius te chordis instruxisset.

6. *Divitum mensis.*] Nulla enim apud veteres, neque sacri, neque convivii sine Musica celebritas. Addi poterit perelegans de tibicinum Romæ collegio historia relata apud Liv. lib. 9. De conviviis satis dictum, lib. 1. Od. 12. *Torrent. Templis.*] Deorum sacris veteres Musicam adhibebant.

7. *Obstinatas.*] Aures contumaces & à me aversas admoveat.

9. *Latis equa trima.*] Non absimilis alterius puellæ cum juvenca comparatio lib. 2. Od. 5. At verò jam robustam, & in amoris arena versatam, subductis forte amoribus suis irascentem, leænæ confert hoc eodem libro, Od. 20. *Torrent. Trima campis.*] Equa trium annorum.

10. *Exultim.*] Per saltationem. *Metuitque tangi.*] Cavet ne tangatur.

11. *Nuptiarum expers.*] Non nupta, ἄγαμος.

12. *Cruda marito.*] Immatura viro petulanti.

14. *Morari.*] Tardare. Alludit ad Orphei fabulam, vide Od. x:1. lib. 1.

15. *Immanis tibi.*] Ingentis, & vastæ aulæ, quæ omnium mortalium est capax. *Blandienti.*] Tibi blande canenti, quum Orpheus suam Eurydicen ab inferis reduceret.

17. *Cerberus.*] Vide lib. 2. Od. 13. ubi eadem fermè accidisse Alcæo canente apud

Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter, saniesque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityosque vultu
Risit invito: stetit urna paulum
Sicca, dum grato Danaï puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde scelus, atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ
Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam sub Orco:

Im-

te apud inferos refert, quæ hîc Eurydicen repetente Orpheo.

18. *Angues caput ejus.*] Vide Od. XIII. lib. II.

19. *Spiritus teter.*] Anhelitus niger. *Saniesque manet.*] Et quamvis atrum venenum, seu corruptus humor fluat ex triplici ore.

21. *Ixion.*] Ixion Junoni stuprum conans inferre, hac pœna apud inferos cruciatur, ut rotæ inter serpentes alligatus, assidue, & sine requie circumagatur. *Tityosque vultu.*] Tityos est nominativus Græcus. Vide Od. IV. hujus libri.

22. *Risit invito.*] Risit propter lyræ dulcedinem, sed vultu invito propter pœnæ acerbitatem. *Stetit urna paulum.*] Belides suum laborem intermiserunt, dum tu eas grato carmine oblectas.

23. *Danaï puellas.*] Danaï prolem vocat Tibullus lib. I. Eleg. 3.

Et Danaï proles Veneris quod numina læsit,
In cava Lethæas dolia portat aquas.

Vulgo *Danaïdes* vocantur, à patre Danao, ut ab avo Belo etiam *Belides*. Beli enim filii Ægyptus & Danaus, quorum ille filiis suis quinquaginta numero, totidem fratris filias uxores petiit. unde & *Danaïdum dolium* proverbio celebratur, pro inutili labore, ut & *cribro aquam haurire*. Torrent. *Puellas.*] Danaï filias.

25. *Audiat Lyde scelus.*] Audiat Lyde, quas pœnas apud inferos luant, quæ suis amatoribus inhumanæ fuerunt. *Notas pœnas.*] Aut ex narratione cognitas; aut insignes immanesque. *Cruquius.*

27. *Dolium fundo.*] Dolium aquæ vacuum, quia pertusum est & sine fundo.

28. *Seraque fata.*] Vocamus *fata*, quæcunque nobis eveniunt, etiam mortem ipsam. Hoc vero loco *fata* vocat, pœnas illas, quæ post obitum sceleratorum animis inferuntur. *Sera*, quia viventes etiam punitos oportuit esse. *Torr.* *Seraque fata.*] Fata tarde venientia ad ultionem, ut eo gravius puniant.

29. *Quæ manent culpas.*] Id est, scelera in vita commissa, seu potius sceleratos ipsos. Et verbo *manere* sic utitur etiam Virg. I. Æneid.

—— Nostros ea fata manere nepotes.

Recepta enim veterum sententia est, non expiati sceleris pœnas, post mortem quoque sustineri. De quo Od. 4. lib. I: *Torrent.* Quæ ergo fata, quæ

qui-

Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ sponsos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendide mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum!
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge, ne longus tibi somnus, unde
Non times detur; socerum, & scelestas
Falle sorores.
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,

Sin-

quidem non properant, sed manent & exspectant culpas, crimina, scelera etiam sub Orco luenda. *Cruquius.*

30. *Impiæ, &c.*] O impiæ sorores, nam quid majus impium potuerunt perpetrare? *Quid potuere majus impiæ?*] Sic habent codices Bland. ut interrogationis nota subsequatur τὸ *impiæ?* reliqui variant, & notam interrogationis subdunt τὸ *majus?* Sed Glareanus vult, ut in parenthesi contineantur hæc verba *(Nam quid potuere majus Impiæ?)* atque etiam interrogativè legantur.

31. *Duro ferro.*] Crudeli gladio.

33. *Una de multis.*] Hypermnestra ex quinquaginta sororibus sola suo pepercit viro, Lynceo scilicet. *Face nuptiali digna.*] *Faces*, inquit, Sext. Pompejus Festus, *in nuptiis in honorem Cereris præferebant, aquaque spargebatur nova nupta, sive ut casta puraque ad maritum perveniret, sive ut ignes atque aquam cum viro communicaret.* Plures rationes Plutarchus problem. attulit, Plin. l. 16. c. 18. *Face nuptiali.*] Honore matrimonii digna; cum facibus enim nuptiæ fiebant vesperi apud antiquos.

34. *Perjurum parentem.*] Vocat *perjurum*, qui eos, quibus filias desponderat, trucidaverit, fratremque defraudaverit. *Torrent.*

35. *Splendide mendax.*] Laudabiliter mendax. nam honestum est pro justitia mentiri, in iis præsertim quæ sunt contrà Deum & naturam. *Virgo.*] Mulier.

37. *Quæ dixit.*] Quæ Hypermnestra juveni suo marito, vel ex somnolentia, vel ex amore moras nectenti, surge dixit, surge inquam ô marite, ne fortassis longus ipsius mortis somnus tibi à socero tuo, unde & à quo non times neque speras, detur & inferatur; & ne cogaris æternum dormire. *Lubin.*

38. *Longus tibi somnus.*] Mortis periphrasis est, ut lib. 1. Od. 24. *perpetuus sopor.* Et Catullus mortem intelligens:

Non est perpetua una dormienda.

Nam ut Hesiodus canit, *Somnus* mortis frater est. Unde Virgil. *consanguineus leti sopor.* Atque ita *somnus, sopor, quies*, adjuncto aliquo epitheto ad hoc efficaci, sæpe pro morte accipitur. *Torr. Longus tibi somnus.*] Mors. Μακρὸς ὕπνος. *Unde.*] A quo.

40. *Falle sorores.*] Effuge, λάθαις.

41. *Quæ, velut nactæ.*] Ordo est: quæ velut Leænæ nactæ vitulos (eheu) lacerant singulos.

43 *Mol-*

Singulos, eheu! lacerant. ego illis
Mollior, nec te feriam, nec intra
Claustra tenebo.
Me pater sævis oneret catenis,
Quod viro clemens misero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.
I, pedes qua te rapiunt, & auræ,
Dum favet nox, & Venus: i secundo
Omine, & nostri memorem sepulcro
Sculpe querelam.

ODE XII. παραινετική.

Ad NEOBULEN.

Neobule Hebri adolescentis amore capta, vitam agit inertem, & desidiosam.

MISERARUM *est, neque amori dare ludum,*
Ne-

43. *Mollior, nec.*] Ego illis humanior, nec te occidam, nec clausum tenebo.

45. *Me pater.*] Esto, quod pater me in vincula conjiciat, vel in exilium pellat, idque classe, ut difficilius sit redire, quod viro, &c.

48. *Classe releget.*]Classem dicit, cum de una tantum loquatur navi, teste Servio, initio lib. 5. Æneid. ubi classem ἀπὸ τῶν κάλων, id est, à lignis dici ait. *Torrent.*

49. *I, pedes quo te.*] Fugam accelera, sive terra, sive mari iter facere voles: idem quod remis velisque, ut in proverbio est. *Auræ.*] Venti.

50. *Dum favet nox.*] Ab opportunitate temporis. *Favet Venus.*] Amor in te meus.

52. *Sculpe querelam.*] Libri, quos vidi omnes, *scalpe* habent, non *sculpe*: neque aliter legunt antiqui interpretes. Lambinus, quia *scalpere*, ut ait *fodere* significat, quod huic loco parum convenit, *sculpe* restituit. Quasi vero non etiam *gemmam scalpere* dicamus, ut *infabre scalptum* lib. 2. Serm. 3. dixit Horat. Et alioqui quovis modo exstare viri de pietate sua testimonium mandat Hypermnestra, etiamsi unguibus sit exarandum. Taceo Diomedem Grammaticum, qui *Scalpo* non *Sculpo* dici debere tradidit. *Torr. Sculpe querelam.*] Et scribe Epitaphium, cujus memoria, ob vitam tuam servatam sit sempiterna.

1. *Miserarum est.*] O Neobule miserarum est, id est, miseræ sunt mulieres, quæ in amore non capiunt voluptatem, neque vino sic hilarantur, ut à se pellant curas, & quæ metu exanimantur propter patrui objurgationes: solet enim patruus fratris liberos severius reprehendere, quam pater ipse. *Neque amori.*] Neque in amore colludere vel amori indulgere. Turn. l. 24. c. 11.

2. *Dul-*

Neque dulci mala vino lavere, aut exanimari metuenteis patruæ verbera linguæ.
Tibi qualum Cytheræ puer ales,
Tibi telas, operosæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri.
Eques ipso melior Bellerophonte,
Neque pugno, neque segni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:

Catus

2. *Dulci mala.*] Amoris mala intelligo, quæ vino eluantur. *Lavere, aut.*] Diluere curas, à lavo, is, tertiæ conjugationis. *Examinari.*] Vehementer cruciari.

3. *Examinari.*] Hoc est, perinde cruciari, ac si tristior aliquis patruus sævis objurgationibus perpetuo molestus sit. *Torrent. Metuentes patruæ, &c.*] Missetum est, vos puellas, *patruæ* asperæ & objurgatoriæ linguæ parentum vel patruorum, *verbera* castigationes & objurgationes nimium metuentes, perturbari & timore propè exanimari. *Lubin. Patruæ linguæ.*] Patruorum in fratrum filios severitas apud Romanos proverbio celebratur; ut hic *patrua lingua*, pro lingua objurgatrice: & quod ait, lib. 2. Serm. 3. *Ne sis patruus mihi*, pro ne magister & censor accedas. *Torrent.*

4. *Tibi qualum.*] Tantum abesse ostendit, ut Neobule interdum amoris ægritudinem vel vino vel ludo levet, ut ne consueti quidem operis aliquid præstet, mentem in Hebro fixam gerens. *Qualus* autem vimine vasis genus, ad multarum rerum usum: quo vocabulo processtella seu calatho ad feminarum pensa utitur hic Horatius. *Qualum Cytheræ puer.*] Calathum pro lanificio. *Ales.*] Cupido alatus filius Veneris, quæ à monte Cythero dicta est Cytherea.

5. *Tibi telas, &c.*] Cupido omnes virginales operas, studia & exercitia tibi aufert, ô Neobule, eximius ille nitor & pulchritudo Hebri juvenis ex Lypara insula oriundi, qualum & lanificium, tibi telas & texendi exercitium, operosæ illius ac sedulæ Minervæ adimit, tibique è manibus excutit: simul speciosos humeros suos oleo unctos, in vicini fluminis undis post exercitia, abluit, &c. *Lubinus. Operosam* vero *Minervam* appellat, non uti operi intentam, sed diversarum artium effectricem, & nihilominus belli dominam. *Torrent.*

6. *Studium aufert.*] Studium lanificii, cui maxime præest Minerva dea operosa. *Lyparæi nitor Hebri.*] Pro Hebrus ipse, patria Lipareus, ἀεὶ φράστικῶς ut passim loquuntur Poëtæ. Sed hoc loco illud insolens, quod cum *nitor Hebri* dixerit, sequitur, *Eques ipso melior Bellerophonte*. non secus ac si Hebrus dixisset. qualis sane locutio exemplo caret. Libri autem MSS. sex post dictionem *Hebri*, versum 9. *Simul unctos, &c.* interserunt. Qui ordo omnino servandus est, non ob sermonis tantum insolentiam, sed quia aliter sententia non constat. *Torrent. Lyparæi nitor Hebri.*] Pulchritudo Hebri adolescentis, qui fuit ex insula Lipara, eques sane melior ipso Bellerophonte, neque arte pugili, neque cursu pedestri victus.

7. *Melior Bellerophonte.*] Qui Pegasum Neptuni beneficio nactus, aëri quoque ac nubibus insultare posset. Sed cælum tentans fulmine periit. Equo autem uti, Bellerophontis inventum esse tradit Plin. lib. 7. cap. 56.

9. *Simul.*] Simulatque, mox ubi.

N 10. *Ca-*

Catus idem per apertum fugienteis
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

ODE XIII. προσφωνητική.

Ad Fontem Blandusiam.

Sacrificium fonti promittit, ejusque amœnitatem summopere commendat.

O FONS *Blandusiæ, splendidior vitro,*
Dulci digne mero, non sine floribus:
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem, & prælia destinat,

Fru-

10. *Catus idem.*] Ingeniosus, vel peritus jaculandi, id est, configendi cervos jaculis. *Per apertum.*] Per campum non arboribus consitum.

12. *Celer alto.*] Bland. antiquiss. legit *arto* pro denso, quod fortassis est aptius. Cruquius. *Fruticeto.*] Ubi frutices crescunt. *Excipere aprum.*] Celer ad excipiendum aprum. *Excipere*, verbum est proprium venatorum, qui ex insidiis aprum capiunt incautum. Vide Nonium, in *Excipere.*

1. O *Fons Blandusiæ.*] Dicimus & fontem Blandusium: & *fontem Castalium* & *Castaliam* absolutè: ut eodem lib. Od. 4. *Qui rore puro Castaliæ lavit Crines solutos.* Malè ergò qui *Blandusiam* regionem ipsam in Sabinis sic dictam volunt, nullo idoneo auctore. Cruquius legit *Bandusiæ. O Fons Blandusiæ.*] Erat hic fons in agro suo Sabino. *Splendidior vitro.*] Sic *pellucidior vitro* Od. 18. lib. 1. Et vide quæ notavimus lib. 1. Od. 17. *Vitreamque Circen.* Torrent. *Splendidior.*] Fons lucidior vitro.

2. *Dulci digne mero.*] Veteres non hominibus modo singulis, sed & fluminibus & fontibus, regionibus quoque atque urbibus, suos cuique Genios attribuerunt, atque adeo nullam pæne rem, in qua perspicerent aliquid eximium, sine numine esse crediderunt. Id porro numen sive Genium, vino & floribus venerabantur: vino autem & floribus peculiaris aliqua hostia accedebat, ut hic fonti hædus: Et Od. 22. pinui arbori, verres. vide & Plin. lib. 16. cap. ultimo. *Torrent. Dulci digne mero.*] Digne mero in sacrificiis exhibito; veteres enim fontibus sacrificabant tanquam diis, vide Od. 1. l. 1. *Floribus.*] Floribus, quibus veteres spargebant fontes, vel, quibus hostias coronabant.

3. *Cras donaberis.*] Cras tibi hœdus immolabitur.

4. *Turgida cornibus.*] Frons hœdi turget, ubi in fronte quidam quasi globuli apparent, unde post paullo erumpunt cornua: quales sunt gemmæ in vitibus arboribusque, unde palmites enascuntur & rami: ut, *turgent in palmite gemmæ.* Cruquius.

5. *Primis & Venerem.*] Cornibus nuper natis, & erumpentibus. *Venerem & prælia destinat.*] Tale illud Od. 22.
Verris obliquum meditantis ictum,
Sanguine donem.

Desti-

Frustra: nam gelidos inficiet tibi
Rubro sanguine rivos
Lascivi soboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ
Nescit tangere: tu frigus amabile
Fessis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impositam ilicem
Saxis, unde loquaces
Lymphæ desiliunt tuæ.

Destinare enim hic dicit, quod ibi *meditari*. Torrent. Et qui jam aptus ad pugnam & Venerem esse incipit. *Destinat.*] Hœdus quasi deliberat secum, & deligit Venerem, cui operam det, aliumque hœdum constituit adversarium, cum quo possit præliari, sed frustra; nam morte prævenietur, & immolabitur.

6. *Inficiet tibi.*] Tinget tibi, id est, in tuum honorem.

8. *Lascivi soboles gregis.*] Gregis luxuriosi; est enim capra animal lascivum.

9. *Atrox hora Caniculæ.*] Vocat *horam Caniculæ*, totum hoc tempus, quo sidus illud grave mortalibus incumbit: ut Epist. ad Quinctium:

Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Septembres horas pro mense ipso, atque adeo pro Autumni tempestate posuit. Oritur autem *Canis* 16. Kal. Augusti, occidens post dies 40. qui & *Caniculares* inde appellantur: in ejusque ottu Solis vapores ineenduntur, & canes toto eo spatio maximè in rabiem aguntur, perinde scilicet ac si nominis ratio quandam sideris atque animalis *συμπάθειαν* inducat. *Torrent.* *Caniculæ.*] Caniculæ exortus quindecim dies ante Calendas Augusti ingentes calores infert.

10. *Nescit tangere.*] Nequit tangere ptopter frondes, quæ solis ictus abs te excludunt. *Frigus amabile.*] Διαστολή. Est enim aliquod frigus naturæ inimicum & morriferum. *Præbes* ergo *frigus pecori*, quasi diceret, Defendis æstatem pecori vago, nempe ovibus & capellis. *Lambin.*

12. *Præbes, & pecori.*] Tu frigus suppeditas pecori sitibundo delectabile, propter aquæ potum.

13. *Fies nobilium.*] Tu quoque unus efficieris ex nobilibus fonribus, me canente ilieem cavis impositam saxis, è quibus decurtunt lymphæ tuæ loquaces, id est, cum murmure sonantes.

14. *Cavis impositam ilicem.*] Hæc scilicet caussa est frigoris, quod ante dixit, & ob loci situm, & ob impendentem ilicis umbram. *Torrent.*

15 *Loquaces.*] Ob strepitum, ac gratum illud murmur, quo mire delectamur, neque aliter quam cantu aliquo symphoniaco afficimur. Eademque ratione poëtæ arbores etiam ac ventos loquaces faciunt: Virg. Eclog. VII.

Argutumque nemus, pinosque loquentes.

Torrent.

ODE XIV. προσφωνητική.

Ad POPULUM ROMANUM.

Hæc Ode laudes continet Augusti ex Hispania devictis Cantabris revertentis.

HErcvlis *ritu modo dictus, ô plebs,*
Morte venalem petiisse laurum,
Cæsar Hispana repetit penateis
Victor ab ora.
Unico gaudens mulier marito,
Prodeat justis operata divis,
Et soror clari ducis, & decoræ
Supplice vitta

Vir-

1. *Herculis ritu.*] Duo tantum bella externa, si Suetonio credimus, per se gessit Augustus; Dalmaticum adolescens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum. Cujus belli gerundi caussa profectus in Hispaniam, Tarracone diu ægrotavit, atque ibidem A. V. C. DCCXXVII. ac sequenti duos consulatus iniit; rem interea per duces suos, atque legatos feliciter gerens. Inde igitur cum reverteretur, carmine hoc populum Rom. ad lætitiam invitavit Horatius. *Torrent. Herculis ritu.*] Ordo est, O plebs, Cæsar dictus petiisse laurum venalem morte, modo victor ab Hispana ora repetit penates Herculis ritu, id est, ut olim Hercules, extincto Geryone. *Modo dictus.*] Id est, qui dictus est ab aliquibus ad Herculis æmulationem, qui Geryonem cecidit innocuum, quasi alter Hercules, spe prædæ insontes velle lacessere, nec tale quid promeritos Cantabros. *Cruquius.*

2. *Venalem petiisse.*] Victoriam mortis contemptu emendam: lauro enim coronabantur victores.

3. *Repetit penates.*] Domum redit.

5. *Unico gaudens mulier.*] Matronæ periphrasis, maximè Liviæ Drusillæ Augustæ, cujus laudata in primis pudicitia, quamvis & formosissima esset, & mariti amorum non ignara. Quare rogata qua ratione Augustum sibi ita obnoxium fecisset, Pudicitia respondit atque obsequio, atque res ejus Venereas nec inquirendo, nec persequendo. Eadem nudos quosdam sibi obvios, cum veluti majestatis reos periclitari cerneret, morti eripuit; quod diceret apud mulieres pudicas, nudos illos nihil à statuis differre. Auctor Dio lib. 58. Sunt qui ad Monogamiæ laudem referant. *Torrent. Unico gaudens mulier marito.*] Matrona casta, & pudica, quæ unico marito est contenta, prodeat.

6. *Justis operata divis.*] *Justis*, inquit Lambinus, id est, *patriis usuque ac consuetudine receptis*. Ego ex veterum interpretum sententia *justos* vocari malim, qui tam insignem Cæsari merenti victoriam annuerint. *Torrent. Operata.*] Operari & facere, pro sacrificandi verbo usurpant Latini, ut ῥέζειν Græci ἐπὶ τοῦ θύειν. Virg. Georg. 1. *lætis operatus in herbis.* Lambin. *Operata divis.*] Sacra faciens divis.

7. *Et soror.*] Octavia Augusti soror, Antonii uxor.

8. *Supplice vitta.*] *Vitta* propriè matro-

Virginum matres, juvenumque nuper
Sospitum, vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, male ominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.
I, pete unguentum puer, & coronas

Et

tronarum erat, & quidem insigne pudoris. *Vittam* ergò *supplicem* sumi Poëta vult, quali scillcet matronæ in sacrificiis supplicationibusque utebantur. *Torrent.* *Supplice vitta.*] Et fœminæ supplice vestitu ornatæ.

9. *Virginum matres.*] Primo loco Liviam & Octaviam, uti principes invocaverat; nunc matronas reliquas alloquitur. Nam illud *virginum matres juvenumque*, nuptarum circumlocutio est. Quod verò *nuper sospitum* adjicit, id ad juvenes tantum referendum, qui unà ad expeditionem Cantabricam profecti redierant: aut si ad virgines etiam, *sospites* intellige, per Cæsarem sospitem, cujus salute salus publica contineretur. *Torrent.* *Juvenumque nuper.*] Et matres juvenum, qui nuper è bello salvi redierunt.

10. *Pueri & puellæ Jam virum expertæ.*] Quare addit *jam virum expertæ*, ignorare equidem me fateor. pueros enim virginesque plerumque conjungimus. Quinetiam quia hactenus sic loquitur, ut de muliebri sacro agere videatur, meritò fortassis vox *pueri* suspecta sit. Pro qua sane *pueræ* legi velim. veteres enim æquè *pueras*, ut *pueros* dixere. Quod si quis *pueros* omnino hic relinquendos esse, nec prohiberi quin feminarum sacris etiam pueri interfint, contendat; tunc post dictionem *puellæ*, particulam &, adjungi velim. Aliter hunc quem dixi scrupulum eximere non possum. *Torrent.*

11. *Expertæ, &c.*] Nuptæ. *Male ominatis.*] Lambinus *nominatis* legit. Religiosè ergò cavebant veteres, ne quid dictu factuque inauspicatum inter sacra accideret. Quare *favere lingua* & *bona verba fari*, atque è diverso *malis verbis parcere* admonebantur. Atqui in sacris faciendis, id ad animum potius referendum est, ne quid ore proferamus, quod mentem à divinis alienam esse arguat. Quare, *Hoc age*, etiam inter cætera acclamabat præco: qua voce, si quis forte minus attentus esset, totum se rei divinæ dare admoneretur. *Torrent.*

12. *Parcite verbis.*] A malis verbis, seu imprecationibus abstinete, Favete linguis. vid. Ode 1. hujus libri.

13. *Atras.*] Tristes curas, quæ atram bilem excitare valeant.

14. *Nec tumultum.*] *Tumultus*, si vim vocabuli, ut veteres eo usi sunt, consideremus, bello gravior est. Itaque majores nostri *tumultum Italicum*, quod erat domesticus, nominabant. Et apud Cic. *tumultus* propriè esse dicitur perturbatio tanta, ut major timor oriatur. *Torrent.* *Tumultum.*] Civilem furorem.

16. *Cæsare terras.*] Augusto terrarum imperium obtinente.

17. *Unguentum puer.*] Unguento homines elegantiores cæsariem in conviviis madefaciebant.

Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.
Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.
Lenit albescens animos capillus
Litium, & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventa,
Consule Planco.

18. *Et cadum Marsi.*] Cadum Marsico bello conditum poscit Horatius. *Marsi* pro *Marsici* dixit. Idem quod Italicum & Sociale. Dictum autem Marsicum quod à Marsis primum, duce Popedio commotum sit, cupiditate adipiscendæ civitatis Romanæ A. V. C. DCLXII. Annis vero post duobus de viginti, suscitatum servile bellum, ducibus Spartaco, Oenomao & Otixo gladiatoribus cum aliis numero simul LXXIIII. qui Capuæ ludo gladiatorio Lentuli effugerant. *Et cadum Marsi.*] Vinum in cella conditum, cum bello Marsico Italia arderet.

19. *Spartacum.*] Si qua ratione testa, vel cadus potuit latere Spartacum ex Apennino ad Alpes, ab Alpibus in Galliam vagantem, in illo servili bello, quod cum populo Rom. gessit anno fere XVI. post bellum Marsicum. *Si qua.*] *A*, ut ego arbitror, contrà Grammaticorum regulas produxit. *Torrent.* Vel legendum *si quæ*, pro *si qua* ut Lambinus vult.

21. *Dic & argutæ.*] Dic & Neæræ canoræ fidicinæ, ut properet colligere crinem nodo, id est, religare crinem in nodum, ut veniat semicompta, ad lætitiam repentinam significandam. vide Od. XI. lib. II.

22. *Myrrheum.*] Duo veteres libb. *Murrheum.* Vocat ergo *Myrrheum crinem* vel à colore: vel myrrha delibutum. Ejus enim non in unguentis modo, sed & in vino odorem commendarunt veteres. *Torrent. Myrrheum.*] Crinem subflavum myrrhei coloris, vel myrrhino unguento delibutum.

23. *Si per invisum.*] Si non statim à janitore admittare, noli esse molestus, sed abito.

25. *Lenit albescens.*] De affectuum pro cujusque ætate, vel fervore, vel remissione, multa eruditè Arist. lib. 2. Rhetor. ad Theodecten, ubi juvenum senumque discrimina recenset. Sanguinis enim abundantiæ ac calori tribuit Plutarchus, quod acriores concitatioresque in juventute sumus. *Torrent. Lenit albescens animos.*] Quasi dicat: Ego jam vergo ad senectutem, patienter idcirco feram Neæræ contumeliam, sed in juventute ad ultionem devenissem. *Capillus.*] Canus capillus mitigat animum jam olim litis, & rixæ cupidum.

27. *Non ego hoc ferrem.*] Non ferre potuissem fervidus juventute, si me aliquis fastideret.

28. *Consule Planco.*] Consule Planco, Horatius fuit natus annos viginti tres, anno scilicet ab urbe condita MDCCXX.

ODE XV. *μεμπτική.*

In CHLORIM.

Ut jam vetula, petulantiæ & libidini modum constituat.

UXOR *pauperis Ibyci,*
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.
Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,
Et stellis nebulam spargere candidis.
Non, si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet, filia rectius
Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas uti concita tympano.

Illam

1. U*Xor pauperis.*] Verisimile est Chlorim hanc, matura jam ætate, cum amari desineret, quo honestior videretur Ibyco nupsisse, pauperi, sed obsequioso: quales sibi vetulæ meretrices maritos optant, filia interim ad senectutis præsidium prostituta. Matrem igitur merito reprehendit Poëta, quod, cum neque ætas, neque fortuna ejus paterentur, amoribus nihilominus operam daret. *Torrent. Uxor pauperis Ibyci.*] Tu Chlori, quæ uxor es pauperis Ibyci, tandem pone modum lasciviæ, & obscœnæ libidini.

2. *Fige modum.*] Muretus legendum censet *pone.*

3. *Famosisque laboribus.*] Ita meretricum amores vocat & proprie quidem. Famosas enim vocabant fæminas, quæ stupro aut lenocinio infames erant. Cic. lib. 4. de Repub. apud Nonium: *Atque etiam, si qua erat famosa, ei cognati osculum non ferebant.* Torrent. Pro *laboribus*, Heinsius legendum censet *caloribus. Famosisque laboribus.*] Turpibus, & meretriciis laboribus.

4. *Maturo propior.*] Desine inter virgines ludere, quum sis propior funeri, id est, morti propinqua.

6. *Et stellis nebulam.*] Et virginibus formosis te seniculam aridam immiscere.

7. *Non, si quid.*] Non, si quid satis Pholoën filiam tuam decet, hoc etiam decet te.

8. *Filia rectiùs.*] Filia tua rectiùs, quàm tu, ad juvenum fores ultrò currit, inque eas irrumpit, veluti Thyas Bacchi sacerdos, tympanorum pulsu concitata.

9. *Expugnat.*] Non quod juvenum fores vi, manibus aut saxis effringat; sed quod mulieris forma, & flos ætatis, hastarum & gladiorum instar, viros etiam constantissimos labefactet ac prosternat. *Lambin. Expugnat juvenum domos.*] Nullum tam esse continentem indicat, quem Pholoë non facile pervertat. Simile est quod Venerem Od. 1. lib. 4. abire ad juvenum domos jubet. *Torrent.*

10. *Thyas.*] Græci Θυῖας scribunt, παρὰ τὸ θύειν, τὸ ὁρμᾶν. unde & Bacchus ipse *Thyoneus.*

Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capreæ.
Te lanæ prope nobilem
Tonsæ Luceriam, non citharæ decent:
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

ODE XVI. ὑποθετική.

Ad MÆCENATEM.

Auro omnia patent, Horatius vero contentus est sua sorte, unde beatus existit.

INCLUSAM *Danaën turris ahenea,*
Robustæque fores, & vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis

No-

11. *Nothi.*] Nothus, est nomen amatoris.

12. *Capreæ.*] Alibi equæ, alibi juvencæ, hic capreæ amore lascivientem puellam comparat.

13. *Te lanæ propè.*] Ætas tua lanificio magis apta est, quàm luxui & ebrietati.

14. *Tonsæ Luceriam.*] Solenne enim, ut meretriculæ, inclinante ætate, à quæstu illo ad lanam ac colum transeant. Tibull. lib. 1. Eleg. 6.
Nam quæ fida fuit nulli, post victa senecta,
Ducit inops tremula stamina torta manu. Torrent.

Luceriam, non.] Luceria civitas est Apuliæ, circa quam lanæ optimæ tondebantur. Plin. lib. 8. cap. 48.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Sertum ex rosis.

16. *Nec poti vetulam.*] Nec cadi, potati usque ad fæcem, te vetulam decent. *Vetulam.*] Sic libri nostri omnes. *Vetula* tamen legisse videntur interpretes, cum per *fæcem vetulam*, vetus vinum significari ajunt. atque ita scriptum se reperisse testatur Gul. Canterus, nec mihi sane displicet. *Vetulam* scripsere qui ultimo versu *sid*, pro *nec* legendum esse existimabant & bibacem anum, ut pleræque sunt omnes, ab amoribus ludisque Venereis ad amphoram ablegari. *Torrent.*

1. *Inclusam Danaën.*] Hoc carmine sanè pulcerrimo, primum auri vim & potentiam ostendit: mox magnas opes absque magna sollicitudine possideri non posse adjiciens, majorem in mediocritate felicitatem constituit, ac tandem sua sese forte rebusque ad honestum vitæ modum à Mæcenate donatis, contentum esse prædicat. *Torrentius.* *Danaën.*] Acrisii filiam.

2. *Vigilum canum.*] Talem custodiam minus mirabitur, qui de canum fide, robore atque in pugnando audacia Plinium loquentem audierit, lib. 8. cap. 40.

3. *Tristes excubiæ.*] Ab effectis, quòd Danaën tristem redderent.

4. Adul-

Nocturnis ab adulteris:
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum, Jupiter, & Venus
Risissent: fore enim tutum iter, & patens,
Converso in pretium deo.
AVRVM *per medios ire satellites,*
Et perrumpere amat saxa, potentius
Ictu fulmineo. concidit auguris
Argivi domus, ob lucrum
Demersa excidio. diffidit urbium
Portas vir Macedo, & subruit æmulos

Re-

4. *Adulteris.*] A corruptoribus, qui noctu sæpius ambulant.

5. *Acrisium, virginis abditæ.*] Danaës patrem, qui eam acerrima custodia septam tenebat, quòd ab Oraculo responsum tulerat, se ab eo, qui è filia sua nasceretur, interfectum iri.

7. *Risissent.*] Illusissent. *Fore enim tutum, &c.*] Sciebant fore.

8. *Converso in pretium deo.*] Non quod deo aliquid impervium; sed quid nos fabula illa doceat, aperit Horatius: nihil esse pudicum, quo dedecorum pretiosus emtor accedat. ut enim omnibus in ore est, & Sacræ etiam testantur litteræ, *pecuniæ obediunt omnia:* quod lepido illo versu explicat Aristoph. in Pluto:

Ἅπαντα τῷ πλουτεῖν γὰρ ἔσθ' ὑπήκοα. *Torrent.*

In pretium deo.] In aurum.

10. *Amat saxa.*] Solet perrumpere saxa, id est, loca munita quæ viribus expugnari non possunt. *Potentius ictu fulmineo.*] Plinius lib. 33. scribit fulmen non unquam quinque altius pedibus descendere in terram. At auri illa sacra fames, ite nos in terræ viscera, & in sede Manium illud quærere cogit. *Torrent.*

11. *Concidit auguris.*] Corruit Amphiarai vatis familia, nimirum ipse, & uxor, & liberi ob monile aureum, quod Eriphyle ejus uxor ab Adrasto acceperat. *Auguris Argivi.*] Amphiaraus augur, Oiclei filius, Argivus, uxorem habuit Eriphylem, Talai ex Eurynome filiam, Adrasti sororem.

13. *Demersa excidio.*] Multo plures libri *exitio* legunt, & rectè. *Diffidit urbium.*] Arietis ergo loco ei munera fuere. *Diffidit* autem à verbo diffindo. *Torrent. Demersa excidio.*] Terræ hiatu absorpta. *Diffidit urbium.*] Refregit, vel prostravit.

14. *Vir Macedo.*] De Philippo historici scripsere, ut non tam ipse, quam ipsius aurum Græciam everterit. Nec mirum hercule: si quidem Apollinis Pythii oraculum consulenti, responsum à Deo ad hunc modum ferunt:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα νικήσεις.

Quo versu argenteis pugnanti hastis victoria promittitur. Deum ergo consilii sui auctorem habuit. His ergo instructus armis Philippus, Olynthum urbem, corrupto Lasthene proditore cepit. *Torrentius. Vir Macedo, & subruit æmulos.*] Philippus, rex Macedoniæ, omnia castra expugnari posse dicebat, in quæ asellus, auro onustus, possit ascendere.

Reges muneribus: munera navium
Sævos illaqueant duces.
CRESCENTEM *sequitur cura pecuniam,*
Majorumque fames. jure perhorrui
Late conspicuum tollere verticem,
Mæcenas equitum decus.
QUANTO *quisque sibi plura negaverit,*
A Dîs plura feret. Nihil cupientium
Nudus castra peto: & transfuga divitum
Parteis linquere gestio:
Contemptæ dominus splendidior rei,
Quam si, quicquid arat non piger Appulus,
Occul-

15. *Munera navium*] Munera irretiunt sævos navium duces, id est, piratas. vel, munera navium, id est, merces peregrinæ, quæ navibus ad nos advehuntur, sævos duces illaqueant.

17. *Cura pecuniam.*] Cura servandi.

18. *Majorumque fames.*] Et majorum divitiarum cupiditas. *Jure perhorrui.*] O Mæcenas, equitum ornamentum: ego meritò metui caput meum attollere, id est, ad summas divitias & nimiam potentiam ascendere.

19. *Latè conspicuum.*] Diffusè celebrem.

21. *Quanto quisque sibi plura.*] Quanto plura quispiam suæ cupiditati denegaverit, (id est, quanto paucioribus contentus esse voluerit, suæ cupiditati morem non gerens, vel suam cupiditatem refrænans) tanto majorem deorum in se liberalitatem experietur, & tanto ditior ab illis reddetur: utpote jam contentus iis quæ habet. Tritum etiam illud: *Quis plurimum habet? is qui minimum cupit.* Stephanus. *Plura negaverit.*] Pauciora desiderabit.

22. *Feret.*] Accipiet. *Nil cupientium.*] Omnia enim sibi negat, qui nihil eorum, quæ vulgus, poscit: ut Cynici olim & Gymnosophistæ; ad quorum institutum, cum *nudus* dicit, alludere videtur Horatius. *Torrent.*

23. *Nudus castra peto.*] Pauper. O divinum Horatium, quem in hoc utinam Christiani imitarentur! *Et transfuga divitum.*] Et tanquam transfuga, & fugitivus.

25. *Contemptæ dominus.*] Acron legit *contentæ*, id est, compositæ & mediocris, ut ipse interpretatur. Nec ab eo dissentit Porphyrion. Et hanc lectionem sequitur Canterus nov. Lect. libro 4. capite 2. damnat tamen Lambinus, nec satis verecunde. Ego receptam lectionem præferam. Sapiens enim sua sorte contentus vivens, non ipsi pecunia, sed pecuniæ ipse imperat, & nullam in ea felicitatis partem ponit. *Contemptam* itaque *rem* appellat, qua neque possessor ipse magnopere afficiatur, & quam ob parvitatem, divitum vulgus rideat, ac pro nihilo ducat. *Torrentius. Contemptæ dominus.*] Nam magis possidemus ea, quæ contemnimus, quàm ea, quibus non utimur, si possidemus.

26. *Non piger Appulus.*] Nostri libri MSS. septem habent *impiger Apulus.* Torrent. *Non piger Appulus.*] Laboriosus.

27. Oc-

Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, & segetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit sorte beatior.
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læstrigonia Bacchus in amphora
Languescit mihi, nec pinguia Gallicis
Crescunt vellera pascuis:
Importuna tamen pauperies abest:

Nec

27. *Occultare meis.*] Rectè. non enim divitiis affluere malum est; sed congestis incubare, summa miseria & extrema paupertas est. *Torrent.* *Occultare meis dicerer horreis.*] Habere reconditum.

28. *Magnas inter opes.*] Tam deest avaro, quod habet, quam quod non habet.

29. *Puræ rivus, &c.*] Suas nunc divitias explicat Poëta, de quibus lib. 2. Serm. 6.

30. *Certa fides meæ.*] Spes indubitata segetis meæ. vel, fundus meus fidelis fallit, hoc est, latet eum, vel, ignoratur ab eo, qui Africæ imperio fulget, beatiore esse sorte, quam ipsius ingentes opes. Sic Lambinus hunc locum (me judice) exponit acutissime.

31. *Fulgentem imperio fallit.*] Horum verborum sententia Græce nescientibus obscura est. Ait autem hanc possessiunculæ suæ in Sabinis sortem, meliorem multo ac beatiorem esse fertilis Africæ imperio, quamvis eum, qui ibi imperet, hoc fugiat. Græci ergo sic verbo λανθάνειν utuntur, ut Horatius verbo *fallere*, ut λανθάνει τινὰ ποιούμενός τι, ille dicitur, qui quid faciens alium fallit, hoc est, clam illo facit ac latet. *Torrent.*

32. *Fallit sorte beatior.*] Meus fundus beatior, id est, non parum beatus fœcunditate amœnitateque *fallit*, id est, latet sorte fulgentem, id est, sortito fortuitoque imperio fertilis Africæ: hoc est, Rex Africæ, cui sorte divina humanaque contigit Africæ regnum amplissimum. *Cruquius.*

33. *Calabræ.*] In Calabria sunt flores apibus gratissimi.

34. *Læstrigonia Bacchus, &c.*] Formianum vinum dicit, quod commendat etiam lib. 1. Od. 20. Læstrigones enim populi immanissimi, ita ut humana carne vescerentur, ea in parte Campaniæ fuere, ubi & Hormiæ, postea Formiæ dictæ. *Languescere* vero *Bacchum* cum dicit, de vini perinde ac de hominis ætate loquitur. Languescimus enim senectute. Et sic infra Od. 20. *Promere languidiora vina.* Torrent. *Læstrigonia Bacchus.*] Amphora Formiana à Formiis, oppido Campaniæ, ubi suas sedes habuerunt Læstrigones, qui & Cyclopes dicti sunt, olim in Sicilia habitantes.

35. *Languescit.*] Senescit. *Pinguia Gallicis.*] Fœcunda vellera. Mart.

——— *Me pinguis Gallia nutrit.*

37. *Importuna tamen.*] Pauperies molesta, & extrema, in qua nulla est requies. *Importuna pauperies.*] Vocat *Importunam pauperiem*, quæ egentem importunum esse cogat.

39. *Con-*

Nec, si plura velim, tu dare deneges.
Contracto melius parva Cupidine
Vectigalia porrigam,
Quam si Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem: MULTA *petentibus*
Desunt multa. bene est, cui Deus obtulit
Parca, quod satis est, manu.

ODE XVII.

Ad ÆLIUM LAMIAM.

Lamiæ nobilitatem laudat, deinde admonet, ut diem craſtinum hilariter exigat.

ÆLI *vetusto nobilis ab Lamo,*
(Quando & priores hinc Lamias ferunt

Deno-

39. *Contracto melius.*] Refrænata & coërcita divitiarum cupiditate, melius tributum, & vectigal perſolvam, quam ſi Lydiam Phrygiæ adjungam, ut ſit ſenſus; Parvo contentus plus poſſidet, quam qui multum habet. *Contracto cupidine, &c.*] Canterus dicit *contenta* ſe pro *contracto* in cod. MS. legiſſe.

41. *Mygdoniis regnum, &c.*] Mygdones ex Macedonia, quæ Thraciæ finitima eſt, oriundi, bonam Phrygiæ partem occuparunt atque à ſe nominarunt, ut lib. 2. Od. 12. *Alyattes* vero Crœſi pater, Lydiæ olim imperavit, teſte Herodoto lib. 1. Vel eum igitur, vel quod magis puto, Crœſum ejus filium, Alyatticum vocat Horatius. *Torrent. Mygdoniis regnum.*] Campis Phrygiis; Mygdon enim Phrygiam tenuit. *Alyattici.*] Regis Lydiæ, Crœſi patris.

42. *Multa petentibus, &c.*] De hac ſententia Gellius lib. 9. cap. 8. eum vide. Simile fere illud Stoïcorum: *Quid refert quantum habeas? multo illud plus eſt quod non habes.*

43. *Bene eſt, cui Deus.*] Bene eſt ei, cui Deus dedit parca manu, & tamen dedit, quantum ſufficit ad vitam degendam.

---

1. *ÆLi vetuſto.*] Ælia gens in primis clara, non tamen patricia, multis diſtincta cognominibus, atque in diverſas familias propagata, omnes Romæ honores, ac tandem etiam imperium adepta eſt, atque optimos orbi terrarum principes Antoninos dedit. Tum generis vetuſtas effecit, ut *Lamias* pro nobilibus uſurpaverint auctores. Juvenal. de Domitiano principe nobilitati infeſtiſſimo, Satyra 6. fœminam notans in primis nobilem;

Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti.

Fuit ergo quidem Q. Ælius Lamia Augusti bello Cantabrico præfectus, rebus geſtis clarus, cujus, ni fallor, mentio lib. 1. Od. 26. & Od. 36. ut vix dubitem, quin eum hic quoque celebret. *Torrent.* vide & Turneb. l. 22. c. 15. *Ab Lamo.*] Ab Lamo Formiatum vel Læſtrigonum rege, & conditore, Neptuni filio.

2. *Quando & priores.*] Siquidem hinc, id eſt, ab eo antiquo Lamo.

4. *Per*

Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne fastos)
Autore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuisse Lyrin,
Late tyrannus. cras foliis nemus
Multis, & alga littus inutili
Demissa tempestas ab Euro
Sternet, aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. dum potes, aridum

Com-

4. *Per memores genus.*] Hic locus varie potest ordinari. aut hoc modo, & ferunt genus omne nepotum denominatum ab Lamo per fastos memores. aut quod magis placet, ferunt fastos memores nepotum per omne genus. *Cruquius. Per memores genus omne.*] Per fastorum libros, in quibus res annuatim, & breviter ad posterorum memoriam notabantur.

6. *Qui Formiarum mœnia.*] Lamum intelligit; quamquam *Formiæ* nondum erant, cum ille genti immanissimæ Læstrygonum imperabat. siquidem urbs illa, ut lib. 5. tradidit Strabo, à Laconibus condita, & *Hormiæ* prius appellata est, διὰ τὸ εὔορμον, hoc est, ob portus commoditatem.

7. *Princeps.*] Primus. *Innantem Maricæ Lyrin.*] Lyris notum omnibus flumen (Græci Λεῖριν vocant) Latium à Campania felici dividens, ac Minturnas interfluens. Sed quid est, quod eum Maricæ littoribus innantem facit Horatius? Servius in illum Virg. versum lib. 7.

Hunc Fauno & Nympha genitum Laurente Marica.

(De Latino autem rege loquitur) hunc poëtæ nostri locum citans, *Maricam*, ait, *Minturnensium littoris deam fuisse.* Sed Lactant. lib. 1. Instit. *Solent*, inquit, *mortuis nomina immutari, nam & Romulus post mortem Quirinus dictus est, & Circe Marica.* vide & Plin. lib. 3. cap. 5. *Littora* ergo *Maricæ* vocari arbitror ripas, seu arva illa, quibus Maricá præfuit. *Torrent.* vide & Turneb. lib. 21. cap. 22.

8. *Lyrim.*] Fluvium innantem littoribus Nymphæ Maricæ, uxoris Fauni, influentem scilicet in Minturnas oppidum Campaniæ, ubi Marica colitur.

9. *Late tyrannus.*] Late regnans, εὐρυκρείων. Homer. *Cras foliis nemus.*] Ordo est, Cras tempestas demissa ab Euro sternet nemus multis foliis, & sternet littus alga inutili.

10. *Alga littus.*] Alga herba est nullius usus, quam mare ad littus projicit; hinc proverbium, *vilius Alga*, pro re vilissima, & nullius pretii.

13. *Annosa cornix.*] Cornix diu vivens, quæ sua crocitatione pluvias prognosticatur. *Dum potes aridum.*] Impendente tempestate maturo jam Autumno, Lamiam jubet focum instruere, & in diem crastinum genio, unà cum familia ob operibus vacua, indulgere. Errat autem Lambinus, qui sacrificium institui existimet: de curanda enim cuticula agitur. *Torrentius.*

14. Com-

Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimestri
Cum famulis operum solutis.

ODE XVIII. ἀστροδικωλικὴ.

Ad FAUNUM.

Deum sylvestrem precatur, ut per suos transiens agros, sibi suisque sit propitius; ac vult esse memorem eorum, quæ quotannis ipsi religiosè præstat.

FAUNE, *Nympharum fugientum amator,*
Per meos fineis, & aprica rura
Lenis incedas, abeasque parvis

Æquus

14. *Compone lignum.*] Extrue lignum, quod cito flammam concipiat ad frigus propulsandum. *Cras genium mero Curabis, &c.*] Errant, qui ex eo quod Genii fiat heic mentio, de natali die sensisse Horatium existimant. quid? an igitur nunquam nisi die natali Genio faciebant sacra? imo verò quoties hilarius se excipiebant, toties Genium se placare veteres autumabant. unde illa genera loquendi manarunt, *curare Genium, Genium defraudare, &c.* hoc igitur vult Horatius: debere Lamiam maturè focum componere & cætera parare ad diem genialiter agendum. cur autem? non sane quod Lamiæ natalis esset: verum quia cessatura sit universa familia ab opere, impedita tempestatis obscæritate, quam imminere in diem crastinum, tanquam vates illi denuntiat, cum canit: *cras foliis nemus Multis & alga littus inutili, &c.* Casaubonus. *Cras genium mero Curabis, & porco.*] Cras genium curabis mero, & porco duorum mensium ad convivium cum familiaribus habendum, non ut Genio immoles.

15. *Porco bimestri.*] Antiqui Codd. habent *Bimenstri*, ut fere semper. Bene autem vino porcellum adjungit, animal, ut ait ille, propter convivia natum. *Torrent.*

16. *Cum famulis operum solutis.*] Cum famulis ab opere vacantibus.

1. FAune Nympharum.] Fauno (quem Græci Pana appellant) sacrificabant Romani vere ineunte, & Nonis Decembr. *Nympharum fugientum amator.*] Mirè salax totum illud agrestium deorum genus, quos *Panas, Faunos, Satyros, &c.* appellamus. De quorum non in Nymphas tantum, sed & in mulieres lascivia, cum alii, tum Augustinus de Civitate Dei lib. 15. cap. 33. *Torrentius. Nympharum.*] Dryadum & Hamadryadum, quæ silvarum sunt & arborum. *Cruquius. Fugientum amator.*] Fugiunt Nymphæ propter Fauni salacitatem, ne virginitatem amitterent.

3. *Lenis incedas.*] Propitium sibi optat eum, quem Porphyrion hic inferum & pestilentem deum appellat. Inter eos certe, quos χθονίυς & ὑποχθονίυς vocant Græci, referri posse Faunos, non negaverim. Noctium verò ludibria Fauni immittere credebantur. sic enim de Pæonia herba Plinius lib. 25. cap. 4. *Hæc medetur & Faunorum in quiete ludibriis.* Torrent. *Lenis incedas.*] Precor

ut

Æquus alumnis:
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec desunt Veneris sodali
Vina cratera, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboso pecus omne campo,
Cum tibi Nonæ redeunt Decembres:
Festus in pratis vacat otioso
Cum bove pagus.
Inter audaces lupus errat agnos:

Spar-

ut incedas mitis sine iracundia, utque transeas parvis meis agnis, & hœdus innocuus.

4. *Æquus alumnis.*] In vetustissimo codice *lætus* scriptum repperi. *Torrent.* Sunt qui *alumnos* vernulas & pueros interpretentur, nam & Faunos, pueros vexare, erat opinio, ut Alex. ab Alexand. lib. 2. cap. 25. Tum Nonius vult vocem *alumnus* activè & passivè accipi, tam pro eo qui nutrit, quam qui nutritur. *Cruquius.*

5. *Si tener.*] Ita propitium sibi deum optat, si & ipse ei, quem debebat honorem impendit, veritus fortassis, ne si deus negligentiorem deprehenderet, frustrà precibus interpellaret. *Silvanus* idem qui *Faunus* aut illi germanus: sicut & *Pan.* Hinc *Panica* dicta, quæ subitos ac repentinos terrores creant. *Torrentius.* *Si tener pleno cadit hœdus anno.*] Siquidem tener hœdus anno completo tibi immolabitur.

6. *Veneris sodali.*] Vocat *crateram* Veneris sodalem: ut Lucret. lib. 2.

Ploratus mortis comites & funeris atri.

Veneris autem qualis cum Baccho societas, omnibus notum. Veneris enim veluti nutrimentum quoddam vinum est. Quare & hæc ejus appellat Aristophanes apud Athenæum lib. x.

Ἡδύς τε πίνειν οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. Torrent.

Sodali.] Cratera, idcirco dicitur sodalis, vel amicus Veneris, quia sine Cerere, & Baccho friget Venus.

7. *Cratera.*] Sic libb. MSS. omnes rectè; non *crateri.* Torrent. *Vetus ara multo.*] Ara per multos jam annos tibi instituta.

9. *Ludit pecus omne.*] Faunum rei pecuariæ præfuisse illud ostendit, quod ædes ejus Romæ ex pecunia pecuariorum multatitia olim exstructa fuit. Idem de Pane tradunt Græci, quem & Νόμιον inde vocant. *Torrent.* *Ludit herboso pecus omne.*] Quasi pecudes sentirent Faunum suum esse custodem, hoc præsertim die, nempe Nonis Decembr. quo tempore Faunalia anniversaria in pratis & sylvis celebrabantur.

11. *Festus in pratis.*] Pagus tua festa celebrans vacat ab opere.

12. *Cum bove pagus.*] Quod Muretus annotavit in vetustis exemplaribus *pardus* legi, id & ego inveni. Displicet tamen: tum quod Faunus à Latinis & Romæ cultus: atque illic pardi nulli: tum Pardus eo tempore non cultus. vide & Car. Sigonii Emendation. lib. 1. *Torrent.*

13. *Inter audaces lupus.*] Inter audaces agnos lupum illo die non metuentes, tui numinis præsidio fretos.

14 *Tibi*

Spargit agresteis tibi silva frondeis :
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.

ODE XIX. Δικωλική.

Ad TELEPHUM.

Reprehendit eum jocosè, quòd veteres historias describens, ea negligat, quæ ad jucundè vivendum pertinent.

QUANTUM *distet ab Inacho*
Codrus, pro patria non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,
Et pugnata sacro bella sub Ilio :
Quo Chium pretio cadum

Mer-

14. *Tibi sylva frondes.*] In tuum honorem.

15. *Invisam.*] Cujus operè toties fatigatus, ludum & otium desiderat. Tibull. El. 1. lib. 2.

Agricola assiduo primum satiatus aratro,
Cantavit certo rustica verba pede.

Quod *certo pede* dicit, id quoque Horatii interpretationem adjuvat. Nam illud *ter*, ad pedis ictus, ac saltrarionis sive modos sive numeros referendum est. Od. 1. lib. 4. *Torrent.* Turneb. lib. 21. cap. 3. *Invisam pepulisse fossor.*] Invisam propter annuum laborem; quem fossor in terra colenda sustinet. *terram pellere*, idem valet, quod saltare.

TElephum Poëtam & Horatii sodalem vocat Acron. Rivalem sane fuisse in amanda Lydia, ex Od. 13. lib. 1. constat.

1. *Ab Inacho Codrus.*] Ille Argis, hic Athenis imperavit; & quidem Argis ille primus, hic Athenis ultimus. Telephus igitur de Græcorum antiquitate agebat. Argis sanè primo in Græcia imperari cœptum, neque post Codrum aliquem illic regis nomine imperasse invenias. De Codri vero morte Justinus lib. 2. & Val. Max. lib. 5. cap. 6. Hinc *Codri jurgia* poëtarum materies. *Torrent. Inacho.*] O Telephe, tu narras (historiam contexens) quot anni intercedant inter Inachum, primum Argivorum Regem, & Codrum, ultimum Regem Atheniensium.

2. *Pro patria non timidus.*] Codrus pro salute patriæ habitum servilem indutus, in medios hostes se immisit, ut incognitus interficeretur.

3. *Et genus Æaci.*] Jovem, Æacum, Peleum, Achillem, Pyrrhum; &c.

4. *Sacro sub Ilio.*] Non pro execrando hic accipio; sed pro diis ejus urbis custodibus dicato. Et alioqui apud veteres; tam urbes ipsæ, quam quæ ad urbium custodiam spectabant, muri præsertim, ab omni injuria defensi, inter sacra aut sancta potius habebantur. Illium ergo & quia urbs, *sacrum* rectè dicitur & peculiari etiam ratione, ob tot templa diis immortalibus olim illic consecrata. *Torrent. Sacro bella sub Ilio.*] Sub Ilio, à diis instructo. vide Od. 3. hujus libri.

5. *Quo Chium.*] Inter Græca vina Chio, inter Italica Falerno, primas dedere

Mercemur: quis aquam temperet ignibus:
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer auguris
Murenæ: tribus aut novem

Miscen-

dere Romani. qua de re Epod. 9. Telephum jam in convivio ſuper cœnam multa de Græcorum rebus non ſuo tempore narrantem ex abrupto interpellat, & convivales ab eo ſermones flagitat. *Torr.* *Quo Chium pretio.*] Taces, id eſt, non narras, quo pretio emamus cadum vini Chii, vini optimi & laudatiſſimi.

6. *Quis aquam temperet, &c.*] Si de apparanda cœna loqui Poëtam credimus, verba hæc de calefaciendo balneo commodius intelligentur: ſin verò inter canendum ſic Poëta loquitur, ad pueros, qui potantibus miniſtrent, melius referentur. *Aquam* ergò *temperare ignibus* erit idem, quod alibi dicit, *ardentis Falerni pocula reſtinguere.* Nec tantum frigidam miſcebant ad temperandam vini vim; ſed calidam interdum, ut vini frigiditas, aut nive aut glacie quæſita, non noceret. Unde Juvenal. Sat. 5.

Quando vocatus adeſt calidæ gelidæque
miniſter. Torrent.

Quis aquam temperet ignibus.] Quis balneum calfaciat; nam veteres non niſi loti & uncti diſcumbebant.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Rogari à ſe inter alia vult Horatius, quæ unà cum vicinis ruri vivens convivia mutuo celebraret, & à qua hora focum accendere & accumbere ſoleret. Id, ſi Gellio credimus, *mutitare*, vel ut alii volunt, *mutuitare* vocabant, quod in vices hoſpitem invitarent. Eamque ruris voluptatem non omiſit Virg. 1. Georg.

Mutuaque inter ſe læti convivia cu-
rant. Torrent.

Quo præbente domum.] Taces cujus domi, & quota hora, cœnantes, Pelignum frigus truculento foco propulſemus.

8. *Pelignis caream.*] Pelignum, eſt oppidum apud Samnites, propter montes frigidum.

9. *Da lunæ, &c.*] Interrupto Telephi ſermone minimè convivali, ut invitatione lætitiam excitet, arrepto calice, triplici nomine ſibi infundi jubet. Dubitans verò quot unoquoque nomine cyathos poſceret, ſingulosne, qui ſinguli tres, Charitum implerent numerum: an ternos potius, in Muſarum gratiam, qui unà novem conficerent: tandem inquit, *Inſanire libet, &c.* ut veriſimile ſit eum, quod vatem decebat, novem cyathos hauſiſſe. *Torr.* Turneb. lib. 24. cap. 25. *Da lunæ properè novæ.*] Horatius alloquitur pincernam puerum, quaſi jam ſit in convivio, dicens puero: Da feſtinanter in honorem lunæ novæ poculum, id eſt, lunæ veſpertinæ & orientis, quia ab hoc tempore cœna initium capit. Da in gratiam noctis mediæ poculum: nam ad mediam noctem cœna producebatur. Da auguris Murenæ cyathum, id eſt, in honorem Murenæ, qui augurio pollebat.

11. *Murenæ.*] Fuit L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis frater (de quo hic loqui Horatium crediderim) fortè Augur factus cum hæc ſcriberentur. vide Turneb. lib. 23. cap. 27. *Torrent.* Alii volunt per *Augurem Murenam* tempus matutinum deſignari, quia augures auguria captabant, aviumque volatus & garritus obſervabant ſub or-

O tum

Miſcentur cyathis pocula commodis.
Qui Muſas amat impareis,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates: treis prohibet ſupra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat: cur. Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacita fiſtula cum lyra?
Parcenteis ego dexteras
Odi: ſparge roſas. audiat invidus
Dementem ſtrepitum Lycus,
Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſſa te nitidum coma,

Puro

tum Solis. Ita oſtendit Horatius ſe & ſodales ſuos totam noctem compotaturos, compotationemque ad lucem producturos. Turn. lib. 16. cap. 11. *Lambin. Tribus aut novem.*] Cùm pauciſſimi ſunt convivæ, non pauciores eſſent, quàm tres, & cùm plurimi, non plures, quàm novem, ne rixæ excitentur ex ebrietate.

12. *Commodis cyathis.*] Cyathis convenientibus cuique ſuis.

13. *Impares.*] Muſæ ſunt numero novem.

14. *Ternos ter cyathos.*] Novies bibet. *Attonitus petet.*] Ἐμβρόντητος, quod perpetuum excellentis poëtæ epithetum eſt. Totum enim illud genus θεῖον καὶ ἐνθουσιαστικὸν vocat Plato, utputa qui natura melancholici ferè ſint. At verò bili cum vinum affunditur, tum duplici calore agitata mente, magis etiam inſaniunt. *Torrent.*

15. *Vates.*] Poëta attonitus, & quaſi jam ſtupeſcens ex nimio vino.

17. *Nudis juncta.*] Nudæ idcirco finguntur Gratiæ, quia ſine fuco eſſe debent.

18. *Inſanire juvat.*] Relictis Gratiis modeſtioribus, venit ad Muſas poëtici furoris præſides: & per quandam ἀγανάκτησιν, cum juvet, inquit, inſanire, Muſiſque libare vina, cur Muſarum non ſunt omnia plena, cur non inflantur tibiæ Phrygiæ, cur tacet fiſtula, cur lyra non reſonat? *Cruq. Juvat.*] Juvat me inebriari & furere. *Cur Berecynthiæ.*] Cur ceſſant ſoni tibiæ Phrygiæ, quæ ſacris Berecynthiæ matris deorum adhiberi conſueverat. vide lib. 4. Od. 15.

21. *Parcenteis ego dexteras.*] Manus otioſas à tibiæ cantu, vel parce miniſtrantes.

22. *Sparge roſas.*] O puer inſperge roſas menſæ.

23. *Dementem ſtrepitum.*] Noſtræ hilaritatis indicem. *Lycus.*] Lycus vicinus.

24. *Et vicina.*] Et ſtrepitum noſtrum audiat vicina puella, quæ Lyco ſeni non eſt apta.

25. *Spiſſa te nitidum.*] Ordo eſt: O Telephe, tempeſtiva Chloë petit te nitidum ſpiſſa coma, & puro ſimilem veſpero. Merito ergo à puellis expetebatur,

Puro te similem, Telephe, vespero,
Tempestiva petit Chloë:
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

ODE XX. μιμητική.

Ad PYRRHUM.

Ne formosum Nearchum à sua meretricula abstrahat.

NON *vides quanto moveas periclo,*
Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura post paulo fugies inaudax
Prælia raptor:
Quum per obstanteis juvenum catervas
Ibit insignem repetens Nearchum:
Grande certamen, tibi præda cedat
Ma-

tur, ut hic & lib. 1. Od. 13. & lib. 4. Od. 11. *Coma.*] Adolescentes densum habent capillum; senes vero caloris defectu calvescunt.

26. *Vespero.*] Vespertino syderi.

27. *Tempestiva petit.*] Chloë nubilis, & viri porens. *Chloë.*] In manuscriptis duobus *Rhode.*

28. *Me lentus; &c.*] Contabescere se languentem amore significar, ut Od. 13. lib. 1. & pulcrè Tibull. lib. 1. Eleg. 4.

Eheu quam Marathus lento me torquet amore.

Id est, longo ac difficili, quique solvi nequear, *ut lenta vincula* Plautus dixit. *Torr.* *Lentus Glyceræ amor.*] Languidus amor, qui lente, & diu protractus, me languore afficit. *Torret amor.*] Interius consumit.

---

1. M*oveas periclo.*] Eripere coneris; pro *amoveas.*

2. *Getulæ catulos leænæ.*] Leonum nutrix Africa; ut de Mauritania dixit lib. 1. Od. 22. leæna autem feta pro catulis dimicante, nihil terribilius. Plin. lib. 8. cap. 16. Benè igitur Horatius feminam cui amores subtrahantur, ferocissimæ illi belluæ comparat, cui raptor, impar viribus, diu resistere non ausit. *Torrent.* *Catulos leænæ.*] Cruquius credit hic alludi ad lenam, quæ catulos, id est, pueros alebat meritorios lucri gratia, inter quos erat Nearchus, quem rapere invita lena, non erat tutum. *Leænæ.*] Per leænam intelligit puellam; per catulum, Nearchum; per raptorem, Pyrrhum.

3. *Inaudax.*] Timidus raptor.

5. *Obstantes.*] Impedientes & dissuadentes, ne per vim repetat Nearchum. *Cruquius.* *Juvenum.*] Qui Pyrrho æquali suo faveant, ut in nuptiis fieri consuevisse Catullus ostendit pulcerrimo illo carmine,

Vesper adest, juvenes consurgite, &c.

6. *Ibit insignem.*] Quum ibit meretricula. *Nearchum.*] Talis hic isti feminæ, qualis apud Tibullum Sulpiciæ Cerinthus. *Torrent.*

7. *Grande certamen.*] Magna contentio erir inter vos, utrum tu vinces, an illa, id est, uter vestrûm Nearcho sit potiturus.

8. *Ma-*

Major, an illi.
Interim dum tu celereis sagittas
Promis, hac denteis acuit timendos;
Arbiter pugnæ posuisse nudo
Sub pede palmam
Fertur, & leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosa
Raptus ab Ida.

ODE XXI. ϖδαγμικὴ.

Ad AMPHORAM.

Jocose eam admonet, ut vinum vetustum in Corvini gratiam effundat, unde occasione oblata, vini laudes commemorat.

O NATA *mecum consule Manlio,*
Seu

8. *Major.*] Utilior & gratior, tibine ob amorem: an illi ob lucrum. *Cruquius.*

9. *Interim dum.*] Manet Poëta in suavissima Allegoria.

10. *Hac dentes.*] Et dum hæc dentes acuit. *Dentes acuit timendos.*] Id facere apri solent, quod & Virg. 3. Georg. testatur:
Ipse ruit dentesque Sabellicus exacuit sus,
Et pede prosubigit terram, fricat arbore costas, &c.

11. *Arbiter pugnæ.*] Ad similitudinem eorum, qui ludis sive scenicis, sive gymnicis præerant, ac victoribus sua præmia deferebant. Græci βραβευτὰς & ἀγωνοθέτας vocant. Idem hic ergo certaminis judex, qui & prædæ fuit. *Torrent. Arbiter pugnæ.*] Ille Nearchus quasi pugnæ judex dicitur habere in sua potestate victoriam, ut utri velit, victoriam adjudicet.

12. *Sub pede palmam.*] Dicimur ea *Sub pedibus ponere & habere*, quæ plane in nostra sunt potestate, ita ut proterere & calcare liceat, cum lubet: & sic Græci ὑπὸ πόδας τίθεσθαι & πατεῖν. P. Victorius Var. lect. lib. 15. cap. 4. Nearchum ergo adolescentem securum esse ostendit, atque eorum negligere contentionem, qui de re, quæ in ipsius arbitrio sint, litigent. *Torr.* vide & Franc. Luisini Parergon lib. 11. cap. 26.

13. *Et leni recreare.*] Fertur recreare, &c.

15. *Nireus fuit, aut.*] Rex Naxi, omnium Græcorum, qui ad Trojanum bellum venerunt, excepto Achille, formosissimus: & cujus forma in proverbium abiit.

16. *Raptus.*] Ganymedes. *Ida.*] Ida Phrygiæ mons est fontibus abundans, unde duo refluunt fluvii, Scamander, & Simoïs.

1. NAta mecum Consule Manlio.] L. Manlio Torquato, & L. Aurelio Cotta Consule, natum Horatium jam antè ostendimus, Od. 14. Quare suum Consulem vocat Torquatum Epod. 13. *Torrent. Nata mecum Consule Man-*

Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, & insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum:
Quocunque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die:
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus:
Narratur & prisci Catonis

Sepe

Manlio.] O pia testa nata mecum, id est, cum ego nascerer Venusii in Apulia.

2. *Seu tu querelas.*] Notat harum rerum magister optimus, Arist. Problem. volum. XXX. idem in corpore humano vinum, quod atram bilem efficere Nam pro cujusque indole ac natura, humorumque temperatione, diversas quoque affectiones cernimus. *Torr. Seu tu querelas.*] Varii sunt vini effectus, juxta varia hominum temperamenta, & ingenia. Exempli causa si quis biliosus, & iracundus natura, paulo liberius bibat, ille suam iracundiam statim declarat; & sic de cæteris.

5. *Quocunque lectum nomine.*] Corrigere quodammodo errorem videtur. nam qui paulo ante Manlio Consule amphoram, anno suo natali, natam dixerat, ne temere illud affirmare videatur; nunc sive illo, inquit, sive alio Consule, ac fortè etiam melioris notæ conditum servas Massicum, descende. Vini enim ætas à Consulibus numerabatur, atque Consules vino nomen ac titulum dabant, teste Plinio, lib. 14. cap. 13. De *Massico* autem diximus lib. 1. Od. 1. *Torrent. Quocunque lectum nomine.*] Cujuscunque Consulis nomine notaris, & servas vinum Campanum in Massicis montibus natum, *electum* pro optimo.

6. *Bono die.*] Die festo.

7. *Descende, Corvino.*] Ex verbo descendendi colligere licet, vasa vinaria tunc temporis in apothecis editioribus fuisse locata, fortasse, ut fumosa fierent. *Corvino jubente.*] Non dubito quin is fuerit M. Valerius M. F. M. N. Messalla Corvinus, quem & Tibullus celebrat, vir Augusti temporibus maximus; qui etiam A. V. C. DCCXXII. Cos. fuit, & quadriennio post de Gallia triumphavit. Tanto igitur viro jubente, hoc est, in tanti viri honorem, meritò optimæ notæ vinum poscit Horatius. *Torr.* Descende *promere*, id est, ad promendum, Hellenicôs. *Cruquius.*

8. *Languidiora vina.*] Ob senectutem, quemadmodum Od. 16. diximus, in quibus scilicet quicquid juvenile ac recens fuerat jam deferbuerit. Poterit, ni fallor, ille languor etiam ad saporem referri. *Torr. Languidiora vina.*] Vina vetustate mitiora.

9. *Non ille, quanquam.*] Quamvis Corvinus philosophia Socratica sit refertus, non tamen ita erit horridus, ut te negligat, sed magno in honore illi es futura.

10. *Te negliget horridus.*] Id est, non erit tam horridus, ut te negligat. *Steph.*

11. *Prisci Catonis.*] Id ad Catonem Uticensem potius, quam ad Censorium referendum. nam hujus quidem tempe-

 stiva

Sæpe mero caluisse virtus.
Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerunquè duro: tu sapientium
Curas, & arcanum jocoso
Consilium retegis Lyæo:
Tu spem reducis mentibus anxiis,
Vireisque, & addis cornua pauperi;
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te, Liber, & si læta aderit Venus,

Segnes-

stiva convivia & Plutarchus & Cicero commemorant: at illi etiam temulentia ab inimicis objiciebatur. Sed si de Catone Minore loquitur Poëta, cur *priscum* illum vocat? Ego vocabulum hoc non ad ætatem, sed ad morum severitatem referendum arbitror. veteres enim severiores fuisse, recentior semper ætas credit: hinc *priscus* pro severo ponitur. Verbum tamen, *narratur*, Catoni Majori melius convenit; alterum enim florentem Poëta vidit. Jam Catonis virtus, pro Catone poni, notum est. *Torr. Catonis.*] Catonis virtus, id est, ipse prudens Cato, vino parce sumpto hilaris fuisse dicitur.

13. *Tu lene tormentum.*] Laus vini. per te (ô pia testa) quasi per eculeum, & lene tormentum ingenia severiora explorantur, qualia sint. *Tormentum ingenio duro.*] Vocat *durum ingenium*, asperum ac severum, quale Demeæ Terentiani erat, & omnium serio philosophantium esse solet. Ei lene tormentum vino admoveri ait Horatius, quod largius haustum tristitiam illam sensim ac latenter expugnet. Quare interdum etiam ad ebrietatem se invitari sapientes permittunt, non quæ mergat nos, sed quæ deprimat curas. *Torr.* Sed Cruquius *tormentum* dici ait κατ' ἀντίφρασιν pro lenimento, sumpta metaphora à quæstionibus. Significat ergò Horatius ingenia severiora, vino interdum leniri ac temperari: vel vino tanquam tormento quodam explorari, qualia sint. *Lene* autem dixit, quia alia tormenta aspera, gravia, &c. *Lamb.* Celebratur cujusdam Persæ Apophthegma, qui negavit tormentis opus esse ad exquirendum verum, vino enim rectius eliei. Vide Erasmum in proverb. *In vino veritas.*

15. *Curas, & arcanum jocoso.*] Graviores cogitationes, & consilium reconditum vino hilari prodis, & in lucem profers.

16. *Lyæo.*] Vino. Lyæus unum est ex nominibus Bacchi.

18. *Cornua pauperi.*] Addis audaciam, & confidentiam. Baccho cornua affinguntur, vide Od. 19. lib. 2. Ordo est, tu addis cornua pauperi post te, (id est, postquam te sumpserit) nec trementi apices regum, (id est, regum majestatem) nec arma militum.

20. *Regum apices.*] Proprie *Apex* sacerdotum insigne, teste Festo: Horatius ad regum diadema transtulit. *Torrent.*

21. *Te Liber, &, si læta.*] O pia testa, Bacchus, Venus, Gratiæ & lucernæ producent te, id est, producent convivium, in quo tua pocula bibentur totam noctem.

22. *Segnes-*

Segnesque nodum solvere Gratiæ,
Vivæque pro ucent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

ODE XXII. ἀναρεστική.
In DIANAM.

Dianæ, cujus officia celebrat, pinum villæ suæ imminentem, consecrat.

MONTIUM custos, nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho
Diva triformis:

Immi-

22. *Segnesque solvere.*] Id est, quæ plane insolubiles sint: ut pareus deorum cultor, qui deos prorsus non colat. Vide lib. 1. Od. 30. Turn. l. 19. c. 29. & lib. 30. cap. x 1. *Torr. Segnesque nodum.*] Ægrè distrahuntur, quos Gratiæ conjungunt.

23. *Viva lucernæ.*] Vivunt enim, quamdiu accensæ lumen illud jaciunt, ad quos totas sæpe noctes pervigiles potitabant. *Vivæque producent.*] Ardentes lucernæ.

24. *Dum rediens fugat.*] Dum redit aurora.

1. MOntium custos, &c.] Sic in Carmine sæculari: *Silvarumque potens Diana.* Dicta autem *Diana* vel à duplici via, quasi *Diviana*; vel ab eundo, quasi *Jana.* Et *Lucina* dicta, quod luci præsit: sive à producendo in lucem fœtu: *Junonis* etiam nomen ei à juvando tribuitur. Et *Opiferam* & *Opigenam* matronæ colebant, quod ferre opem in partu laborantibus eredebant, teste Festo. Et *Ilithya* vocata, Græce εἰλείθυια, ἀπὸ ἐλίττειν, quod evolvere significat, vel ἀπὸ τοῦ ἐλθεῖν, ὅτι εἰς τὰς τικτούσας ἐλθεῖν, id est, quod parientibus adveniat, atque opem ferat. Qua ratione etiam λυσίζωνος nuncupata est, teste Hesychio, quod zonam solveret. *Torr. Montium custos.*] Diana venatrix per montes vagatur.

2. *Laborantes utero puellas.*] Parturientes audis, unde appellatur Lucina, quod infantibus in lucem venientibus opem ferat.

3. *Ter vocata audis.*] Numerus ternarius religioni tribuitur. *Adimisque letho.*] Quæ præstas ut mulieres salvæ pariant, & incolumes.

4. *Diva triformis.*] Τρίμορφος, τριπρόσωπος: Unde & Virgil.

Tergeminamque Hecaten, tria Virginis ora Dianæ.

Sive quod alia videatur dum crescit, alia cum plena est, & iterum dum decrescit: sive quod tripliei sit potestate, & in cælo, & in terra & apud inferos. Quin & *Triviam* appellari volunt, non tam quod in triviis colatur, quam ob triplicem ejus in cælo viam: movetur enim in altitudinem, latitudinem & longitudinem, quæ Varronis sententia est. *Torr. Diva triformis.*] Triplicem personam gerens, in cœlo, in terris, apud inferos. unde triplex sortitur nomen, Lunam, Dianam, Proserpinam.

Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

ODE XXIII. προσφωνητική.
Ad PHIDILEN.

Ab illa posse placari Lares exiguis etiam sacrificiis dicit, & minimè sumptuosis : modò hæc à puris manibus proficiscantur.

COELO *supinas si tuleris manus*
Nascente Luna, rustica Phidile,
Si thure placaris, & horna
Fruge lareis, avidaque porca :

Nec

5. *Imminens villæ tua.*] Volo ut pinus sit tua, & tibi sacra, quæ fundo meo imminet. *Tua pinus esto.*] Quid ad Dianam pinus? An ob id forte deæ perpetuò virgini convenit, quod semel excisa non repullulascit? An ideo potius, quod multis rationibus probari facile possit, eandem esse Cybelen & Isidem : nec Isidem differre à Diana? At Cybeles arbor pinus est. *Torrent.*

6. *Exactos ego lætus annos.*] Per finitos, & confectos annos, id est, quotannis.

7. *Verris obliquum.*] Verres est porcus non castratus. Turn. lib. 29. c. 25.

8. *Donem.*] Quam pinum ego donem sanguine verris meditantis obliquum ictum, id est, conantis morsione obliqua eum vulnerare, à quo cædatur in sacrificium.

---

1. C*Ælo supinas.*] Exordium ab hypothesi : si deo supplicaveris, sacraque piè feceris, multa mala effugies. *Supinas.*] Supinum prono opponitur. At hic & in similibus, *supinus* est sublimis, cœlum versus : qui gestus est supplicantium. *Cruquius. Supinas si tuleris manus.*] Manus supplices, & ad cœlum expansas.

2. *Nascente Luna.*] Luna mater est plantarum, idcirco rusticæ mulieres in novilunio ei sacrificabant. *Rustica Phidile.*] Suam, ut puto, rusticam alloquitur. Solent autem villicæ procliviores esse in superstitionem. Et veteres, cum in rebus omnibus, tum in agricultura, nihil illis recte succedere existimabant, qui deorum cultum negligerent ; bene igitur Virgil.

Imprimis venerare deos, atque annua magnæ
Sacra refer Cereri.

Tum *nascente luna* quod ait Horatius, ad Kalendas, veterum more referri debet. *Torrent.*

3. *Horna fruge.*] Hoc est, præsentis anni : ut *Horna vina* dixit Epod. XI. At qui prorsa scripsere oratione *hornotinum* dicere maluerunt. Videntur autem veteres in sacrificiis suis, frugibus recentibus magis usi : tum & frugum primitias Laribus dabant. De quo lib. 2. Sat. 5. *Ante Larem gustet, &c.* Torr. *Horna.*] Hujus anni vino novello.

4. *Avidaque porca.*] Propert. lib. 4. Eleg. 1. *Parva saginati lustrabant compita porci.* Atqui *compita* Laribus sacrata

fuisse

Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumni
Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali pascitur Algido
Devota, quercus inter, & ilices:
Aut crescit Albanis in herbis
Victima, Pontificum secureis
Cervice tinget. te nihil attinet
Tentare multa cæde bidentium

Par-

fuisse constat; unde & *compitales Lares*, quod, ut inquit Ovid. *Compita servant, &c.* Quod ergò *porca* dixit Horatius, enallagen esse arbitror, pro *porco*. At verò Cereri porca immolabatur. Sed & Mania Larium sive mater, sive avia, communi cum Laribus sacrificio colebatur. Maniæ autem porca convenit. *Torr. Avidaque porca.*] Edaci, & inexplebili porca. Laribus, id est, diis familiaribus porca immolabatur propterea, quod hæc pecus tantum utilis est ad escam, qua familiam abundare optamus.

5. *Africum.*] Ventum inferentem vitibus pestem, qua vites sterilescunt.

6. *Fœcunda vitis.*] Rubigine nigrescit spica, & fit infœcunda.

7. *Alumni.*] Dulces liberi. Ordo est, aut dulces alumni grave tempus non sentient anno pomifero, id est, anni parte pomifera, nempe Autumno, quando pueri pomis vehementer delectantur.

8. *Grave tempus.*] Tempus pestilens, & insalubre.

9. *Nam quæ nivali.*] Αἰτιολογία ejus quod dixit, lares placari ture & fruge, ne sollicita sit Phidyle de victima pingui & magnifica, qualem decet mactare Pontifices pro salute populi. *Cruq. Nam quæ nivali, &c.*] Ordo est: Nam victima quæ pascitur nivali Algido inter quercus, & ilices, aut quæ crescit in Albanis herbis, tinget secures pontificum cervice, id est, Magnæ victimæ à Pontificibus sunt immolandæ. *Algido nivali.*] Lib. 1. Od. 21. *Gelidum* vocat. *Algido.*] In monte nivibus cooperto.

10. *Devota.*] Victima ex voto diis promissa & aris destinata.

11. *Albanis.*] In pascuis Albani montis.

12. *Pontificum secureis.*] Non satis proprie locutus videtur Horatius. ante enim securi feriebant hostiam, at prostratam postea suppositis cultris jugulabant, quos *cultrarios* appellabant. Sic enim Virgil.

Supponunt alii cultros, tepidumque cruorem
Excipiunt pateris.

Cervicem tamen victimæ ferire solitos, non solus hic Horatius ostendit, sed etiam Virg. lib. 2. Æneid. *Et incertam excussit cervice securim, &c.* Ideo autem non frontem victimæ, sed tempora ferire solitos crediderim. *Torr.*

13. *Tinget.*] Madefaciet. *Te nihil attinet.*] Ordo est, te coronantem parvos deos marino rore, & fragili myrto nihil attinet tentare ipsos deos multa cæde bidentium.

14. *Tentare multa cæde.*] Placare parvos deos, id est, lares, vel penates mactando multas bidentes. *Multa cæde bi-*

 den-

Parvos coronantem marino
Rore Deos, fragilique myrto.
Immunis aram si tetigit manus:
Non sumptuosa blandior hostia,
Mollibit aversos Penateis
Farre pio, & saliente mica.

dentium.] *Bidentes*, ut arbitror, pro quocunque pecore dixit, ex veterum sententia, de qua Gellius lib. 16. c. 6. & Macrob. lib. 7. cap. 9. *Bidentes* enim quasi biennes: aut ut alii malunt, duos dentes longiores cæteris habentes. *Tentare* autem *deos bidentium cæde*, est experiri quid per sacrificia ab ipsis obtineri possit. *Bidentium.*] Ovium bimarum.

15. *Parvos coronantem marino.*] *Parvos* vocat minime arte aut materia sumptuosos, quales in villa esse convenit. Et *rorismarini* quidem usum ad deorum corollas hic locus probat, quare & inter στεφανωμάτων à Dioscotide numeratur: Turn. vero lib. 13. cap. 21. etiam aspergillum inde sicut & ex lauro, fieri in sacris solere tradit. *Torrent.*

16. *Rore Deos.*] Rosmarino. *Fragilique myrto.*] *Fragilem* vocat, ut *Teneras defendo à frigore myrtos*, dixit Virg. Eclog. 7. Addunt etiam vita brevem esse. Antiqui & *Myrtum* & *Myrtam* dicebant. Vide lib. 2. Od. 7. *Torrent.*

17. *Immunis aram si tetigit manus.*] Proprie dicitur *immunis* sine munere, otiosus. Horatius vero absolute *immunem manum* dixit, pro immuni à culpa aut scelere, ac plane pura. *Tangere* autem *aram* dixit, pro precari deos. Credebant enim veteres orati●em non litare, nisi is qui deos precaretur, etiam aram manibus apprehenderet. Unde *aras* primum *ansas* dictas fuisse Varro tradidit, & Macrob. lib. 3. Saturn. c. 2. Nec solum id in obsecrationibus solenne erat, sed & de re magna aliqua juraturi templa adibant, tactisque aris jurejurando se obstringebant. Plin. lib. 2. c. 7. *Torr.* *Immunis aram si tetigit manus.*] Immunis manus, sine dubio est, vacua munere, non immunis à scelere: sequens enim versus sententiam Platonicam continet, sumptuosas victimas non esse θεραπείαν deorum, sed κολακείαν. Ita igitur accipe: manus vacua, non autem illius, qui ut Diis blandiatur sumptuosas eorum aris hostias admovet, sacra Penatibus faciens, litabit farre, aut alia quamlibet tenui munusculo, quod ab animo pio proficiscatur. *Casaubon.* *Immunis aram si tetigit manus.*] Si tua manus immunis à scelere aram tetigit, certè placabit iratos deos, quæ quidem manus nihil gratior aut acceptior iis fuerit, propter sumptuosam hostiam, quam si far, aut micam salis offerres, id est, Non magna munera, sed mens sincera deos placat.

18. *Non sumptuosa.*] Si pura aram tangat manus: eo ipso quod sumptus aberit, diis gratior, & ad exorandum efficacior, mollibit, &c. *Torrent.*

20. *Farre pio, &c.*] Est *molæ salsæ* periphrasis, quæ nihil aliud erat, quam far tostum asperum sale. *Molam* autem vocabant, quod molito ad id farre utebantur. Veteres autem Græci integro hordeo sive solido, in priscæ vitæ memoriam, nondum tunc inventa molendi fruges ratione, utebantur. *Torr.* Vide & Turn. lib. 7. cap. 13. *Farre pio.*] Farre pie oblato. *Saliente mica.*] Mica saltante vel crepitante: nam sal igni tactus saltat, & crepitat. Cruquius exponit *saliente*, far salsum reddente.

ODE XXIV. προσφωνητική.

In Divites avaros.

INTACTIS opulentior
Thesauris Arabum, & divitis Indiæ,
Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis, & mare Ponticum:
Si fugit adamantinos
Summis verticibus dira necessitas
Clavos: non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.
Campestres melius Scythæ,
Quorum plaustra vagas rite trahunt domos,

Vi-

1. *INtactis opulentior.*] Intactos hic Arabum thesauros dicit, ut lib. 2. Od. 12. *Plenas Arabum domos:* quas nondum scilicet Romanorum avaritia exhauserat. Tum nove *thesauris opulentior* dixit Poëta, pro his qui thesauros illos possideant, hoc est, pro Arabibus ipsis. *Torrent. Intactis opulentior.*] Romani Arabes nondum invaserunt. Ordo est: Licet tu opulentior thesauris intactis Arabum, & divitiis Indiæ, occupes mare Tyrrhenum, & Punicum tuis cæmentis, tamen tu non expedies animum metu, &c.

2. *Arabum.*] Ex Arabia proveniunt aromata in omnes partes orbis. *Indiæ.*] India, auro, argento, lapillisque preciosissimis abundat.

3. *Cæmentis.*] Saxis cæsis ad ædificandum in mari, vide Od. 1.

4. *Tyrrhenum omne tuis.*] Mare Tuscum omne. per Hyperb. exprimit insana ædificia illius sæculi. *Mare Ponticum.*] Lambinus *Apullicum* substituit. Torrentius in tribus codicibus M. S. *Apulicum* simplici *l* reperit, & placuit: ut utrumque Italiæ littus intelligamus, superi maris per *Apulicum*, inferi maris per *Tyrrhenum*. Torr. Alii legunt *Publicum*, cum hac adnotatione, id est, late patens. *Cruquius.*

5. *Si fugit adamantinos.*] *Clavos adamantinos* dixit, ut *tunicam adamantinam* lib. 1. Od. 6. Ab ejus lapidis duritia. Quomodo autem *necessitatis* vocabulum accipitat Horatius Od. 1. hujus libri diximus. Cujus ut inevitabilem illam vim ob oculos poneret, ei adamantinos clavos attribuit, quos etiam summis verticibus, nihil regum morata apices, figit, nec summis etiam capitibus seu viris in excelso gradu positis, parsit. *Torr. Si fugit.*] Si fato mors ingruat, non te liberabunt tuæ divitiæ, quamvis amplissimæ. *Adamantinos.*] Clavos firmissimos & infrangibiles, ut est Adamas. vide Od. 35. lib. 1.

6. *Dira necessitas.*] Triste fatum.

8. *Expedies caput.*] Non extricabis caput.

9. *Campestres melius Scythæ.*] Scythæ in campis, non domibus habitantes: quæ gens vaga dicta est à mutandis pascuis.

10. *Plaustra vagas, &c.*] Ob hoc *profugos* vocat l. 1. Od. 35. Græci etiam ἁμαξικοὺς καὶ ἁμαξοβίους.

11. *Ri-*

Vivunt, & rigidi Getæ:
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt:
Nec cultura placet longior annua,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat sorte vicarius.
Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fidit adultero.

Dos

11. *Rigidi Getæ.*] Qui Scythis ut regione, sic moribus proximi. *Rigidos* autem appellat Poëta, vel ob vitæ austeritatem, in qua nihil cultum, nihil urbanum: vel ob frigoris duritiam. *Torrent. Rigidi Getæ.*] Getæ propter frigidam regionem dicuntur asperi, qui carentes rebus ad victum necessariis equas mulgent, & lac earum vasis exceptum potant. Appellant Græci, ἱππημολγούς.

12. *Immetata jugera.*] Vocat autem *jugera*, illa agri spatia, quæ sibi quisque non certis cum vicino finibus, sed pro necessitatibus atque indigentiæ modo, eo forte anno colenda desumpsisset. *Torr. Immetata quibus jugera.*] Quibus jugera nullis metis distincta fruges efferunt liberas, id est, non unius proprias, sed omnibus communes.

14. *Nec cultura.*] Nec plus serunt, quam ad annum sufficiat.

15. *Defunctumque laboribus.*] Ad colendum agrum singulis annis succedit alius alii, sicut eum (qui annum laboravit, suisque laboribus est defunctas) vicarius recreat æquali sorte, id est, simili labore; nam ipse quoque annuum laborem explet.

16. *Æquali recreat sorte.*] Ille enim culturæ labor in circulum redibat, sese mutuo sublevantibus, atque alternatim quiescentibus; nam qui vices alterius gerit, proprie *vicarius* dicitur. *Torrent.*

17. *Illic matre.*] Illic noverca non sævit in privignos.

18. *Privignis.*] Satis fuisset *privignis* dixisse. Iteratio igitur est: nisi enim matre careat, privignus non est. *Torrent. Temperat.*] Parat pocula. Nam & Ovidius de suo conquerens tempore, ait:

Lurida terribiles miscent aconita novercæ.

Quæ expositio Acronis & Glareani est. *Temperat innocens.*] Parcit, mitis & benefica est in privignos.

19. *Nec dotata regit virum.*] Qualis in Plauti Asinaria Artemona: cujus maritus Demænetus, notum illum omnibus versiculum protulit:

Argentum accepi, dote imperium vendidi.

Tum alibi Megadorus:

Nam quæ indotata est, in potestate est viri:

Dotatæ mactant & malo & damno viros. Torrent.

Regit virum.] Nec imperat viro, aut domina est mariti.

20. *Fidit.*] Qui adversus leges & maritum, adulteram defendat. *Torr. Nec nitido fidit adultero.*] Nec in splendido, compto & unguentis delibuto adultero ponit fiduciam.

21. Dos

Dos *est magna parentium*
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.
O quisquis volet impias
Cædeis, aut rabiem tollere civicam:
Si quæret pater urbium
Subscribi statuis, indomitam audeat
Refrænare licentiam,
Clarus postgenitis. quatenus, heu nefas,

VIR-

21. *Dos est magna parentium virtus.*] *Parentium virtutem* dicit, non genus aut nobilitatem. si quidem non minor timenda viro, qui uxori impar sit, à generis quam dotis exprobratione, molestia est. Recte enim Satyricus:

Malo Venusinam, quam te Cornelia mater
Gracchorum, magnis si cum virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

22. *Et metuens.*] Et castitas nolens ab alio viro tangi.

23. *Certo fœdere castitas.*] Copula conjugali, in qua fœdus initum est, ut alter alteri fidem servet.

24. *Et peccare nefas, aut.*] Et apud eos matrimonii fidem violare est nefas, id est, non licet: aut si violent, pœna adulterii mors est.

25. *O quisquis.*] Εὐχή. Optat Horatius sibi dari virum fortem, qui compescat insanam effrenemque civium licentiam, Scytharumque in morem componat politicum statum, quo pater patriæ suæ statuæ inscribi, posterisque immortalis esse possit. *Cruq. O quisquis.*] Ex peccandi licentia emanant maleficia, quæ à bono principe legibus severissimis sunt coërcenda.

26. *Civicam.*] Civilem seditionem.

27. *Si quæret.*] Si cupiet hoc hypogramma suæ statuæ opponi, ut pater patriæ appelletur. Juvenalis:

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

Pater urbium.] Quo titulo ne apud Romanos quidem quicquam illustrius: neque ante Cæsarum tempora ulli alii, quam Camillo & Ciceroni contigit, ut *Pater patriæ* appellaretur. Ipse certè Augustus nullo unquam honore magis lætatus est, quam cum Senatus ipsum cum populo Romano consentiens, consalutavit *Patriæ patrem*. Sueton. c. 58. *Torrent.*

29. *Refrænare licentiam.*] Comprimere cupiditatem insatiabilem.

30. *Clarus postgenitis.*] G. Canterus Novar. lect. lib. 7. cap. 30. *carus* pro *clarus* se legisse in quodam codice testatur. Unus vetustiss. idemque optimus, *Progenitis* pro *postgenitis*. nihil muto. *Quatenus.*] Quoniam, quousque, vel in quantum. Dolet tantam esse sui sæculi hominum invidiam, ut viventum virtutes negligant atque oderint, &c.

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

Ovid. *Tum denique nostra bona intelligimus, quum illa quæ habuimus, amisimus. Clarus postgenitis.*] Clarus, non apud homines suæ ætatis; sed clarus posteris, fama & nominis gloria futurus, propter severitatis, & correctionis leges, & in-

VIRTUTEM *incolumen odimus,*
Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid tristes querimoniæ,
Si non supplicio culpa reciditur?
Quid leges sine moribus
Vanæ proficiunt, si neque fervidis
Pars inclusa caloribus
Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durataque solo nives
Mercatorem abigunt? horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
MAGNUM *pauperies opprobrium, jubet*
Quidvis & facere & pati,

Vir-

& instituta. *Quatenus.*] Quoniam adeò sumus invidi, virtutem odimus eorum, qui vivi sunt, & incolumes; viros autem virtute præstantes, quando sunt mortui, desideramus, requirimus, extollimus (proh nefas!)

32. *Quærimus invidi.*] Eleganter *quærere* pro desiderare dixit, sive amissæ rei desiderio teneri, ut Græci quoque verbo ζητεῖν & ἐπιζητεῖν, pro ποθεῖν & ἐπιποθεῖν usi sunt. *Torrent.*

33. *Quid tristes.*] Quid tristes prosunt querelæ?

34. *Si non supplicio culpa.*] Lex inutilis est, si de improbis pœnæ non sumantur.

35. *Quid leges.*] Nihil valent leges sine moribus, id est, si cives à pueris non sunt benè instituti, atque ad virtutem informati. Ego vero *Mores* hic interpretor cum Varrone, rectum animi propositum, & reverentiam, cultumque numinis, populi consuetudine firmatum, quibus rebus cum destitutæ sunt leges, earum inanis, ac prope sepulta vis jacet. *Sine moribus.*] Hoc est, quibus mos non geritur, quibus non obtemperatur: quæ telis aranearum similes perrumpuntur à potentioribus. *Cruquius.*

37. *Pars inclusa.*] Regio, Zonæ torridæ subjecta.

38. *Finitimum latus.*] Id est, nobis vicinum, ut Acro exponit. Vel potius, *Nec latus finitimum Boreæ*, id est, gelido climati, abigit mercatorem. *Latus.*] Plaga septentrionalis.

39. *Durataque.*] Si nives glacie adstrictæ solo, id est, ad solum, non repellent mercatorem.

40. *Mercatorem abigunt.*] Indocilem scilicet pauperiem pati, atque illam per saxa, per ignes, per mare fugientem. *Horrida callidi.*] Si horrorem æquorum docti & scientes, navitæ non formidant.

42. *Magnum pauperies opprobrium.*] Hoc ex vulgi opinione accipiendum, cui virtus post nummos sit: quique si

Uno forte minus locuples quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior.

Pauperies opprobrium jubet.] Pauperies putatur probrosa, avaris præsertim. *Pauperies* hic non est inopia importuna, quæ inimica est bonis moribus: sed tolerabilis victus, qui viris fortibus satis est ad vitam tranquillam. *Cruquius.*

44. *Vir-*

Virtutisque viam deserit ardua.
Vel nos in Capitolium,
Quò clamor vocat, & turba faventium:
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. scelerum si bene pœnitet,
Eradenda Cupidinis
Pravi sunt elementa, & teneræ nimis
Mentes asperioribus
Formandæ studiis. nescit equo rudis
Hærere ingenuus puer:

Ve-

44. *Virtutis arduæ.*] *Arduum* non tantum difficile & molestum, sed excelsum quoque & sublime, & quidem magis propriè significat. Nam quia quæ excelsa sunt difficilem habent aditum, hinc fit ut arduum pro difficili capiatur. Vide Gellium lib. 4. cap. 15. *Torrent. Ardua.*] Virtutis via dicitur ardua, vel quia laboriosa est, vel quia homines efficit claros & deorum similes.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Quare illuc? an exemplo matronarum, quæ, repub. in discrimine constituta, mundum omnem muliebrem olim ad belli sumptus in Capitolium comportarunt? Eo sanè respicere poëtam, Germanus Valens, si Lambino credimus, existimabat. De conseceranda ergò, si quis forte ambitiosior existat, diis immortalibus pecunia loquitur. *Torr. Vel nos in Capitolium.*] Quandoquidem divitiæ sunt bonis moribus impedimento: ergo in Capitolium eas deferamus ad ornamentum templi, vel in mare proximum projiciamus, quod suasit olim Crates philosophus, quia tot inde mala oriuntur.

46. *Quo clamor vocat.*] Ostendit id plausibilius futurum. *Clamoris* autem vocabulo sic etiam usus est Epist. 2. ad Lollium:

—— Scis quo clamore coronæ
Prælia sustineas campestria.

Clamor vocat, & turba.] Strepitus popularis.

47. *Vel nos in mare.*] Id est, in navalia, quibus mare à piratis aut hostibus tutum sit navigationi. *Cruquius.*

48. *Gemmas & lapides.*] Jurisconsulti *gemmas* vocare videntur, quæ pellucidæ sunt materiæ, ut sunt smaragdi, amethysti: *lapillos* verò contrariæ hic naturæ, quales Obsidiani, Vejetani. *Margaritas* autem nec gemmis, nec lapillis annumerant. *Torr. Inutile.*] Inutile est aurum, si materia est mala.

50. *Si bene pœnitet.*] Si verè nos flagitiorum pœnitet, & animum ad honestatem ac meliorem vivendi rationem convertere volumus, necesse est, ut ipsa elementa, ex quibus nascitur avaritia, radicitus è pectoribus nostris extrahamus. *Bene pœnitet.*] Si verè pœnitet.

52. *Elementa.*] Primordia cupiditatis sunt radicitus extirpanda. *Teneræ nimis.*] Ut ab ipsis cunabulis sapere discamus, quæ sane veterum Persarum ac Lacedæmoniorum ratio fuit:

— Adeo à teneris assuescere multum est.

53. *Asperioribus.*] Studiis fortioribus.

55. *Hærere ingenuus.*] Nescit hærere in equo,

Venarique timet: ludere doctior,
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetita legibus alea:
Cum perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem,
Indignoque pecuniam
Hæredi properet: scilicet improbæ
Crescunt divitiæ: tamen

Cur-

equo, id est, equitare nescit puer generosus adhuc rudis.

56. *Venarique timet: ludere.*] Et venari non vult, ad ludendum doctior, seu, &c.

57. *Græco trocho.*] Quemadmodum, quod lusus illud genus fuerit, non facile dixerim: sic *turbinem* non fuisse, (ut vulgò creditur) constanter affirmaverim. Libentius illis assentior, qui *κρικηλασίαν*, hoc est, *circuli impulsionem*, de qua Oribasius Medicus Collect. lib. 6. aut aliud quid illi proximum fuisse volunt. quod diligens lector ex Martial. Epigr. 22. lib. XI. non difficulter intelligit. Studium quoque aliquod & meditationem requirere, neque solis pueris convenire & medici testantur, & Horat. ipse satis indicat de Arte, cum ait:
Indoctusque pilæ, discive, trochive quiescit. Torrent.

Trocho.] Turbine Græco, à Græcis invento, quam Virgilius appellat *Volubile buxum.*

58. *Vetita legibus alea.*] Legibus vetitam fuisse, titulus ille de Aleatoribus lib. XI. Pandectarum satis manifeste ostendit. Probrosum etiam fuisse aleæ lusum, hoc quoque testatur, quod Decembri tantum mense, Saturnalibus maximè, permittebatur. Addam etiam ad Ædiles spectasse eam coërcitionem. Alciatus quoque Parergon lib. 6. *Talariam* antiquitus vocatam legem auturnat, ad quam hoc loco respexerit Horatius. *Torrent.* *Alea.*] Aleæ lusus puniebatur lege Cornelia, & lege Titia.

59. *Perjura patris fides.*] Quomodo *fides*, si *perjura*? ut *ἄδωρα δῶρα*, hoc est, *munera nec munera*, vocamus, quæ ab hostibus in perniciem nostram dantur: sic perjuram fidem dixit Horatius, quæ jurejurando firmata sit, ut incautum aliquem facilius fallamus. *Torr.* *Perjura patris fides.*] Fides perjurio violata.

60. *Consortem socium.*] Societatem significat, quæ ex conventione inita sit, vel partis alicujus, vel omnium bonorum. Societas autem bonæ fidei contractus est. Quo detestabilior qui socium fallit. De hospitii vero jure sanctissimo, alio loco dicemus. *Torr.* Passeratius verò legendum censet *Consortem socium, &c.* Et *consortes* vocat, ad quos aliquid sorte dividendum: unde *consortes hæredes* Græci *συγκληρονόμους*, Latini *particulones* vocant. Tibull.
Mœnia consorti non habitanda Remo.

61. *Indignoque pecuniam.*] Et filio prodigo pecuniam properet, id est, properando accumulet, qui per luxuriam consumet, quod pater per nefas conquisivit. Nam *malè parta, malè dilabuntur.*

62. *Hæredi properet.*] Citò & properè hæredem locupletare studeat. *Lamb.* *Improbæ.*] Divitiæ dicuntur improbæ, vel, quia improbè sunt coacervatæ, vel quia improbos efficiunt.

63. *Tamen curtæ, &c.*] Post multas divitias partas, aliquid semper videtur avaro deesse: *Multa* enim *petentibus desunt multa.*

64. *Cur-*

Curta nescio quid semper abest rei.

ODE XXV. ἐρωτική.

Ad BACCHUM.

Bacchi instinctu afflatuque concitatus, nova quædam carmina Lyrica de Augusto est dicturus.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? quæ in nemora, & quos agor in specus
Velox mente nova? quibus
Antris egregii Cæsaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inserere, & concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. non secus in jugis

Ex-

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Aliquid semper abest rei, ita ut illi curta esse videatur: ita ut avarus eam curtam esse existimet. *Steph.*

---

2. P*Lenum.*] Me tuo numine afflatum. *Quæ in nemora.*] Mallem ut in duobus libb. MSS.

—— *Quæ nemora, aut quos agor in specus?* Torrent.

Agor in specus.] Quas ducor in speluncas? sic Od. 19. lib. 2.

3. *Velox mente nova.*] Expeditus mente non mea, sed divina. *Quibus.*] In quibus locis secretis. Ordo est, quibus antris meditans, audiar inserere stellis, & concilio Jovis æternum decus egregii Cæsaris.

4. *Antris.*] Per ellipsin τοῦ *ex.* alludit enim ad antra seu adyta deorum, unde reddebantur oracula: perinde ac si carmen hoc sit vaticinium, de Cæsare in deorum numerum adserendo ex antris auditum. *Cruquius.*

6. *Stellis inserere.*] Tale illud Catulli ad Fanium:

—— Volo te ac tuos amores
Ad cælum lepido vocare versu.

Possumus etiam exponere hunc locum, ut de Divi Julii Cæsaris consecratione in Augusti gratiam loquatur. Vide Sueton. cap. 88. Et hanc sententiam juvant ea verba quæ sequuntur, *Et concilio Jovis.* quæ sanè commodè de Augusto adhuc superstite dici nequeunt, nisi forte eundem versari in terris, & deorum interesse posse concilio astruamus. Ut Od. 2. lib. 1. *Sive mutata juvenem figura.* Nec siluerim in plutibus libris *consilio* legi. Rectè, ut arbitror: plus enim est Jovi esse in consilio, quam *adscribi quietis ordinibus deorum.* Torrent. *Stellis inserere, & concilio.*] Cœlo consecrare, & deorum cœtui.

8. *Indictum.*] Sic Virg. 7. Æneid.

Nec tu carminibus nostris indictus abibis.

Indictum ore alio.] Carmen Lyricum, quod primus Latinorum protuli. *Non secus, &c.*] Non aliter Baccha miratur Thraciam barbaro carmine illustratam & celebrem factam, quam mihi libet decantare ripas, id est, Italiam resque Romanas, devio pede, seu carmine Lyrico. *Non secus in jugis.*] Non aliter, sed

Exsomnis stupet Euias,
Hebrum prospiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro
Lustratam Rhodopen. ut mihi devio
Ripas, & vacuum nemus
Mirari libet. ô Najadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. dulce periculum est,
O Lenae, sequi Deum,
Cingentem viridi tempora pampino.

sed sic; *Euias* Bacchi sacerdos concitari solet, ut ego nunc commoveor ad Augusti laudes meo carmine decantandas.

9. *Exsomnis stupet.*] Lambinus *exsomnis* uno verbo legit, nostri codd. variant. Solent autem divino furore perciti, tandem in somnum incidere, unde experrecti obstupescunt. Tum in quinque exemplaribus *Euchias*, pro *Euias* vel *Euhyas* scriptum repperi. *Torrent.* *Exsomnis stupet.*] Vigilans, vel experrecta. Nam hæc sacra, tempore nocturno celebrabantur.

10. *Hebrum prospiciens.*] Thraciæ fluvium, quem hyemis sodalem appellat Od. 25. lib. I.

11. *Thracen, ac pede.*] Regionem septentrionalem frigidissimam. *Pede barbaro Lustratam.*] *Lustratum* habet optimus codex, nec malè fortassis. *Lustratam* autem *pede barbaro* dixit, ut Virg. *Bacchatamque jugis Naxon.* Et, *Virginibus bacchata Lacænis.* Torrent.

12. *Rhodopen.*] Thraciæ montem, quem Thraces barbari peragrant, aut sacris Bacchi, & Mænadum cœtu celebrant & illustrant, Orpheo primum imitante. *Ut libet.*] Pro mirum quam libet, & supplendum est, *non secus.* Glareanus. *Ut mihi devio.*] Quo modo mihi libet à via usitata aberranti, id est, versus lyricos scribenti, flumina & desertum nemus mirari? *Sunt hæc verba Poëtæ admirantis, non sunt comparationis redditio, ut multi existimant.*

13. *Ripas.*] Muretus *Rupes* substituit. *Vacuum nemus.*] Desertum, à tumultu & strepitu liberum, semotum à populo. *Cruq.*

14. *O Najadum potens.*] O Bacche qui potestatem habes in Najades (fluviorum Nymphas) & in Bacchas tuas sacerdotes, quæ tuo numine percitæ, possunt, supra vires humanas suis manibus fraxinos evertere.

17. *Aut humili modo.*] Libri optimi quinque, *humile* habent.

18. *Dulce periculum.*] Periculosum est, ô Bacche, res tam magnas & inauditas dicere, at dulce est id facere Deo ducente, qui viridi pampino coronat, quos charos habet.

19. *O Lenae.*] Bacchi & hoc cognomen est, & quidem Græcum, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, id est, à torculari, quo vinum exprimitur, deductum. Donatus tamen Latinum efficere conatus est, à *leniendo*. Virg. Georg. *Huc ades ô Lenæe pater.*] Λήναια quoque festa Dionysiaca. Hinc *Lenæos latices.* Bacchus sane nullo nomine Atheniensibus celebrior fuit. *Torrent.* *O Lenae.*] Bacchus Lenæus.

ODE XXVI. ἀποσυντακτική.

Ad VENEREM.

Senectute jam confectus, lyræ & rebus amatoriis valedicit.

VIXI puellis nuper idoneus,
Et militavi non sine gloria:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit,
Lævum marinæ qui Veneris latus
Custodit. Hîc hîc ponite lucida
Funalia, & vecteis, & arcus

Oppo-

1. *Vixi puellis nuper.*] Ne cogitato Horatium ætate, sed Chloës amoris impatientia victum, hæc scribere serio, sed ut his quasi minis Chloës animum adhuc rigidum flectat ergà se, mollioremque solito efficiat. *Cruquius.* *Nuper idoneus.*] Cum essem ætate integra.

2. *Militavi non sine gloria.*] Amori operam dedi.

Militat omnis amans & habet sua castra Cupido. Ovid.

3. *Nunc arma.*] Paries hujus templi (quod Veneri consecratur) habebit nùnc arma mea militaria, nempe funalia, barbiton, versus lyricos, vectes & arcus. *Defunctumque bello Barbiton.*] De *Barbito* instrumento musico, dictum l. 1. Od. 1. Venustè autem inter Veneris arma enumerat illum Horatius, defunctumque bello dicens, quo non ultrà ad canendas res ludicras uti velit. Sua autem etiam Veneri militia constat. *Torrentius.* *Defunctumque bello Barbiton.*] Et barbiton, quod finivit, & absolvit bellum susceptum, amoris nimirum.

5. *Lævum marinæ.*] *Marinæ* hîc vel simplex deæ epithetum est, quod orta mari scilicet; unde & *Pelagiam* & *Pontiam* Græci vocant: vel Venerem illam *ἀναδυομένην*, ab Augusto olim dedicatam significat Poëta eruditissimus. de qua lib. 1. Od. 3. ubi cur Venerem tanquam propitiam navigantibus invocet, declaravimus. Nec eruditione etiam caret, quod *lævum Veneris latus à pariete custodiri* ait. ad veterem enim morem alludit, quo qui alteri comes ibat, ipse fortuna minor, lævum illi tegebat latus: ut Serm. 5. lib. 2. videbimus. *Torrent.* Turneb. lib. 19. cap. 17. *Lævum marinæ qui.*] Id est, paries, qui proximus est lævo lateri Veneris marinæ, (id est, Veneris ex spuma maris genitæ,) habebit barbiton.

7. *Funalia & vectes.*] Pergit enumerare amore insanientium arma, cùm igne & ferro eversuros se occlusas januas minantur. Vectes perfodiendis parietibus foribusque serviviſſe, illud etiam ostendit, quod proverbii loco ait Cato, *Vecticulariam vitam vivere*, pro repente largiter habere, repentè nihil; ut hi solent, qui grassando quæstum faciunt. Græci *τοιχωρύχους* appellant. Jurisconsulti nostri *effractores.* Atque alibi etiam *Vectes*, muniendis asservandisque foribus in usu fuisse, demonstrat Nonius. Sic enim de Jani sive belli portis Virgilius lib. 7.

Centum ærei claudunt vectes, æternaque ferri
Robora.

Nec mirum; cùm ferrum sit aut lignum oblon-

Oppositis foribus minaceis.
O quæ beatam diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithonia nive,
Regina, sublimi flagello
Tange Chloën semel, arrogantem.

ODE XXVII. προσφωνητική.

Ad GALATEAM navigaturam.

Dehortatur eam præcipue ab exemplo Europæ.

IMPIOS *parræ recinentis omen*

Du-

oblongum, cujus usus multiplex. *Torrent. Funalia.*] Funalia nocturnis ambulationibus inservientia. *Vectes, & arcus.*] Instrumenta, quibus amatores à meretricibus non admissi, fores & fenestras effringerent. sic Thraso Thaidis domum expugnaturus inquit: *Procede huc cum vecte Dorax.*

8. *Oppositis foribus.*] Foribus clausis.

9. *O, quæ beatam diva.*] O Venus, te precor, ut Chloën hactenus amantibus superbam, gravi amoris plaga semel percutias. *Tenes Cyprum.*] Κρατεῖς Κύπρου Alii annotant, *tenes* hoc loco idem valere, quod Græcum ἀμφιβέβηκας. Libri aliquot veteres habent, *regis*. Lambin. *Cyprin.*] Insulam opulentam, in qua Venus præcipue colebatur. Vide Od 3. lib. 1.

10. *Memphim.*] Veneris plures in Ægypto urbes fuisse, diligens Lector apud Strabonem inveniet. De Memphi verò post Alexandriam nobilissima, nihil quod ad Veneris tutelam spectet, legisse memini. Μωμέμφιν sanè memorat Strabo, ubi Venerem cultam fuisse ab incolis tradit, lib. 17. Illud verò *carentem Sithonia nive*, lubens reprehenderem, si ab alio quam Flacco nostro dictum foret. *Torrentius. Memphim carentem.*] Urbem in Ægypto, quæ nive careret, quod regio est calida. *Sythonia nive.*] Thracia nive.

11. *Sublimi flagello.*] Flagello in altum sublato, ut ictus sit vehementior.

12. *Tange Chloën.*] O Venus, Chloën illam *arrogantem* & amatores suos supine contemnentem, tandem sublimi tuo flagello *tange*, vehementique amoris plaga percute, ut tandem tuo numine domita, mitior esse discat. *Lubin. Arrogantem.*] Superbam propter pulchritudinem.

1. IMpios parræ.] *Poëta, impios, quos nulla tangit religio, re ipsa experiri optat, quid sit adversis auspiciis longum aliquod iter ingredi: quemadmodum ferè evenit, cum omen captanti, vel parra recinit, vel prægnans canis occurrit, &c. At cujus ipse salutem amet, cujus vitæ timeat, illum tanquam providus auspex non ante dimissurum se dicit, quam captis sereno cælo auspiciis, admittant aves. His ita dictis, modo abire jam omnino Galatea constituat, ut bono eat omine precatur. Alia tamen ratione eam deterret, ob imminentem scilicet tempestatem atque Hadriatici maris furorem.* Torrentius. *Impios parræ.*] Homines impii, & scelerati iter facientes opto, ut habeant hæc mala suorum inceptorum omina, nimirum parram avem, (cujus vox tristis est) ravam lupam, fœtam vulpem, & serpen-

tem

Ducat, & pregnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
5 *Rumpat & serpens iter institutum:*
Si per obliquum similis sagitta
Terruit mannos. ego, cui timebo

Pro-

tem velocem, sed tibi jam navigaturæ nihil tale est metuendum, ego enim auspicium feci, &c. sed tamen vides anni tempus, &c. *Parræ recinentis.*] Oscines aves sunt, ut Festus ait, quæ ore canentes faciunt auspicium, ut cornix, noctua, &c. Alites, quæ alis ac volatu, ut buteo, aquila, &c. Picus autem Martius & parra, & in oscinibus & in alitibus habentur. Festo Gellius accedat libro 6. cap. 6. ubi quas *alites* Festus; ipse *præpetes* appellare videtur, præsertim si altius sublimiusque volitent: easdemque videtur Homerus τανυπτέρυγας appellasse, quoniam eas potissimum Augures spectarent, quæ ingentibus alis patulæ atque porrectæ prævolarent. Optimè Virg. lib. 3. Æneid.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

Oscines enim & *alites* uno versu complexus est. Parra igitur & voce & volatu auspicium, sed adversum facit: Turneb. lib. 9. cap. 19. *Torrent.* De Parra Plin. lib. 18. cap. 29. *Omen*, si Festo credimus, tanquam *oremen* dictum. Quare *omen* propriè esse volunt Grammatici, quod ori hominum tanquam prænuntiatio aliqua rei futuræ inciderit. Auctores generaliter pro quocunque augurio sive auspicio usi sunt: ut *parræ omen* hoc loco. Hinc bonis aut malis ominibus egredi, atque egredientem prosequi, passim legimus; quomodocunque illa sive per aves, sive aliter, acciderint. *Torrentius. Recinentis omen.*] Parræ iterum, atque iterum canentis.

2. *Ducat, & pregnans canis.*] Dux sit itineris, eo nimirum, ut impii malè pereant.

3. *Rava.*] Vel ob vocem raucam: vel ob oculorum colorem, inter flavum & cæsium. *Torrentius.* Vide Cælium libro 13. cap. 8. *Rava decurrens lupa.*] Lupa, coloris ravi, inter flavum & nigrum. *Lanuvino.*] Undecunque. Species pro genere.

4. *Fœtaque vulpes.*] Vulpes gravida.

5. *Rumpat & serpens, &c.*] Turneb. lib. 30. cap. 29.

6. *Si per obliquum.*] Cum serpens transversa ex parte terruit mannos, id est, equos currum trahentes, aurigæ manibus assuetos, quod erat mali ominis. *Similis sagittæ.*] Plin. lib. 8. cap. 23. de serpentibus loquens: *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed & missili volare tormento.* Sed & Ælianus de hist. Animal. lib. 6. c. 18. serpentes, quæ id faciant, à re ipsa ἀκοντίας vocatas tradit, quod in modum sagittæ ex ramis arborum in viatores se vibrare solet. *Sagitta.*] Non quæ à sagittario mittitur, sed *sagitta* hoc loco significat eam surculi partem, quæ in vitibus incurva, & contorta pangitur; est enim serpenti similis.

7. *Terruit mannos.*] Prisci interpretes annotarunt, *mannos* vocari solere burichos & burdones: unde & *mannuli.* Nos, ni fallor, *gradarios* dicimus, qui tollutim & nulla vectoris molestia incedunt. vide Epod. IV. *Appiam mannis terit.* Torrent. *Ego cui timebo.*] Interrogationis nota eradenda est. Cum au-

 tem

Providus auspex?
Ante quam stanteis repetat paludeis
Imbrium divina avis imminentum:
Oscinem corvum prece suscitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicunque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix:
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? ego quid sit ater

Adriæ,

tem *providus auspex* de se ipso loquens ait Horatius, privatum se augurium capere velle significar, quod à publico distare vel illud indicio est, quod privati augurii libros scripsisse Nigidium, auctor est Gellius lib. 6. cap. 6. *Torrent. Ego cui timebo?*] An tibi timebo? nequaquam. quia nec impia es, nec talia monstra tibi tristem eventum prænuntiant.

8. *Providus auspex.*] Futurorum providus.

9. *Ante quam stantes repetat paludes:*] Paludes quietas, ut stagna, quæ non fluunt. vide Festum, in *Stagnum.*

10. *Imbrium divina.*] Omen se petiturum cœlo adhuc sereno dicir Horatius & antequam hiems aut tempestas incumbat; quam terrestres volucres significant, quum contrà aquam clangorem dant, perfundentes sese, sed maximè cornix. Plin. lib. 18. cap. 35. *Torrent. Divina avis.*] Cornix, imbrium præscia & prænuntia.

11. *Oscinem corvum.*] Qui augurium agebant, ad Orientem maxime spectabant; illic anticam, ad Occidentem verò posticam constituentes: Meridies ad dextram, ad lævam erat Septentrio. Tum signa sibi certa ac clara intra eam cæli regionem fieri precabantur. Inter Oscines ergò corvus ab ortu Solis ratum faciebat, uti & ab dextra: cornix verò ab læva. *Torrent.* Vide Pet. Crinitum, lib. 21. cap. 15. Turneb. lib. 6. c. 26. *Oscinem corvum.*] Oscinem corvum invocabo, ut ab ortu solis felix augurium clare occinat. *Oscines* quasi oricines dicuntur aves, quæ ore canentes futura prædicunt, ut corvus, cornix, noctua.

13. *Sis licet felix.*] Ante dixit bonis se prosecuturum ominibus eum quem diligat; nunc conversus ad Galateam, tanquam sibi delectam, Per me, inquit, sis felix quocumque ieris, nostri memor, neque sinistrum aliquod auspicium occurrat. Lambinus *vetat* pro *vetet* legendum esse contendit. *Lævum* & pro contrario, noxio, aut importuno accipiemus. *Torrent. Sis licet felix ubicunque mavis.*] Ordo est, Galatea sis felix, & memor nostri licet vivas ubicunque mavis, id est, etsi mavis esse sine me, sis felix tamen.

15. *Picus.*] Picus Martius, vel picus arborarius à læva volans erat mali ominis.

16. *Vaga cornix.*] Vagans volatu.

17. *Sed vides quanto.*] Dehortatur Galateam à navigatione. Vides (inquit) quantam tempestatem Orion vergens ad occasum denunciet, &c. Vide Od. 28. lib. 1. *Tumultu.*] Vides quanto aëris motu ex vento, pluviis aut fulmine trepidet Orion.

18. *Pronus Orion.*] In Occasum scilicet.

Adriæ, novi, sinus: & quid albus
Peccet Iapyx.
Hostium uxores, puerique cæcos
Sentiant motus orientis Hædi, &
Æquoris nigri fremitum, & trementeis
Verbere ripas.
Sic & Europe niveum doloso
Credidit tauro latus, & scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis studiosa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte sublustri nihil astra præter
Vidit & undas.

Quæ

cet. Occidens enim gravissimas tempestates eiet. Vide lib. 1. Od. 28. *Quid sit ater.*] Vides quam infestus & periculosus sit Adriæ sinus. vide Od. 9.

20. *Peccet Iapyx.*] De Iapyge lib. 1. Od. 7. *Album* autem vocat simili ratione, quà & Notum, ibid. *Iapyx.*] Vides quid Calabriæ ventus albus, (id est, serenus,) peccet, (id est, peccare soleat.)

21. *Hostium uxores, puerique.*] Usitatissimum est scriptoribus mala hostibus optate, quos perire cupiunt. *Cæcus.*] Motus obscuros.

22. *Orientis Austri.*] Muretus *Hædi* legit, quod & ego mallem ut Od. 1. hujus lib. quamquam & alibi *rabiem Noti* vocat. *Notus* autem idem, qui *Auster*, Hadriatico mari infestissimus. *Torrentius.*

23. *Nigri fremitum.*] Æquoris tempestuosi. *Et trementes.*] Et sentiant littora, quæ videntur tremere, undarum ictu conquassata.

25. *Sic & Europe niveum.*] Quemadmodum taurus decepit Europam; sic tu, ni caveas, ab Austro decipieris.

26. *Credidit tauro latus.*] Commisit latus fraudulento Jovi, in taurum mutato. *Scatentem.*] Extimuit mare Bosphorum belluis marinis repletum, & quamvis ante audax fuerat eum Taurum ascenderet, jam vehementer metuit Jovis fraudes in medio dolo cognitas, non ante suspectas.

28. *Palluit.*] Timor enim pallorem inducit. unde *pallere* ἐνεργητικῶς pro timere dixit. *Medias* autem *fraudes* vocat pericula, in quæ incidisse se videbat. *Torrentius.* Turnebus libro 10. capite 5.

29. *Studiosa florum.*] Sic de Proserpina cum à Dite raperetur, Claudianus: & venustissime Ovid. lib. 5. Metam.

—— Quodam Proserpina luco
Ludit, & aut violas, aut candida lilia carpit: &c.

Studiosa florum.] Studiosa, ut Nymphis floreas necteret coronas.

30. *Debitæ Nymphis.*] Debitæ ex promisso.

31. *Nocte sublustri.*] Nocte aliquantulum luminosa.

Quæ simul centum tetigit potentem
Oppidis Creten, Pater ô relictum
Filiæ nomen, pietasque dixit
Victa furore.
Unde? quo veni? levis una mors est
Virginum culpæ. vigilansne ploro
Turpe commissum? an vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ porta fugiens eburna
Somnium ducit? meliusne fluctus
Ire per longos fuit, an recenteis
Carpere flores?
Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ, lacerare ferro, &
Frangere enitar modo multum amati
Cornua tauri.

Impu-

33. *Quæ simul.*] Quæ Europe statim ut tetigit, &c.

34. *Creten.*] Creten Homerus appellat ἑκατόμπολιν. λ. β. *Pater ô relictum.*] Dixit, ô nomen Pater relictum, id est, nomen *pater* neglectum à filia, ô pietas insano amore tauri victa. Hæc & quæ sequuntur, fere usque ad finem Odæ, sunt verba Europæ ingemiscentis.

35. *Filiæ nomen.*] Malè autem qui *numen* legunt. *Pietasque dixit.*] Pietas est grata voluntas in parentes.

37. *Unde? quo veni?*] Erotemata incisa, vehementiam doloris, & mentis emotionem denotant. *Cruquius. Levis una mors est.*] Una mors levior pœna est, quam quæ sufficiat virginitati amissæ, id est, pudor violatus in virgine, multas meretur mortes.

38. *Virginum culpæ.*] *Culpam* pro probro dixit, ex virginis persona: virgines enim graviorem nullam culpam agnoscunt, quam cum stupro conjunctam. *Torrent. Vigilansne ploro.*] An sine vitio sum, an species vana, id est, phantasma in somnis mihi occurrit, & me decipit?

41. *Porta fugiens eburna.*] Vide Macrob. de Somnio Scipionis lib. 1. cap. 3. & Turneb. lib. 4. cap. 14. *Eburna.*] Per portam eburnam vana somnia emittuntur. De somni portis, vide Virg. lib. 6. Æneid. *Sunt geminæ somni portæ, &c.*

45. *Si quis infamem.*] Si quis in potestatem mihi redigat taurum turpem, & infamem: Enitar, &c.

47. *Frangere enitar.*] Cornua discerpere. Est hoc inprimis muliebre, ut suis manibus injurias ulcisci cupiant. *Modo multum amati.*] Cujus ori flores virgo admoverat, cujus cornua floribus cinxerat, cujus pectora manibus plauserat. *Modo multum amati.*] Paulò ante.

48. *Cornua tauri.*] Bland. omnes habent *monstri.* cum adnotatione, alias *tauri*, nec displicet. *Cruquius.*

49. *Im-*

Impudens liqui patrios penateis,
Impudens Orcum moror. ô Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones.
Antequam turpis macies decenteis
Occupet malas, teneræque ſuccus
Defluat præda, ſpecioſa quæro
Paſcere tigreis.
Vilis Europe, pater urget abſens:
Quid mori ceſſas? potes hac ab orno
Pendulum zona bene te ſecuta,
Lædere collum.
Sive te rupes & acuta leto
Saxa delectant, age te procellæ
Crede veloci: niſi herile mavis

Car-

49. *Impudens liqui patrios penates.*] Inverecunda ſum bifariam, quod patrem reliquerim, quodque poſt tale ſcelus admiſſum, maneam in vita.

50. *Orcum moror.*] Feſtus *Orcum* dici exiſtimat, quod ille Deus nos maximè urgeat, unde & *Vragus* dixiſſe veteres pro *Orcus.* Quid igitur, inquit Europa, mortem exſpecto? quin eam mihi ipſa infero? *Torrent. Orcum moror.*] Orcum, vel Plutonem morari, eſt, non mori cum oporteat.

51. *Utinam inter errem.*] Utinam errem nuda inter leones, atque ab iis devorer, antequam contabeſcam.

53. *Antequam turpis.*] Puellaris cura; ut integra enim forma pereat, deos rogat.

54. *Malas.*] Maxillas pulchras. *Teneræque.*] Antequam viriditas, vel pulchritudo mihi dilabatur, cupio prædæ eſſe tigribus & leonibus.

57. *Vilis Europe.*] Perdito jam virginitatis flore, vilem ſe ac contemptam vocat. Lambinus *Europæ* tertio caſu legendum putat, ut vilem ei patrem Agenorem fuiſſe dicat, quæ debitæ patri pietatis, uſque adeo non meminerit, ut raptori ſe permitteret. *Torrentius. Vilis Europæ.*] Nam & ipſe pater tuus (qui tibi Europæ vilis fuit, dum præ tauro ipſum contempſiſti) ille abſens urget ac ſtimulat te ut moriaris: *Lubin. Vilis Europæ.*] Pater meus abſens corpore, ſed animo præſens, vilis habitus, & neglectus mihi Europæ ſuæ filiæ me urget, proſequitur, & flagitii conſcientia excruciat.

58. *Quid mori.*] Europa ſeipſam alloquitur.

60. *Lædere collum.*] Muretus legit *elidere collum. Lædere collum.*] Te ſuſpendere potes zona (in uſum laquei) quam tecum commode attuliſti.

61. *Sive te rupes, &c.*] Quale Leucatæ olim promontorium in Acarnania ad ſinum Ambracium, cum Apollinis templo: unde Sappho olim & Cephalus amoris impatientia ſeſe præcipitarunt. *Torrent. Acuta letho.*] Quæ ſaxa, ut morbi acuti, te celeriter exaniment.

63. *Crede veloci, niſi.*] Committe te

pro-

Carpere pensum,
Regius sanguis, dominæque tradi
Barbara pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, & remisso
Filius arcu.
Mox ubi lusit satis, Abstineto,
Dixit, irarum, calidæque rixæ,
Quum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis esse nescis?
Mitte singultus: bene ferre magnam
Disce fortunam: tua sectus orbis

No-

procellæ, quæ te scopulis illidat. *Herile mavis.*] Nisi mavis lanam certo pondere traditam, & ab hera imperatam in fila ducere.

65. *Regius sanguis.*] Regis filia.

66. *Barbara.*] Immiti. *Pellex.*] Concubina mariti. *Querenti.*] Europæ querenti.

67. *Perfidum ridens.*] Aptum Veneris epithetum est: & Veneris ille risus dolosus esse creditur. Id vero propriè *renidere* dicebant veteres. Passeratii sententia, qui *perfidum* cum *querenti* conjunxit, relata à Lambino, mihi non placet. Ridebat autem Venus quod Jovis amoribus favens, virginem tam lepide decepisset. *Torrent. Perfidum ridens.*] Ridens perfidè, & dolosè, non ex animo.

68. *Filius arcu.*] Aderat Cupido; arcu suo jam laxato sagittariorum more, ubi jaculari desinunt.

69. *Mox ubi lusit.*] Postquam Venus Europam satis est ludificata. *Abstineto irarum.*] Poëta Græco more locutus est, quemadmodum lib. 2. Od. 9. *Desine mollium Tandem querelarum. Rixam* cum dicit, puellæ minas respicit, quæ laceraturam seriò se Tauri cornua jactitaverat. *Torrent. Abstineto.*] Abstineto ab iris, est Hellenismus Genitivus pro ablativo, ut ἀπέχου τῶν ὀργῶν.

70. *Calidæque rixæ.*] Rixæ, quæ venit à calore sanguinis.

71. *Quum tibi.*] Antiqui interpretes *Non tibi* legunt, nec sane displicet, nihil muto tamen. *Torrent. Quum tibi.*] Ironicè. nam anteà minabatur se cornua Tauri fracturam.

73. *Uxor invicti Jovis.*] Vel Græco more hic quoque locutus est, ut Lambinus censet, οὐκ οἶσθα τοῦ Διὸς γυνὴ οὖσα; id est, *An te Jovis uxorem esse ignoras?* Vel quod ego malim, eam rogat an ita se gerere non queat, ut Jovis uxorem decet. Nec erraverit fortasse, qui ad veram historiam hîc respexisse Horatium credat, ut Jupiter Cretæ rex, nave, cui Taurus insigne fuit, eam ex Phœnicia in Cretam transvexerit, atque uxoris loco habuerit. *Torrentius. Uxor invicti Jovis.*] Nescis te gerere tanquam uxorem invicti Jovis.

74. *Mitte singultus.*] Singultus omitte. *Benè ferre.*] Disce secundam fortunam ferre moderatè, & compositè, quod non est cujuslibet.

75. *Tua sectus orbis.*] Una pars orbis in tres divisi, tuo nomine appellabitur Europa, altera Asia, tertia dicetur Africa.

1. *Festo*

Nomina ducet.

ODE XXVIII. συμβουλευτική.

Ad LYDEN.

Hortatur Lyden, diem Neptuno sacrum, in potu & cantu hilariter transigere.

FESTO *quid potius die*
Neptuni faciam? prome reconditum
Lyde strenua Cæcubum,
Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem
Sentis: ac veluti stet volucris dies,
Parcis deripere horreo

Cef-

1. *Festo die Neptuni.*] Ejus festi meminit Plin. lib. 18. cap. 13. raporum naporumque sationem justam esse dicens, inter duorum numinum dies festos, Neptuni atque Vulcani. Columella verò locis riguis ab solstitio, siccis ab ultima parte Augusti, vel prima Septembris. Hinc qua anni parte *Neptunalia* fuerint, Lector cognoscet. *Torrentius. Festo quid potius die.*] Ordo est, Lyde prome reconditum vinum Cæcubum (ut bibam) quid enim potius festo Neptuni die facere possum? *Quid potius die.*] Erotema deliberantis est de re certa: ita namque fere fit in otio, ut sodaleis interrogemus ea de re, quam & apud nos statuimus, & eis non ingratam fore judicamus. *Cruquius.*

3. *Strenua.*] Strenuè, mox.

4. *Munitæque adhibe vim.*] Aliis verbis idem dicit, quod Ode 21.

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro.

Munitæque adhibe vim sapientiæ.] Sapientiæ septæ, ac munitæ contra voluptates vim infer, eamque vino, & lætitia expugna, ut joco, & ludo aliquis sit locus.

5. *Inclinare meridiem.*] Sentis diem decrescere, & ad occasum vergere.

6. *Ac veluti stet.*] Ac quasi dies non celeriter abeat, parcis, &c. *Stet volucris dies.*] Venuste; nihil enim horis velocius. At Lyde, quamquam labi tempus sentiret, nihilo magis properabat, quam si staret. Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 4. *Torrent.*

7. *Parcis deripere.*] Pro rapere de horreo. Cessas deripere horreo vini cadum Bibuli consulatu reconditum. *Deripere horreo.*] Cum dicimus *horreum* proprie frumentarium intelligitur; quod à *farre*, quo solo utebantur antiqui, *farreum* vocabant, teste Festo. *Cella* vero proprie vinaria est. *Horreum* tamen hoc loco Horatius pro vini apotheca dixit, ut Od. 12. lib. 4. Atque ita etiam Jurisconsulti quarumcunque mercium *horrea* dicunt, unde & *horrearii*, eorum custodes: cum vero de vino agitur, addunt *vinarium.* Qua verò ædium parte vini apothecas habuerint veteres, dubitari possit: eas vero editiore aliquo loco fuisse putaverim, maxime si vina in multam usque ætatem servari vellent. Quamquam apothecarum habendarum ratio diversa semper fuit, pro locis regioni-

Cessantem Bibuli consulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
Neptunum, & virideis Nereïdum comas:
Tu curva recines lyra
Latonam, & celeris spicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgenteisque tenet Cycladas, & Paphon
Junctis visit oloribus.
Dicetur merita Nox quoque nænia.

ODE

gionibusque; & quod ante omnia considerari debet, pro ipsius vini natura. nam quo validius, eo melius cælum fert. Plin. lib. 24. cap. 21. *Torrentius.* *Horreo.*] Antiqui in horreis testas vini condebant.

8. *Bibuli consulis.*] Consul fuit M. Calpurnius Bibulus cum C. Julio Cæsare A.V.C. DCCXIIII. *Cessantem Bibuli Consulis amphoram.*] Amphoram, quæ diu remanserat in vini Apotheca.

9. *Invicem.*] Per vices, vicissim.

10. *Neptunum, & virides.*] Deum marinum Saturni filium in diei festi honorem. *Virides comas.*] Vide quæ notavimus lib. 1. Od. 17. *Vitreamque Circen.* *Nereïdum comas.*] Nereïdes sunt maris Nymphæ Nerei filiæ.

11. *Tu curva recines lyra.*] Tu iterum, iterumque canes.

12. *Celeris Cynthiæ.*] Luna enim nihil celerius, quæ quia terris proxima, inde in montibus perpetuo versari creditur. Spicula quoque ei perinde, ut Soli dantur; unde ἰοχέαιραν Græci, Latini *jaculatricem* vocant. *Torrent.* *Cynthia.*] A Cyntho monte Deli, Diana appellatur Cynthia, quæ *celeris* dicitur, quia venatrix est.

13. *Summo carmine Cnidon.*] Meliores libri *Gnidon*, & mox *Paphum*. Utraque insula Veneri dicata. Quod autem *summo carmine* Venerem cantari vult, id amantem decet. Alioqui tres in convivio statui solere crateras tradunt, primum Mercurio, secundum Gratiis, tertium Jovi Liberatori: quorum unus amotis epulis libationi & invitationi relinquebatur. qua de re etiam Turneb. lib. 21. cap. 13. Quamquam nihil certi de his tradi potest. Nam pro sua quisque religione aliter atque aliter factitabant. *Torrent.* *Summo carmine.*] Ultimo, seu supremo carmine, extrema carminis parte, Venerem celebrabimus. quæ tenet Cnidon urbem Cariæ. Vide Od. XXX. lib. 1.

14. *Cycladas, &c.*] Vide Od. 14. lib. 1. *Paphon.*] Urbem in Cypro clarissimam.

15. *Junctis visit oloribus.*] His, non obscure notat Venereum carmen junctim canendum, idque fore supremum: ait enim noctem desiderare suam næniam, quasi velit in gremio Lydæ velut in cunis vagire sopirique. & nescio an non alludat ad eam cantionem, qua nutrices uti solent, infantibus sopiendis & demulcendis. *Cruquius.* *Oloribus.*] Junctis Cygnis, quibus ad currum suum trahendum utitur Venus. vid. Od. 1. lib. 4.

16. *Nænia.*] Nox etiam cantabitur carmine debito, tristi scilicet, & lugubri, quod somno, & tenebris (quæ sunt mortis imago) optimè convenit. Quid *Nænia*, ante vidimus lib. 2. Od. 1.

I. Tyr-

ODE XXIX. ἐπιδειπνικὴ.

Ad MÆCENATEM.

Invitat eum ad cœnam hilarem, publicis curis omissis.

TYRRHENA *regum progenies, tibi*
Non ante verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum; &
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. eripe te moræ:
Ne semper udum Tibur, & Æsulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.

Fasti-

1. *Tyrrhena regum progenies.*] Ab Hetruscis regibus oriunde, sic Od. 1. lib. 1. Ordo est: O Mæcenas Tyrrhena progenies regum, jamdudum apud me est tibi lene merum, non ante verso cado, cum flore rosarum, & balanus pressa tuis capillis. *Tibi.*] In tuum honorem.

2. *Non ante verso cado.*] Cadi autem sive amphoræ os superne erat, ut verti necesse esset, quo depromi vinum posset; & tanto quidem altius, quo plus inde depromeretur. Ut autem *cadum vertere*; sic & *crateras vertere* dicebant, pro ebibere, quod pari ratione vinum ebibendo scyphum inverterent. Hinc porro factum, ut *vertere fundo* dixerit Virg. pro funditus destruere, ducta, ut arbitror, ab inversis cadis metaphora. *Torrent. Non ante verso.*] Cado non ante prompto, in eumque diem asservato; cado non ante inverso ad vinum depromendum.

4. *Pressa tuis balanus.*] Glans ngguentaria pressa, id est, oleum balanium ex ea expressum pro capillis tuis. *Balanus.*] Βάλανον vocant Græci, quam Latini *glandem*, earum scilicet arborum fructum, quas *glandiferas* inde appellamus, qualis *quercus*, *robur*, *&c.* Verum hoc loco βάλανος μυρεψική intelligenda est, id est, *glans unguentaria*, quam uno verbo μυροβάλανον vocat Plin. lib. 12. cap. 21. Ea porro à diversis regionibus ubi nascitur, & *Æthiopica*, & *Arabica* & *Syriaca* nominatur. Sed laudatissima, à Petra, oppido juxta Judæum, *Petræa*, unde expressum *oleum Balaninum* dicitur, in unguentis laudatum. Tale igitur se Mæcenati suo servare hic ait Horatius. Vide & Plin. lib. 13. cap. 1. & lib. 23. cap. 4. *Torrent.*

5. *Jamdudum apud me est.*] Jam diu domi meæ est. *Eripe te moræ.*] Hoc est, iis rebus, quæ tibi sunt in mora, quæ te remorantur, & detinent, quo minus ad nos venias. *Cruquius. Eripe te moræ.*] Te nihil impediat, quo minus ad nos venias.

6. *Ne semper Æsulæ.*] Libb. MSS. omnes habent *Nec semper*, aut *Non semper*. Tum *Esulæ* etiam aut *Essulæ*. Sed nihil muto. *Torrent. Udum Tibur.*] Udum propter copiam aquarum, quæ faciunt Tibur insalubre. *Æsula.*] Æsula est oppidum in latere montis collocatum, Tyburi propinquum.

8. *Telegoni juga.*] Et Tusculum, urbem conditam à Telegono Ulyssis ex Circe filio; qui patrem imprudens interfecit.

9. *Fasti-*

Fastidiosam desere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum, & opes, strepitumque Romæ.
Plerunque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo sub lare pauperum
Cœnæ, sine aulæis & ostro
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromedes pater
Ostendit ignem: jam Procyon furit:
Et stella vesani Leonis;
Sole dies referente siccos.
Jam pastor umbras cum grege languido,
Rivumque fessus quærit, & horridi

Du-

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Copiam, quæ fastidium parit. Nam copia satietatem, satietas parit fastidium.

10. *Molem propinquam nubibus.*] Turrim in hortis tuis in sublime exstructam, unde totam fere Romam prospicis. Quamquam divitum omnium ædes turrium instar errant, ut lib. 1. Od. 4. ostendimus. Tandem vero ob frequentes ruinas ab Augusto cautum, ne ædes altius pedes 70. tollere liceret. Suet. cap. 89.

12. *Fumum.*] Auram popularem, vel ambitionem, per Metaph.

13. *Vices.*] Varietates quæ tædium tollunt.

14. *Mundæque parvo.*] Cœnæ frugales, quæ sunt neque sordidæ, neque nimis sumptuosæ.

15. *Ostro.*] Sine vestibus purpureis.

16. *Sollicitam explicuêre frontem.*] Frontem tristem exhilararunt: lætitia frontem explicat, mœstitia in rugas contrahit. *Explicuêre frontem*] *Explicare & exporrigere frontem* lætitiæ signum est, *contrahere* diversum. Ex fronte certe quo quisque animo sit perspicitur. *Torr.*

17. *Andromedes pater.*] Andromedes Cephei Æthiopum regis ex Cassiope filia, Perseo à quo liberata erat, nupsit: ac tandem beneficio Minervæ & ipse & Cepheus, una cum uxore & filia, in cælum sublati & astris inserti sunt. Et Cepheus quidem à tergo minoris ursæ constitutus, & circulo Arctico ita inclusus; ut præter caput & humeros ejus nihil occidere videatur. Eamque ob causam, ut puto, *occultum ignem* dixit Horatius. *Torrentius.* Cruquius exponit *occultum*; corporibus noxium; eo quod ea sidera ex occulto lædant. *Pater.*] Cepheus Æthiopum rex inter sydera collocatus.

18. *Ostendit ignem.*] Denuntiat æstatem. *Procyon furit.*] Anticanis: stella est quæ ante Caniculam oritur.

19. *Et stella.*] Signum septentrionale, in quo fit solstitium æstivum.

20. *Siccos.*] Dies æstuosas.

21. *Languido.*] Grege æstu solis fatigato.

22. *Horridi Sylvani.*] Sic libb nostri omnes; Lambinus etiam *horrida* legi affirmat. *Sylvanos* autem cum dicit, totum illud capripedum genus intelligit: *Torrent:*

23: *Syl-*

Dumeta Sylvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat status,
Curas; & urbi sollicitus times,
Quid Seres, & regnata Cyro
Bactra parent, Tanaïsque discors.
PRUDENS *futuri temporis exitum*
Caliginosa nocte premit Deus:
Ridetque, si mortalis ultra
Fas trepidat. quod adest, memento
Componere aequus: caetera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruscum
In mare, nunc lapides adesos,
Stirpeisque raptas, & pecus, & domos
Volventis una; non sine montium

Cla-

23. *Sylvani.*] Sylvano conſecrata ſunt dumeta, quæ ſua denſitate ſolem excludunt.

24. *Taciturna ventis.*] Murmur non edens: ſignificat Poëta tempus ventoſum jam tranſiiſſe.

25. *Tu civitatem.*] Vide ſupra Od. 8. *Mitte civiles ſuper urbe curas.*

27. *Seres, & regnata.*] Populi Aſiæ Scythicæ, à Sera urbe ſic dicti.

28. *Bactra parent.*] Tu curas, quid Seres, & Bactra præparent, in quibus Cyrus regnabat. *Tanaiſque diſcors.*] Ob Scythas tunc cum Parthis Mediſque diſcrepantes. *Scythicum* certè *amnem* alibi appellat. *Torrent. Tanaiſque diſcors.*] Fluvius Aſiam ab Europa diſterminans, qui perluit populos diſcordes, & belligerantes.

30. *Caliginoſa nocte.*] Exitum nobis ignotum volvit.

31. *Ultra.*] Ultra id, quod ei licet, laborat.

32. *Quod adeſt, memento, &c.*] Monent hoc proverbia Græcis celebrata, *τὸ παρὸν εὖ ποιεῖν, καὶ τὸ παρὸν εὖ τιθέναι.* nempe ut, quod adeſt, boni conſulamus, rebuſque præſentibus acquieſcamus. Nam & quod præteriit redire nequit, & futura in noſtra non ſunt poteſtate. Unde elegans ille apud Athenæum verſiculus, lib. x.

Καὶ τοῖς παροῦσι τὸν βίον διάπλεκε.

Quod adeſt, memento.] Quod præſens eſt, memento adminiſtrare, & cum æquitate, & tuo arbitratu finire.

33. *Cætera fluminis.*] Futura curſum ſuum habent, inſtar fluminis delabentis in mare Tyrrhenum: nunc placidè & quietè, nunc rapidè, & violenter.

35. *Cum pace.*] Placide *ἡσύχως* ſeu *ἡσυχῆ.*

36. *Nunc lapides adeſos.*] Deſcriptio perelegans inundationis fluvialis, quæ ex altis decidens rupibus, quicquid obvium eſt ſecum trahit. *Cruquius. Lapides adeſos.*] Excavata rupium ſaxa.

37. *Stirpeſque raptas.*] Arbores extirpatas.

40. *Cum*

Clamore, vicinæque ſylvæ:
Cum fera diluvies quietos
Irritat amneis. ILLE *potens ſui,*
Lætuſque deget, cui licet in diem
Dixiſſe, vixi: cras vel atra
Nube polum pater occupato,
Vel ſole puro: non tamen irritum,
Quodcunque retro eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &

Lu-

40. *Cum fera diluvies.*] *Diluvies* dixit, ut *illuvies, proluvies*, neque hoc tantum loco, ſed & lib. 4. Od. 14.

——— *Horrendamque cultis*
Diluviem meditatur agris.

Nonius tamen *diluvium* frequentius uſurpari ait: quo ſane Virgil. uti maluit lib. 12.

—— *Non ſi tellurem effundat in undas*
Diluvio miſcens.

Atque ita *proluvium* quoque dixere veteres, teſte Nonio. *Torrent.* *Quum fera diluvies quietos.*] Cum tempeſtas incitat & quaſi ad iracundiam provocat amnes quietos, id eſt, cum diluvies ex imbribus oritur.

41. *Irritat amnes.*] *Irritare*, vel ab ira, vel ut Donatus vult, à canibus deductum; qui reſtrictis dentibus *r* litteram imitantur, quam ideo caninam appellamus. Quin & ejus litteræ ſono provocati irruunt. Sed Cruquius deducit à verbo, *ruo*, cum præpoſitione *in*, quaſi *inritat*: ita ut inritate ſeu *irritare*, ſit incitare, provocare, laceſſere. *Diluvie* autem *irritantur amnes*, quod lapſis de cælo imbribus, novo aquarum agmine aucti, ad ſtragem inferendam provocari quodammodo videantur. *Torr.* *Ille potens ſui.*] Ille liber eſt, & compos ſui juris, hilariſque vivet, cui licet dixiſſe, vixi in diem, id eſt, bonis præſentibus fruor, futura non curo.

42. *Cui licet in diem.*] Quare tantum boni contingere ei dicit, qui in diem vivat? quoniam, ut ante dictum, ſumma tranquillitas eſt, præſentibus acquieſcere, & omnia virtuti, nihili fortunæ tribuere, quæ ſolida ac vera animi ſua ſorte contenti lætitia eſt. *Torrent.*

43. *Cras vel atra.*] Cras, ſit cœlum nubilum an ſerenum, nihili æſtimat, id eſt, non pendet ex fortunæ inconſtantia, ſed parvi facit, utrum adverſa ſit, an felix futura fortuna.

44. *Polum pater.*] Cœlum atra nube Jupiter occupet.

45. *Non tamen irritum.*] Hoc ſolum noſtrum eſſe dicit, quod viximus: quæ ſententia, niſi eam ex Sardanapali moribus aſtruamus, minime damnanda eſt. Nam quod rectè feceris, id merito factum gaudeas: nullum enim in præterita fortunæ jus competit. *Torrentius.*

46. *Quodcunque retro eſt.*] Quodcunque jam præterit, non poteſt mutari.

47. *Diffinget.*] Neque deſtruet, vel immutabit.

49. *Sævo læta negotio.*] Fortuna in rebus adverſis gaudens ſævire, & pertinaciter ludere ludum novum. *Juven.*
Quoties voluit fortuna jocari.

53. *Læ-*

Ludum insolentem ludere pertinax,
Transmutat incertos honores;
Nunc mihi, nunc alii benigna.
Laudo manentem: si celereis quatit
Pennas, resigno quæ dedit: & mea
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem sine dote quæro.
Non est meum, si mugiat Africis
Malus procellis, ad miseras preces
Decurrere, & votis pacisci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præsidio scaphæ

Tu-

53. *Laudo manentem.*] Rectè ex Stoïcorum sententiâ. Vir sapiens enim divitias honeste partas non aspernabitur; sed ita se comparabit, ut nulla sua culpa auferri eas, non moleste ferat. *Levis enim est fortuna, cito reposcit quæ dedit.* Torrent. *Manentem.*] Fortunam stabilem. *Si celeres quatit.*] Si fugit & adversa est.

54. *Resigno quæ dedit.*] Dicimur & ea *signare*, quæ signo impresso claudimus, & ea quæ in rationes accepta ferimus: contra vero *resignare*, quæ vel aperimus, ut puta testamenti tabulas, vel expungimus aut reddimus: atque ita *scribere* aut *rescribere*, ut lib. 2. Serm. 3. videbimus. *Torr. Resigno.*] Reddo. *Et mea.*] Et meis me viribus orno, non rebus externis; est Metaph. ducta à vestibus, quibus involvimur.

55. *Virtute me involvo.*] Hoc est, munio & defendo adversus Fortunæ injurias, cui nihil in me posse permitto. *Probamque pauperiem.*] Honestæ paupertati me familiarem facio, ejusque vel nudæ ac prorsus indotatæ contubernium exopto, atque ei me mancipo. *Torr. Probam pauperiem.*] Pauperiem cum virtute conjunctam sine opibus quæro.

57. *Non est meum.*] Quippe qui Fortunæ servire nolim. *Non est meum.*] Nec vitæ, nec propositi mei est, navigationis periculo me committere, ut rem augeam. etenim pauper esse malo. *Africis procellis.*] Vel à vento Africo, vel ab Africa terra. *Torrent.*

58. *Malus.*] Arbor navis.

59. *Votis pacisci.*] Ut in magna tempestate navigantes solent. *Tunc enim præcipue votorum locus est, cum spei nullus est,* ut eleganter Plin. lib. 8. cap. 10. *Torr. Et votis pacisci.*] Cum diis quodammodo votis, & precibus pacisci, ne merces meæ in mari pereant.

60. *Cypriæ, Tyriæque merces.*] Merces Cypriæ, pro mercibus quibuscunque, species est pro genere.

61. *Avaro mari.*]. Mari insatiabili, quod omnia absorbet.

61. *Tunc me biremis.*] Interpretes ea quæ sequuntur dici volunt εἰρωνικῶς ut ridendo dicat, tunc scilicet, cum voti se reum fecerit, deorum beneficio enavigaturum. Placet, nam jam ad preces se venturum negaverat. *Torr. Tunc me biremis præsidio.*] Quando maris periculo me expono, tunc Aura, & geminus Pollux feret me per Ægæos tumul-

Q tus

Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminusque Pollux.

ODE XXX. Ἀπολειστικὴ, προσφωνητικὴ καὶ εὐχαριστική.

Ad MELPOMENEM MUSAM.

Horatius Lyricos versus scribendo, æternam gloriam est consecutus.

EXEGI *monumentum ære perennius,*
Regalique situ Pyramidum altius;
Quod non imber edax, non Aquilo impotens
Possit diruere, aut innumerabilis
Annorum series, & fuga temporum.
Non omnis moriar: multaque pars mei

Vi-

tus tutum præsidio biremis scaphæ, quod nunquam est futurum. *Scaphæ.*] Scapha parva navis est, qua tutò navigare potest nemo in mari Ægæo.

63. *Ægæos tumultus.*]. Sic ventorum Ægæo mari depræliantium motus vocat. Est autem Ægæum admodum procellosum ac periculosum nautis. Nomen ergo quidam deducunt ab Ægæo patre Thesei, alii à scopulo capræ similitudinem præferente: quidam ab αἶγες, quod apud Dores fluctus significent, unde αἰγίζω & ἐπαιγίζω. Denique Strabo Ægæi maris nomen ab Ægis, Eubœæ insulæ oppido, dictum mavult. Et Græci sane non Αἰγαῖον, sed Αἰγαῖον scribunt, ita ut Strabonis sententia cæteris præferenda videatur. Αἰγαὶ enim oppidi nomen. Scribendum ergo *Ægæum*. Torrent.

64. *Geminusque Pollux.*] Castor & Pollux gemini nati nautis favent.

---

1. EXegi *monumentum.*] Sic de Metamorphoseôn libris, Ovid.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetustas.

Exegi monumentum.] Perfeci carminum volumen, ingenii mei monumentum æneis statuis durabilius.

2. *Regalique situ.*] Dixit *situm Pyramidum*, ut castrorum oppidorumque situm dicimus: *regalem* addens, quod Pyramides regum Ægypti peculiare quoddam monumentum extiterint, eorumque pecuniæ stulta atque otiosa quædam ostentatio, quarum una in altitudinem CCCLXIII. pedum ascenderit. Merito ergò Pyramides inter orbis miracula recensebantur. Plin. lib. 36. c. 12. *Torr.* *Regalique situ Pyramidum altius.*] Altius regali constructione pyramidum, quæ sunt regum Ægyptiorum sepulchra.

3. *Aquilo impotens.*] Ut Epod. 16.

—— Nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.

Impotens.] Aquilo vehementer sæviens, ut qui sibi non possit temperare.

5. *Annorum series.*] Temporis longinquitas, & cursus temporum.

6. *Non omnis moriar.*] Non totus moriar. *Multaque pars mei.*] Mens vel ingenium.

7. *Vi-*

Vitabit Libitinam: usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine Pontifex.
Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,
Et qua pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens

Prin-

7. *Vitabit Libitinam.*] Cælius lib. 29. cap. 18. locum exponit. *Vitabit Libitinam.*] Effugiet mortem. Libitina est dea funerum. significat etiam capulum, vel feretrum, in quo cadavera efferuntur ad sepulturam. *Usque ego postera.*] Nam ego postera futurorum hominum laude semper renovatus & recens, incrementum sumam, usque dum imperii Romani æterni, futura memoria est, & donec Pontifex Max. Idualia celebrabit, & cum tacita & verecundâ, propter sacrorum reverentiam virgine Vestali, in Capitolium ad sacra facienda ascendet. *Lubin. Usque ego postera.*] Semper ego recens crescam postera laude, dum pontifex scandet Capitolium cum tacita virgine.

8. *Recens.*] Non senescens. *Dum Capitolium Scandet.*] Per Capitolium, urbis atque Imperii æternitatem intelligo. Tum in omnibus sacrificiis publicis Vestales intervenisse constat. Posset & eò referri, quod virgo Vestalis à Pontifice capta, atque in atrium Vestæ deducta, inde forte diis supplicandi caussa in Capitolium ascendebat. Sed quomodocunque ascenderit, nominis sui perpetuitatem Poëta iis verbis significat. Romam enim credebant æternam fore. Hinc illæ numismatum inscriptiones, ROMA AETERNA. *Tacitæ* autem epithetum meritò Virgini Vestali tribuit, quod sacrorum consciam, &

Trojanam sola cui fas vidisse Minervam,

nihil magis quam silentium deceat. *Torrent. Dum Capitolium.*] Donec Imperium Romanum durabit.

9. *Scandet cum.*] Dum pontifex ascendet in Capitolium ad sacra Idualia peragenda cum virgine Vestali tacita, id est, cum virgine tacente, dum sacra celebrantur. *Cum tacita Virgine.*] Turneb. lib. 17. cap. 7. & lib. 20. cap. 35.

10. *Dicar, qua violens.*] Ordo est, Ego potens, ex humili princeps, dicar deduxisse Æolium carmen ad Italos modos, quà obstrepit violens Aufidus, & quà pauper aquæ Daunus regnavit agrestium populorum. *Aufidus.*] Violentus Apuliæ fluvius, ubi natus est Horatius.

11. *Pauper aquæ Daunus.*] Quia aridæ ditioni præfuit. Nam ad *Aufidum* Apuliæ fluvium quod attinet, quamquam is Dauni regna præfluebat, non ideo minùs æstuosa Apulia. Vide lib. 1. Od. 14. *Torr. Daunus agrestium.*] Daunus rex Apuliæ fuit, à cujus nomine fluvius sic appellatus est, qui fluvius ob vehementes ibi calores pauper aquæ dicitur.

12. *Regnavit populorum.*] Sic prisci quoque interpretes legerunt, nec primus hunc locum ex Servio restituit Lambinus. Libri tamen MSS. omnes, quos videre contigit, *regnator* habent: tantum potuit Grammaticorum audacia. Solent autem nobiles Poëtæ hujusmodi locutionibus hic illic aspersis excitare Lectorem; idque vel subaudiendo aliquid, vel imitatione Græcorum. Tale illud Virgilii:

Justitiæne prius mirer, belline laborum?
Et:

— *Nec veterum memini lætorve malorum.*

Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, & mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Q. HO-

Et:

Implentur veteris Bacchi pinguisque ferinæ.

Sic *desine querelarum*, *Abstineto irarum*, *Invidit avenæ*, *Decipitur laborum*, *Soluti operum*, apud Horat. *Desipiebam mentis*, *Mille annorum vivunt*, *Pendet animi*, *Dignus salutis*, apud Plautum: & similia multa à Nonio congesta. *Torr.* *Regnavit populorum.*] Quidam legunt, *Regnator populorum. Regnavit populorum.*] Rex fuit agrestium populorum. Græca est structura, ἐβασίλευσε τῶν λαῶν. *Ex humili potens.*] Qui libertino patre natus, potens & clarus extitit.

13. *Princeps.*] Omnium primus. *Æolium carmen.*] Vide lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus querentem. Æolium carmen ad Italos.*] Carmine Æolio usus est Alcæus à Lesbo insula, in qua regnavit Æolus.

14. *Sume superbiam.*] Sume spiritus justos & tibi jure debitos, nempe ingenio partos. Nam cum Musam alloquitur, eamque laudat, sibi eodem tempore, eademque opera blanditur & favet. *Lamb.* *Sume superbiam.*] O Melpomene, sume superbiam, id est, gloriam, & nobilitatem quæsitam meritis, id est, virtutibus, & volens cinge mihi comam Delphica lauro.

15. *Quæsitam meritis.*] Hoc est, nobilitatem propriis virtutibus conciliatam, non majorum imaginibus. Nam eos nobiles dicebat esse Antisthenes, qui virtute præditi sunt. Habent enim id unde vera nascitur nobilitas. *Figulinus.* *Delphica lauro.*] Idem quod *Apollinea*, vel *Apollinari*. lib. 4. Od. 2.

16. *Lauro cinge, &c.*] Corona ex lauro consecrata Apollini, qui Delphis edidit oracula sub monte Parnasso, & summa veneratione ibi colebatur.

Torren-

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM LIBER QUARTUS.

Ode I. δικωλικὴ, ἐρωτική.

Ad VENEREM.

Horatius, jam ea se esse ætate, ut à rebus amatoriis,& carminibus ludicris alieno esse animo debeat, & tamen Ligurini vesano amore torreri dicit.

NTERMISSA *Venus diu,*
Rursus bella moves. parce precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ: desine dulcium
Mater sæva Cupidinum,
Circa lustra decem flectere mollibus

Jam

Orrentius scribit, Codicem Laurentianum, omnium fideliss. libro huic hunc præposuisse titulum: CARMINVM LIBER IV. AD FABIVM MAXIMVM. *Duo autem ea tempestate Fabii floruerunt, cognomine* Maximi. *Prænomen alteri* Quintus, *alteri* Paullus *fuit, uterque Quinti filius scribitur.*

2. *Bella moves.*] In militiam Veneris urges.

Militat omnis amans, & habet sua castra Cupido.

3. *Bonæ Cynaræ.*] Bene Lambinus *bonam* appellari ait, quæ Horatio nihil etiam adferenti sese fruendam dederit, rapax alioqui & avara. *Torrent.*

4. *Sub regno Cynaræ.*] Non tam hîc *regnum* ad graves & superbos amores, quam ad dignitatem, majestatem & benevolentiam Cynaræ declarandam pertinere videtur. *Cruq. Sub regno Cynaræ.*] Sub Cynaræ dominio. Qui amant, serviunt. Cymaram bonam appellat fortasse quod esset ipsi inter cæteros amatores benevolentior, idque sine mercede. *Dulcium Cupidinum.*] Et Cupidines quidem tot, quot amorum species esse nonnulli voluere: quibus initio nihil blandius; postquam verò admissi nos sub Veneris jugum pertraxere, tunc sentire quisque incipit in quantis versetur malis. *Torr.* Turn. lib. 28. cap. 10.

5. *Sæva Cupidinum.*] Venus aliquando crudelis est, & sæva inter dulces voluptates.

6. *Circa lustra.*] Cum nunc annos quinquaginta sim natus. *Mollibus Imperiis.*]

Jam durum imperiis. abi
Quo blandæ juvenum te revocant preces.
Tempestivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Comessabere Maximi:
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro sollicitis non tacitus reis;

Et

periis.] Non quæ animos molliant: sed quæ jam ante mollitos, hoc est, ætate ipsa pronos ac faciles ad amandum, decent. *Torr. Mollibus Imperiis.*] Imperiis voluptuosis, quæ molliunt animos.

7. *Jam durum.*] Me jam senio induratum.

9. *Tempestivius.*] Oportunius, tempore magis idoneo. *In domo Paulli.*] Paullum Fabium Maximum, Paulli, aut certè Quinti filium significat. Nam ea quæ sequuntur, ad illum qui quadriennio post sit factus Consul, referri nequeunt. *Torrent.*

10. *Purpureis ales oloribus.*] Lib. 3. Od. 28. olores etiam Veneris currui junxit. Verum quæritur quomodo *purpureos* vocet, cum cygni candor etiam proverbio locum fecerit: & Poëta ipse Ode ultima lib. 2. per *album alitem*, cygnum significaverit? Sunt qui *cygnos* ab *oloribus* differre velint, quod nec ego negaverim; sed Poëtæ tamen promiscuè usi sunt. His olim adductus rationibus Lambinus, *marmoreis* hîc reponendum esse censuit. Verum huic sententiæ exemplaria omnia repugnant. Cruquius verò Cytheram insulam, Veneri sacram, Porphyrin olim nominatam tradit, Plinio & Mela testibus: huc igitur respexisse Poëtam credit. Verum Porphyrionis hic & Servii 1. Æneid. opinio, ut simplicissima, sic & verissima, mihi placet, ut *purpureis* pro pulchris exponamus. Sic enim

—Lumenque juventæ Purpureum, &c.

Torr. Vel poëtica ad miraculum audacia est usus, ut quem rerum natura non procreat in eo avium genere colorem, eum fucaret. Turn. lib. 15. c. 22. & lib. 28. cap. 10. *Pulmann. Ales oloribus.*] Quæ velox es, & celeriter vehi soles in curru oloribus juncto.

11. *Comissabere.*] Lambinus contendit scribi debere *Comissari* aut *comassari*. Non enim hic agitur de epulis, aut diis ad epulas adhibendis; sed hoc dicit Horatius, Venerem tempestivius & oportunius suis artibus, suoque jure usuram in domo Paulli, quam in sua. *Lamb.* Ego ubique scriptum reperi *comessabere*, uti & in Suetonii Vitellio cap. 13. quem locum ibi vide. Tantum adjiciam *commessari* propriè post cœnam dici solere. *Torr. Commessabere.*] Jocabere, & libidinose vives.

12. *Torrere jecur.*] Cur iratis tumescere, sive ardere, & uri jecur dixerint auctores, lib. 1. Od. 13. declaravimus. id enim flavæ bilis, seu fellis potius folliculo, qui in medio hepate est, tribuimus. Vide & Od. 25. lib. 1. *Torrent. Jecur quæris idoneum.*] Jecur amoribus aptum. Jecur enim est sedes libidinis.

13. *Namque & nobilis, & decens.*] Paulus Max. juvenis nobilis, formosus, & facundus erat, quæ omnia exornant amantem.

14. *Et pro sollicitis.*] Et pro iis, quorum causa in periculo versatur, patronus non mutus, sed eloquens.

15. *Et*

Et centum puer artium,
Late signa feret militiæ tuæ.
Et, quandoque potentior
Largis muneribus riserit æmuli,
Albanos prope te lacus
Ponet marmoream sub trabe citrea,
Illic plurima naribus
Duces tura, lyræque, & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
Mistis carminibus, non sine fistula.

Illic

15. *Et centum.*] Et multis artibus instructus juvenis.

16. *Latè signa feret.*] Multum amabit, & animo libenti.

17. *Et quandoque.*] *Quandoque* pro *quandocumque*, etiam proximè sequenti Oda dici videbimus. Pro *largis* autem *largi* habent duo optimi codd. nec malè. *Torrent: Et quandoque potentior.*] Et quandocunque Paulus riserit, id est, hilaris erit, plus valens apud amicam, quam larga rivalis munera, ille marmoream eriget tibi statuam, propè lacus Albanos.

18. *Riserit.*] Lætus fuerit, ex eo scilicet, quod rivalis seu æmuli munera, quantumvis larga, nihil apud amicam valuerint, neque effecerint, ut minoris ab amica fiat, quam æmulus. *Lambin.*

19. *Albanos propè te lacus.*] Olim *Alba* inter montem excelsum lacumque magnum exstructa fuit. auctor Dionysius. Lacus ejus meminit Cic. lib. 1. De Divinatione. Verisimile autem est, eo loci suburbanum habuisse hunc Maximum. *Torrent.*

20. *Ponet marmoream.*] Tale illud Virg. Eclog. 7.

—— Custos es pauperis horti:
Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu
Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.

Sub trabe Cypria.] Plures quidem libri *Cypria* habent, sed duo meliores *Citria* & *Citrea*. Si quis *Cypriam* retinere malit (nam sic prisci legunt interpretes) æream fortassis interpretari liceat, quod Cyprus eo metallo abundet. Unde *ærosam* olim nominatam fuisse tradit Festus. Addet hoc quoque aliquid gratiæ, quod deæ ex Cypro usque insula illi longè gratissima, petitas trabes promittit. Atque ita sanè interpretari malim, quam pro æde, qualem in Cypro habuerit, ut quidam faciunt. *Citrea* tamen magis placet: Citrum enim & odoratissimam, & maximi pretii apud Romanos in delitiis fuisse, signant tabulæ, lectuli, mensæ Citereæ illæ memorabiles, de quibus Cicero in Verrem 6. Turn. l. 8. cap. 15. Plin. lib. 5. cap. 1. & lib. 16. cap. 43. *Trabem* autem cum dicit, ædem aut ædiculam Veneri dedicatam significat Horatius. *Torr. Cruq.* *Sub trabe Cypria.*] In templo arboribus odoratis ædificato.

21. *Illic plurima.*] Illic bibes naribus plurima ex thure sacrificia.

22. *Berecynthiæ.*] Tibiæ Phrygiæ, à monte Berecyntho, ubi primum inventa dicitur tibia.

24. *Non sine fistula.*] Tria hic organa musica enumerantur, lyra, tibia, fistula. quæ ut inter se differunt, ita ab aliis atque aliis inventa sunt. lyra enim

Illic bis pueri die
Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
In morem Salium, ter quatient humum.
Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec spes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero:
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua silentio?
Nocturnis te ego somnis
Jam captum teneo, jam volucrem sequor

Te

ab Apolline, seu, ut alii volunt, à Mercurio: tibia à Marsya, fistula à Pane. *Lambin.*

25. *Bis pueri die.*] Manè; & vesperi.

28. *In morem Salium.*] In morem Saliorum Martis sacerdotum saltabunt. *Ter quatient humum.*] Sic lib. 3. cap. 17.
Gaudet invisam pepulisse fossor
Ter pede terram.
Ad pedis enim ictum hoc referendum est.

29. *Me nec fœmina.*] Me nec fœmina juvat hoc, &c.

30. *Mutui.*] Ut mutuo amer ab ea, quam amavero.

31. *Nec certare.*] Nec juvat contendere poculis, nec caput in epulis coronare.

33. *Sed cur heu Ligurine.*] Quanto minus ætati suæ convenire amorem jam ante dixit, tanto potentiorem Ligurini pueri formam esse significat, quæ vel invitum trahat. De eodem mox, Od. XI. *Torr. Sed cur, heu.*] Apostrophe pathetica, ac si diceret, Eheu Ligurine, quamvis ætate jam ingravesco, amore tamen tui incensus ad pristinas revocor lascivias.

34. *Manat rara.*] Eadem vehementissimi amoris indicia, quæ ante retulit, lib. I. Od. 22. repetiturus Epod. XI. *Torrent. Rara meas lachryma per genas.*] Lachryma guttatim, & raro defluens, non amoris parvitate, sed ætatis verecundia. nam turpe est seni præ amore flere.

36. *Inter verba cadit.*] Cur lingua in medio sermone titubat? quod nimii amoris est indicium.

37. *Nocturnis te ego somniis.*] Quo quisque in studio diem conterit & quibus in curis est occupatus, eas res plerumque somniare solet:
An qui amant ipsi sibi somnia fingunt?
Virg, *Lambin. Nocturnis ego te somniis.*] Ego te (quem vigilans cupio) nocturno tempore plerunque somnio.

38. *Teneo, jam*] Tenere videor. *Volucrem sequor.*] Te ex meo complexu evolantem sequor, quasi ludentem in campo Martio, te sequor quasi denatantem in Tiberi, qui fluit juxta campum Martium, in quo juventus Romana se

cursu,

Te per gramina Martii
Campi, te per aquas dure volubileis.

ODE II. ἐγκωμιαστική.

Ad IULUM ANTONIUM, M. Antonii Triumviri filium.

Antiquos Poëtas & præcipuè Pindarum imitari periculosum est.

PINDARUM *quisquis studet æmulari,*
Iüle, ceratis ope Dædalea
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens, velut amnis imbres
Quem super notas aluêre ripas,
Fervet, immensusque ruit profundo

Pin-

cursu, lucta, equo, natatione exercebat. somnianti occurrebant. *Torrent.* Turn. lib. 28. cap. 10.

39. *Per gramina Martii.*] Studiis illis campestribus fortè Poëtam in sui amorem pertraxerat Ligurinus, quare &

40. *Dure.*] O Ligurine inexorabilis.

---

1. P*Indarum quisquis.*] Pindarum inter Lyricos Poëtas facile principem si quis imitari velit, is suos conatus irritos sentiat, ut olim Icarus volare tentans, in mare decidit.

2. *Ope Dædalea.*] Vel ad Dædali fabulam respicit: qui,

—— Fugiens Minoïa regna
Præpetibus pennis ausus se credere cælo est.

Vel quia artificiosa omnia *Dædala* vocamus. ut *Dædali ars* proverbio locum fecerit. *Ceratæ* quoque *pennæ*, pro cera illitæ atque annexæ. *Torrent.*

3. *Nititur pennis.*] Tres codices manuscripti Bland. hic & ubique in aliis odis, habent *pinnis* pro *pennis.* Cruquius. *Nititur pennis.*] Sustentatur pennis cera junctis Dædali patris artificio. *Vitreo daturus.*] Ponto pellucido instar vitri: vel potius ejusdem coloris cum vitro, quod ab Icaro mare Icarium est appellatum. *Daturus nomina.*] Hoc est, ut Icarus ille, qui ponto nomen dedit, periturus, atque impar discessurus. *Torrent.*

5. *Monte decurrens.*] Ordo est, Fervet Pindarus velut amnis monte decurrens, quem imbres aluêre super notas ripas, & ruit immensus ore profundo. Significat Horatius Metaphorice copiosam Pindari sapientiam, & celerem in dicendo ubertatem.

6. *Aluêre ripas.*] Duo vetusti codices habent *Saliêre.* quam lectionem non tam ineptam esse, quam Lambinus existimat, facile ostenderim, nisi *alendi* verbum hic mirifice placeret. Apud veteres enim *augere* significat: unde & *alescere* pro crescere, multis apud Lucretium locis. *Torr. Aluêre ripas.*] Ita auxêre, ut extra ripas erumpat.

7. *Immensusque ruit.*] Adeo, ut nonnullis nimis opima pinguique esse facundia

Pindarus ore;
Laurea donandus Apollinari,
Seu per audaceis nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisque fertur
Lege solutis:
Seu deos, regesque canit, deorum
Sanguinem, per quos cecidêre justa
Morte Centauri: cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:

Sive

cundia existimatus sit. *Gellius* lib. 17. cap. 10. *Immensusque ruit.*] Propter diluvium.

9. *Laurea donandus.*] Coronandus lauro Poëtis consecrata, vide Od. ult. lib. 3.

10. *Audaces dithyrambos.*] Hunc locum prolixè & pereruditè sanè explicat Turn. Adversf. lib. 1. cap. 4. Quanquam Dithyramborum ratio mihi, ut ingenue fatear, obscurissima est. Hoc tantum constat Bacchi laudibus carmen illud dedicatum fuisse, ita ut aliud nullum ejus argumentum quam *Liber pater* extiterit. Unde & nomen ei contigit; siquidem id cum Deo ipso commune est, quem *Dithyrambum* vocatum tradit, ob varias rationes: vel quod duabus veluti januis, semel ex matris utero, semel ex patris fæmore in vitam prodiit. Est & alia ratio quo simplicior, eo & melior, quod vino capti & pectora & ora simul aperta gerant. *Torr. Audaces nova.*] Dithyrambi vel numeris innumeris, & pedibus lege solutis constant, vel sunt versus valde vehementes ad animos concitandos. *Dithyrambis.*] Hic non dubitarim tam ad cantionem ipsam rhythmicam, quam ad chorum Bacchicum referri Dithyrambos; qui ad numeros ipse, nunc in dextrum, nunc in sinistrum, magno & corporis & vocis impetu contendebat: quod ideo inventum est, ne qua pars corporis religione vacaret, quasi penitus sacro numine afflati, & quodam furore capti essent. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. c. 17. *Cruq. Dithyrambos.*] Dithyrambi sunt metri genus liberius in honorem Bacchi compositum.

11. *Devolvit.*] Deorsum volvit, id est, verba grandia loquitur. *Numeris lege solutis.*] Atqui numeri sine lege esse nequeunt. *Legem* ergo intelligamus, qua Lyrici seu Melici versus adstricti sunt ob strophas illas & antistrophas sive conversiones, quas in Pindaricis carminibus cernimus. Dithyrambi enim multò concitatiores, ac veluti à Lymphatis effusi, majore licentia profluebant. *Torr. Fertur.*] Pindarus velut vates rapitur numerorum Dithyrambicorum majore licentia.

13. *Seu deos, regesque canit.*] *Deos* ut Apollinem: *Reges*, ut Hieronem Syracusanum, qui suo tempore regnavit in Sicilia. *Deorum sanguinem.*] Prisci autem reges illi omnes suam ad deos originem referebant. Et alioqui βασιλέας καὶ ἄνακτας vocabant Græci, viros quoscunque excellentes ac magna apud suos gloria præditos, quamquam non imperarent. *Torr.*

14. *Per quos cecidêre justa.*] Per quos (Herculem & Pirithoum) diviĉti sunt Centauri Thraciæ populi, qui à Poëtis finguntur esse media parte viri, & media equi, originem ab Ixione trahentes.

16. *Flamma Chimæræ.*] Per Bellerophontem

Sive quos Elea domum reducit
Palma cœlesteis: pugilemve, equumve
Dicit, & centum potiore signis
Munere donat:
Flebili sponsæ juvenemve raptum
Plorat, & vireis, animumque, moresque
Aureos deducit in astra: nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum;

Ten-

phontem cecidit Chimæra, cujus tria capita ignem efflant. vide Od. 27. lib. 1.

17. *Sive quos.*] Sive dicit, & laudat eos, quos victoria apud Elidem parta domum reducit cœlestes, id est, cœlestibus ob gloriam comparandos. *Elea cælesteis.*] De Elide, Peloponesi ad occasum & oppido & agro, multi multa scripsere. vide Plin. lib. 4. cap. 5. Hinc ergo *Eleus campus*, & apud Virg. *Eliades equæ, &c.* Appellat autem victores Olympiæ *Cælesteis*, quod deos gloria proximè contingant. si quidem idem erat vicisse in Olympiis, quod Romæ triumphasse. *Torrent.*

18. *Pugilemve, equumve.*] Lytici carminis materia,

Et pugilem victorem & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Pugilemve, equumve.] Seu pugilatu, seu equorum cursu superiorem dicit.

19. *Centum potiore signis.*] Hoc ideo dicit, quod victoribus omnibus statuæ publicè ponebantur. *Torrent.*

20. *Munere donat.*] Carminibus donat, quæ sunt centum statuis diuturniora.

21. *Flebili sponsæ.*] Dignæ fletu ac lacrymis: ut lib. 1. Od. 24.

Multis ille quidem flebilis occidit.

Flebili sponsæ.] Sive in Epitaphio exprimit ploratum flebilis sponsæ, propter juvenem sponsum immatura morte sibi ereptum.

22. *Vires, animumque.*] Sunt qui *vires* pro virtute exponant. Alii *vires animumque* pro animi viribus, hoc est, pro fortitudine accipiunt, quasi verò non etiam corporis vires sæpe laudet Pindarus. *Torrent.*

23. *Aureos deducit.*] Et bonos mores ejusdem juvenis effert ad astra. *Educit in astra.*] Sic quidem tres nostri codices: sed plures ac meliores *reducit* habent. ut lib. 2. Serm.

Dii tibi dent capta classem reducere Troja.

Ubi vulgati libri similiter *deducere* legunt. *Torrent.*

24. *Invidet Orco.*] Invidet morti, id est, à morte & oblivione eum vindicat.

25. *Multa Dircæum.*] Lycus Thebarum rex, repudiata uxore Antiopa, Dircen duxit. Antiopam compressit Jupiter, quam Dirce suspicata cum marito adhuc consuescere, in vincula conjecit. unde illa Jovis miseratione liberata, in Citheronem montem confugiens, Zethum ibi & Amphionem peperit. qui adulti, interfecto Lyco, matris æmulam, equi indomiti caudæ alligarunt. Quæ diu raptata, diis tandem commiserantibus, in fontem non procul à Thebis conversa, ei nomen dedit. Hinc *Amphion Dircæus.* Et *Dircæus cycnus* Thebani poëtæ seu Pindari, periphrasis

est;

Tendit, Antoni, quoties in altos
Nubium tractus: ego apis Matinæ
More, modoque,
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus, uvidique
Tiburis ripas, operosa parvus
Carmina fingo.
Concines majore Poëta plectro
Cæsarem, quandoque trahet feroceis
Per sacrum clivum, merita decorus
Fronde, Sicambros:

Quo

est: ut *Teïus cycnus* Anacreontis. Et cur cycnis comparentur poëtæ ante dictum est, lib. 2. Od. 20. Nunc addam simili ratione ob cantus dulcedinem, etiam *Sirenas* eos vocari. *Torr. Dircæum levat aura*] Pindarum Poëtam Thebanum, sic dictum à Dyrce fonte Thebano. *Cygnum.*] Poëtam. nam ut cygnus aura, & vento levatus in altum volat; sic Pindarus quoties deorum, & regum canit laudes, sua eloquentia sublimis volat, & suaviter canit.

27. *Nubium tractus.*] In eam usque regionem cœli, ubi nubes condensantur, id est, in cœlos ipsos. *Ego apis Matinæ.*] Ego, ut apis Calabra in Matino monte pascens, carpensque grata thyma, id est, scribens depresse, suavi tamen stylo fingo carmina, &c. *Apis Matinæ.*] Apis autem circà flores studium, & in congerendo melle sedulitas, meritò cum poëtarum oratorumque eloquentiæ suavitate comparatur. Quare & in Pindari & in Platonis labris apes consedisse memorantur; certum futuræ facundiæ auspicium. Plura Muretus Var. lect. lib. 8. cap. 1. *Torrentius.*

30. *Uvidi Tiburis.*] Tiburis aqua abundantis.

31. *Operosa carmina.*] Quæ plurimum operæ atque industriæ requirant: ut *operosas divitias*, quibus & parandis & conservandis plurimo labore opus sit, lib. 3. Od. 1. *Torrent.*

32. *Carmina fingo.*] Carmina compono laboriosa, existens parvus.

33. *Concines majore plectro.*] O Poëta, tu canes Cæsarem stylo grandiore, id est, carmine heroïco.

34. *Quandoque trahet.*] Quandocunque Cæsar merita laurea decorus, trahet per sacrum clivum *Sicambros*, id est, Germaniæ populos, quos hodie *Gheldrenses* appellamus.

35. *Per sacrum clivum.*] Non dubito, quin *clivum Capitolinum* viæ Sacræ adhærentem significet. Triumphantes enim ingressi urbem porta Triumphali, per Velabrum & Forum, ab æde Saturni juxtà Concordiæ & Jovis Tonantis, qua via Sacra clivo proxima erat, in Capitolium ascendebant. *Torrentius. Per sacrum clivum, &c.*] Per sacram viam triumphantes in Capitolium vehebantur.

36. *Sicambros.*] Hos *cæde gaudentes* vocat Od. libri hujus 14. Rheni ab utraque parte accolæ fuerunt; quos Drusus eodem quo Cheruscos & Suevos terrore subegit: Augustus postea ipsos ac Suevos in Galliam traduxit. Florus l. 4. Libri aliquot manuss. *Sigambros* legunt. *Torrent.*

37. Quo

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavêre, bonique divi:
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priscum.
Concines lætosque dies, & urbis
Publicum ludum, super impetrato
Fortis Augusti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum mea (si quid loquar audiendum)
Vocis accedet bona pars: & ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam recepto
Cæsare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non semel dicemus, Io triumphe,
Civitas omnis, dabimusque divis

Tura

37. *Quo nihil.*] Quo Cæsare.

38. *Bonique divi.*] Divi largi.

39. *Quamvis redeant in aurum.*] Quamvis redeant aurea sæcula, vel aureæ ætatis mores.

41. *Concines lætosque dies.*] Decantabis etiam festos dies, & publicam civitatis lætitiam pro Augusti reditu à diis impetrato, & concesso.

41. *Super impetrato reditu.*] Oda lib. præcedentis 14. lætitiæ ob Augusti reditum ex Hispania argumentum continet. Sed bello Cantabrico multis annis extracto, repetita interea Hispania, iterum desideratus, cum S. P. Q. Romani precibus rediturum se pollicitus fuisset, nec tam citò quam pollicitus fuerat rediisset, huic quoque carmini materiam præbuit. *Torrent.*

45. *Forum litibus orbum.*] Ob dies festos ac ludos publicos cessantibus judiciis. *Torrent. Litibus orbum.*] Et cantabis forum contentionibus vacuum, propter ferias, seu potius propter Cæsaris æquitatem.

45. *Tum mea (si quid loquar.*] Tum magna mei carminis pars addetur tuo poëmati, si quid loqui possum auditu dignum.

48. *Cæsare felix.*] Et Cæsare à periculis belli erepto, ego beatus, felix hæc canam. O Sol pulcher, id est, ô dies pulcher, laudibusque celebrande, quo victor Cæsar urbem ingressus est.

49. *Tuque dum procedis.*] Quis enim præter Imperatorem in triumpho procedit, cum in Capitolium vehitur? Cui nisi Imperatori triumphus clamatur? cujus denique gratia populus rem sacram facit, nisi ejus qui triumphat? Ad hæc omnia nunc de Iulo Antonio qui consul fuit DCCXIIII. anno, ad quem scribit, dicuntur, quem tantum ut Poëtam commendat. Sed certò credo scriptum fuisse *Duque*, extrita una, ut soler littera, quod est *Duxque*. Vera autem lectio est: *Duxque dum procedit, &c.* Heinsius. *Cruquius* legit, *Teque dum procedis. Tuque dum procedis.*] Et ô triumphe nos (omnis civitas) non semel dicemus Io, Io, triumphe.

52. *De-*

Tura benignis.
Te decem tauri, totidemque vaccæ,
Me tener solvet vitulus relicta
Matre, qui largis juvenescit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus igneis
Tertium Lunæ referentis ortum,
Qua notam duxit, niveus videri;
Cætera fulvus.

ODE III. προσδιαλεκτική.

Ad MELPOMENEM.

Natus est Horatius ad artem Poëticam, cujus beneficio immortalem gloriam est consecutus.

QUEM *tu, Melpomene, semel*
Nascentem placido lumine videris:

Illum

52. *Benignis.*] Divis liberalibus erga nos, illius reditu.

53. *Te decem tauri.*] Ut Prætorem, ac forte jam designatum Consulem, Cæsarisque affinem, magna dare præcipit, ipse vitulo liberandus. *Torr. Te decem tauri.*] Liberabunt te à voto, quo obligaris ex Cæsaris reditu.

54. *Me tener solvet.*] Dicimur *vota facere* ac *suscipere*, cum vovemus aliquid. *Nuncupata* enim *vota* dicebantur, quæ Magistratus ituri in provinciam faciebant, multis nempe præsentibus; quæ & in tabulis referebantur, ac signata interdum etiam deorum genibus figebantur. *Reddere* autem *vota* est solvendo se liberare. *Torr. Me tener solvet.*] Parva victima, nempè vitulus à matre, id est, à vacca depulsus me solvet à votis, quæ pro Cæsaris incolumitate diis feci.

55. *Juvenescit herbis.*] Qui fit juvencus.

57. *Fronte curvatos.*] Qui cornua habet parva & curva instar Lunæ, tertio die à suo novilunio.

59. *Qua notam duxit.*] Qua parte notabatur, id est, in fronte candidus erat, sed fulvus reliquo corpore. *Videri.*] Niveus videri, Græca est loquendi figura, ut, Certus amari.

60. *Cætera fulvus.*] Τἄλλα. Genus loquendi Græcum est. Virg. Æneid. 3.
Consertum tegmen spinis: at cætera Grajus. Lambin.
Cætera fulvus.] Per Synecdochen, id est, habens cætera fulva.

1. *QUem tu Melpomene.*] Hic *Melpomenem*, alibi *Euterpen*, aut aliam aliquam ex Musarum choro arripit: quamquam enim nominibus differunt, & aliæ aliis studiis præesse traduntur, pari tamen omnes in omnibus sunt facultate; quique unam invocat, auditur ab omnibus. Neque erraverit fortassis, qui ad vim orbium cælestium, quibus singulæ præficiuntur Musæ, Poëtam respicere existimet: quamvis hæc ego ad dulcissimum cæli concentum referre malim. Sententia ergo hujus loci est, eum, cui nascenti aspirent Musæ, quique

ad

Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem, non equus impiger
Curru ducet Achaïco
Victorem: neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
Quod regum tumidas contuderit minas,
Ostendet Capitolio:
Sed quæ Tibur aquæ fertile præfluunt,
Et spissæ nemorum comæ,
Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium

Digna-

ad Musarum studia trahatur, ipsa natura, nullius cupiditate gloriæ inde avelli posse, idque suo deinde exemplo ostendit. *Torrent.* *Quem tu Melpomene semel.*] Melpomene, quem tu semel oculis benevolis aspexeris nascentem, is non athleta, neque miles, sed Poëta.

3. *Labor Isthmius.*] Sic *Eleos labores* pro sacris certaminibus dixit Statius. *Isthmium* vero absolute cum dicimus, Corinthiacum, sive Achaïcum, utpote omnium celeberrimum, intelligemus; qui angustis faucibus, inter duo maria Ægæum & Ionium, Achaiam Helladi conjungit. Unde *Isthmia certamina* dicta. *Torr. Isthmius.*] Labor susceptus in ludis Isthmiis à Sysipho in honorem Neptuni institutis.

4. *Clarabit.*] *Clarare* pro declarare dixit; voce enim præconis victorum nomina declarabantur. Lucret. lib. 4. *Torr. Clarabit pugilem.*] Clarum faciet pugilem.

5. *Curru Achaïco.*] Id est, qui curru in Isthmiis vicerit. *Achaïco* enim pro *Isthmio* dixit. Et hactenus quidem de summa apud Græcos gloria; sequitur proprius Romanorum honor, devictis hostibus triumphasse. *Torr. Curru ducet.*] Curru Græco, vel Eleo, id est, quadrigali certamine.

6. *Neque res bellica.*] Neque res bellica benè gesta ostendet eum Capitolio ducem ornatum foliis Deliis, quod contuderit tumidas minas regum, id est, quod minantes, & superbos reges superaverit. *Deliis.*] Laurea Apollinari à Delo insula, Apollini sacra.

9. *Ostendet Capitolio.*] Eo nempe recta ascendebant triumphantes, Diis acturi gratias. Is enim pulcerrimus eorum victoriæ fructus erat. Hinc frequens illa veterum Jurisconsultorum conditio, Si *Capitolium ascendero*, pro si triumphavero. *Torrent.*

10. *Sed quæ Tibur aquæ.*] Non hæc supra memorata eum reddent nobilem, sed aquæ, quæ præterfluunt fertile Tibur ab eo descriptæ Æolio carmine, facient clariorem. *Fertile præfluunt.*] Sic in omnibus melioris notæ libris scriptum repperi. Nam particula *præ*, non tantum *ante* significat, sed & auget significationem verbi, cui jungitur; & interdum etiam pro *per* accipitur. Gellius lib. 7. cap. 9. *Torr. Fertile fluunt.*] Od. 29. l. 3. Udum appellat Tibur, ubi carmina sua conscribebat.

12. *Fingent.*] Efficient nobilem. *Æolio carmine.*] Carmine Sapphico, & Alcaïco, vide Od. 30. lib. 3. & lib. 2. Od. 12.

13. *Romæ principis.*] Posteritas Romæ

Dignatur ſoboles inter amabileis
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minus mordeor invido.
O teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,
Quod monſtror digito prætereuntium
ROMANÆ *fidicen lyræ:*
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo tuum eſt.

mæ (quæ urbium princeps eſt, & caput) dignatur me numerati inter Poetas lyricos, qui canunt amabilia. *Romæ ſoboles.*] Id eſt, Romana juventus Et *ſuboles* quidem ſcribi debere ratio oſtendit, ſi quidem à *ſub* & *oleſco* vocem hanc deducunt Grammatici, ſed auribus aliquid tribuendum eſt. *Torrent.*

16. *Et jam dente.*] Et jam virtute ſupero invidiam.

17. *O teſtudinis aureæ.*] O Pieri Melpomene Muſa, quæ moderaris dulcem cantum aureæ, & excellentis lyræ.

18. *Teſtudinis ſtrepitum.*] *Strepitum* dixit, reſpectu vocis: quia illa ſola perfecta eſt, & veros habet ſonos; in his ſtridulum ſemper aliquid, & obſtreperum: imitantur enim vocem, quo ad ejus fieri poteſt: at ſuavitatem illam aſſequi nequeunt. Recte igitur *ſtrepitum* vocat Horatius *Torr.* Turn. l. 24. c. 35.

16. *Mutis quoque piſcibus.*] Duo Græcorum proverbia in unum contulit. Nam & piſcium ἀφωνία. & cycnorum cantus ſuavitas in proverbium abiere. Vide lib. 2. Oda ultima. *Torrent. Mutis quoque piſcibus.*] Muti ſunt piſces, quia (paucis exceptis) non ſpirant, neque reſpirant; nam pulmonem non habent, nec pulmone indigent, eo quod non habent ſanguinem, quo cordis calor refrigeretur.

20. *Sonum.*] Cantus dulcedinem. Nam cygni ante mortem canunt dulciſſime.

21. *Totum muneris tui eſt.*] Hoc munus eſt mihi à te datum.

22. *Quod monſtror digito.*] Hinc Perſius:

At pulchrum eſt, digito monſtrari & dicier, hic eſt.

Quo ſenſu etiam Græci δείκνυσθαι τῷ δακτύλῳ dixêre, pro ἐπίσημον εἶναι ἐν πλήθεσι. *Quod monſtror.*] Sic olim Demoſthenes: οὗτος ἐκεῖνος Δημοσθένης. Hic eſt ille Demoſthenes.

23. *Fidicen lyræ.*] Lyricus Poëta.

24. *Quod ſpiro & placeo.*] Bene. nam qui indocti, incultique vitam ſicuti peregrinantes tranſiere, eorum, inquit Saluſtius, vitam mortemque juxta æſtimo. Quod vero addit, *ſi placeo*, id civiliter intelligendum eſt. Nam ante non ſolum placere ſe, ſed & admirationi eſſe Romanis dixerat. *Torrent. Quod ſpiro.*] Quod vivo.

ODE IV. προσφωνητική. ἐγκωμιαστική.

Ad Urbem Romam de indole Drusi, ejusque institutione sub Augusto.

QUALEM *ministrum fulminis alitem,*
Cui rex Deorum regnum in aveis vagas
Permisit; expertus fidelem
Jupiter in Ganymede flavo:
Olim juventas & patrius vigor
Nido laborum propulit inscium:
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuère nisus,
Venti, paventem: mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus:

Nunc

1. QUalem ministrum.] Longum est hic hyperbaton. sensus est: Qualis est Aquila in ovium greges, ejusque pugnandi cupiditas in draconem, aut qualis est catulus leonis in capream, ejus dentibus jam dilacerandam, talem Rhœti, & Vindelici videre Drusum, &c. *Fulminis alitem.*] Periphrasis aquilæ. de cujus in volucres regno, & cur *Jovis ales* dicta, varii varia tradidere. Horatius regni causam ad obsequium in rapiendo Ganymede præstitum retulit: Vide Plin. lib. 10. cap. 3. *Torrent. Alitem.*] Aquilam Jovis armigeram.

3. *Permisit.*] Propter ejus fidem erga Jovem.

4. *In Ganymede flavo.*] In pulchro Ganymede, Jovis pocillatore.

5. *Olim juventas.*] Tria reperiuntur apud Nonium, *Juventus*, id est, juvenes, ut ait, & *Juventa*, ætas ipsa; & *Juvenilitas*, quod ὁρμὴν vel παῖδος Græci vocant. His porro *Juventas* accedat, quo vocabulo delectari videtur Horat. noster. Significat autem tum deam ipsam juventutis, ut lib. 1. Od. 30. diximus, tum ætatis ejus florem fervoremque atque impetum, Græci ἀκμὴν appellant, ut hic, & lib. 2. Od. 11.

6. *Nido laborum propulit.*] E nido extrusit volandi, & prædandi inscium. *Propulit.*] Ita habent tres MSS. sed plures & meliores *protulit*: quod miror equidem. Nam *propulit* ἐμφαντικώτερον est, ut quoniam sola avium aquila pullos suos odisse, nec, ut par est, enutrire, sed fugare ante tempus traditur, id indoles illa generosi alitis, innato sibi vigore anteverrat quodammodo, nec matris injuriam exspectet. De adulto autem vere loquitur Horatius, *jam remotis*, ut ait, *nimbis*, hoc est, instante æstate; totum enim ver imbriferam est. Sequuntur Etesiæ, quorum flabris veluti cortice adjuti pulli, volandi tirocinium exercent, ac pennis niti discunt. *Torrent.*

8. *Insolitos nisus.*] *Niti* proprie conari est, unde *nisus* pro conatu; sumitur etiam pro volatu, ut hic. *Torrent. Insolitos.*] Primos, non assuetos volatus.

9. *In ovilia.*] Ut agnos rapiat.

10. *Vividus impetus.*] Sic Virgilius 2. Æneid.

Nunc in reluctanteis dracones
Egit amor dapis, atque pugnæ:
Qualemve lætis caprea pascuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulsum leonem,
Dente novo peritura vidit;
Vidêre Rhœti bella sub Alpibus
Drusum gerentem, & Vindelici: quibus
Mos unde deductus per omne
Tempus Amazonia securi
Dextras obarmet, quærere distuli:
Nec scire fas est omnia: sed diu,

Late-

——— *Possit quid vivida virtus.*
Et alibi:
——— *Vivida bello Dextera.*

12. *Egit amor dapis.*] Mira ἔκφρασις naturæ & sagacitatis aquilæ: primum nido propellitur naturali vigore: deinde fame, fertur ad prædam: postremo, vivido impetu ad pugnam rapitur. *Cruquius.* *Dapis, atque pugnæ.*] Amor dapis egit, ut agnus sit sibi esca; amor etiam pugnæ egit in dracones, propter mutuum inter se odium.

15. *Lacte depulsum.*] Quin & *depellere fætus* absolute pro à lacte removere dici notat Servius in Eclog. 1. *Lacte depulsum leonem.*] Leonem à lacte remotum.

16. *Dente.*] Dente leonini catuli nondum prædæ assuefacto.

17. *Vidêre Rhœti.*] Rhœti, si Straboni eredendum, & Rhætis vicini Vindelici, eas Alpium partes tenent quæ ad Orientem spectant, & in Austrum vergunt, Helvetiis, Bojisque finitimi, quorum etiam campis imminent, & ea Italiæ loca complectuntur, quæ supra Veronam & Conium sunt. *Vidêre Rhœti.*] Talem Rhœti, & Vindelici vidêre Drusum sub Alpibus bella gerentem, à quo erant subjugati.

18. *Vindelici.*] Ita libri omnes, non *& Vindelici*, ut Mureti habet editio. Ita ut Rhæti propinquiores Italiæ, summa etiam Alpium tenuerint. Vindelici ulteriora, versus Noricum. Vide Od. 14. *Torrent.* *Quibus.*] Qui Vindelici cur securibus in prælio (Amazonum more) utantur, non jam quærendum censui. Ordo est, quibus ut mos obarmet suas dextras Amazonia securi, unde deductus sit, quærere distuli.

20. *Amazonia securi.*] Plin. lib. 7. tradit, *Securim* Penthesileæ Amazonum reginæ inventum fuisse. Et Virg. de Camilla tanquam de Amazone quadam loquens, ait:

Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem.

Porro eo ipso quod *Amazoniam securim* appellat Horat. quamquam dissimulans, satis aperte indicat cur ea se armaverint Rhœti; nempe ut ex Servio discere est, ab Amazonibus, ac proinde à Scythis oriundi. *Torrent.*

22. *Nec scire fas est.*] In duobus codicibus Bland. legitur *nescire fas*, &c. Utra lectio rectior sit; judicet lector. *Cruquius.* *Fas est.*] Pote est, δυνατὸν. vide Od. 2. lib. 1.

23. *Victri-*

Lateque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensêre, quid mens rite, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Nerones.
FORTES *creantur fortibus: & bonis*
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
DOCTRINA *sed vim promovet insitam;*
Rectique cultus pectora roborant:
Utcunque defecêre mores,
Dedecorant bene nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis

23. *Victrices catervæ.*] Rhæti semper ante victores, nunc consiliis Drusi vicissim victi, sensere, & experti sunt, quid, &c.

24. *Consiliis revictæ.*] Duo MSS. habent *revinctæ*, sed male: *victrices* enim *revictas* dicit. De quo loquendi genere lib. I. Od. 31. *Torrent.*

25. *Indoles.*] Innata virtus.

27. *Augusti paternus, &c.*] Recte. cum enim Augustus Liviam à priore marito Tib. Nerone, & quidem volente, sexto jam mense gravidam, in matrimonium accepisset, eaque tertio post mense natum Drusum patri Tiberio reddidisset: moriens Tiberius & huic Druso, & priori filio Tiberio, Augustum tutorem testamento reliquit. Hinc ille paternus ejus in Nerones animus. *Torrent.*

28. *In pueros.*] Tiberium, & Drusum.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ob id tantopere æstimata nobilitas, quia majorum virtus in posteros quoque dimanare creditur. Huic autem Horatii sententiæ, his verbis expressæ, non parvam conciliat gratiam, quod *Nero* gentis Claudiæ & prænomen & cognomen lingua Sabina *fortem* significat. At Claudii ex Sabinis orti. Gellius lib. 13. c. 21. Quod autem ait *fortibus* & *bonis*, de animi fortitudine loqui se ostendit, non corporis viribus. *Torrent.*

31. *Nec imbellem feroces.*] E squilla non nascitur rosa.

33. *Doctrina.*] Doctrina & educatio, virtutum igniculos, nobis natura insitos, provehit ad perfectionem.

34. *Rectique cultus.*] Recti amor, & studium, id est, rectæ disciplinæ, & bonæ institutiones, mentem muniunt, & robustam reddunt.

35. *Utcunque defecêre mores.*] Ubicunque boni mores deficiunt, culpæ, id est, facta improba, illam naturæ bonitatem deturpant, dedecoreque afficiunt.

37. *Quid debeas Neronibus.*] Hoc est, ei Claudiæ gentis stirpi seu familiæ, cui cognomen Nero. *Claudiam* quoque gentem patriciam intellige. Fuit enim & plebeia, nec potentia minor, nec dignitate. At Neronum nemo unquam

Testis Metaurum flumen, & Asdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,
Qui primus alma risit adorea.
Dirus per urbeis Afer ut Italas,
Ceu flamma per tædas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Post hoc secundis usque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vastata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuêre rectos.
Dixitque tandem perfidus Annibal:

Cer-

Reipub. uocuit. Quia tamen dignitatis ac potentiæ patriciorum acerrimi semper assertores fuere, populo iniquiores atque infestiores habebantur. Valer. Max. lib. 2. cap. 9. & Suet. Tiberio c. 3. *Torrent*.

38. *Metaurum flumen.*] Flumen Umbriæ, ubi Asdrubal cum quinquaginta sex millibus hominum, Claudii Neronis opera, cæsus est. *Asdrubal.*] Asdrubal in Italiam venerat fratti suo Hannibali auxiliaturus.

39. *Et pulcher fugatis.*] Et felix ille dies fuit, fugatis tenebris ex Latio, id est, Carthaginensibus, & Afris ex Italia pulsis.

41. *Alma risit adorea.*] *Ridere* etiam dicuntur inanima. Frumenti autem genus antiquissimum *far*, quo annis ccc. usum fuisse populum Rom. apud Plinium auctor est Verrius. Id olim *ador* & *adoreum* vocabant, & si Festo credimus, etiam *edor*. Nunc Græco nomine *zeam* appellamus. *Risit adorea.*] Qui lætus est bellica gloria. Farris, & frugum copiam significat *Adorea*, qua abundantem, putabant gloriosum.

42. *Dirus per urbeis.*] *Ut*, id est, postquam crudelis Annibal equitavit, & aufugit per urbes Italas, veluti flamma per tædas, vel Eurus Siculas percurrit undas. Vide Muretum Var. lect. lib. 1. cap. 10. *Afer it Italas.*] *Ut* non *it* legendum esse omnes consentiunt. Et *ut* pro postquam: & *equitavit* pro equitaverat. Tum Cruquius ita etiam exponi posse credit. Ille dies pulcer, tenebris fugatis Latio, qui primus risit, &c. *quo dirus Afer it*, hoc est, statim fugit per urbes Italas sibi socias.

45. *Post hoc secundis.*] Post cædem Asdrubalis, & victoriam à Nerone partam, prosperis semper præliis creverunt Romani.

46. *Impio tumultu.*] Recte bellum illud Punicum *tumultum* vocat, ut lib. 3. Od. 14. notavimus. Addit *impium* ob violata deorum templa. *Torrent*. *Impio tumultu.*] Impiorum, & barbarorum clamore bellico.

48. *Fana deos.*] Fana statuas deorum habuere erectas, quæ à Carthaginensibus fuerant de suis sedibus deturbatæ. *Deos habuere rectos*] Turnebus fortè aliud agens, lib. 24. cap. 35. *rectos* pro æquos atque propitios exposuerat. Eam expositionem tacito auctoris nomine exagitat Lambinus, inepti hoc hominis somnium vocans, ipse in hoc, multo ineptior. *Torrent*.

49. *Perfidus Hannibal.*] De Hannibale sic Livius lib. 21. *Has tantas virtutes, ingentia*

Cervi luporum præda rapacium
Sectamur ultro, quos opimus
Fallere, & effugere est triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuscis æquoribus, sacra
Natosque, maturosque patres
Pertulit Ausonias ad urbeis;
Duris ut ilex tonsa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædeis, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.
Non Hydra secto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem;
Monstrumve summisêre Colchi

Ma-

gentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil veri, nihil sancti, nullus deorum metus, nullum jusjurandum, nulla religio. Perfidus Annibal.] Hannibal primus violavit fœdus inter Romanos, & Afros initum.

50. *Cervi luporum.*] Oratio Annibalis ad suos milites. Nos (inquit) Carthaginenses tanquam Cervi, Romanos, veluti lupos insequimur.

52. *Fallere, & effugere.*] Quos latere, & fallendo effugere magnifici triumphi loco ducere debemus.

53. *Gens, quæ.*] Gens Rom. quæ originem duxit à Troja.

54. *Sacra, Gnatosque, &c.*] Hoc nimirum erat Ilium in Italiam portare, ut invidiose apud Virg. loquitur Juno illa, iniqua Teucris. *Torrent. Sacra.*] Deos penates.

55. *Natosque, maturosque.*] Virgil. *Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque penates Commendo sociis, &c.*

56. *Ausonias ad urbes.*] Ad Italiæ urbes.

57. *Duris ut ilex tonsa.*] Ut ilex ramis spoliata magis repullulat, sic Romani adversis prœliis magis invalescunt.

58. *Nigræ frondis.*] Frondis umbrosæ. *Algido.*] Algidum mons est in agro Tusculano. vide Od. 21. lib. 1.

60. *Ducit opes.*] Acquirit vires & incrementum & audaciam ab ipsis cædibus. vide Virg. lib. 2. Æn.

61. *Non Hydra, &c.*] De Hydræ neque forma, neque interitu, inter poëtas satis convenit. Sunt qui illi capita centum, sunt qui quinquaginta dent, sunt qui novem, alii etiam pauciora. Verum hic poëtarum ludus est. *Torrent. Hydra secto corpore.*] Hydra serpens monstrosa in Lerna delitescens, cujus uno capite ab Hercule abscisso, septem subitò renascebantur. *Firmior.*] Subintellige, *quàm fuit hæc gens in nos.*

62. *Dolentem crevit.*] Qui dolebat, se ab aliquo vinci. *Crevit.*] Multiplicata est.

63. *Monstrum summisêre.*] Non tauros ignem vomentes, nec pervigilem draconem cum Lambino intelligo: sed terrigenas illos, qui satis draconis dentibus, tam Colchis quam Thebis, se-

Majus, Echioniæve Thebæ.
Merses profundo, pulcrior evenit.
Luctere, multa proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prœlia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos, occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna nostri
Nominis, Asdrubale interempto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno numine Jupiter
Defendit, & curæ sagaces

Ex-

rente illic Iasone, hic Cadmo, exiliere. Pulerè verò verbum *summittere* rem ipsam veluti ante oculos ponit: sic enim Lucret.

—— Tibi Dædala tellus
Submittit flores.

Item *submittere vites, arbores, pecudes,* in locum demortuarum. *Torrent. Monstrumve summisere.*] Nec Colchi edidêrunt majus monstrum, aut urbs Thebana, quam sunt ipsi Romani. Hæc est hujus loci sententia. Non tantum duo dracones ex dentibus disseminatis pullularunt, quantum gens Trojana ex suis damnis, & prœliis adversis.

64. *Echioniæve Thebæ.*] Thebæ conditæ ab Echione Cadmi genero.

65. *Merses profundo.*] Lib. I. Epist. I. *Mersor civilibus undis.* Notandumque hanc vel similem apud Livium referri Annibalis sententiam, non de C. Claudio Nerone, quem celebrat hîc Horatius, sed de M. Claudio Marcello, cùm vidit illum iterum tentantem fortunam belli, seque prementem. *Torrent. Mersis profundo.*] Quamvis in mari Romanum merses. à verbo inusitato Merso, as. *Pulchrior.*] Fortior emergit.

66. *Luctere, multa proruet integrum.*] Si luctère, & pugnes, ipse prosternet, & evincet te hostem integrum, id est, hostem incolumem, cui exercitus non sit imminutus.

67. *Victorem.*] Qui paulò ante viceras.

68. *Conjugibus loquenda.*] Vel quæ victores reversi domum uxoribus narrent. Sic enim ad Ulyssem suum Penelope:

Narrantis conjux pendet ab ore viri.

Conjugibus loquenda.] Prædicanda à conjugibus, lætitia, dolore, vel alio muliebri affectu permotis.

69. *Ego nuntios.*] Ego Hannibal (occiso jam Asdrubale) posthac desinam superbos mearum victoriarum nuntios Carthaginem mittere.

70. *Occidit, occidit.*] Spes omnis interiit.

73. *Non efficient manus.*] Plures & meliores libri habent, *perficient.* Sunt autem Horatii verba, non Hannibalis; quod & prisci interpretes notarunt. *Claudiæ* verò *manus*, hoc est, Nerones ipsi, qui nec sibi desint, & propitium habeant Jovem. Lambinus hæc quoque Hannibali tribuere videtur. *Torrent. Manus.*] Vires Neronum perficient omnia.

75. *Curæ sagaces.*] Industria, & cura cum consilio conjuncta.

76. *Ex-*

Expediunt per acuta belli.

ODE V. προσευκτική.

Ad AUGUSTUM.

Ut tandem in urbem redeat.

DIVIS *orte bonis, optime Romulæ*
Custos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ.
Instar veris enim vultus ubi tuus
Affulsit, populo gratior it dies;
Et soles melius nitent.

Ut

76. *Expediunt per.*] Expeditum faciunt per subtilitates belli, quæ à Græcis στρατηγήματα nominantur. *Per acuta belli.*] Id est, per maxima quæque discrimina. *Acuta* autem *belli* dixit, ut *subita & incerta belli.* Bellum autem omne propter varios rerum eventus, anceps in primis atque arduum est. incerta enim, ut ajunt, Martis alea. Sed hæc omnia, inquit, Nerones facile superabunt: quorumque *curæ sagaces*, hoc est, provida animi sollicitudo, ab omni ipsos discrimine tueri poterit atque defendere. Nam recte Livius, *Multa quæ natura impedita sunt, consilio expediri.* Torrent.

---

1. D*Ivis orte bonis.*] Hoc vel ob gentis Juliæ, cui adoptione insertus Augustus, ductam à Venere originem dicit; vel ob Divi Julii consecrationem (unde illa frequens ejus numismatum inscriptio, CAES. AVG. DIVI FILIVS) vel denique quod Apollinis filius videri voluit. de quo lib. 1. Od. 2. *Torrent.* *Divis orte bonis.*] Divis propitiis, & beneficis orte. *Romulæ.*] Romanæ, à Romulo Romæ conditore.

2. *Romulæ Custos gentis.*] Sex optimi codd. habent *Romuleæ.* Sed *Romula tellus* etiam Virg. dixit, ut *Dardana arma*, *Dardana pubes*, *&c.* *Romulæ* autem *gentis custodem* vocat Cæsarem, ut *gentis humanæ custodem* ipsum Jovem, l. 1. Od. 12. *Custos* enim à cura derivant Grammatici. At populi cura ad principem spectat. Quare & φύλακας peculiari quadam ratione Plato vocat principes ac magistratus. *Torrent.*

3. *Patrum Sancto concilio.*] Pro senatu: quem ut noster, sic & Virg. *sanctum* vocat 1. Æneid.

Jura Magistratusque legunt sanctumque
Senatum.

4. *Sancto concilio, redi.*] Sancto senatorum cœtui.

5. *Lucem redde.*] O bone Auguste, redde te patriæ, cui lux es.

6. *Instar veris enim vultus.*] Quando vultus tuus ad similitudinem veris affulserit populo, major est dierum serenitas.

8. *Et Soles melius nitent.*] Sic Od. 2. hujus libri:

—— *O Sol*

Ut mater juvenem, quem Notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem spatio longius annuo
Dulci detinet à domo;
Votis ominibusque, & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:
Sic desideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæsarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Faustitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides:

Pulcer, ô laudande, canam recepto
Cæsare felix.

Nitent.] Nitere videntur.

9. *Ut mater.*] Ordo est, ut mater vocat votis, ominibus, & precibus juvenem cunctantem trans æquora Carpathii maris, quem Notus iuvido flatu detinet à dulci domo longius anni spatio, nec,&c. *Juvenem quem.*] Filium suum. *Quem Notus invido.*] Tres fidelissimi libb. habent *Uvido.* illud tamen magis placet. *Torrentius, Invido.*] Adverso flatu.

10. *Carpathii maris.*] Carpathus insula est, inter Rhodum & Cretam, Ægyptum versus, unde in Italiam navigaturis, Notus non usque quaque obstaret. *Carpathium* ergo pro quocunque mari dixit: aut Notum, si mavis, pro quocunque vento. minimè enim anxium esse convenit Poëtam. *Torrent. Carpathii trans maris.*] A Carpatho insula contra Ægyptum posita, à qua vicinum mare ad Ægyptum vergens, Carpathium dicebatur.

11. *Cunctantem spatio.*] Morantem ultra annum.

12. *Detinet à domo.*] Libri MSS. omnes, *destinat*, vel *destinet* legunt: nullus *detinet*. Et paulò post, *dimovet* magno omnes consensu, non Torrent.

13. *Votis ominibusque.*] Non Cæsari, sed historiam refert. fidem tot nummi veteres, mar que inscriptiones faciunt, ne loco Dion Cassius. *Ominibusq* nis verbis.

14. *Littore dimovet.*] Cruqu vult cum Lambino legere *demo* tus auctoritate Terentii in A *Cave nunc jam oculos à meis oc quam demoveas tuos. Dimovet.*] ciem movet de littore, ad quo appulsurum sperat.

15. *Desideriis icta.*] Sic pat desideriis affecta.

17. *Tutus bos.*] Extant vetera mata cum simulacro Apollinis, tutela erat Augustus: ab alte parte vir arans; adscriptum IMI Quo veluti symbolo temporu cælique temperies & terræ fert gnificatur. Suet. cap. 98. *Torrent bos etenim.*] Te præsente, ô Cæsa terra marique sunt tranquilla.

18. *Faustitas.*] Felicitas.

19. *Pacatum volitant.*] Nau metu piratarum navigant.

20. *Culpari metuit.*] Fides eay

Nullis polluitur casta domus stupris;
Mos & lex maculosum edomuit nefas;
Laudantur simili prole puerperæ:
CULPAM *pœna premit comes.*
Quis Parthum paveat? quis gelidum Scythen?
Quis, Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæsare? quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quisque diem collibus in suis,
Et vitem viduas ducit ad arbores:
Hinc ad vina redit lætus, & alteris

Te

misisse quamobrem culpetur, id est, nemo fidem fallit.

22. *Mos & lex.*] Benè conjunxit. Quid enim leges sine moribus proficiunt. legem autem Juliam De adulteriis & pudicitia intelligo, quam alii perperam divo Julio attribuere. Vide Sueton. *Augusto*, cap. 34. *Torrent.* *Mos & lex.*] Boni mores, & lex Julia de adulteriis coërcendis sustulerunt turpe, & immundum nefas. *Maculosum.*] Ut macula turpitudo est, ita *maculosum* sordidum, turpe, immundum. *Cruquius.*

23. *Laudantur simili.*] Filii sunt parentibus similes. Non generantur spurii. *Simili prole.*] Qualem Manlio Torquato nasci mollissimis versiculis optat Catullus:

—— Qui facile insciis
Noscitetur ab omnibus,
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.

Et Martial. lib. 6. Epig. 17.

Et tibi quæ patrii signatur imagine vultus
Testis maternæ nata pudicitiæ.

24. *Culpam pœna, &c.*] Vide lib. 3. Od. 2. in fine. Hoc autem est, quod à Jurisconsultis traditur, eum qui delinquit, tacito quodam consensu admittere pœnam, atque ad eam quodammodo ex contractu obligatum teneri. *Torrent.*

Culpam pœna premit comes.] Sic valent leges, ut pœna celeriter sequatur culpam.

25. *Quis Parthum paveat?*] Parthi signa militaria, quæ Crasso & Antonio ademerant, poscenti Augusto reddiderunt. Scythæ virtutis moderationisque ejus fama commoti, amicitiam ultrò petiverunt. Germanos ultrà Albim fluvium summovit. Hispaniam universam subegit. Merito igitur securum jubet esse populum Romanunm Horatius. *Torrent.* *Quis Parthum paveat?*] Bella jam cessant salvo Cæsare. Nemo enim extimescit Parthos, &c. *Gelidum Scythen.*] Scythia multo frigore, & nivibus est frigida.

26. *Quis, Germania.*] Quis extimescat fœtus, id est, homines quos horrida Germania parturit.

28. *Iberiæ.*] Bellicosæ Hispaniæ, à flumine Ibero.

29. *Condit quisque diem collibus in suis.*] Quisque diem finit in operibus rusticis.

30. *Viduas ducit.*] Ad ulmos, populos, & similes arbores, quæ viduæ dicuntur, antequam junguntur vitibus.

31. *Alteris Te mensis, &c.*] Nihil aliud poëta intelligit, quam *δαίμονα ἀγαθὸν*, quem secundis mensis Græci adhi-

Te mensis adhibet deum.
Te multa prece, te prosequitur mero
Defuso pateris; & Laribus tuum
Miscet numen, uti Græcia Castoris,
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, dux bone, ferias
Præstes Hesperiæ, dicimus integro
Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cum sol Oceano subest.

adhibebant. Nam confecto jam epulo, vinum exquisitissimum promebant: quam potionem ἀγαθοῦ δαίμονος vocabant. Eo nomine intelligebant Deum non eundem omnes, neque certum aliquem, sed quem quisque sibi propitium volebat, aut quem quisque præ cæteris colebat. Horatius ergò hic nihil aliud voluit, quam Augustum Cæsarem, ἀγαθὸν δαίμονα Romanis esse, & mensæ secundæ Deum. *Heinsius.* *Alteris Te mensis, &c.*] Libet hic adscribere ea, quæ ad optimi cujusdam libri marginem notata repperi: *Antiquorum consuetudo fuit, ut sublata prima mensa, poneretur secunda: atque in ea positis pomis, infusaque vino, libaretur diis.* his consona sunt, quæ scribit Servius in illud lib. 1. Æneid.

Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ.

Non solum diis libabant, verum etiam amicis, absentibus maximè. *Torrent.* *Alteris Te mensis.*] Secundis mensis tibi honor exhibetur cultu divino. Veteres prima mensa sublata, secundam eleganter apparatam in deorum honorem exhibebant.

33. *Te prosequitur mero.*] Tibi sacrificat.

34. *Defuso pateris.*] Sic Lambin. restituisse se ait, cum libb. omnes, ut inquit, *diffuso* habeant. Ego *defuso* in quatuor exemplaribus inveni, & sic omnino legendum. Nam *diffundere* longè aliud est. *Torrent.* *Defuso pateris.*] Vino de pateris fuso. *Et Laribus tuum.*] Quisque colens Lares, simul & tuum nomen colit. *Laribus miscet numen.*] Posset & hoc ad publicam religionem referri (nam & aras Genio Augusti inscriptas legimus, & verisimile est, populum Romanum eundem ipsi, quem Laribus, per compita honorem habuisse) mallem tamen de privato civium cultu intelligi, quod eum passim omnes in suo quoque larario venerarentur. *Lares* autem auctore Festo, animæ putabantur esse hominum, redactæ in numerum deorum. *Torrent.*

35. *Uti Græcia Castoris.*] Quemadmodum Græcia Herculem, Castora, & Pollucem inter deos penates enumerat, sic nos te.

36. *Memor Herculis.*] Ob beneficia ab illis accepta.

37. *Ferias.*] Dies festos, id est, otiosam pacem.

38. *Hesperiæ.*] Italiæ. *Integro die.*] Vide lib. 1. Od. 1. & Turneb. Adverf. lib. 24. cap. 35. *Integro die.*] Primo mane, quando nihil bibitum est, nihil gustatum.

39. *Sicci mane die, dicimus.*] Non poti, sed sobrii. *Uvidi.*] Madidi, & vino pleni.

40. *Cum sol Oceano.*] Cum sol est sub Oceano, id est, vesperi.

ODE VI. [illegible]

Ad APOLLINEM & DIANAM.
Carmen sæculare.

DIVE, quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, & Troiæ prope victor altæ
Phthius Achilles,
Cæteris major, tibi miles impar;
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turreis quateret tremenda
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro

Pinus,

1. DIve, quem.] O Apollo. *Proles Niobæa.*] Niobe Tantali filia, soror Pelopis, Amphionis Thebarum regis uxor, Latonæ ob sobolis & numerum & pulcritudinem sese præferre ausa: masculis ab Apolline, feminis à Diana sagitta confixis, ipsa mœrore confecta atque in saxum versa, arrogantiæ pœnas dedit. vide & Gellium libro 20. cap. 7. Metam. *Magnæ Vindicem linguæ.*] *Magnam* vocat, quod Niobe de rebus suis, quantumvis per se bonis atque laudandis, superbè nimis ac magnificè loqueretur: ut de eadem Statius,

Magnificos luit improba flatus Tantalis. Torrent.

Proles Niobæa.] Sex filii Niobes. *Magnæ.*] Vindicem magnificæ, & superbæ linguæ, quod liberorum multitudine, & pulchritudine, Niobe Latonam præ se contemneret.

2. *Tityosque raptor.*] Libb. MSS. fere *Tytium* & *Ticium* vocant. Græci Τιτυὸς scribunt. *Tytius* autem Jovis ex Elara Nympha filius, matre, Junonis metu intrà terræ viscera occultata, miræ magnitudinis infans prodiit, Terræ ob id progenies creditus. *Torrent.* *Tityosque raptor.*] Tityus stuprum Dianæ inferre voluit. vide Od. 4. lib. 3.

3. *Propè victor altæ.*] Cur prope victor? quia Hectorem interfecit, quo pacto facilius Troja capi poruit.

4. *Phthius Achilles.*] Erat Phthia Achillis patria, Thessaliæ urbs.

5. *Tibi miles impar.*] Tibi impar, quia à te sub figura Paridis, Achilles fuit occisus: vel, quia tuo consilio ab ipso Paride fuit interemptus: juxta illud Virg.

Dardana qui Paridis direxti tela, manusque
Corpus in Æacidæ.

6. *Filius quamvis.*] Meliores codices *quamquam* habent. *Marinæ.*] Thetis dea marina, fuit filia Nerei, mater Achillis.

8. *Cuspide pugnax.*] Pugnax hasta, quam nemo præter Achillem poterat vibrare.

9. *Ille, mordaci.*] Achilles ruit velut arbor cadens. *Mordaci velut icta.*] Frequenter Homerus heroas bello cadentes cum excisis arboribus confert. Et Virgilii nostri de Entello prostrato versus apponam:

Concidit, ut quondam cava concidit, aut Erymantho,

Aut

Pinus, aut impulsa cupressus Euro,
Procidit late, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, male feriatos
Troas, & latam Priami choreis
Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu,
Nescios fari pueros Achivis
Ureret flammis; etiam latenteis
Matris in alvo:
Ni tuis victus Venerisque gratæ

Voci-

Aut Ida in magna, radicitus eruta pinus. *Icta ferro.*] Velut icta securi, quæ quasi mordet, & paulatim exest arborem incisam.

11. *Procidit latè.*] Procidit in latum, unde denotatur violentus casus Achillis, & corporis ejus magnitudo. *Posuitque collum.*] Vulgata editio non habebat particulam *in*, rectè quidem à Lambino additam; sed eam optimi codices initio extremi versiculi adjungunt: *In Pulvere Teucro.* Torrent. *Posuitque collum,*] Occubuit.

12. *Pulvere.*] Apposita vox, equis & militaribus viris, atque adeo omnibus exercitiis, non corporis tantum, sed & metaphoricôs animi. nam sine pulvere contingere dicitur, quod quis facile aut nulla opera consequitur. hinc ἀκονιτί sine pulvere, citrà pulveris tactum. *Cruquius.*

13. *Ille non inclusus.*] Achilles non insidiis, aut dolo, sed aperto Marte Trojam expugnasset, nisi à Paride tua opera, & impulsu, prius esset interfectus. *Equo Minervæ.*] In equo ligneo, qui Minervæ sacra mentiebatur, & simulabat. Nam Græci ideò equum fabricatum fingebant, ut Palladem offensam placarent.

14. *Malè feriatos.*] Id est, ignavo inutilique otio vacantes, ut Budæus ait. malim tamen *malè feriatos* interpretari, temerè ab armis cessantes: quod turpe est in viris militaribus, qui soli, etiam ferias agente multitudine, non debent omnia, vel hoste victo superatoque tuta putare. *Cruquius.*

16. *Falleret aulam.*] Achilles non fefellisset Trojanos suo malo otiantes, & dies festos celebrantes. *Aulam.*] Domum regiam Priami, & ita totam urbem. *Lambin.*

17. *Sed palam victis.*] Unus librorum nostrorum: *Sed palam victor* habebat; & paulò post pro *latenteis*, *jacentem:* alii omnes *latentem*, quod sequor, & Lambinum fugisse miror. Est autem non inconcinna numeri mutatio. *Victor* etiam non displicet, quamquam *victis* fortasse legendum sit. *Torrent.* *Sed palam victis gravis.*] Sed aperto bello sævus, & immitis, etiam parvos infantes, & materno ventri inclusos combussisset. Alii legunt *captis.*

21. *Ni tuis victus.*] Cruquius ex veteri codice legit *flexus*, non videns id ex commentatoris glossario in contextum venisse. *Torrentius.* *Ni tuis victus.*] Nisi Jupiter flexus tuis & placidæ Veneris pre-

Vocibus divum pater, annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crineis,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Levis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit Poëtæ.

Vir-

precibus concessisset Æneæ laboribus muros Romanos *ductos*, id est, ducendos, & erigendos potiore alite, id est, melioribus auspiciis.

23. *Potiore ductos.*] Urbem enim suam credidere Romani sempiternam fore. Hinc ROMAE ÆTERNAE & in nummis & in marmoribus antiquis scriptum cernimus. Ut verò Horatius *alite* vocabulo, & pro avi & pro auspicio utitur: & Græci *οἰωνὸς* vocant ipsa etiam auspicia. Vide lib. 1. Od. 6. *Torrent.*

25. *Doctor argutæ.*] In tribus codicibus scriptum tepperi, *Ductor Argivæ fidicen Thaliæ:* & rectè ni fallor. Μουσηγέτης enim celebre apud Græcos Apollinis cognomen, quo ducem comitemque Musarum esse significabant. Medici ergo, ut Plutarchus refert Sympos. Æsculapium & Apollinem, qui Pæan cognominetur, invocabant, non qui Musagetes: is enim Poëtis convenit. Quare cum implorat Horatius; ut sicut Argiva, ita & Daunia illi Musa cordi sit. *Torrentius. Doctor argutæ.*] O Phœbe fidicen, qui doces Thaliam Musam argute canentem.

26. *Xantho amne.*] Παρὰ τὸ ξανθὰς τρίχας ποιεῖν τοῖς λουομένοις ἐκεῖσε. hoc est, *quod in eo loti flavi fiant capilli.* Eo ni fallor respexit Horatius. Nota enim Apollinis capillitii pulcritudo. *Torrent. Xantho amne.*] Trojæ fluvio.

27. *Dauniæ.*] Patriam suam respicit: ut lib. 3. Od. ultima. Ita enim *Cea Camœnæ, Calabræ Pierides*, pro Simonidis & Ennii versibus dixit. *Torrentius. Dauniæ.*] Latinæ Camœnæ, id est, carminis sui Lyrici.

28. *Levis Agyieu.*] Mirum dictu, quam variè hoc Apollinis cognomen proferant antiqui codices. Nam & *Agieu*, & *Ageu*, & *Agileu*; & quod placet *Agyieu* scriptum reperi, eamque lectionem vetam esse Pet. Bembus in Culicem Virg. monuit. Dictus autem *Agyieus* Apollo, quod viis præsit: de quo omissis Græcis Macrobium lib. 1. Saturn. audiamus: *Apud Græcos Apollo colitur, qui Θυραῖος vocatur, ejusque aras ante fores celebrant, ipsum exitus & introitus demonstrantes potentem. Idem Apollo apud illos & Ἀγυιεὺς nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis. Illi enim vias, quæ intrà pomœria sunt, ἀγυιὰς appellant.* Torrent. Cruquius legendum censet *Agylleu:* nam *Agylleus* est villanus, quia in villis & vicis Apollo responsa dabat. *Levis Agyieu.*] Imberbis Apollo, qui Agyieus dicitur, eo quod in viis publicis ei solebant sacrificare.

29. *Spiritum Phœbus.*] Cum *spiritum* dicit, indolem illam poëticam significat: cum *artem*, id quod doctrina & exercitatione acquirimus. Utrumque verò Apollini acceptum fert, uti & poëtæ famam: ne, si illa sibi tribuat, unà cum Niobe divini numinis iram provocet. *Torrent. Spiritum.*] Divinum furorem.

31. *Vir-*

Virginum primæ, puerique claris
Patribus orti,
Deliæ tutela deæ, fugaceis
Lyncas, & cervos cohibentis arcu;
Lesbium servate pedem, meique
Pollicis ictum:
Rite Latonæ puerum canentes,
Rite crescentem face noctilucam;
Prosperam frugum, celeremque pronos
Volvere menseis.
Nupta jam dices: Ego dîs amicum,
Sæculo festas referente luces,

Red-

31. *Virginum primæ.*] Clarissimorum civium filias intelligit: quibus etiam claris ortos patribus filios adjungit. Nam ter novem pueri prætextati, totidemque virgines, patrimi ac matrimi, Græca Latinaque voce carmina Apollini & Dianæ concinebant, ac rem Romanam diis immortalibus commendabant; ut ante vidimus lib. I. Od. 21. *Intonsum pueri dicite Cynthium.* Torrent. *Primæ, puerique claris.*] Primariæ & nobiles.

33. *Deliæ tutela.*] An in Dianæ tutela etiam pueri fuere? Dianam certè & educendis in lucem & nutriendis prolibus præfuisse ante ostendimus. *Fugaces* vocat ad fugam celeres. *Torrent. Tutela Deæ fugaces.*] Qui estis sub protectione Dianæ.

34. *Cohibentis.*] Fugam cohibet, qui jaculis fixos remoratur: ut venatrix illa & pharetrata & jaculatrix Diana. *Torrentius. Cohibentis arcu.*] Comprehendentis, & vulnerantis lyncas, & cervos.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphicum pedem. Nam Sappho fuit Lesbia.

36. *Pollicis ictum.*] Modulationem Lyrici carminis. Quod dicit, quasi lyram ipsam percutiat. *Stephan. Ictum.*] Lyræ meæ strepitum.

37. *Ritè Latonæ.*] Ex veterum instituto, & solenni consuetudine canentes Apollinem Latonæ filium.

38. *Face.*] Crescentem lumine. *Noctiluca.*] Græcorum expressit epithetum νυκτιλαμπὴς, quod Muretus admonuit. Sed *Noctiluca* apud Latinos ipsius Lunæ nomen potius, quam epithetum est. Vide Turneb. lib. 20. cap. 35. *Torrent. Noctilucam.*] Lunam nocte lucentem, quæ singulis mensibus crescit & decrescit.

39. *Prosperam frugum.*] Quæ fruges prosperat. Nocturnus enim Lunæ humor vel maximè fruges alit. *Prosperam frugum.*] Luna plantandi, & vegetandi vim habet, suoque nocturno humore fruges prosperat. Nota quod adjectivum verbale cum patrio casu jungitur. *Celeremque pronos.*] Celerem ad volvendos menses. Nam Luna 18. circiter diebus orbem suum conficit.

41. *Nupta jam dices: Ego diis.*] Cum fueris nupta, hoc dices: Ego docilis modorum vatis Horatii, reddidi carmen amicum diis, sæculo referente festas luces. Poëta unam è puellis alloquitur omnium nomine. *Amicum.*] Carmen diis gratum, & amabile.

42. *Sæculo festas.*] Anno centesimo

festos

Reddidi carmen; docilis modorum
Vatis Horatî.

ODE VII. προτρεπτική.

Ad L. MANLIUM TORQUATUM.

Veris adventu, & æqua omnibus moriendi conditione, sine spe revivifcendi, omniumque rerum mutatione & vicissitudine proposita, invitat ad hilariter jucundeque vivendum.

DIFFVGERE *nives: redeunt jam gramina campis,*
Arboribusque comæ.
Mutat terra viceis, & decrescentia ripas
Flumina prætereunt.
Gratia cum Nymphis, geminisque sororibus, audet
Ducere nuda choros.

Im-

festos dies referente.

43. *Reddidi carmen.*] Ego quæ facile didici versus Horatianos, eosdem cecini, & recitavi.

L*Ibri veteres alii* Mallium *alii* Manlium Torquatum *vocant eum, cui carmen istud scripsit Horatius. Cruquius hujus Manlii consulatu natum esse Horatium credit, qui manifestus error est.* Torrent.

1. *Diffugêre nives.*] Veris adventu hyems in fugam vertitur. *Redeunt jam gramina campis.*] Virgil.
——— *Viridi se gramine vestit*
Tellus. & Mart.
——— *Vestitur humus, vestitur & arbor.*
Gramina.] Herbæ.

2. *Comæ.*] Frondes.

3. *Mutat terra vices.*] Ante clausa atque iners, nunc aperta & exercita. *Et decrescentia ripas Flumina.*] Salmasius legendum censet, *recrescentia ripas, &c.* Dicit enim, vere, solutis nivibus recrescunt ac abundant flumina, ripasque suas superfluunt. nugas agunt, qui *decrescentia,* vulgata notione ibi accipiunt. nam *decrescere* hic significat valde crescere, ripasque transcendere. *Mutat terra.*] Mutatur anni tempus.

4. *Flumina prætereunt.*] Flumina intra suas ripas fluunt, neque eas transiliunt, ut hiberno tempore.

5. *Gratia cum Nymphis.*] Gratiæ & Nymphæ veris amœnitate ad ludum provocantur. Sunt Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. vide Od. 30. libri 1. *Audet Ducere nuda.*] Sic Od. 4. lib. 1.
Junctæque Nymphis Gratiæ decentes, &c.
Verbum enim *audet*, hoc loco eleganter positum, sive ob frigoris remissionem, sive quod nuda sit. *Torrentius.*

6. *Ducere nuda.*] Gratiæ pinguntur *nudæ*, quia beneficia omni fuco & velamine carere debent. Manus ipsarum inter se connexæ, notant perpetuum amicitiæ fœdus, gratiamque à gratia disjungi non posse. Stant hilari vultu, ut intelligamus, parata & prompta debere esse nostra in amicos obsequia. pinguntur juvenes, quod accepti gratia beneficii non debeat consenescere. Circumjaciuntur velamine pellucido, quando-

qui-

Immortalia ne speres, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas;
Interitura, simul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœlestia Lunæ:
Nos ubi decidimus,
Quo pius Æneas, quo Tullus dives, & Ancus,

Pul-

quidem vera amicitia in rebus honestis consistere debet. Earum autem una aversa pingitur, duæ vero ad nos conversæ, quia ab accipiente gratiam duplicem reverti decet. *Cruquius. Choros.*] Cur gratiæ fingantur *nudæ*, vide Od. 19. lib. 3. Sed hic fortasse nudæ ducebant choros propter veris calorem: nam frigora mitescunt Zephyris.

7. *Immortalia ne speres.*] Annus, ejusque varietates docent nos, ne immortalia speremus: nam cum tempus ipsum semper sit in fluxu, nihil sub tempore potest perpetuo durare. *Et almum diem.*] Vocat *almum*, quod sol, qui diei præest, omnia alat ac nutriat. Duo exemplaria & quidem fide digna, *album* habent, pro *almum*. Torrent.

9. *Mitescunt Zephyris.*] Frigora mitigantur à vere, cujus nuntii sunt Zephyri, venti tepidi, & sicci, ab occasu Æquinoctiali flantes adversus Eurum. *Ver proterit æstas.*] Ver sequitur æstas & consumit.

10. *Simul.*] Postea quam.

12. *Bruma recurrit.*] Bruma facit pigros, & inertes.

13. *Damna tamen.*] Quasi diceret: Tempora assiduo lapsu fluunt, redeunt tamen; sed nos semel extincti nunquam renascimur. *Celeres reparant, &c.*] *Celeres* appellat *Lunas*; ut *Celerem pronos volvere menses Dianam* dixit Oda præcedente. Jam vero quia temporum fugæ vitam nostram comparaverat, prudenter admonet, ne, ut tempora redeunt, ac proinde nihil cælo deperit, ita nos quoque redituros aliquando existimemus:

Soles, inquit Catullus, *occidere & redire possunt,*
Nobis, cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.

Lunæ autem hanc temporum reparationem attribuit Poëta eruditissimus, quia ejus potissimum sideris cursu tempora metimur. *Torrentius. Celeres reparant.*] Lunæ dicuntur celeres, quia brevissimo tempore orbem suum metiuntur. *Cœlestia lunæ.*] Damna, quæ sunt in vicissitudine ortus & interitus.

14. *Nos ubi decidimus.*] Postquam nos decidimus, scilicet ad inferos, non (ut anni tempora) redimus, sed transimus in pulverem.

15. *Quo pius Æneas.*] In quem locum Æneas decidit. *Tullus dives & Ancus.*] Sex libri mutato ordine:

Quo dives Tullus & Ancus.

Sic autem Epistola ad Numicium:

Ire tamen restat, Numa quo devenit & Ancus.

Ancus sane cuilibet superiorum regum, teste Livio, belli pacisque artibus & gloria par fuit: ut non temere veteres Poëtæ, ejus exemplo usi sint, cum alios consolabantur. *Torrent. Tullus dives.*] Tullus & Ancus reges Romani fuerunt admodum divites.

16. Pul-

Pulvis & umbra sumus.
QUIS *scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ*
Tempora Dî superi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
Quæ dederis animo.
Quum semel occideris, & de te splendida Minos
Fecerit arbitria;
Non Torquate genus, non te facundia, non te
Restituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
Li-

16. *Pulvis.*] Ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα, καὶ σκιὰ μόνον. Eurip. *Homo bulla.*

17. *Hodiernæ crastina summæ.*] Non displicet quidem hæc lectio: sed dissimulare non possum libros multo plures *vitæ* pro *summæ* legere. Bene autem Martial.

Sera nimis vita est crastina, vive hodie.

Torrent. *Summæ.*] Numero dierum, quos usque ad hodiernum diem viximus.

19. *Cuncta manus.*] *Hortatur ad liberalitatem.* Quæ tu consumpseris, ad avarum hæredem non pervenient. *Amico Quæ dederis animo.*] Non possum non assentire Lambino, ut solum hoc nostrum esse dicat Horat. neque ad hæredis manus perventurum, quod dum vivimus, nobis ac genio nostro impertimur. *Vive* enim *memor quam sis ævi brevis.* Neque sane ulla melior defraudandi heredis ratio est, quam ut liberaliter parta omnia absumendo nobis ipsis heredes simus. *Torr. Amico.*] Liberali animo.

21. *Quum semel occideris.*] Ubi semel mortuus fueris & inferis per Minoa adjudicatus, non iterum revivisces. *Splendida Fecerit arbitria.*] Dixit *arbitria facere*, ut *facere judicia*, M. Tullius & alii pro *exercere*. Et apud antiquos *arbiter* non pro judice tantum, sed & pro teste & auctore cujus dicto stabant, ponebatur. *Arbitria* ergo pro judiciis accipiemus. Quod vero *splendida* addidit, ad tribunalis, cui Minos præerat, dignitatem referemus. *Splendida.*] Splendor non semper est λαμπρότης, sed plerumque σεμνότης: quæ est gravitas in moribus quædam ac majestas. *Splendida* ergo *judicia* vocavit, majestatis plena. *Heinsius.* Aut quod nonnulli volunt, εἰρωνικῶς dictum esse intelligemus. apud inferos enim exilia omnia & abjecta faciunt Poëtæ. Magis tamen placet antiqui interpretis expositio, ut *splendida* sint, quorum sine fuco ullo, aut fallacia manifesta veritas apparet. *Torr. Minos.*] Minos Judex inexorabilis apud inferos.

22. *Splendida arbitria.*] Judicia æquissima.

23. *Genus.*] Generis nobilitas.

25. *Infernis neque.*] Non possunt dii mortem propulsare ab iis, quos charos habent. Quis igitur ab ea liberabitur unquam? *Diana Hippolytum.*] Hippolytus Thesei filius, à Phœdra noverca adamatus, eum, quem alii multi (de quibus lib. 3. Od. 7.) exitum fortitus est, ut libidinosæ mulieris, cui obsequi noluerat, criminatione perierit. Nam ad patris Thesei preces, Neptunus quadrigarum curriculo in littore sese exercenti, belluam marinam repente immisit: qua exterriti equi, infelicem juvenem per avia raptantes, miserrime di-

S lania-

Liberat Hippolytum:
Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
Vincula Pirithoo.

ODE VIII. ἐγκωμιαστική.

Ad MARTIUM CENSORINUM.

Nihil est, quod homines magis immortales reddere possit, quam Poëtarum carmina.

DONAREM *pateras, grataque commodus,*
Censorine, meis æra sodalibus;
Donarem tripodas, præmia fortium

Gra-

laniarunt. Vide Ovid. lib. 15. Metam. Et Claudianus bello Getico:

Et juvenem spretæ laniatum fraude novercæ
Non sine Circæis Latonia reddidit herbis. Torrent.

Pudicum.] Hippolytum castum, qui sua temperantia compressit libidinem Phædræ suæ novercæ.

27. *Nec Lethæa valet Theseus.*] De Thesei ad inferos descensu, ingens Grammaticorum contentio est, inde potissimum exorta, quod Virg. cum Thesea inter eos nominasset qui inferos adissent, dixissetque:

— *Quid Thesea magnum,*
Quid memorem Alciden?

postea tamen intulit:

— *Sedet æternumque sedebit*
Infelix Theseus.

Hunc scrupulum teste Gellio lib. 10. cap. 16. Julius Hyginus olim movit. Æternum enim illic sedere non potuit, & idem ab Hercule liberari. Respondemus cum Joviano Pontano, Herculis quidem ope incolumen rediisse; sed postea morientem, æternis ob mortem Hippolyti filii vinculis adstrictum, sedisse. Vide lib. 3. Od. 4. in fine. *Torr. Lethæa valet.*] Vincula infernalia à Lethe flumine apud inferos. *Theseus.*] Theseus, & Pirithous inter rarissima illa quatuor amicorum paria enumerantur; qui ad inferos descendentes, ut inde Proserpinam raperent, ibidem victi remanserunt. Vide Plut. in vita Thesei.

1. P*ateras.*] Vasa argentea, quibus olim Pontifices, & sacerdotes in sacrificiis utebantur. *Commodus.*] In nostris MSS. omnibus *commodis* legitur, & sic ab Horatio scriptum fuisse crederem. Illis enim plerumque donamus, qui vel commodaverunt nobis, vel commodare possint. Nec tam liberalitatem & beneficentiam hic promittit Poëta, quam gratitudinem; ipse haud dubie à Censorino insigni aliquo beneficio ante affectus. *Torrentius. Commodus.*] Commodus donarem, id est, in eo commodus essem, & benignus, quod donarem pateras meis sodalibus, &c.

2. *Æra sodalibus.*] Statuas, vel pocula ex ære facta.

3. *Donarem tripodas.*] Duorum generum tripodes fuere: alterum qui ἐμπυριβήτης dicebatur, quo aqua calefiebat: alterum in quo vinum diluebatur; quem quia igni non admovebant, ἄπυρον vocabant; ut & ἀνάθημα ἱερόν: qui etiam ad ædium templorumque ornatum servabatur, de quo etiam Athe-

næus

Grajorum: neque tu pessima munerum
Ferres, divite me scilicet artium,
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas,
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res est, aut animus deliciarum egens:
Gaudes carminibus, carmina possumus
Donare, & pretium dicere muneri.
Non incisa notis marmora publicis,

Per

næus lib. 2. olim militare donum, ut frequenter apud Homerum cernimus, ac Virg. lib. 5. *In medio sacri tripodes, &c.* Vide & Had. Junium Animad. lib. 2. cap. 3. *Torr. Tripodes.*] Mensas militares, quod donum apud Græcos erat egregium. Tripus tres pedes pro sustentaculo habebat, ut fortiter staret, & viris fortibus dari solebat in signum victoriæ.

5. *Ferres.*] Neque tu auferres, & acciperes pessima munera. *Divite me artium.*] Si essem dives, & abundarem artibus, id est, signis, & tabulis pictis, quas, &c.

6. *Protulit.*] Quas artes evulgavit populo Parrhasius, pictor clarus, natus Ephesi, vel (ut alii volunt) Athenis. *Scopas.*] Sculptor, statuarius insignis.

7. *Hic saxo.*] Hic Scopas. *Ille coloribus.*] Ille Parrhasius.

8. *Solers ponere.*] Sic Græci τιθέναι pro fingere sive facere. Horat. de Arte, —— *Quia ponere totum Nesciet.* Turn. lib. 9. cap. 31. *Solers nunc hominem.*] Peritus ad ponendum, & formandum nunc hominem, nunc deum.

9. *Sed non hæc vis.*] Honesta excusatio, à tenuitate fortunæ. *Vis.*] Hæc facultas mihi non est.

10. *Res est.*] Res familiaris. Abundas tu quidem talibus deliciis cum re, tum animo. *Deliciarum.*] Quæ vulgus habet in deliciis.

12. *Pretium dicere muneri.*] Elegantius quam *muneris*. Pretium autem ponit, aut dicit muneri suo Poëta; cum verbis illud ornando, quanti faciendum sit, ostendit; immortalitatem etiam nominis ejus quem celebrat, pollicendo. *Torr. Pretium dicere muneri.*] Non vult sua carmina esse munus aliquod, quæ donare potest: verum dicere illorum pretium, æstimationem; nempe quod amplius præstare possint, quam saxa, aut marmora notis incisa, &c. *Cruq. Et pretium dicere.*] Possumus dicere quam pretiosum sit munus carmen, & quanti æstimandum.

13. *Non incisa notis, &c.*] Sensus talis est: Marmora publicis notis incisa, & statuæ: tum picturæ, in quibus fuga Annibalis, & incendia Carthaginis expressa sunt, non clarius indicabunt laudes ejus Scipionis, qui cognomen Africani adeptus est, quam Calabræ Pierides. *Incisa notis publicis.*] *Marmora notis publicis incisa* vocat, quæ publice proposita magnorum virorum res gestas compendio continebant. Quare *notas* potius quam *litteras* appellat. loci enim angusti, sive in arcuum triumphalium fronte, sive in statuarum basi, integre perscribere omnia non sinebant. Notis ergo fere utebantur. Quod vero *publicis* adjun-

Per quæ spiritus, & vita redit bonis
Post mortem ducibus: non celeres fugæ,
Rejectæque retrorsum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus, qui domita nomen ab Africa
Lucratus rediit, clarius indicant
Laudes, quam Calabræ Pierides: neque,
Si chartæ sileant quod benefeceris,
Mercedem tuleris. quid foret Iliæ
Mavortisque puer, si taciturnitas
Obstaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum

Vir-

adjungit, id eo etiam referri possit, quod non nisi publica Senatus ac populi Rom. ut postea principum auctoritate, jus statuæ usurpare permittebatur. *Torrent.* *Non incisa notis.*] Statuæ marmoreæ titulis à Repub. datis notatæ, non reddiderunt Scipionem clariorem, quam Ennii scripta.

14. *Per quæ spiritus.*] Quæ efficiunt, ut homines fortes etiam mortui, quodammodo reviviscant.

15. *Celeres fugæ.*] Annibalis scilicet, cum traducto per Scipionem in Africam bello, deserere Italiam, cui infesto exercitu incumbebat, & patriæ ferre auxilium cogebatur. *Torrent.*

16. *Rejectæque retrorsum.*] Repulsæ in Africam, quando ex Italia fugatus est Annibal.

17. *Impiæ.*] Carthaginis fœdifragæ. Nam contra fœdus cum Romanis initum, bellum renovabant Carthaginenses.

18. *Ejus.*] Conjunge *ejus*, cum voce *laudes. Ejus.*] Scipionis, qui ab Africa domita dictus est Africanus.

20. *Calabræ Pierides.*] Ennii scripta. Ennius autem Rudiis, quod Calabriæ oppidum fuit, natus est, teste Gellio lib. 17. cap. ult. A. V. C. DXIIII. Q. Valerio Faltone, & C. Mamilio Turrino Coss. P. Scipioni Africano, quem maxime coluit, unice carus, cujus etiam tes gestas Annalium libris complexus est. *Calabræ Pierides.*] Quasi versus Ennii, qui fuit Calaber. Musæ dictæ sunt Pierides, à Pierio monte Bœotiæ, ubi natæ sunt ex Iove, & Mnemosyne.

21. *Si chartæ sileant.*] Si nemo recte facta literis mandaverit, nulla erit eorum merces, nullum præmium: erunt autem tenebris sepulta sempiternis.

22. *Mercedem tuleris.*] Præmium acceperis. *Quid foret Iliæ.*] Quid foret Romulus Iliæ, & Martis filius, si nemo sui nominis memoriam posteritati proderet?

24. *Invida Romuli.*] Silentium de rebus præclare gestis, videtur illorum gloriæ invidere, de quibus siletur.

25. *Ereptum Stygiis.*] Æacum ereptum morti, & oblivioni. *Æacum.*] Hunc Jove & Ægina natum, cum Minoe & Rhadamantho, ob insignem justitiam, Poetæ post mortem etiam apud inferos exercere judicia tradidere. Quomodo hic noster Æacum in Elysio collocat? Ego Elysium vocari crediderim, quicquid apud inferos extra sedem illam scele-

Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus consecrat insulis.
DIGNVM *laude virum Musa vetat mori.*
Cœlo Musa beat. sic Jovis interest
Optatis epulis impiger Hercules.
Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis
Quassas eripiunt æquoribus rateis.
Ornatus viridi tempora pampino
Liber, vota bonos ducit ad exitus.

sceleratam, ubi sontes plectuntur animæ, jacet. *Torrent.*

26. *Virtus.*] Vis ingenii. *Potentiam.*] *The tongue or pen of powerfull Poets.*

27. *Divitibus insulis.*] Μακάρων νήσους Græci vocant. *Divites appellat*, perinde ac si idem esset, *dives* & *beatus*. Tortent. *Insulis.*] Insulis fortunatis, vel Elysiis campis, id est, consecrat immortalitati.

28. *Dignum laude virum.*] Nam absque Poëtarum monimentis esset, idem tumulus, qui corpus, etiam nomen obrueret. Nimirum virum egregium & immortali laude dignum, non virtus & egregia facta, quæ alias facile ignorantia involvit; sed Poëtarum carmina & Musa in cælum laudibus attollit, & cæli habitatione felicem & beatum reddit. *Lubin.*

29. *Cælo Musa beat.*] Duo deorum genera faciebat antiquitas, eos qui semper dii habiti fuissent, selecti scilicet & majorum gentium, nec plures XII. numero, sex mares & totidem feminæ: eosque qui per ἀποθέωσιν in cælum venissent. Cicero de legibus lib. 2. *Divos, & illos qui cælestes semper habiti colunto: & illos quos endo cælo merita vocaverint, Herculem, Liberum, Æsculapium, Castorem, Pollucem, Quirinum.* Eosdem dempto Æsculapio enumerat hic Horatius, consecrationem ipsorum Musarum beneficio tribuens, quippe ob Poëtarum scripta, quibus in cælum usque laudibus illi efferuntur. Verum Tertullianus, Lactantius, Arnobius, Clemens, Justinus, & alii auctores Christiani omnes, in universum priscorum Deos, vel ob potentiam, vel ob meritum aliquod divinum nomen adeptos esse tradunt. Et sane si verum fateamur, sola ipsos Poësis in cælum evexit. Quamquam ne Poësis quidem. nam si fucos ei & præstigias auferamus, unum tantum Deum, nullo certo nomine, nullo sexu, æternum atque immobilem reperimus. *Torr. Cælo Musa.*] In cœlo collocans beatum efficit. *Sic Iovis interest.*] Per carmina.

31. *Clarum Tyndaridæ.*] Tyndaridæ, id est, Castor, & Pollux fratres, filii Tyndari clara sydera, Poëtarum carminibus dignoscuntur esse dii, qui naves tempestate quassatas ab imis æquoribus eripiunt.

33. *Ornatus viridi tempora pampino.*] Sic per carmina Poëtarum Bacchus habens sua tempora viridi pampino ornata, vota & preces hominum perducit ad bonos exitus.

34. *Liber vota bonos, &c.*] Hinc Suidæ dictus est Διόνυσος, παρὰ τὸ διανύειν ἑκάστοις τὸν ἄγριον βίον ζῶσιν. quod viventibus vitæ feritatem mitiget. *Cruq.*

ODE

ODE IX. δίχωλος τετράστροφος

Ad LOLLIUM.

Scripta sua nunquam interibunt: virtus sine carminum ope, oblivione deletur. Lollii laudes ille cantabit, cujus virtutes etiam celebrat.

NE *forte credas interitura, quæ*
Longe sonantem natus ad Aufidum,
Non ante vulgatas per arteis
Verba loquor socianda chordis.
Non, si priores Mæonius tenet
Sedeis Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, & Alcæi minaces,

Ste-

QUoniam ad M. Lollium & Odam hanc & epistolas binas scripsit Horatius, libet quis hic Lollius fuerit lectori declarare. M. Lollium igitur C. Cæsari Augusti filio, in Armeniam proficiscenti moderatorem datum fuisse auctor est Paterculus, tunc, ut ait, Tribunus militum & ipse Cæsarem secutus. Idem ex Suetonii Tiberio colligimus cap. 13. Magnum certè virum fuisse oportet, cujus fidei ac custodiæ prudentissimus ille princeps filium commiserit.* Maximum *vocat Flaccus noster priore ad ipsum Epistola, nec quidem cognomine, ut nonnulli perperam voluere, sed ob animi præstantiam: sicut & altera Epistola* liberrimum. *Dubitari verò meritò possit, an hic idem Lollius, sub quo in Germania accepta clades,* quam Lollianam *appellat Sueton.* Augusto *cap.* 23. *Vide* Torrentium *in hunc locum, & Dionem lib.* 54.

1. *Ne forte credas.*] Ordo est, Ne tu forte credas, id est, ut non credas interitura ea verba, quæ ego Horatius, natus ad Aufidum longe sonantem, loquor, &c.

2. *Aufidum.*] Flumen Apuliæ.

3. *Non ante vulgatas.*] Per novas, & inusitatas artes, scilicet apud Latinos; primus enim erat poëta lyricus Latinus.

4. *Chordis.*] Verba loquor lyræ fidibus aptanda.

5. *Non si priores.*] Lollius ne dubitet, quin etiam Horatii carmina, in omne ævum duratura sint: cum neque excellentia Homeri, aliorum, qui secuti sunt, luminibus ita obstruat, ut non & ipsi cum laude legantur. *Mæonius.*] Homeri patriæ incertitudo, complura ejus cognomina conflavit, inter quæ etiam *Mæonides* & *Mæonius*, pro Homero. *Torrentius. Non, si priores.*] Quamvis Homerus priores sedes in arte poëtica obtinet, non tamen Pindarus, Simonides, &c. sunt obscuri. *Mæonius tenet.*] Vide Od. 6. lib. 1.

7. *Ceæque.*] Id est, Simonidis Cei, in Julide nobili illius insulæ, quæ Latinis Cea & Ceos, Græcis Κέως, Κόως & Κῶς dicitur, oppido nati: unde & Bacchilides poëta nobilis. Hinc Κεῖος & Κῷος, Latinè *Ceus* & & *Cous*: ut *Cea* & *Coa vestes.* Torrent. *Ceæ Camœnæ.*] Camœnæ Simonideæ. vide Od. 1. lib. 2. *Alcæi minaces.*] Alcæus adeò amarus erat præsertim Tyrannis, ut acribus suis versibus multos è civitate ejiceret, minaces igitur erant ejus Camœnæ.

8. *Ste-*

Stesichorique graves Camœnæ.
Nec, si quid olim lusit Anacreon,
Delevit ætas: spirat adhuc amor,
Vivuntque commissi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non sola comptos arsit adulteri
Crineis, & aurum vestibus illitum
Mirata, regaleisque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primusve Teucer tela Cydonio

Di-

8. *Stesichorique graves Camœnæ.*] Stesichorus poëta fuit ex Himera, civitate Siciliæ, qui maxima bella, & clarissimos cecinit duces; graves ergo erant ejus Camænæ. vide Plin. lib. 10. cap. 29.

9. *Lusit Anacreon.*] Verè lusit: nam & materia omnis illius poëtæ ludicra ac pene ridicula est, eamque tanta facilitate ac securitate tractat, ut potius quidvis aliud agere, quam versus scribere videatur. Quare Epod. 14. *Non elaboratum ad pedem* eum cecinisse ait. Græci hujusmodi lusus παίγνια vocant, & scriptores ipsos παιγνιογράφους, inter quos vel præcipuus Anacreon. *Torrentius. Lusit Anacreon.*] Cantavit Anacreon. Lusit vero, quia res amatorias scripsit.

10. *Delevit ætas.*] Consumpsit vetustas. *Spirat adhuc amor.*] Nam Sappho Phaonem puerum in Siciliam navigantem elegantissimo carmine est prosecuta: amoris tandem ita impatiens fuisse dicitur, ut sese è Leucade in mare præcipitem daret. *Cruq. Spirat adhuc amor.*] Recens est adhuc amor, quem Sappho Poëtria suis lyricis versibus commisit.

11. *Commissi calores.*] Quos Sappho versibus suis commendare dignata est: ut *committere* idem sit quod credere. Ita ipsius Sapphus & quorumcunque aliorum amores, spirare adhuc & vivere mulieris unius beneficio, quæ immortali carmine eos celebravit. *Torrent.*

12. *Æoliæ fidibus.*] Sappho fuit ex Æolia, in qua Lesbos, unde Lesbia sæpe appellatur.

13. *Non sola comptos.*] Non sola Helena Lacæna arsit, id est, vehementer amavit Paridis crines accuratè pexos, &c. Intelligit Poëta multas ante Helenam amasse, quæ belli causam præbuerant, & magna olim bella esse gesta memoria digna, sed hæc omnia fuisse oblivioni tradita, quod poëtæ, vel scriptores deessent, qui posterorum memoriæ ea commendarent. *Arsit adulteri crines.*] Vide Od. 15. lib. 1. *Adulteros crines pulvere collines.* Bene autem Paridi comptum capillitium tribuit, quem inter heroas omnes, solum unguentis delibutum Homerus descripsit, teste Athenæo.

14. *Aurum vestibus.*] Vestes aureas, vel auro ornatas.

16. *Et comites, Helene Lacæna.*] Comites Paridis in itinere, cum Lacedæmona peteret.

17. *Primusque Teucer tela.*] Teucer non primus fuit bonus jaculator. *Cydonio Arcu.*] Arcu Cretensi à Cydone urbe in Creta, ubi primum de pecudum cornibus arcus curvati, & facti sunt. vide Od. 15. lib. 1.

 18. *Ilios.*]

Direxit arcu: non semel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomoneus, Sthenelusve solus
Dicenda Musis prœlia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graveis
Excepit ictus pro puducis
Conjugibus, puerisque primus.
Vixêre fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illacrymabiles
Urgentur, ignotique longa
Nocte; carent quia vate sacro.
PAVLVM *sepultæ distat inertiæ*
Celata virtus. non ego te meis
Chartis inornatum sileri,
Totve tuos patiar labores

Im-

18. *Ilios.*] Troja, quæ prius ab Hercule fuerat expugnata.

19. *Non pugnavit.*] Non solus pugnavit prælia Idomeneus, &c.

20. *Sthenelusve.*] Sthenelus, sciens pugnæ. vide Od. 15. l. 1.

22. *Hector, vel acer Deiphobus graves.*] Non solus Hector ab Ajace, vel solus Deiphobus à Merione fuit vulneratus, sed multi alii in bello Trojano fortiter pugnarunt, quorum quia Homerus non meminit, oblivione hominum jam sunt sepulti.

26. *Illachrymabiles.*] De hoc vocabulo lib. 2. Od. 14. *Illachrymabilem Plutona. Illachrymabiles.*] Propter quos in bello cæsos nemo lachrymat.

27. *Urgentur.*] Urgentur longa nocte, id est, æterna oblivione obscurantur.

28. *Carent quia.*] Quia nullum habuere poëtam, à quo egregia sua facta memoriæ mandarentur.

29. *Paulum sepultæ.*] Virtus non laudata, & incognira, non multum differt à vita ignava. Nota quod verbum *distat* cum dandi casu jungitur. *Sepultæ distat inertiæ.*] Perinde esse ajunt Jurisconsulti, non esse & ignorari. Sed venustè Horatius *sepultam* appellat eorum *inertiam*, quibus perpetuo torpentibus otio, anima velnti pro sale sit, tantum ne computrescant. Mortui enim æquè censendi, atque hi qui terra conditi in cinerem defluxere. *Torrent.*

31. *Inornatum sileri.*] Primus Canterus Novar. lect. lib. 6. cap. 14. in duobus vetustis codicibus *silebo*, scriptum esse affirmavit: ego ubique *sileri* reperi. Sic autem locutus est Horat. lib. 1. cap. 12.

Prœliis audax neque te silebo Liber,

Nec dissimile illud Virgilii:

Quis te magne Cato tacitum, aut te Cosse relinquat?

Perinde ac si indignum sit, poëtam præclaræ virtuti, meritum laudis præmium non reddere. *Torr. Inornatum sileri.*] Te non illustratum.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Nam M. Lollius iste, gravissima bella & in Thracia, & in Galatia, & in Germania gessit.

Impune, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Est animus tibi,
Rerumque prudens, & secundis
Temporibus, dubiisque rectus;
Vindex avaræ fraudis, & abstinens
Ducentis ad se cuncta pecuniæ:
Consulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Iudex honestum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu, & per obstanteis catervas
Explicuit sua victor arma.
NON *possidentem multa vocaveris*

Recte

gessit. Nondum autem, cum hæc scripsit Horatius, Caji Cæsaris cura ei commissa fuerat; in cujus comitatu, perfidiæ & avaritiæ notam incurrit. *Torrent.*

33. *Impune, Lolli, carpere lividas.*] Non patiar invidas obliviones immeritò carpere, id est, imminuere tot tuos labores.

35. *Rerumque prudens.*] Sic mox *Abstinens pecuniæ*, locutione Poëtæ nostro atque optimis quibusque auctoribus peculiari. *Rerumque prudens, & secundis.*] Rerum cognitione præstans. Ergo vere es philosophus.

36. *Rectus.*] Æquabilis in utraque fortuna.

37. *Vindex avaræ fraudis.*] Punitor avaritiæ, & abstinens à pecunia, cui omnia parent.

39. *Consulque non unius anni.*] De Lollii animo perinde ac de ipso Lollio loquitur. Et recte: nam animo sumus quidquid sumus. Ait igitur Poëta, Lollium tam præstanti animo præditum, non illo tantum anno quo Cæsaris populive suffragio honorem hunc adeptus sit, Consulem fuisse; sed quoties præclarum aliquod virtutis suæ specimen edidit, & illo & majore etiam nomine appellandum fuisse. *Torr. Consulque non unius anni.*] Estque tuus animus non unius anni consul, sed semper est ille Consul, semper rex, qui suis cupiditatibus imperat, qui honestatem præfert utilitati, qui hominum nocentium muneribus non corrumpitur.

42. *Alto vultu.*] Erecto vultu, & animo excelso. Nam alti animi est pecuniam contemnere.

43. *Per obstanteis catervas.*] Cupidinis voluptatisque illecebrarum agmina intelligo, quæ fortis & constans animus virtutis instructus armis, perrumpat ac palmam auferat. Notandumque in omnibus MSS. post verbum *vidi*, & post verbum *vultu*, abesse & particulam, minimè certè necessariam. *Torrentius. Per obstantes catervas.*] Per mediam hostium aciem, id est, per munera, & largitiones tanquam victor exprompsit sua arma, id est, suam integritatem, & abstinentiam. Est optima Allegoria.

45. *Non possidentem, &c.*] Ostendit divites non rectè dici beatos, sed eos qui sapientes sunt, donisque deorum cum mediocritate utuntur, paupertа-

Recte beatum: rectius occupat
Nomen beati, qui deorum
Muneribus sapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejusque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patria timidus perire.

ODE X. ἐρωτική.

Ad LIGURINUM puerum speciosum.

Futurum dicit, ut Ligurinum suæ adversus amatores arrogantiæ pœniteat, cum flos ætatis suæ exaruerit.

O CRUDELIS *adhuc, & Veneris muneribus potens,*
Insperata tuæ cum veniet pluma superbiæ,
Et quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ:

Nunc

tem non minus æquo animo ferunt, quam divitias: mori malunt, quam indignum facinus in se admittere. *Figulinus. Possidentem multa vocaveris.*] Non recte vocaveris beatum, qui multa possidet.

46. *Rectius occupat.*] Meritò.

49. *Callet pauperiem pati.*] Sapit, & acutè novit.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*] Et turpitudinem odit pejus letho, id est, mori maluit, quam flagitium committere.

51. *Non ille pro charis.*] Ille, id est, vir talis non timet mori pro amicis, aut patria.

PRimo hujus libri carmine, se, quamquam jam senescentem, Ligurini amore torqueri vel invitum confessus est: nunc veluti se ulciscens, puerum admonet, ne formæ nimium confidat; futurum enim ut ea mox pereunte, superbiæ ipsum pœniteat. Torrent.

1. *Muneribus potens.*] Pulchritudine, & forma potens.

2. *Pluma superbiæ.*] Quum barbæ lanugo, quem adhuc non times, veniet, & adjicietur tuæ superbiæ, id est, levitati oris, & corporis tui. *Superbiæ tuæ.*] Id est, tibi superbo. sic enim loquuntur optimi sæpe auctores. *Plumam* verò illam primam pubescentium lanuginem vocat; modestius sane, quam *capitis nives* pro canitie dixit.

3. *Et, quæ nunc.*] Et cum vir factus eris, & detonsa erit coma, quæ humeris tuis jam passa est, & diffusa. *Pueri concubini, puellarum more comam alebant. Humeris involitant.*] Sic de Gyge puero lib. 2. Od. 5. & alio quodam Od. 20. lib. 3. Apud veteres enim pueri non impudici tantum, quique ad cyathos stabant, sed & ingenui atque honeste habiti, pæne puellarum in morem comam per cervicem atque humeros demittebant. Unde *comati* quoque & *capillati* impuberes sæpe appellantur. Verum delicati ac molles majore cura, ac diutius quoque comam nutriebant; semper solliciti, ut virilitatem, sic enim Plinius loquitur, effugerent. Honestioribus verò, mox ut puberes facti fuerant,

Nunc & qui color est puniceæ flore prior rosæ,
Mutatus, Ligurinum in faciem verterit hispidam;
Dices, heu (quoties te speculo videris alterum)
Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

ODE XI. ἐρωτική.

Ad PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis, qui erat Id. Aprilis, invitat eam ad epulas.

EST mihi nonum superantis annum
Plenus Albani cadus: est in horto

Phyl-

rant, comæ in pubertatis signum præcidebantur. Porro delicatuli isti, cum vel ætas, amores ultrà non permitteret, vel uxorem ducerent domini, quorum libidini servierant, solenni quodam more tondebantur: idque ut fieret ipsa præcipuè sponsa allaborabat. Sic enim Mart.

Flammea texuntur sponsæ, jam tæda parata est;
Tondebit pueros jam nova nupta tuos.

Quin etiam si quis insigniter insaniret, cæsariem illam deorum alicui, maximè Apollini, ideo credo, quod & ipse comatus nobis fingitur, consecrabanr. *Torrent.*

4. *Prior flore rosæ.*] Melior flore purpureæ rosæ.

5. *Ligurinum.*] Optimi duo & vetustissimi Codd. *Ligurine* habent, quod sanè multò venustius est. *Ligurinum* scripsere, qui vim verbi *vertere* ignorarunt; eo enim vocabulo sæpe absolutè usi sunt auctores. Virg. lib. 1. Æneid.

—— Tum prora avertit, & undis
Dat latus.

Ubi Servium vide. *Torr. Hispidam.*] In faciem pilosam, & horridam.

6. *Quoties te speculo.*] Jure huic Cinædo tanquam feminæ speculum tribuit, ut Earino Martialis, *consilium formæ* pereleganter vocans, quod ab eo componendæ formæ consilium omne sumitur. *Alterum* autem dicit, pro tam dissimili, ut alius videri possit, nunc hispidus, ante lævis. Tib. lib. Eleg. 8.

Carior est auro juvenis, cui lævia fulgent
Ora, nec amplexus hispida barba terit. Torr.

Alterum.] Videris mutatum.

7. *Quæ mens est hodie.*] Quasi diceret: Utinam in puerili ætate præcogitassem faciem meam futuram hispidam, ex qua quæstum meretricium deperdere sit necesse: vel utinam levis, & glabra pueri facies nunc rediret ad hunc animi mei sensum, id est, Utinam sensus ille fuisset in pueritia, aut pueri forma rediret ad hunc sensum.

8. *Incolumes non.*] Genæ imberbes. Nam genæ barbatæ tanquam mortuæ habebantur, quia ad amores pueriles erant ineptæ.

2. *Plenus Albani cadus.*] Albano tertiam inter vina palmam dat Plin. lib. 14. cap. 6. Quin & Juvenal. 5. Sat. cum ait:

Cras bibet Albanis aliquid de montibus aut de
Setinis.

Vini hujus & ipse nobilitatem ostendit, utpote

Phylli, nectendis apium coronis:
Est edera vis
Multa, qua crineis religata fulges.
Ridet argento domus: ara castis
Vincta verbenis, avet immolato
Spargier agno.
Cuncta festinat manus. huc & illuc

Cur-

utpote quod Setino conferri possit. Loquitur autem de divite luxurioso, qui pridianæ cœnæ cruditatem, Albano aut Setino velit corrigere. *Torrent.* *Albani cadus.*] Vini Albani.

3. *Nectendis apium coronis.*] Inter coronarias herbas numerandum ergo est *apium*, ut ante vidimus lib. 2. Od. 7. neque illud tantum quod ἐλειοσέλινον Græci vocant, seu palustre ac rusticum: verum etiam sativum atque hortense, ut ex hoc loco manifestum est: & de eo etiam loquitur Plin. lib. 20. cap. 11. cum peculiarem in condimentis habere gratiam scribit, quod hodie vulgò *petroselinum* appellamus, coque in cibis & jucunde & utiliter utimur. Quamquam plura sint apii genera, non æquè omnia laudata. nam illud quod in Sardinia nascitur, venenatum est. *Torrent.* *Apium coronis.*] Apium ebrietatem pellit, & ab Horatio in rebus lætis adhibetur, quamvis Græcis semper fuit lugubre. vide Od. 36. lib. 1.

4. *Est hederæ vis.*] Est mihi magna copia hederæ, quæ Baccho consecrata est. *Ederæ vis Multa.*] Horatius Phyllidem edera coronat: vel quod ea peculiariter oblectabatur; vel consueta poëtarum libertate. nam quas cuique velint coronas nectunt. Et alioqui *edera* sacra Baccho, sine quo nulla lætitia est. Poterat etiam poëtica videri velle Phyllis, ederam ideo gestans. Sic etiam Amaryllidi suæ pastor apud Theocritum Eid. 3. coronam ederæ folliculis & odorato apio implexam servat. *Torrent.*

5. *Qua fulges, &c.*] Delectari Phyllidem corona ederacea significat; ideoque ederæ copiam non minorem, quam apii apud se esse dicit. *Qua crines religata.*] Qua (scilicet corona ex hedera facta) tu comam habens religatam, fulgere soles.

6. *Ridet argento domus.*] Domus splendet argento. *Ara castis vincta verbenis.*] Lib. 1. Od. 19. *Hic vivum mihi cespitem, hic verbenas pueri ponite.* Virg. Æneid. lib. 12.

Velati limo & verbenas tempora vincti.
Ex quibus locis constat, quis *verbenæ* in sacrificiis usus fuerit. si quidem ea non aræ tantum circumligabantur, sed & capita poparum qui immolabant hostias. Verbena etiam utebantur legati, cum ad hostes clarigatum, id est, res raptas clarè repetitum mittebantur. Plinius lib. 22. cap. 2. addens è legatis unum *Verbenarium* vocatum fuisse, & quidem, ut ego arbitror, legationis principem. Eadem autem *sagmina* quæ & *verbenæ*, teste etiam Festo: *vel quod ex loco sancto arcebantur: vel à sanciendo, id est, confirmando. Arcere* enim pro arcessere dixit vel adciere. Frondes ergo omnes sacratæ & quocunque loco puro decerptæ, *verbenæ* dicebantur, teste Servio. *Torrent.*

7. *Verbenis avet immolato.*] Castis, & puris herbis, frondibusque festis ad aras coronandas.

8. *Agno.*] Agni mactati sanguine adspergi & imbui avet, id est, videtur cupere.

9. *Cuncta festinat manus.*] Miro artificio quam carus ipsi Mæcenas sit ostendit,

Cursitant mistæ pueris puellæ:
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis, Idus tibi sunt agendæ:
Qui dies mensem Veneris marinæ
Findit Aprilem:
Jure solennis mihi, sanctiorque
Pene natali proprio; quod ex hac
Luce Mæcenas meus affluenteis
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit,
Non tuæ sortis juvenem, puella

Di-

dit, cujus natalem tanto apparatu celebret. Nihil etiam significantius verbis illis, quibus glomeratum ex flamma fumum describit. *Torr. Cuncta festinat manus, huc, & illuc.*] Omnes adhibent diligentiam.

11. *Sordidum flammæ.*] Flammæ generantes nigrum fumum in verticem cum trepido motu sursum feruntur.

13. *Quibus advoceris.*] Ut intelligas ad quod convivium inviteris.

14. *Agendæ.*] Idus celebrandæ.

15. *Veneris marinæ.*] Vide quæ dicta sunt lib. 3. Od. 26. & lib. 1. Od. 3.

16. *Findit Aprilem.*] Findere pro dividere dixit. Cur autem *Aprilis* Veneri sacer, & unde id illi mensi nomen, explicat Macrob. Sat. lib. 1. cap. 12. & 21. Græci verò, teste Suida, mensis hujus tutelam Apollini tribuunt; à cujus Festis, quæ θαργήλια vocant, etiam mensi nomen. *Torr. Findit Aprilem.*] Dividit Aprilem Veneris mensem. Aprilis deducitur ἀπὸ τῦ ἀφρῦ, id est, à spuma, ex qua, & cruore genitalium Saturni in mare projectorum, Venerem progenitam fabulantur Poëtæ. vide Od. 26. lib. 3.

17. *Jure solennis mihi.*] Meritò mihi celebrandus, ut dies festus status, & fixus quotannis.

18. *Quod ex hac.*] Quia ab hoc die Mæcenas meus accrescentes annos suæ ætatis, ordine numerat.

20. *Ordinat annos.*] Hoc est, ordine componit ac digerit vitæ suæ seriem. ut enim à Consulibus publicè, sic privatim à natalibus quisque annos computabat. Hinc *ordinarii Consules*, qui & anno nomen dabant, ad differentiam eorum qui suffecti dicebantur. Cruquii commentum non placet. *Torrent.*

21. *Telephum.*] Hujus Telephi amore etiam Lydiam, & alibi Chloën quoque pereuntem describit lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. Ingeniose autem Poëta jam senior, Phyllidem à Telephi amore deterret; hortaturque ut quæ consequi nequeat relinquens, ea quæ parata atque obvia sunt amplectatur: proinde ad se veniat, cui minus impar sit quam Telepho, à tot aliis potioribus expetito. Illud igitur quod sequitur, *Non tuæ sortis*, cum verbo *juvenem*, quam cum verbo *puella* jungi mallem. *Torr. Quem tu petis.*] Quem tu amas.

29. *Non tuæ sortis juvenem.*] Juvenem tibi valde dissimilem loco, re, genere.

24. *Com-*

Dives & lasciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambustus Phaëthon avaras
Spes: & exemplum grave præbet ales
Pegasus; terrenum equitem gravatus
Bellerophontem:
SEMPER *ut te digna sequare, & ultra*
Quam licet, sperare, nefas putando,
Disparem vites. age, jam meorum
Finis amorum,
(Non enim posthac alia calebo
Fœmina) condisce modos, amanda
Voce quos reddas. minuentur atræ
Carmine curæ.

ODE

24. *Compede vinctum.*] Grata servitute.

25. *Terret ambustus.*] Exemplis docet Phyllidem, debere omnem spem Telephi deponere, cum ille sit supra fortunam suam. Phaëton vetat avide sperare, qui negotium supra vires suscipiens, scilicet paterni currus moderationem, igne combustus periit. *Avaras spes.*] Avarus ab avendo dicitur, non æris tantum, sed & aliarum rerum appetens: neque enim semper in reprehensione est avarus, sed interdum etiam ad res honestas refertur, ut cum *Græcos præter laudem nullius avaros* dicit Horat. *Avaras* igitur *spes* interpretor, per quas ea, quæ suprà vires nostras sunt, assequi posse confidimus. Nigidius compositum esse vocabulum credidit, pro *avidus æris.* Gellius lib. 10. cap. 5.

26. *Ales.*] Pegasus penniger, vel alatus.

27. *Terrenum equitem gravatus.*] *Gravari* cum accusandi casu, pro gravate ac molestè ferre, vocabulum Suetonio & Quinctiliano, ejusdemque ætatis scriptoribus frequens. *Bellerophontes* autem ante Hipponomus dictus, nomen hoc vel à Bellero Corinthiorum principe, quem adolescens occidit, retulit, ut in fabulis narratur. Vide Erasmum proverbio, *Bellerophontis litteræ.* Torr. *Gravatus.*] Gravatim ferens Bellerophontem, qui cælos conscensurus, ut, quid rerum ageret Jupiter cognosceret, in terram decidit.

29. *Te digna sequare.*] Ut sequare res tibi aptas. *Et ultra.*] Ordo est: Et vites disparem, putando nefas esse, sperare ultrà quam licet.

31. *Age jam meorum.*] O Phylli, quam omnium postremam amare constitui, condisce lyræ modos, quos suavi, & amabili voce decantes.

33. *Calebo.*] Non alia incendar, id est, non aliam amabo.

34. *Condisce modos.*] Obliviscere ergo Telephi, & meos versus, quos amabili tua voce recites & cantes, condisce, & sollicitudini ob amorem Telephi contractæ valedicas. *Lubin.*

35. *Atræ curæ.*] Id est, tristes, quod niger color infaustus sit. sic Homer. μελαίνας ὀδύνας, dixit. Vide Turneb. lib. 4. cap. 14. *Pulmannus.*

Non

ODE XII. παραινετική.

Ad VIRGILIUM.

Describit Veris adventum, & Virgilium ad convivium sub conditione invitat.

JAM veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ,
Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt
Hiberna nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, & Cecropiæ domus

Æter-

NOn *displicet titulus, quem in tribus codd. MSS. repperi,* AD VIRGILIUM UNGUENTARIUM, URBIS DISCRIPTIO; PARAENETICE. *Unguentarium autem fuisse illud ostendit:* Cum tua velox merce veni. *quo etiam referendum quod sequitur:* Verum pone moras & studium lucri. *Illis certè non assentior, qui Odam Virgilio poëtæ inscribunt.* Torrent.

1. *Temperant.*] Quæ mare tranquillum reddunt.

2. *Impellunt animæ.*] Thracii venti, id est, Favonii impellunt vela. *Animæ Thraciæ.*] Lib. 1. Od. 25. Thracium ventum *Aquilonem* aut *Boream* propriè esse ostendimus. An ergò & hoc loco *animas Thracias* pro ventis Aquilonaribus dixit Horatius? Id si ita est, cur eos *veris comites* appellat? Vere enim Favonii flant, hibernumque molliunt cælum, & navigantibus aperiunt mare, ut lib. 3. Od. 7. dictum. *Animæ* ergò *Thraciæ* non invenustè dicuntur venti omnes, quorum veluti sedes ac domicilium quoddam Thracia est. Quod verò addit *veris comites*, & *quæ mare temperant:* perinde est, ac si cum *venti* dixisset, adjungeret *Favonii*, quo de certo ventorum genere se loqui ostenderet. id enim ad alios quam Favonios referri nequit. *Torrentius.*

3. *Rigent, nec fluvii.*] Non glacie durescunt.

4. *Turgidi.*] Aucti.

5. *Ityn flebiliter gemens.*] Nota omnibus ex Ovidii Met. lib. 6. Pandionis filiarum & Terei fabula, qua ipse in Upupam, illarum altera in Lusciniam, altera in Hirundinem, filius Itys in Phasianum, aut quæ paucorum opinio est, in Carduelem conversi traduntur. De hirundine hic Horatium loqui nemo negaverit: (veris enim adventum avis illa nuntiat) quæ verò sequuntur, propriè ad Prognem spectant. Hæc enim & quod Barbaro nupserit, & quod infandum illud scelus struxerit, Cecropidarum nomini æternum opprobrium intulit.

6. *Infelix avis.*] Hirundo (olim Progne Pandionis regis Atheniensis filia) flebiliter Ityn filium gemens à se interfectum, jam nidum ponit. *Cecropiæ domus.*] Codex Laurentianus *Cecropidæ* legit. *Cecrops* autem natione Ægyptius, ad Acteum seu Acteonem, in Actam, quæ post Attica dicta est, veniens; filia ejus uxore ducta, oppidum à se appellavit *Cecropiam*, ubi, ut inquit Plin. lib. 7. cap 56. nunc est arx Athenis. *Cecropiam* ergò *domum*, quod rectè monet Lambinus, non pro stirpe Cecropis, sed simpliciter pro regno, quod fundavit ipse,

Æternum opprobrium, quod male barbaras
Regum est ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistula:
Delectantque deum, cui pecus, & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxêre sitim tempora, Virgili:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,

Qui

ipse, accipiemus. *Torr.* *Cecropiæ domus.*] Familiæ regum Atheniensium perpetua infamia, propter immanem in suum filium crudelitatem. Cecrops dux erat Atheniensium, unde domus Cecropia, pro familia Atheniensi.

8. *Regum est ulta libidines.*] Infelix, quod Terei mariti sui barbaram libidinem in Philomela constupranda ulta est male, id est, parricidio.

9. *Dicunt in tenero gramine pinguium.*] Pastores modulantur carmina in honorem Panos.

11. *Deum, cui pecus.*] Delectant Pana fistulæ inventorem. *Nigri colles Arcadiæ.*] Ita Od. 21. lib. 1. *Nigras Erymanthi sylvas* dixit. Atqui Erymanthus mons Arcadiæ est: nam loquitur hic de collibus silvisque ad pascendum idoneis. *Torr.* *Nigri colles Arcadiæ.*] Colles feraces, quia terra nigra frumentis est optima, vel nigri colles, id est, colles umbrosi propter sylvas.

13. *Adduxêre sitim tempora Virgili.*] O Virgili, hæc tempora, id est, veris amœnitas, & aëris temperies suadent lætitiam, & invitant ad voluptatem.

15. *Si gestis.*] Si vehementer cupis vinum Calenum bibere. *Juvenum nobilium.*] Ad Cajum & Lucium Cæsares, Augusti filios, referre malim. hi enim *principes juventutis* dicti fuere, ut in Augusti nummis legitur: C. L. CAESARES AVGVSTI F. COS. DESIG. PRINC. IVVENT. Vel simpliciter de Romana juventute intelligi poterit; nisi forte Virgilium una cum Cæsaribus Neronibusque ad cœnam invitet. *Torrent.* *Juvenum nobilium cliens.*] Claudii, & Drusi privignorum Augusti.

16. *Nardo vina merebere.*] Propter unguentum ex Nardo per te allatum tu accipies à me vinum Calenum. Vide l. 1. Od. 31.

17. *Nardi parvus onyx.*] Vinum præstantissimum convivis præbiturus, à Virgilio vicissim collectam sive symbolam exigit. Cænam ergò collativam instituit Horatius, & cadum integrum vini optimi, exiguo nardi vasculo elici posse ait. *Onyx* ergo pro vasculo ad unguenta ex onyche lapide confecto, accipitur. Qui lapis ab unguis humani similitudine in nominis quoque societatem venit, dictus etiam *alabastrites.* Initio quidem rarior, post invalescente luxu, etiam in columnas ac pavimenta transiit. Et quoniam *onychis* præcipuus olim ad unguenta usus, hinc factum, ut quodcunque vasculum unguentarium, etiam alterius materiæ, *onyx* diceretur. vide Plin. lib. 36. cap. 7. & lib. 37. cap. 6. *Torrent.* *Onyx eliciet cadum.*] Parum unguenti

Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ si properas gaudia, cum tua
Velox merce veni. non ego te meis
Immunem meditor tingere poculis,
Plena dives ut in domo.
Verum pone moras, & studium lucri:
Nigro-

guenti multum vini eliciet. Onyx hic significat vasculum ex onyche factum, ad servandum unguentum.

18. *Sulpitiis accubat.*] Liber optimæ notæ habet *occubat*, nec displicet. Interiore enim horrei parte latere ac veluti sepultum jacere cadum significat: unde vini præstantia notatur. *Torrentius.* *Horreis.*] Apothecis vinariis, cujusmodi habebat Romæ Sulpitius Galba, in quibus oleum, vinum, fruges, iisque similia condi solebant.

19. *Spes donare novas largus.*] Liberalis ad donandum spes insolitas. *Amaraque.*] Amaras curas, vel amaritudines curarum.

21. *Cum tua.*] Cum parvo Nardi onyche.

22. *Non ego te meis.*] Non est mihi in animo te vino madefacere sine munere, ut faciunt divites.

23. *Immunem.*] *Immunis*, inquit Festus, vacans munere, sine officio. Unde *immunes civitates*, quod ab omni onere liberæ, nihil penderent. Pulcre igitur Horat. *immunem* hoc loco vocat, quem ἀσύμβολον Græci, qui nihil conferat, inanis, vacuus. Venustè etiam Flaccus in Epist.

Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci.

Quod avarissimæ meretrici nihil daret. vide lib. 3. Od. 23. *Tingere* etiam emphasis est, pro imbuere ac totum madefacere, ut lanæ colores imbibunt. *Immunem meditor tingere poculis.*] Te nihil afferentem. Hæc verba olent jocum non infacetum; fortasse tamen Virgilium taxant tenacitatis.

24. *Plena dives ut in domo.*] Excusat quod collectam flagitat, cum solorum divitum sit gratuita præbere convivia, ut in novis magistratibus sacerdotiisque facere illi solent. Græci εἰλαπίνας vocant; ut contrà ἐράνους ea, quæ ex symbola fiunt. In quibus plus jucunditatis & gratiæ, atque impensa minor, quo nomine à veteribus maximè commendabantur. *Torrent.*

25. *Pone moras.*] Depone moras, & cupiditatem lucri. hinc licet conjicere hunc Virgilium fuisse negotiatorem. *Et studium lucri.*] Stephanus de Virgilio Poëta dici credit: nam ut dicimus, eum qui studiis literarum avocatur, velut à lucro avocari: sicut illius temporis jacturam facere dicimur, quod in ea non collocamus. Quid? nonne qui plura indies discit, proficere dicitur? qui autem proficit, nonne is lucrum facit. Sic & Cic. initio Officior. locutus est. Quidni enim Virgilius, mercator & ipse bonarum artium, ab Horatio volente ἀσείζεσθαι, *lucri studium ponere*, id est, intermittere jubeatur? Possumus etiam fortasse lucrum de præmiis illis intelligere, quæ Virgilius ab Augusto ob sua poëmata exspectabat. Tum quod *juvenum nobilium cliens* dicatur, merito id mihi suspectum, non intelligi posse de Virgilio negotiatore. Tum, cum dicit,

Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Misce stultitiam consiliis brevem.
DULCE *est desipere in loco.*

ODE XIII. μιμητική.

In LYCEN Meretricem vetulam.

Insultat ei mordacissime, quod jam anus facta, & libidine flagrans, contemnitur à juvenibus.

AUDIVERE, *Lyce, Dî mea vota, Dî*
Audivêre, Lyce. fis anus, & tamen
Vis formosa videri,
Ludisque & bibis impudens:
Et cantu tremulo pota Cupidinem

Len-

Nardo vina merebere, innuit, afferendam ab eo esse nardum, quam ex illorum nobilium juvenum liberalitate accepisset: quod cum alia munera ab illis accipere, tum etiam unguentis donari soleret. *Stephan.*

26. *Nigrorum memor.*] Mortis memor, nam rogos, sive ignes funebres, quibus cadavera cremabantur, appellat nigros, id est, tristes ab effectis.

27. *Misce stultitiam.*] Misce seriis ludicra, ita tamen, ut sis brevis in stultitia.

28. *Dulce est desipere.*] Jucundum est aliquando, cum tempus, & locus ferunt, desipere, id est, à severitate animum joco remittere. *In loco.*] Ε'ν καιρῷ, opportunè.

1. LYce.] Mulierculæ hujus immitissimæ fastum, cum ab Horatio, meliore adhuc ætate amaretur, jam ante vidimus lib. 3. Od. 10. Quod ergo tunc iratus ei imprecabatur Poëta, id nunc evenisse gaudet. *Torrentius.*

2. *Fis anus.*] Hæc votorum Horatii summa erat, ut contemptui esset his, quos ipsa ante contempserat, nec delinimentis quicquam proficeret, ut à quoquam peteretur. *Torrent.*

3. *Vis formosa videri.*] Peculiare est mulieribus, ut, quod formæ per ætatem decidit, id arte & blanditiis corrigere studeant, frustra. *Torrent.*

4. *Ludisque & bibis impudens.*] Adeo es impudens ut ludas & bibas. *Steph. Ludisque.*] Tu ludis ludos amatorios, & vinum bibis impudenter.

5. *Et cantu tremulo pota Cupidinem.*] Falluntur eruditi viri, qui *tremulum cantum* interpretantur *anilem:* lasciviæ enim vox illa significationem habet. cujus interpretationis testem habemus veterem interpretem. Sic κλαδαρὸν Græci pro lascivo ac molli, & κλαδαρὸς idem ac tremulus. *Casaubon. Et cantu.*] Vetularum vox senectute intremiscit. *Pota Cupidinem.*] Tu pota lentam excitas amoris flammam in te penè emortuam, vel, excitare vis erga te amorem in adolescentibus, quorum amor in vetulas tardus est, & piger.

6. Len-

Lentum sollicitas. ille virentis, &
Doctæ psallere Chiæ,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim transvolat aridas
Quercus, & refugit te: quia luridi
Dentes: te quia ruga
Turpant, & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
Nec clari lapides tempora, quæ semel
Notis condita fastis,
Inclusit volucris dies.
Quo fugit Venus? heu! quove color decens?

Quo

6. *Lentum.*] Eadem significatione Propertius:
Hostibus eveniat lenta puella meis.
Ille virentis.] Cupido semper vigilat in pulchris genis Chiæ puellæ ætate florentis, & canendi peritæ, cum in te sit sopitus.

9. *Importunus enim.*] Non quiescens; sic *importuna pauperies*, Ode 16. lib. 3. *Aridas quercus*] Informe spectaculum & prorsus inamœnum atque horridum. Codex vetustus *frondes* pro *quercus* habet. Sed translatum suspicor ex margine ab aliquo, qui ante legisse meminerat:
Aridas frondes hyemis sodali
Dedicet Hebro. Torrent.
Aridas.] Vetulas, consumptas, & exangues.

10. *Luridi.*] Dentes illuvie squalidi.

11. *Turpant.*] Te deformem reddunt. *Nives.*] Nove, pro Canitie.

13. *Nec Coæ.*] *Coas purpuras* à patria commendat, ut alibi *Tyrias Laconicas*. neque enim de certo vestium, quas *Coas* vocabant, genere hic loqui Poëtam crediderim: de quibus lib. 1. Serm. 2. dicemus. Illæ namque tenuissimæ ac pæne pellucidæ fuere. *Torrent.* *Nec Coæ.*] Nec elegantia vestium, nec gemmæ pretiosæ reducent tibi tempora præterita, id est, pulchritudinem amissam. In insula Choo tenuissimæ vestes ex bombyce texebantur, & optima purpura tingebantur.

14. *Clari lapides.*] Duo optimi Codices *cari* habent, quod sane non displicet. Nam gemmis & lapidibus convenit, *clari* non ita. *Tempora.*] Præterita tempora nunquam redeunt, sed volucris dies (id est, decurrens ætas) ea semper condita, & in publicis fastis perscripta inclusit, & sepelivit.

15. *Notis condita fastis.*] Id est, præterita, ut prisci interpretes annotarunt: recte ex Romanorum more, qui tempora fastis suis publicis metiri solent. Unde & annos à Consulibus computabant; atque adeo *Consulem* pro anno posuit Martialis lib. 1.
Bis jam pæne tibi Consul tricesimus instat. Torrent.
Fastis.] In fastis Romani cum res foris gestas, tum acta urbana singulorum annorum publicæ memoriæ causa perscribebant.

17. *Venus.*] Quo fugit venustas, quam olim habebas Lyce? *Heu.*] Est Ironia.

Quo motus? quid habes illius, illius,
Quæ spirabat amores?
Quæ me surpuerat mihi,
Felix post Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? sed Cynaræ breveis
Annos fata dederunt:
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multò non sine risu,
Delapsam in cineres facem.

ODE

18. *Motus.*] Agilitas corporis, & saltatio. *Quid habes illius.*] Quid habes illius Lyces, quæ olim fuit puella pulcherrima? nihil omnino.

19. *Quæ spirabat amores.*] Quæ adeo formosa fuit, ut amores expiraret.

20. *Me surpuerat mihi.*] Nec mirum: anima enim est amica amantis. Vel quæ me ipsum & optimam mei partem rationem mihi surripuerat, meque à mente alienum fecerat. *Lubin. Surpuerat mihi.*] Subripuerat. Quæ optimam mei partem mihi furtim ademerat.

21. *Felix post Cynaram.*] Tam pulchra, ut soli Cynaræ cedas, vel, post Cynaram mortuam ei secunda es in pulchritudine. *Artium Gratarum facies.*] Quæ oculis, nutu superciliorum, capitis gratia, totiusque denique corporis placet. His fingi artibus puellam ait Horat. lib. 1. Od. 6. in eoque genere præstantem fuisse Sulpiciam significat Tibullus, mellitissimis versibus:

Illam quicquid agit, quoquo vestigia movit,
Componit furtim subsequiturque decor.

Hæc præsidia ubi formæ accesserint, regnat Venus. Tum hoc monendum, quod *Cynara* in omnibus pæne exemplaribus per jota scribitur: & *delapsam* pro *dilapsam*. Quod Lambino non placet. Lector judicet. *Torrent.*

22. *Facies.*] Facies artificioso cultu ornata, vel, facies instructa iis rebus, quæ amorem valent allicere, cujusmodi sunt oculorum splendor, frontis lævor, vultus hilaris, labrorum nativus rubor, genarum candor puniceo colore temperatus, cervicis volubilitas, & similia.

23. *Fata dederunt.*] Sed fata, quæ servatura sunt Lycen temporibus, cornicis parem, dederunt breves annos Cynaræ, tibi autem dederunt annos multos, ut juvenibus fias ludibrio.

24. *Servatura diu parem.*] Dicit eam futuram parem, sive effectum iri parem. Vel servatura donec effecta sit par.

25. *Vetulæ temporibus.*] Cornix dicitur centum annos vivere. hinc *annosa cornix*, Od. 17. lib. 3.

26. *Fervidi.*] Juvenes tui amore olim incensi.

28. *Dilapsam in cineres facem.*] Ut te tanquam facem consumptam, id est, pulchritudinem tuam olim eximiam, nunc versam in deformitatem, juvenes possent visere.

ODE XIV. ἰσχωμιαστική.

Ad AUGUSTUM.

A Senatu, populoque Romano, honores Augusto tribui non possunt, qui virtutes ejus æquare valeant.

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium
Plenis honorum muneribus, tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos memoresque fastos
Æternet? ô, qua Sol habitabileis
Illustrat oras, maxime principum:
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses: milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,

Bren-

1. QUæ *cura patrum.*] Cum *populum* dicimus, tota unius ejusdemque cœtus universitas intelligitur: cum *patres*, Senatus tantum: cum *plebem*, cæteri cives absque Senatoribus. Ergo & Horatius *patrum* ac *Quiritum* nomine omnes ordines complexus est: quos cum in ornando pariter Augusto summo studio occupatos cerneret, præclare admodum ex abrupto in hæc verba prorumpit, *Quæ cura*, &c. concludens Augusti laudes nullo unquam studio hominum impleri posse. *Torrent. Patrum.*] Senatorum. *Quiritium.*] Populi Romani.

2. *Plenis honorum muneribus.*] Quæ cumulate & ad plenum, ut alibi loquitur, virtutem honore ac gloria compensent. Percontando igitur, quæ populi Romani cura ad hoc sufficere possit, perinde facit, ac si fieri posse neget. summa enim & perfecta virtus (qualem Augusto tribuit) divinæ similis, humana omnia præmia excedit. *Torrent. Muneribus.*] Statuis, & monumentis.

4. *Per titulos.*] Per titulos statuis inscriptos, & fastos qui memoriam annorum rerumque gestarum continent.

5. *Æternet.*] Possit virtutes tuas æternas reddere. *O qua Sol.*] Ordo est: O maxime principum, qui terram incolunt, qua parte Sol illustrat oras mundi habitabiles, id est, ô Princeps maxime omnium qui ubique sunt. *O qua Sol.*] Exclamatio parænetica, continens per enumerationem, res fere omnes ab Augusto, & illius auspiciis gestas. *Cruquius.*

7. *Quem legis expertes Latinæ.*] Quem Vindelici expertes legis Latinæ, id est, civilitatis, & humanitatis nescii, didicêre nuper, quid posses Marte, id est, in re militari. De Vindelicis vide supra Od. 4. *Expertes legis Latinæ.*] Quibus necdum victor Romanus leges imposuerat.

9. *Milite nam tuo.*] Militibus, & auspiciis tuis acer Drusus, plus quam semel dejecit Genaunos, & Brennos, Galliæ populos immanissimos, & implacabiles.

10. *Genaunos.*] Mira in nostris quo-

Brennosque veloceis, & arceis
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prœlium
Commisit, immaneisque Rhætos
Auspiciis pepulit secundis:
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas
Exercet Auster, Pleiadum choro
Scindente nubeis: impiger hostium
Vexare turmas, & frementem

Mit-

que codicibus utriusque nominis hujus varietas. Plin. lib. 3. cap. 2. de his gentibus, à mari supero usque ad inferum devictis, titulum recensens, *Tenanos* sex *Genanos* aut *Genaunos*, si mavis, omittit, *Breunos* exprimit. Quare *Breunos* legendum censeo. *Implacitum* quoque in uno codice scriptum reperi, pro *implacidum*. Torrent.

12. *Tremendis.*] Propter hostium crudelitatem.

13. *Plus vice simplici.*] Non uno congressu, sed iterum, atque iterum.

14. *Major Neronum.*] Inepta lectio est, in Acrone vulgato, ubi Drusus est major Neronum, contra fidem historiæ. nam Drusum enixa est Livia intra Cæsaris Penates, auctore Velleio: Tiberium autem secum attulit. Itaque aut propter fratrem Drusum vulneratum missus est Tiberius, aut certe post mortem Drusi, Tiberius Rhætos aggressus, mox stravit, & in provinciæ formam redegit. *Cruq. Major Neronum.*] Claudius Tiberius Nero submissus est Druso in auxilium ab Augusto ad bellum conficiendum, ejusque in Imperio successor fuit.

15. *Immaneisque Rhætos.*] Id quoque nomen quomodo scribendum sit, & qui *Rhæti* fuerint, jam ante declaravimus.

16. *Auspiciis.*] Auspiciis tuis.

17. *Spectandus in.*] Dignus, qui spectaretur in bello, quantis ruinis, & cladibus fatigaret Rhætorum pectora, mortem non timentia propter libertatem.

18. *Devota morti pectora.*] Hoc est, Rhætos ipsos, qui ex voto honestam in libertate mortem oppetere, quam in servitute turpiter vivere mallent. Quanto autem ferocior hostis, tanto gloriosior victoria est. *Torrent.*

20. *Indomitas prope qualis undas.*] Ordo est: Tiberius tam impiger vexare hostium turmas, & mittere frementem equum per medios ignes, qualis propemodum est Auster, cum undas exercet, Pleiadum choro scindente nubes.

21. *Exercet Auster.*] Agitat Auster. *Auster Pleiadum, &c.*] *Austro*, quo non alius ventus concitatior, bene *Pleiades* sive Vergilias, ortu & occasu tempestuosas adjungit; ut Tiberii ducis impetum apertius ante oculos ponat. De Pleiadibus autem pulcerrime Ovid. Fast. lib. 4. *Torrent. Pleiadum choro.*] Vergiliarum ortus, & occasus pluviosus est, & tempestuosus, nubibus à vento scissis.

24. *Me-*

Mittere equum medios per igneis.
Sic tauriformis volvitur Aufidus;
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Quum sævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris.
Ut barbarorum Claudius agmina
Ferrata vasto diruit impetu,
Primosque & extremos metendo,
Stravit humum sine clade victor:
Te copias, te consilium, & tuos
Præbente divos. nam tibi, quo die

Portus

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, per summa discrimina.

25. *Sic Tauriformis.*] Ταυρόμορφους vocant fluvios Græci, Acheloum maximè, totius Græciæ vetustissimum, qui & sub tauri forma congressus est cum Hercule, victusque alterum cornu amisit. qua de re sic in vetustis Horatii membranis scriptum repperi: *Flumina cum cornibus pinguntur, quia mugitum habent veluti boves, eorumque cornua arundinibus coronantur, quoniam ripæ arundinetis præfiguntur.* Virg.

—— Tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius & tenera prætexit arundine ripas.

Addam & Festum: *Taurorum specie simulacra fluminum, id est, cum cornibus, quia sunt atrocia ut tauri.* Torrent. *Aufidus.*] Aufidus Appuliæ fluvius, dicitur Tauriformis, propter ejus impetum, & mugitum, vel, quod imbribus auctus, relicto suo alveo exundabat sæpius.

26. *Dauni.*] Dauni Appulorum regis. *Præfluit.*] Sic in omnibus melioris notæ libris scriptum repperi, ut & Od. 3. hujus libri annotavimus.

27. *Quum sævit.*] Cum eum auxerit cœlestis imber.

28. *Diluviem minitatur.*] *Minitatur* pro *meditatur* magistellus aliquis adscripsit. Quare non est quod Nonio auctore, qui & ipse forsitan corruptus est, elegantissimum vocabulum loco moveamus. sic enim princeps Poëtarum:

Nec lupus insidias pecori, nec retia cervis
Ulla dolum meditantur. Torrent.

Meditatur agris.] Metaph. est à re animata ad inanimatam. alii legunt, *minitatur.*

29. *Claudius.*] Tiberius Nero.

30. *Ferrata vasto.*] Agmina ferro, & armis munita.

31. *Primosque.*] Totam Asiam cædendo. Sic Virg.

Proxima quæque metit gladio.

32. *Stravit humum.*] Nemo dubitet, quin ita scribendum sit, non *humi.* ut *Sternere humum foliis, &c. Stravit humum.*] Operuit humum victor, sine ulla suorum militum jactura.

33. *Te copias.*] Pulcerrime expressit, quid sit alterius auspiciis vincere. Notandumque jure antiquo militari penes solum Imperatorem auspicia fuisse. Quare & ejus auspiciis, quamquam absens esset, bella geri dicebantur. Bella ergo legatis committere, hoc ipsum est dare auspicia, & præbere deos suos, quibus illi auctoribus nitantur. Eoque referendum illud ex Od. 8. lib. 1.

34. *Præbente divos.*] Te suppeditante divos tuos, id est, divos tibi faventes.

Portus Alexandreia supplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna lustro prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus:
Laudemque, & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præsens
Italiæ, dominaeque Romæ:

tes. *Quo die.*] Dion Cassius lib. 51. pugnatum quidem scribit apud Actium IV. Non. Septembr. A.V.C. DCCXXIII. sed quo sequentis anni die Alexandria capta sit; non exprimit. tantum addit, inter alios post victoriam Actiacam Augusti honores, sancitum fuisse, ut dies, quo capta erat Alexandria, festus haberetur. *Torrentius.* *Quo die.*] Eodem, quasi fatali die, Alexandria ab Augusto fuit capta, quo Drusus Vindelicos superavit, tertio lustro (id est, quindecim annis) interposito.

35. *Alexandrea supplex.*] In Alexandriam Antonius, & Cleopatra confugerant.

36. *Aulam.*] Domum regiam hoste vacuam. Nam devicta erat Cleopatra, & Antonius extinctus.

39. *Optatum peractis.*] De Tiberio loquitur, & quidem ut arbitror, peracto jam non solum Rhætico Vindelicoque, sed & Pannonico bello, longo & difficili: quas ob res ovans Urbem ingressus est. At de Germanis etiam triumphavit. sic enim de ipso Sueton. atque hoc ipsum est, quod ait Horat. *peractis imperiis.* Tot enim bellis dux ab Augusto constitutus, & à militibus Imperator de more appellatus, tandem quinto & decimo post captam Alexandriam anno summum decus assecutus est, cum victis hostibus, triumphavit. *Torrent.*

40. *Arrogavit.*] Fortuna peperit divinos honores tuis imperiis jam finitis attribuendos; ut Horatius in Epist.

Præsenti tibi maturos largimur honores;
Jurandumque tuum per nomen ponimus aras.

41. *Cantaber non ante.*] Te miratur populus Hispaniæ à nullo ante Cæsarem victus. Vide Od. 6. lib. 2. Od. 8. lib. 3.

42. *Profugus Scythes.*] Scythes campestris huc illuc vagatur, nec in eodem loco manet. vide Od. 35. l. 1. & Od. 24. lib. 3.

43. *Miratur.*] Plus dicit, quam vulgus existimet. *Mirari* enim, ut ait Nonius, significat novo aliquo obstupefieri, in quo horror quidam ac sæpe etiam veneratio est. Pulcrè de apibus Virg. regis majestatem describens:

Ille operum custos, illum admirantur, &c.

44. *Dominaeque Romæ.*] Rectè, ut & *Romanos rerum dominos* dicimus. Atqui si Augustum *dominum* appellasset, & graviter offendisset, & minus ei laudis tribuisset. *domini* enim nomen ne per jocum quidem tulit, si Suetonio credimus: & multo speciosius est, patriæ, quam sibi imperium quærere. *Torrent.* *Dominaeque Romæ.*] Romæ principis urbium. vide supra Od. 3.

Te, fontium qui celat origines
Nilusque, & Ister, te rapidus Tigris,
Te, belluosus qui remotis
Obstrepit Oceanus Britannis;
Te, non paventis funera Galliæ,
Duræque tellus audit Iberiæ:
Te cæde gaudentes Sicambri,
Compositis venerantur armis.

ODE XV. ἐγκωμιαστική.

AUGUSTI Laudes.

PHOEBVS *volentem prælia me loqui,*
Victas & urbeis, increpuit lyra:

Ne

45. *Te, fontium.*] Nilus Ægypti fluvius, qui celat originem suorum fontium (id est, cujus fontes, & origines adhuc nemo scivit) audit te, id est, te colit, & veneratur.

46. *Ister.*] Danubius fluvius permagnus. *Tigris.*] Tigris est Armeniæ fluvius, adeò velox, ut aliquando saxa ingentia secum rapiat.

47. *Belluosus.*] Novum, sed perelegans Oceani epithetum, & quidem verissimum. si quidem Tiberio principe in insulam quandam contra Lugdunensis provinciæ littus, trecentas amplius belluas reciprocans, destituit. Plin. lib. 9. cap. 5. *Belluosus qui remotis.*] Te audit Oceanus, qui ingentes belluas in se continens Britannos circumsonat à nobis longè sejunctos.

49. *Non paventis funera.*] Druidæ enim imprimis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. *Cæsar* de bello Gallico lib. 6. *Funera Galliæ.*] Galli mortem non extimescebant, vel, propter ingenitam ferocitatem, vel, quia sibi persuadebant, quod aliquando renascerentur.

50. *Duræque tellus.*] Laboriosæ Hispaniæ.

51. *Sicambri.*] Hos quemadmodum & Suevos, in Galliam traduxit Augustus, locumque eis assignavit. quam clementiam experti victi, merito victorem venerabantur. *Torrent. Sicambri.*] Germaniæ populi bellicosi. vide supra Od. 2.

52. *Compositis venerantur armis.*] Armis in uno loco simul positis, & conditis, id est, bello sedato, & finito.

HÆc Ode invenitur in Cod. MS. adhærere præcedenti indivisa: ea fortasse de caussa, quod eisdem numeris & modis esset descripta, & esset ejusdem argumenti. Cruquius. *Poëta novam laudandi Augustúmq. occasionem arripit, & tanquam à Phœbo admonitus, ne bella Lyricis numeris adaptet, leviora scribenda sumit: ut ante belli, sic nunc pacis artes in optimo principe collaudans.* Torrent.

1. *Phœbus volentem prælia.*] Apollo increpuit, id est, objurgavit, & admonuit me volentem prælia, & victas urbes loqui lyra, id est, Lyrico carmine.

2. *Increpuit lyra.*] Dictio *lyra*, paulò

remo-

Ne parva Tyrrhenum per æquor
Vela darem. tua, Cæsar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et signa nostro restituit Jovi;
Direpta Parthorum superbis
Postibus: & vacuum duellis
Janum Quirini clausit, & ordinem
Rectum, & vaganti fræna licentiæ

In-

remotius à verbo *loqui* posita, nonnihil difficultatis parit: satis aperta tamen sententia est. Si quis tamen totum illud *Increpuit lyra* ad Phœbum referre malit, me volente id faciet: vel quod lyram tenens, ut ferè pingitur; vel quod etiam lyra accinens, Poëtam objurgaverit. Apertissima esset sententia si pro *volentem*, *volente* legeretur: tum eleganter diceretur *increpuit lyra*, pro insonuit lyra: quo dei concitatioris indignatio quædam exprimitur. Ovidius 6. Fast.

Annuit Alcides increpuitque lyra.

Quid ergò si Phœbus sic vatem nostrum loqui prælia volentem, lyræ impulsu deterruit?

3. *Ne parva Tyrrhenum per.*] Ne res grandes tenui Musa canerem. Allegoricè significat id æquè periculosum esse, ac si parvo navigio in mari Tyrrheno navigaret.

5. *Uberes.*] Copiosas fruges.

6. *Et signa nostro.*] Signa, quæ Crassus amiserat à Parthis interfectus. *Nostro restituit Jovi.*] *Nostro* vel Capitolino exponere licebit; vel nobis, id est, Romanis propitio. Nulla autem re magis gavisus Augustus, quam quod signa à Crasso & Antonio capta, Parthi volentes ei restituêre. quod passim testantur veteres nummi, cum hac inscriptione: SIGNIS RECEPTIS. *Jovi.*] Jovi Capitolino, ubi signa militaria servari solebant.

7. *Direpta Parthorum superbis.*] Signa detracta à superbis postibus Parthorum: qui, ne victi viderentur, signa Crassiana, sua sponte Romam ad Augustum remiserunt.

8. *Vacuum duellis.*] Hunc locum Torrentius, in Suet. commentariis declaravit, cap. 22.

9. *Janum Quirini.*] Joh. Passeratius legi posse putat *Fanum Quirinum*, quæ lectio Lambino non displicet. *Janum Quirini clausit.*] Et tua ætas clausit Janum Quirini, id est, clausit Jani templa apud Romam, facta pace per universum terrarum orbem. Nam belli tempore templum Jani patebat.

10. *Et vaganti.*] Vetus interpres Porphyrion *Evaganti* legit, & pro perturbanti ordinem rectum exponit. quod licentiæ proprium est, ut legibus tanquam frenis coërcenda sit. Atqui id præcipuum magni in repub. viri munus est: ut quod alibi inquit Flaccus noster,

—— Indomitam audeat Refrenare licentiam.

Augustum verò præclare hoc munus explevisse, & hic & alibi sæpè ostendit, maximè paucis illis quidem, sed pulcerrimis verbis,

Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes.

Evagari autem *ordinem*, pro extrà ordinem vagari interpretabimur. *Torrent.*

11. In-

Injecit, amovitque culpas,
Et veteres revocavit arteis:
Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevêre vires; famaque, & imperî
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis eximet otium:
Non ira, quæ procudit enseis,
Et miseras inimicat urbeis.
Non qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia: non Getæ,

Non

11. *Injecit.*] Et injecit fræna licentiæ extrà ordinem rectum vaganti, id est, bonas leges constituit, quæ peccandi licentiam veluti frænis reprimerent. *Emovit.*] Eruit, extirpavit, ut nulla amplius vestigia supersint: & multò efficacius est, quam *amovit*. Torrent. *Emovitque culpas.*] Gravibus pœnis in improbos constitutis.

12. *Veteres revocavit artes.*] Quibus nempe & majorum virtute, res Romana in tantam amplitudinem excrevit. Et qua ratione ea conservari posset ostendens, ait:

Hæ tibi erunt artes, pacique imponere morem,
Parcere subjectis & debellare superbos.

In pace enim bonis legibus moribusque, in bello fortitudine & clementia respub. felicissimè geritur. *Torrent. Artes.*] Pristinas Romanorum virtutes.

14. *Imperî Majestas.*] Optimi quique Codices *Imperii* scribunt, & mox *orta* pro *ortum*. Verum illud notatu dignum, quod duo illa vocabula *Imperii majestas* Poëta doctissimus felicissime conjunxit. Majestas enim in Imperio est, atque omni populi Romani dignitate. *Torrent.*

15. *Porrecta majestas.*] Majestas est amplificata.

16. *Ab Hesperio cubili.*] Ab occasu Solis.

17. *Custode rerum.*] Jovis enim cura Cæsar, Cæsaris Roma. Extant nummi veteres, quos S. P. Q. R. AVGVSTO PARENTI CONSERVATORI SVO inscripsit. *Furor.*] Non bellum civile, aut violentia ejiciet pacem.

18. *Aut vis eximet.*] Porphyrion legit *exiget*, id est, turbabit & expellet: alii *exuet*, minus bene. *Fabricius.*

19. *Procudit enses.*] Procudi facit.

20. *Inimicat urbes.*] Inimicas reddit urbes.

21. *Qui profundum.*] Thraces, Germani & aliæ gentes.

22. *Edicta Julia.*] Non solum C. Cæsaris Dictatoris, sed & Augusti in gentem Juliam adoptati leges, *Juliæ* appellabantur; addita peculiari cujusque legis nota aliqua, unde aliæ ab aliis distinguantur: utputa *Julia Majestatis*, *Julia de Adulteriis*. Inter quas celeberrima illa *De maritandis ordinibus*, sive *Papia Poppæa*, serò ab Augusto perlata. *Torrent. Edicta rumpent Julia, non Getæ.*] Leges Julias non violabunt de adulteriis, vel alias leges quascunque.

23. In-

Non Seres, infidive Persæ:
Non Tanaïm prope flumen orti.
Nosque & profestis lucibus & sacris,
Inter jocosi munera Liberi,
Cum prole, matronisque nostris;
Rite deos prius apprecati,
Virtute functos, more patrum, duces,
Lydis remisto carmine tibiis,
Trojamque, & Anchisen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

Q. HO-

23. *Infidive Persæ.*] Infideles, quia Crassum simulata pace occiderant.

24. *Non Tanaim, &c.*] Non Scythæ, & Sarmatæ.

25. *Profestis lucibus.*] Festis potissimum diebus inter vina, clarorum virorum nomina celebrabant. Eximia vero Augusti laus, quem Romani non festis tantum, sed & profestis diebus, nec solum publicis, verum etiam privatis in conviviis celebrabant. *Torrent. Profestis lucibus.*] Diebus sacros dies præcedentibus, qui laboribus & privatis, & publicis sunt concessi.

26. *Inter jocosi.*] Inter vina, & lætas epulas.

27. *Cum prole, matronisque.*] Cum liberis, & uxoribus.

28. *Ritè deos prius.*] Nos ritu Majorum, deos primum invocantes canemus claros duces, qui pro patriæ salute cum gloria sunt mortui.

29. *Virtute functos.*] Vide libro I. Od. 12. *Virtute functos* dicit Horatius, ut *virtutis munere functus* Cic. *Nemo parum diu vixit, qui virtutis perfectæ functus est munere.* Torrent.

30. *Lydis remisto.*] Plures libri *remixto* legunt: nonnulli *Lydiis* pro *Lydis*, parum refert. Sed videndum est cur *Lydas* vocat Flaccus, quas alii ferè *Phrygias.* quod meo sane judicio non aliunde quam à regionum vicinitate procedit. nam cum Phrygiæ inventum sit tibia & eandem habeat in organis vim, quam in vocibus harmonia, quæ & ipsa Phrygia appellatur, à qua Lydia plurimum differt: (illa enim concitatior, acriorque, ac proinde Cybeles & Bacchi sacris apta) nulli dubium est, quin *Lydas* pro *Phrygiis* dixerit Horat. ut libro 3. Od. 19. *Berecynthiam* vocat *tibiam.* Idem volunt qui *barbaram* appellant. *Barbaros* enim apud optimos quosque pro Phrygibus accipimus. Denique *remixto carmine tibiis* cum dicit Flaccus noster, carmen ad tibiam quod canatur intellige. Voce autem cum tibiis canere primus Troezenius Dardanus instituit. *Torrent. Lydis remisto carmine.*] Tibiarum varii erant modi, tres præcipue: Dorius, sive Ionicus, Phrygius, & Lydius.

31. *Anchisen, & almæ.*] Canemus patrem Æneæ, ipsumque Æneam Veneris filium, & totam gentem Juliam, nempe Julium Cæsarem, Augustum, Tiberium, Drusos, &c.

Epo-

Q. HORATII FLACCI EPODΩN LIBER.

Epod. I.

Ad MÆCENATEM.

Horatius ibit cum Mæcenate proficiscente ad bellum Actiacum, contra Antonium.

Bis *Liburnis inter alta navium,*
Amice, propugnacula:
Paratus omne Cæsaris periculum
Subire, Mæcenas, tuo.

Quid

Podωn Liber.] *Margini antiqui codicis adscriptum reperimus:* Liber hic EPODΩN inscribitur, id est, clausularis, quod in eo versus ita ordinantur, ut singulis quibusque clausulæ suæ recinant. Clausulas autem Lyrici appellant minores versus majoribus suppositos, quasi præcisos, integris subjectos. *Si meæ tamen opinioni locus esset, Liber* ἐπῳδὸς *inscriberetur, non à certo carminis genere, quod in hoc volumine maximè varias neque semper sequens versus præcedente brevior est; sed, ut si Latinè* incantator *dicas. hoc enim Græcis est* ἐπῳδὸς, *ut &* ἐπῳδὴ incantamentum. *Videmus certè quam multa de incantationibus tractet hic Horatius, & quam acriter Canidiam veneficam exagitet: neque novum est à tam insigni operis parte totum opus nomen acquirere. Errant autem solenniter, qui* ἐπῳδὰς *vocari posse hæc Poëtæ nostri carmina arbitrantur, tanquam ex intervallo post alios libros scripta. Nam ut alias rationes omittam, quibus facile refellantur, illud manifestè constat, & multa ex prioribus libris, totum pæne librum quartum Carminum, post hoc ipsum volumen scriptum fuisse. vide & Turneb. Advers. libro 12. capite 14. Muretus dicit se vidisse veterem librum in quo hic quintus Odarum liber inscribebatur.* Torrentius.

1. *Ibis Liburnis.*] Qui sint *Liburni*, quæve à gente illa denominatæ *Liburnæ*, docet Vegetius lib. 4. de re Milit. Erant verò qui tam exiguas faciunt, ut cymbæ potius, quam naves bellicæ videri possent. Suidas certè rostratas constratasque fuisse tradit, alia tamen quam triremes forma. In eo vero consentiunt omnes, quod ab agilitate & incredibili celeritate præcipuè commendabantur, ob hoc aptissimæ bello, quod Actiaci prælii eventus docuit. *Torrent.* *Ibis Liburnis.*] Amice Mæcenas, tu paratus subire omne periculum Cæsaris, idque tuo periculo, ibis Liburnis navibus inter alta navium propugnacula, id est, inter turritas naves Antonianas. *Liburnis inter alta navium.*] In navibus humilioribus, sic dictis à Liburnorum gente.

2. *Amice.*] Illud monendum, me existimare celebri ad Actium pugnæ non interfuisse Mæcenatem, tunc temporis

Quid nos? quibus te vita sit superstite
Jucunda, si contra, gravis?
Utrumne jussi persequemur otium
Non dulce, ni tecum simul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Qua ferre non molleis viros,
Feremus? & te vel per Alpium juga,
Inhospitalem & Caucasum,
Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
Forti sequemur pectore?
Roges, tuum labore quid juvem meo
Imbellis, ac firmus parum.
Comes minore sum futurus in metu,
Qui major absenteis habet:
Ut assidens implumibus pullis avis,

Ser-

poris Romæ & Italiæ administrandæ præfectum. quod significare videtur Dio lib. 51. Virgilius sane solius Agrippæ meminit, insigni laudatione ipsum Cæsari æquiparans, non omissurus Mæcenatem suum, modo adfuisset. Quare carmen hoc sola opinione futuræ profectionis scripsit Horatius. *Torrent.*

5. *Quid nos?*] Quid nos faciemus qui Romæ restamus? quibus vita est jucunda, te superstite & incolumi, gravis verò te mortuo. *Sit superstite.*] Codex Gandavensis optimæ notæ, *si* legit, pro *sit*, adscriptumque abundare. Sed & alterum exemplar *sic* habebat. Verum alicui hoc fortè displicebat, erasit, & *est* supposuit. ait enim τὸ *si*, abundare, & melius legi *est*. Torrent.

7. *Jussi persequemur otium.*] Jussi ab Augusto domi manere, an carmen per otium componemus, quod sine te est injucundum.

9. *Laturi.*] Sequitur mox *feremus.* Novum itaque loquendi genus: Græci usitatius, *laturi feremus.* Non dissimile illud Lucretii:

—— Quid multa, quid in se
Semina habent ignis stuppæ tedaque tenentes.

Habent tenentes, pro *habent tenentque.* *Laturi, decet.*] An laturi sumus hunc laborem militarem ea mente & constantia, qua viros fortes decet.

10. *Qua ferre.*] MSS. ferè omnes habent *quem:* ut & mox *roges tuum laborem*, pro *labore.*

11. *Feremus: & te vel.*] Sibi ipse dat responsum.

12. *Inhospitalem.*] Caucasus est Scythiæ mons inhospitalis, propter glaciem, & nives.

13. *Vel occidentis usque.*] Usque ad sinum Gaditanum in Hispania, juxta columnas Herculis.

15. *Roges, tuum labore.*] Si roges, quid ego non bellicosus, possim meo labore te juvare.

17. *Comes minore.*] Si tuus sim comes, minus tibi metuam præsens, quam absens.

18. *Qui major.*] Qui metus.

19. *Ut assidens.*] Longè apertior esset sen-

Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non, ut adsit, auxilî
Latura plus præsentibus.
Libenter hoc, & omne militabitur
Bellum in tuæ spem gratiæ.
Non ut juvencis illigata pluribus
Aratra nitantur meis:
Pecusve Calabris ante sidus fervidum
Lucana mutet pascua.
Nec ut superni villa candens Tusculi
Circæa tangat mœnia.

Satis

sententia, modo versus ferret, si *assidet* & paulò post *timens* pro *timet* legeretur. quomodo enim timere potest relictis jam assidens. Nisi totum illud *Assidens implumibus pullis*, unius epitheti loco accipiamus, ut puta fœta avis, aut quid simile. *Torrent.* *Assidens pullis.*] Id est, quemadmodum avis pullis implumibus assidens atque accubans, serpentium illa quidem insidias & impetus extimescit: sed multò magis tamen timet absens, cum scilicet pullos suos reliquit. *Lambin.*

20. *Allapsus timet.*] Serpentum incursiones.

21. *Magis relictis.*] Magis timet pullis relictis. *Relictis, est Dativi casus.* *Non ut adsit.*] Non est latura plus auxilii præsentibus, quamvis adsit.

23. *Militabitur, &c.*] Ego, inquit, hujus belli laborem ac periculum perferam, nulla abs te sperata mercede: sed tuæ ergà me benevolentiæ retinendæ studio & spe ductus. *Lambin.* *Militabitur.*] Militabitur à me.

25. *Non ut juvencis.*] Est Hypallage, non ut plures juvenci mei nitantur aratris illigatis, id est, non ut plura habeam aratra, vel, ut plura agri jugera possideam. *Illigata.*] Quidam codices *alligata* legunt: & mox *nectantur* pro *nitantur*: sed nihil muto. *Torrentius.*

27. *Pecusve Calabris.*] Magnus veterum Romanorum ex re pecuaria quæstus, ut & ex aratione. At solidæ illæ & insignes divitiæ, in propriis pascere, & quidem diversis locis: ut pro temporum ratione, nunc in æstiva, nunc in hiberna pecus ducere possint. Turneb. lib. 12. cap. 14. *Pecusve Calabris ante sydus fervidum.*] Non ut habeam multa armenta, quæ post ortum Caniculæ pascua mutent, scilicet ex Calabria in Lucaniam.

28. *Pascua.*] Libri omnes maximo consensu habent *pascuis*, malim tamen *pascua.* Torrent.

29. *Nec ut superni.*] Nec ut villa mei fundi Tusculani in colle sita, & marmote candenti extructa, se extendat ad oppidum Tusculum, à Telegono Circes, & Ulyssis filio ædificatum. *Superni Tusculi.*] Editi, & in colle positi. *Tusculi* autem *villam*, pro Tusculani agri villa accipio; tanta amplitudine, ut ipsa urbis mœnia attingeret. Telegonus porrò, Ulyssis ex Circe filius, Tusculum condidit. Unde *Circæa* appellat *mœnia* Horatius, atque ita locum hunc disertè explicat Porphyrion. *Torrentius.* Turneb. lib. 12. cap. 14.

31. Be-

Satis superque me benignitas tua
Ditavit. haud paravero,
Quod, aut, avarus ut Chremes, terra premam:
Discinctus aut perdam ut nepos.

EPOD. II.

Vitæ Rusticæ Laudes.

BEATUS *ille, qui procul negotiis,*
Ut prisca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet suis;
Solutus omni fœnore:

Nec

31. *Benignitas.*] Pro liberalitate.

33. *Quod, aut avarus.*] Quod in terra occultem, ut Chremes ille senex Terentianus.

34. *Discinctus ut nepos.*] Ut pater patris, avus: sic filii filius; nepos dicitur: quamquam *nepotum* nomine, sicut & *liberorum*, cæteri quoque descendentes plerunque intelliguntur. Illud quoque non inelegans, quod in Festi compendio adhuc conservatur, *nepotes* etiam luxuriosæ vitæ homines appellari, quibus non magis rei familiaris cura sit, quam iis, quibus pater avusque vivant. Unde & *nepotari*, apud Nonium, & *nepotini sumptus* apud Suet. Porro aptissimum *nepotis* epithetum *discinctus*; non absimili enim translatione Romani ab habitu ad ingenium, ut *cinctos* pro navis atque strenuis: sic *discinctos* pro ignavis ac remissis dixere: tum etiam de luxuriosis & intemperantibus. *Torrentius.* Turnebius lib. 12. cap. 14. *Discinctus aut.*] Ut dissolutus nepos prodigè expendam. *Nepos* præter propriam & vulgatam significationem, luxuriosum & perditum hominem significat.

1. B*Eatus ille, &c.*] Vult Poëta eum, quem rure viventem beatum existimat, non publicanorum more arationes habere, ac pecuarias negotiationes agere, quibus tunc multò magis quam fœnore locupletabantur: sed primæ ætatis hominum more, ea quæ à parentibus tradita possideant, colere, liberisque post se relinquere. quæ vita ut innocentissima, ita jucundissima est. *Torrent.* *Procul negotiis.*] Separatus ab urbanæ vitæ molestiis.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Ut primi homines in aureo sæculo, qui in agris habitabant.

3. *Paterna rura.*] Qui rura à parentibns accepta propriis, non conductis bobus colit. *Exercet.*] Verbum ipsum culturæ diligentiam arguit, uti & apud Virgil. cum ait:

Exercetque frequens tellurem atque imperat arvis.

Verissimumque quod veteres Romanos dicere solitos accepimus, operâ, non impensâ culturam constare: Quod Furius ille Cresinus coram populo, ut qui alienas fruges veneficiis alliceret, accusatus, non verbis sed reipsa ostendit. vide Plin: lib. 18. cap. 6.

4. *Solutus omni fœnore*] Varie scriptum invenias in antiquissimis monumentis, *fœnus, fœnerari, &c.* Sextus tamen Pompeius Festus, *fenus* sine diphthongo agnoscit, ut & *fetus.* Nam credita

Nec excitatur classico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, & superba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adulta vitium propagine
Altas maritat populos:
Inutileisque falce ramos amputans,
Feliciores inserit:
Aut in reducta valle mugientium
Prospectat erranteis greges:
Aut pressa puris mella condit amphoris,
Aut tondet infirmas oveis.

dita pecunia fenebris, à *fetu*, inquit dicta est, quod crediti nummi alios pariant. qua ratione τόκ☉ Græcè dicitur. *Solutus* ergo *omni fœnore* est, qui neque dat, neque accipit fœnori: in quorum altero summa invidia, in altero extrema miseria est, unde tot olim seditiones exortæ. *Torr. Solutus omni fœnore.*] Liber ab omni debito.

5. *Neque excitatur.*] Neque militat, neque navigat.

7. *Forumque vitat.*] Forum vitat, ubi lites aguntur, & dijudicantur. *Et superba civium.*] Et divitum domos non frequentat favoris incundi causa. *Civium potentiorum limina.*]. Id ad salutandi molestiam referendum esse arbitror, poëtis præcipuè invisam, ambitiosis & ditescere volentibus necessariam. *Torrent.*

9. *Adulta vitium propagine.*] Cum adulta vitium propagine conjungit altas populos.

10. *Altas maritat populos.*] Plin. l. 17. cap. 23. *Longo usu compertum nobilia vina non nisi in arbustis gigni, & in his quoque laudatiora summis, sicut uberiora imis: adeo excelsitate proficitur. hac ratione & arbores eliguntur. Prima & omnium ulmus: deinde populus nigra, &c.* Sic ille Lambini scrupulum tollit, quærentis cur *altas* hic appellet Horatius, & anne *albas* reponere satius esset.

11. *Inutilesque, &c.*] Quatuor hos sequentes versus ita Fabritius & Stephanus ordinarunt. Sed in veteribus & vulgatis libris 13. & 14. versus, ponitur ante 11. & 12. *Pulmann. Inutiles ramos.*] Ramos supervacaneos.

13. *In reducta valle.*] In valle longa, aut flexuosa. Turn. lib. 26. cap. 23.

14. *Prospectat errantes greges.*] Procul spectat.

15. *Puris mella.*] Mella è favis expressa.

16. *Infirmas oveis.*] Naturale epithetum ovium: sunt enim delicatæ morbisque obnoxiæ. Quod autem vetus interpres addit, *lanitondium* vocari, cum æstate tondentur oves; ut & *mellamessio* dicebatur, cum mella condebantur: id nullo idoneo teste probari posse arbitror. Rusticum Kalendarium mense Majo sic habet, *Segetes runcantur, oves tundunt, lana lavatur.* De melle nihil. Sed Rei rusticæ auctores, ut *mellificium* vocant ipsum mellis artificium; sic *mellationem*, cum mel certa ratione decoquitur. quod decoctum mel dicitur & ad vetustatem reponitur; quemadmo-

Vel, cum decorum mitibus pomis caput
Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem & uvam purpuræ;
Qua muneretur te, Priape, & te pater
Sylvane tutor finium!
Libet jacere modo sub antiqua ilice:
Modo in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ:
Queruntur in silvis aves,
Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
Somnos quod invitet leveis.

At

dum defrutum ex uvis; eaque de re loqui poëtam hic existimo. *Torrent.*

17. *Quum decorum.*] Pingebatur autummus; pomis capite redimitus. Vide Turn. lib. 6. cap. 14. *Pulmann. Decorum mitibus pomis.*] Caput quasi pomis coronatum.

19. *Ut gaudet.*] Quam gaudet rusticus. *Est admirantis. Insitiva.*] Nativa quoque pyra nobis autumnus suppeditat; sed summa insitionis voluptas, in qua veluti miraculum quoddam naturæ decernitur. *Torr. Insitiva serpens pyra.*] Pyra non ex semine nata, sed pyra proprii laboris.

20. *Et uvam purpuræ.*] Virgilius Eclog. 4.

—— *Rubens pendebit sentibus uva.*

Cruquii libri quatuor, *Purpura. Purpuræ.*] Et decerpens uvam purpuream. *Participium certandi dativo jungitur.*

21. *Qua muneretur.*] Qua donet te Priape hortorum Deus.

22. *Sylvane, tutor.*] Sylvarum, & agrorum custos.

23. *Libet jacere modo.*] Qui novæ Odæ faciunt hic principium, sententiam non intelligunt; est enim Oda περιβολικὴ, quæ multa habet παρέργα. *Fabricius. Antiqua ilice.*] Sub ilice annosa, quæ latiorem umbram præbeat.

24. *Tenaci gramine.*] Vel quod recubantem virore suo oblectet ac diutissime retineat. ut Catullus:

Mentem amore revinciens,
Ut tenax edera hac & hac
Arborem implicat errans.

Tenaci gramine.] In gramine, quod terræ firmiter adhæret.

25. *Labuntur ripis.*] Plures & meliores codices *rivis* legunt, haud dubiè melius. ut lib. 2. Od. 3.

—— *Qua obliquo laborat*
Lympha fugax trepidare rivo.

Torrent.

26. *Queruntur.*] Rectè quidem hic Cruquius; sed unus è nostris codicibus sic habebat: *Veteres omnium animalium voces querelam vocarunt, præterquam suium. Sic Maro cicadis, ranis, bubus querelam tribuit.* Sic & Flaccus noster *querulam* vocat *tibiam*, lib. 3. Od. 7. ob modulationis dulcedinem. Nam *querula* pro *sonora* exponit ipse Servius. *Torrent. Queruntur in sylvis aves.*] Canunt aves.

27. *Obstrepunt.*] Et fontes strepitum, & murmur faciunt.

28. *Somnos leves, &c.*] Paulo aliter Virgilius Eclog. 1.

Sæpe

At cum tonantis annus hibernus Jovis
Imbreis niveisque comparat;
Aut trudit acreis hinc & hinc multa cane
Apros in obstanteis plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
Turdis edacibus dolos:
Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,
Iucunda captat præmia:
Quis non malarum, quas amor curas habet,
Hæc inter obliviscitur?
Quod si pudica mulier in partem juvet

Do-

Sæpe levi somnos suadebit inire susurro. *Quod invitet.*] Quæ res.

29. *Annus hibernus Jovis.*] Locutio prorsus poëtica. Nam & *annus hibernus* pro anni parte hiberna dixit: & *tonantis Jovis*, propter aëris eo tempore inclementiam. *Torr.* *Annus hibernus.*] Hyems. *Totum pro parte.*

31. *Multa cane.*] Annotarunt viri docti veteres, cum de canibus ad venandum loquuntur, ferme muliebri genere uti, ut à Græcis *κυνὰς θηρευτικὰς, Ἀωναίας*, Κελτικὰς passim appellari invenias. *Torrent.* *Multa cane.*] Multis canibus.

32. *In obstantes plagas.*] In opposita retia.

33. *Amite levi.*] Furcula aucupali, qua rete tenditur.

34. *Dolos.*] Quæ retia sunt doli turdis, avibus voracissimis.

35. *Advenam.*] Advenam, transmarinam. Grues, cum loca calidiora petentes, maria transmittunt, trianguli formam efficiunt: M. Tul. 2. de Nat. *Laqueo gruem.*] Gruem pedica captat.

36. *Jucunda captat præmia.*] Quæ omnia, nempe apri, turdi, lepus, grus, sunt rusticis jucunda laborum præmia.

37. *Malarum, quas.*] Malarum curarum, quæ propter amorem suscipiuntur. *Quas amor.*] Per *amorem* nunc omnem cupiditatem intelligit, aut saltem avaritiam, ex sententia Helenii. Et pro *malarum*, quidam legunt *malorum.*

39. *Quod si pudica mulier.*] Sic & Virg. 2. Georg.

Interea dulces pendent circum ubera nati,
Casta pudicitiam servat domus.

De utilissima autem atque jucundissima vitæ inter conjuges societate, multa cum alii optimi auctores, tum quod maximè ad Horatium facit, præclarè Columella Procemio libri 12. *Apud Græcos*, inquit, *& mox apud Romanos, usque in patrum nostrorum memoriam, fere domesticus labor matronalis fuit, &c.* additque, *Verum cum in totum non solum exoleverit, sed etiam occiderit vetus ille matrum familiarum mos Sabinarum atque Romanarum, necessario irrepsit villicæ cura.* Hoc ergò est quod sequitur, *Sabina qualis, &c.* Torrent. *Pudica mulier.*] Mulier casta. *In partem.*] Græcismus, *ἐν μέρει*, id est, vicissim. *Hartung.* Victorius Var. lect. lib. 2. cap. 6. *Juvet.*] Sic plerique omnes libri, quos vidi: vel *juvat*, in uno atque altero. Turnebus tamen lib. 12. cap. 15. *Juvans* restituit, quod parum cohæreat oratio. quod veritus etiam Lambinus *sacrumque vetustis* scripsit, & secundum pedem Anapæstum facit, malè. *Torrent.*

41. Sa-

Domum, atque dulceis liberos,
(Sabina qualis aut perusta solibus
Pernicis uxor Appuli)
Sacrum vetustis exstruat lignis focum,
Lassi sub adventum viri,
Claudensque textis cratibus lætum pecus,
Distenta siccet ubera;
Et horna dulci vina promens dolio,
Dapes inemptas apparet;
Non me Lucrina juverint conchylia,

Ma-

41. *Sabina qualis, &c.*] Quales sunt Sabinæ mulieres, aut Appulæ, fœminæ castissimæ. *Perusta solibus.*] Nigra.

42. *Pernicis uxor.*] *Pernix* & celerem & perseverantem significat. Unde *pernicitas* & pro celeritate, & pro patientissima fortitudine, teste Nonio. *Torrentius. Pernicis uxor Appuli.*] Aut nigra uxor Appuli agilis, vel patientis laborum.

43. *Sacrum vetustis.*] Vocat focum *sacrum*, vel quod Vestæ consecratus sit: vel quod ara deorum penatum focus sit, quod margini antiquissimi codicis adscriptum repperi. *Vetusta* verò *ligna* cum dicit, sicca jam & arida intelligit, unde fumus non sequatur: quæ vel præcipua rustici post labores recreatio est. Tibull. lib. 2.

Tum nitidus plenis confisus rusticus agris,
Ingerit ardenti grandia ligna foco. Torr. *Sacrum vetustis extruat lignis focum.*] Est Hypallage, Si extruat ligna super focum, laribus sacrum.

44. *Sub adventum.*] Paulo ante adventum mariti.

45. *Textis cratibus.*] Septis.

46. *Distenta siccet ubera.*] Si plena ubera mulgeat.

47. *Et horna.*] Optimi codices sine aspiratione scribunt: ut lib. 3. Od. 23. dictum. Tum Plin. lib. 14. cap. 13 apothecas primum fuisse Romæ & diffundi cœpta vina, anno Urbis DCXXIII. Antea de dolio sive de cupa haustum bibebant, præsentis nempe anni, & nec dum ad vetustatem ac luxum in cados amphorasque diffusum. Hinc *vinum doliare*, ad veteris differentiam Ulpianus dixit. Atque hoc est, quod *dulci dolio* ait Horatius; vetera enim amariora. *Torr. Horna dulci vina promens dolio.*] Hujus anni vina.

48. *Dapes inemptas.*] Notum illud Catonis: *Patrem familias vendacem, & non emacem esse oportere.* Optimè etiam Virg. 4. Georg.

——— *Seraque revertens*
Nocte domum, dapibus mensas onerabat inemtis.

Inemptas apparet.] Escas suo labore paratas, & domi natas.

49. *Non me Lucrina.*] Conchylia in lacu Lucrino capta (quæ sunt omnium præstantissima) non magis delectaverint, aut Rhombus, vel, &c. *Lucrina conchylia.*] Postquam genera, nominaque edulium ac ciborum domicilia vestigare ac distinguere profunda hominum ingluvies non erubuit, primus Sergius Crata optimum saporem ostreis Lucrinis adjudicavit. vide Plin. lib. 9. c. 54. & lib. 32. cap. 6. Val. Max. lib. 9. cap. 1. Atque hoc est, quod ex Catii disciplina, inquit Horat.

Sed

Magisve rhombus, aut scari,
Si quos Eois intonata fluctibus
Hiems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis descendat in ventrem meum;
Non attagen Ionicus
Jucundior, quam lecta de pinguissimis
Oliva ramis arborum:
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ salubres corpori:
Vel agna festis cæsa Terminalibus,

Vel

Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.

Et de peritissimo gulæ magistro Juvenal. Sat. 4.

——— Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu,
Et semel aspecti dicebat littus Echini.

Torrent.

50. *Rhombus.*] Turbo est piscis magni pretii, sic etiam Scarus.

51. *Si quos Eois.*] Ad Scaros hoc pertinet. *Scarus* enim piscis Italiæ littoribus adeo olim ignotus fuit, ut ne nomen quidem Latinum invenerit. Macrob. lib. 3. cap. 16. de quo etiam Columella lib. 8. cap 16. Ingeniosè igitur Horatius, veluti tempestate ex Oriente in Latium compulsos ait. Mirum autem in omnibus vetustis codicibus *scaurus* pro *scaris* legi: uti & apud Columellam. *Torr. Si quos Eois intonata fluctibus.*] Si quos Scaros hyems, (id est, tempestas concitata) vertat ad mare Italicum.

53. *Afra avis.*] Sic Juvenal. quoque Sat. xi.

Nec frustum capreæ subducere, nec latus Afræ
Novit avis noster tirunculus.

Eadem autem haud dubiè quæ & Numidica, à parte Africæ Numidia, ut ait Plin. lib. 10. cap. 48. Columella lib. 8. cap. 2. *Afra avis descendat in ventrem meum.*] Gallina Africana non potest mihi esse cibus jucundior.

54. *Attagen Ionicus.*] Attagen est avis Asiatica inter nobilissimas habita. Ionia, est pars Asiæ, in qua fuit urbs Ephesus.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcè, Latinè *rumex*, plura habet genera. Et quamquam omnium decocto olere mollitur alvus, præcipuè tamen laudatur id, quod à foliorum acumine ὀξυλάπαθον vocari tradunt. Quod cum Plinius non nisi in palustribus nasci, & sativo similius esse scribit, inde interpretabimur quod *prata amantis* epitheton addiderit Horatius. Vide Victorium Var. lect. lib. 25. c. 13. *Torr. Lapathi prata.*] Lapathum Latini appellant *rumicem*, de cujus variis virtutibus consule Dioscoridem. *Gravi.*] Corpori ægrotanti. Plin. lib. 20. cap. 21.

59. *Terminalibus.*] Terminos olim in summa veneratione fuisse nemo ignorat. Et ut Siculus Flaccus testatur: *Termini in terra collocabantur consecrabanturque, cæsa immaculata hostia à dominis, qui confines agros possidebant.* Eum diem festum *terminalia* vocabant, & quotannis mense Februario celebrabant. Hostiam agnam fuisse indicat Poëta. Juvenalis verò Sat. 16. pulte ac libo coli solere Terminum ostendit his versibus:

Aut

Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat pastas oveis
Videre properanteis domum!
Videre fessos vomerem inversum boves
Collo trahenteis languido,
Positosque vernas, ditis examen domus,
Circum renidenteis Lareis!
Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jam jam futurus rusticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam;
Quærit Kalendis ponere.

Aut sacrum effodit medio de limite saxum,
Quod mea cum patulo coluit puls annua libo.

Sed seorsum, ut puto cædebatur agna, quam vicini epularentur; ut interdum etiam Lactens porca, quod ab Ovidio discimus. *Torr.* *Terminalibus.*] Festis in honorem Termini dei celebratis, in cujus tutela veteres putabant esse agrorum fines.

60. *Vel hœdus.*] Hoedus è faucibus lupi ereptus, suavior est rustico, quam qui desumptus est ex suo hœdili. Nam minoris constat.

61. *Ut juvat pastas oves.*] Quantum delectat.

65. *Ditis examen.*] *Examen* multitudinem notat: ut passim *examen apum* dicimus pro nova illa sobole, quæ ad alias sedes quærendas educitur. Cujus similitudine *juvenum recens examen* dixit Horat. lib. 1. Od. 35. *Examen domus.*] Vernæ sunt, quasi examen apium, in divitis domo.

66. *Renidentes Lares.*] Circum Lares splendentes, & hilares. vide Od. 18. l. 2.

67. *Hæc ubi loquutus.*] Fingit Horatius Alphium fœneratorem superiora omnia dixisse, quasi is approbaret vitæ rusticæ jucunditatem, sed ad ingenium suum rediens, properat ad pecuniam in fœnore collocandam. *Fœnerator. Alphius.*] Scribe *Alfius*, ut in vetustis membranis. Summa verò in eo facetia est, quod sub Alfii persona hactenus vitam rusticam laudavit Poëta, more humano fieri ostendens, ut vel optimè de rebus sentientes, assueta tamen non relinquamus. *Torrent.*

69. *Omnem relegit.*] Multò plures melioresque codices *redegit* legunt, quod exemplis firmat Cruquius. *Redigere* enim verbum elegans, ut *cogere* quoque *nummos, argentum, aurum, &c.* dicimus: unde & *coactores.* Torrent. *Relegit.*] Omnem pecuniam congregavit, à debitoribus eam exigens Idibus, (id est, circà dimidiatum mensem) studetque iterum in fœnore collocare sequentis mensis Kalendis. *Idibus.*] Idibus, inquit Lamb. nomina exigebant; Kalendis autem & exigebant & collocabant. De Idibus citat alterum Poëtæ locum ex Sat. 6. lib. 1.

Ibant octonis referentes Idibus æra.

De Kalendis illum è Satyra 3.

Qui nisi cum tristes misero venêre Kalendæ.

Et prisci interpretis verba à me reperta, paulò aliter quam Cruquius opponam: *Redegit Idibus, ut vitam ageret rusticam; sed cum venerunt Kalendæ, quæ sunt sequenti die post Idus, quærebat ponere in usuram.* Torrent.

1. *Olim.*]

EPOD. III.

Ad MÆCENATEM.

Allium deteſtatur, quod apud Mæcenatem ederat, cujus æſtu torquebatur.

PARENTIS olim ſi quis impia manu
Senile guttur fregerit,
Edit cicutis allium nocentius.
O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? an malas
Canidia tractavit dapes?
Ut Argonautas præter omneis candidum
Medea mirata eſt ducem,

Ignota

1. O*Lim.*] Poſthac.

2. *Senile guttur.*] Epitheto hoc ùtitur vel ad commiſerationem, vel quod fere vivacitatem in parentibus oderint filii, ipſi jam provecti & mali. *Frangere* ergo *guttur*, vel ferro, vel laqueo. *Gutur fregerit.*] Cervicem patris ſenis. Gr. λαιμοτομεῖν.

3. *Edit cicutis.*] Edat, pro ſupplicio, allium ſuo calore nocentius cicutis, quæ frigore venenato necant. Victor. Var. lect.6. cap.19. *Allium.*] Sic vulgo quidem: ſed veteres membranæ *alium* ſcribunt. Sunt qui aſpirent & *halium* ſcribant, ut *halitus* & *anhelare* ab halando ſcilicet, ob odoris gravitatem. *Torrent.* Brodæus, Miſc. 6. cap. 2.

4. *Meſſorum ilia*] Meſſoribus allium dare ſolebant. vide Virg. Alexin.

5. *Quid hoc veneni.*] Lambini expoſitio vehementer placet, per ſubintellectionem provocabuli, *quod*; nimirum, Quid hoc veneni eſt, quod ſævit in præcordiis? *Sævit in præcordiis.*] Venenum æſtuat.

6. *Num viperinus cruor.*] Significat allium eſſe veneficium omnium certiſſimum & præſentiſſimum, Medeamque veneficam nullas priores herbas ad veneficium habuiſſe. Turn. lib. 12. c. 15. *Pulmann.* *Cruor.*] Sanguis viperæ ſerpentis, id eſt, venenum.

7. *Fefellit.*] Me latuit, id eſt, me inſcio fuit incoctus?

8. *Canidia.*] Errant qui Gratidiam Neapolitanam veneficam, ſub Canidiæ nomine ab Horatio exagitari exiſtimant, quod non liceret quemquam nominatim inſectari. *Torr.* *Canidia tractavit dapes.*] An mulier venefica malè contrectavit dapes?

9. *Ut Argonautas.*] Poſteaquam Medea mirata eſt, id eſt, adamavit Jaſonem, ducem præ omnibus Argonautis, candidum, id eſt, pulchrum.

10. *Mirata eſt ducem.*] Siquidem admiratio ea Medeam tanto amore percuſſit. Hujus verbi vim oſtendimus l. 4. Od. 13. quæ vel hoc loco apertiſſima eſt. *Torr.*

 12. *Hoc*

Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jasonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam siderum insedit vapor
Siticulosæ Apuliæ:
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarsit æstuosius.
At, si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extrema & in sponda cubet.

EPOD.

12. *Hoc Jasonem.*] Hoc unguento, scilicet allio perunxit Jasonem, illigaturum juga ignota tauris, id est, qui tauris ignivomis juga insueta injiceret.

13. *Hoc delibutis ulta.*] Medea Glaucam Cretonis filiam vestibus hoc allio delibutis ulta, aufugit per aërem, vecta à dracone alato. *Delibutis donis.*] Idem quod imbutis, infra Epod. 17.
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore. ——
Nec dissimile quod *medicamentis delibutus* dixit Cic. & *delibutus capillis*, pro Roscio; subauditur enim *unguentis*. Terentius vero cum ait, *delibutus gaudiis*, quod corporis est, ad animum transtulit. *Torr.* Vide & Turneb. lib. 6. cap. 9. Plin. lib. 2. cap. 105.

14. *Serpente alite.*] Eleganter *serpentem* dixit *alitem*. Contraria enim *serpere* & *volare*, quamquam dracones pennatos, non soli Poëtæ, sed & Philosophi nobis exhibeant. *Torrent.*

15. *Siderum vapor.*] Vapor enim idem, quod æstus aut calor, ut recte Lambinus; unde *vaporare* pro calfacere Epist. ad Quinctium dixit Horatius. *Vapor.*] Nec tantus calor syderum, Caniculæ præsertim, aridam invasit Apuliam.

17. *Nec munus humeris.*] Nec tunica ad Herculem à Dejanira missa Nessi Centauri sanguine intincta ardentius inflammavit humeros Herculis efficacis, id est, laboriosi, & ad efficiendum apti.

19. *Tale.*] Allium.

21. *Manum puella.*] Precor ut puella halitum tuum effugiens, opponat manum osculo tuo, & cubet in exteriore lecti parte, ne allii fœtore offendatur, id est, precor, ut neque te osculetur, neque se tibi potiendam præbeat. *Suavio.*] In optimis exemplaribus *savio*, invenimus. *Torrent.*

22. *Extrema & in sponda.*] Lecti pars *sponda*, eaque interior & exterior; unde interius & exterius cubare. Ovid. igitur cum ait:
Cur pressus prior est interiorque torus?
Utramque spondam intelligit. At Martialis lib. 3. Epigrammate de Misitio, *spondam* pro exteriore parte accipere videtur, & opponere *pluteum*. Torr. Sic non inepte quis *extrema cubare sponda* cum eo dici poterit, quicum illi quidem congruit, sed exiliter & non undequaque perfecte. *Cruquius.*

Vel-

EPOD. IV.

Ad VOLTEIUM MENAM, Libertum Pompeji Magni.

LUPIS & agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet superbus ambules pecunia,
FORTUNA non mutat genus.
Videsne, sacram metiente te viam

Cum

VEllcius, Mænam & Menecratem paternos Sexti libertos vocat. Atque adeo is ille est Mæna, de quo Plutarchus Antonio, qui, cum Sextus Cæsarem & Antonium pace inita in triremem suam convivio excepisset, suasit patrono, ut, si orbis terrarum imperio potiri vellet, utrumque soluta repente navi captivum abduceret. Perfidus natura ac vafer. Codex ergo Laurentianus verum hujus carminis titulum præfert : IN SEXTUM MAENAM POMPEII LIBERTUM. *ac proinde Lambini hic diligentiam desidero. Quanquam turpius errat Cruquius, qui* Vulteium Mænam *vocat, ideo opinor, quod Vulteii Mænæ in Epistolis fiat mentio. At ille longe alius erat,* Torrent.

1. *Sortito.*] Naturæ veluti sortem quandam appellat, cujus nulla nobis ratio constet. Vide Plin. lib. 10. cap. 74. Turneb. 14. cap. 9. *Sortito obtigit.*] Naturaliter.

2. *Tecum mihi.*] Tanta mihi tecum discordia est.

3. *Ibericis.*] Libri optimi, vocabulum hoc fere aspirant. In uno etiam adscriptum, id est, *sparteis.* Sparto enim abundat Hispania, unde funes conficiuntur. Plin. lib. 19. cap. 2. Hispaniæ Carthaginem ad alterius differentiam *Spartariam* appellat, ob sparti abundantiam. *Torr.* Turn. lib. 4. cap. 9. *Ibericis peruste funibus latus.*] Qui latus habes perustum, & valde flagellatum funibus Hispanicis. *Species pro genere.*

4. *Et crura.*] Cujus crura perusta sunt, & attrita ferreis compedibus.

5. *Licet superbus.*] Velut qui Junonis sacra ferret. hujusmodi hominum genus Græcis significanter dicitur σοβαρεύεσθαι, hoc est, insolescere & cum fastu omnia agere. *Cruquius.*

6. *Fortuna non mutat genus.*] *Genus* mihi dixisse videtur pro statu ac conditione hominum; ut Jurisconsulti loquuntur. alii enim ingenui, alii servi. *Torr. Fortuna non.*] Pecuniæ ex liberto nobilem non efficiunt.

7. *Sacram metiente te viam.*] Te incedente per viam sacram, quæ ducit ad Capitolium. *Sacram viam.*] Omnium quæ in urbe celeberrima fuit, sic dicta, si Varroni credimus, quia sacra per eam, quotquot mensibus in arcem ferebantur. Hinc *Sacravienses*, qui in ea habitabant. Eam igitur celebritatem, quo magis esset conspicuus, quærebat Mæna, quærebant & homines minime ambitiosi, ut novis spectaculis inter ambulandum oculos pascerent. Notandum vero, quod *metiri viam* dicit, pro composito ad normam gradu incedere, ut homines arrogantes solent. *Torr.*

8. Bis

Cum bis ter ulnarum toga,
Ut ora vertat huc & huc euntium
Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic triumviralibus
Praconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera,
Et Appiam mannis terit:
Sedilibusque magnus in primis eques

Otho-

8. *Bis ter ulnarum.*] Quoniam ventosum nobis hominem describit Poëta, certumque est ex illo Epistolæ ad Lollium loco;

Arcta decet sanum comitem toga:

Quo quisque aut major erat, aut videri volebat, eo laxius splendidiusque cultum incedere solitum: necessario sequitur, solito majorem fuisse togam, quæ ex sex ulnis constiterit. *Torrent. Cum bis ter ulnarum.*] Indutus togam sex ulnarum laxam, & amplam, more divitum.

9. *Ut ora vertat.*] Videsne, quo modo liberrima indignatio hominum prætereuntium ora in te convertat?

10. *Liberrima indignatio.*] Indignatio aperta sine fuco, aut aliqua dissimulatione.

11. *Sectus flagellis hic triumviralibus.*] *Est hæc oratio indignantis populi in Menam.* Hic cæsus flagellis triumvirûm jussu, usque ad satietatem præconis; arat mille jugera fundi optimi in Campania, & perequitat viam Appiam (qua itur ad agrum Falernum) mannis, id est, equis gradariis ad luxum nobilium, & fortunatorum hominum accommodatis. Angl. *fit for a footcloth. Triumviralibus.*] Hoc ad majorem invidiam addidit, ostendens Mænam, cum adhuc servus esset, non heri tantum, sed judicis jussu publice punitum fuisse. Unde sequitur ne justam quidem libertatem eum consequi potuisse, obstante lege Ælia Sentia, de qua Torrent. in Sueton. Augustum cap. 40. Tum Asconius Pædianus auctor est, Triumviros Capitales de furibus ac servis nequam, aliisque vilibus hominibus cognoscere, damnatosque apud columnam Mæniam punire solitos. Et sic Euclio coquo Aulul. minatur:

Ad tresviros ego deferam tuum nomen.

In summa, abjectæ conditionis homines, quorum vilitas deferri ipsos apud Prætorem non pateretur, à triumviris judicari solere constat. *Torr.* Turn. l. 28. cap. 31.

13. *Arat Falerni, &c.*] At Falerni vites commendantur, quas arari nemo dixerit. Cæterum meminisse oportet Campaniam illam felicem, cujus pars ager Falernus, Cereris & Bacchi certamen olim dictam fuisse, tam ob vini quam frumenti præstantiam, cum eodem in fundo inter arbusta vitibus onusta segetes colerentur. *Torrent.*

14. *Appiam mannis terit.*] *Appiam* dicit, vel quod regina viarum esset, omnium extra urbem celeberrima, ut in urbe *Sacra via:* vel quod per eam in Falernum suum iret Mæna magno comitatu, ipse mannis vectus, ut tenuiores mulis & fere conductis. *Mannos* autem buricho & burdones vocari solere, prisci interpretes annotarunt. Unde & *mannuli:* nos, ni fallor *gradarios* dicimus, qui tollutim & nulla vectoris molestia incedunt. ut lib. 1. Epist. 7. *Torrent.*

15. *Sedilibusque magnus in primis eques.*] Menas factus Tribunus militum

sedet

Othone contempto sedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
Rostrata duci pondere
Contra latrones, atque servilem manum,
Hoc, hoc tribuno militum?

EPOD. V.

In CANIDIAM veneficam.

AT ô deorum quicquid in cœlo regit
Terras, & humanum genus:

Quid

sedet in primis ordinibus contra legem à Roscio Othone latam, qua sancitum erat, ne quis ex infimo hominum genere fieret eques, aut sederet intra quartumdecimum theatri gradum. Menas igitur Othonis legem contemsit, quod aliquando fuerat servus, etsi jam quadraginta millia sestertiûm habeat.

17. *Quid attinet.*] Quid prodest classem ab Augusto armari contra piratas, & servos fugitivos (quos Sextus Pompejus armis instruxit) si Menas ipse pirata, & servus, sit tribunus militum. *Tot ora.*] Naves rostratas, quarum summæ partes ære, & ferro sunt munitæ. *Ora navium.*] Æreis rostris armabantur naves bellicæ; unde & *æratas* & *rostratas* passim dici cernimus. *Ora* igitur vocat Horat. rostra; ut & rostrum pro ore non solum cujusvis animalis, sed & hominis, sæpe accipitur. Virg. etiam *Spumas salis ære ruebant* cum dicit, rostra ærea intelligit. Loci autem hujus sententia est, perperam adversus latrones servosque classem duci, cujus præfectus tribunicia potestate, ipse servus ac quovis latrone deterior sit. Existimo autem de eo tempore loqui Poëtam, quo victor jam Cæsar Sext. Pompeii reliquias Mænæ hujus opera persequebatur. *Torr.*

---

1. AT ô.] Conveniens rei novæ atque inauditæ per exclamationem principium, sic enim & Priamus, filii ante pedes suos trucidati specie, meritò perturbatus,

At tibi pro scelere, exclamat, pro talibus ausis
Dii, si qua est cœlo pietas, quæ talia curet,
Persolvant grates dignas. ——

Et ut rectè à Francisco Florido notatum memini, particula *At*, otiosa non est, ut si quis rectè observet, mirificè sæpè exornet præstantium poëtarum sententiam. Virg. sanè quartum Æneid. librum sic exorsus est,

At Regina gravi, &c.

At ô Deorum, &c.] Exclamat puer prætextatus, quem furtim raptum Canidia aliæque veneficæ mento tenus sub terra defoderant, fameque necare constituerant, ut ex ejus jecore & medulla, arte Necromantica, philtrum, seu poculum amoris conficerent. Exclamat inquam, O omnes dii, qui regitis terras hominesque. *Quidquid in cœlo regit.*] *Quidquid* quidem habent M. S. omnes; sed alii *regit*, alii *regis*. In duobus etiam adscriptum, *Quidquid deorum*, id est, *quæcumque potestas*; in uno præterea, *sive deus, sive aliud quàm deus*, *Regis* etiam quàm *regit* malim, ut more humano in tanto discrimine deos obtestetur.

3. *Quid*

Quid iste fert tumultus? aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, si vocata partubus
Lucina veris affuit:
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem.
Quid ut noverca me intueris? aut uti
Petita ferro bellua?
Ut hæc trementi questus ore, constitit
Insignibus raptis puer,

Im-

3. *Quid iste fert.*] Quid affert, vel quid sibi vult ista tumultuosa mulierum festinatio. *Tumultus.*] Tot nempe in unius pueri exitium conspirantibus veneficis. *Quid omnium.*] Quid omnium vultus contra me solum volunt?

5. *Per liberos te.*] E multis concurrentibus, Canidiam tamquam ducem alloquitur. Quod verò addunt Grammatici, Canidiam tacitò insimulari, quasi veros numquam partus ediderit, ipsa nempe sterilis, sed suppositis sibi liberis matris nomen mentiens, id mihi non liquet; nec impuberi adhuc puero idonea talis oratio est; ut taceam frustra sperari misericordiam ab eo, quem irrites. Simpliciter igitur obtestatur, ut, si vera mater est, pro suo erga proprios liberos amore, alterius quoque filiis parcat. Olim enim jurabant per ea, quæ cara erant. Turn. lib. 18. cap 25. *Per liberos te.*] O Canidia rogo te per liberos tuos, si quos verè peperisti.

6. *Lucina veris.*] Diana à parturientibus invocabatur, quòd nascentibus opem ferre putabatur. *Veris.*] Rectè vetusti codicis margini adscriptum, *Adulterinis enim partubus dedignatur adesse Diana.* Sensus igitur; Si verè mater es, ut esse credo, &c.

7. *Per hoc inane.*] Te rogo per hanc prætextam purpuream (nobilitatis indicem) quæ mihi tamen nihil proderit ad crudelitatem vestram minuendam. *Inane purpuræ decus.*] Ab ætate commiserationem movet, nec minùs à conditione sua. *Prætexta* enim pueritiæ ornamentum erat, nec aliis concedebatur, quàm Romanis, atque ingenuis. De ejus usu atque origine multa præclarè Macrob. lib. I. Saturnal. c. VI. *Inane* autem *decus* vocat, quod videbat nihil sibi profuturum.

8. *Per improbaturum hæc Jovem.*] Te rogo per Jovem hæc maleficia vindicaturum.

10. *Petita ferro.*] Ut bellua ferro sauciata.

11. *Ut hæc trementi.*] Postquam puer hæc tremula voce questus, finem querendi fecit, &c.

12. *Insignibus raptis.*] Duo puerorum insignia: *prætexta*, ut ex purpuræ rubore, ingenuitatis pudore regerentur; & in cordis figuram *bulla* ante pectus, quam inspicientes, ita demum se homines cogitarent, si corde præstarent. Sic Macrobius. De *prætexta* jam diximus; de *bulla* hoc obiter dicendum, non obstare Macrobio, qui cordis ei figuram tribuit, quòd Plut. eam bullæ ex aqua inflatæ, unde & nomen habeat, similem fuisse tradidit. quid enim vetat cordis figuram bullæ instar assurgere, & à tumore idem nomen acquirere? Hinc bullæ militum olim balteis cingulisque

Impube corpus, quale posset impia
Mollire Thracum pectora;
15 *Canidia brevibus implicata viperis*
Crines, & incomtum caput,
Jubet sepulcris caprificos erutas,
Jubet cupressus funebreis,
Et uncta turpis ova ranæ sanguine,

Plu-

lisque ceu clavorum capita inserebantur. Virg. IX.

— Phaleras Rhamnetis, & aurea bullis Cingula. ——

Denique triumphantes, bullæ, quam gestabant, remedia quædã includere consueverint, quæ credebant adversus invidiam valere; & bulla aurea ingenuitati tantùm permissa fuit: libertinæ conditionis pueris (si justis tamen nuptiis nati fuissent) lorum tantùm sive scorteam bullam præferentibus. *Insignibus raptis puer.*] Ornamentis ejus raptis, scilicet prætexta & bulla quæ erant Patriciorum insignia. *Puer Impube corpus.*] Liber optimus *pueri* legit, adscriptumque, *pueri impube corpus, pro impubes puer.* A qua lectione non me deterret syllabæ ratio (cur enim *pueri* non æquè dissyllabon esse queat ac *fidei*, *Pompeii*, & similia;) sed præcedit *questus*. Lector cogitet an verisimile sit Poëtam tanta usum fuisse audacia. Figulus Porphyrionem impressum secutus, ut conjicit, hic ponit ἐπεξήγησιν, nempe puer impube corpus. *Cruquius.*

13. *Impube corpus, &c.*] Existens tale impube corpus, quale, &c.

14. *Thracum pectora.*] Pectora crudelium & barbarorum hominum.

15. *Brevibus implicata viperis.*] Quales nempe esse convenit crinibus insertas, quæve capillamenti loco Furiarum capiti, ut in antiquis marmoribus cernimus, implexæ inerrent. Canidiam verò rectè tamquam Furiam describit, quæ tot instructa venenis, ex Orci faucibus profecta videri possit. Implicata ergò crines, hoc est, habens caput incomtum & brevibus viperis implicitum, Furiarum instar. *Cruq.* Turn. lib. 14. cap. 9.

16. *Crines & incomptum caput.*] Habens crines viperis implicatos Furiarum instar.

17. *Jubet sepulchris.*] Jubet adhiberi caprificos infaustas & sepulchris extractas, quasi diis inferis sacrificatura. *Caprificos.*] *Caprificus* (sic enim silvestrem ficum vocant) numquam florens, numquam fructu maturescens, meritò inter infelices arbores computatur. Quia verò parietes findit, & maximè sepulcrorum moles infestat, non temere Horatius *caprificos* unà cum *cupressis* herbis magicis annumerat. Veteres sanè eorum quos oderant sepulcris caprificos enasci optabant. Propertius lib. IIII.

Sit tumulus lenæ curto vetus amphora collo:
Urgeat hunc supra vis caprifice tua.

18. *Funebres.*] Cupressus funeri adhibebatur, quia, ut Cupressus cæsa numquam revirescit, sic mortui ad vitam minime redeunt. Vide Od. 14. lib. 2.

19. *Turpis ova ranæ.*] Ranarum plura genera: illæ ut corpore maximæ, sic & nocentissimæ, quæ palustrem vitam terra commutarunt, & in vepribus rubisque agunt; unde & nomen adeptæ (Latini enim *rubetas*, Græci φρύνους vocant, teste Plinio) geminis veluti cornibus, plenæ veneficiorum. Sic enim ille lib. XXXII. c. V. additque mira esse quæ de illis auctores tradunt, inter alia amorem quoque concitare. Non abs re igitur Canidiæ veneficio eas miscet Horatius.

Usum

Plumamque nocturnæ strigis,
Herbasque, quas Iolcos, atque Iberia
Mittit venenorum ferax,
Et ossa ob ore rapta jejunæ canis,
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, asperis,

Echi-

Usum in veneficiis demonstrat non uno loco Juven. ut Sat. VI.

At nunc res agitur tenui pulmone rubeta, &c.

Ranæ sanguine.] Rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Sic apud Propert. quoque,

—— Turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et strigis inventa per busta jacentia plumæ

amatorem trahunt. lib. III. El. IIII. At Lucanus buboni eam, ut inauspicatissimam, associat;

Quod trepidus bubo, quod strix nocturna queruntur.

Græce στρίγξ dicitur: Latini tamen suum esse nomen volunt, & à *stridore* deducunt. Ovid. lib. VI. Fast.

Est illis strigibus nomen, sed nominis hujus
Caussa quòd horrenda stridere nocte solent.

Quamquam quæ hæc propriè avis sit constare negat Plinius lib. XI. c. XXXIX. quemadmodum & fabulosum esse ait, striges ubera infantium labris immulgere. Illud omnino inter auctores convenit, strigem apud veteres in maledictis & execrationibus fuisse, creditumque veneficas in id genus avium converti solere, cùm magicis cantionibus volaticæ fiebant. Itali nunc quoque *strigas* vocant veneficas. *Strigis.*] Strix est avis mali ominis, quæ nocturno tempore volat & stridorem pro cantu habet.

21. *Iolcos atque Iberia.*] Sic nostri codd. nisi quòd nonnulli *Hiolcos & Hiberia*: alii, *Colchos* legunt. Est autem *Iolcos* Thessaliæ oppidum, quò Jason cum Medea ex Ponto revertens appulit. Ovid.

Victor Iolchiacos tetigit cum conjuge portus.

Iberiam verò Ponticam intelligit; ubi plurima nasci venena testis est etiam Virgilius. *Iberia.*] Non Hispania, sed civitas montibus Colchicis vicina.

23. *Et ossa ab ore rapta jejunæ.*] Quæ creduntur aviditatem ad amorem transferre, ideoque multum valere ad poculum amoris conficiendum.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Flammis eo ritu paratis, quo apud Colchos, opera & arte Medeæ erant paratæ ad Creontis domum ejusque filiam Creusam conflagrandam. *Colchicis.*] Ut *Iolchos* Thessaliæ, sic *Colchos* Ponti oppidum, à quo Medea ipsa *Colchis* dicta.

25. *Sagana expedita.*] Sagana succincta. Est nomen proprium alterius veneficæ. *Expedita Sagana.*] Hæc unà cum Veia tamquam Canidiæ administra inducitur.

26. *Avernales aquas.*] Ita princeps poëtarum:

Sparserat & latices simulatos fontis Averni.

Simulatos dicit vel vanitatem irridens, vel quòd artis magicæ virtute, veris Averni aquis pares effectæ fuissent. Turn. lib. 14. c. 9. *Avernales aquas.*] Aquas ex Averno lacu petitas.

27. *Horret capillis, &c.*] Horrida apparet

Echinus, aut currens aper:
Abacta nulla Veia conſcientia,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat, ingemens laboribus:
Quò poſſet infoſſus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:
Quum promineret ore, quantum exſtant aqua
Suſpenſa mento corpora:
Exerta uti medulla, & aridum jecur
Amoris eſſet poculum;
Interminato quum ſemel fixæ cibo

In-

paret capillis aſperis in capite erectis. *Marinus aſperis Echinus.*] *Echinus* & terreſtris, & marinus eſt. Terreſtrem *Erinaceum* ferè appellamus. uterque aculeis ſpiniſque munitus natura. *Marinus* tamen hic additur, vel quia terreſtris non ita toto corpore aſper eſt, vel quia marinus tenuiores habet aculeos, ac veluti ſetas quaſdam, quibus Saganæ capilli rectiùs comparantur. Porrò hinc proverbium ἐχῖνε τραχύτερος. *Marinus aſperis.*] Ut marinus Echinus cui ſimilis eſt echinus terreſtris, & eodem modo ſpinis eſt confertus.

28. *Currens aper.*] Ut aper furens qui duriſſimas habet ſetas in dorſo inſurgentes.

29. *Abacta nulla Veia conſcientia.*] Veia tertia venefica nullius maleficii conſcientia deterrita.

31. *Exhauriebat, ingemens laboribus.*] Vehementer anhelans ſcrobem faciebat.

32. *Quo poſſit.*] In eum finem ut puer, &c. *Infoſſus puer.*] Liber pervetuſtus *infuſus* habet, malè. notæ enim foſſæ magicæ.

34. *Inemori ſpectaculo.*] Eſt mori in ſpectaculo ore prominente. Turneb. lib. 14. cap. 9. *Spectaculo.*] Aſpectu dapis novæ ſæpius appoſitæ, ſed ſemper ſublatæ.

35. *Quum promineret ore.*] Cum puer in terra defoſſus extaret è terra.

36. *Suſpenſa mento corpora.*] De natantium corporibus loqui Poëtam manifeſtum eſt: hi enim mento tenus ſub aqua ſunt.

37. *Exſucta.*] Sic de Faërni ſententia Lambinus legendum eſſe pronuntiavit; nec ego ſanè negaverim. Illa enim tam lentæ mortis cauſſa fuit, ut exſiccata longa jam tabe medulla, & arefactum jecur, validiùs operarentur, quo & Varus ipſe ſic amore contabeſceret. Omnes tamen lib. *exſecta*, vel *execta* legunt; Lector pro arbitrio agat. Nam ut illud *exſecta*, tam ad jecur, quam ad medullam referri poteſt; ſic etiam τὸ *aridum* de utroque intelligi. Cruquius mallet *extracta* legi. *Exſucta uti medulla, & aridum jecur.*] Iſta eſt cauſa hujus facinoris. Alii legunt *exerta*, vel *execta*.

39. *Interminato.*] Frequentet *interminandi* verbum actionem notat; cùm propriè ſit minando vetare ne quid fiat. Terent. And.

Interminatus ſum ne faceret, num veritus?

Gellius

Intabuissent pupulæ.
Non defuisse masculæ libidinis
Ariminensem Foliam,
Et otiosa credidit Neapolis,
Et omne vicinum oppidum:
Quæ sidera excantata voce Thessala,
Lunamque cœlo deripit.
Heic irresectum sæva dente livido

Ca-

Gellius lib. xv. c. xiii. Sed si puer iste patricius in scrobem defossus mento tenus fuerit, quid opus erat illi interminari ne cibum caperet? manibus enim uti non poterat, utpote defossis. Quare significantius *interminato cibo*, id est, apposito quidem, sed non tacto, non permisso uti, idque per impedimentum defossionis, novo tamen crebro apposito, defossi famem irritante assidue. *Cruquius.* Turneb. lib. 14. cap. 9. *Interminato cum semel fixæ cibo.*] Vetito & interdicto cibo, quem tangere puer est prohibitus. *Semel fixæ.*] Hoc est, postremùm seu prorsus & omnino fixæ. Tale illud, *Cùm semel occideris.* Pupulas ergò ait Poëta, semel atque in perpetuum fixas intabuisse. Nulla enim re magis quàm fame, tali præsertim, qualem puer hic patiebatur, contabescimus. Virg.

Et fame tabentes artus in littore ponunt.

Certumque mortis indicium cùm oculi rigescunt.

40. *Pupulæ.*] Oculorum acies cum intabuissent semel, id est, cum tabidæ apparuissent uno impetu, non temporis successu.

41. *Non defuisse masculæ libidinis.*] Norunt Neapolitani huic facinori interfuisse etiam Foliam veneficam, quæ fœminarum amore adeo exarsit, ut tanquam vir in fœminas ageret.

42. *Ariminensem.*] Ariminum est urbs in Italia.

43. *Otiosa credidit Neapolis.*] Ovid. lib. vi.

——— *Et in otia natam*
Parthenopen & ab his Cumeæ templa Sibyllæ.

Qui se otio asserere cupiebant, & ab urbe secedebant, Neapolim non rarò se recipiebant, quæ hominum otiosorum domicilium erat. Turn. lib. 29. cap. 2. *Otiosa credidit Neapolis.*] Neapolis sita est in secessu, vitæ tranquillæ & otiosæ aptissimo.

45. *Quæ sidera excantata voce.*] Quæ Folia deripit sidera, &c. *Voce Thessala.*] Sic Epod. xvii. *Marsa nænia.* Nam & Marsi veneficiis nobiles fuere. Neque tantum herbæ illæ magicæ, quantum carmina valuere, quare plerumque à poëtis conjunguntur. De Thessalia verò eo nomine infami, postquam Thessalæ mulieres Thessalique magi in proverbium venêre, multa dicere otiosi hominis sit. Vide Plin. lib. xxx. c. i. *Thessala.*] Voce magica, vel cantionibus Magicis, quibus utentes Thessali lunam & sidera è cœlo in terram devocant. Virg.

Carmina vel cœlo possunt deducere lunam.

46. *Deripit.*] Sic habent Codices Bland. non ut vulgò *diripit*: *Deripere* autem est, deorsum rapere ex superiori loco. *Cruquius.* Videtur alludere ad proverbium, *Lunam detrahere.* Quod idem est ac *deripere*: invita enim descendit.

47. *Irresectum.*] *Inresectum* scribi

malim,

Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
Non infideles arbitræ,
Nox, & Diana, quæ silentium regis,
Arcana cum fiunt sacra:
Nunc, nunc adeste; nunc in hostileis domos
Iram, atque numen vertite;
Formidolosæ dum latent silvis feræ,
Dulci sopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
Latrent Suburanæ canes,

Nar-

malim, & pro non resecto interpretor. id enim veneficæ magis convenit, longos curvosque gestare ungues, quos incantationes suas meditando arrodant; quòd summam animi attentionem demonstrat. Persius:

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Irresectum sæva dente livido.] Unguem pollicis non resectum. Nam mulieres veneficæ ungues suos nutriunt, non secant, quippe quæ non minus corpore quam animo turpes sunt & deformes.

49. *O rebus meis.*] Hæc dicuntur à Canidia, *Ó rebus meis, &c.*

50. *Arbitræ.*] Non infideles testes.

51. *Silentium regis.*] Rectè hoc Dianæ tribuit, sive ad noctis silentium referas; sive ad id quod in sacris præscribebatur, maximè magicis. Nam & nocti & magiæ præest Diana, eadem scilicet quæ & Luna, & Hecate. Virg.

—— Tacitæ per amica silentia lunæ.

Magica autem sacra ferè nocturna. Turneb. lib. 12. cap. 5. & lib. 14. cap. 9. *Silentium regis.*] Luna silentium regere dicitur quia nox taciturna est.

52. *Arcana cum fiunt sacra.*] Dum nocturna mulierum sacrificia, seu potiùs maleficia celebrantur.

53. *In hostiles domos.*] In Varum senem, qui me aspernatur, vim vestram divinam vertite.

55. *Formidolosæ dum.*] Libri non pauciores *formidolosis* legunt, & *cum* pro *dum*, meo judicio rectiùs. noctem enim describit. *Formidolosæ dum latent sylvis feræ.*] Noctu.

57. *Senem (quod omnes rideant.*] Ut Varum scortatorem canes allatrant in Subura, dum ibi meretrices sectatur, quem omnes etiam rideant propter juvenilem in sene amorem. *Adulterum.*] Pro mœcho posuit; uti & lex Julia de Adulteriis eo vocabulo promiscue utitur. Monendus etiam Lector in optimo cod. legi *senem quo omnes*, pro *quod*: rectè, ut ego quidem censeo.

58. *Latrent.*] *Latrare senem* dixit, ut *latrare cervinam pellem* Epist. 11. lib. 1. Gellius lib. VII. c. 1. Latratus autem ille amatoribus permolestus. *Suburanæ canes.*] *Subura* vicus erat valdè celebris in secunda Urbis regione: unde & tribus Suburana, eadem quæ & Sucusana; quandoquidem Subura, ut nonnulli volunt, à pago Sucusano dicta fuit. Nec contemnenda veteris Scholiastæ ratio, nempe quod subustione olim paludeta illic exsiccata sint. Ridiculi verò qui *canes Suburanas*, ipsas vocant meretrices in Subura prostantes. Quamquam certum est, vicum illum meretricibus, sed vilioribus celebrem fuisse; nec minùs fre-

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborarunt manus.
Quid accidit? cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus superbam fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,
Quum palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abstulit?
Atqui nec herba, nec latens in asperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus

Obli-

quentem canibus, tum ob habitantium multitudinem, tum ob viei immunditiem; immunditia autem etiam canes trahit. Turneb. lib. 14. cap. 9. *Suburanæ canes.*] Subura locus est in urbe Roma, quæ inter Esquilias & Viminalem jacet, meretricum ferax.

59. *Nardo perunctum: quale.*] Hoc quoque juvenum est, ut unguentis delibuti ad amicam eant, quod libro I. Od. v. annotavimus. Lambino autem assentior, qui sic locutum esse hic arbitratur Horatium, ut lib. I. Serm. v.

—— *Animæ, quales neque candidiores Terra tulit, &c.*

Vide & Linacrum de Emend. struct. lib. 6. *Laborarint* etiam haud dubiè melius, VIII. librorum quos vidi auctoritate comprobatum. Unguentariam autem se esse Canidia significat. *Nardo perunctum.*] Unguento Nardino perunctum.

61. *Quid accidit?*] Miratur Canidia cur venena præstantissima, quæ in Varum adhibuerat, minus valerent, quam ea quibus usa est Medea in Creüsam Creontis filiam.

62. *Venena Medeæ.*] *Venena Medeæ* interpretor ex Medeæ præscripto & arte confecta, hac in re tam præstantis, ut quæ sequuntur efficere potuerit.

63. *Superbam.*] Multò plures codd. vulgatam tuentur lectionem, *superba*; ut ad Medeam artibus suis & curru illo volatili à Sole patre suo præparato gloriantem, non ad pellicem referatur. *Superbam.*] Creüsam potentem & superbi regis filiam.

65. *Palla, tabo munus.*] Palla accepta Creüsa cum tota Creontis regia subito incendio conflagravit. *Tabo.*] *Tabum* pro corrupto sanguine veteres Grammatici ferè interpretantur; Horatius pro quacumque veneni peste posuit. neque enim anxiè inquirendum, quod genus illud veneni fuerit; postquam per jocum, ut antè vidimus, allio quoque tantas vires tribuit.

66. *Nuptam abstulit.*] Creüsam Jasoni nuptam.

67. *In asperis locis.*] In montibus.

68. *Fefellit me.*] Latuit me.

69. *Indormit unctis.*] Varum dicit securum tutumque à quarumcumque pellicum amoribus dormire, neque curare cujusquam veneficium, utpote solutum alterius veneficæ opera. Profitebantur enim sagæ se ei conciliare posse amores, & solvere. Tibullus:

Quid credam? nempe hæc eadem se dixit amores
Cantibus atque herbis solvere posse meos.

Uncta igitur *oblivione cubilia* interpretor, medicamentis quæ oblivionem induce-

Oblivione pellicum.
Ah, ah, solutus ambulat venefica
Scientioris carmine.
Non usitatis, Vare, potionibus
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marsis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Fastidienti poculum.
Priusque cœlum sidet inferius mari,
Tellure porrecta super:
Quam non amore sic meo flagres, uti
Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut ante, mollibus

Le-

ducerent circumlita. *Indormit unctis omnium cubilibus.*] Varus indormit cubilibus unctis oblivione omnium pellicum, id est, dormit securus, mei & omnium suarum pellicum amore solutus.

71. *Solutus ambulat.*] Quasi sua carmina nullius sint efficaciæ.

72. *Carmine.*] Veneficæ doctioris cantione.

73. *Non usitatis.*] Novis & insolitis veneficiis tu ad me recurres velis nolis. *Potionibus.*] Quinctil. Declamat. CCCL. venenum interpretatur potionem mortis caussa datam. Hinc *potionatus* uxoris opera Cajus princeps apud Suet. amatorio quidem, ut ait, medicamento, sed quod in furorem verterit.

74. *O multa fleturum caput.*] O caput multum fleturum, id est, cui multa impendent mala.

75. *Nec vocata mens tua, &c.*] Non te Marsa nænia, nec cantione ad me revocabo, nec mens tua mihi restituetur Magico carmine: sed majus quiddam parabo, & ex humanis extis amatorio temperato, non usitata potione te insanum amore mei reddam. Turneb. lib. 14. cap. 9. *Nec vocata mens tua.*] Nec mens tua facta semel à me insana, ad sanitatem revertetur carminibus potentissimis, qualia sciunt Marsi, Apuliæ populi, qui à Circe venefica didicerunt.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi enim in Italia, quod in Græcia Thessali; nec minùs celebrata Circe quàm Medea. Plinius lib. XXV. cap. II. Rectè igitur & Tibullus eas conjunxit hoc versu:

Quidquid habet Circe, quidquid Medea veneni.

Porrò à Marso Circes filio, orta Marsorum gens. De quorum in venenis præstantia Gellius lib. XVI. cap. XI.

78. *Fastidienti poculum.*] Tibi fastidienti & aspernanti me.

79. *Sidet inferius mari.*] Priùs cœlum subsidebit mari, quam, &c. Natura mutabitur. *Hyperbole est.*

80. *Tellure.*] Tellure superjecta.

82. *Bitumen.*] Naphtam, de qua modò dixi, circa Babyloniam liquidi bituminis modo fluere tradit Plinius; & alioqui *bitumem* omne igneæ naturæ, Græci ἄσφαλτον appellant. *Atris ignibus.*] Ignes ex bitumine nigrescunt.

83. *Sub hæc puer.*] Paulo postquam hæc locuta est Canidia.

84. *Le-*

Lenire verbis impias :
Sed dubius unde rumperet silentium,
Misit Thyesteas preces.
Venena, magnum fas, nefasque, non valent
Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira detestatio
Nulla expiatur victima.
Quin, ubi perire jussus exspiravero,

Noctur-

84. *Lenire.*] Lenibat.

85. *Unde rumperet.*] Dubius à qua re exordium loquendi sumeret.

86. *Thyesteas preces.*] Ut enim Græci ἀρὰς, sic Latini *preces*, tam pro obsecrationibus, quàm pro execrationibus usurpant, præsertim Flaccus noster. *Thyesteas preces.*] Emisit diras execrationes, qualibus Thyestes in fratrem Atreum usus est.

87. *Venena magnum fas nefasque.*] *Venenum* Latinis, ut φάρμακον Græcis, inter ea vocabula est, quæ Grammatici μέσα sive media vocant,& tam bonum, quàm malum significant, uti & *virus* (teste Servio in illud Virg. 1. Georg. *Ille malum virus, &c.*) Itaque *veneni nomine continetur omne, quod adhibitum, ejus rei, cui adhibitum est, naturam mutat, sive ad sanandum sive ad occidendum paratum est.* Verba sunt Caji Jurisconf. l.ccxxxv. De verborum significatione. Puer igitur, qui Canidiam tam magna pollicentem jactantemque audiebat; At, inquit, venena ista vestra, quantumcumque ponderis ac momenti habeant, sive fas sive nefas tentent, non valent tamen *convertere humanam vicem*, hoc est, efficere nequeunt, quin, quod in rebus humanis perpetuò cernimus, malis malè sit, & quas meruere pœnas, luant. sic enim *vicis* vocabulo utuntur veteres. Brutus ad Ciceronem: *Valde & meam & vestram vicem timeam necesse est*, hoc est, ea quæ adversa nobis, sive merentibus, sive immerentibus, evenient. Nec malè Porphyrion, *Vices*, inquit, *appellantur pœnæ, quæ in malos regeruntur. Venena magnum fas, nefasque.*] Vel sic interpretabimur: In veneficiis est quidem magna vis, sed tantum profectò non possunt illa pro hominibus efficere, ut natura æqui & iniqui, ut fas & nefas, jus & injuria mutentur. hoc hominum caussâ non possunt præstare. Atque id est humanam vicem convertere:& ut in Epist. Cic. *nostram vicem ultus est ipse sese*, id est, quod facere debuimus, id pro nobis nostraque vice fecit. *Turneb.* lib. 14. cap. 10. *Venena, magnum fas nefasque.*] Mulieres veneficæ fas & nefas confundere, suisque venenis humana & divina pervertere possunt, sed humanæ vitæ sortem nequeunt immutare: neque possunt effugere quin suorum maleficiorum pœnas dent, & mòrte pereant miserabili. *Alii aliter hunc locum exponunt. per me libera est sua cuique opinio.*

89. *Diris agam vos.*] Execrationibus vos persequar. *Dira detestatio, &c.*] Sic Oda, quam dixi, xxviii. post imprecationem additur;

Teque piacula nulla resolvent.

Credebant enim antiqui ea expiari non posse, quæ affecti insigni aliqua injuria, ipsi illi qui intulerat, toto animo imprecabantur. Quare & *diras* appellarunt, quæ Deos iratos infestosque redderent.

90. *Nulla expiatur victima.*] Nullo purgatur sacrificio.

91. *Ubi perire.*] Ubi mortuus fuero

vobis

Nocturnus occurram furor:
Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis deorum est Manium:
Et inquietis aßidens præcordiis,
Pavore somnos auferam.
Vos turba vicatim, hinc & hinc saxis petens,
Contundet obscœnas anus.
Post insepulta membra different lupi
Et Esquilinæ alites.
Neque hoc parentes (heu) mihi superstites,
Effugerit spectaculum,

EPOD.

vobis per noctem occurram & perterrefaciam. sic Dido: *Omnibus umbra locis adero, dabis improbe pœnas.* Et Ovid. in Ibin:

Tum quoque factorum veniam memor umbra tuorum,
Insequar & vultus ossea forma tuos.

De Phryxo quoque ab Æta occiso Pelias apud Valer. Flaccum:

——— Non nuntia tantum
Fama refert ipsum juvenem tam sæva gementem:
Ipsum ego, cum serus fessos sopor alligat artus,
Aspicio.

Neque id soli Poëtæ narrant, aut ad animi tantum conscientiam referendum. nam gravissimi auctores ita historiam tradunt; veluti Plut. *Cimone*, de Damone quodam per fraudem in gymnasio interfecto, deque his quæ Pausaniæ Græcorum duci Byzantii contigerunt.

93. *Petamque vultus.*] Et ego umbra involabo in facies vestras.

94. *Quæ vis Deorum.*] Quæ umbra vis est & ultio Deorum Manium, sic ut per umbras Dii Manes se vindicent.

95. *Aßidens præcordiis.*] Et ego inhærens præcordiis nunquam quiescentibus auferam somnos, &c.

97. *Vicatim hinc.*] E singulis vicis.

99. *Different lupi.*] Discerpent & dissipabunt corpora vestra insepulta; quo nihil veteribus fuit horribilius.

100. *Esquilinæ alites.*] In Esquiliis commune vilissimorum hominum sepulcrum fuisse, ipse Horatius lib. I. Serm. VIII. testimonium dicet. Porphyrion etiam ad portam Esquilinam non modò pauperum sed & sceleratorum corpora comburi, vel ambusta abjici solere tradit. Sed & Tacitus lib. II. locum supplicii ibi fuisse ostendit his verbis: *Sumtum more prisco extra Esquilinam de nocentibus supplicium.* Quin Esquilinam portam etiam *Maciam* olim vocatam fuisse volunt. Et carnificum ibidem habitationem fuisse. Mirabitur quispiam, cur fingat Esquiliis veneficarum nocturna & magica sacra Horatius: sed mirari desinet, qui sciet eas mulieres busta sequi solere: ita à Græcis *bustuariæ* appellatæ, quod in monumentis sæpe versarentur, & mortuorum cadavera mutilarent. *Turneb.* lib. 14. cap. 38. *Esquilinæ alites.*] Vultures aves, in Esquiliis *(colle urbis Romæ)* volitare solent.

101. *Neque hoc parentes.*] Parentes mei mihi superstites (ad suum luctum leniendum) videbunt has veneficas insepultas, atque earum membra à canibus & avibus dilacerata.

EPOD. VI.

In CASSIUM SEVERUM,
Poëtam maledicum & petulantem.

Quid immerentes hospites vexas, canis,
Ignavus adversum lupos?
Quin huc inaneis, si potes, vertis minas,
Et me remorsurum petis?
Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,
Amica vis pastoribus,
Agam per altas aure sublata niveis,
Quæcunque præcedet fera.
Tu, quum timenda voce complesti nemus;

Pro-

Quoniam *in* Cassium Severum *carmen hoc scriptum esse, tam ex veterum librorum titulis, quàm Grammaticorum scholiis constat, quis ille fuerit videamus.* Cassius *itaque* Severus *celebris Augusti tempore orator (quod testimonium de eo fert Plin. lib.* VII. *c.* XII.*) inter alios potentissimus reos Nonium Asprenatem, ipsi Cæsari cognatione junctum, de veneficio accusavit; una ejus patina* CXXX. *interisse convivas objiciens. sic enim Plin. l* XXXV. *c.* XII. *Horatius igitur hominem accusandi avidum, & maledicum, sed parum efficacem, meritò ignobili cani comparat; imò* canem *vocat, ut philosophos dictos inde Cynicos solemus.*

1. *Immerentes.*] Cur hospites vexas nihil mali meritos. *Hospites.*] Sic, puto, appellat homines, qui Cassium penitiùs nondum noverant; alioqui etiam illustribus civibus infestum, ut diximus. *Canis.*] Latrator maledice.

2. *Ignavus.*] Imbecillis & nullius animi contra eos, qui te mordere possunt.

3. *Quin huc inanes.*] Cur non in me convertas minas inanes, quæ prætet verba nihil sunt? *Quin huc, &c.*] Vel potius, hortatur hunc maledicum, ut in se detorqueat sua maledicentiæ spicula, nimirum ad retorquendum paratum. *Cruquius. Vertis.*] Libri VI. *verte*, & versiculo sequenti *pete* pro *petis*.

4. *Remorsurum petis?*] Qui pares tibi referam gratias

5. *Nam qualis aut.*] Ordo est: Nam ego agam, id est, persequar per altas nives alacer & aure sublata omnem feram quæcunque præcedit me, & agam telis qualis aut, &c. *Molossus aut fulvus Lacon.*] Genera canum nobilissima conjunxit etiam Poëtarum princeps hoc versu;

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum
Pasce sero pingui.

Neque aliter *odora canum vis* dixit, pro odoris canibus, quàm noster *amica vis pastoribus*, pro pastoribus grati atque amici. *Molossus.*] Canis magnus & procerus. *Lacon.*] Canis Lacedæmonicus, admodum agilis.

6. *Amica vis.*] Defensio pastoribus chara. *Quia canes à lupis greges protegunt.*

9. *Tu quum timenda.*] Tu quum convitiis & carmine maledico aliquem es insectatus, pretio tibi oblato, latrare desinis.

10. *Pro-*

Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus
Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener,
Aut acer hostis Bupalo.
An, si quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

EPOD. VII.

Ad POPULUM ROMANUM.

Execratio Belli civilis gesti hinc Bruto & Cassio, illinc Octaviano, M. Antonio, & M. Lepido Coss.

QUO, *quo scelesti, ruitis? aut cur dexteris*
Aptan-

10. *Projectum odoraris cibum.*] Cic. *Canes venaticos diceres, ita odorabantur omnia & pervestigabant.* Cassium autem tamquam prævaricatorem insimulat, qui minimis rebus corrumpi se fineret. *Projectum.*] More canis ignavissimi.

12. *Parata tollo cornua.*] *Cornutam bestiam petere* dixit Plautus, pro eum lacessere, qui se ulcisci paratus sit. *Parata tollo.*] Tollo cornua tanquam taurus, ad feriendum eos, qui mihi maledicunt.

13. *Qualis Lycambæ.*] Plures Poëtas styli acerbitate nobiles commemorat antiquitas; sed præter veteris Comœdiæ auctores, iisque proximos Satyricos, *Theon* & *Zoilus* & *Timon* maledicentia infames fuere: *Archilochus* verò & *Hipponax*, quos justa ob illatam injuriam iracundia ad scribendum provocavit, præcipuè laudantur, Jambis ambo illustres; sed ætate prior *Archilochus* puris trimetris, qui & *Archilochii* ab eo appellati sunt. *Hipponax* autem, trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut ultimus pes spondæus, feriret gravius, ac veluti ferrum in vulnere relinqueret. *Qualis Lycambæ.*] Talis nimirum qualis fuit Poëta Archilochus Jamborum scriptor, qui carminis sui amaritudine, Lycamben socerum laqueo vitam finire coëgit.

14. *Aut acer.*] Hipponax Poëta acerrimus, quem dicunt ad suspendium adegisse Bupalum pictorem. Junius Animadv. lib. 1. cap. 16.

15. *Si quis atro dente.*] Si quis lingua virulenta me carpserit, an, ut puer, ad lachrymas confugiam? Nequaquam. *Est enim pueri injurias flere, viri vero ulcisci.* Sed hoc vetat lex divina. *Nam vindictam mihi, & ego retribuam, inquit Dominus.*

16. *Inultus ut flebo puer?*] Frequens est his generibus loquendi Homerus, non me terrebis ut puerum, non te eximescam ut puer. *Lambin.*

PLacet epigraphe; IN POP. ROM. & *deinde minusculis litteris*; Primo bello civili finito, ut ab aliis abstineant deprecatur. *Primum autem civile bellum, non quod inter Cæsarem & Pompejum fuit intelligo, sed quo necem patris contra Brutum & Cassium ultus est Augustus, secuto postea bello Siculo, & Actiaco.*

1. *Scelesti ruitis.*] Scelesti, id est, impii sunt in patriam, ubi civis à cive interficitur.

Aptantur enses conditi?
Parumne campis, atque Neptuno super
Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis
Romanus arceis ureret:
Intactus aut Britannus ut descenderet
Sacra catenatus via:
Sed ut secundum vota Parthorum, sua
Urbs hac periret dextera.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam, nisi in dispar feris.
Furorne cæcus, an rapit vis acrior,

An

2. *Conditi.*] Cur enses in vaginis inclusi jam distringuntur?

3. *Campis atque.*] Terra marique.

5. *Non ut superbas invidæ.*] Non ut Romanus miles Carthaginem, quæ imperii Romani diu æmula fuit, everteret atque incenderet; neque ut Britanni nondum domiti, vincti per triumphum ducerentur: sed ut Roma sua manu labefactata concideret. *Lambin. Invidæ.*] Carthago semper fuit imperii Rom. æmula.

6. *Romanus.*] Romanus miles.

7. *Intactus aut Britannus.*] Tentavit quidem Britanniam C. Julius Cæsar, cum in insulam illam ex Gallia trajiceret; sed usque ad Claudii principis tempora invicta permansit. auctor Suet. *Intactus.*] Britannus bello nondum domitus.

8. *Sacra catenatus via.*] Sacra dicta est via, quod per eam sacra quotquot mensibus ferrentur in arcem: aut quod in ea fœdus ictum sit inter Romulum & Tatium regem. *Cruquius.* Portam Romæ triumphalem fuisse, pontem quoque ac viam triumphalem, omnibus constat. Et quidem ultra Tiberim hanc fuisse portam nemo negaverit, siquidem pontem transire necesse erat; sed quò loci fuerit non satis liquidò traditur. hoc interim in confesso est, eos qui triumphant, Velabrum prætervectos, inde per forum Romanum, ac viam Sacram, qua clivo Capitolino adhærebat, Capitolium ascendisse. De via Sacra testimonium hic Horatii habemus. Accedat quod notavimus lib. IIII. Od. II. *Per sacrum clivum. Sacra catenatus via.*] Ut per sacram viam vinctus duceretur ad Capitolium in triumpho.

9. *Vota Parthorum.*] Secundum optata Parthorum inimicorum vestrorum. *Sua.*] Sua dextra, id est, bellis civilibus.

12. *Nisi in dispar feris.*] Nisi in animal alterius generis: vestra igitur crudelitas est plus quàm ferina. *In dispar feris.*] Posterior Lamb. editio *dispar genus* substituit: at prior & libri manuscripti omnes, *feris* non *genus* legunt; nec dubium, quin ad oram alicujus libri adscriptum τὸ *genus*, pro declaratione vocabuli *dispar*, scribam deceperit. Glareanus sic exponit: Neque unquam hic mos fuit feris leonibus, nisi in dispar genus.

13. *Furórne cæcus.*] Duo exemplaria *cæcos* habent, nec displicet. Rectéque enumerat Horat. nam aut Deorum ira

fata-

An culpa? responsum date.
Tacent. & ora pallor albus inficit,
Mentesque perculsæ stupent.
Sic est. acerba fata Romanos agunt,
Scelusque fraternæ necis:
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

EPOD. VIII.

Ad anum libidinosam.

ROGARE *longo putidam te sæculo,*
Vires quid enervet meas?
Cum sit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem senectus exaret:

Hiet-

fatalisque necessitas ut imperia mutentur, aut proprius furor, sive culpa, & ei debita pœna, nos in bellum trahunt. Quamquam nec divinam sentiremus iram, nisi scelera illam nostra provocarent. *Furórne cæcus.*] Insaniane an major vis, *(utpote fatalis necessitas)* an culpa causa est civilis furoris?

15. *Tacent.*] Talis ille Virg. versus; *Hæc effata silet, pallor simul occupat ora.*
Qualem scilicet scelerum conscientia excitare solet.

16. *Mentesque.*] Mentes sceleris conscientia percussæ obstupuerunt.

17. *Sic est.*] Sic est, ut Dii irati ob scelus Romuli (qui fratrem Remum dominandi causa interemit) immiserunt in Romanos hæc bella civilia. *Acerba fata.*] Duos vidi codices, qui *facta* habebant. quod improbare non possum; ut Romani, & sua & Romuli auctoris sui culpa, ad arma venerint. Quale illud, *delicta majorum, &c.* Nec sanè *scelestos* vocare debuit, quorum nulla sit culpa.

19. *Ut immerentis.*] Postquam cruor innocentis Remi effusus est in terram.

20. *Sacer nepotibus cruor.*] Cruor nepotibus sacer, id est, execrabilis, vel perniciosus posteris qui pœnas luerent ejusdem sceleris.

LUbet adscribere incerti Commentatoris huic carmini præscriptum titulum: In anum libidinosam, prostitutam, putidam, Gratidiam; quam aspernatur, cujus vitia corporis detestatur. *Usque adeò misera illa Gratidia Grammaticis exosa est.*

1. *Rogare longo.*] Poëta iratus, orationem non profert integram, sed præcisam. est igitur subaudiendum, Oportet, decet, æquum est, aut simile. Non te pudet putidam, id est, macrescentem longa ætate rogare me, quid vires meas debilitet & ad Venerem ineptas reddat? *Longo putidam te sæculo.*] Sæculum ferè centum annorum est; sed tamen & pro triginta & pro mille annorum spatio sæpè accipitur; hic verò simpliciter pro ævo seu pro ætate.

3. *Et rugis vetus.*] Et cum senectus frontem tibi rugosam effecerit.

4. *Frontem senectus exaret.*] Elegan-

Hietque turpis inter aridas nateis
Podex, velut cruda bovis.
Sed incitat me pectus, & mammæ putres,
Equina quales ubera:
Venterque mollis, & femur tumentibus
Exile suris additum.
Esto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec sit marita, quæ rotundioribus
Onusta bacis ambulet.
Quid, quod libelli Stoïci inter sericos

Ja-

ter vetus Scholiastes, *Id est, rugis tamquam sulcis proscindat*. Virg. VII. Æneid.

Et frontem obscenam rugis arat.

5. *Hietque turpis.*] Cumque dehiscat turpis podex, veluti podex bovis, quæ cruditate laboret, unde cibum malè concoquit, atque ideo cruda excrementa ejicit.

6. *Crudæ bovis.*] Ego sic dictum existimo, ut lib. III. Od. XI. de equa,

Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

7. *Sed incitat.*] Sed pectus tuum incitat me ad Venerem, &c. Ironia est amarissima. *Incitat me pectus.*] Perinde enim ac de Phryne illa nobilissima meretrice locuturus incipit; at flagitiosè definit. *Putres.*] Mammæ pendulæ non turgentes, ut in puellis.

8 *Quales ubera.*] Tales mammæ, qualia sunt equina ubera.

9. *Venterque mollis*] Venter rugosus & luridus. *Tumentibus.*] Et hydropicis suris, gracile femur appositum, quod sæpe fit in tabidis.

11. *Esto beata.*] Dives esto & nobilis. *Imagines, &c.*] Quales scilicet in funere nobilium virorum præferebantur. Idem enim mulieribus apud Romanos habebatur honor funeris, qui & viris, si modò jus imaginum habebant; hoc est, si majores curulem aliquem magistratum gessissent. inde enim nobilitas.

12. *Ducant triumphales tuum.*] Præcedant funus tuum imagines triumphales, id est, imagines majorum tuorum, qui triumpharunt, ad declarandam generis tui antiquitatem.

13. *Rotundioribus Onusta bacis.*] Sic optima quæque exemplaria, non *baccis*. *Baccæ* autem propriè lauri, oleæ, myrti, similiumque arborum fructus; à quarum similitudine *bacas* etiam vocabant margaritas. Ac eas digitis auribusque, & quidem sæpè binas ternasque gestare feminarum gloria erat. Jam verò cùm *onustam bacis* dicit Poëta, non solùm numerum, sed & pondus indicat. Rectè etiam eas à rotunditate commendat; cùm, ut Plinius nobis tradit lib. IX. c. XXXV. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere consistat.* Quamquam & oblongæ laudabantur, quos *elenchos* vocabant, ad aurium præcipuè ornamenta. Unde Juven. Sat. VI.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.

14. *Bacis ambulet.*] Unionibus, quos rotunditas reddit pretiosos.

15. *Libelli Stoïci.*] Locus obscurus; nec sanè multum refert ut rectè intelligatur. Ad oram optimi cod. sic adscriptum; *Quasi diceret, quid refert quòd etiam*

Jacere pulvillos amant?
Illiterati num minus nervi rigent?
Minusve languet fascinum?
Quod ut superbo provoces ab inguine,
Ore allaborandum est tibi.

EPOD. IX.

Ad MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem, quam percipiet ex Augusti victoria adversus Antonium & Cleopatram.

QUANDO *repostum Cæcubum ad festas dapes,*

Victo-

etiam te literatam esse ostentas, ut me ad te amandum provoces? Ego verò per *libellos Stoïcos*, philosophos ipsos intelligo, quorum amorem jactabat anus; quod formæ & ætati deerat, lecti pulvinorumque mollitia ac deliriis compensans. At Horatius nihil illud morans; quod ad Venerem faciat, requirit. Vide Turneb. Adversf. lib. IX. c. XXIII. & lib. 14. cap. 10. *Libelli Stoïci.*] Philosophiæ studium præ se fert, ut adveniente amatore, docta & honesta videretur esse. Absit, ut hac nostra ætate sint hujus farinæ ullæ mulieres, quæ Biblia sacra in manibus ad templum ferentes atque illa domi inter pulvinaria reponentes, de rebus divinis & arduis non solum inter se & cum suis maritis concertare solent, sed etiam cum eruditissimis Theologiæ professoribus manus conserere audeant, eo nimirum ut piæ atque religiosæ specie tantum, non revera esse videantur. Non est meum judicare. Hoc tantum dico, ut virorum, sic fœminarum aliæ sunt hypocritæ, aliæ religiosæ cum libris, sine libris.

16. *Amant.*] Solent.

17. *Illiterati num.*] Ineruditorum nervi, (id est, penes vel mentulæ) sine literis, num minus arriguntur?

18. *Fascinum.*] Fascinum est virile membrum, cujus species è collo pueri suspensa fascinationibus erat remedio. *Fascinum.*] Hoc loco mentulam significat. Cujus rei hæc ratio est. mentulæ species è collo puerorum suspensa, aspicientibus risum movet; atque idcirco fascinum & fascinantium invidiam depellere aut placare existimabatur. Nam quæ ridicula & subturpia sunt, fascinationibus remedio sunt. Et Varro lib. 5. de ling. lat. testatur *collo pueri rem turpiculam suspendi solitam, ne quid obesset bonæ scævæ causa.* Significat igitur hanc anum nullis neque blandimentis, neque delinimentis assequi posse, ut ametur aut ejus amplexus expetantur propterea quod anus est. Vide Cælium lib. 4. c. 6. Turneb. lib. 9. c. 28. *Lambin.*

19. *Superbo provoces.*] Ab inguine fastidioso.

20. *Ore allaborandum est tibi.*] Lingua. Adeo obscœna sunt ista, ut salva verecundia explicari non possint.

1. REpostum *Cæcubum ad festas dapes.*] Cum *Cæcubum* nominat, & quidem *repostum*, idque *ad festas dapes*, modis omnibus optimæ notæ vinum significat, tantaque victoria dignum. *Repostum Cæcubum.*] Vinum Cæcubum servatum & repositum ad festas epulas.

2. *Vi-*

Victore lætus Cæsare,
Tecum sub alta (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonante mistum tibiis carmen lyra,
Hac Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cum freto Neptunius

Dux

2. *Victore lætus.*] In prælio navali apud Actium, ubi Antonium & Cleopatram Cæsar superaverat.

3. *Sub alta.*] Domum Mæcenatis intelligit, ob turrem illam Mæcenatianam, de qua lib. III. Od. XXIX. ac proinde ab ipso præberi debere cœnam ostendit. *Sic Jovi gratum.*] Nihil aliud est, quam volente ita Jove. Ergo de futuro dicitur, non de præsenti; boni ominis caussa, ut solemus. *Heinsius.* Jupiter enim victoriæ auctor, ab his qui vicère, publicam lætitiam quodammodo exigit. Publica autem lætitia supplicationibus sacrificiisque atque epulis constat.

5. *Mistum.*] Sunt qui *mistis* legant; quod equidem in nullo fide digno codice inveni. Receptam lectionem firmat locus huic germanus lib. III. Od. XV.

Lydis remisso carmine tibiis.

Mixtum autem, sive lyræ, sive tibiæ, sive fistulæ carmen dicitur, quod illis voce accinitur, aut cujus numeri modulive etiam sine voce per organa redduntur. Sed voce accinere honestius habebatur.

6. *Hac Dorium, illis Barbarum.*] Volumine opus sit, si quis organorum harmoniarumque veteris Musicæ rationem ad explicandum Horatium conferre velit. Sufficiat igitur obiter annotasse, ut tria Græcorum genera fuere, Dores, Æoles, Iones, sic & Harmonias fuisse tres, Doricam, Æoliam, atque Ionicam: Barbaras vero duas, Phrygiam, & Lydiam. Ex his Doricam maxime commendatam ac Phrygiam. quamquam enim concitatior Phrygia, commovendis tamen ad virtutem animis non inefficax habebatur. Jam vero inter organa Musicæ accommodata alia aliis harmoniis aptiora erant. Nam quod lib. VIII. monet Arist. & nos quoque ante diximus, eamdem in organis vim habebat tibia, quam in vocibus harmonia Phrygia. Nec mirum. Phrygum enim inventum tibia. Jam verò Romani, quibus sollenne erat virtute præstantium virorum laudes in conviviis & voce & organis celebrare, quanto ceteris nationibus graviores erant, tanto, ut verisimile est, moderatiore Musica tenebantur, qualem Doricam Phrygiamque esse diximus. Cum itaque Phrygiæ consonet tibia, Doricæ vero lyra; pereruditè Flaccus noster hunc concentum postulat, ut Dorica per se subtristior, Phrygiæ hilaritate concinnetur. Superest ut *Barbarum* pro Phrygio dixisse Poëtam credatur. quod non ex hoc tantum loco, sed & Epist. II. lib. I.

Græcia Barbariæ lento collisa duello,

apertè constat. Hinc *Barbaricæ vestes* apud Lucretium pro Phrygiis (unde & Phrygiones dicti earum artifices) & *Barbara tegmina crurum*, pro armatura Phrygia apud Virgilium. *Turn.* l.9. c.18. *Hac Dorium.*] Lyra sonante carmen Dorium, tibiis sonantibus carmen barbarum, id est, Phrygium vel Lydium.

7. *Ut nuper.*] Confecto scilicet bello Siculo, quod Actiacum antecessit. Jam vero quod *Neptunium ducem* Sextum Pompejum vocat Poëta, id quoque ex historia petendum. Patris enim, qui universo mari imperaverat, gloria elatus, & occupata jam Sicilia ferox, Neptuni filius videri voluit, vestemque cæruleam

(stolam

Dux fugit ustis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.
Romanus, (eheu posteri negabitis)
Emancipatus fœminæ,
Fert vallum, & arma miles, & spadonibus
Ser-

(ϛολὴν κυανοειδῆ vocat Dion) sumpsit, equosque ac viros vivos in fretum, tamquam hostiam conjecit. qua de re, præter Dionem, Plin. lib. XIX. c. XVI. *Ut nuper.*] Ut nuper tecum bibi. *Actus quum freto.*] Fugatus & pulsus freto Siciliæ. *Neptunius.*] Sextus Pompejus, qui se Neptuni filium prædicabat.

8. *Ustis navibus.*] Ustis navibus ab Augusto.

9. *Minatus urbi vincula.*] Minatus compedes civibus Romanis, quas servis detraxerat in Sicilia, eos ut armaret contra patriam. vide supra Epod. 4.

10. *Servis amicus perfidis.*] Addit Dion tantam fuisse hanc fugitivorum ex tota Italia multitudinem, ut virgines Vestales rem divinam facientes vota conciperent, si fugiendi finis factus fuisset. *Perfidi* autem fugitivi omnes. Quamquam non tam de cetera fugitivorum turba loqui Poëtam crediderim, quàm de Mæna, Menecrate, Apollophane, quorum præcipuè ductu rem gerebat Pompejus.

11. *Romanus.*] Ad Antonium redit, ejusque exercitum, indignans eum feminæ servire, ac veluti mancipio dari: hoc enim hic significat *emancipatus*, sua sponte traditus. Nam *mancupium* dicebant veteres jus ipsum dominiumque seu proprietatem rei. ut in pulcerrimo illo Lucretii versu:

Vitaque mancupio nulli datur, omnibus usu.

Hinc *mancipare*, ut nunc ferè scribitur & *emancipare*, pro mancipio dare, in alteriusque manum ac potestatem tradere; ut contrà *mancipio accipere* dicitur is, cui res traditur. Eademque ratione *emancipatus* dicitur filius, qui solutus patria potestate, sui juris efficitur. Festus, & pereruditè Budæus. Cruquius ex annotationibus scriptis, hunc locum sic exponit: Eheu posteri negabitis, quod Romanus miles emancipatus, id est, liber & ingenuus, tulit quondam vallum, id est, papiliones & arma feminæ, id est, molliriem omnem cum conopeo, & præterea potest servire spadonibus rugosis. *Romanus.*] Antonius pro mancipio Cleopatræ fert vallum, Eheu ô posteri, vos propter infamiam negabitis.

13. *Fert vallum.*] Notat præcipuè Antonium, ejusque comites luxu ac mollitia diffluentes, & Reginæ libidini turpissimè servientes. His cinctum comitibus Antonium, cùm se ipsum regere non posset, Reginæ Eunuchi gubernabant: hoc est, quod libro I. Od. XXXVII. ait Horat.

Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum quidlibet impotens
Sperare: ———

Gregem nimirum tam Eunuchorum, quàm Antonii comitum, intelligens. *Fert vallum.*] Portat palum, quo castra muniuntur. *Et arma.*] *Arma ferre*, ut benè ex Cicerone Lamb. in onere non numerabant milites. arma enim membra militis esse dicebant. *Spadonibus Servire rugosis.*] *Spadonum* appellatio generalis. Quos verò *Spadones* hic appellat Horat. peculiari nomine *Eunuchi* dicuntur, Græcis pariter ac Romanis exosi, sed tegum Barbarorum cubiculis olim præfecti; unde & nomen eos adeptos

Servire rugosis potest:
Interque signa (turpe!) militaria
Sol aspicit conopeum.
Ad hunc frementeis verterunt bis mille equos
Galli canentes Caesarem:
Hostiliumque navium portu latent
Puppes sinistrorsum citae.

10.

ptos Grammatici tradunt. Turneb. l. 9. cap. 14.

14. *Rugosis potest.*] Eunuchi, virilitate amissa, unde multum de calore naturali amittunt, cito fiunt rugosi; horum magna erat copia in comitatu Cleopatrae. vide Od. 37. lib. I.

16. *Conopeum.*] Sic eadem de re Propert. lib. III.

Foedaque Tarpeio conopea tendere saxo.

At Juvenal. Sat. VI. penultimam producit:

Ut testudineo tibi Lentule conopeo, &c.

Graecè *κώνωπες* dicuntur *culices*; inde *κωνωπεῖον*, velum excludendis culicibus aptum, quo lecti obtendebantur: Alexandrinorum inventum, qui ob Nili paludes, & vicinum mare, culicibus prae ceteris infestabantur. *Conopeum.*] Conopeum est tentorii genus ad culices excludendos, thalamis non castris aptum.

17. *Ad hunc.*] Pro *adversus hunc.* Tale illud Virg.

—— Clypeosque ad tela sinistris
Protecti objiciunt.

Pro *contrà.* *Verterunt* autem media brevi: ut,

Dii tibi divitias dederunt. ——

Turneb. lib. 14. cap. 10. *Ad hunc frementes.*] Contra hunc Antonium Galli ad Caesarem transfugientes converterunt bis mille frementes equos, spadonibus Aegyptiis servire dedignantes. Nota, quod Caesar & Antonius exercitus habebant in littore & pedestres & equestres, quo tempore classes ad bellum navale erant paratae.

18. *Galli canentes Caesarem.*] *Canentes*, pro *laudantes* exponit vetus interpres. Ego ad Gallorum consuetudinem refero, magna voce eorum, quibus militant, in acie nomina cientium. Quò respexit etiam Virg. lib. VII.

Ibant aequali numero, Regemque canebant.

Brodaeus Miscell. lib. 6. cap. 2. Non minùs etiam id quod sequitur ab historia dependet. Cleopatra enim post pugnantis Antonii classem cum navibus LX. ad portus fauces in anchoris stans, & ante pugnam fugam meditans, incerta adhuc victoria, profugit. Hoc igitur graphicè describit Poëta, *sinistrorsum citas navium puppes in portu latere* dicens. Nam ab Actio solventibus Aegyptus ad sinistram est, & in ipso penè portu Cleopatram latuisse necesse est; siquidem ante portus fauces commissum praelium historici tradunt. Nec temerè *navium puppes* dixit; prora enim altior puppis est. Auget igitur latentium turpitudinem, quòd puppes quidem conspici potuere.

20. *Sinistrorsum.*] Hoc est, *παλιμπρυμνηδόν*. Jacent autem ita naves sinistrorsum puppibus, dextrorsum proris ad fugiendum conversis. An non respectu Italiae & Orientis? Sane ex Oriente naves venerant. Proris igitur ab Oriente aversis venerant. De victoria autem cum desperarent, *sinistrorsum*, hoc est, contrà converterant. Glossae Stephani, *sinister ἐναντίος*. Naves ergò

sini-

Iô triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Iô triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportâsti ducem:

Neque

sinistrorsum sitæ, naves sunt ad fugiendum paratæ; vel quia inhibentur præ metu: ciere enim puppim sinistrorsum est πρύμναν κρούσασθαι: quod ab iis fiebat, qui paulatim cedebant, ac retrorsum naves, sed sensim flectebant, ne inter fugiendum hosti se exponerent. Hoc ergò vult: Naves illas Cleopatræ & Antonii, quæ prius Italiam petebant, postea πρύμναν χωρῆσαι, ut loquitur Euripides, id est, retrocedere cepisse, & Italiam versus puppes, proras versus Orientem convertisse. *Heinsius. Sinistrorsum citæ.*] Cruquius duobus in codicibus *sitæ* legi affirmat. Ego Gryphii editionem sic habere scio, alibi vidisse non memini. Nonius *citum* & celere significare tradit, & divisum ac separatum. *Sinistrorsum sitæ.*] Alexandriam versus. *Citæ.*] Puppes ad fugam celeres & paratæ.

21. *Iô triumphe.*] Ad primum Actiacæ victoriæ nuntium hæc scripsisse Poëtam antè monuimus. Cùm ergo allatum esset aufugisse Antonium, triumphum veluti deum aliquem alloquitur, qui plenam victoriam, quam annuere possit, adhuc remoretur, nondum capto Antonio. Triumphi certè, uti & Honoris, effigiem in antiquis nummis cernimus. *Iô triumphe.*] Est cantus, quem *Pæana* appellant veteres, hunc Apollini tum de ejus, tum de victorum laudibus, canebant. Nam præsertim Græci duos Pæanes habebant: alterum Martis, quo utebantur initio pugnæ: alterum Apollinis, quem fusis cæsisque hostibus decantabant, quemadmodum hic facit Horat. profligato M. Antonio. Vide Franc. Lusini Parergon lib. 2. c. 12. *Iô triumphe.*] Vox est exprimens gaudium militum, qui Imperatorem triumphantem prosequebantur. *Tu moraris aureos.*] Tu in mora es curribus triumphalibus, qui jam parati sunt. *Aureos currus*] Verè *aureos* fuisse triumphantium currus, maximè Cæsarum, probabare nititur Turnebus lib. Adversf. 11. c. XVI. Tibullus tamen lib. I. Eleg. VII. Messalæ triumphanti eburnum tribuit:

At te victrices lauros, Messala, gerentem,
Portabat niveis currus eburnus equis.

Quid ergo si *aureos* pro fulgentes atque eximie ornatos accipiamus. Vide Turneb. lib. 2. cap. 16.

22. *Intactas boves.*] Non male antiquus commentator; *A triumphantibus alba bos & indomita immolabatur in Capitolio.* Idem enim *indomita* quod *intacta.* quod ex Virgilio manifestum est, cùm ait:

—— *Intacta totidem cervice juvencas.*

Ideoque *injuges* proprio sacrificantium vocabulo appellabantur: quales etiam Minervæ, utpote virgini, immolari solere legimus, & quia virtus jugum nescit; sic enim Fulgentius. Nec ignoro taurum peculiarem fuisse triumphi hostiam, unde *maxima taurus victima* à Virgilio dicitur: sed plures omnino hostiæ immolabantur, ac pluribus diis; & si masculis non litassent, succidaneæ erant feminæ. *Intactas boves.*] Juvencas à tauro integras & paratas ad sacrificium pro victoria.

23. *Iô triumphe.*] Iterùm hortatur triumphum ut acceleret, & Augusto, quo nullus ante dux major, lauream imponat.

24. *Ducem.*] Marium, qui de Jugurtha Afrorum duce triumphavit.

25. *Ne-*

Neque Africano, cui super Carthaginem
Virtus sepulcrum condidit.
Terra marique victus hostis, Punico
Lugubre mutavit sagum.
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus,
Ventis iturus non suis,
Exercitatas aut petit Syrteis Noto:
Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, scyphos,

Et

25. *Neque Africano.*] Non damno quidem hanc lectionem, sed in plus decem codicibus optimæ notæ *Africanum* repperi, mihi sane perplacet; nam & Jugurthinum bellum in Africa gestum est. *Neque Africano.*] Neque Africano bello reportasti ducem (nempe Scipionem) Augusto parem. *Cui super Carthaginem.*] Locus obscurus, in cujus explicatione dissentiunt Turnebus & Lambinus. Ego de Africano Majore Flaccum nostrum loqui existimo; quantò enim gravior hostis Annibal, quantò diuturnius difficiliusque cum eo bellum, tantò & speciosior victoris triumphus fuit. Sensus ergò horum verborum ex Glareani sententia, hic est: Cui virtus sepulchrum condidit super Carthaginem: quasi diutius duraturum, quam ipsa Carthago, quod etiam verum est. Vel ego Scipioni virtutem sepulchrum condidisse puto super Carthaginem; id est, super res Carthaginenses; & intelligo elogium in ejus sepulchro scriptum. Vide Luisini Parergon lib. 3. cap. 8. Turneb. lib. 14. cap. 10. & lib 10. cap. 11. *Cui super Carthaginem.*] Scipioni sua virtus æternam memoriam peperit, propter Carthaginem deletam & eversam, quæ victoria illi semper erit loco sepulchri.

27. *Hostis, Punico.*] Antonius lugubre paludamentum, id est, vestem mœroris induit, purpureo sago deposito. *Punico Lugubre mutavit sagum.*] Sagum amiculum erat militare. unde & *sagati* ad differentiam *togatorum* dicti. Quamquam & in Urbe, majore aliquo motu aut tumultu concitato, saga à populo sumebantur, & ad saga ire & in sagis esse civitas dicebatur. Cæterùm purpurea erant, aut coccina, quibus belli duces utebantur (Græci φοινικίδας vocant) ut quo loco Imperator ageret, præsertim in acie, conspiceretur. Plura Turnebus lib. 11. cap. XVI. Sagi duo fuêre genera, alterum crassum, dense villosum & commune, ἐσθὴς στρατιωτική. Alterum tenuissimum, molle, Imperatorum superindumentum. hoc autem ipsum mutavit Antonius in fuga cum sago lugubri, id est, communi, quod quidem illi lugubre fuit, non tam quod esset nigrum seu pullum, quam quod illi quasi ob oculos poneret mutatam fortunam, & exitium præsens. *Cruquius.*

29. *Centum nobilem Cretam urbibus.*] Creta centum habuit civitates. vide Od. 27. lib. 3.

30. *Non suis.*] Ventis adversis & contrariis.

31. *Exercitatas.*] Syrtes tempestuosas & à Noto vexatas.

32. *Aut fertur incerto mari.*] Nesciens quo fugiat.

33. *Capaciores.*] Vel impatiens moræ, ob tam insignem lætitiam; ab se sumit, quod à Mæcenate petierat, vel animo Mæcenatis convivium præcipiens, tamquam præsens, Græco more, poscit majo-

Et Chia vina, aut Lesbia:
Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæsaris rerum, juvat
Dulci Lyæo solvere.

EPOD. X.

In MÆVIUM Poëtam, cui naufragium precatur.

MALA *soluta navis exit alite,*
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auster memento, fluctibus.
Niger rudentes Eurus inverso mari,

Fra-

majoribus poculis. De qua consuetudine, Sat. VII. lib. II. *Capaciores affer.*] Affer huc grandiores calices, ut bibamus liberalius.

34. *Chia vina, aut Lesbia.*] Græca vina flagitat, seu transmatina, quæ in summo pretio apud antiquiores Romanos erant. tanta enim illis gratia, ut non nisi singulæ potiones in convivio darentur. Plin. lib. XIIII. cap. XIIII. In vetustis quoque codicibus legitur, *Aut Chia vina aut Lesbia*, pro *& Chia*, haud dubiè concinniùs. *Chia vina, aut.*] Vina sic dicta à Chio, insula in Ægæo. *Lesbia.*] A Lesbo insula.

36. *Cæcubum.*] Vinum Cæcubum ciborum concoctioni est utile: quamobrem cum stomachi cruditatem tollat, fluentem etiam nauseam sedat & coërcet. Alii aliam reddunt rationem, nempe, quòd vinum Cæcubum austerum est & pungens.

37. *Curam metumque.*] Victor jam quidem Augustus; sed Poëta nihil actum credens, cùm quid superesset agendum, ante captum Antonium non omninò securus est. *Torrent.*

38. *Dulci Lyæo.*] Juvat dulci vino relaxare metum propter incertum belli eventum. vide Od. 7. lib. I. Lyæus est nomen Bacchi, ἀπὸ τοῦ λύειν, id est, solvere.

EUndem verò esse *Mævium, de quo Virg. Eclog. III.*

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi.

Grammatici omnes consentiunt, hominem arrogantem & obtrectatorem, neque aliud memini me legisse.

1. *Mala soluta.*] Malo auspicio navis de statione exit. *Soluta navis.*] Et *solvere* absolutè dicuntur, qui navigaturi discedunt, & *solvere navem, solvere vela, solvere* item *è portu*. Turn. lib. 3. cap. 1.

2. *Olentem Mævium.*] Mævio exprobrat quod Rufo Catullus:

Lædit te quædam mala fabula, qua tibi fertur
Valle sub alarum trux habitare caper.

Sic Od. 17. l. I. *Olentis uxores mariti. Olentem Mævium.*] Ferens tetri odoris hominem & turpem Poëtam, de quo Virg.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina Mævi.

3. *Latus.*] Utrumque latus navis.

5. *Rudentes.*] Funes navales.

In-

Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementeis ilices.
Nec sidus atra nocte amicum appareat,
Qua tristis Orion cadit.
Quietiore nec feratur aequore,
Quam Graja victorum manus,
Quum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
Preces & aversum ad Jovem!

Io-

Inverso mari.] Mari ventis contrariis agitato.

6. *Remos differat.*]Vide exempla apud Nonium, quae huc maxime spectent. Lucret.

Ingentesque ruit naves & nubila differt. Virg. IIII. Georg.

—— Scythiaeque hiemes, atque arida differt
Nubila. ——

Differat.] Dissipet & dispersos ferat.

8. *Trementes ilices.*] Ilices concussas.

9. *Atra nocte.*] Tenebrosa nocte sine lunae lumine.

10. *Qua tristis Orion cadit.*] Qua nocte occidit tristis Orion, sydus coeleste, cujus occasus tempestates excitans, tristes nautas efficit.

12. *Graja victorum manus.*] Quam Graeci victores, quorum complures naufragio perierunt.

13. *Pallas.*] Notum omnibus foedissimum illud Graecorum classis ad montem Euboiae Caphareum naufragium, partim Nauplii dolo, ob occisum filium Palamedem; partim Palladis ira, ob stupratam ab Ajace Oileo in deae templo Cassandram. *Torrent.*

14. *In impiam Ajacis ratem.*] Ajax Cassandram Minervae supplicem, in ejus templo stupraverat. *Impiam Ajacis ratem.*] Sic quidem & Virg.

Unius ob noxam, & furias Ajacis Oilei, Universam classem afflictam disjectamque canit; sed ne cui dea ob hoc videri posset iniquior, alii Ajacis culpae Palladii è templo rapti ab Ulysse & Diomede, applaudentibus ceteris Graecis, crimen adjiciunt. *Torrent.*

15. *O quantus.*] Apostrophe Poëticae ad Maevium. *Sudor tuis.*] Labor & metus propter tempestatem impendentem.

16. *Luteus.*] Color croceus ex fulvo pallidoque constans, sic dictus à luteo herba in cujus vertice flores emicant lutei.

17. *Et illa non virilis.*] Planctus foemineus prae timore naufragii. *Ejulatio est foeminarum clamor, & gemitus virorum, vagitus infantium. Non virilis ejulatio.*] Liber vetustissimus *eiulatio*, & mox *adversum Jovem.* Et viri quidem excelso animo praediti, ut Heroës illi Poëtici, nullum aeque mortis genus ac per naufragium detestabantur.

18. *Aversum ad Jovem.*] Ad Jovem preces non audientem, vel iratum.

19. Io-

Ionius udo cum remugiens sinus
Noto carinam ruperit.
Opima quod si præda curvo littore
Porrecta mergos juverit;
Libidinosus immolabitur caper,
Et agna tempestatibus.

EPOD. XI.

Ad PETTIUM contubernalem.

Amore Lycisci occupatur, non potest operam conferre ad versus faciendos.

PETTI, *nihil me, sicut antea, juvat*
Scribere versiculos,
Amore perculsum gravi:

Amo-

19. *Ionius udo cum remugiens sinus.*] In quatuor exemplaribus *sinu* scribitur; quod mihi sane non displicet. Cur enim non absolute *Ionius* dicamus, ut Hadria, Avernus, Lucrinus? Quin illud *udo sinu remugiens*, prorsus Poëticum est; ut *Ionio in magno* Virgilius. Cruquius legendum censet: *Ionius udo cùm remugiens sinu Notus.* Tum quod hic ventus Notus ex Ionia primarius sit, vehementissime in Adriaticum pelagus incumbens: tum quod Notum precetur, ut udo sinu velorum, impetu vehementi dissipet, rumpatque navem qua vehitur Mævius. *Torr. Ionius udo quum.*] Cum Adriaticus sinus, humido Austro sæpe murmurans, navem fregerit. *Remugiens sinus.*] Metaph. est à bobus.

21. *Opima quod si præda.*] Ad *opima spolia* alludit, opinor, ut nihil mergis contingere possit melius, quàm nudum abjectum Mævium depascere. *Opima quòd si præda.*] Quòd si tu facto naufragio in littus eris ejectus, mergis præda pinguis existens.

22. *Porrecta mergos.*] More mortuorum præda extenta. *Juverit.*] Quos codices invenerit Lamb. qui *juveris* habeant, nescio: nostri ferme omnes *juverit.* Et concinna est hæc mutatio, *Feratur æquore, Tibique pallor & juverit. Juveris.*] Paveris mergos, aves marinas à facilitate mergendi sic nominatas.

23. *Libidinosus immolabitur.*] Non quòd caper tempestatibus immolari est solitus, sed quia Mævius Poëta fuit petulans & libidinosus.

24. *Et agna tempestatibus.*] Agna nigra. Virg. lib. 3. Æn. *Nigram hyemi pecudem, Zephyris fœlicibus Albam.* Vide Turn. lib. 14. cap. 4.

1. PEtti.] Sic Lamb. pro *Pecti.* nam & optimi codd. vel *Petti* vel *Peti* legunt. Lamb. autem assentior carmen hoc tricolon esse, non, ut in antiquis exemplaribus scribitur dicolon. Alioqui nimis inverecunde Horat. uno eodemque in carmine modo brevem produceret syllabam, modo vocalem non absumeret ante vocalem. *Nihil me.*] Nihil me juvat.

3. *Amore.*] Amore Lycisci pueri. *Perculsum.*] Non damno equidem, post-

Amore, qui me præter omneis, expetit
Mollibus in pueris,
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo destiti
Inachia furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui!
Conviviorum & pœnitet,
In queis amantem & languor & silentium
Arguit, & latere
Petitus imo spiritus.
Contraque lucrum nil valere candidum

Pau-

quam eo vocabulo usque adeo se jactat Lamb. codex tamen Laurentianus, longe fidelissimus; & alii duo *percussum* habent; ut & veteres Virgilii membranæ II. Georg.

Quarum sacra fero ingenti percussus amore.

Ad animum enim refertur, ut πλήττειν apud Græcos.

4. *Amore.*] Est Anadiplosis.

5. *Mollibus.*] Delicatis, formosulis.

7. *Hic tertius December.*] Ordo est, hic tertius December (id est, annus) decutit sylvis honorem, id est, frondes, quæ sunt arborum honos & ornamentum.

8. *Inachia furere.*] Liber Laurentianus *Inachiam* legit; & sic legisse puto veterem interpretem. *Inachia furere.*] Inachiam amare.

9. *Silvis honorem.*] Non gravabor referre quod vetusti codicis margini adscriptum comperi: *A* XII. *Kal. Iulii usque* XII. *Kal. Ianuarii cotidie deficit succus arboribus.* quibus verbis caussa redditur cur Decembri mense potissimum arborum frondes & pulcritudo omnis penitus deficiant. Sic enim & Virg.

—— Silvis Aquilo decussit honorem.

& Horat. lib. I. Od. 17. *ruris honores* fruges & messem vocat, *Honoris* enim vocabulo varie utuntur Poëtæ. qua de re Nonius. Hîc certe decus atque ornatum significat.

11. *Fabula.*] Quam multus sermo de me habitus est propter Inachiæ amorem?

12. *Conviviorum & pœnitet.*] Liber unus è nostris *convitiorum*, sed repugnant ea quæ sequuntur. Mallem sic legere,

Fabula quanta fui
Conviviorum? heu pœnitet.

Nam, *&*, particula mihi hîc molesta est; & quo facilius mutetur, *eu* pro *heu* sæpe scriptum invenias. Accedat quod istiusmodi sermonibus maxime in conviviis locus est, etiam præsente eo, de quo per jocum narrentur, ut lib. I. Od. XXVII. vidimus. Juven.

It nova per cunctas nec tristis fabula cœnas.

13. *In queis amantem.*] In quibus conviviis languor, id est, pallor, silentium, & suspiria, indicia erant amoris mei.

14. *Arguit.*] Probavit. *Et latere imo petitus spiritus.*] Suspirium ab imo productum.

16. *Contraque lucrum.*] Bene Cruquius

Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi:
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.
Quod si meis inaestues praecordiis
Libera bilis, ut hac

In-

quius *contraque lucrum.* eam enim lectionem in IX. exemplaribus repperi, & quidem cum interrogationis signo post *ingenium:* ut totum illud,

Contraque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium?

sit amantis oratio ad eum, cui querebatur. Paulo ante quoque pro *in queis amor & languor, amor languor,* sine *&*, in iisdem scribitur. Communis autem omnium Poëtarum de meretricum rapacitate querimonia est, ut & adolescentum in Comœdiis. Conqueritur enim Horatius nihil posse suum ingenium candidum, id est, carmina sua ad Inachiam; candoris & favoris plena, quibus apud illam cum rivalibus suis divitibus de amore contendebat quidem, sed illa carmina, cum verba solum darent, ab avara Inachia minoris habita sunt, quam largitiones rivalium. *Cruq. Contraque lucrum.*] Contra rivalium munera & largitiones.

17. *Ingenium.*] Querebar candidos mores, ingenii acumen, sapientiam, & hujusmodi, nihil valere apud avaram puellam.

19. *Simul calentis.*] Simul, ut Bacchus protulerat arcana mea è loco suo, id est, pectore meo, qui calebam (id est, ebrius eram) vino frividiore. *Inverecundus.*] Verecundus per se Bacchus est. *Inverecundum* igitur cum vocamus, nostram illi culpam adscribimus. lib. I. Od. XXVII.

—— *Verecundumque Bacchum*
Sanguineis prohibete rixis.

Neque praetereunda antiqui commentatoris annotatiuncula, *in* particulam interdum epitasin habere. & tunc *inverecundus*, inquit, significat valde verecundus. Sic ille. *Torrent. Inverecundus.*] Bacchus facit homines inverecundos.

22. *Quod si meis.*]Continuat orationem cum Pettio in poculis habitam super Inachiae fastu & avaritia. Et si,quod meditor, inquit, hanc injuriam ad animum revocans, qua decet indignatione, ea omnia quae adhuc in me sentio amoris fomenta, & veluti pabula quaedam, abjiciam, cum nihil prosint; tunc tandem cessabit illa impudentia, qua nunc imparem amare, & potentiorem aequare rivalem contendo. Sic locum difficilem, &, ut verum fatear, insuavem atque asperum obiter explicandum censeo. *Fomenta* enim *amoris* sunt eadem quae & pabula, otium maxime ac desidia, & inepta quaedam credulitas atque spes. Neque aliud *summotus pudor*, hoc est, nullus; & *imparibus certare* non minus recte ad quoscumque corrivales, quam ad amicum referri potest. Haec impar moribus, ille facultatibus. Bene ergo Phyllidem monet lib. IIII. Od. XI.

Disparem vites, Torrent.

23. *Libera bilis.*] Quae increpando, ut nihil speret majoris benevolentiae, si taceat vitia; ita non metuat plus indignationis, si eloquatur tacenda. *Cruq. Libera bilis.*] Iracundia non impedita ab amore. *Ut hac.*] Ut haec ingrata amoris pabula dissipet, & ex animo meo dimovcat.

24. *Di-*

Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia:
Desinet imparibus
Certare summotus pudor.
Ubi hæc severus te palam laudaveram,
Jussus abire domum,
Ferebar incerto pede,
Ad non amicos (heu) mihi posteis, & (heu)
Limina dura, quibus
Lumbos, & infregi latus!
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitia,

Amor

24. *Dividat Fomenta.*] Id est, harum querelarum oblivifcatur, quæ magis fovent & augent amorem, quam levent & minuant.

25. *Fomenta.*] Suspiria, lacrymas silentium, querelas, cogitationes anxias, quæ amoris vulneri levamen non afferunt.

26. *Desinet imparibus, &c.*] Sensus talis est: Pudor paupertatis meæ summotus, liberiore ira in me exæstuante tantum non desinet de amore cum imparibus & ditioribus rivalibus amplius candide & verecunde certare, verum etiam erumpet in apertam contumeliam, atque hæc fomenta Inachiæ ingrata ventis dividet, id est, in vulgus populumque disperget ac manifestabit avaram illam, non amoris laudes & munuscula candidi, sed munera sequi ditiorum. *Cruq. Desinet imparibus.*] Id est, verecundia mea desinet certare cum superioribus de amore. *Figulinus.*

27. *Summotus pudor.*] Me, inquit, paulo inverecundius geram, nec ita pudenter summittam amicæ, sed eam aspernabor, desinamque sectari imparem, neque me redamantem. *Fulmann.* Turn. lib. 14. cap. 1. *Summotus pudor.*] Impudentia desinet certare imparibus, id est, cum rivalibus superioribus & ditioribus.

28. *Ubi hæc severus.*] Postquam hæc magnifice dixeram te palam, id est, coram te ô Petti. *Laudaveram.*] Id est, jactando dixeram, perinde ac severus & fortis. Vide Gell. lib. 11. cap. vi.

29. *Jussus.*] A te jussus.

30. *Incerto pede.*] Pettius enim abire domum, ac quiescere jusserat, ut monere amici solent. At ipse vel invitus alio trahebatur, ut egregie de se Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam,
Cum benè juravi, pes tamen ipse redit.

Incerto pede.] Incertus quo irem quidve agerem, ferebar ad postes, id est, Inachiæ ædes mihi inimicas.

31. *Posteis & heu.*] Optimus codex *Postes eheu*, alter *heheu*.

32. *Limina dura.*] Ad dura ejus vestibula, super quæ jacebam totas noctes.

33. *Infregi latus.*] Hoc est, quod paulo ante monui, *in* sæpe epitasin esse. ut apud Virg. Æneid. vi.

Nec Iovis imperio fatisve infracta quiescit.

34. *Nunc gloriantis.*] Ordo est; Nunc amor Lycisci gloriantis se vincere mollitia

Amor Lycisci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera consilia,
Nec contumelia graves:
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

EPOD. XII.

In anum libidinosam, quæ se ab eo subigi cupiebat.

QUID *tibi vis, mulier, nigris dignissima barris?*
Munera cur mihi, quidve tabellas

Mit-

litia quamlibet mulierculam, me tenet.

37. *Unde expedire.*] A quo amore me extricare, &c.

38. *Libera consilia.*] Consilia vera & ab adulatione libera.

39. *Contumeliæ graves.*] Non objurgationes, vel injuriæ ab amica acceptæ.

40. *Sed alius.*] Sed alius amor. Ovid.
Successore novo tollitur omnis amor.
Alius ardor.] Hoc nimirum est clavum clavo pellere, ac malum malo medicari; ut, quod alibi ait Horatius, *Emoveat veterem morbum novus.* Parum tamen interest quo quisque gurgite demergatur. *Torrent.*

41. *Teretis pueri.*] Non male interpres, id est, obesuli, succo pleni, suras habentis teretes & rotundas. *Teretis pueri.*] Habentis membra solida & succi plena.

42. *Renodantis comam.*] Alius amor pueri in nodum colligentis comam. *Quod faciebant pueri impudici.* Vide Od. 10. lib. 4.

1. B*Arris.*] Turn. lib. XIIII. cap. XX. *Barros* pro non optimæ notæ hominibus exponit, quales Romæ tunc Barri. de quibus Horat. lib. I. Serm. VII.
Sisennas, Barros ut equus præcurreret albis.
Et Serm. IIII.
Barrus inops.
Ingeniose Turnebus: sed nihil usquam de Barris Horat. ob quod vetulam hanc illis delegemus. Fuerit *Barrus* aliquis prodigus, arrogans, dicax. an ideo minus amet? Quin tales exoptant potius meretriculæ. Cruquius Lectori cogitandum relinquit, anne *bardis* potius legendum sit. *Bardi* enim stulti stolidique, ab ingenii scilicet tarditate dicti sunt; Sed huic lectioni obsistit librorum omnium fides: Epitheton *nigris*, dubitare nos non patitur quin *Barri* aut homines aut bestiæ fuerint. Nos itaque pro hominibus accipiamus, sed qui deformi specie moribusque incompositis elephantis similes sint. Vel ut Cruquius vult: *Barri* dici possunt geruli adusti perpetuo Sole, valido & succulento corpore, qui ut magno erant animi stupore, ita nullo nitore corporis, nulla munditie gaudebant, homines plebeii, & moribus plane impoliti. *Torr. Barris.*] Non viris digna; sed barris, id est, elephantis Indicis, qui magna habent genitalia; fortasse intelligit valentissimos ac mentulatissimos amatores.

2. *Munera cur mihi.*] Sic nostri omnes. Canteri codex, ut ait:

Mittis, nec firmo juveni, nec naris obesæ:
Namque sagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis,
Quam canis acer, ubi lateat sus:
Quis sudor vietis, & quam malus undique membris
Crescit odor: quum pene soluto
Indomitam properat rabiem sedare; nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili: jamque subando

Ten-

Munera quid mihi, quidve tabellas?
Tabellas.] Cur mittis Epistolas quibus me ad tuam libidinem explendam sollicitas?

3. *Nec firmo juveni.*] Mihi Juveni, in certamine venereo non valido. *Nec naris obesæ.*] Sed naris acutissimæ, cui tua immundities placere non potest. *Naris obesæ.*] Veteres *pingues* vocabant obtusos atque hebetes, perinde ac si corporis habitus ingenium afficeret. Turn. lib. 14. c. 20. *Canterus* Nov. lect. lib. 5. cap. 20.

4. *Namque sagacius unus.*] Nam ego solus citius odoror utrum mulier polypum, id est, narium morbum habeat, an gravem hircum, id est, fœtorem tetrum in alis (citius inquam odoror) quam canis rimatur, ubi lateat aper.

5. *Polypus.*] *Polypum* definiunt medici tumorem præter naturam in naribus genitum, Polypi piscis carni similem, unde & nomen habet. De quo Celsus lib. VI. cap. VIII. Unde fœtor, quem inter nasorum postes annumerat Horatius. *Hircus in alis.*] Proverb. *Anus olet hircum. Hircus.*] Fœtidus odor in alarum pilis.

7. *Quis sudor vietis.*] Libri VI.
Qui sudor vietis. ——
Sic enim veteres loquebantur, *si qui, ne qui, aliqui*, pro *si quis, ne quis, aliquis. Vietus* autem à viere, ut Varro & Festus tradunt, quod vincire & alligare significat, quasi sine vi, languidus ac suis jam viribus privatus ipsa natura, ut morbo & ætate contingere solet. Terent. Eunuch.
Hic est vetus, vietus, veternosus senex.
quo loco Donatus; *Aranea vestem*, inquit, *Lucretius, vietam appellat putri mollitie præditam.* Quæ sane significatio vetulæ hujus membris probe convenit. *Torrent. Quis sudor.*] *Poëta secum loquitur de hac anu exclamans in tertia persona. Vietis & quam.*] Senilibus & flaccidis ejus membris.

8. *Pene soluto.*] Pene meo languente, nec ullam vim habente, propter tui fastidium.

9. *Indomitam properat.*] Quum effrænatam libidinem hæc anus properat explere. *Neque illi.*] Nec illi anui jam manet creta sudore humefacta, nec fucus quo faciem tinxerat. Tanto enim motu in opere venereo seipsam agitaverat, ut fucus, quo faciem pinxerat, præ sudore defluxerit.

10. *Humida creta.*] Errant qui *cretam* pro cerussa hic accipiunt. nam & creta & cerussa feminæ ad formæ lenocinium utebantur: & creta quidem præcipuè ea, quam *Cimoliam* vocabant, à Cimolo, una Cycladum, de qua Plinius lib. XXXV. c. XVII. Nunc *terra saponaria* vulgò dicitur, mira in abstergendo vi prædita. *Torrent.*

11. *Stercore fucatus crocodili.*] Mirandum est in optimis passim codicibus tanta constantia *crocodili* scribi, cum

Ety-

Tenta cubilia, tectaque rumpit.
Vel mea cum sævis agitat fastidia verbis,
Inachia langues minus, ac me.
Inachiam ter nocte potes: mihi semper ad unum
Mollis opus. pereat male, quæ te
Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem.
Cum mihi Chous adesset Amyntas,
Cujus in indomito constantior inguine nervus,
Quam nova collibus arbor inhæret.
Muricibus Tyriis iterata vellera lanæ,
Cui properabantur? tibi nempe.

Etymologi à croci timore animali huic inditum esse nomen velint. δειλία, enim *timiditas* dicitur. Atque adeò mel croco sparsum contra crocodilos servant Ægyptii. Sed quod Poëtæ nostro interpretando magis servit, tradunt auctores duo esse crocodilorum genera: alterum quod nunc in aquis, nunc in terra degat; alterum quod in terris tantum. hujus, cum odoratis floribus vescatur, excrementa diligenter colligi, quæ jucundum nidorem reddant, maculasque omnes è facie deleant, ac nitorem afferant. Sic ex Galeno atque aliis diligentissimus Pet. Victorius Var. lect. lib. XI. c. IIII. *Subando.*] *Subare* non hoc quod vult Lamb. significat, sed ut equæ equire, canes catulire, sic *subare* & *furire* proprie dicuntur sues, quando Venerem desiderant. Græci κάπρᾶν vocant. Tantam ergo muliérculæ rabiem hic significat Poëta, ut omnia perrumpat ac laceret. *Torr.* *Stercore fucatus.*] Ex crocodili terrestris fimo & cerussa (quam Poëta hic cretam appellat) fit medicamentum ad cutim nitidam servandam. *Subando.*] Clunes agitando, translatio est à suibus.

12. *Tenta.*] Male iterum meo judicio Lamb. & melius commentator antiquus: *Tenta cubilia, lectus funibus vel fasciolis tentus: tecta verò, stragula, quibus tegitur lectus. Tectaque rumpit.*] Lecti stragula nimio motu rumpit.

13. *Vel mea quum.*] Vel cum hæc anus iracundis dictis mea sui fastidia increpat: sic loquitur, ô Horati, tu minus langues Inachiæ complexu quàm meo, id est, validior es in illa quam in me.

15. *Potes.*] Potes subigere.

16. *Mollis opus.*] Debilis es & mihi semper languidus ad unum opus venereum. *Pereat malè, quæ te.*] Pereat malè Lesbia lena, quæ mihi quærenti taurum, id est, juvenem in re venerea robustum, monstravit te inertem, id est, ignavum & pigrum.

17. *Quærenti.*] Solent vetulæ libidinosæ, ac feminæ virosæ omnes, sibi conditiones quærere; & ultro adulteros lenarum opera, vel etiam muneribus, sollicitare. Antiqui *conciliatrices* vocabant eas, quæ istiusmodi conditiones inquirerent, quemadmodum & *sagas*, uti & canes sagaces, quod illæ, homines ad mulierum libidinem, ut canes feras, indagarent. *Taurum.*] Id est, validum maritum. *Torrent.*

18. *Amyntas.*] Invenis robustus ex Choo civitate, cujus mentulæ nimietas est arbori comparanda.

19. *Nervus.*] Penis.

21. *Muricibus.*] Purpura Tyria vestes bis tinctas, quas Dibaphas nominant.

22. *Cui properabantur?*] Unus codex

Ne foret æqualeis inter conviva, magis quem
Diligeret mulier sua, quam te.
25 *O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acreis*
Agna lupos, capreæque leones.

EPOD. XIII.

Ad Amicos Comicos, ut hyemem hilariter traducant.

HORRIDA *tempestas cœlum contraxit, & imbres*
Nivesque deducunt Jovem.
Nunc mare nunc siluæ

Threï-

Bland. hic habet, *cui properabantur?* in futuro promissivo. hæc lectio si placeat, habebit subjectionem Ironicam: solent enim mulieres habere nescio quid vanæ pollicitationis in hujusmodi amoribus, ut invitent & incitent amantes ad acrius desiderium. *Cruq. Cui properabantur?*] Cui? ad cujus usum texebantur à me vellera, id est, vestes pretiosæ. *Tibi nempe.*] Tibi nempe invalido atque ad Venerem inepto.

23. *Æquales inter.*] Inter coævos & contubernales.

24. *Mulier sua.*] Quem sua amica magis diligeret, quam ego te.

25. *O ego non felix, quam tu fugis.*] Vulgata lectio *quem tu fugis*, male. Quod vero Canterus affirmat in suo cod. legi *O ego infelix*, id nos quoque in duobus aliis invenimus. Atque ita citatur à Carisio Grammatico. *O ego non felix.*] Exclamatio Poëtica. *Ut pavet acres.*] Quam tu fugis ut agna lupum, & ut capreæ horrent leones.

HOc quoque carmen nunc (quamvis antiqui Grammatici dicolon fecisse videantur) tricolon esse volunt, quales esse Epodi debent. Quod autem in vetustis codicibus nonnullis, AD AMICOS COMICOS, inscribitur, id quid sibi velit nescio. Mallem, ut in aliis, AD CONTUBERNALES. ut in hibernis fortè agens Poëta illud scripserit, cum sub Bruto adhuc militabat. *Torrent.*

1. *Horrida tempestas.*] Cruquius credit, per horridam tempestatem, Horatium suo more significare tumultum, aliquem civilem, aut alicujus principis graves itas. *Cœlum contraxit.*] Tale illud Virgilii,

—— In nubem cogitur aër:

Coguntur enim primo in cælo nubes, quibus summotis solutisque decidunt imbres nivesque. *Cœlum contraxit.*] Tempestas coëgit nubes in unum locum.

2. *Deducunt Jovem.*] Quod lib. I. Od. XXXIIII. monuimus, veteres hoc maxime terruisse, quod vindicem sibi supra verticem imminere Jovem arbitrabantur; id usque adeo verum est, ut ex optimis auctoribus constet, credidisse etiam descendere eum, quoties insignis aliqua tempestas oritur; perinde ac si cominus illos ferire vellet, quos ob impietatem oderat. Unde & καταιβάτης dictus, à descendendo; Neque alia, puto, suberat ratio cur prodigialem pluviumque Romani vocabant, Græci ὄμβριον, & ὑέτιον, Turn. lib. IX. c. IX. *Torr. Deducunt Jovem.*] Cum imbribus Jupiter in terram descendit, ut veterum fuit opinio.

3. *Siluæ.*] Est dictio trissyllaba per Diæresin.

4. Threï-

Threïcio Aquilone sonant. Rapiamus amici
Occasionem de die:
Dumque virent genua,
Et decet, obducta solvatur fronte senectus.
Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.
Cætera mitte loqui. Deus hæc fortasse benigna
Reducet in sedem vice.

Nunc

4. *Threïcio.*] Aquilone vento frigidissimo è Thracia flante. *Rapiamus amici.*] Arripiamus, ex hoc die, convivandi opportunitatem. *Rapiamus amici Occasionem, &c.*] Lib. III. Od. VIII.

Dona præsentis rape lætus horæ.

Nec dissimile illud lib. I. Od. XI. *Carpe diem.* carptim enim raptimque, ut alibi nos monet, tam exiguo tempore fruendum. *Rapere*, vim notat aut festinationem. monet itaque non esse aut deliberandum diutius, aut cunctandum de genio indulgendo, quandoquidem omnis mora, quantumvis brevis, est ingrata, ubi desideratæ rei potiundæ occasio præsens allubescit. *Cruquius.*

6. *Dumque virent genua.*] Dum vires sunt firmæ & stabiles. *Nam in genubus robur & vim corporis reposuisse videtur. Virent genua.*] Hoc est, robur habent, ut vetus interpres. Similis ille Odæ IX. lib. I. locus;

Donec virenti canities abest
Morosa. ——

Et obiter monendum, nulla humani corporis parte ingravescentem ætatem citius, quam genibus, sentiri. Quin & illato timore aliquo genua ilicò contremiscunt. lib. I. Od. XXIII.

Et corde & genibus tremit.

Cujus rei caussa esse creditur, quod inest genibus vitalitas quædam; ut anatomici nobis tradunt. Eamque caussam esse credit Plin. lib. XI. c. XLV. quod genua attingunt supplices, & ad ea manus tendunt, atque ut aras adorant; atque eam ob caussam Misericordiæ sacra sunt. Turn. lib. 6. cap. 31. *Torrent.*

7. *Et decet.*] Et dum patitur ætas, longe absit à nobis severitas senilis. *Obducta solvatur.*] Solvatur senectus à fronte in rugas contracta. *Obducta solvatur, &c.*] Ad oram antiqui codicis sic scriptum inveni; *Clausas cicatrices, obductas dicimus.* Sic ille, *obductam* nempe *frontem* pro rugis non aliter quam cicatricibus contractam intelligens, qualis senibus esse solet. Vult ergo Horat. explicari frontem, & abesse severitatem omnem atque tristitiam, quam senectus adferre solet. *Torrent.*

8. *Tu vina.*] Tu puer promove & profer vina ex apotheca.

9. *Pressa meo.*] Vina calcato, quando ego natus eram, Torquato & Cotta Coss. quorum nominibus notabatur vini cadus. vide Od. 21. lib. 3. *Consule pressa meo.*] Solenne autem parentibus, nascentibus sibi liberis arbores inserere, vina recondere, ac similia ad memoriam ætatis facere. ut Oda XXI. lib. III.

10. *Cætera mitte loqui.*] Hilarem habiturus diem, quæ ad hilaritatem non facerent, omitti imperat. Sic in Epist. *Mitte leveis spes.* Duro autem aliquo tempore Reipub. hæc scripsisse Poëtam credo. *Cætera mitte loqui.*] Omitte & permitte divis cætera, sic Od. 19. lib. I. *Deus hæc.*] *Poëta (ut mihi videtur) amicum suum tristem consolatur.*

11. *Reducet in sedem.*] Id est, turbata sistet atque componet, & ad pristinum

Nunc & Achamenia
Perfundi nardo juvat, & fide Cyllenea
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea
Nate puer Thetide,
Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simoïs:
Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
Rupêre: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,

De-

num statum reducet. Ita namque Augustus, cujus verbis libenter uti Horatium non semel ostendimus, apud Suet. cap. XXVIII. *Ita mihi salvam ac sospitem Remp. sistere in suo sede liceat.* Hinc *sedere* pro perplacere ac firmiter statutum esse. Virgil.

Idque pio sedet Æneæ. ———

Reducet in sedem vice.] Deus restituet hæc benigna vicissitudine, in pristinum statum.

12. *Achæmenia.*] Hîc *nardum Achæmeniam* vocat; ut *costum Achæmenium*, Od. I. lib. III. *Achæmenia.*] Unguento Nardino Persico, sic dicto ab Achæmene Persarum rege. vide Od. II. lib. I.

13. *Fide Cyllenea.*] Sic *fide Teïa* Od. 17. lib. I. Lyræ inventor Mercurius. *Fide Cyllenea.*] Cythara inventa à Mercurio, qui in Cyllene (monte Arcadiæ) enutritus dicitur.

16. *Centaurus.*] Id est, Chiron, Centaurorum, & quotquot sua vixêre ætate justissimus; futurus & ipse immortalis, si ita collibuisset: hic non Achillem solum, sed & Jasonem, & Herculem, & Æsculapium in Thessaliæ montibus educavit. *Torr. Centaurus.*] Ut Chiron (præstantissimus doctor & magister) prædixit Achilli forti, quem aluit & erudivit.

18. *Puer Thetide.*] O invicte Achilles, fili Thetidis Deæ marinæ.

19. *Te manet.*] Te Troja expectat. Assaracus fuit avus Anchisæ & pater Capys. *Assaraci tellus.*] Virg.

Ilusque Assaracusque, & Trojæ Dardanus auctor.

Hinc *proles Assaraci*, & *Assaraci domus*, genus, sanguis.

20. *Scamandri flumina.*] Scamander & Simois, fluvii Trojani, ex Ida monte defluentes.

21. *Lubricus.*] Labens pro natura aquæ.

22. *Unde tibi.*] Ubi pro certo tibi est moriendum. *Subtemine.*] Subtemen est filum, quod flamini subtexitur.

23. *Mater domum.*] Thetis Dea marina, cui cæruleus color tribuitur.

24. *Cærula.*] Proprium Thetidis, uti & Nereidum omnium, epitheton. Auget verò fati necessitatem, quòd ne Thetidi quidem mare apertum fuerit, quò filium reveheret.

25. *Illic omne malum.*] Cum apud Trojam

Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

EPOD. XIV.

Ad MÆCENATEM.

Phrynes amore detentus Jambos promissos non potest absolvere.

MOLLIS *inertia cur tantam diffuderit imis*
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis sæpe rogando.
Deus, Deus nam me vetat,

In-

Trojam fueris, levato omne malum deformis ægritudinis vino cantuque, nimirum alloquiis, quæ (scilicet vinum & cantus) sunt ægritudinis solatia.

26. *Deformis.*] Deformes efficit animi ægritudo.

27. *Dulcibus alloquiis.*] Vinum & cantum ægrimoniæ solatia appellat; sic enim *alloquendi* verbo veteres utebantur. Varro lib. VI. *Hinc allocutum mulieres ire ajunt, cum eunt ad aliquam locutum consolandi caussa.* Catull. ad Cornificium;

Quem tu, quod minimum facillimumque est,
Qua solatus es allocutione?

Sic Victor. Var. lect. VIII. c. XXIII. & Muret. II. cap. IIII. Græci quoque παραμύθια vocant istiusmodi allevamenta. *Torrent.*

VEtus codex hanc habet epigraphen: Excusat se Mæcenati, accusans desidiam suam. Desidiam *verò amorem vocat; rectè, ut* inertiam *ipse Horat. quid enim aliud quàm iners otium amor? Addam tale aliquid hîc pati Poëtam nostrum, quale Neobule Od. XII. lib. III.*

1. *Mollis inertia.*] Ordo est, ô candide Mæcenas, tu occidis me sæpe togando cur mollis inertia, id est, amor immiserit meis sensibus tantam oblivionem. *Imis Oblivionem sensibus.*] In *sensibus* quid *imum* aut *summum* sit nescio; *imo cordo, imo pectore*, rectè dicimus. Sed tamen sic etiam Virgilius:

Sensibus hæc imus (res est non parva) reponas.

Id est præcordiis, ut antiquus commentator exposuit. Ego pro intimis interpretor. sensu enim interiore sapimus atque intelligimus. *Torrent.*

3. *Ut si ducentia somnos.*] Veluti si biberim pocula afferentia somnos Lethæos, id est, lethargum, quem inexpugnabile fere dormiendi desiderium consequitur. Lethe fluvius est infernalis, cujus latices si quis gustaverit, omnium rerum præteritarum statim obliviscitur. *Ducentia somnos.*] Id est, adducentia & conciliantia somnos. Ducunt enim somnos pocula, quibus haustis sequantur somni. *Torrentius.*

4. *Arente.*] Sitiente fauce. *Traxerim.*] Nescio quam bibendi aviditatem verbum hoc arguit.

6. *Deus, Deus.*] Cupido amoris Deus hoc voluit.

7. Tro-

Inceptos, olim promissum carmen, iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo
Anacreonta Teïum:
Qui persæpe cava testudine flevit amorem,
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. quod si non pulcrior ignis
Accendit obsessam Ilion,
Gaude sorte tua. me libertina, neque uno
Contenta, Phryne macerat.

EPOD.

7. *Promissum carmen iambos.*] Majus aliquod volumen significare videtur, quàm sint Jambi, qui nunc extant in Canidiam.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Finire; *Translatio est ab umbilico corporis, ad cujus formam solebant veteres librorum suorum tegumenta umbilicis ex ebore, ligno aut simili materia factis exornare.*

9. *Bathyllo.*] Amore Bathylli.

10. *Anacreonta Teïum.*] Lib. I. Od. 17. *Vide Teïa.* Anacreontis autem deliciæ *Bathyllus* (cujus memoriam mollissimi Poëtæ versus celebrant) etiam Polycrati Samiorum tyranno carus fuit; qui puero statuam citharœdico habitu ad Apollinis similitudinem dicavit, Romæ diu conservatam. siquidem versum illum Juven. Sat. XIII.

—— Nullum discrimen habendum est,
Effigies inter vestras, statuamque Bathylli.

Ad hunc puerum Grammatici referunt; eumque tam venustum (quod meritò mireris) Phorci ex monstro marino filium faciunt. Ego verò Juvenalem de *Bathyllo* Pantomimo loqui existimo, Augusti temporibus claro, & à Mæcenate adamato. *Torr. Anacreonta:*] Poëtam lyricum ex civitate Teïa. vide Od. 17 l. 1.

11. *Testudine.*] Lyra. *Amorem.*] Flevit Bathylli amorem, qui fuit Anacreontis deliciæ.

12. *Non elaboratum.*] Cum magna facilitate.

13. *Ureris ipse miser.*] Tu quoque Mæcenas amas etiam, miser. *Quod si.*] Quod si Helena, quæ incendii Trojani causa fuit, non fuit tua puella pulchrior.

14. *Ilion.*] Trojam obsessam.

15. *Tua: me.*] Gaude sorte tua, quæ mea sorte est melior. Nam ego Phrynen amo fœminam infimæ sortis & meretricem, non uno amatore contentam, sed mihi cum multis communem. *Libertina.*] Facta libera ex ancilla.

16. *Phryne.*] Commemoratur ab Athenæo lib. 14. Meretrix hujus nominis Phryne Thespiensis, usque adeo venusta & eximia forma, ut cum in judicium capitis adducta esset, plurimisque & gravissimis criminibus premeretur, nulla ei res alia ad absolutionem fuerit suffragata, quam formæ præstantia. Nam Hyperides Orator, qui eam defendebat, cum esset hæc opinio, judices eam condemnaturos, constituit eam in eorum conspectu, tunicasque à pectore abscindit, ut nudas ejus papillas & nudum pectus aspicerent: tantamque & oratione & hoc facto judicum misericordiam commovit, cum eam tanquam Veneris sacerdotem oleo perfudisset, ut judices religione quadam animis eorum occupatis ac deterritis, non sint ausi Veneris sacerdotem & antistitem condemnare. *Lambinus.*

1. *Non*

EPOD. XV.

Ad NEÆRAM amicam, de cujus perjurio conqueritur.

NOx *erat, & cœlo fulgebat Luna sereno*
Inter minora sidera,
Quum tu magnorum numen læsura Deorum
In verba jurabas mea;
5 *Arctius atque edera procera astringitur ilex,*
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infestus Orion

Tur-

1. N*Ox erat.*] Aut ita se res habebat, aut certè fingit; tum quia amoribus apta nox, tum ut lunam & sydera juramenti veluti testes laudare posset. Juven.

—— *Sed luna videt, sed sidera testes*
Intendunt oculos. ——

2. *Minora sidera.*] Sic lib. I. Od. XII.
—— *Micat inter omnes*
Iulium sidus velut inter ignes
Luna minores.

Ipsam igitur lunam quoque, & ibi *ignem* & hic *sidus* vocat, cum proprie sidus sit plurium stellarum in unum aliquod signum collectio, seu ἐκ πολλῶν ἀστέρων σύστημα, ut definiunt Græci. Verum auctores promiscue utuntur. nam *Iulium sidus*, & *Dionæi Cæsaris astrum* appellant duo principes Poëtarum, stellam illam singularem, sive cometam, quæ septem post excessum Julii Cæsaris diebus fulsit. Reliquorum autem siderum veluti chorum ducit luna. Quare *siderum regina* à Flacco nostro dicitur. *Torr.*

3. *Magnorum, &c.*] *Deos*, puto, *magnos* vocat Venerem & Cupidinem, solos pæne amantibus cogniros. Quamquam & hi amantium perjuria derident, lib. II. Od. VIII. *Magnorum, &c.*] Dii magni sunt, Jupiter, Minerva, Apollo, &c. *Læsura Deorum.*] Numen læsura propter perjurium & fidem postea violatam. *Læsura.*] Lædere, proprie est afficere contumelia. verum communiter transfertur ad omnem offensionem, sive dicto ea contingat, sive facto. *Cruquius.*

4. *In verba, &c.*] Magna semper jurisjurandi religio: sed tunc præcipua, cum certam aliquo præeunte formulam, in ea ipsa verba juramus. quod *conceptis verbis jurare* dicebant veteres, & *conceptis verbis pejerare*, si quis tale jusjurandum falleret. Gravius enim ille peccare credebatur, quemadmodum & si quis aram tangens. Quæ enim de certo animi proposito fiunt, firmius obligant. *Torr. In verba, &c.*] Jurabas facere, quod ego tibi proponebam.

5. *Arctius atque edera.*] *Edera* nihil tenacius, nihil sequacius, ita ut complexu suo etiam enecet arbores. Od. XXXVI. lib. I. *Arctius atque.*] Arctius quam ab edera adstringitur ilex procera.

6. *Lentis adhærens brachiis.*] *Lenta* vocat *brachia*, quæ injecta pertinacissimè hæreant. ut Catul.

Lenta quin velut assitas
Vitis implicat arbores.

Turneb. lib. I. cap. 15. *Lentis adhærens.*] Flexilibus & tenacibus brachiis mihi adhærens.

7. *Dum pecori lupus.*] Semper. *Orion.*] Orion est astrum, cujus ortus mare ac terras

Turbaret hibernum mare,
Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.
O dolitura mea multum virtute, Neæra:
Nam si quid in Flacco viri est,
Non feret assiduas potiori te dare nocteis,
Et quæret iratus parem.
Nec semel offensæ cedet constantia formæ,
Si certus intrarit dolor.
At tu, quicunque es felicior, atque meo nunc

Su-

terras tempestatibus turbat. vide Od. 28. lib. 1.

9. *Intonsosque agitaret.*] Cur sol depingatur intonsus, vide Od. 21. lib. 1.

10. *Fore hunc.*] Jurabas hunc amorem fore mutuum & parem.

11. *O dolitura.*] Quomodo *dolitura* eo amisso, quem spernit ac negligit? An quia, si Horat. ipsam amare desinat, ab aliis quoque deserenda? An potius, quia conversis animis illum mox ipsa amatura sit, à quo vicissim contemnatur? Tales Catulli minæ, aureo illo Epigrammate:

Miser Catulle desinas ineptire. Torrent. *O dolitura.*] O Neæra tu multum dolebis mea virtute, id est, mentis constantia, si quando iratus te deseram.

12. *Viri est.*] Si quid virilitatis est in F. Horatio, id est, in me.

13. *Feret assiduas.*] Horatius non patietur. *Potiori te.*] Rivali meo, qui tibi potior est, quam ego sum.

14. *Parem.*] Sic paulò antè: *Desinet imparibus certare.* Tracta à bubus ad aratrum metaphora. non succedit enim labor, si inæquales subjungantur. *Parem* ergo intelligo, quæ in amore respondeat, ac pariter jugum ferat, nec sectantem fugiat. *Torrent.*

15. *Nec semel offensæ.*] Nec, si certo, & vero dolore affectus fuero, constantia mea, quæ me diu tuos mores tuamque injuriam perferre coëgit, cedet formæ semel offensæ, id est, quæ semel offenderit: quæ mihi semel offensa atque invisa, dum alios amas, fuerit. vel sic: & in eo constans ero, quod nunquam cedam posthac tuæ formæ semel lapsæ & ita mihi invisæ. *Lambin.* Vel, nec est, quod speres me post litem & iracundiam denuo tibi supplicem futurum. Nam si certus dolor & vera indignatio animum meum altius aliquanto subierit & intrarit, animi mei constantia, à pulchritudine tua nunquam superabitur, nec formæ tuæ denuò cedet & manus dabit, cum semel offensa & invisa mihi fuerit. *Lubin.* *Offensæ.*] *Offensus* propriè dicitur, qui ab alio læsus sit. Et quia læsi adversus eos qui læserint, irasci solent, hinc *offensus* sæpè pro irato atque infesto accipitur. Cic. pro Cluentio: *Quem sibi offensiorem sciebat.* Illud vero notabilius quod disertè commentator Cruquianus hîc annotavit, *offensus*, licet voce passivum sit, significatione tamen activum esse, pro eo qui offenderit. in alio quoque adscriptum legi, *offensæ formæ*, id est, *quæ offensam mihi intulit.* Torr. *Offensæ.*] Quæ semel offenderit.

16. *Intrarit dolor.*] Si certus dolor intrarit in animum meum.

17. *At tu.*] Sic Tibull.

At tu, qui lætus rides mala nostra, caveto:
Mox tibi non vanus sæviet usque Deus.

Nec

Superbus incedis malo;
Sis pecore, & multa dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formaque vincas Nirea:
Eheu translatos alio mœrebis amores:
Ast ego vicißim risero.

EPOD. XVI.

Ad POPULUM ROMANUM.

Commiseratio est Reipubl. propter civilia bella.

ALTERA *jam teritur bellis civilibus ætas,*
Suis & ipsa Roma viribus ruit.

Quam

Nec omittam libros M. S. fermè omnes, pro *at tu*, *& tu* habere; & *heu heu* pro *eheu*, & *Nerea* pro *Nirea*. *At tu.*] Apostrophe ad rivalem suum.

18. *Malo.*] Quod spernor à Neæra.

19. *Sis pecore.*] Quamvis sis dives, sapiens & pulcher, quæ sunt causa amoris.

20. *Pactolus fluat.*] Pactolus est fluvius Lydiæ auri ramenta secum in decursu trahens.

21. *Renati.*] Pythagoræ denuo nati. De animæ transmigratione in alia corpora juxta Pythagoræ opinionem, vide Od. 28. lib. I.

22. *Nirea.*] Nirea formosissimum. Vide Od. 20. lib. 3.

23. *Alio mœrebis.*] In alium, te relicto.

24. *Risero.*] Ridebo te alternatim.

I. ALtera.] Seditiones quidem Romæ permultæ fuere, sed bella civilia ante Marium Cinnamque ac Sullam nulla. Primum enim C. Marius anno V. C. DCLXV. excitavit; ab eo verò tempore usque ad devictum Antonium anni intercessere LVII. Et quamquam interdum Respub. conquievit, numquam tamen partium illarum reliquiis caruit, donec tandem in unius potestatem pervenit quarto Augusti Cæsaris Consulatu, qui solus quinque bella civilia gessit. Tam diuturni igitur mali pertæsus Poëta, tamquam in fatis esset, atque ipsius loci genio contingeret, ut qui Romæ agerent, assiduis inter se bellis conflictarentur, Phocæorum exemplo alias adire sedes suadet; ut, quam domi sperare amplius non possent, foris quietem quærant, atque infelicem patriam fortunatis Oceani insulis commutent. Phocæi autem Ioniæ populi, qui Massiliam olim condidere. Quorum profectionem sic lib. I. describit Herodotus, ut nulli dubium esse possit, quin argumentum inde Poëta sumserit. qua de re Turnebus lib. XIIII. c. XXI. *Altera ætas.*] Nascente expeditione in formidabilem Antonium: vel nascente bello in Brutum, impia hæc ætas oborta est. *Cruquius.* *Ætatem* pro XXX. annorum spatio posuit, quamquam pro quovis etiam tempore accipiatur, & quidem pro uno tantùm anno non semel apud Virg. ut III. Georg.

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi,
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus,
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Novisque rebus infidelis Allobrox,

Nec

At tribus exactis ut quarta accesserit ætas.

Altera jam.] Altera ætas quæ cædem C. Cæsaris consecuta est. *Teritur bellis civilibus ætas.*] Consumitur bellis civilibus, quibus Augustus Brutum & Cassium (Cæsaris interfectores) persequebatur.

3. *Marsi.*] Bellum sociale intelligit, quod primùm à Marsis duce Popedio commotum, Italicos omnes concitavit, unde *Marsicum* quoque, & *Italicum* appellatum est, anno Urbis DCLXII. *Marsi.*] Populi Italiæ bellicosi.

4. *Minacis aut.*] Porsena dux Etruscorum minabatur se velle Romam demoliri, nisi Tarquinium ejectum Romani in urbem reciperent. *Porsena.*] Lib. M. S. *Porsennæ.* Constat tamen versus secundos omnes ex puris Jambis esse, & alioqui media syllaba communis est. Mart.

Urere quam potuit contempto Mucius igne,
Hanc spectare manum Porsena non potuit.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] *Capua*, ut inquit Livius lib. III. vel ab duce eorum Capye Æneæ socio: vel, quod propius vero est, à campestri agro appellata, non solum Campaniæ urbium caput, sed & Italiæ post Romam, atque adeò totius orbis terrarum, si Carthaginem excipias, maxima, Magistratu, Senatu, & consilio, cæterisque reipub. insignibus Romæ æmula: bello Punico secundo vel ob id potissimùm Annibali adhæsit, quòd ille inter cetera magnifica promissa pollicitus fuisset se urbem eam reliquæ Italiæ præfecturum. Elegans ergo periphrasis, *Æmula nec virtus Capuæ*, pro ipsa Capua. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Cur æmula? quia Capua in spem venit eripiendi Romanis imperium, tunc temporis præsertim, cum Hannibal vastaret Italiam. *Spartacus acer.*] Hic quò periculum illius belli manifestiùs significetur, Claudiani locum de bello Getico adscribam:

— Vilis cùm Spartacus omne
Per latus Italiæ ferro bacchatus & igni,
Consulibusque palam toties congressus, incertes
Exuerit castris dominos, & strage pudenda
Fuderit imbelles aquilas servilibus armis.

Spartacus acer.] Belli civilis author & dux. Vide Od. 14. lib. 3.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] *Allobroges*, quos nunc *Sabaudos* ac *Delphinates* vocant, gens ad flumen Rhodanum, tractumque Lugdunensem sita, vel ante bella Punica, ut ait Livius libro XXI. nulla alia Gallica gente aut opibus aut fama inferior, ut Italiæ proxima erat, sic etiam notissima, & Romanis præ ceteris metuenda. Porrò quòd eos *novis rebus infideles* vocat Horatius, id tam ad gentis indolem, quàm ad historiam referendum; natura enim habiti olim leves, & iracundi, & quavis occasione irritabiles Galli omnes, maxime Transalpini. Unde infidelitatis nata opinio est. Denique non erraverit qui *Allobrogum* nomine Gallos omnes significare voluisse Horatium crediderit. Vel *Novis rebus infidelis* dicitur, ut cum dicimus *infidelis ambitione*, hoc est, propter ambitionem. Ergò *infidelis novis rebus*, simpliciter est, ὁ νεωτερίζων, qui res novas molitur aut conjurat. Meritò autem gentem illam nomine hoc traducit Horatius, quæ, ut alia omittam,

tam,

Nec fera cærulea domuit Germania pube,
Parentibusque abominatus Annibal:
Impia perdemus devoti sanguinis ætas,
Ferisque rursus occupabitur solum.
Barbarus heu cineres insistet victor, & urbem
Eques sonante verberabit ungula:
Quæque carent ventis & solibus ossa Quirini,
Ne-

tam, tribus propè aut quatuor continuis annis, novis rebus studuit, semperque victa, novas iterum reip. bellorum causas dedit. *Heinsius. Allobrox.*] Allobroges sunt populi Galliæ, qui per suos legatos Ciceroni conjurationem Catilinariam patefecerunt, quamvis cum Lentulo prius consenserant, rectè igitur dicuntur infideles novis rebus, id est, qui novis rebus studebant.

7. *Cærulea.*] De Germanis sic Tacitus: *Habitus corporum quamquam in tanto hominum numero, idem omnibus; truces & cærulei oculi; rutilæ comæ, magna corpora.* Hoc est igitur quòd *cæruleam Germaniæ juventutem* vocat Horat. Nec dubium quin de Cimbris Teutonisque loquatur, quos Marius ingenti clade afflixit. *Pube.*] Juventute cærulea. habent enim omnes ferè Germani oculos cœruleos.

8. *Abominatus.*] Παθηλικῶς, ut:
—— *Bellaque matribus*
Detestata. ——
Parentes autem hoc loco simpliciter pro majoribus accipit, non significatione consueta pro patribus matribusque eorum, qui bello Hannibalis cæsi fuerant; sed ut Jurisconsulti loquuntur, apud quos *parentis* appellatione plerumque omnes in infinitum superiores continentur. Quare & *dirum* vocat Poëta lib. II. Od. XII. utpote in perniciem Romanorum natum. Qui puer annorum IV. patre sacrificante aram tangens, jurabat se acerrimum Pop. Rom. cùm primum per ætatem liceret hostem fore. Val. IX. cap. IIII. Et solebant veteres infaustum aliquid ac sinistri ominis deprecando aversandoque dicere, *Quod abominor. Abominatus Annibal.*] Hannibal à parentibus est detestatus, propter liberos ejus crudelitate in præliis cæsos.

9. *Impia perdemus.*] Nos ætas impia devoti sanguinis, id est, quorum sanguis morti destinatus esse videtur propter majorum scelera, perdemus Romam, quam neque finitimi valuerunt perdere Marsi, &c. ut supra. *Devoti sanguinis.*] Hoc est, nos diræ hujus & execratæ ætatis homines, in quam tot civilium bellorum clades inciderit.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Meliùs hoc intelliget, cui in mentem venerit illud de Trojæ excidio lib. III. Od. III.
Dum Priami Paridisque busto
Insultet Armentum. ——
Addam quod de Hannibale refertur. nam significare volens, quanto inter se odio Carthago & Roma dissiderent, inflicto in terram pede, suscitatoque pulvere, tunc inter eas fore finem belli dixit, cùm alterutra in pulverem esset redacta. Val. IX. cap. IIII. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] A feris solum urbis Romæ iterum possidebitur, sicut ante eam conditam feris erat receptaculum.

11. *Insistet victor.*] Stabit super cineres urbis vel civium.

13. *Carent ventis.*] Propriè quidem *carere* significat egere eo, quod habere velis, neque caret is qui non desiderat. *Quirini.*] Romuli ossa in sepulchro con-

(Nefas videre) dissipabit insolens.
Forte, quid expediat, communiter, aut melior pars
Malis carere quaeritis laboribus.
Nulla sit hac potior sententia (Phocaeorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lareis patrios, habitandaque fana
Apris reliquit, & rapacibus lupis)
Ire, pedes quocunque ferent: quocunque per undas
No-

dita, & sic neque ventis commota, neque solis radiis exusta, insolens victor dissipabit.

14. *Nefas videre.*] Libb. M.S. omnes *videri* legunt. Et sepulcra quidem violari nefas, sed eorum maxime, qui imperia urbesque condidere. ut de Romulo hic Horatius. Sed & Virg. eò respexisse crediderim IIII. Æneid. cùm ait:

Nec patris Anchisae cineres manesve revelli.

Ad hunc locum facit illud Ciceronis Philipp. 9. *Statuae intereunt tempestate, vi, vetustate; sepulcrorum autem sanctitas in ipso solo est, quod nulla vi moveri neque deleri potest, atque ut caetera extinguuntur, sic sepulchra fiunt sanctiora vetustate.* Propiùs verò ad Horatium accedit Claud. hunc haud dubiè locum imitatus, de bello Getico his versibus:

——— Procul arceat altas
Juppiter, ut delubra Numae, sedemque Quirini
Barbaries oculis saltem temerare profanis
Possit, & arcanum tanti depromere regni.

Notanda etiam quae ex antiquis interpretibus non uni ego quoque codici adscripta inveni, Romulum fulmine ictum interisse, ac sepultum fuisse in Rostris, teste Varrone; unde nata sit consuetudo ut pro Rostris mortui laudarentur. alios tamen id tradere de templo Quirini, quod ideò temere patefieri nefas sit. Turneb. lib. 14. cap. 21. *Nefas videre.*] Contra fas est, videre Romuli cineres dissipatos.

15. *Fortè, quid expediat.*] Fortasse aut vos omnes generatim, aut certe melior pars, quaeritis, quo modo careatis malis laboribus, qui perferuntur in bellis civilibus. *Melior pars.*] Sanioris judicii & animi. Alludere autem videtur ad Jurisconsultorum tradita, qui legem esse ajunt commune quoddam praeceptum, seu reip. sponsionem, cui omnes debeant obedire. *Commune* verò dici nequit, nisi quod simul omnes, aut melior saltem pars statuerit sanxeritque.

17. *Phocaeorum.*] Hujus Phocaeorum historiae, non tantùm meminit Herodotus, sed & Strabo lib. IIII. Denique *Phocaensium* ἀρὰ, sive *execratio*, ut & *Phocaensium* ἀπόνοια sive *desperatio*, in proverbium abiere. Erasmus Chiliadibus. Ut autem *execrari* dicebant pro detestari ac devovere, sic *resacrare* erat devinctum solvere. *Phocaeorum.*] Phocaei à Phocea Ioniae civitate discedentes, veneruntin Galliam, atque illic Massiliam, urbem nobilissimam condiderunt.

18. *Execrata.*] Execrationibus adstricta. Turneb. lib. 14. cap. 21. *Execrata civitas.*] Execrationibus usa.

19. *Patrios.*] Sic nostra quoque exemplaria omnia, non *proprios*, ut antè legebatur. Atque ita libro II. Ode XVII.

—— Paternos in sinu ferens deos.

21. *Ire, pedes quocunque ferent: quocunque.*]

Notus vocabit, aut protervus Africus.
Sic placet? an melius quis habet suadere? secunda
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc: Simul imis saxa renarint
Vadis levata, ne redire sit nefas:
Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina.
In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
Novaque monstra junxerit libidine
Mirus amor; juvet ut tigreis subsidere cervis,
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones,
Ametque salsa levis hircus æquora.

Hæc,

cunque.] Sit hæc sententia, (nempe) quo pedes ducunt, ire.

22. *Aut protervus Africus.*] Differt ergo à Noto Africus. Vide libro I. Od. I. & III.

23. *Secunda alite.*] Bonis avibus.

25. *In hæc.*] In hæc verba juremus, scilicet ut nefas sit prius in patriam redire, quam saxa è maris fundo enatarint, id est, juremus nunquam redire. *Simul imis.*] Posteaquam. *Saxa renarint.*] Phocæi enim facto jam fugæ decreto, massam sive globum ferreum (μύδρον ille vocat) in mare conjecerunt, juraruntque non antè sese reversuros, quàm rursus emergeret. Turneb. libro 14. cap. 21.

27. *Neu conversa domum.*] Non pigeat navibus tum domum revehi, quando, &c. *Lintea, quando.*] Naves ad urbem Romam versas.

28. *Padus.*] Galliæ fluvius. *Cacumina.*] Verticem montis Matini, qui est in Calabria.

29. *Apenninus.*] Apenninus est mons ab Alpibus ortus, procul à mari per mediam Italiam porrectus.

30. *Nova junxerit libidine.*] Inaudita libidine.

31. *Subsidere.*] Venereum vocabulum est, ut & *succumbere*, unde *Incubi* & *Succubi*. Lucr. IIII.

Et pecudes & equæ maribus subsidere possint.

Subsidere cervis.] Subjacere ad coitum.

32. *Adulteretur.*] *Adulterari* sicut & *mœchari*, propriè virorum est. Horatius de femina hic dixisse videtur, nisi παθητικῶς accipiamus, pro stupretur à milvio. nam *adulterare* etiam cum quarto casu jungitur. Exempla passim obvia, *adulterare novercam*, *matronas*, *uxores alienas*. *Adulteretur.*] Et columba coëat cum milvo. *Milvio.*] Libri manusc. omnes *milvo* scribunt, ut trisyllabum sit.

33. *Credula.*] In hoc scilicet, ut non timeant leones. *Nec flavos.*] Cruquius legendum censet *ravos*; vel à colore leonum, qui medius est inter flavum & cæsium: vel ab oculis illorum. *Credula nec flavos.*] Quando armenta adeò fuerint credula, ut non timeant leones.

34. *Ametque salsa levis hircus æquora.*] Duo mira conjungit, ut hircus levis sit, animal pilosum atque hirsutum natura; & à montibus rupibusque in mare

Hac, & qua poterunt reditus abscindere dulceis,
Eamus omnis exsecrata civitas.
Aut pars indocili melior grege, mollis, & exspes
Inominata perprimat cubilia.
Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
Etrusca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva beata
Petamus arva, divites & insulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret usque vinea:

Ger-

mare transmigret. *Levis* autem per *e* quàm *æ* scribi malim. *Levis hircus.*] Hircus sine setis.

35. *Hæc, & quæ.*] Tali execratione cum tota Roma, vel pars melior est usa: tum eamus. *Abscindere.*] *Abcidere* etiam, & *abscidere* legitur, in uno *abscindere.* Repetendum autem, *Sed juremus in hæc, hæc & quæ poterunt, &c.* Torrentius.

37. *Aut pars. indocili melior grege.*] *Indocilem gregem* ignobile vulgus appellat, & alioqui historiam respicit. Nam & Phocæorum bona pars domum reversa, alios deseruit. *Melior grege.*] Melior vulgo imperito. *Mollis & exspes.*] Contrà quicunque mollis & ignavus est, omnemque spem abjecit, ille hæc urbis Romæ loca tanquam cubilia infausta & inominata perpetuò premat, & Romæ miserrimè æternum delitescat. *Lubin.* Eadem ferè ratione Virg. v.

Transscribunt urbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egentes.

Navigaturus enim in Italiam Æneas, turbam inutilem reliquit, ac veluti sarcinam majora capessenti, gravem deponit. *Mollis & exspes.*] At vero, quæ pars civitatis mollis erit & sine spe, male ominatos, & infelices lectulos perpetuo premat.

38. *Perprimat.*] Segnitiæ assiduitas notatur. *per* enim junctum verbo, nescio quid totum integrumque significat; ut *Pernoctare extra urbem intelligendus est, qui nulla parte noctis in urbe est.*

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ita M. S. & impressi omnes. At Lamb. *pellite* mavult, atque ita non uno in codice legi affirmat; an verè, nescio.

40. *Etrusca præter & volate littora.*] Prætervolare, id est, præterire Tyrrhenum mare.

41. *Nos manet Oceanus.*] Nos expectat Oceanus prætemavigandus, in quo sint insulæ fortunatæ. *Oceanus circumvagus.*] Hic distinguit Lambinus epithetum *circumvagus*, exponens quòd orbi terrarum circumfusus sit. Meliùs antiquus interpres, *circumvagus arva beata*, ut de certa Oceani parte, qua insulas fortunatas ambit, loquatur Poëta. Turneb. lib. 14. cap 21. *Circumvagus: arva, beata.*] Qui universam terram circumvagatur.

42. *Divites & insulas.*] Synonyma sunt *arva beata*, *divites insulæ*. Vide lib. IIII. Od. VIII. ubi verò terrarum sint, hactenus incompertum.

43. *Cererem tellus inarata.*] Messem copiosam.

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vinea non putata, non præcisa semper floret.

45. *Ter-*

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cava manant ex ilice, montibus altis
Levis crepante lympha desilit pede.
Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec vespertinus circumgemit ursus ovile,
Nec intumescit alta viperis humus.
Pluraque felices mirabimur, ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus:
Pinguia nec siccis urantur semina glebis;
Utrumque Rege temperante cœlitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,

Ne-

45. *Termes olivæ.*] Ramus olivæ, tam fidelis, ut spem domini nunquam fallat.

46. *Suam arborem.*] Arborem naturalem non insitam. Nam in insulis fortunatis omnia sine arte nascuntur. *Pulla ficus ornat arborem.*] Nigra & matura ficus.

48. *Levis crepante lympha desilit pede.*] Versus elegantissimus, aquæ salientis susurrum & verbis ipsis & numeris egregiè exprimens, ut ille ex Culice Virg.

Castaliæque sonans liquido pede labitur unda.

Peculiari autem Poëtis translatione, *pes* etiam aquæ, & cuicumque humori fluenti, tribuitur. ut:

Ipse suo flueret Bacchus pede.

Nam & cum currere aqua dicatur, sine pedum officio id fieri non posse videbatur. Turneb. lib. 6. cap. 20. Omittere verò nefas sit, repperisse in IIII. exemplaribus *Nympha* pro *lympha*; atque ita legi debere indicat interpres Cruquianus. Quamquam parum refert. Quod autem *crepitante* pro *crepante* legi ait Lamb. id & ego uno in codice inveni. Denique *crepare* pro *sonare* antiquis frequens est. Nonius, & alii. *Crepante lympha desilit pede.*] Crepante pede, id est, cum leni murmure.

49. *Injussæ veniunt, &c.*] Ultro veniunt.

50. *Refertque tenta grex amicus ubera.*] Et grex charus domum refert distenta ubera.

51. *Circumgemit ursus ovile.*] *Gemere* cùm dicit, ursorum proprietatem exprimit. ut rectè antiquus interpres notat. Malè qui *ovili* legunt; minùs enim venusta locutio est. *Circumgemit ursus ovile.*] Ursus non insidiatur ovibus, quæ sunt in ovili.

52. *Nec intumescit.*] Hypallage est. *Intumescit.*] Vel veneni sparsione, vel ipsis serpentum latebris, quæ sub terra sunt.

54. *Aquosus Eurus.*] *Aquosum*, ut puto, vocat, quòd cùm vehementior est, ferè in pluviam desinat, per se siccus potiùs frigidusque; ut alibi:

Sique Aquilo radat terras.

Arva radat imbribus.] Ut neque Eurus terras minuat imbribus.

55. *Pinguia nec siccis urantur.*] In illis insulis nulla est siccitas.

56. *Utrumque rege temperante cælitum.*] Hyemem & æstatem Jove modificante.

57. *Pinus.*] Navis (in qua Jason & heroës

heroës

Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
Laboriosa nec cohors Ulyssei.
Nulla nocent pecori contagia: nullius astri
Gregem æstuosa torret impotentia.
Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit sæcula: quorum
Piis secunda vate me datur fuga.

EPOD. XVII.

Ad CANIDIAM.

Petit eam ut sibi ignoscat, cujus se veneficiis superatum fingit.

JAM *jam efficaci do manus scientiæ,*
Supplex & oro regna per Proserpinæ,

Per

heroës Græciæ vecti sunt vellus aureum petentes) non huc contendit Argoo remige, id est, Argois remigibus.

58. *Colchis intulit pedem.*] Medea quæ propter libidinem patrem prodidit.

59. *Sidonii torserunt cornua.*] Cadmus cum sociis non huc convertit antennarum cornua.

60. *Laboriosa nec.*] Magnum laborem perferens.

62. *Impotentia.*] Nimis vehemens potentia nullius astri, (ut Syrii) torret gregem.

63. *Jupiter illa pia secrevit.*] Duo codd. *Juppiter ipse.* tres *sacravit*, pro *secrevit*. Sed *secrevit* magis Horatianum est. *Genti.*] Littora hominibus piis habitanda.

64. *Ut inquinavit ære tempus.*] Postquam Jupiter sæculum aureum æreo permutaverat.

65. *Duravit sæcula: quorum.*] Dura fecit, id est, ferrea sæcula induxit, quorum tempore, fuga & prospera declinatio piis datur. *Quorum.*] Quorum duorum sæculorum piis hominibus, qui adhuc pauci restant, me vate, prædicente, me suasore, secunda fuga ac prospera migratio à diis immortalibus datur & conceditur. *Lubin.*

66. *Vate me datur.*] Me suasore, & impulsore.

Hic iterùm Canidia ad partes venit, cui antè graviter offensæ dum Palinodiam scribere se fingit, eam irridet magis atque exagitat.

1. *Efficaci do manus scientiæ.*] Sic *Magiam* appellat ex opinione illam profitentium, qui omnium artium maximam atque utilissimam esse tradidere; quæque in Oriente, ut Plinii utar verbis, regum regibus olim imperavit, cum vera sit vanitas. *Do manus scientiæ.*] Agnosco me victum & potenti veneficiorum scientiæ cedo.

2. *Et oro regna.*] Mos erat apud veteres obsecrare per res ei, quem obsecrabant, aut carissimas, aut religiosissimas & maxime venerandas; interdum etiam per res suas maxime afflictas & mise-

Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cœlo devocare sidera,
Canidia, parce vocibus tandem sacris,
Citumque retro solve, solve turbinem.

Mo-

misericordia dignissimas. *Lambin.* *Proserpina.*] Oro te per deas tibi maxime venerandas, nempe Proserpinam & Dianam.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Hoc est, non irritanda, non provocanda. Quippe vehemens est & iracunda, nec feris tantum, sed & hominibus formidanda. quod cum Orionis, Actæonisque, & Niobes filiorum exemplo constat; tum inde, quod *σεληνιακοὶ*, & *σεληνόβλητοι* vocantur, quos ferierit. Nos *lunaticos* dicimus. *Non movenda numina.*] Oro per numina quæ nolunt moveri & à suis decretis flecti; vel, quæ lacessita graves sumunt pœnas à peccantibus.

4. *Libros carminum valentium.*] Quales à Zoroaste, Hermippo, Democrito, aliisque scriptoribus, perhibentur. *Valentium.*] Quæ valent in terras deducere sydera cœlo detracta.

5. *Refixa cœlo devocare sidera.*] *Refixa* dixit, quod stellæ tamquam clavi, cælo quodammodo fixæ videri possint. Lucret. v.

—— *Stellisque micantibus æthera fixum.*

Liber unus *Defixa* habet, sed *refixa* dixit etiam Virg. v.

—— *Cœlo ceu sæpe refixa*
Transcurrunt crinemque volantia sidera ducunt.

Devocare etiam, ut alibi *deripere*, & Virg. *deducere*.

6. *Vocibus tandem.*] Parce cantionibus sua diritate execrandis.

7. *Citumque retro solve, solve turbinem.*] Lambinus ex Aurati sententia *volve volve* legit, nullo astipulante veteri codice; in quibus omnibus *solve solve* legitur, quam lectionem antiquus etiam interpres agnoscit: *Solve turbinem*, inquit, *libera me iis amentiæ nexibus, quibus ante illigasti. Turbinem autem vocat carmen ipsum, quo mens veluti in gyrum agi videatur; eaque maleficii specie per artem magicam cogatur aliquis ad amandum.* Recte meo judicio. Nihil tamen vetat, quin *turbinem* pro rhombo ipso magico, quo ad amores utebantur veneficæ, accipiamus. Illud enim Græcum, hoc Latinum est. Et *retro* seu *retrorsum solvere*, non inepte interpretabimur pro sistere atque agitationem illam inhibere, vel convertere, ut & ille cui malum parabatur agitari desinat. Ovid. lib. I. Amor. Eleg. VIII. De Lena:

Scit bene quid gramen, quid torto concita filo
Licia, quid valeat virus amantis equæ.

& Propertius lib. IIII. Eleg. v.

Staminea rhombi ducitur ille rota.

Rotam vocans non ab instrumenti magici, quod diximus, forma, sed ab agitatione ipsa instar rotæ. Unde *rhombum* etiam *trochum* appellari ait interpres Theocriti. Male autem qui pro *staminea*, *straminea* illic legunt. Pereruditè vero Lucret. lib. VI.

Traxerunt torti magica vertigine fili.

Rhombum περιφερητικῶς describens. Unde & *turbo* recte appellatur ab Horatio. quo vocabulo Virg. & Tib. pro instrumento lusorio usi sunt. *Solve turbinem.*] Retro solve, vel (ut alii volunt) retro volve, id est, converte in contrariam partem Rhombum magicum quo mentem meam obligasti, & ad amorem quasi vertigine quadam coëgisti.

Movit nepotem Telephus Nereïum,
In quem superbus ordinarat agmina
Mysorum, & in quem tela acuta torserat.
Unxêre matres Iliæ addictum feris
Alitibus, atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam relictis mœnibus rex procidit
(Heu) pervicacis ad pedes Achilleï.
Setosa duris exuêre pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei

Volen-

8. *Movit nepotem Telephus.*] Telephus Mysorum rex ad misericordiam flexit Achillem, cujus mater Thetis, Nerei fuit filia. *Telephus.*] Cum Græcos Trojam petentes regni sui transitu prohiberet, graviter ab Achille vulneratus, nec ei vulneri medelam inveniens, consulto tandem oraculo, responsum tulit, Ὁ τρώσας ἰάσεται. Supplex itaque Achilli factus, id ab ipso quidem impetravit, sed quomodo restitutus sit ambigitur. Communior opinio est ferrugine ab hastæ, qua illum læserat, cuspide decussa, Achillem id præstitisse. Unde nata Poëtis occasio, ut & vulnus & vulneris medicinam eidem hastæ tribuerent. Alii vero herba ab Achille inventa, quam Achilleon & Sideritim vocant, curatum ajunt. Hinc itaque Τηλέφειον ἕλκος, & Τηλέφειον τραῦμα, apud medicos pro ulcere sive vulnere inveterato, atque difficili: quod & Χειρώνειον appellant, sive quod Chiron primus talia sanaverit, sive quod Chironis arte ejus discipulus Achilles, experimento Telephi.

9. *Ordinarat agmina.*] In quem instruxerat exercitum.

11. *Unxêre matres.*] Ungi solita corpora defunctorum post lotionem, etiam antiquissimis temporibus, ex Miseni apud Virgilium funere aperte constat. Recte itaque Flaccus noster Canidiam lepidissima derisione tot tantisque exemplis mollire volens, Hectoris corpus canibus avibusque jam destinatum, Priami precibus ab Achille impetratum, & à Trojanis mulieribus curatum ac sepulturæ traditum narrat, ac Poëtarum more à parte totum significans, *Unxere*, inquit, *matres Iliæ*, verbo quidem *unctum* solummodo, sed reipsa, sive sententia, solenni gentis more sepultum ostendens. Vide Muretum libro III. Variarum lect. capite XIX.

12. *Homicidam.*] Græcum vocabulum exprimere conatus est, sed infeliciter, si loquendi usum respiciamus, ἀνδροφόνος enim virorum in prælio interfectorem significat: *homicida* sicarium potius, aut latronem. *Homicidam Hectorem.*] Hominum interfectorem, id est, virum bellicosum intelligit. Hectoris cadaver ab Achille canibus destinatum.

13. *Postquam relictis.*] Postquam relicta Troja Priamus sese ad pedes Achillis abjecit, orans, ut corpus Hectoris sibi redderet.

14. *Heu.*] Indignum enim tantum tali ætate regem genibus advolvi. *Pervicacis.*] Obstinati in sententia.

16. *Remiges Ulyssei.*] Socii Ulyssis exuerunt setosa membra duris pellibus, id est, porcorum figuras exuerunt, & humanas resumpserunt.

17. *Vo-*

Volente Circe membra: tunc mens, & sonus
Relapsus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multum, & institoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta lurida:
Tuis capillus albus est odoribus.
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox; & dies noctem: neque est

Leva-

17. *Volente Circe.*] Concedente Circe; jam ab Ulysse placata *Mens & sonus.*] Tunc ratio & oratio & facies pristina restituta est.

18. *Relatus.*] Redditus, restitutus. Non improbo equidem *relatus*: sed tamen non video cur *relapsus*, quod in multo pluribus codicibus legitur, displicere debeat. Mihi sanè elegantius est.

20. *Amata nautis multum.*] O Canidia quam nautæ & institores, homines sordidi multum amant. *Nautis & institoribus*] Ambiguum est laudetne per hoc Canidiam, an vituperet potius ut vulgarem mulierem.

21. *Fugit juventas, & verecundus color.*] Quid *juventas* sit lib. II. Od. XI. diximus. Hic florem juventutis, hilaritatemque, ac gratiam significat. Cui bene additur *verecundus color*: rubens nempe purpureusque, qualem pudor creare solet, maxime in pueris juvenibusque; ea enim ætas, cum frequentius peccet, facilius erubescit: Idque certissimum ingenuæ probitatis signum. Sed & Catonem dicere solitum tradunt, *Placere sibi juvenes qui erubescerent moniti, non qui pallescerent.* Diogenes verecundum illum ruborem, virtutis colorem vocabat: & Sat. I. Juvenalis:

Sanguinis in facie non hæret gutta; pudorem omnem abesse significans. *Et verecundus color.*] Verecundum colorem, pro *rubido* posuit: quibus enim os rubebat, pro modestis & ingenuis habebantur apud Veteres, & *oris probi* dicebantur. sic Pompejus olim ab oris probitate commendabatur. Ergo *verecundum colorem* vocavit τὸ ἐρυθρὸν, quod juvenibus multo & integro sanguine plenis ἐπιτρέχει. Pallidos autem & mali coloris homines, impudentes fere & inverecundos ducebant. *Salmasius.* *Et verecundus color.*] Et rubicundus color, qualis inest pueris erubescentibus, non carnes, sed ossa tantum mihi reliquit sub nigra pelle vestita.

23. *Tuis capillus albus est odoribus.*] Hoc quoque ridiculum. *præcanus* enim, ut ipse de se scribit lib. I. Epist. ultima fuit Horatius. Id jocose Canidiæ veneficiis imputat. nam *odores* pro maleficiis exponunt interpretes. *Tuis capillus.*] Tuis unguentis & veneficiis canus est capillus meus ante tempus.

24. *Reclinat.*] Bene. otiosi enim à labore sive sedendo sive recubando reclinamus. lib. II. Od. III.

Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum bearis, &c.

Reclinat otium.] Me liberat.

25. *Urget diem nox.*] Tale illud: *Truditur dies die.* Lib. II. Od. XVIII. *Urget diem nox.*] Nocte dieque animi doloribus exerceor. *Neque est.*] Οὐδ' ἔξεστι, neque licet respirare.

26. Ten-

Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum, vincor, ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsa dissilire nænia.
Quid amplius vis? ô mare, & terra, ardeo:
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervida
Virens in Ætna flamma. tu, donec cinis
Injuriosis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.

Quæ

26. *Tenta spiritu.*] Ut fieri necesse est, cum, ut Ennii utar verbis, *nec respirandi fit copia*, aut *nec respirare potestas*, ut Virg. dicere maluit. *Tenta spiritu præcordia.*] Præcordia extenta spiritu.

27. *Ergo negatum, vincor, ut credam miser.*] Ergo miser vincor, ut nunc credam à me negatum, nempe, Sabella carmina increpare pectus, id est, magicas incantationes posse perturbare mentes humanas. *Negatum vincor.*] Ego miser vincor, ut nunc credam negatum, subaudi *prius à me*, id est, quod hactenus negavi & credere non potui, scilicet, carmina Sabella, seu cantiones Canidiæ increpare pectus, id est, perturbare & graviter afficere mentes humanas. *Cruquius.* Vel *Sabella carmina*, id est, Canidiæ Sabellæ cantiones vim habere ad permovendos & perturbandos hominum animos. *Lambin.*

28. *Sabella.*] *Magica*, vel quod Canidia in Sabinis nata; vel quod Marsis vicini fuerint Sabelli. Marsi autem veneficiis nobiles, ut Epod. v. diximus. *Increpare* autem dixit pro agitare, impellere, quatere, ut Ennius Thyeste apud Nonium:

Sed sonitus aures meas pedum pulsu increpat. Torrent.

29. *Dissilire nænia.*] Dirumpi malefico carmine. Marsi Sabinis sunt vicini, à Circes filio originem trahentes. *Nænia.*] De *nænia* diximus lib. II. Od. I.

32. *Nessi cruore.*] Cruore Centauri, qui Deianiræ vim inferre conabatur. vide supra Epod. 5. *Nec Sicana*]Nec tantum flamma virens (id est flamma valida & perpetua) ardet in Sicana Ætna, quæ est in Sicilia, quantum ego ardeo.

33. *Virens in Ætna flamma.*] Alia exemplaria *furens*, vel *urens* legunt. scribæ enim imperiti cum quid *virens* esset flamma non intelligerent; quod proximum erat, *urens* substituêre, unde paulo peritiores *furens* fecere. Notum autem omnibus quam eleganti translatione optimi quique auctores *virere* dicant omnia, quæ firma ac valida sunt: ut, *viridis juventa*, & *cruda viridisque senectus* apud Virg. Noster etiam:

Dumque virent genua.

Neque aliter Græci vocabulo χλωρὸς, sive χλοερὸς usi sunt, pro ἀκμάζων, teste Suida & Hesichio. ut [illegible] χλωρόν. Quid ergo mirandum si *virens in Ætna flamma* dixit Horat. id est, acris, perpetua, non languescens. *Donec cinis.*] Donec aridus cinis factus, fiam ventis ludibrio.

35. *Cales venenis officina.*] Ardes tanquam officina repleta venenis Medeæ. (Erat enim Medea ex Colcho.) *Officina.*] Hoc ita exponunt antiqui interpretes, ut Canidiam ipsam *officinam* vocet omni veneficiorum genere refertam;

tam;

Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
Effare: jussas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, seu poposceris
Centum juvencos, sive mendaci lyra
Voles sonari. Tu pudica, tu proba
Perambulabis astra sidus aureum.
Infamis Helenæ Castor offensus vice,
Fraterque magni Castoris, victi prece
Adempta vati reddidêre lumina.
Et tu (potes nam) solve me dementia,
O nec paternis obsoleta sordibus,
Nec in sepulcris pauperum prudens anus
Novendialeis dissipare pulveres.

Tibi

tam; ut si *virtus* ipsa Cato, aut ipsa *eloquentia* dicatur Cicero. *Torrent.*

36. *Quæ finis.*] Quis terminus erit istis meis malis? *Aut quod me.*] Quas pœnas pecuniarias aut tributum à me exigis? *Stipendium.*] Non quod ipse accipiat, sed quod Canidiæ conferat, quo liberetur. quin & stipendium militia & ærumna ac labor. Turneb. lib. 30. c. 27. *Torrent.*

37. *Jussas.*] Pœnas à te imperatas luam. *Cum fide.*] Fideliter.

38. *Expiare.*] Paratus purgare & læsam te placare.

39. *Centum juvencos.*] Solidam hecatomben promittit, ut Diti & Proserpinæ lib. II. Od. XIIII. *Torrent. Centum juvencos.*] Pro sacrificio sibi immolandos. *Mendaci lyra.*] Mendax futura si Canidiam laudet. Et alioqui falsa fere sunt Poëtarum encomia. *Torrent. Mendaci lyra.*] Si voles laudari mendacibus carminibus, quod fiet, si sic dicam, tu pudica, tu proba, &c.

41. *Perambulabis astra sidus aureum.*] Tu sidus aureum inter astra versaberis. *Sidus aureum.*] Quale Ariadne & Erigone, quas Bacchus in cælum transtulit, lib. II. Od. XIX. itemque Berenices coma. *Torrent.*

42. *Infamis Helenæ.*] Helenam Stesichorus versibus contumeliosis infamaverat. *Offensus vice.*] Codex Mechliniensis *vicem* habet. *Torrent.*

43. *Fraterque.*] Pollux.

44. *Vati reddidere.*] Stesichoro oculos reddiderunt.

45. *Et tu, potes nam.*] Et tu ô Canidia, eorum exemplo solve me dementia, quam patior.

46. *O nec paternis.*] Hæc palinodia, seu potius contumelia est urbanissima. Simulat enim negare quod de Canidia affirmat. *Obsoleta sordibus.*] Nec parentum obscuritate vilescens, nec adulteris parentibus nata.

47. *Sepulchris pauperum.*] *Pauperum* dicit, quia divitum sepulcra, ut antiquus commentator annotavit, suis custodibus erant curæ. eodemque spectat illud Virg. IX. Æneid.

—— *Seminustaque servant*
Busta viri. ——

Prudens anus.] Pro *sciens* accipitur. Atque adeò hæc plerumque conjunguntur. ut, *prudens sciensque intereo.* Torrent. *Prudens anus.*] Nec docta sepultos pauperum cineres dispergere aut abducere.

48. *Novendiales dissipare pulveres.*]

Citat

Tibi hoſpitale pectus, & puræ manus:
Tuuſque venter Partumejus: & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exſilis puerpera.

Canidia reſpondet, oſtendens nullis ſe precibus exorari poſſe.

Quid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hibernus ſalo.

Inul-

Citat hunc locum Servius ad eum verſum lib. v. Æn.

Præterea ſi nona diem, &c.

Verba ejus, ut ſubjiciam: *Apud majores, ubicumque quis fuiſſet extinctus, ad domum ſuam referebatur, unde eſt:*

Sedibus hunc refer ante ſuis.

Et illic ſeptem erant diebus, octavo die incendebantur, nono ſepeliebantur: unde & Horat. Novendiales diſſipare pulveres. Sic ille, à quo diſſentit Acron. triduo enim tantùm ſervari in ædibus mortuum ſolere ait, poſt triduum in rogum poni; unde illud in Pallantis funere:

Tertia lux gelidam cœlo dimoverat umbram.

Atque iterùm poſt triduum cinerem in urnam condi. Quæ Acronis ſententia meo judicio verior eſt. Quod autem de ludis air Servius, verum quidem eſt Æneam nono illos die celebraſſe; ſed propriè *novendiale* eſt, quod novem continuis diebus durat. Unde *novendiales feriæ*, & *novendiale ſacrum*, quo Romani Urbem expiabant. Quare *novendiales* hic *pulveres* accipiemus recentes adhuc & necdum conditos, ex quibus legebant veneficæ; ut lib. I. Sat. VIII. videbimus. Turneb. lib. 24. cap. 27. *Torrent. Novendiales diſſipare pulveres.*] Nono poſt eorum mortem die quo humabantur.

49. *Tibi hoſpitale pectus.*] Tibi mite pectus eſt & humanum. *Puræ manus.*] Puræ ſunt tibi manus à ſcelere, quod falſum eſt, ut reliqua omnia.

50. *Tuuſque venter.*] *Ventrem* Juriſconſulti ſæpè appellant & mulierem ipſam gravidam, & puerum qui in utero eſt: Horatius pro filio uſurpaſſe videtur. Quin viſcera ſua matres *filios* vocant. Ovidius Epiſt. XI.

Diripiunt avidæ viſcera noſtra canes.

Partumejus.] In nonnullis codicibus *Pactumejus* legitur, in uno *Paſtulejus*. mallem tamen *Partumejus*, ut ridiculè à partu & mejendo confictum ſuppoſiti partus nomen ſit, quæ Turnebi quoque ſententia eſt lib. XXX. cap. II. *Torrent. Partumejus.*] Venter fœcundus.

51. *Cruore rubros obſtetrix.*] In puerperio.

52. *Utcunque fortis.*] Quotieſcunque tu exilis, & è lecto ſurgis fortis puerpera, id eſt, nunquam.

53. *Obſeratis auribus.*] Auribus clauſis & ſurdis.

54. *Non ſaxa undis.*] Non ſaxa naufragis nautis ſunr ſurdiora, quam ego ſum tibi. *Nudis ſurdiora navitis.*] *Nudos* dicens, naufragos intelligit; ad quorum clamores & ejulatus non magis ſurda ſunt ſaxa, quàm ad Poetæ preces Canidia. *Torrent.*

55. *Neptunus hybernus.*] Id eſt, mare tempeſtatibus hibernis commotum atque ventis concitatum. *Lambin. Tundit hyber-*

Inultus ut tu riseris Cotyttia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini Pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,

Si

hybernus.] Verberat. *Salo.*] Fluctu: maris agitatione.

56. *Inultus ut tu.*] Egone patiar ut tu impune deriseris. *Cotyttia.*] Sic primus Politianus restituit Miscell. c. x. cum in libb. M. S. *Cocytia* vel *Cocitia* legatur. Et *Cotys* quidem sive *Cotytto*, obscœnitatis ac promiscuæ libidinis dea, apud Thracas Chiosque & Corinthios olim culta, quam Suidas ἔφορον τῶν αἰσχρῶν nominat. Quia tamen in præclaræ illius deæ sacris nihil de rebus magicis veneficiisque traditur, prope adducor, ut veterem lectionem hoc loco retineam, maxime cùm non unò in codice ab antiquo Scholiaste adscriptum sit; *Cocyta, id est, infernalia, ut Cocytia virgo pro Furia, apud Virg.* Et ne quis forte objiciat, quod ab Horatio additur, *sacrum liberi Cupidinis*, quodque non magica, sed amatoria Cupidini conveniunt; idem Scholiastes *liberi Cupidinis* exponit *pro soluti.* Ut loci hujus sententia sit, Canidiam Poëtæ sacrificia aliqua, quibus amores solverentur, *Cocytia* dicta, indicasse, quæ ille ridens evulgaverit, quemadmodum & Esquilina veneficia. Nemo autem ignorat utrumque magos polliceri. Sic enim Virg.

Hæc se carminibus promittit solvere mentes
Quas velit, ast aliis duras immittere curas.

Accedat denique quòd toto hoc carmine Canidia tantum ut saga per jocum lacessitur, non ut Cotyos famula aut sacerdos, cujus deæ nulla usquam apud Horat. fit mentio. Aptior tamen interpretatio, ut *liberum Cupidinem* vocet, qui nullo sexus ætatisve, aut loci temporisque discrimine libidinetur; qualem Cotyos sacra exigunt. De *Cotytiis* autem plura fortassis alii in Juvenalem Sat. II. Vide & Ang. Politian. Misc. Cent. cap. 10. *Cotyttia.*] Cotyttia, id est, sacra nocturna & flagitiosa, sic dicta à Cotyttone dea turpitudinis.

57. *Vulgata sacrum.*] Tuis versibus vulgata. *Liberi Cupidinis.*] Cupidinis libere per omnem libidinem vagantis, sine ullo pudore.

58. *Et Esquilini.*] Et quasi Censor ac Judex factus veneficiorum, quæ tracto extra portam Esquilinam, ubi multa erant sepulchra. *Esquilini Pontifex venefici.*] Ridiculè, perinde ac si de Romanorum sacris loqueretur, *Pontificem Esquilini venefitii* vocat, qui tamquam pontifex aur ejus esset conscius, aut se de eo existimare ac censere posse arbitraretur. Notum autem sacrorum omnium curam ad Pontifices spectasse. De *Esquiliis* verò lib. I. Sat. VIII. nam ob Satyram illam succensuisse fingit Canidiam, quòd per eam mysteria revelasset. *Torr.*

59. *Impune ut urbem nomine impleris.*] Patiarne ut sine vindicta me urbis fabulam feceris?

60. *Pelignas.*] *Peligni* autem populi Marsis vicini, ideoque venefici & ipsi habiti, ut antè de Sabellis diximus. *Pelignas anus.*] Quid proderit pretio conduxisse veneficas anus Pelignas? ut te vel mortifero poculo à tabe ista liberarent. *Pelignas anus.*] Anus Sabinas à Peligno monte sic nominatas.

61. *Toxicum.*] Præsens venenum miscuisse, ut statim moriaris.

62. Si

Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benigna Tantalus semper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti:
Optat supremo collocare Sisyphus
In monte saxum: sed vetant leges Jovis.
Voles modo altis desilire turribus:
Modo ense pectus Norico recludere:
Frustraque vincla gutturi innectes tuo;
Fastidiosa tristis ægrimonia.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meaque terra cedet insolentia.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipse nosti curiosus, & polo

De-

62. *Si tardiora.*] Libri vetustissimi, *sed tardiora:* posita interrogationis nota post verbum *toxicum*. Nec displicet. concisa enim & abrupta oratio iratis convenit. *Si tardiora fata te votis manent?*] Si tardius, quam optas, es moriturus.

63. *Misero vita ducenda est in hoc.*] Tibi misero vita producenda est in hoc, id est, propter hoc.

64. *Novis ut usque suppetas.*] Ut semper sufficias cruciatibus, quos ego quotidie tibi novos parabo.

65. *Pelopis infidus pater.*] Multò plures ac meliores libri *Pelopis infidi*, haud dubiè rectiùs. Notior enim Pelopis primùm in Oenomaum, deinde in Myrtilum perfidia. *Infidus pater.*] Tantalus deorum arcana vulgavit, quapropter apud inferos in media rerum copia siti torquetur & fame.

66. *Egens benigna.*] Egens affluentis dapis.

67. *Obligatus aliti.*] Libri IIII. *Alite*, e pro *i*, ut sæpè veteres. *obligatus* autem pro *alligatus* more veterum dixit. *Aliti.*] Quietem optat Prometheus vulturi firmissime ligatus.

70. *Voles modò altis desilire turribus.*] Vide Ode 3. lib. I. *Modo optabis des. &c.*

71. *Norico recludere.*] Noricus ensis ponitur pro quovis ense. Vide Od. 16. lib. I.

72. *Frustraque.*] Frustra, quia non morieris.

73. *Fastidiosa tristis ægrimonia.*] Existens tristis, animi ægritudine, quæ vitam fastidit.

74. *Vectabor humeris.*] Lecticariorum autem humeris divites gestabantur, ostentandi se caussa. Turneb. l. 8. cap. 10. *Torrent. Humeris tunc ego.*] Super humeros tuos mihi inimicos ego tunc equitabo.

76. *Cereas imagines.*] Tamquam vivas imagines.

77. *Polo.*] Cœlo deducere Lunam.

18. *Vo-*

Deripere Lunam vocibus possum meis:
Possum crematos excitare mortuos,
Desiderique temperare poculum:
Plorem artis in te nil agentis exitum?

Q. HO-

78. *Vocibus possum meis.*] Carminibus meis.

79. *Crematos excitare mortuos.*] *Crematos* cùm dicit, auget artis vim, quæ non umbras tantùm ab inferis evocare posset, quod proprium Sciomantiæ est: aut cadaver aliquod elevare, quam Necyomantiam appellat Servius: (corpore enim ad id & sanguine opus est) sed etiam, crematos suscitare, quod Erichto illa apud Lucanum lib. VI. vix promittere ausit. ait enim:

Non in Tartareo latitantem poscimus antro
Assuetamque diu tenebris, modo luce fugata
Descendentem animam, primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci.

Excitare mortuos.] Excitare ab inferis.

80. *Desiderique temperare poculum.*] Idem ergo *desiderium* hìc quod amor. Petronius: *Tu desiderium, tu voluptas mea.* Græci φίλτρα vocant; quo vocabulo nostri quoque Juven. Ovid. & alii usi sunt. Tali poculo Lucretius Poëta & magnus ille Lucullus periere. *Desiderique temperare poculum.*] Amoris poculum conficere.

81. *Plorem artis.*] Lambino legendum videtur:

Plorem artis in te nullum habentis exitum.

Græca phrasi, pro caussa artis, vel ob artem, ut Virgilius:

Justitiane prius mirer, belline laborum.

Verùm omnes veteres membranæ vel *agentis*, vel *habentis*; unus etiam atque alter *valentis* legunt; atque ita quidem, ut ubi *habentis* scribitur, scribatur etiam *exitus*, in aliis *exitum*. Jam verò idem est *nihil exitus habere*, & nullum exitum: ut nil quæstus, nil gratiæ, nil lucri, nihil commodi, pro nullum quæstum, gratiam, lucrum vel commodum, & similia passim apud optimos auctores legimus. Sed quoniam & Virgilii quem modò dixi locum aliter exponit Servius, & haud dubie insolens Latinis auribus locutio est *plorare artis*, *mirari laborum*; non video quare ab altera illa lectione *nil* vel *nihil agentis exitum*, quæ pluribus exemplaribus nititur, discedere debeamus. Si enim *nihil agere* rectè dicitur, pro inanem operam sumere, sive agendo nihil proficere, cur non aliquid adjungi possit? Negat igitur Canidia artem, in omnes efficacem, adversus solum Horatium inanem atque inutilem fore. quamvis enim *plorare exitum* absolutè dicat, satis ex adjunctis apparet de sinistro exitu locutam esse. *Plorem artis in te.*] An plorem exitum artis Magicæ contra te nihil agentis, quasi nullius sit efficaciæ.

Q. HORATII FLACCI
CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani incolumitate.

PHoebe, sylvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi
Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore sacro:
Quo Sibyllini monuêre versus,
Virgines lectas, puerosque castos

Dis,

QUid sæculum, & *inde dicti* ludi sæculares, *quo tempore, quo ritu, quibusque cerimoniis celebrati à Romanis fuerint, tum veteres auctores multi, tum recentiores, Angelus Politianus, & Onuphrius Panvinus, ac Sigonius lib. 1. Emendat. diligentissimè tradidere. Inter alia observatum, ut pueri puellæque ingenui, ac patrimi, matrimi omnes carmina ac pæanas accinerent, quibus Pop. Rom. imperium diis immortalibus commendarent. Carmen sæculare fuit à Poëta compositum, ut caneretur ludis sæcularibus qui centesimo decimo quoque anno fieri solebant.*

1. *Potens Diana.*] Domina.

2. *Lucidum cœli decus.*] *Clarissima mundi lumina* Virg. Luna rore nocturno calorem Solis temperat, Sol contra humiditatem Lunæ ad generationem accendit. Hinc fruges proveniunt, hinc gignuntur omnia atque augescunt. Rectè ergo sequitur, *O colendi semper & culti*. Torr. *Lucidum cœli decus.*] Sol & Luna sunt cœli ornamenta, quorum altera diurnum, altera lumen nocturnum præbet.

4. *Tempore sacro.*] Ideo *sacro*, quia libri Sibyllini, referentibus xv. viris sacris faciundis, sic præceperant. de stato enim ludorum sæcularium tempore loquitur Horatius. *Torrent. Tempore sacro.*] Diebus festis & sæcularibus.

5. *Quo Sibyllini monuere.*] Codd. Blandini 4. habent *quod Sibyllini, &c.* Verum alia lectio clarior. Nam libri Sibyllini pro ratione sacrificii monuerunt, ut precibus aliis, ita & alio carmine Deorum laudes decantari: quare sic hunc locum & legi posse & exponi debere putarem: Date dicere hoc carmen diis Romanis quod Sibyllini versus monuere, id est, docuerunt pueros seu jusserunt à pueris cantandum esse. Verum lectoris judicio id relinquo. *Cruq. Sibyllini monuêre.*] Versuum Sibyllinorum authoritas multum valuit apud veteres Romanos, *Versus.*] Libri.

6. *Virgines lectas, puerosque castos.*] Pueri requirebantur numero ter novem prætextati, nobiles, patrimi ac matrimi, totidemque puellæ, atque ejusdem generis, qui seorsim carmina diis Urbis conservatoribus Græca Latinaque voce concinerent: sic enim Zosimus, eademque de re lib. 1. Od. xxi. & lib. iiii. Od. vi. Dii autem illis ludis præcipui Apollo & Diana, iidem, ut diximus, qui Sol & Luna, hæc menses, ille annum regens. vide lib. iiii. Od. vii. *Torrent.*

Dîs, quibus septem placuêre colles,
Dicere carmen:
Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliusque & idem
Nasceris; possis nihil urbe Roma
Visere majus.
Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithyia tuêre matres:
Sive tu Lucina probas vocari;
Seu Genitalis

Di-

Torrent. Virgines lectas.] Virgines à viro integras.

7. *Quibus septem.*] Quibus Roma placuit, septem colles suo ambitu includens. *Septem colles.*] Id est, Roma ipsa, Septicollis dicta:

Septem quæ una sibi muro circumdedit arces. Torrent.

9. *Alme Sol.*] Sol, qui omnia alis. *Curru nitido diem qui.*] Quadrigis vectus circum terram intra horas 24.

10. *Promis & celas.*] Qui diem aperis oriens, condis occidens. *Aliusque & idem.*] *Alius* videri potest, vel quia alio cotidie loco otitur, donec anni cursum peregerit; vel quia non uno semper vultu; vel quia oriens lucem, occidens tenebras fert; vel ob vicissitudinem temporum, cùm tamen unus idemque numquam ipse mutetur. Sic Veneris stella, quamvis semper eadem sit, quia tamen nunc noctem, nunc diem nuntiat, nomen mutat; & die Lucifer, noctu Hesperus appellatur. *Torr. Aliusque & idem.*] Qui alius ab hesterno videris nasci hodie, tamen idem es & semper unus.

11. *Possis nihil urbe Roma.*] Utinam possis.

12. *Visere majus.*] Nihil majus videre in hoc inferiore mundo.

13. *Aperire partus.*] *Aperire* dixit pro detegere & in lucem edere; ut Virg.

Terram inter fluctus aperit.

Benè autem de Ilithyia, *lenis aperire partus*, pro *leniter*, cùm maturi sunt, aperiens, atque producens. Vide Turneb. lib. 20. cap. 31. *Torrent.*

14. *Ilithyia, tuêre matres.*] O Diana quæ lenis es in aperiendis partubus tempestivis. vide Od. 22. lib. 3.

15. *Sive tu Lucina.*] Sive eligis vocari Lucina, quia opem fers infantibus in lucem prodeuntibus. *Probas vocari.*] Curiosè observabant veteres ut deos, si non omnibus, at saltem gratissimis nominibus invocarent. Eò igitur hæc verba spectant: ut lib. II. Sat. VI.

Matutine pater, seu Iane libentius audis.

Victorius Var. lect. lib. XIII. cap. II. *Torrent.*

16. *Seu genitalis.*] Seu mavis vocari Luna ad gignendum valens. Nam veluti Solis calor animat, sic humor Lunæ nutrit & gignit. *Genitalis.*] Lamb. & alii hic interpungunt. Ego post dictionem *Diva* interpungi malim, ut non absolutè *Dianam genitalem* nominet, sed *genitalem divam*. Et Diana quidem cur *genitalis* dicta sit, ex ipsis Poëtæ verbis facilè apparet: subjungit, *Producas sobolem*, & antè matres illi commendavit, ut taceam non solùm in edendo, sed etiam in concipiendo partu Lunam plurimum posse. Verùm major dubitatio, an certum aliquod genus deo-

rum

Diva, producas sobolem, patrumque
Prosperes decreta super jugandis
Fœminis, prolisque novæ feraci
Lege marita:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus, referatque ludos
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequenteis.
Vosque veraces cecinisse Parcæ,

Quod

rum sint ii, quos *Genitales* appellabat antiquitas, an omnes potiùs sic dici possint. Et sanè in universum, ex Philosophorum plures deos statuentium sententia, deorum simul omnium ope ac beneficio nascimur alimurque: verùm si poëtarum consuetudinem respicias, diversis diversa officia tribuentium, *Genitales* propriè dicti videntur, quos non uno in loco γενεθλίους libris de Legibus appellat Plato, nos etiam *natalitios* dicere possimus. In quibus familiam ducunt Apollo & Diana, maximè si cælestes gignendi caussas respiciamus; nam Venus genitrix tota potiùs terrestris est dea. *Torrent.*

17. *Diva producas.*] O diva, te rogamus ut producas sobolem Romanam, utque prosperes Senatus consulta super fœminis in matrimonio collocandis,& super lege maritali, quæ sit ferax prolis novæ.

18. *Jugandis Fœminis.*]Vide lib. II. Od. v. *Ferre jugum, &c.*

19. *Prolisque novæ feraci Lege marita.*] Locus nonnihil difficilis: quem ut explicemus, monendus obiter Lector, summa semper cura egisse Romanos, ut supplendis exercitibus matrimonia celebrarentur. Quare inter alia Censorum officia refert Cicero de Legibus, *Cœlibes esse prohibento.* & Gellius lib. I. cap. VI. Q. Cæcilii Metelli Numidici Censoris A. V. DCII. Orationem citat, quam ad populum habuit *De ducendis uxoribus*, seu *De prole augenda.* Porrò felici audacia, legem De maritandis ordinibus, *maritam* & *feracem novæ prolis* vocat Poëta eruditissimus, per quam scilicet nuptiæ in spem novæ Quiritium sobolis promoverentur. *Marita* enim pro *maritalis* dixit; ut & Catullus de Janua:

Postquam es projecto facta marita sene.

Torrent.

20. *Lege marita.*] Legem tulerunt Papius & Poppæus Consules de maritandis ordinibus, Augusto imperium tenente.

21. *Certus undenos decies per annos Orbis.*] Qui scribendum putant,

Certus ut denos decies per annos
Orbis & cantus,

illorum sequuntur errorem, qui centesimo quoque anno sæculares fieri solere, & hunc circulum propriè *sæculum* dici tradunt. Sed aliud ejus temporis, quo ritè servabantur, historia nos docet. De *sæculo* autem varia opinio est. qua de re egregiè Censorinus lib. De die natali, receptam Poëtæ lectionem ex XV. virorum commentariis & Augusti edictis defendens. *Torrent. Certus ut denos decies per annos Orbis.*] Precamur ut certus orbis, (id est, sæculum quod continet 100. annos) cantus referat & ludos seculares.

23. *Ter die claro, totiesque grata.*] Ter in ternis diebus totidemque noctibus.

26. *Vosque veraces cecinisse.*] Id est,

quæ

Quod semel dictum est, stabilisque rerum
Terminus servet, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecorisque tellus
Spicea donet Cererem corona:
Nutriant fœtus & aquæ salubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placidusque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas.
Roma si vestrum est opus, Iliæque
Littus Etruscum tenuêre turmæ,
Jussa pars mutare Lareis, & urbem

Sospi-

quæ veraciter canitis, ut paulò antè *lenis aperire*, pro *leniter aperiens*. Porphyrionis, ut eam refert Cruquius, verior sententia. Et *veraces Parcæ*, quod dictum est semel vos cecinisse sic futurum, utque terminus servet, oro, &c. Ille tamen paulò aliter. Lector cogitet. *Vosque veraces.*] Et vos Parcæ, quæ veraces estis in iis quæ cecinistis, jungite bona fata fatis jam transactis, & stabilis rerum terminus id servet, quod semel à vobis dictum est, nempe ut Rom. imperium permaneat in perpetuum, juxta illud Virg. *Imperium sine fine dedi, &c.*

27. *Terminus servet.*] Sic libri nostri omnes; non *servat*, ut vulgò legitur. est enim precantis. Credebant autem veteres non hominibus tantùm, sed & urbibus originis initio sua à Parcis fata dici. Sed & libri Sibyllini perpetuitatem imperii pollicebantur. Quod Termini quoque, in Capitolii fundamentis reperti, cum Jovi ipsi non concederet, augurium confirmavit. Liv. lib. I. quò Poëtam respexisse crediderim.

29. *Fertilis frugum.*] Tellus frugibus abundans & pecore.

30. *Cererem corona.*] Agricolæ Cererem corona spicea donabant, propter frugum ubertatem.

32. *Et Jovis auræ.*] Aër salubris.

33. *Conditio mitis, &c.*] Libri tres pervetusti *cælo* legunt pro *telo*: quod quid sit nescio. Rituale fortassis vocabulum fuit, pro componere ac temperare cælum. Nam quod Apollini arcum simul ac citharam tribuit antiquitas, id ad cæli, quod ille regit, temperiem atque intemperiem referendum est, ut lib. II. Od.x. diximus. *Torr. Condito mitis.*] Recondito telo & è manibus tuis abjecto.

35. *Bicornis audi.*] Luna præsertim triduana, bicornis apparet.

37. *Roma si vestrum.*] Idcirco Romam opus Apollinis dicunt, quia Æneas cum suis, Apollinis responsa sequutus, sedes in Italia novas collocavit. *Iliæque.*] Sic *matres Iliæ* pro *Iliacæ*, *Ilia tellus*, apud Virgilium. *Iliæque turmæ.*] Trojanæ turmæ, littus Tiberinum tenuere.

38. *Littus Etruscum.*] Sic *Thusco denatat alveo.* Tiberis enim in Etruria ortus, ipse Thuscus, etiam litori nomen dedit: nam alioqui in Latium primo venere Trojani.

39. *Jussa pars.*] *Pars* dicit. nam

Sospite cursu:
Cui per ardentem sine fraude Trojam
Castus Æneas patriæ superstes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis:
Dî probos mores docili juventæ,
Dî senectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.
Quique vos bobus veneratur albis,

Cla-

Trojanorum alii sub Ænea in Latium, alii sub Antenore in Illyrium ac Venetiam penetrarunt. *Jussa pars.*] Jussa ab Apolline.

40. *Sospite cursu.*] Salvo cursu: Nam salvi quidem in Italiam pervenerunt Trojani cum Ænea: sed non semper secundis ventis, nec secundo cursu usi sunt. Per *cursum* navigationem intelligit. *Lambin. Sospite cursu.*] Salvo cursu & secundis velis.

41. *Cui per ardentem*] Turmæ Trojanæ. *Sine fraude, &c.*] Sine noxia, sine damno flammæ. *Castum* autem dum vocat Æneam, non tam pudicitiæ quam religionis eum caussa laudat Horatius. *Sine fraude.*] Sine vitæ noxa: impunè.

42. *Patriæ superstes.*] Existens incolumis, patria sua incensa.

43. *Liberum munivit.*] Iter tutum. (*Flammam inter & hostes*, Virg.)

44. *Relictis.*] Suis Trojanis (quos secum in Italiam adduxit) daturus plura quam in patria amissa reliquerant.

45. *Docili juventæ.*] *Pravi docilem* vocat lib. II. Sat. II. Qualis cum fere sit natura juvenum, in malum prona, bene optat probis moribus eam emendari. Et eleganti epitheto *docilem juventutem, placidamque senectutem* vocat. Juvenes enim ætatis suæ vigore, atque impetu quodam, magnaque rerum novarum cupiditate, & multa & varia discunt: in senibus vero cum natura placidi sint & lenes, contra evenit. Lamb. hîc *juventæ* interpretatur pro *juvenibus*, meo tamen judicio *juventa* hic potius ætatem ipsam significat, ex Nonii sententia. *Juventus* juvenes, *Juventa* ætas ipsa, *Juvenilitas* quod ὁμιλὼ vel πάθο vocant Græci. Sic lib. III. Od. XIIII.

Non ego hæc ferrem calidus juventa.

Juventæ.] Juvenibus ad discendum aptis.

47. *Romulæ genti.*] Romanæ genti date divitias, & liberos & omnem imperii majestatem.

49. *Quique vos, &c.*] Multo plures codices *quæque*; & in uno adscriptum, *Scilicet gens.* Sed melius vetus interpres: *Quæcumque, seu quamcumque rem vos precatur Clarus A. V. s. vos Dii facite ut impetret.* Sic ille, *venerari* pro venerando poscere exponens. Præclare. non tantum enim *quæque* legendum esse demonstrat, sed *impetret* etiam pro *imperet.* quod in tribus M. S. inveni, nec in paucioribus Pulmannus & Cruquius. Germana igitur lectio est:

Quæque vos bubus veneratur albis
Clarus Anchisæ Venerisque sanguis
Impetret. ——

Superest ut verbo *venerari* sic usos esse veteres probemus. Nec longè eundum, occurrit enim Horat. lib. II. Sat. II.

Et venerata Ceres, uti culmo surgeret alto,

Qui-

Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet bellante prior; jacentem
Lenis in hostem.
Jam mari, terraque manus potenteis
Medus, Albanasque timet secureis;
Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, & Indi:
Jam fides, & pax, & honor, pudorque
Priscus; & neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.
Augur, & fulgente decorus arcu
Phœ-

Quique vos, &c.] Clarus sanguis, id est, gens Romana, posteritas Anchisæ & Veneris. *Albis.*] Quia Apollo & Diana lucidi sunt, albæ victimæ iis conveniunt.

50. *Venerisque sanguis.*] Sic Epistola de Arte;

—— *Vos ô*
Pompilius sanguis. ——

Quodque huic loco magis convenit, lib. IIII. Od. xv.

Trojamque, & Anchisen & almæ
Progeniem Veneris canamus.

Progeniem dicit quod hîc *sanguinem*. Torrent.

51. *Bellante prior.*] Superior hoste bellum inferente.

52. *Lenis in hostem.*] Misericors in hostem devictum.

53. *Manus potentes.*] Potentiam Romanam.

54. *Albanasque timet secures.*] Roma Albanorum veluti colonia erat. quamquam Albam parentem suam ipsa sustulit ac suo corpori inseruit. Inde *Albanas* pro Romanis dixit. nam alioqui fasces, ut & cætera imperii decora atque insignia, ab Etruscis Romam venere. *Torr. Albanas secureis.*] Magistratus Romanos, dictos Albanos à monte Albano in Italia.

55. *Responsa petunt.*] Præcepta Romanorum expectant, vel ab Augusto amicitiam petunt.

56. *Superbi Nuper, & Indi.*] Mallem *Superbi Nuper & Indi.* fortes enim & simplices Scythæ; imbelles & arrogantes Indi. Virg.

Imbellem avertis Romanis arcibus Indum. Torrent.

58. *Et neglecta redire virtus.*] Virtus superiori tempore ab hominibus neglecta, non dubitat nunc redire. *Redire virtus.*] Id est, nunc homines virtutem & superiora illa fidem, justitiam, pacem, &c. quæ antea neglexerunt, & è terris expulerunt, colere & amplecti incipiunt: *Lambin.*

60. *Copia cornu.*] Omnium rerum ubertas. vide Od. 17. lib. 1.

61. *Augur.*] Artes eximias quatuor Apollini acceptas tulit antiquitas, Divinationem, in qua etiam augurium, Romanis præcipue cultum; unde augur Apollo dictus à Virg. IIII. Æneid. Sagittandi peritiam, unde varia illi cognomina: Musicam, unde μουσηγέτης appellatus: Medicinam, unde medici nomen adeptus. Poëta has artes quatuor totidem versibus complectitur. *Torrent. Augur.*] Divinus Apollo, qui à Jove vaticinationem habuit. *Decorus arcu.*]

Q. HORATII FLACCI
SERMONUM
SIVE
SATYRARUM
LIBER PRIMUS.

Argumentum Satyræ primæ.

Invehitur primùm in pravam hominum consuetudinem, qua fit, ut nunquam sua sorte sint contenti, nec in suo vitæ instituto sibi placeant, sed alienum suo anteferant, & suæ conditionis semper eos pœniteat. Deinde avaritiam, capta ex hoc sermone occasione, insectatur.

QUI fit, *Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem*

Seu

HÆc *altera est operum Horatii pars, priori & argumento, & carminis lege, & stylo arte multùm dissimilis. tota enim humilis atque submissa, & quodammodo pedestris est. Meritò igitur illas* Odas *sive* Carmina, *hos* Sermones *appellamus. Eximia verò Poëtæ nostri laus, in utroque scribendi genere sic excelluisse, ut in Odis vincat omnes; in Sermonibus nulli cedat.* Sermones *autem cùm dicimus, Epistolas etiam, atque adeò illam quoque quæ ad Pisones inscribitur, comprehendimus. Quamquam enim hæ majore cura ac diligentia conscriptæ sunt, hoc ad rem potiùs, quam tractat, referendum est, nam in numeris aut nulla, aut exigua sanè differentia est. Otiosa etiam de librorum ordine disputatio est: nam ut occasio ferebat, sic Poëta nunc* Odam *aliquam, nunc* Sermonem *composuit; quod ex historiis, quas modò hìc, modò illic attingit, facilè constat.* Satyræ, *nomen vel à lance vel à lege Satyra nomen desumi malunt. Ac satis constat* Satyræ *sive* Saturæ *nomen sic usurpari solere, ut mixtura quædam varia atque inordinata rerum, eo significaretur. Sed nos Satyrorum dicacitati, Satyræ nostræ nomen acceptum referamus. unde* ἄνθρωποι Σατυρικοὶ τοῖς βίοις, *dicti Græcis, qui Satyrorum more, pari licentia & loquerentur & viverent. vid. Florid. lib. 1. Succis. cap. 15. & lib. 3. cap.* 8. Torrent.

1. *Qui fit Mæcenas.*] Quærens Horatius cur nemo sua sorte contentus, rem quidem ita se habere multis exemplis ostendit, propositam tamen quæstionem apertè non dissolvit; indicat tantùm hujus animi ægritudinis caussam esse avaritiam, latè, ut ego quidem arbitror, accepto *Avaritiæ* vocabulo. Neque enim pecuniæ tantùm avidi sumus, sed in suo quisque vitæ genere, ut sibi benè sit efficere studens, illis quibus meliùs esse putat, invidet tamquam felicioribus, ideoque præsentibus numquam acquiescit. Unde labor & molestia, non quòd susceptæ vitæ prorsus pœniteat (assueta enim non facilè relinquimus) sed quia dum alios intuemut, more humano, nostri, quod inquit Comicus, nosmet pœnitet. De hac igitur morositate ac tædio quodam sui (δυσαρέστησιν appellant Græci) hoc

Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa
Contentus vivat? laudet diversa sequenteis?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contra, mercator, navim jactantibus Austris,
Militia est potior. quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

Ille,

Sermone agit Horatius. *Torr.* *Qui fit.*] Quomodo fit? *Sortem.*] Vitæ professionem.

2. *Seu ratio dederit.*] In ratione indicium atque delectus est. Quod igitur ea duce vitæ studium sequimur, hoc ab illa propositum delatumque assensu nostro amplectimur; at qui nullo ordine aut deliberatione ducuntur, hi, quod ex occasione rapiunt, à fortuna temere objectum tenent. Vetus autem interpres Poëtam ad Stoïcos atque Epicureos respicere existimat, quorum illi omnia fatali quadam ratione fieri volunt; hi casu ac fortuito, quæ mihi sententia non displicet. Et Lambino quidem hoc loco assentior, ut *fors* legamus. sicut & lib. I. Od. XI.

Quem fors dierum cumque dabit, lucro
Appone; scilicet diem.

Turneb. lib. 26. cap. 15. *Torrent.* *Ratio dederit.*] Ratio quæ certo consilio, judicioque dirigitur. *Fors objecerit.*] Deus aliquis aut Fortuna. *Illa.*] Illa sorte.

3. *Laudet diversa.*] Hæc vitæ conditio tædiosa, quam ex sensu mali alicujus à nobis apprehensi volumus omnes cum alio commutatam, ex eo fonte dimanat, quod & aliena mala leviora existimemus, & nostram cum felicioribus vitam conferamus. *Cruquius.* Plutarchus in lib. *περὶ εὐθυμίας* ostendit, multum valere ad animi tranquillitatem, seipsum & sua inspicere; sin minus, at certe se inferiores spectare, & non imitari vulgus hominum, qui se cum præstantioribus comparant. *Lambin.* *Diversa sequentes.*] Dissimilia vivendi studia sequentes.

4. *Gravis annis.*] Senex miles.

5. *Jam fractus membra.*] Habens membra militari labore fracta.

7. *Quid enim?*] Militia est potior, inquit Mercator, *Quid enim?* id est, quid contrà dici possit, quamobrem ita non sit? *concurritur, &c.* Sunt qui legi malint, *Quid ni?* scilicet sit potior? *Lambin.* *Quid enim.*] Quare non. *Concurritur.*] Concurritur à militibus in pugna.

8. *Horæ momento.*] In puncto temporis. *Cita mors.*] Sic nostri codd. omnes. Lamb. *aut cita mors.* Torrent.

10. *Sub galli cantum.*] E veteri Romanorum consuetudine loquitur, de qua Epistola ad Augustum:

Romæ dulce diu fuit, & solenne, reclusa
Mane domo vigilare, clienti promere jura.

Gallos autem tamquam nocturnos quosdam vigiles, ut pulcerrimè inquit Plin. lib. x. c. XXI. excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit, nec Solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu. Quare Græcis quoque *ἀλέκτωρ* dictus, *διὰ τὸ ἐγείρειν ἡμᾶς ἐκ τοῦ λέκτρου*, *quòd lecto nos excitet.* Torrent. *Sub Galli cantum.*] Ante galli can-

Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem eſt,
Solos feliceis viventeis clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeo ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. ne te morer, audi,
Quo rem deducam. ſiquis deus, En ego, dicat,
Jam faciam, quod vultis. eris tu, qui modo miles,
Mercator: tu conſultus modo, ruſticus. hinc vos,
Vos hinc, mutatis diſcedite partibus. eia
Quid

cantum. *Conſultor ubi oſtia.*] Conſultor eſt, qui diſcit & Juriſconſultum conſulit. Angl. *a Client.*

11. *Ille.*] Agricola. *Datis vadibus.*] *Vades*, unde *vadari*, & *vadimonium*, ſponſores dicti, propriè quidem in re capitali, teſte Feſto, ſed uſu obtinuit, ut in re civili quoque dicerentur. Quos & *prædes* appellabant, maximè qui populo, & in publicum ſe, magiſtratu interrogante, obligabant. Quo facto dicta *prædia* ipſorum bona, & hinc *jus prædiatorium, prædiatoreſque*, qui in eo verſabantur, ut ergò *prædes* à præſtando dicti, ſic appellati *vades*, quòd qui eos dederant vadendi ſeu diſcedendi haberent poteſtatem, donec ſiſtendi ſe judicio præſtitutus adeſſet dies. Quem ſi præteriſſent, ea erat deſerti ſive non obiti vadimonii adverſus contumaces pœna, ut in ipſorum bona mitterentur hi, quibus vadimonio ſe obſtrinxerant. Magna igitur res propter quem vadimonia vel à reo deſererentur, vel à judice differrentur. *Torrentius. Vadibus qui rure extractus.*] Sponſoribus datis: Ang. *having put in pledges.*

13. *Cætera de genere hoc (adeò ſunt multa)*] Cæteri ſunt tam multi qui per inconſtantiam diverſa laudant, ut delaſſare valeant, &c.

14. *Fabium.*] Quis loquax iſte Fabius fuerit non ſatis conſtat. Vetus interpres Narbonenſem facit, ex equeſtri ordine, Pompejanarum partium, qui de Stoïca ſecta libros aliquot ſcripſerit, ac graviter cum Horatio contenderit. Quinctilianus lib. VI. cap. III. Fabii cujuſdam Maximi meminit, qui Auguſti congiariorum exiguitatem accuſans, heminaria eſſe dicebat: hujus fortaſſe dicacitas, quemadmodum & Labeonis, Poëtam offendit, in Auguſti gratiam. *Torr. Fabium, ne te morer.*] Clamoſum cauſidicum, vel, Philoſophum quendam qui libros aliquos conſcripſerat ſatis verboſos. *Audi Quò rem deducam.*] Attentum reddit Lectorem, demonſtraturus, non natura ac certa aliqua ratione, ſed moroſitatis vitio fieri, ut nemo ferè præſentibus acquieſcat. *Torr.*

17. *Tu, conſultus modò, ruſticus.*] Tu modò Juriſconſultus, eris ruſticus. *Hinc vos.*] Abite.

18. *Hinc vos, Vos hinc.*] Hæc omnia, quod fefellit interpretes è ſcena deſumpta ſunt, in qua dantur partes & mutantur. Partes dat qui alii in dramate primas, alii ſecundas tribuit. Quod Comici dicunt, *dare partes*, περιτιθέναι πρόσωπον dixit Bion. Bion autem, Deum Poëtam dicebat, hiſtriones vero homines. Hunc Poëtam, aliis primas, aliis ſecundas imponere. Hominis vero eſſe, non mutare partes, verum datas ſuſtinere fortiter. Quod quidem raro evenire; unumquemque enim partium ſuarum pœnitere. Ea eſt humanæ mentis inconſtantia ac levitas. Nemo ſorte ſua eſt contentus. Et tamen, ſi quis Deus partes ſingulorum, tanquam in ſcena, mutaret ſubito, has quoque recuſaret quiſque. *Heinſius. Mutatis partibus.*] Conditionibus vitæ mutatis.

19. *Quid*

Quid statis? nolint. atqui licet esse beatis.
Quid causæ est, merito quin illis Jupiter ambas
Iratus buccas inflet, neque se fore posthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Præterea, ne sic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? ut pueris olim dant crustula blandi
Doctores, elementa velint ut discere prima.
Sed tamen amoto quæramus seria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo, miles, nautæque per omne
Audaces mare qui currunt; hac mente laborem

Sese

19. *Quid statis?*] Cur non discedi-tis? *Nolint.*] Sic sine ulla dubitatione legendum, pendente è superioribus sententia: ait enim: si quis deus dicat, jam quod vultis faciam, nolint. Turneb. lib. 6. cap. 25. *Atqui licet esse beatis.*] Sic 1. Sat. 11. *Munifico esse licet.* Pulmannus. *Nolint. atqui licet esse beatis.*] Non possunt: nec æquum eos velle.

21. *Buccas inflet.*] Et Græci quidem *φυσᾶν τὰς γνάθους*, quod nos *inflare buccas* dicimus, de hominibus superbis atque arrogantibus usurpant. Unde & *φυσίγναθοι* dicti, qui eo morbo laborant: Horatius verò præ ira atque indignatione Iovem hoc facientem inducit. *Torrent. Buccas inflet, neque se.*] Quin Jupiter irascatur.

22. *Votis ut præbeat aurem.*] Ut eorum vota audiat.

23. *Ut qui jocularia.*] Ut qui res joculares & ludicras percurrit.

24. *Ridentem dicere verum.*] Id nemo meliùs dexteriusque Horatio præstitit, atque hac vel præcipua virtute ceteros omnes in Satyra antecellit. notum enim illud Persii:

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit. ——

Turneb. lib. 12. cap. 3. *Torrent. Ridentem dicere verum.*] Ridere & verum dicere quid vetat.

25. *Olim.*] Interdum. *Crustula.*] Placentulas.

27. *Sed tamen.*] Otiosa hæc duo sunt verba, si sententiam attendas: sed ita solent uti veteres, cùm sensum longiore aliqua periodo distractum revocant, ut ante Lamb. Turnebus annoravit lib. XII. cap. III. Demonstrat autem deinceps Horat. fontem ejus, quod describit, mali esse avaritiam; dum nemini tam benè est, ut non optet esse meliùs. In quo omnes fallimur: *Amisso* autem pro *omisso* legitur in optimo codice. *Torrent.*

28. *Ille gravem duro.*] Hic quasi basim jacere incipit futuræ conclusionis hujus ἐπιχειρήματος, nimirum omnes quidem sequi diversa studia, sed ad eandem collimare finem ultimam, puta avaritiam. *Cruquius. Ille gravem duro.*] Agricola.

29. *Perfidus hic caupo, &c.*] Caupo, qui multa perfidè perquisivit. Turneb. lib. 12. cap. 3.

30. *Audaces mare qui currunt.*] Et *cursum* de navigatione dici, & *audax* proprium esse nautæ epithetum, notavimus

Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
Ajunt, cum sibi sint congesta cibaria. sicut
Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
Ore trahit quodcunque potest, atque addit acervo,
Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
Non usquam prorepit, & illis utitur ante
Quæsitis patiens. quum te neque fervidus æstus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum:

Nil

vimus lib. I. Od. XXVIII. *Torrent. Hac mente.*] In hunc finem.

31. *Senes ut in otia.*] Ut senes otiosam vitam traducant. *Ut in otia tuta, &c.*] Egregius avaritiæ prætextus, ab otio & quiete senili, iis hominibus ferè perpetuus, qui sordido quæstu rem faciunt, quem prætexunt inopi senectæ: ita fit ut neque juvenes neque senes beatè vitam transigant. *Cruquius.*

32. *Cibaria.*] Alimenta collecta. *Sicut Parvula.*]

— *Metuens inopi formica senectæ.*

Et *parvula* quidem *formica*, sed nulli animalium neque laboris assiduitate, neque viribus pro corporis portione, neque cura, neque memoria, neque præscientia cedit. Atque adeò Sacræ etiam literæ pigros ac desides ad formicam rejiciunt, ut ejus exemplo meliores fiant; Venusta igitur antithesis, *Parvula, sed magni exemplum formica laboris.* qualis Virgiliana de apibus;

Ingentes animos angusto in corpore versant. Torrent.

35. *Haud ignara ac non incauta futuri.*] Rectè. quid enim hiemen, pluviasque ac tempestatem præsensisse profuerit, nisi cautionem adhibeat, ut adversus injuriam sese tueatur? Elegans de Formica & Cicada Æsopi fabula. *Torrent. Futuri.*] Non incauta hyemis futuræ.

36. *Quæ simul inversum.*] Hæc ut à Poëta pronuntiata accipio. Quibus cum ab avaro propositum exemplum initio confirmare videatur, mox quantum inter ipsum & formicam discrimen sit, ostendit. Illa, eo quod satis sit, contenta, quæsitis utitur; avarus quærit semper, & numquam utitur. *Inversum* autem *annum* dicit, quòd mense Januario, quo Sol ingreditur Aquarium, tempestatesque ac pluviæ concitantur, jam annus in se redierit. Juven.

Et cùm se verterit annus.

Turneb. lib. 12. cap. 3. & lib. 19. cap. 29. *Torrent. Simul inversum contristat.*] Simul atque hyems advenerit. *Aquarius annum.*] Aquarius tristem facit annum pluviis & frigore. Sol Aquarium ingreditur 17. Kalend. Febr.

37. *Prorepit: & illis utitur.*] Foras non repit. *Antè.*] Utitur æstivo tempore acquisitis.

38. *Patiens.*] Tres codd. nostri M. S. *sapiens*; sed multò plures ac meliores, *patiens.* Quod cur Lamb. emoverit nescio, mihi certe magis probatur. Nam sapiens quidem formica, & insipiens omnis avarus: sed Poëta nunc hoc non agit, quin potiùs formicæ tolerantiam commendans, avaro objicit, quòd impatiens, atque, ut alibi ait, *indocilis pauperiem pati*, numquam à lucri studiis conquiescit. *Torrent.*

39. *Dimoveat lucro.*] Cessare faciat à lucro.

40. *Dum*

Nil obstet tibi, dum ne sit te ditior alter.
Quid juvat immensum te argenti pondus & auri
Furtim defossa timidum deponere terra?
Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
At ni id fit, quid habet pulcri constructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum;
Non tuus hoc capiet venter plus, quam meus: ut si
Reticulum panis venaleis inter onusto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quam
Qui nil portarit. vel dic, quid referat intra
Naturæ fineis viventi, jugera centum, an
Mille aret? at suave est ex magno tollere acervo,
Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquas,

Cur

40. *Dum ne sit te ditior.*] Donec non sit alius te ditior.

42. *Defossa.*] Æque usitatum est *defodere* scrobem, terram, vineam, pro fodere; ac *defodere* aurum, argentum, thesaurum, pro fodiendo recondere. *Torrent.* *Defossa.*] In terra altius fossa. *Timidum deponere.*] Timentem uti pecuniis, ne amittas.

43. *Quod si comminuas.*] Responsio est, avari, ut sequens versus, Poëtæ refellentis id quod avaris semper in ore est, omne usu perire peculium, cui nihil accrescat. Quare congregant semper, erogant numquam; quasi verò fructus pecuniæ non in solo usu sit. Sed rectè Mimographus;

Tam deest avaro quod habet, quàm quod non habet.

Torrent. *Ad assem.*] Ad nummum unum, fere ad nihilum.

44. *At ni id fit.*] Horatii replicatio. Nisi aurum tuum minuatur, &c. *Quid habet pulchri.*] Τὸ *pulchrum*, hic est, bonum, utile: usu namque splendescit pecunia. *Cruquius.*

45. *Triverit area centum.*] Quamvis area tua triverit, (id est, per trituram reddiderit) centum frumenti medimnorum millia.

46. *Hoc capiet venter.*] Non ex hoc, non ideo. *Plus quam meus.*] Quamvis non multa possideam.

47. *Reticulum panis.*] *Panarium* vocat Varro, ἀρτοφόρον Græci. Nota autem Æsopi inter conservos panariam, gestandi in itinere provinciam deposcentis historia, quòd onus vescendo in dies sublevaretur. Hanc consuetudinem hîc respicit Horatius, ut unus aliquis portaret omnium dimensum, nihilo plus accepturus reliquis. *Torrent.* *Reticulum panis.*] Sacculum ad panem gerendum retis in modum factum. *Venaleis inter.*] Inter venalitios servos. *Onusto.*] Optimi Codd. *honusto.* Torrent.

49. *Vel dic, quid referat.*] Responde ô avare: quid proficiat homini paucis contento? *Intra naturæ fines.*] Epicuri dictum refert Seneca Epist. XVI. *Si ad naturam vives, numquam eris pauper; si ad opiniones, numquam eris dives.* Torrent.

50. *Jugera.*] Agri jugera.

51. *At suave.*] Avari responsio. *Tollere.*] Sumere.

52. *Dum ex parvo.*] Poëta iterum interrogat avarum. Est quasi dialogus inter

Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris?
Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urna,
Vel cyatho: & dicas, Magno de flumine mallem,
Quam ex hoc fonticulo tantundem sumere. eo fit,
Plenior ut si quos delectet copia justo,
Cum ripa simul avulsos ferat Aufidus acer.
At qui tantuli eget, quanto est opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falso,
Nil satis est, inquit: quia tanti, quantum habeas, sis.

Quid

ter duos. *Haurire relinquas.*] Sumere concedas.

53. *Cumeris.*] *Granaria*, divitum horrea, tenuiorum *cumeros* opponit. Sed Varro, *cumerum* quoque dici affirmat; proptie id, quod ad alterius similitudinem in nuptiis à puero patrimo ac matrimo, quem *Camillum* vocabant, gestabatur, in eoque vel sponsæ utensilia, vel panis, ut volunt alii, vel aliud quippiam secreto. *Torrent.* *Cumeris.*] Vasis fictilibus, aut vimineis, in quibus frumentum reponere solebant. *Granaria.*] Horrea.

54. *Ut tibi.*] Exempli causa. *Liquidi non amplius urna.*] Ut ὑγρὸν Græci, sic *liquidum* Latini, tamquam genus, pro quocumque humore ac re fluida usurpant. Horat. pro aqua usus est, quod P. Victorius Var. lect. lib. xxIII. c. xx. observavit. Sed & hoc notandum, *urnam* hoc loco, uti & *cyathum* certam esse mensuram, qua in metiendis liquidis utebantur. *Torrent.* *Liquidi urna.*] Liquoris vel aquæ urna.

55. *Et dicas.*] Mallem abesse particulam, &, ut in duobus manuscriptis. *Torr.*

56. *Eo fit, Plenior, &c.*] Ex eo fit, ut si quos uberior aquæ copia, quam par sit, delectet, & idcirco malint è flumine bibere, quam ex fonte, Aufidus rapidus sæpe eos una cum ripa abreptos auferat. allegoria est, per quam significat, sæpe evenire, ut, qui mediocribus facultatibus non contenti ampliores desiderant, in maximas calamitates incidant, aut interitum sibi aut pestem arcessant. *Lambin.* *Eo fiet.*] Ex eo fit.

57. *Copia justo.*] Sic libri nostri omnes. Turnebus lib. II. cap. 23. *Copia cornu* se in antiquis membranis repperisse testatur. *Torr.* *Justo.*] Quam par sit.

58. *Cum ripa.*] Optimus cod. non inamœna quadam novitate legit:

Cum simul avulsis ripa, &c.

Avulsos ferat Aufidus.] Abreptos auferat Aufidus, Apuliæ fluvius.

59. *Qui tantuli eget.*] Legitur etiam *tantulo.* Sensus est, qui eo se non egere existimat, quo carere possit. Qua de re præclarè Epicurus: voluit enim ad beatè vivendum nos nostro ante omnia judicio beatos, videri. *Si cui*, inquiens, teste Annæo Seneca, *sua bona non videntur amplissima, licet totius mundi dominus sit, tamen miser est.* *Quanto est opus.*] Quantum naturæ necessitas postulat.

61. *Bona pars.*] Major pars. *Cupidine falso.*] Vitiosa cupiditate.

62. *Nil satis est.*] Tale illud:

Quantum quisque sua nummorum servat in arca,
Tantum habet & fidei.

& antiqui Poëtæ apud Senecam versiculus Epist. cxvI.

Ubi-

Quid facias illi? jubeas miserum esse libenter,
Quatenus id facit. ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic solitus: Populus me sibilat: at, mihi plaudo
Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arca.
Tantalus à labris sitiens fugientia captat
Flumina. quid rides? mutato nomine de te
Fabula narratur. congestis undique saccis

In-

Ubique tanti quisque quantum habuit fuit.
Vide Victorium Var. lect. XXIII. c. X. *Torrent. Quia tanti.*] Quia tantus tibi defertur honos, quantum habeas, id est, pro divitiarum magnitudine.

63. *Illi.*] Qui in tali sententia est constitutus. *Jubeas.*] Hunc locum vetusta quædam exemplaria sic legunt, & distinguunt:

—— *Jubeas miserum esse, libenter*
Quatinus id facit.

ut sit sententia; Non valere hunc, neque rem bene gerere, sed miserum esse jube: quoniam libenter id agit ut miser sit, postquam tot rationibus non commovetur. *Quatinus* itaque pro *quoniam* exponemus. Turneb. lib. 12. cap. 3. *Torrent. Jubeas miser.*] Permitte ut sit miser, animo æquo miseriam suam ferens.

64. *Quatenus id facit.*] Quamdiu id facit. *Ut quidam.*] Timonem illum μισάνθρωπον significari volunt interpretes; sed male. Minimè enim aut sordidus aut avarus ille Timon, si Diogeni Laërtio credimus. Cujus etiam pulcerrima illa sententia commemoratur apud Stobæum, Στοιχεῖα τῶν κακῶν εἶναι ἀπληστίαν καὶ φιλοδοξίαν. *Elementa esse malorum omnium insatietatem & ambitionem.* Seneca lib. II. de Benefic. de Cn. Lentulo Augure: *Hic*, inquit, *maximum divitiarum exemplum, quater millies H-S. suum vidit. proprie dixi. nihil enim amplius quam vidit.* Hunc itaque notare potuit Horat. fuit enim princeps tunc pæne civitatis. At Poëta ipsum Athenis constituit, ut callidius irrideret tale divitiarum manicipium. *Torrent. Quidam.*] Timon μισάνθρωπος, pecunia tamen sua gaudens.

65. *Voces.*] Obloquia populi.

66. *Sibilat, &c.*] Philargirus enim iste, populi exsibilatione contempta, ipse sibi applaudebat domi; miser, quia stultus & insanus. *Torrent. Sibilat.*] Homines gratiosos theatrum ingredientes, populus plausu excipiebat; malos vero exsibilabat.

68. *Tantalus.*] De Tantalo Petronius,
Nec bibit inter aquas, nec poma patentia carpit
Tantalus infelix quem sua fata premunt.
Divitis hæc magni facies erit, omnia late
Qui tenet, & sicco concoquit ore famem. Torrent.

Tantalus à labris.] Tantalus sitiens captat labris fugientia.

69. *Quid rides?*] O avare cur rides? *De te.*] Qui rebus omnibus abundas, nec tamen iis uteris.

70. *Congestis undique saccis.*] Sic Virgilius:

—— *Defossoque incubat auro,*
Saccos etiam *undique congestos*, quovis modo per fas ac nefas impletos intelligo. Et de *saccis* quidem vinariis alibi diximus: hic numarios significat, uti & lib. II. Sat. III.

—— *Mensam poni jubet, atque*
Effundi saccos nummorum.

Unde

Indormis inhians, & tanquam parcere sacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Nescis quo valeat nummus? quem præbeat usum?
Panis ematur, olus, vini sextarius: adde
Queis humana sibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque, diesque
Formidare malos fures, incendia, servos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus esse bonorum.
At si condoluit tentatum frigore corpus,

Aut

Unde *sacculus* pro marsupio. Suidas etiam σακκίλλιον, inquit, βαλάντιον, μαρσύπιον ἐξ οὗ καὶ σακκιλλιάριος. Torrent. *Saccis.*] Saccis pecuniarum plenis.

71. *Inhians.*] Semper cupiens, etiamsi tot rebus abundes. *Lambin. Inhians.*] Timens ne per fraudem sacci evacuatentur. *Parcere sacris.*] Sic lib. II. Sat. III.

—— *Metuensque velut contingere sacrum.* *Sacra* autem appellant Jcti quæ publice sunt consecrata, vel à principe, vel ab eo cui princeps dederit potestatem. Deo igitur semel dedicata, & extra commercium posita, in nullius hominis sunt potestate. *Torrent. Sacris.*] Sacris nil adimi vetat religio.

72. *Tabellis.*] Intuendo, non fruendo pecuniis.

73. *Quo valeat.*] Sic & libri nostri omnes magno consensu, non *quid*, ut in vulgatis. *Torrent. Quo valeat nummus?*] Nescis ad quid valeat nummus?

74 *Olus.*] *Holus* habent duo antiquissimi, ut *honus*, & *honustus*. *Vini sextarius.*] De Tacito imperatore sic Flavius Vopiscus; *Ipse fuit vitæ parcissimæ, ita ut sextarium vini tota die numquam potaverit, sæpe intra heminam.* Continebat autem *amphora* urnas duas, congios octo, sextarios duodequinquaginta, *sextarius* verò cyathos XII. quos una hausisse cœna honeste bibenti satis erat. *Torrent.*

75. *Queis humana.*] Quibus natura humana sine dolore carere non possit.

76. *An vigilare metu exanimem.*] Versus pulcerrimi. Meritoque Iuven.

—— *Misera est magni custodia census.* Recte etiam in proverbiis celebratur Aristophanis illud, δειλότατον ἔσθ' ὁ πλοῦτος, *timidissima res divitiæ*; ob tot nimirum insidias, quarum caussa pallere aurum non infacetè quidam dixerit. *Torrent. An vigilare.*] Avari hæc omnia patiuntur. Ergo sunt pauperrimi quoad bonorum usum.

78. *Ne te compilent.*] Ne fugituri tua furentur. *Compilent.*] Bene de hoc vocabulo Pedianus Verr. III. *Compilare* est pilos convellere; & sic fraudare furto, ut ne pili quidem in spoliati corpore relinquantur. *Torrent. Hoc juvat?*] Hoccine delectat? nempe timere & semper esse solicitum.

79. *Pauperrimus esse bonorum.*] *Bona* inde dicta quod beant, seu beatos faciunt, ut ait Ulpianus. Quod si ita est, bona dici nequeunt quæ plus incommodi quam commodi secum ferant. Carere igitur quam habere sit satius. Neque ex sermone vulgi beatum pro divite dicere possimus eum, qui tam misere & infeliciter beatus sit. *Torrent. Pauperrimus.*] Ego optarem carere his bonis, quorum custodia me eruciat.

80. *Tentatum frigore corpus.*] Corpus

 male

Aut alius casus lecto te affixit; habes qui
Aßideat: fomenta paret: medicum roget, ut te
Suscitet, ac reddat natis, carisque propinquis.
Non uxor salvum te vult: non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.
Miraris, cum tu argento post omnia ponas,
Si nemo præstet, quem non merearis, amorem?
At si cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos;
Infelix operam perdas, ut si quis asellum
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique sit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus, & finire laborem
Incipias; parto quod avebas: nec facias quod

Umi-

male affectum morbo, ex frigore contracto.

81. *Aut alius.*] Aut alius morbus ad lectum te dejecit. *Affixit.*] Cruquius dicit omnes Codices habere *affixit*, præter Tonſ. qui habet *affixit*. *Habes qui.*] Ironicè hæc sunt intelligenda.

82. *Aßideat.*] Qui prope lectum tuum sedeat.

83. *Suscitet.*] E lecto suscitet. *Ac reddat natis.*] Et te sanum reddat.

84. *Non uxor.*] Invitis enim omnibus eum vivere necesse est, qui, cum prodesse plurimis possit, prodest nemini. Amamus quippe eos per quos nobis bene est. At avarus non nisi moriens hoc præstare possit. Mori itaque eum optant omnes, cujus mors heredis quodammodo vita sit. *Torrent. Non uxor salvum.*] O avare, tu omnibus adeo es odiosus, ut nemo te salvum esse velit.

86. *Miraris.*]Miraris te omnibus esse invisum. *Quum tu.*]Cum tu omnia minoris facias quam pecuniam.

88. *At si cognatos.*] *An* pro *At* habent aliquot libri veteres, cum interrogatione in fine quarti versus, ante verbum *Denique*. Quæ lectio mihi placet; ut avarum roget an operam perdi existimet, si forte cognatos nullo suo labore à natura datos bene merendo sibi retineat, atque amicos servet; haud aliter quam si quis asellum parere frenis, & in campo decurrere doceat. nam hoc rogans tamquam rem absurdam, perinde facit ac si simpliciter fieri posse neget. Receptam verò lectionem qui servare velit, confuse hoc totum, *Nulla natura labore*, contra verborum ordinem non ad naturam, sed ad avarum referat. quæ meo judicio impedita nimis oratio est. *Torrent. Nullo natura.*] Si nullo studio & bene meritis, in amicitia retinere velis.

90. *Asellum.*]Id est, indocilem docere.

91. *In campo.*] Sic nostri quoque codd. non *in campum*. Et de campo Martio dictum intelligo. Nota autem ut equi celeritas, sic asini tarditas, quæ eum decursu inutilem facit. *Torrent. Parentem currere frænis.*] Obedientem frænis, id est, frænatum.

92. *Sit finis quærendi.*] Divitiarum cupiditati finem facito. (Utere quæsitis.) *Quumque habeas plus.*] Plus quam ante habebas.

94. *Parto quod avebas.*] Solent qui se ad

Umidius quidam (non longa est fabula) dives,
Ut metiretur nummos, ita sordidus, ut se
Non unquam servo melius vestiret; ad usque
Supremum tempus, ne se penuria victus
Opprimeret, metuebat. at hunc liberta securi
Divisit medium, fortissima Tyndaridarum.
Quid mî igitur suades? ut vivam Mænius? aut sic,

Ut

se ad quæstum comparant summam aliquam præfinire; quam adepti, quietem cogitent. Sed frustra fere. nullus enim quærendi finis. Quo spectant illa in Epistolis:

Mille talenta rotundentur, totidem altera; porrò
Tertia succedant, & quæ pars quadret acervum. Torrent.

Parto quod avebas.] Quum habes acquisitum, quod avide cupiebas. *Nec facias.*] Libri veteres magno consensu *Ne facias.* Torrent.

95. *Umidius.*] Quos codices nactus Lamb. ita ediderit nescio: nostri ferè *Unidius* habent, aut, quod minimum distat, *Vimidius*, & *Vividius*; sed *Vinidius* Romanum est. cetera igitur rejiciamus. Quisquis autem hic fuerit; non dissimilem certè illi exitum tulit Augusti principatu impurus ille de quo Seneca Philosophus lib. I. Quæst. Naturalium. *Torrent.*

96. *Ut metiretur.*] Ut metiretur, non ut numeraret, quia innumerabiles erant ejus divitiæ.

98. *Tempus.*] Ad extremum tempus vitæ suæ.

99. *Liberta.*] Concubina, fortasse uxor.

100. *Divisit medium.*] In duas partes secuit. *Fortissima Tyndaridarum.*] Facinus edidisse hanc libertam dicit; quo nullum vel tota Tyndari posteritas in hoc genere fortius, quamquam plurimæ ex Tyndari gente viros interfecere. Ludit autem suo more Poëta, eadem etiam ipse libertæ hîc suæ arma quæ Græci scriptores Clytemnestræ, securim nempe seu bipennem, tribuens; insulsæ sanè ac fatuæ, ut facetissime Juven. extrem. Sat. VI. cum tenui pulmone rubetæ res confici possit. Locum vide, & Pet. Nannii Misc. lib. 3. *Torrent. Fortissima.*] Ac si fuisset altera Clytemnestra, Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit.

101. *Quid mî igitur.*] Loquitur avarus, Quid me vis facere? *Ut vivam Nævius.*] Sic quidam legunt, & avarum & sordidum fuisse volunt. *Mænius aut sic Ut Nomentanus.*] *Menii* nomen, aut *Mænii* potius Lambino placuit, quia de eodem in Epistola ad Vahalam mentio. Verum Mænius ille ut prodigus ac decoctor ibi describitur. Cujus nomen si hîc quoque servemus, necesse sit hoc modo legere;

Quid mî igitur suades? ut vivam Mænius, aut sic
Ut Nomentanus?

ut reprehensus à Poëta avarus, monitusque ne Vinidium imitetur, duos pariter nepotes proponat, rogetque an eorum igitur exempla sequatur. Atque ita sanè non uno in codice scriptum animadverti, nec male. *Nævius* tamen in omnibus, ut ingenuè fatear, antiquis exemplaribus scriptum repperi; & alterum tamquam avarum, alterum tamquam prodigum inter se componi vetus Scholiastes tradidit. *Nævii* sane lib. II. Sat. II. non nimis honesta fit mentio, sed non tam ut avari, quam ut simplicis, aut immundi, ut ibi videbimus. *Nomentanum* quoque tribus nominibus vetus illustrat interpres, *L. Cassius Nomentanus*, qui H-S. septuagesies gula ab-

Ut Nomentanus? pergis pugnantia secum
Frontibus adversis componere. non ego, avarum
Cum veto te fieri, vappam jubeo, ac nebulonem:
105 *Est inter Tanaim quiddam, socerumque Viselli.*
Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
Quos ultra, citraque nequit consistere rectum.
Illuc, unde abii, redeo: nemon' ut avarus
Se

sumpserit, cujusque coquum centum millibus nummûm Sallustius conduxerit. *Torrent.*

102. *Ut Nomentanus.*] Ut homo luxuriosus.

103. *Componere.*] Pergis res contrarias comparare, quæ instar gladiatorum frontibus adversis pugnant.

104. *Vappam.*] De hoc vocabulo nonnihil ad Suetonii Augustum c. LXXXVII, apud quem legitur *vapide habere*, pro malè. Ergo eum te à sordibus dehortor, non statim jubeo te contrarium vitium capessere & prodigum esse, cumque te avarum fieri veto, non eo nomine continuo jubeo te vappam, fatuum, insulsum, hominem nequam, nulliusque bonæ frugis, nebulonem omnia profundentem fieri. *Lubin. Vappam jubeo.*] Non jubeo te omnia profundere & vappam fieri. Vappa est vinum corruptum quod saporem perdidir & bonitatem.

105. *Tanaim, socerumque.*] Neque quis iste *Tanais*, neque quis *Visellius*, ejusque socer fuerit, certo dicere possum; Hoc notandum, quod tam venustè atque urbane, ut Satyricum decuit, illud è Philosophia astruit;

Virtus est medium vitiorum, & utrimque reductum.

Est inter Tanaim.] Inter Mæcenatis libertum spadonem, scilicet & socerum Viselli herniosum, multum interest.

106. *Est modus.*] Est mediocritas.

107. *Quos ultra.*] Ultra aut citra quos fines.

108. *Illuc, unde abii.*] Brevi quadam anacephalæosi ostendit inquieti ac sibi semper displicentis animi ægritudinem, ab illa, qua dictum est, insatietate provenire. *Illuc, unde abii.*] Eo unde reversus sum, revertor, nempe, ut nemo sorte sua contentus vivat. *Nemon' ut avarus.*] Hæc lectio veterum exemplarium suffragiis probatur, ut interrogando tamquam admirabundus expostulet, usque ad versum, *Sic festinanti.* atque omnino subaudiendum est aliquid, ut in hujusmodi locutionibus fieri solet: perinde ac si diceret, Itane fit, itane comparatum est, ut nemo avarus se probet? Jam vero illud, *Se probet*, non ita accipio quasi avarus sibi ipsi displiceat in eo quod avarus est, cum nihil æque atque aurum admiretur ac colat, eoque studio mirifice se jactet, sed quia dum nimium properat, ac nihil ipsi satis est, aliorum comparatione, à quibus vinci se existimat, illos ipse laudat, se verò tamquam ignavum atque infelicem damnat, ac denique

Immoritur studiis & amore senescit habendi. Torrent.

Nemon' ut avarus se probet, &c.] Quasi dicat, Itane vero semper fiet, ut nullus avarus in se descendat, & suam ipsius vitam examinet; atque ut, idem faciens quod cæteri homines, & suam vitam cum aliorum vita, comparans, eos laudet qui aliud vitæ institutum sequuntur? Ex quibus intelligimus, eum queri quod cæteri quidem id faciant; sed qui sunt avari, sibi in suo vitæ instituto, placeant, suo vitæ generi acquiescant, eo delectentur, & in eo libenter firmi maneant. Non ergo illuc ad ditiores respicere,

Se probet? ac potius laudet diversa sequenteis?
Quodque aliena capella gerat distentius uber,
Tabescat? neque se majori pauperiorum
Turbæ comparet: hunc atque hunc superare laboret?
Sic festinanti semper locupletior obstat,
Ut cum carceribus missos rapit ungula currus:
Instat equis auriga, suos vincentibus; illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est, ne me Crispini scrinia Lippi

Com-

cere, sed potius cum majori pauperiorum numero comparare se deberent, qui tamen suis contenti vivunt, & quanto laudabilius sit vitæ genus quod hi sequuntur, considerare. Repetendum ergo est *nemone*, cum verbo *laudet*. Stephan.

109. *Se probet?*] Ut nemo se beatum putet sibique placeat? *Diversa sequentes.*] Aliena vitæ studis.

111. *Tabescat.*] Et mærore contabescat quod aliena, &c. *Majori.*] Turnebi exemplar *meliori* habet, quod ego nusquam repperi. Non displicet tamen. pauperiorum enim turba fere ut numero major, sic & probior est. Et alioqui Jurisconsulti *majorem in suffragiis partem* vocant, quæ sanior est, ut ipsi loquuntur, quamquam numero minor. Prior lectio magis arridet. Comparat autem se pauperiorum turbæ, qui infra fortunas suas constitutos expendit, quo tandem, tot à tergo relictos respiciens, præsenti sorte contentus sit. Turneb. lib. XI. cap. 23. *Pauperiorum.*] Sed cum divitioribus, quos assidue superare contendit.

113. *Sic festinanti.*] Ad hunc modum qui dat operam divitiis amplificandis, ei aliquis locupletior est semper impedimento. *Locupletior obstat.*] Stephanus legendum censet *obstet*, & à particula præcedente *ut* pendere, sicut & superiora.

114. *Missos rapit.*] Currus emissos à carceribus patefactis, ubi stant equi ad currendum parati. *Ungula.*] Ungula ponitur, pro ungulatis equis.

115. *Suos vincentibus.*] Equis suos equos cursu prævertentibus.

116. *Præteritum.*] Quem præteriit. *Extremos inter.*] Inter ultimos currentem.

117. *Ut raro.*] Ut raro reperire queamus aliquem qui, &c.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Duo fidelissimi codices, *Exacto contentus tempore, vitæ Cedat:* quæ lectio melior est. Sic enim & Lucr.

Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?
Nec dissimile, *E vita tanquam è theatro exeundum.* Verum quia perpauci se beatos in hac vita prædicant, perpaucos ait Horatius inveniri qui libenter vita cedant & hinc ad superos abeant. Vide P. Victorium, lib. VI. cap. XI. *Torrent.*

119. *Cedat.*] Et qui migret è vita quemadmodum solet conviva à mensa decedere exaturatus.

120. *Iam satis est.*] Hæc sufficiant.

121. Com-

Compilasse putes, verbum non amplius addam.

SATYRA II.

Exemplis dictum illud confirmat: (*Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.*) Insanas quorundam circa adulteria libidines insectatur.

AMBUBAIARUM *collegia, pharmacopolæ,*
Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne
Mœstum, ac sollicitum est cantoris morte Tigelli.

Quip-

121. *Compilasse putes.*] Ne putes me furatum esse arculas (id est, libros qui in scriniis reponuntur) Cr. Lippi Philosophi loquacissimi.

1. *Ambubaiarum collegia.*] Nolim hic otiose repetere quæ de *Ambubaiarum* vocabulo alii ante nos scripsere; tantum dicam nomen hoc, tamquam genus quoddam, ad quoscumque vel lasciviæ, vel impudicitiæ, vel artis ludicræ ac parasiticæ professores pertinere. qualis Tusci turba improba vici, ceterique infames homines, quæstus caussa, celeberrima quæque loca circumibant. Unde meo judicio nomen invenere, non tam à Bajis, famoso illo Campaniæ vico, quod ibi parata semper tali turbæ erant aucupia; quam simpliciter à verbo *ambire* pro *circumire*; idque per ephenthesin, ut *induperator* pro *imperator*, præcipuus enim illis in circumcursando, dum luxuriosos sectantur divites, quæstus. *Ambubaiarum.*] Collegia ergo Ambubaiarum coacta sunt ex id genus hominibus, qui nihil quam nugis, assentationibus, mendaciis, præstigiis, & ad forum excogitatis vocibus populum illudebant, ab omni virtutis & honesti tramite, procul exorbitantes. talis certe fuit, ni fallor, Copa Syrisca Vir. Horum autem collegiorum ceu classium enumerat quasi præfectos, Pharmacopolas, mendicos, balatrones, sub uno, ut arbitror, Tigellio, qui sæpe ducentos ex his habebat in suo comitatu. De Etymo vocis *Ambubaia*, vide Cruquium latius de eo differentem, & Turneb. lib. 11. cap. 23. *Ambubaiarum collegia.*] Collegia tibicinarum impudicarum, ebrietate balbutientium. *Pharmacopolæ.*] *Ambubaias* tamquam genus posuit, nunc species enumerat: quamquam & unaquæque istarum, quod recte admonuit Cruquius, plures alias artes sub se complectatur. *Pharmacopolis* enim, unguentarios, venenarios, unctores, pigmentarios, tinctoresque licet annumeres. *Mimis* ludios, choraulas, citharœdos, tibicines, atque id genus ceteros. At *Mendicos* appellari existimo Isiacos ac Gallos, sacerdotes Cybeles, stipem colligere solitos, quod astrologi quoque, & quos perperam mathematicos dixere, factitabant, ac vaticini omnes. Ceterum ad *Balatrones* quod attinet, non tam certa ejus vocabuli ratio est. Putarim tamen scurras præcipue ac parasitos eo contineri, quippe vilissimos homines, qui ventris caussa quamvis etiam contumeliam non inviti paterentur. Alii unius literæ mutatione à *baratro* dici malint, nec male, ni fallor; vel quod ventri tamquam baratro omnia donent, vel quod digni sint qui in baratrum mittantur, ut in locum sic dictum Athenis olim malefici, aut in latomias Syracusis Turneb. l. 11. *Torrent. Pharmacopolæ.*] Olim rerum vilium ostentatores erant, & populo verba dabant.

2. *Balatrones.*] Homines luxuriosi, & perditi sic dicti à Servilio Balatrone.

3. *Tigelli.*] Hujus etiam Sat. III. & Sat X. non incelebris fit mentio. Quamquam

Quippe benignus erat. contra hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur, atque parentis
Præclaram ingrata stringat malus ingluvie rem;
Omnia conductis coëmens opsonia nummis:
Sordidus, atque animi quod parvi nolit haberi,
Respondet: laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fusidius vappa famam timet, ac nebulonis;

Di-

quam de nomine non satis convenit. nam & *Tigillius* & *Tigellius* legitur, & hinc *Tigillinus* & *Tigellinus.* Quare & hunc cantorem nostrum Tigellium potius appellemus, & quidem tribus insignem nominibus. siquidem veteres Grammatici *M. Tigellium Hermogenem* vocant. At Poëta noster etiam patriæ nomen expressit, cum ait, *Sardus habebat ille Tigellius hoc.* Fuisse autem volunt artis musicæ peritissimum, vocis etiam suavitate mite præstantem, facetum præterea atque in convictu jucundissimum. *Torrent. Tigelli.*] Musici peritissimi & vocis eximiæ.

4. *Benignus erat.*] Ex opinione eorum quibus donabat Tigellius, sic Poëta loquitur: his enim benignus, his magnificus, his liberalis visus fuit; reipsa vero decoctor & prodigus, nec quicquam minus quam benignus ex Philosophorum definitione. Gellius l. XVII. cap. V. *Torrent. Benignus erat.*] Perliberalis erat. *Hic.*] Alius scilicet avarus metuens ne, &c.

6. *Depellere.*] *Propellere* habent nec pauciores nec deteriores libb. M.S. *Torrent.*

7. *Hunc si perconteris.*] Alium, nempe prodigum.

8. *Præclaram ingrata.*] Præclarum patrimonium à majoribus sibi relictum. *Stringat.*] In uno atque altero cod. *frangat* scriptum repperi, ut lib. II. Sat. III.

—— *Postquam res mea Ianum*
Ad medium fracta est.

Nihil tamen immuto. *stringere* enim dixit, ut mox *rem patris oblimare*, pro atterere sive attenuare. Quod de epulonibus recte dicitur. Nec malè etiam Lamb. qui *rem stringere*, pro in massam, sive pilam aut pilulam cogere interpretatus est, quod Græci dicunt *σφαῖραν ποιῆσαι τὴν οὐσίαν*. quam videlicet, ut catapotia ægroti solent, gulones illi malè perditi, deglutiendo non edant, sed devorent. Cruquius vero ait, quod *stringere* sit, cumulatim bona omnia, quasi in massam redacta, strictim vorare: quod Græce dici potest, [illegible]. *Ingratam* autem vocat *ingluviem*, quod majoribus ingrati sint, qui bonis ipsorum frugalitate partis, tam turpiter & ignominiose abutantur. *Torrent. Stringat malus.*] Cur devoret sine ulla grata satietate.

9. *Conductis coëmens.*] Nummis fœnori acceptis, pro quibus merces solvitur.

10. *Parvi nolit.*] Non parvi sed magni animi.

11. *Ab his.*] Alii laudabunt. *Ab illis.*] Alii vituperabunt.

12. *Fusidius.*] Malè anteà *Fusidius* legebatur. Nam *Fufidius* Romanum est, sicut & Fufius, uti fere veteres membranæ scribunt, vel *Futidius*, improbus fœnerator: cujus scelerum occasione, Senatusconsulto, quod ab eo Macedonianum dicebatur, cautum fuit ne ei, qui filio familias mutuam pecuniam de-

 dis-

Dives agris, dives positis in fœnore nummis,
Quinas hic capiti mercedes exsecat: atque
Quanto perditior quisque est, tanto acrius urget.
Nomina sectatur, modo sumpta veste virili

Sub

disset, etiam post mortem parentis, in cujus potestate fuisset, actio petitioque daretur: & quamquam periculum fœneranti suberat, lucri sperata improbitas illud contemnere jubebat. Sub Fusidii ergò persona exemplum ponit alicujus sordidissimi Romani, superioribus ex antithesi repugnans. *Cruquius.* Turneb. lib. 21. cap. 15. *Fufidius.*] Fœnerator improbissimus. *Vappæ famam timet ac nebulonis.*] Hominis nequam & profusi. vide Satyr. 1.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] *Caput* vocat sortem ipsam; *Mercedem* verò sortis fructum, quod propriè vel fenus vel usuram dicimus; *Fenus* tamquam fetum quemdam sortis: *Usuram*, quòd pro usu detur. *Merces* verò propriè in locatione appellatur, ut in emptione *pretium*. Horatius igitur κεφαλχρηστικῶς ut paulò ante *conductos* vocat *nummos* fenori acceptos, sic nunc mercedem quæ pro eis penditur. Et de fenebri quidem pecunia, quo modo, quove tempore collocari aut redigi soleat, Epod. 11. declaravimus. Hoc loco monendus est Lector, centesimam usuram apud Romanos, quæ centesimo mense æquabat sortem, assis loco fuisse, ita ut ad illam reliquæ omnes redigerentur. Itaque semissis usuræ non nisi dimidium erant centesimæ; nempe cum non duodecim quotannis, ut in centesima, sed sex tantùm pro centum penderentur: & sic porrò. At verò improbissimum erat fenus, si duplicarentur centesimæ. Et tamen Fufidius iste quinas in singulos menses capiti mercedes exsecabat, hoc est, quinos quot mensibus aureos pro centum mutuo datis tamquam vi quadam in summa indigentium necessitate auferebat, non toto biennio sortem æquans. Moris autem erat sub finem mensis usuras exigere, nisi creditor usuram usurarum solvere mallet. quem ἀνατοκισμὸν vocant Græci, quasi iteratum fenus. *Exsecat.*] Id est, deducit, aut adimit. *Mercedes exsecat.*] Quinas usuras sorti detrahit, Angl. *taketh five from the principall.*

15. *Perditior.*] Quanto luxuriosior & negligentior. *Perditior.*] Codex unus è nostris *proditior.* neque id Lambinum fugit, non probat tamen. Sed meminisse debuerat, & *prodere* pro *perdere*, & *proditus* pro *perditus* non uno in loco apud Lucretium inveniri. Ennius quoque *rem prodere summam* dixit pro *perdere*, teste Festo. Sententia autem est, quanto quisque luxu perditior profligatiorque sit, tanto acrius instare Fufidium, ut graviore eum fenore pessundet. Et ne quis forte miretur tantam fenoris improbitatem, addit Poëta quibus potissimum feneretur, stultis scil. adolescentibus, quibus nihil curæ sit, quam ut habeant quod profundant. *Tanto acrius.*] Tanto graviore usura onerat.

16. *Nomina sectatur.*] Sectatur tironum nomina, qui ultro hoc agit, ut tironum nominibus æs alienum contrahat. At Jurisconsulti, paulo aliter *sequi nomen* dicunt pro accipere, sive eo contentum esse. Notum autem, Senatusconsulto Vellejano vetitum fuisse ne pro ullo mulier intercederet; quemadmodum & Macedoniano, cujus paulo ante facta mentio, ne quis filiofamilias mutuo datum jure repeteret. Malum ergo & mulieris & filiifamilias nomen, sed feneratores legem eludebant. Vel ut Cruquius vult, *nomina* pro debitis: sectatur nomina tironum, hoc est, studet fœnerari tironibus. *Sectatur.*] Nomina

adole-

Sub patribus duris tironum. maxime, quis non,
Jupiter, exclamat, simul atque audivit? at in se
Pro quæstu sumptum facit. heic, vix credere possis,
Quam sibi non sit amicus. ita, ut pater ille, Terenti
Fabula quem miserum gnato vixisse fugato
Inducit; non se pejus cruciaverit, atque hic.
Si quis nunc quærat, quo res hæc pertinet. illuc,
DUM *vitant stulti vitia, in contraria currunt.*
Malthinus tunicis demissis ambulat; est qui

Inguen

adolescentium investigat in mercatorum libris. *Sumpta veste.*] Cum à pædagogis sunt liberi, post annum ætatis XVI.

17. *Duris.*] Quorum patres sunt duri & præparci. *Tironum.*] Non militiæ tantum, sed & cujuscunque artis aut professionis initium, primasque actiones, *tirocinium* appellamus, & *tirones*, qui rem ipsam aggressi, in principiis adhuc hærent. Hinc igitur *tirones* etiam dicti; qui jam majusculi effecti, posita prætexta, ac sumpta virili toga, quam puram quoque ac liberam appellabant, quia & candida erat, & majoris initium libertatis, anno ætatis XVII. desertis pueritiæ studiis, forenses actiones auspicabantur. Nec solum ephebi ipsi *tirones*, sed & actus ille *tirocinium* dicebatur, & *tirocinii dies*, quo deducebantur. Rem totam breviter enarrat Seneca ad Lucilium Ep. IIII. *Tenes utique memoria quantum senseris gaudium, cum, prætexta posita, sumsisti virilem togam, & in forum deductus es; majus exspecta cum puerilem animum deposueris.* Turneb. lib. II. cap. 23. *Torrent.*

18. *At in se.*] Aliquis fortasse sic excusabit fœneratorem. *In se.*] Sic sex nostri codd. & paulo ante *exclamat* pro *exclamet.* Turneb. lib. II. cap. 23. *Torrent.*

19. *Pro quæstu.*] Pro ratione modoque lucri corpus curat, & splendide vivit; perinde ac si dicat; etiamsi contra alios sit iniquior, augmentando & extorquendo fœnore, multo tamen erga se est æquior & opinione liberalior. *Cruquius. Sumptum facit.*] Sumptum facit in se quæstui parcm, id est, ea emit, quæ sibi sint opus ad victum & cultum.

20. *Quam sibi.*] Dum res necessarias naturæ denegat. *Pater ille.*] Menedemus.

21. *Fabula.*] Comœdia. *Fugato.*] Clinia in Asiam proficiscente.

22. *Se pejus cruciaverit.*] Aspere vivendo, & duriter laborans, quærens, parcens, gnato serviens. unde & fabulæ nomen, Ἑαυτὸν τιμωρούμενος. *Torrent. Atque hic.*] Quam hic fœnerator.

23. *Si quis?*] Interrogatio cum responsione.

25. *Malthinus.*] Lib. M. S. *Maltinus*, meo judicio melius. *Maltas* enim, inquit Nonius, *veteres molles appellare voluerunt*: à Græco, quasi μαλακὺς. Alii à *Maltha* herba deducunt, unde μάλθων Græcis pro *mollis.* Quo minus illis assentior, qui ficto à mollitie nomine notari hic Mæcenatem volunt. quod tamen si quis obstinatius defendat, habet Senecam patronum, ut & Juvenal.

Et multum referens de Mæcenate supino.

Feminarum autem non virorum est, ad talos usque vestem demittere. Quare & apud Græcos probro ducebatur. Turneb. lib. 6. cap. 9. *Torrent. Demissis.*] Tunicis longis & talaribus. *Est qui.*] Est alius, qui facetus est, & risum movet.

Inguen ad obscœnum subductis usque facetus:
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
NIL *medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas,*
Quarum subsuta talos tegat instita veste.
Contra, alius nullam, nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo, cum exiret fornice, Macte
Virtute

26. *Subductis usque.*] Tunicis sursum ductis & tam brevibus, ut vix tegant partes corporis obscœnas. *Facetus.*] *Facetum* non verbis, sed factis hic festivum significat. *Torrent.*

27. *Pastillos.*] *Pastillus*, inquit Festus, *forma panis parvi, diminutivum à pane.* Græci & ἀρτίσκους & κυκλίσκους, sed frequentius τροχίσκους vocant, eosque magni & varii in medicinis usus, ut lib. v. cap. xv. & xx. Celsus tradidit. Horatius de pastillis odorariis loquitur, qui non ad medicinam, sed ad delicias ac voluptatem comparantur. *Torr. Pastillos Rufillus.*] Olet trochiscos ex quibus suaves odores efflantur. Ang. *Pomanders. Hircum.*] Tetrum odorem olet, ob sordes & squalorem.

28. *Nil medium est.*] Nulla est mediocritas. *Nisi illas.*] Nisi matronas.

29. *Quarum subsutâ talos tegat instita veste.*] Quod instita subsueretur, fallitur hic Acron; vestis enim institæ subsuebatur, quæ imam stolæ oram prætexebat. Rectius Porphyrio: *Matronas significat. Hæ enim stola utuntur ad imos pedes demissa, cujus imam partem ambit instita assuta.* uti & Ovid. I. Amor.

Este procul vittæ tenues, insigne pudoris,
Quæque tegis medios instita longa pedes.

Et ipse mox Horat.

Ad talos stola demissa, & circumdata palla.

Tria igitur in matronali vestitu, *palla, stola, instita*, sed præcipuè *stola*. Matronas enim, appellabant eas, quibus stolas habendi jus erat. Martialis igitur cùm ita scribit:

Quis Floralia vestit, & stolatum
Permittit meretricibus pudorem?

Perinde est, ac si matronalem verecundiam diceret. Sed & Cajus Cæsar Caligula *Liviam aviam suam Ulyssem stolatum* appellabat per jocum, tamquam mulierem occultè astutissimam. An ergo supra stolam adhuc erat palla. Id ego sane ut credam, Horatii loco adducor, cùm demissæ ad terram stolæ pallam circumdat, & quidem plurimam, ut verisimile sit palla matronas non nisi cùm in publicum procederent usas fuisse. Tibul. de Sulpicia;

Urit seu Tyria mavult procedere palla.

Trahebatur enim longo syrmate; in eoque dignitas quædam. Quare & diis immortalibus tribuitur. *Instita* verò non vestimenti genus erat, ut quidam credidere, sed stolæ sive pallæ vel etiam tunicæ fascia illa sive fimbria, quæ infimæ vestis oræ subsuta adhærebat. Græci περιχιτώνιον, & περιπόδιον vocant. Turneb. lib. 29. cap. 31. *Torrent. Instita veste.*] *Instita* ponitur pro stola ad talos demissa, cujus imam partem instita, id est, fasciola ambibat.

30. *Olenti in fornice.*] Seneca in Controversiis: *Redoles adhuc fuliginem fornicis.* Quare & apud Catullum rectè legitur:

Non assis facis oblitum lupanar.

Lupanar enim vocat meretricem ipsam, *oblitum* autem propter fuliginem. *Torrent. Stantem.*] Meretricem in olido lupanari prostantem.

31. *Macte virtute.*] Ἀριστεύμασι; est enim oratio collaudantis & gratulantis ei qui rectè fecisse creditur, vimque

Virtute esto, inquit, sententia dia Catonis.
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere; non alienas
Permolere uxores. nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator Cunni Cupiennius albi.
Audire est operæ pretium, procedere recte
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent:
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericla.
Hic se præcipitem tecto dedit: ille flagellis
Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:

Hunc

que adverbii ac propemodum interjectionis habet. *Nannius* Misctell. 3. *Macte.*] Oratio est Catonis adhortantis.

32. *Inquit sententia.*] Inquit Cato Censorius.

33. *Venas inflavit tetra libido.*] Posteaquam penem inflavit venerea libido.

34. *Huc juvenes æquum.*] Ad lupanar. *Descendere.*] Apposita vox, non quod fornices semper sint in humilioribus, defossis seu depressis locis; sed quod Subura, ubi meretrices prostabant, erat in declivi inter Esquilias & Viminalem. *Cruquius.*

35. *Permolere.*] Alludit ad Græcam paranomasiam *μύλλαδα μύλλειν*. *Cruquius. Permolere uxores.*] Subagitare.

36. *Mirator cunni.*] Amator matronæ alba stola amictæ. *Mirator cunni Cupiennius albi.*] Hic matronalis locus *albus* dicitur Horatio, quod mundior puriorque esset, quam publicarum libidinum receptacula; aut quod verius existimo, *albus*, id est, vetulus ac canescens; quod scilicet ille matronarum sectator, veluti sepulchrorum incola vetularum noctibus testamenta matronarum captaret. *Ferrar. Cupiennius.*] Libri antiqui variant; nihil muto. Fuerit ergo *L. Cupiennius Libo*, Augusti, ut volunt, familiaris. Turnebum adi lib. XI. cap. VI. *Torr.*

37. *Audire.*] Quoniam hic de Mœchorum pœnis agit, Valerii Maximi verba ex lib. VI. cap. I. commentarii loco adscribam: *Sempronius Musca C. Gallium deprehensum in adulterio flagellis cecîdit; C. Memmius L. Octavium similiter deprehensum nervis contudit; Carbo Attienus à Bibieno, item M. Pontius à P. Cervio deprehensi, castrati sunt: Cn. etiam Furium Brochum qui deprehendit, familiæ stuprandum objecit. Quibus iræ suæ indulsisse, fraudi non fuit.* Torrent. *Procedere rectè.*] Qui non vultis mœchis sua flagitia ex animi sententia succedere.

38. *Ut omni parte laborent.*] Quo pacto in omni re periculum illis immineat.

40. *Atque hæc rara, cadat dura inter sæpe pericula.*] Utque hæc voluptas rara eveniat, &c.

41. *Hic se præcipitem tecto dedit.*] A tecto se præcipitavit, ut insequentes effugeret. *Ille flagellis.*] Crispus Sallustius in Faustæ adulterio deprehensus.

43. *Pro corpore nummos.*] Ne castraretur.

44. *Hunc*

Hunc perminxerunt calones. quin etiam illud
Accidit, ut cuidam testeis caudamque salacem
Demeteret ferrum. jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx est in classe secunda!
Libertinarum dico. Sallustius in quas
Non minus insanit, quam qui mœchatur. at hic si,
Qua res, qua ratio suaderet, quaque modeste

Muni-

44. *Hunc perminxerunt, &c.*] Valet, huic pudicitiam eripuerunt ut & in Eclogæ clausula, *Ne nummi pereant aut pyga*, id est, ne stupretur. Turneb. lib. 11. cap 23. *Pulmannus. Perminxerunt.*] Pudicitiam ei eripuerunt. Raphanismum fortasse intelligit; de quo, vide Aristoph. in Nebulis.

45. *Caudamque salacem.*] Ut ferro mentulam abscinderent.

46. *Demeteret ferrum.*] Libri nostri omnes receptam ad Lambini usque tempora lectionem servant, *Ut quidam testeis caudamque salacem Demeteret ferro.* Torrent. *Iure omnes.*] Omnes jure factum id esse dicebant. *Galba negabat.*] Eumdem hunc esse Galbam existimo, de quo Plutarch. Ἐρωτικῷ. Hic enim homo facetus (γελωτοποιὸν vocat Plut.) cùm Mæcenatem convivio excepisset, atque animadverteret uxorem ab eo diligi, sensim inclinans caput, dormire se simulabat. At servo quopiam vinum suffurante, ibi jam vigil, atque oculos apertos gerens, *O miser* inquit, *an nescis me soli dormire Mæcenati?* Propriæ ergo uxoris leno mœchos meritò excusabat; in quo multò plus salis erit quàm si ad Jurisconsultum aliquem referamus, nisi idem & mœchus fuerit: aliis sui similibus non minùs quàm ipsi sibi indulgens. *Torrent. Galba negabat.*] Galba Jurisconsultus & idem adulter negabat.

47. *Classe secunda! Libertinarum*] Lepidè hanc feminarum turbam in classes dividit, sicut & Mart. lib. v. Jam verò quòd *tutiorem* in hac classe *mercem* dicit, id apertius erit, si Romanorum leges consulamus. Lex Julia enim, unde præcipuum mœchis periculum creabatur, ingenuas tantùm, quæ neque corpore quæstum fecerint, neque artem ludicram aut lenocinium exercuerint, neque in scenam operam locaverint, complectitur. Istæ verò ut in concubinatu haberi sine metu criminis possunt, ita stuprum in eas non committitur: probrum enim magis quàm stuprum est; sicut & in libertas, excepta tamen ea quæ in patroni concubinatu fit. nam patroni concubina quoniam officii caussa excusatur, matronæ nomen non amittit, & matris familias honestatem retinet. Similiter & quod in ancillam committitur, extra pœnam legis Juliæ est. Turneb. lib. 29. cap. 31. *Torrent. Secunda! Libertinarum.*] Tres erant classes meretricum, 1. matronarum. 2. libertinarum. 3. ancillarum.

48. *Sallustius.*] Hîc quoque errant meo judicio interpretes, qui Sallustium historicum notari putent. nam & temporum ratio repugnat, ut in simili errore diximus lib. 11. Od. 11. Alius ergò Sallustius quærendus est. *Torrent. In quas.*] In quas libertinas.

49. *Mœchatur.*] Quam qui matronas adulterat. *At hic si.*] Ac Sallustius si vellet bonus esse.

50. *Qua res:*] *Qua* in Tonsano cod. id est, quatenus. In Divæ, *qua*, id est, in quantum. Vide num, *qua* per pleonasmum redundet: sicut in illo Virg.

Ne

Munifico esse licet, vellet bonus atque benignus
Esse; daret quantum satis esset: nec sibi damno,
Dedecorique foret. verum hoc se amplectitur uno,
Hoc amat, & laudat: matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marsæus amator Originis, ille,
Qui patrium mimæ donat fundumque, laremque:
Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verum est cum mimis, est cum meretricibus: unde
Fama malum gravius, quam res, trahit. an tibi abundè
Personam satis est, non illud, quidquid ubique
Officit, evitare? BONAM deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum est ubicunque. quid inter-
Est in matrona, ancilla, peccesve togata?

Villius

Ne qua scire dolos, &c. Gruquius. *Quà res.*] Si quo modo res, quo modo ratio suaderet. *Quaque modestè.*] Et quatenus licet ei esse munifico non profuse, sed liberaliter.

51. *Munifico esse licet.*] Guil. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. *Munificum esse licet.*

52. *Satis esset, nec sibi damno.*] Intra modum.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Hoc solo sibi placet, id est, amore libertinarum.

55. *Amator Originis.*] Talis *Arbuscula*, talis *Lecoris* illa Galli Poëtæ, & *Cithæris* Antonii III.viri, cum qua eum junctis ad currum leonibus vectum fuisse scribit Plinius lib. VIII. cap. XVI. unde & *Cithærium* vocat Cicero quadam ad Atticum Epistola. Turneb. lib. 24. cap. II. *Torrent.* *Amator Originis.*] Amator nobilis meretricis.

56. *Mimæ donat, fundumque.*] Origini meretrici.

57. *Inquit, cum uxoribus unquam.*] Marsæus inquit, suam libidinem extenuans.

58. *Verum est cum mimis.*] Respondet Horatius.

59. *Fama malum gravius.*] Hoc est quod probrum non stuprum in has committi diximus ex Jurisconsultorum sententia. *Torrent. Fama malum gravius.*] Tua existimatio. *Quam res.*] Quam res familiaris.

60. *Personam satis.*] Personam matronæ evitare? *Quicquid ubique.*] Quicquid ex sui natura malum est. Qualis est mima & libertina meretrix.

61. *Oblimare.*] Pro deterere. Turneb. lib. 29. cap. 34. *Oblimare.*] Consumere. *Quid interest.*] Multùm quidem interest, quòd ad legis pœnam & læsi per adulterium mariti iracundiam attinet; sed quòd ad nequitiæ famam, bonorumque dilapidationem, nihil. *Torrent.*

62. *Togata.*] Admonendus est Lector, alio apud Romanos vestitu procedere solere virgines, matronasque; alio ancillas, ac meretrices. Probat hoc gravissimus auctor Ulpianus, lib. XV. de Injuriis, cùm minùs peccare eum dicit, qui virginem ancillari veste appellaverit, aut matronam meretricia indutam, quàm si suis vestibus uterentur. Constat igitur, damnatas lege Julia de Adulteriis unà cum matronali dignitate jus stolæ olim perdidisse, ejusque loco

aliud

Villius in Fausta, Sulla gener, hoc miser uno
Nomine deceptus, pœnas dedit usque, superque,
Quam satis est: pugnis cæsus, ferroque petitus,
Exclusus fore, cum Longarenus foret intus:
Huic si mutonis verbis mala tanta videnti
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? nunquid ego à te
Magno prognatum deposco consule cunnum,
Velatumque stola, mea cum conferbuit ira?

Quid

aliud sumsisse amiculum, quod togam appellabant, à virilis nempe togæ similitudine aliqua. Nec discrepat quod Isidorus ait, amiculum esse meretricium pallium lineum, quo matronæ in adulterio deprehensæ induebantur, addens hoc ipsum fuisse meretriciæ vestis signum. Constat autem Romanis id fuisse *togam*, quod Græcis *pallium*. Nec silentio prætereundum, quod prisci Poëtæ nostri interpretes, togam damnatæ mœchæ à toga meretricia colore tantùm distingui ajunt. nam mœchæ albis, meretrices pullis utebantur. His adde quòd succinctiore veste meretriculæ utebantur, teste Nonio; cùm matronæ illam ad talos usque demitterent. *Torrent. Rogata.*] In meretrice vulgo exposita, quæ toga utebatur, ut à matronis stolatis distingueretur.

64. *Villius.*] *Gens Villia* Romana est, ex eaque P. Villius III. vir nocturnus apud Valerium Max. lib. VIII. c. I. Fuit igitur inter Faustæ mœchos etiam Villius eo se jactans, quòd Sullæ potentissimi Romanorum gener quodamdò factus esset. Nihil igitur hic de Annio Milone, ut falsò credunt interpretes. quin ipse Milo, ut antè diximus, Sallustium verberavit. Quare si fictis hic uti nominibus Poëtam volumus, Villii nomine Sallustius potiùs significetur, ut Longareni Milo. Faustam certè Miloni nuptam fuisse volunt interpretes; quod nomen tam speciosum secutus Villius deceptus sit. *Villius in Fausta Syllæ gener, hoc miser uno Nomine deceptus.*] Nomine scilicet Faustæ, quam faustam sibi eventuram hariolabatur, prosperi nominis omine blanditus sibi, credulitate amantibus non insolita. *Ian. Dousa. In Fausta, Syllæ.*] In Fausta Syllæ nobilis viri filia. *Gener, hoc.*] Non gener revera, sed ita appellatus, quod Syllæ filiam stupraffet.

65. *Nomine deceptus.*] Hanc unam ob causam, quod nobilis viri filiam & matronam appeteret.

67. *Exclusus fore.*] Foribus exclusus. *Longarenus foret.*] Alter adulter Villio felicior.

68. *Huic.*] Villio. *Mutonis verbis.*] Muto membrum virile apud Lucilium, teste Festo. hinc est mutonium, amuletum contrà invidiæ fascinum. Arbitror certè è Græco deductum esse & metaphoricωs accipi pro pene: nam μυτὶς μυτίδος, nasus in marinis piscibus. *Cruquius. Mutonis verbis.*] Si ex mentulæ verbis, animus loqueretur. *Mala tanta videntis.*] Mala, quæ Villius sustinuit. *Videnti.*] Sic nostri codd. septem, & benè, ut jam videnti ac sentienti tot mala hæc animus suggerat. Lamb. priore editione *videntis* legit, sic ut & Cruquius. *Torrent.*

69. *Quid vis tibi?*] Lepida Prosopopœia, qua muto fingitur interrogare Villium.

70. *Magno prognatum deposco.*] Nobilem matronam.

71. *Stola.*] Stola vestis est matronarum. *Mea quum.*] Quum incendor libidine.

72. *Quid*

Quid responderet? Magno patre nata puella est.
At quanto meliora monet, pugnantiaque istis
Dives opis natura sua, tu si modo recte
Dispensare velis, ac non fugienda petendis
Immiscere; tuo vitio, rerumne labores,
Nil referre putas? quare, ne pœniteat te,
Desine matronas sectarier: unde laboris
Plus haurire mali est, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos virideisque lapillos,
Sit licet hoc Charinthe tuum, tenerum est femur, aut crus
Rectius: atque etiam melius persæpe togatæ.
Adde huc, quod mercem sine fucis gestat, apertè

Quod

72. *Quid responderet?*] Quid responderet Villius? *Magno patre nata puella est.*] Hæc nobilis puella præferenda est Libertinæ.

73. *At quanto meliora monet.*] Natura suis opibus contenta, quanto meliora monet quam tu ô Villi? *Pugnantia.*] Tuæ opinioni contraria.

74. *Rectè.*] Si tu velis cum ratione vivere.

76. *Tuo vitio.*] Suo laborat vitio qui rebus oblatis à natura non recte utitur, rerum vitio laborat cujus necessitati aliquid deest. *Torrent. Tuo vitio rerumne labores.*] Nihil interesse putas vitiosa cupiditate, an rerum penuria labores.

78. *Matronas sectarier.*] Libri pæne omnes *sectari matronas.* Est autem juris verbum. Ulpianus l. xv. de Injuriis & Famosis libellis: *Aliud est appellare* (matronam scilicet aut virginem) *aliud adsectari. Appellare est, blanda oratione alterius pudicitiam attentare; adsectatur qui tacitus frequenter sequitur. assidua enim adsectatio quasi præbet nonnullam infamiam.* Torr. *Unde laboris.*] A quibus matronis, id est, ex coitu cum matrona.

79. *Quam ex re.*] Plus incommodi est ex adulterio, quam ex re faciendæ utilitatis.

80. *Nec magis huic inter.*] Nec femur magis tenerum est huic matronæ nobili, quam togatæ.

81. *Sit licet hoc Chærinthe.*] Apostrophe ad Chærinthum puerum formosum & gemmis ornatum. *Chærinte.*] M.S. aut *Cerinte*, aut *Cherinte*, habent. Sed parum refert. *Cerinthe* magis arridet. Fuit autem adolescens mire formosus ac venustus, ob id Sulpiciæ illi carissimus. Cùm ergo ultrò à matronis appeteretur, atque ei sese venditarent; benè per parenthesin ad Cerinthum digrediens Horat. Hoc tibi, inquit, permissum sit, hoc peculiare, ut inter gemmarum & unionum fulgores cum matronis delicias facias. Alii sic interpretantur: Gemmato, quam inornato non esse delicatius femur. Vel hinc femur hoc tuum non est tenerius, quod sit gemmatum & unionibus distinctum. Turneb. vide lib. xi. c. 28. *Tuum, tenerum est.*] Licet hoc sit tuum, nempe uniones & smaragdos gestare.

82. *Atque etiam melius persæpè.*] Quinetiam sæpe femur plebejæ ancillæ decentius est.

83. *Mercem sine fucis.*] Corpus mercenarium est. *Gestat.*] Togata gestat.

14. Ho-

Quod venale habet, ostendit; nec, si quid honesti est,
Jactat, habetque palam: quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos est; ubi equos mercantur, opertos
Inspiciunt; ne, si facies (ut sæpe) decora,
Molli fulta pede est; emptorem inducat hiantem,
Quod pulcræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.
Hoc illi recte; ne corporis optima lynceis
Contemplère oculis: Hypsæa cæcior, illa
Quæ mala sunt, spectes. ô crus, ô brachia. verum
Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est.
Matronæ præter faciem nil cernere possis,
Cætera, ni Catia est, demissa veste tegentis.

Si

84. *Honesti est.*] Si quid pulchri est.

85. *Jactat: habetque palam.*] Quod faciunt matronæ. *Quærit quo turpia.*] Nec quærit quomodo sua turpia celet amatores.

86. *Regibus.*] Mirum sane, vetustissimum quemdam cod. hic novam ordiri Eclogam; alios verò M. S. non novum quidem titulum apponere, sed tamen distinguere. *Torrent. Opertos.*] Bene hanc lectionem tuetur Lamb. pro *apertos*, quòd tamen in uno atque altero cod. legitur. *Torrent. Opertos.*] Equos tectos.

88. *Molli fulta pede.*] *Mollem* autem *pedem* cùm dicit, crura imbecilla & vitiosam ungulam intellige. *Torrent. Molli fulta pede.*] Tenera ungula. *Inducat.*] Decipiat emptorem cupientem, quod accideret, si emeret equum apertum.

90. *Rectè.*] Recte faciunt. *Ne corporis optima.*] Ne corporis partes venustissimas contempleris. *Lynceis.*] Legitur etiam *Linceis* & *Lyncei*; & *contemplare* pro *contemplere*. nec displicet, ut imperantis sit. Et nota quidem de Lyncei oculorum acumine à Poëtis tradita. *Torrent. Lynceis.*] Oculis acutissimis, quales habuit Lynceus.

61. *Hypsæâ cæcior illa.*] Meliùs M. S. quinque *Hypsæa cæcior ipsa. Hypseus* autem Plautiorum cognomen. Malè igitur interpretes Planciam & Placiam vocant. Sed hic librariorum error est. *Hypsæâ cæcior illa.*] Hypsea vitiosos habuit oculos.

92. *Spectes.*] Ne spectes illa, &c. *O crus, ô brachia.*] Verba sunt laudantis togatam. *Verum, &c.*] Verba sunt ejusdem quædam improbantis in togata.

93. *Depygis.*] Duo antiquissimi codd. *depugis*: ut mox, *ne nummi pereant, aut puga*, pro *pyga*. Græcè πυγή. unde ἄπυγος, quod hic *depygis*. & contrarium δασύπυγος & καλλίπυγος: Festus autem *suppernatos* apud Romanos vocari ait, quibus femina sunt succisa in modum pernarum suillarum, citans hunc Ennii versum;

His pernas succidit iniqua potentia Pœni.

Sed & Epod. VIII. *aridæ nates, Venterque mollis, & femur tumentibus Exile suris additum*, improbantur. *Torrent. Depygis.*] Nates habens macras, vel ut alii volunt, magnas.

94. *Nil cernere possit.*] Non cætera membra.

95. *Catia.*] Nomine tenus matronam intellige, impudicitiam toto habitu proferentem. *Torrent. Catia est.*]

Catia

Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit insanum) multa tibi tum officient res:
Custodes, lectica, ciniflones, parasita,
Ad talos stola demissa, & circumdata palla
Plurima, quæ invideant pure apparere tibi rem.
Altera nil obstat: Coïs tibi pene videre est,

Ut

Catia, quamvis matrona, vestitu brevissimo utebatur. *Demissa veste.*] Ad talos usque.

96. *Interdicta.*] Pro interdictam, seu lege vetitam Venerem matronarum. *Torrent. Interdicta petes.*] Si petes matronas, quas adulterare leges vetant. *Vallo circumdata.*] Quæ custodiis tanquam vallo muniuntur.

97. *Hoc facit insanum.*] Difficultas potiundi.

98. *Lectica.*] Non illam intelligo qua matronæ ferebantur in publicum, sed interius aliquod ædium conclave, quo se continebant. qualis *lecticula* illa *lucubratoria* Augusti apud Suetonium ejus vita, cap. LXXVIII. *Torrent. Lectica.*] Vehiculum. *Ciniflones.*] Idem qui & *cinerarii*; qui nempe, ut vetus commentator tradit, acus & veruta flando in cinere calefaciebant quibus crisparentur crines. quæ instrumenta Varro IIII. de ling. Lat. *calamistros* vocat, quòd iis calefactis in cinere ornabantur crines, unde *calamistrati juvenes*. Vide Valer. Max. lib. II. cap. I. *Torrent. Ciniflones.*] Cinerarii, qui calamistris calefactis crines crispant.

99. *Ad talos stola demissa, &c.*] Stola matronarum tunica proprie dicta; licet apud Græcos & barbaros pro communi veste & maxime virili accipiatur. *Stola demissa, & circundata.*] Vestis muliebris. *Circumdata palla Plurima.*] Lambin. interpunctionis nota separat *plurima* à *palla*, sed malè. *Palla* enim, ut antè monui, ampla & sinuosa erat; non solum tunicæ, veluti pallium quoddam, ut inquit Nonius, sed & ipsi stolæ superinduta; ἀπὸ τοῦ πάλλειν, *id est, à mobilitate.* Torrent. *Palla.*] Matronæ indumentum ad pedes usquè demissum.

100. *Plurima, quæ invideant purè.*] Plurima sunt, quæ tibi obstent. *Rem.*] Matronæ corpus.

101. *Altera nil obstat.*] Togata vel meretrix, cujus vestes Coæ sunt pellucidæ, dictæ Coæ à Coo insula ubi fiebant. *Coïs.*] Ulpianus lib. XXV. De auro, arg. mundo, &c. vestimenta omnia lanea lineaque, vel serica, vel bombycina esse ait; serica nimirum à bombycinis distinguens. differunt autem, quòd *serica* ex nobili illo Indiæ apud Seras depexo ex arboribus lanicio conficiebantur (de quo Plin. lib. VI. cap. XVII.) *Bombycina* verò ex vermiculo Bombyce appellato. Cujus artis inventionem Pamphilæ cuidam ex Coo insula tribuit Aristoteles de Hist. animal. lib. VI. Eoque respicere crediderim Tibull. hoc versu;

Illa gerat tenues vestes, quas femina Coa,
Texuit. ——

Eadem ergo *Coa* quæ *Bombycina*, sæpe ab auctoribus celebrata. Turneb. lib. II. cap. 23: Horat. sane hoc loco vestem illam non nimis honestam sua ætate fuisse ostendit. At Plin. *Nec puduit*, inquit, *has vestes usurpare etiam viros propter levitatem æstivam. In tantum à lorica gestanda discessere mores, ut oneri sint etiam vestes.* Loquitur autem de bombycinis, quas *multitia* vocari crediderim à Juven. Sat. II. *Torrent. Est.*] Licet.

Ut nudam: ne crure malo, ne sit pede turpi:
Metiri possis oculo latus. an tibi mavis
Insidias fieri, pretiumque avellier ante,
Quam mercem ostendi? leporem venator, ut alta
In nive sectatur, positum sic tangere nolit,

Can-

103. *Metiri possis.*] Indicare possis solo aspectu.

104. *Insidias fieri.*] Decipi. *Avellier.*] Pretium solvi.

105. *Leporem.*] Locus haud dubie difficilis. Consentiunt tamen exemplaria manuscripta cum vulgatis omnibus, quòd & plura & meliora *sectetur* pro *sectatur* habent. Nec obscura quidem sententia est. nam sectatorem matronarum, tot auditis jam rationibus, quibus à proposito desistat, venatoris exemplo cùm alioqui difficultet posset respondere, se tueri fingit. Ut enim venatori voluptas omnis in labore est, fastiditque quod offertur ultrò; sic ille Venerem non nisi ardua & periculosa affectat via, pronam facilemque ut insulsam & insipidam despiciens: sed omnis in eo difficultas est, quòd ambigitur de quo verba illa, *cantat & apponit*, proferantur; de venatore, an amatore potiùs. Lamb. eleganti sane conjectura *captat* pro *cantat* legendum esse contendit. qua lectione recepta, nihil apertius. Sed me deterret, quòd in tanta veterum librorum copia nullum videre, neque ipsi, neque aliis contigerit, qui vel leviter ei suffragaretur. Quare *cantat* retineo, & non ad *venatorem*, ut quidam faciunt, sed ad *amatorem* refero, ut totum illud, *leporem ven. ut alta In nive sect. pos. sic tangere nolit*; tamquam næniam aliquam vulgò notam (qualis illa puerorum Epistola prima ad Mæcenatem) cantando celebrans, sibi idem evenire in amore adjiciat, & receptæ næniæ ea quæ sequuntur apponat, *Meus est amor, &c.* Omnino enim verisimile est vulgò tale aliquid dici solere; & *canere* aut *cantare* non semper de modulata aliqua cantatione dicitur, sed simpliciter pro celebrate etiam, aut inculcare aliquid sæpiùs repetendo. ut cùm ait Virgilius:

Ibant æquali numero regemque canebant.

Et Terentius:

Qui harum mores cantabat mihi.

Torrent. *Leporem venator ut alta.*] Hæc verba sunt sectatoris matronarum. *Venator ut alta.*] Cruquius sic exponit: Venator ut nolit tangere leporem, sic (δεικνύων, ostendendo, puta, togatam domi suæ expositam cunctis amatoribus) positum in cubili suo, sed cantat, id est, cantu buccinæ ciet, ut sectetur per altas nives fugientem & apponit sibi captum, fruiturque jucunde, meus est amor huic similis, &c. *Leporem venator in alta.*] Sic Lamb. sed legendum:

—— Leporem venator ut alta
In nive sectatur positum sic tangere nolit;
Cantat, & apponit; meus est amor huic similis. nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.

Sensus est talis: Si cum amatore aliquo ex istis agas qui matronas depereunt, & quæras, utrum imponi sibi velit, & redimere eam mercem, quam ne unquam quidem viderit; illos Callimachi versus cantabit: *Venator quemadmodum leporem, si fugiat, per ipsas nives sectari gaudeat: ita positum ante se in venatione, & ab alio captum, nolit tangere.* Deinde addit, inquit, Flaccus: *talis amor meus est: quæ parata enim & in medio sunt posita præterit, fugientia autem & conjuncta cum molestia captat.* Sunt autem & illa Callimachi. Quæ sequuntur, sunt Horatii: *Hiscine versiculis speras tibi, &c.* Heinsius.

106. *In nive sectatur, positum sic tangere*

gere

Cantat, & apponit: meus est amor huic similis: nam
Transvolat in medio posita, & fugientia captat.
Hiscene versiculis speras tibi posse dolores,
Atque æstus, curasque graves è pectore pelli?
Nonne cupidinibus statuit natura modum? quem,
Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
Quærere plus prodest, & inane abscindere soldo?
Num, tibi cum fauces urit sitis, aurea quæris
Pocula? num esuriens fastidis omnia præter
Pavonem, rhombumque? tument tibi quum inguina, num, si
Ancilla, aut verna est præsto puer, impetus in quem
Continuo fiat, malis tentigine rumpi?

Non

gere nolit, &c.] Vide Turneb. Adversf. lib. XI. cap. 23. Et *sectetur* non *sectatur* legendum. *Positum.*] Ad quem percoctum probe, atque ultrò sibi in mensa & lancibus appositum peræque nauseent, ac fastidiant, quam si pica in cavea mortua (ut apud Martialem est) in cibum sibi exhibita foret. Ita enim τὸ *Positum*, interpretari malo, quam in latibulo, aut cubili suo delitescentem. *Douza.* *Positum sic tangere nolit.*] Leporem sic appositum, id est, sine labore venationis sibi appositum.

107. *Et apponit: meus est amor huic.*] Et leporem sic captum sibi apponi jubet.

108. *Transvolat in medio posita.*] Amor meus fastidit meretrices, quas facile est habere. *Et fugientia captat.*] Et matronas petit, quas difficile est assequi.

109. *Hiscene.*] Optimi duo codd. *hiscine.* Interrogat autem amatorem Poëta, an tam insipiens sit, ut istiusmodi de venatoris comparatione versiculis speret morbum curari posse? Atque hoc nullo modo futurum indicans, meliorem medicinam præbet, à naturæ moderatione petitam. Quæ cùm cupiditates nobis ingeneret, minime indeterminatas aut infinitas, idipsum tamquam solidum contemplari sit satiùs, quàm inanes aliquas rationes persequi, quibus vitiis nostris indulgeamus. Notum illud, *Natura paucis contenta.* Torrent. *Hiscine versiculis speras.*] Horatius loquitur.

110. *Æstus, curasque.*] Amores matronarum.

111. *Quem.*] Quem modum quærere plus prodest.

113. *Plus prodest.*] Quam cupiditates habere non necessarias. *Et inane abscindere.*] Allegoricè vocat *inane*, quo facile carere liceat: & *soldum* quod semper necessarium est. *Aurelius.* *Et inane abscindere.*] Et supervacaneas cupiditates à necessariis resecare.

114. *Num, tibi cum fauces.*] Demonstrat argumento inductivo, necessitati, non etiam voluptati parendum. Hunc quoque locum nemo nobis meliùs quàm Annæus Seneca exponet Ep. CXX. *Torrent.*

116. *Tument inguina.*] Et sic, *Tumere animalia, tumere terras, tumere arborum gemmas* dicimur. Turneb. XIII. cap. V. *Torr.* *Tument tibi quum inguina.*] Quum inflammantur libidine.

118. *Tentigine rumpi.*] Distentione membri virilis.

119. *Non*

Non ego: namque parabilem amo Venerem, facilemque.
Illam, post paulo; sed pluris, si exierit vir.
Gallis hanc, Philodemus ait: sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum est jussa, venire.
Candida, rectaque sit: munda hactenus, ut neque longa,
Nec magis alba velit, quam det natura, videri.
Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum;
Ilia, & Ægeria est: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulsa domus strepitu resonet: vepallida lecto
Desiliat mulier: miseram se conscia clamet:

Cru-

119. *Non ego: namque.*] Ego certe non ita faciam. *Parabilem amo Venerem.*] Quæ facile parari potest.

120. *Illam post paulo: sed pluris, si.*] Illam amo meretricem, quæ mihi gratificatura dabit has tres responsiones, nempe, 1. post paulo veniam. 2. sed majori pretio. 3. si modo exierit vir. hanc Philodemus ait, Gallis eviratis Cybeles sacerdotibus relinquendam, ut qui facilius ejus moram ferre possunt.

121. *Gallis hanc Philodemus.*] Gallis amicam tam difficilem, non tamquam hostibus, optat Philodemus iste, homo elegans & urbanus; sed de Gallis ut peregrinis Romæ loquitur, qui quovis pretio ac labore istiusmodi conditiones quærant, ut de Hispanis vidimus lib. 1. Od. v. Turneb. lib. 21. cap. 15. *Torr. Sibi, quæ neque magno.*] Sibi optabat eam.

123. *Rectaque sit.*] Non gibbosa. *Munda hactenus, &c.*] Ita munda. *Longa.*] Neque longa crepidarum altitudine.

124. *Alba velit.*] Nec cerussa malas candefaciens.

125. *Hæc ubi supposuit dextro corpus.*] Hæc mulier cum in meis est complexibus.

126. *Ilia & Egeria est: do nomen.*] Est mihi instar Iliæ matris Romuli, & instar Egeriæ nymphæ, Numæ Pompilio familiaris.

127. *Nec metuo.*] In libertinæ amore. *Recurrat.*] Aliquid suspicans de uxoris impudicitia.

128. *Frangatur.*] Ne janua frangatur à viro redeunte.

129. *Vepallida.*] Sic quidem vetus legisse videtur interpres, atque ita legendum esse contendit Lamb. celare tamen Lectorem nolim antiquos codd. omnes non tantùm duas dictiones facere, sed optimos quosque *væ* per *æ* scribere: atque in nonnullis apponi, *Interjectio timentis*. De particula autem *ve* in compositione multa Gellius, libro v. c. xii. & lib. xvi. c. v. *Vepallida lecto Desiliat mulier, &c.*] *Vepallida*, una orationis pars, sicut *vesana*, & significat *valde pallida* sicut apud Persium,

Ut ramale vetus vegrandi subere coctum.

Stephanus *Væ* interjectionem esse vult, quæ non ab ipsa muliere, sed ab ipso Horatio, tanquam ingemiscente illius casui, proferatur. *Vepallida lecto Desiliat mulier.*] Ne matrona misere pallida è lecto desiliat. Alii legunt, *Vel pallida.*

130. *Conscia clamet.*] Ancilla culpæ herilis conscia. Angl. *the maid-bawd.*

131. *Cru-*

Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî:
Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo:
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
DEPRENDI *miserum est: Fabio vel judice vincam.*

SATYRA III.

Eos primum reprehendit, qui quum ad sua ipsorum vitia conniveant, in alienis videndis acumine oculorum valent. Deinde amatorum & patrum exemplo leviora vitia in amicitia dissimulanda esse docet. Postremò ad reprehensionem Stoïci Paradoxi dilabitur, quo paria esse peccata dicunt.

OMNIBUS *hoc vitium est cantoribus, inter amicos*
Ut nunquam inducant animum cantare, rogati:

In-

131. *Cruribus hæc metuat.*] Ne crura compedibus innectantur. *Doti deprensa, egomet mî.*] Venustissima distributione suum cuique metum attribuens, ancillam cruribus, nuptam doti, adulterum pelli timentem velut in mimo aliquo ante oculos ponit, quòd illæ tunc ferè pœnæ in usu fuerint. Nam ante legem Juliam tam apud Romanos, quàm olim apud Græcos, licebat marito uxorem occidere. qua de re Gellius, lib. x. cap. XXIII. Licebat & in adulterum sævire, certa tamen cautione adhibita. Soluto verò ob adulterium matrimonio, dotis retentio ei competebat, si culpa mulieris id accidisset. Dotis verò perdi solitæ exemplum elegans apud Valerium Maximum lib. VIII. cap. II. non quòd adduceretur fisco, sed quòd marito cederet. *Torrent. Doti deprensa.*] Ne dotem amittit uxor à viro suo deprehensa. *Egomet mî.*] Egomet mihi in tanto tumultu consulo.

132. *Discincta tunica fugiendum.*] Tunica non cincta.

133. *Ne nummi pereant.*] Ne sim nummis me redempturus, propter adulterium commissum. *Aut pyga*] Nihil in hoc obscenum, sed succisam adultero pernam intelligo. Unde *suppernati* apud Festum, ut paulò antè diximus. Turneb. lib. II. cap. 23. *Torr. Aut pyga, aut.*] Ne pereat pyga, id est, ne nates vapulent: aut ut alii volunt, ne patiar raphanismum, de quo supra.

134. *Deprendi miserum est.*] Deprehendi in adulterio miserum est. *Fabio vel judice.*] Interpretes *Fabinm* hunc Ictum faciunt, quod minime opus erat. Tantùm intelligamus aliquem, qui matronarum sectator acerrimus, mox deprehensus, ac male multatus, Venerem illam tam detestabatur, quàm ante laudaverat. *Torr. Fabio vel judice vincam.*] Si Fabius Jurisconsultus (qui in adulterio olim fuit deprehensus) sit judex in hac re constitutus, ego vincam, id est, obtinebo.

HUnc Sermonem à ridicula quadam de cantorum moribus sententia exorsus Horatius, mox veluti è turba audientium adversarium quemdam sibi opponens, ac quærentem fingens an ipse qui in alios diceret, ab omni vitio immunis esset; non nisi dò honestè respondet, sed inde sumta occasione, quomodo comiter amicis utendum, atque illis, si quid fortè peccaverint, ignoscendum sit, docet. Torrent.

1. *Inter amicos.*] Inter amicos sibi familiares.

Injußi nunquam desistant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
Si peteret per amicitiam patris, atque suam, non
Quidquam proficeret: si collibuisset, ab ovo
Usque ad mala citaret, Iô Bacche, modo summa
Voce, modo hac resonat, quæ chordis quattuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: sæpe velut qui

Cur-

3. *Injußi nunquam desistant.*] Non togati cantare. *Sardus.*] Per contemptum: quod in homine illo esset prudentiæ & moderationis vix ulla scintilla, sed vanæ cujusdam persuasionis & stultitiæ plurimum: quo nomine erat sua gente, puta Sardibus hominibus ingenio servili probè dignus. *Cruquius.* *Sardus habebat.*] Hermogenes Tigellius ex Sardinia.

4. *Hoc.*] Hoc vitium cantatorum. *Cæsar.*] Augustus.

5. *Patris, atque suam, non.*] Per amicitiam Julii Cæsaris, patris sui per adoptionem.

6. *Si collibuisset.*] Et si Tigellio collibuisset. *Ab ovo Usque ad mala.*] Tota quippe cœna cantabat Tigellius. nam ab ovo incipiebant, pomis desinebant. Quare & *pomorum mensa* dicta eadem quæ & *secunda*, ut lib. IIII. Od. v. notavimus. De ovi quoque in cœnis usu non uno loco Athenæus in δειπνοσοφιστῶν libris. *Torrent.* *Ab ovo Usque ad mala.*] Ab ovo quod erat cœnæ initium.

7. *Ad mala.*] Usque ad poma, id est, cœnæ finem. *Citaret Iô Bacche.*] Vocis intentionem significat cùm *citandi* verbo utitur. nam *citare* proprie est per præconem vocare; & Plut. in vita Gracchi, quod Romani dicunt *citare*, ἀναγκλεῖσθαι τῇ σάλπιγγι Græcè reddidit. Ut taceam hoc loco optime convenire, perinde ac si Bacchum in convivio, magna voce consuetum illud intonans, *Iô Bacche*, ad lætitiam excitet. Quod igitur Turnebus lib. XIII. cap. I. *Iô Bacchæ* magis probat, non possum non dissentire, tum quòd nullo in codice sic scriptum repperi, tum quòd locus ille Plautinus in extrema Casina, quo nititur, in vetustis exemplaribus aliter, quàm ipse putet, legitur, *Bache* scilicet, non *Bacche*, ut in vulgatis, neque *Bacchæ*, ut ipse refert. *Torrent.* *Citaret, Io Bacche, modo.*] Recitaret carmen aliquod in laudem Bacchi, sic incipiens Io Bacche. *Summa.*] Modo voce acutissima, modo gravissima.

8. *Resonat.*] Ante Lamb. *resonans* constanter in omnibus exemplaribus legebatur. ipse Turnebum secutus auctorem, ut suspicor, *resonat* restituit. Nec desunt qui *resonet* legi velint, quo sensu nescio. Vide Canterum lib. 4. cap. 12. & Turneb. lib. 19. cap. 30. Quamquam igitur variant veteres membranæ, à recepta lectione non recedo. Sententia autem est Tigellium organo illi suo, quod tetrachordon erat, voce accinentem, ita temperasse sonos, ut modo acuta prorsus, modo gravis esset cantio. Unde mox infert;

Nil æquale homini fuit illi.

Numquam enim idem nec similis sibi Tigellius. de quo præclare Seneca Epistol. CXXI. *Torrent.* *Chordis quattuor.*] In quatuor chordis, id est, instrumento Musico, quatuor chordarum, Græci appellant τετράχορδον.

9. *Nil æquale homini.*] In omnibus se varium ostendit. *Sæpè velut qui.*] Qui sæpe currebat, velut fugiens hostem.

10. *Velut*

Currebat fugiens hostem: persæpe velut qui
Junonis sacra ferret. habebat sæpe ducentos,
Sæpe decem servos: modo reges atque tetrarchas,
Omnia magna loquens. modo, sit mihi mensa tripes, &
Concha salis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamvis crassa, queat. decies centena dedisses

Huic

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Notum proverbium, Ἡραῖον βαδίζειν, id est, *Junonium ingredi*, vel ab ipso deæ illius incessu, pleno majestatis, quæ

—— Divûm incedat regina, Jovisque
Et soror & conjux.

Vel à sacrorum ejus pompa, lento gradu duci solita. Quamquam ad sacra quod attinet, ceterorum quoque deorum dearumque fercula, propter dignitatem ac reverentiam, summa cum gravitate deferebantur, & Ovid. III. Amor.

More patrum sanctæ, velatæ vestibus albis,
Tradita supposito vertice sacra ferunt.

De virginibus enim loquitur, quæ *canephoræ* ab hoc gestandi vasa sacrorum munere vocabantur: quo vocabulo non semel usus etiam Cicero in Verrinis. His itaque Tigellium & Hydaspen illum comparat Horat. Turneb. lib. 13. cap. I. & lib. 2. cap. 14. *Torrent. Velut qui Junonis sacra ferret.*] Sæpe tardus incedebat, velut virgines κανηφόροι.

12. *Tetrarchas.*] Tetrarcha quartam regni partem possidet.

13. *Mensa tripes.*] Mensam haud dubiè vilem plebeiamque significat, & qua nulla poterat esse simplicior, qualem & Baucis anus illa apud Ovid. VIII. Metam. Jovi posuit:

—— Mensam succincta tremensque
Ponit anus, mensæ sed erat pes tertius impar;
Testa parem fecit.

Lepide enim Poëta ingeniosus non contentus tripedem finxisse mensam, etiam pede uno claudicantem reddidit. *Torrent.*

14. *Concha salis puri.*] Veteres Romani, ut lib. II. Od. XVI. notasse memini, tametsi nullum aliud vas argenteum possiderent; patellam tamen, quam deorum dicebant, ac salinum ex argento ferè faciebant. At Tigellius hic Curios omnes & Fabricios frugalitate & abstinentia superans, concha salini loco contentus erat; neque rapulis radicibusque ut illi, sed mero sale pani intrito, obsonii loco fruebatur: nisi *purum* pro candido accipere quis malit, ad nigri salis differentiam; quo nunc quoque tenuiores uruntur. Sed ne nigrum quidem respuisset Tigellius. *Torr. Concha salis puri.*] Salinum ex concha.

15. *Quamvis crassa.*] *Crassas* vocabant togas tunicasque easdem quas & *pingues*, durioris ac erassioris panni, quales hiberno tempore in usu erant. *Torr. Decies centena.*] Turnebus Adversariorum lib. XVIII. cap. XXX. veteres Romanos hanc pro immani summa usurpare solitos annotat, & brevitatis caussa appellari *decies*, seu *decies sestertiûm*. Egregiè sane, sic enim hic Horat. & Mart. lib. II.

Si dederint superi decies mihi millia centum.

Eademque est caussa, quòd, cum maximam dotem significare auctores volunt, hanc summam exprimunt. Juven. Sat. X.

—— Ritu decies centena dabuntur
Antiquo. ——

Efficit autem decies sesteriûm XXV. M. coronatorum. *Torrent. Decies centena.*]

Huic parco paucis contento: quinque diebus
Nil erat in loculis. noctes vigilabat ad ipsum
Mane: diem totum stertebat. nil fuit unquam
Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, quid tu?
Nullane habes vitia? imo alia, haud fortasse minora.
Mænius absentem Novium cum carperet: Heus tu,
Quidam ait, ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignosco, Mænius inquit,
Stultus, & improbus hic amor est, dignusque notari.
CVM *tua pervideas oculis mala lippus inunctis,*

Cur

Mille sestertia si dedisses huic qui paulo ante erat tam parcus.

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Nova, nec inelegans locutio. Repentè autem largiter habere, repente nihil, hoc vocabat Cato *vecticulariam vitam vivere*, ab his qui furandi caussa alienos parietes vectibus foderent, teste Festo. *Torrent.*

19. *Sic impar sibi.*] Sic inconstans

21. *Mænius absentem Novium.*] Rectè posteriore sua editione sic Lamb. Ante *Nevium* pro *Novium* ediderat; manifesto errore. *Novius* homo quidam vitiosus Sat. VI. *Torrent.*

22. *Ignoras te? an ut ignotum.*] Non novisti tua vitia? *Dare nobis Verba.*] Cruquius statuit *Dare verba*, hic non tam esse fallere, quam latere: perinde ac si dicat, an tua vitæ ratio, qua sis nobis incognita, latere possit nos, ita ut à nobis reprehendi non queas? *Dare nobis Verba.*] Putas nos fallere?

23. *Egomet mî Ignosco.*] Pulcre de hoc Plin. Epist. ad Geminium lib. VIII. *Ego optimum & emendatissimum existimo, qui ceteris ita ignoscit, tamquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tamquam nemo ei ignoscat.* In vulgatis libris male *tamquam nemini ignoscat* legitur, pro *tamquam nemo ei, &c.* Torrent. *Egomet mî Ignosco.*] Egomet mihi do veniam.

24. *Stultus & improbus.*] Objurgatio Mœnii ab amore sui stulto & improbo, qui dicitur φιλαυτία, qua nullum majus malum homini, neque magis exitiosum contingere potest. *Dignusque notari.*] Ignominiæ nota, qua Censores eos notabant, qui quid indecentius aut dicerent aut facerent. Hellenismus, pro dignus qui notetur. *Cruquius.*

25. *Cum tua pervideas oculis, &c.*] Reprehendit eos, qui quum se in cernendis suis ipsorum vitiis summa perspicacia uti simularent, contrà ad ea conniverent: & pro Lynceis oculis (quibus utebantur in aspiciendis aliorum vitiis) lippos & inunctos oculos afferrent. Quasi dicat, Quum tu ad pervidendum scilicet tua vitia oculos lippos & inunctos afferas. Vel, Quum tu lippos & inunctos oculos (quos tamen perspicaces videri cupis) ad cernenda tua vitia adhibeas. *Stephanus. Pervideas.*] Plut. lib. de Securitate animi, similem curiosi hominis reprehensionem iisdem pæne verbis expressit. ait enim:

Τί τὸ ἀλλότριον ἄνθρωπε βασκανώτατε
Κακὸν ὀξυδερκεῖς, τὸ δ' ἴδιον παραβλέπεις;

Quem locum expendens P. Victorius Var. lect. lib. XXX. cap. XV. ut *acutum cernere*,

Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quam aut aquila, aut serpens Epidaurius? at tibi contra
Evenit, inquirant vitia ut tua rursus & illi.
Iracundior est paulo, minus aptus acutis
Naribus horum hominum. rideri possit, eo quod
Rusticius tonso toga defluit, & male laxus
In pede calceus hæret. at est bonus, ut melior vir
Non alius quisquam: at tibi amicus: at ingenium ingens
Inculto latet hoc sub corpore. denique teipsum

Con-

nere, idem est quod ὀξυδερκεῖν, sic *pervidere* interpretatus pro oculis transire, nec attente contemplari, imitatione verbi Græci παραβλέπειν. Sed ea interpretatio Lamb. displicuit. Neque negaverim verbo *pervidendi* aliter usos auctores illos, quos Lamb. citat; sed Horat. Græcorum imitator eximius, suo more locutus est: & particula *per* in compositione sæpe diminutionem significat; ut *perdo*, *pereo*, *perfidus*, *perjurus*, & similia. quod à P. Nannio Alcmariano notatum memini Miscellaneorum lib. III. &, à Victorio Var. lect. lib. 20. cap. 15. *Pervideas.*] Legendum est *prævideas*, pro *prætervideas*: ut cum *prælabi*, *præfluere*, & alia id genus dicunt;

Qui regna Dauni præfluit Appuli.

Præterfluit. cum mala tua prævideas, id est, *in videndis iis cæcutias*. Heinsius. *Lippus inunctis.*] Quasi lippus, cujus oculi sunt uncti.

27. *Aquila.*] Quanta aquilis videndi vis, illis præsertim, quas Haliæetos vocant, cognosci poterit ex Plinio lib. x. cap. III. & Aristot. hist. animal. IX. cap. XXXII. *Serpens Epidaurius.*] Interpretis hic vice sit nobis Festus; *Dracones*, inquiens, ἀπὸ τοῦ δέρκειν, *id est, videre. clarissimam enim dicuntur habere oculorum aciem. Qua ex causa incubantes eos thesauris custodiæ caussa finxerunt antiqui. Ideoque Æsculapio attribuuntur, quòd vigilantissimi generis putantur, quæ res medicinæ maximè necessaria est.* Sit ergo *serpens Epidaurius*, serpens Æsculapio, qui Epidauri præcipua religione colitur, sacer. De quo Romam advecto Livius & alii. *Torrent. Epidaurius.*] Serpens Epidaurius ponitur pro quovis dracone.

28. *Evenit, inquirant vitia ut tua.*] Ut sint aliqui, qui velint invicem inquirere tua vitia.

29. *Minus aptus acutis naribus.*] Paulò morosior, inquit, est quispiam, qui rideri se nolit, & rideri tamen ob quædam leviora vitia possit. Volunt autem Grammatici hæc de Virgilio dici. Pulmannus sic distinguendum censet, *Iracundior est paulo, minus aptus, acutis Naribus horum hominum rideri possit.* Turneb. libro 19. capite 4. *Torrentius. Minus aptus acutis Naribus.*] Ineptus ad congressus hominum dicacium, quorum scommata ferre non potest.

30. *Horum hominum.*] Qui hodie vivunt.

31. *Rusticius tonso toga.*] Quod illi imperitius tonso toga male est composita. *Et malè laxus.*] Calceus valde laxus.

33. *At tibi amicus.*] Ferendus igitur & amandus.

34. *Sub corpore.*] Multò plures & emendatiores codd. habent *sub pectore*. Displicuit fortassis alicui quòd ingeniosi hominis incultum pectus di-

 cerct

Concute, num qua tibi vitiorum inseverit olim
Natura, aut etiam consuetudo mala. namque
Neglectis urenda filix innascitur agris.
Illuc prævertamur, amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cœcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Agnæ.
Vellem in amicitia sic erraremus, & isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.
At, pater ut gnati, sic nos debemus amici,
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Appellat pætum pater: & pullum, male parvus

Si

ceret Horatius. *Denique teipsum.*] Exemplar optimum, *Deinde teipsum.* Torrent.

35. *Concute, num qua.*] Teipsum diligenter examinato, num qua vitia tibi natura ingeneraverit.

36. *Consuetudo mala.*] Assiduitas peccandi.

37. *Neglectis, &c.*] Admonet animum excolendum disciplinis, alioqui futurum, ut inutili sylva vitiorum occupetur. Filix enim herba invisa agricolis. *Erasmus. Neglectis urenda filix innascitur.*] Sic animus sine philosophiæ cultura scatet vitiis.

38. *Illuc prævertamur.*] Eò veniamus, id ante omnia consideremus; ut amatorum nempe exemplo, nos quoque amicorum vitiis ignoscamus. sic enim *prævertendi* vocabulo usi sunt veteres, eoque mirifice delectatur Virgilius,

— *Volucremque fuga prævertitur Hebrum.* Torrent.

Illuc prævertamur: amatorem quòd amicæ.] Nos eo vertamus priusquam de amicorum officio aut vitiis agimus, ut explicemus quod turpia vitia amicæ decipiunt cœcum, &c.

39. *Decipiunt cæcum.*] Non animadvertuntur ab amatore.

40. *Polypus.*] Πολύπους Græcè caruncula in naribus, ut definit Celsus lib. VI. cap. VIII. nomen à Polypi carnis similitudine invenit, ut Epod. XII. diximus. *Torrent. Polypus Agnæ.*] Morbus putidus in naribus Agnæ, Balbini amicæ.

42. *Virtus posuisset honestum.*] Ars imposuisset.

43. *At, pater ut gnati, sic nos debemus.*] Ut pater non fastidit vitium gnati.

44. *Strabonem Appellat pætum.*] Non solùm igitur filiorum vitia non fastidit pater, sed extenuat etiam, quod ὑποκορίζεσθαι vocant Græci, &, quantum in ipso est, invenire nititur quod laudet. *Torrent. Strabonem.*] Strabonis oculi sunt distorti.

45. *Pætum pater.*] Pætus habet oculos semiclusos. *Pullum.*] Pullus, uti & *pupus*, & *pupillus*, blandientium esse vocabula & alibi videbimus. Nec dissimile illud lib. II. Sat. III. *Sume Catelle.* nam & hoc blandientis est. Heinsius sic legendum censet:

Appellat pætum pater, & putum, male parvus
Si cui filius est.

Nihil festivius dici hac παρονομασίᾳ potest. Glossæ, *puti*, μικροί. Sunt enim blanditiæ parentum ὑποκορισμοί.

Patrea

Si cui filius est: ut abortivus fuit olim
Sisyphus. hunc varum, distortis cruribus, illum
Balbutit scaurum, pravis fultum male talis.
Parcius hic vivit: frugi dicatur. ineptus
Et jactantior hic paulo est: concinnus amicis
Postulat ut videatur. at est truculentior, atque
Plus æquo liber: simplex, fortisque habeatur.
Caldior est: acreis inter numeretur. opinor,
Hæc res & jungit, junctos & servat amicos.
At nos virtutes ipsas invertimus; atque

Sin-

Patres ergo, ut strabones vocant pætos, ἰποκρελζόμενοι, ita exiguæ staturæ filios, *putos*, πόσθωνας. Quid sit *putus* & πόσθων, multis docuit in Catalectis vir incomparabilis Josephus Scaliger. *Heinsius. Malè parvus.*] Filius nimis exiguus.

47. *Sisyphus.*] Antiquissimi codd. *Sisypus.* Interpres Antonii triumviri pumilionem fuisse volunt, ab ingenii calliditate sic dictum. Tales autem divitibus in deliciis esse solent. *Abortivum* autem vocamus quicquid imperfectum editur. At imperfecta sunt pusilla omnia. *Torr. Sisyphus.*] Filius M. Antonii triumviri staturæ vix bipedalis, sed ingenii acutissimi. *Hunc varum distortis.*] Hunc qui distorta habet crura varum appellat. *Varum distortis cruribus; illum Balbutit scaurum.*] Duo fidelissimi codd. *balbuttit*. Est autem hic *balbutire*, amantium more fracta & tremula voce loqui. Tibullus:

Et sibi blanditias tremula componere voce.

Ut autem *Vari* dicuntur, qui introrsum curvis contractisque sunt cruribus, sic *Valgii* & *Vatii* qui diversas habent suras: ut ergò à pedum vitio *Plancos*, *Plautos*, *Scauros*, *ac Pansas*; sic à cruribus *Varos*, *Vatios ac Vatinos* appellatos tradit Plin. lib. XI. cap. XLV. Turneb. lib. 23. cap. 17. *Torrent.*

48. *Balbutit scaurum.*] Balbutiendo appellat scaurum, id est, habentem talos extantes.

49. *Frugi dicatur.*] Homo frugi dicatur & temperatus. *Ineptus, Et jactantior.*] Meo judicio *ineptum* vocat Horatius, qui jocis captandis nimius & immodicus videatur. Unde & *ineptiæ* dictæ pro jocis ludisque. Quamquam ita etiam exponere hunc locum possumus, ut eo ipso ineptus sit, quòd jactantior se ostentet. *Torrent.*

50. *Concinnus amicis.*] Elegans & politus.

52. *Plus æquo liber.*] Libere veritatem eloquens. *Simplex fortisque.*] Non bilinguis.

53. *Caldior est.*] Ferventior & iracundior est.

54. *Hæc res & jungit.*] Clausula expolitionis, qua liquido manifestat, obsequium unicum esse vinculum amicitiæ cum aliquo conservandæ: ut ait Comicus,

Obsequium amicos, veritas odium parit.

Cruquius.

55. *Virtutes ipsas invertimus.*] Id est, quantum in nobis est, corrumpimus, ea quæ laudem mereantur vitiorum nominibus appellando; ut fit, cùm vasa incrustatione nativum colorem speciemque amittunt. Incrustatur enim sive vas, sive aliud quippiam, quod crusta tecto-

Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis
Nobiscum vivit? multum est demissus homo: illi
Tardo, cognomen pingui damus. hic fugit omneis
Insidias, nullique malo latus obdit apertum:
Quum genus hoc inter vitæ versetur, ubi acris
Invidia atque vigent ubi crimina: pro bene sano,
Ac non incauto, fictum, astutumque vocamus.
Simplicior si quis (qualem me sæpe libenter
Obtulerim tibi Mæcenas;) ut forte legentem,
Aut tacitum appellet, quovis sermone molestus;

Com-

tectorio aliquo interiùs exteriusque obducitur. vide Turneb. lib. XIX. c. IIII. *Torrent. Invertimus.*] Amicorum virtutes male interpretamur.

56. *Incrustare.*] Vitioso succo vas inquinare, vel impuro tectorio formare. Est Allegoria. *Probus quis.*] Si quis probus.

57. *Demissus homo.*] Abjectus dicitur à nobis. *Illi Tardo cognomen pingui damus.*] Sic nostra exemplaria, uno demto, quod Jacobi Carondeletii est, in quo *pinguis* legitur; quemadmodum de suo quoque codice testatur Turnebus lib. XIX. c. IIII. eamque lectionem ut necessariam defendit. Ego apertiorem esse admitto, necessariam esse constanter nego. *Torrent. Homo illi.*] *Homo illis est*, legendum arbitratur Pet. Nannius Miscell. lib. 3. *Illi Tardo, cognomen pingui damus.*] Si quis tardus est, (id est, tardius sentit) eum pinguem appellamus, id est, crassum & rudem.

58. *Hic fugit omnes.*] Si quis cautior est adversus hominum fallacias.

59. *Obdit apertum.*] Latus offert aut ostendit. translatio est à milite cauto vel gladiatore.

60. *Quum genus hoc inter vitæ versetur.*] Quum inter insidiosum hominum genus versetur. *Ubi acris.*] Quo tempore.

61. *Crimina.*] Vigent criminationes. *Pro bene sano.*] Pro cauto & prudente.

63. *Simplicior quis.*] Lamb. priore editione vulgatam lectionem secutus fuerat, *Simplicior si quis.* Nostri verò codices omnes, *Simplicior quis & est.* Quod verò sequitur, *Qualem me sæpè lib. Obt. tibi Mæcenas*; eam parenthesim sic accipio, ut simplicioribus annumerari optet Horat. qualem fortè se gerebat, cùm multorum opinione vafer ac callidus haberetur. Sed hi mores scriptis ejus æstimabant. Canterus lib. 4. cap. 12. *Torrent. Simplicior si quis.*] Si quis apertior & alienus ab omni dolo. *Qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi Mæcenas.*] Eos qui rebus gravioribus intentos interpellarit, adversarii, qui quæcunque amicorum vitia in majus elevant, molestos vocare solent, & communi sensu carere dicunt. Contra οἱ ὑπερεχειζόμενοι, tales, simplices vocant. Quasi ὑπερεχειασμῷ ego, inquit noster, sæpe à te excusari, ô Mæcenas, opto. quia hoc non raro à me solet fieri: ut, nimirum, tibi, rebus longe gravioribus intento, sim molestus. *Heinsius.*

65. *Aut tacitum impellat.*] Aut si cogitabundum interpellet. *Appellet.*] Libri vetusti ad unum omnes, quos vidi plurimos, communem lectionem servant, & *impellat* legunt. Er *impellere* quidem pro quocumque modo turbare ac concitare accipere possumus, non possum tamen Lambini conjecturam

non

Communi sensu plane caret, inquimus. eheu
Quam temere in nosmet legem sancimus iniquam!
NAM *vitiis nemo sine nascitur. optimus ille est,*
Qui minimis urgetur: amicus dulcis, ut aequum est,
Quum mea compenset vitiis bona: pluribus hisce,
(Si modo plura mihi bona sunt) inclinet. amari
Si volet. hac lege in trutina ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,
Postulat; ignoscat verrucis illius. aequum est
Peccatis veniam poscentem, reddere rursus.
Denique, quatenus excidi penitus vitium irae,

Cate-

non laudare. *Torrent.* *Molestus.*] Gravis interturbator.

66. *Eheu.*] Exclamatio pathetica in malitiam naturae perversae & insipientis, quae dum nocet aliis & injuriam facit, non cognoscit eidem se malo obnoxiam, & perire se prius oportere, quam alium perdere, quod malitiae est proprium. *Cruquius.*

67. *Iniquam.*] Gravissimam legem nobis imponimus.

68. *Nam vitiis.*] Relatus à Stobaeo senarius Simonidis:

Πάμπαν δ' ἄμωμος, ὅτις ἐτ' ἀκήριος.

Id est:

Non ullus expers criminis, non mortis est.

Torrent.

69. *Urgetur.*] Gravatur.

70. *Cùm mea compenset vitiis bona.*] Qui amicis dulcem ac jucundum se praebere velit, is cum vitiis compenset bona. quasi praeponderent, ipse quoque eodem inclinet, & par amici de se judicium expectet; ut, dissimulatis toleratisque utrimque vitiis, ambo in amore persistant. *Torrent.* *Hisce.*] Hisce meis virtutibus, cum sint vitiis plures, inclinet, id est, faveat.

72. *In trutina.*] *Trutinam* pro libra posuit, uti & Persius:

——— *Examenve improbum in illa Castiges trutina.* ———

Cùm propriè pars librae sit. Graecè τρυτάνη, nempe examen ipsum, sive lingula medio in jugo, unde lances dependent, erecta; quae si neutram in partem inclinet, sed scapi sive ansae, per quam volvitur, puncto respondeat, cognoscitur aequalitas sive aequilibrium aut aequamentum, si ita dici mavis. Graeci ἰσοῤῥοπίαν vocant. *Torrent.* *In trutina ponetur eadem.*] In eadem libra ponderabitur, id est, eandem aequitatem inveniet.

73. *Propriis offendat.*] Suis peccatis gravioribus: Allegoria est.

74. *Verrucis illius.*] Levioribus amici vitiis.

76. *Denique quatenus excidi.*] Libri nostri omnes *quatinus.* Necessaria autem ratione, sicut antè dixit, inter amicos vivendùm esse demonstrat Horatius. Quod enim tolli omnino non potest, ferendum est: quod ferendum autem, expendi debet quo modo quave ratione feratur atque interdum etiam corrigatur, quod fieri nequeat, si peccata, ut Stoïci volunt, sint aequalia. *Torrentius.* *Denique.*] Disputat contra Stoïcorum dogma, qui dicunt, Omnia peccata esse paria. *Quatenus.*] Quoniam.

77. *Stul-*

Cætera item nequeunt stultis hærentia, cur non
Ponderibus, modulisque suis ratio utitur? ac, res
Ut quæque est, ita suppliciis delicta coërcet?
Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus,
Semesos pisceis, tepidumque ligurrierit jus,
In cruce suffigat; Labeone insanior, inter
Sanos dicatur. quanto hoc furiosius atque
Majus peccatum est? paullum deliquit amicus;
Quod nisi concedas, habeare insuavis, acerbus;
Odisti, & fugis, ut Drusonem debitor æris:

Qui,

77. *Stultis hærentia.*] Stoïcorum more loquitur, qui, excepto solo sapiente, cæteros omnes stultos esse ac proinde insanire definiunt. *Torrent.* *Cur non Ponderibus.*] Vult nihil temere decerni de vitiis, sed ea moderamine rationis æstimari, castigarique: qua monitione partim reducit in memoriam in eo peccare philautos, quos in amicorum vitiis corrigendis ostendit plus æquo duriores: partim prætudit, in eo genere non esse multo æquiores Stoïcos. *Cruq.*

78. *Ponderibus, modulisque suis ratio.*] Æquo judicio & conveniente moderatione.

79. *Coërcet.*] Cur non ita cohibet & punit?

81. *Tepidumque ligurrierit jus.*] Sic lib. III. Sat. IIII.

——— Seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit.

Sic enim ibi constanter scribitur in omnibus nostris exemplaribus. Hic tamen variant, & in pluribus simplici *r* scriptum repperi. Donatus in illud Terentii Eunuch.

Patria qui abligurrierat bona.

Ligurire ἀπὸ τοῦ λιχνεύειν, quod suave significat, dici tradidit, pro eleganter & more senum, ut inquit, multo cum fastidio suaviora quæque degustare. Unde *abligurire* bona, pro suavibus escis consumere. Sed & servi, de quibus Horat. propriè ligurriunt, cùm furtim id, quod sperant latere posse, de patinis delibant. Turneb. lib. 2. cap. 15. *Torrent.* *Ligurrierit jus.*] Leviter exsorbuerit.

82. *Labeone insanior.*] Hic ille, ni fallor, M. Antistius Labeo, quem Atejus Capito Epistola quadam apud Gellium lib. XIII. cap. XII. testatus est morum pop. R. jurisque civilis doctum apprimè fuisse. Nihil itaque dubitandum quin in Cæsaris gratiam *insanum* eum vocet Horatius. *Torr.* *Labeone insanior inter.*] Labeo jurisperitus erat contumax, qui multa nimis libere dixerat in Augustum.

83. *Inter sanos dicatur.*] Inter sapientes. *Quanto hoc furiosius atque.*] Furiosius, quod fecit dominus, quam quod servus admisit.

85. *Concedas, habeare.*] Quod nisi ignoscas.

86. *Drusonem.*] Manuscripti omnes *Rusonem*, vel *Russonem*, vel *Rissonem* vocant. Interpretes feneratorem acerbissimum, & ineptissimum historiarum scriptorem, fuisse volunt; qui debitores moram facientes eo mactabat malo, ut recitantem audire veluti captivi cogerentur. Vide Nannii Miscell. lib. 4. *Torrent.* *Drusonem debitor æris.*] Fœneratorem & malum historiarum scriptorem.

87. Mi-

Qui, nisi quum tristes misero venêre Kalendæ,
Mercedem, aut nummos unde unde extricat: amaras,
Porrecto jugulo, historias, captivus ut, audit.
Comminxit lectum potus; mensave catillum
Euandri manibus tritum dejecit; ob hanc rem,
Aut positum ante mea quia pullum in parte catini
Sustulit esuriens; minus hoc jucundus amicus
Sit mihi? quid faciam, si furtum fecerit, aut si
Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit?
Queis paria esse fere placuit peccata, laborant,
Quum ventum ad verum est: sensus, moresque repugnant,
Atque ipsa utilitas justi propè mater & æqui.

Quum

87. *Misero.*] Debitori. *Calendæ.*] Calendis, creditam pecuniam reddebant debitores. vide Epod. 3.

88. *Mercedem aut nummos.*] *Mercedem* vocat usuram ipsam, *nummos* sortem. Vide Sat. præcedente, & Epod. II. *Torrent. Mercedem aut nummos.*] Usuram. *Unde, unde extricat.*] Alicunde parat.

89. *Porrecto jugulo historias.*] Quasi jugulari mallet, quam Drusonis historias audire.

90. *Potus.*] Amicus tuus bene potus.

91. *Euandri manibus tritum.*] Ac proinde, ob vetustatem scilicet, pretiosiorem. Simile illud libro II. Satyra III.

——— *Quærere amabam,*
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære. Torrent.

Tritum dejecit.] Catinum antiquissimum, quo usus est Euander, Pallantis Arcadiæ regis nepos. *Ob hanc rem.*] Quia catillum dejecit.

93. *Minus hoc.*] Minus ob hoc.

95. *Commissa fide.*] Pro *fidei.* ut libro III. Od. VII.

Constantis juvenem fide. Torr.

Fide.] Commissa fidei. *Sponsumve negarit.*] Non leve aliquod promissum dicit, sed solenni stipulatione. Unde *ex sponsa agere* apud veteres, pro ex stipulatu. *sponsionis* enim appellatione omnis promissio, stipulatioque continetur. Paulus Ictus l. VII. de Verb. signif. *Torrent. Sponsumve.*] Promissum.

96. *Queis.*] Stoïcis. *Paria esse fere.*] Notum Stoïcæ sectæ Paradoxum, Ὅτι ἴσα τὰ ἁμαρτήματα. Quod illusurus Horatius, à communi hominum sensu abhorrere ostendit. Dictio autem *fere* nihil sententiæ propositæ detrahit, sed ita loquitur, ut Sat. III. lib. II.

——— *Insanis & tu, stultique prope omnes.*

Particula ergo illa *fere*, non minimam vim obtinet; includit enim in se universalitatem, ita ut vel omisso vel apposito universali signo, idem subinde significet. ut hæc sit sententia: queis placuit paria esse fere peccata, hoc est omnia. sic dicimus, Romani fere orbem subegerunt, id est, fere totum. *Cruquius. Laborant.*] Hærent & dubitant Stoïci.

97. *Ad verum est.*] Ad veri inquisitionem. *Moresque repugnant.*] Judicium hominum repugnat, qui aliter furem, aliter homicidam puniunt.

98. *Atque ipsa utilitas.*] Utilitas hic ea censenda est, quæ non abest ab honesto ex Stoïcorum opinione; non etiam

Quum prorepserunt primis animalia terris,
Mutum, & turpe pecus, glandem, atque cubilia propter,
Unguibus, & pugnis, dein fustibus, atque ita porro
Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus:
Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
Nominaque invenêre: dehinc absistere bello,
Oppida cœperunt munire, & ponere leges;
Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam cunnus teterrima belli
Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapienteis, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injusti fateare necesse est,
Tempora si fastosque velis evolvere mundi.

Nec

iam eà quæ turpi conjuncta, luctum quærit ex re qualibet. Quonam autem pacto sit mater justi & æqui, non facile quis dixerit; nisi ad ea se conferat, quæ sunt juris humani, sive gentium. *Cruq. Prope mater.*] Quasi mater.

99. *Cum prorepserunt.*] Probare nititur quod ante dixit, justum sanctione hominum esse, non natura. Muretus lib. I. Variarum cap. v. *Torrent. Primis animalia.*] Prima animalia, id est, homines. Hypallage est.

100. *Pecus.*] Veluti pecus rationis & orationis expers. *Glandem atque.*] Glandes erant hominum primorum cibus.

101. *Unguibus & pugnis.*] Multa in eandem sententiam Lucr. lib. v.

Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fuerunt,
Et lapides, & item silvarum fragmina rami. Torrent.

Porro.] Post temporis intervallum.

102. *Usus.*] Indigentia.

103. *Notarent.*] Significarent.

104. *Absistere bello.*] Eorum scilicet consilio atque opera, qui prudentia præcellebant. *Torrent. Absistere bello.*] Abstinere à bello.

105. *Oppida cœperunt munire.*] De oppidorum origine agens Cicero lib. I. De gloria, sic appellata esse existimat, quod opem darent; reste Festo: vel quod ibi opes suas homines conferant, vel quod opere muniebantur mœnia, quo tutius essent, si Varroni credimus. *Torrent.*

106. *Ne quis fur.*] Duo optimi libri: *Neu quis fur esset.* Torrent.

107. *Cunnus.*] Fuerunt ante Helenam aliæ mulieres, quæ belli causas præbuerunt. *Teterrima.*] Sic nostri codd. antiqui omnes, non *deterrima*, ut antè Lambinus ediderat. *Torrent.*

108. *Perierunt.*] Perierunt, quia scriptoribus caruerunt.

109. *Incertam rapientes.*] Mulierem omnibus expositam, non certi mariti.

110. *Viribus editior.*] Vir robustior. *Cædebat.*] Occidebat, vel verberabat.

111. *Metu injusti.*] Propter incommodi metum.

112. *Fastosque velis.*] Annales, id est, mundi tempora.

113. *Se-*

Nec natura potest justo secernere iniquum,
Dividit ut bona diversis, fugienda petendis;
Nec vincet ratio hoc; tantundem ut peccet, idemque,
Qui teneros cauleis alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus Divûm sacra legerit. ADSIT
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne scutica dignum, horribili sectêre flagello.
Nam ut ferula cædas meritum majora subire

Ver-

113. *Secernere.*] Distinguete justum ab injusto.

114. *Dividit ut bona.*] Quo modo potest separare bona à malis.

115. *Nec vincet ratio.*] Nec ratio probabit. *Tantundem ut peccet.*] Ut tam graviter peccet.

117. *Qui nocturnus.*] Qui noctu rem sacram furatus fuerit. *Nocturnus Divûm sacra legerit.*] *Sublegere*, inquit Servius Ecl. IX. furari est. unde & *sacrilegus*, qui sacra legit, id est, furatur. *Nocturni* quoque *fures* improbiores habentur ex XII. tabulis. Quamquam *furem* à furvo, quod atrum significat, dici vult Varro, quia per noctem, quæ atra est, furta facilius committuntur. unde factum ut *nocturnus* absolutè pro fure interdum ponatur. *Torrent.*

118. *Æquas.*] Pœnas parvas parvis, magnas magnis peccatis.

119. *Scutica dignum.*] *Scutica* quidem flagellum est, à Græco σκῦτος, quod corium significat; sed minus esse horribile indicat Mart. lib. X. Epigr. LXII. *scuticam* inter pædagogorum arma, uti & *ferulas*, recensens; quarum levissima, percussa puerorum manu admonitio est. Huic vero proxima *fustium* castigatio est. Erat vero *flagellorum* pœna multo gravior quam *fustium*, quod multis locis nos Jurisc. docent. Nam quibus ex caussis liberi fustibus, servi flagellis cædebantur, ante hac dictum. verum honestiores, fustium loco, aut temporali exilio, aut rei alicujus interdictione puniebantur. At vero milites, ob leviora delicta à centurionibus suis vite percutiebantur. qua de re Juven. Sat. VIII.

Nodosam frangebat vertice vitem.

In *flagellis* itaque major & atrocitas & ignominia erat. Unde & *servilia verbera* dicebantur flagellorum ictus, & servi ipsi *flagriones*, sicut & *verberones*, & Græco verbo *mastigiæ*. Atque hinc *ad flagra deducere* pro in servitutem redigere dixisse videtur Juven. Sat. X.

Quid Crassos? quid Pompejos evertit, & illum
Ad sua qui domitos deduxit flagra Quirites?

Cæsarem enim Dictatorem intelligit, qui Romanorum libertatem oppressit. Proprie verò *flagella* dicuntur, si Grammaticis credimus, arborum fruticumque summitátes, eo quod flatu agitentur; quas ob virorem, ut Isidorus voluit, etiam *virgas* appellamus. quæ tamen, si nodosæ atque aculeatæ sint, *scorpiones* quoque nominantur. Et *virgæ* igitur flagella sunt, sicut & *lora*. Torrent. *Scutica dignum.*] Loro dignum.

120. *Nam ut ferula.*] *Ut*, pro *ne non*: ut sit sententia, ne non cædas ferula eum, qui meretur acerbius corrigi. *non vereor*, hoc est, mihi certum est, te leniter castigaturum eum qui vel maximo supplicio dignus est; itaque apud vos nulla supplicii deprecatione est opus, ut apud quos crimina sint paria & æqualia supplicia. *Cruquius.* *Ferula cædas.*] Ut minore supplicio afficias.

Verbera, non vereor; cum dicas esse pareis res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce recisurum simili te, si tibi regnum
Permittant homines. si dives, qui sapiens est,
Et sutor bonus, & solus formosus, & est rex;
Cur optas, quod habes? Non nosti quid pater, inquit,
Chrysippus dicat: Sapiens crepidas sibi nunquam,
Nec soleas fecit: sutor tamen est sapiens. quo?
Ut, quamvis tacet Hermogenes; cantor tamen, atque
Optimus est modulator; ut Alfenus vafer, omni

Ab-

121. *Non vereor.*] Non vereor, ne id facias.

122. *Furta.*] Furta clanculum fiunt. *Latrociniis.*] Latrocinia sunt violentæ direptiones.

123. *Falce recisurum simili te.*] Quum mineris pœna simili te amputaturum parva cum magnis flagitiis.

124. *Si dives qui sapiens.*] Facetissime reliqua hujus Satyræ parte superbam illam Stoïcorum de sapiente suo sententiam irridet. de qua sic etiam Epist. ad Mæcenatem:

Ad summam sapiens uno minor est Jove, liber,
Dives, honoratus, pulcer, rex denique regum.

Postquam igitur omnibus artibus virtutibusque sapientem exornant Stoïci, ridicule sutorem quoque facit Horat. At illi sane solum ipsum esse Poëtam, ac solum dialecticum, dicebant. Sic enim Strabo lib. I. Geographiæ. Quamquam autem hoc paradoxum hic exagitat Poëta, inde tamen desumpta illa, quæ cum admiratione legimus l. IIII. Od. IX.

Consulque non unius anni, &c. Torrent. *Si dives.*] Irridet Stoïcorum paradoxon, nempe sapientem esse omnia.

126. *Cur optas.*] Cur optas ut tibi regnum permittant homines? *Non nosti.*] Stoïcus arguit Horatium ignorationis, & inquit, Num nosti? &c. *Pater, &c.*] *Patres* honoris caussa appellati qui Philosophorum familiis præfuere. *Torrent.*

127. *Chrysippus dicat.*] Chrysippus vaferrimus Stoïcorum somniorum erat interpres.

128. *Sutor autem.*] Potestate, non usu. *Quo.*] Quo istuc pertinet?

129. *Cantor tamen.*] Potest tamen canere.

130. *Ut Alfenus vafer.*] Alfenus ex sutore Jurisconsultus clarissimus evasit. *Alfenus vafer.*] Sic quidem libri omnes tum excusi, tum M. S. sed prisci interpretes, quod & ego in vetustissimis membranis observavi, *Alfinium* & *Alfenium* appellant, cognomine *Varum*; qui patria Cremonensis, relicta ibi, quam exercebat, sutrina, Romam venerit, ac Matco Sulpicio Jcto operam dederit, evectus tandem ad Consulatum. de eodem Gellius lib. VI. cap. V. Noct. Att. Neque dubito quin eundem notet Catullus pulcerrimo illo Epigrammate:

Alfene immemor atque unanimis false sodalibus.

id enim cum Horatio prope convenit, qui pro *Varo Vafri* cognomen ipsi imposuit. Prænomen autem *Publius* fuit; &, ut ego quidem arbitror, cum patrio primum nomine *Alfenus* vocaretur, postquam clarus esse cœpit, *Alfinium* se

appel-

Abjecto instrumento artis, clausaque taberna,
Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis
Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam
Lascivi pueri, quos tu nisi fuste coërces,
Urgeris turba circum te stante: miserque
Rumperis, & latras magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum
Præter Crispinum sectabitur, & mihi dulces
Ignoscent, si quid peccavero stultus, amici:

Inque

appellavit: de qua nominum mutatione in Suetonii Tiberium scripsimus. *Torrent.*

131. *Clausa taberna.*] Clausa sutrina.

132. *Sutor erat.*] Cruquius legendum esse censet, *Tonsor erat*, nam crines ustulare & ornare tonsoris est. Et sequenti versu, in contemptum tonsoris Stoïci, ait, *Vellunt tibi barbam*, tanquam stulto & inepto ad eam crispandam & discriminandam. *Cruquius. Sapiens operis.*] Ordo est: sic sapiens est optimus opifex omnis operis.

133. *Vellunt tibi barbam.*] Adeo stulte loqueris, ô Stoïce, ut te pueri contumeliosi illudant.

134. *Nisi fuste coërces.*] Tanquam sceptro regio: coërcere namque est virorum principum; qualis hic sibi esse Stoïcus videtur, magnorum regum maximus scilicet, cui pro sceptro porrigit baculum, ut Cynicorum more & latret, & in corona circumstantes se abigat. *Cruquius. Fuste coërces.*] Nisi abigis baculo tanquam sceptro regio.

136. *Rumperis & latras.*] Rumperis clamore.

137. *Quadrante lavatum rex ibis, &c.*] *Quadrans* ex æreis nummis Romæ minimus, communis erat balneatoris merces, ab his pendi solita, qui publicis balneis utebantur, ut Philosophi Literatoresque ac Rhetores solent, cum ob tenuitatem, tum ut in turbæ popularis frequentia suas artes venditarent. Hinc Juven. Sat. VI.

Nam quæ docta nimis cupit & facunda videri,
Crure tenus medio tunicas succingere debet,
Cædere Silvano porcum, quadrante lavari.

A qua tamen præstatione liberos fuisse qui primam adhuc pueritiam agerent, probat idem auctor Sat. II.

Nec pueri credunt, nisi qui nondum ære lavantur.

Itaque Cicero Oratione pro Cælio, cum de Clodia sic loquitur; *Nisi forte mulier potens quadrantaria illa permutatione familiaris facta erat balneatori*; amarissime illi objicit, quod non plus ab amatoribus acciperet, quam ipsa balneatoribus penderet, duplici nomine occultè indicans merito *quadrantariam* appellari, quæ quadrantibus polluta, quadrantibus lavaretur. Cælius lib. 16. cap. 47. *Torrent. Quadrante lavatum.*] Mercede balneatori debita, non à rege, sed ab uno de multis.

138. *Rex ibis.*] Non revera rex, sed secundum Stoïcorum opinionem. *Stipator.*] Comes.

139. *Crispinum.*] Præter Crispinum Stoïcum.

140. *Peccavero.*] Libri manuscripti quin-

Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatusque magis vivam te rege beatus.

SATYRA IV.

cilium, veteres Comicos Græcos sequutum, mordacem fuisse ait. Sua autem Scripta non itidem legi ostendit, quum bona pars hominum sibi vitii alicujus conscia, se ibi perstringi sciant. Se alioqui virulentia carere, ac tantum jocose & velut paterna quadam castigatione ad deterrendos à vitiis homines uti profitetur.

EUPOLIS, *atque Cratinus, Aristophanesque Poëtæ,*
Atque alii, quorum Comœdia prisca virorum est,
Si quis erat dignus describi, quod malus, aut fur,
Quod mœchus foret, aut sicarius aut alioqui

Famo-

quinque *peccabo.* Placet. non temere enim ~ o corripitur in istiusmodi verbis à Poëtis, qui Virgilii ætate floruerunt. *Torrentius. Stultus.*] Per stultitiam.

141. *Inque vicem.*] Et vicissim.

142. *Privatusque.*] Et non rex. *Te rege beatus.*] Qui te regem putas. Sensus est: Quemadmodum sapiens non est dicendus rex qui unicum habet stiparorem, sic peccata non possunt esse paria, si quædam sint venia digna.

1. *Eupolis.*] Exorditur ab antiquæ Comœdiæ scriptoribus, ut sibi quidem nonnihil apud Romanos benevolentiæ, Lucilio vero plus compararet invidiæ, ut qui satis acute & in cives mordacius scripsisset, se vero nihil tale meditari, neque virulentis blateramentis se quemquam velle perstringere, sed urbana tantum & faceta morum castigatione cives à vitiis deterrere. *Cratinus.*] Persius hunc audacem nominat, quod maxima libertate carpserit, & acerbitate mira prosciderit Atheniensium vitia. *Cruq. Eupolis.*] Quinctilianus l. x. de antiqua Comœdia tractans, *Plures*, inquit, *ejus auctores, Aristophanes tamen & Eupolis Cratinusque præcipui.* Hos igitur tres veteris Comœdiæ principes Flaccus noster mollissime uno versu complexus est. Illud autem de Eupolide memorabile, quod Suidas eum bello adversus Lacedæmonios apud Hellespontum naufragio extinctum tradit, unde vetitum fuerit ne quis Poëta militaret. *Torr. Eupolis, &c.*] Hi principes fuerunt inter Poëtas veteris Comœdiæ.

2. *Prisca.*] Comœdia prisca erat paulo maledicentior, quam ut aures hominum ferre possent.

3. *Dignus describi.*] Qualis Athenis fuisse commemorant Cleonem, Cleophantem, Hyperbolum, homines improbos & seditiosos. At vero illi Comici Periclem quoque, & Socratem, aliosque summos in Repub. viros suis versibus violarunt. Melius itaque Romani, qui notandi viderentur, à Censoribus notari voluere, nec passi sunt vitam famamque subjectam esse probris & injuriis Poëtarum, capite etiam puniri sancientes, talecarmen condere si quis auderet. *Torr. Describi.*] Dignus notari.

4. *Sicarius.*] *Sicam* à secando dictam non modo Grammatici; sed & JCti tradidere. Erat autem gladius brevis, quo facile occulto grassatores olim utebantur. Hinc propriè quidem qui sica hominem

Famosus; multa cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,
Mutatis tantum pedibus, numerisque facetus;
Emunctæ naris, durus componere versus.
Nam fuit hoc vitiosus: in hora sæpe ducentos,
Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno.
Quum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
Garrulus, atque piger scribendi ferre laborem;
Scribendi recte. nam ut multum, nil moror. ecce
Crispinus minimo me provocat: accipe, si vis,

Acci-

minem occiderint, sed per abusionem quocumque telo id fecerint, *sicarii* appellantur, & lege Cornelia De sicariis tenentur. *Torrent.*

5. *Famosus.*] Fama, quæ nihil aliud quam communis de aliquo populi opinio est, ut recte censet Nonius, in utramque partem accipitur; *famosus* semper pro infami, ut multis exemplis idem docet. Hinc *mulieres famosæ*, eædem quæ *probrosæ*. Torrent. *Famosus.*] Malæ famæ.

6. *Hinc.*] Ab illis Poëtis. *Lucilius.*] Cognomine Bassus, patria Auruncanus, inventor Satyræ apud Romanos. de quo sic Quinctil. lib x. *Satyra quidem tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius, qui quosdam ita deditos adhuc habet sibi amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus Poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & esse aliquid quod tollere possis putat. nam & eruditio in eo mira, & libertas, atque inde acerbitas, & abunde salis.* Torrent. *Lucilius.*] Lucilius Poëta Romanus, qui illorum priscam Comœdiam, Latinam fecit Satyram.

7. *Mutatis tantum pedibus.*] Quare nihil aliud, quam negligentiam Lucilii in numeris & pedibus notat. Sed quemadmodum maxima pars etiam veteris Comœdiæ, jambis constabat, in quibus semper accurate ratio à Græcis habita fuit numerorum, & quidem longe quam in Dactylicis magis, in quibus negligentiores fuisse constat: ita certum est, Dactylicorum negligentiam auxisse Lucilium, jambicorum autem prope invexisse. Itaque quod tam operose Comicis Latinis alibi Poëta objicit, quod ne quidem locis necessariis jambum admitterent, id Lucilio peculiare. *Heinsius. Mutatis pedibus.*] Quia Lucilius usus est versibus hexametris, illi jambicis.

8. *Emunctæ naris.*] Acri judicio. *Durus componere versus.*] *Componere versus* est, suis illos numeris pedibusque aptare, ac concinnos modulatosque reddere. Ad quod durissimus erat Lucilius. *Torrent.*

9. *Vitiosus.*] In hoc: quod duros versus componeret.

10. *Ut magnum.*] Tanquam rem magni momenti. *Stans pede.*] Nullo labore, & tempore brevissimo. Turneb. lib. 7. cap. 19.

11. *Quum flueret.*] Cum versus profunderet invenustos, *Erat quod.*] Erat aliquid quod sumeres, idque imitatione dignum. Turneb. lib. 15. cap. 9.

13. *Scribendi recte.*] Ut recte scriberet. *Nam ut multum.*] Si quis multum scribit, nihili æstimo.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Sum-

Accipe jam tabulas. detur nobis locus, hora,
Custodes: videamus uter plus scribere poßit.
Dî bene fecerunt, inopis me, quodque pusilli
Finxerunt animi, raro & perpauca loquentis.
At tu conclusas hircinis follibus auras,
Usque laborantes dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis, imitare. beatus Fannius, ultro
Delatis capsis, & imagine: quum mea nemo

Scripta

Summum adversarii contemtum ostendit, qui eum, quantus est, vel uno, ut dici solet, digitulo provocat, tanquam nullo negotio prostraturus. Sunt qui ad provocantium gestum referre malint: minimum enim digitum porrigunt. At Cruquius de *sponsione* intelligit, quam Crispinus paratus sit facere, sed levi deposita summula. Non placet. *Torr. Minimo me provocat.*] Minimo digito, quod est alterum contemptim in certamen provocare. *Accipe.*] Verba sunt Crispini Horatium provocantis.

15. *Accipe jam.*] Bene in posteriore sua editione Lamb. *Accipiam* pro *Accipe jam.* Est enim magis Comicum, ac Dramaticum, quod etiam Turnebus lib. 15. cap. 9. censuit. Atque ita in omnibus pæne exemplaribus nostris legitur, ut mox, *dentur* pro *detur*. Tortenr. Guil. Canterus, lib. 4. cap. 12. *Locus.*] In quo scribamus.

16. *Custodes.*] Ne aliena opera utamur.

17. *Dii bene fecerunt.*] Respondet Horatius.

18. *Rarò & perpauca loquentis.*] Lamb. necessaria, ut ei visum est, conjectura, *loquentem* emendar, quasi vero non ab animo verba linguæ suppeditentur. *Rara* etiam pro *raro* non uno in codice repperi, nec displicet, ut Sat. VI.
—— *Singultim pauca locutus.*
Torrent.

19. *At tu conclusas hircinis follibus auras Usque laboranteis, &c.*] Malum Poëtam, sed opinione sui inflatum, hac allegoria irridet Horatius. elationem enim animi ponit in pulmone: quem follis appellatione intelligit. Et non simpliciter dicit Poëtam arrogantem folles fabrorum ferrariorum imitari: sed *folles laborantes, &c.* optimè: nam cum cessat faber, non turgent folles, neque vento inflati sunt. *Casaubon. At tu.*] O Crispine. *Hircinis follibus.*] Follibus ex corio hircino factis.

20. *Usque laborantes.*] Auras semper flantes. Horatius metaphorice significat Crispini versus turgidos fuisse & inanes.

21. *Beatus Fannius.*] *Faunium* vocant quinque codices; vetus interpres etiam *Quadrati* cognomen ei imponit. An idem qui Sat. X. commemoratur, ignoro. *Torrr. Fannius.*] Fannius Poëta loquacissimus. *Ultro Delatis capsis.*] Cui non petenti Senatus detulit capsas, quibus libri ejus in Augusti bibliotheca reponerentur, una cum sua imagine ad memoriam ejus prodendam.

22. *Delatis capsis & imagine.*] Bibliothecam primus publice Athenis Pisistratus instituit, Romæ Asinius Pollio, qua de re Isidorus lib. VII. Gellius libro VI. cap. ult. Plinius lib. VII. c. XXX. Hic ergo honor huic Fannio contigit, non merito eximiæ eruditionis, sed vel eorum adulatione & obsequio qui orbi & divitis hereditatem captabant; vel amicorum opera, qui quo recitantis tædio ac molestia liberarentur, hoc ei munus

Scripta legat; vulgo recitare timentis: ob hanc rem,
Quod sunt, quos genus hoc minime juvat, utpote plureis
Culpari dignos. quemvis media erue turba:
Aut ob avaritiam, aut misera ambitione laborat:
Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum:
Hunc capit argenti splendor: stupet Albius ære:
Hic mutat merceis surgente à Sole, ad eum, quo
Vespertina tepet regio. quin per mala præceps

Fer-

mus à Cæsare impetrarunt. sic enim prisci commentatores. Nec illepide sane; prior tamen ratio magis arridet. *Capsas* autem pro forulis arculisque accipio, quibus libri concinne reponerentur. *Torrent.*

23. *Recitare timentis.*] Hic non inepte quis ambigat, quare idcirco, quod vulgo non recitet scripta sua, à nemine legi Poëta dicat. An quia famam vulgus sequitur? Fama autem recitationibus, ob applaudentium frequentiam, præcipue acquiritur. *Torrent. Timentis ob.*] Quum nemo legat scripta mei timentis vulgo ea recitare. Primitivum in possessivo subintelligitur.

24. *Genus hoc.*] Hoc genus poëmatis, scil. satyræ.

25. *Quemvis media.*] De medio populo quemvis in medium producito. *Erue turba.*] *Elige* habent libri pæne omnes: & mox *miser amb. laborat*, pro *misera.* Sed hoc leve est, illud omnino restituendum. *Torrent.*

27. *Hic nuptarum.*] Alius est adulter qui matresfamilias tantum sectatur.

28. *Hunc capit.*] Alium vasa argentea delectant. *Stupet Albius ære.*] Sic Virgilius:

Hic stupet attonitus rostris. ———

Ære autem pro vasis signisque æreis dixit. ut in Epist.

I nunc, argentum, marmor vetus, æraque, & artes
Suspice. ———

Quanta vero veterum adamati æris, maxime Corinthii, insania, vel sola illa in Verrem, quæ de signis inscribitur, actio docere possit. *Torrentius. Stupet ære.*] Stupet statuis ex ære Corinthio factis.

29. *Mutat merces.*] Virg. Ecl. IIII.
——— *Nec Pontica pinus*
Mutabit merces. ———

Et in Georgicis:
——— *Quamvis Milesia magno*
Vellera mutentur.

quo loco quidem Servius hanc loquendi rationem ab antiquo more, quo mercimonium omne in permutatione consistebat, repetit. verum hoc ita interpretabimur, ut, quamquam percusso jam nummo, & inventa publica illa forma, quæ mercis pretium dicitur, aliud jam proprie erat *emptio*, aliud *permutatio*; distincti nempe contractus; verbi tamen proprietas manserit. Nam *permutationis* nomen vi sua generale est, pro quacumque conventione, qua utrimque aliquid præstandum venit: itaque in ipsa etiam emtione merx mutari ære, mutari pecunia, mutari pretio, mutari denario rectè dicitur. Exempla passim obvia. *Mutare* igitur *merces*, est quomodocumque comparare. Atque ita Græci quoque verbo ἀλλάττεσθαι & διαλλάττεσθαι usi sunt. *Torrentius. Ad eum quo.*] Ad eum solem, id est, occidentem.

30. *Per mala.*] Per pericula & vitæ discrimina.

Fertur, uti pulvis collectus turbine: ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odêre Poëtas:
FOENUM *habet in cornu: longe fuge. dummodo risum*
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcunque semel chartis illeverit, omneis
Gestiet à furno redeunteis scire, lacuque,
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contra.

Pri-

31. *Turbine.*] Vento.

32. *Summa deperdat.*] Ne aliquid diminuat de summa, id est, de bonis congestis.

33. *Omnes hi metuunt.*] Clausula rationis. Idcirco omnes oderunt Poëtas & versus mordaciores, quia male sibi conscii, notari & ludicro esse formidant. *Cruq. Omnes hi.*] Omnes improbi & vitiosi homines. *Versus.*] Versus Satyricos.

34. *Fenum habet in cornu.*] Alii *fœnum* per *œ* scribunt, alii per *æ*: nos autem monuimus *fetus*, *fenus*, *fenum*, *femina*, rectius sine diphthongo scribi. Erat autem actio apud Romanos ex lege XII. tab. descendens, SI QVADRVPES PAVPERIEM FECISSE DICATVR, utputa si equus calcitrosus percussisset, aut bos cornu petere solitus cornu petiisset, aut mula propter nimiam ferociam aliquem læsisset, dominus aut noxæ dare illud animal, aut damnum datum (quod *pauperiem* vocabant, quia *injuria* dici proprie non poterat) restituere cogebatur. Quod incommodum quo vitarent domini, signo aliquo occurrentes admonebant, quo cavere sibi à tali quadrupede possent, & peculiariter illigato cornibus feno, bovem cornu petere indicabant. *Torr. Fœnum habet in cornu.*] Est sermo vulgi in Poëtas, qui acres sunt in homines vitiosos, Metaphora ducta à bove cornu petente, cujus cornibus fœnum alligabant Romani, ut sibi ab illo caverent homines in via forte occurrentes.

35. *Risum excutiat sibi.*] Tale aliquid de se Persius:

Quid faciam, si sum petulanti splene cachinno? Torrent.

Excutiat sibi.] Dummodo moveat risum profusum sibi, id est, ad suam voluptatem.

36. *Chartis illeverit.*] Quodcunque semel scripserit.

37. *Gestiet à furno redeuntes.*] Cupiet, ut omnes à pistrino redeuntes sciant. *A furno redeuntes.*] Acro intelligit, servos à pistrino: à lacu, servos à lixa, id est lympha: unde veteres aquam dixisse lixam, Nonius annotat. Unde etiam lixæ nominati in exercitu, qui aquam advehebant. *Georg. Fabrit. Lacuque.*] *Lacus* erant Romæ publici, quibus aqua continebatur ad usum populi; & quidem tota Urbe frequentissimi, quemadmodum ex P. Victore constat, cum, quot singulis in regionibus lacus fuerint, non secus ac vicos & fana enumerat. Quos inter notissimi, propriis distincti nominibus, *Curtius* & *Servilius*. Turneb. lib. 29. cap. 29. *Torrent. Lacuque.*] Unde aquam hauriunt.

38. *Agedum.*] Respondet Horatius ad ea, quæ in Satyrarum scriptores dicta fuerant. *Accipe contra.*] Defensurus se adversus eos, qui Poëtas vel ob solum nomen exosi fugiant, ac præcipue Satyricos, quorum scriptis passim apud omnes divulgatis infamentur; ordine respondet, neque Poëtarum numero se habendum, neque, quæ pedestri quo-

dam-

Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque, siquis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum; des nominis hujus honorem.
Idcircò quidam, comœdia, nec ne poëma
Esset, quæsivêre; quod acer spiritus, ac vis,
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sævit, quod meretrice nepos insanus amica
Filius, uxorem grandi cum dote recuset:
Ebrius, & magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem,

Quo

dammodo orationem scribit, contumeliæ loco ducenda, cum ad morum correctionem spectent, neque ipse eo nomine sese jactet, nihil minus quam natura maledicus, nec cuiquam probo formidandus. Ac tandem ita à patre se institutum narrans, Sermonem absolvit. *Torrent.*

39. *Dederim quibus esse Poëtas,*] Iis, quos agnosco esse Poëtas, non dico me esse Poëtam.

40. *Concludere versum.*] Versum certis pedibus claudere.

42. *Sermoni propiora.*] Similiora sermoni quotidiano & orationi solutæ, quam versibus.

44. *Des nominis.*] Ut Poëta nominetur.

45. *Comœdia.*] Quæsivere, quia comœdiæ stylus prosæ orationi est similis.

46. *Quæsivêre.*] Dubitaverunt. *Acer spiritus.*] Spiritus ardens & vehemens.

47. *Pede certo.*] Ac definito numero.

48. *Differt sermoni.*] Differt ab oratione soluta, *differt* pro *dissidet*, cum dativo ponitur. *Sermo merus.*] Solus sermo verbis puris perscriptus. *At pater.*] Est antypophora ad convincendum eorum argumentum, qui dicunt comœdiam merum esse sermonem.

49. *Sævit.*] Irascitur ut Demea apud Terentium. *Nepos.*] Luxuriosus helluo. *Insanus.*] Rectè à priore editione quæ *insanit* habebat, recedit Lamb. nam *insanus* habent nostri quoque vetustissimi codices. Displicuerat Grammaticulis quibusdam duo epitheta uni nomini adjungi sine copula. *Torrent.*

51. *Ante noctem.*] Claro die.

52. *Cum facibus.*] Cum facibus amatores invisebant amasias suas. *Pomponius.*] Pomponius adolescens libidinosus, quem Horat. vellicat quasi aliud agens.

53. *Audiret leviora.*] Imo æque aspere objurgaretur. *Pater.*] Pomponii pater.

55. *Quem.*] Quem versum.

Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, & quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis;
Non ut si solvas, POSTQUAM DISCORDIA TETRA
BELLI FERRATOS POSTEIS, PORTASQUE REFREGIT;
Invenias etiam disjecti membra Poëtæ.
Hactenus hæc. alias, justum sit, nec ne, poëma:
Nunc illud tantum quæram; meritone tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cumque libellis:
Magnus uterque timor latronibus. at bene si quis,
Et puris vivat manibus; contemnat utrumque.

Ut

56. *Personatus pacto pater.*] Comicus pater, qui patris personam in comœdia sustinet. *His, ego quæ nunc.*] Si eripias his carminibus quæ nunc scribo, &c.

58. *Tempora certa.*] Nimirum pro ratione & Poëmatis genere; alia namque est heroïca dimensio, alia elegiaca, jambica, &c. *Cruquius. Tempora.*] Syllabarum quantitatem.

60. *Non, ut si solvas.*] Non ita invenies, quemadmodum si solvas hunc versum Ennianum, scil. *postquam discordia, &c.*

61. *Belli ferratos.*] Versus Ennii notissimus, quem non uno in loco imitatus est Virgilius:

Clauduntur belli portæ. ——

Et,

—— *Cardine verso,*
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

Lumen autem & Ennio & Virgilio præfert Plutarchus in Numa, ubi Iani templum Romæ portas scribit habuisse bifores, vocatamque belli portam. Vide lib. IIII. Od. XV. & Turnebum lib. V. cap. III. Adversariorum. *Torrent.*

62. *Disjecti membra Poëtæ.*] Lacerati Poëtæ vestigia.

63. *Hactenus hæc.*] Hactenus utrum satyra & comœdia sint poëma? quod Horatius non dubitat. *Alias, justum sit, nec ne, poëma.*] Alio tempore quæremus.

64. *Quæram: meritone.*] Quæram à te ô Romane.

65. *Scribendi.*] Satyræ vel comœdiæ genus. *Sulcius.*] Plures libri manusſ. *Fulgium* aut *Fulcium* vocant. de quo, neque de *Caprio*, quicquam me legisse memini. Acerrimos accusatores fuisse credendum est. *Torrent. Sulcius acer.*] Accusator acerrimus, sic & Caprius.

66. *Rauci male, cumque.*] Assiduitate agendi valde rauci. *Libellis.*] Cum libellis accusatoriis, in quibus maleficorum & nomina & crimina erant scripta.

67. *Timor latronibus.*] Uterque horribilis latronibus.

68. *Et puris vivat manibus.*] Si vivat manibus à scelere puris. *Puris manibus.*] Sic de Tito Suet. *Pontificatum maximum ideò se professus accipere, ut puras servaret manus.* Et libro III. Od. XXIIII.

Immunis aram si tetigit manus.

Torrent.

69. *Ut*

Ut sis tu similis Cœli, Byrrhique latronum,
Non ego sim Caprî, neque Sulci. cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigellî.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quique lavantes:
Suave locus voci resonat conclusus. inaneis

Hoc

69. *Ut sis tu similis Cœli Byrrhique, latronum.*] Quamvis tu sis similis Cœli, &c.

70. *Non ego sim.*] Plures libri *Non ego sum*, haud dubiè apertiùs. sententia enim est, Quamquam tu fortè Cœli Byrrique sis similis, non ego Sulcii sum aut Caprii: cur ergo metuas. *Torrent. Non ego sim Caprî, neque Sulci: cur metuas.*] Si ego sum accusatoribus dissimilis, cur metuas me?

71. *Nulla taberna meos habeat.*] Et cur vis metuere, si nulla taberna, &c. *Taberna.*] *Taberna* dicta ex eo quòd tabulis clauditur, ut Jurisc. volunt, omne ad habitandum utile ædificium significat. Unde *tabernacula* in castris, quamvis pellibus posteà regebantur; & *contubernales*, & *adtubernales*, qui vel easdem vel continuas tabernas habitent. Sed & *negotiatorias*, & *argentarias*, & *cauponias*, & *pupurarias tabernas* in Pandectis legimus. Propriè tamen, si auctores rectè observemus, plebeiæ tantùm ædiculæ in vicis, axibus & tabulis clausæ, ut inquit Isidorus, eo nomine demonstrantur. Denique ut omnium mercium, sic librorum quoque tabernæ erant, qualem hoc loco denotat Horatius. Et quia plerumque magnorum ædificiorum columnis adhærebant tabernæ, hinc *pilam* etiam adjunxit. Quamquam, ut verum fatear, *tabernam* ac *pilam* hic pro ipsis contubernalibus congerronibusque, qui ad tabernas pilasque desidebant, libentiùs acceperim. Et nunc quoque in tabernis librariis ferè nugatorum statio est. Josephus Scaliger λέσχας Græcè dici rectè existimat, ubi loquaculi illi sessitabant. Unde λεσχηνεύειν & λεσχηνεύεσθαι, pro nugari, garrire, calumniari, ac maledicere. *Torrent. Pila libellos.*] Pila, est bibliopolarum columna, ad quam prostabant libri venales.

72. *Queis manus.*] Quos vulgus manibus terat & Tigellius unus è vulgo. *Tigellî.*] Meliùs manusf. & ante Lamb, excusi, sine interrogationis nota. optat enim Poëta ut libelli Hermogenis, ejusque similium, manibus non terantur. *Torrent.*

73. *Non recito.*] Libri nostri omnes magno consensu, *Nec recito cuiquam.* Torrent. *Non recito.*] Præterea non recito, &c. *Coactus.*] Non libenter.

74. *In medio qui.*] Loquitur aliquis, Horatii consuetudinem improbans. At multi sunt, &c.

75. *Quique lavantes.*] Lavantes in balneis.

76. *Suave locus voci resonat conclusus.*] Locus cameratus in balneis suaviter voci resonat. *Conclusus.*] Qualia esse convenit balnea, ne calor dissipetur. Ideò veteribus Romanis obscurissima erant, rimis potiùs quàm fenestris lucem admittentia. *Torrentius. Inaneis.*] Sic stolidos atque imperitos vocat, ac vana quadam gloriola elatos. Vide Turneb. lib. 10. cap. 1. & lib. 30. cap. 12. *Torrent.*

Inanes

Hoc juvat: haud illud quærenteis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis: & hoc studio pravus facis. unde petitum
Hoc in me jacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit: hic niger est; hunc tu Romane caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos:

E qui-

Inanes hoc juvat.] Leves Poëtas hoc juvat.

77. *Sine sensu.*] Stulte.

78. *Tempore num faciant alieno.*] Cicero lib. xv. Epist. ad Cassium: *Considera ne in alienißimum tempus cadat adventus tuus.* Torrent. *Tempore alieno.*] Tempore incongruo.

79. *Inquis.*] Vetustissimi codices duo, *Inquit.* nec displicet ea varietas. quale illud est, *In me jacis.* & mox: *Auctor quis denique eorum.* Torrent. *Studio pravus facis.*] Pro *studiose.* Porphyrio conjungit *studio pravus*, pro pravo studio. quod ego malo, quam lectionem illorum, qui scribunt, *pravè facis.* Fabrit. *Studio pravus.*] Data opera.

80. *Hoc in me jacis?*] Hoc mihi objicis. *Est autor quis.*] Denique quis eorum est author, id est, delator, cum quibus vixi? nullus.

81. *Cum quibus.*] Ut si non natura, at saltem consuetudine pravus evaserim. *Torr. Hic absentem rodit amicum.*] Horatius ostendit qui sint fugiendi tanquam homines perniciosi.

82. *Solutos risus.*] Immoderatos risus.

83. *Dicacis.*] Dicax significat jocosum cum mordacitate. Angl. *a scoffing jester.*

84. *Fingere qui non visa potest.*] Qui potest fingere se vidisse, quæ non vidit. *Commissa tacere*] Arcana.

85. *Hic niger est.*] Non ad Pythagoræ symbolum μὴ γεύεσθαι μελανούρων, respexit Horatius; sed Romano more locutus est, uti & Catullus:

Nil nimium studeo Cæsar tibi velle placere,
Nec scire utrùm sis ater, an albus homo.

Illa verò Pythagoræ sententia huic loco magis convenit, colorem candidum ad naturam boni spectare, atrum ad malum. *Torrent. Hic niger est.*] Hic est perniciosus & infelix.

86. *Lectis videas cœnare.*] Lectis discubitoriis. *Quaternos.*] Notandum triclinium, quod ipsum verbi etymon ostendit, tres ferè habuisse *lectos*; quos ad cubicularium differentiam, *discubitorios* appellabant: in singulis verò lectis totidem culcitis accubuisse convivas tres. Et medio quidem plerumque is, qui ceteris omnibus honoratior erat, solus accumbebat: unde dici solet septem facere convivium. Pluribus tamen vel invitatis, vel sponte advenientibus, pro convivatoris arbitrio, quaterni, quo ipse vellet lecto, collocari poterant; & quod sordidissimum habebatur, stipari etiam quini aut plures. Horatius itaque vel in frequentissimo convivio, quo quaterni accumbant, existere sæpè aliquem ait, qui dictis suis omnes vellicet, nec ideo tamen pravus aut improbus habea-

E quibus unus avet, quavis aspergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: post, hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infesto nigris. ego, si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum;
Lividus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petilli

Te

habeatur, sed laudetur potiùs: quo magis mirandum sit, ne levissimum quidem in se risum ferri. *Torrent.* *Quaternos.*] Duodecim convivas in uno triclinio.

87. *Quavis aspergere cunctos, Præter eum qui præbet aquam.*] Sic libri omnes, in quos umquam incidi. Muretus tamen legit; *Quavis aspergere cunctos Præter eum qui præbet, aqua.* Μεταφορικῶς *quavis aqua aspergere* pro undecunque petito risu lacessere; ut lib. I. Od. VII.

Undique decerptam fronti præponere olivam.

Ego verò nihil mutandum censeo. nam *aspergere* absolutè pro salsis dictis carpere, vocabulum elegans est. Itaque liberè à Turnebo lib. II. cap. II. in loci hujus enarratione dissentio, cur enim per συνεκδοχικῶς non dicatur *præbere aquam* qui convivium præbet? nam nullum apud veteres sine aqua convivium, non dico qua manus abluerent, vel corpus etiam in balneo, sed quæ bibentibus ministrabatur, nunc calida, nunc frigida, ut docuimus lib. III. Od. XIX. Et summa in hoc ipso facetia est, quòd derisor salis guttulam ipsi etiam præbitori asperserit; ut Nasidieno contigit, de quo lib. II. Sat. ultima. Alii dicunt *aqua aspergere* proverbialem esse vocem, pro jacere & effundere in aliquem convitium. Eum ergo aqua aspergere, qui bibendi est arbiter, magna contumelia est, quia pro honóre contemptus, pro beneficio infertur injuria. Aqua is aspergit maximè, qui mordax & conviciator est, qualem hic convivam describit Poëta. *Fabrit.* *Quavis aspergere cunctos, Præter eum qui præbet aquam.*] Quavis ratione cunctos dicteriis & salibus aspergere.

88. *Præter eum qui præbet.*] Præter convivii magistrum. *Aquam: post, hunc quoque potus.*] Qui præbet aquam qua lavarent convivæ. *Post, hunc quoque potus.*] Convivatorem etiam maledictis insectatur cum potus est.

89. *Verax aperit præcordia.*] Bacchus veritatem dicere cogit. *Liber.*] Bacchus, pro vino.

90. *Hic tibi comis.*] Hic, quem proximè descripsi. *Hic tibi comis, &c.*] Videtur comis tibi, qui inimicus es malis.

92. *Pastillos Rufillus olet, Gorgonius.*] Vide hunc versum supra, Satyra secunda.

93. *Lividus.*] Malignus. *Si qua.*] Si quo casu, si qua occasione. *Fabrit.*

94. *Capitolini.*] *Capitolinus* Petilliorum cognomen fuit, uti Manliorum, Quinctiorum, Sestiorum, Scantiniorum, Meliorum, & Tarpejorum. Errat ergo antiquus commentator, qui Petillium hunc à corona Jovi Capitolino surrepta cognominatum tradit. Ego de peculatu vel de repetundis accusatum, aut gratia aut sordibus absolutum, fuisse crediderim. *Torrent.* *Petilli.*] Petillus cum coronam è Capitolio surripuisset, judicio absolutus est.

95. De-

Te coram fuerit; defendas, ut tuus eſt mos.
Me Capitolinus convictore uſus amicoque,
A puero eſt: cauſaque mea permulta rogatus
Fecit, & incolumis lætor, quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt
Ærugo mera. quod vitium procul abſore chartis,
Atque animo prius, ut ſiquid promittere de me
Poſſum aliud; verè promitto. liberius ſi
Dixero quid, ſi forte jocoſius, hoc mihi juris
Cum venia dabis. inſuevit pater optimus hoc me,

Ut

95. *Defendas.*] Tu, inquit, qui me invidum & mordacem notas; vide anne, dum te amicum ſimulas, multò improbiùs pecces, verborum blanditiis venenum aſpirans,& quanto occultior, tanto gravior inimicus. Rectè etiam Ennius: *Eo ingenio natus ſum, amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Torrent.

96. *Me Capitolinus.*] Defendas his utens verbis, Me Capit. &c. *Convictore uſus, amicoque.*] Conviva & familiari.

99. *Judicium illud.*] Quod non ſit miſſus in exilium propter furtum.

100. *Hic nigræ ſuccus loliginis.*] Exprimere conatur quovis nigro nigriorem eſſe, qui amicum tam latenter & inſidioſe lædat. *Loligo* autem, aut *lolligo* quaſi *voligo*, ſi Varroni credimus, quod ex aqua ſubvolet, Græce τευθὶς dicta, ex eorum piſcium genere eſt, qui ſanguinis expertes, molles appellantur. quales etiam ſepia & polypus. Et hi quidem, ut ab Ariſtotele lib. IIII. De partibus, & lib. v. de Hiſtoria animalium traditur, viſcera non habent, ſed humorem quemdam: μύτιν alit, ipſe θόλον appellat; nos, præſertim in ſepia, atramentum dicimus. *Torrent.* *Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt.*] Hujuſmodi oratio occulti odii eſt pleniſſima. ducta eſt Metaph. ab atramento piſcis loliginis, quæ alba eſt externe, intus autem nigra.

101. *Ærugo mera.*] Vitium hoc *æruginem* vocat, quòd amicitiæ ac vitæ hominum non minùs quam illa æri, aut ferrugo ferro perniciem adferat. *Æruginem* verò hic pro atramento ſutoriò accipere, quod χάλκανθον vocant Græci, ridiculum eſt. Vide Turneb. l. 30. c. 30. *Torrent.* *Ærugo mera.*] Virus & peſtis amicitiæ. *Quod vitium procul abſore.*] Vitium maledicentiæ ſimulata amicitia tectæ. *Abſore.*] Non male Lamb. *afore*; nam nos quoque in tribus optimis codicibus *affore* ſcriptum reperimus, pro *afore*, ut ſæpe in Pandectis Florentinis *afuit* pro *abſuit*. Torr. *Abſore chartis.*] A ſcriptis & animo meo.

103. *Liberius ſi quid.*] Precatur veniam ſuæ libertati, ea lege, ut ſi quid urbanius, ſi jocoſius & minus amarulentum dixerit, nemo gravius offendatur. *Cruquius.*

105. *Inſuevit pater optimus hoc me Ut fugerem.*] Sic ſummo librorum omnium conſenſu legitur. & recte Lamb. locum hunc mutare auſus eſt, ac legere: *Inſevit pater optimus hoc mî.* ſed male, ni fallor. Neque enim à natura ſibi aut parentibus inſitam hanc iſtiuſmodi vitiorum fugam ait Horatius, ſed ita ſe aſſue-

Ut fugerem, exemplis vitiorum quaque notando.
Quum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parasset;
Nonne vides, Albi ut male vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Quum deterreret, Sectani dißimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessa quum Venere uti
Possem, Deprensi non bella est fama Treboni,
Ajebat. sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, causas reddet tibi: mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,

Dum

assuefactum monitione paterna, ut propositis exemplis, quæ aliis male cessisse intelligeret, ea & ipse quantum posset effugeret. Atque adeò doctrinæ magis; quæ vim insitam promovet, quàm naturæ aut indoli suæ id beneficium se debere fatetur. ut, Lib. III. Sat. II.

—— Uterve
Ad casus dubios fidet sibi rectiùs, hic qui
Pluribus assuerit mentem.

Cur igitur verbum *insuevit* non eodem modo hic accipiatur? Atque ita Græci quoque verbo ἐθίζομαι usi sunt. Sic *insuevit me hoc* ut fugerem, nempe per Synchysin, ut vocant Grammatici, more Poetæ nostro admodum familiari. Vide Turneb. lib. 30. cap. 19. *Torrent.* *Pater optimus hoc me.*] Pater meus inserebat hæc bona in me, vel pater meus insuescendo docuit me hoc.

106. *Ut fugerem exemplis vitiorum.*] Ut quæque vitiorum fugerem, ea vitia notando exemplis. *Exemplis vitiorum.*] Optima ac simplicissima instituendi juventutem ratio, qua Demea quoque ille Terentianus suum se finxisse filium narrat:

Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tamquam in speculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis sumere exemplum sibi, &c. Torrent.

107. *Quum me hortaretur.*] Hortaretur ad frugalitatem ab incommodo & malo prodigalitatis, qua misere affligi demonstrat Albii filium: quod urbane facit quidem, sed non sine nota Satyrica. *Cruquius.*

109. *Ut malè vivat.*] Quomodo in penuria vivat?

110. *Barrus.*] Libri optimi tres *Varus*, unus *Barus*. Turneb. lib. 14. cap. 20. *Torrentius. Magnum documentum.*] Qui est documento. *Patriam rem.*] Rem familiarem à majoribus relictam.

112. *Sectani.*] Hunc quoque & plures & meliores libri *Scetanum* vocant, unus *Scutanum*. Torrent. *Sectani dißimilis sit.*] Sectanus erat turpis mœchus.

113. *Mœchas.*] Matronas.

114. *Treboni.*] Trebonius in adulterio fuit deprehensus.

115. *Sapiens vitatu.*] Philosophus (inquit Horatii pater) causas reddet. *Quidque petitu.*] Antiquissimi codd. *Quodque petitu*, & mox *reddat*, pro *reddet*. Torrent.

116. *Causas.*] Rationes.

117. *Traditum ab antiquis morem.*]

Tradi-

Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim. simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice. sic me
Formabat puerum dictis: & sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex judicibus selectis objiciebat.
Sive vetabat, An hoc inhonestum, & inutile factu
Necne sit, addubites? flagret rumore malo quum
Hic, atque ille? avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis. ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt: mediocribus, & queis
Igno-

Traditam à veteribus consuetudinem servare.

118. *Custodis eges.*] Pædagogi.

119. *Simul ac duraverit.*] Postea quam ætas corroboraverit membra. *Duraverit.*] Sic Virg.

—— *Natos ad flumina primùm*
Deferimus, sævoque gelu duramus &
undis.

Torrent.

120. *Nabis sine cortice.*] Alienis præceptis non egebis, Metaph. ducta à pueris qui corticis ope natare discunt.

121. *Formabat puerum dictis.*] Sic me pater erudiebat. *Sive jubebat.*] Quod legibus in politia proprium est, hoc parentum munus privatum est, nimirum jubere quod honestum & laudabile est; vetare, quod cum decoro pugnat, permittere quæ tranquillitatem non perturbant, punire scelus & impietatem. *Cruquius.*

122. *Habes autorem.*] Sunt verba patris sui.

123. *Unum ex judicibus selectis.*] Unum ex equestri ordine, unde judices eligebantur. *Judicibus selectis.*] Nemo mediocriter eruditus ignoret plures fuisse Romæ judicum decurias. E quibus hi, quos Prætor urbanus in eum quo magistratum gesturus erat annum juratus conscripserat, *selecti* vocabantur; Græcè ἔκκριτοι, καὶ ἀπόλεκτοι, ut Budæus. Et quia summa apud populum incorruptorum judicum laus: ideò rectè Horatius eorum maximè exemplis sese monitum narrat, quorum auctoritatem defugeret nemo. *Objiciebat.*] Ante oculos ponebat.

124. *An hoc inhonestum.*] Dicebat pater, An hoc, &c. *Inutile factu.*] *Factum* anteà ediderat Lamb. & sic habent libb. manuss. omnes, nec scio cur postea mutaverit. *Torrent.*

125. *Flagret rumore malo quum.*] Quum laboret publica infamia hic atque ille?

126. *Avidos vicinum.*] Adeo intemperantes, ut quosvis cibos sine discrimine vorent.

127. *Examinat, mortisque.*] Quemadmodum mors vicini terret ægros avidos: Sic, &c.

129. *Ex hoc ego.*] Ex hoc patre ejusque præceptis.

130. *Perniciem.*] Infamiam, quæ generosis animis & magnis est ipsa morte formidabilior. *Cruquius.*

131. Te-

Ignoscas, vitiis teneor. fortaßis & istinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi. rectius hoc est:
Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis
Occurram. hoc quidam non belle. numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? hæc ego mecum
Compreßis agito labris. ubi quid datur oti,

Illu-

neor.] Obnoxius sum ...is & quibus ignosce...] Ab his vitiis medio-

...*tas.*] Placida enim & ...as est, juventus acrior atque ob sanguinis fer... osa ac rabida in appe... juvenibus audacia, in ...get, atque intellectus. ...b. III. Od. XIIII. ...*m calidus juventa.*
...es quò rarior, eò pre... ...orque; neque enim du... ...itia potest, neque ami... , cui libertas desit. Ita... ...tem ac fervidum habe... ...n amicum in admonen... do remi... segnem. Versus est perelegans Euripidis in Alcestide:

Φίλον πρὸς ἄνδρα χρὴ λέγειν ἐλευθέροις.

Id est:

Cui sis amicus liberè admonendus est.

Torrent. *Liber amicus.*] Amicus libere vitia nostra etiam occultissima exagitat.

133. *Consilium proprium.*] Quod à recta ratione sumendum est, ut nihil inconsultò aggrediamur, nihil præcipitanter ac temere. Quin & in consulendo is ordo tenendus est, ut à se quisque incipiat, se interroget, se consulat, priusquam amicos in consilium vocet. *Torrent. Consilium proprium.*] Consilium, quod quisque suapte sponte capit. *Neque enim cum lectulus.*] Ostendit quomodo ac quando secum ipse loquens consilium capiat. Quo respexisse crediderim etiam Virgilium, seu quemcumque alium carminis De viro bono auctorem,

Nec priùs in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quàm longa reputaverit acta diei.

Egregiè Seneca lib. III. de Ira: *Animus*, inquit, *quotidie ad rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?* Sic ille. *Torrent. Lectulus aut me.*] Quum in lectulo jaceo, vel in porticu deambulo.

134. *Desum mihi.*] Is autem non deesse sibi dicitur, qui secum, quid sui sit officii, quid mature facto opus sit cogitat. *Cruquius. Desum mihi.*] Negligo quod mei est officii. *Rectius hoc est.*] Hæc tacitus mecum loquor.

135. *Sic dulcis amicis.*] Sic, id est, si illud faciam, &c.

136. *Hoc quidam non belle.*] Hoc quidam non fecit belle. *Numquid.*] Plures codd. *Num quid* disjunctim. Canterus lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent.*

137. *Imprudens olim.*] Faciam insciens? Dii prohibeant.

138. *Compreßis agito.*] Hæc tacitus mecum agito.

139. *Illu-*

Fertur, uti pulvis collectus turbine: ne quid
Summa deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt versus, odêre Poëtas:
FOENVM *habet in cornu: longe fuge. dummodo risum*
Excutiat sibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcunque semel chartis illeverit, omneis
Gestiet à furno redeunteis scire, lacuque,
Et pueros, & anus. agedum pauca accipe contra.

Pri-

31. *Turbine.*] Vento.

32. *Summa deperdat.*] Ne aliquid diminuat de summa, id est, de bonis congestis.

33. *Omnes hi metuunt.*] Clausula rationis. Idcirco omnes oderunt Poëtas & versus mordaciores, quia male sibi conscii, notari & ludicro esse formidant. *Cruq. Omnes hi.*] Omnes improbi & vitiosi homines. *Versus.*] Versus Satyricos.

34. *Fenum habet in cornu.*] Alii *fœnum* per *œ* scribunt, alii per *æ*: nos autem monuimus *fetus*, *fenus*, *fenum*, *femina*, rectius sine diphthongo scribi. Erat autem actio apud Romanos ex lege XII. tab. descendens, SI QVADRVPES PAVPERIEM FECISSE DICATVR, utputa si equus calcitrosus percussisset, aut bos cornu petere solitus cornu petiisset, aut mula propter nimiam ferociam aliquem læsisset, dominus aut noxæ dare illud animal, aut damnum datum (quod *pauperiem* vocabant, quia *injuria* dici proprie non poterat) restituere cogebatur. Quod incommodum quo vitarent domini, signo aliquo occurrentes admonebant, quo cavere sibi à tali quadrupede possent, & peculiariter illigato cornibus feno, bovem cornu petere indicabant. *Torr. Fœnum habet in cornu.*] Est sermo vulgi in Poëtas, qui acres sunt in homines vitiosos, Metaphora ducta à bove cornu petente, cujus cornibus fœnum alligabant Romani, ut sibi ab illo caverent homines in via forte occurrentes.

35. *Risum excutiat sibi.*] Tale aliquid de se Persius:

Quid faciam, si sum petulanti splene cachinno? Torrent.

Excutiat sibi.] Dummodo moveat risum profusum sibi, id est, ad suam voluptatem.

36. *Chartis illeverit.*] Quodcunque semel scripserit.

37. *Gestiet à furno redeuntes.*] Cupiet, ut omnes à pistrino redeuntes sciant. *A furno redeuntes.*] Acro intelligit, servos à pistrino: à lacu, servos à lixa, id est lympha: unde veteres aquam dixisse lixam, Nonius annotat. Unde etiam lixæ nominati in exercitu, qui aquam advehebant. *Georg. Fabrit. Lacuque.*] *Lacus* erant Romæ publici, quibus aqua continebatur ad usum populi; & quidem tota Urbe frequentissimi, quemadmodum ex P. Victore constat, cum, quot singulis in regionibus lacus fuerint, non secus ac vicos & fana enumerat. Quos inter notissimi, propriis distincti nominibus, *Curtius* & *Servilius*. Turneb. lib. 29. cap. 29. *Torrent. Lacuque.*] Unde aquam hauriunt.

38. *Agedum.*] Respondet Horatius ad ea, quæ in Satyrarum scriptores dicta fuerant. *Accipe contra.*] Defensurus se adversus eos, qui Poëtas vel ob solum nomen exosi fugiant, ac præcipue Satyricos, quorum scriptis passim apud omnes divulgatis infamentur; ordine respondet, neque Poëtarum numero se habendum, neque, quæ pedestri quo-

dam-

Primum ego me illorum, dederim quibus esse Poëtas,
Excerpam numero. neque enim concludere versum
Dixeris esse satis: neque, siquis scribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc esse Poëtam.
Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
Magna sonaturum; des nominis hujus honorem.
Idcircò quidam, comœdia, nec ne poëma
Esset, quæsivêre: quod acer spiritus, ac vis,
Nec verbis, nec rebus inest: nisi quod pede certo
Differt sermoni, sermo merus. at pater ardens
Sævit, quod meretrice nepos insanus amica
Filius, uxorem grandi cum dote recuset:
Ebrius, & magnum quod dedecus, ambulet ante
Noctem cum facibus. numquid Pomponius istis
Audiret leviora, pater si viveret? ergo
Non satis est puris versum perscribere verbis:
Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem,

Quo

dammodo oratione scribit, contumeliæ loco ducenda, cum ad morum correctionem spectent, neque ipse eo nomine sese jactet, nihil minus quam natura maledicus, nec cuiquam probo formidandus. Ac tandem ira à patre se institutum narrans, Sermonem absolvit. *Torrent.*

39. *Dederim quibus esse Poëtas,*] Iis, quos agnosco esse Poëtas, non dico me esse Poëtam.

40. *Concludere versum.*] Versum certis pedibus claudere.

42. *Sermoni propiora.*] Similiora sermoni quotidiano & orationi solutæ, quam versibus.

44. *Des nominis.*] Ut Poëta nominetur.

45. *Comœdia.*] Quæsivere, quia comœdiæ stylus prosæ orationi est similis.

46. *Quæsivêre.*] Dubitaverunt. *Acer spiritus.*] Spiritus ardens & vehemens.

47. *Pede certo.*] Ac definito numero.

48. *Differt sermoni.*] Differt ab oratione soluta, *differt* pro *dissidet*, cum dativo ponitur. *Sermo merus.*] Solus sermo verbis puris perscriptus. *At pater.*] Est antypophora ad convincendum eorum argumentum, qui dicunt comœdiam merum esse sermonem.

49. *Sævit.*] Irascitur ut Demea apud Terentium. *Nepos.*] Luxuriosus helluo. *Insanus.*] Rectè à priore editione quæ *insanit* habebat, recedit Lamb. nam *insanus* habent nostri quoque vetustissimi codices. Displicuerat Grammaticulis quibusdam duo epitheta uni nomini adjungi sine copula. *Torrent.*

51. *Ante noctem.*] Claro die.

52. *Cum facibus.*] Cum facibus amatores invisebant amasias suas. *Pomponius.*] Pomponius adolescens libidinosus, quem Horat. vellicat quasi aliud agens.

53. *Audiret leviora.*] Imo æque aspere objurgaretur. *Pater.*] Pomponii pater.

55. *Quem.*] Quem versum.

 56. *Per-*

Quo personatus pacto pater. his, ego quæ nunc,
Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si
Tempora certa, modosque, & quod prius ordine verbum est,
Posterius facias, præponens ultima primis;
Non ut si solvas, POSTQUAM DISCORDIA TETRA
BELLI FERRATOS POSTEIS, PORTASQUE REFREGIT;
Invenias etiam disjecti membra Poëtæ.
Hactenus hæc. alias, justum sit, nec ne, poëma:
Nunc illud tantum quæram; meritone tibi sit
Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci male, cumque libellis:
Magnus uterque timor latronibus. at bene si quis,
Et puris vivat manibus; contemnat utrumque.

Ut

56. *Personatus pacto pater.*] Comicus pater, qui partis personam in comœdia sustinet. *His, ego quæ nunc.*] Si eripias his carminibus quæ nunc scribo, &c.

58. *Tempora certa.*] Nimirum pro ratione & Poëmatis genere; alia namque est heroïca dimensio, alia elegiaca, iambica, &c. *Cruquius. Tempora.*] Syllabarum quantitatem.

60. *Non, ut si solvas.*] Non ita invenies, quemadmodum si solvas hunc versum Ennianum, scil. *postquam discordia, &c.*

61. *Belli ferratos.*] Versus Ennii notissimus, quem non uno in loco imitatus est Virgilius:

Clauduntur belli portæ. ——

Et,

—— *Cardine verso,*
Belli ferratos rupit Saturnia postes.

Lumen autem & Ennio & Virgilio præfert Plutarchus in Numa, ubi Iani templum Romæ portas scribit habuisse bifores, vocatamque belli portam. Vide lib. IIII. Od. XV. & Turnebum lib. V. cap. III. Adversariorum. *Torrent.*

62. *Disjecti membra Poëtæ.*] Lacerati Poëtæ vestigia.

63. *Hactenus hæc.*] Hactenus utrum satyra & comœdia sint poëma? quod Horatius non dubitat. *Alias, justum sit, nec ne, poëma.*] Alio tempore quæremus.

64. *Quæram: meritone.*] Quæram à te ô Romane.

65. *Scribendi.*] Satyræ vel comœdiæ genus. *Sulcius.*] Plures libri manuss. *Fulgium* aut *Fulcium* vocant. de quo, neque de *Caprio*, quicquam me legisse memini. Acerrimos accusatores fuisse credendum est. *Torrent. Sulcius acer.*] Accusator acerrimus, sic & Caprius.

66. *Rauci malè, cumque.*] Assiduitate agendi valde rauci. *Libellis.*] Cum libellis accusatoriis, in quibus maleficorum & nomina & crimina erant scripta.

67. *Timor latronibus.*] Uterque horribilis latronibus.

68. *Et puris vivat manibus.*] Si vivat manibus à scelere puris. *Puris manibus.*] Sic de Tito Suet. *Pontificatum maximum ideò se professus accipere, ut puras servaret manus.* Et libro III. Od. XXIIII.

Immunis aram si tetigit manus.

Torrent.

69. Ut

Ut sis tu similis Cœli, Byrrhique latronum,
Non ego sim Caprî, neque Sulci. cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat, neque pila libellos:
Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Tigellî.
Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuslibet. in medio qui
Scripta foro recitent, sunt multi: quique lavantes:
Suave locus voci resonat conclusus. inaneis

Hoc

69. *Ut sis tu similis Cœli Byrrhique, latronum.*] Quamvis tu sis similis Cœli, &c.

70. *Non ego sim.*] Plures libri *Non ego sum*, haud dubiè apertiùs. sententia enim est, Quamquam tu fortè Cæli Byrrique sis similis, non ego Sulcil sum aut Caprii: cur ergo metuas. *Torrent. Non ego sim Caprî, neque Sulci: cur metuas.*] Si ego sum accusatoribus dissimilis, cur metuas me?

71. *Nulla taberna meos habeat.*] Et cur vis metuere, si nulla taberna, &c. *Taberna.*] *Taberna* dicta ex eo quòd tabulis clauditur, ut Jurisc. volunt, omne ad habitandum utile ædificium significat. Unde *tabernacula* in castris, quamvis pellibus posteà tegebantur; & *contubernales*, & *adtubernales*, qui vel easdem vel continuas tabernas habitent. Sed & *negotiatorias*, & *argentarias*, & *cauponias*, & *pupuvarias tabernas* in Pandectis legimus. Propriè tamen, si auctores rectè observemus, plebeiæ tantùm ædiculæ in vicis, axibus & tabulis clausæ, ut inquit Isidorus, eo nomine demonstrantur. Denique ut omnium mercium, sic librorum quoque tabernæ erant, qualem hoc loco denotat Horatius. Et quia plerumque magnorum ædificiorum columnis adhærebant tabernæ, hinc *pilam* etiam adjunxit. Quamquam, ut verum fatear, *tabernam* ac *pilam* hic pro ipsis contubernalibus congerronibusque, qui ad tabernas pilasque desidebant, libentius acceperim. Et nunc quoque in tabernis librariis ferè nugatorum statio est. Josephus Scaliger λέσχαις Græcè dici rectè existimat, ubi loquaculi illi sessitabant. Unde λεσχηνεύειν & λεσχηνεύεσθαι, pro nugari, garrire, calumniari, ac maledicere. *Torrent. Pila libellos.*] Pila, est bibliopolarum columna, ad quam prostabant libri venales.

72. *Queis manus.*] Quos vulgus manibus terat & Tigellius unus è vulgo. *Tigellî.*] Meliùs manusc. & ante Lamb. excusi, sine interrogationis nota. optat enim Poëta ut libelli Hermogenis, ejusque similium, manibus non terantur. *Torrent.*

73. *Non recito.*] Libri nostri omnes magno consensu, *Nec recito cuiquam.* Torrent. *Non recito.*] Præterea non recito, &c. *Coactus.*] Non libenter.

74. *In medio qui.*] Loquitur aliquis, Horatii consuetudinem improbans. At multi sunt, &c.

75. *Quique lavantes.*] Lavantes in balneis.

76. *Suave locus voci resonat conclusus.*] Locus cameratus in balneis suaviter voci resonat. *Conclusus.*] Qualia esse convenit balnea, ne calor dissipetur. Ideò veteribus Romanis obscurissima erant, rimis potiùs quàm fenestris lucem admittentia. *Torrentius. Inaneis.*] Sic stolidos atque imperitos vocat, ac vana quadam gloriola elatos. Vide Turneb. lib. 10. cap. 1. & lib. 30. cap. 12. *Torrent.*

Inanes

Hoc juvat: haud illud quærenteis, num sine sensu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis: & hoc studio pravus facis. unde petitum
Hoc in me jacis? est auctor quis denique eorum,
Vixi cum quibus? absentem qui rodit amicum;
Qui non defendit alio culpante; solutos
Qui captat risus hominum, famamque dicacis;
Fingere qui non visa potest; commissa tacere
Qui nequit: hic niger est; hunc tu Romane caveto.
Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos:

E qui-

Inanes hoc juvat.] Leves Poëtas hoc juvat.

77. *Sine sensu.*] Stulte.

78. *Tempore num faciant alieno.*] Cicero lib. xv. Epist. ad Cassium: *Considera ne in alienissimum tempus cadat adventus tuus.* Torrent. *Tempore alieno.*] Tempore incongruo.

79. *Inquis.*] Vetustissimi codices duo, *Inquit.* nec displicet ea varietas. quale illud est, *In me jacis.* & mox: *Auctor quis denique eorum.* Torrent. *Studio pravus facis.*] Pro *studiose.* Porphyrio conjungit *studio pravus*, pro pravo studio. quod ego malo, quam lectionem illorum, qui scribunt, *pravè facis.* Fabrit. *Studio pravus.*] Data opera.

80. *Hoc in me jacis?*] Hoc mihi objicis. *Est autor quis.*] Denique quis eorum est author, id est, delator, cum quibus vixi? nullus.

81. *Cum quibus.*] Ut si non natura, at saltem consuetudine pravus evaserim. *Torr. Hic absentem rodit amicum.*] Horatius ostendit qui sint fugiendi tanquam homines pernitiosi.

82. *Solutos risus.*] Immoderatos risus.

83. *Dicacis.*] Dicax significat jocosum cum mordacitate. Angl. *a scoffing jester.*

84. *Fingere qui non visa potest.*] Qui potest fingere se vidisse, quæ non vidit. *Commissa tacere.*] Arcana.

85. *Hic niger est.*] Non ad Pythagoræ symbolum μὴ γεύεσθαι μελανούρων, respexit Horatius; sed Romano more locutus est, uti & Catullus:

Nil nimium studeo Cæsar tibi velle placere,
Nec scire utrùm sis ater, an albus homo.

Illa verò Pythagoræ sententia huic loco magis convenit, colorem candidum ad naturam boni spectare, atrum ad malum. *Torrent. Hic niger est.*] Hic est perniciosus & infelix.

86. *Lectis videas cœnare.*] Lectis discubitoriis. *Quaternos.*] Notandum triclinium, quod ipsum verbi etymon ostendit, tres ferè habuisse *lectos*; quos ad cubicularium differentiam, *discubitorios* appellabant: in singulis verò lectis totidem culcitis accubuisse convivas tres. Et medio quidem plerumque is, qui ceteris omnibus honoratior erar, solus accumbebat; unde dici solet septem facere convivium. Pluribus tamen vel invitatis, vel sponte advenientibus, pro convivatoris arbitrio, quaterni, quo ipse vellet lecto, collocari poterant; & quod sordidissimum habebatur, stipari etiam quini aut plures. Horatius itaque vel in frequentissimo convivio, quo quaterni accumbant, existere sæpè aliquem ait, qui dictis suis omnes vellicet, nec ideo tamen pravus aut improbus habea-

E quibus unus avet, quavis aspergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: post, hunc quoque potus,
Condita cum verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infesto nigris. ego, si risi, quod ineptus
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum;
Lividus, & mordax videor tibi? mentio si qua
De Capitolini furtis injecta Petilli

Te

habeatur, sed laudetur potiùs: quo magis mirandum sit, ne levissimum quidem in se risum ferri. *Torrent. Quaternos.*] Duodecim convivas in uno triclinio.

87. *Quavis aspergere cunctos, Præter eum qui præbet aquam.*] Sic libri omnes, in quos umquam incidi. Muretus tamen legit; *Quavis aspergere cunctos Præter eum qui præbet, aqua.* Μεταφορικῶς *quavis aqua aspergere* pro undecunque petito risu lacessere; ut lib. I. Od. VII.

Undique decerptam fronti præponere olivam.

Ego verò nihil mutandum censeo. nam *aspergere* absolutè pro salsis dictis carpere, vocabulum elegans est. Itaque liberè à Turnebo lib. II. cap. II. in loci hujus enarratione dissentio, cur enim per συνεκδοχὴν non dicatur *præbere aquam* qui convivium præbet? nam nullum apud veteres sine aqua convivium, non dico qua manus abluerent, vel corpus etiam in balneo, sed quæ bibentibus ministrabatur, nunc calida, nunc frigida, ut docuimus lib. III. Od. XIX. Et summa in hoc ipso facetia est, quòd derisor salis guttulam ipsi etiam præbitori asperserit; ut Nasidieno contigit, de quo lib. II. Sat. ultima. Alii dicunt *aqua aspergere* proverbialem esse vocem, pro jacere & effundere in aliquem convitium. Eum ergo aqua aspergere, qui bibendi est arbiter, magna contumelia est, quia pro honore contemptus, pro beneficio infertur injuria. Aqua is aspergit maximè, qui mordax & conviciator est, qualem hic convivam describit Poëta. *Fabrit. Quavis aspergere cunctos, Præter eum qui præbet aquam.*] Quavis ratione cunctos dicteriis & salibus aspergere.

88. *Præter eum qui præbet.*] Præter convivii magistrum. *Aquam: post, hunc quoque potus.*] Qui præbet aquam qua lavarent convivæ. *Post, hunc quoque potus.*] Convivatorem etiam maledictis insectatur cum potus est.

89. *Verax aperit præcordia.*] Bacchus veritatem dicere cogit. *Liber.*] Bacchus, pro vino.

90. *Hic tibi comis.*] Hic, quem proxime descripsi. *Hic tibi comis, &c.*] Videtur comis tibi, qui inimicus es malis.

92. *Pastillos Rufilius olet, Gorgonius.*] Vide hunc versum supra, Satyra secunda.

93. *Lividus.*] Malignus. *Si qua.*] Si quo casu, si qua occasione. *Fabrit.*

94. *Capitolini.*] *Capitolinus* Petilliorum cognomen fuit, uti Manliorum, Quinctiorum, Sestiorum, Scantiniorum, Meliorum, & Tarpejorum. Errat ergo antiquus commentator, qui Petillium hunc à corona Jovi Capitolino surrepta cognominatum tradit. Ego de peculatu vel de repetundis accusatum, aut gratia aut sordibus absolutum, fuisse crediderim. *Torrent. Petilli.*] Petillus cum coronam è Capitolio surripuisset, judicio absolutus est.

95. De-

Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos.
Me Capitolinus convictore usus amicoque,
A puero est: causaque mea permulta rogatus
Fecit, & incolumis lætor, quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. hic nigræ succus loliginis, hæc est
Ærugo mera. quod vitium procul abfore chartis,
Atque animo prius, ut siquid promittere de me
Possum aliud; verè promitto. liberius si
Dixero quid, si forte jocosius, hoc mihi juris
Cum venia dabis. insuevit pater optimus hoc me,

Ut

95. *Defendas.*] Tu, inquit, qui me invidum & mordacem noras; vide anne, dum re amicum simulas, multò improbiùs pecces, verborum blanditiis venenum aspirans,& quanto occultior, tanto gravior inimicus. Rectè etiam Ennius: *Eo ingenio natus sum, amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Torrent.

96. *Me Capitolinus.*] Defendas his utens verbis, Me Capit. &c. *Convictore usus, amicoque.*] Conviva & familiari.

99. *Judicium illud.*] Quod non sit missus in exilium propter furtum.

100. *Hic nigræ succus loliginis.*] Exprimere conatur quovis nigro nigriorem esse, qui amicum tam latenter & insidiose lædat. *Loligo* autem, aut *lolligo* quasi *volligo*, si Varroni credimus, quod ex aqua subvolet, Græce τολὶς dicta, ex eorum piscium genere est, qui sanguinis expertes, molles appellantur. quales etiam sepia & polypus. Et hi quidem, ut ab Aristotele lib. IIII. De partibus, & lib. v. de Historia animalium traditur, viscera non habent, sed humorem quemdam: μύτιν alii, ipse θόλον appellat; nos, præsertim in sepia, atramentum dicimus. *Torrent. Hic nigræ succus loliginis, hæc est.*] Hujusmodi oratio occulti odii est plenissima. ducta est Meraph. ab atramento piscis loliginis, quæ alba est externe, intus autem nigra.

101. *Ærugo mera.*] Vitium hoc *æruginem* vocat, quòd amicitiæ ac vitæ hominum non minùs quam illa æri, aut ferrugo ferro perniciem adferat. *Æruginem* verò hic pro atramento sutorio accipere, quod χάλκανθον vocant Græci, ridiculum est. Vide Turneb. l. 30. c.30. *Torrent. Ærugo mera.*] Virus & pestis amicitiæ. *Quod vitium procul abfore.*] Vitium maledicentiæ simulata amicitia rectæ. *Abfore.*] Non male Lamb. *afore*; nam nos quoque in tribus optimis codicibus *affore* scriptum reperimus, pro *afore*, ut sæpe in Pandectis Florentinis *afuit* pro *abfuit*. Torr. *Abfore chartis.*] A scriptis & animo meo.

103. *Liberius si quid.*] Precatur veniam suæ libertati, ea lege, ut si quid urbanius, si jocosius & minus amarulentum dixerit, nemo gravius offendatur. *Cruquius.*

105. *Insuevit pater optimus hoc me Ut fugerem.*] Sic summo librorum omnium consensu legitur. & rectè Lamb. locum hunc mutare ausus est, ac legere: *Inserit pater optimus hoc mi.* sed male, ni fallor. Neque enim à natura sibi aut parentibus insitam hanc istiusmodi vitiorum fugam ait Horatius, sed ita se assue-

Ut fugerem, exemplis vitiorum quæque notando.
Quum me hortaretur, parce, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipſe paraſſet;
Nonne vides, Albi ut male vivat filius? utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. à turpi meretricis amore
Quum deterreret, Sectani diſſimilis ſis.
Ne ſequerer mœchas, conceſſa quum Venere uti
Poſſem, Deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Ajebat. ſapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuamque,

Dum

aſſuefactum monitione paterna, ut propoſitis exemplis, quæ aliis male ceſſiſſe intelligeret, ea & ipſe quantum poſſet effugeret. Atque adeò doctrinæ magis; quæ vim inſitam promovet, quàm naturæ aut indoli ſuæ id beneficium ſe debere fatetur. ut, Lib. III. Sat. II.

— *Uterve*
Ad caſus dubios fidet ſibi rectiùs, hic qui
Pluribus aſſuerit mentem.

Cur igitur verbum *inſuevit* non eodem modo hic accipiatur? Atque ita Græci quoque verbo ἐθίζομαι uſi ſunt. Sic *inſuevit me hoc* ut fugerem, nempe per Synchyſin, ut vocant Grammatici, more Poetæ noſtro admodum familiari. Vide Turneb. lib. 30. cap. 19. *Torrent.* *Pater optimus hoc me.*] Pater meus inſerebat hæc bona in me, vel pater meus inſueſcendo docuit me hoc.

106. *Ut fugerem exemplis vitiorum.*] Ut quæque vitiorum fugerem, ea vitia notando exemplis. *Exemplis vitiorum.*] Optima ac ſimpliciſſima inſtituendi juventutem ratio, qua Demea quoque ille Terentianus ſuum ſe finxiſſe filium narrat:

Nil prætermitto: conſuefacio: denique
Inſpicere, tamquam in ſpeculum, in vitas omnium
Jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi, &c. Torrent.

107. *Quum me hortaretur.*] Hortaretur ad frugalitatem ab incommodo & malo prodigalitatis, qua miſere affligari demonſtrat Albii filium: quod urbane facit quidem, ſed non ſine nota Satyrica. *Cruquius.*

109. *Ut malè vivat.*] Quomodo in penuria vivat?

110. *Barrus.*] Libri optimi tres *Varus*, unus *Barus*. Turneb. lib. 14. cap. 20. *Torrentius.* *Magnum documentum.*] Qui eſt documento. *Patriam rem.*] Rem familiarem à majoribus relictam.

112. *Sectani.*] Hunc quoque & plures & meliores libri *Scetanum* vocant, unus *Scutanum*. Torrent. *Sectani diſſimilis ſit.*] Sectanus erat turpis mœchus.

113. *Mœchas.*] Matronas.

114. *Treboni.*] Trebonius in adulterio fuit deprehenſus.

115. *Sapiens vitatu.*] Philoſophus (inquit Horatii pater) cauſas reddet. *Quidque petitu.*] Antiquiſſimi codd. *Quodque petitu*, & mox *reddat*, pro *reddet*. Torrent.

116. *Cauſas.*] Rationes.

117. *Traditum ab antiquis morem.*]

Tradi-

Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim. simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice. sic me
Formabat puerum dictis: & sive jubebat
Ut facerem quid, Habes auctorem, quo facias hoc:
Unum ex judicibus selectis objiciebat.
Sive vetabat, An hoc inhonestum, & inutile factu
Necne sit, addubites? flagret rumore malo quum
Hic, atque ille? avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiis. ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunque ferunt: mediocribus, & queis
Igno-

Traditam à veteribus consuetudinem servare.

118. *Custodis eges.*] Pædagogi.

119. *Simul ac duraverit.*] Posteaquam ætas corroboraverit membra. *Duraverit.*] Sic Virg.

—— *Natos ad flumina primùm*
Deferimus, sævoque gelu duramus & undis.

Torrent.

120. *Nabis sine cortice.*] Alienis præceptis non egebis, Metaph. ducta à pueris qui corticis ope natare discunt.

121. *Formabat puerum dictis.*] Sic me pater erudiebat. *Sive jubebat.*] Quod legibus in politia proprium est, hoc parentum munus privatum est, nimirum jubere quod honestum & laudabile est; vetare, quod cum decoro pugnat, permittere quæ tranquillitatem non perturbant, punire scelus & impietatem. *Cruquius.*

122. *Habes autorem.*] Sunt verba patris sui.

123. *Unum ex judicibus selectis.*] Unum ex equestri ordine, unde judices eligebantur. *Judicibus selectis.*] Nemo mediocriter eruditus ignoret plures fuisse Romæ judicum decurias. E quibus hi, quos Prætor urbanus in eum quo magistratum gesturus erat annum juratus conscripserat, *selecti* vocabantur; Græcè ἔκκριτοι, καὶ ἀπόλεκτοι, ut Budæus. Et quia summa apud populum incorruptorum judicum laus: ideò rectè Horatius eorum maximè exemplis sese monitum narrat, quorum auctoritatem defugeret nemo. *Objiciebat.*] Ante oculos ponebat.

124. *An hoc inhonestum.*] Dicebat pater, An hoc, &c. *Inutile factu.*] *Factum* anteà ediderat Lamb. & sic habent libb. manusf. omnes, nec scio cur posteà mutaverit. *Torrent.*

125. *Flagret rumore malo quum.*] Quum laboret publica infamia hic atque ille?

126. *Avidos vicinum.*] Adeo intemperantes, ut quosvis cibos sine discrimine vorent.

127. *Examinat, mortisque.*] Quemadmodum mors vicini terret ægros avidos: Sic, &c.

129. *Ex hoc ego.*] Ex hoc patre ejusque præceptis.

130. *Perniciem.*] Infamiam, quæ generosis animis & magnis est ipsa morte formidabilior. *Cruquius.*

131. *Te-*

Ignoscas, vitiis teneor. fortaßis & istinc
Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
Consilium proprium. neque enim, cum lectulus, aut me
Porticus excepit, desum mihi. rectius hoc est:
Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis
Occurram. hoc quidam non belle. numquid ego illi
Imprudens olim faciam simile? hæc ego mecum
Compreßis agito labris. ubi quid datur otî,

Illu-

131. *Vitiis teneor.*] Obnoxius sum fortasse vitiis parvis & quibus ignoscere debes. *Istinc.*] Ab his vitiis mediocribus.

132. *Longa ætas.*] Placida enim & tranquilla senectus est, juventus acrior concitatiorque; atque ob sanguinis fervorem pæne furiosa ac rabida in appetendo. Unde in juvenibus audacia, in senibus ratio viget, atque intellectus. qua de re plura lib. III. Od. XIIII.

Non ego hoc ferrem calidus juventa.

Liber amicus.] Res quò rarior, eò pretiosior, optabiliorque; neque enim duci vita sine amicitia potest, neque amicitia appellanda, cui libertas desit. Itaque inimicum acrem ac fervidum habere sit satius, quàm amicum in admonendo remissum ac segnem. Versus est perelegans Euripidis in Alcestide:

Φίλον πρὸς ἄνδρα χρὴ λέγειν ἐλευθέρως.

Id est:

Cui sis amicus liberè admonendus est.

Torrent. *Liber amicus.*] Amicus libere vitia nostra etiam occultissima exagitat.

133. *Consilium proprium.*] Quod à recta ratione sumendum est, ut nihil inconsultò aggrediamur, nihil præcipitanter ac temere. Quin & in consulendo is ordo tenendus est, ut à se quisque incipiat, se interroget, se consulat, priusquam amicos in consilium vocet. *Torrent. Consilium proprium.*] Consilium, quòd quisque suapte sponte capit. *Neque enim cum lectulus.*] Ostendit quomodo ac quando secum ipse loquens consilium capiat. Quo respexisse crediderim etiam Virgilium, seu quemcumque alium carminis De viro bono auctorem,

Nec priùs in dulcem declinat lumina somnum,
Omnia quàm longæ reputaverit acta diei.

Egregiè Seneca lib. III. de Ira: *Animus*, inquit, *quotidie ad rationem reddendam vocandus est. Faciebat hoc Sextius, ut consummato die, cùm se ad nocturnam quietem recepisset, interrogaret animum suum, Quod hodie malum tuum sanasti? cui vitio obstitisti? qua parte melior es?* Sic ille. *Torrent. Lectulus aut me.*] Quum in lectulo jaceo, vel in porticu deambulo.

134. *Desum mihi.*] Is autem non deesse sibi dicitur, qui secum, quid sui sit officii, quid mature facto opus sit cogitat. *Cruquius. Desum mihi.*] Negligo quod mei est officii. *Rectius hoc est.*] Hæc tacitus mecum loquor.

135. *Sic dulcis amicis.*] Sic, id est, si illud faciam, &c.

136. *Hoc quidam non belle.*] Hoc quidam non fecit belle. *Numquid.*] Plures codd. *Num quid* disjunctim. Canterus lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent.*

137. *Imprudens olim.*] Faciam insciens? Dii prohibeant.

138. *Compreßis agito.*] Hæc tacitus mecum agito.

Illudo chartis. hoc est mediocribus illis
Ex vitiis unum: cui si concedere nolis,
Multa Poëtarum veniat manus, auxilio quæ
Sit mihi: (nam multo plures sumus) ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

SATYRA V.

Iter suum ab urbe Roma Brundusium usque describit, exemplo Lucilii, qui itidem quoddam iter suum descripserat. Narrat autem quæ risu digna in eo contigerant: inter quæ primum locum obtinet duorum scurrarum Sarmenti & Messii faceta contentio.

EGRESSUM *magna, me excepit Aricia, Roma,*
Hospitio modico: rhetor comes Heliodorus,
Græcorum longe doctissimus: inde forum Appî,
Differtum nautis, cauponibus atque malignis.

Hoc

139. *Illudo chartis.*] Pro ita chartis mando, tanquam lusurus operam, & perditurus laborem, quia Satyras scribo & meo ingenio indulgeo. quod si vitiosum est, id etiam agnosco, & mihi ignosci cupio. *Fabrit. Illudo chartis.*] Mando literis & ludibundus Satyras scribo.

140. *Concedere nolis.*] Ignoscere.

141. *Multa poëtarum, &c.*] Turneb. lib. 2. cap. 2. Gul. Canterus, Nov. lect. lib. 4. cap. 12. *Multa poëtarum veniat manus, auxilio quæ.*] Innumera Poëtarum multitudo venire debet nobis auxilio.

142. *Multo plures sumus.*] Sumus valde multi.

143. *Judæi cogemus in hanc concedere.*] Judæi sub imperio Octaviani, Romæ cogebant multos in suam religionem transire. *In hanc turbam.*] In hanc Poëtarum multitudinem.

1. EXcepit.] Lamb. *accepit:* atque ita in nostris quoque libris scribitur: sicut lib. II. Serm. VI.

——— *Paupere fertur*
Accepisse cavo.

De verbo *excipere* aliquid lib. III. Od. XII. de *Aricia* autem nobilissimo municipio, multa Cicero Phil. III. scribitur & *Aricia* & *Aritia*: sed illud malim, unde *Aricinus*. Torrent. *Aricia Roma.*] Aricia, parva civitas in via Appia, distans ab urbe Roma, stadia 160.

2. *Hospitio modico.*] Jucunda antithesis, per comparationem Ariciæ, modici hospitii, ad Romam magnam. Aricia namque Romæ collata, fuit admodum exigua. *Cruquius. Comes Heliodorus.*] Facundus comes in via pro vehiculo est.

3. *Græcorum longe.*] Quinque exemplaria habent *Græcorum linguæ.* Et sane Rhetori linguæ cognitio convenit; quod Turnebus quoque lib. I. cap. 29. annotavit, summa doctrina non item, ut Philosopho. *Torrent. Inde forum.*] Inde venimus ad mercatum Appii oppidi.

4. *Differtum nautis.*] Nautis refertum & plenum. *Malignis.*] Epithetum non minùs nautis quàm cauponibus aptum, cum quibus, ob asperitatem, avaritiam, perfidiam, difficillime vivitur. Proprie enim dicitur *malignus* qui difficultatem sui præbet; ut bene Donatus.

Hoc iter ignavi divisimus; altius ac nos
Pracinctis, unum. minus est gravis Appia tardis.
Heic ego, propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Exspectans comites. jam nox inducere terris
Umbras & cœlo diffundere signa parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle. trecentos inseris: ohe

Jam

tus. Atque adeo *malignum spernere vulgus* cùm ait Horatius lib. II. Od. XVI. id in omni fere plebe esse ostendit, quod in nautis, cauponibus, stabulariis præcipue conspicitur. Virg. elegantissima tralatione usus est, cùm ait:

Difficiles primùm terræ collesque maligni. Torrent.

Malignis.] Caupones res quas vendunt, maligna mensura metiri consueverunt.

5. *Hoc iter.*] Roma ad Forum Appii M.P. XI. ut Antoninus supputat, quod expedito viatori uno die conficere difficile non sit: ignavi tanto libentiùs dividebant, quod Appia eo usque minime gravis esset, hospitiorum commoditatibus celebrata. *Torrentius. Altius ac nos Pracinctis.*] Altè cinctum antiqui vocabant strenuum, fortem, minimè mollem: credo quod genus illud cincturæ hominum non esset delicatorum. vide Turneb. lib. 15. cap. 23. *Divisimus, altius ac nos.*] Biduo confecimus. *Altius ac nos Præcinctis unum.*] Id est, fortioribus & expeditioribus. Idem alibi,

— puer alte cinctus acernam, &c.

Id est, agilis atq; expeditus. Contrà *discincti* pro imbecillibus & effæminatis.

6. *Pracinctis, &c.*] Expeditis viatoribus. *Unum.*] Unius diei iter. *Gravis Appia tardis.*] Est via Appia minus laboriosa tarde ambulantibus, propter diversoriorum frequentiam.

7. *Propter aquam.*] Atqui vinum bibere poterat, cùm alibi de se dicat;

Ad mare cùm veni, generosum & lene requiro.

An ergo & vina ejus loci Horatio displicebant? ut in Epistola ad Vahalam:

— Nam vina nihil moror illius oræ.

An potius ob lippitudinem, atque oculorum dolorem, tunc solito graviorem, ut pila, sic vino etiam abstinebat; Vide Hieron. Magii Miscell. lib. I. cap. 21. *Torrent. Propter aquam.*] Propter aquam palustrem & fœtidam.

8. *Ventri Indico bellum.*] Non cœno. *Haud animo æquo.*] Gravate.

9. *Jam nox inducere.*] Jam nox appropinquabat.

10. *Cælo diffundere signa.*] Undequaque exhibere mortalibus signa cælestia, stellas & sidera, præsagium serenitatis nocturnæ. *Cruquius. Diffundere signa parabat.*] Sydera & stellas spargere.

11. *Tum pueri.*] Pueri dixit, ad imitationem Græcorum, quibus παῖδες sunt, quorum opera utimur, sive in itinere faciendo, sive in aliis rebus. *Cruquius. Tum pueri nautis.*] Tum servi. *Convicia.*] Proprie de servorum nautarumque inter se jurgiis hoc vocabulo utitur. nam ut Vlpianus ait l. XV. de Injuriis; *Cùm in unum plures voces conferuntur, propriè convicium appellatur, quasi convocium, in cœtu scilicet cum vociferatione dictum.* Torrent.

12. *Ingerere.*] Ingerebant. *Huc appelle.*] Vide Pet. Victorii Var. lect. lib. 13. cap. 3. *Huc appelle.*] Huc navem applica. Verba sunt servorum à dominis præmissorum. *Trecentos inseris.*] Nimis multos in navim imponis.

13. *Dum*

Jam satis est. dum æs exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. mali culices, ranæque palustres
Avertunt somnos. absentem cantat amicam
Multa prolutus vappa nauta, atque viator
Certatim. tandem fessus dormire viator
Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ
Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.
Jamque dies aderat; cum nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,
Ac mulæ nautæque caput, lumbosque, saligno
Fuste dolat. quarta vix demum exponimur hora.
Ora, manusque tua lavimus Feronia lympha.

Millia

13. *Dum æs exigitur.*] Dum naulum à nautis petitur. *Mula ligatur.*] Mula quæ navim è ripa contra aquam traheret.

14. *Mali culices, &c.*] Molesti culices.

15. *Avertunt somnos.*] Depellunt somnos.

16. *Prolutus vappa.*] Plenus vino malo, vide supra Sat. I. *Viator.*] Viator qui mulam moderabatur.

17. *Certatim.*] Contentiose, uter præcelleret in amicæ laudibus decantandis.

18. *Retinacula mulæ.*] Funes, quibus mula trahebat navim.

19. *Saxo religat.*] De hoc verbo lib. I. Od. XXXII.

—— *Religarat udo*
Litore navim.

Sententia autem est, nautam, ut dormire viatorum turbam animadverterat, missa pastum mula, sed à saxo ne aberraret, alligata, ipsum quoque ad somnum se composuisse, securum quo tempore appelleret. *Torrentius. Saxo religat, stertitque.*] Ne navis per paludes vagaretur.

21. *Cerebrosus.*] *Cerebrosi* propriè quibus facile cerebrum commoveatur, vel ob iram, vel ob insaniam. Nec otiose *saligno fuste* dicit, ex ripa pro loci opportunitate arrepto; ut ripæ fere salicibus consitæ, locis præsertim paludosis. *Torrent. Cerebrosus.*] Temere irascens & iracundiam celeriter deponens. Angl. *braine-sicke.*

23. *Dolat.*] Verberat. *Quarta vix demum.*] Conqueritur, sibi negligentia nautæ tertiam diei partem præteriisse. *Cruquius. Exponimur hora.*] Exponimur à nave, id est, transfretamur.

24. *Lavimus.*] Possit id quidem ad manuum lotionem referri, antequam pransuri ex itinere accumberent, ut velle videtur interpres; ego tamen religionis potiùs caussa factum existimo. Nam fontes omnes, ut sacros venerabantur, & purificationis caussa abluebantur, qua de re aliquid lib. II. Sat. II.

Lautis manè senex manibus.

Et Servius in illud Virgilii:

—— *Donec me flumine vivo*
Abluero. ——

Vide Turneb. lib. I. cap. 29. *Feronia.*] *Feronia*, de qua hic Horatius, & deæ sive Nymphæ, & fani, & fontis, & juxta fontem luci nomen est, tribus P. M. distans à Tarracina; loci propinquitatem ostendit Tacitus lib. IIII. Hist. his verbis:

Millia tum pransi tria repimus: atque subimus
Impositum saxis late candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque
Cocceius, missi magnis de rebus uterque
Legati, aversos soliti componere amicos.
Heic oculis ego nigra meis collyria lippus

Illi-

bis: *L. Vitellius, positis apud Feroniam castris, excidio Tarracinæ imminebat.* & ipse Virg. extremo lib. VI.

—— *Queis Juppiter Anxurus arvis,*
Præsidet, & viridi gaudens Feronia luco.

Eadem verò *Feronia* altero quoque celebri Italiæ loco colebatur, atque ibidem nomen etiam urbis erat; nempe in Sabinis, aut in Faliscis, ut alii malunt. Superest ut quænam illa dea fuerit, tanta religione culta, videamus. Et Virg. quidem cognationem aliquam inter hanc & Jovem Anxurum, sive Anxurem mavis, constituere videtur. quam ob caussam, puto, Servius Junonem fuisse vult, & quidem virginem, ut & Jovem Anxuris nomine insignem, imberbem adhuc, quasi ἄνευ ξυροῦ, id est, *novaculæ expertem*, quo sorori virgini magis arrideret. Feronia ergò nihil aliud quàm terra est, aut certe terræ, vel, ut alii volunt, nemorum dea, à ferendis frugibus atque arboribus dicta *Feronia.* Unde Silius:

Dives ubi ante omnes colitur Feronia luco.

Hoc vero notandum quod Servius VIII. Æn. Libertorum fuisse deam narrat, in cujus templo raso capite pileum accipiebant. Unde Plaut. Amphyt. *Quod utinam ille faxit Juppiter, ut ego hodie raso capite calvus capiam pileum.* Torrent. *Feronia lympha.*] Apostrophe est ad Feroniam deam, ex cujus sacro fonte sumpta aqua, manus & ora abluebant pransuri.

25. *Repimus.*] Habent codices Blandin. Busl. Mart. reliqui, *repsimus.* vide Turneb. lib. I. cap. 29. *Repimus, atque subimus.*] Lente ambulamus propter loci acclivitatem & stomachi repletionem.

26. *Anxur.*] Pomponius Sabinus Volscorum lingua *Jovem* vocari *Anxurem* tradit, à quo & oppido nomen, quod antè ab asperitate *Trachina* dicebatur, nunc corrupte *Tarracina*: hoc est ergo quod *saxis latè candentibus impositum* ait Horatius; *saxis* ob asperitatem, *latè candentibus* ob situs altitudinem. sicut & Mart. lib. V. Epigr. I.

Sive salutiferis candidus Anxur aquis.

Et fortassis *Axur* scribendum pro ipso etiam oppidi nomine, ut & *Axurus* apud Virg. ab α privativo & ξυρὸς, quod sanè malim. *Terracina* quoque non *Tarracina*, in vetustis fere codicibus repperi, ut & *Terracena* in veteri marmore. *Torrent. Anxur.*] Anxur, Volscorum oppidum, prominens in mare.

27. *Mæcenas optimus, atque.*] Vetustiores libri sic distinguunt, *Mæcenas, optimus atque Cocceius.* Fuit autem *Cocceius Nerva* Jurisconsultus, Augusto carissimus. Hunc ad componenda Cæsaris & Antonii dissidia missum ait Horat. *Torrent.*

28. *Atque Cocceius.*] Jurisconsultus, quem M. Antonius miserat ad Augustum.

29. *Aversos soliti componere amicos.*] *Adversos* habent tres libb. M. S. quod mihi sane magis placet, & cum verbo *componere* magis convenit. *Torrent. Aversos soliti componere amicos.*] Amicos dissidentes placare.

30. *Collyria lippus, &c.*] Κολλύριον, aut κολλύριον, ἀπὸ τοῦ κωλύειν

Illinere. interea Mæcenas advenit, atque
Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo; Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter
Linquimus insani ridentes præmia scribæ,
Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.

In

λύειν τ ῥοῦν, hoc est, à *prohibenda fluxione*, deducunt ii, qui oculorum medicamentum esse volunt. Sed verior opinio est ἀπὸ τῆς κολλᾶν dici, à conglutinando, aut condensando, cùm non certi alicujus morbi medicamentum sit, sed à forma qua compactum est appellatum, oblongum ac rotundum, variis usibus serviens, quod pro cujusque necessitate commode circumferri possit; ut ab agyrtis atque imperitis medicis fieri cernimus, qui uno collyrio omnium se mederi morbis profitentur. *Nigra* autem vocat Horatius, ut ingrata omnia atque invisa. *Torrent. Collyria.*] Oculorum medicamenta.

31. *Illinere.*] Illinebam.

32. *Ad unguem.*] Eundem habet sensum, quem ad amussim, examussim, amussatim, pro eo quod est exquisita diligentia. A marmorariis sumpta metaphora, qui superinducto ungui, commissuras explorant marmorum. *Erasmus. Ad unguem.*] Homo absolutus & perfectus.

33. *Antonî.*] Ita Antonii amicus, ut non alius magis.

34. *Fundos.*] Fundi oppidum decimo à Tarracina miliario abest. hinc vina Fundana optima, sed ætatem non ferunt. *Cruquius. Fundos.*] Oppidum in via Appia dextrorsum. *Fundos Aufidio Lusco pratore.*] *Aufidios Fundanos* fuisse Suetonii in Cajo cap. XXIII. locus ostendit. Cognomina *Lingo*, *Lurco*, *Orestes.* Honoribus tamen etiam Romæ functi sunt. Horatius vero de *Aufidio* aliquo, qui in municipio hæserat, ignobili quidem Romæ, sed in patria prætore facto, loquitur. *Pratorem* autem cum dicit, summum, ni fallor, Fundis magistratum intelligit. A præeundo enim *prætor* dictus, qui vel juri dicundo, vel exercitui præerat. *Torr. Aufidio.*] Hic venuste Aufidium ridet, qui cum Fundis, in oppido exiguo præturam gereret, insana arrogantia fastuque inaudito erat, & insignibus magistratus, consules Romanos superabat, cum tamen Romæ tantum scriba esset, qui ordo vilis & vulgaris erat, patebatque hominibus libertinis. Itaque prætextam & latum clavum, ut prætor consul Romanus gerebat, æquare studens amplitudinem & dignitatem fastigii Romani. Tum ignis ei præferebatur, quod suprà humanam propè conditionem erat, & divinum religiosùmque habebatur. Turneb. lib. 1. cap. 29.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Scribæ superbientis ob præturam, in qua se gessit insolenter, dignitatis insignibus ornatus in Fundis, parvo municipio, quasi Romæ prætor fuisset.

36. *Prætextam, &c.*] Togam prætoriam. *Latum clavum, &c.*] Vestem senatoriam latis clavis ornatam. *Prunæque batillum.*] Libri vetusti, sex *vatillum*, atque ita scribi debere antiquus commentator ostendit. ait enim diminutivum esse à vas; in quo, pro felici hospitum adventu, incensis odoribus, Jovi hospitali fiebant sacra. Addit in mensarum quoque usu fuisse, hieme præsertim, impositis prunis, ne frigeret cœna. Vide Turnebum Adversf. lib. 1. c. XXIX. *Torrent. Prunæque batillum.*] Appellarunt *batillum* foculi gestatilis & ansati

In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus;
Murena præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multo gratissima: namque
Plotius, & Varius Sinuessæ, Virgiliusque
Occurrunt: animæ, quales neque candidiores
Terra tulit: neque queis me sit devinctior alter.
O, qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
NIL *ego contulerim jucundo sanus amico.*
Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi, quæ debent, ligna, salemque.

Hinc

ansati genus, quod pruna plenum principibus viris præferebant ad odores incendendos: sic locus hic de Fundano scriba accipiendus, qui immeritos honores sibi arrogabat. *Casaubon. Batillum.*] Foculum in quo sub adventum hospitum vel convivarum suavis suffitus fiat.

37. *In Mamurrarum.*] In Formiis, ubi natus est Mamurra eques Rom. nobilissimus. *Mamurrarum.*] *Formias* significat. quod Lamiarum oppidum fuisse lib. III. Od. XVII. vidimus. *Mamurra* fabrorum Cæsaris præfectus, Formias nobilitavit. quem & noster tamquam aliud agens perstringit Horat. Nam cùm Lamiarum urbem dicere posset, Mamurras prætulit. è quibus unus ille plus nominis ac famæ sibi ac patriæ, vitiis suis, quàm tota Lamiarum gens virtutibus comparavit. *Torrent.*

38. *Murena.*] Hic est L. Licinius Varro Murena, Terentiæ Mæcenaris frater. de quo lib. III. Od. XIX. & hic itinere affini fortassis aderat, cum Fonteio partitus onus, ut ipse tectum præberet, alter in cœnam sumtus faceret, cùm ambo, ut verisimile est, Formiis, aut certe in Formiano agro aliquid possiderent. *Torrent. Domum.*] Hospitium sive tectum. *Culinam.*] Cœnam dante Capitone.

40. *Sinuessæ.*] Sinuessa est civitas ad Lirim fluvium, clara ob vini copiam.

41. *Animæ quales neque candidiores.*] Sic Epod. 5. *Nardo perunctum: quale non perfectius Meæ laborarunt manus.* Arbitror illud *quale*, valere cujusmodi, cujus generis. Sic & illæ tales erant animæ seu homines, quales, id est, cujusmodi nunquam terra candidiores his tulerat. Vide Turneb. lib. 2. cap. 24. *Animæ, quales neque.*] Homines tales. *Candidiores.*] Innocentiores, integriores.

42. *Neque queis.*] Et quibus non sit alter me devinctior.

44. *Sanus amico.*] Quamdiu sana memoria sum, ego nihil conferendum putabo cum dulci amico.

45. *Proxima Campano.*] Villula quæ proxima est, &c. *Tectum.*] Tecto nos recepit.

46. *Parochi.*] Livius lib. XLII. ante L. Postumium Consulem negat Romanos magistratus, in itinere faciundo, ullis umquam sociis aut provincialibus etiam molestos fuisse, mulis enim tabernaculisque ac reliquo instrumento publice ornabantur. Interdum & pecunia dabatur magistratibus, quod & *vasarium* appellabant. Quod verò huic loco sufficiat, monstrato istiusmodi operum initio, *Parochos* proprie quidem vocari posse dicimus, præbitores omnes: παρέχειν enim idem Græcis est quod Lati-

 Lati-

Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.
Lusum it Mæcenas: dormitum ego, Virgiliusque:
Namque pila lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Cocceji recipit plenissima villa;
Quæ superest Claudî caupónas, nunc mihi paucis

Sar-

Latinis (nostro præsertim Horatio) *præbere*: sed usu obtentum, ut qui peregrinis necessaria quædam porrigerent, eo nomine dicerentur. Tum magistratibus, legatisque, ac nunciis populi Romani, quibus quacumque iter facerent, certis ad hoc constitutis locis, ubi alioqui commode diverti non possent, ut in ista ad Campanum pontem villula, ea quibus usus est publice præberentur. Unde dictæ etiam *parochiæ* loca ipsa quibus hoc præberi constitutum fuerat. Plura vide apud Torrentium, latius ea de re disserentem. Quòd autem Nonius Marcellus *parochi* nomen à Græco tractum ait, quia vehicula præbeat, Græcè ὀχήματα dicta, & esse officii genus quod administrantibus paret; ut homo est parum diligens, partim recte dicit, partim perperam, & præterea mendosus est. nam pro *administrantibus* legendum esse *magistratibus* ipsa ratio docet. *Torrent. Parochi quæ debent.*] Parochi præbuerunt ligna, &c. Parochorum erat munus, legatis publice missis res necessarias suppeditare.

47. *Hinc muli.*] Significat ergo Horatius se quidem ac comites eo loci prandendi caussâ mansitasse, sed exiguo tempore, ita ut muli non antequam Capuam ventum esset clitellas ponerent. *Tempore* autem, id est, tempestive, eo pervenisse, quòd parvum esset iter. Quòd si quis pernoctasse eos ad pontem dicat, nolim contentiose eum illo agere. *Torrent. Hinc muli Capuæ clitellas.*] Ab hac villula. *Tempore ponunt.*] Tempori, tempestive, ita ut Capuæ pernoctarent.

49. *Lusum it Mæcenas.*] Pila palmaria.

49. *Pila lippis inimicum & ludere crudis.*] De *crudis* nihil certius. somnus enim ac quies cruditatis optima præsidia, ut eleganter Celsus ait lib. 1. c. 11. Crudosque humores concoqui, non irritari debere medici monent. Vide Magii Var. lect. seu Miscell. lib. 1. cap. 11. Lippis verò nocere pilam vel inde manifestum est, quòd eo in ludo oculis potissimùm laborandum est, ut vincas, aut peritum te lusorem exhibeas. servanda enim momenta & in omnes partes circumagendum corpus. *Torr. Lippis inimicum, & ludere.*] Lippus erat Horatius, Virgilius κακοστόμαχος. *Crudis.*] Vehemens exercitatio cibaria male decoquentibus, plurimum nocet.

50. *Hinc nos.*] A villula Capuana. *Cocceji recipit.*] Villa quam Cocceius condidit. *Plenissima villa.*] Villa copiosissima, quæ est supra cauponas Claudî, oppidi ab Appio Claudio conditi.

51. *Claudî cauponas.*] Sic quidem in omnibus M. S. nisi quòd in uno atque altero *Caudi* correctum repperi, ut in vulgatis ante Lamb. codicibus ferè legitur. Ceterùm cum animadverterem antiquos quoque interpretes, quamvis non ita certum sit *Claudi* ne an *Caudi* legerint, pro oppido tamen interpretari, atque adeo in veteri codice Jacobi Cantondeletii adscriptum esse; *Vel Caudi: oppidum illic sic dictum, unde vallis Caudina, & furcæ Caudinæ*, dubitare cœpi, ac recurrens ad Geographos, *Caudium* inter Capuam & Beneventum repperi, ut eo ipso tractu *Caudinos* populos apud Plinium. Quare nihil dubito quin & hoc loco *Caudi* legendum sit, & apud Strabonem quoque lib. VI. repo-

Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicerri,
Musa velim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit liteis. Messi clarum genus Osci,
Sarmenti domina exstat: ab his majoribus orti
Ad pugnam venêre. prior Sarmentus, Equi te
Esse feri similem dico. ridemus: & ipse
Messius, Accipio: caput & movet. O, tua cornu

Ni

reponendum *Caudium*; ubi itet Brundisio Tarentum, inde Beneventum, & Benevento Romam describit. *Torrent. Nunc mihi paucis.*] Facete in re ridicula Horatius invocat Musas.

52. *Sarmenti scurræ.*] Hunc ipsum *Sarmentum scurram* sua dum vixit ætate nobilem commemorat, ut equidem existimo, Juven. Sat. v.

Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset.

Et Quinct. lib. VI. cap. IIII. *Sarmentum Junium, hominem nigrum, & macrum, & pandum, fibulam ferream dixit.* Torrent. *Sarmenti.*] Jucunda admodum commemoratio contentiosæ cujusdam & scurrilis rixæ inter Sarmentum & Messium Cicerrum, ad sublevandum cum itineris in via tædium, tum lectionis molestiam. *Cruquius. Messique Cicerri.*] De *Messio Cicerro*, aut *Cicirro*, ut non uno in cod. legitur, qui & ipse scurra ut opinor fuit, nihil occurrit. *Messii* Tribun. pl. & qui Legatus fuerit mentio in Epist. ad Atticum. *Torrent.*

53. *Et quo patre natus uterque.*] Quo genere natus.

54. *Contulerit lites.*] Litigarint. *Messi clarum genus Osci.*] Osci (populi Italiæ turpissimi) erant clarum genus Messi; satis Ironice dictum. *Clarum genus Osci.*] *Eipωνεία* est, perinde ac si ab Oscis nihil sperari posset boni; Oscos enim ante alios omnes ob linguam & mores olim detestabantur Romani. *Torrent.*

55. *Sarmenti domina extat.*] Atqui *Sarmentum* Cæsari in deliciis fuisse ex Plut. discimus. An ergo alterius mancipio abutebatur Cæsar? Cæsaris certè atque alterius dominæ communis esse libertus vix potuit. Itaque crediderim jam anteà manumissum à domina ad Cæsarem venisse. & alioqui piaculum non sit duos *Sarmentos* fingere, quæ mea sane opinio est: ut alter scurra sub Cæsare fortassis Dictatore fuerit, alter verò, de quo Plutarchus; qui an & ipse tandem ex Cæsaris deliciis scurra factus sit, nescio. hoc scio quòd talem non tetigisset Horatius. *Torr. Domina extat.*] Ergo Satmentus servus erat, & adhuc vix liber. *Ab his majoribus orti.*] Ab obscœnis & obscutis parentibus orti.

56. *Prior Sarmentus.*] Sarmentus loquitur, Dico, &c.

57. *Equi feri similem dico.*] Indomiti & grandis equi te similem dico.

58. *Messius, Accipio.*] Messius respondens, accipio (inquit) convitium quo me proscindis. *Accipio.*] Accipio, inquit, datum; & caput movens, remissurum se minatur quod acceperat, sumpta, ni fallor, à pilæ ludo metaphora. Jam verò *caput movere*, minantium ac mala meditantium gestus est. At Sarmentus minitanti ictum, duplicat venustissimo scommate, negans se timere bestiam cui cornu exsectum sit. *Torrent. Caput & movet.*] Caput agitat quasi minitans Sarmento. *O, tua cornu.*] Sarmentus Messium acerbius deridet.

Ni foret exsecto frons, inquit; quid faceres, cum
Sic mutilus minitaris? at illi fœda cicatrix
Setosam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat:
Nil illi larva, aut tragicis opus esse cothurnis.
Multa Cicerrus ad hæc: donasset jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat. scriba quod esset,

Dete-

59. *Exsecto frons, inquit.*] Cornu exsectum apparebat ex insigni cicatrice qua frons erat deformata. Notat fortasse vestigium exsectæ verrucæ.

60. *Sic mutilus minitaris?*] Quasi bos mutilatus. *Illi fœda cicatrix.*] Cicerro.

61. *Setosam.*] Impolitam & hirsutam frontem. *Lævi frontem.*] Ex sinistra parte faciei.

62. *Campanum in morbum.*] Ego talem corporis morbum Messio exprobrari crediderim, qualis ille, qui Græce λειχὴν, Latine *impetigo* dicitur, aut si gravior existit, *mentagra*, fœdo cutis furfure primùm mentum, deinde vultus totos ac colla pectusque occupans. vide Plin. lib. xxvi. cap. i. Ac fortassis Campani, ob cæli non optimam temperiem, & vitæ intemperantiam, ea lue magis quam ceteri Italiæ populi laborabant: unde & illi nomen inditum. Quod si quis ad animi morbum referri omnino malit, pro fastu, arrogantia, supercilio ac fastidio optime interpretabimur. Hæc enim omnia M. Tullius in Rullum Campanis exprobrat, & Capuam ipsam domicilium superbiæ & luxuriæ appellat. Atque hoc erat, quod equi feri similem Messium initio certaminis Sarmentus dixerat. *Torrent. Campanum in morbum, in faciem.*] In magnas verrucas, quæ instar cornuum innascebantur in fronte gentis Campaniæ.

63. *Saltaret Cyclopa.*] Ad Satyricum Cyclopem haud dubio respexit. Et fortasse Philoxeni Cyclopem in animo habuit: de quo multa Critici ad Aristophanis Plutum. *Heinsius. Cyclopa rogabat.*] Ut saltando exprimeret Polyphemum.

64. *Larva aut tragicis.*] Propter fœdam cicatricem & faciei hirsutiem. *Tragicis cothurnis.*] Quia cothurni, apti dicuntur utrique pedi, hinc dubitat Cruquius, an non alludat Horatius ad inconstantiam Ciceri: quod is esset incertæ & ancipitis factionis, nunc Augusti partibus adhærens, nunc favens Antonio. *Cothurnis.*] Propter magnam corporis staturam.

65. *Multa Cicerrus ad hæc, &c.*] Multa Cicerrus dixit in Sarmentum. *Catenam.*] Vile mancipium fuisse significat, qui vel ob fugæ suspicionem, vel quod ad opus aliquod à domina damnatus fuerat, *catenatus* serviebat; ut rustici servi omnes, ideo viliores habiti. *Torrent. Catenam.*] Catenam, qua fuerat ligatus, quasi servus, & qua, jam manumissus, fuerat liberatus.

66. *Ex voto Laribus.*] Rogabat num à foco diis Laribus sacro catenam suspendisset. *Scriba.*] Erant Romæ *scribæ Quæstorii, scribæ Ædilitii, Prætorii, Navales,* & alii, vel à magistratibus quibus parebant, vel à functione in qua versabantur, aliis atque alils cognominibus distincti. Erant & *scribæ* in municipiis coloniisque. Sarmentus fortassis Cæsaris beneficio scribatum adeptus fuerat. Neque ab eo ordine liberti arcebantur. Magistratuum vero scribæ tam Romæ, quàm in municipiis honeste habiti fuere. *Torrent.*

67. De-

Deterius nihilo dominæ jus esse. rogabat
Denique, cur umquam fugisset: cui satis una
Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
Prorsus jucunde cœnam produximus illam:
Tendimus hinc recta Beneventum, ubi sedulus hospes
Pæne arsit, macros dum turdos versat in igne:
Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam
Volcano, summum properabat lambere tectum:
Convivas avidos cœnam, servosque timenteis

Tum

67. *Deterius nihilo.*] Libri melioris notæ sex, *nihilo deterius* legunt. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. *Torr. Deterius nihilo dominæ.*] Nihilo minus servum esse. *Dominæ jus esse.*] Servabant autem domini in servis manumissis, hoc est, libertis suis, jus operarum, nimirum in calceis suendis, & vestibus, &c. *Cruq. Rogabat Denique cur unquam fugisset, cui satis una, Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.*] Sic enim ibi scribo, non ut est vulgo, *cur nunquam fugisset.* Fugiebant servi durius habiti à dominis, & qui contenti non erant una libra farris in dies pro diario. At hic in eum, quem fugisse cum servus esset, arguit, ita jocatur, ut miretur cur omnino unquam fugerat, cui causa non erat cur exire è domo domini vellet quod in corpore vesco & gracili libra una ei farris, quod solenne servorum diarium, satis esset futura. *Salmasius.*

68. *Fugisset: cui.*] Quod à domina sua nimis parce aleretur. *Satis una.*] Ad diurnum victum.

69. *Farris.*] Spectant huc verba ex XII. tab. de retento in carcere debitore, citata apud Gellium lib. XX. cap. I. *Si volet suo vivito: ni suo vivit, qui eum vinctum habebit, libras farris in dies dato.* quem locum à Turnebo primum ad illustrandum Horat. observatum lib. Advers. II. c. XIII. tacito Turnebi nomine, Lambinus in suos hìc Commentarios retulit. *Torrent. Gracili sic.*] Εἰρωνικῶς, perinde ac si dicat, ejus fugæ causam fuisse dominæ suæ parcimoniam, qui pro vastitate corporis, & sua voracitate diurna, plures farris libras exigeret. *Cruquius.*

70. *Cœnam produximus.*] Libri nostri *producimus*, aut *perducimus.* nec displicet. unus etiam *deducimus.* Torrent.

71. *Beneventum.*] Fuit in Hirpinis, aut, ut alii volunt, in Samnitibus & Pelignis oppidum, uti Suidas ait; sed male, uti mox videbimus; à Diomede olim conditum, atque *Argyrippa* dictum, inde verò *Maleventum*, donec ducta eò colonia Romani auspicatiore nomine *Beneventum* appellarunt. testes inter alios Festus & Plin. lib. IIII. cap. XI. *Torr. Beneventum.*] Urbem in agro Samnitum. *Sedulus hospes.*] Hospes diligens & officiosus.

72. *Pæne arsit, macros.*] Mirum est, quanto consensu omnis generis exemplaria legant inverso ordine, *Panè macros arsit.* sonorius quidem, si hoc in Sermonibus locum habere debet, sed multò obscurius. nam hospitem pæne arsisse dicit, eodem quo Virgilius modo:

——— *Jam proximus ardet*
Ucalegon. ———

Ut rectè Lambinus censuit. A cujus lectione si discedas, confuse, seu, per synchysin, ut vocant, loqui Poëtam fateare necesse est, ut sæpè alibi; quare nihil mutare velim. *Torrent.*

74. *Vulcano, summum properabat.*] Igni disperso. *Lambere tectum.*

75. *Convivas avidos.*] Apta epitheta, *avidi convivæ, timentes servi.* Illi enim famelici, hi dominos veriti, cibos unà ex in-

Tum rapere, atque omneis restinguere velle videres.
Incipit ex illo monteis Appulia notos
Ostentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici
Villa recepisset, lacrimoso non sine fumo;
Udos cum foliis ramos urente camino.
Heic ego mendacem stultißimus usque puellam
Ad mediam noctem exspecto. somnus tamen aufert
Intentum Veneri. tum immundo somnia visu
Nocturnam vestem maculant, ventremque supinum.
Quatuor hinc rapimur viginti & millia, rhedis,
Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:
Signis perfacile est. vænit vilißima rerum
Heic aqua: sed panis longe pulcerrimus, ultrò
Callidus ut soleat humeris portare viator:
Nam Canusî lapidosus: aqua non ditior urna

Qui

ex incendio rapiebant; quo absumto, demum ignem restinguere satagebant. Prior ergo cœnæ quàm incendii cura, ut in domo aliena. Turneb. l. I. c. 29. *Torr.*

76. *Tum rapere, atque omnes.*] Rapere è flamma, ut cœnam servarent. *Videres.*] Videre licebat.

77. *Notos.*] Noti erant illi montes Horatio, quia ipse natus est in Apulia.

78. *Atabulus.*] Plin. lib. XVII. cap. XXIIII. Nec silendum in uno cod. non malo, pro *torret* scribi *terret*, meo judicio non male. Nam infesta quæ sunt, terrent. *Torrent. Atabulus: & quos.*] Ventus Appuliæ infestus.

79. *Erepsimus.*] Nunquam erepsissemus, id est, transivissemus. *Trivici Villa.*] Negat autem uno die iter Benevento *Equotutium* usque propter montium asperitatem confici potuisse, nisi Trivici pernoctassent. Et Τρίπιον quidem Ptolomæi tabulæ in hoc Italiæ tractu agnoscunt. Fatendum est tamen *Equotuticum* vocatum fuisse, aliter enim non excluderetur versu. *Torrent, Trivici Villa.*] Trivicum oppidum est in finibus Campaniæ.

80. *Lacrymoso non sine fumo.*] Fumo lacrymas excutiente.

81. *Udos cum foliis.*] Ramos humidos vel virides.

82. *Mendacem.*] Puellam, quæ promissis non stetit.

83. *Somnus tamen aufert.*] Somnus me opprimit.

84. *Intentum Veneri.*] Animo & corpore. *Visu.*] Visione aliqua & specie animo oblata.

85. *Nocturnam vestem, &c.*] Seminis eruptione, quæ fit in somno.

86. *Hinc rapimur.*] A villa Trivici celeriter vehimur rhedis.

17. *Oppidulo.*] Equotutio. *Non est.*] Non licet, quia in versu hexametro hæc dictio Equotutium stare non potest.

81. *Signis perfacile est.*] Per signa hoc oppidum describere. *Vænit vilißima.*] Aqua venditur.

90. *Callidus ut soleat.*] Viator providus. *Portare viator.*] Panem portare.

91. *Nam Canusî.*] Canusii (oppidi Apuliæ)

Qui locus à forti Diomede est conditus olim.
Flentibus hinc Varius discedit mœstus amicis.
Inde Rubos fessi pervenimus: utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Postera tempestas melior; via pejor, adusque
Bari mœnia piscosi. dehinc Gnatia lymphis
Iratis exstructa dedit risusque, jocosque;

Dum

puliæ) durus est panis. *Canusi.*] Κανύσιον vocant Græci: urbs olim, uti & *Argyrippa*, Italicarum, si Straboni & Stephano credimus, maxima, ambæ à Diomede conditæ. Memoratur etiam eadem Apuliæ parte Salapia; & ipsa à Diomede condita. *Non ditior urna.*] Tres libri *dulcior*, non *ditior*, male. Eamdem enim aquæ penuriam Canusii significat, quæ & Equotutii sit, ubi venumdatur. Non negaverim tamen id Canusii ad aquæ bonæ ac salubris penuriam esse referendum; nam Canusium in planitie collocat Strabo, & quidem ad Aufidum flumen Apuliæ maximum etiam Plinius. Aqua ergo deesse non poterat; mala & insalubris esse poterat; bona, si qua erat, aliunde illata. *Torrent.*

92. *Qui locus à forti.*] Non ditior, id est, haud multo magis abundans aqua, quam Equotutium.

23. *Hinc Varius.*] Sex exemplaria *hîc* pro *hinc*, quod magis placet. & *Varus* prò *Varius* in nonnullis legitur, de quo ante diximus. *Torrent.* *Discedit mœstus amicis.*] Descendit ad castra Cæsaris cum Mæcenate & Cocceio.

94. *Rubos.*] Virg. 1. Georg.

Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga.
Rubos Campaniæ oppidum esse volunt, ubi ingens viminum copia, texendis fiscellis apta. Sed neque *Rubi* in Campania fuêre, ut ex Poëtæ nostri itinere manifestum est, & alii *Rubeam virgam* à colore dici malunt, quo fiscellæ magis commendabantur, ut elegantiores. Et quia *rubeus* multi Latinum esse negant, pro *ruber*, aut *rubens*: relinquitur ut apud Virgilium *Rubia* scribendum esse existimem. Rubi enim oppidum non procul Canusio: unde incolæ *Rubii*, & *virgæ Rubiæ*, fiscellis aptæ. *Torr.* *Rubos fessi pervenimus.*] Oppidum Campaniæ. *Longum Carpentes iter.*] Longum Horatio visum est, quia continuum ut arbitror. *Torrent.*

95. *Corruptius imbri.*] Nobis molestius propter pluviam.

96. *Postera tempestas.*] Postera dies magis est serena. *Via pejor.*] Post pluviam.

97. *Bari mœnia piscosi.*] De hoc oppido Plin. lib. III. cap. XI. In Itinerario nunc *Baria*, vel *Varia*, nunc *Barium* scribitur. Hic verò meliores Codd. *Bari* habent. *Torrent.* *Bari mœnia piscosi.*] Barium est oppidum Apuliæ, quod à mari alluitur. *Gnatia Lymphis.*] Rideri à vaferrimo Poëta Gnatianos, tamquam furiosos, satis è sequentibus apparet. Nam quemadmodum Vertumno irato natus dicitur, qui sæpe verti ac mutari solet, ita iratis Lymphis nasci, is qui lymphaticus est & furiosus. Ideoque *iratis Lymphis*, non Nymphis est scriptum, ut ad ipsum πάθος alludat. *Heinsius.* *Gnatia Lymphis Iratis extructa.*] Eadem quæ *Egnatia* Straboni, Ptolomæo, Plinio, & aliis, ipsa quoque maritima, media inter Barium & Brundisium, iratis Lymphis exstructa, ob aquæ dulcis penuriam. *Lymphas* enim veterum more pro *Nymphis* dixit Horatius; unde & *Lymphati* Latinis, qui Græcis Νυμφόληπτοι, teste Festo. Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Torrentius.* *Gnatia lymphis.*] Gnatia est oppidum Salentinum.

98. *Iratis, &c.*] Propter magnam in eo oppido dulcis aquæ penuriam.

99. *Flam-*

Dum flamma sine, tura liquescere limine sacro
Persuadere cupit. credat Judæus apella,
Non ego. namque Deos didici securum agere ævum:
Nec siquid miri faciat natura; Deos id
Tristeis ex alto cæli demittere tecto.
Brundusium longa finis chartaque viæque est.

SATYRA VI.

Reprehendit vanum populi Rom. de nobilitate judicium, quòd eam stemmatum antiquitate non virtute metiretur, & nobilitate illa non præditos ad magistratus non libenter admitteret. Sibi non eadem ratione amicitiam Mæcenatis, qua tribunatum, posse quemquam invidere: quum hæc non fortunæ fuerit, sed virtutis commendatione quæsita est. Tandemque suam conditionem longè meliorem, in vita privata ostendit, quàm in magistratu esse possit.

NOn, quia, Mæcenas, Lydorum quidquid Etruscos
Incoluit fineis, nemo generosior est te:

Nec,

99. *Flamma sine.*] Sine igne. *Liquescere limine sacro.*] Incendi & absumi in primo templi aditu. *Limine sacro.*] Nonnulli Codd. *lumine* scribunt pro *limine*, & mox *credet* pro *credat*. De hoc autem miraculo sic Plinius lib. II. cap. CVII. *In Salentino oppido Egnatia, posito ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flammam existere.* Sed & Virg. in Pharmeaceutria tale quid evenisse inter prospera ponit:

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sit. Torrent.

100. *Cupit.*] Cum Gnatia cupit, id est populus Gnatiæ. *Credat Judæus Apella.*] Ætate Horatii Iudæus quidam Romæ notus erat, nomine *Apellas*: Ἀπελλᾶς. quod idem est ac Ἀπελλῆς. Heinsius, cum aliquot aliis eruditioribus, credunt esse nomen Appellativum, & Judæum recutitum ea voce significari, quasi sine pelle. Quod maximam prodit inscitiam. Ὁ λεπτόδερμος, Latine hujusmodi compositione diceretur *impellis*, ut *investis*, *imberbis*, *implumis*. An *Inpella* Latinum esset, aut *Investa*? præterea *a* privativa particula longa est, non brevis. Postremo in compositione non ponitur nuda, sed *ab* pro ea dicitur; ut *absimilis*, non *asimilis*. Ita ergò dicendum forte *abpellis* non *apella*. Salmasius. *Credat Judæus.*] Credat Judæus sacrificium sine igne absumi. *Apella.*] Judæus recutitus & circumcisus.

101. *Didici.*] Didici àb Epicuro. *Securum agere ævum.*] Sine cura rerum humanarum.

103. *Tristes ex alto cæli.*] Deos solicitos aut iratos. *Demittere tecto.*] Demittere in terras.

104. *Brundusium longa finis.*] Brundusium finem fecit longi itineris & hujus sermonis.

1. N*On, quia Mæcenas, Lydorum.*] O Mæcenas, non ideo suspendis ignotos naso adunco, quia generosior est te nemo omnium Lydorum,

rum,

Nec, quod avus tibi maternus fuit, atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint:
Ut plerique solent, naso suspendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum.
Quum referre negas, quali sit quisque parente
Natus, dum ingenuus: persuades hoc tibi verè,
Ante potestatem Tullî, atque ignobile regnum,

Mul-

rum, qui Etruriam incoluerunt. *Lydorum.*] *Lydos* duce Tyrrheno, Herculis vel filio vel nepote, in Italiam venisse, bonam Etruriæ partem occupâsse, ac frequentes eò colonias duxisse, omnibus notum est. Græci sanè omnem illum Italiæ tractum, à Tiberi ad Macram amnem, Tyrrheniam; & mare omne, à Ligustico ad Siciliam, Tyrrhenum appellarunt; & Etruscos ipsos Tyrrhenos. Quin & Virg. initio lib. IX. cum ait,

Lydorumque manum, collectos armat agrestes.

Tuscos *Lydorum* nomine intelligit, cum etiam *Tyberim* eamdem ob caussam non minus *Lydium*, quam *Tuscum* appellet lib. XI. Æneid.

—— *Ubi Lydius arva*
Inter opima virûm leni fluit agmine Tibris.

Ab his porro Lydorum ducibus, quos *Reges* non uno loco Horat. & Propertius vocant, C. Cilnius Mæcenas genus ducens, quamvis summos sub Augusti principatu honores consequi potuit, in equestri ordine mansit. Quod verò Isidorus *ludos* quoque à *Lydis* dictos fuisse tradit, ad eosque ludorum & spectaculorum originem refert, quæ ipsi una cum sacrorum suorum ritibus induxerint, hac de re alibi fortasse latius. illud sanè non temere accidisse arbitror, quod *Lydii* fere pro *Ludii* in auctoribus scribitur. Propriè itaque sint *Lydii* pueri illi Curetum more saltantes, de quibus Dionysius: improprie verò histriones, ac scenici omnes. Quos *Ludios* in universum vocari non veto. *Torrent.*

4. *Magnis legionibus.*] Legionibus plenis, quæ decem cohortibus. *Legionibus imperitarint.*] Multò plures libri *imperitarent.* De Legionibus vide Vegetium de re Milit. libro 2. capite 5. *Torrentius.*

5. *Ut plerique solent.*] Ut solent tumidi, claris parentibus orti. *Naso suspendis adunco.*] Ergo *naso suspendere eos* quis dicitur, in quos styli acrimoniam ac dicacitatem exercet. ut Sat. VIII. lib. II.

—— *Balatro suspendens omnia naso*,

pro *irridens.* Hic verò gratiam auget illud *adunco*; perinde ac si paxilli loco nasus sit, à quo qui irrisi sunt suspendantur. Turneb. lib. 4. cap. 9. *Torrent. Naso suspendis adunco.*] Vafre derides.

6. *Ignotos.*] Ignobiles & infimæ sortis homines. *Libertino.*] Libertinus est filius liberti, id est, servi manumissi.

7. *Referre negas.*] Interesse negas.

8. *Dum ingenuus.*] Dum bonis moribus est imbutus, & cujus pater servitutem non servivit. *Ingenuus.*] Εὐγενής. Sed hic accipitur pro generoso & egregio, qui propriè γενναῖος dicitur; ostendit enim Horatius Mæcenatem non tanti facere nataleis, quanti generositatem animi, juxta illud Phalaridis, ἐγὼ δὲ μίαν εὐγένειαν οἶδα τὴν ἀρετήν, hoc est, *ego autem unam generositatem novi, virtutem.* Cruquius.

9. *Ante potestatem Tullî.*] *Tullî* pro *Tullii.* neque enim de Tullo Hostilio, sed de Servio Tullio, Tarquinii genero & successore loquitur, serva nato, & ad re-

Multos ſæpe viros nullis majoribus ortos,
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos.
Contrà Lævinum, Valerî genus, unde ſuperbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non umquam pretio pluris licuiſſe: notante
Judice, quem noſti, populo: qui ſtultus honores
Sæpe dat indignis, & famæ ſervit ineptus:
Qui ſtupet in titulis, & imaginibus. Quid oportet
Nos facere, à vulgo longè lateque remotos?
Namque eſto, populus Lævino mallet honorem

Quàm

ad regnum evecto. *Torrent.* *Tullî, atque ignobile regnum.*] Ante poteſtatem Tulli ſexti regis Rom. ex ſerva captiva nati, cujus regnum idcirco appellat *ignobile*, regnavit tamen optime.

10. *Nullis.*] Obſcuris: qui nullo inter homines ſunt numero.

12. *Lævinum Valerî genus.*] P. Valerii Poplicolæ, qui Collatino Bruti collegæ, abdicare coacto, Conſul ſuffectus eſt, filius fuit, ſed in eo errat Lamb. quod patri quoque *Lævini* cognomen adſcripſit. Hic enim *Voluſus* cognominatus fuit; uti & Poplicola ob eximium populi cultum, in ipſo magiſtratu. Cognomina verò *Meſſalla*, *Corvinus*, *Lævinus*, poſteris indita fuere. Et *Lævinus* quidem, ejus fortè filio, aut alii cuicumque; ut Turnebus lib. 4. cap. 9. exiſtimat, ob lævum, id eſt, ſiniſtrum ejus ingenium ac malum: quamquam Carolus Sigonius uti *Scævas*, & *Scævolas*, ſic *Lævinos* quoque inde dictos maluit, quòd ſiniſtra magis manu quam dextra uterentur. Siniſtram enim Græci σκαιὰν, Latini etiam *lævam* vocant. *Valerî genus.*] Valerii Publicolæ filium. *Unde ſuperbus.*] A quo, cum Junio Bruto.

14. *Licuiſſe.*] Feſtivè tamquam ſub auctione venalem proponit, quemadmodum famæ non nimium bonæ puellam quamdam Mart. lib. VI. Epigr. LXVI. locum vide. *Torrent.* *Licuiſſe.*] Æſtimatum eſſe. *Notante.*] Populo judicante.

15. *Quem noſti.*] Libri omnes, in quos umquam inciderim, *Quo noſti*. Eleganter ſanè ſi poſt *Quo*, interrogationis nota inſeratur: aut hoc ſaltem modo ſcribatur, *Notante Judice; quo, noſti?* Sed illud malim. *Torrent.* *Qui ſtultus.*] Stultus populus nullo conſilio ductus.

16. *Famæ.*] Vanæ opinioni plus indulget, quam rebus ipſis, addictus ſtatuis plus quam virtuti & rectè factis. *Cruquius.* *Famæ ſervit.*] Generis ſplendori.

17. *Imaginibus.*] Majorum ſtatuis, antiquitatis teſtibus. *Quid oportet nos facere.*] Qui populo ſumus ſapientiores?

18. *Longe lateque.*] Omnes codices, uno atque altero demto, *longè longeque* legunt: quam lectionem cur vulgatæ non prætulerit Lamb. ignoro. nam ſententiam Poëtæ, cum philoſophis omnibus communem, quam longiſſimè à populo diſcedere debere qui ad virtutem accedat, multo efficacius exprimit. *Torrent.*

19. *Namque eſto.*] Per conceſſionem hoc agit Horatius, ut quæ minus rectè à populo fiunt in mandandis honoribus, ea velit corrigenda & caſtiganda eſſe à viris gravioribus & ſapientioribus; qualis fuit Appius Cenſor, qui nobiles quidem debitis honoribus afficiebat, re-

jectis

Quàm Decio mandare novo, censorque moveret
Appius, ingenuo si non essem patre natus:
Vel merito, quoniam in propria non pelle quiessem.
Sed fulgente trahit constrictos gloria curru
Non minus ignotos generosis. Quò tibi, Tulli,
Sumere depositum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
Nam ut quisque insanus nigris medium impediit crus
Pelli-

jectis indignis, &c. *Cruquius.* *Namque isto.*] Parum referre ait, quid populus censeat. Subintelligendum enim non ideo minus constare virtutem, quæ est vera nobilitas. *Torrent.* *Namque isto.*] Demus quod populus mallet, &c. *Lavino.*] Homini nobilissimo.

20. *Novo.*] Ignobili familia nato. *Censorque moveret Appius.*] Non temerè Appium nominat. nota est enim Ap. Claudii Censura, atque eo in magistratu severitas. Quamquam, quòd libertinorum filios in Senatum legerit, malè audiit. *Torrent.* *Moveret.*] A petendo magistratu me ut indignum summoveret.

22. *Vel merito.*] Atque id valde merito. *Pelle quiessem.*] In proprio statu. ducta Metaph. ab asino Cumano, pellem leonis induente.

23. *Sed fulgente.*] Objici hoc sibi fingit Poëta, ex eo quod nimiam honorum cupiditatem damnaverat, atque unumquemque in sua manere pelle, hoc est, intra fortunam suam, hortatus fuerat. Neque negat quod objicitur, sed ob invidiam tutius futurum ostendit, abstinere hominem novum à capessendo magistratu. Et eleganter gloriam de ambitiosis hominibus veluti triumphantem adducit; ut de miseris amantibus Cupidinem. Hinc igitur *in propria pelle quiescere ac manere*, pro suo se modulo suoque pede metiri, neque pennas nido majores extendere. Turneb. lib. 4. c. 9. *Torrentius.* *Sed fulgente.*] Aurato curru quasi vinctos. *Gloria, &c.*] Gloriæ cupiditas.

24. *Non minus, &c.*] Ignobiles æque ac nobiles. *Quo tibi Tulli.*] Ex abrupto Tullium arripit, exemplo melius quàm verbis demonstraturus, quanto tutius sit sua conditione contentum vivere. Quis verò hic *Tullius* fuerit, nescio. M. S. libri omnes *Tillium* vocant. Antiquus commentator *Tullium* quemdam à Cæsare, quòd Pompejanus esset, motum fuisse Senatu scribit, eumdemque occiso Cæsare restitutum, & Tribunum militum factum: non rectè, ni fallor: mallem enim *Tribunum plebis* dixisset. *Torrent.* *Quo tibi Tulli.*] Quò tibi profuit?

25. *Sumere depositum clavum.*] Recipere senatoriam vestem, id est, dignitatem tibi à Cæsare ademptam. *Tribunum.*] Militum.

26. *Privato.*] Nullam dignitatem habenti.

27. *Ut quisque.*] Statim ut. *Insanus nigris.*] Ideo insanus, quia ignobilis & obscurus homo insignia senatoria sibi sumat. *Nigris medium impediit crus Pellibus.*] Differebant enim Senatorum calcei, uti & patriciorum omnium, à plebe. Festus: *Mulleos genus calceorum ajunt esse, quibus reges Albanorum primi, deinde patricii usi sunt. Ex aluta* enim tenuius ac mollius corium, mullei conficiebantur; ut perones ex crudiore ac crassiore: quos ideo ὠμοβυρσίνους rectè appelles, ex crudo bovis tergo consu-

Omneis mortaleis curare & quaerere cogit.
Tune Syri, Damae, aut Dionysi filius, audes
Dejicere e saxo civeis, aut tradere Cadmo?
At Novius collega gradu post me sedet uno.
Namque est ille, pater quod erat meus. hoc tibi Paullus,
Et Messalla videris. at hic, si plostra ducenta,
Concurrantque foro tria funera, magna sonabit,
Cornua quod vincatque tubas. saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum:
Quem

37. *Quaerere, cogit.*] Cogit curiose percontari de se & suis natalibus.

38. *Tune Syri.*] Apostrophe populi Rom. in ignobiles ad honores & imperium evectos. *Filius.*] E servo quopiam natus.

39. *Dejicere e saxo civeis.*] Turnebus lib. Adversar. IIII. cap. IX. hoc populi convicium ad Tullium Tribunum, cujus ante facta mentio est, refert. Solebant enim Tribuni pl. violentiores, sine judicio interdum cives Romanos arripere, de saxo dejicere, aut tortori tradere; ut narrat Plin. lib. VII. c. XLIIII. Sed tamen hic Horatius, non tam de Tribuno, quam de quocumque alio, qui in Senatum ignotus venerit, loquitur. Quin & Tullium ipsum paulo post *Senatorem* ac *praetorem* facit; & alioquin e Senatu & praetores & rerum capitalium judices fere sumebantur. Quare *saxum* hic pro supplicii genere, quod legibus inferatur, accipere malim. *Tarpeius* autem mons idem qui Capitolinus, cujus rupes dicta Tarpejum saxum. *Torrent.* *Dejicere e saxo.*] Audes praecipitare e saxo Tarpejo noxium & damnatum? id est, audes tu tribunatu fungi? *Cadmo.*] Cruquii diligentiam hic laudo magis, quam probo; qui *Bathmo* legendum putat, pro gradibus & scalis Gemoniis. quem vide. *Torrent.* *Tradere Cadmo.*] Tradere carnifici.

40. *At Novius.*] *Novius Niger* Quaestor & plures *Novii* magistratu functi. Sed odit eos Poeta. Non otiose autem praetereundum, quod *Novium* uno se inferiorem gradu, utputa libertum, cum ipse libertinus sit, collegam sedere respondet is quem a populo reprehendi fingit Horat. nam *sedere* hic verbum juris est. *Sedere* enim dicebatur praetor, cum sui copiam faciens, alicui se cognitioni dabat; & quidem sedere huic vel illi rei, de qua nempe cognoscebat. Unde & *sessionum dies* dicti, quibus praetor pro tribunali sedens, juri dicundo operam dabat. *Torrent.* *At Novius collega.*] Respondet filius Damae dicens collegam suum se esse ignobiliorem.

41. *Ille.*] Est ille libertus, cum ego sim libertinus. *Hoc tibi Paulus.*] In hoc quod collega tuo sis superior; videris esse nobilis ut Paulus, sunt verba Horatii vel alius civis Romani. *Paullus & Messalla.*] Hoc Valeriae, illud Aemiliae gentis cognomen. utraque nobilissima fuit etiam Horatii temporibus, omnesque honores adepta est. *Torrent.*

42. *Plaustra.*] Probus Grammaticus *plaustra* ab imperitis dici ait, cum *plostra* dicere deberent: unde & *plostellum.* Torrent.

43. *Magna sonabit.*] Vocem edet, quae omnem strepitum vincat.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] Duo hic ad antiquitatis cognitionem observanda, & quod *foro duci funera* ait, & quod *cornua* ac *tubas* adhibet. Foro autem deferri solere, Plinii quoque locus ostendit lib. VII. cap. XII. *Varro auctor est e XX. viris agrum dividentem Ca-*

Quem rodunt omnes libertino patre natum:
Nunc, quia Mæcenas tibi sum convictor: at olim,
Quod mihi parêret legio Romana tribuno.
Dißimile hoc illi est: quia non ut forsit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum;
Præsertim cautum dignos assumere, prava
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc

Me

puæ quemdam, qui efferretur foro, domum remeasse pedibus. De tubis verò tibiisque & cornibus, res omnibus nota. Prop. IIII. Eleg. ult.

Sic mæstæ cecinêre tubæ, cum subdita nostrum
Detraheret lecto fax inimica caput.

Persius Sat. III.

Hinc tuba, candelæ, tandemque beatulus alto
Compositus lecto.

Ovid. V. Tristium:

Tibia funeribus convenit ista meis.

Denique *siticines* olim appellatos, qui apud sitos, id est, vita functos canere soliti essent, auctor est Gellius lib. XX. c. II. Addam postremo, ut in lautiorum funere *tubas ac cornua tibiasque*, sic in tenuiorum *arundinem* usurpatam fuisse. Propert. lib. IIII. Eleg. VII.

Nec crepuit fissa me propter arundine custos.

Loquitur autem de sepulcri custode, veterum more. *Tenet hoc nos.*] Salse admodum & venuste ex persona vulgi, non alios magis admirantis, quam qui vociferando imperitæ turbæ se jactant, tamquam vindices libertatis. *Torrent. Saltem tenet hoc nos.*] Hoc est, ejus insignem vocalitatem, si nihil aliud nos admiramur, dignamque judicamus eo ordine & gradu. Quam lepide notat Horatius populum eximiæ stupiditatis, qui cæteris aut non cognitis animi bonis, aut neglectis, ad ea fertur plurimum, quæ extrinsecus insolita quadam boni specie, gratiam & applausum mereri videntur. *Cruquius. Saltem tenet.*] Quæ vocis magnitudo facit nos sustinere ejus ignobilitatem.

46. *Rodunt omnes.*] Omnes elanculum mordent. *Libertino patre natum.*] Codex unus pervetustus *Libertino patre natus*, ut cum versu sequente conjungatur. quam lectionem non possum non amplecti. Ostendit autem Poëta suo ipsius exemplo, fortunæ comitem esse invidiam. quamquam distinguit ipse, casune & errore aliquid acciderit, an judicio & consulto. Sed profecto ad *invidiam* quod attinet, ea nulli parcit, ipsi virtuti vel maximè infesta. *Indignatio* vero tunc proprie locum habet, cum indigno & immerenti obveniunt bona. *Torrent.*

47. *Nunc.*] Nunc me mordent. *Sum tibi convictor.*] Sum tibi familiaris & conviva. *At olim.*] Olim mordebant.

48. *Quod mihi, &c.*] Quia tribunus militum fui.

49. *Dißimile hoc illi est.*] Dissimile est tribunum militum olim fuisse, & tibi hodie familiarem esse. *Forsit.*] Fortasse. *Honorem.*] Honor nonnunquam mandatur indignis.

50. *Invideat quivis.*] Invidere possit. *Amicum.*] Tuo judicio electum non fortuito.

51. *Cautum.*] Consideratum.

52. *Non hoc, &c.*] Non hoc, id est, idcirco possim me dicere felicem, quod casu te sim sortitus amicum: quod recte ita factum non est, nam non casus aut fortuna me tibi amicum conciliavit, sed sola mea virtus, &c. *Cruq. Non hoc.*] Non hac sorte possum prædicare me felicem.

53. Ser-

Me possum casu, quod te sortitus amicum.
Nulla etenim mihi te Fors obtulit. optimus olim
Virgilius, post hunc Varius dixêre quid essem.
Ut veni coram, singultim pauca locutus:
Infans namque pudor prohibebat plura profari:
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est mos,
Pauca. Abeo, & revocas nono post mense, jubesque
Esse in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi secernis honestum,
Non patre præclaro, sed vita, & pectore puro.
Atqui si vitiis mediocribus, ac mea paucis
Mendosa est natura, alioqui recta; velut si
Egregio inspersos reprendas corpore nævos;
Si neque avaritiam, neque sordes, nec mala lustra
Objiciet verè quisquam mihi; purus & insons,
Ut me collaudem, si & vivo carus amicis;
Caussa fuit pater his, qui macro pauper agello

No-

53. *Sortitus amicum.*] Quod nactus sim te amicum.

54. *Fors obtulit.*] *Sors* in pluribus multò exemplaribus scriptum reperi. *Torrent.*

55. *Varius.*] Tres libri *Varus.* Lector eligat. Quæ de *Quinctilio Varo* notavimus, lib. I. Od. XVIII. facile inducunt, ut ab eo commendatum traditumque Augusto Horatium credamus. *Torrent.*

56. *Ut veni.*] Postquam. *Singultim.*] Sermone interrupto.

57. *Infans pudor.*] *Infantem pudorem* vocat, quòd quibus pudor aut metus incidit, non secus atque infantes loqui nequeant. Unde *infantiam linguæ* pro *ἀφωνίᾳ* Lucretius dixit lib. V. *Torrent. Infans pudor.*] Pudor elinguis.

58. *Non ego.*] Ego non narro.

59. *Saturejano.*] *Saturejani* fundi in Apulia, equorum fertiles. At Servius Grammaticus II. Georg. *Saturum* vicinum Tarento oppidum fuisse tradit, idem fortassis quod *Satyrium* Stephani de Urbibus; unde *fundi Saturiani* in Apulia. P. Nannius Miscell. cap. 4. *Torrent. Saturejano caballo.*] Equo in Saturejanis, id est, Apulis pascuis nato.

60. *Respondes.*] Tu ô Mæcenas respondes pauca.

64. *Non patre.*] Non generis splendore, sed vitæ probitate.

65. *Mediocribus.*] Vitiis parvis.

68. *Ac mala lustra.*] Lupanaria, fornices.

69. *Purus & insons.*] Si vivo animo puro & vita integra.

71. *Causa fuit.*] Harum virtutum pater mihi causa fuit.

 72. *Fla-*

Noluit in Flavî ludum me mittere: magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
Ibant octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum est ausus Romam portare, docendum
Arteis, quas doceat quivis eques atque senator
Semet prognatos. vestem servosque sequenteis
In magno ut populo si quis vidisset, avita
Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
Ipse mihi custos incorruptissimus omneis
Circum doctores aderat. quid multa? PUDICUM,
Qui primus virtutis honos, servavit ab omni
Non solum facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor

Mer-

72. *Flavî ludum.*] In ludum Flavii calculatoris, qui artem Arithmeticam docebat. *Magni quo pueri.*] Hæc εἰρωνικῶς accipienda sunt; quasi minime magni: quia nihil est tam angusti animi quam amare divitias. *Cruquius. Magni.*] Magnis patribus nati.

74. *Lævo suspensi loculos.*] *Loculos* ac *tabulam* pueris supputandi artem discentibus tribuit; ut thecas calamarias ac graphiarias Grammaticæ studiosis, Suet. Turneb. lib. 4. c. 9. *Torrent. Suspensi loculos.*] Habentes loculos suspensos. *Tabulamq;.*] In qua tabula numerare discunt.

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Hic ambigitur de magistri stipendio, an de fenebri potiùs pecunia loquatur. Ego de fenebri pecunia intelligere malim. de pueris enim jam robustioribus & adultis agit in Epist. ad Pisones;

Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in partes centum diducere. ——

Et alioqui Grammatici merces, apud Juvenalem extrema Satyra VII. annua, non menstrua est;

—— *Et cùm se verterit annus,*
Accipe victori populus quod postulat aurum. Torrent.

Octonis referentes.] Idibus quorum octo sunt dies. *Æra.*] Mercedem Flavio numerandi magistro datam.

76. *Sed puerum.*] Sed me puerum. *Portare.*] Propter teneram ætatem.

78. *Semet prognatos.*] Filios vel pronepotes suos. *Vestem servosque.*] Adeo ut si quis vestitum & comitatum meum in turba vidisset.

79. *Avita ex re.*] Id est, perinde ac si ab avis proavisque id patrimonii venisset. Sic *avitæ opes*, *avita & patria res* apud Ciceronem, & alios. *Torrentius. Avita.*] Ex avito patrimonio.

81. *Ipse mihi custos.*] Pater meus.

82. *Pudicum.*] Verecundum.

83. *Opprobrio.*] Vocabulum Horatio amicum, pro objecto alicui probro, necdum probato quod factum aut commissum sit. *Obprobrium* autem scribunt antiquissimi libri omnes. *Torrent. Opprobrio.*] Maledicto.

85. *Olim.*] Aliquando.

86. *Si præco parvas.*] Si me ad hoc insti-

Mercedes sequerer: neque ego essem questus. ob hoc nunc
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat sanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
Quod non ingenuos habeat clarosque parenteis,
Sic me defendam. longè mea discrepat istis
Et vox, & ratio. nam, si natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad fastum quoscumque parenteis
Optaret sibi quisque: meis contentus, honestos
Fascibus, & sellis nolim mihi sumere: demens
Judicio vulgi, sanus fortasse tuo; quod
Nollem onus, haud umquam solitus, portare molestum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res,
Atque salutandi plures: ducendus & unus

Et

instituisset, ut præco fuissem vel coactor, id est, publicanorum minister. *Coactor.*] Cognata autem officia *præconum* ac *coactorum.* ut enim *præcones* auctionibus quodammodo præerant; (nam res licitantibus addicebant) sic *coactores*, rerum in auctione venditarum pretia intra certum diem prosequebantur, à cogenda seu redigenda certa mercede pecunia dicti. *Torrent.*

87. *Neque ego.*] Si me fecisset præconem aut coactorem. *Ob hoc nunc.*] Antiqua lectio magno consensu *Ad hoc nunc*, nec displicet. *Torrent.*

89. *Pœniteat sanum.*] Nil me pœnitere debet, quamdiu sanus sum. *Eoque.*] Atque ideo.

90. *Non.*] Non sic me defendam, ut, &c. *Dolo factum negat esse suo.*] Nullus in eo dolus, si quis ignotis parentibus nascatur; sed à Jurisconsultis petita loquendi consuetudo, qui sine dolo malo nullum grave delictum statuunt. Lata tamen culpa dolo comparatur. *Dolum* ergo pro *delicto* accipimus. *Torr. Dolo.*] Suo vitio & culpa.

94. *Ævum remeare, &c.*] Repuerascere.

95. *Atque alios legere ad fastum.*] Suspicor scriptum fuisse *fastus:* quod est *fastos.* Si natura, inquit, permitteret plebejo homini, ad fastos ire, & ex iis pro arbitrio parentes sibi legere; ego meis contentus essem. Si mihi igitur ex fastis, vel nobilissimos, vel antiquissimos eligere parentes detur: valde id recusem. *Heinsius. Legere ad fastum.*] Eligere ad ostentationem.

96. *Optaret sibi quisque.*] Ut alios parentes quisque sibi optaret. Ego meis contentus nolim, &c. *Honestos Fascibus.*] Parentes ornatos magistratuũ insignibus.

97. *Fascibus & sellis nolim.*] *Nollem* legitur in multò pluribus exemplaribus. Benè autem *sellas fascesque* conjungit. nam *sellæ* majorum erant magistratuum, ut & *fasces*, qui à lictoribus præferebantur. Guil. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent.*

99. *Onus.*] Nobilitatis onus.

100. *Res.*] Divitiæ & opes.

101. *Atque salutandi plures.*] Suffragiorum vel ambitionis causa.

Et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
Exirem: plures calones, atque caballi
Pascendi: ducenda petorrita. nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi Tulli,
Quum Tiburte via prætorem quinque sequuntur
Te pueri, lasanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodius, quàm tu, præclare senator,
Millibus atque aliis vivo. quacumque libido est,

In-

102. *Et comes.*] Honoris gratia.

103. *Plures calones.*] Propriè sic dicti militum servi, à ferendis lignis palisque ad militiæ usum, vel quia ligneas clavas gerebant, quæ Græci κᾶλα vocant, ut Festus voluit. Quidquid sit, vetus Horatii Glossema monet, *Calones* appellari viliores servos, urbanos, rusticosque, ad imitationem *Calonum*, qui in exercitu serviunt. Quamquam hi fere liberi erant, sicut & lixæ. *Torrentius.*

104. *Petorrita.*] Gellius libro xv. cap. xxx. Mirum autem pro *Rusve peregreve* in ix. M.S. exemplaribus repperisse me *Rusve peregre aut.* Torrent. *Petorrita.*] Vehicula Gallica. *Curto Ire licet mulo.*] *Curtum* vocabant veteres quicquid fractum, minutum, mutilum, ac malè parvum esset. ut *curtos Judæos* ob præcisam pelliculam, *curtos mulos* ob deminutam forte caudam, ut nunc quoque utimur. Sic *Curto centusse licetur,* Persius Sat. v. pro non integro. Nannius Miscell. lib. 4. *Torrent. Curto.*] Mulo qui caudam habet decurtatam.

106. *Mantica.*] *Hippoperas* appellat Seneca Epist. lxxxvii. *M. Cato Censorius canterio vehebatur, & hippoperis quidem impositis, ut secum utilia portaret.* quod privato quidem honestum est. Hic verò de prætore in magistratu proficiscente agitur, cui meritò sordes exprobrantur. quæritur enim in re domestica continentiæ laus, in publica dignitatis. *Torrent. Mantica cui.*] Pera in qua res necessariæ ferebantur. *Eques, &c.*] Sessor.

107. *Sordes.*] Avaritiam vel ignobilitatem. *Tulli.*] De quo superius.

108. *Tiburte via.*] Via extra portam Esquilinam, quæ Tibur ducit.

109. *Lasanum.*] Λάσανον non eodem modo exponunt Grammatici. nam & inter culinæ instrumenta referunt; & pro matula & pro sella familiari accipiunt, qua ventris exonerandi caussâ utimur. Unde & λασανόφοροι servi, qui domino lasanum ministrabant. Turneb. lib. 13. cap. 3. *Torrent. Lasanum portantes.*] Vas, in quo alvus exoneratur. Angl. *a close stoole. Oenophorumque.*] Vas, in quo vinum ferebatur.

110. *Hoc ego commodius.*] Tò *hoc* non arbitror esse provocabulum, sed causalem copulam, ut hæc sit sententia: *hoc*, id est, ideo ego vivo commodius quam tu & quam multi, quod quacunque libido est, incedo solus, &c. ita ut τὸ *commodius* repetatur ad ablativos casus *multis aliis*, & subintelligatur τὸ *quod.* Cruquius. *Hoc ego.*] In hac re & multis aliis.

111. *Millibus atque aliis.*] Hæc vetus lectio, quam Lamb. suis sedibus exturbavit; & substituit, *Multis atque aliis.* imme-

Incedo solus: percunctor quanti olus ac far:
Fallacem circum vespertinumque pererro
Sæpe forum: assisto divinis: inde domum me
115 *Ad porri & ciceris refero laganique catinum.*
Cœna ministratur pueris tribus, & lapis albus
Pocula cum cyatho duo sustinet: adstat echinus

Vilis,

immemor veteres *mille* dixisse, non pro eo quod Græci χίλιοι, sed quod χιλιάς dicunt. *Torrent. Libido est.*] Voluntas.

112. *Quanti olus.*] Quanti venditur olus.

113. *Fallacem circum.*] *Circus* locus Urbis celeberrimus. Quæ celebritas caussa fuit, ut eò confluerent omnis generis impostores, præsertim Chaldæi, astrologi, sortilegi, conjectores, aretalogi, & quos agyrtas ac circulatores appellamus, ceterique qui nugas venditant, & ut facete apud Gell. Attius, *Qui aures verbis divitant alienas, suas ut auro locupletent domos.* Ab his *fallacem circum* appellat Poëta. Plura Turn. v. c.XXIII. *Torr. Fallacem circum.*] In circo fallaces Astrologi & somniorum interpretes erant frequentes. *Vespertinum.*] Rectè. matutinum enim litibus negotiisque perstrepebat. Malè itaque Lamb. nihil referre ait, itane, an *vespertinus* legatur. Illud enim multo elegantius. *Torrent. Vespertinum.*] Vespeti.

114. *Assisto divinis.*] *Divinos* vocat conjectores omnes, *homines*, ut inquit Gellius, lib. XIIII. cap. I. *aruscatores, cibum quæstumque ex mendaciis captantes.* Atque adeò hinc privatæ suæ vitæ libertatem ostendit Horatius, qui quod viri graves non facerent, tali turbæ in Circo assisteret. Malè itaque, ne dicam inepte, qui de sacrificiis interpretantur: nec loco nec tempore opportuno. *Torrent. Assisto divinis.*] Intersum rebus divinis vel rerum futurarum divinatoribus, nempe in Circo.

115. *Laganique.*] Sic habet vetus lectio summo consensu; quam Lamb. abrogavit & *lachanum* substituit, nihil præter porrum, cicer, & olera Horatio apponens. Receptam tamen lectionem assertore Turnebo lib. IX. cap. XIX. retineo. λάγανον enim placentæ genus simplicissimum, ex simila & oleo recenti, teste Hesychio. Cujus cum non medici tantum meminerint, sed & Suidas, & Athenæus quoque illud inter veterum escas retulerint, ego sane lepidissimi Poëtæ cœnam paulò lautius instruxerim. *Torrent. Laganique catinum.*] Oleris catinum.

116. *Pueris tribus.*] Hoc est, paucis, nullo strepitu. *Pueris tribus.*] A pueris tribus. *Lapis albus.*] Mensa marmorea, ad differentiam mensæ escariæ, quam *Cibillam* à cibo, vel ut Festus, *Cillibam* vocabant. *Torrent. Lapis albus.*] Mensa marmorea.

117. *Pocula cum cyatho duo sustinet.*] Notat Turneb. lib. IX. cap. XIX. ex Agerio Delphicam mensam plurimis poculis onerari solere, sed numero semper pari. Unde & Cicero *Scyphorum paria complura.* At Horatio qui solus accumberet, par unum satis erat, una cum cyatho, quo certa mensura vinum & aquam è vasis haurirent & defunderent in pocula, quod κυαθίζειν Græci appellabant. quique id faciebant *ad Cyathos stare* dicebantur. *Torr. Adstat mihi echinus.*] Adstat mihi cœnanti echinus, id est, vas fictile, sic nominatum à similitudine echini marini. *Adstat echinus Vilis, &c.*] Hæc communis etiam veterum librorum scriptura est, alii distinguunt post *echinus*; *Adstat echinus, vilis cum patera guttus.* Sed cum tota illa supellex

Vilis, cum patera guttus, Campana supellex.
Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quod cras
Surgendum sit manè; obeundus Marsya, qui se
Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.
Ad quartam jaceo: post hanc vagor, aut ego lecto,

Aut

Campana, sive fictilis fuerit, quare non æque *echinus* ac *guttus* *dilis* appelletur? Porphyrio *Adstat echino*, id est, propter echinum, legit. Sed hoc quoque pro arbitrio Lectoris sit. Magis in eo laborant Grammatici, ut quid hic *echinus* sit nobis explicent. Hesychio inter alia multa, quæ à Græcis *echini* nomine appellantur, est etiam λοπὰς, ἢ σκεῦος μαγειρικὸν, Polluci χύτρας εἶδος. Differunt autem λοπὰς & χύτρα. nam illud *patinam*, hoc *ollam* significat. Et quoniam vas esse constat vel mensæ vel culinæ usibus destinatum, ab aliqua haud dubiè animalis similitudine dictum. Echini autem forma in rotunditatem conglobata. Acroni libens assentior, ut vas fuerit aut æneum aut fictile, quo vel calices, ut ille ait, vel manus etiam, si ita mavis, abluerentur. quam *Trichilam* quoque dictam volunt, ut rectè meo judicio Turnebus lib. IX. c. XIX. *Torrent.*

118. *Vilis.*] Parvi pretii. *Guttus.*] Ex gutto vinum guttatim seu minutatim fundebatur. *Campana supellex.*] Sic libro II. Sat. III.

Campana solitus trulla:

pro fictili, ob argillæ in Campania bonitatem & copiam, unde plurimæ illic figlinæ. Atque hinc *Osca tellus* pro argilla: eamdemque ob caussam Beneventani calices celebrantur in tenuiorum mensis. nam Osci & Beneventani, aut Campani erant, aut Campanis proximi. Turneb. lib. 23. cap. 6. *Torrent. Campana supellex.*] Vasa fictilia in Campania facta.

120. *Obeundus Marsya.*] Obeunda prima pars fori, ubi posita est statua Marsyæ in litigatorum terrorem. *Marsya.*] Notum autem Phrygii illius tibicinis nomen, cui ab Apolline victo pellis detracta est, Faunorumque ac Nympharum ob ipsius mortem effusæ lacrymæ in amnem ejusdem nominis conversæ. Hujus autem *Marsyæ* statua quædam erat Romæ, ea fori parte, qua & rostra; ubi & vadimonia obiri & lites agitari solitæ. unde & ipsi loco nomen. Sed ingeniosè admodum Horatius, perinde ac si victus atque excoriatus Marsya, non tam ideò doleat, quam quod Novium inter judices versantem aspicere cogatur. *Torrent.*

121. *Minoris.*] Duorum fratrum Noviorum junior erat improbissimus litigator, qui ad hanc statuam summo mane turpissime fœnerabatur.

122. *Ad quartam.*] Ad horam quartam. *Post hanc vagor, aut ego lecto, Aut scripto, quod me tacitum juvet, &c.*] Sensus est, Postquam aut legi aut scripsi quidpiam, quod me suaviter afficiat, recreetque. Vel post lectionem, aut scriptionem rei seu materiæ alicujus, quæ & levamento & voluptati sit mihi: deinde porro oleo & quidem melioris notæ perungor solens. Punctum itaque post τὸ *Juvet* inducendum. *Aut ego lecto.*] *Lectitare* & *scriptitare* verba sunt usu cognita: *lectare* & *scriptare* non ita. Quid ergo si continua oratione legatur usque ad versum sequentem; & *lecto* & *scripto* sint absolute posita, pro postquam legi aut scripsi quod silentio me recreet, ungor olivo, more loquendi non vulgato? sed neque ineleganti, ut *audito*, *comperto*, & similia. Sic *frui parto*, *parcere parto* Virgil. *Torrent. Lecto.*] Lectito aut scriptito.

123. *Un-*

Aut scripto, quod me tacitum juvet. ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.
Ast, ubi me fessum Sol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabiosi tempora signi.
Pransus non avide, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domesticus otior. Hæc est
Vita solutorum misera ambitione gravique:
His me consolor, victurum suavius, ac si
Quæstor avus, pater atque meus patruusque fuissent.

SATYRA VII.

Rixam Rupilii cognomento Regis cum Græculo quodam Persio describit. Proscriptus enim ab Augusto Rex, fugit ad Brutum, ubi Horatio tunc tribuno militum ignobilitatem exprobrasse ferunt, qui nunc eam contumeliam ulcisci velit.

PROSCRIPTI *Regis Rupilî pus atque venenum*

Hy-

123. *Ungor olivo.*] Recte Turnebus lib. 4. cap. 9. monuit *oleum* intelligi debere quod Aërius λυχνιαῖον appellat, vilius sordidiusque, quo ad lucernas utebantur. non quod ex lucerna sumtum, sed quod odore tale esse sentias. *Torrent. Olivo.*] Oleo, non ex lucernis detracto.

124. *Natta.*] Ita habet vetus scriptura, & *Natta* sive *Nata* celebre Pinariorum cognomen ut ex Cicerone, Tacito tabulisque Capitolinis constat: Mureti, qui primus *Naca* pro fullone restituit, ingenium quidem & diligentiam laudo, sed *Natta* tamen retineo. quid enim in eo lepôris & gratiæ, si cum immundo fullone se conferat? Denique sententiæ nostræ accedit Juv. Sat. VIII.
Cum Pansa eripiat quidquid tibi Natta reliquit.
Turneb. lib. 23. cap. 22. *Torrent. Natta.*] Sordidus quidam Romanus.

125. *Sol acrior.*] Sol calidior.

126. *Rabiosi signi*] Caniculæ.

127. *Pransus non avide.*] Veteres diem agendis rebus, noctem curandis corporibus dabant; non quin sæpius die cibum sumerent; sed non ad satietatem, nisi in cœna tantum. Quamquam ne hoc quidem perpetuum. Domitianus enim ad satietatem prandebat, cœnabat autem parcissime. Plura Muretus Variarum lectionum III. cap. XII. *Torrent. Non avide.*] Pransus moderate & parce. *Interpellet inani.*] Quantum non sinat me integrum diem inani ventre permanere.

128. *Domesticus otior.*] Domi otium ago.

130. *His me consolor.*] Hac vita me consolor. *Victurum.*] Sic plures & meliores libri: alii *victurus*. Torrent. *Ac si Quæstor avus.*] Suavius quam si ex familia essem senatoria.

1. RUpili.] Inter Rupilium cognomento Regem & Persium quendam natione Græcum, molestæ lites extiterunt. Rupilius ab Augusto in triumviratu proscriptus est & damnatus. *Pus, atque venenum.*] Pus venenosum, id est, pesti-

Hybrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum & tonsoribus esse.
Persius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam liteis cum Rege molestas:
Durus homo, atque odio qui posset vincere Regem:
Confidens tumidusque: adeo sermonis amari,
Sisennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. postquam nihil inter utrumque
Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti,

Quo

pestiferam maledicentiam. Vel ipsum Rupilium ingenio improbo.

2. *Hybrida.*] Sic libri nostri omnes; sed *Ibrida* fortasse scribendum sit, non ab ὕβρεως, ut Grammatici voluere, sed quod *Umbros* antiqui, aut *Imbros Ibrosque* (parum enim differre videtur) spurios appellarunt. Unde & Umbris Italiæ populis nomen, quòd insititii essent, & *umbri* ovium quoddam mixtum genus apud Plinium lib. VIII. cap. XLIX. ut eleganter sane Conjectaneis in Varronem Jos. Scaliger annotavit. Vel *Hybrida.* Caninus, caninæ mordacitatis, ut Cruquius exponit. *Torrent. Hybrida.*] Hybrida ex patre Asiatico & matre Romana natus. Angl. *a mongrell.*

3. *Lippis notum, &c.*] Quæ jam in ora vulgi abierunt, tonsoribus atque lippis nota dicuntur, propterea quod olim in tonstrinarum consessibus omnes rumores narrari consueverunt. *Erasmus. Lippis notum.*] Lippi ad se alliciunt loquaces. *Tonsoribus.*] Apud tonsores multas diei horas conterunt loquaces.

5. *Clazomenis.*] *Clazomenem* etiam vocat Plinius; ad Chersonesi Isthmum. olim, ut nonnulli volunt, Gryna dicta est. sed alii *Grynam*, seu *Grynium*, vicinum fuisse oppidum tradunt. Stephanus *Grynos* vocat. Unde *Grynæus Apollo.* Servius Ecloga VI. *Torrentius. Clazomenis.*] Urbe Asiæ. *Cum Rege.*] Cum Rege Rupilio.

6. *Durus homo.*] Duræ cervicis homo. *Odio.*] *Odium* apud Classicos auctores sæpè molestiam ac fastidium significat, præsertim importuni sermonis assiduitate natum. Lucret.

—— *At flagrans odiosa loquacula.* ——

Torrent. *Odio.*] Orationis acerbitate.

7. *Confidens.*] Audax. *Tumidus.*] Vetus haud dubie scriptura, non *tumidusque.* Torrentius. *Tumidus.*] Superbus. *Sermonis amari.*] Odiosi, insuavis, mordacis: homo petulans in maledicendo, πικρὸν appellant Græci, hominem amare irasci solitum. *Lambin.*

8. *Sisennas, Barros.*] *Barros* duos jam ante cognovimus. *Sisenna* autem Proniorum & Corneliorum cognomen. Aculeo certè non caruit Cornelius ille Sisenna apud Dionem lib. LIIII. qui de uxoris vita reprehensus, in Senatu ausus fuerit dicere se illam & sciente & suadente Augusto Cæsare duxisse, notans principis cum ea consuetudinem, quam nuptiis celatam vellet. *Torrent. Sisennas, Barros.*] Nobilissimos conviciatores. *Ut equis.*] Ut longe superaret. Equi albi dicuntur omnium celerrimi.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti.*] Omnes molesti eo sunt jure, quo fortes, id est, eandem sibi libertatem vendicant. *Molesti.*] Ita garrulos ac loquaces vocat. Quorum quanquam ingens sit odium, cum tamen gloriolam inde aliquam tamquam dicaces aucupentur,

Quo fortes, quibus adversum bellum incidit. inter
Hectora Priamiden, animosum atque inter Achillem
Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob caussam, nisi quòd virtus in utroque
Summa fuit. duo si discordia vexet inerteis,
Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; discedat pigrior, ultrò
Muneribus missis) Bruto prætore tenente
Ditem Asiam, Rupilî & Persî par pugnat, uti non
Compositus meliùs cum Bitho Bacchius. in jus
Acres procurrunt, magnum spectaculum, uterque.

Per-

pentur, æmulo nolunt cedere, perinde ac qui de bellica gloria contendunt. *Torr.*

12. *Priamiden.*] Priami filium.

13. *Ira capitalis.*] Quæ non nisi alterius interitu sedaretur: tam pestifera ac perniciosa. *Lambin. Ut ultima divideret mors.*] Ut sola mors litem dirimeret.

15. *Duo si.*] Duos ignavos.

16. *Disparibus.*] Forti & ignavo.

17. *Glauco: discedat.*] Glaucus ignavior, ultro Diomedi, ut ab armis discederet, munera misit aurea pro æreis. *Discedat pigrior.*] Nescio quid sibi velit quod in quinque exemplaribus *pulcrior* pro *pigrior* legitur. An forte ad Glaucum referri debet? ille enim pulcrior ac lautior, arma sua aurea cum æreis permutavit. *Torrent.*

18. *Bruto Prætore tenente Ditem Asiam.*] M. Brutus & C. Cassius, eo anno quo Cæsar interfectus est, prætores urbani, lege Pedia contra interfectores ejus lata, in provincias suas Cretam & Bithyniam abiere. Postea verò Brutus Macedoniam à Senatu obtinere jussus, in Asiam ad contrahenda undique auxilia profectus est, atque ibi ante bellum Philippense, quo occisus est, multa præclare gessit. quod dictum volui, ut quare *prætorem* vocet Horatius, & quomodo Asiam tenuerit, non ignoretur. *Torrent. Tenente.*] Bruto Asiam occupante.

19. *Pugnat; uti non.*] Verbis acerbe contendit.

20. *Compositus.*] Optimæ notæ libri complures *Compositum* habent. quod quadam loquendi novitate Lectorem excitat, ideoque mihi quidem magis arridet. Elegans autem verbum *componere*, quemadmodum & *committere*. Unde commissiones gladiatorum, pugilum, rhetorum, Poëtarum. *Torrent. Compositus melius.*] In certamen congressurus. *Cum Bitho Bacchius.*] Bithus & Bacchius erant par Gladiatorum. *In jus procurrunt.*] Codex Bland. vetustissimus, habet, *Intus procurrunt*, cui subscribendum censeo: post multas namque inter se contumelias, post multa convicia & maledicta procurrebant foras in conventum sociorum ad Brutum, ut is causa cognita, litem dirimeret, eosque componeret. *Intus* autem *procurrere*, est de loco interiore & secessu aliquo in publicum prodire. *Cruquius.*

21. *Procurrunt.*] Quinque codd. M.S. *concurrunt*; quod quare damnaverit Lamb. ut supposititium & adulterinum, nescio. *Concurrere* meo judicio, duello aptius est. Guil. Canterus Novar. lect. lib.4. cap. 12. *Torrent. Procurrunt.*] Currunt in publicum. *Spectaculum.*] Spectaculum theatri & judicii.

22. *Can-*

Persius exponit caussam, ridetur ab omni
Conventu, laudat Brutum, laudatque cohortem:
Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubreis
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,
Invisum agricolis sidus, venisse. ruebat,
Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis.
Tum Prænestinus salso multumque fluenti
Expressa arbusto regerit convicia, durus
Vindemiator & invictus, cui sæpe viator
Cessisset, magna compellans voce cucullum.

At

22. *Causam.*] Causam suam.

23. *Cohortem.*] Antiqua lectio *chortem*, ut in veteri denario Antonii III. viri CHORTIS SPECVLATORVM. Cohortem autem Bruti comitum intelligo. Vel ut Cruquius vult, quæ Consuli aut prætori in provincia erat pro satellitio & comitatu. *Torrent.*

25. *Comites:*] Comites Bruti. *Excepto Rege.*] Præter Rupilium Regem. *Canem illum.*] Acerbius erit maledictum, si *canem* appellet hominem impudentem, atque, ut Cynici solent, conviciis oblatrantem, deinde talem canem pestilenti canis astro conferat. de quo Poëta x. Æneid.

Ille sitim morbosque ferens mortalibus ægris
Nascitur, & lævo contristat sidere cælum. Torrent.

Canem illum.] Caniculam pestiferam, sydus horribile.

26. *Ruebat.*] Inconsulte dicebat.

27. *Flumen ut hybernum.*] Græcum expressit vocabulum χειμάρρους seu χειμάρρος, quod hieme non æstate fluit. Nos *torrentem* dicimus. Atque ita de Pindaro lib. IIII. Od. II. Vide Turneb. lib. 2. cap. I. *Torr. Fertur quo rara.*] Quo frondator raro pertingit, ut ligna cædat.

28. *Tum Prænestinus salso multumque fluenti.*] In MSS. exemplaribus melioris notæ, *multoque fluente.* Aut, ut notat vir doctissimus Torrentius, *fluenti.* E qua sola scriptura, vera lectio est eruenda. quæ est, *mustoque.*

Tum Prænestinus salso mustoque fluenti
Expressa arbusto regerit convitia.

Nihil est certius. Optimus & eruditissimus sui sæculi Turnebus, mentem Poëtæ vidit: veram scripturam non vidit. Interpretatio allegoriæ sequitur postea, & causa,

——— *Durus*
Vindemiator & invictus.

Quare cave de hac lectione dubites: quæ & codicum authoritate & ipsa ratione nititur. Et fortassis ebrietatem innuit Rupilii & vino depositum fuisse significat. id quod vindemiatoribus, cum quibus eum confert, solet evenire. *Heinsius. Prænestinus, &c.*] Rupilius Rex, Præneste natus. *Multumque fluenti Expressa arbusto.*] Bene, nam de vindemiatore loquitur, qui veluti decussa ex arbore in viatorem convicia regereret, ob gustatam vindemiam largius & ipse fluens. *Torrent.*

29. *Expressa arbusto.*] Convitia deprompta ex pectore mordaci & copioso. *Regerit convitia.*] Retorquet. *Durus.*] Ut durus vinitor.

30. *Viator.*] Viator prius de via vindemiatori convitiatus, coactus est cedere.

31. *Cucullum.*] Nihil necesse erat geminare

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto,
Persius, exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui Reges consuêris tollere; cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum est.

SATYRA VIII.

Priapum deum, custodem hortorum, inducit querentem de Canidia & Sagana veneficis, & quæ ab illis in occulto fierent describentem.

OLIM *truncus eram ficulnus, inutile lignum:*

Quum

minare *l. Cuculus* enim mediam producit, ut ex pluribus Plauti versibus constat. Est autem avis verna, tam Græcis quam Latinis,à voce *κόκκυ* quam ingeminat: unde & *κοκκύζειν* & *κόκκυξ* & *cuculus* appellata. Vox ejus insuavis & immodulata,effecit ut *κόκκυγας* appellent Græci, homines qui insulso atque inordinato sermone molesti sunt. Socordia etiam atque inertia ejus, quod bona anni parte vulsis fœde plumis incubans delitescat, hominibus avi similibus,avis quoque nomen imposuit,imperitis maxime atque incompositis. Insignis autem ejus astus in supponendis alieno nido ovis. Sed quia magna in eo impudentia est, Gallis occasionem præbuit, ut *cuculos* vulgari idiomate vocent, quia nulla rerum domesticarum cura aberrare uxores & aliorum ingredi cubilia patiantur. Horatii vero locum Plinius illustrat lib. XVIII. cap. XXVI. ait enim per imitationem cantus alitis temporarii, quem *cuculum* vocant, exprobrati solere sero putantibus vitem desidiam suam, quod dedecus esset falcem ab illa volucre in vite deprehendi. Id Poëta de quovis opere rustico fieri consuevisse ostendit. De vindemiatore enim loquitur. At vindemiæ tempore cuculus non ultro apparet. Denique ex quavis caussa *cuculi* appellatio merum opprobrium est. Turneb. lib. 2. cap. 1. *Cucullum.*] Deridens vinitorem,& eum appellans avem pigram ac nidi sui obliviscentem.

32. *Italo perfusus aceto.*] Ita Persius quoque;

Stoicus hic aurem mordaci lotus aceto;

acida enim & salsa acuunt irritantque stomachum. Unde salem acetumque in pectore habere dicuntur homines acuti argutique, qui pungant ac dictis feriant. De sale res nota; de aceto Plautus Bacch.

Nunc experiar sitne acetum tibi peracre in pectore.

Et Pseud.

Ecquid habet is homo aceti in pectore?

Respondet alter: *Atque acidissimi.* Postremo sic *hominem acidæ linguæ* dixit Seneca Controversiarum lib. x. *Torrent. Aceto.*] Aspersus mordacitate Italica.

35. *Hunc Reges.*] Julium Cæsarem. *Operum hoc tuorum est.*] Hunc Rupilium Regem jugulare ad re pertinet.

HÆc Satyra, *omnium festivissima, Esquilinum illud veneficium evulgat, de quo Canidia ipsa in Epodis:*

Et Esquilini pontifex venefici
Impune ut urbem nomine impleris meo.

1. *Olim truncus eram.*] Ego Priapus olim truncus eram. *Truncus eram ficulnus.*] Theocritus pulcerrimo in Priapum Epigrammate ex ficu & ipse hunc deum nobis statuit; de quo Arnobius lib. v. Sed hic iterum quæram, quare Ithy-

Quum faber incertus scamnum, faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido. nam fures dextra coërcet,
Obscenoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc prius angustis ejecta cadavera cellis

Con-

Ithyphallo hoc lignum potissimùm Bacchus delegerit? Ego ad arboris naturam referre malim. constat enim ficum inter omnes plantas succi plenissimum esse, ac spiritum exhalare acrem inprimis ac calidissimum. Quò fit ut ligni ejus cremati fumus maximè mordeat, atque ex cinere factum lixivium abstergendi vi ceteris præstet. Quæ cùm partim ejus calore, partim humore fiant, calidum autem & humidum omnia generent, nec aliud sint phalli aut Priapi, quàm symbolum quoddam generationis; merito ex ficu, cujus arboris perspicua fertilitas est, potissimum formabantur. Quin & Bacchus ut vitem sic ficum quoque invenisse traditur. unde & σταφυλίτης & συκίτης dictus est. Bacchi autem & Veneris filius Priapus, Lampsaci in Hellesponto natus, agro fertilissimo. Sed jam philosophatum est satis. Horat. enim nullum hic, opinor, mysterium tangit: sed, quod satyricum decet, deum despicabilem, & de quo dubitaret an in cæli senatum assumptus esset, è ligno quoque fragili fabricavit, & *ficulnum* esse voluit; ut nunc *quernum*, nunc *populeum* Catullus; *ulmeum* alii. hortis præcipuè præesse credebatur, propter fœcunditatem: ut enim rectè Servius, cum alia terra semel creet aliquid, horti numquam sine fructu sunt. Tibullus *agricolam deum* vocat. *Torrent. Ficulnus.*] Truncus fici arboris. *Inutile lignum.*] *Inutile* hìc non tam concernit & exprimit naturam ligni, quam trunci figuram, qui erat iners ἄχαμος καὶ ἄμορφος, non dolatus, nulli usui accommodatus. Verum desiit truncus *inutile lignum* nominari, ubi ex eo jam factus esset Priapus. *Cruquius. Inutile lignum.*] Lignum nullam ad rem utile.

2. *Incertus.*] Dubius.

4. *Formido.*] Sum formido. *Dextra.*] Neque enim inermem decet esse custodem, & falx in re rustica plurimum præstat. *Torrent. Dextra coërcet.*] Dextra quæ falcem tenet.

5. *Ruber.*] *Ruber Priapus* ipse cum rubente fascino; & meritò, rubore enim notatur calor, in generatione præcipuus. At Priapum πρωτόγονον appellat Orpheus. Et sanè, quicquid de hoc deo fabulantur Poëtæ, Libero patri, ac proinde Soli sive Apollini convenit, διὰ τὸ γόνιμον, teste Eustathio & aliis. *Torrent. Palus.*] Penis ex palo factus.

6. *Importunas volucres.*] Quod sine ulla Dei reverentia, quovis tempore essent molestæ. *Cruquius.*

7. *Terret.*] *Terrere* hic non tam metum injicere significat, quàm abigere ac summovere. Atque ita ipse Horat. lib. II. Sat. V.

Ut canis à corio numquam absterrebitur uncto.

Et Cicero pro Planco: *Neminem à congressu meo, neque janitor meus, neque somnus absterruit.* Torrent. *Novis considere in hortis.*] In hortis nuper satis, vel, nuper à Mæcenate institutis.

8. *Huc prius.*] Ad hunc locum ubi Priapus stabat. *Angustis ejecta cadavera cellis.*] *Cella*, inquit Festus, *quòd ea calen-*

Conservus vili portanda locabat in arca.
10 *Hoc misera plebi stabat commune sepulcrum,*
Pantolabo scurra, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

Heic

cælentur quæ occulta esse volumus, per æ scribendum. Alii per e sine diphthongo, ut & Isidorus: *Cella quòd nos occultet & celet.* Dictæ igitur *cellæ*, servorum mansiunculæ. Nec servorum tantùm, sed & tenuiorum habitacula, quæ fere in cœnaculis erant. Quin meretricum quoque. Juven. Sat. III.

—— *Dubitas alta Chionen deducere cella.*

Hinc *cellaria*, etiam in templis ac divitum ædibus, pars remotior obscuriorque, celandis rebus apta. *Ejecta* quoque proprie dicit; non *elata*, ut de exequiis fere loquuntur auctores, quando aliquis sepulturæ honos. *Torrent. Cadavera cellis.*] Cadavera inopum & plebejorum hominum.

9. *Conservus vili.*] Hic meritò dubites, *conservum* ne vocet ejus intuitu qui mortuus sit; an ejus potius cujus opera portando cadaveri conducta fuerit. Vile sane ac servile officium fuisse vespillonum ac sandapilariorum, quos νεκροφόρυς vocant Græci, demonstrat etiam Juven. Sat. II.

—— *Conducere flumina, portus,*
Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver.

Torrentius. *Locabat in arca.*] De Sandapila loquitur, qua misera plebs efferebatur. Vide Turneb. libro 30. capite 30. *In arca.*] Non in ornato feretro.

10. *Hoc misera, &c.*] Constitutum est sepulchrum. *Commune sepulchrum.*] Sic de terra Lucr.

Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum.

Insigni autem veterum in defunctos pietate factum est, ut, qui quo mortuum è suis aliquem inferrent non habebant locum, publico ad id destinato eum sepelire possent. qua de re Varro lib. II. Linguæ Lat. *Itaque eum locum Afranius Putilucos appellat, quòd inde suspiciunt perpetuò lumen:* non tantum ob bustorum ignes, ut ego arbitror, sed quod mortuis lumina præferrentur. Unde & Persius:

Hinc tuba, candelæ. ——

Turneb. lib. 5. cap. 16. Talia autem loca etiam nunc Romæ extant ad ædem D. Pancratii & Sebastiani, quibus successere Christianorum cæmeteria, dicta ἀπὸ τῦ κοιμᾶν quod dormire significat, magna parentum nostrorum religione tot jam sæculis culta, ob spem resurrectionis. *Torrent.*

11. *Pantolabo.*] Aptum scurræ nomen, qui omnia ab omnibus acciperet, postquam bona sua ipse comedisset. sic enim prisci interpretes, qui & *Mallii* ei nomen dant. *Torr. Pantolabo scurræ.*] Pantolabus universum patrimonium abligurierat. *Nepoti.*] Luxurioso, qui rem suam familiarem turpiter consumpserat.

12. *Mille pedes.*] Ostendit loci publici amplitudinem, & quidem testamento relicti ab aliquo, qui mortuis quoque opitulari volebat. Quod magis justum esse, quam vivis succurrere, ostendit Arist. Probl. IX. sect. XXX. vivi enim sibi ipsi præsidio esse possunt, defuncti nón ita. Pet. Victorius Variar. lect. lib. 14. cap. 21. *Torrentius. In fronte, trecentos.*] In latitudinem. *Cippus.*] Cippus est lapis in agro erectus, in quo incisa erat formula verborum, quibus testatores declarabant, se certum loci spatium è suis agris excipere, quod vel Reip. vel alicui familiæ relinquerent. *In agrum.*] In longitudinem.

Gg 13. *Hic*

Heic dabat, hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari: quo modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum:
Quum mihi non tantum furesque feræque, suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori;
Quantum, carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla

Cani-

13. *Hic dabat.*] In Esquiliis datos significabat. *Hæredes monumentum.*] Hæc verba cippo inscripta demonstrabant hoc loci spatium hæredibus esse ademptum. *Sequeretur.*] Ita omnino legendum est, non *sequerentur*, ut in plerisque M. S. Turneb. lib. 5. cap. 16. Hoc, inquit, monumentum non est hæredum, sed hominum tenuium & nullum hærediolum habentium, nullamque decempedam possidentium.

14. *Esquiliis habitare.*] In quo colle olim sepulcreto, Mæcenas domum pulchram jam extruxerat hortosque amœnos adjunxerat. *Salubribus.*] Non oscitanter transeundum, quòd *salubres* vocat *Esquilias*. Nam & Augustus illic æger, nempe in Mæcenatis domo, cubare solitus; & ad quietem se conferens Tiberius, è Carinis ac Pompejana domo Esquilias, in hortos Mæcenatianos commigravit. Anteà vero etiam supplicii locus fuerat. quo spectant ea quæ sequuntur. *Torrent. Salubribus, atque.*] Sepulcris remoris.

15. *Aggere in aprico spatiari.*] In colle aperto deambulare. *Quo modò tristes.*] In quo nuper tristes homines.

16. *Informem.*] Deformem.

17. *Quum mihi non.*] Regreditur ad expositionem sui muneris de custodiendis hortis, conquerens sibi multo molestiores esse sagas in ossibus & herbis colligendis, ad homines incantamentis vinciendos, quam fures, feras & aves *Cruquius. Non tantum.*] Non tam fures, &c. quam.

19. *Versant.*] Immutant.

20. *Has.*] Veneficas.

21. *Simulac.*] Postquam. *Vaga Luna.*] Sic Virg. *Hic canit errantem lunam.* & Papinius, *Vaga lumina noctis. Luna* autem eadem quæ & *Hecate* & *Diana*, ut nocti, sic veneficiis præesse credebatur. Eam cælo devocabant veneficæ, quo propior facta, majores herbis, quæ noctu legebantur, vires infunderet. Sed quo plenior erat luna, eo veneficiis efficacior putabatur: nec temere rem magnam, nisi plenilunio aggrediebantur. Sed quod *succinctam* Canidiæ *pallam* tribuit, eo quidem ab Ovidio discrepare videtur; sed de palla loquitur, quæ, quod longior esset, succingi quidem hoc est, sustolli debuit, ne gressum i[illegible] pediret, & nihilominus defluere ci[illegible] ra potuit. Sane Servius in illud V[illegible]

Unum exuta pedem vinclis tr[illegible]
cincta,

annotavit in sacris ni[illegible] gatum, ejus præse[illegible] vellet. To[illegible]

Canidiam pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem (pallor utrasque
Fecerat horrendas adspectu) scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea, & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sævam

Alte-

ritu & consuetudine nocturnorum sacrorum & veneficiorum. Vide Turneb. lib. 6. cap. 10. *Succinctam vadere.*] Expeditam.

25. *Majore ululantem.*] Hinc apparet duas fuisse Saganas, majorem & minorem. Turneb. lib. 15. cap. 1.

26. *Scalpere terram.*] Ita & Ovid.

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit. ———

Fossam enim magicam significat, de qua etiam Homerus Odyss. λ. Turneb. lib. 6. cap. 10. *Torrent. Scalpere terram.*] Fodere.

27. *Et pullam divellere.*] Et nigram agnam dentibus discerpere. *Pullam.*] Tibull. lib. 1.

Et me lustravit tedis, & nocte silenti
Concidit ad magicos hostia pulla [illegible]

Pro *confusus* etiam *diffusus* hab[illegible] codd. *Torrent.* [illegible]

28. *Cru*[illegible] *confus*[illegible] Cruor ag[illegible] in fo[illegible] mittitur [illegible]

29. [illegible] *datur as.* [illegible] anim[illegible] mod[illegible] ψυχ[illegible]

Elicit, & tepido devocat ossa rogo.
Torrent. *Maneis elicerent.*] Mortuorum animas excitarent.

30. *Lanea.*] Non sum nescius tota hac Satyra rideri magicam vanitatem; sed tamen quod *lanea* erat altera *effigies*, quæ ceream coërceret, eo fortasse spectat, quod *laneæ effigies* Compitalibus noctu dabantur in Compita, tot numero, quot liberos homines precabantur salvos esse. *Compita* autem Laribus sacra, eorumque dies festus *Compitalia* dicta. Nec aliud putabantur Lares, quam animæ hominum redactæ in numerum deorum: auctor Festus. Taceo lanæ in nuptiis, in flaminum pileis, hostiarum infulis, in sepulcris, in expiationibus usum. *Torrent. Lanea & effigies.*] Duæ [illegible]rant imagines, altera lanea, altera ce[illegible]. *Major.*] Major effigies erat lanea, [illegible] inferiorem, id est, ceream verbe[illegible]t.

[illegible]2. *Servilibus utque.*] Duo codd. *ut Jam perit.* Quod tametsi Lambinus [illegible]minat, mihi sane non displicet. Le[illegible]de vero Horat. tamquam servili sup[illegible]icio affici ait eam, quæ nimio plus pa[illegible]eretur. Nam in servos non modo do[illegible]ninorum, sed & legum nota olim atro[illegible]itas ob conditionis vilitatem. *Torrent.* [illegible]*ervilibus utque.*] Ut miserabiliter per[illegible]tura.

33. *Hecaten vocat.*] Proserpinam, quæ

Altera Tisiphonen. serpenteis atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atque in me veniat mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana resonarent triste & acutum?

Utque

Hecate nominata est, vel quod centum victimis est placanda; vel quod centum annos errare faciat insepultos. *Cruq. Hecaten vocat.*] Proserpinam umbrarum dominam.

34. *Tisiphonen.*] Unam ex tribus furiis, quæ cædes ulciscitur. *Serpentes atque videres Infernas errare canes.*] Hecatæ Tisiphonen adjunxerat; nunc canes illi, huic serpentes attribuit, quibus utriusque deæ adventus significetur. Sed Tisiphones rarior in magicis mentio. Quin canes illas Stygias, sive *Hecatæ*, sive *Proserpinæ*, aut etiam *Dianæ* sacras, ipsas esse Furias Servius Grammaticus censuit lib. VI. Æneid. additquè, *ululare* & canum esse & Furiarum. Turneb. lib. 13. cap. 12. & lib. 16. cap. 4. & lib. 29. cap. 44. *Torrent.*

35. *Infernas errare canes.*] Stygias canes Proserpinæ comites. *Lunamque rubentem.*] Ridicule non pallentem describit lunam, qualis esse solet cum veneficarum carminibus laborat, sed pudore tot scelerum erubescentem latitantemque, ne ultra aspiceret. *Torrentius. Rubentem.*] Lunam erubescentem.

36. *His testis.*] His veneficiis. *Latere.*] Latebat.

37. *Inquiner albis.*] Utinam caput meum habeam merdis inquinatum.

38. *Mictum atque cacatum.*] Tale illud Juvenalis Sat. I.

Cujus ad effigiem non tantum mejere fas est.

Et Sat. VI.

Effigiemque deæ longis siphonibus implet.

Torrent.

39. *Fragilis Pedacia.*] Manuss. *Pediacia*, aut *Pediatia.* Addunt interpretes equitem fuisse Romanum, qui absumto patrimonio sese ipse prostituerat. Bene igitur Flaccus noster muliebri eum nomine appellat. Sed & *fragilis* epithetum ei probe convenit, à frangendo scilicet: *frangere* autem, & *dividere*, & *præsidere*, inter obscena sunt. *Fragilis* ergò est mollis, qui muliebria patitur. Turneb. lib. 24. cap. 8. *Torrent. Fragilis Pedatia.*] Mollis Pedatius, qui cum patrimonio pudicitiam amisit. *Furque Voranus.*] Hunc Q. Lutatii Catuli libertum fuisse volunt: ut *Saganam* Pomponii cujusdam, proscripti à triumviris, libertam. fides penes auctores sit. *Torrent.*

40. *Singula quid memorem.*] Transitio cum enumeratione eorum, quæ peractis sacris egerint veneficæ. *Cruquius. Alterna.*] Alternatim.

41. *Resonarent triste & acutum.*] Sic Virg. lib. VI.

——— Pars tollere vocem
Exiguam.

Tristis igitur tenuisque, ac stridula manium vox. Ὀξυφώνους vocant Græci, quales fere fœminæ, & Eunuchi omnes. Quos cum imitamur, *deducere vocem*, & *deducta uti voce* dicimur, ut recte Macrobius lib. VI. cap. IIII. *Torrentius. Acutum.*] Cum voce tenui & acuta.

42. *Lupi*

Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, & imagine cerea
Largior arserit ignis? & ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate Ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

SATY-

42. *Lupi barbam.*] Hoc quoque versu facetissime magica illudit deliria. Et de lupi quidem dente dextro canino, ut in maximis habitus fuerit operibus, aliquid Plin. lib. XI. cap. XXXVII. & lib. XXVIII. cap. X. *Torrent.* *Variæ cum dente colubræ.*] Cum dente colubræ maculosæ.

43. *Imagine cerea.*] Ob imaginem ceream, quæ igne liquescebat, in perniciem ejus, quem execrabantur.

44. *Largior arserit ignis.*] Hoc quoque ex magica vanitate petitum. Virg.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse; bonum sit.

Verum hic, opinor, ignem extitisse fingit, quo cerea illa effigies absumeretur. *Torrent.*

45. *Duarum.*] Canidiæ & Saganæ, quæ tanquam furiæ erant.

46. *Displosa sonat.*] Quantum sonat vesica rupta & discissa.

47. *Diffissa nate.*] Alludit ad fragilitatem ligni, quod dum frangitur, præter alia ligna clarè sonat. *Cruquius.* *Ficus.*] Ego Priapus è ficu factus. *At illæ currere.*] Illæ currebant.

48. *Canidiæ dentes.*] Nihil fingi poterat venustius, quam binas nobilissimas veneficas, nihil non ab arte sua sibi pollicentes, uno Priapi peditu exterritas sic aufugisse, ut alteri dentes, alteri crines etiam exciderint, quibus appositititiis (ut vetulæ solent) utebantur. sic enim *Caliendrum* exponunt antiqui interpretes. Vide Turn. lib. 7. cap. 20. *Torrent.* *Dentes, altum.*] Non suos dentes, sed alienos arte insitos. *Caliendrum.*] Saganæ comam oppositam, id est, crinem hypocriticum, Angl. *a perugg.*

50. *Vincula.*] Rectè pro liciis exponit antiquus commentator, quod amoris vincula essent ex diversis coloribus, quibus mentes hominum vinciebant, sicut stamen implicant *licia.* sic enim Servius in illud Virg.

Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

Et mox:

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli modò, & Veneris dic vincula necto.

Torrent.

SATYRA IX.

Describit cujusdam, in quem fortè inciderat, importunam & pertinacem garrulitatem, qua jactabundè quædam, nonnulla impudenter, omnia stultè deblaterans, diu invitum detinuerit, & propemodum enecarit.

IBAM *forte via Sacra, sicut meus est mos,*
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam, notus mihi nomine tantum;
Arreptaque manu, Quid agis dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam: & cupio omnia, quæ vis.
Quum assectaretur: Numquid vis? occupo. At ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. Heic ego, Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. misere discedere quærens,
Ire modo ocyus, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero. quum sudor ad imos

Ma-

1. I*Bam.*] Mira hujus Sermonis festivitas, quo garrulitatis veluti imago quædam ante oculos ponitur. De *Via sacra* autem, omnium quæ in Urbe erant nobilissima, videnda quæ notavimus Epod. IIII. *Torr. Via sacra.*] In via sacra fœdus ictum fuit inter Romulum & Tatium.

2. *Nugarum.*] Meras nugas Via sacra meditatum fuisse Horatium crediderim, non versus, quos, Poëtæ modestiæ caussa *nugas* vocarit. *Totus in illis.*] Sic nostri codd. sine conjunctione, haud dubie melius. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torr. In illis.*] In illis nugis.

3. *Accurrit.*] Vulgati codd. *occurrit* habent, sed illud melius. *Torrent.*

4. *Arreptaque manu.*] Manum arripere, est autoritatis indicium, quod Cic. pro Murena expressit, inquiens: *Quare quum ista sis auctoritate, non debes M. Cato arripere maledictum ex trivio, &c.* Cruquius. *Quid agis.*] Quomodo vales Horati? inquit ille.

5. *Suaviter, ut nunc.*] Recte valeo secundum temporum conditionem. *Omnia quæ vis.*] Cupio ut tibi proveniant omnia ex animi sententia.

6. *Quum assectaretur.*] Quum à latere meo non discederet, me quocunque irem comitando, vel me reluctante. *Cruquius. Numquid vis? occupo.*] Sic Epist. ad Mæcenatem II.

Occupat & salvere jubet prior.

Illud autem *Numquid vis?* loquendi formula est iis usitata, qui discedere ab aliquo cuperent. Terent. Eunucho:

Rogo numquid velit. Rectè, inquit, abeo.

Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torrentius. Occupo. at ille.*] Prævenio illum his verbis, Nunquid aliud vis? Hoc volo, ut nos noris.

8. *Hoc, inquam.*] Idcirco quia doctus es, pluris à me fies. *Misere discedere quærens.*] Vehementer, usque ad miseriam.

9. *Ire modò ocyus.*] Ibam aliquando celerius. *Consistere.*] Aliquando consistebam.

10. *Dicere nescio.*] Dicebam puero. *Sudor ad imos Manaret talos.*] Sudor nullo prævio corporis labore emanans, aut

animi

Manaret talos; O te Bollane cerebri
Felicem, ajebam tacitus. quum quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret, ut illi
Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire,
Jam dudum video: sed nil agis: usque tenebo,
Persequar. Hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est te
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos.
Nil habeo quod agam, & non sum piger: usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,

Quum

animi æstum molestiamque & angorem significat, aut grave salutis periculum nuntiat, præsertim cum frigidus est, & accedit tremor. Plaut. Casina:

Eo quod corculum assudaßit jam ex metu.

Atque hinc *sudare* per translationem non solum pro vehementer laborare, sed pro trepidare, hærere atque anxium & perplexum esse. Terent. Phorm.

——— *Eia sudabis satis,*
Si cum illo inceptas homine. Torrent.

11. *Manaret talos.*] Quum sudor deflueret præ animi angore. *O te Bollane cerebri Felicem.*] In optimis exemplaribus fere legitur *Bolane* à Bola ignobili oppido. De quo Virg. *Bolamque Coramque.* Hunc autem *Bolanum* ὀξύχολον fuisse volunt interpreres, iracundum, apertum, qui nullas ferret molestias; & si in garrulum aliquem incidisset, occasionem extemplo abrumpens, molestiam excuteret. Horatius vero quamquam & ipse irasci facilis, magis tamen sese hominum moribus accommodabat, natura verecundior. *Felicem* igitur *cerebri* vocat *Bolanum*, cui, quod cerebrosus sit, tam feliciter cedat, ut à garrulis liberetur. Ita Turnebus lib. XV. c. XVII. Cruquius felicem cerebri dici credit, βραδύχολον ad iram tardum, tolerantem loquacitatis: hoc enim est fortis animi & modesti, patienter audire & pro tempore dissimulare. *Cruq.* Turneb. lib. 15. cap. 18. *Bollane cerebri.*] Bollanus nullo strepitu conturbabatur, ergo felicis erat cerebri.

13. *Ut.*] Posteaquam.

14. *Miserè cupis.*] Valde cupis abire.

15. *Sed nil agis.*] Frustra cupis effugere. *Nil agis.*] Vetus locutio, *Nihil agere*, pro inaniter agere, agendo nihil proficere, inanem operam sumere. *Torrent.* *Usque tenebo.*] Semper tenebo.

16. *Hinc quò.*] Ab hoc loco, quo es iturus? *Nil opus.*] Verba sunt Horatii, qui multas fingit causas sese ab hoc garrulo eripiendi.

17. *Circumagi: quemdam.*] Huc illuc circumduci.

18. *Cæsaris hortos.*] Quos ille moriens testamento reliquit populo Romano, si Suetonio credimus: proximos fuisse Naumachiæ idem ostendit auctor Tiberio, c. LXXII. Turneb. lib. 15. c. 18. *Torrent.* *Hortos.*] Turnebus Julii Cæsaris hortos fuisse dicit, prope portam Portuensem, de industria autem locum longinquum in ultima urbis regione situm mentitus est extrà Janiculum, ut assectarorem à se ablegaret atque removeret.

19. *Nil habeo.*] Respondet garrulus assectator. *Et non sum piger.*] Quatuor libb. manuss. *Non sum piger* sine conjunctione. placet. *Torrent.*

20. *Demitto auriculas.*] Plin. lib. XI. cap.

Quum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plureis,
Aut citius possit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus heic erat, Est tibi mater,
Cognati, queis te salvo est opus? Haud mihi quisquam;
Omneis composui. Felices. Nunc ego resto.

Con-

cap. XXXVII. *In equis & omni jumentorum genere indicia animi praeferunt aures, fessis marcidae, micantes pavidis, subrectae furentibus, resolutae aegris.* Quamquam igitur soli homini aures immobiles, sumta tamen ab animantibus translatione ipsi quoque & *arrigere & demittere aures* dicuntur, cum vel metus eos dejicit, vel spes erigit. Unde *aures arrectae* in proverbiis. *Torrent. Demitto auriculas, ut iniquae.*] Translatio est à jumentis, quorum aures demissae corporis defatigationem significant. *Iniquae mentis asellus.*] Nam evertere, & si qua ratione queat, excutere velit sarcinas, quas moleste se ferre aurium demissione ostendit. *Torrent.*

21. *Subiit onus.*] Portat onus. *Incipit ille.*] Garrulus loquitur.

22. *Viscum pluris amicum.*] Viscus & Varius Poëtae diserti, amici fuere Horatii & Virgilii.

24. *Movere.*] Saltare.

25. *Mollius.*] Facilius quam ego. *Hermogenes.*] Cantor optimus.

26. *Interpellandi.*] Perinde ac si ingentes aliquas virtutes suas praedicasset homo inanissimus, quòd Poëtaster, quòd saltator, quod cantor esset. Poëta vaferrimus operae pretium se facturum ratus, si sermonem interrumpens ab eo intelligeret, quibus vir tantus usui esset, atque opem adferre posset; rogat quos è propinquis superstites habeat: auditoque nullos superesse, quod ille composuisse se omnes diceret, nutriculae suae vaticinii memor, subjicit ea quae sequuntur. Est autem *interpellare*, ut ait Asconius Verr. III. mediam alterius orationem interrumpere, vel alterius actioni se interponere. *Torrent. Interpellandi locus.*] Loquitur Horatius. *Est tibi mater, Cognati.*] Habesne caros & propinquos, qui tuo auxilio egeant, quos à te curari oporteat, quorum negotia à te geri potius, quam me otiosè comitari; qui nisi te salvo & incolumi, salvi esse non possint, nec si te careant. Importunus ille & odiosus nebulo se omnes suos sepelisse ait, neque quicquam se negotii habere. Turneb. libro 15. capite 18.

27. *Queis te salvo.*] Quibus tua salus est necessaria. *Haud mihi quisquam.*] Respondet Garrulus.

28. *Composui.*] *Deponere & componere* verba in funeribus usitata. *Deponi* enim dicebantur aegri, jam planè desperati, aut etiam recens mortui, quod de sublimiori lectulo humi collocabantur: *componi* vero, cum, peractis ceteris, jam supremo propinquorum munere ossa in urnam ponebantur. Cic. in Verrem act. I. *Itaque mihi videor, Judices, magnam & maximè aegram, & propè depositam Reipub. partem suscepisse.* Atque hinc factum ut *depositum*, pro sepulcro dici coeperit. Et pulcra tralatione Plautus Aulul.

Ut me deponat vino eam affectat viam.

Componere autem pro sepelire, ut hic Horat. sic Propert. lib. II.

Tu

Confice. namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, divina mota anus urna:
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
Garrulus hunc quando consumet cumque. loquaces,
Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei
Præterita, & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paullum heic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

Et

Tu me compones, & dices esse Propertî
Hæc tua sunt.
Turneb. lib. 10. cap. 11. & lib. 19. cap. 27. *Torrentius. Composui.*] Omnes sepelivi. *Felices. Nunc ego resto.*] Sunt verba Horatii, qui mortuos appellat felices, hujus loquacitate defunctos.

29. *Confice.*] Eneca me. *Sabella.*] Anus sortilega, fortasse Horatii nutrix.

30. *Puero cecinit.*] Quod cecinit mihi puero. *Divina mota anus urna.*] *Anum divinam* vocare poterat, sed *urnam* maluit: id enim ποιητικώτερον est, perinde ac si urna ipsa divinaret unde sortes legebantur. de quo divinandi genere etiam Tibullus libro I. Eleg. III.
Illa sacras pueri sortes ter sustulit.
Vide lib. II. Od. III.
——— *Omnium*
Versatur urna. ———
Torrent. *Divina mota anus urna.*] Commota urna divina, in quam sortes erant ad divinandum futura conjectæ.

31. *Hunc neque dira.*] Puerum Horatium. Sunt hæc verba anus vaticinantis de morte Horatii per sortes urna eductas. *Hosticus.*] Ensis hostilis.

32. *Nec laterum.*] Pleuritis. *Tarda.*] Podagra quæ tardos facit.

33. *Quando consumet cumque.*] Lamb. sequor, qui *quando*, pro siquidem, aut quandoquidem ponit: *cumque* pro quovis tempore, quemadmodum & Ode XXXII. lib. I.
——— *Mihi cumque salve*
Ritè vocanti. Torrent.
Quando consumet cumque.] Cumque aliquando gar. &c.

35. *Ad Vestæ, quarta.*] Ad Vestæ templum.

36. *Vadato.*] Ei, qui illum in jus vocaverat.

37. *Perdere litem.*] Debebat perdere litem.

38. *Inquit, paullum.*] Inquit garrulus. *Inteream si.*] Utinam interceam inquit Horatius.

39. *Aut valeo stare.*] Est, cum homines cogantur stare in jure ante Prætoris tribunal, neque ibi sedere liceat aut honestum sit, tamdiu ego illic stare non possim, nec te juvare queam, qui jus nescio. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Stare.*] Sic Ulpianus lib. I. De eo per quem factum erit quo quis minus in judicio sistat: *Si reus dolo actoris non steterit, non habebat reus actionem ex hoc edicto, cum contentus esse possit exceptione.* Atque hinc dicti *statores* apparitores præsidum proconsulumque, qui & ipsi ante tribunal starent, & alios jussi sisterent. *Torrent. Stare, aut novi.*] Stare in judicio, seu in jure.

Quum faber incertus scamnum, faceretne Priapum,
Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido. nam fures dextra coërcet,
Obscenoque ruber porrectus ab inguine palus:
Ast importunas volucreis in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis considere in hortis.
Huc priùs angustis ejecta cadavera cellis

Con-

Ithyphallo hoc lignum potissimùm Bacchus delegerit? Ego ad arboris naturam referre malim. constat enim ficum inter omnes plantas succi plenissimum esse, ac spiritum exhalare acrem inprimis ac calidissimum. Quò fit ut ligni ejus cremati fumus maximè mordeat, atque ex cinere factum lixivium abstergendi vi ceteris præstet. Quæ cùm partim ejus calore, partim humore fiant, calidum autem & humidum omnia generent, nec aliud sint phalli aut Priapi, quàm symbolum quoddam generationis; meritò ex ficu, cujus arboris perspicua fertilitas est, potissimum formabantur. Quin & Bacchus ut vitem sic ficum quoque invenisse traditur. unde & σταφυλίτης & συκίτης dictus est. Bacchi autem & Veneris filius Priapus, Lampsaci in Hellesponto natus, agro fertilissimo. Sed jam philosophatum est satis. Horat. enim nullum hic, opinor, mysterium tangit: sed, quod satyricum decet, deum despicabilem, & de quo dubitaret an in cæli senatum assumptus esset, è ligno quoque fragili fabricavit, & *ficulnum* esse voluit; ut nunc *quernum*, nunc *populeum* Catullus; *ulmeum* alii. hortis præcipuè præesse credebatur, propter fæcunditatem: ut enim rectè Servius, cum alia terra semel creet aliquid, horti numquam sine fructu sunt. Tibullus *agricolam deum* vocat. *Torrent. Ficulnus.*] Truncus fici arboris. *Inutile lignum.*] *Inutile* hic non tam concernit & exprimit naturam ligni, quam trunci figuram, qui erat iners ἄχρημον καὶ ἄμορφον, non dolatus, nulli usui accommodatus. Verum desiit truncus *inutile lignum* nominari, ubi ex eo jam factus esset Priapus. *Cruquius. Inutile lignum.*] Lignum nullam ad rem utile.

2. *Incertus.*] Dubius.

4. *Formido.*] Sum formido. *Dextra.*] Neque enim inermem decet esse custodem, & falx in re rustica plurimum præstat. *Torrent. Dextra coërcet.*] Dextra quæ falcem tenet.

5. *Ruber.*] *Ruber Priapus* ipse cum rubente fascino; & meritò, rubore enim notatur calor, in generatione præcipuus. At Priapum πρωτόγονον appellat Orpheus. Et sanè, quicquid de hoc deo fabulantur Poëtæ, Libero patri, ac proinde Soli sive Apollini convenit, διὰ τὸ γόνιμον, teste Eustathio & aliis. *Torrent. Palus.*] Penis ex palo factus.

6. *Importunas volucres.*] Quod sine ulla Dei reverentia, quovis tempore essent molestæ. *Cruquius.*

7. *Terret.*] *Terrere* hic non tam metum injicere significat, quàm abigere ac summovere. Atque ita ipse Horat. lib. II. Sat. v.

Ut canis à corio numquam absterrebitur uncto.

Et Cicero pro Planco: *Neminem à congressu meo, neque janitor meus, neque somnus absterruit.* Torrent. *Novis considere in hortis.*] In hortis nuper satis, vel, nuper à Mæcenate institutis.

8. *Huc prius.*] Ad hunc locum ubi Priapus stabat. *Angustis ejecta cadavera cellis.*] *Cella*, inquit Festus, *quòd ea calen-*

Conservus vili portanda locabat in arca.
Hoc misera plebi stabat commune sepulcrum,
Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

Heic

cælentur quæ occulta esse volumus, per æ scribendum. Alii per *e* fine diphthongo, ut & Isidorus: *Cella quòd nos occultet & celet.* Dictæ igitur *cellæ*, servorum mansiunculæ. Nec servorum tantùm, sed & tenuiorum habitacula, quæ fere in cœnaculis erant. Quin meretricum quoque. Juven. Sat. III.

—— Dubitas alta Chionen deducere cella.

Hine *cellaria*, etiam in templis ac divitum ædibus, pars remotior obscuriorque, celandis rebus apta. *Ejecta* quoque proprie dicit; non *elata*, ut de exequiis fere loquuntur auctores, quando aliquis sepulturæ honos. *Torrent. Cadavera cellis.*] Cadavera inopum & plebejorum hominum.

9. *Conservus vili.*] Hic meritò dubites, *conservum* ne vocet ejus intuitu qui mortuus sit; an ejus potius cujus opera portando cadaveri conducta fuerit. Vile sane ac servile officium fuisse vespillonum ac sandapilariorum, quos νεκροφόρυς vocant Græci, demonstrat etiam Juven. Sat. II.

—— Conducere flumina, portus,
Siccandam eluviem, portandum ad busta cadaver.

Torrentius. *Locabat in arca.*] De Sandapila loquitur, qua misera plebs efferebatur. Vide Turneb. libro 30. capite 30. *In arca.*] Non in ornato feretro.

10. *Hoc misera, &c.*] Constitutum est sepulchrum. *Commune sepulchrum.*] Sic de tetra Lucr.

Omniparens, eadem rerum commune sepulcrum.

Insigni autem veterum in defunctos pietate factum est, ut, qui quo mortuum è suis aliquem inferrent non habebant locum, publico ad id destinato eum sepelire possent. qua de re Varro lib. II. Linguæ Lat. *Itaque eum locum Afranius Putilucos appellat, quòd inde suspiciunt perpetuò lumen:* non tantum ob bustorum ignes, ut ego arbitror, sed quod mortuis lumina præferrentur. Unde & Persius:

Hinc tuba, candelæ. ——

Turneb. lib. 5. cap. 16. Talia autem loca etiam nunc Romæ extant ad ædem D. Pancratii & Sebastiani, quibus successere Christianorum cæmeteria, dicta ἀπὸ τ̃ κοιμᾶν quod dormire significat, magna parentum nostrorum religione tot jam sæculis culta, ob spem resurrectionis. *Torrent.*

11. *Pantolabo.*] Aptum scurræ nomen, qui omnia ab omnibus acciperet, postquam bona sua ipse comedisset. sic enim prisci interpreres, qui & *Mallii* ei nomen dant. *Torr. Pantolabo scurræ.*] Pantolabus universum patrimonium abligurierat. *Nepoti.*] Luxurioso, qui rem suam familiarem turpiter consumpserat.

12. *Mille pedes.*] Ostendit loci publici amplitudinem, & quidem testamento relicti ab aliquo, qui mortuis quoque opitulari volebat. Quod magis justum esse, quam vivis succurrere, ostendit Arist. Probl. IX. sect. XXX. vivi enim sibi ipsi præsidio esse possunt, defuncti nòn ita. Pet. Victorius Variar. lect. lib. 14. cap. 21. *Torrentius. In fronte, trecentos.*] In latitudinem. *Cippus.*] Cippus est lapis in agro erectus, in quo incisa erat formula verborum, quibus testatores declarabant, se certum loci spatium è suis agris excipere, quod vel Reip. vel alicui familiæ relinquerent. *In agrum.*] In longitudinem.

Heic dabat, hæredes monumentum ne sequeretur.
Nunc licet Esquiliis habitare salubribus, atque
Aggere in aprico spatiari: quo modò tristes
Albis informem spectabant ossibus agrum:
Quum mihi non tantum furesque feræque, suetæ
Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori;
Quantum, carminibus quæ versant atque venenis
Humanos animos. has nullo perdere possum,
Nec prohibere modo, simulac vaga Luna decorum
Protulit os, quin ossa legant herbasque nocenteis.
Vidi egomet nigra succinctam vadere palla

Cani-

13. *Hic dabat.*] In Esquiliis datos significabat. *Hæredes monumentum.*] Hæc verba cippo inscripta demonstrabant hoc loci spatium hæredibus esse ademptum. *Sequeretur.*] Ita omnino legendum est, non *sequerentur*, ut in plerisque M. S. Turneb. lib. 5. cap. 16. Hoc, inquit, monumentum non est hæredum, sed hominum tenuium & nullum hærediolum habentium, nullamque decempedam possidentium.

14. *Esquiliis habitare.*] In quo colle olim sepulcreto, Mæcenas domum pulchram jam extruxerat horrosque amœnos adjunxerat. *Salubribus.*] Non oscitanter transeundum, quòd *salubres* vocat *Esquilias*. Nam & Augustus illic æger, nempe in Mæcenatis domo, cubare solitus; & ad quietem se conferens Tiberius, è Carinis ac Pompejana domo Esquilias, in hortos Mæcenatianos commigravit. Anteà vero etiam supplicii locus fuerat. quo spectant ea quæ sequuntur. *Torrent. Salubribus, atque.*] Sepulcris remoris.

15. *Aggere in aprico spatiari.*] In colle aperto deambulare. *Quo modò tristes.*] In quo nuper tristes homines.

16. *Informem.*] Deformem.

17. *Quum mihi non.*] Regreditur ad expositionem sui muneris de custodiendis hortis, conquerens sibi multo molestiores esse sagas in ossibus & herbis colligendis, ad homines incantamentis vinciendos, quam fures, feras & aves *Cruquius. Non tantum.*] Non tam fures, &c. quam.

19. *Versant.*] Immutant.

20. *Has.*] Veneficas.

21. *Simulac.*] Postquam. *Vaga Luna.*] Sic Virg. *Hic canit errantem lunam.* & Papinius, *Vaga lumina noctis. Luna* autem eadem quæ & *Hecate* & *Diana*, ut nocti, sic veneficiis præesse credebatur. Eam cælo devocabant veneficæ, quo propior facta, majores herbis, quæ nocto legebantur, vires infunderet. Sed quo plenior erat luna, eo veneficiis efficacior putabatur: nec temere rem magnam, nisi plenilunio aggrediebantur. Sed quod *succinctam* Canidiæ *pallam* tribuit, eo quidem ab Ovidio discrepare videtur; sed de palla loquitur, quæ, quod longior esset, succingi quidem, hoc est, sustolli debuit, ne gressum impediret, & nihilominus defluere cinctura potuit. Sane Servius in illud Virgilii,

Unum exuta pedem vinclis in veste recincta,

annotavit in sacris nihil solere esse religatum, ejus præsertim, quæ amore solvi vellet. *Torrent.*

22. *Legant.*] Colligant.

23. *Vidi egomet nigra.*] Videlicet è

ritu

Canidiam pedibus nudis, passoque capillo,
Cum Sagana majore ululantem (pallor utrasque
Fecerat horrendas adspectu) scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut inde
Maneis elicerent, animas responsa daturas.
Lanea, & effigies erat, altera cerea: major
Lanea, quæ pœnis compesceret inferiorem.
Cerea suppliciter stabat, servilibus, utque
Jam peritura, modis. Hecaten vocat altera, sævam

Alte-

ritu & consuetudine nocturnorum sacrorum & veneficiorum. Vide Turneb. lib. 6. cap. 10. *Succinctam vadere.*] Expeditam.

25. *Majore ululantem.*] Hinc apparet duas fuisse Saganas, majorem & minorem. Turneb. lib. 15. cap. 1.

26. *Scalpere terram.*] Ita & Ovid.

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit. ——

Fossam enim magicam significat, de qua etiam Homerus Odyss. λ. Turneb. lib. 6. cap. 10. *Torrent. Scalpere terram.*] Fodere.

27. *Et pullam divellere.*] Et nigram agnam dentibus discerpere. *Pullam.*] Tibull. lib. 1.

Et me lustravit tedis, & nocte silenti
Concidit ad magicos hostia pulla deos.

Pro *confusus* etiam *diffusus* habent duo codd. *Torrent.*

28. *Cruor in fossam confusus ut inde.*] Cruor agnæ discerptæ in fossam terram mittitur.

29. *Maneis elicerent, animas responsa daturas.*] Ἐπεξήγησις. *Manes* enim sunt animæ à corpore sejunctæ, quas istiusmodi sacrificiis elici credebant, unde ψυχαγωγία dicta ea magicæ scientiæ pars. Tibull.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulcris
Elicit, & tepido devocat ossa rogo.

Torrent. *Manes elicerent.*] Mortuorum animas excitarent.

30. *Lanea.*] Non sum nescius tota hac Satyra rideri magicam vanitatem; sed tamen quod *lanea* erat altera *effigies*, quæ ceream coërceret, eo fortasse spectat, quod *laneæ effigies* Compitalibus noctu dabantur in Compita, tot numero, quot liberos homines precabantur salvos esse. *Compita* autem Laribus sacra, eorumque dies festus *Compitalia* dicta. Nec aliud putabantur Lares, quam animæ hominum redactæ in numerum deorum: auctor Festus. Taceo lanæ in nuptiis, in flaminum pileis, hostiarum infulis, in sepulcris, in expiationibus usum. *Torrent. Lanea & effigies.*] Duæ erant imagines, altera lanea, altera cerea. *Major.*] Major effigies erat lanea, quæ inferiorem, id est, ceream verberaret.

32. *Servilibus utque.*] Duo codd. *ut quæ Jam perit.* Quod tametsi Lambinus damnat, mihi sane non displicet. Lepide vero Horat. tamquam servili supplicio affici ait eam, quæ nimio plus pateretur. Nam in servos non modo dominorum, sed & legum nota olim atrocitas ob conditionis vilitatem. *Torrent. Servilibus utque.*] Ut miserabiliter peritura.

33. *Hecaten vocat.*] Proserpinam, quæ

Heca-

Altera Tisiphonen. serpenteis atque videres
Infernas errare canes; Lunamque rubentem,
Ne foret his testis, post magna latêre sepulcra.
Mentior at si quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum, atque in me veniat mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Sagana resonarent triste & acutum?

Utque

Hecate nominata est, vel quod centum victimis est placanda; vel quod centum annos errare faciat insepultos. *Cruq. Hecaten vocat.*] Proserpinam umbrarum dominam.

34. *Tisiphonen.*] Unam ex tribus furiis, quæ cædes ulciscitur. *Serpentes atque videres Infernas errare canes.*] Hecatæ Tisiphonen adjunxerat; nunc canes illi, huic serpentes attribuit, quibus utriusque deæ adventus significetur. Sed Tisiphones rarior in magicis mentio. Quin canes illas Stygias, sive *Hecatæ*, sive *Proserpinæ*, aut etiam *Dianæ* sacras, ipsas esse Furias Servius Grammaticus censuit lib. VI. Æneid. additque, *ululare* & canum esse & Furiarum. Turneb. lib. 13. cap. 12. & lib. 16. cap. 4. & lib. 29. cap. 44. *Torrent.*

35. *Infernas errare canes.*] Stygias canes Proserpinæ comites. *Lunamque rubentem.*] Ridicule non pallentem describit lunam, qualis esse solet cum veneficarum carminibus laborat, sed pudore tot scelerum erubescentem latitantemque, ne ultra aspiceret. *Torrentius. Rubentem.*] Lunam erubescentem.

36. *His testis.*] His veneficiis. *Latere.*] Latebat.

37. *Inquiner albis.*] Utinam caput meum habeam merdis inquinatum.

38. *Mictum atque cacatum.*] Tale illud Juvenalis Sat. I.

Cujus ad effigiem non tantum mejere fas est.

Et Sat. VI.

Effigiemque deæ longis siphonibus implet.

Torrent.

39. *Fragilis Pedacia.*] Manuss. *Pediacia*, aut *Pediatia*. Adduntinterpretes equitem fuisse Romanum, qui absumto patrimonio sese ipse prostituerat. Bene igitur Flaccus noster muliebri eum nomine appellat. Sed & *fragilis* epithetum ei probe convenit, à frangendo scilicet: *frangere* autem, & *dividere*, & *præsidere*, inter obscena sunt. *Fragilis* ergò est mollis, qui muliebria patitur. Turneb. lib. 24. cap. 8. *Torrent. Fragilis Pedatia.*] Mollis Pedatius, qui cum patrimonio pudicitiam amisit. *Furque Voranus.*] Hunc Q. Lutatii Catuli libertum fuisse volunt: ut *Saganam* Pomponii cujusdam, proscripti à triumviris, libertam. fides penes auctores sit. *Torrent.*

40. *Singula quid memorem.*] Transitio cum enumeratione eorum, quæ peractis sacris egerint veneficæ. *Cruquius. Alterna.*] Alternatim.

41. *Resonarent triste & acutum.*] Sic Virg. lib. VI.

——— *Pars tollere vocem*
Exiguam.

Tristis igitur tenuisque, ac stridula manium vox. Ὀξυφώνους vocant Græci, quales fere fœminæ, & Eunuchi omnes. Quos cum imitamur, *deducere vocem*, & *deducta uti voce* dicimur, ut recte Macrobius lib. VI. cap. IIII. *Torrentius. Acutum.*] Cum voce tenui & acuta.

42. *Lupi*

Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris, & imagine cerea
Largior arserit ignis? & ut non testis inultus
Horruerim voces Furiarum & facta duarum?
Nam, displosa sonat quantum vesica, pepedi
Diffissa nate Ficus. at illæ currere in urbem.
Canidiæ denteis, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno risuque jocoque videres.

SATY-

42. *Lupi barbam.*] Hoc quoque versu facetissime magica illudit deliria. Et de lupi quidem dente dextro canino, ut in maximis habitus fuerit operibus, aliquid Plin. lib. XI. cap. XXXVII. & lib. XXVIII. cap. X. *Torrent.* *Variæ cum dente colubræ.*] Cum dente colubræ maculosæ.

43. *Imagine cerea.*] Ob imaginem ceream, quæ igne liquescebat, in perniciem ejus, quem execrabantur.

44. *Largior arserit ignis.*] Hoc quoque ex magica vanitate petitum. Virg.

Aspice, corripuit tremulis altaria flammis
Sponte sua, dum ferre moror, cinis ipse; bonum sit.

Verum hic, opinor, ignem extitisse fingit, quo cerea illa effigies absumeretur. *Torrent.*

45. *Duarum.*] Canidiæ & Saganæ, quæ tanquam furiæ erant.

46. *Displosa sonat.*] Quantum sonat vesica rupta & discissa.

47. *Diffissa nate.*] Alludit ad fragilitatem ligni, quod dum frangitur, præter alia ligna clarè sonat. *Cruquius.* *Ficus.*] Ego Priapus è ficu factus. *At illæ currere.*] Illæ currebant.

48. *Canidiæ dentes.*] Nihil fingi poterat venustius, quam binas nobilissimas veneficas, nihil non ab arte sua sibi pollicentes, uno Priapi peditu exterritas sic aufugisse, ut alteri dentes, alteri crines etiam exciderint, quibus appostitiis (ut vetulæ solent) utebantur. sic enim *Caliendrum* exponunt antiqui interpretes. Vide Turn. lib. 7. cap. 20. *Torrent.* *Dentes, altum.*] Non suos dentes, sed alienos arte insitos. *Caliendrum.*] Saganæ comam oppositam, id est, crinem hypocriticum, Angl. *a perugg.*

50. *Vincula.*] Rectè pro liciis exponit antiquus commentator, quod amoris vincula essent ex diversis coloribus, quibus mentes hominum vinciebant, sicut stamen implicant *licia.* sic enim Servius in illud Virg.

Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
Licia circumdo.

Et mox:

Necte tribus nodis ternos Amarylli colores:
Necte Amarylli modò, & Veneris dic vincula necto.

Torrent.

 1. Iban

SATYRA IX.

Describit cujusdam, in quem fortè inciderat, importunam & pertinacem garrulitatem, qua jactabundè quædam, nonnulla impudenter, omnia stultè deblaterans, diu invitum detinuerit, & propemodum enecarit.

IBAM *forte via Sacra, sicut meus est mos,*
Nescio quid meditans nugarum, totus in illis.
Accurrit quidam, notus mihi nomine tantum;
Arreptaque manu, Quid agis dulcissime rerum?
Suaviter, ut nunc est, inquam: & cupio omnia, quæ vis.
Quum assectaretur: Numquid vis? occupo. At ille,
Noris nos, inquit: docti sumus. Heic ego, Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. miserè discedere quærens,
Ire modo ocyus, interdum consistere, in aurem
Dicere nescio quid puero. quum sudor ad imos
Ma-

1. IBam.] Mira hujus Sermonis festivitas, quo garrulitatis veluti imago quædam ante oculos ponitur. De *Via sacra* autem, omnium quæ in Urbe erant nobilissima, videnda quæ notavimus Epod. IIII. *Torr. Via sacra.*] In via sacra foedus ictum fuit inter Romulum & Tatium.

2. *Nugarum.*] Meras nugas Via sacra meditatum fuisse Horatium crediderim, non versus, quos, Poëtæ modestiæ caussa *nugas* vocarit. *Totus in illis.*] Sic nostri codd. sine conjunctione, haud dubie melius. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torr. In illis.*] In illis nugis.

3. *Accurrit.*] Vulgati codd. *occurrit* habent, sed illud melius. *Torrent.*

4. *Arreptaque manu.*] Manum arripere, est autoritatis indicium, quod Cic. pro Murena expressit, inquiens: *Quare quum ista sis auctoritate, non debes M. Cato arripere maledictum ex trivio, &c.* Cruquius. *Quid agis.*] Quomodo vales Horati? inquit ille.

5. *Suaviter, ut nunc.*] Recte valeo secundum temporum conditionem. *Omnia quæ vis.*] Cupio ut tibi proveniant omnia ex animi sententia.

6. *Quum assectaretur.*] Quum à latere meo non discederet, me quocunque irem comitando, vel me reluctante. *Cruquius. Numquid vis? occupo.*] Sic Epist. ad Mæcenatem II.

Occupat & salvere jubet prior.

Illud autem *Numquid vis?* loquendi formula est iis usitata, qui discedere ab aliquo cuperent. Terent. Eunucho:

Rogo numquid velit. Rectè, inquit, abeo.

Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torrentius. Occupo. at ille.*] Prævenio illum his verbis, Nunquid aliud vis? Hoc volo, ut nos noris.

8. *Hoc, inquam.*] Idcirco quia doctus es, pluris à me fies. *Misere discedere quærens.*] Vehementer, usque ad miseriam.

9. *Ire modò ocyus.*] Ibam aliquando celerius. *Consistere.*] Aliquando consistebam.

10. *Dicere nescio.*] Dicebam puero. *Sudor ad imos Manaret talos.*] Sudor nullo prævio corporis labore emanans, aut animi

Manaret talos; O te Bollane cerebri
Felicem, ajebam tacitus. quum quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret, ut illi
Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire,
Jam dudum video: sed nil agis: usque tenebo,
Persequar. Hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus est te
Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hortos.
Nil habeo quod agam, & non sum piger: usque sequar te.
Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus,

Quum

animi æstum molestiamque & angorem significat, aut grave salutis periculum nuntiat, præsertim cum frigidus est, & accedit tremor. Plaut. Casina:

Eo quod corculum assudaßit jam ex metu.

Atque hinc *sudare* per translationem non solum pro vehementer laborare, sed pro trepidare, hærere atque anxium & perplexum esse. Terent. Phorm.

——— *Eia sudabis satis,*
Si cum illo inceptas homine. Torrent.

11. *Manaret talos.*] Quum sudor deflueret præ animi angore. *O te Bollane cerebri Felicem.*] In optimis exemplaribus fere legitur *Bolane.* à Bola ignobili oppido. De quo Virg. *Bolamque Coramque.* Hunc autem *Bolanum* ὀξύχολον fuisse volunt interpretes, iracundum, apertum, qui nullas ferret molestias; & si in garrulum aliquem incidisset, occasionem extemplo abrumpens, molestiam excuteret. Horatius vero quamquam & ipse irasci facilis, magis tamen sese hominum moribus accommodabat, natura verecundior. *Felicem* igitur *cerebri* vocat *Bolanum*, cui, quod cerebrosus sit, tam feliciter cedat, ut à garrulis liberetur. Ita Turnebus lib. xv. c. xvii. Cruquius felicem cerebri dici credit, βραδύχολον ad iram tardum, tolerantem loquacitatis: hoc enim est fortis animi & modesti, patienter audire & pro tempore dissimulare. *Cruq.* Turneb. lib. 15. cap. 18. *Bollane cerebri.*] Bollanus nullo strepitu conturbabatur, ergo felicis erat cerebri.

13. *Ut.*] Postea quam.

14. *Miserè cupis.*] Valde cupis abire.

15. *Sed nil agis.*] Frustra cupis effugere. *Nil agis.*] Vetus locutio, *Nihil agere*, pro inaniter agere, agendo nihil proficere, inanem operam sumere. *Torrent.* *Usque tenebo.*] Semper tenebo.

16. *Hinc quò.*] Ab hoc loco, quo es iturus? *Nil opus.*] Verba sunt Horatii, qui multas fingit causas sese ab hoc garrulo eripiendi.

17. *Circumagi: quemdam.*] Huc illuc circumduci.

18. *Cæsaris hortos.*] Quos ille moriens testamento reliquit populo Romano, si Suetonio credimus: proximos fuisse Naumachiæ idem ostendit auctor Tiberio, c. lxxii. Turneb. lib. 15. c. 18. *Torrent.* *Hortos.*] Turnebus Julii Cæsaris hortos fuisse dicit, prope portam Portnensem, de industria autem locum longinquum in ultima urbis regione situm mentitus est extrà Janiculum, ut affectatorem à se ablegaret atque removeret.

19. *Nil habeo.*] Respondet garrulus affectator. *Et non sum piger.*] Quatuor libb. manusf. *Non sum piger* sine conjunctione. placet. *Torrent.*

20. *Demitto auriculas.*] Plin. lib. xi. cap.

Quum gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Si bene me novi, non Viscum pluris amicum,
Non Varium facies: nam quis me scribere plureis,
Aut citius poßit versus? quis membra movere
Mollius? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus heic erat, Eſt tibi mater,
Cognati, queis te salvo eſt opus? Haud mihi quisquam:
Omneis composui. Felices. Nunc ego resto.

Con-

cap. XXXVII. *In equis & omni jumentorum genere indicia animi præferunt aures, fessis marcidæ, micantes pavidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.* Quamquam igitur soli homini aures immobiles, sumta tamen ab animantibus translatione ipsi quoque & *arrigere & demittere aures* dicuntur, cum vel metus eos dejicit, vel spes erigit. Unde *aures arrectæ* in proverbiis. *Torrent. Demitto auriculas, ut iniquæ.*] Translatio est à jumentis, quorum aures demissæ corporis defatigationem significant. *Iniquæ mentis asellus.*] Nam evertere, & si qua ratione queat, excutere velit sarcinas, quas moleste se ferre aurium demissione ostendit. *Torrent.*

21. *Subiit onus.*] Portat onus. *Incipit ille.*] Garrulus loquitur.

22. *Viscum pluris amicum.*] Viscus & Varius Poëtæ diserti, amici fuere Horatii & Virgilii.

24. *Movere.*] Saltare.

25. *Mollius.*] Facilius quam ego. *Hermogenes.*] Cantor optimus.

26. *Interpellandi.*] Perinde ac si ingentes aliquas virtutes suas prædicasset homo inanissimus, quòd Poëtaster, quòd saltator, quod cantor esset. Poëta vaferrimus operæ pretium se facturum ratus, si sermonem interrumpens ab eo intelligeret, quibus vir tantus usui esset, atque opem adferre posset; rogat quos è propinquis superstites habeat: auditoque nullos superesse, quod ille composuisse se omnes diceret, nutriculæ suæ vaticinii memor, subjicit ea quæ sequuntur. Est autem *interpellare*, ut ait Asconius Verr. III. mediam alterius orationem interrumpere, vel alterius actioni se interponere. *Torrent. Interpellandi locus.*] Loquitur Horatius. *Eſt tibi mater, Cognati.*] Habesne caros & propinquos, qui tuo auxilio egeant, quos à te curari oporteat, quorum negotia à te geri potius, quam me otiosè comitari; qui nisi te salvo & incolumi, salvi esse non possint, nec si te careant. Importunus ille & odiosus nebulo se omnes suos sepelisse ait, neque quicquam se negotii habere. Turneb. libro 15. capite 18.

27. *Queis te salvo.*] Quibus tua salus est necessaria. *Haud mihi quisquam.*] Respondet Garrulus.

28. *Composui.*] *Deponere* & *componere* verba in funeribus usitata. *Deponi* enim dicebantur ægri, jam planè desperati, aut etiam recens mortui, quod de sublimiori lectulo humi collocabantur: *componi* vero, cum, peractis ceteris, jam supremo propinquorum munere ossa in urnam ponebantur. Cic. in Verrem act. I. *Itaque mihi videor, Judices, magnam & maximè ægram, & propè depositam Reipub. partem suscepisse.* Atque hinc factum ut *depositum*, pro sepulcro dici cœperit. Et pulcra tralatione Plautus Aulul.

Ut me deponat vino eam affectat viam.

Componere autem pro sepelire, ut hîc Horat. sic Propert. lib. II.

Tu

Confice. namque instat fatum mihi triste, Sabella
Quod puero cecinit, divina mota anus urna:
Hunc neque dira venena, nec hosticus auferet ensis,
Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra;
Garrulus hunc qūando consumet cumque. loquaces,
Si sapiat, vitet, simulatque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Vestæ, quarta jam parte diei
Præterita, & casu tunc respondere vadato
Debebat: quod ni fecisset, perdere litem.
Si me amas, inquit, paullum heic ades. Inteream, si
Aut valeo stare, aut novi civilia jura:

Et

Tu me compones, & dices ossa Propertî
Hæc tua sunt.

Turneb. lib. 10. cap. 11. & lib. 19. cap. 27. *Torrentius. Composui.*] Omnes sepelivi. *Felices. Nunc ego resto.*] Sunt verba Horatii, qui mortuos appellat felices, hujus loquacitate defunctos.

29. *Confice.*] Eneca me. *Sabella.*] Anus sortilega, fortasse Horatii nutrix.

30. *Puero cecinit.*] Quod cecinit mihi puero. *Divina mota anus urna.*] *Anum divinam* vocare poterat, sed *urnam* maluit: id enim ποιητικώτερον est, perinde ac si urna ipsa divinaret unde sortes legebantur. de quo divinandi genere etiam Tibullus libro I. Eleg. III.

Illa sacras pueri sortes ter sustulit.

Vide lib. II. Od. III.

——— *Omnium*
Versatur urna. ———

Torrent. *Divina mota anus urna.*] Commota urna divina, in quam sortes erant ad divinandum futura conjectæ.

31. *Hunc neque dira.*] Puerum Horatium. Sunt hæc verba anus vaticinantis de morte Horatii per sortes urna eductas. *Hosticus.*] Ensis hostilis.

32. *Nec laterum.*] Pleuritis. *Tarda.*] Podagra quæ tardos facit.

33. *Quando consumet cumque.*] Lamb. sequor, qui *quando*, pro siquidem, aut quandoquidem ponit: *cumque* pro quovis tempore, quemadmodum & Ode XXXII. lib. I.

——— *Mihi cumque salve*
Ritè vocanti. Torrent.

Quando consumet cumque.] Cumque aliquando gar. &c.

35. *Ad Vestæ, quarta.*] Ad Vestæ templum.

36. *Vadato.*] Ei, qui illum in jus vocaverat.

37. *Perdere litem.*] Debebat perdere litem.

38. *Inquit, paullum.*] Inquit garrulus. *Inteream si.*] Utinam inteream inquit Horatius.

39. *Aut valeo stare.*] Est, cum homines cogantur stare in jure ante Prætoris tribunal, neque ibi sedere liceat aut honestum sit, tamdiu ego illic stare non possim, nec te juvare queam, qui jus nescio. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Stare.*] Sic Ulpianus lib. I. De eo per quem factum erit quo quis minus in judicio sistat: *Si reus dolo actoris non steterit, non habebat reus actionem ex hoc edicto, cum contentus esse possit exceptione.* Atque hinc dicti *statores* apparitores præsidum proconsulumque, qui & ipsi ante tribunal starent, & alios jussi sisterent. *Torrent. Stare, aut novi.*] Stare in judicio, seu in jure.

 40. *Quò*

Et propero, quò scis. Dubius sum, quid faciam, inquit:
Téne relinquam, an rem. Me sodes. Non faciam, ille:
Et præcedere cœpit. ego, ut contendere durum est
Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. paucorum hominum, & mentis bene sanæ.
Nemo dexteriùs fortuna est usus. haberes
Magnum adjutorem, posset qui ferre secundas,
Hunc hominem velles si tradere. dispeream, ni

Sum-

40. *Quò scis.*] Ad Cæsaris hortos.

41. *An rem.*] *Rem relinquere* nunc dicit, quo paulo ante *perdere litem*, ut & JCti *rem amittere*, pro *litem amittere*. *Rei* enim appellatio, ut JCti tradunt, generalis est, & inter cetera litem significare, ttitus ille Ausonii versus ostendit:

Imperium, litem, Venerem cur una notet res.

Torrent. *An rem.*] An causam vel litem. *Me sodes.*] Me relinque, inquit Horatius. *Ille.*] Non faciam, inquit Garrulus.

43. *Cum victore.*] Cum pertinaci.

44. *Hinc repetit.*] Ab hoc principio Garrulus sermonem intermissum sic repetit: Quomodo Mæcenas tecum agit? *Paucorum hominum.*] Hæc Turnebus garruli verba esse maluit. Sed Lamb. vult ut à Poëta proferantur, excusante se, si interroganti de Mæcenatis familiaritate non satis ex voto responderet, quod ille non nisi perpaucis, iisque perspectæ integritatis uteretur, quorum in numero non se agnosceret Horatius. At vero hoc negans garrulus, Tanto, inquit, tu dexterior, qui cum paucis illis penetrasti, quos omnes me adjutore facile summoveas. Et hæc quidem non inconcinna hujus loci enarratio est. Sed ego, ut verum fatear, omnia garruli esse malim usque ad illa *Non isto.* Nemo enim dexterius fortuna usus est, sive, quod idem esse arbitror, fortunam tulit melius quam ipse Mæcenas. Turneb. lib. 15. c. 18. *Torrent. Paucorum hominum.*] Mæcenas (inquit Horatius) est homo paucis familiaribus contentus. *Et mentis bene sanæ.*] Et sapiens est.

45. *Nemo dexterius fortuna est usus.*] Is dexterè fortuna uti dicitur, qui scit ferre fortunam. *Stephanus. Dexterius fortuna est usus.*] Dexterius quam tu, inquit Garrulus. *Haberes.*] Haberes me.

46. *Ferre secundas.*] Si ab histrionibus primarum & secundarum partium sumta translatio est, *ferre secundas* pro sustinere atque implere interpretabimut; ut Horatio primas tenenti partes hic veluti adjutor assistat, ut in scena solent hypocritæ. *Ferre* igitur *secundas* proprie se gatrulus iste dixerit, Horatio soli cedens. Atque ita de vini generibus Plin. lib. XIIII. cap. VI. *Ad tertiam palmam varia venere.* Tortent. *Secundas.*] Secundas partes, id est, qui tibi secundus esse posset.

47. *Hunc hominem.*] Seipsum suo tangit digito & demonstrat. *Velles si tradere.*] Rem magnam se præstitisse Lamb. putat, quod verba ista hoc ordine scripserit, cum impressi habeant: *Si velles tradere.* At nostri M. S. variant, & sine cæsura scripsisse crediderim Horat. si usquam alibi, in hoc Sermone, qui totus dramaticus est, simplicissime loquentem. *Tradere* autem pro commendare, quo verbo & ipse & alii sæpe auctores sic usi sunt, ἐκδοῦναι est, pro in clientelam, in contubetnium, in comitatum

tra-

Summosses omneis. Non isto vivimus illic,
Quo tu rere, modo. domus hac nec purior ulla est,
Nec magis his aliena malis. nil mî officit umquam,
Ditior hic, aut est quia doctior: est locus uni-
cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus esse. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
Expugnabis: & est qui vinci possit. Eoque
Difficiles aditus primos habet. haud mihi deero:
Muneribus servos corrumpam. non, hodie si
Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. N I L *sine magno*

Vita

tradere. *Torrent. Tradere dispeream.*] Mæcenati commendare.

48. *Summosses omnes.*] Nisi summovere posses omnes, qui te antecedunt gratia apud Mæcenatem. *Non isto vivimus.*] Respondet Horatius. *Illic.*] In familia Mæcenatis.

50. *Malis.*] Invidia, æmulatione, criminationibus, &c. *Nil mî officit umquam.*] Melius optimæ notæ M. S. tres & nonnulli alii, *inquam* pro *umquam*. Torrent.

52. *Magnum narras.*] Rem incredibilem narras, inquit Garrulus. *Atqui.*] Loquitur Horatius.

53. *Accendis quare.*] Incendis me (inquit Gatrulus) cupiditate talis familiaritatis. *Cupiam magis illis.*] Quare cupere debeo.

54. *Velis tantummodo.*] Hæc Horatii sunt, insigni derisione pollicentis, quod sciat numquam secuturum. Quod vero sequitur, *Eoque Diff. ad. pr. habet*; imperfecta, ni fallor, oratio est; quam loquaculus ille tam magnifica promissione totus gestiens abrumpit, non sinens pluribus exprimi, quare talis esset Mæcenas, qui nulli se faceret nimis sodalem, homo in deligendis amicis circumspectus ac prudens. Non displicet tamen Turnebi explicatio lib. XV. cap. XVIII. ut ob id ipsum difficilis fuerit ad Mæcenatem aditus, quod se talem cognosceret, qui facile expugnaretur; præstabat igitur non permittere se temere adiri. Torrent. *Velis tantummodo.*] Tantum velle debes, inquit Horatius. *Quæ tua virtus.*] Ea est tua virtus, ut facile sis expugnaturus Mæcenatem.

55. *Expugnabis: & est qui vinci possit, &c.*] Pro *possit*, emendandum *poscit*: hoc est, postulat se ab ambitiosis captatoribus paulatim labefactari, animumque suum pertinaci ac indefessa sollicitatione postremò tamen superari. atque hinc est, quod prima fere coitio multò acerrima esse consuevit Mæcenatem prensantibus. *Jan. Douza. Qui vinci.*] Si sæpe instabis.

56. *Haud mihi deero.*] Diligentiam adhibebo inquit Garrulus.

58. *Tempora quæram.*] Talia illa Virgilius:

Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora. ——

Et:

Sola viri molles aditus & tempora noras. Torrent.

Tempora quæram.] Tempora idonea captabo.

59. *Deducam.*] Deducam domum.

Nil

Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit: ecce
Fuscus Aristius occurrit mihi carus, & illum
Qui pulcrè nosset. consistimus. Unde venis, &
Quò tendis? rogat. & respondet: Vellere cœpi,
Et prensare manu lentißima brachia; nutans,
Distorquens oculos, ut me eriperet. malè salsus,
Ridens, dißimulare. meum jecur urere bilis,
Certe nescio quid secretò velle loqui te
Ajebas mecum. Memini benè: sed meliori
Tempore dicam: hodie tricesima sabbata. vin' tu

Cur-

Nil sine magno.] *Difficilià enim quæ pulchra.* & *Labor omnia vincit improbus.* & optimè Sallustius: *Non enim votis neque suppliciis muliebribus auxilia deorum parantur: vigilando, agendo, prosperè omnia cedent.* Torrent.

60. *Hæc dum.*] Hæc dum loquitur Garrulus.

61. *Fuscus Aristius.*] Grammaticus illo tempore nobilis.

62. *Unde venis.*] Hoc ita interpretor: rogavit me unde venirem & quò tenderem? & mihi quoque roganti, unde veniret & quo tenderet, respondit. Turneb. lib. 15. cap. 18.

63. *Rogat.*] Fuscus me rogat. *Respondet: vellere cœpi.*] Respondet à me rogatus.

64. *Prensare manu.*] Alii *pressare*, sed plures ac meliores codd. *Prensare:* nec video cur moveri debeat. nam quod ante *vellere* dixit, id antiquus commentator exponit pro vellicare, pressare, stringere. Quo cum nihil proficeret, prensare etiam brachia voluit, velut nolentem quoque abducturus, quo tali comite ab altero liberaretur. Turneb. lib. 1. cap. 15. *Torrent. Prensare manu.*] Arctius comprimere brachia. *Lentißima brachia.*] Quæ obsequi nollent. Vide Epod. xv.

Lentis adhærens brachiis.

Torrent.

65. *Distorquens oculos.*] Huc illuc movens oculos. *Male salsus.*] Nimium prudens in damnum meum.

66. *Dißimulare.*] Ridens dissimulabat. *Urere bilis.*] Bilis meum jecur urebat, id est, vehementer irascebar.

67. *Certè nescio.*] Sunt verba Horatii ad Fuscum.

68. *Memini benè.*] Respondet Fuscus.

69. *Tricesima sabbata.*] *Sabbata* omnia, hoc est, septimum quemque diem, Judæos venerari solere, dicta non à σαβάζειν, id est, *debacchari*, unde & Bacchi cognomen *Sabasius*, ut vult Plut. in Sympos. lib. IIII. q. v. sed à verbo *sabat*, quod cessare & feriari significat, plurimis auctorum omnis generis testimoniis constat. Sed quod *tricesima Sabbata* hîc dicit Horatius, id vel ad magnum illud Sabbatum, quod *Phase* vocant Judæi referendum: aut ita appellaverit *Neomeniarum* diem. Lunaribus enim mensibus utebantur Judæi. ergo tricesimo quoque die, aut circiter, recurrebant *Neomeniæ*, quas nos *Calendas* dicimus, eadem ratione, qua *Sabbata* ipsa, cultæ, tunc duplici honore dignæ, cum in Sabbatum incidunt. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torrent. Tricesima sabbata.*] Sabbata tricesimo quoque die mensis redeunt. Alii Neomenias intelligunt, alii magnum Judæorum Sabbat; quo die Agnum comedebant.

70. *Cur-*

Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Relligio est. At mî. sum paullo infirmior, unus
Multorum: ignosces: aliàs loquar. Hunccine Solem
Tam nigrum surrexe mihi? fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi
Adversarius: Et, quo tu turpissime? magna
Exclamat voce: & licet antestari? ego verò

Op-

70. *Curtis Judæis.*] Judæis recutitis, qui glandem penis habent circumcisam. *Oppedere.*] Verbum Satyræ aptum, ut καταπέρδειν & ἀνταποπέρδειν apud Aristophanem, pro contumeliosè despicere atque contemnere aliquem, ut quem ventris crepitu aut amoliri aut prosternere possis, ut nunc quoque vulgus loquitur. quin inverecundi, per contumeliam aut ventre crepitant, aut ore simulant. Turneb. lib. 15. cap. 18. *Torrent. Oppedere.*] Contradicere & eorum religionem irridere. *Nulla mihi.*] Sunt verba Horatii.

71. *At mî.*] Negat Aristius se, quod ex Epicuri disciplina faciebat Horatius, religiones omnes contemnere; & cum addit, *unus multorum*, ostendir sese de religione idem cum populo sentire. Nam & nunc sic loquuntur Itali, ut cum *multos* dicunt, rudes & imperitos significent; cum *paucos*, doctos & expertos. quale & illud:

Nos numerus sumus. ———

Torrent. *At mî.*] At mihi aliqua est religio, inquit Fuscus. *Sum paulo infirmior, unus.*] Sum aliquanto superstitiosior.

72. *Multorum ignosces.*] Unus è multis. *Hunccine solem.*] Exclamat Horatius.

73. *Tam nigrum.*] Vide lib. IIII. Od. V.

——— *Soles melius nitent.*

Et lib. I. Od. XXXVI.

Cressa ne careat pulcra dies nota.

Torrent. *Tam nigrum surrexe mihi?*] Tam infelicem diem mihi surrexisse oportuit? *Fugit improbus.*] Fugit Fuscus male salsus.

74. *Sub cultro linquit.*] Linquit in summo periculo, ut victimam jamjam mactandam.

75. *Adversarius.*] Garruli adversarius. *Quò tu turpissime?*] Quo pergis improbissime?

76. *Licet antestari?*] O Horati licetne te testem facere in garrulum? *Antestari.*] Adversus eum, qui in jus vocatus non iret, duo extant legis XII. tab. capita, corrupta tamen ac mutila. Quamquam & verba meo judicio restitui, & in unum coire possunt: *In jus vocatus ni eat, antestatus, im capito: si calvitur pedemve struit, manum endo jacito. Im* pro *eum* dicebanr veteres, teste Festo. *Si calvitur*, sic exponit Cajus Jctus l. CCXXXIII. De verb. significat. *Si moretur, vel frustretur. & Pedem struere, vel fugam moliri est vel reluctari. quo casu, injecta manu, ut pertrahi possit.* De antestatione verò sic vetus Glossema, in codice Jacobi Carondeletii adscriptum: *Si quis olim adversarium traxisset in jus sine teste, injuriari videbatur. Ideò præsente aliquo id faciebant, & tales testes antestatos dicebant, eorumque aurem tangebant, quo memores essent, interrogantes* LICET ANTESTARI? *Quod si respondisset* LICET, *porrigebant aurem. qua tacta impune adversarium trahebant in judicium.* Accedat Plinius lib. XI. c. XLV. *Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes antestantur.* Torrent.

77. Op-

Oppono auriculam. Rapit in jus: clamor utrimque:
Undique concursus. sic me servavit Apollo.

SATYRA X.

Hac Satyra respondet iis quos offenderat suprà Satyra quarta, quum Lucilii versus reprehenderet: ac suæ reprehensionis rationem reddit, qua eam fuisse justam ostendit.

NEMPE *incomposito dixi pede currere versus*
Lucilî. quis tam Lucilî fautor ineptè est,
Ut non hoc fateatur? at idem, quod sale multo
Urbem defricuit, charta laudatur eadem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam sic
Et Laberî mimos, ut pulcra poëmata mirer.

Ergo

77. *Oppono auriculam.*] Ego auticulam porrigo vellendam ut me testem sumat. *Rapit in jus clamor utrinque.*] Trahit garrulum renitentem ad tribunal ubi Prætor jus dicit.

78. *Servavit Apollo.*] Malè hoc quoque loco Lamb. Neque enim aut Apollinis in foro statuam, aut Æneam servatum ab Apolline adversus Achillem, hæc scribens, ut ille voluit, cogitabat Hotatius: sed religionem, quamquam ipse irreligiosus. Apollo enim inter ἀλεξικάκους & ἀποτροπαίους, hoc est, *propitios* & *averruncos deos*, vel præcipuus habebatur. *Avertentes* vocat Macrobius lib. III. cap. XX. atque hinc antiquæ inscriptiones: APOLLINI CONSERVATORI. Σωτῆρας vocant Græci. Turnebus libro 6. capite 24. *Torrentius. Apollo.*] Augusti forum, in quo erat eburnea Apollinis statua.

GUlielmus Canterus, & alii nonnulli, octo versus integros Satyræ hujus initio desiderari ajunt; quamquam & ego eos non uno in cod. adscriptos repperi, & pro Horatianis agnoscere videtur Lilius Gyraldus; ut spurios tamen & suppostitios rejiciendos esse judicavi.* Torrent.

1. *Nempe incomposito.*] *Nempe* adverbium est assentientis, ut scribunt Valla & Linacer: quo libenter utitur Horatius ad interrogationem. *Cruquius.* Turneb. lib. 15. cap. 19. *Incomposito dixi pede currere versus.*] Dixi Lucilium asperum esse & duriusculum in componendis versibus.

2. *Inepte.*] Codex optimus *inepti.* sed unius ego testimonio receptam lectionem mutare non ausim. *Torrent. Ineptè est.*] Stulte.

3. *At idem.*] Lucilius. *Sale multo Urbem defricuit.*] Simile illud è Sat. VII.
——— *Italo perfusus aceto.*
Eleganti utrumque translatione à salis & aceti acrimonia ad styli quoque mordacitatem. Plura Turneb. lib. XV. c. XIX. *Torrent.*

4. *Urbem defricuit.*] Quod cives Romanos acrius notarit. *Charta laudatur eadem.*] Monstrat Horat. non maledicendi caussa sese ita de Lucilio scripsisse, cum, ut vitia detexit, sic laudes quoque non tacuerit. *Torrent. Charta laudatur eadem.*] In eodem Poëmate laudatur, sed Ironice.

5. *Dederim.*] Dare debeo.

6. *Et Laberî mimos.*] Scenicos versus Labe-

Ergo non satis est risu diducere rictum
Auditoris: & est quædam tamen heic quoque virtus.
Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se
Impediat verbis laßas onerantibus aureis.
Et sermone opus est modò tristi, sæpè jocoso,
Defendente vicem modò rhetoris atque Poëtæ,
Interdum urbani parcentis viribus, atque
Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri
Fortius & melius magnas plerumque secat res.
Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est,
Hoc stabant, hoc sunt imitandi: quos neque pulcer

Her-

Laberii scriptoris dicacissimi. *Laberî mimos.*] *Decimus Laberius* Mimographus, *Publii Syri* æqualis atque æmulus (eodem enim tempore in scena floruere, quamquam ille ætate major) Cæsaris Dictatoris beneficio jus anulorum aureorum & equestrem ordinem adeptus, ob nimiam asperitatem ei displicere cœpit: ac favor in Publium versus est. *Torrent.*

7. *Risu diducere rictum.*] Non satis est auditori risum movere. *Diducere rictum.*] Immodico scilicet hiatu, ut effusè & indecorè ridentibus contingere solet. *Torrent.*

8. *Hic quoque virtus.*] Est quædam virtus risum movere.

9. *Ut currat sententia.*] Ne sententia claudicet. *Neu se Impediat.*] Exprimere videtur id, quod *molestę loqui* vocabat Augustus. *Torrent.*

11. *Et sermone opus est, &c.*] Puto his versibus Horatium non loqui de officiis cujuslibet Poëtæ, sed Satyrici duntaxat, qui nunc salibus, nunc severitate, multiplices formas orationis edit, & nunc frontem in rugas contrahit, nunc in jocos relaxat. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4.

12. *Defendente vicem modo rhetoris.*] Opus est sermone tuente munus nunc Rhetoris, nunc, &c.

13. *Urbani parcentis.*] Hominis vafri & callidi.

14. *Consultò.*] Data opera. *Ridiculum acri fortius.*] *Acre* appellat, quod grave, quod vehemens, quod serium ac pugnax: *ridiculum* verò quod lene, quod remissum, quod facetum atque hilare, tristes illos cum quibus agimus affectus solvat; atque animum ab intentione rerum avertat, aliquando etiam reficiat, & à satietate vel à fatigatione renovet: cujus rei facultatem defuisse Demostheni credunt, Ciceroni modum. *Torrent. Ridiculum acri.*] Iocus interdum plus valet quam acrimonia.

15. *Secat res.*] Sic Epist. ad Quinctium:

Quo multa magnaque secantur judice lites.

Rem autem pro lite ac controversia accipi antè notavimus. Et benè *secari* dicit, quod insperatò & improvisò dirimitur. Nam quem solvere nodum nequeas, dissecandus est. Turneb. lib. 15. cap. 19. & 29. cap. 24. *Torrent. Secat res.*] Melius mordet, vel melius decidit & finit, ut vult Lambinus.

16. *Illi, scripta.*] Poëtæ veteris Comœdiæ. *Quibus.*] A quibus.

17. *Hoc stabant.*] Terentius Prologo Hecyræ:

Partim sum earum exactus, partim vix steti.

Ubi

Hermogenes umquam legit, neque simius iste,
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.
20 *At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis*
Miscuit: ô seri studiorum, quine putetis
Difficile & mirum, Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At sermo lingua concinnus utraque
Suavior: ut Chio nota si commista Falerni est.

Quum

Ubi Donatus annotavit, agi fabulam cum recitatur, stare cum placet. *Torrent.* *Hoc stabant.*] Propter has quas posui virtutes, placebant. *Pulcher.*] Ironice, homo bellus.

18. *Hermogenes.*] Hic ille M. Tigellius Hermogenes Sardus. de quo antè Satyra III. *Simius iste.*] Prisci omnes interpretes *M. Demetrium* quemdam intelligi volunt: quem *simium* vocet Poëta, ob formæ turpitudinem atque ingenii pravitatem. Addunt δραματοποιὸν fuisse, hoc est actorem fabularum: ut auctor ob imitandi artem potius *simium* appellasse videri posset. *Torrent. Simius iste.*] Neque Demetrius Poëta deformis & brevis staturæ.

19. *Nil præter Calvum.*] Qui nihil cantare didicit præter Calvum & Catullum Poëtas elegos.

20. *At magnum.*] Rem magnam & admiratione dignam. *Græca Latinis.*] Turneb. lib. 17. cap. 24.

21. *O seri studiorum.*] Ὀψιμαθεῖς, qui sero studiis operam dedistis. *Seri, &c.*] Rectè quidem Acron, pro ὀψιμαθεῖς, cui contrarium (inquit Lambinus) παιδομαθεῖς, qui à puero discunt, atque ita Gellius lib. XI. cap. VIII. Ego tamen *seros studiorum* vocari hic à Poëta malim, qui tardi in studiis sunt, qui nullos adhuc progressus fecerint: nulla enim ætas sera ad discendum: qui serò didicit, didicit tamen. Tarditatem igitur ingenii reprehendit. Pet. Nannii Miscell. lib. 4. Turneb. lib. 15. cap. 19. *Torrent. Quive putetis.*] Qui putetis. Nam particula *ve*, abundat in sententia, vel, Conjunctio est confirmans.

22. *Rhodio quod Pitholeonti.*] Sunt qui *Demetrium*, quem paulo ante *simium* vocavit, nunc *Pitholeontis* nomine notari velint: eundemque esse, qui à Laërtio commemoratur Comœdiarum scriptor, quoniam & hunc nostrum vetus scholiastes δραματοποιὸν appellat. Sed errant, mea quidem sententia. nam Laërtii ille Demetrius inter laudandos Poëtas ponitur; & huic nostro Pitholeon à Poëta opponitur, cujus exemplo damnandus potius sit Lucilius, quam collaudandus, qui sermonem patrium corruperit: quod non tantum veteres Romani summo studio vitaverint, sed celebres, etiam eo ipso tempore quo hæc scripsit Horatius, Oratores. Et alioqui non cognomen, sed nomen proprium est *Pitholeon*; binominem autem fuisse non est verisimile. *Torrent. Pitholeonti.*] Pitholeon Poëta ineptus in suis Epigrammatis Græca Latinis immiscuit.

23. *At sermo lingua.*] Anthypophora à compositione penitus insipida, quasi utraque lingua non sit ex æquo per se concinna, lepida, faceta & elegans; sed ad majorem gratiam, altera alterius indigeat. *Cruquius.*

24. *Ut Chio nota si.*] Quemadmodum si vino Chio Falernum sit commistum. *Chio nota si commista Falerni.*] *Chium*, inter transmarina seu Græca vina nobilissimum, generosa quadam lenitate maxime commendabatur; *Falernum* in Italia quidem laudatissimum,

sed

Quum versus faciàs, te ipsum percunctor: an & quum
Dura tibi peragenda rei sit caussa Petillî,
Scilicet oblitus patriaque patrisque, Latinè
Quum Pedius caussas exsudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiscere petita
Verba foris malis, Canusini more bilinguis?
Atque ego quum Græcos facerem, natus mare citra,
Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus

Post

sed austerius habitum, neque in novitate, neque in nimia vetustate corpori salubre. Chio igitur optime temperabitur. Non sine caussa igitur Tibullus:

Nunc mihi fumosos veteris proferte Falernos
Consulis, & Chio solvite vincla cado.

Torrent.

25. *Te ipsum percunctor.*] Ipsummet adversarium rei quæsitæ judicem constituit. Quærit autem an qui in versu Latinis Græca sibi immiscere permittat, idem in caussis agendis facere ausit: ut puta si Petillium Capitolinum adversus summos oratores, quales tunc Pedius & Messalla Corvinus, qui eum accusabant, defendendum suscipiat. Quod cum salvo pudore affirmare nullo modo posset, cum ne Græcis quidem aliter, quam Latine Romæ agere liceret; dicturum fortassis aliam esse carminis rationem, facete Apollinis per somnium monitu eludit. quod deus ille Musarum dux, Latinum hominem ne integros quidem versus Græcos facientem ferret, tantum abesse ut utramque confundi linguam fineret. Turneb. lib. 15. cap. 19. *Torrent.* *An & quum.*] An tu patriæ oblitus, &c. Græca patriis intermiscere malis?

26. *Rei sit causa Petilli.*] Accusati Petilli, qui auream coronam Jovis furatus est.

27. *Latine.*] Veteres quidem libri omnes *Latini* habent. Non possum tamen à Lamb. hic dissentire, cui etiam Turnebus subscripserit. Qui verò à veteri scriptura discedere non ausit, is pro confesso habeat, Pedium ac Messallam acerrimos Latinitatis assertores, ut olim fuit magnus ille Cato Censorius, nullum in oratione Græcismum tolerasse. quod sanè de Messalla constat, ut ex Quinctiliano videre est. Quod verò etiam *Poplicolæ* cognomen Pedio accommodat Horatius, id non oscitanter prætereundum est; nam Q. Pedius Consul, in Fastis nondum cognomen adeptus est. *Torrent.*

28. *Exsudet.*] Quum Pedius causas agat cum sudore.

29. *Corvinus.*] Corvinus Orator clarissimus, Petilli accusator, sic etiam Pedius. *Patriis.*] Latinis.

30. *Foris malis.*] Aliunde. *Canusini more bilinguis.*] De *Canusio* diximus Sat. v. Nec mirum si *Canusini* à Diomede in Italia conditi *bilingues* erant: nam & Brutiates omnes bilingues eamdem ob causam vocavit Ennius, teste Festo. *Torrent.* *Canusini more bilinguis.*] Apud Canusium oppidum in Appulia, partim Græce, partim Latine loquebatur.

31. *Atque ego, &c.*] Argumentum Poëticum elegans & facetum, quo quasi oraculo monitus, suadet Romanis viris, ut suo exemplo, ne aut Græcos versus insani faciant, aut Græca Latinis intertexant. *Cruquius.* *Natus mare citra.*] Natus in Appuliæ finibus.

32. *Quirinus.*] Romulus, linguæ Latinæ author.

Post mediam noctem visus, quum somnia vera:
In silvam non ligna feras insanius, ac si
Magnas Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus, jugulat dum Memnona, dumque

Diffin-

33. *Vera, &c.*] Quum somnia sunt vera.

34. *In sylvam ligna ferre*, est aliquem iis rebus augere velle, quibus ipse maxime abundat. *Erasmus.* Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *In sylvam non ligna.*] Hæc sunt verba Quirini ad Horatium. *Ac si.*] Sunt qui *At si* legendum existiment: sunt qui aliter atque aliter interpungant: sed nihil immutandum. Dicit enim non insaniùs facturum si ligna in sylvam ferat, quàm si Græcis se scriptoribus adjiciat, perinde ac si numero aliquid desit. *Torrentius.*

35. *Græcorum malis.*] Græcorum versuum.

36. *Turgidus Alpinus.*] Quis *Alpinus* hic fuerit ignoro. *A. Cornelium Alpinum* vocat Lamb. vetus Cruquii commentator *Gallum*, Porphyrio *Cornelium.* Unde Cruquius ideò, ni fallor, quod alii Cornelium, alii Gallum appellent, *C. Cornelium Gallum* notari à Poëta existimat; utpote rivalem ejus, & quidem sub *Alpini* cognomine, quod Forojuliensis esset. At procul ab Alpibus Forojulienses, neque tam iniquum Gallo fuisse crediderim Flaccum nostrum, ut eximii Poëtæ laudibus quidquam detraxerit, præsertim cum Virgilius eum unicè coluerit, opibus etiam & Ægypti præfectura clarum. Nam Horatii rivalem fuisse, id merum Cruquii somnium est: quemadmodum & de Memnone scripsisse. Videat igitur ne qui alios deceptos fuisse glotiatur, ipse magis deceptus sit. Qui *Alpinum* vocari obscurum hunc Poëtam animadvertebant, *Galli* nomen ipsi indiderunt. Unde factum, ut *Cornelii* quoque nomen adeptus sit, futurus *C. Cornelius Gallus*, nisi celebris Poëtæ manes ab injuria defendamus. *Torrent.* *Turgidus Alpinus, jugulat dum Memnona.*] Horatium de Poëta loqui, qui, cum citra mare natus esset, Græcos versus scriberet, res ipsa docet. Duo enim argumenta erant, in quibus omnes fere Epici Poëtæ Græci, tanquam facta conspiratione, desudarent: Bellum Trojanum, nempe, & Gigantomachia. Unde & Latini Poëtæ, quoties de legitimo & majoris oneris argumento agunt, duo ista levioribus & minoris operæ opponunt. Hæc duo, Alpinus iste Horatii, Gaurus Martialis opere complexi erant. Gigantes Græci γηγενεῖς & πηλογόνους, hoc est, *luteos*, seu, *luto genitos*, vocare solent. *Luteus* enim est terrestris vel πηλόγονος, *è luto genitus.* Inter Gigantes fuisse Rhœcum, aut Rhecum sine diphthongo ea vox legitur, nemo est qui nescit. Qui ergo scriptum invenissent,

Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumque
Diffringit Rheci luteum caput,

ex eo *Rheni* fecerunt. *Dum ergo, iste, quisquis est Alpinus, quomodo Memnon jugulatus, & Rheco caput à Iove fuerit diffractum* (nam *diffringit* legendum,) hoc est, τὰ Τρωϊκὰ καὶ τὴν Γιγαντομαχίαν describit. Præcessit autem, *magnas Græcorum catervas*, quia de tritis & exhaustis argumentis loquitur. Qualia hæc duo sunt; inter omnia inprimis trita. Rhenum autem & illius caput, quis inter illa ponit, aut cum bello Trojano conjungit? Intelligit ergo eum, qui Græce Troïca & Gigantomachiam, post tot alios scripsisset. Cujusmodi scriptores *ligna in sylvam ferre* dixit.

Diffingit Rheni luteum caput: hæc ego ludo,
Quæ nec in æde sonent certantia, judice Tarpa;
Nec redeant iterum atque iterùm spectanda theatris.
Arguta meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente senem, comis garrire libellos,
Unus vivorum Fundani. Pollio regum

Facta

dixit. quod Græce post tot Græcos scriberent, & argumentum à tot aliis exhaustum tractarent. *Cruquius. Turgidus Alpinus.*] Alpinus stylo utitur inflato. *Jugulat dum Memnona.*] Dum malis carminibus historiam Memnonis ab Achille jugulati narrat.

37. *Diffingit.*] Sic duo codd. nostri: alii *defingit.* Sed illud magis placet, hoc est, perperam fingit, vitiose format, scribendo corrumpit. Illa verò venustissima ac prorsus Satyrica, *jugulare Memnona, diffingere Rheni luteum caput,* pro tam male describere, ut iterum jugulari Memnon scribentis stylo, atque alius oriri Rhenus non è fontibus, sed lacubus lacunisque, videri posset. Turneb. lib. 15. cap. 19. *Torrent. Diffingit Rheni.*] Dum ineleganter describit. *Luteum caput.*] Quasi luteum esset Rheni caput, vel origo. *Hæc ego ludo.*] Hujusmodi poëmatia meditor & illudo chartis, quæ vulgata nolim decantari, vel in theatris exhibita imperitæ multitudinis applausum captare, vel Metii Tarpæ alteriusve Critici subire censuram. *Cruquius. Ludo.*] Hæc ego ludibundus scribo.

38. *In æde sonent.*] In æde Apollinis, & Musarum. *Certantia judice Tarpa.*] *Metius Tarpa*, cujus etiam mentio Epist. ad Pisones, ut *Palæmon* ille Virgilianus, Criticorum è numero unus poëtarum commissionibus præsidebat. qua de re egregius Suetonii in Augusto locus capite LXXXIX. *Torrentius. Certantia judice.*] Ad certaminis provocationem venientia. *Tarpa.*] Ludimagistro.

39. *Spectanda theatris.*] Duo optima exemplaria *spectata.* Torrent. *Spectanda theatris.*] Quæ sæpius spectata vilescant.

40. *Arguta meretrice.*] Digressio ab instituta reprehensione Lucilianorum ad amicos suos & fautores, quibus ab indole, studio, & divitiis naturæ facultatibus obiter collaudatis, venit ad suos ludos poëticos, quibus se, duce natura, non mediocriter delectari fatetur. *Cruquius. Arguta meretrice.*] Meretrice callida.

41. *Comis garrire.*] Apta Comici Poëtæ laus, si comiter, hoc est, festive, hilare, urbane garriat, ut inter se cives ac populares solent. Varro à κῶμῳ deducit; unde Latine *comissatio*, Græce, ut quidam volunt, *comœdia* quoque dicta est. Alii *Comis* tamquam communis, & *comiter* tanquam communiter dici credidere. nec male: quamquam id reprehendere visus est Cicero, in Oratione pro Cornelio Balbo. *Comis* enim est, qui libenter, qui officiose se omnibus exponit, & æqualem præstat: qua significatione *civilis*, *civiliter*, & *civilitas* quoque dici cœpit. Turneb. lib. 15. cap. 19. *Torrentius. Comis garrire.*] Tu Fundani unus ex iis, qui hodie vivunt, potes argutam Comœdiam scribere comis, id est, comiter & facete.

42. *Fundani.*] *Caii Fundanii*, qui sub Augusto floruit, memoriam servant nummi apud me argentei: quamquam de Poëtica ejus facultate nihil memini legisse. *Torrent. Pollio.*] Tragœdiographus.

Facta canit, pede ter percusso. fortè epos acer,
Ut nemo, Varius ducit. molle atque facetum
Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.
Hoc erat, experto frustra Varrone Atacino,
Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim
Hærentem capiti multa cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, sæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæso,

Tu

43. *Pede ter percusso.*] Trimetris versibus.

44. *Ducit.*] Tres nostri M. S. *Ductu molle atque facetum.* neque aliter legunt codices Cruquiani, posito puncto post *Varius* ; atque ita scripsisse Horatium crediderim. Illud verò, *Capuo de rure Camœnæ*, quamquam in uno atque altero cod. repperi ; & ad Nolam Campaniæ, ubi multa scripsit Virgilius, referri poterat ; mihi quidem nullo modo probatur : quanto enim concinnius, *gaudentes rure Camœnas* unum illum sibi delegisse, qui res rusticas optimè, ac veluti de ipsarum ore caneret. Pet. Nannii Miscell. libro 4. *Torrent.*

45. *Virgilio annuerunt.*] Virgilius illo tempore Bucolica scripserat, non Æneïda.

46. *Hoc erat.*] Hoc erat, quod ego melius possem scribere Satyras, quam Varro. *Varrone Atacino.*] *P. Terentius Varro* ab Atace, Græcas litteras sero didicit: & tamen, si Quinctil. credimus, in his per quæ nomen est assecutus, interpres operis alieni, ad augendam dicendi facultatem parum profuit. Nihil igitur mirandum si Satyram frustra tentavit. *Torrent. Atacino.*] Sic dicto, ab Atace Narbonensis Galliæ fluvio.

48. *Inventore.*] Uti & Juven.

Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus.

periphrasis enim Lucilii est, Satyræ apud Romanos inventoris. *Torrent. Inventore minor.*] Hæc ironicῶs intelligenda nemo inficiabitur, si cognoverit hic antithesin esse tacitam, se, puta, molli carmine delectari: Lucilium vero durius scribere, quod sub reprehensionem cadit: quo ergo pacto vere quis asserat, Horatium esse Lucilio inferiorem. *Cruquius. Inventore minor.*] Lucilio Satyræ inventore.

49. *Multa cum laude.*] Libri aliquot *cum multa laude:* unus etiam *cumulatam laude.* Nec malè, mea quidem sententia. *Torrent.*

50. *At dixi fluere hunc lutulentum.*] Horatius, cum Lucilium tertia Satyra, *fluere lutulentum* dixit, quo, nisi ad lepidissimum Aristophanis de Cratino judicium respexit? Nam cum iste Comicus in fabula Pytine, fluvii instar versus suos fluere, intempestive & immodice gloriatus. Fluvius ergo Cratinus, fluvius Lucilius: sed uterque lutulentus, hoc est, τοῦ στόματος περιουσίαν. *Heinsius. Hunc lutulentum.*] Lucilium. *Lutulentum.*] Allegoricῶs est, eum scatere vitiis & inepta garrulitate. *Cruquius. Ferentem.*] Sæpe proferentem.

51. *Tollenda relinquendis.*] Plura sumenda, laudanda, & imitatione digna, quam quæ relinquantur & rejiciantur.

52. *Tu*

Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Attî?
Non ridet versus Ennî gravitate minores,
Quum de se loquitur, non ut majore reprensis?
Quid vetat, & nosmet Lucilî scripta legenteis,
Quærere, num illius, num rerum dura negarit
Versiculos natura magis factos, & eunteis
Mollius? At si quis pedibus quid claudere senis

Hoc

52. *Tu nihil.*] Ironica interrogatio. *Homero.*] Qui dormitat interdum.

53. *Comis tragici mutat Lucilius Atti.*] Comem & urbanum vocat Lucilium, quo minus miremur, si in Attio, Poëta tragico severissimo, nonnulla mutavit, hoc est, reprehendit, cum mutanda censuit. Gell. lib. XII. cap. II. & extremo lib. XVII. *Torrentius. Mutat Lucilius.*] Nil emendat. *Acci.*] Accius apud Latinos primus scripsit Tragœdiam.

54. *Non ridet.*] Citat hunc locum, & exemplum Enniani versus, quem deriserit Lucilius. *Torrent. Non ridet versus Ennî gravitate minores, Cum de se loquitur.*] Sed cui in mentem venit, ista verba, *cum de se loquitur*, & quæ sequuntur, de ipso Ennio esse accipienda? cum vulgo de Lucilio accipiantur. Jam *de se loqui*, est περιαυτολογεῖν, & in vitio, Græcorum more, ponitur. Id vero fecerat Ennius. Istud autem, *non ut majore reprensis*, etiam Græcorum more dictum. *Non ut*, est οὐχ' ὅπως. *Cum de se loquitur, qui multum abest, ut major sit illis quos reprehendit.* quod Græci efferrent, περὶ ἑαυτοῦ λαλῶν, οὐχ' ὅπως μείζονος τῶν ἐλεγχομένων. Ergo, *cum de se loquitur, non ut majore*, hoc est, *qui non est major.* Reprehensi sunt, Nævius & alii nonnulli antiquiores Poëtæ. Jam vero cum dixit,

Ennii gravitate minores,

Ennii gravitas, non est orationis virtus, ut δεινότης in Demosthene, sed vitium in moribus. Vitium illorum, qui ad tædium eorum cum quibus agunt, se extollunt, φορτικότης dicitur a Græcis. Est enim merum onus. Horatius *gravitatem* eleganter reddidit. Quod si constaret nobis de quo aliquando cogitavi, Horatium scripsisse,

Non ridet versus Ennii gravitate minores?

Non de se loquitur, non ut majore reprensis?

Jam sine ulla difficultate constaret, ad Lucilium hæc esse referenda. Hoc sensu: *An non Lucilius versus Ennii gravitate ac jactantia minores ridet? An non de se quoque ita loquitur, ut sibi non parcat? ut fateatur, non majorem se cæteris, quos reprehendit?* quod non displiceret. *Heinsius. Gravitate minores.*] Versus minus graves, quam oportet.

55. *Non ut majore reprensis?*] Nonne ridet, quasi major sit his, quos reprehendit?

57. *Num illius.*] Num illius culpa? *Rerum dura negarit.*] Rerum, quas tractavit.

58. *Magis factos.*] Versus magis elaboratos.

59. *Mollius.*] Molliores & lenius fluentes. *At si quis.*] Libri aliquot *Ac si quis* legunt. Sed nihil muto. Sententia enim est: At si quis in scribendo hoc tantum sibi proponat, ut qualescumque senarios, connectendo quamplurimos uno die versus, effundat, quod Cassio

Hoc tantum contentus, amet scripsisse ducentos
Ante cibum versus, totidem cœnatus: Etrusci
Quale fuit Cassi rapido ferventius amni
Ingenium; capsis quem fama est esse librisque
Ambustum propriis: fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem,
Quàm rudis, & Græcis intacti carminis auctor,
Quamque Poëtarum seniorum turba. sed ille,
Si foret hoc nostrum fato delatus in ævum,

De-

Etrusco ingenti quadam ingenii exuberantia contigit, tali quidem concedam comem & urbanum ornatumque magis videri posse Lucilium, quàm vel alii ejus ævi Poëtæ fuerint, vel ipsummet esse convenerit, aut futurum sperari potuerit, nempe qui in rudi illo & intacto Græcis carmine Satyrico versaretur. Sed idem si nostra hac ætate existeret, &c. Atque ita fermè Lambinus. *Torrent.* *Quis pedibus.*] Ac si aliquis. *Senis.*] Hexametris versibus, ut aliquid claudat & finiat.

60. *Hoc tantum contentus.*] Hoc uno contentus.

61. *Etrusci Quale fuit Cassi.*] Plures sub Augusto *Cassii* fuere, obscuræ quidem originis, sed quorum tamen memoria hactenus conservatur: *Cassius Patavinus*, *Cassius Severus*, *Cassius Parmensis.* è quibus ille, an aliquid scripserit, ignoro: meminit ejus Suet. Aug. c. 11. hi verò ingenio ac dicendi facultate celebrantur. Sed ingens dubitatio est, an idem *Parmensis* qui *Etruscus*, cujus hic fit mentio. Antiqui commentatores, eosque secuti Lamb. & Cruquius, eumdem esse volunt, quòd Parma, ut illi ajunt, in Etruria fuerit. Atqui Parmam Geographi togatæ Galliæ attribuunt. Nam quamquam Horatius Cassium hunc non apertè reprehendat, majorem tamen in homine diligentiam desiderat: eumque adeò multa scripsisse indicat, ut libri ejus proprii, una cum capsis extruendo rogo suffecerint. At verò in Epistolis, Tibullum nitidissimum Poëtam ipsi comparat: nec librorum plaustra, sed opuscula tantùm commemorat. Alium itaque fuisse necesse est: quamvis quis fuerit, ignoremus. *Torr. Etrusci,*] Cassii Parmensis. Parma est Etruriæ civitas.

63. *Capsis quem fama.*] Qui tam multa scripsit, ut mortuus suis libris fuerit combustus, nulla alia materia adhibita.

64. *Fuerit Lucilius, inquam; Comis & urbanus —— Quam rudis, &c.*] *Rudis* in patrio casu accipiendum & cum voce *carminis* conjungendum: Sensus itaque erit: Esto, fuerit inquam Lucilius urbanus & comis, demus etiam limatiorem, id est, tersiorem ac emendatiorem fuisse, quam Ennium nostrum, primum illum rudis Satyræ inventorem, aut etiam secutam seniorum, hoc est, antiquiorum Lucilio Poëtarum turbam: nihil tamen ad munditiem, cultum aut polituram seculi nostri. *Douza.* *Fuerit Lucilius.*] Demus quod Lucilius fuerit comis, &c.

66. *Græcis intacti carminis autor.*] Autor carminis Satyrici, quod Græci non attigerunt.

68. *Si foret hoc nostrum.*] Si hac nostra ætate natus esset. *Dilatus.*] Alii *delatus*; vetus scriptura *dilapsus*; quod rejici non debebat. *Torrens.*

69. *De-*

Detereret sibi multa, recideret omne quod ultra
Perfectum traheretur, & in versu faciendo
Sæpe caput scaberet, vivos & roderet ungueis.
Sæpe stylum vertas, iterùm, quæ digna legi sint,
Scripturus: neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. an tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. nam satis est equitem mihi plaudere. ut audax,
Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.
Mén' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd
Vellicet absentem Demetrius? aut quòd ineptus

Fan-

69. *Detereret.*] Detraheret. *Recideret.*] Suetonius Calig. cap. XLIIII. *Commoda emeritæ militiæ recidit ad summam sexcentorum millium.* Horat. quoque Sat. II. libri sequentis;

Integris opibus novi non latius usum
Quam nunc accisis. Torrent.

Recideret omne.] Amputaret omne supervacaneum.

71. *Sæpe caput.*] Hi sunt gestus hominis altius aliquid cogitantis. *Vivos & roderet.*] Ad vivum roderet.

72. *Sæpe stylum vertas.*] Mutare debes quod scripseris. Præceptum est de cura in scriptis prius habenda, quam evulgentur. *Stylum vertas.*] Sumpta metaphora à stylo graphiario majorum, qui in tabulis ceratis, quod acuriore styli parte inarassent, inversa styli latiore, æquor cereum, litteris obliteratis iterum complanabant. *Cruquius. Stylum vertas.*] Quæ de hac re Lamb. hic & Turneb. libro XIIII. capite XXIIII. Erasmi sunt in Chil. *Torrent.*

74. *Paucis lectoribus.*] Doctis lectoribus.

75. *Vilibus in ludis.*] Malè, qui ad ludos scenicos, quam literarios hoc referre malunt. *Dictare* enim propriè literatorum est. Atque ita Pers. Sat I.

Ten' cirratorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas? ——

At verò scenicas laudationes minime fastidiebat. *Torrent. Vilibus in ludis.*] In conspectu turbæ imperitæ.

76. *Non ego.*] Supple, volo servire Scenæ, seu mea carmina in scenam produci. *Cruquius. Equitem.*] Id est, equestrem ordinem, qui in XIIII. ordinibus spectabant. sic enim & Mart. lib. XIIII.

Synthesibus dum gaudet eques.

Unde & *Equestria* dicta, locus ipse equitum, ut Senatorum *Orchestra*, reliquæ plebis *Cavea*. Torrent. *Equitem mihi.*] Equitem Rom. ut Mæcenatem vel alium quempiam doctissimum.

77. *Arbuscula.*] Mima & meretrix à vulgo explosa.

71. *Cimex Pantilius.*] Vetustissimi libb. *Pantillius*, scurræ ut puto nomen: quem contemtissime *Cimicem* appellat, animal fœdissimum, & dictu quoque fastidiendum natura. Mox quoque, *Aut cruciet* pro *crucier*, omnes libri. Turneb. libro 15. capite 19. *Torrent. Cimex Pantilius.*] Poëta putidus, ut cimex.

79. *Vellicet absentem Demetrius.*] Quod Demetrius laceret me à *Demetrius.*] Hic ille, quem *Simii* nomine antè notatum vidimus. de *Fannio* quoque Sat. IIII. Scio à Dione, Velleio,

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliusque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuscus, & hæc utinam Viscorum laudet uterque.
Ambitione relegata te dicere possum
Pollio, te Messalla tuo cum fratre, simulque
Vos Bibuli & Servi, simul his te candide Furni:
Complureis alios, doctos ego quos, & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, sint qualiacumque,
Arridere velim: doliturus, si placeant spe
Deterius nostra. Demetri, teque Tigelli,
Discipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc subscribe libello.

Q. HO-

Suetonio, & Macrobio, inter alios qui in Augustum conspirarunt referri Fannium Cæpionem: sed alium, ni planè fallor, quam de quo hic Horatius. Ceteri verò qui hîc enumerantur, non satis idoneos doctrinæ suæ testes habent. De Octavio verò P. Victorius variarum Lectionum IIII. cap. III. *Torrent.*

80. *Fannius Hermogenis.*] De quo supra Sat. 4.

83. *Viscorum.*] Visci optimi erant Poëtæ.

84. *Relegata.*] Ambitione sublata.

85. *Tuo cum fratre.*] Publicolam vocat antiquus commentator. *Torrent.*

86. *Vos Bibuli & Servi.*] Neque hi mihi cogniti. *Torrent. Simul his.*] Cum his. *Furni.*] Duo enim Furnii, pater & filius: uterque Cajus prænomine; ille litteris, hic honoribus clarior. Sed & M. Furnii mentio in quadam Ciceronis ad C. Cæsarem Epistola lib. VII. *Torrentius.*

87. *Complureis alios.*] Per enumerationem colligit amicos suos, viros bonos & doctos, quibus si placere se intelligat, pro nihilo habet reliquam turbam imperitorum hominum. *Cruquius.*

88. *Prudens prætereo.*] Sciens prætereo.

89. *Arridere velim.*] Placere velim.

90. *Deterius nostra.*] Si placeant minus, quam speramus. *Demetri, teque Tigelli, &c.*] Ego vos modulatores (qui fœminis non viris placere studetis) jubeo plorare, id est, vobis malum precor, & vos tanquam turbam imperitorum hominum pro nihilo habeo.

91. *Discipularum.*] Vetus ac germana lectio, ob mollitiem potiùs eorum qui tali in ludo versabantur, quàm quòd puellæ etiam saltare discerent, ut l. III. Od. VI. vidimus. *Torrent. Discipularum.*] Mimarum.

92. *Citus hæc subscribe.*] Subscribe cito. *Libello.*] Abruptum fuit hujus Satyræ initium, abruptus etiam finis: & *Libellum* vocare videtur Satyram IIII. qua Lucilii nomen detulisse videri poterat, cui nunc subscribi jubet, tantum abest ut facti eum pœniteat. Est autem sermo apologeticus. *Torrent.*

Anti-

Q. HORATII FLACCI SERMONUM SIVE SATYRARUM

LIBER SECUNDUS.

SATYRA PRIMA.

Sibi datum à Trebatio consilium de scribendis rebus gestis Augusti, potiùs quàm Satyris (utpote in quibus alii aliud desiderent) exponit; & cur ei parere non possit, ostendit.

SUnt, quibus in Satyra videar nimis acer, & ultra
Legem tendere opus: sine nervis altera, quidquid
Compositi, pars esse putat, similesque meorum
Mille die versus deduci posse. Trebati,

Quid

ANtiqui codices partim librum hunc universum, partim primam libri Satyram Trebatio inscribunt: & alii virum militarem, alii Jurisconsultum appellant. & castra quidem C. Cæsaris bello Gallico secutus est; sed professione Jurisconsultus. Errant verò qui Auli prænomen ei tribuunt. Cajum enim vocat Cicero, ea ipsa Epistola lib. VII. qua eum Cæsaris in manum tradit. De cognomine major dubitatio. Sunt qui Rufio fuisse contendant. Sed Tullii locus ex Epist. XXIII. magis suadet ut Testam cognominatum fuisse credam. Hic igitur C. Trebatius Testa, sive Rufio, si quis ita malit, eques Romanus, vir planè & civis bonus, magnique inter ætatis suæ ICtos nominis. Torrent.

1. *Sunt quibus.*] Εἰσὶν οἷς. Hellenismus per elleipsin. Exorditur ab inæqualitate censuræ popularis, de iis suis scriptis dijudicandis, quibus mores insectatur & Romanorum vitia, quæ aliis quidem acriora nimisque mordacia; aliis vero remissiora, & minus habere acrimoniæ videbantur. *Cruquius. Nimis acer.*] Nimium asper. *Et ultra.*] Ultra legem Satyræ, id est, ultra modum in vitiis insectandis opus intendere. *Ultra Legem.*] Legem Satyræ scribendæ dicit, quam explicat aliquot versibus Sat. præcedente. Et haud dubiè multo mollius, quàm vel Juven. vel Persius, eam observavit. Cujus tamen violatæ reus, ridiculè, non aliter quàm si adversus legem Juliam majestatis fecisset, ICti consilium expetit. Vel *ultra legem*, hoc est, ultra modum & usitatam in notandis vitiis consuetudinem; perinde ac si fine personæ delectu, ferocius quosvis laceraret. *Cruquius.*

2. *Sine nervis.*] Sine rebus & sententiis. *Altera, quicquid.*] Altera pars, id est, alii homines.

4. *Deduci posse.*] Tanquam lanam deduci, id est, scribi posse.

Quid faciam, praescribe. Quiescas. Ne faciam, inquis,
Omnino versus? Ajo. Peream male, si non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto,
Irriguumque mero sub noctem corpus habento.
Aut, si tantus amor scribendi te rapit, aude
Caesaris invicti res dicere, multa laborum
Praemia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt. neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fracta pereunteis cuspide Gallos,

Aut

5. *Praescribe.*] Constitue quasi ex lege. Nam tu es clarus Jurisconsultus. *Quiescas.*] Respondet Trebatius. Quiescas, id est, desistas à scribendo. *Ne faciam.*] Haec sunt verba Horatii.

6. *Ajo.*] Egregiè decorum de jure respondentis observat: *Ajo, Nego, Deliberandum sentio:* non aliter, quàm si legem conderet. Et sanè, responsa prudentum quae vocabant, pro legibus habebantur. De hoc autem consulendi more, videbimus Sat. III.

Ergo consulere, & mox respondere licebit. Torrent.

Ajo.] Trebatius affirmat. *Peream.*] Horatius loquitur.

7. *Nequeo dormire.*] Jocosa de insomnia querimonia, nec minus jocosa adversus eum morbum tradita à Trebatio medicina, *Ter uncti transnanto Tiberim.* Licet enim tempestiva omnis exercitatio ad somnum conferat, ea maximè quae natando fit, sicut & largior invitatio: manifestum est tamen hic ista ridiculi caussa dici. Sed & illud, *uncti transnanto*, magis nos oblectabit, si meminerimus Romanorum consuetudinis; lassi enim campestribus exercitiis, sudorem pulveremque, atque odorem olei, vicino Tiberi natantes abluebant, ut lib. I. Od. VIII. vidimus. Quod vero *ter* inquit, *transnanto*, id quoque & à medicis & à magis petitum est. impari enim & praecipuè ternario numero summam vim illi tribuunt. *Torrent. Ter uncti.*] Trebatii consilium. Nataturi ungebantur, ut olei calore adversus aquae frigus munirentur.

9. *Irriguum mero.*] Madidum vino. *Sub noctem.*] Paulo ante noctem.

12. *Laturus.*] Accepturus. *Cupidum.*] Duo exemplaria, *cupido*, non placet. Similis autem, excusatio lib. I. Od. VI. ad Agrippam lib. II. Od. XII. ad Maecenatem. *Torrent. Cupidum.*] Respondet Horatius se esse cupidum, sed deesse sibi facultatem. *Pater optime.*] Sic illum honoris caussa appellat: Quamquam ad hoc quoque alludere videri possit, quod, ut Zenonem Stoïci, Platonem Academici, tanquam sectae suae principes; sic Flaccus Trebatium, qui Juris interpretum familiam duceret, *patrem* vocavit: Eademque caussa est, quod non heroum tantum, ut Aeneae apud Virgilium, sed & deorum omnium, *pater*, communis quaedam apud veteres appellatio est. *Torr.*

13. *Horrentia pilis.*] Agmina quae horrorem hostibus incutiant pilis, id est, Romanorum hastis.

14. *Fracta cuspide.*] Vim potiùs & impetum tela jacientis ostendi crediderim, quàm C. Marii historiam respici. *Torrent. Fracta pereuntes.*] Cuspide quam saucius hostis è corpore non potuit evellere, nisi fractam.

15. *La-*

Aut labentis equo describat vulnera Parthi.
Attamen & justum poteras & scribere fortem,
Scipiadam, ut sapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Quum res ipsa feret: nisi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæsaris aurem:
Cui male si palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc, quàm tristi lædere versu
Pantolabum scurram, Nomentanumque nepotem;
Quum sibi quisque timet, quamquam est intactus, & odit?
Quid faciam? saltat Milonius, ut semel icto

Ac-

15. *Labentis equo.*] Parthi ex equo dejecti. *Describat vulnera.*] Possit describere.

16. *Attamen & justum.*] Correctio, qua Trebatius hortatur Horatium, ut Cæsarem præconiis illustret à justitia & fortitudine, si non omnia ejus gesta decantare valeat, idque ut faciat exemplo Lucilii, qui Scipionem dignis encomiis celebravit. *Cruquius. Attamen.*] Trebatius loquitur. *Scribere fortem.*] Augusti justitiam & fortitudinem describere.

17. *Scipiadam.*] Scipionis virtutes. *Haud mihi deero.*] Vetustissimi codices *Haut*, ut in marmoribus quoque exaratum cernitur. Et consilio quidem obsequi se velle ait Horat. sed cautione adhibita, si res & tempus istiusmodi laudationes ferat. ea enim prudentia undique munitum esse Cæsarem, ut neque adulatoribus, neque importunè interpellantibus aurem præbeat. *Dextrum* igitur *tempus* opponitur *lævo*; ut Sat. III.

Peccatum fateor cum te sic tempore lævo
Interpellarim.

Et *attentam aurem* dixit, non modò purgatam acutamque: sed acri judicio audientem, ne adulatione decipiatur. *Palpari* autem, & *palpum obtrudere*, *palpo* item *percutere*, ut Plautus loquitur, pro blandiri & assentari dictum volunt: ducta ab equorum curatoribus metaphora. In metaphora ergo persistit Poëta, cùm addit *recalcitrat*: tantum abest, ut imponi sibi patiatur. *Torrent. Haud mihi deero.*] Faciam quod in me erit (inquit Horatius) cum dabitur occasio.

18. *Nisi.*] Haud deero, inquit, ipse mihi, nunquam autem nisi dextro tempore, verba Flacci, molesta erunt Cæsari. *Heinsius. Nisi dextro tempore.*] Nisi tempore opportuno. *Flacci.*] Horatii verba.

20. *Si palpere.*] Si adulere. *Recalcitrat.*] Munitus virtute adulationem rejicit ex omni parte.

21. *Quanto rectius.*] Ab honesto & decoro Trebatius nititur inducere Horatium ut hoc amet, & Cæsarem laudibus efferat; dissuadens Satyram ab inhonesto, & periculo odioque. *Cruquius. Quanto rectius hoc.*] Rectius est (inquit Trebatius) Cæsaris laudes, quam Satyram scribere.

22. *Pantolabum scurram.*] Hominem vilem. *Nepotem.*] Luxuriosum.

23. *Timet, &c.*] Scelerum conscientia. *Intactus.*] Quanquam carmine non notatus.

24. *Quid faciam?*] Respondet Horatius. *Milonius.*] Homo temulentus. *Ut semel.*] Posteaquam. *Icto.*] Capiti percusso à vini vaporibus.

25. *Nu-*

Accessit fervor capiti, numerusque lucernis.
Castor gaudet equis: ovo prognatus eodem,
Pugnis. QUOT *capitum vivunt, totidem studiorum*
Millia. me pedibus delectat claudere verba
Lucilî ritu, nostrûm melioris utroque.
Ille velut fidis arcana sodalibus olim
Credebat libris: neque, si male gesserat usquam,
Decurrens alio, neque si bene. quo fit, ut omnis
Votiva pateat veluti descripta tabella,
Vita senis. sequor hunc, Lucanus, an Apulus, anceps:
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus,
Missus ad hoc, pulsis, vetus est ut fama, Sabellis,
Quo ne per vacuum Romano incurreret hostis:

Sive

25. *Numerusque lucernis.*] Id quomodo fiat, docet Aristoteles Problem. Sect. III. eademque de re multa eleganter Athenæus lib. x. *Torrent. Numerusque lucernis.*] Ebrius rem unam cernens, plures videtur aspicere.

26. *Prognatus.*] Pollux.

27. *Pugnis.*] Cestibus & pugillatu delectatur. *Quot capitum.*] Quot homines, tot sententiæ. *Trahit sua quemq; voluptas.*

29. *Lucilii ritu.*] More Satyrico. *Nostrûm melioris utroque.*] In Poëtica nempe facultate: non quod vir melior fuerit, de eo enim non agit Horatius. Et hoc, ut reor, argumento, quidam Trebatium Poëtæ adscribunt. *Torrent. Nostrum melioris utroque.*] Qui fuit & te & me melior.

30. *Ille.*] Lucilius.

31. *Credebat libris.*] Committebat libris. *Si male.*] Si quid ei male evenerat. *Gesserat.*] Lambinus quidem *cesserat*: sed *gesserat* habent omnes nostri codices, quod mutari non debuit. Nam & *gerere* interdum absolute ponitur. ut, *à spe bene gerendi abesse*, dixit Cicero lib. v. de Finibus. Et hoc loco optime convenit. sententia enim est, ne sibi ipsi quidem pepercisse Lucilium; quin, sive bene, sive male ageret, vitam suam omnem versibus testatam relinqueret: ut naufragiorum morborumque casus, deorum auxilio se evasisse rati, in suspensis ex voto tabulis depingunt. *Torr.*

32. *Decurrens alio, neque.*] Neque ad aliud vitæ genus confugiens, quam ad libros suos.

33. *Votiva pateat veluti.*] Veluti in tabula, quæ ex voto suspendebatur in templo à naufragis.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat, non tam ob ætatem, ut arbitror: cum Eusebio teste, anno sexto & quadragesimo extinctus sit. sed quod in illa seniorum Poëtarum turba Horatii sæculo poneretur. *Torrent. Vita senis.*] Vita Lucilii. *Anceps.*] Sum dubius.

35. *Venusinus.*] *Venusia* igitur colonia Romanorum, Apuliæ & Lucaniæ media, Poëtæ nostri patria erat: unde & *Venusinus* dictus. *Torrent. Utrumque.*] Inter Lucaniam & Appuliam. Est enim Horatius in oppido Venusio natus.

36. *Missus.*] A Roma missus. *Sabellis.*] *Sabelli*, orti quidem à Sabinis: sed Samnium incolentes. *Torrent.*

37. *Quo ne per vacuum Romano.*] Ne per vacantem locum Sabellis expulsis,

per-

Sive quod Apula gens, seu quod Lucania bellum
Incuteret violenta. Sed hic stilus haud petet ultro
Quemquam animantem, & me veluti custodiet ensis
Vagina tectus. quem cur distringere coner
Tutus ab infestis latronibus? ô pater & rex
Jupiter, ut pereat positum rubigine telum,
Nec quisquam noceat cupido mihi pacis. at ille,
Qui me commorit (melius non tangere, clamo)
Flebit, & insignis tota cantabitur urbe.
Cervius iratus leges minitatur & urnam:
Canidia Albucî, quibus est inimica, venenum:

Gran-

pervium iter esset Lucanis ad Romanos.

39. *Hic stylus.*] *Stilum* appellat Satyræ aculeum. *Torrent. Haud ultro.*] Nisi sim lacessitus.

40. *Quenquam.*] Quenquam vivum.

41. *Distringere.*] Recte, ut lib. III. Od. I. *Districtus ensis*, & tamen optimi libri hic *destringere* legunt. *Torrentius.*

42. *Tutus ab infestis.*] Cui cautum est de vi, nihil ei necesse est distringere gladium, cujus usus est ad propellendam, non ad inferendam injuriam; nam vim vi depellere licet. *Cruquius. Latronibus.*] A maledicis.

43. *Ut pereat positum.*] Utinam pereat telum (id est, hic scribendi stylus) ut non sit causa cur illo utar.

45. *Commorit.*] *Fenum* enim *in cornu habent* Poëtæ, maxime Satyrici. *Torrentius. Commorit.*] Qui me lacessierit.

46. *Flebit.*] Plorabit. *Cantabitur urbe.*] Cantabitur ad infamiam sui nominis sempiternam.

47. *Cervius.*] Male *Servius* Lamb. cum in omnibus exemplaribus *Cervius* legatur. haud dubiè quadruplatoris alicujus nomen. At *Servii* nomine magnum illum Jctum Serv. Sulpitium ferè intelligimus. *P. Cervii*, qui mœchum deprehensum castraverit, mentio apud Valerium Maximum lib. VI. cap. I. ubi tamen *Cernius* legitur, sed corruptè. *Torrent. Servius iratus.*] Quæsitor vel accusator. *Leges minitatur*] Minitatur conditionem ex legibus latis. *Urnam*] *Urnam* notat *judiciariam*, in quam Judicum tabellæ conjiciebantur. Juven. Sat. XII.

—— Improba quamvis
Gratia fallacis prætoris vicerit urnam.

Nota autem lex Cassia tabellaria, de tacitis suffragiis per tabellas in urnam lata: de qua Cic. lib. III. de Legibus, & Ascon. in Divin. *Torr. Urnam.*] Et minitatur sortitionem in rebus dubiis, post factam ab accusatore & reo, judicum rejectionem.

48. *Canidia Albucî.*] Sic quidem plures manuscripti; sed *Albutî* mallem, ut & Sat. proxima,

Albutî senis exemplo. ——

neque ignota Romæ gens *Albutia*, è qua *T. Albutius* ille, qui cum, ut in Pisonem scribit Cicero, in Sardinia triumphasset, Romæ damnatus est. *Canidia* autem *Albutii*, sive uxor, sive filia, ut *Hectoris Andromache*, insignis habebatur, non saga tantum, sed & venenaria; qualis sub Neronis imperio *Locusta*. Torrent. *Canidia Albutî.*] Albutii filia venefica. *Venenum.*] Minitatur venenum.

49. *Tu-*

Grande malum Turius, si quis se judice certet.
Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. unde, nisi intus
Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem: nil faciet sceleris pia dextera. mirum:
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos.
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, seu me tranquilla senectus
Exspectat, seu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, seu Fors ita jusserit, exsul;
Quisquis erit vitæ, scribam, color. O puer, ut sis

Vi-

49. *Turius.*] Nomen Romanum. unde cognomen *Turinus.* Errant ergo qui *Furius* substituunt. Nam & syllabæ ratio repugnat, & Orationis M. Catonis pro *L. Turio* contra Cn. Sellium meminit A. Gellius Noct. Att. lib. XIIII. c. III. Ajunt autem hunc *Turium* judicem fuisse nummarium: ego, si conjecturæ locus sit, ut esse in hujusmodi rebus debet, prærigidum potius ac severum aliquem qui condemnaret omnes, absolveret neminem. quod tamen si nummos extorquendi caussa faciebat, *nummarium* per me appelles licet. *Torrent. Turius.*] Judex nummarius & venalis.

50. *Quo quisque.*] Quomodo quisque plurimum potest. *Suspectos terreat.*] Ut terreat quos metuit. *Utque Imperet.*] Et quemadmodum natura hoc imperet.

51. *Potens.*] Potenter. *Sic collige mecum.*] Apostrophe ad Trebatium, quem monet, ut secum diligentius perpendat, num sit naturæ adversari, se non tutari, acceptamque injuriam non ulcisci: quod ut sit evidentius, ratiocinatur à brutis. *Cruquius. Sic collige mecum.*] Sic ratiocinare mecum.

52. *Nisi intus.*] Nisi à natura.

53. *Vivacem crede.*] Scævæ longævam matrem committe, quam nimium vivere moleste refert.

54. *Nil faciet.*] Non gladio eam perimet, sed veneno. *Pia dextra.*] Quæ pia videtur, nec tamen est.

56. *Tollet anum.*] Occidet matrem. *Vitiato melle.*] Venenatam mulsi potionem significat; qua anum dulcia appetentem ille sustulerat. *Torrent. Vitiato melle.*] Melle corrupto.

57. *Ne longum faciam.*] Ne sim longior.

58. *Seu mors atris.*] Sive mors celeris & violenta mihi imminet. *Mors atris circumvolat alis.*] *Alas* morti ob celeritatem appingit; *atras* vocans, ob horrorem. ut Od. XVII.

— *Volucrisque fati.*
Tardavit alas. — Torrent.

59. *Seu fors ita jusserit.*] Seu fortuna ita jusserit.

60. *Vitæ color.*] Ater an albus. nempe Lucilii exemplo, qui, sive malè sive bene quid gesserat, chartis illud illico committebat; non suam tantum, sed & sæculi sui vitam describens. *Torrent. Color.*] Quodcunque erit vitæ genus. *O puer ut sis.*] O Horati, inquit Trebatius, ne non sis vivax metuo, si Satyras scribes.

61. *Vi-*

Vitalis, metuo, & majorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid, cum est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem?
Detrahere & pellem, nitidus qua quisque per ora
Cederet, introrsum turpis? num Lælius, aut qui
Duxit ab oppresso meritum Carthagine nomen,
Ingenio offensi? aut læso doluêre Metello,
Famosisque Lupo cooperto versibus? atqui

Pri-

61. *Vitalis.*] *Vitale* dicimus, quidquid etiam juvat, fovet, continet: exempla passim obvia. At hoc loco *vitalis* pro vivace ac diu superstite ponitur. Vide Pet. Nannii Misc. lib. 4. Faceteè autem *puerum* vocat Trebatius eum, à quo pater ipse audiverat: ut Ofellus Sat. proxima:

—— Quanto aut ego parcius aut vos
O pueri nituistis? —— Torrent.

Amicus majorum.] Φίλος τῶν μειζόνων, hoc est, amicus magnus. *Et majorum ne quis.*] Et ne quis gratiosus apud majores viros, &c.

62. *Frigore te feriat.*] Quod vivimus, calori vitali acceptum ferimus. hinc ergo *frigus* pro morte, & *frigere* pro mortuum esse. Virg. extremo lib. XII.

— Ast illi solvuntur frigore membra.

Et VI.

— Corpusque lavant frigentis & ungunt. Torrent.

Frigore te feriat.] Mortem tibi inferat. *Quid, cum est Lucilius ausus.*] Rogat Horatius quid passus est Lucilius, cum magnos viros carpserit.

63. *Morem.*] In morem Satyricum.

64. *Detrahere & pellem.*] Uniuscujusque vitia detegere.

65. *Cederet introrsum.*] Incederet & obambularet nitidus, id est, ut civis bonus. *Lælius aut qui.*] Optimi codd. *& qui.* Significat autem Scipionem Africanum Minorem, cujus amicitia Lucilius floruit, & bello Numantino ipso duce militavit. auctor Vellejus Paterculus. *Torrent. Aut qui.*] Et Scipio Africanus.

67. *Ingenio offensi?*] Lucilii ingenio sunt offensi? *Metello.*] Hic ille *Q. Cæcilius Metellus* Q. F. L. N. *Macedonicus* cognominatus: de cujus mira felicitate Valerius lib. VII. & egregiè Plinius lib. VII. cap. XLIIII. ubi tamen calamitatis loco ducit, quod Africani Minoris inimicus fuit. Hæc itaque caussa quod Lucilii stilum non evasit. *Torrent. Metello.*] Ob Metellum & Lupum homines improbos, maledicis versibus conscissos?

68. *Lupo.*] Huic *Lupo Rutilii* nomen imponunt. Et *Rutilii* quidem multi: inter quos *P. Rutilius Rufus*, toties à M. Tullio laudatus, præcipuè claruit: sed *Lupi* cognomen non temere alii additum reperies, quam *P. Rutilio* L. F. L. N. qui cum L. Julio Cæsare A.V. DCLXIII. Consul, bello Sociali ab hostibus occisus fuit: hujus vel pater, vel avus Lucilii versibus proscindi potuit; quamquam ex summi viri Antonii Augustini sententia ad L. Cornelium Cn. F. L. N. Lentulum Lupum referri malim. Consul enim hic fuit cum C. Marcio Figulo A.Vt. conditæ DXCVII, damnatus repetundarum: & nihilominus post damnationem Censor factus. De quo sic etiam Persius Sat I.

—— Secuit Lucilius urbem,
Te Lupe, te Muci, & genuinum fregit in illis. Torrent.

69. Ar-

Primores populi arripuit, populumque tributim:
Scilicet uni æquus virtuti, atque ejus amicis.
Quin ubi se à vulgo & scena, in secreta remorant
Virtus Scipiadæ & mitis sapientia Læli:
Nugari cum illo, & discincti ludere, donec
Decoqueretur olus, soliti. quidquid sum ego, quamvis
Infra Lucilî censum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
Invidia, & fragili quærens illidere dentem,

Offen-

69. *Primores populi arripuit, populumque tributim.*] Id est, ordine per singulas tribus Satyrico dente grassatus. *Donza. Arripuit.*] Culpavit. *Populumque tributim.*] Plebem infimam & tunicatum popellum. *Tributim.*] *Tributum* Lamb. At nostri codices, summo consensu, *tributim* legunt, id est, per tribus. Per *primores* ergo *populi*, patres ipsos, seu patritios intelligo; per *populum*, reliquam plebem absque senatoribus: ut cum dicimus S. P. Q. R. atque ita *populi* vocabulo sæpe utimur. *Tributim* autem additur, ut magis constet nemini eum pepercisse. nullus enim Romæ civis absque tribu. Recte ergo Persius:

—— *Secuit Lucilius urbem.*

Tradunt enim singulas eum tribus, singulis Satyris lacerasse. Turneb. lib. 7. cap. XI. *Torrent.*

70. *Scilicet uni, &c.*] Asserit non alia de caussa Lucilium mordacius in Romanos ex æquo in omnes invectum, nisi solius virtutis amore: æquus autem is est virtuti, qui bonis omnibus parcendum judicat, malosque malè puniendos. *Cruquius. Æquus virtuti.*] Propitius. *Ejus amicis.*] Virtutis amicis.

71. *Quin ubi.*] Insuper. *Et scena.*] A populi conspectu. *In secreta.*] Suetonius Cajo: *Aviæ Antoniæ secretum petenti denegavit.* Plinius lib. I. Epist. *Illic me persecutus secretum petit.* Torrent.

72. *Virtus Scipiadæ.*] Scipio & Lælius.

73. *Nugari cum illo.*] Jocari cum ipso Lucilio. *Et discincti.*] Et à rebus seriis laxati. *Discincti.*] Nulla hic metaphora à corporis habitu ad animum, ut *discinctus* pro remissis ac plane vacuis accipiamus: sed cum accurate cincti, ac composita desuper toga, in publicum prodirent, domi in veste domestica discincti fere conversabantur. *Torrentius.*

74. *Decoqueretur olus.*] Ut Græci λάχανον, quod Sat. VI. admonui, sic Latini *olus* vocant herbam omnem edulem: quales *beta, braßica, cichorea, malva, lapathum:* quibus cum frequentissimè vescerentur, factum ut *olus* pro quovis etiam alio obsonio ponerent. *Quicquid ego sum.*] Genus loquendi satis familiare Horatio, pro quicumque ego sum, cujuscunque conditionis; sortis, generis. *Cruquius. Decoqueretur olus.*] Donec cœna pararetur. *Soliti.*] Soliti sunt.

75. *Infra Lucilî censum.*] Infra annuum reditum Lucilii, qui erat ordinis equestris.

76. *Cum magnis.*] Cum Augusto, Mæcenate, &c. *Invita fatebitur.*] Nolens fatebitur.

77. *Fragili quærens illidere.*] Illidere dentem fragili, est in rem fragilem dentibus incidere, eamque dentibus permolere. Metaphoricôs est alicujus nomen

& fa-

Offendet solido. nisi quid tu docte Trebati
Dissentis. equidem nihil hic diffindere possum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne forte negotî
Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum:
Si mala condiderit in quem quis carmina; jus est
Judiciumque. Esto, si quis mala: sed bona si quis

Ju-

& famam meledicentia vellicare & lædere. *Cruquius. Fragili quærens illidere dentem.*] Rem fragilem dentibus permolere.

78. *Offendet solido.*] In rem solidam incurret.

79. *Equidem nihil.*] Ego (inquit Trebatius) non possum differre, quin pro te pronunciem. *Hic diffindere.*] Sic nostri quoque codices, aut *diffidere*: excepto uno aut altero, in quibus *diffingere* & *defingere* legitur. Et *hinc* pro *hic*. Et mihi quidem *diffingere* non displiceret, ea significatione, qua vocabulo eo sæpius usum esse Horatium ostendimus, lib. I. Od. xxxv. nisi monerent me veteres Grammatici, verbum juris esse, quod hîc enuntiat Trebatius. quod tamen ita exponunt, *ut diffingere* potius legisse videantur, nempe pro mutare, infirmare, reprendere, corrigere. hæc enim in glossariis reperi. Sed verbum *diffingere* peculiariter à Jctis usurpari non memini. *Diffindere* vero proprie est differre, atque in aliud tempus rejicere: utputa siquis sine suo dolo malo impeditus in judicio non stetisset, aut judex ipse non sedisset, vel comperendinasset, hoe erat *diem diffindere*: & *diffissus dies* dicebatur. eademque fere *diffissimum*, quæ & comperendinationum atque ampliationum jura. Neque solum in judiciis *diffindi dies* dicebatur, sed & in comitiis, si quod impedimentum existeret, quo minus ad constitutum res perageretur. Iac. Cujacius Observat. lib. 12. cap. 18. *nihil diffindere*, exponit, nihil quidquam deducere ex tua sententia possum. Qui vero *diffidere* legunt, hunc sensum inde eliciunt, quasi nihil se diffidere dicat Trebatius, hoc est, non recusare, quin Horatius ipse de se judicet. *Torrent.*

81. *Sanctarum inscitia legum.*] Leges quidem omnes sanctæ, utpote quas incorruptas inviolatasque servare oporteat: sed illæ potissimum sic appellantur, in quibus sanctio est, quæque pœnæ irrogatione sese muniunt. qualis illa De famosis libellis. *Sanctum* enim à sanciendo dicitur: & pœnam famosi libelli olim capitalem fuisse ex libris M. Tullii de Repub. ipsius Scipionis verbis demonstrat Augustinus, De civitate Dei lib. II. Turneb. lib. 9. cap. 6. Illud verò, IUS EST IUDICIUMQUE, ex edictorum formulis petitum, ut Trebatium loqui ex Jcti persona par erat. *Torrent. Sanctarum inscitia legum.*] Ignorantia legum, quæ aliquid jubent aut vetant pœna sancita, à verbo sancior.

82. *Mala condiderit, &c.*] Carmina maledica. *Jus est.*] Lex XII. tabularum lata est.

83. *Judiciumque.*] Actio ex lege. *Esto, si quis mala.*] Concedit Horatius eum legibus ac gravi supplicio esse obnoxium, qui malis, hoc est, maledicis versibus, innocentis & viri boni nomen famamque proscindit; sed non existimat perinde eum in legem peccare, qui bona, id est, non maledica carmina conscribit, sed ea, quæ laudata à Cæsare judice, lacerationibus & convitiis, malos & sceleratos, omnium oculis & auribus, quasi in tabula delineatos, publiceve decantatos exhibeant. *Cruquius. Esto, si quis mala.*] Concedamus ita esse

Ii (in,

Judice condiderit laudatur Cæsare. si quis
Opprobriis dignum latraverit, integer ipse;
Solventur risu tabulæ: tu missus abibis.

SATYRA II.

Sub Ofelli persona, luxui deditos insectatur. De eo loquens qui gulæ servit, eum dicit non certo judicio, sed opinione quadam stultè concepta delitias in nonnullis cibis consectari. Atque ut incommoda recenset quæ comitantur hunc, qui circa victum & luxum, sic commoda quæ tenui & frugali insunt, enumerat.

QUÆ *virtus, & quanta, boni, sit vivere parvo:*
(Nec

(inquit Horatius) si quis carmina scripserit mala, id est, indocta.

85. *Latraverit.*] Sic antiqua omnis scriptura. Nec mirari satis possum, existere aliquem qui de ea mutanda cogitet. Quamquam enim *lacerare famam alicujus*, item *lacerare probris*, *lacerare contumeliis* recte dicitur; neque huic tamen loco, neque Horatii stilo atque indoli convenit. Quanto enim venustius *Latraverit*? facta à canibus vel feras vel fures latrantibus translatione. *Torrent. Latraverit.*] Si laceraverit. *Integer ipse.*] Cum sit ipse purus & innocens.

86. *Solventur risu tabulæ.*] *Tabulas* vocat judicum subsellia, tabulis extructa, ut fit cum non de plano, sed è tribunali jus dicitur: dicta quasi *subsidia*, ut Grammatici volunt. & quemadmodum *subsellia* ipsos interdum sessores significant, ut apud Martialem lib. 1.

Sextiliane bibis quantum subsellia quinque.

Sic hoc loco *tabulæ*. Male igitur Cruquius: nec recte Lambinus. *Torrent. Solventur.*] Lex vetabat, malo carmine perstringi quenquam, ut apparet vel ex illo loco,

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Perstringi.

De quo monet Trebatius. Recte respondet Poëta, qui festive in voce ludit. Concedo dignum esse pœna, si quis malum carmen condat; quasi de inepto carmine in tabulis agatur. Quid autem si quis bonum, sive elegans? Certe Cæsar, summus ingeniorum fautor, bona carmina amare solet. Si quis ergo bonus ipse, dignum opprobriis lepide ac erudite perstrinxerit, judices ridicula interpretatione legem solvent: qui de malo, non de bono carmine agi ibi dicent: ac sic reum solvent, & Poëtæ crimen remittent. *Heinsius. Solventur risu tabulæ.*] Dissolventur cum judicum risu tabularum leges. *Tu missus.*] Tu demissus absolveris.

1. *Boni.*] Ut Cruquius vult, alloquitur ἀσώτης, quos εἰρωνικῶς nominat viros bonos, eosque monet, ut secum velint disquirere, quæ virtus sit & quanta, hoc est, quam vim habeat, & quam præclaros in homine fructus concitet, vivere parvo, hoc est, vita frugalis & sobria. *Cruquius. Boni.*] Sic nostri quoque codices: demto uno, sed recentiore, in quo *bonis* scribitur: non bene. suos enim alloquitur, daturus præcepta, ut mox Sat. III.

——— *O bone ne te*
Frustrere. ———

Torrent. *Boni.*] Ordo est: ô boni dicite quæ virtus, &c.

2. *Nec*

(Nec meus hic sermo est; sed quem præcepit Ofellus
Rusticus, abnormis sapiens, crassaque Minerva)
Discite non inter lanceis mensasque nitenteis,
Quum stupet insanis acies fulgoribus, & quum
Acclinis falsis animus, meliora recusat;
Verum heic impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam, si potero. MALE *verum examinat omnis*
Cor-

2. *Nec meus hic sermo.*] Per occupationem: qua non inconsultò hæc de frugalitate præcepta Horatius accepta refert Ofello rustico, ne minus ipse temperans (quod Damasippus ei objicit Satyra sequenti) alios tenuitatis in vita servandæ temere monere dicatur: nam nihil est insanius, quam, castigare alios, eisque hoc vitio vertere, cujus ipse criminationem effugere non possis. *Cruquius. Quem præcepit.*] Tres M. S. *quæ præcepit.* Recte, ut arbitror. placet enim illa loquendi varietas, quæ lectori somnum excutiat. *Torrent. Præcepit.*] Præmonstravit & docuit.

3. *Abnormis sapiens.*] Bene hæc conjungit Lambinus, *Abnormis sapiens*, id est, sapiens quidem, sed non ad Philosophorum normam; quales, Fabricius, Curius. Atque ita quidem & plures & probatiores codices. In quatuor tamen scriptum repperi;

— *Abnormi sapiens crassaque Minerva*,

sine commate. ut ut sit, errant turpiter veteres Grammatici, qui hunc Ofellum & Stoïcum & scriptorem faciunt, quem ex medio rure accersit Horatius, ut Cervium illum Sat. VI. *Torrentius. Crassa Minerva.*] Philosophiam moribus exprimentem, neque tam disertum, quam simplicem ac sincerum. *Erasmus. Abnormis sapiens.*] Sapiens, sed non secundum normam sapientiæ Stoïcæ. *Crassaque Minerva.*] Doctrina non excultus.

4. *Non inter lances.*] Remotis prius iis, quæ sunt cum luxu conjuncta, quibus capti sensus, & quasi blandis quibusdam laqueis irretiti, rectum illud animi lumen ita sopiunt, ut umbram pro corpore, pro vero falsum exosculentur; statuit impransos, sobrios & frugi homines accedere debere ad cognoscendas ejus virtutis vires, quæ parvo vivere jubet. *Cruquius. Lanceis, mensasque.*] Vasa pretiosa pro epulis. *Mensas nitentes.*] Mensas opiparas.

5. *Quum stupet insanis acies fulgoribus.*] *Insanum* vocamus quicquid nimium & immensum. Tali ergo splendore stupere atque hebescere tam oculorum quàm ingenii aciem necesse est. nam, ut præclare ait Aristoteles lib. III. de Anima, *Παντὸς μὲν αἰσθητοῦ ὑπερβολὴ, φθείρει τὸ αἰσθητήριον. Torrent. Acies fulgoribus, & cum.*] Cum oculorum & mentis acies, (id est, cum judicium rationis) auri & argenti fulgoribus obtunditur.

6. *Acclinis.*] Vetus scriptura, *adclinis*; unus etiam *adclinus*. *Acclinis* igitur vel *adclinis* ubique scribitur, nusquam *acclivis*: quemadmodum nec *reclivis*, sed *reclinis*. unde *acclino* & *reclino*. Virg. X.

— *Corpusque levabat*
Arboris acclinis trunco.

Torrent. *Acclinis falsis animus.*] Incumbens & propensus ad assentiendum falsis. quod multo cibo repletis accidit. *Meliora recusat.*] Veram virtutem repudiat.

7. *Impransi.*] Jejuni, integri judicii. *Cur hoc?*] Cur velim ut impransi verum discatis?

8. *Si potero.*] Ita præfari decuit rusticum

Corruptus judex. leporem sectatus, equove
Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat
Militia assuetum Græcari, seu pila velox,
Molliter austerum studio fallente laborem:
Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco:
Quum labor extuderit fastidia, siccus, inanis
Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno

Ne

sticum sententias locututum. *Torrent.*

9. *Corruptus judex.*] Qualem eum esse necesse est, qui tibicinis, quod ajunt, vitam vivens, & tam ingenio quàm corporis sensibus inter assiduas epulas hebescens, de temperantia agere instituit. Nam

——— *Corpus onustum*
Hesternis vitiis animum quoque prægravat.

Notumque illud omnibus proverbium,
Παχεῖα γαστὴρ λεπτὸν οὐ τίκτει νόον.
Idem. Corruptus judex.] Sic animus cibo potuque confertus, verum à falso distinguere nescit. *Leporem sectatus.*] Leporem venatus.

10. *Romana fatigat Militia.*] Omnis quidem laboriosa militia: sed maximè Romana, ut Epod. IX.

Fert vallum & arma miles. ———

obiter notavimus. Quod cum ita sit, cumque *Græcari* & *pergræcari*, & *Græco more bibere*, Romani usurpaverint pro dissolute ac genialiter vivere, & strenue potitare; miror quid Turnebo lib. 7. cap. 9. in mentem venerit, qui *Græcari* pro Græco more sese exercitare interpretatus sit. Denique hujus loci sententia est, optimum condimentum atque obsonium esse famem, quacumque exercitatione partam. De disco autem vide lib. I. Od. VIII. ubi & aliæ assuetæ in Campo Martio exercitationes enumerantur. *Torrent.*

11. *Assuetum Græcari.*] Te assuetum genialiter vivere, vel Græco more ludere. *Seu pila velox.*] Seu pila te agit, id est, delectat.

12. *Molliter.*] Synchysis dictionis *molliter*, quæ adhærere debet τῷ *Græcari*; non etiam τῷ *fallente*, ut quidam viri docti existimant. *Cruquius. Studio fallente laborem.*] Pilæ ludo oblivionem laboris afferente molliter, id est, cum quadam voluptate.

13. *Seu te discus agit.*] Delectat. Est autem *discus*, massa ferri vel æris, vel gravis lapis, qui corporis exercendi gratia, in altum vel latum projici solet. *Cruquius. Discus agit.*] Ludus in Græcia usitatus. *Pete cedentem aëra disco.*] Militiam, equitationem, pilam, discum nominaverat. Jam disco saltem, inquit, quamquam minus Romanis assueto, te exerce. *Torrent. Pete cedentem.*] Jacta discum in aërem, qui cedit corporibus gravioribus.

14. *Extuderit.*] Nihil muto. sed tamen monendus est Lector, omnes pæne libros nostros habere *extulerit:* quod alii affirmanti vix crediderim. *Extuderit* ergo, ejecerit, depulerit satietatem, quæ fastidia parit. *Tor. Extuderit fastidia.*] Cum labor fugaverit satietatem, quæ nauseam parit. *Siccus, inanis Sperne cibum.*] Expulso, inquit, per laborem nauseantis stomachi fastidio, inanis, sperne cibum vilem. Est autem antiphrasis: nam aliud jubet, quàm facturum sciat. *Torrent. Siccus, inanis.*] Sitibundus, & famelicus.

15. *Sperne cibum vilem.*] Ironica est concessio. Quasi dicat, non spernes. *Hymettia mella Falerno.*] Vide lib. I. Sat. X.

——— *Chio nota si commista Falerni est.*

Ubi

Ne biberis diluta. foris est promus, & atrum
Defendens pisceis hiemat mare. cum sale panis
Latrantem stomachum benè leniet. unde putas, aut
Quî partum? non in caro nidore voluptas
Summa, sed in te ipso est. TV *pulmentaria quære*
Sudando: pinguem vitiis, albumque, nec ostrea,

Nec

Ubi de temperanda Falerni austeritate vini Græci mixtura nonnihil diximus. Hic eam melle mitigat: quem mellis usum declarat etiam Sat. IIII.

Aufidius forti miscebat mella Falerno.

Torrent. *Hymettia mella.*] A monte Hymetto in Attica. Est Hypallage.

16. *Foris est promus.*] Qui tibi penum prômat & congerat, domi non est, mare autem tempestuosius piscationem impedit. Quare si neque penus adsit pro voto, neque pisces mare suppeditet; reliquum est, ut aut fame sitique pereas, aut panis cum sale, hoc est, modicus parabilisque cibus, stomachum latrantem, cibique vehementer appetentem mitiget placetque, id quod bene, hoc est, jucunde & summa cum voluptate fiet. *Cruquius. Foris est promus.*] Ubi labor, eo quo diximus modo, obsonat; referre negat an foris sit promus, an clausa piscantibus maria: panem ac salem affirmans pro deliciis fore. *Torrentius. Foris est promus.*] Cellarius domi non est.

17. *Hiemat mare.*] Ut Græcis χειμὼν, unde χειμάζω, sic Latinis *hiems* etiam tempestatem significat. *hiemat* igitur *mare* cum procellis agitatur. Non recuso tamen, quin *hiemare* dicatur *mare*, & claudi: sed quoniam etiam eo tempore piscationi locus est, ad tempestates referre malim. *Torrent. Hyemat mare.*] Mare in tempestatem insurgit. *Cum sale panis.*] Aliquid diximus ad eum locum Sat. III. lib. I.

Concha salis puri. ——

Hîc Plinii verba adscribam lib. XXXI. c. VII. *Varro etiam pulmentarii vice usos sale veteres auctor est: esitasse enim salem cum pane & caseo, ut proverbio apparet.* De *sale* autem, ut antiquissimo, sic jucundissimo obsonio, quod & panem ipsum & cetera omnia condiat, perelegantер Plutarchus Sympos. lib. IIII. quæst. IIII. addens ob id communi Neptunum & Cererem sacello coli solere, quod Neptuni donum sal, Cereris panis. *Torrent.*

18. *Latrantem stomachum.*] Stomachum inanem. *Unde putas, aut.*] Unde putas hanc voluptatem nasci in tam tenui victu?

19. *Quî partum?*] Quomodo paratum? *Non in caro.*] Non in carorum obsoniorum odore.

20. *Tu pulmentaria quære.*] Tu epulas pulmento suaviores quære exercitio laborioso. *Pulmentaria quære Sudando.*] *Pulte*, inquit Plinius lib. XVIII. c. XIII. *non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde pulmentaria hodieque dicuntur.* hîc vero *pulmentaria* sudando quæri jubens, non tam epulas, quam in epulis gustum significat. *Torr.*

21. *Pinguem vitiis, albumque.*] Sic paulo post:

—— *Corpus onustum*
Hesternis vitiis.

Hoc est, sagina turpiter per ingluviem ingesta impeditum debilitatumque. *Album* vero interpretor, qui morbis, ut sæpè fit, inter epulas obortis palleat: quive assiduè crapulando, consumto jam naturali calore, ad hydropem vergat. Non recuso tamen quin *album* quis absolute pro nitida & distenta cute interpretetur. Candidiora enim eorum corpora,

Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagoïs.
Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
Hoc potius, quam gallina, tergêre palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & picta pandat spectacula cauda:
Tanquam ad rem attineat quidquam. num vesceris ista,
Quam laudas, pluma? coctove num adest honor idem?

Car-

pora, qui luxu & mollitia diffluunt. *Torrent. Pinguem vitiis.*] Nam pinguem vitiis, id est, crapula turgidum & pallidum, neque Ostrea nec Scarus poterit juvare.

22. *Peregrina juvare.*] Peregre advecta. *Lagois.*] De *Scaro* pisce diximus in Epodis: *Lagois* piscisne an avis fuerit ignoramus; animal adeo peregrinum, ut solius Horatii testimonio in rerum natura fuisse credamus; dictum, ut volunt interpretes, ab aliqua leporis similitudine, sive ad colorem, sive ad carnis leporinæ gustus similitudinem referamus. *Torrent. Lagois.*] Piscis Romæ carus & rarus.

23. *Vix tamen eripiam.*] Stomachatur, vix se efficere posse, ut luxurioso persuadeat vitæ prioris ἀψικορίαν, id est, rerum adamatarum fastidium. cujus certè rei, nulla alia causa est, quam usus & assuetudo vanitatis. *Cruquius. Eripiam.*] Vix persuadebo.

24. *Hoc potius.*] Pavone. *Tergere palatum.*] *Tergere*, pro avidius ac plenioribus buccis edundo exercere ac veluti detercere palatum dixit; aut pro novo illo pavonis gustu prioris escæ oblivionem inducere. Nec sanè displicet Cruquii sententia, ut pro *vix tamen*, legatur *vix tandem*, & quidem cum interrogationis nota post dictionem *cauda*, quarto versu. Est enim novum, atque concinnum, ut admirans roget, quis tantæ vanitatis futurus sit finis. Turneb. lib. 18. cap. 12. *Torrent. Tergere palatum.*] Fricare vel delectare palatum.

25. *Vanis rerum.*] Corruptus vanitatibus rerum, ut deliciis luxuriosis. *Veneat auro.*] Ratio vanæ persuasionis, à pretio, novitate & pulchritudine plumarum pavonis. Juvenalis Sat. XI.

Interea gustus elementa per omnia quærunt,
Numquam animo pretiis obstantibus; interius si
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur. Torrent.

26. *Picta pandat spectacula cauda.*] *Pavo* avium formosissimus, neque formæ suæ ignarus, quam mirifice ostentat; eoque nomine non arrogans tantum, sed & malevolus; primum pæne ignotus, tandem à Barbaris in Græciam delatus, Athenis pretio spectabatur. *Idem.*

27. *Tanquam.*] Quasi ad gustum, alarum pulchritudo pertineat.

28. *Cocto num adest honor idem?*] Duo vetusti codices *color* habent, non *honor*. Et sane idem honor adesse videri possit, si, ut hodieque in divitum mensis fieri cernimus, pennatus elato etiam capite in mensam veniat; sed color tamen ille gemmantium plumarum continuo deficere incipit, ut semel occisus est. Quod vero sequitur;

Carne tamen quamvis distat nihil,

subobscurum est. Nec velle Poëtam arbitror, inter pavonis & gallinæ carnem nihil interesse: & colore enim & gustu & facultate plurimum differunt: sed hoc potius, nihil illud formæ decus ad saporem facere, cum ob id cocti caro non mutetur, aut melior fiat: decipi igitur eum, qui, cum aliter quam cocto vesci nequeat,

Carne tamen quamvis distat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. esto.
Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? ponteisne inter iactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? laudas insane trilibrem

Mul-

nequeat, ob solam speciem, quam cocto abesse necesse est, gallinæ pavonem anteponat. Lego igitur, ut inter varias lectiones in uno atque altero codice scriptum inveni,

—— Cocto num adest honor idem,
Carne tamen quamvis distat nihil? hac magis illam,
Imparibus formis deceptum te petere, esto.

Torrent. *Coctove num.*] Num cocto pavoni manent illæ plumæ?

29. *Hac magis illa.*] Forma pavonis magis quam illa, id est, forma gallinæ.

30. *Imparibus formis.*] Formis pulchritudine dissimilibus. *Esto.*] Concedo.

31. *Unde datum sentis.*] Similis priori error, aut gulæ flagitium potius, *lupum* piscem fastidire, qui non inter duos pontes Romæ captus sit; ac tantam palato suo vim tribuere, ut tam subtiliter hæc discernere se posse confidat. non quod ignoraret Horatius, ut stirpium, aviumque, & quadrupedum, sic piscium quoque, quamvis ejusdem & generis & temperamenti sint, magnam tamen sæpe ratione loci, ubi vel nati vel nutriti fuerint, esse differentiam: qua de re Aristoteles de Historia animalium lib. v. sed nimis profecto ingeniosa gula est, quæ quo usque lupus Tiberim penetraverit, & ubi tandem captus sit, gustu deprehendat. Nam quod ait Juvenalis,

—— Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo
Ostrea, callebat primo deprendere morsu;
Et semel aspecti dicebat littus echini.

Id multo tolerabilius est. De hujusmodi autem censura egregie Plinius lib. IX. cap. LIIII. Qui vero nostra ætate de piscibus scripsere, lupos quidem inter marinos numerant; sic tamen ut è mari flumina subeant, quamquam ibi non nascantur. Optimos ergo esse ajunt pelagios ipsos; iis proximos, qui in ostiis fluminum capiuntur: postremos qui fluminibus assueverint: atque horum insaluberrimos qui Romæ inter pontes degunt; ideo tantum commendatos, quod sordibus stercoribusquè saginati gulæ magis lenocinentur. Qua in re tamen modum prisca illa luxuria statuit. Græcorum ergo λάβραξ *lupus* est Romanorum. Nam & nominis ratio convenit. Græcis enim παρὰ τὸ λαβρότητος dictus, id est, à vi & voracitate; eamdemque ob caussam aptius à Latinis quam *lupi* appellatione vocari non potuit, ipso oris rictu atque hiatu prædatorem præferens. Et hoc igitur ingeniose Horatius; *Captus hiet.* Torrent. *Unde datum.*] Quomodo scis? *Lupus hic Tiberinus, an alto.*] An piscis iste sit in fluvio Tiberi captus, an alto, id est, in mari?

32. *Captus hiet.*] Ordo est, unde datum sentis, an hic lupus captus sit Tiberinus, an hiet in alto? In τὸ *hiet*, aut est enallage temporis, pro hiarit, hoc est, spiraverit, escam captaverit hiando, vixerit: aut allusit ad naturam piscium, qui capti, confestim in latum os diducunt. *Cruquius. Hiet.*] Pisces omnes capti statim hiant & os in latum diducunt. *Pontesne inter iactatus.*] An inter pontes, ubi lupus est potior, propter aquam concitatiorem.

33. *Ostia.*] Circa Ostia Tiberis. *Trilibrem Mullum.*] Lupi magni ac spissi, ita ut tricubitales sæpe reperiantur: at

 Mul-

Mullum: in singula quem minuas pulmenta necesse est.
Ducit te species, video. quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
JEIUNUS raro stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos
Præsentes Austri coquite horum opsonia: quamvis

Pu-

Mullis, inquit Plinius, *magnitudo modica, binasque libras ponderis raro exsuperat, nec in vivariis piscinisque crescunt.* At gula non alimentum, sed delicias quærens, adversus naturam, nec modicos amat mullos, & ingentes lupos aspernatur. quam insaniam egregie describit Horatius. Illud memorabile quod Tiberii principatu evenisse Suetonius scribit, ut tres mulli XXX. millibus nummûm venderentur, de quo ille publice questus sit, ipse tunc mirum in modum parcus. Nec minus memoranda; quæ de mulli exspirantis forma scribit Seneca Quæst. natur. lib. III. ita ut gulæ proceres, non minus illo spectaculo, quam gustatione caperentur; ac ne gustare quidem dignarentur, quem non in convivio innatantem vitro ac palpitantem vidissent: tunc denique acclamantes, nihil melius saxatili mullo, nihil moriente formosius. Idem fere testatur Plinius IX. cap. XVII. Laudatissimi autem inter mullos *barbati*, à barba gemina qua insigniuntur inferiore labro sic dicti: Cicero *barbatulos* vocat: alii imberbes sunt: tertium genus squamis asperum. *Torrent.*

34. *In singula.*] Quem dividas necesse est in frusta.

35. *Ducit te species.*] Seducit, vel delectat te mulli magnitudo. *Quo pertinet ergo.*] Cur igitur magnitudinem laudas in mullo, & reprehendis in lupo?

36. *Illis.*] Lupis.

37. *Modum dedit.*] Dedit proceritatem.

38. *Jejunus raro stomachus.*] Sic libri nostri omnes. numquam jejunum fere dixeris, qui pridiana semper crapula prægravatur. placent ergo insuitata quæ stomachum irritent. *Torrent. Vulgaria.*] Vulgares cibos.

39. *Magnum spectare catino.*] Magnum mullum.

40. *Gula digna rapacibus.*] Διατύπωσις helluonis, cui gula est non hominine, sed harpyjis voracibus dignissima. aut *gula*, id est, helluonum luxuriosa cibaria merentur, ut ab harpyjis de mensa eripiantur & contractu fœdentur. Est aut *harpyia* ἁρπακτικὴ θεὰ, id est, raptrix dea. *Cruquius. Gula digna.*] Obsoniorum helluo, cujus dapes dignæ sunt Harpyjarum contactu inquinari.

41. *Præsentes Austri.*] Austri precibus meis faventes. *Coquite horum opsonia.*] Sic Propertius libro IIII. Eleg. v.

Vidi ego odorati victura rosaria Pæsti,
Sub matutino cocta jacere noto.

Id est, corrupta & marcida. sicut & Papinius:

Fubentesque rosæ primos moriuntur ad Austros.

Austri enim aura, calida & æstuosa tabem ac marcorem adducit. At contra Aquilo siccus & frigidus à putredine conservat. Præsentes quidem horum epulis Austros imprecatur Horatius: Sequitur tamen festiva ejus imprecationis correctio: quid enim opus Austris, si ipsa copia hoc efficit, ut putere omnia videan-

Putet aper rhombuſque recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum; cum rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis,
Nigriſque eſt oleis hodie locus. haud ita pridem
Gallonî præconis erat acipenſere menſa
Infamis. quid? tum rhombos minus æquor alebat?

Tu-

videantur, *Inopem*, inquit ille, *me copia fecit.* Torrent. *Coquite horum obſonia.*] Humido veſtro calore putrefacite.

42. *Putet aper rhombuſque.*] Quanquam aper nauſeam movet & contemnitur. *Quando.*] Quia.

43. *Ægrum ſollicitat.*] Copia faſtidientem gravat ſtomachum. *Plenus.*] Helluo exaturatus.

44. *Acidas mavult inulas.*] *Acidas*, vocat *inulas*, *quas amaras* Sat. VIII. Amaras certe eſſe oſtendit Columella lib. XII. cap. XLVI. & Plinius XIX. cap. V. An igitur hîc *acidas* appellat, quod, ut acida omnia, proritant ſtomachum & nauſeam eximunt. Eſt autem Romanis *inula* quæ Græcis ἑλένιον, vulgo *enulam* nominamus. *Torrent. Acidas mavult inulas.*] Inulæ ſunt utiles ad appetitum excitandum, quia viſcoſam pituitam incidunt.

45. *Pauperies.*] Victus tenuis. *Regum.*] Majorum virorum epulis. *Vilibus.*] Parvi pretii.

46. *Nigriſque eſt oleis.*] Oleis maturis & amaris. *Haud ita pridem.*] Ab exemplo & facto Gallonii demonſtrat, luxum non officere modo ſtomacho, valetudinemque tentare; verum etiam infamiæ notam ſuis ſectatoribus inurere, quibus ſine invidia publica, minus eſt integrum, nobiliores cibos eſitare. *Cruquius.*

47. *Gallonî præconis.*] Vetus haud dubie ſcriptura, non *Gallonis.* Quamquam enim *Gallio* Romanum cognomen eſt, notior tamen ille *P. Gallonius* à Lucilio cognominatus *Gurges*, & acerbiſſimis verſibus proſciſſus, in quibus *acipenſeris* mentio. Fuit autem piſcium omnium Romæ nobiliſſimus, tanto habitus in honore, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quaſi quædam non deliciarum, ſed numinis pompa. quod & Athenæus tradit. atque huic piſci pretium: ut nullus tam exiguus in macellum veniret, qui non mille nummis venderetur. Merito igitur Martialis:

Ad Palatinas acipenſera mittite menſas,
Ambroſias ornent munera rara dapes.

Illud vero ambigitur, quod illi apud Græcos nomen fuerit. Gulielmus Rondeletius, qui ætate noſtra omnium accuratiſſime de piſcibus ſcripſit, docet eſſe ex galeorum genere eum, qui proprie *galaxias* appellatur à Galeno, quem vulgo *ſturionem* nominamus. *Torrent. Gallonî præconis erat acipenſere menſa.*] Gallonius præco fuit & obſoniorum gurges, qui primus convivio poſuit acipenſerem, piſcium omnium habitum nobiliſſimum.

48. *Quid? tum rhombos.*] Pergit in propoſito; pretium obſoniis non natura, ſed opinione poni; poſtquam exemplis conſtat, ignorari vel pretioſiſſima, donec auctores inveniant per quos celebrentur, ut Gallonium, acipenſer; rhombus & ciconia, virum neſcio quem prætorium. Nam priſci interpretes alii Sempronium, alii Rutilium Rufum nominant, qui præturam quidem ambiverit, ſed ob interfectas ciconias populo inviſus, repulſam tulerit, ut teſtatur E-

Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit prætorius. ergo
Si quis nunc mergos suaveis edixerit assos,
Parebit pravi docilis Romana juventus.
Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
Judice. NAM *frustra vitium vitaveris illud,*
Si te aliò pravum detorseris. Avidienus,
Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,

Quin-

pigramma relatum à Porphyrione priscæ elegantiæ:

Ciconiarum Rufus iste conditor
Hic est duobus elegantior Plancis,
Suffragiorum puncta non tulit septem,
Ciconiarum populus est ultus mortem.

Rhombi laudatissimi Romæ habiti, qui in mari Hadriatico capiebantur, majores etiam ceteris: & præcipue quidem Ravennæ, ut testatur Plinius lib. IX. cap. XIIII. unde & Ovidius:

—— *Hadriaco mirandus litore rhombus.* Galli nunc *turbot* vocant, à turbine, ni fallor. *Torrent. Rhombos minus.*] Rhombus piscis summo erat in honore apud Romanos.

49. *Tutus erat rhombus.*] Rhombus adhuc fere Romanis erat incognitus.

50. *Prætorius.*] Sempronius Rufus gulosus, præturam expetens tulit repulsam.

51. *Si quis nunc mergos suaveis edixerit assos.*] Ostendit nihil tam absurdum insigni aliquo inter gulones ac gurgites illos auctore proponi, quod alii non sequantur. postquam enim ciconia, quam ne attingere quidem voluerant majores, Rufo assertore placuerit; cur non & mergi, quantumvis duri & insuaves, assi quoque, tandem probentur? Plin. lib. x. cap. XXIII. In duobus etiam codicibus *edisserit* pro *edixerit* scriptum repperi. sed veterum more *ss* pro *x*. edicendi enim verbum cum prætoris persona mire convenit; ille edicit, parent ceteri. *Torrent. Edixerit assos.*] Pro imperio dixerit.

52. *Pravi docilis.*] Juventus quæ cito prava discit.

53. *Sordidus à tenui.*] *Tenuis victus.* λεπτῇ διαίτῃ, ut Græci loquuntur medici, paulo parcior est, qualis fere ægrotantibus præscribitur. At hic idem qui *mundus*; medius nempe inter sordidum & sumtuosum. Nec præterire velim, veteres libros hic novam sive Satyram sive Sermonem aut Eclogam incipere. *Torrent. Sordidus à tenui.*] Inter victum sordidum & luxuriosum, victus medius est interjectus, qui etiam laudabilis est. *Ofello.*] Philosopho inculto, de quo supra.

54. *Nam frustra.*] Quod faciunt stulti, dum vitant vitia, tunc enim in contraria currunt; atqui non est sordidus qui frugaliter victitat; ergò alius est sordidus, alius tenuis victus, alius luxuriosus. *Cruq. Vitium illud.*] Luxuriam.

55. *Aliò, &c.*] In aliud vitium contrarium. *Avidienus.*] Hunc sordidi victus exemplar ante oculos ponit, *canem* ob sordes & immunditiam appellatum inquiens. Atque hinc fortassis *caninum prandium*, de quo Gellius l. XIII. c. ult. Unde proverbium *Cynicè vivere.* nam *Cynici* non ob impudentiam tantum, sed & ob sordes sic appellati sunt. Aliquid Turnebus VII. cap. IX. *Torrent.*

56. *Ex vero.*] Ex morum veritate, id est, ex immunditiis & sordibus.

57. *Quin-*

Quinquenneis oleas est, & silvestria corna:
Ac, nisi mutatum parcit defundere vinum, &,
Cujus odorem olei nequeas perferre, (licebit
Ille repotia, nataleis, aliosve dierum
Festos albatus celebret) cornu ipse bilibri
Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
Quali igitur victu sapiens utetur, & horum
Utrum imitabitur? hâc urget lupus, hâc canis angit.

Mun-

57. *Quinquenneis.*] Veteres membranæ *quinquennas.* Torrent. *Quinquenneis oleas.*] Oleas vetustate corruptas. *Est.*] Comedit.

58. *Nisi mutatum.*] Nisi acidum, ut acetum. *Defundere.*] Sic quidem meliores codices, sed plures habent *diffundere.* quam lectionem non sequor. aliud enim *diffundere vinum*, ut recte lib. 1. Adversariorum cap. 1. & lib. 7. cap. 9. Turnebus docuit. *Torrent.*

59. *Cujus odorem olei.*] Tres codices *oleum* legunt, non minus recte. est enim sententia, *tum oleum cujus, &c.* Vel caulibus instillat id oleum, cujus olei odorem, &c. *Torrent. Cujus odorem olei.*] Et instillat caulibus oleum, cujus odorem, &c. *Licebit.*] Quamvis.

60. *Ille repotia, &c. Festos albatus celebret.*] Diebus enim festis ac publica lætitia, togas sumebant non novas semper (quî enim hoc fieri ab omnibus potuit?) sed lotas à fullone recentes. Id enim facile fuit etiam tenuioribus, togæ sordes demere, opeque fullonis eandem interpolare, pristinoque candori reddere. *Ferrar. Repotia.*] Postquam Festus nos docuit *repotia* dici postridie nuptias, cum apud novum maritum cœnatur, quia reficitur potatio; quidquid alii afferunt, mera conjectura est: præsertim cum accedat Gellii auctoritas lib. II. cap. XXIIII. Plura Turnebus, lib. III. cap. VI. & lib. 3. cap. 25. *Torrent. Repotia, nataleis, aliosve dierum.*] Convivia facta die secundo à nuptiis; vel comessationes, quæ liberis natis inter vicinos celebrantur. Angl. *childfeaste.*

61. *Albatus.*] Color albus lætitiæ convenit, faustus quippe ac felix, & diis immortalibus gratus. unde non ineleganter Persius, Sat. II.

> ——— *Negato*
> *Juppiter hoc illi, quamvis te albata rogarit.*

Itaque & sacrificia, & spectacula, & convivia albati celebrabant, præsertim lauti atque divites; pauperes enim ac tenuiores tunicati pullatique. *Torrent. Albatus celebret.*] Alba veste indutus. *Cornu ipse bilibri.*] Miræ sordes, vas olearium divitis in domo non bilibri majus: unde ipse, diffidens servis, non infundat quantum satis sit, sed guttatim caulibus oleum instillet; aceti interim copia, dissimulans olei parcitatem. *Torrent. Bilibri.*] E vasculo corneo quod duas olei libras continet.

62. *Veteris aceti.*] Aceti morientis & languidi.

63. *Quali igitur victu, &c.*] De hac locutione videndus Pet. Victorius Var. lect. lib. 33. cap. 11.

64. *Utrum imitabitur?*] Gallonium luxuriosum? an Avidienum sordidum? *Lupus, hac.*] Edacitas vel ingluvies. *Hac canis angit.*] Bene Lambinus *ajunt.* Nam & ego in fidelissimis exemplaribus ita scriptum inveni: & sane magis proverbium sapit, quam si *angit* legamus. *Torr.* Convenit hoc dictum in hominem suspenso animo, sententiaque ancipiti, utrum

Mundus erit, qui non offendet sordibus, atque
In neutram partem cultus miser. hic neque servis,
Albucî senis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit; nec sic, ut simplex Nævius, unctam

Con-

utrum sequatur aut fugiat, edacitatemne lupi, an fordeis canis, Avidieni scilicet. *Cruquius.* Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 12. *Canis.*] Immunditia vel fordes. *Angit.*] Ut est in proverbio.

65. *Mundus erit.*] Ille tenet medium. *Qui non offendat sordibus.*] Sic nostri quoque codices, non *sordidus.* Quod vero mox sequitur,

In neutram partem cultus miser.

sic vetus exponit interpres, ut dictio *cultus* patrii fit casus. *Cultus* enim nomen commune, & tam in vitio, quam in laude ponitur. cultus nempe cujusque rei habitus est: & in homine tam ad animum, quam ad corpus refertur. *In neutram* igitur *cultus partem miser* est; qui vitam ita colit atque instituit, ut inter luxuriæ pompam, atque avaritiæ sordes media insistat via, miser futurus si altero extremorum peccet. *Torrent. Sordibus, atque.*] Indecora parsimonia.

66. *In neutram partem cultus.*] Nimirum is cultus & victus, mundus erit & frugalis, qui sordibus neminem offendit, & in neutram partem, nec nimis sumptuosè, nec nimis sordidè miser & infelix est. Hic modice victitans, neque tanquam avarus, tenax & sævus erat; exemplo Albutii illius senis, dum munia & officia quid quisque agere debeat, in servos suos dividit: nec ut prodigus ille alter Nævius aquam ungento dilutam, convivis præbebit: nam hoc quoque vitium prodigalitatis non ferendæ. *Lubinus. In neutram partem cultus miser.*] Et in neutram partem cultus, sive sordidi, sive luxuriosi erit miser. *Hic neque servus.*] Hic, quem mundum dicimus.

67. *Albuti senis.*] Ego *Titum Albutium* esse crediderim, quem & Lucilius perstrinxit, virum illo sæculo nimime ignotum: qui Græcæ elegantiæ ad vitium usque curiosus, Græcus videri ac salutari amabat, cum Romanus esset. *Senem* autem vocat Horatius non ætate, sed sæculo suo priorem: ut & ipsum Lucilium Sat. præcedente. Quod cum ita sit, nihil equidem addubito, quin adversus Lambini, Cruquii, & Porphyrionis sententiam *Albutium* hîc tamquam anxie nimis & insane curiosum in tractendis convivis atque hospitibus notari credam: contra vero *Nævium* ut negligentem, supinum atque ignavum, quare & *simplicem* appellat Poëta. Ille igitur, siquid omissum, aut non recte factum, sævus etiam in servos, ac crudelis erat: hic tam remissus ac stupidus, ut aquam quoque, quæ omnibus ad manum sit, quæque tunc maxime laudatur, cum limpida & pura, nullas, ut loquuntur Philosophi, saporis habeat qualitates, unctam pinguemque impune apponi sineret. *unctam* pro unguento perfusam Interpretari putidum & ineptum est: nec me movet quod lib. I. Sat. I. Nævius quidam tamquam Nomentano luxu par adducitur. nam & ipse Lambinus *Mævius* ibi, non *Nævius* legit. & quamquam nos ibi *Nævii* nomen retinuimus, aliter tamen, quam ille, interpretati sumus, pro parco nimis ac sordido: quod opinionem hîc quoque nostram confirmat. *Didere autem munia* pro partiri servorum officia, vocabulum priscæ elegantiæ est, Lucretio frequens, nec Virgilio neglectum VII. Æneid.

Diditur hic subito Trojana per agmina clamor. Torrent.

Albuti senis.] Albutius servos prius castigabat, quam aliquis eorum peccasset. *Didit.*] Dum officia distribuit.

68. *Simplex Nævius.*] Ut Nævius parum prudens. *Unctam.*] Aquam unguentis

Convivis præbebit aquam: vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc, victus tenuis, quæ quantaque secum
Afferat. in primis valeas bene: nam, variæ res
Ut noceant homini, credas, memor illius escæ,
Quæ simplex olim tibi sederit. at simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis;
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides, ut pallidus omnis
Cœna desurgat dubia? QUIN corpus onustum
Hesternis vitiis animum quoque prægravat unà,

At-

guentis dilutam, quod est luxuriæ non ferendæ.

70. *Accipe nunc victus.*] Enumeratio eorum, quæ comitantur & simplicem & compositum victum, ut utrimque ex oppositorum cognitione, clarius evadat omnino negligendam esse nimiam curam corporis; cum ut hoc vegetum & validum sit ad quævis munia subeunda, tum ut animus profusa crapula non impeditus, evigilet alacris & promptus, ad ea perquirenda quæ sunt honesta & cum virtute conjuncta. *Cruquius. Quæ, quantaque.*] Quæ commoda.

72. *Credas, memor illius escæ.*] Credere debes.

73. *Simplex.*] Una. *Tibi sederit.*] Hoc est, sumta jam ac depressa in ventriculo quieverit, nullo subsecuto stomachi tumultu, ut fit cum varia permiscentur, & mala illa copia laboratur. *Torrent. Olim tibi sederit.*] Aliquando tibi placuerit.

74. *Miscueris elixa.*] Si in stomachum ingesseris.

75. *In bilem vertent.*] In choleram amaram. *Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.*] *Bilem* ante, nunc *pituitam* dicit, unde in stomacho tumultus oriatur: hæc à calore imbecillo, illa, à nimio gignitur. ut enim *bilis* humor calidus & siccus est: sic *pituita* frigidus humidusque, quare & *lentam* appellat Horatius. Jam vero in confesso est, cibum varium ac multiplicem, gtavem atque periculosum esse. quæ enim inter se distant, sese invicem corrumpunt. Tamquam oraculum igitur ab Hippocrate dictum credamus libro περὶ φυσῶν sive De flatibus: Τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει, καὶ τὰ μὲν θᾶσσον τὰ δὲ χολαίτερον πέσσεται). *Dissimilia enim seditionem concitant, atque hæc citius, hæc difficilius concoquuntur.* Torrent. *Tumultum.*] Dolorem.

76. *Pituita.*] Phlegma. *Ut pallidus.*] Decolor & ægrotus.

77. *Cœna desurgat dubia.*] Id est, de cœna surgat. ut *Deproperare apio coronas,* & similia: quæ interpretatio, ut simplicior sic & melior est. Vide tamen Turnebum lib. XVII. cap. XVII. & de cœna dubia, XXVIII. cap. IIII. *Torrentius. Cœna dubia.*] Cœna est dubia, ubi convivæ dubitant, quid de multis sumant.

78. *Hesternis vitiis.*] Hesterna crapula. *Animum quoque prægravat.*] Ut fieri necesse est; animo quippe gravati corporis συμπαθείᾳ labotante: unde *pingues* dicti etiam ingenio tardo. *Torrent. Prægravat una.*] Animum hebetem reddit.

79. *At-*

Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter, ubi dicto citiùs curata sopori
Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam:
Sive diem festum rediens advexerit annus,
Seu recreare volet tenuatum corpus; ubique
Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam,
Quam puer & validus præsumis, mollitiem, seu

Dura

79. *Atque affigit.*] Atque ad humum dejicit animam divini spiritus partem. *Affigit humo.*] Sic antehac in omnibus codicibus legebatur: Lambinus *affligit* substituit. Sed à recepta lectione non recedo; ut gravis crapula animum terræ veluti affixit, quem uti igneum & cælestem sursum tolli convenerat. De verbo autem *affligere*, elegans locus Plinii lib. VIII. cap. XI. de eane elephantum oppugnante, *Donec*, ut inquit, *assidua rotatum vertigine afflixit ad casum ejus tellure concussa. Divinæ particulam auræ.*]

Igneus est ollis vigor & cælestis origo
Seminibus. —— Torrent.

80. *Alter ubi dicto citius.*] Non parum cespitat hic Pseudacron, coordinans τὸ *dicto citius*, verbo *surgit*: cum rectius (meo quidem judicio) apponi debeant proximo participio, *curata*, hoc modo: Alter, qui parvo vivit, ubi dicto citius, hoc est, parcè ac sobriè membra, hoc est, corpus curavit, & sopori dedit, surgit vegetus, &c. *Cruquius.* *Alter, ubi dicto citius.*] Alter, cujus victus parcus est & frugalis. *Curata Membra.*] Membra mediocri cibo recreata.

81. *Vegetus præscripta ad munia.*] Alacer ad necessarias functiones.

82. *Hic tamen ad melius.*] Qui parce vivit, ad meliorem victum potest transcurrere aliquando.

83. *Diem festum rediens advexerit annus.*] *Annum* pro illa anni parte dixit, in quam dies festus, sive solennis aut publicæ aut privatæ lætitiæ caussa inciderit. Hilare autem & jucunde festos agebant dies, profestis parci; ut esset festis quod prodigerent. Plautus Aulul.

Festo die si quid prodegerit, profesto egere liceat nisi peperçerit.

Advexerit autem pro *adduxerit* habent libri nostri omnes, demto uno atque altero recentiore, ex glossemate opinor. *Torrent.*

84. *Ubique Accedent anni.*] Et ubi senectus advenerit.

86. *Ætas Imbecilla.*] Eadem quæ & *mala* à veteribus dicta; hoc est, senectus, ipsa morbus. Exempla apud Nonium initio operis, ut & juventus dicta *ætas bona*. quemadmodum enim diei, sic & ætatis prior pars melior, posterior pejor est. Virg.

Optima quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit, subeunt morbi tristisque senectus.

Quanto autem imbecillior, tanto tractanda mollius. In pluribus quoque exemplaribus sic legitur hic versus:

—— *Ubique*
Accedunt anni, tractari mollius ætas
Imbecilla volet. ——

Meo judicio rectius. *Torrent.*

87. *Præsumis, &c.*] Ante tempus sumis.

89. *Ran-*

Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant: non, quia nasus
Illis nullus erat; sed, credo, hac mente, quòd hospes
Tardiùs adveniens, vitiatum commodiùs, quàm
Integrum edax dominus consumeret. hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tulisset.
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? grandes rhombi patinaque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. adde

Ita-

89. *Rancidum aprum.*] Notat Plutarchus Sympos. lib. VI. cap. IIII. veterum instituto semper aliquid præsentibus in futurum relinqui debere. atque ita interpretatur notum illud Pythagoræ symbolum (quamquam alii aliter exposuere) χοίνικι μὴ ἐπικαθίζου. *Chœnici ne insideas.* atque alteram huic similem parœmiam, ἀποκείμενος ἰχθύς. id est, *piscis sepositus.* Utroque autem dicto admonemur, sic uti præsentibus, ut servemus aliquid in posterum. Et tale aliquid hic Ofellus majorum exemplo suis præcipit. nam vel rancidum fieri aprum sit satius, quo venturo forsitan hospiti servetur, quam domini unius gula mox absumi integrum. Recte enim Juvenalis;

—— *Quanta est gula quæ sibi totum*
Ponit aprum?

Torrent. *Rancidum aprum.*] Aprum leviter putentem. *Non quia nasus.*] Et nasus in proverbium abiit pro judicio: veluti odorari, cujus instrumentum est nasus, pro rescifcere: & odor pro suspicione. *Erasmus. Nasus.*] Judicium.

90. *Hac mente.*] Hac intentione.

91. *Vitiatum commodius.*] Putidum potius ederet.

93. *Tellus me prima.*] Sic lib. I. Sat. III.

Cum prorepserunt primis animalia terris.

Et Virg. Georg.

—— *Tuque ô cui prima frementem*
Fudit equum tellus.

Quibus exemplis doctissimis viris assentior, perpetuum videri terræ epitheton, quam nempe Hesiodus ante cetera elementa, atque ipsum cælum extitisse tradiderit. Vide Turneb. VII. cap. IX. *Torrent. Prima tulisset.*] Tellus in prima sua ætate.

94. *Quæ carmine gratior.*] Hoc est, quæ fama carmine celebrata potest esse gratior auribus humanis auditu que jucundior, quam acroama frugalitatis sobrietatisque? quam vitæ frugaliter honesteque peractæ? *Cruquius. Quæ carmine gratior aurem.*] Fama, quæ humanæ auri sit gratior, quam quodvis carmen.

95. *Occupat.*] Meliores libri *occupet.* Placet cum interrogationis nota post dictionem *humanam.* Idque duplici sensu ad verba illa, *quæ carmine gratior*, hoc est, quæ quavis modulatione jucundior aures impleat; ut Themistoclem illum Græciæ principem, cum interrogaretur, quod acroama aut cujus vocem libentissimè audiret, respondisse ajunt, ejus à quo laudaretur: aut *carmine gratior*, hoc est, cum per carmen celebratur atque accinitur; ut Achilli Homerum laudem ejus præconem invidisse fertur Alexander Macedo. & sicut perfectissima eloquentia ipsa poësis est, sic laudari à Poëta pulcerrimum creditur. *Torrent.*

96. *Ferunt.*] Afferunt. *Adde.*] Adde hæc etiam incommoda.

97. *Pa-*

Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et frustra mortis cupidum, quum deerit egenti
Æs, laquei pretium. Jure, inquis, Trasius istis
Jurgatur verbis: ego vectigalia magna,
Divitiasque habeo tribus amplas regibus. Ergo
Quod superat, non est meliùs quo insumere possis?
Cur eget indignus quisquam te divite? quare
Templa ruunt antiqua Deûm? cur improbe caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum rectè tibi semper erunt res?

O ma-

97. *Patruum, vicinos.*] Cujus sub imperio es. *Te tibi iniquum.*] Te tibi inimicum, quia omnia tua das aliis.

99. *Æs laquei pretium.*] Bene Lamb. editione secunda *as* reposuit. ante autem vulgatos secutus codices *æs* scripserat. Magna vero miseria ejus cujus ad restim res redierit. quamquam plus dixit Horatius, ne tantillum quidem superesse quo restim compares. Talem ligurritoris exitum describit etiam Juvenalis, Sat. x. cum ait:

Talibus à dominis post cuncta novissimus exit
Anulus, & digito mendicat Pollio nudo.

Nota autem illa, *Assis non facere*, *Ad assem perdere*, *ad assem redigi*, apud Flaccum. Gul. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent. Æs, laquei pretium.*] Pecunia, qua laqueum tibi emas ad suspendium. *Trasius.*] Mira hujus nominis varietas. nam & *Travius*, & *Traxius*, & *Transius*, & *Trallius*, & *Tranlius* scriptum invenias. Nec multum interest. Grammatici luxuriosum nec divitem volunt. merito igitur objurgari eum, cujus nempe res luxui non sufficeret, neque stultitiam paterentur opes. Nec negare possimus, quin *jurgare* & *jurgari* dixerint veteres: ut Terent. Andr. *Cedo quid jurgabit tecum.* Sed tamen *jurgare* & *jurgari*, est quasi ex jure agere & cum aliquo contendere. quare jurgantur etiam amici; nec scio an *jurgari* passive idoneus aliquis auctor dixerit. Quare omittere nolim, quin quod codicis Carondeletiani margini adscriptum est, referam: *Travium enim vult hominem fuisse ditissimum, qui adversus Ofellum, aut alium quemvis Stoicum jurgando hæc dicat: Ego, &c.* Torrent. *Trasius istis.*] Homo profusus idemque pauper.

101. *Tribus amplas regibus.*] Sic Juvenalis Sat. v.

——— *Pretio majore paratur*
Quam fuit & Tulli census, pugnacis & Anci.

Tribus amplas regibus, &c.] Quæ sufficiant tribus regibus. *Ergo Quod superat.*] Νουθεσία increpans abusum, demonstrat usum verum & laude dignum. *Cruquius. Ergo.*] Huic luxurioso respondet Horatius.

102. *Quod superat.*] Quod tibi superest. *Melius quo.*] Non melius quam in epulas luxuriosas.

103. *Indignus quisquam te divite?*] Inopia indignus, qui non meretur, nec debet egenus esse.

105. *Tanto emetiris acervo?*] E tanto acervo.

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Sic alibi,

Non si malè nunc & olim sic erit.

Alludit ad rerum mutabilitatem & fortunæ

O magnus posthac inimicis risus! uterne
Ad casus dubios fidet sibi certius? hic, qui
Pluribus assuerit mentem corpusque superbum;
An, qui contentus parvo, metuensque futuri,
In pace, ut sapiens, aptarit idonea bello?
Quò magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs usum,
Quàm nunc accisis. Videas metato in agello
Cum pecore & gnatis fortem mercede colonum,

Non

tunæ inconstantiam. *Rectæ semper erunt res?*] Non semper, quia fortuna est instabilis.

107. *Posthac inimicis risus.*] Commutata fortuna. *Uterne.*] Recte t sic enim lib. M. S. antea vero *uternam* legebatur. Quamquam non sola *ne* particula sæpe ornatus tantum gratia additur, ut priore lib. Sat. x. ostendimus, sed etiam *nam*. Virg. lib. v. (bi?
Heu quianam tanti cinxerunt æthera nimInimicos autem vocat, quos in gulam tantum prodigus, nulli mortalium benefaciendo, offenderit, atque hostes sibi fecerit. *Torrent.*

108. *Ad casus dubios.*] Ad mutationem fortunæ constantior erit, &c.

109. *Pluribus assuerit mentem.*] Qui rerum omnium copiæ, animum & corpus assueverit. *Superbum.*] Corpus delitiis elatum.

111. *Aptarit idonea bello.*] Præparaverit, quæ in rebus adversis usui esse possint.

113. *Integris opibus, &c.*] Omni re sua familari incolumi. *Non latius usum.*] Sunt qui *lautius* substituant. Malè. nam lautitias ab Ofelli mensa, etiam manente fortuna abfuisse, locus ipse ostendit. Late autem opibus utitur, qui expensis necessariis atque utilibus non contentus, voluptati quoque indulget; neque modum statuit, immemor, quod dici solet, *Quo non egeas, vel asse emtum carum esse.* Torrent. *Non latius usum.*] Non largius.

114. *Quam nunc accisis. Videas.*] Sensus est, Ofellum, cum agri ejus belli civilis proscriptione in ditionem veteranorum redacti essent, eosque non jam ut dominus, sed ut conductor excoleret, non minus tamen laute eum in alieno vixisse, quam antea in proprio. Pet. Nannius Miscell. lib. 4. Turneb. l. 12. c. 1. *Quam nunc accisis.*] Quam nunc proscriptione imminutis. *Videas.*] Quilibet videre & audire potuit, Ofellum narrantem hæc, Non ego, &c. *Metato in agello.*] Hoc est, dimenso jam ut Umbreno assignaretur; sic enim Lamb. atqui jam Umbreni fuisse agellum, ea quæ sequuntur ostendunt. *Metati* igitur vocabantur *agri*, militibus certis jugeribus viritim attribuit. quod, cum ut hic Ofello, ita & Virgilio accidisset, argumentum præbuit Eclogæ primæ: eademque de re conqueritur in Diris;

Pertica quæ nostros metata est impreba agellos.

Quamquam nonnulli Valerii Catonis eum esse versum volunt. *Torrent.* Et *metatus ager* dicitur de assignato, vel opimo & pingui. Inde *metari*, pro eligere. *Salmas. Metato in agello.*] In agello demenso, & ab Umbreno, Augusti milite, conducto.

115. *Fortem.*] Temporum injuriam fortiter ferentem. *Mercede colonum.*] Pretio dato pro agro suo ad Umbrenum translato.

Non ego, narrantem, temere edi luce profesta
Quidquam, præter olus fumosa cum pede pernæ.
Ac mihi quum longum post tempus venerat hospes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus; bene erat, non piscibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum pensilis uva secundas
Et nux ornabat mensas, cum duplice ficu.
Post hoc ludus erat, culpa potare magistra:

Ac

116. *Non ego.*] Totus usque ad finem Satyræ, sermo est Ofelli. *Profesta.*] Die non festa, Angl. *a working-day.*

118. *Longum post tempus.*] Hospes raro veniens, lautius & libentius est accipiendus.

119. *Sive operum vacuo.*] Sive cum vacarem ab opere. *Per imbrem.*] Cum ipsa nempe tempestas invitat ad convivandum: ut sæpe in Odis vidimus. notumque illud Virgilii:

Invitat genialis hiems. —— Torrent.

Per imbrem.] Propter imbrem, quamdiu pluebat.

120. *Bene erat.*] Abunde erat nobis ad hilaritatem. *Non piscibus.*] Mensa non piscibus instructa.

121. *Pensilis uva secundas.*] *Pensilem* vocat *uvam*, ad hoc suspensam, ut passa, hieme ederetur: quemadmodum Neapoli toto ferme anno servari vidimus, jucundissimi saporis atque aspectus. Varro: *Pensilia, ut uva, sorba, ipsa ostendunt, quando ad usum oporteat promi.* Et hæc quidem Turnebus. De secunda autem mensa, quæ pomorum erat lib. IIII. Od. v. Turneb. lib. 15. cap. 6. *Torrent. Pensilis uva secundas.*] Uva, quæ pendens servabatur.

122. *Cum duplice ficu.*] Cum geminis ficubus, quas mariscas appellant. *Duplici ficu.*] *Duplex* interdum non id quod geminatum, quodve duorum generum est, significat: sed quod magnum, perinde ac si alterum tantum dixeris. sic enim Virg.

—— *Duplici dentalia dorso.*

Et,

—— *Duplex agitur per lumbos spina.*

Atque ita *duplicem ficum* hîc diei existimat Turnebus lib. XIII. cap. 1. quæ major uberiorque & formæ amplioris sit: quam *mariscam* quoque appellamus; aliis quidem viliorem: Unde Mart.

Infanti melimella dato fatuasque mariscas.

Sed Ofelli rustici bellariis convenientem. Neque ego quidem id negaverim, cum Servius etiam illud, *duplicem gemmis auroque coronam*, ita interpretatus sit: & *figere clavis duplicibus*, pro magnis, dixerit Cato de Re rustica cap. xx. sed tamen non tam inelegantem fuisse Ofellum existimo, ut, in tanta ejus pomi ruri præsertim copia, convivis suis mariscas solas apposuerit. Quare *duplicem ficum* exponere malim, quæ duorum generum sit, præcox & serotina, alba item & nigra, utraque jucundissimi saporis; quarum illam felicibus arboribus annumerat Macrob. lib. III. c. xx. Sed & *duplicem* pro bifera interpretari possimus, ut in Columellæ hortulo,

Tum præcox bifera descendit ab arbore ficus.

Quamquam *bifera ficus* tamquam certum aliquod genus à Macrobio recensetur. *Torrent.*

123. *Post hoc ludus erat.*] Postquam nos cibo & potu explevissemus. *Culpa potare magistra.*] Lambini conjectura

cupa

Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto,
Explicuit vino contracta seria frontis.
Saviat, atque novos moveat fortuna tumultus:
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituistis, ut huc novus incola venit?

Nam

cupa potare, qua tantopere sibi plaudit; nullius neque impressi neque calamo exarati codicis testimonio nixa, merum somnium est. *culpa* enim legunt omnes. *Cupam* quidem, seu *cuppam* mavis, scio vas esse vinarium; sed quod *cupa* magisterium in convivio fingi possit equidem ignoro, & *cupa* majora sunt vasa, quàm ut tam facile exhauriantur. Turneb. lib. VII. cap. IX. receptam lectionem servans, ad ludi genus referre maluit, cum is qui adversus convivii leges in re aliqua peccasset, cyathum ob culpam educere juberetur: ipsa enim culpa hoc veluti imperat, qua commissa pœnæ obstringimur; exemplum in Plauti Sticho,

Qui peccat poculo multabitur.

eandemque explicationem juvant ipsa Poëtæ verba, cum ait: *Post hoc ludus erat*. juvat etiam nostrorum temporum consuetudo; & quod ab ignoto Scholiaste in vetusto codice adscriptum reperi, *culpa magistra, id est, errore docente*, hoc mulctæ scilicet nomine faciendum esse. Sed quid si & hoc modo interpretemur; ut de more quidem à cœna largius biberint, sic tamen, ut vitarent culpam, qua veluti magistra coërcerentur, ne Scytharum aut Thracum more temulenti tumultuarentur. *Torrent. Cuppa potare magistra.*] Nullo alio bibendi Magistro ad potandum adhibito, quam ipsa cuppa, id est, ut suo quisque arbitratu biberet, & quantum vellet.

124. *Ac venerata.*] Ac rogata Ceres, ut culmum faceret exurgere altum. *Venerata Ceres, ut culmo surgeret alto.*] *Ita culmo surgeret alto*, habent aliquot exemplaria. quam scripturam veram puto. ita surgeret, ut pura mente dea colebatur. Altera tamen apertior est: quam sic explicat Turnebus lib. VII. cap. IX. ut libatione Cereri deæ frugum in convivio illo rustico facta, tum demum largius sese invitarent, ac vino severitatem deponerent. Lambinus præterea plurima accumulat exempla, quibus *venerari*, idem valere quod precari ostendit. Hic vero tantum obiter hoc admonendus est Lector, Cereri libari vinum potuisse: mulso tamen, non vino deæ sacrificari solere, ut ex Macrobio lib. III. cap. XI. constat; eademque de re Servius in illud Virgilii,

Cui tu lacte favos & miti dilue Baccho.

Venero autem pro *veneror* dicebant antiqui. Virgilius:

— *Cursusque dabit venerata secundos.*

Alii tamen hoc pro *rogata* exponunt. Sed eo ipso quod deos colimus, ut propitii sint, rogamus quoque; atque adeo in ipso cultu preces sunt. quare *παθητικῶς* accipere malim. *Torrent.*

125. *Explicuit, &c.*] Id est, explicuit frontem contractam propter seria, id est, propter curas, quæ à seriis proveniunt. *Landinus. Explicuit.*] Discussit. *Seria frontis.*] Res serias, curas, & molestias, quibus frons contrahitur.

126. *Saviat, atque.*] Sit mihi fortuna iniqua (inquit Ofellus) quantum volet. *Tumultus.*] Terrores & alios motus excitet.

127. *Hinc imminuet.*] De eo, quod in usu habeo.

128. *O pueri nituistis.*] Pingues & nitidi fuistis. *Nitere* enim corporis *εὐεξίαν* demonstrat. Male qui pro *nitui-stis*,

Nam propriæ telluris herum natura neque illum,
Nec me, nec quemquam statuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris,
Postremum expellet certe vivacior heres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli
Dictus, erit nulli proprius: sed cedet in usum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes,
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

SATYRA III.

Damasippum inducit ipsum accusantem quod nihil scriberet: deinde sub persona Damasippi Stoïcum paradoxon tractat, nimirum, *Stultos omnes insanire.*

SIC *raro scribis, ut toto non quater anno*
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens,

Ira-

stis, vixistis hic legunt: quamquam non uno in cod. M. S. sic repperi. Atque ita *nitor olei* pro olei pinguedine apud Vitruvium lib. x. ut *pinguem & nitidum* conjunxit Horat. in Epist. ad Tibullum. Virgilius quoque, illo in versu:

—— Superoque nitentem
Cælicolûm regi mactavi in littore taurum.

Nam opimum atque eximium intelligit. Contra vero graciles nimium attenuatoque corpore, *vesculos* appellabant. auctor Festus. *Torrent. Nituistis.*] Minus splendide vixistis? *Ut huc novus incola venit?*] Postquam huc venit Umbrenus.

129. *Nam propriæ telluris.*] Commorandi enim natura diversorium nobis, inquit Cato Major, non habitandi locum dedit. Sunt autem privata nulla natura. Cic. Offic. 1.

130. *Ille.*] Umbrenus per Augustum.

131. *Nequities.*] Luxuria & sumptus profusus. *Aut vafri inscitia juris.*] Aut vafri juris ignoratio. Sed cur Poëta jus, vafrum, appellat? An quod hujuscemodi vafrities est in Jurisconsultis, ut in utramque partem jus exponant & interpretentur? Non audeo affirmare.

132. *Vivacior hæres.*] Mors possessoris, cui hæres diutius vivens succedit.

134. *Nulli proprius.*] Nulli perpetuus.

135. *Fortes, &c.*] Vivite forti animo adversus fortunæ incommoda.

1. SIc raro.] Festivum *Junii Damasippi* (sic enim Grammatici nominant) cum Horatio colloquium: quo ille, è mercatore, Stertinii opera, factus repente Stoïcus, à Poëtæ reprehensione incipiens, raros esse stultitiæ expertes docet, stultos autem omnes insanire. Quod autem Cruquius pro *sic raro* legendum putat ex libris M. S. *si raro*, id nec mihi displicet; non tamen tanti est, ut à vulgata lectione recedam. Turneb. lib. 7. cap. 10. *Torrent. Sic raro.*] O Horati. *Ut toto non quater anno.*] Hæc per exaggerationem efferuntur, ut à tempore & tarditate sit ipsa castigatio verisimilior. *Cruquius.*

2. *Membranam poscas.*] *Charta* proprie dicta ex papyro erat, condita de-

mum

Iratus tibi, quod vini somnique benignus
Nil dignum sermone canas. quid fiet? ab ipsis
Saturnalibus huc fugisti. sobrius ergo
Dic aliquid dignum promissis: incipe. nil est.
Culpantur frustra calami, immeritusque laborat
Iratis natus paries Dîs atque Poëtis.
Atqui vultus erat multa & praeclara minantis,

Si

mum Alexandria, in Ægypto reperta: at *membrana* ex animantium pellibus concinnata est primum Pergami, unde & *Pergamena* dicta est, cum chartam supprimente Ptolomæo Rege Ægypti, Eumenes in Asia ad ipsius æmulationem & ipse bibliothecam instituerat. sic enim Plinius lib XIII. cap. XI. Exprobrabat igitur Horatio Damasippus, quod tam raro membranam posceret, in quam tandem ea, quæ tamdiu texens atque retexens in palimpsesto descripserat, publicandi caussa referrentur. *Torr. Membranam poscas.*] Chartam in qua scribas. *Scriptorum quaeque retexens.*] Commutans omnia, quæ in tabulis aliquando scripseras.

3. *Vini somnique benignus.*] Vini largus, id est, nimium bibens & dormiens.

4. *Dignum sermone.*] Dignum fama, dignum laude. neque enim aliud est *fama*, quam populi sermo. *Torrent. Dignum sermone canas.*] Nil dictu dignum Satyris mandetur.

5. *Saturnalibus huc fugisti.*] Post dies Saturno sacros (in quibus magna erat potandi copia) huc, id est, ad villam fugisti ut scriberes. *Huc fugisti.*] Rus scilicet, è populi turba ad quietem, quo melius meditari in otio posses. *Torrent. Sobrius ergo.*] Sobrius autem ei opponitur, quod suprà dixit: *vini somnique benignus.* perinde ac si dicat, si vini somnique copia largior obstitit tibi scripturienti, nunc sobrius, ἄοινος καὶ ἄϋπνός τε, dic aliquid dignum promissis. *Cruquius.*

7. *Calami.*] Culpantur calami ad scribendum minus apti. *Immeritusque laborat.*] Immerito abs te vexatur paries ædificatus, diis & Poëtis male propitiis.

8. *Iratis natus paries Dîs.*] Hoc non uti à Damasippo dictum accipio, sed à Poëta ipso, parietem, ut iracundi solent, execrante; cum ipsius esset culpa, nihil noctu meditantis, quod ceratis in pariete tabulis inarare posset. Et hoc quidem, si communem loci hujus interpretationem sequamur: nam mihi equidem non displicet eorum opinio, qui infelicem vocari volunt parietem, quod, si non succederet meditatio, pugnis subinde cæderetur. juxta illud Persii:

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Natum autem pro *factum* dixerat: denique *agrum* non absimili figura *bene natum* dixit Varro, qui fertilis sit à natura ac bonus. *Torrent. Paries Diis.*] In pariete cerato solebant Poëtæ, siquid noctu in mentem veniret, inscribere. *Diis atque Poëtis.*] Velim dispiciat lector domus, num foret ex sententia auctoris, *Diis atque Poëtis* interpretari, per ἓν διὰ δυοῖν, pro divinis Poëtis, proinde ac si ironicôs hæc dicantur à Damasippo. *Cruquius.*

9. *Multa & praeclara minantis.*] Sic Epist. ad Celsum:

— Dic multa & pulcra minantem.

Hoc est, de se jactantem ac promittentem, atque omnia magna loquentem. quamquam fere, ut ex Servio notat Lambinus, *minamur* mala, *promittimus* bona. *Torrent. Minantis.*] Multa promittentis.

Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relicta?
Contemnere miser. vitanda est improba Siren
Desidia: aut quidquid vita meliore parasti,
Ponendum æquo animo. Dî te, Damasippe, Deæque
Verum ob consilium donent tonsore. sed unde
Tam bene me nosti? Postquam omnis res mea Janum

Ad

10. *Vacuum.*] Te otiosum. *Tepido cepisset villula tecto.*] Horatius domo tepida delectabatur; nam frigoris erat impatiens.

11. *Stipare Platona.*] Cum Platoni hoc veluti satellitium adjungit, ipsum aliorum omnium veluti principem constituit: ab eo rem, ab aliis verba potissimum scripturum aliquid cum laude petere debere demonstrans, ut alibi;

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

Turneb. lib. 9 cap. 6. *Torrent. Stipare Platona.*] Quasi stipatores tecum educere in villulam rusticam.

13. *Invidiam placare.*] Virtutis omnis, quam incolumem odimus, comes invidia: non ideo tamen deserenda virtus, cui qui insistit magis, is invidiam aliquando superare possit: sed qui cedit, derisui ac contemtui habetur; quod omni invidia deterius est. Vide lib. II. Od. ult.

——— *Invidiaque major.*

Turneb. lib. 9. cap. 28. *Torrent. Invidiam placare paras.*] Invidiam virtutis tuæ comitem. *Virtute relicta.*] Ita ut mavis otiari, & nihil scribere.

14. *Vitanda est improba Siren.*] Hortatur Horatium ab honesto, ut otio & cessatione valere jussa, se componat ad bene agendi scribendique studium, si nolit ad desidiam, tanquam ad Sirenejos scopulos, omnium facere jacturam, virtutis, vitæ honestæ, nominis, &c. *Cruq.*

15. *Desidia: aut quidquid.*] Desidia Sireni similis, animos hominum corrumpit. *Vita meliore parasti.*] Virtutem exercendo.

16. *Ponendum æquo animo.*] Deponendum est, & abjiciendum patienter. *Dii te, Damasippe, Deæque.*] Horatius satis ridicule gratias agit Damasippo.

17. *Verum ob consilium donent.*] Ob rectum consilium. *Donent tonsore.*] Præclara scilicet Stoïci merces. ecquid enim aliud ei optari possit, qui res humanas omnes præ virtute contemnat, ac cœlo & terra frui, solas esse divitias credat? Tanto autem festivius Horatius, quod in Damasippum inciderat barba tantum ac supercilio Philosophum, atque, ut Favorinum dicere solitum ajunt, ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν, *factis procul, verbis tenus:* cui si Philosophiæ insignia demas, hoc est, barbam & supercilium radas, ab impostore liber evadas. *Tor.* Allusisse videtur ad proverb. *Barba tenus sapientes*, in eos, qui universæ vitæ sanctimoniam non in animo, neque in moribus, sed in cultu constituunt. *Erasmus. Tonsor.*] Qui longam & Philosophicam tuam barbam radat.

18. *Postquam omnis.*] Respondet Damasippus. *Janum Ad medium.*] In Epist. I. ad Mæcenatem duos fuisse Janos indicat,

——— *Hæc Janus summus ab imo*
Perdocet. ———

An

Ad medium fracta est, aliena negotia curo,
Excussus propriis. olim nam quærere amabam,
Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære:
Quid sculptum infabrè, quid fusum duriùs esset.
Callidus huic signo ponebam millia centum:

Hor-

An ergò etiam tertius, medius nempe inter utrumque? Id equidem nonnulli existimant. Sed potior P. Victoris de regionibus Urbis opinio est. ait enim, *Jani duo, celebris mercatorum locus.* Erant autem in regione fori Romani: & omnis ille inter duos Janos locus, *Janus medius* appellabatur. Vide interim Petri Nannii Σύμμικτα lib. 4. & Turneb. lib 6. cap. 10. & lib. 26. cap. 26. Brodæi Miscell. lib. 2. cap. 19. *Torr. Janum.*] Janum Deum bifrontem in foro positum, ubi mercatores & fœneratores conveniebant.

19. *Fracta est, aliena.*] Quasi ad scopulos illisa est, id est, diminuta & consumpta. *Aliena negotia.*] Hoc proprie est curiosum esse, & ut Græci loquuntur πολυπραγμονεῖν: cui contrarium τὰ αὑτοῦ πράττειν. contingit autem præcipue iis, quibus domi in re sua nihil negotii est. sic enim Plautus Sticho;

Alienas res qui curant studio maximo,
Quibus ipsis nulla est res quam procurent sua.

Nec minus venuste Terentius Heautont.

—— Tantumne est ab re tua otii tibi,
Aliena ut cures, ea quæ nihil ad te attinent? Torrent.

20. *Excussus propriis.*] Ejectus à propriis negotiis. *Olim nam.*] Narrat Damasippus se studiosum fuisse vasorum antiquorum, prius quam sit factus Stoïcus. *Quærere amabam.*] Tres optimi codd. *habebam*: ut *avebam* fortassis legendum sit. *faver* etiam pro *vafer* in antiquissimis membranis scribitur. *Torrent. Quærere amabam.*] Cognoscere amabam.

21. *Quo vafer.*] In quo vase æreo. *Sisyphus.*] *Sisyphus* ille Æolides, vel Homero teste, mortalium omnium astutissimus, Ephyræ olim, quæ postea Corinthus dicta, imperavit. Itaque locum hunc sic interpretantur aliqui, ut *æris Corinthii* studiosum se fuisse Damasippus dicat. Et vetus quidem interpres æris temperaturam invenisse Sisyphum testatur: accedit quod 11. Georg. *Ephyreia æra* antiquissimo urbis illius nomine dixit Virgilius: sed tamen inter auctores constat, Cyprum æris inventione ac gloria excelluisse; atque *æris Corinthii* famam non nisi deleta à Romanis Corintho celebrari cœpisse: tantum abest ut ad Sisyphum mixturæ æris ejus scientia referatur. Quod ergo *Sisyphi*, ut ita dicam, *æris* hic fit mentio, ad ultimam antiquitatem potius retulerim: inde enim pretii magnitudo: & hinc risum captat Horatius. *Torrent. Sisyphus ære.*] Sisyphus Æoli filius Corinthi rex.

22. *Quid sculptum.*] Nescio cur *scalptum* Lambino displicuerit. Similis locus lib. 11. Od. 11.

—— Memorem sepulchro
Scalpe querelam. Ibi vide. *Torrentius. Infabre.*] Minus artificiose. *Quid fusum duriùs.*] Quid minus eleganter esset conflatum. *Fusum durius.*] Mollia enim magis laudantur, ut quæ magis Iconica ac nativa sint. hinc Virgilius:

—— Spirantia molliùs æra. Torrent.

23. *Callidus huic, &c.*] Hoc est, arte & usu edoctus imponebam signatis operibus justum pretium. hic fortassis est Damasippus, cujus Cic. meminit lib. Epist. 7. ad M. Fabium Gallum. *Cruquius. Callidus huic.*] In eo callidus

 eram,

Hortos egregiasque domos mercarier unus
Cum lucro noram: unde frequentia Mercuriale
Imposuêre mihi cognomen compita. Novi,
Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mire novus: ut solet, in cor
Trajecto lateris miseri capitisque dolore:
Ut lethargicus hic, quum fit pugil, & medicum urget.

Dum

eram, quod sciebam signatis operibus justum pretium imponere. *Huic signo.*] Sic paulo post, *ut lethargicus hic*; non δεικτικῶς, sed *huic signo* pro cuicumque signo dixisse videtur. *Ponebam millia centum.*] *Ponere pretium*, pro æstimare, quod in accepti & expensi rabulis talia ponerentur: & sic lib. III. Od. VIII.

—— *Pretium dicere muneri.*

Pulcre autem Cicero in Verr. Orat. quæ de Signis inscribitur: *Qui modus est in his rebus cupiditatis, idem est æstimationis. difficile est enim facere pretio, nisi libidini feceris.* Torrent. *Millia centum.*] Sestertiûm nummûm 100000.

25. *Unde frequentia Mercuriale.*] Id quod Græci Ε῎ρμαιον, Latini *Mercuriale* vocant. *Mercuriale*, est lucrum insperatum. Damasippus ergo, qui jactabat, solum se nihil sine lucro emere solere, Ε῎ρμαιον dici cœpit à vulgo; festivissimo nominum è re impositore. *Heinsius. Mercuriale.*] Ita & nostri codices: demto uno atque altero, qui *Mercurialis* legunt. Nec multum sane interest. Nam aut *Mercurialis* cognominatus fuit, aut aliud aliquod huic simile cognomen ei impositum, quo Mercurium habere propitium significaretur, ob lucri affluentiam. Lucro enim atque adeo mercaturæ, unde ingens lucrum, Mercurius præest: quare & marsupium gestat, teste Suida; id quod lib. I. Od. X. ostendimus. *Torrent. Mercuriale.*] Mercurius præest mercaturis.

26. *Compita.*] Omnes populariter, qui in compitis auctionabantur, me appellabant Mercurialem. *Novi.*] Novi, inquit Horatius.

27. *Et morbi miror.*] Leve est quod dico, monendum tamen in omnibus M.S. legi *Et miror morbi*. Facete autem Damasippus, mutasse se morbi genus, ut clavo clavus pellitur, non à morbo liberum esse, respondet., quinimo non obscure indicat per exempla, gravius se quam antea laborare, tunc suæ nunc alienæ rei nimium curiosum. *Torrent. Et morbi.*] Illius negotii. *Morbi te purgatum.*] Est autem hellenismus, θαυμάζω σὲ καθαρθέντα τοῦ νόσου ταύτης. *Cruquius. Atqui.*] Respondet Damasippus.

28. *Emovit veterem novus.*] Novus morbus veterem depulit. *In cor.*] In os ventriculi, καρδιαλγίαν Galenus appellat.

29. *Trajecto lateris miseri.*] Legitur & *misero*, pro vehementi: sed & *lateris miseri* legi potest, pro valde afflicti, est enim ἡ πλευρῖτις. *Fabritius. Lateris.*] Pluritidis.

30. *Ut lethargicus hic quum fit pugil.*] Λήθαργος sive ληθάργιος à profunda quadam oblivione, quam λήθην Græci vocant, ex frigida & humida cerebri intemperie procedens, à Latinis fere *veternus* appellatur: morbus iners atque ignavus, & ferreo quodam, ut ita dicam, somno miseros opprimens: Virgil. I. Georg.

Nec torpere gravi passus sua regna veterno.

Fit autem aliquando medicorum imperitia,

Dum ne quid simile huic, esto, ut libet. O bone, ne te
Frustrere, insanis & tu, stultique propè omnes,
Si quid Stertinius veri crepat: unde ego mira
Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus jussit sapientem pascere barbam,
Atque à Fabricio non tristem ponte reverti.
Nam malè re gesta quum vellem mittere operto

Me

ritia, ut contraria contrariis mederi sese rati, nisi cautionem adhibeant, diversum penitus morbum efficiant; utputa si pituita in bilem, in febrem (quæ *Φρενῖτις* Græce dicitur) veternus convertatur. Hoc igitur notat hic Horatius, cum lethargicum fieri pugilem & urgere medicum dicit. hoc enim phreneticis plerumque accidit, inflammata cerebri membrana, ut coërceri nequeant, quin immaniter ipsos præcipue medicos aggrediantur, &, ut pugiles solent, pugnis onerent. *Torrent. Ut dum fit pugil, & medicum urget.*] Dum medicum pugnis officii sui monet, ἐν Διὰ δυοῖν. Lepide ergo talem pugilem deprecatur sequentibus:

Dum ne quid simile huic, esto, ut lubet.

Putat enim sua interesse, ut quam longissimè ab hac munificentia absit. *Heins. Lethargicus hic.*] Ut veternosus. *Pugil.*] Quum fit phreneticus. *Urget.*] Et medicum verberat.

31. *Dum ne quid.*] Verba sunt festivissimi Poëtæ, male metuentis, ne Damasippus & ipse sic pugil evaderet. At ille retorquens dictum, ait ipsum illum, à quo suggillatus fuerat, insanire. Turneb. lib. 7. cap. 10. *Torrent. Dum ne quid simile huic.*] Dummodo ne quid facias huic phrenetico simile (inquit Horat.) esto insanus si voles. *O bone.*] Loquitur Damasippus.

32. *Frustrere.*] Ne decipias te. *Stultique prope omnes.*] Dictio *prope* nihil hic sententiæ detrahit. simpliciter enim pronuntiant Stoïci *stultos omnes insanire*. Simile illud Sat. III. prioris libri;

Queis paria esse fere placuit peccata.

nam Stoïci simpliciter affirmabant peccata esse æqualia. *Torr. Stultique prope.*] Secundum Stoïcorum dogma.

33. *Si quid Stertinius veri*] Si quid veri loquitur Stertinius Philosophus Stoïcus. *Unde.*] A quo.

34. *Tempore.*] Ex eo tempore.

35. *Sapientem pascere barbam.*] Philosophicam barbam nutrire ad umbilicum usque, aut ad pubem demissam.

36. *Fabricio.*] Duo antiqui operis pontes, *Cestius* & *Fabricius*, nostra adhuc ætate permanent, & insulam Tiberinam ripæ jungunt: quin etiam in Fabricio legitur hæc inscriptio, L. FABRICIVS C. F. FACIVNDVM COERAVIT. Q. LEPIDVS M. F. M. LOLLIVS M. F. COS. PROBAVERVNT. *Torrent. Ponte reverti.*] Unde Damasippus se præcipitare voluit, damni dolore commotus.

37. *Male re gesta.*] Re familiari mea consumpta. *Operto Me capite.*] Multis de caussis *caput velabant* antiqui; ob luctum, in funere; ob pudorem, in nuptiis, à nubendo dictis; ob religionem, in re divina facienda, sacrisque precationibus; item cum quis se diis manibus devovisset, uti olim Decii: sed & in suppliciis publicis plectendi obnubebantur, vel honestatis caussa, vel commiserationis, ne interfectores suos aspicere cogerentur. Non temere igitur & Damasippus caput operuit. *Torrentius. Operto capite.*] Pudoris caussa.

 38. *Dex-*

Me capite in flumen: dexter stetit, &, Cave faxis
Te quidquam indignum. Pudor, inquit, te malus urget,
Insanos qui inter vereare insanus haberi.
Primùm nam inquiram, quid sit furere. hoc si erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala stultitia, & quæcunque inscitia veri
Cæcum agit: insanum Chrysippi porticus, & grex
Autumat. hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare
Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Insano posuêre. Velut silvis, ubi passim
Palanteis error certo de tramite pellit;

Ille

38. *Dexter stetit.*] Tamquam Deus ex improviso auxilio fuit. Virg. VIII.
Et nos & tua dexter adi pede sacra secundo.
Contrarium *lævus.* —— *Si quem*
Numina læva sinunt. —— Torrent.
Dexter stetit.] Astitit mihi Stertinius fortunatus.

39. *Pudor urget.*] Malim *angit*, ut in VII. exemplaribus scriptum repperi. *Torrent. Malus urget.*] Vitiosus pudor.

42. *Nil verbi addam.*] Nihil præterea loquar. *Fortiter.*] Forti animo.

43. *Quem mala.*] Definitio insaniæ. *Quemcunque.*] Sic nostri quoque meliores codices, ante *quæcumque* legebatur, & egregie more Stoïcorum, qui summi Dialectici erant, à definitione initium facit. paulo tamen obscurius rem tractat, *furoris* & *insaniæ* vocabula non distinguens. Furor enim plerumque ex atra bile existit & in sapientem cadere posset: at vero *insania*, quæ juncta stultitiæ est, animi scil. vitium, sive ægritudo, sapientiæ contraria est. *Torrent.*

44. *Porticus.*] Schola Stoïci.

45. *Autumat.*] Insanum putat. *Hæc magnos formula reges.*] *Formula* propriè juris vocabulum est. *Formulas* enim vocabant JCti propositiones quasdam certis ac solennibus verbis conceptas, ne quis in instituenda actione vel petitione aliqua aberraret, quas sequi omnes tenebantur. Suam ergo hic etiam Stoïcus, instar Prætoris, formulam proponit, ex qua vel reges ipsi agnoscant se insanire. *Torrentius. Formula.*] Hæc definitio.

46. *Nunc accipe.*] Hæc antiqui commentatores Stertinio tribuunt: sed parum refert, utrumne à Stertinio ad Damasippum, an à Damasippo sub persona Stertinii ad Horatium proferantur. Illud certe quod sequitur,
—— *Qui tibi nomen*
Insano posuere. ——
non ita in Damasippum quadrat, cui à Mercurio cognomen adhærebat: quamquam *insani* nomen non de perpetuo aliquo cognomine hîc dictum accipio, quale *Mercurialis*, sed appellatione quadam forte ex jurgio orta, ut hoc ipso Sermone;
Dixerit insanum qui me, totidem audiet.
Torrent.

47. *Desipiant omnes.*] Quare stulti sint.

48. *Posuere.*] Imposuere. *Velut sylvis.*] Quemadmodum in sylvis.

49. *Palantes.*] Vagantes. *Certo de tramite pellit.*] A via recta abducit.

50. *Unus*

Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utrique
Error, sed variis illudit partibus: hoc te
Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum
Stultitiæ nihilum metuenda timentis: ut igneis,
Ut rupes, fluviosque in campo obstare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo sapientius, igneis
Per medios fluviosque ruentis. clamet amica
Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:
Heic fossa est ingens, heic rupes maxima: serva:
Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,

Quum

50. *Unus utrique.*] Tres libri vetustissimi *unus utrisque*, & in optimo additum *vel utrique.* Atque ita Philosophi ajunt, veritatem simplicem esse ac certam natura; errores varios, multiplices, atque infinitos. *Torrent.*

51. *Error.*] Unus est error utrique. *Sed variis illudit partibus.*] Sed error ille quasi ludibundus in variis versatur partibus, utputa dextra & sinistra.

53. *Caudam trahat.*] Hoc est, sibilis & risu dignus sit, ut ex Porphyrionis sententia interpretatur Lambinus: sumto à puerorum more proverbio, qui eorum, quos derisui esse volebant tergo, caudæ instar apponere solebant aliquid, quo veluti pecudes haberentur. Addit Turnebi interpretationem sibi minus placere. Turnebus enim lib. IX. cap. VI. *caudam trahere* exposuit, pro magnifice superbeque incedere, ut hi qui longo syrmate terram verrunt; tractum fortasse ab avibus, ut gallis ac pavonibus, qui sua insolescunt cauda, ac mirifice sibi placent. Nec silebo quod ignotus mihi Scholiastes quodam in codice adscripsit: *Caudam pariter dicuntur trahere & ebrii & insani proverbio trito.* Torrent. *Caudam trahat.*] Sicut stolidus & stultus, cujus tergo cauda animantis per derisionem appendatur. *Genus unum Stultitiæ.*] Hinc apparet, quod ante diximus, confundi ab Horatio *stultitiæ* & *furoris* vocabula. Nam furere, eo modo quo hic dicitur, ex corporis intemperie etiam sapiens potest: stultus esse nullo modo potest. *Torrent.*

54. *Nihilum.*] In quibus nihil est periculi.

55. *In campo.*] In planitie.

56. *Huic varium.*] Huic contrarium.

57. *Amica Mater, honesta soror.*] Scio Græcis familiare esse τὸ φίλη μήτηρ. sed quid si *amica mater* pro non noverca, *honesta soror* pro non meretrice, exponamus? Amicas enim suas amatores *sorores* appellabant, ut ante me etiam alii observarunt. *Torrent.*

59. *Serva.*] Sic & Græci dicerent, φυλάττου. Vocem tamen credo ab arena sumtam vitandi ictus caussa (ut suæ quisque factioni favebat) gladiatoribus acclamari à populo solitam. uti & *habere* dicebant eum, qui jam percussus esset. Donatus in illud Terentii:

— *Certe captus est, habet.* Torrent. *Serva.*] Serva te, tibi cave.

60. *Fusius ebrius olim, Quum Ilionam edormit.*] Recte *Fusius.* est enim Romanorum nomen, & sic è nostris quinque codd. alii *Fufius* aut *Sufius* legunt. Quod vero *Ilionam* vocat Poëta, cum verba illa, *Mater te appello*, Polydori

sint

Quum Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,
Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori similem cunctum insanire docebo.
Insanit veteres statuas Damasippus emendo.
Integer est mentis Damasippi creditor? Esto.
Accipe, quod numquam reddas mihi, si tibi dicam:
Tune insanus eris, si acceperis? an magis excors
Rejecta præda, quam præsens Mercurius fert?
Scribe decem à Nerio. non est satis. adde Cicutæ

sint à Polymnestore interfecti, matrem Hecubam in somnis interpellantis, non sororem suam Ilionam Polymnestori nuptam, ut ex Euripidis Hecuba manifesto constat; neque error, neque memoriæ lapsus est. nam Ilionam appellat etiam M. Tullius II. Acad. Verum is, qui Tragœdiam illam scripsit, sive Attius, sive Pacuvius, quamquam Euripidem imitari constituisset, aliud tamen nomen fabulæ imponere potuit. Nam in Ilionæ domo cædes illa contigit; & puer ab Ilione sorore sua nutritus, procul à parentibus, matrem ipsam, æque ut sororem, appellare potuit. Nam & maxima erat natarum Priami; & *mater*, non naturæ tantum, sed & venerationis nomen est. Attii sane & Pacuvii Ilionam citat Nonius, neutrius vero Hecubam. Quod si *matris* nomen in sorore alicui displiceat; is iniquus erit, nisi concedat Polydorum in Tragœdia, quæ Iliona nominata sit, matrem Hecubam alloqui potuisse. At vero duplex fuisse Hecubæ nomen, & quidem alterum cum filia commune; hanc ego conjecturam nemini invideo. Eleganter autem dixit *Ilionam edormire*, pro dormientem imitari. De *Catienis* autem quod dicam non occurrit aliud, quam *Catienum* fuisse nobilem aliquem tragœdiarum actorem, qui, ut Fusius Ilionam aut Hecubam, sic ipse Polydorum egerit; cujus loco si mille ducenti acclamassent æque vocales, non tamen Fusium umquam excitassent. Et ego chorum omnem, *Mater te appello*, clamasse tum crediderim. *Torrent.* *Fusius ebrius olim.*] F. Actor Tragicus Hecubam agens (quæ hic ab Horatio Iliona nominatur) cum somnum simulare deberet, serio dormivit vino obrutus.

61. *Catienis mille.*] Catienus histrio, qui Polydori partes agens, hæc verba magno clamore loquebatur: *Mater te appello.*

62. *Huic ego vulgum.*] Locus attentionis; ostendam, inquit, vulgum in emendo, vendendo, credendo, insanire errorem similem huic, hoc est, ita ad stuporem usque esse temerarium, & indormire lucro, ut nullis clamoribus, exhortationibus, consiliis, nulla denique rerum suarum jactura abduci possit à spe captandæ prædæ. *Cruquius.*

63. *Insanire docebo.*] Emendo, vendendo, credendo.

65. *Creditor.*] Qui Damasippi fidei credat?

67. *Excors.*] Insanus.

68. *Rejecta præda.*] Lucro repudiato quod æquus Mercurius affert.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Germana haud dubie lectio: quamquam conjunctim fere *Anerio* scribitur; eorum opinor culpa, qui veterem illam loquendi formulam ignorabant, *à me*, *à te*, *à Titio dare*, *accipere*, *solvere*, hoc est, mea, tua, Titii manu. Verum quia locus iste subdifficilis est, sic poterat explicari. Osten-

Nodosi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Quum rapies in jus, malis ridentem alienis,
Fiet aper, modò avis, modò saxum, &, quum volet, arbor.
Si malè rem gerere insani est; contrà, benè sani:
Putidius multò cerebrum est, mihi crede, Perillî
Dictantis, quod tu numquam rescribere possis.

Au-

Ostensurus vulgus omne insanire, à Damasippo incipit: positoque eum inter insanos, emendo veteres statuas haberi, rogat an venditor, qui de pretio illi fidem habuerit, sanior habendus sit: & non expectata responsione, extemplo insaniorem esse ostendit eum, qui credidit: cum malum secutus nomen rem suam jactaverit. turpior enim qui prodigit, quam qui accipit; excors potius si non accipiat. Deinde hoc ipsum apertius explicat, vix ullam reperiri inquiens adversus mala nomina cautionem, quin tamquam Protei elabantur. Difficultatem augent etiam nomina, quibus utitur Poëta, *Nerii*, *Cicutæ Perellii*, qui feneratores acerrimi, & in concipiendis litterarum verborumque obligationibus ac stipulationum formulis peritissimi: *Nerius* simplicior tamen altero, quem idcirco *nodosum* vocat, hoc est, tricosum, scrupulosum; in arctandis debitoribus durum ac subtilem: non, ut inepte quidam exponunt, podagricum. Vide Guil. Canteri Novar. lect. lib. 2. c. 16. *Torrent.* *Scribe decem à Nerio.*] O debitor scribe te mutuo accepisse à Nerio fœneratore decem millia libr. *Cicuta Nodosi tabulas centum.*] Scribo ut in editione Mureti,

——— *Cicutæ*
Nodosi tabulas: centum mille adde catenas.

Tabulæ enim sunt instrumenta ipsa, seu litteræ quibus continetur obligatio, quas unius debiti plures confici non necesse est. at *catenas* vocat juris vincula, quæ tametsi centum aut mille sint, ille tamen evadet: & ut inquit Juvenal.

Hos juris nodos, ac legum ænigmata solvet. Torrent.

Cicutæ.] Fœneratoris, qui debitores suos cautionibus, tanquam nodis obstringebat.

70. *Catenas.*] Formulas & juris laqueos.

71. *Proteus.*] Tergiversator, qui ne solvat debitum, varios dolos machinabitur, similis Proteo in varias figuras se transformanti.

72. *Cum rapies in jus.*] Ita legi debere censuerat Hadr. Turneb. Adversf. lib. XXIII. cap. 5. & Gul. Canterus Novarum lect. lib. II. cap. 16. Ego tamen quotquot vidi codices, receptam hactenus lectionem firmant, *Cum rapies in jura.* & cur obsecro suis sedibus emovenda?

73. *Fiet aper, modo avis.*] A brutis, rupibus & plantis, subindicat varios affectus debitoris in illudendo creditore. *Cruquius.*

74. *Bene rem gerere.*] *Bene* pro *viriliter* dixit: At longe aliud,

Res gerere & captas ostendere civibus urbes.

ibi enim *res* pro imperio, hic pro re familiari accipitur. *Torrent.* *Contra bene.*] Bene rem gerere.

75. *Putidius multo.*] Multo insanior est Perillus. *Perilli.*] Nostri codices *Perellii*, aut *Parellii* legunt. Sit ergo *Perellius Cicuta.* Torrent.

76. *Dictantis.*] Hoc dicens, Perellium, id quod ante monui, tabellionis officio functum significat, qui tabulas scili-

Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
Ambitione mala, aut argenti pallet amore;
Quisquis luxuria, tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet: huc propiùs me,
Quum doceo insanire omneis, vos ordine adite.
DANDA *est ellebori multò pars maxima avaris:*
Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem.
Heredes Staberî summam incidêre sepulcro:

Ni

scilicet contractuum vel ipse scriberet, vel alteri dictaret: nam toto hoc loco de obligatione agitur, quæ scriptura seu nominibus fiebat olim: postea tamen fieri desiit, si Justiniano credimus. Nam & scriptura opus erat plerumque captiosa, & multis ornatissimorum testium nominibus. unde factum ut tam *scriptura* quam *nominibus* fieri diceretur. Hinc porro evenit, ut *scribere* usurparetur pro *mutuo sumere*, atque ex eo scriptura se obligare: *rescribere* vero, pro mutuum reddere, & factam inde obligationem tollere. Cum ergo ait,

Dictantis quod tu numquam rescribere possis,

hoc ita interpretor, ut per scripturam Damasippo, aut cuicumque alii impostori det, quod qui accipit numquam redditurus sit. nam *rescribere possis* accipiendum simpliciter, pro *rescribas*. possit enim si velit: atque ita verbo *posse* frequenter utimur, ut non multo plus significet, quam verbum cui jungitur. Turneb. lib. 4. cap. 13. *Torrent. Dictantis quod.*] Mutuo dantis vel jubentis Argentarium in codice suo scribere nomina creditoris & debitoris. *Rescribere possis.*] Rependere atque per Argentarii scripturam reddere.

77. *Audire atque.*] Sunt verba Stertinii sub persona Damasippi. *Togam componere.*] Ne defluens attentionem impediat. *Componere* etiam *togam* solent oratores, cum se parant ad dicendum. Turnebus lib. IX. cap. VI. *Torrent. Jubeo componere.*] Sed ad audiendum parare.

79. *Tristive superstitione.*] Tristes efficit superstitio.

80. *Mentis morbo calet.*] Bene *calet*, neque enim minus vitiis animus, quam febri corpus æstuat: & corporis febres animi curis comparat. *Torrent. Calet.*] Æstuat.

82. *Ellebori multo.*] Elleborus melancholiam purgans, remedium est insaniæ.

83. *Anticyram omnem.*] Id est, quicquid usquam est hellebori. Sane ἀνλεxόgον Græci Comici helleborum dixerunt. *Heinsius. Anticyram ratio.*] Quicquid ellebori in Anticyra nascitur. *Ratio illis destinet.*] Si rectam, inquit, medendi rationem sequamur, ut magno morbo magna parentur remedia, vix tota Anticyra curandæ avaritiæ sufficiat. Duro nempe nodo durus quærendus est cuneus. Simile illud ad Pisones:

— Tribus Anticyris caput insanabile.

nec dissimile hoc Plauti Menæch.

Non potest hæc res ellebori jugere obtinerier. Torrent.

84. *Heredes Staberî.*] Huic Staberio propositum fuit, quod ait Juvenalis,

Ut locuples moriaris egenti vivere fato.

quod cum gloriæ sibi duceret, summam patrimonii sepulcro incidi voluit, quo testatum posteris esset, quam dives ipse obiisset. *Torrent. Staberî summam incidêre sepulchro.*] Hominis avarissimi, qui

jussit

Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum
Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî,
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego pravè,
Seu rectè, hoc volui, ne sis patruus mihi. Credo
Hoc Staberî prudentem animum vidisse. quid ergo
Sensit, quum summam patrimonî insculpere saxo
Heredes voluit? Quoad vixit, credidit ingens

Pau-

jussit hæredes, quantam quisque summam ex testamento accepissent in ejus sepulchro incidere.

85. *Gladiatorum dare centum Damnati populo paria.*] Hoc nempe in principum virorum ac divitum funeribus fieri solet, quò fuso gladiatorum sanguine, dii inferi defunctorum manibus propitii magis essent, ac celebrior fieret defuncti memoria. Ut autem Latini *Gladiatorum paria*, sic ζεύγη dicunt Græci. Nec temere *damnandi* verbo utitur doctissimus Poëta. fortissimum enim legandi in testamento genus, quod per damnationem dicebatur his fere testatoris verbis, HERES DAMNAS ESTO DARE, quo dandi necessitas imponebatur. Exempla apud JCtos passim obvia. *Torrent. Dare.*] Exhibere.

86. *Damnati.*] Damnati sunt ejus testamento. *Epulum arbitrio Arrî.*] Hoc quoque in funebribus pompis observatum, ut loco potationis, quæ circum tumulum fieri solebat, sublatæ, lege XII. tabularum, epulum præberetur: quod peculiari nomine *silicernium* appellabant, quasi *siliceenium*, quod super silicem poneretur, manente vocabulo; quamquam ingenti apparatu in ædibus & sæpe etiam publice dabatur. Servius in illud Virgilii,

Ille agmine longo
Tandem inter pateras & levia pocula serpens
Libavitque dapes.

Quod autem *Arrium* arbitrum fingit Poëta, non dubito quin referendum sit ad magnificentissimum illud Arrii convivium, de quo M. Tullius in Vatinium. Turneb. lib. 28. cap. 3. *Torrent. Arrî.*] Hominis sumptuosi.

87. *Frumenti.*] Maximam vim frumenti. *Africa.*] Frumenti feracissima. *Sive ego prave.*] Hæc Staberii verba esse volunt: ego Damasippi esse crediderim. Horatius enim audita tam ridicula Staberii historia, ut in comico sermone fit, aut vultu aut etiam verbis ostenderat forte sibi non probari: alter vero, At, inquit, sive prave, sive recte, hoc volui, quod mox scilicet declaraturus est; tu autem, tamquam patruus aut tutor sis, ne reprehende: credo equidem hoc Staberium prudenter vidisse ac considerasse. Quid ergo sensit? Hæc ut puto germana hujus loci sententia est. Unde manifesto convincitur, perperam contra omnium exemplarium fidem legi à Lambino *jussisse*, pro *vidisse*: cum seipsum interpretetur Horatius. Idem enim *sentire* hîc, quod videre. *Torrent. Sive ego prave.*] Staberium sic loquentem inducit. Hæc est ultima mea voluntas, sive sit prava, sive recta.

88. *Ne sis patruus.*] Nota est patruorum in nepotes severitas. unde metaphoricos *patruus* pro censore morum & objurgatore sumitur. hinc ait Persius: *Cum sapimus patruos.* Cruquius. *Ne sis patruus.*] Noli me objurgare, ut solent patrui suos nepotes. *Credo.*] Respondet Damasippus, sive quis alius.

89. *Prudentem.*] Ironice.

91. *Quoad vixit.*] Quamdiu vixit.

92. *Acrius*]

Pauperiem vitium, & cavit nihil acriùs; ut si
Fortè minùs locuples uno quadrante periret,
Ipse videretur sibi nequior. OMNIS *enim res,*
Virtus, fama, decus, divina humanaque pulcris
Divitiis parent: quas qui construxerit, ille
Clarus erit, fortis, justus; sapiensne, etiam & rex,
Et quidquid volet. hoc, veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
Græcus Aristippus? qui servos projicere aurum
In media jussit Libya; quia tardiùs irent
Propter onus segnes. uter est insanior horum?
Nil agit exemplum, litem quod lite resolvit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,

Nec

92. *Acriùs*] Nihil cavit vehementius quam paupertatem.

93. *Minus locuples.*] Si uno quadrante pauperior esset mortuus.

94. *Nequior.*] Luxuriosior. *Omnis.*] Hæc dicuntur ex persona Staberii.

97. *Clarus erit.*] Ex avari judicio. *Sapiensne, etiam & rex.*] Particula *ne* reperitur in omnibus M. S. sed meliores interrogationis notam apponunt:

—— Sapiensne? etiam & rex,
Et quicquid volet.

Ita ut à Flacco interrumpatur continua Damasippi oratio: ille vero id quoque admittat; non tamen ex sua, qui Stoïcus esset, sed Staberii sententia. Alii τὸ *ne* παρέλκον esse malunt, vel pro *utique* accipiunt. sed hoc male. *Torrentius.*

98. *Hoc veluti virtute paratum.*] Has divitias accumulatas.

99. *Magnæ laudi.*] Ad nominis sui immortalitatem.

100. *Græcus Aristippus.*] Vide P. Victorium lib. VIII. cap. XVIII. *Torrent. Græcus Aristippus.*] Aristippus Socratis auditor, non Græcus natione, sed ideo Græcus dicitur, quia Græcis literis philosophatus est.

102. *Uter est.*] Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum.*] Virtus, ut in Epistolis videbimus, est medium vitiorum. qui ergo de altero vitiorum accusatus, utpote de avaritia Staberius, contrario laborantis forte Aristippi exemplo se defendit, atque excusat; is profecto, litem lite resolvens, nihil agit, neque proficit hilum: non magis quam videri possit solvisse quæstionem sibi propositam, is qui solutionis loco aliam non minus difficilem roget. Hoc est nimirum quod ajunt:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

ignari nempe philosophiæ. *Torrent. Litem quod.*] Quod ex lite dissoluta novam litem ex se gignit.

104. *Si quis emat*] Ausonii perlepidum Epigramma:

Emtis quod libris tibi bibliotheca referta est,
Doctum & Grammaticum te Philomuse putas?
Hoc genere & chordas, & plectra, & barbita conde;
Mercator hodie, cras citharœdus eris.

Torrent.

106. *Si*

Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli:
Si scalpra & formas non sutor: nautica vela
Aversus mercaturis: delirus & amens
Undique dicatur meritò. quid discrepat istis,
Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
Compositis, metuensque velut contingere sacrum?
Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuste: neque illinc
Audeat esuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus vescatur amaris:
Si positis intus Chii veterisque Falerni
Mille cadis, nihil est, tercentum millibus, acre
Potet acetum: age, si & stramentis incubet unde-
octoginta annos natus, cui stragula vestis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arca:
Nimi-

106. *Si scalpra.*] Scalpra sunt, quas Græci σμίλας vocant, ferramenta sutoria, primore parte curva, & à flexu procurrentia acie recta, quibus corium secant, &c. Turn. l.7.c.10. & l.3.c.22. *Scalpra.*] Sutoria instrumenta, quibus corium raditur. *Formas.*] Pedes ligneos, quibus utuntur sutores ad calceos componendos. Angl. *Lastes.* *Non sutor.*] Si ille qui sutor non est, emat scalpra.

107. *Aversus mercaturis.*] Alienus à mercatura.

108. *Quid discrepat istis.*] *Qui discr.* legitur in omnibus ferme exemplaribus. *Torrent.* *Istis.*] Ab istis.

110. *Compositis.*] Bonis quæsitis. *Sacrum.*] Vide Sat. 1. lib. 1.

112. *Porrectus.*] Jacens. *Illinc.*] Illius cumuli.

113. *Esuriens dominus.*] Quamvis sit dominus, & esuriat.

114. *Foliis parcus vescatur amaris.*] Olera dicit agrestia, quæ amariora sunt urbanis, ut silvestria omnia hortensibus. Turneb. lib. 7. cap. 10. *Torrent.* *Amaris.*] Foliis agrestibus.

116. *Nihil est.*] Parum est quod dico, mille vini cados domi repositos habere.

117. *Stramentis.*] Vilibus stratis, quæ dormientibus substernuntur. *Undeoctoginta natus annos.*] Natus annos uno minus octoginta, id est, septuaginta novem.

118. *Stragula vestis.*] Plus hoc est, quam si simpliciter *vestem* dixisset. *stragula* enim *veste* à sternendo dicta (Græci στρώματα vocant) non amicimur, sed magis ad delicias utimur. *Torrent.*

119. *Blattarum epulæ.*] Adscribam antiquissimi codicis glossarium: *Blatta vermiculus vestem rodens, à colore nuncupata: siquidem comprehensa manum tinguit. unde & blattium colorem dicunt. Hoc autem animal lucem videre non patitur, contrarium muscæ: nam musca lucipeta, blatta lucifuga est, per noctem ambulans, & est volatile.* Nec multo aliter de hoc animalculo Plinius lib. XXXIX. cap. VI. Sunt qui à verbo βλάπτειν dici velint. *Torrent.* *Blattarum.*] Epulæ vermium, qui vestes corrodunt velut tineæ.

Ll 122. *Ut*

Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius, aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
Dîs inimice senex custodis, ne tibi desit?
Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
Ungere si caules oleo meliore, caputque
Cœperis impexa fœdum porrigine? quare,
Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
Undique? tun' sanus, populum si cadere saxis
Incipias, servosve tuos, quos ære pararis?
Insanum te omnes pueri clamentque puellæ,
Quum laqueo uxorem interimis matremque veneno,

In-

122. *Ut ebibat.*] Ut consumat.

123. *Diis inimice.*] Diis invise. *Custodis, ne tibi desit?*] Duplex interrogatio, quæ hic Lambino visa est necessaria, mihi tenebras offundit. Hæccine, inquit, dis inimice senex, quæ gravissima exprobratio est, sub prætextu ne tibi desit, tam anxie custodis, ut ea tandem heres tuus, sive is filius, sive libertus etiam, te mortuo absumat? *Torrent.* *Ne tibi desit.*] Custodisne tua, ne tibi quippiam desit?

124. *Summæ curtabit quisque.*] Quantulum de summa pecuniaria amputabit unusquisque dies?

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulo mundiore utaris. *Caputque.*] Nullum sine oleo unguentum. Bene igitur oleo & caules & caput ungi dixit: sed caules simplici, caput odorato, quod unguentum appellamus. *Torrent.*

126. *Porrigine.*] Græci πιτυρίασιν vocant, quemadmodum & Latini etiam *furfures*; à quorum similitudine dictæ quædam quasi squamulæ, quæ capiti inter capillos inhærent. de quo malo Celsus, Galenus, & alii. *Torrent.* *Porrigine.*] Porrigo est morbus capitis, ubi inter pilos surgunt quædam squamulæ.

127. *Si quidvis satis est.*] Si exiguum tibi sufficit, quamobrem pejeras? &c. *Perjuras.*] In omnibus ferme vetustis exemplaribus *pejuras* legitur. Solent autem parcitatem ac sordes exprobrantibus respondere avari, naturam paucis contentam esse, quidvis sufficere ad necessitatem. Hæc acerbissime retorquet Poëta: quare ergo per tot scelera ditescis, ac rapis, quo non egeas? *Torrent.* *Aufers.*] Quare aufers per vim?

129. *Pararis.*] Quos emisti pecuniis.

131. *Quum laqueo uxorem.*] Persistit adhuc in avari reprehensione: qui si vel dotis caussa uxorem laqueo, vel patrimonii, matrem veneno clam interimat, sanus tamen sibi videatur. Et scio quidem, inquit, te neque Argis urbe parricidiis insani id facere; neque ita ut Orestes ferro, qui cæsæ matris actus furiis, tamquam insigne dementiæ exemplum, in scena proponitur: sed & Orestes etiam ante parricidium illud insanivit; & tu illo dementior es, qui admissa ejus, etiam tum cum furiosus haberetur, exsuperes: nam & Pyladem amicum non læsit, nec sororem invasit; intra verborum contumelias furor ille constitit; at tu nec conjugi, nec parenti parcis, ut divitias accumules, qui-

bus

Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.
An tu reris eum occisa insanisse parente?
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo est habitus malè tuta mentis Orestes,
Nil sanè fecit, quod tu reprendere possis:
Non Pyladen ferro violare aususve sororem
Electram: tantùm maledicit utrique, vocando
Hanc Furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.
Pauper Opimius argenti positi intus & auri,
Qui Vejentanum festis potare diebus
Campana solitus trulla, vappamque profestis,

Quon-

bus eum tu abstinueris, alii abutantur. *Torrent.*

132. *Incolumi capite es?*] Sanusne es & sensibus integris? *Argis.*] Apud Argos.

134. *Occisa insanisse parente.*] An putas eum non insanum fuisse antequam facinus admitteret?

135. *Actum Furiis.*] Impulsum furiis.

137. *Ex quo est habitus.*] Postquam habitus est furiosus.

139. *Pyladen ferro.*] Pyladen socium suum.

141. *Aliud.*] Alio nomine. *Splendida bilis.*] Horatii imitatione haud dubie dixit Persius Sat. III.

—— *Turgescit vitrea bilis.*

Vitrum enim appellabant veteres, ut & Græci ὑαλόεν, splendidum ac pellucidum, ut lib. I. Od. XVII. docuimus, & alioqui non eam hic bilem intelligo, quæ atra dicitur medicis; sed flavam potius seu rubescentem, quæ ad cor redundans, iram concitat: quod quomodo fiat, Od. XIII. lib. I. ostendimus. *Atra* vero *bilis*, ut frigidior sicciorque subsidit magis, & in splene recipitur, tristioresque ac minus acriter furentes reddit. Utraque sane bilis cetero sanguine splendidior est, superat tamen flava. *Torrent.* *Splendida bilis.*] Quod furor proveniens ex atra bile jusserat. Bilis est splendida & mordax instar aceti.

142. *Pauper Opimius.*] Recte. notum enim *Opimiæ* gentis Romanæ nomen, vel eam ob caussam, quod & *vina Opimiana* & *marmor Opimianum* inde appellata sint. Duo tamen probæ notæ codices, *Opinius* legunt. *Torrent.* *Pauper Opimius argenti.*] Opimius avarus, pauper argenti domi reconditi.

143. *Vejentanum.*] Vile hoc vinum contemtumque fuisse ostendit etiam Persius:

—— *Vejentanumque rubellum*
Exhalat vapida læsum pice sessilis obba;

in Etruria natum, ubi olim *Veii* seu *Vejentum* oppidum celeberrimum: quo deleto, locus ipse *Vejentanum* dici cœpit; ut *Albanum*, ubi ante *Alba*. Torrent. *Vejentanum festis.*] Vinum rubellum pessimum & saporis ingrati. Vejentana, civitas est Campaniæ.

144. *Campana trulla.*] Vase potario fictili. *Vappamque.*] Vinum insipidum.

 145. *Le-*

Quondam lethargo grandi est oppressus: ut heres
Jam circum loculos & claveis lætus ovansque
Curreret. hunc medicus multùm celer atque fidelis
Excitat hoc pacto. mensam poni jubet, atque
Effundi saccos nummorum: accedere plureis
Ad numerandum. hominem sic erigit. addit & illud:
Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet heres.
Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedat stomacho fultura ruenti.
Tu cessas? agedum sume hoc ptisanarium oryzæ.
Quanti emtæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus. Eheu,
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis?
Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid avarus?
Stultus & insanus. Quid? si quis non sit avarus,
Continuò sanus? Minimè. Cur Stoïce? Dicam.

Non

145. *Lethargo.*] Veterno.

146. *Claves lætus.*] Quibus cuncta recluderet.

147. *Hunc medicus.*] Hunc Opimium lethargicum.

152. *Men' vivo?*] Verba sunt Opimii. Mene vivo hæc auferet hæres? *Hoc age.*] Verba quibus in sacris præcones attentos esse jubebant eos, qui intererant. *Torrent.* *Hoc age.*] Huic rei da operam, ut convalescas. *Quid vis?*] Quid vis faciam, inquit, Opimius. est dialogismus.

153. *Deficient.*] Loquitur medicus. *Venæ.*] Arteriæ vires.

154. *Fultura.*] Robur.

155. *Ptisanarium.*] Primam corripit. Græce tamen πτισσάνη scribi debere etymologia ostendit, ἀπὸ τοῦ πτίσσειν quod pinsere & decorticare significat; tondendo enim deglubitur hordeum: cujus cremor sive succus ægrotantibus desorbendus traditur, maximè in medicina usus: quare peculiari nomine ejus sorbitionem, præ ceteris omnibus, Hippocrates laudat atque commendat, Nam parari quidem *ptisana* etiam ex tritico, & alica, & zea, & oryza potest: sed laudatissima ex hordeo est. ideoque quamvis appellatio generalis est, de hordeo tamen peculiariter intelligitur. Pro *quid cessas* autem, *tu cessas* legitur in omnibus nostris codd. id Muretus mutavit. *Torrent.* *Ptisanarium orizæ.*] Ptisanam ex oryza confectam.

156. *Quanti emtæ?*] Quærit Opimius quanti empta sit oryza? in genitivo casu. *Octo assibus.*] Vix dubitari potest quin ita scripserit Poëta: & tamen, quod merito quis miretur, *octussibus* habent M. S. nostri omnes: eadem fortassis ratione, qua assibus aut denariis æstimari rem aliquam dicimus, cujus pretium vel assis unius vel denarii sit. *Torrent.*

157. *Morbo.*] Lethargo.

158. *Quisnam igitur.*] Horat. Damasippum & Stertinium Stoïcum inducit loquentes.

161. *Non*

Non est cardiacus, Craterum dixisse putato,
Hic æger. Recte est igitur, surgetque? Negabit:
Quòd latus aut renes morbo tententur acuto.
Non est perjurus, neque sordidus: immolet æquis

Hic

161. *Non est cardiacus.*] Hic æger non laborat Cardialgia. *Cardiacus.*] Καρδίαν appellant Græci non cor tantum, sed & os ventriculi: propter affinitatem quamdam & mutuum utriusque consensum. Hinc porro καρδιαλγία dolor ille ac morsus oris ventriculi ob humoris acrimoniam: quo morbo qui laborant, usitato etiam Latinis vocabulo *cardiaci* appellantur. præcipuum vero malum, quod deficiunt sæpe animo, & in sudores resolvuntur. Hinc Plinius lib. XXIII. cap. I. *Cardiacorum*, inquit, *morbo unicam spem in vino esse certum est.* Atque hinc Juven. Sat. V. de divite nobilissima vina sibi soli asservante;

Cardiaco numquam cyathum missurus amico.

Et erudite Seneca Epist. XV. *Bibere & sudare, vita cardiaci est. Craterum.*] Magnum fuisse in re medica virum hunc Craterum necesse est: de quo uti de Pythagora aliquo loquitur Horatius; Αὐτὸς ἔφα. *Torrent. Craterum dixisse.*] Craterum medicum.

162. *Recte est igitur, surgetque?*] Estne igitur corpore sano, & è lectulo surget? *Negabit.*] Medicus Craterus negabit.

163. *Morbo tententur acuto.*] Ὀξεῖαν νόσον, seu ὀξὺ νόσημα, appellant Græci morbum, quem nos *acutum* dicimus; cum ob celerem ejus motum, tum ob magnitudinem ac periculum: quare brevi tempore eum durare necesse est. sed quicumque talis est qualem diximus, *acutus* appellatur. *Torrent.*

164. *Perjurus, neque sordidus.*] Bene hæc duo conjungit. Nam de pessimo avaritiæ genere hactenus locutus est, qua per fraudes rapinasque ilico ditescere studeamus, ut lib. III. Od. XXIIII.

Cum perjura patris fides
Consortem socium fallat & hospitem,
Indignoque pecuniam
Heredi properet. ——

Immolet æquis Hic porcum Laribus.] Quod eo scilicet insaniæ genere Larium beneficio liber evaserit: sed idem ambitiosus ac temerarius; nondum igitur sanus. Jam vero *porcum Laribus* sacrificari solere Od. XXIII. lib. II. vidimus: præsertim festis Compitalibus. Hic vero de peculiari quadam expiatione agi videtur, cujus beneficio ab insania liberi fierent, qui porcellum Laribus eorumque matri sive aviæ (neque enim inter auctores convenit) deæ Maniæ immolarent. *Maniam* autem vocant Græci insaniam. Et de *Mania* quidem dea, quæ *Larium* mater fuerit, Varro lib. VIII. ling. Lat. deque communi ejus cum Laribus cultu prolixe Macrobius lib. I. Saturn. cap. VII. mihi tamen videntur iidem dii (sive Genios eos dici malis) quos cujusque nostrûm custodiæ ac tutelæ præfectos esse credebat antiquitas, diversis nominibus appellari. cum propitii ac benigni, *Lares*; & quidem *Præstites* cognomine, vel quod præsto sint ut custodes esse decet, vel, ut inquit Ovid.

Quod præstent oculis omnia tuta suis.

Cum vero infesti vel sceleribus offensi, *larvæ* ac κακοδαίμονες & *genii mali*; qui terrorem atque insaniam immittere credebantur, cultu ob id aliquo ac sacrificiis placandi, & quidem porco piaculari. Denique *Manes* quoque dicuntur, cum obsunt: vel quod ab inferis, hoc est, diis Manibus, qui tales essent, venire credebantur: vel ἀπὸ τῆ μανί-

Hic porcum Laribus. verùm ambitiosus & audax:
Naviget Anticyram. quid enim differt, barathróne
Dones quidquid habes, an numquam utare paratis?
Servius Oppidius Canusi duo prædia dives
Antiquo censu, gnatis divisse duobus
Fertur, & hæc moriens pueris dixisse vocatis
Ad lectum: Postquam te talos Aule nucesque

Fer-

μαίνεσθαι, ut mater ipsa tunc *Mania*, alioqui *Lara* vel *Larunda*: quamquam & à manando dictam volunt, sive bona, sive mala inde dimanent. Postremò, quia Lares, nempe appositi nobis custodes sive genii, à funere etiam superesse putabantur, factum inde ut Lares dicerentur etiam hominum animæ redactæ in numerum deorum. Had. Junii Animadv. lib. 4. cap. 7. Turneb. lib. 7. cap. 10. & lib. 26. cap. 2. *Torrent. Immolet æquis.*] Ut se gratum ostendat Laribus, qui eum à perjurio & avaritia liberarunt.

165. *Verum ambitiosus, & audax.*] Certum est, θρασὺν Philosophis, non eum modo esse, qui metuenda contemnit & in eo modum excedit, sed & gloriosum, & qui fortem imitatur. Qualis ille in Eunucho, Thraso ad verbum est audax. Ambitiosus igitur & audax, est ambitiosus & gloriosus. *Heinsius.*

166. *Naviget Anticyram.*] Purgetur Helleboro, quia insanus est. *Quid enim differt.*] Gloriosi hominis, de quo supra egimus, aliud sequitur vitium. Raro enim gratis tales consequuntur, quam ubique consectantur, gloriam? quo fit, ut in parasitos & adulatores, à quibus laudantur, sua profundant. Quod Plauto Artotrogus, Gnatho est Terentio, Horatio est Balatro. Parasitus scilicet: qui imprimis Satyra sexta præclarum artis suæ in Nasidieni cœna dat specimen.

Cum Servilio Balatrone,
Vibidius, quos Mæcenas adduxerat umbras.

Et,

Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi ajebat.

Lege ergo hoc loco,

Quid enim differt, Balatroni
Dones quicquid habes, an nunquam utare paratis?

Quid enim, inquit, differt, sisne ambitiosus & ita gloriosus, ut quemadmodum Thrasones isti solent, in parasitos omnia effundas, an nunquam utare iis quæ parasti. verum ita sis sordidus ac parcus, ut ne contingas quidem tua, an in parasitos omnia effundas? *Heinsius. Barathróne.*] Barathrum Athenis, ut *Latomias* Syracusis, locum fuisse jam ante diximus tetrum & profundum, in quem noxii demittebantur. Pulcra ergo translatione pro helluonis ventre usurpat Horatius. ut in Epist. ad Vaalam:

—— Pernicies barathrumque macelli.

Eadem verbi *gurges*, est ratio. *Torrent. Barathroné.*] Ventri omnivoro? Athenienses in Barathrum locum profundiorem maleficos demittebant.

167. *Paratis.*] Quæsitis.

168. *Servius Oppidius.*] Hæc descriptio sani hominis, posita est pro thesi; utitur enim exemplo Servii Oppidii, cujus consilium in admonitione liberorum ponit tamquam ἀνακεφαλαίωσιν jam dictorum de avaritia: simul & transit ad ambitionis & luxuriæ stultitiam. *Cruquius. Canusi duo.*] Canusium, est oppidum in Appulia.

169. *Divisse.*] Divisisse.

171. *Talos Aule nucesque.*] *Talos* & *nuces* puerilis ludi fuisse materiam, ex Sue-

Ferre sinu laxo, donare, & ludere vidi;
Te Tiberi numerare, cavis abscondere tristem:
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu ne sequerere Cicutam.
Quare per Divos oratus uterque Penateis,
Tu cave ne minuas; tu ne majus facias id,
Quod satis esse putat pater, & natura coërcet.
Præterea ne vos titillet gloria, jure-
jurando obstringam ambo: uter ædilis fueritve
Vestrûm prætor, is intestabilis & sacer esto.

In

Suetonii Augusto his verbis cognoscere est; *Modo talis aut ocellatis nucibusque ludebat cum pueris.* Torrentius. *Talos.*] Tesseras.

172. *Ferre sinu laxo.*] Id dicimur laxo sinu ferre, cujus nullam curam gerimus. *Donare & ludere vidi.*] Donare nuces & ludere talis.

173. *Numerare, cavis abscondere.*] Numerare nuces & locis occultis abscondere. *Tristem.*] Sollicitum.

175. *Tu Nomentanum.*] Timui ne tu Aule Nomentanum prodigum sequerere. *Tu ne sequerere.*] Ne tu ô Tiberi. *Cicutam.*] Avarum fœneratorem.

178. *Natura coërcet.*] Hoc est, moderatur ac continet, nec redundare aut superfluere permittit, paucis contenta, cum paucis egeat. *Torrentius. Natura coërcet.*] Natura paucis contenta est.

179. *Titillet gloria.*] Ne vos gloria alliciat. *Jure-jurando obstringam ambo.*] Nunc vulgo *adjurare* dicimus, pro juramento obstringere: quo vocabulo an ea quoque significatione veteres usi sint, Grammatici dubitant. *Adjurare* sane est, proposita quadam formula, ab eo qui nos adigit, jurare; in quo, ut recte Turnebus libro 7. capite 10. censuit, inest quædam execratio si fallimus: & ut stipulatio nuda pactione fortius obligat, sic sanctius etiam jusjurandum habetur, quod altero exigente solenniter interponitur. Terentius Andria:

Per omnes tibi adjuro deos numquam eam me deserturum:
Non si capiundos mi sciam inimicos omnes homines.

Verba sunt Pamphili de Glycerio, quam jam ante solenni obtestatione in manum datam à Chryside acceperat. *Torrent.*

180. *Ambo.*] Ambos. *Uter ædilis fueritve Vestrûm prætor.*] Summos municipii sui Canusini magistratus exprimit Oppidius, neque enim de urbe Roma eum hic loqui crediderim: ubi non ædilitas, & multo minus prætura, ut non recte Cruquius sensit, sed quæstura initium fuit honorum. Canterus Nov. lect. 4. cap. 12. *Torrent.*

181. *Intestabilis & sacer esto.*] Hæc patris execratio est, ni faciant filii id, ad quod jurejurando eos obstringit moriens. Quis autem *intestabilis*, optime declarat Gellius, lib. VI. cap. VII. & lib. XV. cap. XIII. Sed & vetus Lexicon Latino-Græcum sic exponit: *Intestabilis*, μὴ προσδεκτὸς εἰς μαρτυρίαν. ut nec testamentum facere, nec ad testamentum adhiberi posset. quod si ita est, simpliciter neque dicendi, neque rogandi testimonii jus habebit. Sed hæc JCti viderint. Mea sane sententia sic usus est Plautus Curcul.

In cicere atque faba, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiere, aut æneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis insane paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu,
Astuta ingenuum vulpes imitata leonem?

Ne

Semper curato ne sis intestabilis:
Quod amas, ama testibus præsentibus.
Vult enim Poëta ingeniosus esse aliquos, qui amanti testes esse possint: quamquam in secundo versu aliquid fortassis ambigui & obsceni. Hinc porro factum, ut invisi omnes atque insignitè improbi *intestabiles* dicerentur. *Torrent. Intestabilis.*] Is est, cujus testandi est ademptum, vel cui nemo jure cogitur testimonium perhibere. *Et sacer esto.*] Execrandus esto.

182. *In cicere atque faba.*] Hoc, Porphyrionem secutus Lambinus ad *Floralia* festa refert; quibus sicut & in annonæ caritate legumina illa populo metiri viritim, vel vulgo spargere ædiles & ambitiosi solent. Scio equidem *Floralia* Romæ ab Ædilibus celebrari consuevisse: scio etiam quanta profusione Ædilitatem captandæ plebis caussa agere soliti, qui ad majores magistratus hanc affectabant viam: scio denique de ambitione loquentem Persium sic scribere:

— Vigila, & cicer ingere large
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.

Sed hæc nihil me movent, quin de *Canusino magistratu* hunc locum intelligi debere existimem: nec minor interdum in coloniis & municipiis quam Romæ ambitio, maxime sub Augusto principe, qui illa Romæ quodammodo dignitate æquaverat. Et Persius *Floralia* dicit, quo ædilitatem significet, non quod Floralibus potissimum illa largitio fieret. ut de C. Cæsaris & M. Scauri ædilitate constat: de qua Suetonius cap. x. & Plinius lib. xxxvi. cap. xv. de quocumque igitur populi congiario hoc dictum accipiamus. *Torrentius. In cicere atque faba.*] Ædiles talia munera apud priscos in ludis Floralibus populo dabant.

183. *Latus ut in circo.*] Sic optimi & vetustissimi codices; non *lætus*, ut in vulgatis. Neque hoc ita intelligo, ut magistratum gerenti lictor populum summoverit, quo liberior incederet; neque ut amplior illi quam ceteris toga fuerit: sed ad incedentis per loca publica fastum atque ostentationem refero. ut ingredi Thrasones solent, inflati ac tumidi, quo majore quam sint specie videantur. Circos autem & theatra etiam municipia habebant: nec quia *circum* nominat, necesse est Romæ hæc acta videri. *Torrentius. Latus ut in circo spatiere.*] Ut in lato circo superbus ambules. *Aut æneus ut stes.*] Aut ut ænea statua tibi erigatur. *Æneus ut stes.*] Publici honoris caussâ. atque ita Virgilius,

Si fœtura gregem suppleverit, aureus esto.

Torrent.

184. *Nudus agris.*] Ut Milo ille, qui tria patrimonia amplissima deliniendæ plebi insumsit. Sed & Cæsar ex prætura in Hispaniam profecturus, absumtis improba largitione opibus, bis millies quingenties opus sibi esse dicebat, ut nihil haberet: quia tantumdem debebat. auctor Appianus. *Torrent.*

185. *Ut plausus.*] Ut populi applausus feras. *Agrippa feras tu.*] Gener Augusti, qui virtute fuit leo, cum tu sis vulpes imbellis.

186. *Astuta ingenuum.*] Quatuor libri optimi sine ulla litura habent *ingenium.* ut totum illud, *astuta ingenium,* vulpi detur: quæ quod leo viribus, ipsa inge-

Ne quis humasse velit Ajacem Atreida vetas cur?
Rex sum. Nil ultra quaero plebeius. Et aequam
Rem imperito; ac, si cui videor non justus, inulto
Dicere, quae sentit, permitto. Maxime regum,
Dî tibi dent capta classem reducere Troja.
Ergo consulere, & mox respondere licebit?
Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
Putrescit, toties servatis clarus Achivis,

Gau-

ingenii astutia consequatur. Obiter autem M. Agrippae laudes attingit. de quo lib. I. Od. VI. *Torrent.*

187. *Ne quis humasse.*] Comparatio Agamemnonis insaniae ob immolatam Iphigeniam, cum Ajacis furore ex armorum judicio contracto. Res nota ex Sophoclis Ajace & Iphigenia Euripidis, & Ovidii Metam. lib. XIII. *Idem. Ne quis humasse.*] Dialogus est inter plebejum quendam & Regem Agamemnonem. *Atreida.*] Agamemnon.

188. *Rex sum.*] Satis pro imperio. Reges enim soluti legibus eorumque voluntas pro lege accipitur: & quod principi placuit, legis habet vigorem. *Torrent. Rex sum.*] Respondet Agamemnon. *Nil ultra quaero plebeius.*] Verba sunt plebeii. *Quaero plebeius.*] Cruquius in optimo Gandavensi *quaere* scriptum fuisse affirmat. *Plebeius* autem dixit pro quivis è populo. *Torrent. Et aequam.*] Agamemnon orationem suam continuat.

189. *Inulto.*] Impune.

190. *Maxime regum.*] Verba plebeii captantis benevolentiam à rege.

191. *Dii tibi.*] Responsio Damasippi sub plebeii hominis persona, ob mitissimum regis dictum gratias agentis, & precantis à diis immortalibus, quod ille maxime optet. Paulo ante vero, pro *dicere quae sentis*, *quod sentis* habent omnia exemplaria, aut *quid sentis*. Quod autem *reddecere* excudendum curavit Lambinus, improbare non possum; quamquam *reducere* habent è nostris optimi, at *reddecere* tantum recentiores. *Torrent.*

192. *Ergo consulere.*] Turneb. l. VII. cap. X. Jurisconsultos imitari hic Horatium tradit: quos qui consilii caussa adibant, dicere soliti, *Licet consulere?* at illi *Consule.* nam hinc & *consultoris* & *consulti* nomen: quem etiam *responsorem* appellare videtur Poëta, in Epistola ad Quinctium, hoc versu:

Quo responsore, & quo caussa teste tenentur.

Hoc tamen loco *consulere* interpretari malim, pro reverenter & praefata venia interrogare, ut apud Juris interpretes fieri solet. neque id solis JCtis solenne fuit: sed & in judiciis qui testem interrogaturus erat quaesitori ante dicere solebat, *Licet rogare.* Torrent. *Consulere, & mox.*] Interrogare. *Licebit?*] Licebit mihi?

193. *Consule.*] Interroga, inquit Agamemnon. *Cur Ajax.*] Loquitur plebeius. *Ab Achille secundus.*] Uno Achille inferior.

194. *Putrescit.*] Fateor equidem plures scriptos codices sic habere; sed *putescit*, quod in uno atque altero pervetusto repperi, magis placet. Differunt enim *putus*, *putor*, & *putere*, seu *putescere*, à *putris*, iisque quae ab eo vocabulo derivantur. Nam haec corruptionem ipsam rei magis arguunt: illa vero odorem potius, qui ex corruptione dimanat. Juven. Sat. XI.

— *Putere videntur*
Unguenta atque rosae.

 Cui

Gaudeat ut populus Priami Priamusque inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruêre sepulcro?
Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem,
Et Menelaum unà mecum se occidere clamans.
Tu quum pro vitula statuis dulcem Aulide gnatam
Ante aras, spargisque mola caput improbe salsa,
Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim Ajax
Fecit, quum stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore & gnato, mala multa precatus Atreidis:
Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulyssem.
Verùm ego, ut hærenteis adverso litore naveis
Eriperem, prudens placavi sanguine Divos.
Nempe tuo furiose. Meo, sed non furiosus.

Qui

Cui persimile illud è Sat. præcedente:

Quamvis putet aper rhombusque recens.

Et rectè Nonius *putidum* dici ait, quod non putre, sed odoris mali. Nec putrescere herois cadaver aut fœdum aut mirandum est etiam sepultum; sed abjectum & insepultum ob putorem ignominiose contemni, id sane detestabile. Denique verbum hoc abjectis cadaveribus magis, quam alterum convenire ostendit Varro, *puticulos* dictos tradens, quod putescebant ibi cadavera projecta; ut priore libro vidimus, Sat. VIII. *Torrent. Putrescit.*] Jacet insepultus.

195. *Gaudeat ut populus Priami Priamusque.*] Ex Homero Il. α.

Ἦ κεν γηθήσαι Πρίαμος Πριάμοιό τε παῖδες.

Quo proverbii vice uti licet, quoties monemus aliquem, ut ab eo caveat quo inimici ejus lætentur. *Torrent.*

196. *Tot juvenes.*] Tot Trojani.

197. *Mille ovium.*] *Sic mille nummûm, mille passuum, mille hominum.* Gellius I. cap. XVI. Macrob. I. cap. XV. *Torrent. Mille ovium insanus.*] Mille oves (inquit rex) occidit.

199. *Tu quum pro vitula.*] Verba sunt plebeii. *Natam.*] Iphigeniam.

200. *Spargisque mola caput improbe salsa.*] Quid *mola salsa* vide libro III. Od. XXIII.

Farre pio & saliente mica.

Torrent. *Mola.*] Mola ex farre molito & sale facta.

201. *Rectum animi servas?*] Rectum animum servas? id est, sanusne es? *Quorsum?*] Quorsum hæc? inquit Agamemnon. *Insanus quid enim Ajax.*] Verba plebeii.

203. *Atreidis.*] Agamemnoni & Menelao.

205. *Verum ego ut hærentes.*] Hoc quidem prætexit Agamemnon, quo caussam publicam privato filiæ amori anteponere videatur. Sed ipse voti reus (devoverat enim Dianæ quod in suo regno pulcerrimum natum esset illo anno) mali caussà fuit. & ut ante temere vovendo; sic iterum votum adimplendo graviter deliquit. *Torrent. Verum ego.*] Respondet Agamemnon.

206. *Prudens.*] Prudenter.

207. *Nempe tuo furiose?*] Tuo sanguine (inquit plebeius) quapropter furiosus fuisti. *Meo, sed non furiosus.*] Meo sanguine ventos placavi (inquit Agamemnon) sed non ideo furiosus fui.

208. *Qui*

Qui ſpecies alias veri, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque,
Stultitiane erret, nihilum diſtabit, an ira.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Quum prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? & purum eſt vitio tibi, quum tumidum eſt cor?
Si quis lectica nitidam geſtare amet agnam,
Huic veſtem, ut gnatæ, paret, ancillas, paret aurum:
Puſam, aut puſillam appellet, fortique marito

Deſti-

208. *Qui ſpecies alias veri.*] Lambini mera conjectura eſt: *Qui ſpecies alias veris.* nam *vers* in omnibus exemplaribus legitur. & quid recepta lectione apertius? Factum non negat Agamemnon: ſed negat furori tribuendum eſſe, quod prudentiæ ſit; rem publicam præferre privatæ, ac filiæ patriam, & Græciæ totius ſalutem. Verum urget alter, & errore non excuſari ſtultitiam affirmans, pronuntiat quod ſequitur, *Qui ſpecies, &c.* Cujus formulæ hæc ſententia eſt; Qui alias, hoc eſt, qui novas, qui à recta philoſophia alienas ſibi fingere & amplecti ſpecies permittit, quales illæ quæ ex veri & falſi ſeu virtutis & vitii turbulenta quadam confuſione oriuntur, hîc commotæ mentis ſive inſanus habendus eſt. Et ſane in communi vitæ cultu raro peccatur, ut non ocurrat aliquid quod obtendi vitio poſſit: quin & corrupto etiam judicio, tamquam cæci, prava ſæpe pro rectis amplectimur: qui tamen error à ſtultitia non excuſat: neque, ſi legis pœna fortaſſis abſit, ideo minus ex philoſophiæ præſcripto damnabimur. *Omnes* enim, ut alibi ait Flaccus, *decipimur ſpecie recti.* At hoc ipſum eſt, inquiet Stoïcus, quod præter ſapientem omnes inſaniunt. *Alias* autem *ſpecies capere* dixit, ut *res alias agere* Cicero & Terentius: ut enim *illud age*, vel *hoc age*, nota loquendi formula eſt, qua intenti propoſito nobis operi eſſe jubemur. ſic *aliud agere* dicimur, cum animo evagamur, & longius aberramus. *Torrent.* *Qui ſpecies.*] Loquitur plebeius. *Alias veris.*] Differentes à veris.

209. *Permiſtas capiet.*] Et eum ſcelere conjunctas. *Commotus habebitur.*] Furioſus habendus eſt.

210. *Nihilum diſtabit.*] Nihil intereſt.

212. *Ob titulos.*] Tale hoc lib. III. Od. XXIIII.

Si quæret pater urbium Subſcribi ſtatuis.

Torrent. *Admittis.*] Filiam occidis.

213. *Stas animo?*] Sanæ mentis es? *Et purum eſt.*] Expers vitiis. *Quum tumidum eſt cor?*] Quum cor ira eſt inflatum.

214. *Si quis lectica.*] Similis Caii Caligulæ inſania: qui Incitato (equi id nomen erat) præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præterque purpurea tegumenta ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & ſupellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur; conſulatum quoque traditur deſtinaſſe. Suet. cap. LV. *Torrent.* *Nitidam.*] Agnam abluto vellere candidam.

216. *Puſam aut puſillam.*] Lambinus legit, *Pupam aut pupillam.* at ſi verum eſt, quod idem air, ſcripturam eam veterum aliquot librorum auctoritate comprobari, nullam profecto malim. notæ enim nutricum blanditiæ, *pupus, pupulus, pupillus.* Nunc tamen Lectorem monere volui, nullum me umquam vi-

diſſe

Destinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad sanos abeat tutela propinquos.
Quid, si quis gnatam pro muta devovet agna,
Integer est animi? ne dixeris. ergo ubi prava
Stultitia, heic summa est insania: qui sceleratus,
Et furiosus erit: quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

Nunc

disse codicem, qui aliter haberet, quam *Rufam aut pusillam.* Cruquius vero *rufam* vocari indigne ferens, quam ante *nitidam* dixisset Flaccus, ejus loco *pusam* substituit: sed conjectura tantum, ut ingenue confessus est. Ego vero neque conjecturas amo, & eam quæ rufa sit non minus quam si candida esset nitere posse existimo. illud potius offenderit, quod blandiendo *rufam* appellet, cum color ille non nimium venustus habeatur; sic enim Clitipho ille Terentianus in Heaut. *Rufamne illam virginem, cæsiam, sparso ore, adunco naso? non possum pater.* Sed & *rufæ* tamen (quas hodieque non injucunde *rossettas* Itali vocant,) amatores inveniunt & de agnæ vel forma vel colore contenti simus potius, quam ut aliquid temere in classicis auctoribus immutetur. *Torrent.*

217. *Destinet uxorem.*] Spondeat uxorem. *Huic omne adimat jus.*] Tanquam furioso. *Jus.*] Jus bona sua administrandi.

218. *Ad sanos abeat tutela propinquos.*] *Tutela*, ut definiebat Serv. Sulpicius, vis est ac potestas in capite libero, ad tuendum eum, qui se per ætatem defendere non potest, jure civili data ac permissa. Atque hinc dicti etiam *tutores* proprie impuberum. Nam qui adolescentibus minoribus XXV. annis, qui prodigis, qui mente captis ac furiosis, aliisque, quod rebus suis superesse non possent, administratores ex lege dabantur, hi proprie *curatores* dicebantur: atque eorum munus, *cura* seu *curatio*. Hic vero *tutelam* pro curatione dixit: ut *propinquos* pro agnatis & gentilibus. Qua de re sic olim in XII. tabulis scriptum legimus: SI FVRIOSVS EXISTIT, AGNATORVM GENTILIVMQVE IN EO PECVNIAQVE EIVS POTESTAS ESTO. *Torrent. Abeat tutela.*] Transferatur procuratio.

219. *Devovet.*] Destinet aræ.

220. *Ubi prava.*] Duo codices *ubi parva.* Nec fortassis displicebit cogitanti Stoïcorum illam, ut peccatorum, sic stultitiæ æqualitatem, cum illud plus minusque non admitterent. Nec illepidum ἀντίστροφον, ut parva stultitia summa sit insania. Parum autem refert utro modo legas, *hîc summa est*, an *hîc est summa insania.* Torrent.

222. *Vitrea fama.*] Vide libro I. Od. XVII. *Vitrea fama.*] Fama fragilis & inconstans.

223. *Hunc circumtonuit.*] Exprimere voluit, quod dicunt Græci ἐμβρόντητος & ἀποβρόντητος, nos *attonitus*, tamquam fulmine aut tonitru stupefactus: unde ἐμβροντησία pro insania. Et aptissime hoc loco Horatius. vult enim Agamemnonem, tamquam Bellonæ fanaticum ad filiæ cædem adactum esse, dum nihil aliud quam titulos & inanem bellicæ laudis gloriam somniat. *Bellona* autem eadem quæ & Enyo, παρὰ τὸ ἐνύω, quod occidere significat, Martis vel soror vel conjux. *Gaudere* eam *cruentis* dicit Poëta, vel ob flagellum illud sanguineum, de quo & Virg. & Lucan., quo nempe bellum conciet: vel ob fanaticos ejus, id est, sacer-

Nunc age luxuriam, & Nomentanum arripe mecum.
Vincet enim stultos ratio insanire nepotes.
Hic simul accepit patrimonî mille talenta,
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici,
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum,
Mane domum veniant. quid tum? venêre frequentes.
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi est, id crede tuum, & vel nunc pete, vel cras.

Acci-

sacerdotes; qui districtis gladiis cursitantes proprio se sanguine cruentabant, crediti in eo furore futura prædicere. Turneb. cap. 10. & lib. 25. cap. 17. & lib. 21. cap. 15. *Torrent.* *Hunc circumtonuit.*] Bellona hunc attonitum reddidit. *Bellona.*] Belli dea.

224. *Nomentanum.*] Luxuriosum & asotum.

225. *Vincit enim stultos ratio insanire nepotes.*] Optimi codices *vincet*, nec displicet. Insanire autem nepotes, hoc est prodigos, qui neque tempus, neque finem expensarum habent, sed bona sua dilacerando & dissipando profundunt. *Torrent.* *Ratio insanire.*] Rerum eventus probabit. *Nepotes.*] Luxuriosos insanire.

226. *Hic.*] Nomentanus.

227. *Edicit, piscator.*] Publice proclamat. *Pomarius.*] Sic *vinarii*, *olearii*, *cupedinarii*, *cetarii*, *casearii*, *lecticarii*, *calcearii*, & id genus ceteri, qui eas res aut conficiunt aut vendunt. *Torrentius.*

228. *Ac Tusci turba impia vici.*] Lenones, cupedinarii & id genus homines perditi, voluptatum ministri, qui in vico Tusco habitabant. *Tusci turba impia vici.*] *Tuscum vicum* à Tuscis, qui Porsenna rege obsidionem solvente Romæ remanserant, eoque loco habitaverant, appellatum esse, ex Dionysio, Livio, & Festo constat: improbis autem hominibus frequentari solere, etiam ex Plauti Curculione apparet: *Ibi sunt*, inquit, *homines qui ipsi sese venditant*, hoc est, vilissimi, quidvis facere parati, & *præbere caput domina venale sub hasta*, ut ait Juvenalis. *Torrent.*

229. *Cum Velabro omne macellum.*] Loca duo Urbis notissima. De *Macello* tantum Varronis verba ex libris rerum humanarum relata à Donato in Terentii Eunuchum adscribam: *Numerius Equilius Cupes & A. Marius Macellus singulari latrocinio multa loca habuerunt infesta. his in exilium actis publicata sunt bona, & ædes ubi habitabant diruta: deque ea pecunia Scalæ deûm Penatium ædificata, & locus ubi venirent, quæ vescendi caussa in Urbem erant allata. Itaque ab altero Macellum, ab altero forum Cupedinis appellatum est.* Torrent. *Cum Velabro.*] Dictum autem Velabrum vel à velando, quod viam ad hippodromum ferentem è foro, velis in ipsis ludis obtendere solebant; vel à vehendo; nam olim paludibus Aventinus mons à reliquis erat disclusus. Itaque eò ex urbe (inquit Varro lib. 4. de Ling. Lat.) qui advehebantur ratibus quadrantem solvebant, quod de aqua tum dicebatur Velabrum; & unde escendebant ad imam novam viam, locus sacer Velabrum. *Cruq.* *Cum Velabro omne.*] Velabrum locus erat Romæ, in quo habitabant unguentarii. *Macellum.*] Locus publicus obsoniis vendendis accommodatus.

233. *Æquus.*]

Accipe, quid contra juvenis responderit æquus.
In nive Lucana dormis ocreatus, ut aprum
Cœnem ego: tu pisceis hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum possideam. aufer:
Sume tibi decies, tibi tantundem, tibi triplex,
Unde uxor media currat de nocte vocata.
Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ,
Scilicet ut decies solidùm exsorberet, aceto
Diluit insignem baccam. qui sanior, ac si
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quincti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis, pravorum & amore gemellum,

Lusci-

233. *Æquus.*] Nomentanus æquo animo orationem lenonis audiens.

234. *Dormis.*] Tu ô venator.

235. *Tu pisceis, &c.*] Tu ô piscator. *Verris, &c.*] Vetus haud dubie lectio. prius autem *vellis* legebatur: idque in tribus M. S. reperi, nec damnare ausim. convenit enim magis hiberno mari. At *everriculo*, quod ab everrendo dictum retis genus est, quocumque tempore utimur, saltem si absit glacies. *Torrent. Verris.*] Hyeme piscaris.

236. *Segnis ego.*] Segnis sum ego.

237. *Sume tibi decies.*] O venator sume tibi decies centena sestertiûm nummûm millia. *Tibi tantundem.*] O piscator. *Tibi triplex.*] O leno sume tibi triplum.

238. *Unde uxor.*] A quo. *Currat de nocte.*] Summo consensu *currit* legunt omnes codices: & duo quidem *decurrit nocte*, unus etiam *surgit*; & mox, *absorberet* pro *exsorberet*; utrumque recte, maxime illud *currit*; vult enim ut triplum sumat ille, unde uxor, id est, cujus uxor, semper præsto est. *Torrentius. Vocata.*] Accersita.

239. *Filius Æsopi.*] Plinius lib. x. cap. 51. & lib. ix. cap. xxxv. eademque de re Valerius libro ix. cap. 1. Macrobius libro IIII. capite VII. *Filius Æsopi.*] Clodius Æsopi tragœdi filius. *Ex aure Metellæ.*] Gloria enim erat, inquit Plinius, binos ac ternos uniones auribus dependere, loco paulo ante citato. *Torrent. Metellæ.*] Quæ Clodium Æsopum adamavit.

240. *Ut decies solidùm.*] Ut decies centum millia sestertiûm nummûm devoraret. *Aceto Diluit.*] Hanc aceti vim docet Plinius lib. ix. cap. xxxv. & lib. xxiii. cap. 1. atque his verbis Vitruvius lib. VIII. cap. III. *Margarita nec minus saxa silicea, quæ neque ferrum neque ignis potest per se dissolvere, cum ab igne sunt percalefacta, aceto sparsa dissiliunt & persolvuntur. Diluere* ergo *baccam* idem est quod liquare. *Torrent.*

241. *Diluit insignem baccam.*] Liquefecit margaritam.

242. *Illud idem in rapidum.*] Eandem margaritam.

243. *Quincti progenies Arrî.*] An illius forte *Arrî*, de cujus sumtuosissimo epulo funebri ante diximus? Sed & *M. Arrii Secundi* denarium servo. verum quis hic fuerit ignoro. *Torrent.*

244. *Nequitia & nugis.*] Luxuria & ingenii levitate. *Gemellum.*] Simile & æquale.

245. *Lu-*

Luſcinias ſoliti impenſo prandere coëmtas.
Quorſum abeant ſani? creta, an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longa,
Si quem delectat barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet, amare;
Nec quidquam differre, utrumne in pulvere, trimus
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciaſne, quod olim
Mutatus Polemon? ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia; potus ut ille

Dici-

245. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere.*] Hoc Æſopum factitaſſe in illa patina, cujus ante memini, auctor eſt Plinius. *Impenſo* autem nove dixit Horatius, pro eo quod *impenſo pretio* dicunt Cicero, Cæſar, Livius, & alii: hoc eſt, ingenti aut immani, ſine pondere; ut *immenſo mercari* inquit Plinius, ſubaudito pretio. Nam *impenſe* & *immenſe* adverbia, quemadmodum & *impendio*, aliud ſignificant, nempe valde & ultra modum. Cruquius pro *impenſo*, legendum cenſet, *immenſo*, ἀμέτρητως incredibili pretio. Turneb. lib. 13. cap. 5. *Impenſo prandere.*] Magno pretio.

246. *Quorſum abeant ſani.*] Malim, ut in melioribus libris legitur;

Quorſum abeant? ſani creta an carbone notandi?

Vel *notati?* quamquam illud magis placet. *Torrentius. Quorſum abeant ſani?*] Quibus ſunt adnumerandi? ſanis an inſanis?

247. *Ædificare.*] Ut ſolent pueri. *Ploſtello adjungere mures.*] Veluti jumenta.

249. *Barbatum.*] Virum gravem. *Amentia verſet.*] Amentia eum agitet, id eſt, pro inſano habeatur.

250. *His, ratio eſſe evincet.*] Ædificare caſas, & ſimilia.

251. *Trimus.*] Utrum tale nunc opus ludas, quale prius ludebas, quum eſſes trium annorum infans.

253. *Sollicitus.*] Captus.

254. *Mutatus Polemon.*] Multo plures libri *Palemo*, aut *Palemon*. male. Hanc autem Polemonis Athenienſis, qui Xenocrati ſucceſſit, hiſtoriam, præter Diogenem Laërtium, referunt etiam Suidas & Valerius lib. VI. cap. IX. De laſcivia vero illa juvenum Athenienſium Plinius lib. XXI. cap. III. *Torrent.* Canterus Nov. lect. lib. 2. cap. 16. *Mutatus Polemo.*] Mutatus oratione Xenocratis, cui poſtea in ſchola ſucceſſit. *Inſignia.*] Ornamenta amatoria.

265. *Faſciolas, cubital, focalia.*] Libri optimi quique legunt *cubitale*. Et ſane neceſſe non eſt fateri *focalia* primam producere, tametſi à faucibus dicantur, quod faucium faſciæ ſint, ut *cubitalia* brachiorum; quas morbo liberi deponere ſolent: ad quod alludit Poëta, ut recte Turnebus lib. VII. cap. X. atqui coronas poſuit Polemo: cujus exemplo ſui quoque morbi inſignia amatorem deponere optat Horatius, hoc eſt, amorem ipſum abjicere ac deſinere inſanire. *Torrent. Faſciolas.*] Periſcelides. *Cubital.*] Ornamenrum cubiti vel brachiorum tegumentum. *Focalia.*] Quibus homines molles utebantur. *Potus ut ille.*] Ut Polemo ebrius.

256. *Co-*

Dicitur ex collo furtim carpsisse coronas;
Postquam est impransi correptus voce magistri.
Porrigis irato puero quum poma, recusat.
Sume Catelle: negat. si non des, optat. amator
Exclusus quì distat: agit ubi secum, eat, an non,
Quò rediturus erat non arcessitus, & haret
Invisis foribus? Nec nunc, quum me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Exclusit: revocat, redeam? non, si obsecret. Ecce
Servus non paullò sapientior: O here, quæ res
Nec modum habet, neque consilium, ratione modóque
Tractari non vult. in amore hæc sunt mala: bellum,
Pax rursum. hæc si quis tempestatis propè ritu
Mobilia, & cæca fluitantia sorte, laboret
Reddere certa; sibi nihilo plus explicet, ac si
Insanire paret certa ratione modoque.
Quid, cum Picenis excerpens semina pomis,
Gaudes, si cameram percusti forte, penes te es?

Quid,

256. *Coronas.*] Flores, rosas, lilia, &c. è quibus fiunt coronæ.

257. *Magistri.*] Oratione Xenocratis sobrii & modesti, qui fuit Aristotelis auditor.

259. *Catelle.*] Hoc quoque blandientium ὑποκόρισμα est, à mulierculaturum catellis: Plaut. Curcul.

Delicatum te hodie faciam, cum catello ut accubes;
Ferreo ego dico.

Non illepida ambiguitate, ut exponunt Grammatici. Nam *catulus* & inde *catellus*, etiam vinculi quoddam genus dicebatur, teste Festo. sed Nonius *catellæ* & *catella* diminutivum à catena esse voluit. Ego Festo assentior: quanquam uterque dicere verum potuit. *Torrentius.*

260. *Exclusus quì distat?*] Thaide exclusus. Totus hic locus desumitur ex Eunucho Terent.

262. *Invisis foribus.*] Foribus sibi odiosis: unde erat exclusus.

263. *Dolores.*] Quos amando patior.

265. *Servus.*] Parmeno. *O here.*] O Phoedria.

269. *Et cæca fluitantia sorte.*] Incerto casu contingentia.

270. *Nihilo plus.*] Nihilo plus agat.

272. *Semina pomis.*] Pomorum grana.

273. *Gaudes, si.*] Gaudes tamquam felicis amoris omine. *Si cameram percusti.*] Inter alios ludos convivales hunc quoque enumerat Pollux lib. IX. c. VIII. quo recentis mali semina primoribus digitis veluti ejaculantes, si triclinii lacunar, sive cameram, ut vocat Horatius, attigissent; bene: sin minus; male de suis amoribus augurabantur. *Torrent.* *Cameram percusti forte.*] Tectum in curvitatem formatum. *Penes te est?*] Esne mentis compos?

274. *Quum*

Quid, quum balbâ feris annoso verba palato,
Ædificante casas quî sanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare. modò, inquam,
Hellade percussa Marius quum præcipitat se,
Ceritus fuit? an commota crimine mentis
Absolves hominem, & sceleris damnabis eumdem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat, qui circum compita siccus
Lau-

274. *Quum balba.*] Cum blandiuscule verba pronuncias more pueri balbutientis, ad gratiam puellæ captandam. *Balba feris.*] Tale illud Tibulli de sene amatore:

Et tibi blanditias tremula componere voce.

Et quod, *Balbutit Scaurum*, l. I. Sat. III. aït Horatius. Sed præsens versus plane artificiosus est. nam (ut illud *balba*, & illud *annoso*, quæ epitheta hîc optime conveniunt, omittam) *ferire verba palato* cum dicit, linguam tamquam plectrum ante oculos ponit: quo percussa palati veluti testudine quadam, articulatus ille verborum sonus efficitur, unde & *sonare*, pro loqui dixerunt veteres. *Torr. Feris annoso verba palato.*] Quum verberes. est Hypallage.

275. *Ædificante casas.*] Quomodo sanior es puero nugas agente? *Adde cruorem Stultitiæ.*] *Cruorem* pro crudelitate exponit antiquum glossematium. Quod ergo sequitur,

Atque ignem gladio scrutare,

eodem modo interpretabimur. Est autem Pythagoræ symbolum, Πῦρ σιδήρῳ μὴ σκαλεύειν. *Ignem gladio ne fodito.* quod cum alii aliter intelligant, ex Horatii sententia vetuisse dicetur Philosophus ille, ne quis malum malo ulcisci velit: ut si ignem gladio verberet, atque ita duplici laboret insania. Exempla miseri amantes præbent. *Torrent.*

276. *Stultitia, atque.*] Amatoris stultitiæ adde scelus & crudelitatem. *Ignem gladio scrutare.*] Amoris calori adjunge cædem.

277. *Hellade percussa, Marius quum.*] Hellade interfecta à Mario, quum ab ea sperneretur.

278. *Cerritus.*] Nonius *Ceritus* scribit: nec multum refert. *Ceritus* enim à *Cereritus*, duabus syllabis in unam contractis dicitur. *Torrent. Ceritus fuit?*] Cereris furore vexatus, id est, fuitne furiosus?

279. *Absolves hominem, & sceleris.*] An absolves insanum, & eundem condemnabis sceleratum?

280. *Cognata vocabula.*] Si enim mali omnes stulti, si stulti insani, si insani furiosi dicendi sunt, ut Stoïci definiunt; nihil interest, quo ex his omnibus nomine Marius appelletur. *Torr. Rebus.*] Vocabula criminibus apta, sed diversa.

281. *Libertinus erat.*] Libertinæ conditionis hominem dicit: & novum & inauditum refert stultitiæ genus; quo, quisquis ille fuerit, quem à statu sui conditione *Libertinum* appellat, precibus passim per compita, in quibus Lares colebantur, effusis, obtineri à diis posse credidit, ut mortem evaderet. Neque huic interpretationi obstat, quod ex his quæ sequuntur vendi hunc hominem à domino potuisse arguitur. Nam ne dedititius quidem vendi posset, postquam semel libertatem adeptus sit. & verba illa, *cum venderet*, ὑποθετικῶς accipienda sunt, pro *si venderet.* nemo autem tam liber est, quin casu aliquo fieri

Lautis manè senex manibus currebat, & unum
Quiddam magnum addens, Unum me surpite morti,
Dis etenim facile est, orabat: sanus utrisque
Auribus atque oculis; mentem nisi litigiosus,
Exciperet dominus, quum venderet. hoc quoque vulgus
Chrysippus ponit fecunda in gente Meneni.

Jupi-

servus ac vendi queat. Aut certe temporis mutatio est, pro tunc excepisset cum vendere potuit. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Torrent.* *Libertinus erat, qui.*] Pro liberto Horatius, sub persona Stertinii superstitiosos taxans, omnem ridet religionem. *Circum compita.*] In compitis deos penates constitui & coli jusserat Augustus. *Siccus Lautis mane senex manibus.*] Singula verba hominis istius insaniam exaggerant, quod senili ætate ita desiperet, quod primo mane, jejunus adhuc, & purus, ea tantopere deprecaretur, quæ evenire necesse esset. nota autem veterum superstitio, qua aliqua parte impurum rem divinam aggredi nefac habebatur:

Casta placent superis, pura cum veste venite,
Et manibus puris sumite fontis aquam.

Omitto *cœnam puram, torum purum*, de quibus alibi plura. A sacrorum sane puritate sumtum, quod illotis pedibus manibusque rem aliquam aggredi dicuntur, quicumque rudes & imparati accedunt. Ex Hesiodi ἔργοις καὶ ἡμέραις, Erasmus Chiliadibus. *Torrent.* *Siccus.*] Jejunus.

282. *Lautis mane senex manibus.*] Manibus ablutis, ut eas puras ad deos tenderet.

283. *Quiddam magnum.*] Mallem *quid tam magnum:* ut in castigatioribus exemplaribus legitur. ait enim non magnam rem se poscere, ut dii omnes unum morti caput subripiant. Turneb. lib. 23. cap. 3. *Torrent.* *Unum me surpite morti.*] Me unum immortalitate donate, quo quid majus à diis potuit peti?

285. *Auribus atque oculis.*] Sanus toto corpore, sed mente non sanus, quia superstitiosus. *Nisi litigiosus.*] Verba hæc parenthesi includenda. *Litigiosos* autem vocamus homines litibus deditos, litibus plenos, qui lites ament, qui lites facile serant. Sed & *excipere*, quomodo hîc usurpat Flaccus, verbum Juris est: sæpe in pactionibus usitatum, cum retinere aut servare volumus aliquid, quod pacto scilicet non comprehendatur. Ait igitur Horatius dominum, qui tale mancipium uti sanum vendat, mentem excipere debere, nisi nimio plus lites amet. Qua in re tamen sciendum est, *furorem* quidem à JCtis pro morbo haberi; sed eum qui Romane loquendo vere furor sit: non sicut Stoïci loquuntur. Quin & Ædilitium edictum, quod certiorem jubet facere emtorem, quid morbi vitiique cuique mancipio sit. *Torrent.* Turneb. l. 23. c. 2.

286. *Dominus, quum venderet.*] Dominus in vendendo mancipio, vitia ejus tacere non debuit, nisi lites amaret. *Hos.*] Hos superstitiosos.

287. *Fecunda in gente Meneni.*] *Gens Menenia* plebeia quidem, celebris tamen vel ob *Menenium* illum *Agrippam*; qui à patribus legatus ad plebem interpres atque arbiter concordiæ civium, noto de ventre ceterisque humani corporis partibus apologo, urbem conservavit. Sed cur huic potissimum genti stultos insanosque inferit Horatius? an quia tunc *Menenius* quispiam mente captus, nihilo saniores se filios habuit? certe tale aliquid fingi necesse est. Turnebi sententiam amplectamur: Poëtam ingenio-

Jupiter, ingenteis qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri mensèis jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit; illo
Manè die, quo tu indicis jejunia; nudus
In Tiberi stabit. casus medicusve levarit
Ægrum ex præcipiti: mater delira necabit
In gelida fixum ripa, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore Deorum.

Hæc

geniosissimum ad Græcam vocabuli originem respexisse, à μέμηνα, unde μεμηνῶς, id est, *insanus*. illum vide, lib. XXIII. cap. II. *Torrent. Fœcunda in gente.*] In multiplici familia Meneni, id est, in stultorum numero, qui numerus est infinitus. *Meneni.*] Menenus vixit ætate Horatii, homo superstitiosus, & mente captus.

288. *Jupiter ingentes.*] Alterum exemplum superstitionis.

289. *Cubantis*] Ægrotantis.

290. *Frigida si puerum.*] Votum matris per hypothesin. *Quartana reliquerit.*] Quartana, quæ ab atra bile proficiscitur, corpus in principio paroxysmi ingenti horrore excruciat. *Illo manè die.*] Tuo die, die Jovis.

291. *Indicis jejunia.*] Pervigiliis jejuniisque placabant deos suos veteres, præcipue Chaldæi & Ægyptii; quorum ingens semper Romæ turba ob sacra Isidis vanissima superstitione cultæ. Sed & ii qui sacris Romanorum præerant, jejunia interdum instituebant, quibus prodigia expiarentur. Exemplum apud Livium lib. XXXVI. & venuste *Jovem indicere jejunia* ait, quæ à sacerdotibus Jovi ipsi instituuntur à populo servanda. *Torrent. Indicis jejunia.*] Quo magistratus vel sacerdotes tuo nomine jejunia imperant. *Nudus.*] Ut vivo flumine ablutus, ad tua sacra purus accedat.

292. *Casus Medicusve.*] Id est, medicus fortunatus, quem casus aliquis juvat: nam in quartana inveterata depellenda, plus sæpe casus ipse, quam medici quodvis pharmacum valere potest. *Cruq. Casus medicusve levarit.*] Si casus hunc liberavit, qui in quartana sæpe plus valet, quam medicus. Est enim quartana medicorum opprobrium.

293. *Ex præcipiti*] Id est, ex summo discrimine, ac veluti ex præcipitio, cum in crisi est morbus, ut nostri loquuntur nunc medici: atque ita Juvenal. Sat. I.

Omne in præcipiti vitium stetit.

Torrent. *Ex præcipiti.*] Ex morbo periculoso, in sene præsertim. *Mater delira necabit.*] Existimans se voti religione obstrictam.

294. *In gelida fixum ripa.*] Dicit ex antiquorum ritu, qui sacris operaturi, se in flumine purificabant. Turneb. lib. 23. cap. 3. *Febrimque reducet.*] Febrim renovabit per aquæ frigiditatem.

295. *Quone malo.*] Id est, quo malo. Turneb. lib. 7. cap. 10. *Concussa.*] Mentem habens percussam. *Timore Deorum.*] Quam nos *superstitionem*, quosque *superstitiosos* vocamus, Græci δεισιδαιμονίαν καὶ δεισιδαίμονας appellant, ob inanem scilicet deorum formidinem: quam tametsi superstitionis etymon sive vocabulum ipsum non ita manifeste demonstrat; siquidem à parentum assiduis precibus, ut liberos habeant superstites, dici volunt; constat tamen eam sic à nostris definiri, ut sit inanis metus deorum. *Torrent. Timore Deorum.*] Responsio est.

Hæc mihi Stertinius sapientum octavus amico
Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.
Dixerit insanum qui me; totidem audiet: atque
Respicere ignoto discet pendentia tergo.
Stoïce, post damnum sic vendas omnia pluris:
Qua me stultitia (quoniam non est genus unum)
Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.
Quid? caput abscissum demens quum portat Agave
Gnati infelicis, sibi tum furiosa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam insanum: tantum hoc edisserе, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas, hoc est, longos imitaris, ab imo

Ad

296. *Sapientum octavus.*] Simile huic illud Juvenalis Sat. II.

—— Habeat jam Roma pudorem,
Tertius è cælo cecidit Cato.

Torrent. *Sapientum octavus, &c.*] Stertinius, septem sapientibus Græcis adnumerandus. Ironice.

297. *Arma dedit.*] Hanc defensionem dedit. *Compellarer inultus.*] Ne insanus dicerer.

299. *Respicere ignoto.*] Nota Æsopi de duabus manticis, Græci πήρας vocant, fabella: ad quam alludit hîc Horatius, uti in Varum Epigrammate Catullus,

Sed non videmus manticæ quod in tergo est.

Et elegantissime Themistius in Oratione quæ βασανιστὴς inscribitur, optans inverti sibi manticas, quo suam tantum respicere posset, alienam minime: quod enim alii dicant nihil esse dulcius neque jucundius quam omnia nosse, id sibi quoque videri, si bona sint. *Torr. Pendentia tergo.*] Discet sua peccata, quæ pendent in mantica à tergo sibi ignoto. Nemo enim suum tergum novit.

300. *Stoïce post damnum.*] Irrisio pervenusta. Neque enim simpliciter ut Philosophum salutat, sed ut eum qui damno talis factus sit; & tamquam eo nomine indignum, tacite jubet redire ad mercaturam, optans etiam ut cum lucro id faciat, ne denuo philosophari necesse sit. ita enim interpretor illud:

—— Sic vendas omnia pluris.

Torrent. *Stoïce, post damnum.*] Dialogus est inter Horat. & Damasippum usque ad Satyræ finem. *Sic vendas omnia pluris.*] O Damasippe, sic post merces amissas quæstuosam mercaturam facias. *Sic*, particula est bene precantis.

303. *Quid? caput.*] Respondet Damasippus. *Agave.*] Fabulam narrat Ovidius III. Met. videbatur enim sibi non filium, sed vel aprum vel taurum discerpere, quamdiu furor mansit. *Torr. Agave.*] Filia Cadmi.

304. *Gnati infelicis.*] Penthei. *Videtur?*] Furiosa videtur? minime

305. *Stultum me fateor.*] Loquitur Horatius.

306. *Edissere.*] Hoc expone.

307. *Accipe: primum.*] Audi, inquit Damasippus.

308. *Ædificas,*] An multa ædificaverit Horatius, *satis beatus*, ut de se inquit, *unicis Sabinis*, nescio. Ego pro sumtuose

Ad summum totus moduli bipedalis; & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & incessum: quî ridiculus minùs illo?
An quodcumque facit Mæcenas, te quoque verum est,
Tanto dissimilem & tanto certare minorem?
Absentis ranæ pullis vituli pede pressis,
Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens
Bellua cognatos eliserit. illa rogare,
Quantáne? num tandem, se inflans, sic magna fuisset.
Major dimidio. Num tanto? quum magis atque

Se

tuose se gerere, μεγαλοφρόνως, libentius acceperim: &, ut ipse exponit, pro magna imitari, cum parvus esset. huic enim interpretationi convenit, quod in Epistolis sese

—— In tenui re
Majores pennas nido extendisse fatetur.

Torrent. *Ædificas, hoc est.*] Magnifice ædificas. *Longos imitaris, ab imo.*] Incedendo te effers, ut longus videare, id est, opulentos & potentes viros imitaris.

309. *Moduli bipedalis.*] Quæ forma humani corporis minima est, quod de Conopa quodam ait Plinius lib. VII. cap. XVI. De *Turbone* autem tunc noto nihil compertum habeo. *Torrent. Moduli bipedalis, &c.*] Brevis es staturæ, id est, res tua familiaris est tenuis & angusta.

310. *Turbonis in armis.*] Gladiatoris homunculi.

311. *Spiritum & incessum.*] Animum & gestum tumidum. *Quî ridiculus.*] In qua re es tu minus illo ridiculus?

312. *Verum est.*] Æquum est te idem facere?

313. *Tanto dissimilem.*] Tanto vitio dissimilem. *Et tanto certare.*] Et eum tanto.

314. *Absentis ranæ.*] Æsopi fabula.

315. *Denarrat.*] *De* particula auget quidem vim vocabuli cui jungitur, ut *deridiculus, despretus, derepente, desubito,* & alia multa omnibus nota; hoc tamen loco pro ordine narrare dictum puto. Atque ita Donatus ad illud Terentii in Phorm.

Hæc adeo ego illi jam denarrabo.

Torrent.

316. *Cognatos eliserit.*] *Cognati* ita dicti sunt, quasi una & communiter nati; omnes tamen ab eadem orti progenie eo vocabulo continentur. Lepide igitur hoc ranæ pullis accommodat Horatius. Loquitur autem de rana, quam, quod in rubis ac vepribus agat, ut inquit Plinius lib. XXXII. cap. V. Latini *rubetam* nominant, Græcè φρυνός dicitur, omnium ranarum maxima, ita ut testudinem aliquando æquet; pulmones habens magnos & rotundos, qui plurimo aëre impleri possint: quare & intumescit sæpius, ac spiritu intenditur. Mira autem lectionum varietas in illis verbis,

— Num tandem, se inflans, sic magna fuisset.

Sed non habeo quam receptæ lectioni anteponam. *Torrent. Cognatos eliserit.*] Ut simul natos oppresserit. *Illa rogare.*] Illa rogabat.

317. *Quantane? num tandem.*] Quantus fuit ille vitulus?

318. *Major dimidio.*] Respondet pullus.

Se magis inflaret: Non, si te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde poëmata nunc: hoc est, oleum adde camino:
Quæ si quis sanus fecit, sanus facis & tu?
Non dico horrendam rabiem. Jam desine. Cultum
Majorem censu. Teneas Damasippe tuis te.
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas insane minori.

SATY-

lus. *Num tanto?*] Num tantò major est, inquit mater?

319. *Non si te ruperis.*] Cum autem mater ulterius magis atque magis se inflatet; tandem inquit pullus; O mater, si te etiam inflando, ut video, ruperis, illi tamen belluæ par esse non poteris. Hæc imago vanitatis & insaniæ in ranâ, non multum abludit vel discrepar à te, ô Horati. Tu enim parvus, te inflas etiam, & magnum Mæcenatem vis imitari. Huic jam in ædificando insaniæ, adde nunc aliam illam Poëtarum insaniam, ipsa scilicet Poëmata: hoc est, oleum adde camino, ut in proverbio dicitur, & unum malum alio accumula. *Lubinus. Inquit.*] Inquit pullus.

320. *Hæc à te non multum.*] Damasippus Horatium alloquitur. *Abludit.*] Discrepat.

321. *Adde poëmata nunc.*] Adjunge ad insaniam tuam in ædificando aliam, qua furis in Poëmatis scribendis. *Oleum adde camino.*] Eodem schemate utitur hoc proverbio, quo paulo ante dixit,

—— *Adde furorem*
Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare. ——

Neque enim cumulanda sunt mala. *Torrent. Oleum adde camino.*] Ut major fiat tua insania. proverbium est.

322. *Quæ si quis.*] Hîc quoque non conveniunt codices manuscripti. Placet, ut in duobus optimis legitur:

Quæ si quis sanus facit, & sanus facias tu.

Notum autem illud,

—— *Arcet sanos Helicone Poëtas*
Democritus. —— Torrent.

323. *Non dico horrendam rabiem.*] Missam facio tuam iracundiam cum rabie comparandam, & prætermitto vestitum tuum sumtuosiorem, quam census tuus ferat. *Jam desine.*] Verba sunt Poëtæ. at ille rursus incipit: *Cultum majorem censu*: iterumque monitus cum nondum quiesceret, *Mille puellar. &c.* lepidissimo maledicto sermonem abrumpit Horatius,

O major tandem, &c.

Guil. Canterus Novar. lect. lib. 2. c. 12. *Torrent. Jam desine.*] Loquitur Horatius sua vitia à Damasippo enumerari invite audiens.

324. *Teneas.*] Tuis te vitiis contineto, mea ne tangito.

325. *Mille puellarum.*] Prætermitto (inquit Damasippus) furores tuos, id est, insanos amores.

326. *O major tandem parcas insane minori.*] Respondet & exclamat Horatius. O Damasippe (qui me stultior es, & insanior) parcas mihi minori, id est, minus insano.

Quem-

SATYRA IV.

Sub persona cujusdam Catii Philosophi Epicurei, irridet Epicureorum præcepta ad artem culinariam spectantia.

UNDE, & quò Catiûs? non est mihi tempus, aventi
Ponere signa novis præceptis: qualia vincunt
Pythagoran, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, quum te sic tempore lævo
Interpellarim: sed des veniam bonus, oro.
Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;

Sive

QUemadmodum superiore Satyra inter Stoïcos, sub Damasippi persona, illos suavissime irridet, qui curiositati ac malignitati suæ philosophiam prætendunt: sic præsenti Sermone cum Catio habito, ex Epicureis jocose admodum lacessit illos, qui, quod pater Epicurus summum in voluptate aut indolentia bonum constituit, probe sibi consecuti esse videntur, si callidi ac lauti obsonatores evaserint. Quis vero Catius iste fuerit, non facile dixerim. Antiqui interpretes eum M. Catium Epicureum vocant: & quatuor ejus De rerum natura ac summo bono libros commemorant. Mihi vix fit verisimile De natura ac summo bono scribentem, istiusmodi nugis operam dedisse, sed Horatii ætate nebulonem potius aliquem fuisse crediderim, culinarum arte præstantem. Torrentius.

1. *Unde & quo Catius.*] Communis salutandi obvios formula, ut Sat. IX. *Unde venis, & quo tendis?* Turneb. lib. I. cap. 24. & lib. 28. c. 23. *Torrent. Unde.*] Unde venit Catius, & quo vadit? *Non est mihi.*] Non mihi vacat (inquit Catius) tibi respondere. *Aventi.*] Cupienti.

2. *Ponere signa novis præceptis.*] Hoc sic expono, ut qui recenter à magistro venerat, totus in eo fuerit, ut quæ audiverat memoriæ consignaret, sive litteris, sive notis, sive etiam imaginibus, aliisque indiciis; de quibus hi qui memoriæ præcepta tradunt. *Signa* enim in universum vocantur omnia quibus res nobis indicantur. Vel apponere seu adscribere causas, rationes & argumenta ad persuasionem. *Torrent. Ponere signa novis præceptis.*] Philosophi & Grammatici cum opiniones suas secum ipsi conciperent, & in commentarios referrent, ἀποσημειοῦν dicebantur; & ἀποσημειώσεις illas commentationes vocabant. Ergo quod Catius dixit, *Ponere signa novis præceptis*, est, quod Græci dicerent, ἀποσημειοῦν τὰς κυρίας δόξας. Etiam commentatiunculas suas, quas in alios philosophos scripserunt, nonnulli ita vocarunt. *Heinsius. Ponere signa novis præceptis.*] Præceptis nunquam à quoquam traditis, nomina imponere & vocabula, quæ sunt rerum σημεῖα, id est, signa. *Vincant.*] Qualia vincere possunt.

3. *Anytique reum.*] Socratem ab Anyto accusatum.

4. *Peccatum.*] Verba Horatii. *Lævo.*] Tempore inopportuno.

5. *Sed des veniam bonus, oro.*] Sed oro, ut mihi pro bonitate tua des veniam: Vel dabis mihi veniam, quæ tua est bonitas: Vel bonus sis in danda mihi venia. *Steph.*

6. *Interciderit.*] Si aliquid memoria effluxerit. *Repetes mox.*] Facile in memoriam revocabis, sive memoria constet natura, sive arte.

Mm 4 7. *Sive*

Sive est natura hoc, sive artis, mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem,
Utpote res tenueis, tenui sermone peractas.
Ede hominis nomen: simul an Romanus, an hospes.
Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,
Ut succi melioris, & ut magis alba rotundis
Ponere. namque marem cohibent callosa vitellum.
Caule suburbano, qui siccis crevit in agris
Dulcior. irriguo nihil est elutius horto.

Si

7. *Sive est natura.*] Auctores *memoriæ* beneficium ita naturæ tribuunt, ut arte tamen plurimum juvetur. utroque excelluisse ait Catium, quo blandiens facilius quod vult impetret. At ille, quin hoc ipsum, inquit, agebam: nempe ut memoriæ beneficio omnia illa de rebus subtilibus subtilissime disputata retinerem. sic enim vocabulum *tenue* hîc acceptio, ut *textura tenuis* Lucretius. *Torrent.* *Sive est natura.*] Ironica commendatio Catii, partim à natura, hoc est, naturali rerum causarumque cognitione; partim ab arte, hoc est, artificio culinario, præceptionibusque opsonandi. *Cruq.* *Mirus utroque.*] Tu in utroque es admirandus. Ironica est commendatio, ut eum impellat ad dicendum.

8. *Quin id erat.*] Profecto (inquit Catius) hoc agebam. *Tenerem.*] Ut tenerem memoria.

9. *Tenues.*] Res subtiles. *Peractas.*] Disputatas.

10. *Ede hominis nomen.*] Dic nomen Magistri tui, inquit Horatius.

11. *Ipsa memor præcepta canam.*] Verba Catii.

12. *Longa quibus.*] Doctrinam suam bonus ille præceptor, ut cœnam Romani, ab ovis exorsus est. Neque hic de singulis præceptis disputare velim, rectène an secus sese habeant: hoc tantum dicam, errare illos, mea quidem sententia, qui contendunt nullum serio tractari ab Horatio. Nam vel illud quod de ovis est, Columellam & Plinium assertores invenit. *Torrent.* *Facies ovis.*] Forma vel figura.

13. *Ut succi melioris.*] Ut gratioris saporis.

14. *Ponere.*] Mensæ apponere. *Namque marem cohibent callosa vitellum.*] Nam ova dura veluti callo obducta marem vitellum, id est, semen masculi continent. *Callosa.*] Oblonga probat ova; quia marem continent; ideoque magis callosa ceteris, & melioris sunt succi, & candore quoque gratiora. *Callosum* autem, ut durum magis ac spissum, *tenero* opponitur: & *callus ovi*, ni fallor, albumen ipsum, sive candidum est (λεύκωμα vocant Græci) quo luteum ovi seu vitellus, unde pullo vita est, circumdatur; densius ob calorem, cum natura marem parturit. Sunt qui callum ovi testiculum esse credant. *Torrent.*

15. *Qui siccis crevit.*] Dulcior caule agresti, qui, &c.

16. *Irriguo nihil est elutius horto.*] Quo magis has deliciarum nugas exagitet Horatius, ita loquitur, ut quid voluerit dicere, intellectu difficile sit: ut hoc loco constat. *Irriguum* tamen *hortum* vocari arbitror, qui assiduis fontium aut aquæductuum irrigationibus plus æquo madeat, quo caulium aliorumque olerum

Si vespertinus subitò te oppresserit hospes,
Ne Gallina malùm responset dura palato,
Doctus eris vivam misto mersare Falerno:
Hoc teneram faciet. pratensibus optima fungis
Natura est: aliis malè creditur. ille salubreis
Æstates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore Solem.

Ausi-

rum virtus elanguescit: proinde dulciora omnia in agro nasci, qui tempestiva de cælo pluvia irroretur. *Elutius* ergo pro languidius, stupidiusque, & insulsius, interpretabimur: à coloribus ducta, ut puto, metaphora, quos cum pleni ac saturi sunt laudamus, dilutos minime. Gellius lib. XX. cap. I. ubi de XII. tabb. agit. *Irriguo nihil est elutius horto.*] Scripserat absque dubio Poëta, *irrigui nihil est elutius horti.* Melius ad mentem. Nihil est elutius horti irrigui caule. *Heins. Irriguo nihil est.*] Nihil est insipidius caule hortensi multis aquis irrigato.

17. *Si vespertinus.*] Sic in Epist.

Gnarus mane forum, & vespertinus pete tectum.

Elegans quoque verbum *responsare palato*; ut *responsare cupidinibus*, *responsare fortunæ*, pro obniti & reluctari. *Torr. Si vespertinus.*] Si vesperi hospes advenerit.

18. *Responset dura palato.*] Ne gallina male adversetur palato, & faucibus reluctetur.

19. *Doctus eris.*] Nosse debes. *Misto mersare.*] Falerno cum aqua diluto.

20. *Hoc teneram faciet.*] Ac proinde ori ac stomacho & aptiorem & gratiorem. *Tenerum* igitur in cibis opponitur *duro*. Græci τακερὸν καὶ ψαθυρὸν καὶ ἁπαλὸν vocant: Pet. Victorius l. XXXIX, cap. III. Nunc quoque inciso gutture capos gallinasque in aquam illico injiciunt, ut palpitantes moriantur, quo reddantur teneriores: quod haud dubie celerius fiet admixto vino, ut præcipit Catius, etiam mero, nisi impensæ parcas. *Torrent. Hoc teneram.*] Hæc res molliculam efficiet carnem. *Pratensibus optima fungis Natura.*] Hoc quoque ambigue dictum est. Nam qui sub *pratensium* nomine, fungis humili & uliginoso loco natis palmam tribuat, præsertim tamquam salubrioribus, is profecto multum erret. Terram enim amant putrem, tenuemque magis & aëriam, quam densam atque pinguem; hi præsertim qui innoxii habentur. *Prata* vero etiam in montibus esse possunt: cum ab usu Villici ad fœnum herbamque, non à situ ipso appellentur; nec ideo minus prata sint, quod arbores quoque ferant. *Torrent.*

21. *Aliis male creditur.*] Aliis fungis periculosum est vesci.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Non minor super *moris* quam *fungis* altercatio est: nam qui Catii doctrinam defendat, is Galenum cum tota medicorum gente graviter offenderit. *Mora* enim, quod leviter refrigerent, vacuo inferri ventriculo non improbant: at mala comminantur, si post alia cibaria sumantur. Hoc veriti fortasse Turnebus & Lamb. nil præter mora pranderi debere aiunt. quæ profecto sententia non tam ridicula est, quam nonnulli existimant, si de æstivo, hoc est, levissimo prandio locum hunc interpretemur: quali in summis caloribus contenti esse debent, qui prolixe cœnaturi sunt; Atque ea, ni fallor, ratione sumta mora adversus æstum plurimum profuerint. Jam vero ante solem legenda esse, nec medici negaverint. *Torrent.*

23. *Finiet.*] Terminabit. *Ante gra-*

 vem

Aufidius forti miscebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil, nisi lene, decet. leni præcordia mulso
Prolueris meliùs. si dura morabitur alvus,
Mitulus & viles pellent obstantia conchæ:

Et

vem quæ.] Quæ mane ex arbore decerpserit.

24. *Forti miscebat mella Falerno.*] Vini quidem austeritatem veteres melle temperabant, quod & Virg. docuit; nec temperatura melior, quam illa de qua Horatius Sat. II. lib. II.

—— Nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta.

Verum de *promulside* hic agitur. quod & ipsa præcepti ratio manifeste ostendit, & recte observavit Turnebus libro I. c. XXVIII. Inter *mulsum* autem & *promulsidem* differentia non in re ipsa; nam *promulsis* etiam *mulsum* est, sed in eo tantum consistit, quod prima cœnæ potio proprie *promulsis* dicebatur: quam leviorem esse debere merito indicat Catius, atque adeo multi principio mensæ non ex vino, sed ex aqua, mulso (ὑδρόμελι vocant Græci) utebantur. At liberalior Catius, qui οἰνόμελι quidem non damnat, sed vino molliore confici *promulsidem* præcipit. Qua in re hoc quoque obiter addendum, à prima illa potione etiam primam cœnæ partem, quam *antecœnam* appellat Macrobius, (Itali nunc *antipastam*) promulsidem quoque vocari. *Cœna* ergo proprie ipsum cœnæ corpus est, inter *antecœnam* seu *promulsidem* & *bellaria*. Vide Macrob. lib. III. c. XIII. Saturn. *Torrent. Forti Falerno.*] Austero Falerno.

26. *Mulso.*] Mellicrato.

27. *Prolueris.*] Verbum aptissimum, qua vim illam mellis in abstergendo significat, minus haud dubie efficacem, si vini obstet austeritas. Atque ita lib. I. Sat. V.

Multa prolutus vappa. —— Torrent.

Si dura alvus.] Si venter sese non exoneret.

28. *Mitulus.*] Sic optimi quique codices. Recte autem de promulside agens, *conchas* adjungit; nam initio utilius ponuntur. Quare apud Macrobium quoque antecœnam instituunt echini & ostreæ: lubrica enim sunt, & alvum movent. quæ virtus tamen non tam carni, quam succo illi salsuginoso, in quo natant, (Græci ζωμὸν vocant) attribuitur, idque universo illi generi commune est: juvaturque, si cum lapatho, sive rumice, & vino, maxime albo, coquantur; teste etiam Athenæo lib. III. Pet. Victor. lib. III. cap. XIII. *Mutilus* scribi debere censet: ideo maxime, quod *Tellinas* Græcis dictas à Romanis μύθλας vocari ait Athenæus. Verum alii *mituli* quam *tellinæ*, ut volunt ii, qui nostra ætate diligentissime de piscibus scripsere. *Mitulus* omnino Latinum nomen est. neque aliud occurrit quo *tellinæ* aptius nominentur: quæ hodieque nomen servant & plurimo in usu incoctæ vino. Quod autem de *lapatho* additur, nihil necesse est ita interpretari, quasi *conchulæ* ventri movendo per se non sufficiant, ideo *lapatho* incoquendæ; movent enim illæ; movet & *lapathum*, cujus plures esse species Epod. II. diximus: movet denique *Coum album*, quod Cato quoque nos docuit: ut si omnia hæc simul misceantur, verendum ne conviviæ de cœna surgant: quare *lapathum* cum *Coo* disjungi à *conchulis* malim. Lector cogitet. Leviter enim movent singula, nec magnum in mixtione periculum. *Torrent.* Turneb. lib. I. c. 24. *Mitulus.*] Musculus Angl. *a mussell.*

Et

Et lapathi brevis herba, sed albo non sine Coo.
Lubrica nascentes implent conchylia Lunæ.
Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
Murice Bajano melior Lucrina peloris:
Ostrea Circeis, Miseno oriuntur echini:

Pecti-

Et viles pellent.] Conchæ parvi pretii. *Obstantia.*] Ut venter non sit laxus.

29. *Et lapathi brevis herba.*] Et rumex, herba, quæ brevia & acuta habet folia, ventrem etiam evacuat. *Coo.*] Non sine vino, sic dicto ab insula Co.

30. *Lubrica nascentes implent conchylia Lunæ.*] Idem Aristoteles tradit, & his verbis etiam Plinius lib. II. cap. XLI. *Lunari nempe potestate ostrearum, conchyliorumque, & concharum omnium corpora augeri ac rursus minui.* Notandumque, Horatium, & cum alvum levari conchis dicit, & cum crescente luna impleri conchylia, & cum non omne mare generosam testam ferre, his vocabulis promiscue uti. E quibus *testa* quidem nihil ad pisces attinet, usu tamen obtinuit, ut quæ à cutis seu integumenti potius duritie Græce ὀστρεῖα & ὀστρακόδερμα vocantur, ea nunc fere *testacea* nominentur, quod testæ instar dura sint. Differunt vero *conchæ*, *ostrea*, & *conchylia.* quod ni ita esset, non tamquam diversa poneret Plinius. Turneb. l. I. c. 24. & lib. 21. cap. 21. *Torrent. Lubrica nascentes implent conchylia.*] Conchylia generosa lubricam reddunt alvum. *Lunæ.*] Luna accrescente conchylia implentur.

31. *Generosæ fertile testæ.*] Generosorum testaceorum.

32. *Murice Bajano melior Lucrina.*] Hunc versum sic intelligo, ut *Muricem Bajanum*, & *Lucrinam Peloridem* ceteris quidem sui generis præferat; *Peloridem* tamen *Murici* anteponat. Errant enim veteres interpretes, qui ita exponunt, ut meliores murices in Lucrino sinu, quam in Bajano littore, capi dicat Catius. Different enim specie *murex* & *peloris.* utraque quidem concha: sed *peloris* inter chamas habita; quæ à reliquis conchis eo maxime distant, quod semper hiant & testam apertam gerunt ἀπὸ τοῦ κεχηνέναι, unde & *hiatulas* nonnulli appellant: *murices* vero (dicti à similitudine muricum ferreorum, qui Græce τρίβολοι vocantur, quorum in bello ad insidias usus) clusi sunt; & flore magis quam gustu commendantur, sicut & purpuræ. Jure itaque *peloridem* anteponit Catius, quamquam & *murices* in pontificali illa Macrobii cœna referuntur, nec *peloridem* admodum probat Martialis, nunc aquosam, nunc fatuam nominans, lib. 10. ep. 37. *Torrent. Lucrina peloris.*] Peloris in sinu Lucrino capta.

33. *Ostrea Circeis.*] *Ostreorum* nomen generale esse, & testacea omnia complecti ante notavimus: sed speciatim de iis dicitur, quæ omnibus nota sunt, & *ostrea* quoque appellantur: *Olim*, ut inquit Plinius, *mensarum palma ac gloria; quarum postquam domicilia inquiri cœpere, magnum gulæ certamen incidit, quæ aliæ aliis præferantur.* Catii iste doctor, Circeiis nata, plurimi fecit: quæ & apud Juvenalem Sat. IIII. collaudantur. Lego igitur *Circeiis* non *Circæis*, nam *Circeii* populi, olim insula, antiqui Latii finis, teste Plinio lib. III. cap. V. Elegans autem loquendi genus, *Ostrea Circeiis:* perinde ac si alibi nata, si cum his conferantur, vix *ostrea* dici possint; sicut nec *echini*, nisi ad Misenum orti. Notandumque *echinos* hîc inter testacea ab Horatio annumerari, ex Aristotelis sententia. *Torrent. Ostrea Circæis.*] Ostrea Lucrina sunt meliora ostreis Circæis,
ubi

Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem,
Non priùs exacta tenui ratione saporum.
Nec satis est cara pisceis avertere mensa,
Ignarum quibus est jus aptius, & quibus aßis
Languidus in cubitum jam se conviva reponet.
Umber, & iligna nutritus glande, rotundas

Cur-

ubi Circe filia Solis habitavit. *Miseno oriuntur Echini.*] In Miseno Bajarum portu, ubi Misenus Æneæ nauclerus undis submersus periit.

34. *Pectinibus patulis.*] *Pectines* Græce κτένες, duabus constant testis striatis ac spissis, quæ superiore parte strictiores, inde in orbem dilatantur; unde *patulos* appellat Horatius, juniores *pectunculi* vocantur; quamquam non desunt, qui *pectunculos* specie à *pectinibus* differre putent. *Molle* autem *Tarentum* appellans, ut aliubi *imbelle*, Tarentinorum mores haud dubie respicit. Nec scio quare in hoc errasse dicat Flaccum Macrobius lib. III. cap. XVIII. Turneb. lib. I. cap. 24. *Torrent. Pectinibus patulis jactat se.*] Piscibus os aperientibus, qui conchas habent serratas ad similitudinem pectinis Angl. *cockels. Molle Tarentum.*] Parentum mollitie & luxu diffluens.

36. *Ni prius exacta tenui ratione saporum.*] Nisi prius explorata saporum ratione, quæ tenuis est & difficulter percipitur.

37. *Cara pisceis avertere mensa.*] Legitur *avertere*, & in pluribus manusf. sed magis placet *averrere:* neque enim minore sæpe negotio pisces è macello, ob licitantium improbitatem, quam è mari everruntur. *Mensam* itaque intelligere debemus in qua venales sunt pisces, ut & *argentariorum mensas* dicimus. *Torr. Mensa.*] Pisces è macello piscatorio, caro pretio emere & auferre.

38. *Quibus est jus aptius.*] Elixis scilicet, nam hi fere ex jure aliquo sumuntur: nec assis sua condimenta desunt; sed illi in suo jure natant. Unde factum fortassis, quod observavit Turnebus, ut qui sic cocti sunt, *patinarii* appellentur; ad *assorum* differentiam. *Torrent. Quibus est jus aptius.*] Quibus piscibus jus conveniat.

39. *Et quibus aßis Languidus.*] *Assum* erat veteribus, quicquid sine condimento ullo & jure apponebatur. Nonius: *Assum autem existimandum est, ut in obsoniis sine pigmento saporis alieni. quemadmodum merum dicitur solum.* Ita ergo Catius, Non satis est, inquit, magno precio emisse pisces, si quis ignoret, quibus jus sit aptius: & quibus assis, hoc est, sine ullo jure appositis, conviva, jam languidus ac edendo satiatus, magis delectatus, de integro vesci incipiat. Memento ergo opponi pisces assos & conditos. *Heinsius. Languidus in cubitum jam se conviva reponet.*] Tamquam in nova fame iterum se operi accinget. Repetenda vero quæ notavimus lib. I. Od. XXVII.

Et cubito remanere presso.

Torrent. *Languidus in cubitum.*] Alludit ad antiquum ex tricliniis cœnandi morem, è quibus convivæ accumbentes, corpore leviter in sinistrum cubitum inclinato, cibum potumque tantisper capiebant, dum essent saturi. *Cruquius. Languidus in cubitum.*] Crapula satiatus insurget iterum ad edendum quasi ad novas delicias excitatus.

40. *Umber & iligna.*] *Umbrum* hîc laudat *aprum* glande ex ilice pastum, aliubi vero *Lucanum*, aliubi *Marsum*, ut

ludere

Curvet aper lanceis carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus est, ulvis & arundine pinguis.
Vinea summittit capreas non semper eduleis.
Fecundi leporis sapiens sectabitur armos.
Piscibus atque avibus quæ natura & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
Sunt, quorum ingenium nova tantum crustula promit.
Nequaquam satis in re una consumere curam:

Ut

ludere Poëtæ solent. *Torrent.* *Umber & iligna.*] Ex Umbria aper.

41. *Curvat.*] Mallem *curvet*, ut plures habent M. S. Totos autem ponebant apros, ut lances curvari minime mirandum sit. Juvenalis :

—— Quanta est gula quæ sibi totos
Ponit apros. ——

Torrent. *Curvet aper.*] Oneret. *Inertem.*] Carnem pinguiorem, sed inertiâ & otio comparatam.

42. *Laurens malus est, ulvis.*] Malus est aper nutritus in agro Laurenti. Quod est Latii oppidum. *Ulvis & arundine.*] *Laurentes* enim maritimi, locis nunc quoque paludosis. unde Mart. lib. x.

Et Laurentino turpes in gurgite ranas.

Torrent.

43. *Vinea summittit capreas.*] Capreas sylvestres. Sic loquitur ut paulo ante,

—— Miseno oriuntur echini.

Vult enim non alias laudari *capreas*, quam quæ subinde vitibus pascantur, & ne tunc quidem semper edules esse; cujus tamen peculiaris aliqua ratio mihi non constat: nam neque *cervi*, neque *apri* quavis anni tempestate laudantur. *Torrent.* *Summittit capreas.*] Suppeditat & nutrit. *Non semper edules.*] Capreas non aptas esui.

44. *Fœcundi leporis.*] Nota *leporis* fecunditas, vel ex Plinio lib. VIII. cap. LV. Et hoc plane ridiculum est, quod nonnulli, tamquam rem notandam, legi etjam *fecunda* nos monuerunt; eamque lectionem secuti sunt, ideo maxime, quod femellæ caro succulentior sit. Verum hi ipsi Catium ubique exagitant, tamquam absurda sint omnia, quæ loquitur: labi igitur hic quoque permisissent, & masculum præferre. taceo quod incerti sexus esse leporem veteres credidere. *Sapiens sectabitur armos.*] *Sapiens* communi loquendi usu dicitur, quicumque rei, de qua agitur peritus est. qui ergo ad gulam est sapiens, armos præferet. *Armos* autem intelligo carnem illam, quæ in summo circa armos ac spinam est. *Torrent.* *Sapiens sectabitur armos.*] Cui palatum sapit.

45. *Natura & foret ætas.*] Hæc tanta rerum naturalium peritia, non ultra palatum extendenda est. *Torrent.*

46. *Nulli patuit.*] Nulli cognita fuit. *Palatum.*] Sapor in lingua & palato consistit.

47. *Crustula promit.*] Placentas adinvenit.

48. *Nequaquam satis.*] Sensus est, Non satis est eleganti opsonatori, ut unius condimenti aut confectionis sit peritus, in eoque omnem curam & studium impendat: sed etiam necesse est in omnibus eum culinæ partibus esse artificiosum & diligenter exercitatum. *Cruquius.* *Nequaquam satis.*] Distinguo hoc modo:

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula promit;
Nequaquam satis in re una consumere curam.

Satis

Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisceis securus olivo.
Massica si cælo supponas vina sereno;
Nocturna, si quid crassi est, tenuabitur aura,
Et decedet odor nervis inimicus: at illa
Integrum perdunt lino vitiata saporem.
Surrentina vafer qui miscet fæce Falerna
Vina, columbino limum bene colligit ovo:
Quatinus ima petit, volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis, & Afra

Poto-

Satis enim non est ἄλις, sed ἄλις ὄν. hoc est, cum non sit satis; vel, quandoquidem non est satis, in una re curam consumere. Tale est illud hac ipsa,

Ne gallina (malum) respondet dura palato.

Ita enim scribendum. *malum*, κακὸν ὄν. Quandoquidem hoc malum est & ingratum palato. Græca parenthesi. *Heinsius. Nequaquam satis.*] Non satis.

49. *Hoc, mala ne sint vina.*] Si hoc curet solum.

50. *Securus olivo.*] Non curans.

51. *Massica.*] De *vini Massici* præstantia ante diximus; diximus etiam de colatione vini lib. I. Od. XI. hujus ergo loci sententia est, *Massica vina* corrumpi, si quis per colum sive saccum vinarium ea liquare tentet: at vero commodissime extenuari & sine noxa, si nocturnæ exponantur auræ. Qua de re Athenæus quoque lib. I. & Plinius XIIII. cap. XXI. *Torrent. Massica si.*] Vina optima in monte Massico nata, vide Od. I. lib. I.

53. *At illa.*] Vina Massica.

54. *Vitiata saporem.*] Lineo sacculo percolata.

55. *Surrentina.*] *Vinum Surrentinum*, ob acerbitatem ægre maturescens, non ante annum quintum & vigesimum probabatur; utile convalescentibus, ob tenuitatem salubritatemque. Turneb. lib. I. c. 24. De *Surrentino* autem Athenæus, Dioscorides, Plinius lib. XIIII. cap. VI. *Torrent.*

56. *Limum.*] Fæcem.

57. *Quatenus ima petit.*] Quoniam in fundum decidit vitellus. *Volvens aliena vitellus.*] Deducens aliena à natura vini, id est, fæces.

58. *Tostis marcentem squillis.*] Instructa utcumque jam cœna, præcepta adjungit, quibus lassus refici stomachus possit: ut puta squillis, maxime si tostæ apponantur, & cochleis quæ potorem excitent. neque hic tam pretio opus est, quam cibi novitate, & levitate aliqua, quæ nauseam reprimat. Nam quod lactucis ad id utebantur, quæ vini vim frangerent, ac crapulæ resisterent; damnat hoc Catius, nec immerito. Inde enim factum est, ut communi quodam consensu claudere cœnam solita, mox initio tantum poneretur. Addit neminem mirari debere istiusmodi rebus ventriculum recreari, cum pernis quoque & hillis tunc gaudeat, & immundis allata è popinis malit, quam vel sumtuosissima quæque, unde satietas augeatur. Hæc est hujus loci periphrasis. Sunt autem *squillæ* inter crustacea. & hic quidem de minoribus agitur. *Torrent. Marcentem squillis recreabis.*] Potorem languentem squillis revocabis ad edendum & bibendum.

59. *La-*

Potorem cochlea. nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho: perna magis, ac magis hillis
Flagitat in morsus refici: quin omnia malit,
Quæcumque immundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. simplex è dulci constat olivo,
Quod pingui miscere mero muriaque decebit;
Non alia, quàm quâ Byzantia putruit orca.
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes

Pres-

59. *Lactuca innatat acri.*] Lactucam post epulas & vinum largius sumptum, esitare solebant.

60. *Perna magis ac, &c.*] Hoc est, si cochleis assis non recreetur, edat & reficiatur elixa perna, in morsus & minuta frustula concisa; & hillis, hoc est, isitiis, tomaculis, lucanicis & id genus intestinis & confectis carnibus suillis & arvina fartis, potius quam lactucis. *Cruquius. Hilli.*] Tenuissimis intestinis ex carnibus suillis & arvina factis.

61. *Flagitat in morsus refici.*] Vir doctissimus Petrus Scriverius, *immorsus* legebat, contra nonnullos, qui Latine id dici negant. Vetus Glossographus Isidori nomine publicatus, *immorsus, jejunus.* Sane sensu optimo. Ante ostendit, quomodo marcentem reficere; jam vero, quomodo jejunum excipere oporteat. *Heinsius. Flagitat in morsus refici.*] Conviva nauseans vult refici, &c.

62. *Popinis.*] E popinis, quæ solent esse immundæ.

63. *Duplicis pernoscere juris Naturam.*] Hujusmodi juris descriptio Satyra VIII.

His mistum jus est. ——

Verba autem illa,

—— *Simplex è dulci constat olivo,*

parenthesi includi velim: quo apertius sit, simplex jus esse, quod unum tantum; duplex quod mixtum ac varium, qui plura velit, Platinam consulat l. VI. De honesta voluptate. *Torrent.*

64. *Simplex è dulci.*] Simplex jus.

66. *Non alia quam qua.*] Non quævis muria, sed ea quæ, &c. *Byzantia putruit orca.*] In nostris pæne omnibus libris legitur *putuit*, & *orcha* pro *orca*. Sed *putruit* servare debet, qui Lambini interpretationem tueatur: aliud enim *putere*, de quo Satyra præcedente. De *orca* vero bellua marina ingentis magnitudinis, à vasis olearii seu vinarii, aut aquarii similitudine sic dicta, balænis infesta, pulcerrime Plinius lib. IX. c. VI. Cur autem *muriam* ex tali monstro liquefacto præferat Catius, nulla alia idonea meo judicio caussa reddi posset, quam ut tanto magis auditor stupeat: nisi quis forte *orcam* pro thunno poni existimet. Ego verò *orcam* pto illo ipso vase testaceo, non pro bellua ad ejus similitudinem dicta, accipio: quæ recte *putere* dicitur; gravis enim muriæ & gari ex piscibus præsertim est odor. *Torrent. Orca.*] Orca est vas fictile Constantinopolitanum ventricosum & ore angusto.

67. *Hoc ubi confusum.*] Vinum pingue cum muria. *Sectis inferbuit.*] Herbis minutim concisis & incoctis.

68. *Corytioque croco sparsum.*] Cilicio croco sic dicto à monte Coryco in Cilicia. *Sparsum stetit.*] Ingeniose Turnebus lib. I.

Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo:
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis.
Rectius Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec,

Pri-

lib. I. cap. 24. *Ante*, inquit, *liquidum, postquam coquendò jam concretionem aliquam adeptum est, rectè stare dicitur.* Ego vero id quod jam concretum sit, jus recte dici non existimo. Liquidum enim esse oporter, in quo natare ficedulæ aut pisces possint, ut passim loquuntur auctores. *Stare* ergo dicit Poëta, quod incoctum herbis jam deferbuit: tunc enim spargi croco jubet, & mox oleum addi. Atque ita Virgilius:

Cum placidum ventis staret mare.——

Postquam scilicet jam fervere desierat. In hac autem juris compositione quod dulce olivum pingui miscere mero præcipit; quum dulce vinum, pingue olivum, aptius dixisset; id vel ad ostentationem referendum, ne vulgaria sequi videatur, vel ad artem potius. pingue enim vinum, hoc est, crassum, non defæcatum, non sacco colatum, magis convenit. *Torrent.* *Stetit.*] Propemodum concrevit. *Insuper addes.*] Superinfundes oleum Venafranum.

70. *Picenis.*] Quod nunc sequitur, ad secundam mensam spectat; quæ pomorum, reste Servio, dicebatur. atque ita Turnebus observavit, quem sequor. De *Picenis* autem *pomis* etiam Sat. præcedente fit mentio. nomen habent à patria, ut *Amerina* & *Græcula:* alia ab inventorum familiis, ut *Matiana*, *Sextiana*, *Manliana*, &c. Plinius lib. XV. cap. XIIII. *Torrent.* *Picenis.*] Picena mala sunt dulciora Tiburtiis: eadem puto à Nasidieno nominari *melimela*, à melleo sapore: *Mustea* Catoni, Varroni, Columellæ, inter conditiva numerata. *Cruquius.* *Tyburtia succo.*] Poma Tybure nata.

71. *Facie præstant.*] Pulchritudine præstant. *Venucula.*] Sic nostri quoque meliores codices, non *venuncula*. At Plinius lib. XIIII. cap. II. si scriptura proba est, *veniculam* vocat, ollis (ut inquit) aptissimam. Hinc porro *ollares uvæ*, & in veteri Lexico, βοτρυόνες, *racemi condititii*. Torrent. *Venucula convenit ollis.*] Uva Venucula melius in ollis conditur.

72. *Albanam fumo.*] Uvam Albanam. *Fumo duraveris.*] De hac quoque servandi uvas ratione Plinius l. XIIII. cap. II. *Torrent.*

73. *Hanc ego cum malis, ego.*] Hanc uvam Albanam ego primus invenior circumposuisse in mundis & nitidis catillis. *Fæcem primus & alec.*] *Fæx* cujuscumque rei excrementum est: hic tamen, ni fallor, aut idem est quod *fæcula*, de qua mox Sat. VIII. aut certe liquamen aliquod ex vini fæce expressum. De *alece* vero non parva dubitatio est. dicam tamen quod ex auctoribus observavi. *Alec* igitur, aut *allec*, ut in antiquissimis membranis scribitur, numquam autem per aspirationem, nisi apud Nonium, non certi alicujus piscis nomen est, in quo multos errasse video: sed genus potius, sub quo minimi quique ac vilissimi pisciculi continentur: quos in universum *alecarios* vocat Theodorus Gaza. hoc loco tamen non pro pisciculis ipsis, sed pro liquamine ex minutis pisciculis accipitur, quo gula irritetur, sicut & Sat. VIII. Neque quo à *muria* vel à *garo* differat, facile dixerim. *Torrentius.* *Fæcem primus & halec.*] Halecem fæcatam per hendiadem.

74. In-

Primus & invenior piper album, cum sale nigro
Incretum, puris circumposuisse catillis.
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisceis urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurrit:
Sive gravis veteri cratera limus adhaesit.
Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
Consistit sumtus? neglectis, flagitium ingens.

74. *Invenior.*] Germana lectio. pro qua *inveni* priori editione scripserat Lamb. Canterus Novar. lect. l. 4. c. 12. Quod autem sequitur,

—— Piper album cum sale nigro,

Hypallagen esse annotat ignotus Scholiastes, pro *piper nigrum cum sale albo:* sed male. nam & *sale nigro* nunc quoque plebs Itala utitur, neque is albo in saliendo deterior est: & *album piper* agnoscit Dioscorides lib. II. cap. CLIII. idque interpretando Poëtæ satis est. *Incretum* vero, pro incerniculo purgatum, bene exponit Lamb. vetus interpres, pro *permixtum.* Torrent.

75. *Incretum, puris.*] Permixtum, vel incerniculo purgatum. *Puris catillis.*] Nam quidquid immundum est & sordidum illotumque, præterquam quod oculos offendat, stomacho quoque nauseam non parum movet. Quod Nasidienus etiam non ignorans, jubet alterum puerum mensam acernam pertergere, & alterum tollere quidquid posset cœnantes offendere. *Cruquius.*

76. *Dare millia terna.*] Tria millia sestertiûm insumere piscibus in macello venalibus.

77. *Angustoque vagos pisces.*] Et in angustis patinis grandes pisces continere.

78. *Magna movent.*] Magnam nauseam movent, hæc, sive, &c. *Movent stomacho fastidia.*] *Movet* habent quique libri M. S. quod magis placet. *Torrent.* *Unctis manibus.*] Sordidatis manibus.

79. *Dum furta ligurrit.*] Dum è patinis ablata vorat.

80. *Veteri cratera.*] *Veterem* vocat, vel antiqui operis, ideoque pretiosiorem, vel, qua à majoribus per manus tradita, invitationem faciebant: ut in Didonis convivio:

—— Qua Belus & omnes
A Belo soliti.

Cruquius in Bland. vetustissimo scriptum esse dicit, *veteri creterra*, quam Nonius, situlam esse dicit. *Torrentius.*

81. *Vilibus in scopis.*] In scopis parvo pretio habendis. *In mappis.*] Quibus convivæ manus unctas tergant. *In scobe.*] Lampridius Elagabalo: *Scobe auri porticum stravit & argenti, dolens quod non posset & electri.* Similis autem huic locus ille Juvenalis Sat. XIII.

Verre pavimentum, &c.

Et paulo post,

—— Et tamen uno
Semodio scobis hac emendat servulus unus.

Errant igitur qui *scobe* patinas defricari volunt. Turneb. lib. I. cap. 24. *Torrentius.* *In scobe.*] Quo vasa defricata splendeant. *Quantus.*] Quam parvus sumptus?

82. *Neglectis.*] Quo sumptus est minor, eo culpa est major.

Ten' lapides varios lutulenta radere palma,
Et Tyrias dare circum illota toralia vestes?
Oblitum, quantò curam sumtumque minorem
Hæc habeant, tantò reprendi justiùs illis,
Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis.
Docte Cati, per amicitiam Divosque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocumque, memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta:
Non tamen interpres tantundem juveris. adde

Vul-

83. *Ten' lapides varios, &c.*] Tene decet (ô Horati) pavimenta marmorea versicoloria, scopa ex palma mundare? *Lapides varios lutulenta radere palma.*] *Varios lapides* ipsa pavimenta appellat, vario lapide seu marmore constrata. Male igitur qui *parios* substituunt. marmoris enim periphrasis est ob colorum fere disparitatem. quemadmodum & *panthera* à maculis dictæ olim *variæ*, & à simili varietate *mensæ Citriæ pantherinæ*. Plinius lib. VIII. cap. XVIII. *Torrent.*

84. *Et Tyrias dare.*] Et purpureas vestes substernere toralibus ignotis? *Tyrias dare circum.*] Sensus est, Tene decet circum Tyrias vestes dare illota toralia, hoc est, purpurea lectorum instragula circumdare & contegere substragilis impuris & immundis; & non potius contra, tegere sordida toralia purpureis stragulis? *Cruquius. Illota toralia.*] *Illuta* duo probatæ fidei codices, ut *illutos echinos* Sat. VIII. & sic *elutum* pro dilutum. *Tyrias* autem *vestes* cum dicit, vestem haud dubie stragulam intelligit, de qua Sat. III.

—— Cui stragula vestis
Blattarum ac tinearum epulæ.

Qua lecti scilicet tam triclinares, quam cubiculares insternebantur, ut ex infinitis auctorum locis patet. Nam & Græci περιστρώματα & περιπετάσματα vocant, ut ait Varro. Verum quid *toral* aut *torale* sit, magis dubitatur. Nam ut hic *illota toralia* dixit Poëta, sic *turpe toral* Epistola ad Torquatum. Et Varro quidem lib. III. Linguæ Lat. *Torale*, inquit, *quod ante torum est.* An ergo idem *toral* quod *stragulum*? Ego *toral* dictum puto, ex Turnebi & Lambini sententia, stramentum lecto injectum involutumve, quod in quotidiano usu erat ac manebat, cui solemnioribus conviviis pretiosa illa stragula pro tempore circumdabantur. Sic enim Ovidius loco ab aliis citato:

— In medio torus est de mollibus ulvis,
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant.

Et Lampridius Elagabulo: *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* At nihil fecisset eximium si de veste stragula hoc intelligeretur. Turneb. lib. I. cap. 24. *Torrent.*

86. *Illis.*] Rebus nitidis & sumptuosis.

88. *Docte Cati.*] Jocatur Horatius suburbane illum Epicureum deridens, à quo Catius fuit institutus. *Rogatus.*] Rogatus à me.

90. *Memori.*] Memoriter.

91. *Interpres tantundem juveris.*] Quum tu sis tantum interpres, non potes mihi tantum prodesse renuntiando, quantum Magister ipse loquendo, à quo hæc habes.

92. *Vul-*

Vultum habitumque hominis: quem tu vidisse beatus
Non magni pendis, quia contigit: at mihi cura
Non mediocris inest, fonteis ut adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

SATYRA V.

Sub persona Ulyssis Tiresiæ umbram apud inferos consulentis, Poëta insidiatores & captatores testamentorum describit.

HOC quoque Teiresia, præter narrata, petenti
Responde: quibus amissas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? jamne doloso
Non satis est Ithacam revehi, patriosque Penateis
Adspicere? O nulli quidquam mentite, vides, ut
Nudus inopsque domum redeam te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta est, aut pecus. atqui

ET

92. *Vultum habitumque.*] Gestum & pronuntiationem Magistri tui.

93. *Quia contigit, &c.*] Quia tibi contigit audire & videre eum docentem.

94. *Fontes ut adire remotos.*] Ut audiam ipsos auctores & inventores hujus disciplinæ.

95. *Atque haurire.*] Tota hæc Allegoria est irrisione plena.

1. T*Iresia.*] Tiresias fuit vates Thebanus, cujus judicio Juno offensa, eum oculis orbavit. *Præter narrata.*] Jam reditum prædixerat: sed negaverat res ejus fore salvas, si Solis boves violari contingeret. ipse igitur jam plurima perpessus, & deteriora metuens, vatem rogat quomodo vel amissa vel amittenda recuperare queat ac pensare damnum. *Torrentius. Præter narrata, petenti.*] Præter alia quæ mihi narrasti.

2. *Amissas.*] Naufragio perditas, ob Solis boves à sociis violatos, contra Tiresiæ oraculum. *Cruquius. Res.*] Jacturas præteritas resarcire.

3. *Artibus atque modis.*] Jure vel injuria. *Jamne doloso Non satis est, &c.*] Scribe *dolose*, ut lepidissimè illi alteri respondeat, *O nulli quicquam mentite.* Heinsius. *Doloso.*] Δόλι@ Græcis dictus, communi cum Mercurio epitheto. Videnda autem quæ notavimus libro I. Od. VI.

Nec cursus duplicis per mare Ulyssei.

Est autem Emphasis in verbis illis *Ithacam revehi.* votorum enim summa erat, patriæ, præ qua immortalitatem repudiaverat Ulysses, fumum aspicere. At hìc à Tiresia ad recuperandas etiam opes consilium expetit. *Torrent. Doloso.*] Nonne satis est tibi astuto & fallaci? O Ulysses, &c. Sunt verba Tiresiæ.

5. *O nulli quidquam mentite.*] Magna divini illius Tiresiæ laus, qui, quod ex Homero M. Tullius quoque tradidit, solus apud inferos saperet, cum ceteri umbrarum modo vagarentur. *Torrent. O nulli quicquam.*] O vates veridice, inquit Ulysses.

6. *Te vate.*] Te vaticinante.

7. *Apotheca.*] Quid *horreum*, quid

apo-

Et genus & virtus, nisi cum re, vilior alga est.
Quando pauperiem missis ambagibus horres:
Accipe, qua ratione queas ditescere. turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc,
Res ubi magna nitet, domino sene: dulcia poma,
Et quoscumque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus

San-

apotheca, vide lib. III. Oda XXVIII. *Apotheca procis.*] Penum, vel repositorium.

8. *Nisi cum re.*] Nisi cum divitiis. *Alga.*]Herba nullius usus,vide Epod.17. lib. I.

9. *Quando pauperiem, &c.*] Quoniam, &c. inquit Tiresias. *Ambagibus, horres.*] Longo verborum circuitu omisso.

10. *Turdus.*] Sive turdus.

11. *Privum.*] Sic —— *Priva triremis.* Epist. I. ad Mæcenatem, id est, sua, sive propria: opponitur enim navigio conducto. De genuina autem vocabuli hujus significatione recte Festus. ait enim *privos privasque dixisse antiquos pro singulis; unde & privata dicantur quæ uniuscujusque sint. hinc igitur & privilegium.* Quia vero, quæ singulorum sunt, cariora habentur, quam quæ in usu publico; factum inde, ut, quemadmodum singulare atque unicum, sic etiam *privum* pro eo, quod eximium ac rarum sit, & minime gregarium, accipiatur. ut apud Lucilium:

—— *Abdomina thunni*
Priva dabo. ——

Et hoc ipso loco. aliter enim exponere frigidum sit & inane. *Torrent. Privum.*] Sive aliud privatum. *Devolet illuc.*] Apposita festinationi metaphora, ab avibus don[...] dis desumpta, ne alius fen[...] cupet: non ratò; [...]re paratis. *Cruq.* [...]ur illuc.

12. *Res nitet.*] Nitor domus argumentum est divitiarum. *Dulcia poma.*] Non certum aliquod pomi genus, qualia melimela à sapore mellis dicta, aut mustea, sed quæcumque præstantia sint & placere possint. *Fundi* autem *honores* dixit, ut alibi *ruris honores*. Torrent.

13. *Honores.*] Optimos fructus honoribus deorum debitos.

14. *Ante Larem.*] Turneb. l.2. c.19. *Ante Larem.*] Antequam fructuum primitias Laribus tuis offeras.

15. *Qui quamvis.*] Monet omnis generis divites esse captandos, probos, improbos, nobiles, ignobiles, &c. nam valere debent pudor & probitas, ubi de nummaria re agitur; Virtus enim post nummos. *Cruquius. Sine gente.*] Cum de civili cognatione agitur, *gentem* is *habere* dicitur, qui majores suos simili nomine ciere possit: unde & apud Festum ait Cincius: *Gentiles mihi sunt qui meo nomine appellantur.* aut, ut plenius ex Scævolæ sententia in Topicis Cicero: *Gentiles sunt qui eodem nomine sunt ex ingenuis oriundi, quorum majorum nemo servitutem servivit, & qui capite deminuti non sunt.* Libertinæ ergo conditionis homines, quamquam tribum habent, gente tamen carent. *Hominem* ergo *sine gente*, obscurum interpretabimur atque ignobilem, qui vix civis credi possit. *Torrent. Sine gente.*] Ignobilis, ut libertus vel libertinus. *Cruentus.*] Fratricida.

16. *Fugi-*

Sanguine fraterno, fugitivus: ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.
Ut ne tegam spurco Damæ latus? haud ita Trojæ
Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo.
Et quondam majora tuli. tu protinus, unde
Divitias, ærisque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico. captes astutus ubique

Testa-

16. *Fugitivus.*] Non qui sit, sed qui servus fuerit, *fugitivi* nomine hîc intelligo. Contumeliose autem *fugitivum* vocat. nam & hoc servi sibi mutuo exprobrant: & Ædilitio edicto cautum fuit, ut talia vitia non celarentur: quin & tituli venalibus præponebantur, si fugitivus, si erro, si noxa non solutus esset. de quo Gellius lib. IIII. c. II. *Torrent.*

17. *Comes exterior.*] Loco nempe minus honorato, ita enim Ovidius v. Fastorum, de sene, cui à juvenibus honor debeatur:

Et medius juvenum non indignantibus ipsis
Ibat, & interior si comes unus erat.

Interior autem est, qui ad dextram est; *exterior* qui ad lævam collocatur. Suetonius Claudio cap. XXIIII. *Inde revertenti latus clausit.* atque eadem de re loquens Eutropius: *Ut descendenti*, inquit, *de Capitolio lævus incederet.* Quæ loquendi formulæ ex eo promanarunt, quod lævum latus imbecillius, & magis obnoxium injuriæ sit; unde illud è Sat. III.

—— *Nullique malo latus obdit apertum.*

Accedat quod ex Aristotelis lib. III. De partibus animalium, atque omnium recte philosophantium sententia, *dextra* omnia ut meliora & feliciora, sic etiam nobiliora censeantur. Turneb. lib. 14. cap. 24. *Torrent.* *Exterior, si postulet.*] Comes inferior à parte sinistra incedens.

18. *Visne tegam.*] Verba sunt Ulyssis. *Spurco Damæ.*] *Spurcum* dicebant veteres, obscœnum, impurum, lutulentum, fœtidum. & *Dama* quidem nomen servile, hîc tamen ut dixi libertum notat, ut bene Persius:

—— *Dama est, non tressis agaso.*

Turneb. lib. 6. cap. 4. *Torrent.* *Damæ latus?*] Homini abjecto & servili genere nato?

19. *Certans semper melioribus.*] *Meliores* appellat optimates ac principes Græcorum; quorum, post Achillem, fortissimum Ajacem armorum ipse judicio superavit: sortitus etiam inter illos novem, quorum unus cum Hectore singulari certamine congrederetur, neque ipsi parcens Agamemnoni. *Torrent.* *Melioribus.*] Cum melioribus de virtute & gloria contendens. *Ergo.*] Tiresiæ conclusio.

20. *Hoc animum tolerare jubebo.*] Ut præter meam consuetudinem, hominem infimæ sortis colam ditescendi causa, inquit Ulysses.

22. *Ærisque ruam.*] Eruam & conquiram. alludit ad avarorum naturam, qui suum thesaurum solent humi defodere, aut in arcis conclusum diligenter asservare. *Cruquius.* *Ruam, dic augur.*] Unde eruam.

23. *Dixi equidem.*] Loquitur Tiresias. *Captes astutus ubique.*] Ditescere quidem quamvis sapiens optat Ulysses, sed alia, quam Tiresias suggesserat, ratione. At hic perstat in sententia. quo significare voluit Poëta lepidissimus

 quæ-

Testamenta senum: neu, si vafer unus & alter
Insidiatorem præroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.
Magna, minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine gnatis, improbus ultrò
Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
Defensor. fama civem; caussaque priorem
Sperne, domi si gnatus erit, fecundáve conjux.
Quincte puta, aut Publi (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.

Jus

quæstum illum Romæ fuisse uberrimum, cum illi, quos *heredipetas* vocabant, simulato obsequio, & munusculis missis, divitum, qui senes & orbi essent, suprema judicia aucupabantur. hoc igitur est *captare testamenta:* hoc captare illos ipsos quibus insidiæ fiunt: hoc *captare hereditates aut legata*, apud JCtos, & hinc vetitæ institutiones captatoriæ, aut saltem pro non scriptis habendæ, quæ eliciendæ alienæ voluntatis caussa fiunt. *Torrent.*

24. *Neu si vafer, &c.*] Præcipit in instituto esse obdurandum animum, nec confestim desperandum, si semel & iterum res ipsa non successerit ex animi sententia; nam qui lucrum cupit, damnum patiatur oportet. *Cruquius.*

25. *Insidiatorem.*] Si quis vafer te fugerit insidiatorem, qui captandæ hæreditatis causa munera quasi ex insidiis offers. *Præroso fugerit hamo.*] Sic de insigni quodam captatore Martialis ad Marianum;

Munera magna quidem misit, sed misit in hamo;
Et captatorem piscis amare potest?

Torrent. *Præroso fugerit hamo.*] Hamo prægustato. Metaph. à piscibus.

26. *Deponas.*] Aut spem abjicias. *Aut artem.*] Dolum. *Artem illusus omittas.*] *Artem* habent tres optimi codices. nec male, quasi in eo summa rerum consistat. *Torrent.*

27. *Certabitur olim.*] Si res litigabitur posthac.

28. *Improbus ultro.*] Esto ultro, id est, esto non rogatus illius improbus defensor & indefessus patronus, qui audax, &c.

30. *Defensor.*] Rei sive caussæ in judicio pendentis meminerat. optime ergo defensoris verbo utitur, ad jus enim pertinet, pro eo qui alium in judicio defendit. *Torrent. Priorem Sperne.*] Sperne civem meliorem.

31. *Domi si gnatus erit, fœcundave conjux.*] Ita & Juvenalis Sat. v.

——— Nullus tibi parvulus aula
Luserit Æneas, nec filia dulcior illo.
Jucundum & carum sterilis facit uxor amicum. Torrent.

32. *Quincte puta.*] Tiresias captatorem docet formulam senis aucupandi. *Gaudent prænomine.*] An ideo fortassis quod prænomine carebant servi: quodque liberti, quamvis prænomen adepti, rato aliter, quam cognomine, quod fere ex servitute retinebant, appellabantur? Turneb. lib. 2. cap. 19. *Torrent. Prænomine molles.*] Veteres Romani tribus appellationibus erant nominati, prænomimine, nomine, cognomine, ut M. Tull. Cicero.

33. *Virtus tua.*] Non pecunia.

34. *Jus*

Jus anceps novi: caussas defendere possum.
Eripiet quivis oculos citius mihi, quàm te
Contemtum cassa nuce pauperet. hæc mea cura est,
Ne quid tu perdas, neu sis jocus. ire domum, atque
Pelliculam curare jube. si cognitor ipse,
Persta, atque obdura: seu rubra Canicula findet
Infanteis statuas, seu pingui tentus omaso
Furius hibernas cana nive conspuet Alpeis.
Nónne vides, aliquis cubito stantem prope tangens

In-

34. *Jus anceps.*] Alibi *vafrum* appellat: ut *controversum* ac *varium* Cicero. hinc litis omnis eventus, ut dici solet, incertus, sed eorum & fraude & imperitia, qui in jure versantur. ut enim recte M. Tullius lib. 1. de Legibus: *Juris ignoratio potius litigiosa est, quam scientia.* Torrentius. *Jus anceps novi.*] Quod in utramque partem trahi potest.

36. *Cassa nuce.*] Libri veteres magno consensu *quassa* legunt. id monitum oportuit. *Torrent.* *Cassa nuce.*] Quàm te inani nuce fraudet.

37. *Neu sis jocus.*] Ne sis cuiquam ludibrio. *Ire domum atque.*] Tiresiæ sunt præcepta ad Ulyssem.

38. *Pelliculam curare.*] Id est, cutem, corpus: sic & χρὼς Græcè cutis & corpus est. nam Latini Græcanicum sermonem ore Romano æmulari gaudebant. Vide Turneb. lib. 24. cap. 28. *Pelliculam curare.*] Delicate vivere. *Fi cognitor.*] Antiqua lectio, pro *sis cogn.* *Cognoscere* autem exponunt Grammatici, pro diligenter & exacte considerate. Verbum in jure frequens: quo moneutur judices, quique quæstioni alicui præsunt, ne quid temere decernant. cognoscere enim ante oportet, nec caussa cognita esse dicitur, nisi utraque parte audita, & vocatis his quorum interest: ut recte à Jctis traditur. *Cognoscere* ergo forense verbum est. Quod vero ad *cognitoris* vocabulum attinet, hoc ipsum etiam forense est: sed alia significatione quam analogiæ ratio postulet. non enim pro eo, qui cognoscit, accipitur; sed pro eo, qui alterum in judicio defendit: neque alio differt à procuratore, quam quod cognitor, ut inquit Festus, litem alterius suscipit coram eo, cui datus est; procurator autem absentis nomine auctor fit. Turneb. lib. 13. cap. 17. *Torrentius.* *Fi cognitor ipse.*] Esto patronus.

39. *Rubra canicula findet.*] Canicula ardens & ignita, id est, sive æstas fuerit, sive bruma.

40. *Infanteis statuas.*] Sic ἀφωνότερον ἀνδριάντος γίνεται, Sinesius. *Torrent.* *Infantes statuas.*] Statuas mutas; intelligit fortasse infacundos actores, vel judices ineptos. *Pingui tentus omaso Furius.*] *Furium Bibaculum* notari volunt: & multa reprehensione digna de eodem referuntur apud Gellium libro XVIII. cap. XI. quibus accedat quod conspui à Jove Alpes dixit. Quod vero *tentus omaso* additur, id vel ad edacitatem hominis referendum, ut illud in Epistolis,

—— *Patinas cœnabat omasi.*

Vel quod magis credo, ad ingenii pinguedinem. *Torrent.* *Tentus omaso.*] Distentus pinguibus intestinis.

41. *Furius hybernas cana nive conspuet Alpes.*] Poëta bibaculus, qui cum brumam describeret, utebatur hoc versu, *Jupiter hybernas cana, &c.*

Inquiet, ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thunni, & cetaria crescent.
Si cui præterea validus malè filius in re
Præclara sublatus aletur: ne manifestum
Cœlibis obsequium nudet te, leniter in spem
Arrêpe officiosus, ut & scribare secundus
Heres, &, si quis casus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui testamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere, & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias, quid prima secundo

Cera

43. *Inquiet.*] Dicet de te. *Ut patiens? ut amicis.*] Quam patiens est Ulysses?

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures senes sine liberis accedent, quæ tuæ fidei causam suam committent. Thynni sunt pisces admodum celeres, quorum multi capiuntur in Hispania ad columnas Herculis. *Annabunt thunni.*] Jam ante monuimus captatorem piscatori esse similem: qui si Tiresiæ præcepta servet, tales ad hamos plures thunni confluent, quos exceptos in vivaria mittat: nec temere *thunnos* nominat, piscem prægrandem, & in primis nobilem. *Torrent.* *Et cetaria crescent.*] Vivaria & piscinæ, ubi pisces prægrandes aluntur.

45. *Validus male.*] Filius valetudinarius & parum firmus. *In re Præclara sublatus aletur.*] *Sublatum* vocat, quem pater, ut Terentius loquitur, decrevit tollere: *Rem præclaram* vero, lauram atque opimam. *Torrent.*

46. *Præclara sublatus aletur.*] In censu amplo ab infantia ad adultam ætatem producetur.

47. *Cœlibis obsequium.*] Obsequium hominis sine liberis. *Nudet te.*] Ne fallaciam tuam prodat. *Leniter in spem.*] Sensim, & paulatim tuis officiis demerere.

48. *Arrepe.*] Ἠσύχῳ ποδὶ, hoc est, tacito pede & cautim, multisque officiis eum demereri stude, quo sperare possis te hæredem languenti filio substiturum fore. *Cruquius.* *Scribare secundus Heres.*] Hoc *substituere* vocant JCti, primi scilicet heredis loco, si hereditatem non adierit, alium instituere. Suet. Cæsare: *D. Brutum etiam in secundis heredibus nominavit.* Et hoc ipsum est *in vacuum venire*, vacantem scilicet ac caducam, quia primus heres adire vel noluit, vel non potuit, hereditatem occupare. *Torrent.*

49. *Heres, & si quis.*] Filio languenti substitutus. *Egerit Orco.*] Siquis casus ad mortem puerum perduxerit.

50. *In vacuum venias.*] In locum hærede vacuum. *Perraro hæc alea fallit.*] Perraro hic eventus frustratur. *Hæc alea.*] *Aleam* pro aucupio, seu captura dixit. Vel de ancipiti rerum eventu, nimirum ubi res non ex arbitrio nostro, sed à fortuna dependet.

51. *Qui testamentum.*] Quicunque testator. Est Tmesis.

52. *Abnuere.*] Recusare. *Et tabulas.*] Tabulas testamenti.

53. *Ut limis rapias.*] Ut obliquis oculis inspicias. *Quid prima secundo.*] Quid prima tabula cerata, (id est, primus versus in quo scribebatur nomen testatoris) velit in secundo versu, id est, quem hære-

Cera velit versu. solus, multisne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex quinqueviro corvum deludet hiantem,
Captatorque dabit risus Nasica Corano.
Num furis; an prudens ludis me, obscura canendo?
O Laërtiade, quidquid dicam, aut erit, aut non:

Di-

hæredem constitueret testator. *Prima secundo Cera velit versu.*] Qui testatur, inquit Ulpianus lib. 1. de Hered. instit. ab heredis institutione plerumque debet initium facere testamenti: utputa, L. Titius mihi heres esto. Verum ante heredis institutionem inscribi solere testatoris nomen probat Suetonius Nerone cap. XVII. Bene igitur Tiresias captatorem recusare quidem jubet inspectionem testamenti; sed raptim interim ac limis oculis, aliud agentem, aliud simulantem, observare quid mox post testatoris nomen, quod summæ tabulæ primo versu inscribi solet, subsequatur, solusne heres sit ex asse, an alios habeat coheredes: illa enim fere, vel prima, vel media cera scribebantur, ut in ima substitutiones. Turneb. lib. 2. cap. 19. Lege & And. Alciati Parerg. juris lib. 4, cap. 6. *Torrent.*

55. *Plerumque recoctus Scriba, &c.*] Ubi per *recoctum*, intelligo veteratorem insignem, qui longo usu didicerit, *quid distent æra lupinis.* Itaque recte Donatus hoc ad roborationem artis, ingenio quæsitam detorquet. *Junius* lib. 5. cap. 5. *Recoctus Scriba ex quinqueviro.*] Locus iste viros doctos exercuit. Dicam breviter quod sentio. nempe *Quinqueviros* non certum aliquem fuisse magistratum; ut duumviri fuere cum decurionibus, iidem ferme in municipiis, quod Consules cum Senatoribus Romæ; sed munus potius aut procurationem, quæ pro rempore certo numero civibus committebatur, sive Romæ, sive in municipiis: qui si plures paucioresque erant, aliter atque aliter appellabantur: hic vero sumitur pro quavis administratione publica. Nam Coranum ex quinqueviro scribam cum facit, & quidem recoctum; hominem significat exercitatum in officiis, callidumque effectum, qui scriba etiam cum esset, plures fortasse provincias obierit in comitatu majorum magistratuum, ut fieri consuevit. Refertur itaque etiam ad ingenium, quod frequenti usu, non minus ac massa igni excocta & incudi reddita, perficitur. Turneb. lib. 21. cap. 26. *Torr. Recoctus.*] Sæpe scriba ætate grandis & in multis negotiis versatus, ex quinqueviro iterum in scribam rediit.

56. *Deludet hiantem.*] Hæreditati insidiantem decipiet, ut vulpes olim Æsopi corvum.

57. *Dabit risus.*] Præbebit ridendi occasionem.

58. *Num furis?*] Ἐνθουσιάζεις, μάντιν ἄγεις; afflatus numine & furore divino raptus hæc loqueris, an sciens & & prudens me ludificas? *Cruq. Num furis?*] Loquitur Ulysses. *Ludis me?*] Ludificas me?

59. *O Laërtiade, quidquid.*] O Ulysse fili Laërtis. *Quidquid dicam.*] *Dico* habent meliores codices. Quod vero sequitur, *aut erit aut non*, plane ambiguum est: malim tamen sic exponere, ut sive ajat, sive neget neminem, umquam fallat. Nam ridere Poëtam non crediderim: cum ob Tiresiæ vatis præstantiam, cujus oraculum tot seculis manserit, ut Plutarchus tradidit; tum ob versum sequentem, *Divinare etenim.* ut enim ceteri vates Apollinis ore loqui credebantur, sic Apollo Jovis. Turn. l. 2. c. 9. *Torr.*

 62. *Tem-*

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demissum genus Ænea, tellure marique
Magnus erit: forti nubet procera Corano
Filia Nasicæ, metuentis reddere soldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat orabit. multum Nasica negatas
Accipiet tandem, & tacitus leget, invenietque
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hac jubeo: mulier si fortè dolosa,
Libertúsve senem delirum temperet, illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.

Ad-

62. *Tempore quo juvenis.*] Χρονογραφίας, quando hæc res esset eventura: nimirum eo tempore quo Parthi Augusto imperanti redderent signa militaria. *Cruquius.* *Juvenis.*] Augustus.

64. *Forti nubet.*] Diviti.

65. *Metuentis reddere soldum.*] Fugientis vel nolentis reddere universum debitum. Dotem cum filia fortasse intelligit.

66. *Tum gener.*] An generum ergo captabat socer? Omnino verisimile est, Nasicam hunc, hominem sordidum & impense avarum, filiam juvenculam ac formosam Corano jam seni captandæ hereditatis caussa elocasse: nec dubium quin notissima fuerit tunc omnibus fabula, quæ à nobis nunc ignorata, frigidior forte cuipiam atque ineptior videatur. *Fortem* autem vocat, ut sæpe Plautus honestum ac probum. Nasicam contra,

—— Metuentem reddere soldum,

qui nihil integre atque ex fide redderet. *Proceram* vero *filiam*, quia præstantis formæ pars corporis proceritas; nihil enim pusillum pulcrum. *Torrent.* *Gener hoc faciet.*] Coranus. *Socero dabit, atque.*] Nasicæ dabit testamenti tabulas.

67. *Negatas.*] Quas inspicere negavit.

68. *Accipiet tandem, & tacitus.*] Nonnulli M. S.

Accipiet tandem tacitus, leget, invenietque.

Placet. Volebat autem vivens adhuc Coranus eam decepti insidiatoris voluptatem capere. *Torrent.*

69. *Præter plorare.*] Sic lib. 1. Sat. ult.

Discipulorum inter jubeo plorare cathedras.

Sumtum à Græcis, Aristoph. Pluto; ἐγὼ μὲ οἰμώζειν λέγω σοί. Concinnior autem erit locus, si Coranus captatorem suum conceptis verbis *plorare* ex legato jusserit, ut testim urbanus quidam (quod in veteri marmore memini legisse) inimico suo dare se testamento dixit. *Torrent.* *Præter plorare.*] Præter ploratum & fletum. *Suisque.*] Suæ filiæ.

70. *Illud ad hac.*] Aliud Tiresiæ præceptum ad captandum senem.

71. *Temperet.*] Si regat. *Illis.*] Liberto, uxori, vel concubinæ.

72. *Laudes.*] Laudare debes libertum vel mulierem.

73. Ad-

Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè priùs ipsum
Expugnare caput. scribet mala carmina vecors,
Laudato. scortator erit, cave te roget: ultrò
Penelopen facilis potiori trade. putasne,
Perduci poterit tam frugi, tamque pudica;
Quam nequîere proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantùm Veneris, quantùm studiosa culinæ,
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustarit, tecum partita lucellum,
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est. anus improba Thebis
Ex testamento sic est elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres;
Scilicet elabi si posset mortua: credo,

Quòd

73. *Adjuvat hoc quoque.*] Hoc quoque conducit. *Ipsum.*] Ipsum senem capere.

74. *Scribet mala carmina.*] Si scribet. *Vecors.*] Stultus vel insanus.

75. *Ultrò Penelopen.*] Sub Ulyssis & Penelopæ personis insurgit in Romanos putidissimos, qui suas uxores matronas pudicas & honestas, hæreditaris assequendæ gratia, vel invitas ultrò perducebant ad senes adulteros. *Cruquius.* *Ultro.*] Non rogatus uxorem ei tuam suppone tamquam potiori.

76. *Putasne.*] Verba sunt Ulyssis ad Tiresiam.

77. *Perduci poterit.*] *Perducere* & *deducere*, ad amoris conciliationem pertinent: unde dicti *perductores*, non multum à lenonibus differentes. Flagitium autem si maritus uxoris leno sit. *Torr.* *Perduci poterit.*] Persuaderi.

78. *Recto depellere.*] Ad adulterium impellere.

79. *Venit enim.*] Respondet Tiresias. *Parca juventus.*] Venit juventus illiberalis, & restricta in magnum donando.

80. *Veneris.*] Rei Venereæ. *Culinæ.*] Ventris.

81. *Frugi est.*] Casta est.

82. *De sene gustarit.*] Si senis munera sit semel experta. *Lucellum.*] Lucrum à sene acceptum.

83. *A corio nunquam.*] Quod rodere didicit. *Numquam absterrebitur.*] Libri duo antiquissimi *exterrebitur.* Turneb. lib. 26. cap. 31. *Torrent.*

85. *Ex testamento.*] Ipsius voluntate. *Elata, &c.*] Elata è domo ad rogum.

86. *Hæres.*] Ea lege institutus est hæres, si corpus testatricis oleo copioso inunctum nudis humeris portaret.

87. *Elabi si posset mortua.*] Elegans locutio: nec placet, quod & ego tamen in aliquot exemplaribus legi, *elabi & sic pos. mort.* vel *ut sic pos. mort.* Anus autem illa male salsa, (quare & *improbam* vocat, ut in re non multum dissimili Aristium Fuscum lib. I. Sat. IX.) ex testamento sic est elata, vel quod eam institutioni conditionem adscripserat, vel quod gravem aliquam pœnam addide-

Quòd nimium institerat viventi. cautus adito:
Neu desis opera, néve immoderatus abundes.
Difficilem & morosum offendet garrulus. ultrò
Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
Stes capite obstipo, multum similis metuenti.
Obsequio grassare: mone, si increbruit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turba
Oppositis humeris: aurem substringe loquaci.

Impor-

diderat, ni heres sic fecisset, ut supra Sat. III.

Quod ni fecissent gladiatorum dare centum
Damnati populo paria.

Quo nempe testaram faceret importunissimi testatoris nequitiam. *Torrent.*

88. *Quòd nimium institerat.*] Quia nimio officio eam vivam prosecutus fuerat.

89. *Neu desis opera.*] Vetus hæc scriptura, pro *Ne desis operæ.* præscribit autem obsequiis modum. *Opera.*] Officio tuo.

90. *Ultro Non etiam sileas.*] Plures libri *ultra:* sed nihil muto. *Ultra* enim pro *ultro* scriptum sæpe invenias. Lego autem cum interrogationis nota, hoc sensu; Si hominem nactus es difficilem ac morosum, quales fere sunt senes, quem offendant garruli; tu, qui eum captas, non ultro taceas potius, quam expectes, ut silentium imponatur? *Torrent. Ultro.*] Qui non provocatus garrit, offendet, &c.

91. *Non etiam sileas.*] Ne sis etiam nimium taciturnus. *Davus sis comicus.*] Indue personam Davi, timide cum domino suo loquentis.

92. *Stes capite obstipo.*] Capite in alterum humerum inclinato, qui gestus est hominis ad palpandum parati.

93. *Obsequio grassare.*] *Grassari* proprie est impetu quodam ingredi atque aditum aperire: id obsequio fieri ostendit Tiresias. Nec dissimile illud Livii lib. x. *Consilio grassandum, si nihil vires juvarent ratus.* Varius autem hujus vocabuli usus est. Venusta autem antithesis *obsequio grassare.* obsequuntur enim captatores his quos perire velint. *Torr. Obsequio grassare.*] Quovis genere obsequii divitem capta eique insidiare. *Si increbruit.*] Si ventus factus est acrior. *Increbruit aura.*] *Auram* pro vento dixit. Sic enim Cicero Epist. ad Trebatium: *Ventus increbrescit.* & Cæsar tertio de bello Gallico: *Increbruit auster.* At pessime qui *increpuit* hic ferri posse putant repugnante syllaba. *Torrent.*

94. *Cautus.*] Sibi cavens.

95. *Oppositis humeris.*] Objectis humeris tuis, ne in turba jactetur. *Aurem substringe.*] Quid sit *aurem substringere* dubitatur, & varie quidem à Lambino & Turnebo viris doctissimis exponitur; sed nimis hercule diligenter. Ego *substringere aurem* idem esse existimo, quod subrigere, & arrigere, aut sustollere: unde *sublata aure* dixit Horat. Epod. VI. de quo lib. I. Sat. IX.

Demitto auriculas. ——

Nec omittere velim, legisse videri Porphyrionem *aurem distringe.* quod sane non displiceret: sed dissentiunt manuss. omnes. Turneb. lib. 16. c. 17. & lib. 19. cap. 13. & lib. 30. cap. 27. *Torrentius. Aurem substringe loquaci.*] Aurem tuam substringe loquaci seni, id est, auribus tuis substrictis & arrectis finge te attente auditurum longas senis narrationes.

96. *Im-*

Importunus amat laudari? nec ohe jam
Ad cælum manibus sublatis dixerit, urge, &
Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
Quum te servitio longo curaque levarit;
Et certùm vigilans, Quartæ sit partis Ulysses,
Audieris, heres: Ergo nunc Dama sodalis
Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamque fidelem?
Sparge subinde; &, si paullùm potes, illacrymare. est
Gaudia prodentem vultum celare. sepulcrum
Permissum arbitrio sine sordibus exstrue. funus

Egre-

96. *Importunus amat laudari?*] Ita ut non desinat molestus esse ni laudetur. ut *importunæ volucres* Horatio & Virgilio, quæ assidue lacessunt. *Torrent. Importunus.*] Cruquius sic construit: Importunus urge, hoc est, noli unquam finem facere ejus laudes in aureis occinendi, donec sublatis ad cælum manibus, dixerit, ohe jam satis est. *Importunus.*] Importune. *Ohe, jam.*] Donec dixerit, Ohe jam satis est.

97. *Ad cælum manibus sublatis.*] Gestus orantium ac laudantium deos superos maxime, ut alibi diximus. Et iste igitur manus cœlo sustollebat, ut diis de tot donis lætus ageret gratias. Sunt qui ad laudatoris ipsius diviti applaudentis gestum referunt: sed male. *Torr. Manibus sublatis.*] Præ gaudio. *Urge & Crescentem.*] Multo plures & meliores libb. sine particula ET. *Tumidos* autem *sermones* appellat, quibus auditor ille intumesceret: ut Epist. I.

Laudis amore tumes. ———

Unde *sufflati* iidem, qui & *tumidi*, veluti vento aliquo distenti, quales esse homines elati & arrogantes solent. *Torrent.*

98. *Utrem.*] Infla hominem vanum & philautum, qui falsis laudibus & adulationibus velut uter intumescit.

99. *Levarit.*] Morte sua.

100. *Et certum vigilans.*] Non per somnium, sed inter vigilandum, & ne tunc quidem per imaginem aut φαντασίαν, ut Philosophi loquuntur; sed certo & liquido apertis jam testamenti tabulis, audieris in triente te heredem institutum esse. Ridere autem videtur Academicos, qui ne id quidem credunt aut affirmant, quod vident. *Torrent. Et certum.*] Et quum tu certo vigilans, non somnians, audieris hæc verba: Quartæ partis hæres sit Ulysses.

101. *Ergo nunc Dama sodalis.*] Post obitum senis sic dices voce queribunda. Ergo nunc, &c.

102. *Nusquam est.*] Species metalepseos: exprimit gestus, voces & lamentationes quibus uti solebant amici, propinqui, affines & hæredes in funebri pompa. *Cruquius. Nusquam est?*] Mortuus est? *Fidelem?*] Unde tam fidelem parabo amicum?

103. *Sparge subinde.*] Divulga hæc verba, *unde mihi, &c. Est.*] Licet, vel, utile est.

104. *Gaudia prodentem vultum.*] Propter senis mortem. *Vultum celare.*] Vultum hilarem dissimulatione & fictis lachrymis celare.

105. *Permissum arbitrio.*] Ita nostri quoque codices sex. Testator autem, vel ipse sepulcri modum in testamento præscribit, vel heredis arbitrio relinquit. Hinc inscriptiones antiquæ, Ex

TESTA-

Egregiè factum laudet vicinia. si quis
Fortè coheredum senior malè tußiet: huic tu
Dic, ex parte tua, seu fundi sive domus sit
Emtor, gaudentem nummo te addicere. sed me
Imperiosa trahit Proserpina: vive valeque.

SATYRA VI.

Se contentum iis quæ habet, vivere, ac plura non optare dicit. Deinde otii sui, quo ruri fruitur, commoda cum incommodis negotiorum & molestiarum, quæ vitam urbanam comitantur, comparat.

HOC *erat in votis: modus agri non ita magnus,*

Hor-

TESTAMENTO POSUIT. vel simpliciter, POSUIT. vel, DE SUO POSUIT. Jam vero quæ heredis arbitrio permittuntur, non ita stricte observanda veniunt, ut quæ fidei ejus commissa sunt, ad quæ præstanda obligatus existit. Illa quoque non prætereunda, quòd in optimis exemplaribus pro *obe jam, obe eia*; pro *subinde, subunde*; pro *illacrymare, inlacrimare*, scriptum repperi. Guil. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent. Arbitrio.*] Arbitrio tuo si est commissum. *Sine sordibus extrue.*] Extrue magnifice. *Funus.*] Pompam funeralem, à te factam.

107. *Male tußiet.*] Graviter & periculose. *Huic tu.*] Huic cohæredi.

108. *Ex parte tua, &c.*] Ex parte, quæ tibi ex testamento obvênit.

109. *Gaudentem nummo.*] Dic te malentem nummum, quam fundum, addicere ei fundum pecunia. *Nummo te addicere.*] Placet de imaginaria quadam emtione locum hunc intelligi, quæ nummo fieri dicebatur, reipsa vero donatio erat. *Addicere nummo*, inquit Budæus est quod nostrates dicunt, frusto panis vendere, quod donationis est instar, cum obtentu venditionis rem donantes, invidiam donationis vitamus, aut pudori accipientis consulimus. *Cruq.* Turneb. lib. 28. cap. 3. *Sed me.*] Tiresiæ umbra apud inferos hæc omnia loquitur.

110. *Imperiosa trahit Proserpina.*] Proserpina mortis arbitra, ut libro I. Od. XXVIII. vidimus, umbrarumque domina: cujus metu, ne Gorgonem objiceret, plura apud inferos scrutari desinit Ulysses in Homeri Necyomantia; quemadmodum & apud Virg. imminente aurora, Sibyllæ monitu, umbra Deiphobi Æneam relinquit. *Torr. Imperiosa.*] Proserpina quæ imperium habet in mortuos.

---

1. H*Oc erat in votis.*] *Vovere* est Deo aliquid sancte promittere. quod quoniam ideo fieri solet, ut quod optamus, Dei beneficio facilius consequamur, hinc *vovere* sæpe pro optare accipitur: & ut *vovere* atque *optare*, sic *preces* & *vota* fere conjunguntur. Nec aliud est *in votis esse*, quam optare aliquid ut fiat. Quod igitur semper optaverat Horat. id Mæcenatis beneficio jam adeptus, ac sua sorte contentus, vitæ rusticæ laudes commoditatesque, & contra urbanæ vitæ tædia ac molestias recenset, pulcerrimo tandem apologo concludens illam alteri esse præferendam. *Torr. Hoc erat in votis.*] Exorditur ab expositione sui voti, quod à diis immortalibus auctius factum, quam speraverat,

Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paullum silvæ super his foret. auctius atque
Dî melius fecêre. benè est. nihil ampliùs oro,
Maja nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis:
Si neque majorem feci ratione mala rem,
Nec sum facturus vitio culpáve minorem:
Si veneror stultus nihil horum: ô si angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:

O si

raverat, grato animo deprædicat, in quo ostendit se & virum bonum, & paucis contentum. *Cruquius. Hoc erat in votis.*] Hoc optabam. *Modus agri.*] Varro *agrum* ab agendo dici voluit, in quo terram agebant, fructus caussa: nec dissentit Donatus. Modicum igitur agrum, hortumque, & silvæ aliquid una cum fonticulo, optabat Horatius: quæ omnia villula illa, quam in Sabinis habebat, ei præbuit. De qua sic etiam libro III. Od. XVI.

Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
Paucorum, & segetis certa fides meæ.

Torrent. *Modus agri.*] Modicus ager. *Non ita magnus.*] Modus agrorum apud antiquissimos illos Romanos tam fuit exiguus, quam ipsorum continentia magna. Romulus, teste Varrone, bina civibus jugera divisit: accrevit paulatim mensura: sed tamen Curius ille Dentatus, qui anno V. C. CDLXII. de Samnitibus, Lucanis, ac Sabinis triumphavit, in concione perniciosum esse civem dixit cui septem jugera non essent satis. auctor Plinius lib. XVIII. cap. IIII. Verum optime Columella, *Modus*, inquit, *erit sua cuique moderata voluntas facultasque:* citans illud Virg.

—— Laudato ingentia rura,
Exiguum colito.

Torrent.

2. *Jugis aquæ fons.*] Fons aquæ perennis.

3. *Super his foret.*] Ultra hæc. *Auctius atque, &c.*] Amplius quam optabam.

4. *Nihil amplius oro, Maja nate.*] Sic ad Mæcenatem Epod. I.

Satis superque me benignitas tua
Ditavit.

Gratias autem agit Mercurio: & quod in tutela ejus esset, & quod deus ille ditare homines crederetur, ut Sat. III. diximus: ipse nempe dator opum. *Torr.*

5. *Maja nate.*] O Mercuri. *Propria.*] Propria dicuntur in quibus nemo alius quippiam juris habet, & quæ perpetuam adferunt domino possessionem. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Propria hæc.*] Nisi ut hæc munera facias mihi perpetua & firma.

6. *Ratione mala rem.*] Injuria vel fraude.

7. *Vitio culpave minorem.*] Nequitia luxuriave.

8. *Si veneror stultus nihil horum.*] Si nihil horum à diis precor, quæ proxime dicam. *Veneror.*] De hoc vocabulo quantum satis est diximus in carm. Sæc. & supra Sat. II. *Torrent. O si angulus ille.*] Utinam angulus ille, &c.

9. *Denormat.*] Hanc scripturam & ego sequor, optimorum exemplarium testimonio probatam: quamquam vocabulum ipsum non memini alibi me legisse. *Normatum* vero *ad perpendiculum* dixit Columella. Notum autem fabrorum instrumentum, *norma*, γνώμων, ut & *regula*, sive *linea* & *perpendiculum*, ad quæ opera exiguntur. Alii legunt *Deformat*. Torrent. *Denormat agellum.*] Qui facit agellum inæqualem.

10. *O si*

O si urnam argenti Fors qua mihi monstret; ut illi,
Thesauro invento, qui mercenarius agrum
Illum ipsum mercatus aravit, dives amico
Hercule: si quod adest, gratum juvat: hac prece te oro;
Pingue pecus domino facias; & cetera, præter
Ingenium, utque soles, custos mihi maximus adsis.
Ergo ubi me in monteis & in arcem ex urbe removi,
Quid

10. *O si urnam.*] Talia illa apud Persium omnibus nota Sat. II.

——— *O si*
Ebullit patrui præclarum funus! & ô si
Sub rastro crepet argenti mihi seria dextro
Hercule. ———

Dextro inquit, ut *amico* Horatius. Herculem autem moriturum monuisse scribit Diodorus lib. v. bene & feliciter victuros, qui jam deo facto decimas offerrent. hoc ergo est, quod vel ad minuendam invidiam, vel, quo plura adhuc largiretur, Romanorum ditissimi, Sulla, Crassus, Lucullus, ut in eorum vitis legimus, decimam illi bonorum suorum ex voto consecrarunt. Deque ea consuetudine Plutarchus Prob. XVII. & Macr. lib. III. cap. XII. Facete ergo Plaut. Mostel. de homine impense prodigo,

— *Is vel Herculi conterere quæstum posset.*

& iterum Bacch. de adolescente minime parco:

— *Frugi est, Herculem fecit ex patre:*
Decumam partem ei dedit, sibi novem abstulit.

Quæ cum ita sint, constat etiam ratio quare thesauris Herculem præfecerint antiqui. Turneb. lib. 29. cap. 35. *Torrent. Fors qua mihi monstret.*] Fortuna alicubi.

11. *Agrum Illum ipsum.*] *Illum ipsum* interpretor, in quo thesaurum jam offenderat, quem ut in solidum sibi acquireret, agrum mercatus est, antequam de thesauro sciretur. De thesauris enim ita cautum fuit, ut si quis in suo reperisset, ipse potiretur, si in alieno dimidium domino daret, si in publico æqualiter cum fisco partiretur. *Torrent.*

12. *Dives amico.*] Dives factus favente Hercule, qui thesauris recludendis præesse creditur.

13. *Si quod adest.*] Si eo, quod possideo, delector.

14. *Pingue.*] Pinguis hebes & tardus dicitur. Turneb. lib. 28. cap. 26. *Domino facias.*] Mihi domino.

15. *Præter Ingenium.*] Præter pingue, id est, hebes ingenium. *Utque soles.*] Nam illum & in Philippensi acie servavit, & ab arboris lapsu tutatus est. Od. VII. & XVII. lib. II. *Torrent. Custos mihi.*] Sub Mercurii tutela sunt Poëtæ. Vide Od. 17. lib. 2.

16. *Ergo ubi me in montes.*] Precatus Mercurium rerum suarum conservationem, paucis edocet quid rustica vita, jucunda, simplex & nullis morbis obnoxia, differat ab urbana, plena tædii, molestiæ & ambitionis laboriosæ, non sine valetudinis injuria. *Cruq. In arcem.*] Sic rus suum appellat, vel edito loco positum, vel, quod malim, quia regnum ibi possidere sibi videretur. *Arces* enim regum sedes fuere: nam & alibi,

Cur valle permutem Sabina
Divitias operosiores.

Cum tamen ibi quoque de hoc ipso rure loquatur. *Torrent. In arcem ex urbe removi.*] In villam Tusculanam, in monte positam.

17. *Quid*

Quid priùs illustrem Satyris, Musaque pedestri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster,
Autumnusque gravis, Libitinæ quæstus acerbæ.
20 *Matutine pater, seu Jane libentiùs audis,*

Unde

17. *Quid priùs illustrem, &c.*] Quid potius carmine celebrare me par est, quam Satyros, & Musas agrestes, deos deasque campestres, quos penes est, meos tutari fines, & pecoris curam agere. *Prius* ergò *Satyris*, id est, potius quam Satyros, & Musam campestrem. Quid enim prius fuerit ei, qui rus colit, quam diis rusticis sacra facere, eorumque laudes decantare. *Cruquius. Satyris, Musaque.*] Satyrico carmine & versibus, qui stant pedibus solutæ orationi similibus. *Musaque pedestri.*] Satis superque hoc antea declaravimus. nec illos audio, qui nescio quos Satyros & campestrem Musam hic somniarunt. *Torrent.*

18. *Nec mala me.*] Quando in agro sum, nulla perturbatione afficior. *Plumbeus Auster.*] *Plumbeum* ab effectu vocat, quod Austro flante tardiores gravioresque, ac proinde imbecilliores efficimur. Et sic *plumbeos* vocamus *homines* tardos atque hebetes. Romæ autem infestissimus *Auster*, teste etiam Galeno, præcipue Autumni tempore, vel per se noxii: unde & *morbifer* & *morborum pater* dicitur. Juven. Sat. VI.

—— *Metuique jubet Septembris & Austri*
Adventum. ——

Torrent. *Plumbeus Auster.*] Insalubris Auster, cujus intemperie corpora gravescunt.

19. *Libitinæ quæstus.*] Numa Pompilius Manes, qui præcipuam nostri partem acciperent, religiose coli instituit: quæque ad sepulturam spectarent, à pontificibus poscentibus præberi voluit: ejusque rei curam Libitinæ deæ delegavit, quasi illa, an justa darentur mortuis, observaret: eamque doctissimi Romanorum, vel *Venerem*, vel *Proserpinam* esse credidere; eidem nomini ortum obitumque imputantes: & hinc *Venus epitymbia* Græcis: quæ Latinis à libendo (si Varroni credimus) dicta est *Libentina*, vulgo *Libitina*; cujus templum commemorat Cicero lib. II. De nat. Deorum. In templo autem vendebantur funeribus necessaria, aut certe locabantur per eos qui *Libitinarii* inde appellati sunt, tanto majore quæstu, quanto plures moriebantur. *Torrent. Libitinæ quæstus acerbæ.*] Quum multi in Autumno intereunt, quæstum faciunt ii, qui in funeribus procurandis sunt occupati, dicti libitinarii à Libitina funerum dea.

20. *Matutine pater.*] Janum invocat actionum civilium præsidem, laborumque auctorem. Quia autem per Janum credebatur accessus patere ad superos deos cæteros, precesque supplicum per eum, tanquam per cœli portas transmitti, primus omnium semper invocabatur. *Cruquius. Matutine pater.*] A Matuta, id est, aurora. *Seu Jane.*] Studiose observabant veteres, ut deos pluribus nominibus appellarent: uti in Carmine Sæculari ostendimus. Ita ergo hic quoque *Janum* invocat Poëta, & veteri quidem, ut arbitror, instituto. Nam cum *Janum* temporibus præesse crederent; tempus autem sit mensura motus; merito & nomen hoc illi accommodarunt, ab eundo dictum, ut ait Cicero lib. 2. De natur. Deorum: & tamquam principem quemdam, à quo inciperent & in quem desinerent omnia, coluerunt: ille anni & mensium, ille diei dominus habebatur, id quod à tergo & quod à fronte esset adspiciens; aperiens item & claudens universa;

 unde

Unde homines operum primos vitæque labores
Instituunt, sic Dîs placitum, tu carminis esto
Principium. Romæ sponsorem me rapis: eia,
Ne prior officio quisquam respondeat, urge:
Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire necesse est.

Post

unde & *Jani* appellati transitiones perviæ, ut fores ipsæ *Janua*, ei consecratæ. Sed & clavem gestat, & dierum anni totius numerum manuum articulis exprimit: nunc biceps, nunc quadriceps pingitur: eademque ratione & bifrons & quadrifrons appellatur, quaqua versus respiciens. Denique cum talis sit; prima & extrema moderans, merito hanc vitæ urbanæ narrationem ab eo exorditur Horatius; *Matutinum* appellans *patrem*, ab ortu ipso, quæ cujusque diei pars præcipua est: unde & Macrobius, *Janum*, inquit, *patrem vocamus, solem sub hac appellatione venerantes.* Atque ita etiam in Epistola ad Quinctium:

Jane Pater clarè, clarè cum dixit Apollo. Nam & in supplicando & in sacrificando antiqui Janum tanquam principem, ut dixi, præfabantur: nempe deorum antiquissimum, à quo omnium rerum factum esset initium. *Torrent. Audis.*] Libentius appellaris.

21. *Unde homines.*] A quo. *Operum primos.*] Satis ex prædictis apparet, quid hoc versu voluerit Horatius. Referri tamen etiam poterit ad veterem Romanorum consuetudinem, qua anni initio ipsis Kalendis Januarii auspicabantur artes quisque suas; ut toto anno agentes deum haberent propitium. Sic ergo à Jano auspicari Poëta voluit. *Torrentius. Operum vitæ.*] Ἐν διὰ δυοῖν, id est, vitæ operosæ, molestæ, & difficilis, puta urbanæ. *Cruquius.*

23. *Romæ sponsorem.*] Quum Romæ sum, O Jane, tu cogis me esse fidejussorem, id est, pro altero spondere. *Me rapis.*] Janum (puto) alloquitur. ille enim diem moderans, cujusque diei actiones quoque moderari ac regere videbatur. *Rapis* igitur, inquit, *me sponsorem*, id est, res ipsa cui præes interpellat, ut pro amico spondeam: urge igitur ut id alacriter præstem, neque officium meum quisquam desideret. *Spondendi* autem verbum generale, hic (opinor) pro fidejubere accipitur. Quod autem *urges*, pro *urge*, probant Turnebus & Lambinus, ego nullo in codice repperi. Turneb. lib. 13. cap. 17. *Torrent.*

24. *Ne prior officio.*] Urge, ne quis me officiosior existat.

25. *Aquilo radit terras, &c.*] Sic Epod. XVI.

——— Ut neque largis
Aquosus Eurus arva radat imbribus.

Eadem, ni fallor, ratione, qua *verrentes æquora venti*, & *remis vada livida verrunt*, Lucretius & Virgilius dixere. *Torrent. Radit terras.*] Sive Aquilo flat & devastat terras.

26. *Interiore diem gyro.*] Poëtarum more loquitur; non quod ita sit, sed quod ita appareat: idem enim perpetuo solis cursus, neque ille longius æstate, quam hieme iter peragit; sed quia ob terræ situm nunc paucioribus, nunc pluribus horis conspicitur, ideo & gyrum mutare fingitur. circulus autem quo centro propior, eo & interior, ac proinde etiam brevior. *Interiorem* itaque pro breviore dixit Horatius, qualis est brumalis, æstivo oppositus. *Torrent. Interiore diem.*] Sive bruma breviore ambitu diem contrahit. *Ire necesse est.*] Ad spondendnm pro altero.

27. Post

Post modò, quod mi obsit, clarè certùmque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.
Quid vis insane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulses omne quod obstat,
Ad Mecænatem memori si mente recurras.
Hoc juvat, & melli est: non mentiar. at simul atras
Ventum est Esquilias, aliena negotia centum
Per caput & circa saliunt latus. ante secundam
Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras.

De

27. *Post modò quod, &c.*] Ostendit damnum fortuitum & fori molestias, quæ sponsionem subsequi solent. *Postmodo ergò mihi clarè locuto*, id est, postquam clarè, apertè & liberè de certa summa sponsionem feci, quod mihi obsit, & damno esse possit, luctandum in turba, &c. *Cruq. Postmodo, &c.*] Laborandum est mihi in turba id clare & aperte locuto, quod mihi damnum afferat, spondendo nimirum. *Clare certumque locuto.*] Ut loqui eum convenit, qui pro altero spondeat, quod stipulando fieri consuevit, ut à JCtis nostris traditur. Notum autem illud Biantis, *Sponde, noxa præsto est.*] Torrent.

28. *Luctandum in turba.*] Nimirum, ut alios antevertam, minus in rebus agendis alacres. *Cruquius. Tardis.*] Tardius euntibus; scilicet dum propero.

29. *Quid vis insane?*] Verba hæc sunt, non ejus qui in turba pellitur (ut volunt omnes) sed cujus nomine Horatius sponsionem fecit: is enim fingitur monere Horatium, ei non esse luctandum in turba ad sponsionis caussam disceptandam, sed recurrendum ad Mæcenatem, apud quem facile pellat quicquid obesse possit. *Improbus.*] Ut qui in urgendo Horatio nullam habeat rationem venti, tempestatis, &c. *Urget.*] Instat. *Cruquius. Quid vis insane.*] Melius libri tres manuscripti:

Quid tibi vis, quas res agis insane? improbus urget

Iratis precibus. —— Addam *preces*, & pro obsecrationibus & pro exsecrationibus dici. *Tor. Quid vis insane? & quas res agis?*] Verba sunt ejus qui ab Horat. properante in turba impellitur.

30. *Improbus urget Iratis precibus.*] Omnino scribendum est, *improbus urget, Iratus, precibus.* Heinsius. *Iratis precibus.*] Diris precationibus. *Tu pulses.*] Verba Poëtæ seipsum alloquentis, ut & illa quæ sequuntur. *Torrent. tu pulses.*] O Horati, tibi licet pulsare quicquid obstat eunti.

31. *Memori si mente recurras.*] Si recurras mente memoriam beneficiorum acceptorum.

32. *Hoc juvat & melli est.*] Inquit Horat. hoc consilium placet, & gratum est, mellis instar. *Cruquius. Hoc juvat.*] Respondet Horatius, hoc (nempe in turba jactari & male audire) esse sibi voluptati instar mellis. *Atras.*] Ob bustorum ignes ac lumina, quæ mortuis ibidem sepeliendis præferebantur. Vide lib. I. Sat. VIII. *Torrent.*

33. *Esquilias, aliena negotia centum.*] In Esquiliis habitabat Mæcenas, quas atras appellat, vel quod olim erat plebis sepulcretum, vel quod eo veniens atris curis obruebatur.

34. *Et circa saliunt latus.*] Omni ex parte insiliunt.

35. *Sibi adesses.*] Ut tu Horati, sibi esses advocatus ad puteal, id est, ad lo-

cum,

De re communi scribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminisses Quincte reverti.
Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
Dixeris, Experiar. Si vis, potes, addit, & instat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
In numero: duntaxat ad hoc, quem tollere rheda

Vel-

cum, ubi prætor jus dicebat. *Ad puteal.*] Sic Epist. III. ad Mæcenatem,

—— *Forum putealque Libonis*
Mandabo siccis.

Fuit autem *Puteal* locus Romæ percelebris: cujus etiam meminit P. Victor, regione Urbis VIII. & de quo egregie Dionysius antiq. Rom. lib. III. ubi de Atii Navii statua in foro, ante curiam, non procul à ficu sacra sive ruminali posita loquens, eodem ferme loco inde cotem ac novaculam, quibus Atius divinationi fidem astruxerat, defossas ait; additque, καλεῖται δὲ φρέαρ ὁ τόπος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων, cum tamen *puteal* Romanis non *puteum* significet, sed *putei operculum*, hoc est, φρέατος κάλυμμα, non φρέαρ, ut Dionysius vertit. Rectius igitur Cicero lib. I. de Divinatione: *Cotem autem illam & novaculam defossam in comitio, supraque impositum puteal accepimus.* Quæritur quale illud *puteal*, sive *putei tegmen* fuerit? nummos veteres quos ego servo aram coronatam repræsentant, adscripto Scribonii Libonis nomine: quod ille aram hanc, ut ego arbitror, aut instituisset, aut instaurasset forte in magistratu. Errant igitur qui tribunal fuisse prætoris volunt: verum illud affirmare ausim, loco illo qui *puteal* vocabatur fenora tractari quoquo modo solere. Aliter enim auctores vix explicaveris. Ovidium in primis:

Qui puteal Janumque timet, celeresque
Kalendas.

Et Persium:

Si puteal multa cautus vibice flagellat.

Denique M. Tullium pro Sextio; *Puteali & feneratorum gregibus inflatus.* Vetus exemplar Horatii servo, cujus margini adscriptum est, *puteal* locum fuisse, quo Senatores ituri in senatum convenire soliti. Cælius lib. 10. c. 17. *Torrent.*

36. *De re communi.*] Si de re communi scribæ conventum cupiebant, Horatium è *scribarum* numero ipsum fuisse verisimile est. Decuriæ autem *scribarum* Romæ honestissimæ fuere, distinctæ magistratuum nominibus: alii enim *prætorii*, alii *ædilitii*, alii *quæstorii*, alii aliter appellabantur. Quod autem additur *magna atque nova*, id magis incitat Poëtam, ut ad constitutum veniat. *Torrent. De re communi.*] De re, quæ ad rem publicam pertineat.

38. *Imprimat his, cura.*] Da operam ut Mæcenas subscribat. *Mæcenas signa tabellis.*] An de eo tempore loquitur, quo absentis Augusti Urbi præerat Mæcenas? aut etiam præsente Cæsare signabat, ejus (ut quidam volunt) sigilli custos? Vide lib. III. Od. VIII. *Torrent.*

39. *Dixeris.*] Si dixeris, tentabo an velit subscribere?

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus annus elapsus est, fere octavus, ex quo, &c.

42. *Duntaxat ad hoc.*] Expositio causæ finalis familiaritatis cum Mæcenate, qua facetè utitur, non tam ut molestias pro aliis intercedendi apud Mæcenatem

evi-

Vellet iter faciens, & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina Syro par?
45 *Matutina parum cautos jam frigora mordent,*
Et quæ rimosa benè deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus subjectior in diem & horam
In-

evitet; quam ut significet, quo ipse loco, suique similes viri docti sint apud potentes & nobiles. *Cruquius.* *Quem tollere rheda.*] Facturus iter communicat mecum, quem vellet recipere in rhedam.

44. *Hoc genus.*] Nugas hujus generis. *Hora quota est?*] Mæcenas me interrogat. *Thrax est Gallina Syro par?*] Hanc vulgaram lectionem libri nostri omnes tuentur. At Guil. Canterus, Nov. l. 4. cap. 12. *Thrax an Gallina*, in vetusto quodam codice legi admonuit primus. Antiquissimi codices non *Thrax*, sed *Threx* habent, aut *Trex*, de qua scriptura diximus lib. III. Od. IX.

Me nunc Tressa Chloë regit.

Nam utroque modo recte scribitur. Hunc porro locum sic interpretor, ut *Gallina*, quod fatentur etiam veteres Grammatici, quemadmodum *Columbus* & *Palumbus* apud Suetonium, nomen proprium gladiatoris fuerit armaturæ Thracum: *Syrus* vero, ut & *Cilix* apud Juven. Sat. IIII. contrariæ factionis, Mirmillonum scilicet, qui ab armatura Gallica etiam *Galli* dicebantur; ut *Thraces* alii, non solum quia parmas gestabant Thracii scuti genus, unde & *parmularii* dicti (quo vocabulo usus Suetonius Domit. cap. x. ut ibi docuimus) sed etiam gladios illius imitatione gentis. Denique Juven. Sat. VIII. utriusque factionis arma describens, cum ait:

Nec clypeo Gracchum pugnantem aut falce supina.

Parmam Threcidicam, ut puto, & gladium intelligit, quo falcato nunc quoque Thraces utuntur. At contra *Mirmillones* à Myrmidonum fortissima Græcorum gente, mutato *d* in *ll*, ut cum pro Ὀδυσσεὺς *Ulysses* dicimus, appellari Turnebus censuit. Hi vero inter alia muniti erant galeis, quibus piscis effigies inerat. unde *Retiario*, inquit Festus, *pugnanti adversus mirmillonem cantabatur, Non te peto, piscem peto, quid me fugis Galle?* neque negaverim, quin hi quoque gladiis scutisque ornarentur, sed Gallicis. Justum Lipsium in Saturnalibus vide hac de re latius differentem. *Torrentius.* *Thrax est Gallina.*] Thrax (quem ignaviæ causa gallinam nominat) & Syrus, duo erant gladiatores.

45. *Parum cautos.*] Sunt parum cauti, qui sub finem Autumni utuntur adhuc veste æstiva.

46. *Et quæ rimosa.*] Quæ garrulis sine periculo possunt committi. *Rimosa.*] *Rimosam* vocat *aurem* male tutam, quæ infusa non servet, ducta à vasis rimarum plenis, quæ hac atque illac perfluunt, metaphora: atque ita lib. I. Od. XXVII.

—— *Quicquid habes, age,*
Depone tutis auribus. ——

Tuta enim *aures rimosis* oppositæ. Errant igitur, qui *rimosam* hic *aurem* pro male memori exponunt. Notandumque notari obiter à Poëta taciturnitatem Mæcenatis, qui ne familiarissimis quidem amicis suis Reip. secreta panderet. *Deponere* autem juris verbum est, pro custodiæ tradere: unde *depositum*. Torrent.

47. *Per totum hoc.*] Per totum hoc septennium fui magis ac magis invidiæ expositus.

48. *No-*

Invidiæ. noster ludos spectaverat unà,
Luserat in campo, Fortunæ filius, omnes.
Frigidus à Rostris manat per compita rumor;
Quicumque obvius est, me consulit: O bone (nam te
Scire, Deos quoniam propiùs contingis, oportet)
Num quid de Dacis audisti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris derisor. At omnes Dî exagitent me,
Si quidquam. Quid, militibus promissa, Triquetra

Præ-

48. *Noster ludos spectaverat.*] *Nostros* vocamus, & qui nobis propitii sunt, & qui nostri loci atque ordinis. aut ergo ad Mæcenatem hæc referri poterunt, qui quod unà forte cum Horatio aut ludos in theatro spectaverat, aut in campo Martio luserat, Poëtæ tamquam fortunatissimo omnes invidebant; aut ad vulgi sermonem per μίμησιν, ut vocant Grammatici, hic nostri vir subsellii Horatius repente Fortunæ filius effectus est, qui in intimam Mæcenatis amicitiam penetraverit. Vide Turnebum, lib. VI. cap. VII. *Torrent. Noster ludos spectaverat una.*] Noster Horatius (dicunt omnes invidi) Fortunæ filius, id est, homo felicissimus una cum Mæcenate versatus est in theatro, & in campo Martio.

49. *Luserat in campo, Fortunæ filius, omnes.*] Hoc sensu, Omnes inter se susurrant ac murmurant, Noster una ludos spectaverat: Noster nuper omnes candidatos in campo eluserat. quibus enim voluit, commendatione sua profuit; cæteros elusit. *Heinsius.*

50. *Frigidus à Rostris.*] *Frigidum* vocat *rumorem* sive nuntium, non qui frigide ac leviter divulgetur, sed qui audientibus timorem atque horrorem adferat; moventibus scilicet sese barbaris adversus imperium Romanum: sic *frigida mors.* Daci autem iidem qui & Getæ, uti lib. III. Od. VIII. notavimus. Ingeniose etiam è Rostris loco Urbis frequentissimo, veluti fonte aliquo, exortum rumorem, per vicos omnes deduci fingit. *Torrent. Frigidus à Rostris.*] Si quis rumor vanus vagatur.

51. *Me consulit.*] Me rogat. *O bone.*] Horati.

52. *Deos quoniam propius.*] Augustum & Mæcenatem.

53. *De Dacis audisti?*] Cum Dacis tunc bellum gerebant Romani. *Nil equidem.*] De Dacis nihil audio, inquit Horatius. *Ut tu.*] Sunt verba percunctatoris.

54. *Exagitent me.*] Dii male me vexent.

55. *Si quicquam.*] Audivi. *Quid? militibus promissa.*] Quid? (inquit percunctator) utrum prædia militibus promissa daturus est Cæsar ex Sicilia, an ex Italia? *Militibus promissa.*] De metatione agrorum loquitur, quæ post bellum Philippense contigit, devictis Bruto & Cassio; de qua Sat. II. hujus libri,

——— *Videas metato in agello.*

Quamquam & ad colonias, ab Augusto deductas lege Julia, referri possit. sed illud malim. *Triquetra.*] *Triquetrum* appellamus, quod Græci τρίγωνον, ut & figuram ipsam triangularem *triquetram.* *Triquetra* autem Sicilia, sicut & *Trinacria* dicta, tribus promontoriis (ἄκρας vocant Græci) *Pachyno*, *Peloro*, & *Lilybeo* excurrens in mare. Ovidius IIII. Fastorum:

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor,

Tri-

Prædia Cæsar, an est Itala tellure daturus?
Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique silenti.
Perditur hæc inter misero lux, non sine votis;
O rus, quando ego te adspiciam? quandóque licebit,
Nunc veterum libris, nunc somno & inertibus horis,
Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, simulque
Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo?
O noctes cœnæque Deûm! quibus ipse, meique,
Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces

Pasco

Trinacris à posita nomen adepta loci. Torrent. *Triquetra.*] Sicilia dicta est Triquetra à tribus promontoriis.

59. *Perditur hæc inter.*] Consumitur dies inter hæc nugatoria. *Misero lux.*] Mihi in miseriis, sed non sine optatis.

61. *Nunc veterum libris.*] Tria enumerat vitæ rusticæ studiosis grata commoda: veterum lectionem, otium sive lectionis intermissionem, & somnum: quibus in urbe sine interpellatione frui non licet. *Cruquius. Et inertibus horis.*] Quæ dantur joco, & otio.

62. *Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ?*] *Sollicitam* cum dicit, vitam urbanam intelligo, ob continuas in urbe molestias; cujus litterato ruris otio semel oblivisci posse optat. *Torrent. Ducere sollicitæ jucunda oblivia vitæ.*] Hujus vitæ urbanæ sollicitudines oblivisci.

63. *O quando faba Pythagoræ cognata.*] Festivissimus ac urbanissimus autorum, cum Pythagoræ de faba sententiam traducere hic urbane vellet, qui ex eadem & origine, & eodem natam tempore cum homine eam asserebat; fabam, non hominis cognatam è Pythagoræ sententia, sed præter expectationem, Pythagoræ cognatam vocavit. Quod urbanius, & magis salsum. *Heinsius. Faba Pythagoræ cognata.*] Inter varias opiniones cur à fabis abstinere præceperit Pythagoras, non postremo loco habetur, quod, ut inquit Plinius, mortuorum animæ sint in eis: qua de caussa parentando utique faba assumitur. Varro etiam ab hoc Flaminem ea non vesci tradit; quoniam in flore ejus litteræ lugubres reperiuntur. Huc ergo alludit Horatius, *Pythagoræ, fabam cognatam* vocans. ille enim cognatas esse animas statuit quocumque tandem transmigrassent. Posset etiam ad nascendi quamdam similitudinem referri. Nam summus auctor Theophrastus, principium germinandi in faba membri instar habere tradit, idque etiam in cicere & lupino cerni. *Torrent. Faba Pythagoræ cognata, simulque.*] A faba Pythagoras abstinuit, quasi sibi cum ea cognatio aliqua esset, veritus ne in fabam aliquam animus paternus immigrasset.

64. *Ponentur.*] Apponentur.

65. *O noctes cœnæque Deûm.*] Deorum omnia læta, tranquilla, suavia, secura: tales autem, semota ambitione ac metu, rusticorum & somni & cœnæ. Turnebus lib. XIII. cap. XVII. & lib. 17. cap. 17. *Torrent. O noctes cœnæque.*] O nocturnæ curæ suaves & jucundæ, quales erant deorum cœnæ.

66. *Ante Larem proprium.*] Ante deum domesticum & familiarem. *Vernasque*

Pasco libatis dapibus. prout cuique libido est,
Siccat inæqualeis calices conviva, solutus
Legibus insanis: seu quis capit acria fortis
Pocula, seu modicis humescit lætiùs. ergo
Sermo oritur, non de villis domibúsve alienis,
Nec malè nécne Lepos saltet; sed, quod magis ad nos
Pertinet, & nescire malum est, agitamus: UTRUMNE
Divitiis homines, an sint virtute beati;
Quidve ad amicitias, usus, rectumne trahat nos;
Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus.
Cervius hæc inter vicinus garrit anileis
Ex re fabellas. nam si quis laudat Arellî

Solli-

nasque procaces.] Audaculos servos domi nostræ natos.

67. *Libatis dapibus.*] Ingeniose quidem Turnebus lib. VI. cap. VII. hoc ad veterum religionem refert: qui, teste Varrone apud Nonium, & Plutarcho de Fortuna Romanorum, cœnæ particulam Lari sacram in focum mittebant; quod *in patellam dare* dicebant ac *libare dapes*. Sed tamen Lambino potius assentio. De vernis enim loquitur, qui herilis mensæ reliquiis pascebantur, & fere quidem accumbentium & manu sumtis. *Torrent. Libatis dapibus, prout cuique.*] Dapibus à me prius degustatis & leviter tactis.

68. *Siccat inæquales calices.*] Tunc inæquales calices siccantur, eum, qui plus potest bibere, plus bibit: qui minus potest, non cogitur; sed animo suo obsequitur, nec suprà vires suas bibit. at ubi lex eadem omnibus bibendi imposita est, huic parere tenentur ex æquo, pusilli, timidique potatores cum valentissimis & promptissimis: & tunc æquales omnibus calices hauriuntur. *Siccat inæquales calices.*] Ebibet calices inæqualiter plenos, pro suo quisque arbitratu. *Inæqualeis.*] Quantum quisque velit, suo nempe, non magistri arbitrio. *Insanæ* autem *bibendi leges* apud Plinium extremo lib. XIIII. *Torrent.*

69. *Insanis: seu quis capit.*] Per leges præfinitum erat convivis à bibendi Magistro, quantum quisque biberet. *Acria fortis.*] Grandia pocula

70. *Seu modicis.*] Seu modico potu delectatur. *Modicis humescit lætius.*] Tales potatiunculæ illæ Socraticæ, seu Platonicæ, si mavis, de quibus Gellius XV. capite II. Macrobius II. cap. ult. *Torrent.*

71. *Sermo oritur.*] Sermo convivalis, in cœna rustica.

72. *Lepos.*] Nonnulli codices *Nepos* habent: in veteri tamen libro adscriptum, *Lepos Cæsaris archimimi nomen.* placet. *Torrent. Lepos saltet.*] Lepos insignis saltator, Augusti scurra.

75. *Usus, rectumne.*] Utilitas, an honestas.

76. *Summumque quid.*] Et quid sit summum bonum.

77. *Garrit aniles.*] Cervius jucunde narrat vulgares fabulas.

78. *Ex re fabellas.*] *Ex re*, id est, pro re nata: ut *pro loco*, *pro tempore* dicimus. Virg.

Pro re pauca loquar. ——

vel *ex re*, quia audientibus utilissimæ, atque

Sollicitas ignarus opes, sic incipit: Olim
Rusticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum.
Asper, & attentus quæsitis, ut tamen arctum
Solveret hospitiis animum. quid multa? neque illi
Sepositi ciceris nec longæ invidit avenæ;
Aridum & ore ferens acinum semesaque lardi
Frusta dedit, cupiens varia fastidia cœnæ
Vincere tangentis malè singula dente superbo:
Quum pater ipse domus, palea porrectus in horna,
Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens:
Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorso?

atque ad persuadendum etiam maximis in rebus efficacissimæ, præsertim cum ad multitudinem habetur oratio; tametsi per se inanes illæ ac stolidæ videri possint. *Torrent.* *Ex re fabellas.*] Ex usu. *Arelli.*] An forte amicum suum Arellium Fuscum nobilem oratorem oblique taxat? *Torrent.* *Arelli.*] Cujusdam avari nomen est Arellius.

79. *Ignarus opes.*] Non expertus, quantas secum curas trahunt amplæ divitiæ. *Sic incipit.*] Cervius sic incipit. *Olim*] Quondam.

81. *Cavo.*] Angusto cubili.

82. *Asper & attentus.*] Laboriosus, non delicatus. *Ut tamen arctum.*] Ita tamen, ut animum parcum laxaret hospitiis, id est, hospitibus accipiendis.

83. *Neque illi Sepositi ciceris.*] Libri non pauci legunt *ille:* sed nihil puto mutandum. Est autem Hellenismus. ut Sat. III.

Et morbi miror purgatum te illius. ——
Virgilius:

Justitiæne prius mirer belline laborum?

Torrent. *Hospitiis.*] Hospitibus: abstractum, ut ajunt Grammatici, pro concreto: sic & vigiliæ, præsidia, &c. pro vigilibus, præsidiariis. *Cruquius.*

84. *Sepositi ciceris nec longæ invidit avenæ.*] Hellenismus. Invideo cum genitivo casu; pro quo Latini dicerent: Neque invidit illi sepositum cicer, neque longam avenam, sed liberaliter ei apposuit.

85. *Aridum & ore.*] Acinum desiccatum.

84. *Cupiens varia fastidia.*] Cupiens varietate eduliorum depellere urbani fastidia muris, dente superbo singula degustantis.

38. *Quum pater.*] Cum mus rusticus stratus in palea hujus anni.

89. *Esset ador.*] Nec hoc quoque otiosum. Eo enim frumenti genere, farre scilicet, quod *ador* & *adoream* vocabant, usus est populus Romanus annis trecentis; auctor Plinius; ut l. III. Od III. notavimus. quamquam ut hoc obiter dicam, *farris* nomen, non ador ipsum, sed adoris pollinem significare videtur Ausonio;

Mox ador atque adoris de polline pultificum far.

& apud veteres, si Varroni credimus, de omnibus frugibus dicebatur. *Torrent.* *Esset ador.*] Ederet ador farris genus. *Dapis meliora relinquens.*] Relinquens dapes meliores.

91. *Prærupti.*] Nemoris alti.

Vis tu homines urbemque feris præponere silvis?
Carpe viam, mihi crede, comes: terrestria quando
Mortaleis animas vivunt sortita, NEQUE *ulla est*
Aut magno aut parvo leti fuga. quo bone circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
VIVE *memor, quàm sis ævi brevis. Hac ubi dicta*
Agrestem pepulêre, domo levis exsilit. inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subrepere. jamque tenebat
Nox medium cœli spatium, quum ponit uterque
In locuplete domo vestigia: rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multáque de magna superessent fercula cœna,
Quæ procul exstructis inerant hesterna canistris.

Ergo

92. *Feris præponere.*] Desertis regionibus.

93. *Comes*] Comitare me in urbem. *Terrestria quando.*] Quandoquidem terrestria animalia mortales habent animas. Horatius: vel ex Atheorum sententia, vel in persona muris urbani & cæterarum animantium (homine excepto) ista loquitur.

94. *Mortaleis animas.*] Id vetus omnis Philosophia negavit, at recentiores plerique, præsertim post Aristotelem, impie affirmarunt, perinde ac si homo nihil differret à beluis. Tritum autem Poëtis argumentum, ob vitæ brevitatem atque incertitudinem, hilare ac jucunde vivendum esse: in quo sæpissime noster versatur Horatius: & graviter Plinius lib. VII. *Is demum profecto vitam æqua lance pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.* Torrent.

95. *Aut magno.*] Nobili aut ignobili. *Quo bone circa.*] Quocirca O bone.

97. *Hac ubi dicta.*] Postquam hæc verba muris urbani, murem rusticum impulerunt vitæ genus commutare.

100. *Nocturni.*] Noctu.

101. *Ponit uterque In locuplete domo vestigia.*] Lucr. initio lib. v.

—— *Inque tuis nunc*
Fixa pedum pone pressis vestigia signis.

Virg. III. Georg.

—— *Vix summa vestigia ponat arena.* ductum volunt à gladiatoribus. *Torrent.*

102. *Cocco.*] Purpura.

103. *Canderet.*] Notanda verbi proprietas. *Candere* enim & *candescere* non ad colorem tantum referuntur; sed & ad igneum illum splendorem, qui in accensa quavis materia cernitur, ut *candens ferrum*, *carbo*, *favilla*, ac similia. Pulcre igitur Flaccus *candentem rubro cocco vestem* depingit, ob ardorem scilicet purpuræ. *Torrent.* *Canderet vestis.*] Splenderet stragula vestis.

105. *Extructis.*] Alte cumulatis. tam enim repositis epulis impleri canistra poterant, quam mensæ ipsæ: unde *structes patinariæ* Plauto. Peculiare enim conviviis vocabulum: unde & *structores* inter officia mensarum. *Torrent.* *Extructis inerant*] In canistris ordine dispositis & exornatis.

106. *Ergo*

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locavit
Agrestem: veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, nec non vernaliter ipsis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutata sorte, bonisque
Rebus agit lætum convivam, quum subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave; magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta molossis
Personuit canibus. tum rusticus, Haud mihi vita
Est opus hac, ait, & valeas: me silva cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

SA-

106. *Ergo ubi porrectum.*] Cura, sedulitas & studium muris urbani, ut apparatu, magnificentia & dapibus hospitem suum accipiat, ad ruris odium inducendum, & urbis amorem persuadendum. *Cruquius. Porrectum in.*] Murem rusticum extentum vel accumbentem.

107. *Veluti succinctus.*] Instar servi ad ministrandum expeditus. *Hospes.*] Mus urbanus.

108. *Continuatque dapes.*] Dapes dapibus accumulat. *Vernaliter ipsis.*] Sic quidem nostri codices: usus tamen obtinuit, ut Horatium secuta ætas *vernilis* & *verniliter* diceret. Tacitus quoque lib. III. Hist. *vernile dictum* pro scurrili ac procaci dixit, qualia esse servulorum solent. *Torr. Vernaliter.*] Officiose in morem vernarum.

109. *Prælambens.*] Non displicet quidem, ut prægustantis munere functum dicat: mallem tamen ligurritorem significari; quales fere sunt vernulæ. poterat & ideo prælambere, ut suo prius, quam convivæ palato satisfaceret. *Torrent. Prælambens.*] Prægustans.

110. *Ille cubans gaudet mutata sorte.*] Mus rusticus porrectus in stragula purpurea gaudet sorte mutata. *Bonisque, rebus agit lætum convivam.*] Ob res jucundas præbet se lætum convivam.

111. *Cum subito ingens.*] Hic vide momentaneæ fluxæque voluptati quam parum sit fidendum.

112. *Lectis excussit.*] Lectis discubitoriis.

113. *Currere.*] Currebat.

114. *Exanimes trepidare.*] Metu perturbati, magis trepidabant. *Simul.*] Simul atque. *Molossis.*] Canibus Epiroticis à Molossa civitate Epiri, ubi canes robusti gignuntur.

115. *Tum rusticus.*] Mus rusticus.

116. *Et valeat.*] Valeat hæc vita urbana, turbulenta & timoris plena. *Cavusque.*] Caverna, ubi ante habitabat.

117. *Ervo.*] Ervum, est species leguminis.

I. *Jam*

SATYRA VII.

Horatius inducit servum vehementer dominum suum increpantem, quod aliter vivat, quam promiserat aut præ se ferat.

JAM dudum ausculto, & cupiens tibi dicere servus
Pauca, reformido. Davúsne? Ita, Davus, amicum
Mancipium domino, & frugi, quod sit satis: hoc est,
Ut vitale putes. Agè, libertate Decembri,
Quando ita majores voluerunt, utere: narra.

Pars

1. J*Amdudum ausculto.*] Exordium Comicum, ex interrupto, puta ab officio servi cordatioris & in herum suum benignioris: ait enim se patienter audire quid dicat, impetet, velit; se quoque videre quid meditetur, quid agat, non audere tamen se ei, quod novit, indicare. *Cruquius. Ausculto.*] Audio te loquentem. *Servus.*] Existens in servitute.

2. *Reformido.*] Non ignorabat enim domino suo eam vitæ & morum turpitudinem auditu fore injucundam: idcirco ait servus, reformido: perinde ac si velit significare libertate ei opus esse ad libere loquendum. *Cruquius. Davusne.*] Num Davus audet hæc loqui? inquit dominus suus. *Ita, Davus.*] Ita est, ego Davus servus tibi utilis cupio te paucis convenire.

3. *Et frugi, quod sit satis.*] Servus, inquam, tanta frugalitate præditus, ut me meo merito judicare possis vitalem, id est, meliore vita dignum, nempe libertate. *Frugi quod sit satis.*] Sic frugi, ut nihil nimis, ne immodice se jactet: & quia vulgo creditur, insignite probos immatura fere morte extingui; jocose addit, *ut vitale putes:* hoc est, ut superstitem speres, nec tali mancipio ante diem priveris. *Frugi* autem cum dicimus aliquem, omnes in eo virtutes complectimur, sive liber, sive servus sit; contra *nequam* est, qui nullius frugis: *frugalitati* enim opponitur *nequitia*, atque ita Cicero cum alibi sæpe, tum in Orat. pro C. Fonteio de L. Calpurnio Pisone, qui primus in ea gente *frugi* appellatus est, loquens, his verbis: *Tanta virtute atque integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus cum hominem invenire nequam neminem posses, solus tamen frugi nominaretur.* Sed tamen sobrii potissimum ac parci, & qui opera sua utiles sunt, maxime cum de servis loquimur, eo vocabulo notantur. Talem se Davus iste prædicat. Turneb. lib. 18. c. 27. *Torrent.*

4. *Age, libertate Decembri.*] Hoc mense Decembri, cum Saturnalia celebrentur, inquit dominus, servis loqui licet, quicquid libet. *Libertate Decembri.*] *Saturnalia*, quod ex Macrobio aliisque auctoribus notum est, in Decembrem mensem incidebant: quibus, quod servi pro dominis se gererent, & hi vicissim servilibus muneribus fungerentur, ut, memores iisdem sese orros esse seminibus, nec natura, sed conditione distare, moderatius imperarent; recte Horatius, *Age*, inquit, &c. Et de *Saturnalibus* quidem multa dicere otiosi hominis sit, adscribam tantum Dionis locum de Narcisso Claudii Cæsaris liberto lib. LX. Hic enim ad exercitum A. Plautii missus, cum ascenso ducis tribunali, alloqui milites aggrederetur; illi indignabundi acclamare tritum illud, *Iô Saturnalia. Moris enim*, inquit, *erat, ut Saturnalia habitu dominorum colerent servi.* Nec vero servis tantum major tunc permissa licentia: sed ceteri

quoque

Pars hominum vitiis gaudet constanter, & urget
Propositum: pars multa notat, modò recta capessens,
Interdum pravis obnoxia. sæpe notatus
Cum tribus anellis, modò læva Priscus inani
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Aedibus ex magnis subitò se conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honestè.
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis

Vi-

quoque homines toto mense Decembri feriabantur. *Torrent.*

6. *Pars hominum.*] Exorditur ab aliorum vitiis, ut tutius securiusque tandem ad herum veniat. *Torrent. Pars.*] Verba servi. *Constanter.*] Pertinaciter. *Et urget.*] Perseverat in consilio suscepto.

7. *Natat.*] Instabilis est, huc illuc fluctuans. *Recte capessens.*] Virtutes sequens.

8. *Pravis obnoxia.*] Vitiis obnoxia.

9. *Cum tribus anellis.*] *Annulorum* origo, teste Plinio, è Græcia fuit, sera tamen; siquidem Iliacis temporibus nulla illorum fit mentio, & signandi quidem caussa inventos fuisse Macrobius tradit lib. VII. cap. XIII. primum singulos, eosque ferreos: quos, augescente luxu, qui Senatores erant aut equites, libertis reliquere, sumtis ipsi aureis. Sed Plinius ad ornatum referre maluit: cunctanter initio sumtos narrans, ac lævis tantum manibus quo magis occulerentur; quamquam alii, quo minus impedirent, id factum voluere: Gellius vero l. x. & cap. x. ex Appione, ideo primum sinistræ manus digitum, qui minimo est proximus, anulo decoratum ait, quod ab anatomicis repertum sit, nervum quemdam tenuissimum ab eo digito ad cor usque pervenire. Crevit autem una cum luxuria numerus. Et tres quidem suo sæculo, ut multos ponit Horatius; at Plinius, demto medio, reliquos omnes digitos eis onerari solere sua ætate ostendit. Vide Alex. ab Alex. lib. II. cap. XIX. *Torrent. Cum tribus anellis.*] Annulos plures gestasse, turpe fuit. *Modo læva Priscus.*] Vixit aliquando sine ullo annulo, quem in sinistra manu gestare mos erat, quia manus sinistra otiosior est, & propterea minus in illa annuli atteruntur, quam in dextra.

10. *Inæqualis.*] Sibi non constans. *Clavum mutaret.*] Nunc scilicet angustiore, nunc latiore utens: illud modestiæ, hoc luxus indicium: ut priore libro Sat. VI. notavimus. *Torrent. Clavum ut.*] Clavum, aut latum, aut angustum: vide Sat. 6. lib. I.

11. *Ædibus ex magnis subito.*] Ex domo plena dignitatis subito migraret in domum abjectam.

12. *Mundior exiret.*] Unde, id est, ex qua exiret paulo elegantior. *Honeste.*] Decenter.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Inconstantiæ nota ab instituto & vitæ modo, non sine obliquo crimine luxus Romani, & commendatione Athenarum à disciplinis liberalibus. *Cruquius. Doctus Athenis.*] Sic, demto uno, nostri omnes. Turnebus *doctor* maluit. ego contra sentio. *Doctores* enim fere Grammaticos vocabant. At Priscus iste, Senatorii ordinis erat: qui modo Romam præferebat, ob adulterarum copiam ipse mœchus; modo Athenas, ubi doctrinam, quam præ se ferebat, differendo inter eruditos probare posset. Turneb. l. 13. cap. 17. *Torrent. Doctus Athenis.*] Priscus Orator fuisse dicitur.

14. *Ver-*

Vivere, Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra
Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque
Mitteret in pyrgum talos, mercede diurna

Con-

14. *Vertumnis.*] Ex Turnebi lib. 13. c. 17. sententia, *Vertumnis* edidit Lambinus, ut *Portunnus*, *Autunnus*. parum refert. Illud vero non recte, irato, sive iniquo *Vertunno* natum dici, qui mobili esset ingenio, qui secum pugnaret, qui sententiam mutaret in horas: nam Vertunno ipso nihil varium magis aut mutabile; cum omnia in se vertat, ut pulcerrima quadam Elegia Propertius cecinit, servato semper decoro; in quo deficit Priscus homo vanus ac levis. Bene itaque Tibullus:

Talis in ætherio felix Vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

Donatus in Adelphos ad ea Comici verba; *Quæ res tibi vertat male:* & rursus ad illa, *Dii bene vortant: Quia sæpe res aliter eveniunt, quam vel optamus vel opinamur, cujus eventus nobis ratio non constet; vertendi illam in utramque partem potestatem Vertumno tribuit; quem Prisco propitium fuisse negat Horatius.* Torrent. *Vertumnis.*] Vertumnus Deus est animum vertens, ad omnes figuras & formas opportunus, unde multiformis & mutabilis apparet. Quamobrem qui inconstantes sunt, & mobili ingenio, dicuntur nati iratis Vertumnis. *Quotquot sunt.*] Quotquot sunt Vertumni, non quod multi essent Vertumni, sed quia Vertumnus varie depingebatur, modo arator, seminator, messor, modo plantator, fossor, &c.

15. *Justa chiragra.*] Stephanus miratur Horatium, primam in hac voce corripere ausum; imo vix hoc illi verisimile videtur: ita ut credat illum *cheragra* scripsisse; quum Græci Poëtæ χέρα non minus dicant, quam χεῖρα. *Justam chiragram* Lambinus vult dictam esse magnam, gravem & omnibus numeris absolutam: quemadmodum dicimus, justum exercitum, justum Poëma, &c. Sed cur *justam*, in sua prima & usitatissima significatione non accipimus: ut quemadmodum *justæ pœnæ* dicuntur, *sic* etiam *justa*, quæ pœnas justas & meritas sumi, appelletur. Sic Naso, Trist. lib. 5. eleg. 9.

Vidi ego naufragiumque viros & in æquore mergi:
Et nunquam dixi justior unda fuit.

Stephan. *Justa chiragra.*] *Justam* vocari malim, scurræ mœrenti ob ingluviem immissam, quam ex aliorum sententia, veram ac legitimam. De articulari autem morbo loquitur, qui ab affecta corporis parte nomen mutat, & nunc podagra, nunc chiragra est, Græce ἀρθρῖτις. Sed & *contigit* pro *contudit* scriptum reperi in veteribus membranis. *Torrentius.* *Justa chiragra.*] Chiragra gravis & suis numeris absoluta.

16. *Tolleret atque.*] Ex alveo sumeret.

17. *In pyrgum.*] E duobus optimis codicibus nostris, hic *fimum*, ille *phimum* habet; & adscriptum, *id est*, *pyrgum vel fritillum*, *instrumentum ligneum*, *cui imponitur tessera*, *ne falli possit cum quo luditur.* Latini sane *turriculam* vocant, ut ex Martiale observavit Turnebus, lib. VI. cap. III. Ceterum quia φιμὸν Græci inter organa, quæ κυβευτικὰ vocant, referunt, ut videre est apud Pollucem non uno in loco. πύργον vero ea significatione non temere reperias; hic quoque hoc vocabulum adulterinum puto, & legendum *phimum*. uti & prisci legisse videntur interpretes, *Fritillum* autem appellat Seneca & Juven.

Conductum pavit. quantò constantior idem
In vitiis, tantò levius miser, ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, Quorsum hæc tam putida tendant,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto pessime? Laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem,
Si quis ad illa Deus subitò te agat, usque recuses;
Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse;
Aut quia non firmus rectum defendis, & hæres,
Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.

Roma

ven. sed *arcam* Persius Sat. III. Vide Guil. Canterum Novar. lect. lib.7. c.8. *Torrent. Pyrgum talos.*] In vasculum ex quo ad evitandum dolum tali ab aleatoribus in alveum conjiciebantur, ne si manu jacerentur, lusores fraudem committerent.

18. *Quanto constantior.*] Quod ait Poëta, quanto quisque assiduo vitæ usu in vitiis obfirmatior est, tanto levius esse miserum; id verum quidem opinione laborantis; vix enim se miserum esse sentit: reipsa tamen ut turpior, sic & miserior multo est, quam ille qui interdum sapit & recte agit, modo se continens, modo remittens, neque umquam pedem firmans, sed natanti similis, ut paulo ante dixit. *Torrent.*

19. *Tanto levius miser.*] Tanto minus miser. *Ac prior ille.*] Mallem, *ac prior illo.* Nec silere possum in melioribus codicibus legi *acrior illo*, ut caussam reddat, quare *levius miserum* dixit, nempe qui alacrior in proposito persistat. Turneb. lib. 13. cap. 17. *Torrent. Illo.*] Illo Prisco.

20. *Qui jam contento.*] Modo ita contendit funem, ut periculum sit ne rumpatur, modo nimis laxat, id est, in omni vitiorum genere volutatur.

21. *Non dices.*] Verba sunt heri. *Putida tendant.*] Verba rancida & auditu injucunda.

22. *Ad te.*] Respondet servus. *Quo pacto.*] Loquitur herus. *Laudas Fortunam, &c.*] Multis, inquit, laudibus effers divitias antiquas non amplas, sed modicas, quæ vitæ frugaliter sustentandæ satis esse possint. commendas antiquum vivendi modum simplicem, frugalem: at si Deus tamen aliquis tibi è malis erepto, ea quæ tantopere laudas, largiatur ultro, credo te recusaturum. *Cruquius. Laudas.*] Sunt verba Davi ad herum.

23. *Antiquæ plebis.*] Mores antiquorum hominum. *Et idem.*] Et tu idem.

24. *Subito te agat.*] Si sine tuis votis ad illa te compellat. *Usque recuses.*] Valde recuses.

25. *Quod clamas.*] Quod asseris.

26. *Non firmus.*] Non stabilis. *Et hæres.*] In luto hæsitas. *Hæres Nequicquam.*] Hoc est, ita tecum pugnas, ita te tibi involvis, ut quid dicas, quo te vertas, ut ex his rebus te vindices, omnino tibi sit incertum. *Cruquius.*

27. *Cœno cupiens evellere plantam.*] Notum Græcorum proverbium, ἐκ τοῦ πηλοῦ πόδας ἔχειν, de his qui molestiam aliquam jam superarunt. Turneb. lib. 13. cap. 17. *Torrent. Evellere plantam.*] Cupiens ex vitiorum gurgite emergere, laudas.

28. *Romæ*

Romæ rus optas: absentem rusticus urbem
Tollis ad astra levis. si nusquam es fortè vocatus
Ad cœnam, laudas securum olus: ac, velut usquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis amasque,
Quòd nusquam tibi sit potandum. jusserit ad se
Mæcenas serum sub lumina prima venire
Convivam: Nemon' oleum feret ocyus? ecquis
Audit? cum magno blateras clamore, fugisque.
Milvius & scurra tibi non referenda precati
Discedunt. etenim fateor, me dixerit ille
Duci ventre levem: nasum nidore supinor:

Imbe-

28. *Romæ rus optas.*] Quando Romæ es. *Rusticus urbem.*] Quando es rure.

29. *Levis.*] Inconstans.

30. *Laudas securum.*] Victum domesticum. *Velut usquam.*] Quasi, quo vocaris, eò coactus & invitus eas.

31. *Amasque.*] Estque tibi jucundum.

32. *Potandum.*] Epulandum. *Jusserit.*] Si jusserit.

33. *Serum sub.*] Sero paulo ante vesperum. *Sub lumina prima.*] Idem ferme, quod *supremo sole*, quodve *ad facem primam*: ac tale etiam illud Juvenalis Sat. x.

—— Pereundum est ante lucernas.

sed in Repub. occupati sete tardius accumbebant; ut hîc Mæcenas; quare *serum* addidit Horatius. *Torrent.*

34. *Nemon' oleum feret ocyus?*] Mira hic scriptionis varietas. Sunt qui pertinaciter cum hiatu, *Nemo oleum*; & mox, *audit*, legi debere affirment. Ego absque contentione in uno atque altero vetustissimo codice sic scriptum attestor;

—— Nemon' oleum fert ocyus? en quis Audit. ——

pro *ecquis*, vel *ecquis*, aut *hæc quis*: quam scripturam veram puto. *Oleum* autem pro unguento dixit, ut *ungor olivo*, Sat. 6. *Nemon' oleum.*] Verba sunt heri ad Mæcenatem properantis. Cœnaturi oleo ungebantur.

35. *Magno blateras.*] Sed & cameli cum voces edunt, *blaterare* dicuntur. auctor Festus. *Torrent. Blateras.*] Inepte clamas. *Fugisque.*] Placet: sic tamen ut damnare nolim, quod in quinque libris repperi, *furisque*. Torrent. *Fugisque.*] Ad cœnam festinas.

36. *Milvius & scurra.*] Fieri quidem potest, ut *Milvius* scurræ nomen sit, ab ave rapacissima sumtum. Fuerant autem hi cum Horatio cœnaturi; quos à Mæcenate invitatus, mala multa imprecantes, reliquerat, suo tunc victuros succo. *Torrent. Et scurræ tibi.*] Parasiti, qui erant apud te cœnaturi. *Referenda.*] Multa mala.

37. *Etenim fateor.*] Davi sunt verba, non Horatii. *Dixerit ille.*] Vetus locutio, pro dixerit fortasse aliquis; ὁ δεῖνα, ut loquuntur Græci. *Torrent. Ille.*] Aliquis dixerit.

38. *Duci ventre.*] Me ventri indulgere. *Nasum nidore supinor.*] Sic nostri omnes, non *supino*: adscriptumque in uno, *ut facere odorantes solent*. Torrent. *Nasum nidore supinor.*] Nasum habeo supinum ad suavem odorem obsonii percipiendum.

39. *Quid*

Imbecillus, iners; si quid vis, adde, popino.
Tu, quum sis quod ego, & fortassis nequior, ultrò
Insectere velut melior, verbisque decoris
Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipse
Quingentis emto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum stomachumque teneto,
Dum, quæ Crispini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum.
Peccat uter nostrûm cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit, sub clara nuda lucerna
Quæcumque excepit turgentis verbera caudæ,
Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum;
Dimittit neque famosum, neque sollicitum, ne

Ditior,

39. *Quid vis.*] Lambinus rectè *si quidvis* edendum censuit. est enim vetus scriptura. & meo quidem judicio, particula *si*, abundat: ut Epod. 1.

Quid nos quibus te vita si superstite.

Popinones autem, teste Nonio, vel ipsi tabernarii sunt, vel qui se totos popinis dedunt. *Torrent. Popino.*] Popinarum amator.

40. *Tu.*] Here. *Quod ego.*] Servus nimirum.

41. *Insectere.*] Debesne me insectari? *Verbisque decoris.*] Vocabulis virtutis vitium tuum tegas?

42. *Stultior ipse.*] Alii legunt, *stultior ipso.*

43. *Aufer.*] Noli me vultu terrere.

44. *Stomachumque teneto.*] Iram comprime.

45. *Crispini docuit.*] Philosophi. vide Sat. 3. lib. 1.

46. *Te conjux.*] Te, qui herus meus es.

48. *Natura incendit.*] Naturalis & vehemens libido. *Sub clara nuda lucerna.*] Nihil muto; *teste* enim *lucerna ludere*, Martialis inquit. atque ita de Messalina Juvenalis:

Obscurisque genis turpis fumoque lucernæ.

& sane cum scortilla ista ferè in fornicibus ageret, unde & *fornix* pro lupanari; non mirum si etiam de die lucernis utebantur. neque hîc quicquam occultioris scientiæ. nam quod ante lenonum ædes laureatas lucernæ suspendebantur, id tunc solenne erat, cum nova aliqua meretricula prostituebatur, ut ex Tertulliano constat, & ex hoc Juvenalis loco è Sat. VI.

Ornentur postes & grandi janua lauro.

Lacerna tamen, quod in tribus codicibus repperi, damnare nequeo: cum ob locum illum lib. 1. Sat. 11.

Altera nil obstat; Cois tibi pæne videre est
Ut nudam. ——

tum quod *togatæ* ac *palliolatæ* ferè inducantur meretriculæ. atque ita Juvenal.

Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ.

Torrent. *Sub clara nuda lacerna.*] Sub linea veste tam tenui, ut meretrix quasi nuda videretur.

49. *Caudæ.*] Mentulæ tumentis.

50. *Clunibus aut agitavit.*] Aut superincubando me clunibus agitavit, velut equo insidens.

51. *Dimittit neque.*] Me missum facit illæsa fama.

Ditior, aut forma melioris mejat eodem.
Tu, quum projectis insignibus, anulo equestri,
Romanóque habitu, prodis ex judice, Dama
Turpis, odoratum caput obscurante lacerna,
Non es, quod simulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferróque necari?
Auctoratus eas; an turpi clausus in arca,

Quo

52. *Mejat eodem.*] Cum eadem coëat.

53. *Tu cum projectis insignibus, &c.* —— *Caput obscurante lacerna.*] Ut lateret ille, insignia dignitatis, nempe annulum deposuerat; & libertatis, nempe togam, quæ *Romanus habitus* Poëtæ dicitur, & tunc in usu erat saltem apud digniores: & sic in servili habitu, nempe sine toga, quæ ingenuorum. prætereà caput lacerna involutus ut lateret, quod expressit, per *caput obscurante lacerna*, non quod servorum lacerna atra esset. *Ferrarius. Tu, quum.*] Tu here. *Projectis insignibus.*] Insignia civis Romani toga, senatoris latus clavus, equitis anulus, quem ob hoc *equestrem* vocat Poëta. Quam autem flagitiosum fuerit sine his in publico conspici, inter alios docet Gellius lib. XIII. cap. XX. *Projectis insignibus.*] Ornamentis equestribus depositis. Non sunt autem hæc ita accipienda, quasi Horatius significet, se equitem esse Romanum; sed eo dicuntur tantum, ut intelligamus plerosque dominos servis suis esse deteriores & nequiores; utpote qui turpissimis libidinibus servientes, multa se indigna, suæque personæ indecora, perpetiantur & perferant. *Lambin.*

54. *Romanóque.*] In toga. *Prodis, ex judice, Dama.*] Quum tu vestitum servilem sumis (ne ab aliis agnoscaris) & & ex Judice factus es Dama, servus infamis. Non es, &c. *Ex judice Dama Turpis, &c.*] Hoc est, cum tu, vel eques, vel unus ex selectis judicibus, comessabundus, quo turpitudinem celes, servili habitu prodis, an aliud quam servus es? *Torrent.*

55. *Odoratum caput.*] Caput odoribus delibutum. *Lacerna.*] Pallio obsoleto.

56. *Induceris.*] Induceris in ædeis mulieris.

57. *Altercante libidinibus.*] Pugnante metu cum libidine. *Tremis ossa.*] Habes ossa trementia.

58. *Quid refert.*] Quid interest utrum eas gladiator auctoratus (id est, obligatus pretio) virgis uri, (id est, verberandus & gladio necandus) an mœchus sis clausus in arca turpi. Quasi diceret, quid interest inter gladiatorem & adulterum?

59. *Auctoratus eas.*] Hunc locum priore editione Lambinus nec bene distinxerat, nec, ut decuit, explicaverat. Melius multo Turnebus lib. II. c. XX. Sed & nos quoque symbolam demus. Qui igitur neque vires ostentandi caussa, neque pœnæ nomine in arenam descendebant, sed accepta mercede se lanistæ ad ferrum dabant, instar militum, proprie *auctorati* dicebantur: & *auctoramentum* tam ipse actus ille, quam inde nata obligatio, ac merces etiam qua conducti tenebantur. varie etenim hoc vocabulo usi sunt auctores; non de gladiatoribus tantum, sed quavis etiam alia simili pactione. Erant autem leges durissimæ, ut non ex hoc tantum Poëtæ nostri, sed & Petronii Arbitri loco persimili apparet, *uri, vinciri, verberari, ferro necari*, & siquid aliud adjiceretur. Hinc Juven. Sat. XI.

Scriptu-

Quò te dimisit peccati conscia herilis
Contractum, genibus tangas caput? éstne marito
Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
In corruptorem vel justior? illa tamen se
Non habitu, mutátve loco, peccátve supernè,
Quum te formidet mulier, neque credat amanti:
Ibis sub furcam prudens, dominóque furenti

Com-

Scripturus leges & regia verba lanistæ. Nec mirum repertos fuisse, qui in tantam servitutem se venderent. ingenti enim pretio sæpe conducebantur: præsertim notiores, & qui jam rude donati fuerant: uti & milites, si emeriti forte reposcebantur. *Torrent.*

60. *Quo te.*] In quam arcam. *Conscia.*] Ancilla.

61. *Contractum.*] Demisit te contractum, propter arcæ angustias. *Estne marito Matronæ peccantis in ambos.*] Meliores libri *in ambo*, ut Sat. III. *Jurejurando obstringam ambo.* Totus autem hic locus mihi sane difficilis est. Et de mariti quidem in deprehensos adulteros potestate lib. I. Sat. II. diximus: verum ea qualiscumque fuerit narrato jam periculo, in quo superveniente marito adulter fuerat, rogat, anne hoc saltem ipse fateatur, æqualem aut etiam majorem (quanto scilicet deterius peccat corruptor) irrogari sibi posse legibus pœnam? quo veluti confesso; Et tamen mulier, inquit, quamvis facilius veniam sperare possit; non ultro te ambit: non, quo occultius tuis potiatur amplexibus, aut matronalem mutat habitum, aut ab ædibus discedit, aut veluti in sublimi posita palam etiam & in conspectu peccat; cum te metuat potius, nec fingenti forte amorem optime fidat: at tu, illa insipientior, sciens vidensque servili te supplicio exponis, & furenti domino, hoc est, marito (invicem enim *dominos* se appellant conjuges) & rem, & vitam, &, quod gravissimum est, famam quoque committis; & quoties forte evaseris, toties iterum discrimen incurres. *Torrent.*

62. *In ambos.*] In adulterum & adulteram.

63. *In corruptorem vel justior?*] In adulterum.

64. *Non habitu.*] Illa non mutat matronæ habitum. *Mutatve loco.*] Nec se mutat, ut ad domum tuam veniat. *Peccatve superne.*] *Supernè peccare*, quæ haud dubie germana lectio est, (neque enim assentior viro erudito Pet. Nannio *supine* pro *superne* conjicienti) ex Turnebi sententiâ interpretor lib. 2. c. 18. ut *superne* partem locumve superiorem significet: vocabulum, inter alios auctores, Vitruvio frequens. Atque ita lib. II. Od. ult.

—— *Album mutor in alitem*
Superne. ——

Et, *Supernum Tusculum*, loco edito situm. *Torrent.* *Peccatve superne.*] Non vult incubare tibi subjacenti. vel non palam peccabit, ut vult Eras. *Superne.*] Quasi levius. Erasmus putat *supernè* pro externè positum, quasi dicat, non peccat palam. Et sanè Poëta conatur ostendere mulierem imbecillitate, non dedita opera peccare. *Glareanus.*

65. *Amanti.*] Neque credat tibi dicenti, te eam amare.

66. *Ibis sub furcam.*] Consultò dabis te in miseram & detestandam servitutem, quod nemo servorum facit, imò ne gladiatorum quidem quisquam, qui non dato, sed accepto pretio, se operamque suam addicit emptori. *Cruquius.* *Ibis sub furcam.*] Feres furcam in collo, ut servus: unde dictus est furcifer, qui talem

Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Evasti? credo metues, doctúsque cavebis.
Quæres, quando iterùm paveas, iterumque perire
Possis. ô toties servus. quæ bellua ruptis,
Quum semel effugit, reddit se prava catenis?
Non sum mœchus, ais. neque ego herculè fur, ubi vasa
Prætereo sapiens argentea. tolle periclum,
Jam vaga prosiliet frenis natura remotis.
Túne mihi dominus, rerum imperiis hominúmque
Tot tantísque minor, quem tèr vindicta quaterque
Imposita haud umquam misera formidine privet?
Adde suprà dictis, quod non levius valeat. nam

talem furcam circumtulit. *Prudens.*] Sciens. *Dominoque furenti.*] Libidini furiosæ, quæ tibi imperat, concredes te, tuaque omnia.

68. *Evasti?*] Evasisti periculum? *Metues.*] Ironice, id est, non metues. *Doctusque cavebis.*] Doctus periculo tuo cavebis.

69. *Quæres quando.*] Imo cogitabis quo tempore illa te iterum admittat, ut paveas, & pereas.

70. *O.*] Exclamatio in indignitatem libidinis, quæ toties ex homine libero servum facit. *Cruquius. O toties servus.*] Quoties in adulterio deprehenderis.

73. *Sapiens, &c.*] Cautus, vel mihi sapiens. *Tolle periclum.*] Tolle metum pœnæ.

74. *Vaga prosiliet.*] Proclivis ad vitium.

75. *Tune mihi dominus.*] Tunc te mihi dominum esse dicis, qui me nequior es, & duriorem servis servitutem? *Rerum imperiis.*] Pecuniæ, libidinis, gloriæ, metus, &c.

76. *Minor.*] Inferior. *Quem ter vindicta.*] Tribus modis servos ex justa servitute manumitti solere, *censu*, *vindicta*, *testamento*, ex M. Tullii Topicis, in eumque librum Boëtii Severini commentariis, omnibus notum est. His ergo modis plenam libertatem assequebantur. *Vindicta* autem ratio vel præcipua erat, à Vindice quodam P. Poplicolæ, aut ut alii volunt Vitelliorum, servo, ob conjurationis indicium primo publice manumisso, originem, & , ut gravissimi auctores tradunt, etiam nomen adeptæ. Erudite igitur Horatius hunc præcipue modum expressit; ob Prætoris præsentiam ceteris efficaciorem. Verum *de* ipsa *manumittendi per vindictam* forma nonnihil ambigitur. Nam præter domini voluntatem, qui servi caput raso vertice manu tangens, eumque in orbem vertens sive circumagens, HVNC HOMINEM, inquit, LIBERVM ESSE VOLO; ac prætoris assensum, cum diceret, AIO TE LIBERVM MORE QVIRITIVM; accedebat etiam lictoris opera, qui accepta à Prætore vindicta, quam plerique *virgulam*, Persius etiam *festucam* vocat, ea caput servi pulsabat, ut & faciem ac tergum manu. Quo facto, ac relato in acta manumissi nomine, liber factus, accepto pileo discessit. *Torrent. Vindicta.*] Virga, qua prætor servum liberabat.

77. *Imposita haud umquam.*] Capiti sæpius imposita. *Privet.*] Possit liberare.

68. *Quod non levius.*] Quod superioribus par est.

Sive vicarius est, qui servo paret, uti mos
Vester ait, seu conservus: tibi quid sum ego? nempe
Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
Quisnam igitur liber? Sapiens, sibique imperiosus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Responsare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in seipso totus teres atque rotundus,

Ex-

79. *Sive vicarius.*] In magnis familiis alii aliis honestius serviunt, omnes tamen servi habentur. Lepide igitur Davus, postquam herum etiam suum servire demonstravit, rogat eum quo nomine sibi appellandus: an *conservus*, ut se mutuo appellare ordinariam præstantes operam solent: an *vicarius* magis, sic enim alteri servo servite ac subesse jussus vocabatur, *ὁ τῶν οἰκέτου οἰκέτης*, ut recte vertit Theophilus Justiniani Institutionum interpres lib. IIII. *Torrent. Si vicarius est, &c.*] Soletis vos disputare, utrum servus servi sit dicendus vicarius, an conservus? cum tu igitur mihi imperites & aliis servias, (id est, vitiis, & furiosæ libidini) quid? conservus ne sum ego tuus an vicarius? *Uti mos Vester ait.*] Duos codices *ut est mos*. Male. mori enim personam tribuit. nec displicet, quod ex suis exemplaribus asseruit Cruquius,

— Uti mos
Vester agit,

pro observat. *Torrent.*

82. *Duceris ut nervis.*] Traheris alia potestate velut imagunculæ quæ ex ligno factæ certis nervis sua sponte moventur. *Ut nervis alienis mobile lignum.*] Recte Muretus, & Lambinus (nam aliam lectionem, qui ex se comminiscuntur frustra sunt, & doctissimo Poëtæ injuriam faciunt) non ad turbinem scutica impulsum hoc referunt: sed ad ea opera, quæ occultis fidiculis intensa, per se moveri videntur, quæ *νευρόσπαστα* & *αὐτοκίνητα* vocant Græci. Gellius etiam lib. XIIII. cap. I. *νευρόσπαστα* inventa à Ctesibio quodam, ut Vitruvius tradit. Turneb. lib. 2. cap. 18. *Torrent.*

83. *Quisnam igitur, &c.*] Concludit ex Stoïcorum sententia. *Sapiens, sibique imperiosus.*] Vetus lectio, pro *sibi qui imp.* ut ante vulgo legebatur. *Sapientis* autem vocabulum, ut à Crispini janitore audiverat, Stoïcorum more usurpat Davus: aliter vero ex sua persona paulo ante,

— Ubi vasa
Prætereo sapiens argentea,

pro vafro scilicet, & non incauto, quique callide omnia observet. Notum παράδοξον: *Solus sapiens liber.* Gul. Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 12. *Torrent. Sibique.*] Qui sibi suisque affectibus imperat.

85. *Responsare fortis.*] Hellenismus. Hæc autem prolixior expositio Stoïcæ sententiæ, paucis hoc modo reddi potest: liber est, qui neque dejicitur adversis; neque prosperis effertur, &c. *Cruquius. Responsare cupidinibus.*] Fortis ad respondendum, id est, ad obsistendum cupidinibus.

86. *In seipso totus.*] Est totus in se conversus, & ex se pendens, non è fortuna, nec foras spectans & vergens. nam figura rotunda in se tota collecta est, nihilque in ea angulis eminet, quod fortunæ & injuriæ sit obnoxium, & in quo quidquam externum hærere possit, in

 levi

Externi ne quid valeat per leve morari:
In quem manca ruit semper fortuna. potésne
Ex his ut proprium quid noscere? quinque talenta
Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum
Perfundit gelida: rursus vocat. eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber sum, dic age. non quis:
Urget enim dominus mentem non lenis, & acreis
Subjectat lasso stimulos, versatque negantem.
Vel quum Pausiaca torpes insane tabella,
Quî peccas minùs, atque ego, quum Fulvî Rutubaque

Aut

levi & conglobata convexitate. Vide Turneb. lib. 2. cap. 18. *In seipso.*] Tale illud Persii:

Nec te quæsiveris extra.

Notandaque in primis tam expressa Virgilii imitatio:

Securus mundi instar habens, teres atque rotundus,
Externæ nequid labis per devia sidat.

Torrent. *Teres atque rotundus.*] Totus æquabilis & perfectus, ut rotunda figura.

87. *Externi ne quid valeat.*] Nequid externum eum commoveat. *Per læve morari.*] Nequid possit quasi per læve lignum, sive marmor hærere. est Metaph.

88. *Manca ruit.*] Debilis fortuna.

89. *Ex his.*] Ex his quæ dixi. *Ut proprium quid noscere?*] Quid possis vere fateri tuum esse?

91. *Perfundit.*] Per risum scilicet aut contemtum. *Torrent. Perfundit gelida.*] Perfusum aqua gelida repellit à foribus.

92. *Non quis.*] Non potes dicere te esse liberum, qui servis libidini.

93. *Dominus mentem.*] Libido, dominus crudelis.

94. *Lasso stimulos.*] Tibi lasso. Est Allegoria ab equis ducta. *Negantem.*] Libido vexat te negantem servire.

95. *Vel quum.*] Quum admiraris tabulam à Pausia pictam. *Pausiaca torpes insane tabella.*] Talia & illa:

—— Stupet Albius ære.
Cum stupet insanis acies fulgoribus. ——

Quodque huic loco simillimum est,

Suspendit vultum picta mentemque tabella.

Epist. ad Augustum. De *Pausia* autem pictore nobili præter Varronem Plin. XXI. cap. 1. & XXX. cap. XI. *Torrent.*

96. *Atque ego.*] Quomodo peccas minus, quam ego? *Quum Fulvî Rutubaque.*] Quum gladiatorum prælia contemplor picta in pariete. *Fulvî Rutubaque Aut Placidejani.*] Nihil dubitandum, quin hæc trium gladiatorum sint nomina. præsertim cum ex Lucilii versibus, non uno in loco, & à Cicerone & à Nonio relatis, de Placidejano hoc constet, aut Pacidiano potius; nam utroque modo in vetustis quoque membranis scriptum repperi. Erasmus tamen in Chiliadibus tres rudiores pictores his nominibus notari existimat. male. vide si lubet Turnebum lib. VIII. cap. XIII. Lambino autem non assentior sic distinguenti.

Qui peccas minus? atque ego cum, &c. ut *atque* pro *atqui* positum sit. hæc enim mutatio evitari poterit, si, servata veteri lectione, particula *cum* C majuscula scribatur, aut (quod malim) interrogatio post verbum *viri* ponatur. *Torrent.*

97. Cen-

Aut Placidejani contento poplite miror
Prœlia, rubrica picta aut carbone; velut si
Re vera pugnent, feriant, viténtque moventes
Arma viri. nequam & cessator Davus: at ipse
Subtilis veterum judex & callidus audis.
Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis responsat opimis.
Obsequium ventris mihi pernitiosius est. cur?
Tergo plector enim. quî tu impunitior, illa,
Quæ parvo sumi nequeunt, quum opsonia captas?
Nempe inamarescunt epulæ sine fine petitæ,

Illu-

97. *Contento poplite.*] Μίμησις est. nam ad decertantium gestus refero. & Virgilius x.

—— Projecto dum pede lævo
Aptat se pugnæ. ——

Projecto enim *pede*, idem ferme quod *contento poplite*, seu *extento*. ut III. Georg. Virg. &c,

Contenta cervice ferunt. ——

pro alta atque erecta. Vetusti codices fere *contemto* habent; male. *Torrent. Contento poplite miror.*] Gladiatores pugnant altero poplite contento, altero leviter inflexo.

98. *Rubrica picta aut carbone, &c.*] Rubrica est terra rubei coloris & minio proxima.

99. *Feriant vitentque.*] Cum feriunt, proprie *petere* dicuntur: cum vitant, *declinare* aut declinatione defugere. unde & *petitiones*. Pingi autem gladiatoria munera solere atque proponi publice, docet nos Plinius lib. xxxv. cap. VII. *Torrent.*

100. *Nequam & cessator.*] Dicor à te servus nequam & piger.

101. *Audis.*] Callidus diceris.

102. *Nil ego, si ducor.*] Non dubito, quin huc respexerit Juvenalis initio Sat. XI.

Atticus eximie si cœnat, lautus habetur:
Si Rutulus, demens. ——

Nulla igitur hic ironia, sed ex vulgi sententia loquitur: & *responsare* idem erit, quod *respondere*. Horatius tamen hoc verbo aliter semper utitur; ut *responsare cupidinibus, palato, fortunæ*. Lector cogitet. *Torrent. Nil ego, si ducor, &c.*] Si libi vel placentæ vapore delector, hominem nihili, (id est, nullius pretii) me dicis esse. *Tibi ingens.*] Tu sapiens & magnanimus haberis, si cœnas opiparas contemnas. Est Ironia. Nam herus suus tam imbecillus & nullius virtutis fuit, ut cœnas opimas contemnere non potuerit.

104. *Obsequium ventris.*] Luxuria. *Perniciosius est.*] Mihi quam tibi perniciosius.

105. *Tergo plector enim.*] Vapulo. *Quî tu impunitior.*] Sic libri nostri M. S. omnes nulla mutatione, nisi quod in duobus, versus sequens sic legitur,

Quæ parvo sumi nequeunt obsonia captas?

In uno præterea, *Quæ pro auro*, non *Quæ parvo*. Torrent.

106. *Quæ parvo sumi nequeunt.*] Quæ magno constant.

107. *Inamarescunt epulæ.*] Epulæ non sapiunt, vel ructum acidum generant. *Sine fine petitæ.*] Quæ immoderate appetuntur.

Illuſique pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. an hic peccat, ſub noctem qui puer uvam
Furtiva mutat ſtrigili? qui prædia vendit,
Nil ſervile gulæ parens habet? adde, quod idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia recte
Ponere, teque ipſum vitas fugitivus & erro,
Jam vino quærens, jam ſomno fallere curam;
Fruſtrà. nam comes atra premit, ſequitúrque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inſanit homo, aut verſus facit. Ocyus hinc te
Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

SA-

108. *Illuſique pedes.*] *Illiſique* legendum eſſe, contendit Guil. Canterus l.6. cap. 30. *Illuſique pedes.*] Pedes fraudati bono alimento propter incontinentiam in victu recuſant, &c. *Vitioſum.*] Corpus morboſum.

109. *Sub noctem qui, &c.*] Peccatne puer, qui ſub noctem data ſtrigili furtiva uvam accipit?

111. *Gulæ parens.*] Gulæ ſerviens.

112. *Non horam tecum.*] Oſtendit herum ſe multo puniri acerbius, ut qui non corpore modo, ſed etiam laboret animo. *Cruquius. Non horam tecum.*] Adeo es inconſtans, & in varia diſtractus. *Recte, &c.*] In re ſeria & honeſta.

113. *Teque ipſum.*] Tu te ipſum fugis, tecum pugnas, es præſens abſens. *Fugitivus & erro.*] Vetus haud dubie ſcriptura, quàm ſequor. Differunt enim *fugitivus* & *erro*, ita inter ſervos comparati, ut inter milites *deſertor* & *emanſor*. Quomodo autem quis ſeipſum fugiat, lib. II. Od. XVI. annotavimus. *Torrent. Ut erro.*] Ut ſervus vagabundus, aliquando ad Dominum revertens.

114. *Fallere curam.*] Lenire curam.

115. *Comes.*] Ipſa cura.

116. *Unde mihi lapidem?*] Unde mihi ſumam lapidem? inquit herus iraſcens propter ſervi orationem nimis liberam. *Quorſum eſt.*] Sunt verba ſervi. *Unde ſagittas.*] Herus ira incenſus ſagittas etiam petit.

117. *Aut inſanit homo.*] Verba ſunt ſervi. *Aut verſus facit.*] Aut Poëtarum more furit. *Ocyus hinc te.*] Herus minatur ſervo, ſe illum miſſurum in Sabinos, ſic ut ex ſervo urbano efficiatur ſervus ruſticus & abjectus.

118. *Accedes.*] Accedes nonus ad octo ſervos operarios, quos miſi in agrum Sabinum. *Opera agro.*] Cum familiæ aut urbanæ eſſent aut ruſticæ, deterior habebatur ruri ſervientium conditio; quod fere vincti opus facerent. Hinc facetiſſima illa Tranionis & Grunionis apud Plautum altercatio, initio Moſtellariæ; ille enim urbanus, hic ruſticus. *Torrent. Opera agro nona Sabino.*]. Opera in hoc loco, ut ſæpe apud Ciceronem, hominem ſignificat ſordidum, & vilis conditionis.

I. Ut

SATYRA VIII.

Horatius Fundanium amicum suum interrogat, qualis Nasidieni fuit cœna, cui ipse interfuerat.

UT Nasidieni juvit te cœna beati?
Nam mihi quærenti convivam, dictus here illic
De medio potare die. Sic, ut mihi nunquam
In vita fuerit melius. Da, si grave non est,
Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
In primis Lucanus aper leni fuit Austro

Captus,

1. UT *Nasidieni.*] Notum *Nasidii* bellis civilibus, etiam ex veteri numo, nomen; de quo Appianus. sed quis *Nasidienus* hic fuerit ignoro. sunt qui *Catii* cognomen fuisse velint. non recte. putidum & ineptum cœnatum ostentatorem fuisse, Sermo hic cum Fundanio (de quo lib. I. Sat. X.) habitus, lepidissime demonstrat. Illis non assentior qui primum versum aliter edidere,

Ut te Nasidieni juvit cœna beati? vel,
Nasidieni qui juvit te cœna beati?

Reclamant enim exemplaria: & secundo loco Anapæsto uti potuit Horatius; ut primo Georg. Virgilius:

Fluviorum rex Eridanus. ——

Nisi quadrisyllabum hic esse malis, nempe duos Spondæos, ut alibi, *vindemiator.* quod verius est. Turneb. lib. 3. cap. 3. & lib. 20. cap. 34. *Torrent. Ut Nasidieni.*] Quomodo te cœna divitis Nasidieni delectavit. *Beati.*] *Bona* inde dicta ajunt Jcti quod beant, id est, beatos faciunt: & *beatus*, ut inquit Varro, qui multa bona possidet. Vel *Beati* εἰρωνικῶς, quasi infelicis & miseri, ut qui nesciat rebus suis uti; sed eas corrumpi potius & perire, quam frui velit. *Cruq.*

2. *Dictus here illic De medio potare die.*] *Here* pro *heri* citatur à Prisciano, atque ita Juvenalis Sat. III.

Res hodie minor est here quam fuit.

Solemnia autem convivia maturius auspicabantur, ut lib. I. Od. I. notavimus. Accedat Juven. Sat. XI.

— *Ad has epulas solito maturius ibat.*

Torrent. *Dictus here illic.*] Dictus es mihi heri illic apud Nasidienum à meridie potare

2. *Sic, ut mihi nunquam.*] Sic me juvit (inquit Fundanius) ut nunquam libentius cœnarim.

4. *Da.*] *Dic* habent manuscripti omnes. *Da* substituit aliquis cui Virgilianum illud elegantius visum est,

Sed tamen iste deus qui sit, da Tytire nobis.

Torrent. *Da (si grave non est.*] Dic ô Fundani.

5. *Iratum.*] Tale illud è Sat. II.

Latrantem stomachum bene leniet.

Notumque illud Plautinum:

Fames & mora bilem in nares conciunt.

Torrent. *Iratum ventrem.*] Famelicum ventrem.

6. *Lucanus aper.*] *Umbrum* laudat Catius, *Laurentem* damnat fortassis Nasidienus nimio Austro jam corruptum, ac pæne putidum excusat; ob eamque caussam tot cinctum rebus apponit quæ non cœnæ initio, sed lassato jam ventriculo præberi consuevissent: ut hujus libri Sat. II. vidimus. Turneb. lib. 20. cap. 34. *Torrent. Leni fuit Austro.*] Lucanus aper captus fuit Austro leniter flante, ex quo carnes putrescunt & teneriores redduntur.

Captus, ut ajebat cœnæ pater. acria circum
Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum
Pervellunt stomachum, siser, alec, fæcula Coa.
His ubi sublatis, puer alte cinctus, acernam
Gausape purpureo mensam pertersit, & alter
Sublegit quodcumque jaceret inutile, quodque
Posset cœnanteis offendere: ut Attica virgo
Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,
Cæcuba vina ferens: Alcon, Chium maris expers.

Heic

7. *Cœnæ pater.*] Præfectus & rex convivii, Nasidienus. *Acria circum.*] Rapula aceto condita. Turneb. lib. 20. cap. 34.

9. *Pervellunt stomachum.*] Provocant stomachum languentem. *Siser, alec, fæcula Coa.*] *Siser* esse vult Andreas Matthiolus id quod Græci σίσαρον, Galli *cherny*, Germani *girlim*. Belg. *Suycker wortelkens*, appellant. cujus radix, ut auctor est Plinius, stomachum excitat, fastidium absterget: & lib. XIX. cap. V. *Inter medica*, inquit, *dicendum siser, idipsum Tiberius nobilitavit, flagitans omnibus annis à Germania. Gelduba appellatur castellum Rheno impositum, ubi generositas præcipua.* De *alece* autem copiose item Sat. IIII. ubi Catius *fæcem* vocat, quæ hic *fæcula* nominatur. *Torrentius. Siser.*] Genus pastinacæ, Anglis *Skirwoort*. *Fæcula Coa.*] Fæcula est genus condimenti, quod purum profluit ex crassiori sedimento vini Coi.

10. *Puer alte cinctus.*] Servus ad ministrandum bene expeditus. *Acernam.*] Acernis autem mensis prima, post citrias gloria. de quibus Plinius lib. XVI. cap. XV. ut de citriis lib. XIII. cap. XVI. *Torrent. Acernam.*] Tersit mensam, ex acere arbore factam.

11. *Gausape purpureo.*] Similis Lucilii versus:

Purpureo tersit tunc latas gausape mensas.

Antiquissimi autem teste Prisciano lib. VII. hic *gausapes*, hæc *gausapa*, hoc *gausape* & *gausapum*, unde plurale *gausapa*, dixere. Petronius etiam *gausapia*. auctor est Plinius lib. VIII. cap. XLVIII. tunicam etiam lati clavi sua ætate in modum gausapæ texi cœpisse; caloris ut credo caussa; quare & in castris non amiciendi tantum, sed & tegendi gratia illa utebantur; hic vero tergendis, apud Martialem etiam tegendis mensis servit lib. XIIII.

Nobilius villosa tegant tibi gausapa citrum.

Citrum enim pro mensa citrea dixit. *Torr. Gausape purpureo, &c.*] Panno villoso. *Gausape purpureo mensam pertersit.*] An *prætersit* legend. Hinc apparet, mensam illam non fuisse gausape instratam. Quid enim opus fuisset detergere? Cæterum mantilia, seu mappas villosas in usu fuisse apud veteres docet Servius ad illud, *Tonsisque ferunt mantilia villis.*

12. *Sublegit.*] Collegit. *Inutile.*] Sordidum.

13. *Ut Attica virgo.*] Velut canistrifera virgo. *Attica virgo.*] Videnda quæ notavimus lib. I. Sat. III.

— *Ut qui Junonis sacra ferret.* Torr.

14. *Hydaspes.*] Puer formosus

15. *Cæcuba vina.*] Vina generosa. *Alcon, Chium.*] Alter servus vinum ferens Chium non ex Chio insula advectum, sed in Italia factum, simulatum igitur. *Chium maris expers.*] Hunc locum sic explicat Turnebus & Lambinus, ut vel jocose *maris expers* dicat Poëta, quod mare nunquam viderit, sed natum in Italia ac plane vernaculum pro Græco seu

trans-

Heic herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
Te magis appositis delectat, habemus utrumque.
Divitias miseras! sed queis cœnantibus una,
Fundani, pulcre fuerit tibi, nosse laboro.
Summus ego, & prope me Viscus Turinus, & infra,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibi-

transmarino venditetur; vel quod vere quidem Chium fuerit, sed aquæ marinæ non admixtum. Nam cetera quidem vina Græca mari condiri solere, Chium vero minime, id Plauti auctoritate fulcit Turnebus in Gurgul.

Nomen ei est lenæ, Multibiba atque Merobiba.
PA. *Quasi tu lagenam dicas, ubi vinum solet*
Chium esse. ——

Ego verum eumdem Comicum in Rudente sic scripsisse memini, & Plinium lib. XIIII. cap, VII. de Græcis vinis ita loqui, ut alia quidem plus, alia minus aquæ habuerint, nulla tamen fere sine aqua fuerint. Quare locum hunc sic explicandum sentio, ut Nasidienus tamquam rem magnam, Chium purum exhibuerit, ut multo salubrius, præsertim opinione Romanorum. *Torrent.*

16. *Hîc herus.*] Nasidienus ait, ô Mæcenas, si vinum Albanum, &c.

17. *Appositis delectat, habemus utrumque.*] Si vinum Albanum vel Falernum te magis delectat, quam vina quæ sunt apposita.

18. *Divitias miseras.*] Miseras enim vocat Nasidieni divitias, ut ego quidem arbitror, quas tunc anxie & sollicite, non dicam servare, sed & prodigere conspiciebatur. *Torrent. Divitias miseras.*] Si quid Horatium intelligo, & ejus nasum, scripsit, *Divitias miras!* Et hoc verum est. *Heinsius. Divitias miseras.*] O miseras divitias, inquit Horatius. *Sed queis cœnantibus una.*] Sed quibus aliis convivis.

19. *Pulchre fuerit tibi.*] Quam jucunde cœnaris.

20. *Summus ego, & prope me Viscus Turinus.*] De triclinio, tribusque in eo lectis, quibus terni aut quaterni, ac si necesse esset, etiam quini accumbebant, diligentissime singulari de Tricliniis edito Commentario Pet. Ciacconius, & in Appendice Ful. Ursinus; ac nos lib. I. Sat. III. quantum satis est, diximus. & hic quidem convivæ una cum hospite novem, tribus excepti lectis: sed his si duos demas, quos Mæcenas umbras adduxerat; & solus ipse medium occupasset lectum, & locus fuisset proverbio *septem facere convivium.* Sit igitur in confesso, ut in triclinio, lectum; sic in unoquoque lecto, sinum seu pulvinum, qui medius erat, honestiorem fuisse. atque ita Virg. I.

—— *Aulæis jam se regina superbis*
Aurea composuit sponda, mediamque locavit.

Torrent. *Summus ego.*] Summus ego fui in primo lecto, inquit Fundanius. *Viscus Turinus.*] Libri duo *Turrinus*, optimus *Thurinus*, quod probo: à *Thurio* oppido, aut *Thuriis* populis, pagove *Thurino*, de quo Suetonii Augusto c. VII. Duos autem *Viscos* amicos suos commemorat Horatius lib. I. Sat. X. *Torrentius.*

21. *Cum Servilio Balatrone, &c.*] Hos Mæcenatis umbras fuisse arbitror: ac proinde ita distingui oportere, ut hi in Mæcenatis lecto accubuisse intelligantur. *Servilio* autem trissyllabum est; nam secunda producitur & SERVEILIVS fere in antiquis numismatibus scribitur. Pro *Vibidius* quoque *Ubidius* uno in cod. scriptum repperi. utrumque Romanum est. sed nihil hic muto. *Torrent.*

22. *Um-*

Vibidius: quos Mæcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat super ipsum, Porcius infra,
Ridiculus totas simul absorbere placentas.
Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret,
Indice monstraret digito. nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aveis, conchylia, pisceis,
Longe dissimilem noto celantia succum:
Ut vel continuo patuit, cum passeris atque
Ingustata mihi porrexerit ilia rhombi.
Post hoc me docuit, melimela rubere, minorem
Ad Lunam delecta. quid hoc intersit, ab ipso
Audieris melius. tum Vibidius Balatroni;
Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti:

Et

22. *Umbras.*] Umbras appellat convivas à convivatore non invitatos.

23. *Nomentanus erat super ipsum.*] *Ipsum* cum dicit, cœnæ patrem ac dominum significat: qui, quo lautitias suas Mæcenati magis probaret, Nomentanum tamquam judicem adhibuit, qui saporibus veluti pretium diceret; notissimus tunc nepos; uti & Porcius Catulli carmine perstrictus,.

Quod convivia sumptuosa largus
De die faceret.

Obsorbere etiam pro *absorbere* in duobus M. S. legitur: illud vero *super ipsum*, germana lectio est. atque ita Sallustius ac Tacitus, ut modo vidimus, & Suetonius Augusto cap. XLIII. *Superque se subsellio secundo collocavit.* Torrent. *Super ipsum.*] Supra Nasidienum.

24. *Ridiculus totas, &c.*] Porcius ideo fuit ridiculus, quod uno haustu totas obsorberet placentas.

25. *Nomentanus ad hoc, qui, si quid forte lateret.*] Scribe, *quo si quid forte lateret.* Nihil erat Mæcenate festivius, qui cum venisset, ut Nasidienum lepidissime, quemadmodum indicat Poëta, exerceret, Nomentanum supra se, Porcium infra collocaverat. Quare Nomentanum? Quo singula quæ apponerentur, *Indice monstraret digito:* eorumque miram suavitatem mimice deprædicaret. Porcius vero integras placentas, præsente ac vidente parocho, festive absorbebat. Mæcenas ergo in medio eorum, ut affatim rideret, locum delegerat. *Heinsius. Nomentanus ad hoc.*] Nomentanus insignis helluo ad hoc fuit à Mæcenate ductus, ut, &c. *Si quid lateret.*] Si quid aliis erat incognitum.

28. *Celantia succum.*] Intra se continentia succum longe meliorem succo noto, id est, succo usitato.

29. *Passeris.*] Piscis plani.

30. *Porrexerit.*] Quum Nasidienus porrexerit, &c.

31. *Melimela.*] Antea à celeritate mitescendi *mustea* dicebantur. Plinius XV. cap. XIIII. de iisdem Varro II. Rei rusticæ. *Torrent. Melimela rubere.*] Mala mellei saporis.

32. *Ad lunam delecta.*] Crescente luna. *Quid hoc intersit.*] Quæ sit differentia inter melimela collecta, crescente vel decrescente luna. *Ab ipso.*] Ab ipso Nasidieno, qui me docuit.

34. *Nos nisi.*] Nos obsoniorum fœtore propemodum enecati moriemur inulti.

Et calices poscit majores. vertere pallor
Tum parochi faciem nil sic metuentis, ut acreis
Potores: vel, quod maledicunt liberius: vel
Fervida quod subtile exsurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, secutis omnibus imis.

Con-

inulti. *Damnosè bibimus.*] Nisi large bibimus cum damno convivatoris.

35. *Calices poscit majores.*] Sic quidem multo plures M. S. non displicet tamen mutatio numeri *poscunt*, ut habet editio Mureti. Nota autem Græcorum invitatio: de quibus mirari se ajebat Anacharsis, quod initio convivii parvis uterentur poculis; cum vero saturati essent, majoribus. at morem illum vetustissimum fuisse Virg. demonstrat;

Postquam prima quies epulis mensæque remotæ,
Crateras magnos statuunt.

Notum & illud; quo plus biberint, plus sitire Parthos. *Torrent. Vertere pallor.*] Oderunt enim & execrantur avari, potores egregios, suo vino malè formidantes. *Cruquius. Vertere pallor.*] Pallor vertebat.

36. *Parochi faciem.*] Nasidieni convivatoris faciem. *Ut acres.*] Strenuos potores.

38. *Exsurdant.*] Recte Lambinus. *Translatio*, inquit, *ab aurium sensu ad gustatum.* & erudite Virgilius de malo citrio loquens;

Media fert tristes succos tardumque saporem
Felicis mali.

Tardum enim *saporem* vocat, cujus asperitate palatum quodammodo obstupescat. Turneb. lib. 20. cap. 34. *Torrent. Exsurdant vina palatum.*] Hoc est, offendunt, sive parum grata accidunt: ut aspera vox elamantis aures audientium lædit atque exsurdat, etiam Græcis κωφεῖν pro βλάπτειν. *Exsurdant vina palatum.*] Hebetant palatum, unde palatum ad bibendum redditur impotentius.

39. *Invertunt Aliphanis.*] Tres codices *Alliphanis*. Oppidum enim *Allifæ* agro & fictilibus nobile, ut reliqua Campania; unde *Campana supellex*. Torrent. *Invertunt Alliphanis.*] Vibidius & Balatro evacuant totos vini cados poculis Aliphanis, id est, poculis majoribus factis in Aliphe oppido Samnii.

40. *Secutis omnibus imis.*] Hæc vulgata lectio, scriptis quoque exemplaribus magna ex parte confirmatur: unum tantum vidi codicem, qui pro Cruquio staret,

— *Secutis omnibus, imi*
Convivæ lecti.

Neque sane negaverim hanc scripturam facile defendi posse. ceteris enim acriter potantibus, ideo imi lecti convivæ Nomentanus & Porcius abstinuere, quod Nasidienum timebant offendere: maxime cum Nomentanus, ut saporum judex advocatus accumberet, quo munere ebrius non recte fungeretur; alter vero ciborum magis ingluvie, quam vini ingurgitatione caperetur: sic ergo lagenis nihil nocuere. Magis tamen placet, cœpta per Balatronem & Vibidium invitatione, nullos secutos fuisse alios, quam eos qui non in lectis accumberent, sed ad lectorum pedes in subselliis de more sessitarent: quos non tam convivarum loco habebant, quam ut convivas jocis ludisque reficerent; quales parasiti & ridiculi omnes, quos idcirco *imi subsellii viros* appellat Plautus Captivis, sicut & in Sticho, his lepidissimis verbis:

Haud

Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur squillas inter murana natanteis,
In patina porrecta. sub hoc herus, Hæc gravida, inquit,
Capta est, deterior post partum carne futura.
His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
Pressit cella: garo de succis piscis Iberi,
Vino quinquenni, verum citra mare nato;
Dum coquitur; cocto Chium sic convenit, ut non

Hoc

Haud postulo equidem summo in lecto accumbere,
Scis tu me dudum esse imi subsellii virum.
Aliud igitur *lecti*, aliud *subsellia*, quæ ad lectorum pedes collocata; ὑποπόδια à Græcis appellantur. eadem ferme ratione, ni fallor, qua nobilium pueri, in aspectu parentum, propria & parciore mensa ad fulcra lectorum, sive imo lecto, vescebantur. *Torrent. Imi.*] Convivæ qui accumbebant in imis lectorum partibus.

41. *Convivæ lecti nihilum.*] Convivæ electi & honoratiores, id est, Mæcenas, Varius, &c. à temperantia non recedebant.

42. *Natantes.*] In jusculo.

43. *Sub hoc herus, &c.*] Hoc ipso tempore Nasidienus convivii dominus inquit, &c.

44. *Deterior post partum carne futura.*] Vidi exemplar M. S. in quo pro *futura*, legebatur *soluta*. Sunt qui *murænam* non gravidam ideo deteriorem existimant, quod coïre cum serpentibus credatur: sed hoc periculum potius adferat, quam sapori aliquid detrahat. Plinius scribit *murænam* quocumque tempore parere, cum ceteri pisces stato pariant. *Torrentius. Post partum.*] Deterior futura si capta esset postquam peperisset.

45. *His mistum jus est.*] Squillis scilicet: quamquam incertum est an una eademque in patina muræna cum squillis apposita fuerit; an secus. Sequitur autem juris descriptio à Nasidieno excogitati, quemadmodum & Catius jus suum ante descripsit, Sat. IIII. *Torrent. His mistum jus.*] Ex his jus est temperatum, nempe oleo, garo, vino quinquenni, pipere albo & aceto. *Quod prima Venafri.*] Quod ex olivis Venafranis primum est expressum.

46. *Garo de succis piscis Iberi.*] De garo sic Plinius lib. XXXI. cap. VII. & VIII. *Aliud liquoris exquisiti genus, quod garum vocavere; intestinis piscium, ceterisque quæ abjicienda essent, sale maceratis, ut sit illa putrescentium sanies: olim quidem ex pisce, quem Græci garon vocabant, nunc è scombro. laudatissimum in Carthaginis Spartariæ cetariis, quod sociorum appellatur.* Sed & *aphyæ* pisciculi, qui ex maris spuma incalescente oriuntur, unde & nomen habent tamquam ἀφυεῖς, huic liquamini conveniunt, pluresque alii: *thynni* maxime, sed pusilli adhuc, diversis appellati nominibus; ceterum omnium optimus *scomber*, quem piscem *Iberum* nominat Horatius, quod in Hispania ad novam Carthaginem frequens; insulæ etiam non procul inde positæ *Scombrariæ* nomen dedit. auctor Strabo. *Torr. Garo de succis.*] Garum est genus muriæ ex scombris confectum.

47. *Citra mare nato.*] Dum coquitur jusculum vino Italico.

48. *Cocto Chium.*] Juri cocto vinum Chium est aptissimum.

50. Quid

Hoc magis ullum aliud: pipere albo, non sine aceto,
Quod Methymnaam vitio mutaverat uvam.
Erucas virideis, inulas ego primus amaras
Monstravi incoquere, illutos Curtillus echinos,
Ut melius muria, quam testa marina remittat.
Interea suspensa graveis aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri,
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse pericli

Sen-

50. *Quod Methymnæam.*] Quod suo acore corruperat vinum factum in Methymna Lesbi oppido. *Methymnæam vitio mutaverat uvam.*] Plures libri *mutaverit.* supra Sat. II.

Ac nisi mutatum parcit defundere vinum.

Pro vino jam mutato pæne atque acido. *Torrent.*

51. *Erucas virideis.*] *Erucam* autem satis omnibus cognitam, neque gratam palato, neque stomacho utilem esse constat, capiti etiam excessu caloris noxiam, præsertim si sola edatur: ideoque lactucas addebant veteres, ut Plinii & Galeni testimoniis cognovimus. Idem ferme de *inula*, quam nunc *enulam* dicimus, Græci ἑλένιον, Plinius XIX. c. V. nam præter austeritatem, ob quam Horat. alibi *acidas*, hîc *amaras* vocat *inulas*, ut *tristes* Columella, ait etiam *stomacho inimicam* esse: pluribus tamen modis mitescere, & gratiam invenire. Quæ cum ita sint, artem herbas hasce incoquendi se monstrasse affirmat Nasidienus: non una ut coquerentur; (quid enim absurdius?) sed vel in jure illo cujus descriptionem ante tradidit, vel in muria, de qua sequitur; qua nempe Curtillus, & ipse gulæ doctor eximius, echinos incoquere docuerat. Lector eruditus utrum volet sequatur. ego, ut verum fatear, quomodo muria vel erucis vel inulis conveniat, non video. *Testam* vero *marinam* dixit, ut *orcam Byzantiam*, Sat. IIII. aut *Græcam & peregrinam*, ut habent interpretes. quamquam nonnulli ita interpretantur, ut *marinam*, non fluviali aut fontali aqua dilutam dicat. *Torrent.*

52. *Incoquere, illutos.*] Monstravi incoquere herbas in illo jure, quod descripsi. *Illutos Curtillus Echinos.*] Curtillus monstravit incoquere echinos illutos, hoc est, è vasis ubi sale conditi & repositi fuerant, cum sua salsugine exemptos in hoc jure coquere. *ut melius*, hellenismus ὡς κρεῖττον ὄν, id est, tamquam hoc sit sapidius, quam cum ea muria, quam *testa marina*, id orca Byzantia ad nos remittit: perinde ac si echinus illutus in eo coctus, non tantum suppleret vicem muriæ seu gari ex succis piscis Iberi, sed id etiam sapidius redderet, ex sententia Curtilli. Alii aliter interpretantur. *Cruquius. Curtillus echinos.*] Curtillus unus ex hoc genere Epicureorum, docuit incoquere echinos non maceratos, (id est, non muriam ex eis factam) sed echinos integros.

53. *Ut melius muria.*] Tanquam sapidius cum ea muria, quam quod testa. *Testa marina remittat.*] Græca ad nos remittat.

54. *Aulæa.*] Hæc veteres supra mensam suspensam habebant, qui nunc principum virorum mos est. *Torrent.*

55. *Pulveris atri.*] Tantum pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Nos domus ruinam veriti.

58. *Eri-*

Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere. quis esset
Finis, ni sapiens sic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu Fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappa compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi, ajebat, eoque
Responsura tuo numquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar laute, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne male conditum jus apponatur? ut omnes
Præcincti recte pueri comtique ministrent?
Adde hos præterea casus: aulæa ruant si,
Ut modo: si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi Dî, quæcunque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, convivaque comis:
Et soleas poscit. tum in lecto quoque videres

Stri-

58. *Erigimur.*] Liberamur à metu. *Rufus, posito.*] Nasidienus capite demisso flebat.

60. *Amicum tolleret.*] Mœstum solatur.

62. *Ut semper gaudes.*] Quam gaudes.

64. *Suspendens omnia naso.*] Omnia deridens.

66. *Hæc est conditio.*] Ut mala sint vicina bonis. *Eoque.*] Ideoque.

66. *Labori.*] In cœnæ apparatu.

67. *Tene, ut ego, &c.*] Tene æquum est cruciari?

68. *Ne panis adustus.*] Ridicula est totius apparatus enumeratio.

72. *Agaso.*] Qui jumenta curat quales erat Nasidieni ministri.

73. *Uti ducis.*] Quemadmodum Imperatoris.

75. *Quæcunque preceris.*] Quæcunque optes.

77. *Et soleas poscit.*] Soleas veterum more deposuerat; antequam accumbebat. *Soleas poscit.*] *Solea*, quod pedis solo subjicitur; ut ajunt Grammatici, sic dicta, id omne calceamenti genus significat, quo plantarum calces tantum infimæ teguntur: quales ferme Græcorum crepidæ, & quæ Gallica olim appellabantur. De quo, præter Festum, egregie Gellius lib. XIII. cap. XX. Auctores ita utuntur, ut fere mulieribus tribuant, sicut & *socculum*: aut viris etiam, sed in domestico calceatu tantum: socculatum enim aut soleatum exire turpe erat. Atque idem fortasse socculus quod solea. Fuerunt ergo *soleæ* domesticæ; quas tamen accubituri in

convi-

Stridere secreta divisos aure susurros.
Nullos his mallem ludos spectasse: sed illa
Redde age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
Quòd sibi poscenti non dentur pocula, dumque
Ridetur fictis rerum Balatrone secundo:
Nasidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. deinde secuti
Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
Membra gruis, sparsi sale multo, non sine farre,
Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi,
Et leporum avulsos, ut multo suavius, armos,

Quam

convivio deponere, & à mensa discessuri iterum sumere solebant, idque munditiæ caussa: nam ut in Epist. ad Vinium videbimus, solebant convivæ familiares cum pileolis soleas secum ferre, quas ingressi domum induerent, quamquam ne has quidem in lectis retenturi. Turneb. lib. 24. cap. 17. & lib. 30. cap. 38. *Torrent.* *Tum in lecto quoque.*] Tum in singulis lectis videre licebat convivas consusurrantes.

79. *His mallem ludos.*] Quam hos, inquit Horatius.

80. *Redde.*] Declara.

81. *Fracta lagena, &c.*] Aulæorum casu.

83. *Ridetur fictis rerum.*] Sic hoc ipso lib. Sat. II. *Corruptus vanis rerum.* Fictus autem Vibidii jocus de fracta lagena; cui egregie & ipse jocum movens, tamquam cui secundas ageret, subservit Balatro. hoc ut puto vult Horatius. *Torr.* *Ridetur fictis rerum Balatrone secundo.*] *Secundus* est, ὁ μῖμος, ὁ ὑποκριτής, *histrio, mimus.* is qui risus causa gestum alicujus exprimit & verba. Talis erat iste Balatro. Etiam infra, partes secundas vocat, non τὰς τῶν δευτερολόγων aut δευτεραγωνιστῶν, quæ proprie ita in scena dicuntur, sed ipsius mimi, cum alicujus exprimit verba:

Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel partes mimum tractare secundas.

Tum omnis Poësis in imitatione consistit. Qui imitatur autem, secundus est ab eo quem imitatur. Ergo Poëtæ sunt secundi à rebus. *Heinsius.* *Fictis rerum.*] Ob res confictas. *Secundo.*] Balatrone applaudente.

84. *Redis mutatæ frontis.*] Redis hilarior.

85. *Fortunam.*] Fortuitum aulæorum casum.

86. *Mazonomo magno.*] In lance prægrandi.

88. *Pinguibus & ficis pastum jecur anseris albi.*] Anseris jecur in deliciis fuisse ostendit etiam Juvenalis, Satyr. v.

Anseris ante ipsum magni jecur, anseribus par
Altilis. ——

Adde si lubet Turnebum, lib. XIII. cap. XVII. & lib. 20. cap. 34. Martialem, lib. XIII. Epig. LVIII. Plin. lib. X. cap. XXII. *Torrent.* *Pastum jecur.*] Saginatum.

89. *Ut multo suavius.*] Tanquam multo delicatius.

90. *Pe-*

Quam si cum lumbis quis edit. tum pectore adusto
Vidimus & merulas poni, & sine clune palumbes:
Suaveis res, si non caussas narraret earum &
Naturas dominus: quem nos sic fugimus ulti,
Ut nihil omnino gustaremus: velut illis
Canidia afflasset, pejor serpentibus Afris.

Q. HO-

90. *Pectore adusto.*] Videndus in hunc locum Gellius, lib. XV. cap. VIII. Negabant enim gulæ magistri ullam avem præter ficedulam totam comesse oportere. Sed optime Varro apud Nonium, DOMINVM CONVIVII; VINVM, ALIVDVE QVID, NI LAVDATO. At in hoc convivio omnia præter dominum laudantur. *Torrent.*

91. *Vidimus & merulas.*] Postea etiam merulas nobis apponi vidimus, non assas, sed adusto pectore, & sylvestres palumbes, quibus clunes adempti erant. Certe res suaves & lautitias non contemnendas, si convivii dominus Nasidienus earum rerum caussas non narraret, suaque garrulitate nauseam nobis concitaret, & ferculorum naturas prolixè nobis exposuisset. Certè quem Nasidienum, nos convivæ ejus garrulitatem ulti, surgentes & abeuntes sic fugimus, ut cibos ejus fastidiremus, & cum nos odiosa sua verbositate vexaret, nihil omnino gustaremus; veluti si cibis Canidia venefica & atris Africanis serpentibus pejor, venenato suo spiritu, afflasset, illosque cibos venenatos & mortiferos reddidisset. *Lubinus. Poni.*] Apponi.

92. *Suaves res.*] Existentes res suaves. Hunc etiam in modum de Anate scripsit Martialis: *Tota tibi ponatur anas, sed pectore tantum Et cervice sapit; cætera redde coquo.* Quasi in particulis majores sint delitiæ, quam in totis aut feris aut avibus. Verum quod Horatius nihil quam rideat, vel hinc manifestum est, quod dicit: *Nisi caussas narraret earum & naturas dominus:* hoc est, per ἐν Δ[illegible] δίαν, caussas naturales, cur partes essent totis sæpe & integris corporibus, aut aliæ aliis præferendæ. Quid? an non hoc consentiat signis Catianis, quibus nova suæ præcepta ὀψοποιΐας stabilienda, cunctisque aliorum præceptis præponenda judicat? Vide Plin. lib. 10. cap. 50. & Agellium lib. 15. cap. 8. Ejusmodi autem delitiæ ciborum, Græcis τραχήλιας propriè nominantur ex particulis recisis avium, quasi truncatis. Vide Athenæum lib. 3. περὶ ἰφθοπωλὶς & 11. numerantur inter ἀκροκώλια apud Celsum lib. 2. c. 19. quos *trunculos* vocat à truncando, & cap. 22. ubi trunculi suum & petioli, &c. *Causas narraret earum.*] Si nobis non recitasset causas naturales, ob quas aliæ aliis partibus sint præferendæ.

94. *Illis.*] Illis cibis.

95. *Canidia afflasset.*] Mulier venefica. *Serpentibus Afris.*] Pejor serpentibus, quorum afflatu cibi salutares redduntur venenati & mortiferi. Turneb. lib. 18. cap. 12.

HOC

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

EPISTOLA PRIMA
Ad MÆCENATEM.

Se ludicra sua studia missa facere dicit, & ea, quæ ad virtutem ducunt amplecti: sic tamen ut in nullius Magistri verba juret. Hujusmodi autem esse hæc studia, ut nemo sit, qui non illis excoli possit, si modò patientem aurem commodet. Tandem pravum hominum judicium virtutem opibus & honoribus postponentium, & quæ corporis sunt, non quæ sunt animi, curantium, reprehendit.

PRIMA *dicte mihi, summa dicende Camena,*
Spectatum satis, & donatum jam rude, quæris

Mace-

HOC *Horatii opus, pars altera* SERMONUM *ejus est. Sed, ut antea me dixisse memini, merito vel ob id tantum* EPISTOLARUM *titulo publicata, quod ea, quæ partim de moribus, partim de Poësi dicere instituerat, per literas ad absentes amicos, & quidem diversis temporibus atque occasionibus datas, tractat. Nec vero ideo minus vocandæ* Epistolæ, *quod eas carmine scripserit. id enim ante ipsum alii quoque viri magni factitarunt. Prima est autem ad Mæcenatem, pari verborum ac sententiarum gravitate conscripta: ut facile appareat Poëtam jam tum omissis ludicris serio philosophatum fuisse. Et alioqui fateri cogimur, eum, quacumque ætate, modo Sermones, modo Odas scripsisse. Neque illud silendum in vetustissimo codice sic inscribi hanc Epistolam,* AD MAECENATEM ALLOCUTIO. *Torrentius.*

1. *Prima dicte mihi.*] Quod plerique Græcorum de Jove ceterisque diis, id de Mæcenate suo, tamquam numine aliquo, ob tot recepta beneficia, agit Horatius: quemadmodum de Augusto etiam Virgilius Ecl. VIII.

A te principium, tibi desinet. ——— Turnebus libro 6. capite 17. *Torrentius. Prima dicte mihi.*] O Mæcenas, mihi in principio carminis lyrici celebrate. *Summa dicende Camæna.*] In ultimis meis scriptis.

2. *Spectatum satis.*] Satis à populo cognitum. *Donatum jam rude.*] Pulcerrima ab arena metaphora ostendit, sibi quoque ab amoris palæstra quiescendum esse: daturus jam operam Philosophiæ. Et *rudis* virga dicitur imposita ad quoscumque usus: sed præcipue scipio seu baculus ille quem lanista liberandis gladiatoribus gerit. sic enim Carisius: & post finitam gladiaturam donari rudem solere scribit; signum quippe exauctorationis, ne ultra ad ferrum ea donati cogerentur. Unde & *rudiarii* dicti. *Torrent. Rude, quæris.*] Quem ætas à scribendi munere liberavit. Rudis virga est, qua gladiatores donati, à gladiatura cessabant.

 3. *An-*

Mæcenas, iterùm antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Vejanius, armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro,
Ne populum extrema toties exoret arena.
Eſt mihi purgatam crebrò qui perſonet aurem:

Sol-

3. *Antiquo me includere ludo.*] Perſiſtit in metaphora, nam *ludum* cum dicit, gladiatorium intelligit; ut de Arte,

Æmilium circa ludum.

Unum hoc addam, hinc *deluſiſſe gladiatores* dici apud Plinium extremo libro XXXVI. qui tamquam cauſſaria miſſione milites, & ipſi fracti ac debilitati ludo abierunt. *Torrent. Ludo.*] Ut verſus lyricos atque amatorios iterum faciam.

4. *Non eadem eſt ætas.*] Non eadem eſt ætas, ſed alia, quæ alios mores poſtulat. *Vejanius.*] Nomen Italicum magis, quam Romanum. in uno cod. *Vebianius* legitur. *Torrent. Vejanius.*] Vejanius gladiator.

5. *Herculis ad poſtem.*] Recte Turnebus, *Qui artem*, inquit, *aliquam deſinebant, ejus inſtrumenta diis ſuſpendebant; ſacrabant autem iis maxime, qui artis præſides habirentur.* citatque illud Maronis:

Hîc arguta ſacra pendebit fiſtula pinu.

Nos eodem referemus illud Perſianum omnibus notum:

—— *Veneri donatæ à virgine pupæ.*

An vero Herculem præcipua religione coluerint gladiatores, neſcio. Satis ſit Herculem deorum omnium, quos virtus in cælum ex hominibus vexerit, fortiſſimum fuiſſe; qui toties ſingulari cum monſtris certamine victor evaſerit: illud tamen obiter repetendum, quod alibi monuimus ex Iſidoro, gladiatorum factiones partim Neptuno, partim Vulcano ſacras fuiſſe. Turneb. lib. 6. cap. 9. & lib. 26. cap. 26. *Torrent. Herculis ad poſtem fixis.*] Armis Herculi dedicatis, & in ejus templo poſti affixis. *Latet abditus agro.*] Delireſcit in agro.

6. *Ne populum.*] Ne à pari ſuo victus & jam jam enecandus, à populo in theatro ſedente ſupplex ſalutem petat. *Extrema toties exoret arena.*] Bene *extrema*, ut decebat ſupplicem; qui, quantum in eo erat, pugna cederet locumque deſereret, petens ne iterum produceretur: vel *extrema*, pro peracto jam certamine. Vel *extrema arena*, id eſt, in extremo vitæ curſu, ne peccet, ad extremum ridendus. Hæc ergo in Vejanii laudem dicuntur, qui nempe ſpectatæ virtutis, quamquam nunc rudiarius & ætate impar, ſæpius à populo poſtularetur; latere tamen maluit, quam quoties prodiret in arenam, toties exorare, ne iterum peteretur. Nota enim conſuetudo poſtulandi etiam rude donatos, uti & veteranos in militiam, quod ingenti ſæpe pretio factitabant. Turneb. lib. 26. cap. 26. *Torrent. Arena.*] Ab extrema parte arenæ, in qua decertabant.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Monitorem autem qui ſonat per aurem Horatio, accipio ποιηλικῶς, animæ diviniorem partem, mentem ipſam vel rationem, humanorum affectuum in capite, veluti præfectum, Platone autore: vel ipſum animum ὃς ἐν ὠσὶ τῶν ἀνθρώπων οἰκεῖ, id eſt, qui in auribus hominum habitare dicitur Herodoto. *Cruquius. Eſt mihi purgatam.*] Eſt mihi monitor, ratio nimirum, vel, conſcientiæ ſtimulus. *Perſonet aurem.*] His verbis ſcilicet, quæ ſequuntur, *Solve ſen.* atque ita Virgilius:

—— *Cava*

Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
10 *Nunc itaque & versus & cætera ludicra pono:*
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc sum:
Condo & compono, quæ mox depromere possim.
Ac ne fortè roges, quo me duce, quo Lare tuter:

Nul-

—— *Cava dum personat æquora concha.* Torrent *Personet aurem.*] Qui sonet per aurem docilem & attentam.

8. *Solve senescentem.*] Alia sumta à circo metaphora. De equis autem Circensibus alibi diximus: neque dubito, quin ad hos Ennii versus respexerit Poëta;

Sicut fortis equus spatio qui sæpe supremo
Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.

Summa autem erat non agitatorum modo, sed & equorum, qui ad metas decurrebant, gloria. Hinc *Volucer*, hinc *Incitatus*, hinc *Aquilon*, & *Hirpinus*, nobilia equorum nomina; quorum etiam palmæ in vetustis marmoribus enumerantur. Bene igitur exemplo generosi equi, ut à juvenili amoris studio mature quiescat, monetur Horatius, ne peccando tandem rideatur. *Torrent. Solve senescentem.*] Sejunge equum à curru. *Mature.*] Opportune.

9. *Ad extremum ridendus.*] Ridendus sub finem curulis certaminis. *Et ilia ducat.*] Et spiritus difficultate ne laboret. *Ilia ducat.*] *Ilia appellantur*, inquit Plinius, lib. x. cap. XXXVII. *inter vesicam & alvum arteriæ ad pubem tendentes*. nec aliter Celsus, cum inter coxas & pubem in imo ventre posita esse ait. Hæ vero arteriæ suspiriosis & anhelantibus præcipue agitantur, sive hominibus, sive jumentis; quod in longiore cursu, qualis per Circi spatia erat, maxime apparet. Hinc *iliosi*, qui ea parte laborant, atque ægre anhelitum ducunt; iidem ferme qui & *suspiriosi*. Lucanus:

—— *Nec jam integer illis*
Impetus, & longi suspendunt ilia flatus.

Torrent.

10. *Versus & cætera ludicra.*] *Versus* cum dicit, universam ni fallor Poëticam intelligit. *Torrent. Versus.*] Versus amatorios. *Cætera ludicra pono.*] Depono jocos, nugas, convivia, & id genus alia, quæ me ludicrum faciunt & ridiculum.

11. *Verum atque decens.*] *Verum* quærere ad eam Philosophiæ partem spectat, quæ in contemplatione ac rerum cognitione consistit: *decens* vero ad eam, quæ de moribus est, & de officiis tractat, ac tota in actione versatur. Turneb. lib. 26. cap. 26. *Torrent. Et omnis in hoc sum.*] Totus in hoc sum.

12. *Condo & compono.*] *Condere & componere* dicimus versus; condere etiam & componere ea, quæ ad communis vitæ utilitatem ac rerum scientiam tradita, & in unum collecta, memoriæ commendamus. Non parva igitur in hac ambiguitate elegantia est. *Torrent. Condo & compono.*] In animo recondo & in ordinem digero. *Depromere possim.*] Quæ suo tempore depromam ad usum meum, tam dicto, quam facto.

13. *Quo me duce, quo Lare.*] Sic lib. I. Od. XXXIX. *Socraticam domum* dixit: nam ad Philosophorum, quas vocabant familias, id referendum est. M. Tullius III. de Orat. *Familiæ Philosophorum multæ, à Socrate proseminatæ.* Torrent. *Quo me duce.*] Quo Philosopho auctore, & qua familia Philosophica me tutum præstem.

Nullius addictus jurare in verba magistri,
Quo me cumque rapit tempestas, deferor hospes.
Nunc agilis fio & mersor civilibus undis,
Virtutis veræ custos rigidusque satelles,
Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, subjungere conor.
Ut nox longa, quibus mentitur amica; diesque

Lon-

14. *Nullius addictus.*] Philosophari se velle dicens, ac proinde rogari fingens, quem igitur secutus ducem, cui se familiæ tradiderit; aptissime respondet, neque ita se affectum esse, ut in alicujus magistri, veluti militiæ ducis, verba juret; & adeo nullam certam elegisse familiam; ut naviganti quodammodo similis videri posset, eo appellens quò animi impetu, tamquam tempestate quadam, delatus fuerit. *Addictus* igitur *jurare*, id est, addictus ut juret. Nec male Nonius *addictum* exponit pro devotum sive obnoxium, non solum judicis sententia, sed & suapte voluntate. Cicero pro Cælio: *Hunc addictum, deditum, obstrictum tibi habebis.* & quod huc propius spectat 11. Tusc. *Qui certis quibusdam destinatisque sententiis quasi addicti & consecrati sunt.* Denique his verbis ostendit Horatius, ex eorum numero esse, qui, nullum certum secuti auctorem, undique quod optimum videbatur, eligerent, ἐκλεκτικοὶ dicebantur à Græcis. Turneb. lib. 30. c. 19. *Nullius addictus, &c.*] Ego obligatus nullius Magistri dictatis assentiri, deferor, &c.

15. *Quo me cunque.*] Pro ventorum arbitratu, id est, pro ratione temporum.

16. *Nunc agilis fio.*] Practicus aliquando fio, ut Peripateticus. *Et mersor.*] In Reipubl. administratione exerceor. *Mersor civilibus undis.*] Atque ita l. IIII. *Merses profundo.* & Epist. proxima,
—*Adversis rerum immersabilis undis.*

Jam vero non levis inter veteres Philosophos fuit dubitatio, an sapienti attingenda esset respublica, recte vel hoc exemplo demonstrat Horatius, veluti desultorie se philosophari, qui in quibusdam rebus otium, in aliis negotium quæreret. Nec abs re est, quod *furtim in Aristippi præcepta relabi* se dicit, cum in aperto virtutis tamquam satelles quidam incederet: Stoïcorum enim, qui omnia in virtute ponunt, disciplina lucem amat; voluptas quærit, quo se abscondat: consulendum autem publicæ honestati. *Torrent.*

17. *Virtutis veræ custos.*] Aliquando fio Stoïcus summum bonum in virtute ponens. *Rigidusque satelles.*] Æqualiter omnia peccata puniens: rigidus ergo, id est, durus & inexorabilis.

18. *Aristippi furtim.*] A Cyreneo Aristippo (qui omne bonum in voluptate posuit) Cyrenaica manavit disciplina.

19. *Subjungere.*] Verbum elegans, pro quo antea *summittere* legebatur. apte quidem, sed metaphoram malo à bobus sumtam; quos *subjungere* dicimur, cum jugo alligamus, *disjungere* vero cùm jugo solvimus: unde *subjuges* & *injuges* boves, quæ sub jugo vel fuerint vel non fuerint. & Virg. lib. VIII.
Nulli fas Italo tantam subjungere gentem.
Submittere ergo ex glossemate irrepserat. *Torrent. Conor.*] Academicus ergo.

20. *Ut nox longa.*] Perinde ac si omne tempus sibi perire crederet, quod

Phi-

Longa videtur opus debentibus: ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter id, quod
Æquè pauperibus prodeſt, locupletibus æquè;
Æquè neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat, ut his ego me ipſe regam, ſolerque elementis.
Non poßis oculo quantum contendere Lynceus,
Non tamen icc irco contemnas lippus inungi:
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſa corpus nolis prohibere chiragra.
EST *quodam prodire tenus, ſi non datur ultrà.*

Philoſophiæ in omni ætate & fortuna profuturæ ſtudiis non impartiretur; pulcerrimis comparationibus oſtendit, quam moleſta ſit mora: nec referre quod tardius inceperit, ut ad ſummum progredi poſſit; nam aliquò ſaltem perventurum: & interim vel qualiacumque principia prodeſſe. *Torrent.* *Quibus mentitur.*] Quibus promiſſa non ſervat.

21. *Opus debentibus.*] Operariis conductis.

22. *Matrum.*] Cuſtodia novercarum.

24. *Conſiliumque.*] Quæ propoſitum meum conſcribendi vulgandique præcepta ad bonos mores conducentia retardant.

27. *Elementis.*] Philoſophiæ primordiis.

28. *Non poßis oculo quantum contendere Lynceus.*] Lambinus Paſſeratii conjecturam ſecutus, edendum cenſuit:

Non poßis oculos quantum contendere Lynceus.

Et ſane ut *tendere*, ſic *contendere* etiam & *intendere oculos* recte dicimus; ſed contendere poſſunt oculos etiam hi, qui minus acute vident, cum in re aliqua eos veluti defigunt: aliud vero eſt *oculo contendere*, pro videndi acie certare, quantum vel Lynceus ille inter Argonautas nobilis. Item *contendere animo, voce, labore*, pro vehementer anniti, dicimus. *Inungui* autem pro *inungi* in omnibus ferme Codd. legitur. *Torrent.* *Non poßis oculo.*] Si non poſſis in rebus ipſis perſpiciendis tanta vi oculorum niti, quanta Lynceus. *Lynceus.*] Lynceus acutiſſima oculorum perſpicacitate præditus, ea, quæ apud inferos agerentur, dicitur vidiſſe.

30. *Invicti membra Glyconis.*] Lambinus candide fatetur, nihil de Glycone iſto ſibi obſervatum. & interpretes tacent. Atqui meminiſſe debent viri docti, non alium, de quo hoc agit, à Glycone Philoſopho fuiſſe, qui invictum ſibi robur corporis ac virium ſtudio gymnaſticæ aſſiduo ac indefeſſo comparaverat. Ita ut εὐέκτης, τήν τε πᾶσαν σχέσιν ἀθλητικὴν ἐπιφαίνων, à Laërtio, hoc eſt, *firmo corpore & plane habitu athletico*, dicatur. Item ὠτοθλαδίας. Quam vocem interpres non cepit. Recte Suidas interpretatur, & pueris notum eſt, de antiquis athletis dici, quorum aures multis ictibus contuſæ erant. *Heinſius.* *Glyconis.*] Pugilis robuſti.

31. *Nolis prohibere.*] Nec nolis, id eſt, velle debes.

32. *Eſt quodam.*] Sic antiqui libri omnes.

Fervet avaritia miseróque Cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poßis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator;
Nemo adeò ferus est, ut non mitescere poßit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem.
VIRTUS *est, vitium fugere; & sapientia prima,*
Stul-

omnes. quod cur Lambino displiceat ignoro. *Torrent. Est quodam prodire.*] Licet ad aliquantulum doctrinæ progredi, si non licet transgredi.

33. *Fervet avaritia.*] Enumeratio vitiorum, quibus implicitus animus humanus, dicitur solari se, quando legendis Philosophis audiendisque sedulo enititur ad virtutem. *Cruquius. Fervet.*] Æstuat.

34. *Sunt verba & voces.*] Ingeniose vocabulis usus est Poëta, quæ pariter tam ad magicam quam ad philosophicam medendi rationem referri possunt. *Torrent. Sunt verba.*] Sunt sermones philosophici. *Dolorem.*] Animi, qui curis augendæ quidem rei plurimis, amittendæ vero metu maximo conficitur. *Cruquius.*

35. *Magnam.*] Quare magnam morbi partem & non omnem potius morbum dicit? an quia humana ope fieri nequit, ut vitia penitus excidantur? Sic enim lib. I. Sat. III. *Torrent.*

36. *Laudis amore tumes?*] Sic lib. II. Sat. III. *tibi cum tumidum est cor.* unde & *sufflati* pro superbis, ut in ejusdem lib. Sat. V. monuimus,

Crescentem tumidis infla sermonibus utrem. Idem.

Laudis amore tumes?] Ambitione laboras? *Certa piacula.*] Hoc quoque ἀλληγορικῶς dictum, & à veteri expiationum superstitione, utputa cæso pro insipiente Laribus porco, ad vim Philosophiæ transferendum. *Torrent. Piacula.*] Sunt sacrificia, vel medicamenta purgantia, id est, philosophica præcepta.

37. *Ter purè lecto.*] *Ter* dicit, ut in artis magicæ allusione perseveret; nota enim ternarii numeri vis. unde & Tibullus;

Ter cane, ter dictis despue carminibus.

notum & illud, neque magica, neque cetera sacra, illotis (quod ajunt) manibus tractanda. idem Tibullus;

Casta placent superis, pura cum veste venite;

Et manibus puris sumite fontis aquam.

Hinc *puri* oppositi profanis, teste Festo. hoc ergo voluit Horatius. Turneb. lib. 26. cap. 26. & lib. 24. cap. 23. *Torrent. Purè lecto.*] Animo puro.

39. *Nemo adeo ferus est, ut non mitescere poßit.*] Alia rursus translatio ab agricultura ad Philosophiam, quæ vera animi cultura est. *Ferum* igitur pro agresti exponamus, qui cultura mitis evadat: atque ita Virg. II. Georg.

— Fructusque feros mollite colendo.

addam & illud Attii Poëtæ apud Gellium: *Quod in pomis est, idem esse ajunt in ingeniis; quæ dura & acerba gignuntur, post fiunt mitia & jucunda.* Torrent. *Ferus est, ut non.*] Nemo tam est immanis, & ab humanitate alienus. *Mitescere.*] Mansuefieri.

40. *Culturæ.*] Philosophiæ.

41. *Virtus est, vitium fugere.*] Honestatis

Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per igneis:
Ne cures ea quæ stulte miraris & optas,
Discere & audire & meliori credere non vis?
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui spes,
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ?
VILIUS *argentum est auro, virtutibus aurum.*

O ci-

statis præcepta traditurus, ne quis errore in delectu rerum admisso se excuset, hoc veluti fundamentum adipiscendæ virtutis ac sapientiæ statuit; ut vitia fugias, & stultitiam exuas: qua primum adhibita cautione, quæ vera bona sunt appetas, vitesque contraria. At nunc, inquit, aliter facis: nam summo quidem labore ea fugis, quæ mala esse credis; sed, quod facile erat, ante docendum te præbere debueras, quæ vera bona aut mala censenda sint, ne in eligendo aberrares: quod cum non feceris, stultitia peccas, & inania pro solidis consectaris. Turneb. l.26. c.26. *Torrent. Virtus est.*] Principium virtutis, est vitiorum fuga.

42. *Stultitia caruisse.*] Vitiis carere, quæ à stultitia proveniunt.

43. *Censum.*] Census significat totam rei familiaris æstimationem. *Turpemque repulsam.*] Repulsam in magistratu petendo, & non obtinendo.

44. *Capitisque labore.*] Corporis labore, per synecdochen.

45. *Impiger extremos curris mercator, &c.*] Si ad vitandam pauperiem mercaturam facere in animum induxisti, vel ad Indos usque impigre curris, curris mercatorii lucri caussa. *Steph. Impiger extremos.*] Impigre navigas ad Indos longe remotos.

46. *Per igneis.*] Per ardentes circulos, vel, per gravissima pericula.

47. *Ne cures.*] Ut ne cures, id est, ut contemnas ea, quæ, &c. *Et optas.*] Scilicet divitias, honores, &c.

48. *Meliori credere non vis?*] Hæc enim verba sunt Philosophi, docentis contemptum divitiarum, magistratuum, honorum, &c. præ virtutis excellentia, quæ cætera omnia sua bonitate longe superat. *Cruquius. Meliori credere.*] Prudentiori.

49. *Quis circum pagos, &c.*] Quis homo fortis & pugnax in vilioribus certaminibus pugnabit, & contemnet, &c.

50. *Olympia, cui spes.*] Coronari Olympiorum nomine.

51. *Sine pulvere.*] *Sine pulvere*, ἀκονιτὶ dicunt Græci, eodemque sensu ἀνιδρωτὶ, *sine sudore*. Atque ita Græci quoque, ἀναιμακτὶ νικᾶν, ἀναίμακτον τρόπαιον, ἀδάκρυον, item & ἀσίδηρον. hoc est, *sine sanguine vincere, incruentum trophæum*, ac *sine lacrymis & ferro* bellum dixere. ut autem Plinius *vincere Olympia*, sic Horatius *coronari* dixit; uterque imitatione Græcorum, νικᾶν καὶ στεφανοῦσθαι ὀλύμπια. & Turneb. lib. 26. cap. 26. *Torrent. Sine pulvere.*] Sine labore.

52. *Vilius argentum est auro.*] Melio-

O cives, cives, quærenda pecunia primùm est,
Virtus post nummos. hæc Ianus summus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesque,
Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis sex septem millia desunt,
Est animus tibi, sunt mores, & lingua, fidesque;

Plebs

res codices, *Vilius est argentum auro.* Ostendit autem exemplo verum esse, quod ante docuit, stultitia fere peccari, dum non ad rationis normam, sed ad vulgi opinionem vivitur. Per μίμησιν enim sapientum dicta, quale hoc ipsum,

Vilius est argentum auro, virtutibus aurum;

cum popularibus comparat; quale est quod sequitur:

O cives, cives, quærenda pecunia primum est,
Virtus post nummos.

Quam tamen sententiam Plato lib. III. de Repub. Phocylidi tribuit: tunc nempe virtutem coli & exerceri oportere, cum vivendi facultates suppetunt, cujus loci nos etiam Lambinus admonuit. & sane perpauci fuere, qui virtutem infortunatam amplexi sunt. *Torrent.*

54. *Virtus post.*] Sed stulte id facitis. *Hæc Ianus summus ab imo Perdocet.*] P. Victor, regionis Urbis VIII. *Jani*, inquit, *duo, celebris mercatorum locus.* Quod ergo lib. II. Sat. III. dixit Horatius:

—— Postquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta est.

Quod item Cicero II. de Officiis, *Ad medium Janum sedere.* id non ita intelligi oportet, ut tres Jani fuerint: sed quod loci inter duos Janos erat, id *Janus medius*, & *ad medium Janum*, & absolute *Janus* vocabatur. Sic enim Ovidius:

Qui puteal Janumque times celeresque Kalendas.

Tum *prodocet*, non *perdocet* edi curavit Lambinus. *Perdocet* tamen magis placet, non solum quia usitatius; nam alterum illud novum plane & mihi inauditum; sed quia efficacius quoque, & Jano tanquam deo docente dignum: ut quod docuerit, imbutis semel auribus numquam effluat. *Torrent. Hæc Janus summus ab imo.*] Omnes fœneratores (qui habitabant in foro Romano, ubi templum est Jani) hæc publice docent.

55. *Dictata senesque.*] Hæc præcepta sæpius inculcata.

56. *Lævo suspensi loculos.*] Turneb. lib. 26. cap. 26. Vide Sat. 6. lib. I. vers. 74. *Suspensi loculos.*] Habentes loculos suspensos ad fœnus reponendum. *Tabulamque lacerto.*] Et habentes tabulam ad scribenda debitorum nomina.

57. *Si quadringentis.*] Multo plures & meliores libri:

Sed quadringentis sex septem millia desunt.

Quæ scriptura recta est, ut verba sint pecuniæ studium excusantis. Nam cur ni, inquit, properem ditescere; qui in plebe mansurus sim, si equestri summæ quadringentorum millium vel minimum aliquid desit. Simile illud:

At bona pars hominum decepta Cupidine falso,
Nil satis est, inquit, quia tanti quantum habeas sis.

De lege autem Roscia theatrali in Epodis diximus. *Torrent. Si quadringentis.*] Quadringentis millibus sestertiûm. *Septem millia.*] Si sex aut septem millia desunt ad censum equestrem.

58. *Est animus tibi.*] Hic versus in

cod.

Plebs eris. at pueri ludentes, Rex eris, ajunt,
Si rectè facies. HIC *murus aëneus esto:*
NIL *conscire sibi, nulla pallescere culpa.*
Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis & decantata Camillis?
Isne tibi meliùs suadet, qui, ut rem facias, rem
Si possis rectè; si non, quocumque modo rem:
Ut propiùs spectes lacrymosa poëmata Puppî.
An qui fortunæ te responsare superbæ

Libe-

cod. Buslid. vetustissimo præponitur huic, *Si quadringentis, &c.* Cruquius.

59. *Plebs eris.*] Eris plebejus. *At pueri ludentes.*] Responsio Poëtæ ad præcedentem objectionem, pervenusta sane comparatione legis Rosciæ & puerorum næniæ. ait illa; *Plebs eris*, si præscriptam summam non adimpleris: hæc vero; *Rex eris*, si rectè facias, hoc est, fortunatissimus, beatissimus, maximus: vulgus enim nihil regno sublimius agnoscit. At Poëta noster, quod pueri æqualibus suis & dicere & servare solent, ut regnum ei promittant deferantque, qui quod agit rectè agendo ceteris se superiorem esse ostenderit; id & ipse ex perfectæ Philosophiæ assertionibus, sub hac imagine pollicetur ei, qui nullam culpam contraxerit, cujus conscientia expallescat, quo regnum nullum firmius stabiliusque. Turneb. lib. 24. c. 29. *Torrent.*

60. *Hic murus.*] Sit hæc ars tua: Nullius sceleris tibi esse conscium. *Murus aëneus.*] Veteres membranæ, *aheneus*. Est autem proverbii loco, pro re invicta & inexpugnabili, ut *Solidoque adamante columnæ.* Torrent.

62. *Roscia.*] Lex à Roscio Othone lata. Vide Epod. 4. *Puerorum Nænia.*] *Næniam* quidem proprie cantum esse lugubrem, sed transferri etiam ad alia lib. II. Od. I. ostendimus. hoc vero loco pro vulgari puerorum dicto accipitur, quod talia nimirum, veluti accinendo pronuntientur. Pet. Nannius Miscell. lib. 4. *Torrent.*

63. *Nænia.*] Cantilena puerilis.

64. *Et maribus Curiis.*] Decantata à fortissimis illis Romanis, & mascula virtute præditis. *Maribus Curiis.*] Sic Horat. de Arte:

—— Post hos insignis Homerus
Tyrtæusque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit.

Et alibi,

Mascula Sappho. Torrent.

65. *Isne tibi melius.*] Rosciæ legis auctor. *Qui ut rem.*] Qui suadet, ut lucrum facias.

66. *Quocumque modo.*] Jure vel injuria.

67. *Ut propius spectes.*] Ludos theatrales proximi proscenio spectabant senatores ex Orchestra: inde equites lege Roscia in XIIII. ordinibus, qui locus etiam *equestria* dicebatur: postremo plebeji ex cavea. *Torr.* *Ut propius spectes.*] Ut inter equites Romanos sedeas in theatro. *Puppî.*] *Pupî*, habent meliores codices. *Pupia* enim gens Romana, & quidem consularis; à pupus, unde & pupillus: quis tamen iste *Pupius* fuerit, ignoto. Tragicum fuisse Poëtam ostendit, cum *lachrymosa* ejus *Poëmata* appellat Horatius. *Puppi.*] Tragici Poëtæ.

68. *Responsare superbæ.*] Obsistere.

69. *Li-*

Liberum & erectum præsens hortatur & optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic judiciis fruar iisdem;
Nec sequar aut fugiam, quæ diligit ipse vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent,
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum.
Bellua multorum es capitum. nam quid sequar, aut quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Frustis & pomis viduas venentur avaras;
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant.

Mul-

69. *Liberum.*] Purgatum à vitiis. *Et erectum.*] Erectum ad virtutes. *Hortatur & optat.*] *Aptat* in IX. exemplaribus M. S. repperi, quam scripturam probo; itaque Turneb. lib. XXVI. cap. XXVI. ut monitor ille etiam præceptoris munere fungatur, aptans animos Philosophiæ. qui tamen *optat* retinere velit, is *optare* non solum pro cupere aut è pluribus unum eligere, sed etiam pro precibus postulare, à Grammaticis exponi dicat. Terent. Eunucho: *Quodvis donum & præmium à me optato, id optatum feres.* Guil. Canterus, lib. 4. cap. 12. *Torrent.*

70. *Cur Non ut porticibus.*] Mihi illud Horatianum à populi sermone ductum profectumque videtur. Vide Turneb. lib. 30. cap. 12.

71. *Ut porticibus.*] In quibus cum populo sedeo. *Sic judiciis fruar iisdem.*] Sic, suam sententiam cur non sequar.

73. *Cauta.*] Vulpes astuta.

74. *Referam.*] Respondebo. *Quia me vestigia terrent.*] Non dabitur mihi à vitiis reditus, si ad illa semel ingressus fuero.

75. *Omnia te adversum.*] Liber vetustissimus *omnia advorsum*, sine *te*. Locum autem hunc ex Lucillio sumtum indicat Muretus; cujus hi apud Nonium versus, in verbo *Spectare*:

Quid sibi vult, quare fit ut introversus & ad te
Spectent atque ferant vestigia, & omnia prorsus.

Turneb. lib. 30. cap. 9. *Torrent.*

76. *Bellua multorum.*] Est populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Vectigalia populi conducere, unde publicani appellabantur.

78. *Frustis & pomis.*] Mallem *Crustis.* ut in editione Mureti, & in uno atque altero, quem viderim, manuscripto: crustula enim ad hamos aptiora. Fuit autem is quæstus Romæ ubertimus. Cruquius legendum esse censet *fructis*, docet *fructum* olim fuisse secundæ inflexionis: ut in Adelphis, *Nunc exacta ætate hoc fructi pro labore ab his fero, odium.* Torrent. *Frustis & pomis.*] Donis nullius pretii. *Avaras.*] Viduas munerum cupidas.

79. *Excipiantque senes.*] Insidiose capiant senes. *Quos in vivaria mittant.*] Quos tandem devorent veluti pisces aut feras in vivariis detentos. *In vivaria.*] Simile illud,

Plures annabunt thunni & cetaria crescent.

De verbo autem *excipere* insidiatoribus accommodato, Od. XII. lib. III. *Torrent.*

81. *Esto,*

Multis occulto crescit res fenore. verùm
Esto, aliis alios rebus studiisque teneri:
Iidem eadem possunt horam durare probantes?
Nullus in orbe sinus Bajis prælucet amœnis,
Si dixit dives: lacus & mare sentit amorem
Festinantis heri. cui si vitiosa libido
Fecerit auspicium: cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri. lectus genialis in aula est?

Nil

81. *Esto, aliis alios rebus, &c.*] Concedo quod diversi homines diversa sectantur. At iidem persæpe mutantur.

82. *Iidem eadem possunt.*] Ad ostendendam majorem inconstantiam, sciscitatur an in proposito aliquis constet, & non potius in horas singulas id variet? quo argumento demonstrat hoc donari posse, non omnes idem sentire, sed sibi non constare, secumque pugnare, nulla esse venia dignum. *Cruquius. Possunt.*] Ne particulam, quam huic verbo subjunxit Lambinus, nullo in codice repperi: nec video quare tantopere Lambino placuerit. *Torrentius.*

83. *Bajis prælucet amœnis.*] *Prælucet* dixit, ut lib. I. Od. XXXIII.

Læsa præniteat fide.

Interim vide si lubet Senecam Epist. LII. Item illud:

Ut mille laudem Flacce versibus Bajas,
Laudabo dignè non satis tamen Bajas.

Torrent. *Bajis prælucet amœnis.*] Urbs Campaniæ.

84. *Lacus.*] *Lucrinum* intellige. erat enim in sinu Bajano contra Puteolos divitum prætoriis nobilis, quemadmodum & *Avernus* ei vicinus: uterque deliciis affluens, ut eo loci vel castissimi mores corrumperentur. *Torrent. Lacus & mare.*] Lacus marinus, id est, Lucrinus in Bajano.

85. *Festinantis heri.*] Heri eo festinantis ad ædificandum. *Libido Fecerit auspicium.*] Præclarè de divite otioso, & qui medio in luxu semper se fugeret, nec præsentibus umquam acquiesceret; ideoque libidinem auspicii loco sequebatur. Turneb. lib. 26. cap. 26. *Torrentius.*

86. *Fecerit auspicium, cras ferramenta.*] Si vitiosa libido, tanquam avis cantu aut volatu, auspicium fecerit ratum, id est, impleverit divitem, ut ædificet, statim animum mutat & jubet fabros & ferramenta Theanum transportare. *Ferramenta Teanum.*] *Ferramenta* pro quibusvis instrumentis fabrilibus dixit. *Teanum* autem Græce Τίανον Stephano & Straboni, mediterraneæ Campaniæ oppidum olim maximum; cognomine *Sedicinum*, ad differentiam ejus, quod in Apulia erat. Utriusque meminit Plinius. *Torrent. Theanum.*] Campaniæ oppidum.

87. *Tolletis fabri.*] Transportabitis. *Lectus genialis.*] Quasi genitalis, inquit Servius: nubentibus enim puellis sternebatur, dictus à generandis liberis, ac proinde Genio sacer, qui Naturæ Deus credebatur; idem qui & natalis. Virg.

—— Lucent genialibus altis.

Et Juven. Sat. IX. absolute:

—— Tyrius genialis in hortis
Sternitur. ——

Erat etiam genus lecti maritalis, quem *adversum* appellabant, stratum in atrio ante januam; boni ominis caussa, ut opinor, sic dictus. Propert. Elegia ultima lib. IIII.

Si

Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vita:
Si non est, jurat bene solis esse maritis.
Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride, mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonsores: conducto navigio æquè
Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonsore capillos

Occur-

Si tamen adversum mutarit janua lectum,
Sederit & nostro cauta noverca toro.

Aulam vero appellat Horatius divitis domum: aut aulam certe pro atrio posuit, si quis de lecto, quem vocamus *adversum*, locum hunc intelligi malit. nec sane displicet, ut idem sit, qui genialis. *Torrent.* *Lectus genialis in aula est?*] Uxorem habet? Lectus genialis est qui sternitur nuptiis in honorem Genii; in aula, id est, domo.

88. *Cælibe vita.*] *Cælebs* per *æ* auctore Festo, quod dignam cælo vitam agat. Alii Græcum esse volunt κοίλιψ, carens concubitu; & per *æ* scribi. Ego in antiquissimis exemplaribus *celebs* sine diphthongo scriptum reperio. *Torrentius.*

89. *Si non est.*] Si non est ei lectus genialis, id est, uxor.

90. *Quo teneam vultus mutantem.*] Quomodo teneam Protea in quamvis formam se transmutantem?

91. *Quid pauper?*] Quid agit pauper? *Ride: mutat.*] Ride (inquit Horatius) ejus etiam inconstantiam. *Cœnacula.*] Notum Jctis vocabulum, pro superiore ædium contignatione: quo scalis ascendere necesse erat: ibi enim tenuiores mercede annua, distinctis mansionibus, habitabant. unde *cœnacularium* ipsa pensio sive merces, quæ locatori solvebatur: & *cœnaculariam exercere*, pro quæstum inde facere: & *cœnacularius* qui ita habitat. Qua de re Budæus lib. XIII. Sed & Juvenalis Sat. X. cum ait:

—— Rarus venit in cœnacula miles.

Pauperum securitatem significat. Turneb. lib. 13. cap. 11. *Torrent.*

92. *Conducto navigio.*] Non habens proprium navigium.

93. *Nauseat ac locuples.*] Æque fastidio afficitur ac dives. *Priva.*] *Privum* *conducto* opponit. De quo vocabulo Sat. V. lib. II. diximus. *Torrent.* *Priva.*] Sua, & propria.

94. *Si curtatus, &c.*] Si occurrit capillos curtatos habens à tonsore, (id est, qui inæqualiter tondet) rides. *Curtatus inæquali tonsore.*] Hypallage pro tonsura; ut,

Exiguæque togæ simulet textore Catonem,

pro textura. Quod autem in nonnullis exemplaribus *curatus* pro *curtatus* legitur, mihi sane non displicet. quamquam enim tonsorum nullus Romæ usus ante annum ab Urbe condita CDLIIII. si Varroni & Plinio credimus; postea tamen ingens, etiam virorum, de capillis cura: quam arguto Epigrammate notat Martialis lib. VIII. ad Cæditianum; & egregie post alia multa Seneca De brevitate vitæ: *Quis est istorum qui non malit remp. suam turbari, quam comam? qui non sollicitior sit de capitis sui decore, quam de salute? qui non comptior esse malit, quam honestior; hos tu otiosos vocas, inter pectinem speculumque occupatos?* Receptam tamen lectionem servo. At mox pro *occurri*, *occurro* legitur in duobus codicibus. nec male. Similia etiam rideri à divitibus conqueritur Juvenalis Sat. III.

—— Si

Occurri, rides: si fortè subucula pexa
Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
Rides. quid, mea quum pugnat sententia secum?
Quod petiit, spernit: repetit, quod nuper omisit:
Æstuat, & vitæ disconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis:
Insanire putas sollennia me, neque rides,
Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati, rerum tutela mearum
Quum sis, & pravè sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici.
Ad summam, sapiens uno minor est Jove, dives,

Liber,

—— *Si forda & scissa lacerna est,*
Si coma sordidula est. Torrent.

95. *Subucula pexa Trita subest tunicæ.*] *Subucula* viris feminisque communis, inde dicta quod subtus gestaretur. *Pexam* autem opponit *tritæ*. de quo Turnebus lib. v. cap. XIIII. *Torrent. Pexa.*] Tunicæ lanosæ & à sordibus mundatæ.

96. *Si toga, &c.*] Si toga non sedet æqualis in humeris.

97. *Secum.*] *Mecum* habent tres libri manuscripti. *Torrent.*

99. *Æstuat.*] Commovetur. *Disconvenit.*] Sic in Epist. ad Villicum suum:

Nōn eadem miramur: eò disconvenit inter
Meque & te. ——

Torrent.

101. *Insanire putas solennia.*] Non rides me quando mecum dissentio. cur? quia me insanire putas solennia, hoc est, per enallagen, *συνήθεις* Græco more putas solemne, consuetum, familiare; ut qui sim ὀξύθυμος, irasci facilis, iræ impatiens, cerebrosus, quod de se fateri videtur Sat. 5. lib. 1. *Cruquius. Sollennia.*] *Sollemne* proprie, quod certis anni temporibus fieri consuevit; ut *sollemnes ludi*, *sollennia sacra*, apud Festum. Hinc factum, ut pro solito ac consueto dicatur. Recte igitur in hunc locum vetus Scholiastes: *Insanire putas sollennia, id est, communi omnium vitio laborare, communem errorem pati; & ideo negligis nec reprehendis.* Turneb. lib. 30. cap. 3. *Torr. Solennia me.*] Solenniter, more omnium hominum.

102. *Nec medici.*] Qui me sanet.

103. *A Prætore dati, &c.*] Qui solet à prætore insanis dari, si deessent agnati.

104. *Quum sis.*] Quum sis tutor mearum rerum, ô Mæcenas. *Stomacharis ob unguem.*] Quum irascaris, ob unguem amici, &c. id est, ob levia amicorum incommoda.

106. *Ad summam, sapiens.*] Cum tota Epistola philosophandum esse docuerit; recolligens ante dicta, ac simul utilitatem Philosophiæ demonstrans, Stoïcorum sapientem ante oculos ponit. Quod vero eumdem deriserit Satyra III. lib. I. id ut Epicureum fecisse dicemus, cum insanientis illius sapientiæ consultus adhuc aberraret. Illud tamen quod sequitur,

Præcipue sanus nisi cum pituita molesta est,

si ridicule dictum esse credimus, ad ingenium redierit Horatius: sin minus, ad ani-

Liber, honoratus, pulcer: rex denique regum;
Præcipue sanus, nisi quum pituita molesta est.

EPISTOLA II.

Ad LOLLIUM.

Homerum in suis poëmatis plenius ac melius quam quosdam Philosophos, quid honestum sit, docere dicit: amborum afferens argumenta. In Iliade quidem quales sunt in stultis regibus & populis animi motus describi: in Odyssea autem, Ulyssis exemplo, quid virtus & sapientia possint, ostendi. Deinde ad studium sapientiæ hortatur, utpote quos recenset animi morbos, sanaturæ. Sed à teneris assuescendum hujusmodi præceptis esse docet.

TROIANI *belli scriptorem, maxime Lolli,*
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:

Qui,

animum referemus; ut excepto sapiente ceteri quidem insaniant, ille solus vero sanus sit; non ita tamen, quin & ipse vitiosi humoris, nempe bilis aut pituitæ redundantia, insanire possit. Sunt qui aliter distinguendo, *ad summam sapiens*, interpretentur, pro eo qui ad rem suam sapiat, ut *ad genium sapere* dixit Plautus, pro in iis sapere, quæ ad genium spectent; ut ad vulgi scilicet sapientem ea detorqueat, quæ de suo Stoïci tradidere: sed an eo sensu *ad summam sapere* idoneus aliquis auctor dixerit nescio. *Ad summam* autem pro denique, vel postremo, ut recollectio sit, non uno in loco ipse Cicero. Idem ergo sit *ad summam*, quod *in summa*. Turneb. lib. 26. cap. 26. *Torrent*. *Uno minor est Jove, dives.*] Uno Jove inferior.

108. *Præcipue sanus.*] Solus sanus & animo & corpore. *Nisi quum pituita, &c.*] Id est, nisi cum emungitur pecunia & pro lucro damnum facit; ut enim defluxus è capite per nares, ita defluxus pecuniæ è loculis avati, sine quæstu tam gravis est, ut eum nec dies nec noctes sinat interquiescere. *Cruquius*. Vel, *Nisi quum, &c.* Si infirmitate corporis non detineatur, aut pituita aliusve morbus ipsi molestus non sit, tunc præcipue & præ aliis sanus est, & animo pariter & corpore valet. *Lubinus*. Turneb. lib. 26. cap. 26. *Nisi quum pituita.*] Stoïcos irridet qui dicunt, sapientem esse sanum, etiamsi ægrotet.

1. *Scriptorem.*] Homerum. *Maxime Lolli.*] Ut hic *maximum*, sic *liberrimum* vocat Lollium Epist. XVIII. ob animi præstantiam: non quod *Maximi* cognomen tulerit, ut sensisse videntur hi, qui hanc Epistolam ad *Maximum Lollium* inscribunt; cum, ut arbitror, *M. Lollius Palicanus* appellatus fuerit. De quo prolixe lib. IIII. Od. IX & quidem inter alia, Cajo Cæsari Augusti filio proficiscenti in Armeniam moderatorem cum datum fuisse declaravimus; qui cum natura ferocior esset, quæ tali juveni præcepta optime convenirent, ad futurum ejus rectorem hic Poëta perscripsit. *Torrent*.

2. *Dum tu declamas Romæ.*] Faciebant id Romæ summi quoque viri, ut ex Annæi Senecæ declamationibus apparet. Posset etiam ad recitandi morem referri,

Qui, quid sit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi.
Fabula, qua Paridis propter narratur amorem
Græcia Barbariæ lento collisa duello,
Stultorum regum & populorum continet æstus.
Antenor censet belli præcidere caussam.

referri, æstivis præcipue mensibus Romæ celebrem, cum æstus vitandi caussa Præneste tunc Flaccus ageret. *Torr. Declamas Romæ.*] Dum tu de virtute, tamquam Orator exercitii causa disputas. *Præneste relegi.*] Quo sine dubio, mense Augusto secesserat: quo mense Poëtæ & declamatores se exercebant. Hoc est, quod dixerat, *Dum tu declamas Romæ.* Heinsius. *Præneste relegi.*] Præneste est nomen urbis in Latio.

3. *Quid sit pulcrum.*] Universam de moribus atque officiis disciplinam complecti Homerum ostendit, quæ tota in quæstionibus de honesto & utili consistit. *Torrent. Pulchrum.*] Honestum. *Quid non.*] Quid non sit utile.

4. *Plenius.*] *Planius* habent lib. M.S. nostri quinque: & sane, si non plenius uberiusque, at saltem planius & apertius nos docuit Homerus, per exempla omnibus nota: exempla autem verbis manifestiora habentur. *Torr. Plenius ac melius.*] Copiosius & perfectius. *Chrysippo & Crantore.*] Ille porticum Stoïcorum fulcire creditus est: hic inter veteres Academiæ principes enumeratur à M. Tullio lib. v. de Finibus. At Horatius jam senior horum præcipue Philosophiam sequutus est. Crantoris autem præstantiam, quod de eo in Academicis quæstionibus scribitur, ostendit. *Legimus omnes*, inquit ibi Cicero, *Crantoris veteris Academici de luctu. est enim non magnus, verum aureolus, & ad verbum ediscendus libellus.* Torrent. *Chrysippo & Crantore.*] Chrysippus erat Stoïcus & Crantor Academicus.

5. *Nisi quid te.*] Nisi aliud te detinet. *Detinet.*] Libri nostri omnes *destinet*, vel *distinet*: adscriptumque in uno, *Distinet, id est, occupo vel separo. Distinet* ergo restituendum puto, vocabulum Ciceroni frequens: unde *distentus* & *distentissimus.* Torrent.

7. *Græcia Barbariæ.*] Sic libro II, Od. III.

Barbaræ postquam cecidere turmæ,

pro Trojanis. Qua de re plura Epod. IX. quamquam hic *Barbariam* pro universa Asia, non pro Phrygia tantum, libens exposuero. qui enim magnifice de bello Trojano locuti sunt Poëtæ, eo non modò Græciam, sed Europam totam cum Asia committunt. *Torrent. Barbariæ.*] Phrygiæ. *Lento collisa duello.*] Bene *lento*, *decimum quod distulit Hector in annum.* *Duellum* autem veteres dicebant, quod duabus partibus de victoria contendentibus dimicaretur: unde & *perduellis*; auctor Festus; ut *duis* pro *bis*, & *duidens bostia* pro *bidens.* *duonum* etiam pro *bonum.* Nunc *duelli* nomine fere de singulari certamine utimur. *Torr. Lento collisa duello.*] Contrita bello decennali.

8. *Stultorum regum, &c.*] Continet Agamemnonis & Achillis perturbationes.

9. *Belli præcidere.*] Præcidendam esse belli caussam, Helenamque cum suis bonis, Atridis reddendam. *Cruquius. Præcidere caussam.*] Id est, Helenam Græcis reddere. *Caussam.*] Belli caussa fuit Helena, tunc saltem, ut videtur, reddenda, cum invicem dimicaturis Paride & Menelao, sic fieri convenisset, si

Quid Paris? ut salvus regnet, vivatque beatus,
Cogi posse negat. Nestor componere liteis
Inter Peleiden festinat & inter Atreiden:
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
QVIDQVID *delirant reges, plectuntur Achivi.*
Seditione, dolis, scelere, atque libidine, & ira,
Iliacos intra muros peccatur & extra.
Rursus quid virtus, & quid sapientia possit,
Utile proposuit nobis exemplar Ulyssem:
Qui domitor Trojæ, multorum providus urbeis,
Et mores hominum inspexit; latumque per æquor,
Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa
Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.
Seirenum voces, & Circæ pocula nosti:

Quæ

ille vinceretur: Et inferior quidem Paris, sed Veneris præsidio evasit incolumis. unde orta controversia an eam juste repeteret Menelaus; ipse quidem illa in pugna fortior, aut felicior saltem; sed incertum an victor, cui hostis sic elapsus esset. Nec vero reddendam Helenam solus Antenor censuit, sed senes fere Trojani omnes. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Torrent.*

10. *Quid Paris?*] Quid facit Paris? *Ut salvus regnet.*] Sunt qui legendum esse contendant, *ut solus regnet*; eo sensu, ut si vel soli Paridi regnum Asiæ deferretur, ne tali quidem conditione Helenam dimitteret. Verum libri nostri M. S. omnes receptam scripturam servant; & *regnare* hic, ni fallor, non tam imperare significat, quam feliciter agere: ut,

—— *Vivo & regno, simul ista reliqui.*

Est enim hic insignis stultitiæ exemplum Paris. *Torrent.*

11. *Cogi posse negat.*] Ad reddendam Helenam.

12. *Inter Peleiden festinat.*] Inter Achillem Pelei filium, & Agamemnonem filium Atrei.

13. *Hunc amor.*] Agamemnonem, Briseidis amor incendit. *Utrumque.*] Agamemnonem & Achillem.

14. *Delirant.*] Peccant. *Plectuntur Achivi.*] Plebei luunt pœnas.

18. *Exemplar Ulyssem.*] Exemplar ad imitandum.

19. *Qui domitor Trojæ.*] Ubi Trojam domuit. *Domitor Trojæ.*] Plus Ulyssi tribuit, quam Achilli. *Torrent. Providus.*] Prudens.

22. *Immersabilis undis.*] Fortunæ tempestatibus immersus.

23. *Seirenum voces.*] Sic Græci, Σειρήνιον καὶ Σειρηνῷον μέλος. Acheloi fluminis & Musarum unius filiæ *Sirenes* perhibentur. Nec desunt, qui eas perfectæ eloquentiæ ac suadelæ symbolum esse velint. Illorum tamen potior sententia est, qui *Sirenes* à *Musis* ita distinxere, ut hæ prorsus cælestes sint, & rebus sublimibus ad humanæ vitæ usum ac naturæ cognitionem pertinentibus intentæ; his quoque qui eadem tractant studia, & illam ipsam indolem, qua ducuntur, inspirent, & verba suppeditent,

qui-

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset,
Sub domina meretrice fuisset turpis & excors:
Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
Nos numerus sumus, & fruges consumere nati,
Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoïque,
In cute curanda plus æquo operata juventus:

Cui

quibus ea quæ cognoverint, apte atque ex dignitate etiam aliis tradant. Itaque Poëtis præesse credebantur; quorum ars nihil aliud quam numerosa quædam & perfecta eloquentia est. *Sirenes* ergò, eandem, quam illæ feriis, ipsæ inutilibus ac nugacibus rebus sermonis elegantiæ curam impendunt; tantum à *Musis* discrepantes, quantum à veritate mendacium, aut umbra à corpore. Canoris igitur nugis dediti homines Sirenum, capti vocibus earumque appulsi scopulis recte dicentur. *Torrent. Sirenum voces.*] Voluptatum illecebras. *Et Circes pocula nosti.*] Circe suis veneficiis homines in feras mutabat. *Circæ pocula.*] Sic & nostri codices. & sane *Circam* semper dixisse Horatium auctor est Caper Grammaticus. *Circes* autem fabula omnibus nota. meretricem fuisse aperte ostendit Horatius, quemadmodum & *Sirenes*. Torrent.

24. *Quæ si cum.*] Quæ pocula venefica. *Cum sociis stultus cupidusque.*] Id est, quod tam stultus & cupidus fuisset, ut ea cum sociis biberet, vixisset canis, &c. *Steph.*

25. *Turpis.*] In formam belluæ versus fuisset. *Et excors.*] Amens. *Excors.*] Mentem quidem retinebant Ulyssis socii, sed usum perdiderant, ut voluptatibus corrupti solent: cum animus servit, corpus imperat: parum autem differt non esse & non apparere. Quamquam etiam *excordem* vocare potuit, in quo nihil virilis animi futurum erat, si Circæ obtemperasset. *Torrent.*

26. *Vel amica luto sus.*] Ut sus luto gaudens.

27. *Nos numerus sumus.*] Nos turba sumus sine virtute, numerum duntaxat explentes. *Numerus sumus.*] Id est, turba sumus, &, ut inquit Virgilius, *sine nomine vulgus*, nullius classis, loci, aut ordinis viri, atque eo ipso tantum, quod sumus, hoc est, numero censendi. At contra, *primæ*, *secundæ*, *tertiæ notæ*, aut *palmæ* etiam, dicuntur ea, quæ ceteris præstant: & quia pauci præstantes, inde fit, ut *paucorum* nomine insignes tantum intelligantur; *multorum* vero, plebs mera, tunicatique ac pullati & imperiti omnes, ut ad illum lib. I. Sat. VII. locum diximus:

—— Sum paulo infirmior, unus
Multorum.

Torrent. *Fruges consumere nati.*] Viventes ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] *Sponsos* vocat; qui non re ipsa, sed voto sponsi erant: uti & Catullus:

Ut missum sponsi furtivo munere malum.

Et ita Homerus μνηστῆρας eos nominat. *Torrent. Sponsi Penelopes.*] Proci luxuriosi. *Alcinoïque.*] *Alcinoï* autem *juventus* merito ex Homeri historia, quemadmodum & *Alcinoï mensa* proverbio celebratur, ob Phæacum, quibus præfuit Alcinous, intemperantiam. *Torrent. Alcinoïque.*] Non sumus juventus Alcinoï Phæacum regis, id est, molles sumus, & voluptatibus dediti.

29. *In cute curanda.*] Cum autem cutem dicit, & corpus intelligit. Turneb. lib. 26. cap. 27. *Operata juventus.*] Virg. III. Æneid.

 Cen-

Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad strepitum citharæ cessatum ducere curam.
Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones:
Ut te ipsum serves, non expergisceris? atqui

Si

Connubiis arvisque novis operata juventus.

Torrent. *Operata.*] Occupata.

30. *In medios dies.*] In meridiem.

31. *Ad strepitum citharæ.*] Sic lib. IIII. Od. III.

O testudinis aureæ
Dulcem quæ strepitum Pieri temperas.

Ibi vide. *Cessatum* quoque habent omnia nostra exemplaria; non *cessantem*, ut quidam legunt. Sententia autem est, Phæacas somno, conviviis ac choreis, tempus omne traducere solitos. Josephus Scaliger ita interpretatur, ut citharæ cessent seu vacent; sic enim & Propertius lib. I.

Num tua non ætas umquam cessavit amori.

Id est, vacavit. ego pro sopire curas ad citharam exponere malim. *Torrent. Cessatum ducere curam.*] Vir illustris Josephus Scaliger malebat, *cessatam ducere curam*; sicut in illo Ovid. Fast 4.

Largaque provenit cessatis messis in herbis.

Ut *cessata cura*, soluta. Mihi lectio recepta displicere nondum potest. *Heinsius. Cessatum ducere.*] Cessare facere, id est, abjicere curas.

32. *Ut jugulent homines.*] Hæc nullum hic habere locum, facile videbit, qui Poëtæ institutum finemque in tota hac Epistola consideraverit. In qua Iliada & Ulyssеam, earumque utilitatem, ex divisione utriusque operis, expendit atque examinat. Ac de Iliade prius: deinde & de Ulyssea. In qua primo Ulyssem, à quo inscriptio. Secundo partim procos, partim & Phæacas, quos virtutibus illius ac prudentiæ opponit. Quæ sequuntur ab hoc versu,

Ut jugulent homines, usque ad illum,

Fingit equum,

prorsus aliena sunt; ex disputatione alia petita. Quod & ex scriptoris vitio, qui paginas transposuit, aut pessime continuavit, evenisse, nulli dubitamus. Totus ergo locus, qui hic pessime infarctus est, ad primam pertinet Epistolam, & sic manifeste connectendus fuit:

Fervet avaritia miseraque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, &c.
Laudis amore tumes? Sunt certa piacula, quæ te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeo ferus est, ut non mitescere possit,
Si modo culturæ patientem præbeat aurem.
Virtus est vitium fugere, & sapientia prima,
Stultitia caruisse. vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
Ne cures ea quæ stulte miraris & optas,
Discere, & audire, & meliori credere non vis?
Quis circum pagos & circum compita pugnax
Magna coronari contemnat Olympia; cui spes
Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ?
Ut jugulent homines surgunt de nocte latrones:

Ut

Si nolis sanus, curres hydropicus: &, ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum studiis & rebus honestis,
Invidia vel amore vigil torquebere. nam cur,
Quæ lædunt oculos, festinas demere: siquid
Est animum, differs curandi tempus in annum?
DIMIDIUM *facti, qui cœpit, habet. sapere aude:*
In-

Ut te ipsum serves non expergisceris? atqui
Si non is sanus; curres hydropicus. & ni
Posces ante diem librum cum lumine, si non
Intendes animum, &c.

Heinsius. *Ut jugulent.*] Criminatur juventutem tam supinam, suæque salutis ita immemorem, ut etiamsi possit ab imminenti malo, seque suaque servare, nolit tamen expergisci, seque periculis eripere. *Cruquius. Ut jugulent homines.*] *Hominem* habent libb. IIII. meliores. *Torrent. De nocte latrones.*] Per noctem.

34. *Si nolis sanus, curres hydropicus.*] Si dum sanus es, expergisci & vigilare nolis, ut te adversus insidias ac vim tuearis; id sero ribi curæ erit, cum jam veterno isto in hydropem incideris. Et *currendi* vocabulum studium illud exprimit, quo omni conatu liberari cupimus. Suadent autem medici, ut, quod facilius tutiusque est, à morbo nos præservemus potius, quam ut spe curarionis negligentius agamus. notum illud:

—— *Venienti occurrite morbo.*

Pet. Nannius Miscell. lib. 4. Turneb. lib. 26. cap. 27. *Torrent. Si noles sanus, curres hydropicus.*] Plerique legunt *nolis*, non *noles*. Ex quo facillime vera lectio eruitur: *Si non is sanus, curres hydropicus.* Si sanus ad medicum non is, ut morbum antevertas, post, in morbum delapsus, non ibis tantum, sed curres. Animi morbum nemo curat, quia ne sentit quidem: corporis, curant omnes, & in isto festinant. *Heinsius. Sanus.*] Si noles dum sanus es. *Curres hydropicus.*] Curres ad medicum, cum factus eris hydropicus.

35. *Librum cum lumine.*] Hæc nimirum illa *piacula, quæ te,*

Ter pure lecto poterunt recreare libello.

Graviores autem periculosioresque sunt animi, quam corporis morbi: tanto ergo diligentius evitandi. At contra evenire postea ostendit. ac scitum illud Diogenis Cynici: cum enim serio loquentem in turba nemo auscultaret, musicam occœpit; atque ita intentis omnibus, exprobravit quod ad res ineptas magno studio concurrerent, ad utilia atque honesta tardi admodum ac negligenres. *Torrent.*

36. *Studiis, & rebus honestis.*] Philosophiæ præceptis.

37. *Vigil torquebere.*] Sc[illegible]ns ac prudens.

38. *Lædunt oculos.*] *Oculum* legitur in melioribus quatuor manuscriptis. *Si quid Est animum.*] Nonnulli codices *si quod* habenr, utraque lectio idonea est. *Esse* aurem *animum* dixit, pro absumere ac tabefacere. *Torrent.*

39. *Est animum.*] Si quod consumit & corrumpit animum.

40. *Dimidium facti.*] Quia principium est dimidium totius. Hesiod. *Sapere aude, Incipe.*] Notum omnibus, quod ante proposuit proverbium ex Hesiodo, ἀρχὴ ἥμισυ παντός: *principium dimidium totius*. Id igitur præcipue in capessenda Philosophia conspici Poëta de-

 mon-

Incipe. vivendi qui recte prorogat horam,
Rusticus exspectat dum defluat amnis: at ille
Labitur, & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere silvæ.
Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febreis,
Non animo curas. valeat possessor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus aut res,

Ut

monstrans, audere & obfirmato semel animo incipere præcipit: neque in annum differre, quod quacumque & ætate & tempore prosit. *Torrent.*

24. *Rusticus.*] Insigne exemplar ignaviæ, expectans rusticus dum amnis defluat, cum vel vado, vel ponte, vel navigio transire, vel etiam transnatare possit. *Torrent. Rusticus expectat dum.*] Rustice, vel tanquam rusticus (volens flumen transire) expectat, &c. *Defluat amnis.*] Donec tota aqua elapsa, alveus arescat.

44. *Puerisque beata creandis.*] Uxor pecuniosa, vel felix in pariendo.

45. *Pacantur.*] Excoluntur.

46. *Quod satis est cui contingit, nihil amplius optet.*] Vetus hæc scriptura est, pro eo quod non libidini, sed naturæ sufficiat. Qua de re præclare iterum Epicurus: *Si ad naturam vives, numquam eris pauper; si ad opiniones, numquam eris dives.* ac vetus Poëta Comicus:

Non est beatus esse qui se non putat.

Torrent. *Optet.*] Optare debet.

47. *Non domus & fundus.*] Nam tantum abest, ut fortuita bona sublevent animi morbos & ægritudines, ne eas magis augmentent cupiditate & metu. *Cruquius. Non æris acervus.*] Non ingens pecunia.

48. *Deduxit corpore febreis.*] Plures codd. *febrem.* Unus etiam *deducunt* & alius *deducet.* Sed pulcerrime Lucretius lib. I.

Non calidæ citius decedunt corpore febres,
Textilibus si in picturis ostroque rubenti
Jacteris. —— Torrent.

49. *Valeat possessor.*] Animo valere possessorem oportere ait, qui paratis recte utatur. Sic enim & libro I. Od. XXXI.

Frui paratis & valido mihi
Latoë dones: at precor integra
Cum mente.

Extat etiam Menandri versus:

Μακάριος ὅστις οὐσίαν καὶ νοῦν ἔχει.

Turneb. lib. 26. cap. 27. *Torrent. Valeat possessor.*] Oportet ut sit animo & corpore sanus.

50. *Comportatis rebus.*] Rebus hæreditariis vel acquisitis.

51. *Qui cupit.*] Confirmat possessorem, qui divitiis recte utatur, ab animo valere debere. nam nisi animus rite purgatus fuerit, nulla opulentia proderit; non opibus igitur, sed animi virtute ac tranquillitate (*εὐθυμίαν* vocant Græci) felices efficimur. *Torrent. Aut res.*] Res familiaris, vel pecunia.

52. Eo-

Ut lippum picta tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas cithara collecta sorde dolenteis.
SINCERUM *est nisi vas, quodcumque infundis, acescit.*
SPERNE *voluptates: nocet emta dolore voluptas.*
SEMPER *avarus eget: certum voto pete finem.*
INVIDUS *alterius macrescit rebus opimis:*
Invidia Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. QUI *non moderabitur iræ,*
Infectum volet esse, dolor quod suaserit, & mens,
Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
IRA *furor brevis est. animum rege: qui nisi paret,*
Imperat: hunc frenis, hunc tu compesce catena.

Fin-

52. *Fomenta podagram.*] Hoc est, eum qui podagricus sit. innuit enim, quomodocumque dolor mitigetur, manere tamen morbum, qui radicitus evelli nequeat. *Torrent. Fomenta podagram.*] Fomenta podagræ dolorem ad tempus minuunt, sed causam morbi funditus non extirpant.

54. *Sincerum est.*] Nisi sit animus purus. Est Allegoria.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] De inhonesta voluptate hoc dictum accipio. Apposite vero Cynicus voluptatem illam Veneream letali mulso comparabat. *Torrent. Dolore voluptas.*] Dolore subsequente.

56. *Semper avarus eget.*] Nec mirum: cum nhil ei satis sit, qui divitias, non ut instrumenta vivendi, sed ut finem appetit, ut præclarè Aristoteles lib. I. Politic. lepidum ergo illud Mimographi:

Avaro tam deest quod habet, quam quod non habet.

Torrent. *Certum voto pete finem.*] Quia avaritia infinita est & insatiabilis, quia nec augetur copia, nec minuitur inopia; consulit itaque ut certam sibi copiam præscribat, in qua possit acquiescere. *Cruq. Certum voto pete finem.*] Definitam pecuniæ summam expete.

57. *Rebus opimis.*] Rebus secundis & fortunatis

58. *Siculi non.*] Phalaris & Dionysius. Turneb. lib. 26. cap. 27.

59. *Qui non moderabitur iræ.*] Qui frænum non injiciet iræ.

60. *Dolor quod suaserit & mens.*] Id est, mens dolore provocata, ac proinde illatæ sibi injuriæ aut cujuscumque mali pœnam flagitans, nec ante acquiescens, quam sumserit. A læsione igitur dolor, à dolore ira, odiumque in auctorem atque ultionis cupiditas; quæ animi necdum expurgati summa voluptas est. unde sub læsi hominis persona Juven. Sat. XIII.

At vindicta bonum vita jucundius ipsa.

Quam tamen opinionem egregie refellit ipse, & ne eò progrediamur à sapientia consilium ac remedium petendum monstrat. *Torrent. Dolor quod suaserit & mens.*] Stephanus, ex conjectura sua, legendum esse credit, *exmens*; & Græcorum illud ἔκφρων Horatium exprimere voluisse: quum & *exlex* & *exspes* dicamus. *Et mens.*] Mens dolore affecta, id est, mens irata.

61. *Odio.*] Odio provectus.

62. *Animum rege.*] Appetitum rege.

63. *Hunc frænis.*] Tanquam equum indomitum.

Fingit equum tenera docilem cervice magister
Ire viam, quam monstrat eques. venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in silvis catulus. nunc adbibe puro
Pectore verba puer, nunc te melioribus offer.
QVO *semel est imbuta recens, servabit odorem*
Testa diu. quod si cessas, aut strenuus anteis;
Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.

EPI-

64. *Fingit.*] Format. *Magister.*] Equorum domitor.

65. *Quam monstrat.*] *Qua monstrat eques* habent sex nostri codices. *Torr.* *Venaticus ex quo.*] Catulus venaticus.

66. *Cervinam pellem.*] Quæ cervi similitudinem gerit. *Pellem latravit.*] Ita loquitur Epod. v.

Senem, quod omnes rideant, adulterum
Latrent Suburanæ canes.

aliquid Turnebus lib. XXVI. cap. XXVII. *Torrent.*

67. *Militat.*] Feras sectatur. *Nunc adbibe, &c.*] Percipe Philosophiæ præcepta. *Adbibe puro Pectore verba puer.*] Pro hauri, percipe, animo infige. Ad juventutem orationem convertit. à teneris enim assuescere multum est. *Adbibere* autem pro *imbibere* dixit, metaphorieῶs à corpore ad animum, ut *imbutum arte, litteris, sapientia, præceptis* dicimus; cum tamen *imbuere* proprie inficere significet, ut infici fucarique lanæ solent. Audacior autem Horatius, quum *aure bibere* dixit, ut hic *pectore*, Od. XIII. lib. II. Monet ergo ab infantia præceptis optimis imbuendum puerum, ut in iis sese exerceat, ubi ad ætatem maturam pervenerit. *Torrent.* Verum *adbibe* non metrum modo respuit, sed & sententia. *Adbibe* doctissimi viri recte restituerunt. Vox ipsa significat largiter haurire. quo illud Terentian. I. Heautont. 2. *ubi adbibit plus paulo.* & Dido amorem bibens, I. Æneidos. Xylander. *Puro Pectore.*] Nondum imbuto pravis opinionibus, nondum occupato malis præceptis & exemplis, sed ab illis vacuo. *Piscator.*

68. *Puer, nunc te.*] Dum puer es. *Melioribus offer, &c.*] Philosophiæ magistris, vel honestis, & salutaribus disciplinis.

69. *Quo semel est.*] Non possum non adscribere divi Hieronymi verba ad Lætam de institutione filiæ: *Difficulter eraditur quod rudes animi perbiberunt. conchylia quis in pristinum candorem revocet? recens testa diu & saporem retinet & odorem quo primum imbuta est.* Torrent. *Recens, &c.*] Recens testa, in quam nihil adhuc fuit infusum.

70. *Quod si cessas, &c.*] Si in Philosophiæ studiosis ignavior, aut si promovearis alacrius.

71. *Nec tardum.*] Animi sui sinceritatem ostendit; qui Philosophiæ spatia decurrens, neque præcedentibus invidia noceat, neque sequentium tarditatis exemplo remissior existat. Similis à Circensi decursione translatio, lib. I. Sat. I. *Torrent.* *Nec tardum opperior, &c.*] Nec te expecto, qui me persequi non potes, nec conor eos antevertere, qui me præcedunt.

Hunc

EPISTOLA III.

Ad JULIUM FLORUM.

Julium Florum de Claudio Nerone, ubi militet, & de quorumdam amicorum scriptis interrogat. Deinde ipsum Florum ad sapientiæ studium, & ad redeundum in gratiam cum fratre hortatur.

JULI Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Augusti privignus, scire laboro.
Thracáne vos, Hebrusque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turreis,
An pingues Asiæ campi collesque morantur?

Quid

HUnc Julium Florum *altera etiam lib.* II. *Epistola celebrat Horatius. & illa quidem tota seria est, & accurate perscripta; hæc vero familiaris: in qua tamen Philosophiam obiter attingit, cum ejus studium commendans, etiam usum exigit, servata in fratrem pietate. Et* Florus *quidem olim Aquilliorum & Valeriorum satis celebre cognomen fuit: hunc vero* Julium Florum *è provincia potius fuisse crediderim.* Torrent.

1. *Quibus terrarum, &c.*] In quibus regionibus; Oræ significant extremas partes terrarum.

2. *Claudius Augusti privignus.*] *Titus Claudius Nero* Augusti privignus, ac gener etiam, ducta Julia ejus filia. Quod autem militare eum dicit, qui dux belli fuerit; vel [illegible] est, vel ad belli auspicia referendum, quæ penes Augustum erant, ut lib. IIII. Od. IIII. ostendimus;

——— Te consilium & tuos
Præbente divos.

puto autem scriptam hanc Epistolam eo tempore, quo Tiberius vel Pannonicum bellum gessit, vel in Armeniam profectus est, regnum Tigrani restituturus. *Torrent. Claudius Augusti privignus.*] Tiberius Nero, Augusti privignus ex Livia Drusilla.

3. *Thraca.*] Θρῄκη Græce. Atque ita Virg. XII.

——— Gemit ultima pulsu
Thraca pedum. ———

Vide quæ notavi lib. III. Od. IX. *Torrent. Thracane vos.*] Thraciane. *Hebrusque nivali compede vinctus.*] *Hebro* epithetum tribuit, quod ipsi terræ Thraciæ melius conveniret: ut alibi *nivalem* appellat *Armeniam*, Θρῄκην χιονώδη Græci. At flumina glacie quidem consistunt, nivibus vero augentur potius, & impetuosiora fiunt. Sed ad gelidæ regionis naturam respexit. & glacie igitur & nive desuper vinctus erat Hebrus. *Torrent. Nivali compede vinctus.*] Glacie vinctus.

4. *An freta vicinas.*] An Hellespontus inter Sestum & Abydum currens? *Vicinas inter currentia turres.*] *Turres* vocat, vel urbes ipsas Seston & Abydon, Hellesponti angustiis divisas, Erus & Leandri amore nobiles, ut πύργους Græci; quod Petrus Nannius Miscell. lib. 4. annotavit: vel ipsa urbium propugnacula: vel eo denique respicit, quod Ero inclusa turri servabatur. Cruquius dicit Blandinium cod. vetustissimum habere *terrâs*, pro turres: & interpretatur regiones Europam & Asiam, quas Hellespontiacum mare dividit.

5. *Morantur?*] Detinent?

Quid studiosa cohors operum struit? hæc quoque curo.
Quis sibi res gestas Augusti scribere sumit?
Bella quis, & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit haustus,
Fastidire lacus & rivos ausus apertos,
Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis
Thebanos aptare modos studet, auspice Musa,
An Tragica desævit & ampullatur in arte?

Quid

6. *Quid studiosa cohors.*] Hactenus de castris Claudii Neronis, quo loco sita sint; nunc de commilitonum studiis, exercitiisque, dum sint in statione. *Cruquius. Quid studiosa cohors.*] Quid faciat literata Drusi cohors? *Studiosa cohors.*] Cohortem amicorum Tiberii significat. *Torrent.*

8. *Longum diffundit in ævum.*] Scriptis mandat ad memoriam sempiternam.

9. *Quid Titius.*] Hunc *Titium* veteris libri glossematium, poëtam Lyricum fuisse testatur, cognomine *Septimium*, aut *Septiminum* potius, ut ego arbitror; quamquam ne sic quidem hominem noverim. *Titia* tamen gens Romana. *Torrent. Titius Romana brevi.*] Titius Poëta, qui brevi ob sua scripta celebrabitur à populo Romano.

10. *Pindarici fontis.*] Sic Lucretius:
—— Iuvat integros accedere fontes,
Atque haurire.
Sententia autem est, Titium vulgaria contemnentem, non de lacu aut obvio omnibus flumine aquam petere, sed fontem ipsum ac veluti caput Lyrici Poëmatis Pindarum æmulari; quem assequi difficillimum sit, ut in Odis vidimus. Turneb. lib. 26. cap. 27. *Torrent. Pindarici fontis.*] Qui non dubitavit fluidam Pindari eloquentiam Latinis versibus imitari. *Haustus.*] Liquores.

11. *Lacus & rivos.*] Scripta vulgaria & inventu facilia.

12. *Fidibusne Latinis.*] Rogat, an in proposito sibi studio persistat, ut Thebanum Pindarum Latino carmine imitetur; an potius Tragœdiæ scribendæ se dederit. *Torrent. Fidibusne Latinis.*] Num studet Latinis versibus lyricis Pindaricos versus modulari?

13. *Auspice Musa?*] Musarum auspicio?

14. *Tragica desævit.*] Imitationis vim ostendit, qua excellens Poëta sævire ipse videatur, hoc est, acer, vehemens, animosus esse, qui tales personas in theatrum adducat. Poëtæ namque est, quam velit personam inducere, eamque ante oculos ponere. *Torr. Desævit.*] An valde sævit crudeles & sævos principum mores exprimendo? *Et ampullatur.*] Ampullis verborum utitur? *Ampullatur.*] Suo more feliciter audax. Sic expressit quod Græci ληκυθίζειν dicunt. idem enim illis λήκυθος, quod nobis *ampulla*, vasculum rotundum ac veluti inflato ventre; varii cum in balneis, tum in mensis ad oleum atque unguentum usus. Quamquam, ut ego quidem arbitror, ληκυθίζειν sæpius ad amœnitatem potius jucunditatemque atque ornatum orationis pertinet; cum veluti ex arculis quibusdam pictoriis vasculisque unguentariis verborum illæ deliciæ depromuntur. *Ampullari* vero magis severitatem & atrocitatem quamdam styli & robustum nescio quid significat, ut in Tragœdia utimur, cum res ipsas natura

sævas

Quid mihi Celsus agit? monitus, multumque monendus,
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet
Scripta, Palatinus quæcumque recepit Apollo:
Ne, si forte suas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula risum,
Furtivis nudata coloribus. ipse quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum.
Seu linguam caussis acuis, seu civica jura
Respondere paras, seu condis amabile carmen;
Prima feres ederæ victricis præmia. quod si

Fri-

sævas pari severitate enarramus: ut in Epist. ad Pisones:

Projicit ampullas & sesquipedalia verba.

Græci itaque ad ea, quæ arculis illis pigmentariis ampullisque servantur, respexerint: Flaccus vero noster ad ampullæ, quam dixi, formam; cui tumida & inflata Tragicorum oratio merito comparatur. unde & τραγῳδεῖν Græci dicunt, pro vociferari atque atrociter agere, ut miseri atque irati solent. his adde, si lubet, Turnebum IX. cap. III. & XXVI. cap. XXVII. *Torrent.*

15. *Celsus.*] *Celsum* intelligo *Albinovanum*: de quo mox, Epistola ei inscripta aliquid dicemus. *Torrent.* (*Celsus agit?*] Celsus Poëta qui alienos versus pro suis recitaret.

16. *Privatas ut.*] Ut suam inventionem, non alienam quærat.

17. *Palatinus quæcunque recepit Apollo.*] Pro quibusvis veterum scriptis hoc dictum intelligo: quibus nempe bibliotheca Palatina ab Augusto Apollini ac Musis dedicata, ut lib. I. Od. XXXI. diximus, referta erat. *Torrent.* *Apollo.*] Apollinis templo adjunctam bibliothecam Augustus extruxerat in monte Palatino.

19. *Cornicula.*] Græci κολοιὸν, hoc est, *graculum*, appellant. Erasmus Chiliadibus Αἰσώπειος κολοιὸς; quod dicitur in eum, qui aliena pro suis usurpat, aliorumque bonis se venditat. Turneb. lib. 26. cap. 27. *Torrent.*

20. *Ipse quid audes?* Tu Juli Flore, quos sequeris Auctores?

21. *Quæ circum volitas agilis thyma?*] Celsum à plagio cavere monet: Florum vero ob imitationem, qua dextre usus sit, commendat; nisi dici mavis materiam ipsam in qua tum versabatur Florus. *Torrent.* *Quæ circumvolitas, &c.*] Circum quæ volitas thyma velut apis, ex variis doctorum virorum scriptis varia decerpens.

23. *Nec turpiter hirtum.*] Plures libri *non turpiter*, vel, *& turpiter hirtum.* Alludit autem ad hoc, quod *hirti* sive *hirsuti* audaces magis habentur, quam ingeniosi: nisi in metaphora ab agro sumta persistere eum malis; *hirta* enim quæ & inculta. *Torrent.* *Nec turpiter.*] Nec rude & impolitum.

23. *Seu linguam.*] Sive Oratorem, Jurisconsultum, vel Poëtam agis.

25. *Feres ederæ v. p.*] Auferes præmia. *Ederæ victricis.*] *Edera* Bacchi est, ut Apollinis *laurus*; utriusque autem dei clientes sunt Poëtæ, ut alibi docuimus: & non minus edera, quam lauro coronaban-

Frigida curarum fomenta relinquere posses;
Quò te cælestis sapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc studium, parvi properemus, & ampli;
Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.
Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ,
Quantæ conveniat, Munatius. an male sarta
Gratia nequicquam coit, & rescinditur? at vos
Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat,
Indomita cervice feros: ubicumque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,

Pa-

nabantur. quamquam hunc locum ad commissiones Rhetorum Poëtarumque referre malim; ut Floro, si certare velit, tam inter Rhetores, quam inter Poëtas coronam polliceatur. quin & in Philosophia excellere eum posse affirmet, si res omnes, quæ inutiles curas nutriant, ab se abdicare queat, quod studium unice commendat. *Torrent. Victricis præmia.*] Ederæ victoriam tuam indicantis.

26. *Fomenta relinquere posses.*] Curarum nutrimenta, nempe divitias, ambitionem & similia, quæ, ut frigus, gravant & tardant festinantem.

28. *Hoc opus.*] Properemus sapientiæ studiis incumbere. *Parvi, & ampli.*] Cujuscunque fortunæ simus.

29. *Si patriæ volumus.*] Ea namque sapientia docet, quid patriæ debemus, quid nobis, quid propinquis & amicis, ut περὶ καθηκόντων libri docent. *Cruquius.*

30. *Si tibi curæ.*] Plures libri *sit tibi curæ.* Non placet. sic enim scripsere qui de particula *si* pro *an* dubitabant; cum id sæpius fecerit Horatius, & alii passim. *Torrent. Si tibi curæ.*] An Numatius frater tuus sit tibi tantæ curæ, quantæ conveniat, necne?

31. *Quantæ conveniat Munatius.*] Muretus legendum censet: *Quam te conveniat Munatius, &c.* Eoque significat, cupere se scire, serione Munatius cum ipso in gratiam redierit, & ecquid eum, ut amicorum mos est, alloquatur. *Munatius.*] Recte, non *Numatius.* Alius vero hic *Munatius* quam ille, de quo lib. I. Od. VII. hujus fortasse pater: & fratrem quidem habere potuit Julium Florum, sed uterinum tantum: quamquam fœdere potius, quam natura fratres fuisse crediderim; ut cum alter alterum germani loco dilexissent, postea in dissidium venerint. *Torrentius. An male sarta.*] Gratia male conjuncta & perfide instaurata.

32. *Nequicquam coit.*] Non durat.

33. *Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia.*] In quinque exemplaribus manuscriptis:

Heu calidus sanguis, heu rerum inscitia. ——

scriptum repperi. mutatum fortassis ab aliquo, qui secundam verbi *sanguis* syllabam produci noluerit. de quo extrema Od. XV. lib. I. *Torrent. Seu calidus.*] Sanguis calidus in juvenibus iram excitat.

34. *Indomita cervice feros.*] Cervice dura & rerum experientia nondum emollita.

35. *Indigni fraternum, &c.*] Per vitia indigni, qui rumpatis fraternam amicitiam.

36. *In*

Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

EPISTOLA IV.

Ad ALBIUM TIBULLUM.

Albium Tibullum compellat, cui studium Philosophiæ laudare videtur, atque id facere ut ejus amore illum accendat. Recenset quibus dotibus illum dii ornaverint: deinde ita vivendum illi esse dicit, ut unumquemque diem, extremum sibi fore putet.

ALBI, *nostrorum Sermonum candide judex,*
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat,
An tacitum silvas inter reptare salubreis,

Cu-

36. *In vestrum reditum votiva juvenca.*] Vide lib. I. Od. XXXVI. ubi pro Numidæ reditu vitulum solvit. *Torrent.* *Votiva juvenca.*] Juvenca quam immolabo vobis reducibus.

ALbi.] Nolim quemquam dubitare, quin hic *Albius* ille *Tibullus* sit Elegorum scriptor elegantissimus, cui etiam lib. I. Od. XXXIII. inscribitur. quamquam enim uti divitem hic describit Horatius, cum ipsemet operis sui initio, paupertatem accusare videatur; paupertas illa non inopia fuit, sed optanda mediocritas, ut id quod sequitur manifeste demonstrat. *Torrent.* *Candide judex.*] Qui nostros sermones non malevole vel interpretaris, vel accipis, fortasse propter filium, inopiæ post prodigalitatem notatum Sat. 4. lib. I. idque, ut arbitror nimia patris indulgentia; quo factum credo, ut pater ipse Tibullus nunc indigentior, coactus sit in villa sua vivere angustius. *Cruquius.* *Candide judex.*] Sincere judex Satyrarum nostrarum.

2. *In regione Pedana.*] Prædium ibi habebat Tibullus; in quo cum forte se contineret, hujus Epistolii caussam dedit. Fuit autem *Pedum* olim Latii oppidum: cujus incolæ *Pedani*, ager etiam *Pedanus* dictus. Plinius lib. III. c. V. Sed & vetustissimi codicis margini adscriptum repperi, *regionem Pedanam* inter Tibur & Præneste fuisse, à monumento *Pedanii* cujusdam cognominatam. *Torrent.* *Pedana.*] Sic dicta à Pedo Italiæ oppido.

3. *Scribere quod.*] An dicam te scribere? *Cassi Parmensis.*] An idem *Cassius Parmensis*, qui & *Etruscus*, lib. I. Sat. X. vidimus. Valerius lib. I. cap. VII. *Torrent.* *Cassi Parmensis, &c.*] Qui multas Tragœdias scripsit, dictus Parmensis ab urbe Parmo.

4. *Silvas inter.*] Turnebus Adversar. lib. I. cap. XXII. occulte significari à Poëta ait Tibullum Epicureum fuisse. & Epicurum quidem annos natum XIIII. philosophari cœpisse, atque in hortis docere solitum. Sed quare non æque aut Academicum aut Peripateticum fuisse Albium fingere liceat; cum istarum quoque sectarum principes in hortis docuisse, & quidem Aristotelem inter ambulandum, constet? inde enim sectæ nomen. Nullus itaque hic occultior sensus latet: sed dubitet Poëta, cui potissimum studio in Pedano suo incumbat Tibullus, Poëtico an Philosophico;

Curantem quidquid dignum ſapiente bonoque eſt?
Non tu corpus eras ſine pectore. Dî tibi formam,
Dî tibi divitias dederunt, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam ſapere, & fari poßit quæ ſentiat, & cui
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus, non deficiente crumena?
Inter ſpem curamque, timores inter & iras,

Omnem

phico; cui adeo intentus ſit, ut ne valetudinis quidemcauſſa in umbra teptans, quid vetum honeſtumve ſit, inquirere deſinat. *Tor. Reptare.*] Lentius ambulare.

5. *Sapiente bonoque.*] Sæpe hæc conjungit Horatius. & merito ſane. neque enim alios bonos, alios ſapientes eſſe exiſtimare, aut alios beatos eſſe, quam qui boni ſimul & ſapientes ſint, credere ſine pernicie poſſumus. Atqui ita in Epiſt. ad Quinctium:

Neve putes alium ſapiente bonoque beatum.

Turneb. lib. I. cap. 18. *Torrent.*

6. *Corpus eras ſine pectore.*] Vel enallage temporis eſt, Poëtis frequens; vel ſubintelligendum, ante iſtum ſeceſſum tuum: perinde ac ſi dicat: ſi dum in turba eras, cordatus atque intelligens habebaris; quid non in iſta ſolitudine præſtes.

6. *Dederant.*] *Dederunt* in duobus antiquiſſimis exemplaribus legitur, nec quemquam deterreat ſyllaba. ſic enim Virg.

Obſtupui ſteteruntque comæ.

Torrent. *Sine pectore.*] Sine mente, excors. *Formam.*] Formam humanam.

7. *Artemque fruendi.*] Qua ſine ne divitiæ quidem vocandæ ſunt, aut in bonis numerandæ, quæ non beent poſſeſſorem; ſed, ſive avarus, ſive prodigus fuerit, infelicem efficiant. *Torrentius. Artemque*] Formam humanam.

8. *Quid voveat?*] Quid poſſit nutricula optare majus alumno?

9. *Quam ſapere.*] Neque libri, neque viri docti, vel in legendo, vel in exponendo hoc verſu conſentiunt. noſtra exemplaria quinque ſic habent:

Quid ſapere & fari poßit quæ ſentiat, & cui
Gratia, fama, valetudo.

Quod cum ita ſit, una amota littera lego, *Qui ſapere*, poſita interrogationis nota in fine verſus præcedentis poſt verbum *alumno*, in hanc ſententiam: Dii tibi & animi, & corporis, & fortunæ bona contulere; & quid obſecro amplius alumno ſuo nutricula aliqua optare poſſit? votorum enim ſumma, ut ſapere & fari poſſit. Verba igitur iſta, *Qui ſapere & fari*, quæque ſequuntur, μιμηλικῶς ita quodammodo acipienda ſunt, ut ſi à nutricula proferantur: alioqui bis idem dixerit. quid enim aliud eſt *pectus habere*, quam hominem eſſe; quod ſermone & ratione efficitur? quidve aliud *divitiæ & ars fruendi*, quam *mundus victus non deficiente crumena*? nam *mundus victus* idem qui & temperatus, atque in neutram partem cultus miſer, ut lib. II. Sat. II. vidimus. *Gratia* autem & *valetudo* ad formam ſpectant. ſolum itaque *fama* votum adjicitur. ſed ea fere bonorum, quæ diximus, comes, omitti poterat. *Torrent. Et fari poßit.*] Et eloqui ſua ſenſa.

10. *Gratia, fama.*] Benevolentia apud principes viros, fama ex bene factis.

11. *Et mundus victus.*] Victus non ſordidus, neque nimis exquiſitus.

12. *Inter ſpem.*] Epiſtolium pulcerrima ex Epicuri inſtituto ſententia concludit,

Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
G R A T A *superveniet, quæ non sperabitur, hora.*
Me pinguem & nitidum bene curata cute vises,
Quum ridere voles Epicuri de grege porcum.

E P I S T O L A V.

Ad T O R Q U A T U M.

Torquatum ad cœnam invitat, quam frugalem fore dicit. Hortatur ut curis & cupiditati divitiarum valedicens, hilaritati se tradat, & laudes ebrietatis addit. Tria esse dicit, quorum studiosus sit in apparatu convivii; primam autem ponit munditiem.

S I P O T E S *Archaïcis conviva recumbere lectis,*
Nec modica cœnare times olus omne patella,

Su-

cludit, Tibullum monens, ut inter varias mortalium curas, quæ ex animorum perturbationibus existant, sic ipse se gerat, ut quotidie moriturus. *Torrent.*

13. *Omnem crede.*] Omnem diem putato esse postremum.

14. *Grata superveniet.*] Ita fiet ut grata, &c.

15. *Me pinguem.*] Exemplo suo, quam dixerat, sententiam confirmat: ideo nitidus & pinguis, quod sine crastini sollicitudine in diem viveret. *Torrent. Et nitidum bene.*] Porcum elegantem & succi plenum.

16. *Cum ridere voles.*] Hoc severioris disciplinæ sectatorem fuisse Albium adversus Turnebi opinionem ostendit: male enim apud alios audiebat Epicurus, ut magister voluptatis. *Torrent. Epicuri de grege.*] Summum bonum in voluptate posuit Epicurus.

I*Dem opinor hic* Manlius Torquatus, *cum illo cui Oda* VII. *lib.* IIII. *inscribitur.*

1. *Archaicis conviva recumbere lectis.*] *Lecti* duorum generum fuêre: quorum partim in cubiculo, partim in triclinio usus. illi *cubiculares*; hi *discubitorii* & *tricliniares* dicti. Lampridius Elagabalo: *Solido argento habuit lectos & tricliniares & cubiculares.* Hic igitur de *tricliniaribus* agitur. Et *Archaicis* quidem habent tres optimi nostri codices: plures tamen *Archiacis* legunt. quæ scriptura Turnebo lib. I. cap. II. vel 18. placet: ut ab Archia quodam non optimo artifice sic dicti sint, rudes & impoliti, quemadmodum & *Sotherici* apud Senecam, & Gellium lib. XII. cap. II. Prior tamen lectio magis placet, ut Græco vocabulo Poëta usus sit. Græci autem ἀρχαϊκὸν vocant, quicquid veterum simplicitatem, ab omni fuco & assentatione alienam, præ se fert, sive de moribus, sive de sermone, sive etiam de operibus agatur. Pet. Nannius Misc. lib. 4. Franc. Luisinus Parergon lib. 3. cap. I. *Torrent. Archaicis lectis.*] Lectis ligneis & parum elegantibus antiquo more fabricatis. Angl. *Beds of the old fashion. Recumbere lectis.*] Accumbere.

2. *Nec times olus.*] Nec abhorres, sed gaudes. *Patella.*] Et quod *patella* dicit, & quod *modica*, & quod *olus omne*, eleganter admodum cœnæ tenuitatem exprimit; ut contrà luxum, cum ait:

Por-

Supremo te Sole domi Torquate manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffusa, palustreis
Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arcesse, vel imperium fer.

Jam

Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait, harpyis gula digna rapacibus.

Patella igitur hic nihil occultum significat: vocabulum alioqui in sacrificiis libationibusque usurpatum; unde *in patellam dare, de patella sumere*; & *dii patellarii* apud Plautum. Turneb. lib. I. c. 18. *Torrent.*

3. *Supremo te Sole.*] Idem dicit quod Sat. VII. lib. II.

——— *Serum sub lumina prima venire Convivam.*

his quoque verbis cœnam minime solennem significans. *Torr. Supremo Sole.*] Sub vesperam. *Manebo.*] Te expectabo.

4. *Vina bibes iterum Tauro diffusa.*] Non, *iterum diffusa*, quod Lambinus vult. sed, *diffusa, Tauro iterum*, nimirum, *consule*. Hoc est: *Vina bibes quæ diffusa sunt secundo Tauri consulatu*: aut, *Tauro secundum consule*. Heinsius. *Iterum Tauro diffusa.*] *T. Statilius Taurus* homo novus, uti & Agrippa, sed Augusti amicitia, victoque in Sicilia Lepido, rebusque mox in Africa gestis, unde triumphum meruit, clarissimus; iterum Consul fuit A. V. C. DCCXXVII. quo tempore annum agebat Horatius circiter quadragesimum. non optimam itaque vini notam dicit. *Statilii* autem famam auxit ejus amphitheatrum, & abneptis *Statilia Messallina* Neronis principis uxor. *Diffusa* autem *vina* dicit, quemadmodum & Juven. Sat. v.

Ipse capillato diffusum Consule potat.

& Sat. XI.

Hic tibi vina dabit diffusa in montibus illis:

hoc est, non ita multo post vindemiam è dolio in cados amphorasque, ad asservandum in apothecis, distributa. Turneb. lib I. cap. I. *Torrent. Diffusa palustres.*] Bibes vina è torculari in cados fusa, Statilio Tauro iterum Consule. Vini ætas notabatur Consulum nominibus. vide Od. 3. lib. 2. *Palustres Inter Minturnas.*] Iuven. Sat. x.

Exilium & carcer, Minturnarumque paludes.

Loquitur autem de C. Mario, qui in paludibus illis latuit, Minturnensium auxilio incolumis. de *Senuessa* quoque antiqui Latii oppido, olim *Sinope* appellato, Plinius lib. III. cap. v. *Petrinum* vero agri Sinuessani vicum fuisse in Campaniæ finibus volunt. Cumque nec Minturnensium nec Sinuessanorum vina, nisi forte ob copiam, laudentur; hac quoque parte non nimis accuratum aut sumtuosum fore convivium demonstrat. Libere interim, ipse tenuior, potentem amicum monet id quod sequitur, ut si talem fastidit, ipse meliorem cœnam præbeat. *Torrent.*

5. *Inter Minturnas.*] Minturnæ oppidum erat Sinuessæ oppido propinquum.

6. *Arcesse.*] Sic nostri omnes M. S. atque ita scribi debere vult Priscianus lib. I. quo loco *ar* sæpe pro *ad* in compositione dixisse veteres demonstrat: addens *arcesso* ab *arcio* venire, pro quo (inquit) nunc *accio* dicimus. Sed quæ obsecro ratio est, cur non *accersire* etiam, ut *accire* posteri dixerint: præsertim cum *arcersere*, littera *r* toties repetita, durum & insuave sit. Ego utroque modo in vetustissimis membranis scribi reperio, *arcessere* & *accersere*, nusquam vero *arcersire*, mollioris soni caussa. *Torrent. Arcesse.*] Jube tecum afferri

Jam dudum splendet focus & tibi munda supellex,
Mitte leveis spes, & certamina divitiarum,
Et Moschi caussam. cras nato Cæsare festus
Dat veniam somnumque dies: impunè licebit
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
QUO *mihi fortuna, si non conceditur uti?*
Parcus ob heredis curam, nimiumque severus
Assidet insano. potare & spargere flores

In-

afferri ad me, vel, sine regem esse convivii, & tibi imperare, ut illo vino utare, quod tibi apponam. Alii exponunt; Morem mihi gere. *Imperium fer.*] Familiare imperium, pro eo quod dici solet, sine te exorem, morem gere, legem accipe. *Cruquius.* Turneb. lib. I. cap. 18. *Imperium fer.*] Imperium convivatoris dicit; unde & rex, & dominus, & cœnæ pater appellatur. *Torrent.*

6. *Splendet focus.*] Hactenus cœnæ modum explicuit, nunc munditiem pollicetur. Atque adeo si rem omnem recte consideremus, convivium suum ad Epicuri formulam instituit, venustate magis, quam sumtu laudandum. Sed cur *splendere focum* dicit, si ut sequitur, æstas erat? an forte splendorem non ad luculenti ignis copiam, sed ad deorum Penatium in foco cultum ornatumque referemus? an magis ad culinæ focum? *Torrent.*

8. *Mitte leves spes.*] Omitte spes rerum levium, id est, divitiarum. *Et certamina divitiarum.*] Omitte lites & dissidia in divitiis comparandis. *Certamina divitiarum.*] Præcipuum vitæ studium:

Noctes atque dies niti præstante labore
Ad summas emergere opes.

Eam duram deponere vult Torquatum. *Torrent.*

9. *Moschi caussam.*] *Moschum* Rhetorem, patria Pergamenum, tunc veneficii reum fuisse tradunt interpretes, & à Torquato defensum. *Torrent.* *Moschi causam.*] Clientis tui. *Cras nato Cæsare festus.*] Si Augusti Cæsaris natalem indicat, qui Suetonio teste IX. Kal. Octobris fuit, post æquinoctium autumnale; non male focum instruxerit: sed quomodo æstivam eam noctem vocat? Ego, cum hæc scripsit Horatius, ob natum forte in familia Cæsarum Augusto nepotem aliquem, ferias indictas fuisse crediderim. *Tendere* autem *noctem* habent nostri M. S. omnes. vulgati ante Lambinum *extendere*, cujus verbi usus frequentior est: ut *extendere ætatem* Plautus, *virtutem extendere factis* Virgilius. *Torrent.* *Cras nato Cæsare festus.*] Idibus Julii.

10. *Somnumque dies.*] Ut non sit necesse mane surgere.

11. *Sermone benigno.*] Faceto sermone & largo noctem extendere.

12. *Quo mihi fortuna.*] Mureto & Lambino placuit *fortunas*, contra veterum exemplarium fidem; in quibus constantissime legitur *fortuna*: & *fortunam* pro divitiis dixit etiam Ovidius lib. V. Tristium:

Nec mea concessa est aliis fortuna, nec exul
Edicti verbis nominor ipse tui.

Torrent. *Quo mihi fortuna.*] Quorsum divitias expetam.

13. *Ob heredis curam.*] Ut hæres ditescat. *Severus.*] Durus, immitis, tetricus, qui nihil sibi indulgeat, dum heredi plerumque indigno, ut alibi ait Horatius, pecuniam properat. *Torrent.* *Severus.*] Nimium tristis vel asper.

14. *Assidet.*] Contrarium *dissidere*:

 ut,

Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi.
Quid non ebrietas designat? operta recludit:
Spes jubet esse ratas: in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit, addocet arteis.
FECUNDI *calices, quem non fecere disertum?*
Contracta quem non in paupertate solutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus: ne turpe toral, ne sordida mappa
Corruget nareis: ne non & cantharus, & lanx
Ostendat tibi te: ne fidos inter amicos
Sit, qui dicta foras eliminet: ut coëat par,

Jun-

ut, *dissidens plebi virtus*, lib. II. Od. II. *Assidet insano.*] Sedet proximus insano, eique est similis. *Et spargere flores.*] In apparatu splendido secundæ mensæ floribus inspergi solebant.

15. *Inconsultus haberi.*] Stultus haberi.

16. *Quid non ebrietas designat?*] Talia igitur & illa,

Dulce est desipere in loco.
— *Recepto Dulce mihi furere est amico.*

Designare autem, inquit Nonius, proprie est cum nota & ignominia facere. Ter. Adelphis; *Illa quæ ante facta sunt omitto. modo quid designavit?* ubi tamen Donatus, *Designare*, ait, *est rem novam facere, in utramque partem, bonam & malam.* atque ita usus est hîc Horatius. *Torr. Quid non ebrietas.*] Enumerat ebrietatis effecta, quæ plus ad ejus laudem faciunt, quam vituperium, ut Torquato, discussa morum severitate, persuadeat, lætioribus poculis, latioribusque nunc esse agendum. *Cruquius. Designat.*] Quid non ebrietas efficit, perpetrat? *Recludit.*] Aperit.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Sic lib. III. Od. XXI. de amphora:

Tu spem reducis mentibus anxiis.

Et lib. IIII. Od. XII. de cado:

Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.

Quamquam hic multo plus dicit, ut quod speres tam confecisse tibi videatur ebrietas; cum spe nihil sit vanius, ut paulo ante, *Mitte leves spes.* & Tullius pro Milone: *O spes fallaces, ô cogitationes inanes nostras!* Mox autem pro *inermem*, *inertem* legunt libri v. M. S. *Torrent. Ratas.*] Spes firmas. *In prælia.*] Quia spiritibus vini calore accensis, pellitur timor.

18. *Onus eximit.*] Eximit curarum onus. *Addocet artes.*] Ebrii jactitant se multarum artium esse peritos.

19. *Fœcundi calices.*] Calices pleni & copiosi.

20. *Contracta in paupertate.*] In angusta paupertate. *Solutum.*] Solutum à curis.

21. *Et idoneus imperor.*] A ratione jubeor tanquam idoneus ad hanc procurationem.

22. *Ne turpe toral.*] Illotum toral: *Turpe toral.*] Lib. II. Sat. IIII. *Mappa.*] Inter edendum manus mappa absterguntur.

23. *Corruget nareis.*] Quod in nausea ac fastidio contingere solet. contrarium *explicare frontem*, lib. III. Od. XXIX. *Torrent. Corruget nares.*] Sic offendat, ut inde conviva nares contrahat.

34. *Ostendat tibi te.*] Ita splendeant, ut in illis tuam imaginem contempleris, velut in speculo.

25. *Eliminet.*] Eliminare vetus vocabulum,

Jungaturque pari. Brutum tibi, Septimiumque,
Et nisi cœna prior, potiorque puella Sabinum
Detinet, assumam. locus est & pluribus umbris.
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu, quotus esse velis, rescribe; & rebus omissis,
Atria servantem postico falle clientem.

EPI-

bulum, pro extra limen ejicere. Notus autem Lacedæmoniorum mos ex Plutarcho. publica enim intrantibus convivia, quæ phiditia appellabant, aliquis natu grandior fores ostendens, *Per has*, inquit, *verbum nullum egreditur*, (Διὰ τούτων ἔξω λόγος οὐκ ἐκπορεύεται). Et, *Odi*, ut dici solet, *memorem compotorem.* Torrent. *Eliminet.*] Divulget. *Ut coëat par.*] Ut convivæ pares congregentur.

26. *Brutum tibi, Septimiumque.*] Merito illos damnat Lambinus, qui *Brutam Septimiamque* legunt. quid enim, si Torquatus venire recusasset, & Sabinus quoque meliorem secutus conditionem abfuisset; an solus inter mulierculas accubiturus erat Horatius? neque negaverim Phyllidem aliquam, aut Megillam, aut Damalim interfuisse: sed nihil opus erat exprimere; cum meretriculæ in eodem fere quo amatores sinu recumberent. Antiquissimi & optimi codices *Butram* pro *Bruto* legunt: & *Septimium*, non *Septitium*. & Septimii quidem non uno tantum loco fit mentio. At *Butra* viri cognomen fuit, unde *Brutam* fecere imperiti. *Torrent. Brutum tibi.*] Assumam tibi sodaleis Brutum, Septimium, Sabinum, &c.

28. *Locus est.*] Mensa nostra capax est plurium, quos te sequi voles, ne incomitatus venias. non invitatos enim *umbras* nominare solemus. *Cruquius. Umbris.*] Convivis non invitatis.

29. *Nimis arcta premunt.*] Ubi multitudo est convivarum arcte sedentium, ibi alarum odor gravis existit. *Capræ.*] *Hircum* vocat Epod. XII.

— *Gravis hirsutis cubet hircus in alis.*

Ideo autem Aristoteles alas corporis partem maxime abstrusam fœtere dicit, quod spiritu ventoque non agitentur. Pererudite igitur Catullus, sub alarum valle habitantem illum caprum, pestem nasorum fingit. *Capræ.*] Fœtor sub axillis.

30. *Quotus esse velis.*] Ita Martialis in Distichis;

Dic quotus & quanti cupias cœnare.

Erat cœnæ genus, quæ honoris caussa uni tantum, sed adductis quot vellet umbris, præbebatur. *Torrent. Quotus esse velis.*] Quos sodaleis velis vocari. *Rebus omissis.*] Causis & negotiis tuis relictis.

31. *Postico.*] ψευδόθυρον Græci vocant. At Plautus *posticulum* dixit, *posticulam* vero Petronius. Atque ita intelligendum illud Virgilii:

Limen erat, cacæque fores & pervius usus
Tectorum inter se Priami.

Torrent. *Postico falle.*] Per posticum egredere, & clientem tuum late, qui in domus tuæ atrio te expectat & observat. *Clientem.*] Falle Moschum (de quo supra) vel quemvis alium.

EPISTOLA VI.

Ad NUMICIUM.

Nihil admirari rem esse dicit, quæ propemodum sola ad vitæ beatitudinem conferat, quum homines non ea tantùm quæ cupiunt, sed etiam quæ timent illis contraria, eodem ferè modo mirentur: verum ex iis, quibus admiratio cupiditatem incitat, alios aliud expetere: omnes autem frustrà in eo felicitatem, quæ à sola virtute pendet, collocare.

NIL admirari, propè res est una, Numici,
Solaque quæ possit facere & servare beatum.
Hunc Solem & stellas, & decedentia certis
Tempora momentis, sunt qui formidine nulla
Imbuti spectent. quid censes munera terræ?

Quid

QUis Augusti tempore *Numicius iste fuerit, ad quem tam eruditam scripsit Epistolam Horatius, non facile dixerim. Nota gens* Numicia, *& quidem patricia, non plebeia, ut quidam volunt, è qua nempe Consul* T. Numicius Priscus *cum A. Virginio A. V. C.* CCXXCIIII. *dicta à* Numico *seu* Numicio *Latii fluvio, Æneæ & Annæ Perennæ indigitatione nobili, unde & aquam Vestæ libandam petere necesse erat. Virgil.* VII. *Æneid.*

— Hæc fontis stagna Numici.

Neque illud omisero in vetustissimo codice scriptum reperiri hunc titulum: AD NUMICIUM DE CUPIDITATE. *nec male equidem, ut mox videbimus.* Torrent.

1. *Nil admirari.*] Quod vitæ humanæ felicitatem in admirationis vacuitate, quam ἀθαυμασίαν vocant Græci, constituit; non de quacumque rerum admiratione intelligi debere existimandum est. Sed cum alia in nobis sita sint, alia verò extra nos posita; hæc si ita admiramur, ut optemus etiam & cupiamus, aut eis contraria metuamus, elati gaudio si consequimur, dejecti dolore si frustramur; quoniam hinc graves existunt animorum motus, ex singulorum hominum perturbatione lædi communis vitæ societatem ac convelli Rempublicam necesse est. Fons igitur malorum non tam admiratio est, quam inde nata cupiditas ejus rei, quæ, cum in tua non sit potestate, ne leviter quidem te afficere debuerat; tantum abest, ut affligat ac maceret. Hæc igitur illa Democriti ἀθαυμασία, quam pressius declarat Horatii versus ex Epist. 1.

Ne cures ea quæ stulte miraris & optas.

Non omnem enim admirationem culpat, sed eam quæ stulta sit, & ad vota procedat; cujus vacuitas nulli facile, nisi perfecto jam Philosopho contingit. Lege Pet. Victorii Var. lect. lib. 35. c.6. *Torrent. Nil admirari.*] Nullis animi perturbationibus affici. *Res est una.*] Res est præcipua & sola.

3. *Hunc Solem.*] Si res, inquit, cælestes, quibus nihil admirabilius est, quidam sic contemplantur, ut nullam inde perturbationem sentiant; quid de humanis sentiendum. *Torrent.*

4. *Sunt qui formidine.*] Quanto minus admirabuntur terrena, quæ cœlestibus sunt inferiora?

5. *Quid censes munera terræ.*] *Terræ munera* sunt, unde alimur, unde vivimus,

quare

Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?
Ludicra quid, plausus & amici dona Quiritis?
Quo spectanda modo, quo sensu credis & ore?
Qui timet his adversa, fere miratur eodem,
Quo cupiens, pacto. pavor est utrique molestus:
Improvisa simul species exterret utrumque.

Gau-

quare & *almam* vocamus. Verum non ista significantur à Poëta: sed aurum, & lapides, ad quæ sub terram avaritia penetravit. *Torr. Munera terræ.*] Aurum, argentum, marmor, & quæ ex se terra profert.

6. *Quid maris.*] Multa quidem etiam maris munera: sed eum addit;

— *Extremos Arabas ditantis & Indos.*

Ut purpuras & conchylia omittamus, nulli dubium quin margaritas intelligat. Turneb. lib. 22. cap. 8. *Torrent. Quid maris.*] Munera maris, uniones, margaritas, & hujusmodi.

7. *Ludicra.*] Aut ita appellat populi Romani plausus ac munera Philosopho ridenda, aut ludos illos, qui in Circo & theatro edebantur summa plebeculæ admiratione; unde ambitiosis hominibus nata occasio, qua delenita plebe Rempubl. pessundarent. *Torrent. Ludicra quid.*] Ludos inanes, & plausus in theatris. *Plausus & amici dona Quiritis.*] *Plausus* eum dicit, omnem læti animi significationem intellige, sive applaudendo, sive acclamando, sive consalutando assurgendoque, vel in Circo, vel in theatro, vel in foro à populo fieret: in qua cum populi voluntas & judicium contineri videretur, pervenuste M. Tullius pro Sextio, *Et*, inquit, *qui tali rumore tenetur ac ducitur, plausum immortalitatem, sibilum mortem videri necesse est.* His adde quæ notavi lib. I. Od. xx.

— *Datus in theatro*
Cum tibi plausus.

Amici autem *dona Quiritis* non Mæcenatis interpretor cum Lambino. quid enim ad Numicium aut alios spectant munera, quæ à potenti amico Horatius acceperat? sed populi Romani Quiritium,

— *Qui dabat olim*
Imperium, fasces, legiones, omnia;

ut quodam in loco ait Juvenalis. *Torrent. Et amici dona.*] Dona populi Romani te amantis, id est, honores populi suffragio ad te delatos. *Quiritis.*] Quiritum, id est, Romanorum.

8. *Quo sensu.*] Quo judicio, & quo vultu? certe non alio, quam nulla cupiditate, nulla formidine.

9. *Qui timet his adversa.*] Præclare magnus ille Cato teste Seneca Epist. v. *Desines*, inquit, *timere, si sperare desieris. spem enim cum sequatur timor; nisi sublata spe timoris remedium non invenies.* Turneb. lib. 22. cap. 8. *Torrent. His adversa.*] Pauperiem, contemptum, sibilos, ignominiam, quæ his bonis expetitis adversantur. *Fere miratur eodem.*] Nam qui miratur appetendo, pavet ut ne assequatur; qui miratur metuendo, pavet ne eveniant: ita utrobique pavor est molestus: hine ne assequatur cupita; illine ne fugiat adversa. *Cruquius.*

10. *Pavor est utrique.*] Vetustissimi quique codices *utrobique* pro *utrique*: parum refert. Turnebus lib. XXII. cap. VIII. *Torrent. Utrobique molestus.*] Pauper est in cupiendo & metuendo.

11. *Improvisa simul.*] Insperata & non præmeditata mali & boni species. *Utrumque.*] Exterret tam cupidum, quam timidum.

 12. *Gau-*

Gaudeat, an doleat: cupiat, metuátne, quid ad rem?
Si, quidquid vidit melius pejúsve sua ſpe,
Defixis oculis, animóque & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultrà, quàm ſatis eſt, virtutem ſi petat ipſam.
I nunc: argentum, & marmor vetus, æráque & arteis
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quòd ſpectant oculi te mille loquentem:
Gnavus manè forum, & veſpertinus pete tectum:

Ne

12. *Gaudeat.*] Et quid, inquit, refert, quo affectu vel ex opinatis bonis, vel contra ex opinatis malis, quatiaris; cum ſive melius, ſive pejus quam ſperes evenerit, mente pariter ac corpore deficias? Eſt autem *ſpes* opinio cujuſcumque rei futuræ: ſperamus igitur etiam mala, ut Dido apud Virgilium:

Hunc ego ſi tantum potui ſperare dolorem,

pro ſi expectare, ſi opinari. Quod ergo air Horatius *melius pejuſve ſua ſpe*, perinde eſt ac ſi præter opinionem diceret, idque in utramqne fortunæ partem. quinimo, ſi re deſperata, grande aliqnod malum opinanti ingens repente bonum evenerit, gravior multo ac nocentior inde orta lætitia exiſtit, quam ſi bonum ſperanti malum acciderer. quod repentinæ quorumdam ex inopinato gladio mortes teſtantur. *Torrent. Quid ad rem?*] Quid facit ad hanc rem quam nos agimûs, ſcilicet ad beatitudinem?

13. *Quidquid vidit melius.*] Quicquid defixis oculis vidir, id eſt, attentiſſime.

14. *Defixis oculis.*] Pro demiſſis dejectiſque accipio. Vel ut Cruquius vult, Attente, oeulis immotis. *Torpet.*] Si hebet, ſtupeſcir, deficir.

15. *Inſani ſapiens.*] Hæc Poëtæ ſententia non ita accipienda eſt, quaſi aliquid in virtute nimium eſſe poſſit: nullum namque periculum, ne quis nimis aut juſtus, aut fortis, aut liberalis, aut temperans evadat: quin virtus eſſe deſinit, illico ubi modus abeſt. *Torrentius.*

16. *Virtutem ſi petat.*] Virtus poſita eſt in mediocritate, cujus re vera, nimium eſſe non poteſt.

17. *I nunc: argentum.*] Ironica conceſſio. *Marmor vetus.*] Ductos de marmore vultus, ſeu majorum effigies intelligo. inde enim marmori dignitas ac pretium. *Torrent. Æraque & artes.*] Æreas artes, id eſt, ſtatuas æreas, vel vaſa ærea multo artificio fabricata.

18. *Suſpice.*] Cum admiratione aſpice. *Tyrios.*] Plinius lib. IX. cap. XXXVI. *Torrent. Tyrios mirare colores.*] Colores purpureos.

20 *Gnavus manè forum.*] Scribe:

Gnarus manè forum, & veſpertinus pete tectum:
Ne plus frumenti dotalibus emetat agris Mucius.

Omnem curam ac ſtudium impende, ne opibus te antecedat Mucius. Illum æmulare, illum mirare potius poſſeſſionum cauſa, quam ut ille virtutis aut aliarum rerum cauſa, (quod indignum fuerir, eum deterioribus ſit ortus) te miretur. Argumentum ab abſurdo. *Heinſius. Gnavus manè forum, &c.*] Tu gnavus & induſtrius prima luce confer te in forum, & veſperi domum redito, ne Mucius, &c.

12. Ne

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius; indignum, quòd sit pejoribus ortus:
Hic tibi sit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quidquid sub terra est, in apricum proferet ætas,
Defodiet, condétque nitentia. quum benè notum
Porticus Agrippæ, & via te conspexerit Appî;
Ire tamen restat, Numa quò devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,

Quare

21. *Ne plus frumenti.*] Pendent hæc à superioribus, in hanc sententiam: Gaude ob partam eloquentiam, quam multitudo omnis in te admiratur: sed ingentes ut inde opes componere possis, dies totos foro invigilans, caussas age; ne si cesses, mutus aliquis atque elinguis, & (quod indignum sit) multo te ignobilior, sola matrimonii sorte, plus frumenti congerat, quam tu tanta tua industria. Lego igitur quemadmodum in omnibus vetustis exemplaribus scriptum repperi;

Mutus, & indignum quod sit, pejoribus ortus.

Deinde per interrogationem:

Hic tibi sit potius quam tu mirabilis illi? Scire enim debent nullum Romæ quæstum caussis illis forensibus uberiorem fuisse, præsertim si dicenti suffragabatur familiæ dignitas. Atque ita Mart.

Dives eris Romæ si caussas egeris, inquis. Torrent.

Dotalibus emetat agris.] Ne metat & excipiat ex agris, quos ab uxore in dotem accepit, plus frumenti, quam tu.

22. *Indignum quod sit.*] Indignum existens.

23. *Hic tibi.*] Mucius.

24. *Quidquid sub terra.*] *Sub terra esse* pro occultum atque obscurum esse accipio. Ex Sacris litteris docemur, nihil sub sole novum; neque aliquid esse, quod aut non fuerit, aut non postea etiam futurum sit. *Torr. Quicquid sub terra est.*] Virtus sola est immortalis, cætera pereunt. *In Apricum proferet.*] In lucem.

25. *Condetque nitentia.*] Abscondet. *Cum bene notum.*] Sic alibi *bene nummatum.* augendi enim vim habet dictio *bene.* Torr. *Quum bene notum.*] Quum porticus ab Agrippa constructa (ubi caussas agas) & quum via Appia ab Appio constructa conspexerit te bene notum, id est, fama celebrem, ire tamen, &c.

26. *Porticus Agrippæ.*] Multa quidem & egregia Agrippæ opera: sed reliqua superavit templum, quod Jovi & diis omnibus consecratum, ipse *Pantheon* appellavit, ante quod porticus, & area, & juxta thermæ. Areæ meminit etiam Gellius lib. XIII. cap. V. *In Agrippæ campo deambulabam.* Operis autem novitas ac magnificentia locum Horatii tempore fecit celebriorem. *Torrent.*

27. *Ire tamen restat.*] Ad mortem. *Numa quo devenit & Ancus.*] Spectant huc nonnulla, quæ notavi l. I. Od. XXVIII. & lib. IIII. Od. VII. (cus.

Quo pius Æneas, quo Tullus dives & An-

Et efficax sane consolatio est, cum præstantium virorum mortis exemplo omnibus semel moriendum esse ostendimus. Turneb. l. 6. c. 18. *Torr. Numa quò.*] Numa & Ancus Romanorum reges.

28. *Si latus.*] Quod jam sæpius monui, trita morborum corporis & animi apud Philosophos comparatio est. Atque equidem ut corpori laboranti, sic animo quoque pari cura, aut majore, etiam, quanto scilicet gravior ejus ægritudo est, opem adferre deberemus: sed in eo plerumque peccatur. Bene igitur Horatius finem ac formulam aliquam

Quare fugam morbi. vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
Hoc age deliciis. virtutem verba putas, ut
Lucum ligna? cave ne portus occupet alter,
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas.
Mille talenta rotundentur, totidem altera: porrò
Tertia succedant, & quæ pars quadret acervum.
SCILICET *uxorem cum dote, fidemque & amicos,*
Et genus & formam regina pecunia donat:

Ac

constitui oportere demonstrat, ad quam vivamus, & propositum urgeamus. *Torrent. Si latus.*] Pleuritide. *Aut renes.*] Nephritide.

30. *Si virtus hoc una potest dare.*] Nempe rectè vivere. *Fortis omissis.*] Fortiter huic uni rei stude.

31. *Virtutem verba putas, ut Lucum ligna?*] Optimi codices habent, *& Lucum ligna.* atque ita omnino legendum est. nam retenta vulgari lectione, videri possit Horatius de luco id sentire, quod alterum rogat. & sensisse quidem credo: sed ita sentire videri hoc loco noluit. Notum autem omnibus, *lucum*, sive diis sive heroum animis consecratum, non tam materia, quam religione censeri. *Virtutem* vero *verba putant*, *qui* (ut inquit Satyricus) *Curios simulant & Bacchanalia vivunt:* quive *de virtute locuti Clunem agitant*, moresque & emolumenta Philosophiæ in linguæ verborumque artes convertunt; & vitia facundissime accusantes, occultis ipsi vitiis madent. P. Victorius Variarum lect. lib. XXIII. cap. II. cui accedat L. Florus: *Sed quanto efficacior est fortuna quam virtus? & quam verum est, quod ille moriens efflavit, non in re, sed in verbo esse virtutem.* Torrent. *Verba putas.*] Num putas virtutem in verbis, non in actione consistere?

32. *Lucum ligna?*] Lucus non ex solis arboribus constat ut sylva, sed alicui numini sacer est. *Cave ne portus, &c.*] Si in ea es sententia, cave Mercator ne alter, &c.

33. *Ne Cybiratica.*] *Cybira*, vel ut melius scribunt alii *Cibyra*, Phrygiæ urbs, XXV. civitatum conventu nobilis. Non temere ergo *Cibyratica negotia*, ut magna, commemorat Horatius. *Torrent. Ne Cibyratica.*] Negotia Cibyratica dicuntur à Cibyris urbe Ciliciæ populosa & ingenti. *Ne Bithyna.*] Bithynia est in Ponto.

34. *Mille talenta rotundentur.*] *Rotundandi* vocabulo utitur, ob millenarii numeri perfectionem; quod enim rotundum, undique perfectum est; ut mox quoque, *& quæ pars quadret acervum.* Nam & quaternario sua perfectio est. *Torrent. Rotundentur.*] Coacerventur, cumulenter, Angl. *laid round to an heape. Totidem altera.*] Alia mille talenta.

35. *Tertia.*] Mille. *Quadret acervum.*] Etiam quæ pars perficiat, vel acervum in quadrum redigat, id est, quarta mille, quæ quatuor millia efficiunt.

36. *Scilicet uxorem.*] Enumerat divitiarum commoda, ut lib II. Sat. III.

— *Omnis enim res,*
Virtus, fama, decus, divina humanaque pulchris
Divitiis parent,

Merito igitur regina pecunia, quæ omnia temperat, omnibus imperat. *Torr.*

37. *Et genus.*] Nobilitatem. *Regina pecunia.*] Pecunia in rebus humanis regnum obtinens.

38. *Sua-*

Ac benè nummatum decorat Suadela, Venusque.
Mancipiis locuples, eget æris Cappadocum rex.
Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, ut ajunt,
Si posset centum scenæ præbere rogatus,
Qui possum tot? ait: tamen & quæram, & quot habebo,
Mittam. post paullò scribit, sibi millia quinque
Esse domi chlamydum: partem, vel tolleret omneis.
Exilis domus est, ubi non & multa supersunt,

Et

38. *Suadela, Venusque.*] *Suada* quidem sive *Suadela*, Græcis Πειθὼ dicta, una cum Venere, & Jove, & Junone, & Diana, inter nuptiales deos à Plutarcho in Rom. quæstionibus enumeratur: neque eorum opinionem damnare ausim, qui Poëtam sic interpretantur, ut in conciliandis nuptiis, ubi nummi adsint, Suadelam quoque & Venerem, duas potentissimas deas præsto esse dicat; quoniam ante tamen speciatim de uxore dixit, hæc de Suadela & Venere verba generatim exponi malim: ut quisquis scilicet nummatus est, ita quamcumque rem aggrediatur, deas hasce habere propitias, ac proinde se felicem credat: ut olim Sulla eo nomine Venerem præcipue coluit; & ut *Felix* Romæ, sic inter Græcos Ἀφροδίτης appellatus est. Vide Turneb. lib. 9. cap. 3c. & lib. 19. cap. 16. & lib. 22. cap. 8. *Suadela, Venusque.*] Eloquentia & venustas.

39. *Mancipiis locuples.*] Esto nummatus & locuples, non servorum & clientum modo, qualis est Cappadox, sed pecuniæ quoque; non enim servorum multitudo te ditabit regemque faciet, quæ oneri potius est, quam honori, sed pecunia & ampla rerum possessio, qualem habuit Lucullus. *Cruquius. Cappadocum rex.*] Neque hoc etiam loco viris doctissimis assentior, qui *Cappadocum regem* pro mangone aut venalitiario exponunt: Meo itaque judicio divitias, avaro blandiens, sic extollit Horatius; ut ne regnum quidem expetendum esse affirmet, si, ut Cappadocum seu reguli seu primates solent, in servos quidem quotquot velis imperium habeas, sed nummis careas, ut nunc quoque in barbaris quibusdam nationibus usuvenit. Cappadoces autem, non minus quam *Sardi venales*, celebrari etiam proverbio possint. Turneb. lib. 22. cap. 8. & lib. 26. cap. 16. & lib. 30. cap. 7. *Torrent.*

40. *Fueris hic tu.*] Nolo ego ut tu sis talis, qualis fuit rex Cappadociæ, qui una re abundans cæteris egebat, sed Philosophiam sequere, cui nihil deesse potest, & talis esto, qualis fuit Lucullus. *Chlamydes Lucullus.*] Hic ille Lucullus *Xerxes togatus* appellatus ob occupatum ædificiis mare, & coæquatos montes. Hunc igitur potius æmulandum proponit Horatius: adeo opulentum, ut *cùm omnibus modis* (quod Catilinæ verbis ait Sallustius) *pecuniam traheret vexaretque, summa tamen libidine divitias suas vincere nequiret.* Ejus igitur affluentiæ exemplum hic cernimus. *Clamides* autem & *Clamidum* habent duo vetustissimi libri. *Torrent.*

41. *Præbere.*] Commodato dare. *Rogatus.*] Rogatus à Prætore ad spectaculum celebrandum.

42. *Qui possum tot?*] Non credo me tot habere, inquit Lucullus.

44. *Tolleret omnes.*] Sumeret.

45. *Exilis domus est.*] Domus est inanis, & bonis non referta, ubi, &c. *Multa supersunt.*] Hæc nimirum in tanta copia divitum libido est; ut miseri sibi videantur, nisi multa pereant; in

Et dominum fallunt, & prosunt furibus. ergo
Si res sola potest facere & servare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
Si fortunatum species & gratia præstat,
Mercemur servum qui dictet nomina, lævum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram

Por-

sola illa exsuperantia beatitudinem collocantes. Quod cum vere sit abuti, perinde detestabile est, ac prorsus non uti, nam non utenti divitiæ quidem neque prosunt, neque ornamento sunt: abutentem vero etiam lædunt & ignominia afficiunt. ut præclare Plutarchus lib. Περὶ φιλοπλουτίας, *Atqui*, inquit, *non his equidem indigemus: sed quibus superfluimus, his felices ac beati efficimur*, perinde ac si ad pompam tantum ac spectaculum, non ad vitæ usum divitiæ expetendæ sint. *Torrent.*

46. *Et dominum fallunt.*] Ignorantur à domino.

47. *Si res.*] Si pecunia.

48. *Hoc primus repetas opus.*] Ut divitias congreges.

49. *Species & gratia.*] Tali morbo laborabat Butrus ille, de quo in Satyris;
—— haberi Ut cuperet formosus.
Sed ille puellis se jactabat, hic de populo inescando agitur. Est autem *species* cujusque rei forma atque habitudo: sed fere in bonam partem pro decore accipitur. unde & *speciosus* vocabulum Horatio frequens. *Gratia* vero ab hominum magis opinione dependet, Veneris ac Charitum donum. Pet. Nannius Miscell. lib. 4. *Torrent. Species & gratia præstat.*] Decus externum, honores & magistratus. *Species, &c.*] *Species*, hic non formam significat, sed splendorem & magnificentiam: sic dicta à spectabilitate, quod magnificentia honoris, & cultus omnium oculos in se convertat. *Nannius.*

50. *Servum, qui dictet nomina.*] Mercemur servum nomenclatorem. A nomenclatore ille, qui magistratum peteret, monebatur, quo nomine quisque civis, qui in suffragiis aliquid valeret, appellaretur, & suo quemque nomine compellare, benevolentiam conciliat. *Lævum.*] Ita quidem Lambinus; sed quotquot vidi codices M. S. *sævum* legunt: quod pro *durum* exponere licebit; ut non unius Scholiastæ verbis adscriptum observavi. Accedat *cogendi* verbum, quo mox utitur. sævus enim ac lentus est, qui ad prensandum pæne compelli debeat. Nec mirum, cum etiam illos, quos oderant (non dico ignotos tantum) & ex infima fæce quosdam salutare deberent candidati; ni facerent, certi repulsæ: atque adeo adepti magistratum, vix aspectu eos dignabantur, quos tam blande interpellaverant. *Torrent. Lævum.*] Qui domino astans lævo ipsius latere extrema manu impulso admoneat, ut illum & illum saluter.

51. *Qui fodiat latus & cogat trans pondera dextram Porrigere.*] Mirum quantopere hic locus torserit interpretes. *Mittere* autem *dextram trans pondera*, nihil aliud fuit, quam toga brachium exerere; hoc est dextram trans togam brachio atque humero obductam porrigere, quæ quoniam brachium premeret & oneraret, ideo poëticè *pondera* appellat. Monet enim Horatius, emendum esse servum Nomenclatorem, qui quoties quis in aliqua tribu gratiosus occurreret, dominum moneat lævum latus fodiendo, ut brachium veste cohibitum exerat, sive extra togæ pondera mittat, ad civem eum prensandum. *Ferrarius. Fodiat latus.*] Ut admonendi caussâ, digitis,

Porrigere. hic multum in Fabia valet, ille Velina:
Cuilibet hic fasceis dabit, eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater; adde,
Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta.
Si benè qui cœnat, benè vivit: lucet; eamus,

Quò

digitis, tamquam stimulis quibusdam aculeisque, fieri solet. Terentius Hecyra, *Dic jussisse te.* Phid. *Noli fodere. jussi.* Nihil igitur hic immutare ausim. *fodicet* tamen in tribus exemplaribus sine ulla litura legitur; adscriptumque in uno, *Fodicare, est leviter ac superficie tenus fodere.* & mihi sane magis arridet. Turneb. lib. 11. cap. 12. & lib. 28. cap. 38. *Torrent. Et cogat trans.*] Et cogat herum trans saxa aut trabes magni ponderis dextram porrigere, vel benevolentiæ ineundæ vel auxilii causa. *Trans pondera dextram Porrigere.*] Quamquam hunc locum varie interpretantur viri eruditi; nolim tamen quemquam dubitare, quin ad prensantis gestum referri debeat: non ut auxilium in turba laboranti ferat, aut ut lapsum erigat; sed ut ea humanitate petitor suffragatorem sibi devinciat. Quod vero ait *trans pondera*; prementis populi, ut in tanta multitudine fieri solet, onus atque molestiam significare voluit: atque adeo quicquid accedere & prensare volenti obstet, ut id omne propulsare eum compellat nomenclator, ne quovis pacto is, qui apud tribus gratiosus sit, à candidato negligi & præteriri videatur. Atque ita Sat. VI. lib. II. *Luctandum in turba.* & mox, *Tu pulses omne quod obstet.* Quam interpretationem ideo libentius amplector, quod in campo Martio ubi comitia fiebant, quæ vel moles, vel machinæ, vel sarraca aut plaustra prensationi impedimento esse potuerint ignoro. Nec Francisco Florido assentior, qui *pondera* pro lecticis interpretatus est Lect. succisivarum lib. I. cap. XI. Vide & Turneb. lib. 22. cap. 8. Franc. Luisini Parergon lib. 3. cap. 41. *Torrent. Pondera.*] Vel pondera hic nominat, saxa ponderosa, trabes & ejusmodi, quæ nominat Hesychius *σπήλωνες*, pontis loco in hieme præsertim itineribus projectos lapides ingenteis, *σπήλωνες*, inquiens, *οἱ πρὸς τῇ βάσει λίθοι.* Unde illud quoque est Virg. Georg. 4. de apibus, *Et grandia conjice saxa, Pontibus ut crebris possint consistere.* Cruquius.

52. *Porrigere.*] Gratioso apud aliquam tribum civi. *Hic multum in Fabia valet, ille Velina.*] Notum nunc omnibus tribus fuisse Romæ XXXV. in quas divisus populus Romanus suffragia ferebat. Inter eas *Fabia*, à Fabiorum gente dicta; & *Velina*, non à Velia urbe olim Lucaniæ, ut quidam voluere, sed à lacu Velino in Sabinis sic appellata; ac novissime una cum *Quirina* prioribus XXXIII. adjecta A. V. C. DXIII. à Manlio II. & Q. Lutatio Coss. *Torrent. Hic multum.*] Verba sunt nomenclatoris. *In Fabia valet.*] Hic in tribu Fabia, ille in tribu Velina valet.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Hic, cui suffragatus fuerit, consulatum dabit, tot secum trahit suffragatores. *Eripietque curule.*] Eripiet curule ebur, id est, curulem eburneum, cui volet importunus, (id est, irrequietus) dum voti compos fiat.

54. *Frater, pater.*] Blandientium verba, ut lib. II. Sat. I.

—— *Cupidum pater optime.* Torrent.

55. *Facetus adopta.*] Blandissime saluta unumquemque & facete tibi adjunge.

56. *Bene vivit.*] Si sit fœlix. *Lucet, eamus.*] Dies est, surgamus, conquiramus obsonia palato gratissima.

58. *Pla-*

Quò ducit gula: piscemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos,
Differtum transire forum, populumque jubebat,
Unus ut è multis populo spectante referret
Emtum mulus aprum. crudi, tumidique lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cerite cera
Digni, remigium vitiosum Ithacensis Ulyssei,
Cui potior patria fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti censet, sine amore, jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisque.
Vive: vale. si quid novisti rectius istis,

Can-

58. *Plagas.*] Retia.

59. *Differtum transire.*] Forum hominibus plenum.

60. *Unus ut è multis.*] Ut insignis mulus & prææaltus.

61. *Emptum mulus aprum.*] Aprum emptum, non à se venante captum. *Crudi tumidique lavemur.*] Persius Satyra III.

Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur.

Id autem factitabant, quò novam sibi famem compararent: quamquam Laconica ad hoc magis laudabantur. *Torrent. Tumidique lavemur.*] Saturitate inflati descendamus in balneas.

62. *Cærite cera digni.*] Digni qui ignominia notentur; proverbiali schemate dictum. *Cære* enim sive *Cærete* Straboni l.v. *Καιρέα*, Stephano *Καίρη*, ante *Agylla* à conditoribus suis Pelasgis appellata, nobilissimum olim Etruriæ oppidum fuit, non procul à Tarquiniis. Cujus incolæ Cærites, aut à Cærete Cæretani, quod bello Gallico Virgines Vestales una cum sacris benigne recepissent custodissentque, municipes omnium primi effecti sunt: jus quidem civitatis populi Rom. beneficio adepti; sic tamen ut negotiis & honoribus vacarent. longo enim tempore municipia non plus juris habuere. Unde factum postea, ut tabulæ Cærites appellarentur, in quas vice versa referebantur, non qui beneficii loco, ut ante Cærites; sed qui ignominiæ caussa moti tribu suffragiis privabantur. Gellius lib. XVI. cap. XIII. & Pet. Crinitus de honesta disciplina lib. 7. cap. 6. Turneb. lib. 21. cap. 11. *Torrent. Cerite cera.*] Tabula Ceritum digni, id est, sine lege viventes. Ceritibus enim à populo Romano devictis negatum fuit suffragiorum ferendorum jus.

63. *Remigium vitiosum.*] Quum simus quasi remiges, & socii Ulyssis, vitiis & libidinibus addicti.

64. *Cui potior.*] Quibus remigibus. *Interdicta voluptas.*] Ab Ulysse interdicta.

65. *Mimnermus.*] Mentio ejusdem præstantissimi ac vetustissimi Poëtæ in Epist. ad Florum lib. II. & apud Propertium. Philologus ex Suida: Mimnermus elegiarum scriptor fuit, qui sectam Epicuream secutus, eam vitam beatam putat, quæ in amoribus & jocis transigitur. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Mimnermus uti censet.*] Poëta venereus.

66. *Vivas in amore jocisque.*] Licet ut vivas.

67. *Istis.*] Quæ dixi de summo bono,

68. Can-

Candidus imperti: si non, his utere mecum.

EPISTOLA VII.

Ad MÆCENATEM.

Mæcenati se excusat quòd promissis non steterit, ejus in se liberalitatem commemorat & laudat, sed libertatem & animi tranquillitatem omnibus amicorum donis & quibuslibet divitiis anteponendam esse, atque adeo eum qui paucis contentus vivere didicit, incommoda quæ vitam ambitiosam comitantur, non posse ferre innuit.

QUINQVE *dies tibi pollicitus me rure futurum,*
Sextilem totum mendax desideror. atqui
Si me vivere vis sanum rectéque valentem,
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti
Mæcenas veniam: dum ficus prima, calorque
Designatorem decorat lictoribus atris:

Dum

68. *Candidus imperti.*] Benignus imperti. *Si non.*] Si non rectius nosti, utere jam à me dictis.

1. *Quinque dies.*] Exorditur à remotione culpæ in morbi timorem, proptur æstum canicularem. *Cruquius. Rure futurum.*] In Sabina regione, ubi villam habuit Horatius amœnissimam.

2. *Sextilem totum.*] Hic mensis sextus à Martio, qui annum apud veteres inchoabat, *Augustus* postea dictus est; ut Quintilis *Julius*. Et Horatius quidem vitandi æstus caussa, eo mense ab Urbe abesse voluit: at Cæsar ipse Augustus hieme magis infestam valetudini suæ Urbem expertus est: Suet. c. LXXXII. *Torrent. Sextilem totum.*] Totum mensem Augustum absum. *Atqui Si me vivere.*] Optimi codices numero quinque legunt *atque*. Torrent.

4. *Quam mihi das ægro.*] Dabis illam veniam, quam mihi dares ægro.

5. *Dum ficus prima.*] Donec fervet Canicula, quo tempore ficus primum maturescunt. *Ficus prima.*] Ficum bifera esse diximus lib. II. Sat. II. *Cum duplice ficu.* Torrent.

6. *Designatorem.*] Duo codices *dissignatores:* adscriptumque in altero, *Dissignatores dicuntur funerum mancipes & ordinatores. nam dissignare est ordinare. unde & qui locos in theatris spectatoribus distribuunt, dissignatores dicebantur. Praeterea dissignare est confundere, ipse alibi, Quid non ebrietas dissignat?* Sic ille, quisquis fuerit. Sed receptam servo, auctore Donato, in illud Terentii Adelphis, *Modo quid dissignavit.* ait enim *designare* esse rem novam facere: & quia in funebribus pompis multa fiebant nova ac spectanda ad retinendum populum, dictos inde *designatores* qui præerant. &, ut ego quidem arbitror, suum cuique locum atque ordinem præscribebant. Vide Pet. Nannii Miscell. lib. 4. *Torrent. Designatorem.*] Designator est, qui constituendæ funebri pompæ præest. *Lictoribus atris.*] Facete libitinarium

Dum pueris omnis pater & matercula pallet,
Officiosaque sedulitas & opella forensis
Adducit febreis, & testamenta resignat.
Quòd si bruma nives Albanis illinet agris;
Ad mare descendet vates tuus, & sibi parcet,
Contractusque leget: te dulcis amice reviset
Cum Zephyris, si concedes, & hirundine prima.

Non,

rium suum, tamquam curulem honorem gereret, lictoribus ornat, qui in funebri ministerio fuere vespillones, sandapilarii, ustores, pollinctores, præficæ, & alii id genus homines; atri omnes, & vestis caussa & ominis. *Torrent.* *Lictoribus atris.*] Ministris libitinariis pullatis.

7. *Dum pueris.*] Dum mater liberis suis metuit.

8. *Officiosa sedulitas.*] Appositissima significatio plebeculæ cum suis advocatis sollicitæ in causis familiaribus, quas ideo nominat *opellas*, quæ cum sint minimi fere momenti, eas tamen agunt, quasi de rebus maximis sit contentio. *Cruq.* *Officiosa sedulitas.*] Nimia diligentia in officio præstando suis clientibus. *Opella.*] Opera in foro.

9. *Testamenta resignat, &c.*] Mortuo testatore cuicumque petenti aperire jubet tabulas prætor: quæ vere tabulæ non dicuntur, nisi signatæ septem testium signis, qui hinc etiam *signatores* dicebantur. Bene igitur Horatius, cum nihil aliud sit *resignare*, quam quod signatum est aperire. Quod vero mox sequitur *cuncta resigno*, & lib. III. Oda penult. *resigno quæ dedit*, potius ad litterarum obligationis aut donationis tabulas retulerim. Contractuum enim quorumcumque instrumenta scripto concepta, *tabulas* appellamus: ut de matrimonio Juven.

Signatæ tabulæ, dictum feliciter. Torr. *Testamenta.*] Testamenta aperit post mortem testatoris.

10. *Quod si bruma.*] Vult Lambinus particulam *si* hoc loco non conditionem, sed tempus significare: perinde ac si dixisset, *Cum bruma advenerit.* & ita quidem modestiæ caussa, ob vitæ futurique temporis incertitudinem, sæpe loquebantur antiqui. Virg. v.

Præterea si nona diem mortalibus almum
Aurora extulerit.

Mallem tamen hic conditionem esse: ut qui dies tantum quinque ruri se abfuturum pollicitus fuerit, & jam toto mense desideretur, etiam autumno se emansurum dicat; neque hoc solum, sed & hieme tota Tarentum, aut aliò ad mare, ubi aër temperatior sit, abiturum, si forte locis Romæ vicinis nivem jacere contigerit. sic enim Albanos hic agros intelligo: ut,

—— *Albanasque timent secures.* Torr. *Illinet.*] Asperget.

11. *Ad mare descendet.*] Ad civitatem maritimam. *Vates tuus.*] Horàtius.

12. *Contractusque leget.*] Parcus erit in legendo. Metaph. ducta à navigantibus, qui vasa contrahunt, ut effugiant naufragium.

13. *Et hirundine.*] Vere ineunte, cujus est hirundo nuntia. *Hirundine prima.*] Notum proverbium Græcis pariter & Latinis usurpatum, *Una hirundo non facit ver.* nam *prænuntia veris hirundo.* abeunt nempe hibernis mensibus hirundines; & redire incipiunt ante diem VII. Kal. Martii: quo tempore plerique Græcorum, maxime Rhodii, sollenni quodam more & invitare hirundinem & ei stipem vicatim certis cantiunculis colligere solebant; quod χελιδονίζειν dicitur,

Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
Tu me fecisti locupletem: Vescere sodes.
Jam satis est. at tu quantum vis tolle. Benignè.
Non invisa feres pueris munuscula parvis.
Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
PRODIGVS *& stultus donat, quæ spernit & odit.*
Hæc seges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & sapiens dignis ait esse paratum:
Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.
Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.

Quòd

dicitur, teste Athenæo lib. VII. *Torrent.*

14. *Calaber jubet hospes.*] *Calabri hospitis* munera recte dici poterunt, quæcumque sine delectu, sine venustate ac gratia, obtruduntur potius quam dantur: ut ex his lepidissimis Horatii versibus apparet. qualia ferme veterum olim missilia, quæ non tam donanti, quam Fortunæ debebantur. *Torrent.*

15. *Vescere sodes.*] Obsecro indulge genio, esto hilaris. ô hilaritas rustica, & in pyris, pomis, nucibus, quam laudabilis Calabri prodigalitas! *Cruquius.* *Vescere sodes.*] Verba Calabri ad hospitem viatorem.

15. *Iam satis est.*] Verba sunt viatoris. *At tu quantum.*] Inquit Calaber. *Benigne.*] Liberaliter mecum agis, ait viator.

17. *Non invisa feres.*] Grata feres munuscula, inquit Calaber.

18. *Tam teneor.*] Verba viatoris. *Onustus.*] Piris tuis oneràtus.

19. *Ut libet.*] Facito ut libet, inquit Calaber.

20. *Prodigus & stultus.*] Stulte prodigus, is vere dici potest, qui in dando nec personam, locum, nec tempus novit, sed sine delectu metitur omnia ex animi sui sententia, donans tam dignis indigna, quam contra. *Cruquius.*

21. *Hæc seges ingratos.*] Quem enim ingrati animi fructum exspectet, qui temere donando nullum ipse muneri pretium ponit? Et quod sine judicio ullo fit, beneficium esse negamus. *Torrent.* *Hæc seges ingratos.*] Hæc inconsiderata rerum vilium & superfluarum donatio semper parit ingratos.

22. *Dignis ait esse paratum.*] Ex Carisio Grammatico *paratus* legendum esse primus nos admonuit Guil. Canterus Novarum lectionum lib. VI. atque ita Virg.

— *Sensit medios delapsus in hostes;*

pro sensit se delapsum. *Torrent.* *Dignis ait esse paratum.*] Dicit se viris bonis esse paratum.

23. *Quid distent æra lupinis.*] Nota *lupini* leguminis vilitas, quo Cynici fere vescebantur. Andreas quidem Alciatus Parergon lib VII. naporum rotulis, ut ipse vocat, Comœdos uti solere pro auro tradit. Verum ego illorum potius sententiæ subscribo, qui *lupina* aureorum in scena vicem subiisse volunt: & colore enim & ipsa forma auro signato proxime accedunt: & nunc quoque in Italia pascendo pecori ejus leguminis usus est. Turneb. lib. I. cap. 15. & l. 19. cap. 7. & lib. 25. cap. 29. *Torrent.* *Quid distent.*] Non ignorat quæ sit differentia inter bonos & malos nummos, id est, inter bonos & malos homines.

24. *Dignum præstabo.*] Effecturum qui-

Quòd si me noles usquam discedere, reddes
Fortè latus, nigros angusta fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter vina fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per angustam tenuis vulpecula rimam
Repserat in cumeram frumenti, pastaque rursus
Ire foras pleno tendebat corpore frustrà.
Cui mustela procul, Si vis, ait, effugere istinc:
Macra cavum repetes arctum, quem macra subisti.
Hac ego si compellar imagine, cuncta resigno:
Nec somnum plebis laudo, satur altilium, nec

Otia

quidem se promittit, ne collati beneficii aut Mæcenatem ipsum pœniteat, aut alius quispiam tamquam indigno collatum reprehendat: monet tamen, ut ætatis jam defluentis ratio habeatur. *Torrent. Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.*] Ego (inquit Horatius) me gratum præstabo & dignum laude promerentis, id est, laude ejus qui beneficia est promeritus.

25. *Discedere.*] A te discedere. *Reddes.*] Reddes meliores annos, quos tecum consumpsi.

26. *Nigros angusta fronte capillos.*] Capillos nunc canos in fronte, lata propter calvitiem. *Angusta fronte.*] Nulla nempe calvitie deformi: senibus enim crescit frons cadentibus capillis. Lib. vero I. Od. XXXIII. quod ait:

Insignem tenui fronte Lycorida;

non brevem atque angustam frontem intelligo, sed teneram ac levem, nec rugis navisque asperam, ut ἁπαλὸν μέτωπον puero suo pingi poscit Anacreon. *Torrent.*

28. *Inter vina.*] Reddes ætatem ad levitates amatorias aptam. *Mœrere protervæ.*] Iniquo animo ferre, quod juvenem, non senem decet.

29. *Tenuis.*] Inani ventre.

30. *Repserat in cumeram frumenti.*] Introierat in vas vimineum frumentarium. *Cumeram frumenti.*] Quid *cumera* sit, lib. I. Sat. I. diximus. Turneb. l. 5. cap. 13. *Pastaque.*] Bene saginata.

31. *Tendebat.*] Conabatur.

33. *Cavum.*] Locum excavatum. *Quem macra.*] Quem gracilis intrasti.

34. *Hac ego si compellar.*] Ego Horatius si hac vulpeculæ imagine, similitudine & conditione à te, ô Mæcenas, compellar, quod sc. alia ratione ab hac servitute mihi discedere non liceat, nisi vulpis exemplo, accepta munera restituam, & tum demum mihi restituar, utque mei juris sim, malo pauper & liber, quam dives & servus esse; & sic cuncta resigno, *Lubinus. Hac ego.*] Hac similitudine. *Cuncta resigno.*] *Resignare* hic non pro restituere accipio; id enim neque Mæcenati neque Horatio honestum fuisset; sed pro quomodocumque relinquere. ut honestam, quod ait alibi, paupertatem sine dote potius amplectatur, quam imminutæ libertatis tædium ac molestiam Romæ ferat. *Resignare* ergo est irritum facere quod convenerat. *Torrent. Cuncta resigno.*] Omnia quæ mihi dedisti, restituo.

35. *Nec somnum plebis.*] Non, ut plerique solent, privatæ tenuiorum vitæ securitatem otiumque se laudare dicit, postquam ipse jam satur ac dives effectus sit; uti & vulgo dici solet:

Qui

Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudasti: rexque, paterque
Audisti coràm, nec verbo parciùs absens:
Inspice, si possum donata reponere lætus.
Haud malè Telemachus proles patientis Ulyssei:
Non est aptus equis Ithacæ locus: ut neque planis
Porrectus spatiis, nec multæ prodigus herbæ.
Atreide, magis apta tibi tua dona relinquam.
PARVUM *parva decent: mihi jam non regia Roma,*
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.
Strenuus & fortis, caussisque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium distare Carinas

Jam

Qui satur est, pleno laudat jejunia ventre.

sed vere atque ex animo, ut hominem verecundum decet. *Torrent. Nec somnum plebis laudo.*] Nec quietem plebejorum hominum laudo, eo quod sumptuosis epulis sim plenus, aliter sensurus, si egerem. *Altilium.*] Satur avium domi saginatarum.

36. *Arabum liberrima.*] Vide Od. 29. lib. I.

37. *Verecundum.*] Me paucis contentum.

38. *Audisti coram.*] Appellatus es à me rex, propter munificentiam, pater vero propter tuum erga me amorem, sive præsens tecum sum, sive absens.

39. *Inspice.*] Tecum considera. *Donata reponere.*] Reddere quæ mihi donasti.

40. *Haud male Telemachus.*] Hoc exemplo Menelai & Telemachi, dilucide docet, fuisse honestius, nec Mæcenatem dare, nec se munera accipere, quam nunc reddere. *Cruquius. Haud male Telemachus.*] Locus ex Odyss. l. IIII. *Torr. Proles patientis Ulyssei.*] Menelao respondet.

41. *Non est aptus.*] Verba Telemachi ad Menelaum.

42. *Porrectus spatiis.*] Non extensus in longum. *Nec multa prodigus herbæ.*] Nec herbæ ferax.

43. *Atreide.*] O Menelae, Atrei fili.

44. *Regia Roma.*] Roma magnifica.

45. *Sed vacuum Tibur placet.*] Sed Tibur non populosum placet. *Aut imbelle Tarentum.*] Tarentum voluptuarium.

46. *Philippus.*] Hic ille *L. Marcius Philippus* Consularis & Censorius. qui duobus summis oratoribus Crasso & Antonio proximus eloquentia, opibus & gravitate florentissimus fuit civitatis. magno vir ingenio, in primisque clarus; &, quod ait Cicero lib. II. de Officiis, gloriari solitus, se sine ullo munere adeptum esse, quæ haberentur amplissima. *Torrent. Philippus.*] Orator, in altercando nobilis.

47. *Ab officiis.*] A forensibus. *Horam.*] Horam diei.

48. *Foro nimium distare Carinas.*] Atqui Virgilius lib. VIII. hæc conjunxit:

—— Passimque armenta videbant,
Romanoque foro & lautis mugire carinis.

nec sane multum distabant. & alioqui

Jam grandis natu queritur; conſpexit, ut ajunt,
Adraſum quemdam vacua tonſoris in umbra,
Cultello proprios purgantem leniter ungueis.
Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: Unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quóve patrono.
It, redit, & narrat, Vultejum nomine Menam,
Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem parviſque ſodalibus, & Lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negotia, campo.
Scitari libet ex ipſo, quodcumque refers. dic,
Ad cœnam veniat. non ſanè credere Mena:

Mi-

cum magnus eſſet vicus, remotior forte à foro, Philippi domus fuit. Mira autem vici illius celebritas; in quo & Pompeji & Cicerones & plures alii viri principes habitarunt: qua de cauſſa, ob ædificiorum ſpeciem, atque amplitudinem *lautas* Virg. appellavit. *Torrentius. Carinas.*] Viam Romæ ſic dictam ab ædificiis factis in ſimilitudinem carinarum, in qua via, domus erat Philippi.

50. *Adraſum quemdam.*] Ita ut è tonſtrina venerat. quamquam hoc ipſum ad nitorem ſpectat, crebro radi & in tonſoris ſive pergula ſive porticu (quo vacui & otioſi homines convenire ſolent) ſeſſitare. *vacuam* etiam vocare poſſis, quod hora diei octava jam ad cœnam omnes diſceſſiſſent. *Torrent. In umbra.*] In tonſtrina.

52. *Demetri.*] Philippus ſervum ſuum Demetrium alloquitur. *Non lævè.*] Non ſtultè.

53. *Et refer.*] Mihi renuntia. *Unde domo.*] Ut *domo Carthaginienſis*; Plautus Pœnulo. *Qui genus, unde domo*; & iterum, *Qui Cærete domo*, Virg. lib. VII. *Torrent. Unde domo.*] Ex qua familia.

54. *Cujus fortunæ.*] Pauper an dives. *Quove patrono.*] In cujus clientela.

55. *It.*] It puer. *Vultejum nomine Menam.*] *Mænam* ſcribendum arbitror: ut à vili piſciculo, qui Græce *μαινὶς* dicitur, Plinius *Mænam* vocat, cognomen traxerit. *Torrent.*

56. *Tenui cenſu.*] Pauperem eſſe.

57. *Et properare loco.*] Id eſt, in loco. Ut,

—— *Dum reſque locuſque ſinebant.*

Torrent. *Et properare loco.*] Et viatorem, vel mercatorem agere lucri cauſa. *Et ceſſare.*] Interdum otiari. *Et quærere & uti.*] Divitias acquirere, iiſque uti, quod non facit avarus.

58. *Parviſque ſodalibus.*] Gaudentem uxore, & liberis, & domicilio ſtabili, non vita vaga. *Et Lare certo.*] Cruquius legendum putat, *Et Lare curto*; nam pauperiores in pergulis habitabant, ut & meretrices. *Lare certo, &c.*] Non ita ut ille,

Scurra vagus, qui non certum præſepe teneret. Torrent.

59. *Deciſa negotia.*] Poſt negotia confecta. *Campo.*] Campo Martio, ubi valetudinis cauſa corpus exercebat.

60. *Scitari licet.*] Verba ſunt Philippi.

61. *Credere.*] Credebat.

62. *Mi-*

Mirari secum tacitus. quid multa? Benignè,
Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vultejum manè Philippus
Vilia vendentem tunicato scruta popello
Occupat, & salvere jubet prior. ille Philippo
Excusare laborem & mercenaria vincla,
Quòd non manè domum venisset: denique quòd non
Providisset eum. sic ignovisse putato
Me tibi, si cœnas hodie mecum. ut libet. ergo

Post

62. *Mirari.*] Mirabatur. *Benignè, Respondet.*] Sensus apertus & facilis. quare Lambino in priore editione assentior. Aliter tamen Muretus & Turnebus v. cap. XIII. & sane nolim contentiosus esse. Quod vero sequitur (*negat ille mihi*) artificiose admodum divitis à paupere contemti gestum exprimit; uti & servuli hero obsequentis, *negat improbus*. Torrent. *Benignè.*] Gratias agit tibi ingentes.

63. *Negat ille.*] Verbà sunt Philippi. *Negat improbus.*] Negat improbe, inquit Demetrius.

64. *Negligit.*] Te non curat aut formidat.

65. *Tunicato scruta popello.*] Digna emtore merx. non contentus enim *popellum* dixisse, addit *tunicatum*, ut infimæ plebis fæcem significet: sine toga enim honestiorem aliquem in publicum prodire probrosum erat. *Scruta* vero quæ sint ex Lucilio discimus, apud Gellium lib. III. cap. XIIII. cùm proverbiali schemate sic dixit:

Qui ni? & scruta quidem ut vendat scrutarius, laudat
Præfractam strigilem, soleam improbus dimidiatam.

Scruta igitur idem quod *frivola* apud Juvenalem Sat. III.

—— *Dum frivola transfert.*

& iterum Sat. v.

—— *Romanorum omnia regum*
Frivola. ——

perlepide enim sic veterum regum supellectilem appellat; Festus quoque vasa fictilia quassa proprie ait significare id vocabulum: & ideo non male Sidonius lib. VII. Epist. utrumque conjunxit: *Nunc quædam frivola, nunc ludo apta virgineo scruta donabat.* Hinc porro *scrutarius*, eademque ratione *frivolarius* dici posset. Plura Cælius lib. x. cap. I VI. & Turnebus lib. v. cap. XIII. Quidquid sit, quia Vultejum præconem paulo ante fecit; non tam scrutarium fuisse existimo, quam præconis operam locasse, cum præteriens Philippus eum ad cœnam invitabat. unde interpretamur id quod sequitur, *mercenaria vincla*. Torr. *Scruta.*] Merces viles. *Popello.*] Plebeculæ, tunicis, non togis utenti.

66. *Occupat.*] De hoc vocabulo non male Nonius: significat autem prævenire, præcipere, antevertere, aggredi quoque & detinere. Virgilius quoque VI. Æneid.

Occupat Æneas aditum custode sepulto.

Torrent. *Occupat.*] Antevertit.

67. *Excusare.*] Excusabat. *Mercenaria vincla.*] Occupationes mercenarias.

69. *Providisset.*] Sic namque Terent. Andr. *Herus est, neque provideram.* Excusat autem Mæna quod se occupari permiserat. Lambinus legit *provisisset*. Torrent. *Providisset.*] Ante vidisset. *Sic ignovisse.*] Verba sunt Philippi.

70. *Ut libet.*] Sit, ita, inquit Mena. *Ergo.*] Post horam nonam (inquit Philippus)

Post nonam venies. nunc i: rem strenuus auge.
Ut ventum ad cœnam est: dicenda, tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. heic ubi sæpe
Occultum visus decurrere piscis ad hamum,
Manè cliens, etiam certus conviva, jubetur
Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non cessat laudare. videt ridetque Philippus,
Et, sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
Dum septem donat sestertia, mutua septem
Promittit: persuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus ultrà
Quam satis est, morer: ex nitido fit rusticus, atque

Sul-

lippus) venies, id est, tribus horis ante solis occasum. Quando Romani è balneis egressi cibum capiebant.

71. *Nunc i: rem strenuus auge.*] Id est, strenue rem auge. Vel in re augenda strenuum te ostende. *Steph. Rem strenuus auge.*] Rem familiarem auge.

72. *Ut ventum.*] Postquam. *Dicenda, tacenda.*] Ρ'ητὰ καὶ ἄῤῥητα, fanda nefanda. cui concinit hoc proverbium, *Quicquid in buccam venit.* hæc autem accipienda sunt in eum sensum, nimirum Vultejum sua negotia inconsiderate effutivisse. Turneb. lib. 5. c. 13. *Cruq. Dicendà, tacenda.*] Libere quidvis locutus.

73. *Tandem dormitum.*] Jubetur ire domum.

74. *Visus.*] Visus est.

75. *Mane cliens.*] Ut & salutandi & comitandi (si opus esset) officium perageret. ut lib. III. Od. I. *Illi turba clientum sit major.* Torrent. *Mane.*] Postridie. *Certus conviva.*] Qui etiam non vocatus adesse posset: non qualis ille apud Juven. Sat v.

—— Ergo duos post
Si libuit mensis neglectum adhibere clientem, &c. Torrent.

Certus conviva.] Quotidianus conviva.

76. *Indictis comes ire Latinis.*] Decorum observat. Philippum enim, quem fortem ac strenuum agendisque caussis clarum esse dixerat, non nisi ferialibus diebus abesse conveniebat. siquidem, *Feriarum ratio* (ut lib. II. de Legibus inquit Cicero) *in liberis requietem habet litium & jurgiorum, in servis operum & laborum.* Id vero Latinis feriis vel maxime servabatur. *Torrent. Indictis comes ire Latinis.*] Feriis Latinis à Consule imperatis. In quibus non licebat aliquid agi in urbe.

77. *Impositus mannis.*] Hoc quoque Mænæ commoditati datum, ut manniculo veheretur, uti dives ille Mæna libertus, Epod. IIII. *Appiam mannis terit.* Torrent. *Mannis.*] Equis pusillis. *Cœlumque Sabinum.*] Aërem Sabinum.

78. *Non cessat laudare.*] Vultejus.

79. *Quærit.*] Philippus.

82. *Mercatur.*] Vultejus agellum mercatur.

83. *Ex nitido fit rusticus.*] Ut *nitidum* ante descripsit, adrasum, curtantem leniter ungues; ita nunc *rusticum* scabrum, intonsumque. *Torrentius. Ex nitido fit.*] Ex urbano fit incultus & obsoletus.

84. *Et*

Suleos & vineta crepat mera: præparat ulmos,
Immoritur studiis, & amore senescit habendi.
Verùm ubi oves furto, morbo periêre capellæ:
Spem mentita seges: bos est enectus arando:
Offensus damnis, media de nocte caballum
Arripit, iratusque Philippi tendit ad ædeis.
Quem simul adspexit scabrum intonsumque Philippus,
Durus, ait, Vultei nimis attentúsque videris
Esse mihi. Pol, me miserum patrone vocares,
Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
Quod te per Genium, dextrámque, Deósque Penateis,
Obsecro & obtestor, vitæ me redde priori.
Qui simul aspexit, quantùm dimissa petitis
Præstent: maturè redeat, repetátque relicta.
METIRI *se quemque suo modulo ac pede, verum est.*

EPI-

84. *Et vineta.*] Loca vitibus consita solum habet in ore.

85. *Et amore.*] Lucri studio tabescit. *Senescit.*] Ut *senium* veteres pro odio, tædio, ac molestia dixere; sic etiam *senescere* pro cruciari ac maecerari. *Torrentius.*

87. *Spem mentita seges.*] Simile illud Tibulli lib. II.

Neu seges illudat messes fallacibus herbis.

At contra alibi:

—— Segetis certa fides mea.

Seges autem à serendo dicta, & fructus ipsos, & terram fundumque unde nascuntur, significat. Atque ita *stimulorum seges* apud Plaut. Aulul. convitium est in servulum; cujus tergo non aliter stimuli inhæreant, quam agro fruges. *Torrent.* *Spem mentita.*] Postquam ager satus, minus reddidit, quam speraverat agricola.

88. *Media de nocte.*] Paulo post mediam noctem.

90. *Scabrum intonsumque.*] Squalidum, & impexum.

91. *Durus.*] Homo ferreus & laboriosus. *Attentusque.*] Attentus ad rem, id est, avarus.

92. *Pol.*] Verba sunt Vulteii.

93. *Ponere nomen.*] Nomen imponere. Alii *dicere.*

94. *Quod te per.*] Propter quod te obsecro, vel, quam rem te obsecro. *Per Genium.*] Ita de colono quodam suo etiam Seneca Epist. XII. ad Lucilium: *Per Genium meum se omnia facere, in nulla re cessare curam suam.* Atque ita fere servi per heri Genium jurare soliti, ut per heræ Junonem ancillæ. *Torrent.*

96. *Qui simul aspexit, quantum dimissa petitis.*] Qui Philippus posteaquam consideravit, quantum dimissa, id est, relicta distent à petitis, dixit hæc verba: Redeat Vultejus in urbem quamprimum & vitam urbanam, quam reliquit, repetat.

98. *Metiri se.*] Monemur omnes ut nostra sorte contenti, ne acquiramus aliena. Tale est illud Persii:

Tecum habita, & noris quam sit tibi curta supellex. Cruquius.

Suo modulo.] Sua formula & mensura. *Verum est.*] Æquum est.

 1. *Celso.*]

EPISTOLA VIII.

Ad CELSUM ALBINOVANUM.

Ad Celsum scribens, se minùs animo, quàm corpore valere dicit, in se ipso cùm alia quædam vitia, tum inconstantiam reprehendens: sed ita ut illum in persona sua taxare videri possit. A Musa autem de non ferenda immoderatè & insolenter fortuna eum vult admoneri.

CELSO *gaudere & benè rem gerere Albinovano*
Musa rogata refer, comiti scribæque Neronis.
Si quæret, quid agam: dic, multa & pulcra minantem,
Vivere nec rectè, nec suaviter: haud quia grando
Contuderit viteis, oleamque momorderit æstus;

Nec

1. *Celso.*] *Celsus* Corneliorum & Papiorum cognomen fuit, ut ex veteribus nummis apparet; *Albinovanus* vero Postumiorum, apud Appianum lib. I. Belli civilis. Sed & *P. Albinovanus* commemoratur in nobili illa Lentuli apud Macrobium cœna l. III. c. IV. uti & *M. Tullius Albinovanus* l. II. ad Q. Fratrem Epist. III. *Celsus* igitur iste duo cognomina habuit. *Torrentius. Celso.*] Hac Epistola fere per antiphrasin intelligenda, suo more depingit Horatius Celsum suis coloribus, idque sub sua persona liberius, quem arguit arrogantiæ & nimiæ levitatis, ut qui quovis vento mobilior, in nulla certa firmaque vitæ ratione sibi constet, nec rectè consulentibus, morem gerat. *Cruquius. Gaudere, & bene rem gerere.*] Ordo est, ô Musa à me rogata, refer, id est, renuntia Celso Albinovano χαίρειν καὶ εὐπραγεῖν, ut gaudeat & bene rem gerat.

2. *Comiti scribæque.*] *Comites* & apud JCtos nostros & apud optimos quosque auctores nominantur, qui una cum magistratibus in provincias proficiscebantur. & hi quidem *Comites* vel certo aliquo officio fungebantur (inter quos Cicero Verr. IIII. *præfectos*, *scribas*, *medicos*, *accensos*, *aruspices*, *præcones* enumerat) vel sine certo officio erant, & *amici* potius appellabantur; unde *amicorum cohors* dicta. Quod autem *cohors* dicitur, id, ni fallor, inde factum, quod prætorianorum instar esse viderentur. Et sane *comites* illos, sive *amicos*, pro cujusque auctoritate ac potentia ita distingui solere, ut alii primæ, alii secundæ, alii tertiæ etiam admissionis dicerentur. *Torrent. Comiti.*] Qui tanquam inferior amicus Neronem comitatur. *Scribæque Neronis.*] Notario, Angl. *a Secretary.*

3. *Si quæret.*] Variant hic antiqua scripta; in aliis est *quærit*: alia habent, *quærat*: sed plura, *quæret*. Cruquius. *Minantem.*] Superbe promittentem.

4. *Nec rectè, nec suaviter.*] *Rectè vivere*, est cum virtute vivere, qua sine jucunde vivi posse Epicurus ipse negabat. *Torrent.*

5. *Contuderit.*] Fregerit. *Oleamque momorderit æstus.*] Tale illud lib. III. Od. I.

Fundusque mendax, arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hiemes iniquas.

caussas enim sterilitatis recenset. Eaque de re aliquid P. Victorius Var. lect. XXXII. *Momorderit.*] Siccitate affecerit & læserit.

6. Lon-

Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus quàm corpore toto,
Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, irascar amicis,
Cur me funesto properent arcere veterno:
Quæ nocuêre sequar: fugiam, quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventosus, Tibure Romam.
Post hæc, ut valeat: quo pacto rem gerat & se:
Ut placeat juveni percunctare, utque cohorti.
Si dicet, Rectè: primùm gaudere, subinde

Præ-

6. *Longinquis armentum ægrotet in agris.*] Sic nostri codices septem, pro *arvis*, ut ante legebatur. Quod autem *longinquis* addit, eo opinor referendum, quod plurimi Romanorum, qui publica conducebant vectigalia, ingentem & ex arationibus & ex re pecuaria etiam in provinciis quæstum faciebant. *Torrentius.*

7. *Sed quia mente.*] Quia animo ægrotus magis quam corpore,velim nil, &c. *Mente minus validus.*] Quæsitum à Plutarcho & aliis Philosophis, *Utri periculosiores, animi an corporis morbi?* Atque equidem animo nos gravius ægrotare vel sola illa ratio ostendit, quod nec morbum agnoscimus,nec medicum toleramus, ut Epist. 11. vidimus. *Torrentius.*

8. *Quod levet ægrum.*] Quod relevet ægrum.

9. *Fidis offendar.*] Satis acerbe ex sua persona, docet Horatius, Celsum esse incurabilem, & animi prope deplorati, cujus malum, nimirum arrogantiam, jactantiam, inconstantiam, nominat metaphoricôs *funestum veternum*; in proposito sc. pertinaciam. *Cruquius. Fidis offendar.*] Quia fidis offendar.

10. *Cur me funesto.*] Propterea quod. *Funesto properent arcere veterno.*] Rectè animi sui morbum *veternum* appellat. signa enim manifesta cum alia, tum illud maxime, quod mente torpens excitari se non patiatur;

Nil audire velit, nil discere quod levet ægrum.

Quare *stolidum* appellat *veternum* Catullus Epigr. ad Coloniam, & Latini *marcorem*, ut ab oblivione *lethargum* Græci. Provenit autem fere ab intemperantia & immodica potatione, sæpe in hydropem ac tabem desinens. *Torrent. Veterno.*] Lethargo, qui inexpugnabilis est dormiendi necessitas. Metaphorice hic ponitur pro arrogantia, levitate, inconstantia.

11. *Sequar.*] Quia sequar quæ, &c.

12. *Romæ Tibur amem.*] Quia ubi sum Romæ, amem Tibur, *ventosus*, id est, inconstans & vento popularis auræ plenus. *Ventosus.*] Et alibi *ventosa plebs*, ut *mobile vulgus*. Torrent. *Tibure Romam.*] Quia existens Tiburi, Romam amem.

13. *Post hæc.*] Post hæc omnia, rogato. *Et se.*] Quomodo se gerat.

14. *Juveni.*] Neroni. *Utque cohorti.*] Guil. Canterus lib. 5. cap. 20. legit, *atque cohorti. Utque cohorti.*] Et quomodo cohorti placeat.

15. *Primum gaudere.*] Primum dicito me gaudere, deinde, &c.

Praeceptum auriculis hoc instillare memento;
Ut tu fortunam, sic nos te Celse feremus.

EPISTOLA IX.

Ad CLAUDIUM NERONEM.

Claudio Neroni Septimium commendat, & rogat ut in amicitiam suam eum recipiat. Sed hoc verecundè facit & ita, ut ab ipso Nerone id tanquam pro suo jure petere videri non possit.

SEPTIMIUS *Claudi nimirum intelligit unus,*
Quanti me facias. nam quum rogat, & prece cogit
Scilicet, ut tibi se laudare & tradere coner,
Dignum mente domoque legentis honesta Neronis;
Munere quum fungi propioris censet amici,

Quid

16. *Auriculis hoc.*] Ejus auriculis, sc. Celsi.

17. *Ut tu fortunam.*] Quemadmodum tu secundam fortunam feres, ita ut non superbias, sic non tuam amicitiam feremus, & servabimus continuo.

1. *SEptimius.*] Hunc credo *Septimium* inter futuros eum Torquato convivas enumerat, & eximiam ejus in se caritatem Od. VII. lib. II. demonstrat. *Septimii* etiam cujusdam & Acmes puellæ amores suavissimo Epigrammate Catullus celebrat. Referuntur & *Septimii* versus, non hercule illepidi, apud Terentianum, libro quem De metris scripsit; an hujus, ignoro. Ut autem *Quinctii* & *Sextii*, sic & *Septimii*, à numeris nomen traxère. *Torrent. Septimius.*] De quo, Od. 6. lib. 2. *Claudi, nimirum.*] O Nero Augusti privigne.

2. *Quanti me facias.*] Qua æstimatione sim apud te. *Nam cum rogat.*] Hanc scripturam P. Victorii lib. 20. cap. 9. testimonio comprobatam, nostri quoque codices servant: ac nisi ita legamus, illud alterum *cum*, quod quarto adhuc versu repetitur, quo referri possit, aut quid significet, non invenies. Nunc vero asyndeton est, *cum rogat*, cum ex intimis amicis esse me censet. *Rogat & prece cogit.*] *Cogit* propter insignem amicitiam, cui nihil negari debeat; cum talem erga Horatium se gereret *Septimius*, ut nullum ejus causa periculum fugeret. *Torrent. Et prece cogit.*] Et rogando cogit.

3. *Laudare.*] Commendare.

4. *Dignum mente domoque.*] Dignum amicitia, & contubernio Neronis legentis, id est, eligentis res honestas & honestos viros. *Legentis honesta.*] Magna viri principis laus, eos sibi comites deligentis, pro quibus tuto spondeat. *Torrent.*

5. *Munere cum fungi propioris censet amici, Quid possim videt.*] Cum, inquit Poëta, Septimius petit, ut se commendem, & in eo familiaris apud te amici fungar munere; videre se ostendit, quid apud te possim, melius quam ipse ego. Sensus est quem dixi: *Cum censet fungi*, cum me vult fungi. Nihil est simplicius. *Heinsius. Munere quum.*] Officio interioris amici. *Propioris censet amici.*] Sic Sat. VI. lib. II.

Namque Deos propius contingit. Torr.

6. *Quid*

Quid possim videt ac novit me valdius ipso.
Multa quidem dixi, cur excusatus abirem:
Sed timui, mea ne finxisse minora putarer,
Dissimulator opis propriæ; mihi commodus uni.
Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ descendi præmia. quòd si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumque.

6. *Quid possim videt, &c.*] Quid apud te possim intelligit ac magis novit quam ego ipse. *Me valdius ipso.*] Id est, quam ego ipse. *Valdius* comparativus rarus à valdè, id est, magis, melius. Ita modestè suam apud Neronem gratiam extenuat. *Piscator.*

7. *Multa quidem, &c.*] Alteram partem superiori annectit per Prolepsin. Si dubitas an satis apud Neronem gratia valeas; cur ergò Septimio in commendando gratificaris? Respondet: Excusavi me quidem Septimio: sed tandem persuaderi mihi passus sum. Sic transfert culpam commendationis, si qua est, in Septimium. *Excusatus abirem.*] Non cogerer commendatitiam epistolam scribere. *Piscator.*

8. *Sed timui.*] Sed tandem petitioni Septimii locum dedi, & eum commendare institui, quia timui. *Mea ne.*] Meam apud te gratiam minorem esse quam sit. *Ne putarer.*] Judicarer à Septimio & aliis qui hoc intellecturi essent. *Finxisse mea.*] Gratiam meam apud te & facultatem meam commendandi. *Minora.*] Quàm revera sint.

9. *Opis propriæ.*] Facultatis meæ. *Mihi commodus.*] Meam rem agere judicaret, nulla amici cura. is autem, qui uni sibi studet, Græce significantius ἰδιοπραγίσμων nominatur. *Cruquius. Mihi commodus uni.*] Mihi soli studens.

10. *Culpæ.*] Dissimulationis. *Culpæ majoris.*] Videlicet invidiæ ergà amicum: quæ magis culpanda est, quam importuna commendatio. *Piscator.*

11. *Frontis ad urbanæ descendi præmia.*] Frustra hic est Scholiastes, & cæteri quos vidi. *Frons urbana* est quam dicimus infirmam. Præmium infirmæ frontis est, ut qui negare id, quod petitur, non audet, ei cui alium commendat parum verecundus videatur. Ego igitur, dum ex altera parte, inquit, metuo, ne si amico negem id quod petit, hoc est, ut commendem se, parum illi videar amicus; ex altera, ne dum illi indulgeo quod petit, tibi impudens fortasse videar; hoc prætuli. qui tibi parum pudens videri malui, quam illi parum amicus. quod levius existimavi crimen. Vide quid sequatur,

Quid si
Depositum laudas ob amici jussa pudorem, &c. Heinsius.

Frontis ad urbanæ descendi præmia.] Quasi nempe hæc in Urbe conversanti tamquam merces quædam ac præmium accedat, quod inverecundiores evadunt, salva tamen modestia aliqua. nam nimius ille pudor, (δυσωπίαν vocant Græci) rusticus & incivilis est. *Torrent.* *Frontis ad urbanæ descendi.*] Descendi ad impudentiam seu inverecundiam, quæ frontis perfrictæ est præmium. Urbani enim perfrictioris oris esse solent quam rustici

12. *Depositum laudas.*] Depositus pudor est impudentia. *Ob amici jussa.*] Ob Septimii rogatum.

13. *Tui gregis hunc.*] De tuo grege esse & amicorum numero. *Bonumque.*] Et virum esse bonum.

EPISTOLA X.

Ad FUSCUM ARISTIUM.

Fusco Aristio urbis amatori vitam rusticam, qua ipse delectabatur, laudat, & varia ejus commoda recenset. Simul autem ab ambitione (quæ vitam urbanam, non rusticam comitatur) eum deterret.

URBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
Ruris amatores: hac in re scilicet una
Multum dissimiles, ad cetera panè gemelli:
Fraternis animis, quidquid negat alter & alter,
Annuimus pariter. Vetuli notique columbi.
Tu nidum servas, ego laudo ruris amœni
Rivos, & musco circumlita saxa nemusque.
Quid quæris? vivo & regno, simul ista reliqui,
Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo.

Utque

FUscus *& Murelliorum & Aristiorum pariter cognomen fuit.* Arellii *duo, pater & filius, Augusti ætate floruere eloquentia clari; ut ex Annæi Senecæ Controversiarum libris constat. De patre fortasse Horatius lib.* I. *Sat.* VI.

—— Quod si quis laudet Arelli
Sollicitas ignarus opes. ——

Hanc vero Epistolam ad Aristium Fuscum *scriptam esse constat, ut & Odam* XXII. *libri* I. *cum ejusdem etiam in Satyris meminerit:*

Fuscus Aristius occurrit mihi carus. —

Salsum & urbanum fuisse Sat. IX. *demonstrat.* Torrent.

1. *Urbis amatorem.*] Hic agitur de urbano strepitu & pompa, de salutationibus, assentationibus & ejusmodi officiis plusquam servilibus, quæ ut nec litteras, nec literatos decent, ita Fuscum rebus his urbanis plus satis fortasse deditum studet abducere ad ruris opes, hoc est, ad vitam tenuem quidem & frugalem, sed naturæ convenientem. *Cruq. Fuscum salvere.*] Grammaticum, in urbe commorantem.

2. *Ruris amatores.*] Nos.

3. *Ad cetera.*] Quanto hoc melius, quam cum Lambino legere, *Pariter vetulis notisque columbis*, aut cum aliis dicere deesse aliquid, ut puta *tamquam*, aut quid simile. *Torrent. Gemelli.*] Simillimi.

4. *Fraternis animis quicquid negat.*] Tanquam fatres, idem nolumus, idem volumus.

5. *Notique columbi.*] Hic vide quanto artificio conatur eripere Fusco studium rerum urbanarum, non sine avaritiæ & ambitionis nota; quod vera non constet inter eos amiciria, ubi aliqua in re est animorum dissensio. *Cruquius. Notique columbi.*] Quorum magnus & mutuus amor notus est.

6. *Tu nidum.*] Urbem Romam per contemptum *nidum* nominat, præ ruris amplitudine. *Cruquius. Tu nidum servas.*] Tu Romæ manes.

7. *Circumlita saxa.*] Saxa musco obducta.

8. *Quid quæris?*] Quid multis? *Vivo & regno.*] Tam beate vivo, ut me regnare putem, simul ac, &c.

9. *Ad cælum effertis.*] *Fertis* habent

manu-

Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso:
Pane egeo, jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ si convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda est area primùm,
Novistine locum potiorem rure beato?
Est ubi plus tepeant hiemes? ubi gratior aura

Leniat

manuscripti fere omnes: idque restitui velim, ut mollius multo. *Rumore secundo.*] Virg. VIII.

Ergò iter inceptum celerant rumore secundo.

Et Ennius apud Nonium:

Mox auferte domos populi rumore secundo.

pro lætis faustisque acclamationibus eorum, qui ludicra, qui plausus & amici dona Quiritis (nam hæc significat Horatius) suspiciunt atque admirantur. *Torrent. Rumore secundo.*] Vulgo approbante.

10. *Utque sacerdotis fugitivus.*] Sententia satis aperta, si liba urbanis deliciis, panem rusticæ simplicitati comparemus. Illas enim se fastidire, hanc appetere significat Horatius: ut nutriti in sacerdotum domibus servi solent, cùm votivis illis dulciariis, diis de more positis, assiduo saturi, panem malunt; præsertim si male frugi sint, & in fugam parati. sic enim hoc loco *fugitivi* nomen accipio, ab animi proposito potius quam ab effectu. Terentius Eunucho:

Exi foras scelеste; at etiam restitas
Fugitive? prodi.

Jam vero notum est, libum vel à Græco verbo λείβω deduci, quod diis libaretur; vel, ut quidam volunt, à Libero patre; de quo III. Fast. Ovid.

Liba diis fiunt, succis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

quod obiter addidi, ut sacerdotum domos liborum plenas fuisse ostenderem. *Torrent. Utque sacerdotis fugitivus.*] Ut improbus sacerdotis servus, qui liba edere consuevit, tandem desiderat panem: sic ego, urbem fastidiens, rure delector.

11. *Pane egeo.*] Ut naturæ satisfaciam, simplicem tenuemque victum cum summo otio & tranquillitate desidero. *Cruquius. Placentis.*] Libis sacrificiorum.

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] *Convenienter naturæ vivere* dixit, non quomodo Stoïci & Academici, cum (ut M. Tullii utar verbis) *congruenter naturæ convenienterque vivere finem bonorum esse concludunt*; sed more Romano, ut vulgo dicere solemus naturam arti præferendam. de habitatione enim hic agitur: quæ campo aperto & libero, ut olim aureo illo sæculo, multo melius commodiusque ruri, quam in conclusis angustisque urbium vicis instituitur. *Torrentius. Si convenienter oportet.*] Quoniam vivere oportet secundum naturam, id est, virtute adhibita donis frui à natura datis.

13. *Ponendæque domo.*] *Domui* dicerent Grammatici: sed aliter etiam Cato de Re rust. cap. CXII. *Pastores pecuaque salva servassis, duisque bonam salutem valetudinemque mihi domo familiæque nostræ.* Torrent. *Ponendæque domo.*] Et quoniam area, id est, solum primum quærendum est ad domum exstruendam.

14. *Beato.*] Rure opulento.

15. *Est ubi plus.*] Estne locus ullus ubi, &c.

16. Ca-

Leniat & rabiem Canis & momenta Leonis,
Quum semel accepit Solem furibundus acutum?
Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quàm quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur silva columnas,

Lau-

16. *Rabiem Canis.*] Sideris cœlestis immoderatum æstum. *Momenta leonis.*] *Momenta* vocare videtur tempora illa, quæ inter cujusque sideris ortum & occasum intercedunt; ut Epist. ad Numicium. *Torrent. Momenta Leonis.*] Tempora leonis circiter Idus Quinctiles.

17. *Accepit Solem.*] Ingreditur Sol leonem: itaque à leone accipitur pridie Idus Julias, aut circiter. *Cruquius. Furibundus.*] Cum leo vesanus ingreditur solem vehementem.

18. *Est ubi divellat.*] Estne locus ullus ubi, &c. *Divellat somnos.*] Multo quidem plures libb. M. S. *depellat*, ut *pellere somnum* dixit lib. II. Od. XI. *Divellat* tamen non minus arridet: non enim tam de insomnia agitur, quam de interrupto sæpius ac divexato quodammodo somno. *Invida cura.*] Invidiæ periphrasis; sunt enim & rusticis suæ curæ: sed invidia fere in urbibus habitat. *Torrent. Invida cura.*] Cura, quæ hominibus animi tranquillitatem videtur invidere.

19. *Deterius Libycis.*] Magna veterum in pavimentis elaborata arte pingendis cura; donec illam lithostrata, ut inquit Plinius, expulere, quæ parvis è testulis in varios colores tinctis Romæ sub Sulla fieri cœpere. sed & sola integra marmorea habuisse divites, eaque ad conviviorum luxum odoribus & unguentis spargi solita, ex auctoribus manifestum est. Sed ea omnia viridantis herbæ & nitore & odore vinci hoc versu significat Horatius. *Torrent. Deterius Libycis.*] Nunquid herba deterius aut olet, aut nitet, quam lapilli, id est, marmora ex Numidia advecta, ex quibus Romæ fiunt pavimenta.

20. *Purior in vicis.*] Vicos urbium dicit, Romæ præsertim: ingenti enim sumtu extructis aquæductibus è tubulis fistulisque plumbeis, civium necessitati vicatim subveniebatur. unde jus aquæ etiam domatim ducendæ non nisi auctoritate publica concedi solitum: idque certa mensura, digitis videlicet, unciisque ac modulis. *Torrent. Tendit rumpere plumbum.*] Vi magna contendit, quasi tubulos plumbeos ruptura.

21. *Per pronum.*] Placet equidem hæc scriptura, ut lib. I. Od. XXIX.

—— *Quis neget arduis*
Pronos relabi posse rivos,
Montibus? ——

Sed dissimulare nequeo in duobus optimis codicibus legi *per planum:* ut *planum* rivi quidem epitheton sit, sed quod *sublimi* opponatur. Aquæductus enim Romæ, ut nunc quoque cernere est, editi ac sublimes erant: in agris vero rivi æquo fere loco, ac per planiciem ducuntur. Atque ita apud JCtos *de plano cognoscere*, & *è tribunali*; *de plano opus facere*, & *è machina operari*, contraria sunt. *Torrent. Trepidat cum.*] Labitur per declivem rivum.

22. *Nempe inter varias.*] Comparat ea quæ sunt naturæ, cum iis quæ sunt artis, eaque mirabiliter à natura superari docet. *Cruquius. Nempe inter varias.*] Apparet enim vitam rusticam suaviorem esse, quam urbanam, quia divites quasi natura duce in suis ædificiis ur-

bem

Laudaturque domus longos quæ prospicit agròs.
NATURAM *expellas furca, tamen usque recurret,*
Et mala perrumpet furtim fastidia victrix.
Non, qui Sidonio contendere callidus ostro

Nescit

bem ruri similem reddere student. Nam arbores in hortis spatiosis conserunt, &c. *Inter varias nutritur sylva columnas.*] Hoc nimitum est in urbe rus quærere. Repetenda autem hic quæ notavimus lib. III. Od. x. *Nemus intra pulcra situm tecta. Varias* quoque *columnas* cum dicit, nemo dubitet quin versicolores intelligendæ sint, quales Phrygiæ: nam *Parias* nullo umquam in codice scriptum repperi, & Lambini somnium est. *Torrent. Columnas.*] Inter columnas ex marmore versicolori factas.

24. *Naturam expellas furca.*] Octo libri miro consensu *expelles* pro *expellas*. Sensus est, haud facile dedisci, quæ nobis natura penitus indidit atque insevit. *Furca* autem *expellere*, pro vi maxima ejicere, à rusticorum, ut puto, armatura sumtum est; cum furcis illis ferreis (quas *bicornes* vocat Virg. varii in re Rustica usus) armati, se defendunt. Plura Turnebus lib. XIII. cap. III. *Torrent. Naturam expellas furca.*] Cum naturam uti ignominiosam ejicias. *Usque recurret.*] Semper.

25. *Et mala perrumpet.*] Et natura vincens, per contraria sibi studia furtim erumpet. *Fastidia.*] Res sane miranda, in omnibus expertæ fidei exemplaribus legi *fastigia*; sed fere adscribi, & quidem sæpe eadem manu, *fastidia*. Idque Lambinus silentio transiit. ideo, credo, quod *fastidia* si legeris, plana & aperta sententia est; fastidiosam divitum luxuriam nulla arte efficere posse, ut naturam superet: sin aliter, vix occurret quo te expedias. Memini me in Suetonii Cæsarem annotasse ex Plutarchó, quo loco Calpurniæ somnium narrat, visum sibi collabi *fastigium domus*, non ædificii summitatem eo ibi vocabulo significari; sed quod Græcus scriptor ἀκρωτήριον vocat, ornatus majestatisque caussa Cæsaris impositum domo. Quid ergo si hoc sentire dicamus Horatium? naturam, quomodocunque à foribus arceatur, tamen recurrere; & vel, perrupto fastigio, hoc est, contemta quavis dignitate ac copia, si non vi, at certe clam aditum patefacere. Quod vero *malam* vocat *naturam*, ut in re præsenti, pro pervicace, astuta & callida exponendum est. *Torrent. Fastidia victrix.*] Istam fastidiosam divitum luxuriem.

26. *Non qui Sidonio.*] De vi naturæ ante dixit: quod ne quis parvi æstimet, nullum mercatori imperito damnum tam grave existere affirmat, ut non multo gravius ferat, qui ignoratione naturæ verum à falso distinguere non possit. Nota enim *Tyriæ purpuræ* præstantia, quæ, teste Plinio, in libras vix mille denariis emi poterat: at in Italia nullæ laudantur, excepta forte *Tarentina*. De *Aquinate* sane nihil invenio: viliorem ceteris fuisse ex Horatio manifestum est. nam quod ita locum hunc interpretatur Lambinus, ut *Aquinatis fucci purpura* cum *Tyria* contendat, ita ut parvum inter eas discrimen fuerit; quamquam & Acro ita sentiat, mihi non perinde placet. Similes quidem videri poterant, ut non peritissimi ejus artis facile deciperentur, præsertim si altera citra alteram cernerentur; sed ejusdem esse præstantiæ, minime gentium, postquam tanti interesat non falli mercatorem. Extrinsecus igitur specie non dissimiles, intrinseca bonitate differebant: ita ut callide inter se conferri ac comparari necesse esset, quo internoscerentur. quod proprie est *contendere*. Atque ita veteres con-

Nescit Aquinatem potantia vellera fucum,
Certius accipiet damnum propiúsve medullis,
Quàm qui non poterit vero distinguere falsum.
Quem res plus nimio delectavêre secundæ,
Mutatæ quatient. si quid mirabere, pones
Invitus. fuge magna: licet sub paupere tecto
Reges & regum vita præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frenúmque recepit:
Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
Non equitem dorso, non frenum depulit ore.

SIC,

contendere aliqua inter se, & *contendere aliquid alicui*, & *cum aliquo*, & *ad aliquid*, dixere. *Torrentius. Non qui Sidonio.*] Hactenus ab adjunctis commodis, nullum rure locum naturæ magis convenientem esse declaravit: nunc contrà, ab incommodis damnisque certissimis indicat urbem, resque urbanas esse naturæ pestilentissimas; ubi pro libertate servitus; pro securitate solicitudo; pro tranquillitate dominatur perturbatio. *Cruquius. Non qui.*] Is non accipiet certius damnum, qui nescit discernere purpuras, quam qui, &c. *Sidonio contendere callidus ostro.*] Cum purpura Sidonia comparare lanas succo Aquinati tinctas.

28. *Propiusve medullis.*] Quod propius attingat.

29. *Vero.*] A vero.

30. *Quem res plus nimio delectavere secundæ.*] Hoc quoque ad laudem rei Rusticæ referendum. quod enim dicere poterat Aristius, in urbe dari fortunæ locum; qua aspirante facile quis posset emergere; id pulcerrimis versibus refellit Horatius, rutiorem ostendens esse honestam ac liberam ruri paupertatem, summis in servitute divitiis. *Torrentius.*

31. *Quatient.*] Commovebunt. *Quid mirabere.*] Si quid magni facias. *Pones.*] Depones.

33. *Præcurrere.*] Anteire.

34. *Melior communibus herbis.*] Superior in pugna, è compascuis pellebat equum.

35. *Minor.*] Inferior.

36. *Imploravit opes.*] *Opes* antiqui non tam pro divitiis, quam pro potentia, quæ modo in pecunia, sed in amicorum quoque, sociorum & servorum copia consisteret, posuere. Luct. initio lib. II.

Ad summas emergere opes, rerumque potiri.

Virg. quoque lib. X.

—— Tarchon
Jungit opes, fœdusque ferit. ——

Atque ita *opulentos*, dicimus homines potentes ac factiosos. *Torrent. Frenumque recepit.*] Homini parêre incepit.

37. *Victor violens.*] Duo codices inverso ordine:

Sed postquam violens victor discessit ab hoste.

Nec sane displicet, violentum enim homo effecerat tergo insidens, & tela emittens. *Torrent. Victor.*] Equus. *Ab hoste.*] A cervo.

39. Me-

SIC, *qui pauperiem veritus, potiore metallis*
Libertate caret, dominum vehet improbus, atque
Serviet æternùm: quia parvo nesciet uti.
Cui non conveniet sua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, subvertet; si minor, uret.
LÆTVS *sorte tua vives sapienter Aristi:*
Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
Cogere, quàm satis est, ac non cessare videbor.
IMPERAT *aut servit collecta pecunia cuique,*
Tortum digna sequi potius quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,

Ex-

39. *Metallis.*] Auro, & argento.

40. *Dominum vehet.*] Pecuniæ cupiditatem, cui serviet perpetuo.

41. *Quia parvo nesciet uti.*] Sic libri nostri; demtis duobus, qui habent:

—— *Qui parvo nesciet uti.*

Unus etiam:

—— *Quia parvum nesciet uti.*

Torrent.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Sed sua res amplior, vel angustior erit, quam satis est. *Ut calceus olim.*] Rectè. Lambinus, & calceum pedi & vestem corpori aptandam. Poterat addi Græcorum proverbium, Μὴ ὑπὲρ τ̃ πόδα τὸ ὑπόδημα, *Ne supra pedem calceus.* & interdum absolute, Μὴ ὑπὲρ τ̃ πόδα. *Torrent.*

43. *Subvertet: si minor.*] Subvertet pedem. *Uret.*] Pedem lædet.

44. *Lætus sorte tua.*] Hortatur Fuscum ad mediocritatem, & amicè requirit ab eo castigari, si in congerendo ipse modum excedat. *Cruquius.*

45. *Nec me dimittes.*] Sed me acerbe reprehendes.

46. *Cogere.*] Coacervare.

47. *Imperat aut servit.*] *Imperat* his pecunia, quibus nihil satis est: *servit* his, qui non majorem appetunt, quam usus postulet. Atque ita Seneca lib. De vita beata: *Divitiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.* Torrent.

48. *Tortum digna sequi.*] Quæ debet potius trahi, quam trahere, id est, servire potius, quam imperare: est Allegoria ducta ab iis, qui restim ductant. *Ducere funem.*] Terentius Adelphis:

Tu inter eas restim ductitans saltabis.

Ubi non satis apposite, meo judicio, Donatus, vel lusum esse existimat, natum ab eo fune, quo introductus equus ille Durius in Trojam; vel, quod magis probat, puellorum puellarumque cantantium consertis manibus chorum, ita ut restim ducere viderentur. Potior eorum sententia est, qui referendum putant ad illud saltationis Comicæ genus, quod Græcis κόρδαξ (unde κορδακίζειν & κορδακισμὸς) dicitur, de quo interpres Aristoph. in Nebulis, & plura Pollux & Athenæus. Nannius Misc. lib. 4. *Torrent. Ducere funem.*] Non vult Horatius pecuniam esse præsultorem, funemque ductando cæteros post se trahere, & imperare ad ea, quæ minus sunt honesta; sed contrà eam ductari trahique. *Cruquius.*

49. *Dictabam.*] Hæc dictabam puero meo scribenti, ut ad te mitterem. *Post fanum putre.*] Pone cariosam ædem Vacunæ, quæ Dea est vacationis. *Vacunæ.*] Quæ de ridicula hac vererum dea Lambinus

Excepto, quòd non simul esses, cetera lætus.

EPISTOLA XI.

Ad BULLATIUM reversum ex Asia.

Ad vitæ beatitudinem nihil interesse dicit, quo quisque loco habitet, quum hæc ab animi tranquillitate pendeat. Docet etiam, de quopiam loco aut aliquo vitæ genere non debere à nobis judicium fieri ex commodis aut incommodis, quæ in eis senserimus.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? quid Crœsi regia Sardis?
Smyr-

binus hic trahit, Turnebi sunt lib. II. cap. XXIII. Ego vero veteris Scholiastæ verba ex antiquissimo codice Laurentiano adscribam: *Vacunam apud Sabinos plurimum cultam, alii Minervam, alii Dianam putaverunt, nonnulli etiam Venerem dixerunt: sed Varro lib. I. rerum divinarum Victoriam esse ait, quod ea maxime gaudeant qui sapientiæ vacant.* Aliter: *Vacunam alii Cererem, alii deam Vacationis dicunt, alii Victoriam qua faciente curis vacamus.* Sic ille. Fuere autem & festa *Vacunalia* mense Decembri, à rusticis jam vacuis operum post perceptos fructus celebrata. De quibus Ovidius VI. Fastorum:

Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,
Ante Vacunales stantque sedentque focos.

Quicquid sit, *Vacunam* vetustissimam Sabinorum deam fuisse constat, unde & putre ejus fanum vocat. Ingeniose igitur ibi rus suum collocat Poëta facetissimus, ut qui otiosus hæc, occupato Romæ Aristio, scripserit. *Torrent.*

50. *Cetera lætus.*] Cæteris rebus lætus, eo tantum excepto, quod mihi non adesses.

BUllatius *iste quis fuerit ignoro. hominem minime malum fuisse crediderim, qui cum, ut morosi solent homines, forte molestiæ alicujus vitandæ caussa, quodve alibi melius sibi futurum speraret, in Asiam pulcerrima quæque loca visendi studio abiisset; sumta inde occasione, monet eum Horatius, nihil referre quo quis loco agat, cum in animi æquitate & tranquillitate beatitudo consistat.* Torrent.

1. *Quid tibi visa.*] Hæc enumeratio locorum variorum, indicio est, Bullatium fuisse πολύτροπον, id est, hominem versatilis ingenii, ad omnia perlustranda. *Cruquius. Quid tibi visa Chios.*] Quid tibi visa est Chios, insula in mari Ionio? *Lesbos.*] Insula in mari Ægæo nota, id est, nobilis propter Alcæum & Sappho Poëtas celebratissimos.

2. *Concinna Samos.*] *Samum* intellige insulam, quæ è regione Ephesi Ioniæ adjacet, Pythagoræ patria, ac vasis olim fictilibus, quæ *Samia* dicebantur, celebrata, & Junoni sacra; quæ ibi & nata & educata, & Jovi nupta scribitur. Quam *concinnam* vocat Poëta; cum ob loci totius elegantiam, tum ad discrimen alterius ejusdem nominis insulæ, quæ ad Epirum est, non longe ab Actio, dicta etiam *Cephalenia.* De utraque Strabo lib. XII. Sed de prima agit Horatius; inter quam & *Lesbum* media est *Chios*, quæ hic quoque junguntur. *Torrentius. Samos.*] Samos non longe distat à Chio, concinna & amœna, propter pulchra ædificia. *Sardis.*] Urbs Lydiæ, in qua rex Crœsus considebat.

3. Smyr-

Smyrna quid & Colophon? majora minoráne fama?
Cunctáne præ campo & Tiberino flumine sordent?
An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas, odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quam sit Gabiis desertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
Oblitúsque meorum, obliviscendus & illis,
Neptunum procul è terra spectare furentem.
Sed neque, qui Capua Romam petit imbre lutóque

Ad-

3. *Smyrna.*] Civitas Ioniæ. *Colophon.*] Colophon est urbs in Ionia, non longe à Sardibus. *Majora minorane fama.*] Nunquid majora, vel minora sunt, quam fama divulgavit? *Minorane.*] Libri nostri omnes *minorave*. & in versu sequenti multo plures, *Cunctáque* pro *Cunctáne*.

4. *Cunctane præ campo.*] An cuncta illa videntur vilia, comparatione facta cum campo Martio & Roma?

5. *An venit in votum.*] An tibi optabilis est una ex urbibus, quæ sub Attalo Pergami rege fuerunt. *Attalicis ex urbibus.*] Inter quas *Tyallis*, seu *Tralles* multitudinis numero. Attali olim regia, teste Plinio. Vide quæ notavi lib. II. Od. XVIII. *Attali ignotus heres.* Torrent.

6. *An Lebedum laudas.*] Id quoque oppidum Strabo, & Mela Ioniæ attribuunt, distans à Colophone stadiis cxx. At Horatius fortasse, comparatione aliarum ejus provinciæ urbium, *vicum* appellavit, & quidem Fidenis Gabiisque desertiorem. *Gabii* autem, unde *via Gabina*, *cinctusque Gabinus*, Volscorum, *Fidenæ* ad Tiberim Latinorum, olim oppida fuere: additque nonnullam huic loco gratiam, si his locis (quod quidam affirmarunt Grammatici) vicina fuit Horatii villa. *Lebedum* autem conventu ludisque scenicorum in honorem Liberi patris quotannis celebrari solere auctores tradunt, sed Poëta majorem anni partem respexit. Quod vero sequitur, *odio maris atque viarum*; non aliud, opinor, significat; quam *Bullatium* illic diutius commoratum fuisse, quod cum infelix forte terra marique in Asiam iter habuisset, eamdem in reditu fortunam metuebat: unde viæ illi marisque fastidium. *Torrent. An Lebedum laudas.*] Lebedus est Ioniæ oppidum desertum juxta mare, unde nullus incola audet mare transire.

7. *Scis, Lebedus quam sit.*] Ita quidem Lambinus: sed vetusti libri omnes, *Scis Lebedus quid sit?* ut *Bullatium* per dialogismum id percontari fingat Poëta. cui mox ipse respondet, *Gabiis desertior.* Quod tamen quamquam ita sit; ne forte ipse ægre ferat contemni Lebedum, addit se quoque ibi non invite victurum: sed multum referre ostendit, qua caussa, quave intentione certo aliquis se loco alliget; ne inconstanter ac leviter agat. *Torrent. Gabiis desertior.*] Gabii & Fidenæ sunt civitates Sabinorum.

8. *Vivere vellem.*] Vivere non recusarem.

9. *Meorum.*] Oblitus propinquorum & patriæ.

10. *Neptunum procul è terra.*] Indicat autem Poëta maritimam fuisse Lebedum, è qua prospectus esset in mare. *Torrent. Neptunum.*] Mare. *Spectare.*] Ut prospiciam.

11. *Sed neque qui Capua.*] Verba sunt Horatii confutantis Bullatii sententiam à simili. perinde ac si dicat; si vitam

 me-

Adſperſus, volet in caupona vivere; nec, qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plenè præſtantia vitam.
Nec, ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Iccirco navem trans Ægæum mare vendas.
Incolumi Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod
Pænula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus.
Dum licet, & vultum ſervat fortuna benignum;
Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos abſens.

Tu,

metiaris felicem aut infelicem, ex commodis loci vel incommodis, ergo in itinere Capua Romam, cauponam delige defatigatus lutove aſperſus, ubi perpetuo vivas. *Cruquius.*

12. *Vivere.*] Vivere perpetuo.

13. *Frigus collegit.*] Frigus contraxit. *Furnos & balnea.*] Focum vel caſam furnariam.

14. *Ut fortunatam.*] Veluti ea, quæ omnino præſtant vitam beatam.

15. *In alto.*] In mari disjecerit.

16. *Trans Ægæum mare.*] Vide lib. II. Od. XX. *Vendas.*] Vendere debeas.

17. *Incolumi.*] Homini ſanæ mentis. *Mitylene pulcra.*] Inter octo urbes Leſbi inſulæ fuit hæc nobiliſſima, de qua lib. I. Od. VII. Magnifice quidem atque eleganter admodum ædificata, ſed minus prudenter poſita. ubi nempe Auſtro flante ægrotarent homines, Coro tuſſirent, Septentrione demum reſtituerentur. Vitruvius. *Torrent. Pulchra facit.*] Rhodus eſt inſula, ſic etiam Mitylene rebus omnibus pulchrè inſtructa.

18. *Pænula ſolſtitio.*] *Pænulæ* adverſus imbrem & frigora comparabantur. Juven. Sat. V.

——— Cum pænula multo
Stillaret nimbo. ———

neque illis in urbe uti fas erat. *Torrent. Pænula ſolſtitio.*] Veſtis denſa ſolſtitio æſtivo, id eſt, æſtate inutilis. *Campeſtre.*] Quo, ut inquit Acro, inguina tantum tegebantur. Turneb. lib. 27. cap. 22. *Torrent. Campeſtre nivalibus.*] Veſtis tenuis, qua juvenes, in campo Martio ſe exercentes, utebantur. *Auris.*] Ventis hybernis.

19. *Per brumam Tiberis.*] Quod facit natatio in Tiberi per hyemem. Quis enim tunc nataret? *Sextili menſe.*] Quod facit ignis menſe Auguſto.

20. *Dum licet & vultum.*] Dum res integræ ſunt, dum per valetudinem ac fortunam licet: Et ſane in ſapientis poteſtate non eſt quovis loco corpore valere, aut interdum exilium etiam evitare, ſed ſi evenerit, patienter ferre. *Torr.*

21. *Romæ laudetur.*] Suadet ut Romam redeat; quo fortaſſis eum res domeſticæ revocabant. multa enim nunc ignoramus, quæ ad Poëtæ mentem faciant. legendumque *laudetur*, non *laudatur*, ut quidam volunt. Neque *laudare* ea ſignificatione hîc accipio, qua apud Virg. *laudato ingentia rura:* ſed vera ſententia eſt, ut rebus ita ferentibus in urbem redeat, atque ibi quantum velit urbes illas laudibus efferat. Lego etiam, ut in antiquiſſimis membranis, *Samus, & Chius & Rhodus*, per *u* Latinorum more. *Torrent. Romæ laudetur Samos.*] A te Romæ habitante laudetur Samos abſens, &c. Sed in illas inſulas ne proficiſcitor.

22. *Tu*

Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Grata sume manu: nec dulcia differ in annum:
Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter
Te dicas. nam si ratio & prudentia curas,
Non locus effusi latè maris arbiter, aufert;
CÆLVM, non animum mutant, qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia: navibus atque
Quadrigis petimus benè vivere. quod petis, heic est:
Est Ulubris, animus si te non deficit aequus.

22. *Tu quamcunque.*] Cruquius credit hunc versum cum sequenti esse suppostititium, quoniam de loci tantummodo, non etiam temporis mutatione hic agatur: vel huic postponendos, *Cælum, non animum mutant, &c.* Torrent.

23. *Nec dulcia.*] Videri poterit Seneca extrema Epistola XII. *Nec dulcia differ in annum.*] Statim utere.

24. *Vixisse libenter.*] Quia ubique licet bene vivere.

26. *Non locus effusi late maris arbiter.*] Non urbs, neque tota terra (quæ suo situ & arbitrio maris undas arcet) sed sola animi tranquillitas beatum efficit.

27. *Cælum non animum.*] Versus proverbialis adversus eos, qui mutatis sedibus vitam moresque subito se mutaturos credunr. Et eleganrer in Demosthenem Æschines, Οὐ γὰρ τὸν τρόπον, ἀλλὰ τὸν τόπον μόνον μετήλλαξας. Quem locum cum Horatiano hoc comparans diligenter expendit P. Victorius, lib. XVIII. cap. XIII. Nec dissimile illud Poëtæ:

—— *Patriæ quis exul,*
Se quoque fugit? Torrent.

Cælum non animum mutant, &c.] Clima cœli, non mores mutant, qui, &c.

28. *Strenua nos exercet inertia.*] Eodem modo *inquietam inertiam* dixit, & quænam illa esset ostendit Seneca lib. De tranquillitate vitæ c. XII. qua nempe laborant omnes, quibus neque otii, neque negotii ratio constat. Eaque de re extant versus aliquot Enniani perpetua digni memoria apud Gellium lib. XIX. cap. X.

Otio qui nescit uti plus negotii habet
Quam cum est negotium in negotio. Torr.

Strenua nos.] Vehemens stultitia. *Navibus atque Quadrigis.*] Hoc est, summa festinatione summoque studio, si quid in patria ægre est, alio migramus & fugimus, quasi bene ibi victuri, sed non fugimus nos ipsos, hoc est, affectus animi cupiditatesque. *Cruquius.* Simile illud Juvenalis Sat. X.

—— *Undique ad illos*
Conveniunt & carpentis & navibus omnes.

Adde quod *equis virisque* dicebant veteres. *Torr.* *Navibus atque Quadrigis.*] Terra marique.

29. *Quadrigis.*] Equis. *Quod petis.*] Bene beateque vivere, domi est patria.

30. *Est Ulubris.*] Alludit eo Cicero non semel ad Trebatium, & Juvenalis Sat. X.

—— *Vasa minora*
Frangere pannosus vacuis ædilis Ulubris.

Incolæ *Ulubrani* & *Ulubrenses*. Torrent.

Est Ulubris.] Est quovis in loco, etiam obscuro, ut Ulubris vico deserto in Campania. *Æquus.*] Animus tranquillus sine perturbatione.

EPISTOLA XII.
Ad ICCIUM.

Iccio eas esse facultates dicit, quibus si rectè fruatur, ne ab ipso quidem Jove ditiorem effici posse: innuens, nimirum, tantum esse divitem unumquemque, quantum rebus utitur. Ejus exemplo mirum non debere videri quod de Democrito narratur. Suadet illi, ut Grosphum in familiaritatem suam recipiat. Quo in statu sint res Romanæ, certiorem facit.

FRUCTIBUS *Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,*
Si rectè frueris, non est ut copia major
Ab Jove donari possit tibi. tolle querelas.

PAV-

V*Iri hujus, quisquis ille fuerit, nomen varie scribitur: quemadmodum & libro* I. *Od.* XXIX. *nam eumdem esse vel ex eo constat, quod cum studio quidem Philosophiæ deditum fuisse, & hic & illic narret Horatius; sed qui propositum non urgeret. Inter alias igitur scripturas, cum etiam* Itrium *repererim; rejectis ceteris nihil dubito quin* Itius *appellandus sit, ob veterem* L. ITI *denarium, unde Itiam gentem Romanam fuisse manifestum est.* Torrent.

1. *Fructibus Agrippæ Siculis.*] Itium M. Agrippæ in Sicilia procuratorem fuisse volunt interpretes, & sane tale aliquid excogitandum est, nisi quis forte coactorem vocare malit, aut conductorem potius: nam mancipis & publicani nomen ad res populi Romani tantum pertinet. *Torrent. Quos colligis.*] Quos ut coactor ab Agrippa constitutus ex agris fructuariis in Sicilia colligis.

2. *Si recte frueris.*] Hoc est, si vere, si large. nam consideranda verbi proprietas est. Plus enim est *frui* quam *uti*, ut ex Jurisconsultorum scriptis notum est: qui *fructum* ab *usu* distinguunt, quandoquidem fructui & usus inest, usui vero fructus deest. Et ceteri quidem auctores his vocabulis fere promiscue utuntur; hoc tamen loco admonitum esse Lectorem oportuit, ut, quod nunc ait Horatius, differat ab eo, quod mox sequitur, *Si forte in medio.* Meo enim judicio totius loci sententia est: Si forte ista, quæ Agrippæ beneficio obvenit, vere frueris, ut appositis paratisque frui liceat; vix majorem copiam à diis immortalibus optare possis. quare ne audire quidem te de paupertate conquerentem velim: pauper enim dici nequit, qui nulla re necessaria careat. Quod si etiam firma corporis constitutio accedat, ne Regum quidem divitiæ potiores habendæ sint. Sin vero in tanta copia ita abstines, ut sine vini usu, herbis, & quidem his quoque quibus pro alimento vix quisquam utitur, contentus sis; sic deinceps quoque perges vivere, tametsi totus aureus efficiaris, sive quod illa vitæ austeritas tibi indita est ipsa natura, quam pecunia non facile immutat; sive quod ita ex Stoïcorum disciplina te jam comparasti, ut demta sola virtute, cetera negligas atque contemnas. Ex quibus omnibus infertur nullum Itio relinqui querelæ locum, & habenti quod satis est, & æque frugaliter victuro, quamvis multa plura assequatur. *Torrent. Non est ut.*] Fieri nullo modo potest ut, &c.

3. *Tolle querelas.*] Omitte querelas paupertatis.

4. *Pau-*

Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
Si ventri benè, si lateri est, pedibusque tuis, nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio positorum abstemius herbis
Vivis, & urtica; sic vives protinus, ut te
Confestim liquidus Fortunæ rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia nescit,
Vel quia cuncta putas una virtute minora.
Miramur, si Democriti pecus edit agellos,

Cul-

4. *Pauper enim non est.*] Paupertatem dici volunt Philosophi κατ᾽ στέρησιν, sive *per privationem*, ut nos loquimur: non qui habet igitur, sed qui non habet, *pauper* appellandus est, quin imo optimus divitiarum modus, primum habere quod necesse est, secundo quod satis est. *Torrent. Cui rerum suppetit usus.*] Cui nihil ad vitam deest.

5. *Si ventri bene.*] Si cibum & potum habeas, si non desint stramina dormienti, si bene sit pedibus, ut neque calceamenta desint, nec equus quo veharis.

7. *In medio positorum.*] In medio posita dicuntur, fortunæ bona, quibus sine discrimine licet omnibus uti. *Cruquius. Positorum abstemius herbis.*] Si tu in medio appositorum eduliorum abstinens & sobrius vivas herbis & urtica, id est, tenui & parco victu. *Abstemius.*] Non placet hic aliatum etiam rerum, quam vini abstinentem, *abstemium* dici, per καταχρῆσιν, ut ajunt Grammatici: proprie enim usus est, significans Iciuni aqua & olusculis victitasse. Est autem *abstemius*, teste Quintiliano, vox composita, ab abstinentia & temeto dicta. *Herbis Vivis & urtica.*] Satis erat *herbis* dixisse: *urticam* addit, ut majorem victus vilitatem notet, herbam nominans agrestem, medicis quam coquis notiorem. Mira autem quorumdam veterum Philosophorum abstinentia, ita ut *dipondii* vocarentur, qui vix duos in diem asses absumerent. *Torrent.*

8. *Sic vives protinus.*] Dictio *protinus*, pro quo etiam *protinis* & *protinam* antiqui dixere, idem quod *porro*, *insequenter*, ac *sine intermissione*. Vult igitur Horatius Icium, cui tam parum sufficiat, & alioqui jam nihil desit, plura appetere non debere. *Torrent. Protinus.*] Deinceps.

9. *Inauret.*] Ut te divitem faciat. Alludit fortasse ad Midæ fabulam.

10. *Vel quia naturam.*] Natura pecuniæ in usu est, eaque non prius interit, quam in usu esse & fœnore desiit; idcirco mutare suam naturam nescit, sed majori semper major accedit, non minus quam unda supervenit undæ. Quare si pergat Iccius frugaliter vivere, quia putat cætera virtute minora, fore dicit, ut ex eo vel invito & inscio majoris continenter ex fructibus accessione pecuniæ, totus fiat aureus. Hæc nimirum Cruquii opinio est, nimirum ut supra τὸ *naturam* intelligamus, tuam, quod non fieri potest sine nota avaritiæ, quam sapientis est fugere in amici commendatione, vel multa ironicῶs accipienda erunt. *Naturam mutare pecunia nescit.*] Sic in Epodis:

Licet superbus ambules pecunia,
Fortuna non mutat genus. Torrent.

11. *Minora.*] Inferiora.

12. *Miramur si Democriti.*] Negat tantopere

topere

Cultaque; dum peregrè est animus sine corpore velox;
Quum tu inter scabiem tantam & contagia lucri
Nil parvum sapias, & adhuc sublimia cures:
Quæ mare compescant caussæ: quid temperet annum:
Stellæ sponte sua, jussæne vagentur & errent:
Quid premat obscurum Lunæ, quid proferat orbem:
Quid velit & possit rerum concordia discors:
Empedocles an Stertinium deliret acumen?
Verùm seu pisceis, seu porrum, & cepe trucidas,
Utere Pompejo Grospho, &, si quid petet, ultrò

De-

topere in Democrito admirandum esse ardens illud Philosophiæ studium; cui ut liberius vacaret, & oculis se privavit, & patrimonium neglexit, & agros incultos deseruit; postquam repertus sit Itius, qui, quod multo præclarius est, nec rei familiaris curam abjiciat, & pari tamen ardore Philosophiam capessat. quo equidem rideri Itium crediderim. *Torrentius. Miramur.*] Nunquid miramur?

13. *Cultaque.*] Rura illius. *Dum peregre.*] In rerum magnarum contemplatione occupatus. *Velox.*] Nihil est cogitatione velocius.

14. *Inter scabiem tantam.*] Inter pecuniæ studium, cujus contractus non minus quam scabies mordet ac serpit.

15. *Sublimia.*] Res arduas.

16. *Mare compescant.*] Ne effundatur latius & terras obruat. *Quid temperet annum.*] Quæ res annum gubernet, ut per quatuor temporum commutationes certo fluat.

17. *Jussæne.*] Alicujus jussu.

18. *Quid premat.*] Quæ causa Lunam condat, vel claram faciat, & plenam.

19. *Rerum concordia discors.*] Simili figura dictum in Epist. ad Pisones:

Ut gratas inter mensas symphonia discors. Torrent.

Concordia discors.] Mundus inferior, qui constat ex quatuor elementis inter se pugnantibus.

20. *Empedocles.*] Quum tu scire cures utrum Empedocles an Stertinius deliret. *Stertinium deliret acumen.*] Ita & nostri codices, non *Stertinii*, ut ante legebatur. Hic autem ille *Stertinius* sapientum octavus, de quo l. II. Sat. III. De Empedocle vero nihil attinet dicere, nisi quod eum Stertinio comparans Horatius, non eruditionem ejus atque ingenium, quæ in illo viro summa fuere, sed exitum deridet. nam cum *ardentem frigidus Ætnam insiluit*, vel hac sola insania Stertinium, quem ubique notat Horatius, longe superavit. *Torrent.*

21. *Verum seu.*] Sive sumptuose, sive tenuiter vivis. *Seu pisceis, seu porrum.*] *Pisces* delicatorum mensis conveniunt, eorumque qui opibus fruuntur: *porrum* & *cepe* pauperum epulæ sunt, ut eorum qui exercendæ abstinentiæ caussâ paupertatem æmulantur. Eleganter etiam *trucidandi* vocabulo, non minus de porro & cepe, quam de piscibus usus; tamquam in illis quoque, ut in Pythagoræ faba, majorum animæ continerentur. *Torr. Pisces.*] Obsonium carissimum. *Seu porrum & cæpe.*] Seu nihil aliud occidis in cœnam, nisi porrum & cæpe. Impropria est vel Ironica locutio.

22. *Pompejo Grospho.*] Ad hunc extat Oda XVI. lib. II. *Pompejo Grospho.*]

Qui

Defer. nil Grosphus, nisi verum, orabit, & aequum.
VILIS amicorum est annona, bonis ubi quid deest.
Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res:
Cantaber Agrippae, Claudî virtute Neronis
Armenius cecidit. jus imperiumque Phraates
Caesaris accepit genibus minor. aurea fruges
Italiae pleno diffudit copia cornu.

EPI-

Qui fuit Horatii amicus. *Ultro.*] Non rogatus offer.

23. *Nisi verum.*] Nisi justum.

24. *Vilis amicorum.*] Facile, inquit, ac nullo pæne impendio comparantur amici, ubi bonis viris deesse aliquid cernitur. nam tales fere verecundi sunt ac minime petaces; & (quod de Grospho dixit) nil nisi æquum postulant. *Torr. Vilis amicorum est annona.*] Parvo constant amici, cum viris bonis aliquid deest.

25. *Ne tamen ignores.*] Epilogus epistolæ, de statu Romano, quem scribit indies amplificari, adjectis imperio hinc Cantabris, Agrippæ virtute, quod dicit in gratiam Icci, illinc fortitudine Claudii Neronis Augusti privigni, Armenio Phraate subjugato. *Cruquius. Quo sit loco.*] In quo statu.

26. *Cantaber Agrippæ.*] Hanc Epistolam scripsit Flaccus: cum absente Augusto rebellantes à L. Æmilio iterum victi, ne sic quidem conquiescerent; tandem bello repetitos A.V.C. DCCXXXIII. Agrippa perdomuit: eodem tempore, quo in Armeniam profectus Tiberius, regnum Tigrani restituit; cujus fama moti Parthi, restitutis signis, Cæsaris amicitiam ultro petivere; ac Phraates in regnum restitutus est, ut lib. II. Od. II. vidimus. *Phrahates* etiam legunt optimi codices. *Torrent. Cantaber Agrippæ.*] Gens Hispaniæ Agrippæ virtute cecidit, id est, devicta est.

27. *Jus imperiumque.*] Phraates rex Persarum se parere velle dixit populi Romani legibus & imperio.

28. *Genibus minor.*] Nempe qui genibus advolutus supplex fieret. Recte igitur Plinius lib. XI. cap. XLV. *Hominis genibus quædam & religio inest observatione gentium. Hæc supplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant, fortassis quia inest iis vitalitas.* & Servius in illud Virgilii III. Æneid.

— Genua amplexus genibusque volutans
Hærebat. ———

Genua, inquit, *misericordiæ consecrata, sicut frons genio, dextra fidei.* Torrent. *Genibus minor.*] Supplex & ad genua Cæsaris devolutus. *Aurea fruges Italiæ pleno.*] Similis frugum abundantia lib. IIII. Od. V. *Nutrit rura Ceres.* De *Copiæ cornu* vero, quo ubertas & affluentia significatur, duplex extat historia; nam utrumque, & illud quod Acheloi fronte detractum ab Hercule nymphæ omni genere florum atque frugum replevere; & illud quod capræ Amaltheæ Jovis nutricis fuisse fertur, unde nectar profluebat, pariter proverbio convenit, de quo vide præter alios Zenobium Parœmiographum. *Torrent. Aurea fruges.*] Benigna copia, ubertatis dea.

29. *Diffudit copia cornu.*] Fruges fudit de cornu pleno. Vide Od. 17. lib. I.

EPISTOLA XIII.

Ad VINNIUM ASELLAM.

A Vinnio petit, ut in offerendis Augusto suis libris, & temporis & decoris rationem habeat.

UT proficiscentem docui te sæpe diuque,
Augusto reddes signata volumina Vinni,
Si validus, si lætus erit, si denique poscet,
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis
Sedulus importes, opera vehemente minister.
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ;
Abjicito potius, quàm quò perferre juberis
Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
Cognomen vertas in risum, & fabula fias.
Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.

Victor

AD VINNIVM *scribo.* Vinia *enim gens Romana Prætoria: è qua* T. Vinius *imperante Galba, etiam ad Consulatum provectus est. Cognomen autem* Vindex; *& hic* Asina: *quod etiam Corneliorum fuit, ut* Asellio *Semproniorum, &* Asellus *Claudiorum. Quamquam hunc Vinium rusticum aliquem, & quidem Poëtæ in Sabinis vicinum fuisse crediderim: cujus nempe in mandatis ad amicos Romam deferendis opera uti consueverat.* Torrent.

1. *Ut proficiscentem.*] Quemadmodum.

2. *Augusto reddes.*] Ita reddes Augusto mea volumina consignata & sigillo impressa.

4. *Ne studio nostri.*] Moderata sit opera tua in nobis & libellis Augusto tradendis. *Cruquius. Ne studio.*] Ne nimio in nos studio pecces.

5. *Sedulus importes.*] Nimiam diligentiam adhibens. *Opera vehemente.*] Quæ modum non servet. Terent. Heautont.

—— Vehemens in utramque partem
Menedeme es nimis.

quales qui sunt, non tam agere id quod agunt, quam satagere videntur. *Torrent. Minister.*] Quasi minister.

6. *Sarcina chartæ.*] Librorum sarcina.

7. *Abjicito.*] *Abicere* fere scribunt optimæ notæ chirographa, ut *reicere, proicere.* Monet autem ut sarcinam abjiciat potius, si gravem sibi esse sentiat, quam ut eo loci, quo ire jussus sit, eam feri more lassus excutiat: tanto magis ridendus, quod tale parentum cognomen ferat. Jam vero *ferum* etiam absolute de equo dici, ut hic de *Asino*, alibi notasse memini: nisi pro agresti interpretari malis. *Torrent.*

8. *Clitellas ferus impingas.*] Ne tamquam stupidus sub onere meorum librorum corruas, clitellas asini more in terram impingendo, idque in Augusti oculis, cum ei libros tradas. *Asinaque paternum.*] Cognomen patris erat Asina.

9. *Et fabula fias.*] In ora hominum pro ludibrio venias.

10. *Viribus uteris.*] Ut quo vis, pervenias. *Per clivos.*] Per Romam clivosam, id est, septicollem. *Lamas.*] Vetus

Victor propositi simul ac perveneris illuc,
Sic positum servabis onus, ne forte sub ala
Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
Ut vinosa glomos furtiva Pyrrhia lanæ;
Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
Ne vulgò narres te sudavisse ferendo
Carmina, quæ possunt oculos aureisque morari
Cæsaris. oratus multa prece nitere porrò.
Vade, vade, cave ne titubes, mandatáque frangas.

EPI-

tus Lexicon sic habet: *Lamæ*, πηλώδεις τόποι. qualia ferarum, maxime aprorum, lustra: à quibus sordibus etiam prostibula *lustra* appellantur. Sunt qui *Læma* scribendum putant à Græco λαιμὸς: quo verbo etiam vorago significatur. *Torrent. Lamas.*] Lacunas majores continentes aquam pluviam, vel fluviorum fossas.

11. *Victor propositi.*] Postquam itinere confecto, superaveris & viceris viæ difficultates tibi propositas, & iter confeceris. *Cruquius. Victor propositi.*] Compos voti. *Illuc.*] Ad ædeis Augusti.

12. *Sic positum servabis onus.*] Postulat lepor Poëtæ, qui est incredibilis in hac Epistola, rescribi, *Sepositum servabis onus.* Cum, inquit, eo perveneris, sepones onus, neque ridicule sub ala gestabis: ne aulicis, & ipsi, quem adis, Principi, risum debeas. *Heinsius. Sic positum.*] Hoc modo, id est, decoro gestu libellos meos in manibus tuis tenebis. *Ne forte sub ala.*] Ut non sub brachio in oculis omnium libros meos portes, sicut rusticus sub ala portat agnum, vel ut Pyrrhia, temulenta, portat glomos, id est, sphærulas ex filo lanæ; vel, ut conviva domum rediens bene potus, pileum & calceos gestat sub brachio.

14. *Ut vinosa glomos.*] Libri duo *globos*, plures *glomos* habent. Dicitur etiam *glomus glomeris*; unde *glomeramina* Lucretio, & verbum *glomerare* Ovid. 14. Met.

——— *Lanam glomerabat in orbes.*

Vinosa autem proprium aniculæ bibacis epitheton est: nec dubito quin locus iste ex Mimo aliquo desumtus sit. *Torrent.*

15. *Cum pileolo soleas.*] Videnda quæ scripsimus ad illum Satyræ ultimæ locum, *& soleas poscit. Tribulem* quoque *contribulem* vocat humilem ac plebejum; ut vicini fere & qui ejusdem tribus sunt, convenire solent. Turneb. libro 7. capite 11. & libro 28. capite 33. *Torrentius. Tribulis.*] Vicinus ex eadem tribu.

16. *Ne vulgo narres.*] Tu oratus multa prece, ne vulgo narres te multum laborasse, festinumque fuisse in tradendis Cæsari carminibus, quæ & illum legentem & audientem vehementer afficient. id est, versus aut polite mordaceis; aut ne mali alicujus suspicionem moveant. *Cruquius.*

17. *Morari.*] Delectare.

18. *Nitere porro.*] Et celeritatem hoc verbo & diligentiam exigit; cum & pro volare & pro vehementer allaborare veteres dixerint. exempla plurima apud Nonium. *Torrent. Nitere porro.*] Da operam.

19. *Ne titubes.*] Cave ne offendas & in dictis sis inconstans.

EPISTOLA XIV.
Ad Villicum suum.

Villici sui desiderium reprehendit, cupientis ob lupanaria & popinas in urbe vivere, & interim inconstanter fastidientis rura, quæ antea tacita prece petiisset. Cur autem contrà vitam rusticam urbanæ præferat, exponit. Sed illum more hominum facere dicit, ut alienam sortem suæ præferat.

VILLICE silvarum, & mihi me reddentis agelli,
Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos solitum Bariam dimittere patres:
Certemus, spinas animóne ego fortiùs, an tu

Evel-

1. *Villice.*] Notum omnibus, familias partim urbanas fuisse, partim rusticas: unde & servi vel urbani vel rustici appellabantur, plerumque quidem vel loci vel officii ratione distincti, sed præcipue judicio atque arbitrio dominorum. Verum inter rusticos proprie is dicebatur *villicus*, qui ceteris præerat, atque agriculturam & operas curabat, ut in urbe res fere heriles omnes *dispensator*: nam cui ædium cura & custodia commissa erat, *insularius* vocabatur. Qua de re Cajus, lib. XCIX. De leg. III. *Torrent. Villice sylvarum.*] Villicus is dicitur, cui reliqui servi in agris colendis obsequuntur. Angl. *a Hine or Bailiffe of Husbandry. Reddentis agelli.*] Animum meum reficientis.

2. *Quem tu fastidis.*] Indignum sane à servo id fastidri, quod herum ita reficiat, ut vitam ei debere videatur: nec vili sufficere mancipio prædium, quod olim quinque distinctum focis Penatibusque, totidem etiam publico vicinæ urbis consilio patres emiserit: ea scilicet tempestate, qua bina aut terna familiis jugera propriis culta manibus sufficiebant. *Torrent. Quem tu fastidis.*] Quem agellum quinque familiis distinctis habitatum.

3. *Bariam.*] *Variam* habent M. S. omnes, quam scripturam probo. ejusdem enim nominis oppida & in Apulia & in Hispania legimus. nam quod ad Sabinos attinet, postquam alii auctores desunt, veteres interpretes sequi debemus: qui illic quoque *Variam* fuisse tradunt, olim oppidum, post vicum tantum Anieni imminentem. De *Sabinorum* autem situ inter alios Plinius lib. III. cap. XII. Atque adeo nunc quoque inter Tibur & Præneste locus est non incelebris, qui Italis *Vico varo* appellatur: quo fit, ut facilius credam Horatii villam ad octavum ultra Tibur lapidem fuisse: & quidem via Valeria, si veteri hic scholiolo credimus. Quin & incolas affirmantes audivi, extare adhuc ejus vestigia in campo, quem hodieque *Horatium* vocant. *Torrent. Bariam.*] Sabinorum oppidum *Patres.*] Romanos Senatores, vel homines grandes natu ad lites in Baria discernendas.

4. *Certemus, spinas, &c.*] Vicissim experiamur, an ego fortius spinas, mordaces curas, quæ animum cruciant & pungunt, ex animo meo evellam; an vero tu spinas, lappas, sentes, ex agro meo alacrius exstirpes, & eruas. Et utrum Horatius, ejusque animus à vitiis melior & cultior, quam res, fundus & ager meus à spinis & sentibus. *Lubinus. Certemus.*] Ego & tu. *Spinas animone.*]

Evellas agro, & , melior sit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Insolabiliter: tamen istuc mens animusque
Fert, & amat spatiis obstantia rumpere claustra.
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
CVI *placet alterius, sua nimirum est odio, sors.*
Stultus uterque locum immeritum caussatur iniquè.
In culpa est animus, qui se non effugit umquam.
Tu mediastinus tacita prece rura petebas:

Nunc

mone.] Curas quæ mentem pungunt.

5. *Et, melior sit Horatius, an res.*] Plane παρέργα sunt & supervacua, quæ de significationibus vocis *res* adferunt docti interpretes. Scribe *an rus. Tu evellis*, inquit, *spinas ex meo rure. ego evellam ex animo. Ita inter nos certemus, ac videamus, uter melior futurus sit, an Horatius, qui ex animo spinas evellit, an rus ejus, è quo tu spinas evellis.* Heinsius. *Melior sit Horatius, an res.*] Hoc est, meliorne ac cultior sua ipsius cura atque opera, quam fundus ejus & possessio tua. Rei enim significatio generalis est. Aliter tamen Lambinus. *Torrent. An res.*] An agellus.

6. *Lamiæ.*] Duos Augusti tempore *Lamias*, Lucium & Quinctium, quos fratres fuisse hic locus indicat. *Torrent. Lamiæ pietas.*] Ælii Lamiæ, de quo Od. 17. lib. 3. *Moratur.*] Romæ detinet.

7. *Rapto de fratre.*] Ob fratrem immatura morte sublatum.

8. *Insolabiliter.*] Ut nullum admittat solatium. *Istuc.*] In agrum.

9. *Fert.*] Ducit me. *Et amat spatiis obstantia rumpere.*] Et cupit rumpere spatiosa claustra, id est, omnes moras & impedimenta præcidere. *Spatiis obstantia rumpere claustra.*] Ducta ab equis Circensibus metaphora. Circi enim spatia dicimus, & ipsam Circi planiciem, in quam è carceribus equi gestiunt erumpere & decursiones illas quæ singulis missibus septenæ peragebantur. *Torrent. Spatiis obstantia.*] Loci distantia & intercapedine sejuncta. *Cruquius. Claustra.*] Repagula vel carceres.

12. *Stultus uterque.*] Et se & villicum stultitiæ reum facit; quoniam loco tribueret, quod ab animo petendum sit. Demonstrat tamen se constantiorem esse. *Torrent. Caussatur inique.*] Criminatur locum, qui non meretur odium.

13. *Qui se non effugit.*] Vide lib. II. Od. XVI.

— *Patriæ quis exul,*
Se quoque fugit.

Qui se non effugit unquam.] Qui loci commutatione curam non depellit, sed eam secum fert perpetuo.

14. *Tu mediastinus.*] Ipsa vocabuli ratio demonstrat, *mediastinos*, ab eo quod in medio omnibus expositi starent sic dictos, non certi alicujus officii servos fuisse; sed varii ac multiplicis usus, ac proinde ceteris fere viliores; quales qui in balneis thermisque ministrabant. Hi enim, si Nonio ac Prisciano credimus, proprie olim hoc vocabulo comprehendebantur. quamquam usu obtinuit, ut in ædibus quoque villisque, qui communem præstabant operam atque obsequium, sic appellarentur. Horatius servum hunc suum, ex balneatio factum villicum, iterum optare balnea & urbem

Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me constare mihi scis, & discedere tristem,
Quandocunque trahunt invisa negotia Romam.
Non eadem miramur: eò disconvenit inter
Meque & te: nam quæ deserta & inhospita tesqua
Credis, amœna vocat mecum qui sentit; & odit,
Quæ tu pulcra vocas. fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis desiderium, video; & quòd
Angulus iste feret piper & thus, ocyùs uva:
Nec vicina subest vinum præbere taberna
Quæ possit tibi; nec meretrix tibicina, cujus
Ad strepitum salias terræ gravis. & tamen urges

Jam

bem fingit. Turneb. lib. 28. cap. 31. *Torrent. Tu mediastinus.*] Tu servus laboriosissimus & ad omnia fere ministeria paratus, quasi stans in medio petebas, &c. *Tacita prece.*] Servi decorum servat tacite optantis, quod si palam petat, fortasse vapulet. *Torrent.*

16. *Me constare, &c.*] Semper eundem esse. *Discedere tristem.*] Rure discedere.

18. *Non eadem miramur.*] Non delectamur iisdem. *Eo disconvenit inter.*] Ideo non convenit.

19. *Inhospita tesqua.*] Hanc quidem scripturam servant libb. M. S. omnes: sed *tesca* legendum esse, quasi *tuesca* dicas, à tuendo, & Varro nos docuit, & sequitur Festus. Vetus Lexicon *tesqua*, interpretaturque *κρημνώδεις ϗ ῥαχώδεις ϗ ἔρημοι τόποι.* Augures vero eadem ferme *tesqua*, quæ & *templa* vocabant, loca augurio designata, quorum termini cum fere rupibus silvisque ac montibus finirentur, factum inde ut inculta omnia ac deserta *tesca* appellarentur. Exempla apud Festum. *Torrent. Tesqua.*] Loca aspera, inculta & senticosa.

20. *Mecum qui sentit.*] Qui solitudinem amat, sicut ego.

21. *Fornix tibi.*] Ganeum, lupanar. *Uncta popina.*] Popina omnibus obsoniis plena.

22. *Incutiunt.*] Injiciunt. *Et quod, &c.*] Hæc verba sunt accipienda, quasi à villico propter agri sterilitatem pronuntiata.

23. *Angulus iste.*] Sic contemtim ex persona villici rus suum appellat; ubi, ille quidvis potius, quam vinum nasci posse conqueritur, ipse vini amans. *Torrent. Angulus iste.*] Iste ager Sabinus. *Ocyus uva, &c.*] Ocyus quam vinum, id est, nunquam feret vinum iste ager.

24. *Præbere taberna.*] Vinum suppeditare.

26. *Ad strepitum salias.*] Ad cujus strepitum in cythara vel tibia, ru saltes insciencter, quasi terræ inutile pondus. *Terræ gravis.*] Rustici salientis gestum exprimit, ita, ut invisam ob inexhaustos labores, terram pedibus pulsare ac tundere videatur. vide l. III. Od. XVIII. *Et tamen urges.*] Non quod ita faceret villicus hoc addit Poëta: sed quod operam absenti hero jactitans, ita facere se mentiretur. *Torrent. Et tamen.*] Ironica est enumeratio operum villici, talia opera non omnino facientis. *Urges.*] Arva colis.

27. *Non*

Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovémque
Disjunctum curas, & strictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, si decidit imber,
Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc, agè, quid nostrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,
Quem bibulum liquidi media de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum somnus in herba,
Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
Limat, non odio obscuro morsuque venenat.
Rident vicini glebas & saxa moventem.

Cum

27. *Non tacta.*] Non culta. *Bovemque Disjunctum.*] Sic habent nostra exemplaria, vix uno atque altero demto. atque ita legendum, quicquid dicat Lambinus. *Torrent.*

28. *Disjunctum curas.*] Bovem ab altero separatum & otiosum pascis. *Exples, &c.*] Collectis frondibus saturas.

29. *Addit opus.*] Rivus negotium tibi pigro exhibet.

30. *Multa mole docendus.*] Multis molibus, scilicet saxis, fossis, aggeribus avertendus, ut prato parcat, id est, ut prato non noceat.

31. *Quid nostrum.*] Si quid nostram concordiam dissolvat.

32. *Quem tenues decuere togæ.*] Me, quem tenues togæ in juventute ornaverunt, &c. *Nitidique capilli.*] Capilli unguento delibuti.

33. *Quem scis immunem.*] De voce *immunis* diximus lib. IIII. Od. XII. Scire autem id villicum ait, qui hero antea in aliis etiam officiis serviverit. *Torrent. Immunem.*] Sine muneribus. *Rapaci.*] Avaræ amicæ, quales sunt meretrices.

34. *Quem bibulum.*] Repetenda dictio *scis.* fuisse enim bibacem se, & quidem à medio sæpe die, fatetur, qui nunc brevi cœna & somno in herba, procul ab amicæ complexibus, contentus sit. *Torrent. Quem bibulum.*] Me, quem scis fuisse bibacem Falerni, &c.

35. *Cœna brevis juvat.*] Nunc me cœna brevis juvat.

36. *Nec lusisse pudet.*] Non pudet genio indulsisse, Venerique operam dedisse. *Sed non incidere ludum.*] Sed pudet non abrumpere vitam intemperatam & libidinosam. *Incidere ludum.*] *Ludum* vocat quicquid fert adolescentia. alia autem ætas alios mores postulat, ac prudenter Juven. Sat. VIII.

Breve sit quod turpiter audes. Torrent.

37. *Istic.*] Non rure.

38. *Limat.*] Recte quidem pro *deterit* Lambinus. Sed quomodo hoc oculus faciat, non satis video. quare ad limos maligni hominis oculos referre malim. nam & *collimare* dicimus; & Poëta verborum novitatem interdum amat, ut mox *venenare* dicit: totus enim locus ad fascinationem spectat. *Torrent. Limat, non odio obscuro.*] Maligno oculo atterit. *Morsuque venenat.*] Obtrectatione vel maledicentia.

39. *Rident vicini.*] Hoc est, tantum

abest,

Cum servis urbana diaria rodere mavis:
Horum tu in numerum votō ruis. invidet usum
Lignorum, & pecoris, tibi calo argutus, & horti.
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
QVAM *scit uterque, libens, censebo, exerceat artem.*

E PI-

abest, ut vicini meis commodis invideant, ut etiam gaudeant, mihique congratulentur, opera rustica exercenti. *Cruquius. Rident vicini.*] Vicini gaudent & rident me, &c.

40. *Cum servis urbana.*] At tu contra rusticus mavis cum servis urbanis rodere diaria, id est, tenuiter vivere. *Urbana diaria rodere mavis.*] *Diarium*, inquit Lambinus, victus est diurnus. sed ex Jctis discere debemus, verbo *victus*, quæ esui, porui, cultuique corporis, atque adeo, quæ ad vivendum homini necessaria sunt, contineri: *Diariis* vero alicui relictis, neque habitationem, neque vestiarium, neque calcearium, sed cibum tantum deberi. Eadem ergo *diaria*, quæ & *cibaria*. quæ quod certa fere mensura præberentur, inde & *demensi* vocabulum venit. Qua de re pereruditè P. Victorius Var. lect. lib. I. cap. XXIII. Quod vero ait *cum servis*, non sic accipiendum, quin & villicus ipse servus sit, sed quod, ceteris ruri imperans, liber quodammodo censeri possit. *Torr. Diaria rodere mavis.*] Diarium est unius diei victus.

41. *Horum tu in numerum.*] Servorum urbanorum. *Voto ruis.*] Cum impetu & sine ratione.

42. *Calo argutus.*] Scio quidem *calones* fere dici militum servos, auctore Festo, Servio atque aliis; idque à ferendis ad castrorum usum lignis, quæ κᾶλα vocabantur Græce: sed neque ignoro Porphyrionem lib. I. Sat. II. à *kalando* id nomen deducere; eoque significari velle servum, qui ad ministerium alios vocet. quod huic profecto loco magis convenit; & ita locupletibus semper è familia adesse solet aliquis, qui kalatoris munere fungatur. Meo sane judicio friget Horatius, nisi *calonem* urbani officii ministrum intelligamus, maxime cum *argutum* vocet. *Torrent. Calo argutus.*] Servus versipellis (qui ex urbe it lignatum foras) invidet tuæ felicitati in usu lignorum, in usu etiam pecoris & horti, quibus omnibus abundas.

43. *Optat ephippia.*] Similia illa, *aratro jaculari, bove venari leporem.* Quamquam huic Horatii dicto tunc potissimum locus est, cum, ut inquit Terentius, nostri nosmet pœnitet. *Torrent. Optat Ephippia.*] Hoc carmine eleganter notavit Horatius vitium, quod naturaliter omnibus est insitum, ut quippe semper alienam sortem magis mirentur, ac suam contemnant ac fastidiant, optent item inexperta, experta damnent. *Erasmus. Ephippia bos piger.*] Equorum ornamenta, vel sellas equis ad insidendum impositas. Proverbium convenit in eos, qui sui muneris functionem fastidientes, alienam, ad quam sunt inepti, exoptant.

45. *Quam scit uterque.*] Elegans Ciceronis senarius, Tusc. I.

Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

Torrent. *Censebo, exerceat artem.*] Judicabo ut uterque libens exerceat artem, quam norit, ut tu ruri colas agros: ut ille calo, tibi invidens, maneat in urbe.

Quo-

EPISTOLA XV.

Ad VALAM.

Quòd Veliam & Salernum proficisci cogitet, quæ ibi sit hyems, & quale cœlum percontatur: sed se non ita salubritatis rationem habere innuit, ut non etiam aliquam voluptatis habere velit.

QUÆ *sit hiems Veliæ, quod cælum, Vala, Salerni; Quorum hominum regio, & qualis via; (nam mihi Bajas Musa*

Quoniam in hujus viri nomine adhuc errari video; sunt enim qui C. Numonium, *aut* Nummonium, *sunt qui* C. Numenium; *sunt deinde qui* C. Vinonium *vocent, testor ex veteri denario, quem omni parte integerrimum servo (& appingendum curavit in antiquis Imaginibus Fulvius Ursinus) liquido constare nomen ei fuisse* C. Numonius Vaala. *Et gens quidem ipsa à* numo, *quod princeps ejus forte bene nummatus esset, suum ut opinor nomen invenit: cognomen autem à* vallo *militari sumtum esse ipsum numisma demonstrat; virtutis nempe caussa datum ei, qui primus in ea gente sic cognominatus est, quod hostile vallum fortiter oppugnasset.* Torrent.

1. *Quæ sit hyems Veliæ.*] Hic longum est Hyperbaton usque ad versum 25. ut sit ordo: Par est te scribere nobis, ac nos tibi credere quæ hyems sit Veliæ, id est, quæ aëris qualitas in hyeme, &c. *Veliæ.*] *Velia*, olim *Helia* teste Plinio lib. III. cap. v. Græce Ὑέλας, à fonte quodam, ut ait Strabo, sic nominata: aut, quod nonnulli malunt Ἐλία, quòd palustri loco sita esset, nobilis Lucaniæ quondam civitas fuit, distans à Pæsto Orientem versus P. M. XXV. contra Pontiam & Isciam insulas Oenotridas olim dictas, ut locum descripsit Plinius. Petrus Victorius Variarum lect. lib. XXXV. cap. XXIII. *Veliæ* etiam ac *Veliensium* non uno in loco mentio apud Ciceronem; & elegans Julii Hygini disceptatio, quomodo dixerit Virg.

—— *Portusque require Velinos.*

quum *Velia* Servio Tullio regnante, post annum amplius sexcentesimum, quam Æneas in Italiam venit, condita fuerit, apud Gellium lib. X. cap. XVI. *Torrent.* *Quod cœlum.*] An purum & serenum? an nubilum & pluviosum? quale solet esse in locis paludosis. *Cruquius.* *Salerni.*] Velia & Salernum sunt oppida in Lucania.

2. *Quorum hominum regio.*] Quibus moribus ibi sunt homines. *Nam mihi Bajas Musa supervacuas Antonius.*] *Antonius Musa* Euphorbi Jubæ Regis medici frater, Augusti libertus, cum eum à gravi admodum ac periculoso morbo liberasset, ingenti donatus pecunia, sibi insuper jus aureorum annulorum, & universo ordini medicorum immunitatem vacationemque adeptus est. statuam ei præterea Romani juxta signum Æsculapii ære collato posuere. sic enim Dio lib. LIII. Et quoniam cum calidis alii remediis nihil in Augusto profecissent, ipse illum frigidis maxime lotionibus, quas ψυχρολουσίας vocant Græci, sanavit: inde evenit ut aquis Bajanis calidis plurimum auctoritatis decederet & gratiæ. Qua occasione Horatius, & ipse valetudinis caussa Bajas ante adire solitus, nunc quoque ad mare se descendere velle ostendit; sed quoniam auctorem secutus Musam frigidis uteretur, & ob id Bajis invisus esset, alio ire constituit. Eaque de caussa de Velia & Salerno, Lucaniæ oppidis ultra Silarum amnem

Musa supervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit invisum, gelida quum perluor unda
Per medium frigus. sanè myrteta relinqui,
Dictáque cessantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & stomachum supponere fontibus audent
Clusinis, Gabiosque petunt & frigida rura.
Mutandus locus est, & diversoria nota

Præ-

amnem ad mare positis, tam sollicite inquirit. *Torrent.*

3. *Musa supervacuas.*] Antonius Musa (Augusti medicus clarissimus) dicit aquas calidas Bajanas ad valetudinem meam non esse utiles. *Illis.*] Bajis.

4. *Me facit, &c.*] Me odiosum reddit. Nam Bajæ mihi quodammodo sunt iratæ, quod illarum aquis à me relictis, frigidis aquis jam utar per frigus brumale. *Quum perluor unda.*] Libri vetustissimi *quod perluor unda.* duo etiam *cum pervehor unda.* Torrent.

5. *Myrteta.*] *Murteta* habent vetustissimi codd. ut *Venus murtea* Romanis dicta. Spectat hoc autem ad amœnitatem, ut ad sanitatem id quod sequitur. utroque autem nomine in pretio olim Bajæ: & nunc quoque illæ myrtis abundant. *Torrent. Myrteta relinqui.*] Loca myrtis consita apud Bajas aquis sulphureis abundantia.

6. *Dictaque cessantem.*] Quæ dicuntur è nervis depellere morbum articularem. *Cessantem nervis.*] *Arthritidem* intelligo nervis incubantem, quæ quos afficit, desidiosos ac cessatores facit. & sane calidæ peculiariter nervis contractis prosunt. *Sulphura* quoque & *sulpura* scribunt antiquissima exemplaria. *Torrent.*

7. *Sulfura contemni.*] Aquas sulphuratas. *Vicus gemit.*] Vicus Bajanus moleste feret. *Invidus ægris.*] Ægris odiosus.

8. *Qui audent.*] Nam præter vim propè intolerabilem ea perfusione, partibus corporis malè affectis illatam, incertus est, de virium suarum reparatione. *Cruquius. Fontibus audent Clusinis.*] Sunt qui aliter & distinguant & legant:

Qui caput & stomachum supponere fontibus audent,
Clusinos Gabiosque petunt.

Non bene, ni fallor; neque enim de quibusvis, puto, fontibus loquitur Poëta, sed de aquis medicatis tantùm, qualis teste Plinio non procul à Teano Sidicino Acidula, & in Stabiano Denudia. neque Latine dixeris *Clusinos* aut *Romanos petere* eum, qui Clusium aut Romam proficisci velit. *Torrentius.*

9. *Clusinis.*] Aquis frigidis in Etruria, sic nominatis à Clusio Etruriæ oppido. *Gabiosque.*] *Gabii* olim oppidum, postea vicus media via Prænestina, apud Strabonem: neque aquas illic ullas memorabiles invenio. Addiderit igitur hoc Horatius, quia non ψυχρολουσίας tantum, sed omnia frigida, etiam victus & cæli ratione commendabat Antonius, Clusium ideó & Gabios ablegans ægros. *Torrent. Gabiosque.*] Volscorum urbem.

10. *Mutandus locus est.*] Ut medici consilio assentiar, alium locum quam Bajanum me petere oportet. *Nota.*] Nota vel mihi, vel equo.

11. *Quo*

Præteragendus equus. quò tendis? Non mihi Cumas
Est iter, aut Bajas, læva stomachosus habena
Dicet eques: sed equi frenato est auris in ore.)
Major utrum populum frumenti copia pascat,
Collectósne bibant imbreis, puteósne perenneis
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ:
Rure meo possum quidvis perferre, patique:
Ad mare quum veni, generosum & lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum spe divite mânet
In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.)
Tractus uter plureis lepores, uter educet apros:

Utra

11. *Quo tendis?*] Hoc à noti diversorii vel hospite vel caupone dictum finge; cui iratus Bajis, quod videlicet nocentes deprehensæ sint, respondet eques:

—— Non mihi Cumas
Est iter aut Bajas. ——

ad lævam interim equum detorquens. Roma enim Capuam ac Neapolim, indeque Veliam ac Salernum petentibus, sinus Bajanus ad dextram est. Et ita quidem eques ipse: sed equus aurem in ore gestat, eo iturus quo frænum vocet: quamvis spontis suæ si esset, Bajas peteret. *Torrent. Quo tendis?*] Verba sunt Horatii, aut alius ad equum suum.

12. *Stomachosus habena.*] Iracundus.

13. *Sed equi.*] Quid stomacharis? Equus non aure, sed ore, in quo inest frænum, sentit, quo sit eundum.

14. *Major utrum.*] Repete vers. 25. *Par est te scribere utrum, &c. Populum frumenti copia pascat.*] In Velia vel Salerno.

15. *Collectósne bibant imbres.*] *Collectos imbres* cisternas lacusque *jugis aquæ* puteis opponit: ita namque legere malim, quam *dulcis aquæ*. denique caussa redditur quare *puteos perennes* vocet; nempe quod *jugis aquæ fons*, ut alibi loquitur Poëta, in eis scaturiat. *Torrent. Collectósne bibant imbres.*] Collectos in cisternis. *Puteosque perennes.*] Aquas fontanas jugiter promanantes.

16. *Nam vina nihil moror.*] Vina aquosa, quæ in Velia & Salerno nascuntur, non desidero.

17. *Rure meo.*] Rationem addit cur illius oræ vina non magni faciat. *Torrent. Rure meo possum.*] Quum rure sum. *Quidvis perferre patique.*] Quemvis cibum ac potionem.

18. *Ad mare quum veni.*] Quum veni in Campaniam aut Lucaniam prope mare. *Generosum & lene.*] Nobile vinum.

19. *Manet.*] Dimanet.

20. *Animumque.*] Vinum spiritus concalefaciens animi motus excitat.

21. *Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.*] Id est, quod mihi juventutis commendationem apud illam tribuat. Vel quod me perinde ac juvenem commendatum illi reddat. Quod facit, ut æque sim illi acceptus, ac si juvenis adhuc essem. *Steph. Commendet amicæ.*] Quod mihi vires præstat ad Venerem.

22. *Tractus uter plures.*] Repete versum 25. *Par est te scribere*, uter tractus, id est, utra regio Velina, an Salernina educet, id est, nutriat pl. lep. &c.

Utra magis pisceis & echinos æquora celent,
Pinguis ut inde domum possim Phæáxque reverti:
Scribere te nobis, tibi nos accredere par est.
Mænius, ut rebus maternis atque paternis
Fortiter absumtis, urbanus cœpit haberi,
Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret:
Impransus non qui civem dignosceret hoste:
Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus:
Pernicies & tempestas, barathrumque macelli,
Quidquid quæsierat, ventri donabat avaro.

Hic,

23. *Echinos æquora celent.*] Echinos marinos.

24. *Phæaxque.*] Unus Alcinoï juvenum, ut Epist. II. vidimus. *Torrent. Phæaxque reverti.*] Nitidus splendidusque, quales erant Phæaces, populi luxuriosi & voluptuarii.

25. *Accredere.*] Malim *adcredere* ambiguitatis tollendæ caussa, ut apud Lucretium lib. III.

—— *Facile hoc adcredere possis.*
Torrent.

26. *Mænius.*] Bene per *æ* diphthongum, ut lib. I. Sat. III. diximus. quamquam an hic idem ille *Mænius*, non facile dixerim. nam & *Mævius* non uno in codice scriptum repperi. Mirum autem tanta librorum constantia, quotquot saltem ego viderim, aut novam hic Epistolam ad Valam inscribi; aut saltem capitali littera, aut justo intervallo sequentia à præcedentibus separari, præfixo in quibusdam titulo: DE MAENIO GULOSO ET IMPUDENTE. Nihil enim certius quam omnia cohærere. Mænii namque exemplo ridicule se defendit; qui domi sobrius, ad mare cum venerit delicias faciat. *Torrent.* Vide Pet. Victorii Var. lect. lib. 4. cap. 6. *Ut.*] Postquam.

27. *Fortiter absumtis.*] Impigre, strenue, animose. Quamquam enim ex Aristotelis sententia fortitudo nullum in pecunia locum habet; neque, ut *fortiter adire pericula* recte & proprie dicimus, sic etiam *fortiter largiri pecuniam* aut *profundere*. Torrentius. *Fortiter absumptis.*] Profuse. *Urbanus cœpit haberi.*] Facetus, ad divitum mensas risum movens.

28. *Scurra vagus.*] Qui per totam urbem vagaretur, modo hujus, modo illius divitis mensam consectans. *Non qui certum præsepe teneret.*] Exponit quod dixerat *scurra vagus*: qui diversos scilicet sequeretur; non unum tantum, ut Mæcenatem Milius & Nomentanus. *Torrent. Præsepe teneret.*] Domum statam aut mensam.

29. *Impransus non qui.*] Qui existens famelicus in omnes erat æque maledicus. *Civem dignosceret.*] *Dinosceret* habent quinque exemplaria. *Torrentius. Hoste.*] A perduelle, vel peregrino.

30. *Sævus.*] In confingendis in quemvis criminibus. Alii legunt *Certus*, id est, promptus, vel paratus fingere.

31. *Barathrumque macelli, &c.*] Devorator. Est enim barathrum profunda vorago.

32. *Quicquid quæsierat.*] Quicquid lucri fecerat. *Ventri donabat avaro.*] *Avarum* pro avido dixit: ut de Græcis,

—— *Præter laudem nullius avaris.* Torr.
Avaro.] Ventri multa cupienti.

33. *Hic*

Hic, ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil
Aut paullum abstulerat, patinas cœnabat omasi
Vilis & agnini, tribus ursis quod satis esset:
Scilicet ut ventres lamna candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem
Quidquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem: Non herculè miror,
Ajebat, si qui comedunt bona, quum sit obeso
Nil melius turdo, nil vulva pulcrius ampla.

Nimi-

33. *Hic ubi nequitiæ.*] Mænius, quum à nequitiæ fautoribus, (id est, luxuriosis) parum, & timidis, (id est, avaris) nihil auferret. *Nequitiæ fautoribus.*] Id est, luxuriosis: sic enim *nequities* accipitur ad finem Sat. 2. lib. 2.

Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris, &c. Cruquius.

Et timidis.*] *Timidos vocat, qui scurræ nemini parcentis maledicentiam veriti, ut eam effugerent, elargiebantur aliquam offam Cerbero. male autem qui *tumidis* legunt. *Torrent.*

34. *Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini.*] *Agninæ* legit & probat Turneb. lib. 6. cap. 25. & lib. 18. cap. 23. ut partim *omaso*, partim *agnina*, quæ nullo apud veteres Romanos in pretio erat, se expleverit Mænius. neque ego scripturam eam improbo. Recepta tamen, *omasi Vilis & agnini*, exemplarium numero vincit, & nihilo altera deterior est. *Torrent.* *Omasi.*] Cibi pleboi & vilissimi.

35. *Agninæ.*] Supple carnis.

36. *Scilicet ut ventres.*] Ita ut inopia & egestate correctus diceret, &c. *Lamna candente.*] *Lama* etiam interdum scribi reperias. *Torrent.* *Lamna candente.*] Lamina, id est, ferro candefacto, genere cruciatus. *Nepotum.*] Luxuriosorum.

37. *Correctus Mænius idem.*] Hæc recepta hactenus lectio utcumque subsistit. non modo enim tam vili patina contentum fuisse Mænium, ita ut avidissime vesceretur, significat: sed, perinde ac si mores jam plane correxisset, offensum etiam nepotibus fingit; quorum perditissimos ventres candenti lamina urendos esse diceret. Verum M.S. longe aliter loquuntur; nempe hoc modo:

Diceret urendos correptus Bestius. Idem
Siquid erat nactus.

idque summo consensu, saltem quod ad *Bestii* nomen attinet; nam pro *correptus* in nonnullis *correctus* scriptum reperias; videndum omnino, an hinc quoque idonea aliqua sententia elici possit. Quod non erit difficile, si sub *Bestii* persona hominem insigniter avarum intelligamus: qui, si eo nomine forte reprehenderetur, ipse contra in nepotes invectus, quovis eos dignos esse supplicio exclamabat. *Torrentius.* Guil. Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 6.

39. *Verterat in fumum.*] Postquam omnia consumserat.

40. *Siqui comedunt bona.*] Si qui bona sua prodige consumunt. *Comedunt bona.*] Germana lectio est omnium veterum librorum testimoniis comprobata, & jam pridem à P. Victorio lib. Var. Lect. IIII. cap. VI. Græcorum exemplis defensa. *Torrent.* Turneb. lib. 26. cap. 20.

41. *Nil vulva pulchrius ampla.*] *Vulvam* suillam dicit, veterum mensarum delicias. verùm cum tria sint nomina ab auctoribus celebrata, *abdomen*, *sumen*,

 & vul-

Nimirum hic ego sum. nam tuta & parvula laudo,
Quum res deficiunt, satis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos sapere, & solos ajo benè vivere, quorum
Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.

E p i-

& *vulva*, de quibus egregie Plinius libro VIII. cap. 21. & lib. XI. c. XXXVII. ea sic explicat Hermolaus Barbarus, ut *abdomen* à *sumine* non re, sed voce tantum differat: illud antiquis, hoc recentibus magis, usurpatum, pro suillis cum lacte mammis. At *vulva* ipsa uterus est, ejecto aut etiam edito jam partu: illa tamen melior, quam & *ejectitiam* appellabant; ut hanc porcarum. Bene igitur in Xeniis Martialis, de vulva:

Te fortasse magis capiet de virgine porca,
Me materna gravi de sue vulva capit.

Torrent. *Nil vulva pulchrius ampla.*] Nil delicatius vulva ejectitia suis primiparæ.

42. *Nimirum hic ego sum, &c.*] Talis ego sum, inquit Horatius, cum multa non suppetunt, contentus sum paucis etiam non optimis.

43. *Satis inter.*] Satis fortiter vilibus cibis famem explens.

44. *Unctius.*] Id est, pinguius, delicatius. Horat. de Arte,

Si vero est unctum qui rectè ponere possit.

Rectè *unctum* Horat. pro apparatè condito cibo dixisse videtur. Turneb. l. 18. cap. 11. *Unctius.*] Sumptuosius. *Idem.*] Idem ego ajo.

45. *Vos sapere.*] Vos esse vere sapientes. *Bene vivere.*] Beate vivere.

46. *Quorum conspicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Villas Romanis duplices fuisse, nemo ignorat: alteram ad voluptatem, alteram ad fructum. Alteram, quam urbanam, alteram quam rusticam dicebant. Ergo *nitidam villam*, & *rusticam*, opponit. Ut supra, *nitidum hominem & rusticum*. Hæc ergo mens Poëtæ est. Ego, inquit, Mænio sum similis. Quoties nihil aliud contingit, parvo hilare & jucunde vivo. Contra, ubi melius & unctius quid evenit, solos vos bene & jucunde vivere ajo, qui non in villarum fructibus, verum in splendore prætoriorum & luxu, pecuniarum vestrarum ac rerum, fundamenta habetis: atque ibi uncte ac laute vivitis. *Heins.* *Nitidis fundata pecunia villis.*] *Fundum* Varro lib. IIII. & Servius II. Georg. quod fundat quotannis multa, pecuniæque sit ac pecudum fundamentum, dici tradidere; & venusta translatione Plautus Truculent. de amatore divite ac liberali: *Nunc is est*, inquit, *fundus nobis*. Ad hanc igitur vocabuli proprietatem respiciens Poëta, cum *nitidis fundatam villis pecuniam* dicit, firmas stabilesque divitias significat; quales avitæ esse solent: unde & prædiis optime caveri dicimus. *Fundi* autem appellatione ex JCtorum sententia integrum aliquid continetur, hoc est, non ager tantum, sed & ædificium. *Torrent.* Turneb. l. 27. cap. 16. *Nitidis fundata.*] In fructuosis villis, agris, pascuis, non in rebus, quarum quæstus est incertus.

Hic,

Epistola XVI.

Ad QUINCTIUM.

Poſtquam agri ſui formam & ſitum Quintio deſcripſit, in eóque jucundè ſe vivere dixit, in ejus vitam inquirit, monetque ne ex rumore vulgi pendeat, ſed vir bonus eſſe, quàm videri malit. Deinde quis demum viri boni nomine dignus ſit, oſtendit.

Ne percuncteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo paſcat herum, an baccis opulentet olivæ;
Pomíſne & pratis, an amicta vitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opaca
Valle:

Hic, *ni fallor*, Quinctius ille Hirpinus, *ad quem extat Od.* xi. *lib.* ii. *Gens autem* Quinctia *antiquiſſima Alba Romam tranſlata, & omnibus honoribus functa; variis etiam diſtincta cognominibus, qualia* Capitolinus, Cincinnatus, Barbatus, Pennus, Claudus, Criſpinus, Flamininus. *Dicti autem* Quinctii *à prænomine* Quinctus, *ut à* Quinctiis Quinctilii, *ipſi quoque majorum gentium & honoribus clariſſimi.* Torrent.

1. *Ne perconteris.*] Hoc verbo deſignat Quinctium πολυπραγμονοῦντα τῶν ἀλλοτρίων κακῶν, id eſt, nimis in aliena mala curioſum indagatorem, quales fere ſunt præpotentes, qui nimia ſibi φιλαυτίᾳ pulchrè placentes in foro verſantur otioſi ab animo, ecquid agant, quid meditentur, &c. *Optime.*] Εἰρωνικῶς ut illud Comicum, *ſalve bone vir.* Cruquius. *Ne perconteris.*] Ne forte inquiras.

2. *Arvo paſcat herum.*] Arvo ſativo, id eſt, ſegete & frumento. *Opulentet.*] Ditet aut locupletet dicere poterat: ſed novum vocabulum fingere maluit, quam hoc loco à proprietate diſcedere. Quia enim, ut pulcre Feſtus ait, omnes opes humano generi terra tribuit, *opulenti* proprie dicuntur terreſtribus rebus copioſi; & ſane Horatius, non niſi terreſtres hîc opes enumerat. *Torrent. Opulentet oliva.*] Me divitem faciat.

3. *Pomíſne & pratis.*] Mallem *an pratis*, ut in tribus M. S. nam quid *pratum* ſit, lib. ii. Sat. iiii. diximus. *Torrent. An amicta.*] An ut vini ferax. Ulmus dicitur vitibus maritari.

4. *Forma loquaciter.*] Forma & ſitus agri mei ſcribetur loquaciter, id eſt, ample. *Loquaciter.*] Quam aptè reſpondet hoc, verbo *perconteris:* loquacitas enim ſive garrulitas percontatori eſt propria, ut vulgo fertur,

Percontatorem fugito, nam garrulus idem eſt. Cruquius.

Et ſitus agri.] *Agrum* intellige, quam late ſe fundus extendit. nam *fundus* ipſa poſſeſſio eſt. *Torrent.*

5. *Continui montes.*] Fundum ſuum ita deſcribit, ut in valle ſitus fuerit: ad Orientem & Occidentem ventis pervius, à Septentrione vero & Meridie continuis ſeptus montibus; qui ſitus ſaluberrimus eſt. *Torrent. Continui montes.*] Ager meus ſunt montes conjuncti, niſi quod ſeparentur valle interjecta. *Niſi diſſocientur.*] *Ni diſſocientur* habent plures & meliores codices. *Torrentius.*

 6. *Valle.*]

Valle: sed ut veniens dextrum latus adspiciat Sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. quid, si rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant; si quercus & ilex,
Multa fruge pecus, multa dominum juvet umbra?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus;
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces etiam, si credis, amœnæ
Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Tu

6. *Valle.*] Commentator, ait in Odis, nimirum 17. lib. 1. hanc vallem nominari Usticam: crediderim potius montem villæ Horatianæ propinquum dici Usticam, eique ex opposito Lucretilem imminere montem, cujus eadem quoque ode mentionem facit. *Cruq. Sed ut veniens.*] Ita tamen opaca est vallis, ut Sol exoriens aspiciat latus dextrum vallis, occidens vero lævum tepefaciat.

7. *Vaporet.*] Vide Epod. III.

Nec tantus umquam siderum insidit vapor
Siticulosæ Apuliæ. Torrent.

8. *Temperiem laudes.*] Cœli & agri temperiem merito laudaveris. *Benigne.*] Copiose.

9. *Corna vepres & pruna ferant.*] Aut de insitione loquitur; aut, quod malim, cum *vepres* dicit, dumos intelligit, quibus hortorum spatia separabantur; prunis enim cornisque nunc quoque utplurimum extruuntur. *Torrent.*

10. *Multa fruge.*] Dubitat Lambinus an *frugem* pro glande recte dixerit Horatius. sed scrupulum illum JCti nobis eximent: qui *frugem* pro reditu accipiunt, non solum eo qui ex frumentis & leguminibus, verùm etiam eo qui ex vino, aut ex silvis cæduis, aut cretæfodinis aut lapicidinis capitur: quinimo *fruges* à *frumento* separant. *Torrent. Multa fruge pecus, &c.*] Multa glande: per Acyrologiam.

11. *Dicas adductum propius.*] Dicere potes agrum meum tam esse amœnum, quam est Tarentum.

12. *Fons etiam rivo.*] *Fontem* hunc villæ suæ, quem ut purum & illimem, ut frigidum quoque & abundantem mirifice hic commendat, & *rivi* nomen mereri ait; ipse rivum nomine *Digentiam* appellat Epist. XVIII. *Rivum* autem non manu factum accipiamus, sed qui naturali suo impetu fluat, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν. *Torrent. Fons etiam rivo.*] Est etiam in agro meo fons tam uber, ut dignus sit qui appelletur fluvius.

13. *Thracam.*] Thraciam. *Hebrus.*] Gelidissimum esse oportuit fontem, qui cum Hebro certare posset; quem Horatius in Odis *hiemis sodalem*, vocat, & *nivali compede vinctum* Epist. III. *Hebrus.*] Hebrus est magnus fluvius in Thracia.

14. *Fluit utilis.*] Nulla caussa est, cur hæc mihi scriptura displiceat. Plures tamen libri habent, *Fluit aptus & utilis alvo.* Torrent. *Utilis alvo.*] Salubris.

15. *Hæ latebræ.*] Agri mei.

16. *Septembribus horis.*] Autumni initium dicit, & illud *pomiferi grave tempus anni*, cùm nocentes corporibus Au-

stros

Tu recte vivis, si curas esse quod audis.
Jactamus jam pridem omnis te Roma beatum:
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas,
Néve putes alium sapiente bonóque beatum:
Neu, si te populus sanum rectéque valentem
Dictitet, occultam febrem sub tempus edendi
Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
STVLTORVM *incurata pudor malus ulcera celat.*
Si quis bella tibi terra pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aureis:
Téne magis salvum populus velit, an populum tu:

Ser-

stros metuimus. *Torr.* *Septembribus horis.*] Autumno, quod tempus anni maxime est insalubre.

17. *Tu recte vivis.*] Laudato rure & animi sui securitate, amicum monere incipit, ut, cum Romæ beatus ab omnibus audiat, ipse aliorum de se opinionem cum sua conferat, nec beatitudinem à virtute separet: & Socrates expedita & compendiaria quadam via eos ad gloriam pervenire dicebat, *qui id agerent, ut quales videri vellent, tales etiam essent.* refertur à Valerio Maximo l. VII. cap. 11. & Æschyli de Amphiarao senarius laudatus:

Οὐ γὰρ δοκεῖν ἄριστος, ἀλλ' εἶναι θέλει.

Vir optimus vult esse, non viderier.

Torrent. *Quod audis.*] Quod audis de te, id est, quod diceris esse, nempe si talis sis, qualem te fama testatur.

18. *Jactamus jampridem.*] Omnis Roma, id est, omnes nos Romani jactamus te esse beatum.

19. *Ne cui de te plus*] Ne plus credas alicui multa de felicitate tua prædicanti. *Tibi credas.*] Quam conscientiæ tuæ.

20. *Neve putes alium sapiente bonoque beatum.*] Οὐκ ἔστιν ἕτερος τοῦ σοφοῦ καὶ ἀγαθοῦ μακάριος. Semper secundum Græcorum in Latinum mutat. *Heinsius.* *Alium sapiente.*] Sic *alius Lysippo*, pro quam Lysippus. *Torrent.* *Alium sapiente bonoque.*] Alium à sapiente, id est, insipientem.

21. *Neu, si te populus sanum.*] Ostendit hac comparatione æque graviter peccare & eos, qui falsa elati fama, sua vitia dissimulant ac curare negligunt, & eos qui præpostero pudore una discumbentium valere se fingunt, cum morbum sentiant. res enim, quod ajunt, in nervum erumpit, magno & existimationis & valetudinis dispendio. ergo *quod sis*, inquit ille, *esse velis.* Torrent.

22. *Sub tempus edendi.*] Circiter tempus edendi.

23. *Donec manibus.*] Donec febris tremore manuum seipsam prodat. *Unctis.*] Cibo unctis.

24. *Pudor malus ulcera celat.*] Vitiosus pudor, qui vetat facienda.

25. *Tibi terra.*] Bella abs te gesta.

26. *Dicat.*] Enarret. *Vacuas permulceat aures.*] Aures assentationi patentes.

27. *Tene magis.*] Nihil majus pro imperii incolumitate optare potuit, quam mutuam Augusti ac pop. R. benevolentiam manere perpetuam. Bene etiam Theopompus Lacedæmoniorum rex, affirmante quodam Spartam ideo esse

Servet in ambiguo, qui consulit, & tibi & urbi,
Jupiter: Augusti laudes agnoscere possis.
Quum pateris sapiens emendatusque vocari,
Respondésne tuo, dic sodes, nomine? nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras, si volet, auferet: ut si
Detulerit fasceis indigno, detrahet idem.
Pone, meum est, inquit: pono, tristísque recedo.
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,

Con-

incolumem, quod reges haberet imperandi gnaros; *Imo*, inquit, *& populum regibus obsequentem.* Torrent. *Tene magis.*] Verba sunt alicujus Augusto assentantis.

28. *Servet in ambiguo.*] In æquilibrio, ut dici solet, Græci ἰσοῤῥοπίαν vocant. Credebant enim veteres Jovem res mortalium in trutina ponere, ut alibi loquitur Horatius, & veluti libra quadam pensitare. unde ὑψίζυγος à Græcis cognominatus est, quo referendum illud Virgilii:

Juppiter ipse duas æquato examine lances
Sustinet. —— Torrent.

Servet in ambiguo.] Utinam Jupiter servet in ambiguo, ut sit semper incertum, utrum populus te (O Auguste) velit magis salvum esse, an tu populum. *Qui consulit tibi.*] A quo urbis prosperitas dependet. ita enim apud Suetonium Messala: *Quod bonum faustumque sit tibi domuique tuæ, Cæsar Auguste (sic enim nos perpetuam felicitatem Reip. precari existimamus) senatus te consentiens cum pop. R. consalutat patriæ patrem.* Potuit eo quoque respicere, quod prisci *Jovem* consiliis, *Themidem* judiciis præesse crediderunt. *Torrent.*

29. *Augusti laudes.*] Ad Augustum, non ad te pertinere.

30. *Sapiens emendatusque.*] Quum pateris te sapientem emendatumque vocari. *Emendatusque.*] Sic *ad unguem factus homo* Lucilio. *Torrent.*

31. *Respondésne tuo.*] Itane respondes, quasi nominatim sis appellatus? *Nempe.*] Perinde ac si dicat, neminem ita à se alienum, ut non malit bonus dici, quam malus; sapiens quam stultus: negligere enim quid de se quisque sentiat, non solum arrogantis est, sed etiam omnino dissoluti. *Cruquius. Nempe.*] Concedo (inquit Horatius) non omnes sapientis & boni viri appellatione delectari.

32. *Vir bonus & prudens.*] Concessio est. nam hæc à Quinctio dici fingere debemus. atque ita Persius:

—— *Neque enim mihi cornea fibra est*
Laudari metuam.

Sed urget Horatius, negatque tam levi & inconsulto judici, qualis populus, esse credendum,

—— *Qui stultus honores*
Sæpe dat indignis, & famæ servit ineptus.

Torrent.

33. *Qui dedit.*] Sed populus inconstans, qui, &c.

34. *Fasces indigno.*] Honorem. *Detrahet idem, &c.*] Idem populus adimet.

35. *Pone, meum est.*] Depone honorem, inquit populus.

36. *Idem si clamet.*] Si idem populus me furem, impudicum, parricidam esse criminetur.

37. Con-

Contendat laqueo collum preßiſſe paternum:
Mordear opprobriis falſis, mutemque colores?
Falſus honor juvat, & mendax infamia terret.
Quem, niſi mendoſum & mendacem? vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges juraque ſervat:
Quo multæ magnaque ſecantur judice lites:
Quo reſponſore, & quo cauſſæ teſte tenentur.
Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decora.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat

Ser-

37. *Contendat laqueo.*] Si pertinaciter dicat.

38. *Mordear opprobriis falſis?*] Commovearne his falſis criminationibus? *Mutemque colores.*] Ut male ſibi conſcii ſolent: & quidem varie, tum pallore, tum rubore confuſi. bene igitur *colores* dicit. Vult autem laudes & opprobria à ſapiente contemni; qui non ad aliorum opiniones, ſed ad rectæ rationis normam vitam inſtituat. Recte itaque infert Horatius neminem aut falſo honore delectari, aut falſa terreri infamia; niſi qui ipſe vitioſus ſit, & alius quam ſit videri volens, perpetuo mentiatur. *Torrent.* *Mutemque colores?*] Et expalleſcam? minime verò.

40. *Mendacem.*] Alii legunt *Medicandum*, id eſt, medicamentis egentem, ſcilicet præceptis Philoſophicis imbuendum. *Vir bonus eſt.*] Ex opinione multitudinis.

41. *Qui conſulta patrum, &c.*] Qui Senatuſconſulta ſervat. Reſponſio eſt per Ironiam.

42. *Secantur.*] Finiuntur.

43. *Quo reſponſore.*] Sunt qui fidejuſſorem hoc nomine intelligunt, ſed male. *Sponſorem* enim appellamus, qui pro alio promiſerit: ſed nec verbum *reſpondere* apud ullum bonum auctorem, quod ſciam, pro *ſpondere* aut fidejubere accipitur. Paulo melius ergo alii, immutata nonnihil ſcriptura, eodem tamen ſenſu legunt, *Quo res ſponſore.* Sed eam tamen ego lectionem nuſquam hactenus repperi. Porro cum *reſpondendi* vocabulum proprie de conſultis dicatur, ut non uno in Sermonibus loco vidimus; unde & *reſponſa prudentum* appellata, quæ inſtar legum erant; nihil equidem dubito, quin *reſponſorem* pro conſulto dixerit Horatius, nove fortaſſis, ſed illi frequens, & certe non barbare; poſtquam verbum *reſpondere* ſic accipitur. *Teneri* quoque *cauſſas* dicit pro obtineri, quod frequentius eſt. *Torr.* *Quo reſponſore, &c.*] Quo Juriſconſulto conſilium dante, & quo teſte cauſæ obtinentur.

44. *Sed videt.*] Sed iſte, inquit, tuus vir bonus, tot nominibus commendatus, ſi fucum, ſi perſonam detrahas; ſi domeſticos, ſi vicinos, qui eum propiùs norunt, pro teſtimonio voces; longe alius eſt quam ſimulat. Oſtendit ergo neminem ex vulgi rumore judicandum. *Torrent.*

45. *Specioſum pelle.*] Extrinſecus bonum virtutis ſimulatione.

46. *Nec furtum feci.*] Aliam docet cautionem, ne in judicando facile aberremus. neque enim qui ſervili more pœnarum metu à peccato abſtinet; ſed qui virtutem amans mala vitat, bonus perſequitur, hic ille eſt, quem quærimus & optamus. *Torrent.*

47. *Ure.*

Servus: Habes pretium, loris non ureris, ajo.
Non hominem occidi. Non pasces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi. renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suspectos laqueos, & opertum milvius hamum.
ODERUNT *peccare boni virtutis amore.*
Tu nihil admittes in te, formidine pœnæ.
Sit spes fallendi: miscebis sacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis, quum surripis unum:
Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.

Vir

47. *Ureris, ajo.*] Non cæderis.

48. *Non hominem occidi.*] Servus dicat, Non, &c. *Non pasces.*] Respondet Horatius.

49. *Sum bonus.*] Servus loquitur. *Sabellus.*] *Sabelli* nomine Horatium patria Venusinum intelligunt Grammatici. Sed dure nimis & infeliciter. Ego Ofelli, de quo Sat. II.
(—. Anormis sapiens crassaque Minerva.)
similem hunc Sabellum fuisse crediderim, ætate illa quàm nostra notiorem. In duobus etiam codicibus inveni *renuit negatque Sabellus*: ut fortassis *renuitque negatque* legendum sit; aut *renuit negitatque*, quod nonnullis placere video. *Torrent. Sabellus.*] Horatius in agro suo Sabino existens, negat te esse bonum, quod pœnæ metu, non virtutis amore abstinueris à maleficio.

50. *Metuit foveam.*] Devitat foveam.

51. *Opertum milvius hamum.*] Occultum hamum: non desinunt tamen hæ feræ rapaces esse, sic tu. *Milvius.*] *Milvus* habent emendatissimi codices. Pulcre autem lupi, accipitris, milvi rapacissimorum animalium exemplo docet Horatius, neque illa rapacitatem exuere, cùm insidiarum metu arceantur à præda, neque nos injustos & improbos esse desinere, cum, animo mali, non sponte, sed timore in officio continemur. *Torrent.*

52. *Oderunt peccare.*] Vilia omnia sceleraque habent odio, ad virtutem vel naturæ ductu, vel recta institutione propensi. *Cruquius. Virtutis amore.*] Hoc est quod, si Plutarcho credimus, dicere solebat Xenocrates, eo distare Philosophos ab aliis, quod ipsi sponte facerent, quæ ceteri metu legum inviti. *Torrentius.*

53. *Tu nihil.*] Quinctium pro quovis è populo alloquitur: non quod illum talem esse pronuntiet. Convenit autem huic loco illud Senecæ Ep. CXVI. *Honesta quamdiu illis spes inest aliqua sequimur, in contrarium transituri si plus scelerata promittant.* Torrentius. *Tu nihil admittes in te.*] Tu autem à peccato te abstinebis.

54. *Sit spes fallendi.*] Si speres fore, ut lateat maleficium. *Miscebis sacra profanis.*] Bonorum, & malorum discrimen tolles.

55. *De mille fabæ modiis.*] Verum est quod ait Horatius, eum qui de mille modiis unum tantum suffuretur, quo tutius lateat, non quin totum mente appetat, æque facinorosum & scelestum videri, ac si totum raperet. *Torrent.*

56. *Damnum est, non.*] *Damnum* autem *lene* interpretor; quod quia exiguum, leniter feras. ut lib. II. Od. XIX.
— Tectaque Penthei
Dejecta non leni ruina. Torr.

Damnum

Vir bonus, omne forum quem spectat, & omne tribunal,
Quandocumque Deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè quum dixit, Apollo;
Labra movet, metuens audiri: Pulcra Laverna
Da mihi fallere: da justo sanctóque videri:
Noctem peccatis & fraudibus objice nubem.
Quî melior servo, quî liberior sit avarus,
In triviis fixum quum se demittit ob assem,

Non

Damnum est, &c.] Isto pacto damnum est mihi levius, non facinus admissum. Contra Stoïcos qui dicunt omnia peccata esse æqualia.

57. *Vir bonus omne forum.*] Nova iterum adversus falsam vulgi justitiam cautio, ne temere illis credamus, qui superstitione probitatis laudem affectant, quo securiores injustitiam exerceant; aliud summis labris, quàm mente agitent, proferentes. *Spectare* autem pro suspicere & admirari dixit. ut Epistol. VI.

Gaude quod spectant oculi te mille loquentem. Torrent.

Vir bonus.] Non vere, sed opinione vulgi.

59. *Jane pater.*] Macrobius Saturn. lib. I. cap XVII. *Janum*, inquit, *patrem vocamus, Solem sub hac appellatione veneramur.* An ergo idem numen & Jani & Apollinis nomine salutat Horatius? Vide quæ notavi lib. II. Sat. VI.

Matutine pater. ———

Torrent. *Jane pater, clare, &c.*] Postquam hæc clara voce pronuntiavit, O Jane, &c.

60. *Labra movet.*] Summissa voce loquitur, nolens ea audiri ab assistentibus quæ secum precatur, sic, O pulchra Laverna, &c. *Metuens audiri.*] Pulcerrime de perditissimorum hominum votis Persius Sat. II.

At bona pars hominum tacita libavit acerra, &c.

Sed & Macrob. Saturn. lib. I. cap. VII. sanctissimum refert Philosophiæ præceptum, sic loquendum cum hominibus tamquam dii audiant, sic loquendum cum diis tamquam homines audiant. *Laverna.*] Festi verba adscribam: *Lavernioncs fures antiqui dicebant, quod sub tutela deæ Lavernæ essent, in cujus luco obscuro abditoque soliti furta prædamque inter se luere. hinc & Lavernalis porta vocata est.* Torr. *Laverna.*] Dea furum.

61. *Da mihi fallere.*] Concede ut mea injusta facta alios lateant. *Justum sanctumque.*] Ita quidem plures libri: sed meliores,

——— *Da justo sanctoque videri.*

Guil. Canterus Novar. lect. lib. 4. c. 12. *Torrent.*

62. *Noctem peccatis.*] Noctem nubilosam, id est, tenebras & ignorantiam offunde peccatis meis, ne deprehendantur.

63. *Quo melior servo, &c.*] Quoniam falsæ, quam hactenus descripsit, justitiæ fons cupiditas & avaritia est; quo magis eam detestemur, graviter admodum & acerbe, neque liberum esse avarum ostendit, &, (quod deterius est) jure belli in acie capto eum comparat: quem, licet occidi possit, vendi tamen potius mandat; ut, quamquam sibi inutilis, aliorum commoditatibus serviat. *Torrent. Quî melior servo.*] Qua ratione ille vir bonus sit servo melior, &c.

64. *Demittit ob assem.*] Ad humum se inclinat ob assem in viis à pueris fixum, quo prætereuntes illudantur.

66. *Qui*

Non video. nam qui cupiet, metuet quoque porrò:
QVI metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui
Semper in augenda festinat & obruitur re.
Vendere quum possis captivum, occidere noli.
Serviet utiliter: sine pascat durus arétque:
Naviget ac mediis hiemet mercator in undis:
Annona prosit: portet frumenta penúsque.
Vir bonus & sapiens audebit dicere, Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum: tollas licet. In manicis &
Compedibus sævo te sub custode tenebo.
Ipse Deus, simulatque volam, me solvet. opinor

Hoc

66. *Qui metuens vivit.*] Syllogismus ex Enthymemate; Qui cupit & metuit, non est liber: avarus cupit & metuit, liber itaque vivere nequit. *Cruquius.*

67. *Perdidit arma.*] His ergo similem esse ait Horatius, qui virtutem falsò verbis professus, vita ac moribus eam deseruit; ut avari plerique omnes, pro mancipiis habendi. *Torrent. Perdidit arma.*] Quod militi est ignominiosum. *Locum virtutis deseruit, qui.*] Locum non tenuit, quod in re militari est flagitiosissimum.

68. *Re.*] Pecunia.

69. *Vendere cum possis.*] Persistit in translatione à militia. Sed huic loco lumen JCti prætulerunt, cum *servos* non tam à serviendo, quam à servando dictos tradunt; quod Imperatores captivos vendere, ac per hoc servare, nec occidere solent. *Torrent. Occidere noli.*] Sed vende.

70. *Sine pascat durus, aretque.*] Sine ut pascat gregem, durus, id est, laboris perferens.

72. *Annonæ prosit.*] Annonam faciat viliorem, frumenta aliunde importando. *Penusque.*] Hoc penus, oris, significat omne esculentum & potulentum, quo vescuntur homines.

73. *Vir bonus & sapiens.*] Detecta latentis injustitiæ fraude, tandem quis vere justus & constans, idemque bonus ac sapiens dicendus sit, non certa definitione, sed (quod efficacius est) exemplo ostendit. *Torrent. Vir bonus.*] Vir revera bonus & sapiens audebit cum Baccho sic alloqui Penthea. *Pentheu.*] O Pentheu rector Thebarum, quid me pati coges?

75. *Indignum coges.*] Mallem *cogat*, ut in tribus exemplaribus. *Torrentius. Adimam bona.*] Penthei est comminatio. *Nempe pecus, rem.*] Respondet sapiens hoc modo, At sunt bona fortunæ, quæ mihi adimere minaris, nempe pecus, &c.

76. *In manicis.*] In duris vinculis (inquit Pentheus) te tenebo.

78. *Ipse Deus.*] Pater meus Jupiter (inquit Bacchus) statim ubi voluero, me liberabit à vinculis, atque immortalem faciet. *Simul atque volam.*] Ita omnino legendum; non *volet*, ut quidam arbitrati sunt. Sententia enim est, ipsum, sibi mortem consciscendo, à Deo liberatum

ratum

Hoc sentit, Moriar. MORS *ultima linea rerum est.*

EPISTOLA XVII.

Ad SCÆVAM.

Scævam monet, ne potentiorum amicitias spernat, atque ut in suo vitæ genere Aristippum potius quàm Diogenem imitetur. Ad principum amicitias pervenire, & illorum favorem ac liberalitatem emere non cujusvis esse: & quanta sit arte opus hac in re, docet.

QUAMVIS *Scæva satis per te tibi consulis, & scis*
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Disce docendus adhuc, quæ censet amiculus: ut si
Cæcus iter monstrare velit; tamen adspice, si quid
Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur.

Si

ratum iri. Notum illud Plinii, sed petitum à Stoïcis lib. XXVIII. cap. II. omnibus bonis, quæ homini tribuit natura, nullum melius esse tempestiva morte. *Torrentius. Opinor.*] Existimo (inquit Poëta) virum bonum hoc sentire, ut citius moriatur, quam turpiter serviat. Nam Mors finis omnium malorum.

79. *Ultima linea.*] Rerum enim omnium extremum mors, neque vel à geometrarum vel à pictorum lineis duci hanc metaphoram arbitror: sed à circo vel stadio potius. nam quemadmodum Græci *γραμμὴν*, sic Latini quoque *lineam* vocant, tam ubi cursus incipit, quam ubi desinit: quod ducta linea designabatur. Frequens autem admodum vitæ humanæ ac stadii comparatio est. *Torrent. Linea rerum est.*] Finis seu extremum. Metaphora ducta vel à Geometris vel Pictoribus.

SCÆVA *cognomen* Juniorum *fuit, teste Livio, sicut &* Cassiorum, *inter quos Cassius ille Scæva, Cæsaris miles omnium fortissimus; de quo Plutarchus, Suetonius, & alii. Hinc porro ὑποκοριστικὸν* Scævola *Muciorum, uti &* Scævius *Flaviorum. Cognominis autem hujus origo incerta. σκαιὸν Græci* sinistrum *vocant: unde Latinis* scæva *pro sinistra; qua qui magis quam dextra manu uterentur, quibus dixi nominibus appellatos plerique volunt. Alii μεταφορικῶς ad mores & ingenium referunt; sic &* Lævinos *cognominatos videri scripsimus, lib. I. Sat. VI.* Torrentius.

1. *Per te tibi consulis.*] Quamvis sine alterius consilio tibi sapis.

2. *Majoribus uti.*] Cum majoribus vivere & versari.

3. *Amiculus.*] Ego Horatius, tuus amicus. *Ut si Cæcus.*] Etiamsi cæcus, &c.

4. *Cæcus iter.*] Refertur in proverbiis, *Μήτε τυφλὸν ὁδηγεῖν, μήτε ἀνόητον σύμβουλον. Neque cæcum viæ ducem, neque amentem consultorem.* quare vel modestiæ caussà hoc ait Horatius, vel dissimulanter potius, ejus rei, quam hic tractat, omnium peritissimus. *Torrentius. Iter monstrare.*] Alludit ad statuas in triviis indices viarum cœcas, viatoribus tamen non inutiles, quas *ἀνδριάντας* nominamus, seu *ἑρμαῖα*. *Cruquius.*

5. *Quod cures.*] Quod ejusmodi sit, ut velis in rem tuam vertere. *Proprium fecisse.*]

Si te grata quies, & primam somnus in horam
Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia solis:
Nec vixit male, qui natus moriensque fefellit.
Si prodesse tuis, paulloque benignius ipsum
Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.

fecisse.] Ad te rapere, tibi servare, ut quod usui esse possit. *Torrent.*

6. *Si te grata quies.*] Consilium amico de amplectendo vitæ genere daturus, initio monet, ut, quo eum natura trahit, id potissimum sequatur. si ad quietem, quieti se atque otio det; & Romam, ubi hoc non facile sperari possit, relinquens, obscuri alicujus & infrequentis oppiduli secessum petat. cum & pauperibus sua sint gaudia, nec dici queat male vivere, qui sibi vivens reliquos lateat, ita ut natum mortuumve omnes nesciant. Sin vero ex nobilium procerumque convictu aut laudem aut divitias aut quæcumque alia sibi suisque commoda affectet, atque eo magis se duci sentiat; nec sic quidem malefacturum ostendit, si ipse tenuior ditiori se mancipet: sed quod semel elegerit, id constanter persequi debere significat; ne vel otium in negotio, vel contra negotium in otio quærens, utroque frustretur, ac sibi ipsi perpetuo molestus sit. *Torrent.* *Et primam somnus.*] Somnus usque ad Solis ortum, id est, si te vita tranquilla delectet.

8. *Si lædit.*] *Si lædet* habent M. S. omnes: nec mutari ideo debuit, quia præcedit *delectat.* *Ferentinum.*] Hoc Etruriæ oppidum fuisse & ex Plinio l. III. & ex Suetonio discimus, ubi Othonis principis proavos Ferentino oppido oriundos ex principibus Etruriæ fuisse ait. Lambinus tamen Hernicis adscribit. Nec silere velim duobus codicibus *Tarentinum* pro *Ferentinum* legi, & in uno *Terentium.* Torr. Alii per *Ferenti-* Si
num intelligunt agrum aut prædium; nam ipsum oppidum in Hernicis Ferentum dicitur Straboni. *Georg. Fabrit.* *Ferentinum ire jubebo.*] Oppidum Hernicorum incelebre.

9. *Solis.*] Habent enim pauperes suas etiam voluptates.

10. *Natus moriensque fefellit.*] Nemini dubium est, quin illud Epicuri dictum respexerit, *Λάθε βιώσας.* nam & Græcæ dictionis vim exprimere voluit, *fallendi* vocabulo usus. Quo admonet, in humili fortuna vitam esse feliciorem iis, qui obscurè vivunt & à publicis negotiis ita semoti, ut cum vita discessissent, nemo illos vixisse sentiret. Vitandam certe turbam tranquille vivere volenti nemo negaverit; laudaturque Democritus, quod ait, *Unus mihi pro populo est, & populus pro uno.* At quanto venustius illud Epicuri ad amicum quemdam scribentis: *Satis magnum alter alteri theatrum sumus.* Adi si lubet P. Victorium Var. lect. XXIIII. cap. XIII. *Torr.* *Fefellit.*] Qui adeo obscure vixit, ut ab hominibus ignoraretur.

11. *Pauloque benignius ipsum*] Paulo liberalius.

12. *Accedes siccus ad unctum.*] Tu pauper & sobrius accedes ad divitem unguento delibutum, cujus guttur etiam condimentis est inunctum. *Siccus ad unctum.*] Libet vetustissimus *siccus inunctum*; sed nihil muto. *siccus* enim ut, cum de potu agitur, *uvido*; sic ubi de esu, recte *uncto* opponitur: fallunturque qui ad unguenta transferunt. Horatius Epist. XV.

Virum

Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Aristippus. si sciret regibus uti,
Fastidiret olus, qui me notat. utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur sit Aristippi potior sententia. namque
Mordacem Cynicum sic eludebat, ut ajunt,
Scurror ego ipse mihi, populo tu: rectius hoc &
Splendidius multo est, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio. tu poscis vilia: verum es

Dan-

Verum ubi quid melius contingit & unctius. ——
Sin ergo *uncti* qui & lauti, & luculenti, & nitidi: *sicci* contra ξηροφάγοι, quibus Cynica cœna apponitur, arida nempe omnia. *Torrent.*

13. *Si pranderet.*] Hoc, oluscula sua lavans prætereunti forte Aristippo objecerat Diogenes: ipse vicissim audiens quod sequitur. *Torrent.* *Si pranderet.*] Hoc est dictum Diogenis in Aristippum.

14. *Si sciret.*] Est hoc Aristippi responsum ad Diogenem.

15. *Qui me.*] Nempe Diogenes.

16. *Verba probes, &c.*] Utrius dicta laudes.

18. *Mordacem Cynicum.*] *Cynici*, quasi Latine *canes* dicas, cum ob impudentiam & vitæ sordes, uti & Avidienus ille lib. II. Sat. II. tum ob rixam & maledicentiam ita nominati sunt; quod omnibus velut allatrarent. *Torrentius.* *Mordacem Cynicum.*] Diogenem his verbis irridebat.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Altera Aristippi in Diogenem retorsio. Cum enim hic ei, quod Dionysio assentaretur, exprobrasset; At tu, inquit, populo: & ego quidem in rem meam; tibi vero nihilo inde melius est. Elusit itaque Cynicum, cum, in pari scurrilitatis caussa, ipse ob splendorem saltem & commoda rectius sese facere ostenderet; exemplo hoc ipsum confirmans. *Torrent.* *Scurror ego ipse mihi.*] Ego (inquit Aristippus) scurram ago & regibus risum moveo, sed mihi, id est, in meam utilitatem. *Populo tu.*] Tu scurraris ad populi plausum. *Rectius hoc & Splendidius multo est.*] In veteri codice, ut in suo Scaliger ὁ μακαρίτης notarat, erat, *regibus, hoc est, Splendidius multo.* Ex quo parva mutatione feci, *regibus, hoc & Splendidius multo est.* Nihil venustius. Ego, inquit, mihi ipse parasitor, dum reges colo. regibus enim parasitari, hoc splendidius multo est. Et subjungit rotundissime,

—— *Equus ut me portet, alat rex.*

Heinsius.

20. *Splendidius.*] Sibi scurrari. *Alat.*] Ut rex alat.

21. *Officium facio.*] Officiosum me præbeo. *Tu poscis vilia rerum Dante minor, quamvis fers te nullius egentem.*] Locus elegans, sed pessime conceptus. Distingue ac scribe,

Officium facio, tu poscis. vilia rerum.
Dante minor: quamvis fers te nullius egentem.

Hoc sensu. *Ego officium facio.* qui est ὑπογελασμὸς ejus qui potentiori cum utilitate adblanditur. *tu poscis.* qui est ὑπογελασμὸς ejus qui mendicat. Dices, res esse viles, quas petis. Interim necesse est ut minorem te sic profitearis eo à quo petis; cum nullius te egere dicas. *Heinsius.*

Dante minor; quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Aristippum decuit color, & status, & res,
Tentantem majora, fere præsentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor, vitæ via si conversa decebit,
Alter purpureum non exspectabit amictum,
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejus & angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Rettuleris pannum. refer, & sine vivat ineptus.

Res

Heinsius. *Vilia: verum es.*] Tu Cynice res viles poscis. *Verum es dante minor.*] Tu ô Cynice, quamvis fers te nullius nec rei, nec personæ egentem; verum tamen, dante minor, id est, impotentior & pauperior eo qui tibi dat, poscis impudenter vilia dona, non splendida nec regia. *Cruquius.*

22. *Dante minor.*] Tu pauperior es & inferior eo, qui tibi dat. *Quamvis.*] Quamvis dicis.

23. *Omnis Aristippum decuit color.*] Alias addit rationes, ob quas hunc alteri præponat; ut commodum & facilem, & quod dicere solemus omnium horarum hominem, qui personis, locis, temporibus se accommodare posset, meliora appetens, ut tamen præsentibus acquiesceret. *Torrent.* *Omnis Aristippum decuit color.*] Omnis vitæ conditio vel vestitus.

24. *Tentantem majora.*] Quærentem majora. *Æquum.*] Præsentibus contentum.

25. *Quem duplici.*] Diogenem Cynicum. *Duplici panno patientia velat.*] Jucunda Cynici periphrasis, Diogenis præsertim: qui, teste Laertio, pallium, quo solo amictus erat, primus duplicavit, ut eo etiam strati loco uti posset. Turneb. lib. 7. cap. 20. alioqui *duplex amiculum* pro vili atque contemto etiam alii posuere. *Torrent.*

26. *Mirabor.*] Mirum mihi erit. *Vitæ via si conversa decebit.*] Si novum vitæ genus eum decebit.

27. *Alter.*] Aristippus.

29. *Personamque feret non inconcinnus utramque.*] Et aulici & Philosophi. idque de eo dicere solitum Platonem ferunt, solum esse Aristippum, quem deceret & chlamys & pannus. Et apud Græcos χλαμύς fere pro tenuiore ac molliore amiculo tunicæ injecto usurpatur: sic Latini sæpe absolute *pannos* vocant crassiore lana factos: unde *pannosus*. Optime igitur Flaccus *Milesiæ chlamydi* hoc ipso loco *pannum* opponit, nempe Diogenis pallium sive τρίβωνα. *Torrentius.* *Non inconcinnus.*] Non indecore uteretur utroque vestitu, nunc sordido, nunc ornatiore.

30. *Alter Mileti textam.*]. Diogenes vestem pretiosam rejiciet ex optima lana factam in Mileto Asiæ insula. *Cane pejus & angue.*] Acertime. Proverbialiter dictum.

32. *Refer & sine.*] Risus, sed acerbissimus. Et sane ineptus Diogenes. sed neque laudandus hic Aristippus. *Torrent.* *Refer, & sine vivat ineptus.*] Redde Aristippe suum Diogeni pallium quod tu induetas, purpuream tuam chlamydem ei relinquens, & permitte ut

vivat

Res gerere, & captos ostendere civibus hosteis,
Attingit solium Jovis, & cælestia tentat.
PRINCIPIBUS *placuisse viris non ultima laus est.*
NON *cuivis homini contingit adire Corinthum.*
Sedit, qui timuit ne non succederet. esto.
Quid, qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Heic est aut nusquam, quod quærimus. hic onus horret,
Ut parvis animis & parvo corpore majus:

Hic

vivat ineptus ad omnem fortunæ habitum.

33. *Res gerere.*] Postquam, Aristippum Diogeni præferendo, vitam quæ in actione versatur, per quam gloria & honor acquiritur, secretæ & otiosæ nec quicquam audenti prætulit; ne difficultate rerum magnarum quis terreatur, ea quæ sequuntur adjungit. Sententia autem est, non ideo quod summa te posse consequi despetes, quale est Romæ triumphasse, conquiescendum videri. Nam aliquo saltem perventurum: & qui inter principes esse nequeat, principibus tamen placere non parva cum laude posse; cum etiam qui audet tantum, laudari debeat. *Torrent. Res gerere.*] Res magnas & laudabiles, sive domi, sive belli: tota oratio ponitur pro casu nominativo.

34. *Attingit solium.*] Proxime accedit ad divinitatem.

35. *Principibus placuisse.*] Nam, quia non omnibus datum est, ad rerum gerendarum gloriam immortalem pervenire, saltem eos laudare, affectati, eis placere & applaudere ob beneficia in rempub collata, quis neget in laude ponendum? Verum ut *non cuivis homini contingit, &c.* ita non cujusvis est principibus viris placere, non ignavi, non desidis, sed agentis fortiter & quosvis labores subeuntis, virique sapientis. *Cruquius. Principibus.*] Ob beneficia in remp. collata.

36. *Non cuivis homini.*] Videto Chiliad. Erasmi.

37. *Sedit qui timuit.*] *Sedere* proprium ignaviæ est. Virg.

——— *Meliora deos sedet omina poscens.* Torrent.

Sedit, qui timuit.] Quievit, neque tentare voluit.

38. *Qui pervenit.*] Qui quod voluit consecutus est.

39. *Hic est aut nusquam, quod quærimus.*] In hoc, inquit, summa controversiæ consistit, in hoc cardine res vertitur; hic caussæ jugulus est. Cum enim sint, qui animi magnitudine freti timidiores antevertant, & usque progredi conentur; aut eos sola virtute, eo ipso nempe quod hoc agunt, contentos esse jubebis, & nihil præter inanem sonum & verba, quos λογυς Græci appellant, invenient, aut aliud labori præmium constitues, utpote honores aut commoda. Quod si ita est; ea ipsa recte à viro strenuo & promto & industrio expetuntur. Ridere autem videtur Flaccus noster prædurum illud Stoicorum dictum: Ὅτι αὐτάρκης ἡ ἀρετή. *Quod seipsa contenta virtus.* nisi enim virtuti alia merces accedat; vix, paucis exceptis, ceteros deterrebit ardua illa ad virtutem via. *Torrent. Hîc est aut.*] In hoc, id est, in agendo fortiter, id est, de quo quæritur. *Hic onus horret.*] Alius ad Principum amicitiam aspirare non audens, veretur, ne non succedat conatus.

Hic subit & perfert. aut virtus nomen inane est,
Aut decus & pretium recte petit experiens vir.
Coram rege suo de paupertate tacentes,
Plus poscente ferent. distat, sumásne pudenter
An rapias. atque rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi soror est, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
Qui dicit; clamat, Victum date. succinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra.

Sed

41. *Hic subit, &c.*] Alius, nempe fortis subit. *Aut virtus.*] Secundum Epicureos.

42. *Aut decus & pretium.*] Aut honorem & præmium merito petit vir prudens & rerum expertus. *Experiens vir.*] Non de perfecto aliquo & numeris omnibus absoluto Philosopho loquitur; quales videri volebant Stoïci: sed de eo, qui periclitari ac tentare res audeat; quales qui in repub. versantur. Ipsa enim vocabuli ratio ad actionem pertinet. At vero *expertum* cum dicimus, *habitum* quemdam experientia partum significamus. *Torrent.*

43. *Coram rege suo.*] Quoniam eam maxime ob caussam majores observamus & colimus, ut rem nostram meliorem faciamus; & id quomodo Scæva consequi possit, demonstrat Horatius. Idem autem *Rex*, qui & *potens amicus*. Torrent. *Coram rege suo.*] Coram amico suo potentiore. *Tacentes.*] Non conquerentes.

44. *Plus poscente ferent.*] Plus accipient à potentiore amico, quam is qui poscit. *Distat sumasne.*] Multum interest utrum cum pudore sumas, an impudenter petendo extorqueas.

45. *Atqui rerum caput.*] Summa totius rei, de qua agimus, est, ut cum ditioribus amicis decenter versemur. *Rerum caput.*] Hoc est, prima & præcipua caussa atque intentio, ut qui majori servit, melius habeat. *Torrent.*

47. *Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus.*] Id est non firmus in suppeditandis alimentis: Firmitatem & constantiam in victu suppeditando non servans. Perinde ac si dixisset, Cujus non est certa fides, vel qui spem mentitur, fundus mendax. *Nec pascere firmus.*] Nec firmus me pascere propter frugum proventum incertum.

48. *Qui dicit.*] Qui sic queritur, videtur clamare, Date alimentum. *Succinit alter.*] Hoc petacem clientem proficere ait, ut alios quoque ad petendum provocet. Per *μίμησιν* nempe hæc accipienda sunt, ut palam petenti alius quispiam qui nihil ei cedat, ilico veluti succinat id quod sequitur, *Et mihi dividuo.* sunt enim æmuli competitoris in partem venire volentis verba. *Torrent. Succinit alter, &c.*] Alter cliens succlamat.

49. *Dividuo findetur munere quadra.*] Cum *dividuum munus* dicit, æqualem cum altero partem cogita. Significat enim vix dimidium ad se perventurum. Et *quadræ* vocabulo panes significari crediderim, quos *quadratos* teste quodam Philemone, apud Athenæum l. III. appellabant Romani, quales Græcis *βλωμίαιοι ἄρτοι*, quod pluribus buccellis, sive turundas, aut crustula dicere mavis, cohærebant. Possumus etiam & quidem *simplicis quadræ* nomine cibaria omnia intelligere: ut qui quadram petit, victum petere videatur. sic enim Juvenalis:

Ut bona cuncta putes aliena vivere quadra:

pro

Sed tacitus pasci si posset corvus; haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur salebras, & acerbum frigus, & imbreis,
Aut cistam effractam, & subducta viatica plorat;
Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam,
Sæpe periscelidem raptam sibi flentis, uti mox
Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
Nec semel irrisus triviis attollere curat
Fracto crure planum: licet illi plurima manet
Lacryma: per sanctum juratus dicat Osirim.

Cre-

pro alieno sumtu. Alioqui *quadra* proprie est ex mensario instrumento, cui consciissæ dapes imponuntur, olim etiam ex pane ad eum usum aptato fieri solita: ut apud Virg. VII. Æneid.

—— *Patulis nec parcere quadris.*

Torrent. *Findetur munere quadra.*] Communicetur inter nos quadra, id est, quarta pars panis, munere diviso, id est, quod divisionem admittit.

51. *Et rixæ multo.*] Cum cæteris avibus.

52. *Brundusium.*] Oppidum in Calabria. *Comes aut.*] Comes in itinere. *Surrentum ductus amœnum.*] Oppidum in Campania.

53. *Salebras.*] Vitæ asperitatem.

54. *Subducta viatica, &c.*] Viatica furtim ablata.

55. *Nota refert meretricis.*] Imitatur astutias meretricis. *Catellam.*] Id fere pro catenula interpretantur Lambinus & alii. Ego ad *catellam* aliquam quæ in deliciis sit, quales olim Melitææ, proverbio celebratæ, referre malim. frequens enim in auctoribus mentio, quanta cura mulierculæ catellas nutrire & anxie admodum servare consueverint. *Catellus* igitur πολυώνυμον est: nam præter communem notionem etiam vinculi genus, &, quod modo dixi, ornamentum significat. Omittere etiam non possum, veteres marmorum inscriptiones, inter cetera aulæ officia, meminisse servarum libertarumque quæ A CVRA CATELLAE fuerint. *Torrent. Catellam.*] Monile muliebre. Est diminutivum à catena.

56. *Periscelidem.*] Græco verbo usus est, pro quocumque crurum integumento. Σκελεάς vocat Hesychius τὰ τῶν σκελῶν σκεπάσματα. *Torrent. Periscelidem.*] Cruris vinculum. *Flentis.*] Ereptam sibi conquerentis.

57. *Nulla fides.*] Hoc mendacibus præmium, ut ne vera quidem dicentibus credatur. *Torrent. Adsit.*] Adhibeatur.

58. *Attollere curat.*] Lege *curet*; pendet enim à particula *uti*. Steph. *Attollere curat.*] Erigere in pedes.

59. *Planum.*] Vox Græca; sed non modo ab Horatio, verum etiam à M. Tullio donata civitate. *Planum, &c.*] Impostorem & scurram, qui in trivio sibi crus fractum esse mentiebatur. *Manet.*] Emanet, id est, quamvis ille planus affatim lachrymetur.

60. *Per sanctum.*] Quamvis per Osirim Ægyptiorum deum juret. *Osirim.*] Hunc una cum Iside sua, magna etiam Romæ religione cultum, ideo præ aliis nominat Horatius; quod ægris tamquam alter Æsculapius mederi crede-

 retur.

Credite, non ludo: crudeles tollite claudum.
Quare peregrinum, vicinia rauca reclamat.

EPISTOLA XVIII.

Ad LOLLIUM.

Quæ ad amicitiam conservandam facienda sint, quæ item vitanda, ac præsertim quo modo quis erga potentiorem amicum gerere se debeat, Lollium docet. Initium autem sumit ab iis, qui dum tenere modum non nôrunt, vel scurrarum potiùs quàm amicorum fungi officio videntur, vel asperitate agresti (quam libertatem meram & virtutem veram haberi volunt) utuntur. Postremò eum ad quærenda illa, ex quibus tranquillitatem vitæ consequi possit, hortatur.

SI BENE *te novi, metues liberrime Lolli,*
Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
Ut matrona meretrici dispar erit, atque

Disco-

retur. Quo referendum illud Juvenalis;
— *Pictores quis nescit ab Iside pasci?*
ob tabellarum, quæ ex voto figebantur, multitudinem. *Torrent.*

61. *Non ludo.*] Non jocor. *Tollite claudum, &c.*] O crudeles erigite me claudum.

62. *Quare peregrinum, vicinia, &c.*] Vicini multo clamore rauci reclamant illi plano, Quære peregrinum aliquem, qui fraudes tuas non norit; nam nos fallacias tuas habemus cognitas.

HÆc *secunda ad* M. Lollium *Epistola est. de quo prolixe lib.* III. *Od.* IX. *quæ hic repetita Lectorem plurimum juverint. Idem autem ferme argumentum tractat quod Epistola præcedente, quomodo potentiorum amicitia utendum sit.* Torrent.

1. *Metues.*] Cavebis.

2. *Scurrantis.*] Crebra quidem *scurrarum* in nostri Poëtæ scriptis mentio: sed quoniam hic *scurra amico* componitur, vocabuli originem demoustrabo. & sunt quidem nonnulli qui Græcum esse velint συσκυρεῖν aut σκυρεῖν. verum ego vocabulum istud apud Romanos receptum prius fuisse crediderim, quam scirent quid Græca illa significarent, ne nunc quidem satis cognita. A sequendo igitur dictus sit *scurra*, teste Festo: quod tenuioris fortunæ homines non antecedere, sed sequi quempiam sint soliti. Atque ita etiam Isidorus: *Scurra qui sectari solet quempiam cibi gratia: à sequendo, sicut & assecla.* Initio igitur officium fuit sectari potentiores: sed quia Romani fere aut agriculturæ aut militiæ caussa aberant; ideo, si qui immunes in urbe remanebant, qui alieno cibo viverent, aliis propter otium odiosi, & *urbani* pariter & *scurræ* dicebantur. Tandem vero crescente luxuria, cum otiosi divites jocos undique ac risus quærerent, ridiculi omnes assentatores, & parasiti *scurrarum* nomen retinuere. *Torrent. Scurrantis.*] Hominis pabuli causa turpiter adulantis. *Professus amicum.*] Quum decreveris esse amicus.

3. *Ut matrona meretrici.*] Perelegans comparatio scurræ cum meretrice, & amici cum matrona: ut quantum matrona à meretrice, tantum à scurra amicus differat. In matrona & amico nihil petu-

Discolor, infido scurræ distabit amicus.
Est huic diversum vitio vitium prope majus,
Asperitas agrestis, & inconcinna, gravisque,
Quæ se commendat tonsa cute, dentibus atris,
Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
VIRTUS *est medium vitiorum, & utrimque reductum.*
Alter in obsequium plus æquo pronus, & imi
Derisor lecti, sic nutum divitis horret,

Sic

petulans, nihil affectatum, nihil ineptum atque immoderatum: at meretrici & scurræ hæc omnia insunt vitia. *Dispar erit atque Discolor.*] Quod *dispar* dicit, ad naturam atque indolem; quod *discolor*, ad habitum cultumque referre velim. *Torrent.*

4. *Discolor.*] Dissimilis vultu, vestitu & gestu. *Infido scurra distabit amicus.*] Sic amicus distabit à scurra infideli.

5. *Est huic diversum.*] Opponitur ex diametro, scurrilitas asperitati morum, vitium vitio, extremum extremo: asperitas enim culpat non culpanda, scurrilitas vero laudat non laudanda: at virtus est medium vitiorum. *Prope majus.*] Scurrari namque plausibilius apparet, & aliquid præ se ferre humanitatis; sed asperum esse, minime. *Cruquius. Vitium prope majus.*] Lambinus particulam *&* interserit, ac legit *vitium & prope majus*, contra exemplarium omnium fidem. *Torrent.*

6. *Asperitas agrestis.*] Hoc vitium Joannes Jovianus Pontanus lib. III. De sermone, *scurrilitati* oppositum, *agrestitatem* appellare ausus est: inter quæ media sit *facetudo*. addit longius multo à media distare *agrestes*, quam quos *scurras* dicimus. his enim modum tantummodo ac mensuram deesse: adhibita itaque cautione aliqua facetos fieri: quod nomen illi sperare vix umquam possint. *Torrent. Asperitas.*] Fera quædam duritia. *Inconcinna.*] Insuavis.

7. *Tonsa cute, dentibus atris.*] Non placet Mureti & Lambini opinio, per *tonsam cutem* totius corporis horridam quamdam asperitatem intelligi; unde durus iste & intractabilis laudem aucupetur: sed ad libertatem potius, qua se jactitet, referendum est. perinde ac si strictim & ad cutem usque radendo, quod ἐν χρῷ ξυρεῖν dicunt Græci, nihil aut in se, aut in amico vitii ferat, cum atros interea rodendo dentes exerceat. *Torrent. Tonsa cute, dentibus atris.*] Hirsuto corporis squallore. Nam quæ tondentur, pilosa sunt & hirsuta, vel tonsa cute, id est, radendo amicum usque ad cutem, sic eum nimis duriter castigando idque atris dentibus, id est, agresti mordacitate.

8. *Dum vult.*] Dum illa asperitas vult nominari libertas. *Mera dici.*] M. S. omnes,

—— *Dici mera veraque virtus.*

quod cur Lambino displicuerit, nescio. Tritum autem, sed pulcerrimum quod sequitur: *Virtus est medium vitiorum.* uti & lib. I. Ser. II. *Est modus in rebus.* Torrent.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo, id est, excessu, & defectu remotum.

10. *Alter in.*] Blandiens scurra. *Imi Derisor lecti.*] Videnda quæ notavimus lib. II. Sat. VII.

11. *Derisor lecti.*] Qui se deridet & ejusdem ordinis homines in infima parte lecti accumbentes. *Nutum divitis horret.*] Hoc est, summa quadam venera-

tione

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit;
Ut puerum sævo credas dictata magistro
Reddere, vel parteis mimum tractare secundas.
Alter rixatur de lana sæpe caprina:
Propugnat nugis armatus: scilicet, ut non
Sit mihi prima fides, &, vere quod placet, ut non
Acri-

tione observat, cum totus ab eo dependeat. Sic enim vocabulum *horrere*, cum de sacris agitur, sæpe accipi alibi diximus. Virg. VI.

—— *Horrendæque procul secreta Sibyllæ.*

Lucret. lib. III.

—— *Quædam divina voluptas*
Percipit, atque horror.

id est, ingens quædam admiratio, ut recte interpretatus est Gifanius. *Torrent. Horret.*] Horrere se fingit.

12. *Sic iterat voces.*] Sic repetit voces divitis quasi admirans. *Iterat voces.*] Ut videlicet quod rex ait & ipse ajat, negetque quod negat, tamquam admirans hominem, unde & assentatoris nomen defluxit. semper enim ad alterius voluntatem agit, eique quam simillimus vitiis. *Torrent. Cadentia tollit.*] Verba ex ore divitis inconsiderate excidentia pro mirandis quasi de terra tollit.

13. *Dictata magistro Reddere.*] Proprium Grammatici, aut etiam Declamatoris officium, *dictare* quæ mox discipuli reddant. unde Cæsaris de Sulla dictum, *Eum nescire litteras qui dictaturam deponeret.* Iocus sumtus ab ambiguitate vocabuli *dictare*, unde dictator. *Torrent. Dictata magistro Reddere.*] *Reddere dictata* est, quod ἀναλήμματα ἀποδοῦναι in Græcorum colloquiis dicitur. *Heinsius.*

14. *Reddere.*] Singulatim. *Vel partes mimum.*] Ut credas histrionem secundas Comœdiæ agere cum voce submissiore, vultuque humiliore, quam qui agit primas. *Parteis mimum tractare secundas.*] Assentatorem secundarum partium histrioni comparat & quidem aptissime. Eum enim qui primas partes agit observant ceteri, &, quod Divinatione in Verrem ait Cicero, tametsi interdum clarius dicere possint, summittunt tamen, ut ille princeps maxime excellat: & quos Græci δευτεραγωνιστὰς & τριταγωνιστὰς vocant, Latine quoque uno vocabulo *secundarios, tertiariosque* dici monuit Cic. in Bruto. Ergo *actor* absolute vocatur, qui primas agit. Et quod mihi in primis observatione dignum videtur, *secundas* hic agere non est proximum à primo locum tueri, seu post primum ceteris frequentius in scenam prodire, sed secundas agunt qui vere vocantur hypocritæ; & cum certam nullam ea in fabula personam gerant, alios exprimunt, & sola imitatione oblectant. *Torrent.*

15. *Alter rixatur.*] Sunt qui *rixator*, sunt qui *rixatus* legant, inepte. Lego igitur & distinguo,

Alter rixari de lana sæpe caprina
Propugnat, nugis armatus.

multo enim urbanius est, rixosum ac contentiosum hominem, de re nihili certaturum, nugis veluti armatum in campum deducere; ubi, quos mox audies, latratus emittat. *Torrentius. Alter rixator.*] Agrestis reprehensor.

16. *Propugnat.*] Pugnat pro nugis, id est, defendit nugas, tanquam homo armatus. *Ut non, &c.*] Ut non mihi indubitata fides habeatur, inquit agrestis.

17. *Ut non.*] Ut non libere dicam & acriter defendam.

18. *Pro-*

Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
Ambigitur quid enim? Castor sciat an Docilis plus:
Brundusium Numici melius via ducat, an Appî.
Quem damnosa Venus, quem præceps alea nudat;
Gloria quem supra vires & vestit & ungit;
Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
Quem paupertatis pudor & fuga: dives amicus,
Sæpe decem vitiis instructior, odit, & horret;
Aut, si non odit, regit, ac, veluti pia mater,

Plus

18. *Pretium ætas altera.*] Si pretii loco altera vita vel ætas longior mihi detur, certe contemnam.

19. *Ambigitur.*] Qua de re controvertitur? sc. de nugis. *Castor sciat an Docilis.*] Utrum Castor gladiator, an Docilis sit scientior.

20. *Brundusium Numici.*] Hæc vulgata lectio, quam Lambino placere equidem admiror: cum meminisse debuisset *Numiciorum* nomen, à quorum gente hæc via nomen sortita foret, secundam producere. At vero *Minucii*, quæ gens Romæ non incelebris fuit, secundam corripit Silius lib. VII.

Si factis nondum Minuci te cauta probare
Erudiit fortuna meis. ——

Nihil igitur dubitandum; quin, ut in omnibus vetustis exemplaribus legitur, *Minuci* vel *Minucii*, aut veterum more *MinucI* restituendum sit: præsertim cum lib. IX. Epist. IIII. ad Atticum *Minuciæ viæ* mentio fiat: idque à Turnebo notatum lib. I. cap. 20. Nomen autem, ni fallor, viæ L. Minucius Augurinus imposuit, qui coarguto Sp. Melio, præfectus annonæ, fratris pretium ad assem redegit: in cujus beneficii memoriam statuam ei extra portam Trigeminam populus ære collato posuit, ibidemque bove aurato donatus est. *Torrent.* *Brundusium Numici melius via ducat.*] Contentio est, utrum via Numicia an Appia melius ducat Brundusium.

21. *Quem damnosa Venus.*] Postquam de scurrilitate eique opposita asperitate, quam æqualiter fugere oportet, jam satis dictum est, monere pergit Lollium de aliis quoque: præsertim ne fiducia majoris amici, quem observandum sumserit, si vitio aliquo laborare eum perspexerit, ipse quoque liberius peccet. Divites enim quanto plus possint, tanto plus sibi licere rati. *Torr.* *Quem damnosa Venus.*] Ordo est, Dives amicus multo vitiosior quam amicus minor, odit eum quem damnosa libido, &c. *Præceps alea.*] Quia vel momento depauperet lusorem. *Cruquius.* *Nudat.*] Depauperat.

22. *Supra vires.*] Supra quam facultates ferunt. *Vestit & ungit.*] Non tam ad unguenta hoc retulerim, quam ad cœnarum lautitias: ut Epist. præcedente;

—— *Accedes siccus ad unctum.* Torr.

Ungit.] Unguento sumptuosior.

24. *Quem paupertatis pudor.*] Qui omne officium præstat diviti pudore paupertatis, ut eam fugiat.

25. *Decem vitiis.*] Multis vitiis. *Instructior.*] Perinde ac si fundum probe instructum dicat, ita hominem vitiis refertum describit. *Torrent.*

26. *Regit.*] Nec mirum qui *regis* nomine appelletur: quo vocabulo Romani varie usi sunt, ut in Odis;

—— *Memor*
Actæ non alio rege puertiæ. Torrent.

Regit.] Moderatur, reprehendit ac vult emendare.

 27. *Vir-*

Plus quam se sapere, & virtutibus esse priorem
Vult, & ait prope vera. MEÆ, *contendere noli,*
Stultitiam patiuntur opes. tibi parvula res est.
Arcta decet sanum comitem toga. desine mecum
Certare. Eutrapelus, cuicumque nocere volebat,
Vestimenta dabat pretiosa. beatus enim jam
Cum pulcris tunicis sumet nova consilia & spes:
Dormiet in lucem: scorto postponet honestum
Officium: nummos alienos pascet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.

AR-

27. *Virtutibus esse priorem.*] Vult paupertatem virtute compensari, quemadmodum dicit postea, stultitiam compensari opibus, ita ut opum gratia, stultitia vulgo habeatur pro sapientia. *Cruquius. Priorem vult.*] Meliorem esse quam se.

27. *Prope vera, &c.*] Veris propinqua.

28. *Meæ (contendere noli.)*] *Contendere noli*, inclusum parenthesi, contentiose agere ac jurgari cum potenti amico significat. Sententia enim est, divitem, si plus forte sapientiæ aut virtutis minori inesse fateatur, id perfunctorie, &, quod ajunt, dicis caussa, ut de filiis matterculæ solent, facere: non quod ideo moneri se de vitiis, quæ in magnis opibus toleranda sint, patiatur. Juvenalis:

—— *Plurima sunt quæ*
Non audent homines pertusa dicere læna.
Torrent.

29. *Opes: tibi parvula.*] Opes quibus stultitiam meam compenso, quando stulte ago.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.*] Non ampla toga decet comitem iter facientem, est enim molesta: sic multæ opes viro bono sunt impedimenta.

31. *Eutrapelus.*] Hactenus dives: nunc Poëta loquitur, Eutrapelo auctore docens non modo verum esse illud dictum, *Stultitiam patiuntur opes*: sed una semper incedere, ac quodam modo cohærere, stultitiam ac divitias. Pulcre enim Isocrates in Areopagitico: Συντέτακται καὶ συνακολουθεῖ τοῖς πλουσίοις καὶ τοῖς δυνάσαις ἄνοια, καὶ μετὰ ταύτης ἀκολασία. quod ita esse ut reipsa monstraret Eutrapelus, *cuicumque nocere volebat Vestimenta dabat.* Id autem quodam loquendi genere dictum accipio, *dabat* pro dari volebat, aut danda sentiebat. Vide Franc. Luisini Parergon l. 2. cap. 6. *Torrent. Eutrapelus cuicumque.*] Homo facetus & adeo callidus ut sciret stultorum animos cum habitu mutare.

32. *Beatus enim jam.*] Dives factus fortuna sua jam mutata.

33. *Et spes.*] Et meliora sperabit.

35. *Nummos alienos.*] Nummos fœnore augebit. *Ad imum.*] Postremo.

36. *Thrax erit.*] *Trax* aut *Trex* habent vetusta exemplaria. neque tam de gladiatore armaturæ Thracum, quam de aliquo, qui ad cædem faciendam immani Thracum more conduci mercede sese pateretur, hunc locum intelligo. Gens enim illa ceteris semper omnibus truculentior habita, ut Epod. v.

—— *Quale posset impia*
Mollire Thracum pectora. Torrent.

Thrax erit.] Efficietur gladiator urgente rerum inopia. *Aget mercede.*] Circumducet.

37. Ar-

ARCANVM neque tu ſcrutaberis ullius umquam,
Commiſſumque teges, & vino tortus & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, quum venari volet ille, poëmata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis atque
Zethi diſsiluit; donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. fraternis ceſsiſſe putatur
Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperiis, quotieſque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta caneſque;
Surge, & inhumanæ ſenium depone Camenæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus emta.
Romanis ſolenne viris opus, utile famæ,
Vitaque, & membris: præſertim quum valeas, &
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum

Poſ-

37. *Arcanum neque*] Horatius dat Lollio præcepta, quibus in amicitia & vita communi eſt opus.

38. *Commiſſumque.*] Tuæ fidei creditum. *Et vino*]Et potus & iratus. *Vino tortus & ira.*]*Vinum* & *ira* potentiorum quaſi fidiculæ quædam, quibus ſuos explorent an ſint amicitia digni, ut ad Piſones,

Reges dicuntur multis urgere culullis.
Torrent.

40. *Ille.*] Ille ſuperior amicus.

41. *Gratia ſic fratrum*] Sic amicitia duorum fratrum eſt diſſoluta propter ſtudiorum diverſitatem. *Amphionis atque Zethi.*] Hi Jovis ex Antiopa filii cum gemini eſſent, diverſa tamen ſtudia ſecuti ſunt. ille Philoſophiam & Muſicam; hic vero durior triſtiorque rem ruſticam. unde & declamationum apud Rhetores argumenta, cum uterque alteri ſuum ſtudium perſuadere contendit. *Torrent.*

42. *Donec ſuſpecta.*] Donec Lyra Amphionis Zetho odioſa deſiit.

45. *Fraternis ceſsiſſe.*] Moribus ruſticis.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Nota Græciæ regio, ab Ætolo Martis filio, quem jaculum cum amento inveniſſe ſcribit Plinius, cognominata. *Torrent. Ætolis onerata.*] Retibus optimis, qualia habuerunt in venatione apri Calydoniæ, quæ urbs eſt in Ætolia.

47. *Et inhumanæ ſenium depone Camenæ.*] Et depone ſenilem tuæ Camœnæ inſuavitatem, quæ venatoribus videtur eſſe aſpera & inhumana. *Inhumanæ ſenium depone Camœnæ.*] *Senium* pro tædio dixit atque moleſtia. ut ſæpe veteres. exempla apud Nonium. *Inhumanam* vero *Camœnam*, vel quod ſolitudinem amans hominum cœtus fugit, vel quod talis divitibus eſſe videatur. *Torr.*

49. *Romanis ſolenne.*] Venari, opus eſt uſitatum Romanis. *Utile famæ.*] Famæ utile, quia inde apparent ſigna fortitudinis.

50. *Vitaque & membris.*] Utile vitæ, quia exercitatio conſervat corporis valetudinem.

Poßis. adde, virilia quod ſpecioſiùs arma
Non eſt qui tractet. ſcis quo clamore corona
Prœlia ſuſtineas campeſtria. denique ſævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit,
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adjudicat armis.
Ac ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis:
Quamvis nil extra numerum feciſſe modumque
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Adverſarius eſt frater, lacus, Hadria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te,

Fau-

52. *Specioſius.*] Decentius, quam tu ô Lolli.

53. *Quo clamore.*] Quo applauſu populi circumſtantis.

54. *Prælia ſuſtineas.*] Ludicra certamina perferas in Campo Martio.

55. *Puer.*] In tenera ætate.

56. *Sub duce.*] Sub Auguſto. Od. 15. lib. 4. *Signa refixit.*] *Refigit* habent noſtri M. S. omnes. & ex his duo, *Nunc & ſi quid abeſt.* Torrent. *Signa refixit.*] Signa quæ Craſſus amiſerat.

57. *Adjudicat armis.*] Adjungit populo Romano.

58. *Ac ne te retrahas.*] Lollium perſeverare etiam monet, cum opus eſt, in venatione aliiſque hujus generis exercitationibus: maxime, inquit, cum nunc quoque, quamvis nihil inordinate aut immoderate facere velis, interdum tamen hiſce te ludis exerceas una cum fratre ac pueris tuis, Actiacæ pugnæ ſimulacra referens. Puto autem hæc ſcripſiſſe Horatium, cum Cajo Cæſaris Auguſti filio in Armeniam ituro comes deſtinatus eſſet Lollius: eodem fere tempore quo priorem quoque Epiſtolam ſcripſit. Torrent. *Ne te retrahas.*] Noli te nimis longe retrahere aut abeſſe, ſine juſta excuſatione.

59. *Extra numerum.*] Inepte. Metaph. ducta à ſaltatoribus.

60. *Interdum nugaris.*] Tamen interdum ludis & nugas agis in villa patris tui.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Exercitus dividit naviculas inter ſe. *Actia pugna.*] Pugna commiſſa apud Actium, promontorium Epiri, inter Auguſtum & Antonium.

62. *Refertur.*] Repræſentatur, ut ejus memoriam gratam faceret Auguſto.

63. *Adverſarius.*] Eſt in loco adverſarii ducis. *Lacus, Adria.*] Lacus in fundo patris tui ſimulat Mare Adriaticum, in quo navale prælium geſtum eſt inter Auguſtum, & Antonium.

64. *Alterutrum.*] Te aut fratrem. *Velox victoria.*] Non arbitror hoc ad hiſtoriam referendum: ſed eo potius, quod alatæ virginis habitu Victoria pingebatur, coronam fere manu tenens. *Torrent. Fronde.*] Laurea.

65. *Qui.*] Auguſtus.

66. Vtra-

Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, sæpè videto.
Percunctatorem fugito; nam garrulus idem est,
Nec retinent patulæ commissa fideliter aures,
ET semel emissum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve,
Intra marmoreum venerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulcri, caræve puellæ,
Munere te parvo beet; aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adspice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.

Falli-

66. *Utroque tuum laudabit pollice ludum.*] *Pollices*, inquit Plinius l. XXVIII, cap II. *cum faveamus, premere etiam adverbio jubemur.* & contra *vertere pollicem* dicebantur, qui infesti erant. ductum enim ab arena, ut ad Suetonii Cæsarem annotavit Torrentius, cap. XXV. Sic itaque & Juven. Sat. III.

—— *Verso pollice vulgi*
Quemlibet occidunt populariter.

eademque de re Politianus, Erasmus & Turnebus Adversar. II. cap. VI. Vult igitur Horatius, ut quem sibi favorem speret Lollius, ipsi prior diviti præstet. *Torrent. Utroque pollice.*] Pollice ad medium digitum presso, inque indicem relapso, signum clarum sonitumque damus, favoremque significamus: quod si fiat utroque pollice maximi id favoris est. & hoc est, premere pollicem. *Cruquius. Pollice ludum.*] Utraque manu, id est, summopere comprobabit.

67. *Protinus ut moneam.*] Id est, ut monere pergam. *Torr. Protinus.*] Deinceps.

69. *Percontatorem.*] Percontatorem tuorum secretorum. *Nam garrulus.*] Quia secreta eadem libidine prodit, qua audit.

70. *Aures.*] Aures percontatoris.

71. *Volat irrevocabile verbum.*] Facete Plautus Amph.

Vox ad aures advolavit.

respondet alter:

—— *Næ ego homo infelix fui*
Qui non alas intervelli: volucrem vocem gestito.

Recte igitur Homerus ἔπεα πτερόεντα προσηύδα. verba enim veluti pennata esse ait, quæ teli instar per aures ad animum celerrime perferantur. *Inrevocabile* autem legunt fidelissimi codices. *Torr.*

72. *Non ancilla.*] Vide ne ames puerum puellamve divitis.

73. *Intra marmoreum.*] In domo magnifica.

75. *Munere te parvo beet.*] Ancillam nempe puerumve donando. *Torrent. Munere te parvo.*] Dans tibi quod amas. *Aut incommodus.*] Denegans tibi puerum vel puellam à te amatam. *Incommodus.*] Non tam molestus, quam qui amico commodare nolit. *Torrent.*

76. *Qualem commendes.*] Optimum præceptum. eadem enim in tradendis, quæ in assumendis amicis cautio est, ut ante probentur. ac scitum illud Theophrasti: *Prudentis esse officium amicitiam probatam appetere, non appetitam probare.* Torrent.

77. *Pudorem.*] Verecundiam.

78. *Et*

Fallimur, & quondam non dignum tradimus. ergo
Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Ut penitus notum, si tentent crimina, serves,
Tuterisque tuo fidentem præsidio: qui
Dente Theonino quum circumroditur, ecquid
Ad te pòst paullò ventura pericula sentis?
NAM *tua res agitur paries quum proximus ardet,*
Et neglecta solent incendia sumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici;
Expertus metuit. tu, dum tua navis in alto est;
Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.

Ode-

78. *Et quondam non dignum.*] Et aliquando indignum alteri commendamus.

79. *Deceptus omitte tueri.*] Quo dicto, non excludit Horatius omnimodam defensionem ejus quem commendasti; sed vult inquirendum esse, verane sit culpa an falsa. Addit enim *si tentent*, id est, si intentent crimina malevoli, falsoque eum culpent. *Serves*, id est, servare debes: nam si innocentem à te commendatum non fueris tutatus, futurum est, ut hoc crimen, quo falso gravatur, redundet in te commendatorem, tanquam ejus mali quoque conscium. *Cruquius. Deceptus omitte tueri.*] Tua spe falsus, noli eum tueri quem commendasti, quemadmodum defenderes penitus tibi notum.

80. *Ut penitus notum, si tentent crimina, serves.*] *Crimina* sunt συκοφαντίαι. Glossæ veteres, *crimen* ἔγκλημα, διαβολή. optime. *Criminibus tentari*, συκοφαντεῖσθαι. Quo nihil esse in aula frequentius, norunt omnes. *Heinsius. Si tentent crimina.*] *Tentare* pro afficere, appetere, invadere, vexare. frequens Virgilio:

Non insueta graves tentabunt pabula fetas.

ipse Horatius;

Si latus aut renes morbo tentantur acuto.

Torrent. *Si tentent crimina.*] Si malevoli falso eum culpent, serves, id est, servare debes eumque tutari.

82. *Dente Theonino quum circumroditur.*] De *Theone* quod dicam non habeo, nisi quod hominem ea ætate maledicentissimum fuisse ajunt Grammatici. Adi Victorium lib. XVI. cap. X. & lib. XVI. cap. XIII. ubi egregie de versu, qui mox sequitur:

Nam tua res agitur. —— Torrent.

Dente Theonino.] Invidis detrectatoribus. Fuit Theon Poëta maledicentissimus.

83. *Nam tua res agitur.*] Res tua in periculo versatur.

86. *Dulcis inexpertis.*] Ad minimas enim offensas indignantur gravissime, & plumbeas iras gerunt, auctore Plauto: ita ut non injuria dicatur,

Aulica vita splendida miseria. Cruquius. *Cultura potentis.*] Cultus & observantia.

87. *Expertus metuit.*] *Metuet*, & mox *vehat aura* pro *ferat*, in duobus codicibus. nec male. *Torrent. Expertus metuit.*] Qui periculum fecit, metuit.

88. *Hoc age.*] Bene de hac loquendi formula Lambinus, & Brissonius de Formulis. *Torr. Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.*] In hac re studium

tuum

Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remissi.
Potores bibuli media de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula: quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme supercilio nubem. plerumque modestus
Occupat obscuri speciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges, & percunctabere doctos,
Qua ratione queas traducere leniter avum:
Ne te semper inops agitet vexetque Cupido,
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium spes:
Virtutem doctrina paret, naturáne donet:

Quid

tuum pone, ne ob levem offensionem, potentis amici amicitiam amittas. Nam divites, ut aura sunt mutabiles.

89. *Oderunt hilarem.*] Morum similitudo necessaria est in amicitia.

90. *Sedatum.*] Tardum. *Agilem gnavumque.*] Hominem ad agendum promtum, & strenuum oderunt ignavi.

91. *Bibuli.*] Epitheton hoc esse verbi *potores*, non *Falerni*, quod quidam falso credunt, ostendit locus ex Epist. ad Villicum:

Quem bibulum liquidi media de nocte Falerni. Torrent.

93. *Vapores.*] *Tepores* legunt chirographa omnia, tanto consensu, ut silentio transire nefas sit. & sane cum vino incalescimus, tepidi illi vapores, caput veluti arcem petentes, nobis molesti sunt. *Torrent. Vapores.*] Vapores vini.

94. *Deme supercilio nubem.*] *Frons homini*, inquit Plinius, *tristitiæ, hilaritatis, clementiæ, severitatis index: in ascensu ejus supercilia, & pariter & alterne mobilia, & in iis pars animi: negamus, annuimus, hæc maxime indicant fastum, &c.* Eademque ratione *supercilii nubem* hic Flaccus noster, ut *frontis nubeculam* in Pisonem Cicero, dixere: quia vultus hilaritatem tristitia, ut cæli serenitatem nubila depellunt. P. Victorius lib. XVI. cap. XIIII. *Torrent. Deme supercilio.*] Aufer à vultu tristitiam.

95. *Occupat obscuri speciem.*] Obtinet speciem hominis recti. *Obscuri.*] Id est, minime aperti, qualis quem fictum astutumque vocamus. *Acerbi.*] Hominis inhumani.

96. *Leges, &c.*] Leges Philosophorum libros.

97. *Leniter.*] Sine molestia.

98. *Ne te semper.*] Mirum est in omnibus M. S. legi *num te*; demto uno *Non te*, & altero *Nec te*: versu item sequenti *Non pavor*, aut *Nec pavor*. vulgatam tamen scripturam retineo. *Torrent. Inops agitet.*] Cupiditas semper egens.

99. *Rerum mediocriter utilium spes.*] *Res mediocriter utiles* fortunæ bona appellat, quæ tamquam media quædam ἀδιάφορα, ut Græci vocant, habenda sint: quibus patienter carere non minor sit laus, quam si habeas, honeste uti; nefas vero præter æquum appetere. *Torrent. Rerum mediocriter.*] Quales sunt non necessariæ divitiæ.

100. *Virtutem doctrina paret.*] Percunctabere doctos, utrum virtus doctrina constet an natura.

101. *Quid*

Quid minuat curas : quid te tibi reddat amicum :
Quid purè tranquillet ; honos, an dulce lucellum,
An secretum iter, & fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus,
Quid sentire putas ? quid credis amice precari ?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus : ut mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dî :
Sit bona librorum & provisæ frugis in annum
Copia : neu fluitem dubiæ spe pendulus horæ.
SED *satis est orare Iovem, qui donat, & aufert :*
Det vitam, det opes ; æquum mi animum ipse parabo.

101. *Quid te tibi.*] Quid faciat te jucunde vivere.

102. *Quid pure tranquillet.*] Vitæ tranquillitatem exoptant omnes : sed quum ea ab adeptione finis, quo tendimus, dependeat, merito dispicere jubet Horatius, qua tandem via eo perveniamus. *Torrent. Quid pure tranquillet.*] Quid vere animum tranquillum reddat.

103. *An secretum.*] An obscurum vitæ genus. *Fallentis semita vitæ.*] Vitæ latentis.

104. *Reficit.*] Animum relaxat. *Digentia rivus.*] Digentia rivus est per agrum Horatii fluens.

105. *Mandela bibit.*] Mandela est pagus in Sabinis, cujus incolæ frigore contracti aquam Digentiæ bibunt. *Rugosus frigore.*] Quia frigore contrahuntur & asperiora fiunt corpora. *Torrent.*

106. *Precari.*] Optare.

107. *Sit mihi.*] Ut servem, quod nunc habeo. *Ut mihi vivam.*] Ut vivam meo, non potentiorum, arbitratu.

109. *Sit.*] Ut sit.

110. *Neu fluitem.*] Lambinus *ne fluitem*, ex Cantero Novar. lect. lib. 4. c. 12. & paulo ante, *& mihi vivam*, pro *ut mihi vivam* & *non fluitem*, quæ lectio multo pluribus testimoniis nititur. *Dubiam* vero *horam* vocat, qua nihil incertius, mortis scilicet; cujus spe, sive metu angi nolit. *Summum*, inquit ille, *nec metuas diem, nec optes.* Torrent. *Ne fluitem*] Ut ne semper incertus sim, pendens à rebus speratis.

111. *Sed satis est.*] Vota quidem sua ante explicuit: quorum nunc formulam restringens, Verum satis est, inquit, ea Jovem orare,

——— *Quæ donat & aufert,*
Det vitam, det opes.

sic enim in tribus vetustissimis codd. legitur, pro *qui donat*, atque ita omnino legendum censeo, ut multo apertius. *Torrent.*

112. *Det vitam.*] Ut vitam largiatur & bona externa. *Æquum mî animum.*] Quasi vero id sine divino beneficio quisquam facere possit. Sed ex Stoicorum sententia loquitur. *Torrent. Æquum mî animum ipse parabo.*] Animum æquabilem & præsentibus contentum ipse mihi parabo.

EPISTOLA XIX.
Ad MÆCENATEM.

Pravum quorundam in imitandis Poëtarum vitiis potiùs quàm virtutibus ſtudium reprehendit. Imitatores vocans ſervum pecus, ſe contrà veſtigiis aliorum inſiſtere voluiſſe negat. Deinde rationem reddit: cur ii, qui librorum ejus lectione domi delectarentur, eoſque laudarent, foris eos vituperarent.

PRISCO ſi credis Mæcenas docte Cratino,
Nulla placere diu nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus: ut malè ſanos

Ad-

1. *PRiſco ſi credis.*] Crat. Priſcus Poëta priſcam comœdiam ſcripſit. *Cratino.*] *Cratinus* Athenienſis ex tribu Oenoide, Callimedis filius, floruit Olympiade LXXXI. Cratinum ut φιλοπότην καὶ παιδικῶν ἡττημένον deſcribit Suidas: addunt interpretes adeo temulentum ſæpe fuiſſe, ut pelles quibus recumbere ſolitus erat, paſſim permejeret. unde ſunt qui Κρατίνου κώδιον pro re abjectiſſima proverbio celebratum fuiſſe ſcribant. Sane vinoſum fuiſſe, conſtat etiam ex Ariſtophanis Comœdia εἰρήνη: & nihilominus ad ſummam ſenectutem pervenit. teſtis Lucianus de Longævis. *Torrent.*

2. *Nulla placere diu.*] Probari præſentibus: *Diu vivere*, ad poſteros durare. Notus Græcorum ſenarius:

Οὐκ ἔστι διθύραμβος ἂν ὕδωρ πίνῃ.

quo dithyrambus eſſe negatur qui aquam bibit. cujus qui cauſſas cognoſcere velit, Plutarchum conſulat Sympoſiac. lib. VII. cap. X. *Torrent.* *Nec vivere.*] Nec annoſa fieri.

3. *Aquæ potoribus.*] Vinum non bibentibus. *Ut male ſanos Aſcripſit Liber Satyris Fauniſque Poëtas.*] Quomodo Liber Satyris & Faunis Poetas aſcripſit? Apud Græcos antiquiſſimum Poëma ſunt Satyri. Eos non ſcribebant tantum veteres Poëtæ, ſed & agebant. Ita cum Satyris errabant per theatra; habitu eorum & perſona. Vidit igitur Cratinus Satyros & imitatus eſt. quæque ab iis repræſentabantur, vita & ſcriptis expreſſit. Vini commendator, ut ubique antiqui docent, magnus pariter & helluo. Idem ille de quo præceſſerat,

Priſco ſi credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla valere diu nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus.

Quem ſecuti ſunt Poëtæ reliqui, qui exemplo probarunt, jure optimo ac merito Poëtas Baccho comites cum ſuis ſibi Satyris adjungi, & eorum perſonas ſuſtinere. Conſtat autem Satyros, nihil fere aliud quam vinum in ſcena commendaſſe, aut argumenta, quæ huc facerent, tractaſſe. Exemplo ſit Euripidis Cyclops, in quo ab initio ad finem vini fit mentio. *Ex quo ergo tempore*, inquit Poëta, *apud Græcos Poëtæ Satyrorum effinxerunt mores, quos vinoſos & bibentes introduxerunt, ex eo tempore ipſæ Muſæ nihil præter vinum oluerunt.* Dixit autem non *Satyris* tantum, ſed & *Faunis*, quia Ennius à Faunis Romanæ Poëſeos initia deduxerat, & Satyri Romanis erant Fauni. *Heinſius.* *Ut maleſanos.*] *Ut*, pro poſtquam exponendum eſt. Lepide enim Horatius, poſtquam Liber pater Poëtas Satyrorum Faunorumque numero adſcripſit, ait etiam Muſas ipſas benignius

Adscripsit Liber Satyris Faunisque Poëtas.
Vina ferè dulces oluerunt mane Camœnæ:
Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater numquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda. Forum Putealque Libonis
Mandabo siccis: adimam cantare severis.
Hoc simul edixit; non cessavere Poëtæ

Noctur-

gnius sese invitantes vinum oluisse. *Torrent. Ut male sanos.*] Quandoquidem Liber retulit in numerum Satyrorum & Faunorum vinosorum Poëtas parum sanos, id est, divino furore correptos, extra se positos.

5. *Vina fere.*] Ipsæ Musæ, etiam mane sobriæ non fuerunt.

6. *Laudibus vini.*] Non adest hilaritas, cum deest vinum. Excitat etiam vini calor inveniendi vim, quæ torpet nonnunquam in jejunis, movet phantasias, addit impetus, subministrat fiduciam, ut ex Plutarcho Erasmus ratiocinatur. Vide & Pet. Nannii Miscell. l. 4. *Laudibus arguitur, &c.*] Homerus convincitur esse vinosus, eo quod crebro vinum laudet.

7. *Ennius ipse pater.*] Hunc tamquam alterum Homerum priori associat:

— Qui primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam
Per gentes Italas.

Et Homeri quidem de vini laudibus testimonio satis clara sunt: vel cum Nepenthen illam suam & Ambrosiæ nectarisque liquorem celebrans, nihil aliud quam vini vim significare visus est. *Torrent. Ennius ipse pater.*] Ipse Ennius, qui Faunos & vates conjungit, plane, ut apud Græcos Æschylus, nunquam nisi ebrius scripsit. Vides jam quam hæc cohæreant. τὸ *ipse* enim plane vim peculiarem habet. Quod autem, quærunt quidam, quare Ennius dicatur *pater*; festivissima & vere Satyrica mimesis est. Ennius mirifice amabat vocem *pater*, ut se ea abstinere haud posset. *Heinsius. Pater nunquam nisi potus ad arma.*] Ennius primus Poëta Latinus.

8. *Forum, &c.*] Res forenses & sedem Prætoris à Libone in foro collocatam. *Putealque Libonis.*] Quid *puteal*, quove loco Romæ fuerit, diximus l. 2. Sat. VI. Neque dubium quin veluti ex prætoris formula hæc verba proferantur. ita enim in albo prætoris: *Pacta servabo, judicium dabo*, & similia: sed ingens dubitatio est, quis hic prætoris personam gerat. nam de Cratino aut Baccho hoc fingere plane ridiculum est, neque Ennio multo magis convenit. quis enim edicentem eum inducat, qui jam ut testis auditus sit? Lego itaque versu sequenti *Hoc simul edixi.* atque ita scriptum repperi in antiquissimo exemplari Laurentiano. Et cur quæso hic non edicat Horatius? qui mox subjungit, *quod si pallerem casu.* Torrent.

9. *Mandabis siccis.*] Committam sobriis. *Adimam cantare.*] Adimam cantus & carmina hominibus, qui studia colunt seria.

10. *Hoc simul edixit.*] Vertunt se in omnem faciem interpretes. Neque enim sane ad Bacchum, neque ad Cratinum, multo minus, ad Ennium, ut diximus, referri hoc potest Legendum ergo, *edixti.* Ut ad Mæcenatem referantur hæc omnia:

Laudibus arguitur vini vinosus Homerus.
Ennius ipse pater nunquam, nisi potus, ad arma
Prosiluit dicenda, &c.

Solebat

Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? si quis vultu torvo ferus, & pede nudo,
Exiguaque toga simulet textore Catonem,
Virtutémne repræsentet moresque Catonis?
Rupit Iarbitam Timagenis æmula lingua,
Dum studet urbanus, tenditque disertus haberi.

Deci-

Solebat Mæcenas summus Poëtarum fautor, istis suis clientibus, cum moneret in mensa, ut strenue rem gererent, Homeri, primi apud Græcos, Ennii apud Romanos, exempla proponere, quos cupidissimos vini fuisse constat: & edicti instar, lepide, ut in mensa ac vino, pronunciare, Iudicia & forum sobriis & siccis evenire, Poëtam sine vino esse neminem. Ex eo tempore, inquit Poëta, nunquam sobrii fuerunt Poëtæ. Non tamen nego quin optime admitti possit, quod in MSS. Codd. reperisse se eruditi testantur, *edixi*. Ut Horatio hoc tribuatur; qui, cum de aliis, tum inprimis simiis suis & ineptis imitatoribus agit. & sequitur,

—— *Quod si*
Pallerem casu, biberent exangue cuminum.

ut recte Torrentius notavit. *Heinsius*. *Hoc simul.*] Postquam Ennius hoc clare dixerat.

11. *Nocturno certare mero.*] Certatim potare totam noctem. *Putere diurno.*] Fœtere vino diurno.

12. *Si quis vultu.*] Si quis vestem, vultumque Catonis imitetur, nunquid ille statim virtutibus erit Cato? *Pede nudo.*] Cato in publicum sæpe sine calceis prodibat.

13. *Exiguaque toga simulet textore Catonem.*] De Catone Uticensi loquitur: qui non solum nudo pede in publicum prodiit, sed etiam provincias transivit. Quod vero dicit *textore*, id quoque novum quidem, sed non inelegans est. ut Epist. 1.

Si curtatus inæquali tonsore capillos
Occurri.

pro tonsura & textura, per hypallagen; nam *tesfore* aut *tesquore* pro squallore mihi nullo modo placet. modicus enim fuit ille Cato, at minime sordidus. Turneb. lib. 17. cap. 22. *Torrent.* *Exiguaque toga simulet textore Catonem.*] *Textoris* vox referenda erit non ad togam exiguam, sed ad materiam rudem scilicet, crassamque & vili textura, filoque soloci confectam. Nam Lucanus de ejusdem Catonis toga loquens ait:

—— *pretiosaque vestis*
Hirtam membra super Romani more Quiritis
Induxisse togam.

Hic *Quiris* pro quolibet ex populo, id est, plebeia vulgarique toga contecto, angusta, rudique textura confecta. *Ferrarius*. *Textore Catonem.*] Cum textore exiguæ togæ.

15. *Rupit Iarbitam.*] Mira hujus nominis varietas. nam & *Hiarbytam*, & *Barlytham*, & *Tarbitam* legi. adscriptum autem margini vetustissimi cod. *Barbita Maurus cum Timagenem Philosophum inter pocula declamantem vellet imitari nec posset, invidia ruptus est.* malo tamen *Iarbitam* legere. De *Timagene* vero, non Philosopho, sed Rhetore Alexandro, pluta Suidas. quem vide. Potuit autem, qui Rhetor vel Sophista fuit, etiam historiam scribere. Quod vero *cana* pro *lingua* in quibusdam exemplaribus legitur, hoc eo referri possit, quod inter pocula certamen illud initum fuisse Scholiastes narrat. *Torrent.* *Rupit Hyarbitam.*] Hyarbitam lingua Timagenis Rhetoris æmula rupit, id est, dirupit eum nimium clamando.

16. *Studet urbanus.*] Et dum contendit.

Decipit exemplar vitiis imitabile. quòd si
Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
O imitatores servum pecus, ut mihi sæpè
Bilem, sæpè jocum vestri movere tumultus!
Libera per vacuum posui vestigia princeps:
Non aliena meo pressi pede. qui sibi fidet
Dux, reget examen. Parios ego primus iambos
Ostendi Latio, numeros animosque secutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
Ac ne me foliis ideò brevioribus ornes,

Quòd

17. *Decipit exemplar.*] Qui in medio populi velut exemplar vitæ morumque positus est, ad quod se forment cæteri, videat nè vel in minimo decedat à recto, populumque in errorem inducat: nam cum vitia magis allubescant, imitatuque sint faciliora, fit, ut ea vulgò, in viris principibus, pro virtutibus habeantur, ignarosque decipiant. *Cruquius. Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Non imitationem tollit, sed vitiis inhærere vetat. *Torr. Imitabile. quod si.*] Bonum exemplar, in quo aliqua insunt vitia, stultus imitatur in vitiis, virtutibus omissis. *Quod si pallerem.*] Tres M.S. codices *pro si*, quod haud dubie magis Poëticum est. & alioqui quomodocumque legas, frigidum erit; nisi edictum quod ante dixi ab Horatio proferri fateamur: *Hoc simul edixi* —— Torrent.

18. *Pallerem casu, biberent exangue.*] Si (inquit Horatius) præter solitum pallerem, mei imitatores biberent cuminum, quod eos redderet exangues, id est, pallidos.

19. *O imitatores, &c.*] O potulentos Poëtas, vitiorum potius quam virtutis Poëticæ imitatores, ventri servientes tanquam bestiæ serviles. *Ut mihi sæpe.*] Quam sæpe. *Sæpe Bilem, sæpe jocum.*] Iracundiæ risum adjungit. solet enim indignatio in risum verti. *Torrent.*

20. *Bilem.*] Iracundiam. *Tumultus.*] *Tumultum* pro trepidatione accipio. ut enim assentatores in regibus suis trepidi observant quod vel laudent, vel imitentur: sic & ii, qui similes haberi student illis, quos etiam per vitia æmulantur, vere servum pecus. *Torrent. Tumultus.*] Vestræ conturbationes.

21. *Libera per vacuum.*] Ostendit deinceps quantum à servili illa imitatione ipse differat, qui aliis intentata primus apud Romanos aggredi ausus fuerit. hoc est enim *per vacuum vestigia ponere*: ut *in vacuum venire* dixit lib. II. Sat. v. pro vacantem hereditatem ingredi; sive accipere. *Torrent. Libera per vacuum.*] Ego nullius Poësin Latinam imitatus sum, sed vestigia in vacuo posui, id est, præcedentem non sum sequutus. *Princeps.*] Primus.

23. *Dux, reget examen.*] Non dubitabit se aliorum ducem profiteri, Metaph. ducta ab apibus. *Parios.*] *Paros* Archilochi patria, quem in Epodis imitatus est. *Torr. Parios ego.*] Iambos inventos ab Archilocho, qui fuit ex Paro insula.

24. *Numeros animosque.*] Neque numeris neque spiritu Archilocho inferiorem se judicat: materia etiam superiorem, quod maledicentiam fugiens non nisi licita scripserit. *Torrent. Numeros animosque sequutus.*] Sequutus metrum & spiritus Archilochi.

25. *Agentia.*] Verba ad laqueum adigentia. vide Epod. 6.

26. *Foliis brevioribus ornes.*] Id est,

par-

Quòd timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi Musam pede mascula Sappho,
Temperat Alcæus: sed rebus & ordine dispar,
Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore, Latinis
Vulgavi fidicen. juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculisque legi, manibúsque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
Laudet amétque domi, premat extra limen iniquus?
Non ego ventosæ plebis suffragia venor,
Impensis cœnarum, & tritæ munere vestis:
Non ego nobilium scriptorum auditor & ultor,

Gram-

parcius laudes; *laurus* enim & *hedera* Poëtarum præmia sunt, pro laudis magnitudine largius benigniusque donanda. *Torrent.* *Brevioribus.*] Videtur alludere ad coronam tonsilem seu depexam, cujus erant breviora folia. vide Od. 7. lib. 1. *Cruquius.* *Brevioribus ornes.*] Ne minore corona, (id est, laude) me corones, ô Mæcenas.

28. *Temperat Archilochi.*] Metrum Archilochi (quod nos imitamur) versibus Alcæi & Sapphûs temperamus. *Archilochi Musam.*] Pro Archilochum ipsum: quem non ita imitari se ait, quin Alcæum & Sapphonem admisceat. *Mascula Sappho.*] *Sapho* scribunt vetustissimi codices. Turneb. lib. 10. cap. 2. & lib. 21. cap. 6. *Torrent.* *Mascula Sappho.*] Sappho fuit animo forti & virili.

29. *Sed rebus.*] Sed sententiis & dispositione dissimilis non quæret Lycamben. *Rebus & ordine dispar.*] Idem videri possit ante dixisse, sed meo judicio repetere voluit, ut etiam Alcæum suum, hoc est, Alcaïca quæ scripsit, acerbitate illa Archilocica carere ostendat. *Torrentius.*

30. *Quem versibus.*] Quem versibus maledicis dedecoret.

31. *Sponsæ laqueum.*] Neobulæ, Lycambes filiæ, quæ se quoque post patrem suspendit.

32. *Hunc ego.*] Hunc Archilochum. *Non alio dictum prius ore.*] Non ab alio ore Latino.

33. *Vulgavi fidicen.*] Ego imitatus sum existens fidicen, id est, Poëta lyricus. *Juvat immemorata ferentem.*] Juvat me proferentem, dicta à nullo ex Latinis ante me.

34. *Ingenuis.*] Hominum ingenuorum oculis legi.

35. *Scire velis.*] Προκατάληψις, cum non scribat carmen maledicum, cur in publico non laudetur, nec populi manibus teratur. *Cruquius.*

36. *Premat extra, &c.*] Cur foris vituperet.

37. *Non ego.*] Ut solent indocti Poëtæ. *Ventosæ plebis.*] Plebis mobilis & inconstantis. *Suffragia venor.*] Salse, ut solet, sæculi sui ambitum carpit; qui sine muneribus non magis publicam Poëtæ laudem apud plebem sperare possit, quam candidati magistratum. *Torrent.*

39. *Auditor & ultor.*] *Actor* legit Canterus Novar. lect. lib. 4. cap. 12. & quidem ex cod. uno M. S. nostri omnes

 ultor

Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. Spissis indigna theatris
Scripta pudet recitare & nugis addere pondus.
Si dixi: Rides, ait, & Jovis auribus ista
Servas. fidis enim manare Poëtica mella
Te solum, tibi pulcer. Ad hæc ego naribus uti
Formido: &, luctantis acuto ne secer ungui,
Displicet iste locus, clamo, & diludia posco.

Ludus

ultor habent. quod probo, vel ob solum Juvenalem,

Semper ego auditor tantum nunquamne reponam? Torrent.

Ultor.] Judex & castigator, vel qui ulciscor eos mea carmina vicissim recitando.

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Notum Grammaticorum supercilium, qui se omnium scriptorum judices venditant: unde *Critici* appellantur. eosque ob multitudinem, instar pop. Rom. facete in tribus dividit. *Torrent. Grammaticas ambire tribus.*] Grammaticorum multitudinem prensare, ut libros meos suis discipulis ediscendos proponant. *Pulpita.*] *Pulpitum* proprie quidem suggestum significat, hoc est, locum editum; unde, ut in theatro comœdiæ, sic in doctorum hominum conventiculis auctorum scripta recitabantur. verum hic pro auditorio accipere malim, partem scilicet pro toto. nec male Porphyrio *pulpita* pro magistris exponit, qui in sublimi præsident ceteris. *Torrent. Pulpita.*] Unde recitentur à Grammaticis mea carmina.

41. *Hinc illæ lachrymæ.*] Ex hac causa indignatio apud Grammaticos exoritur. *Spissis indigna theatris.*] Ordo est, Si dixi, pudet me recitare scripta indigna spissis, id est, frequentibus theatris, & addere pondus nugis meis: rides Horati, ait aliquis invidus.

42. *Et nugis addere pondus.*] Et nugas venditare.

43. *Rides, ait.*] Simulatione uteris. *Jovis auribus ista.*] Auribus Augusti, Jovis nostri.

44. *Fidis enim.*] Confidis te solum edere dulcia carmina.

45. *Tibi pulcher.*] Tuo judicio bonus Poëta. Nam suum cuique pulchrum. *Ad hæc ego naribus uti Formido.*] Scribe, *ad hæc ego: naribus uti Formido.* Ut illa verba sint Horatii: qui se Criticum acumen subterfugere testatur. *Heinsius.* *Ad hæc ego.*] Ad ea, quæ mihi ab illo dicta sunt, vereor subsannare, id est, vereor irridere quæ dixit.

46. *Luctantis.*] Non dissimile illud ex Epist. ad Florum lib. II.

Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.

Ibi enim ab arena, hic à lucta, ad eos qui invicem sua scripta recitant, aut inter se committuntur, ducta metaphora est. *Torrent. Luctantis.*] Mecum contendentis.

47. *Displicet iste locus.*] Iste locus, (id est, theatrum) in quo carmina mea palam recitentur, mihi displicet. *Iste locus.*] Meliores libb. tres, *ille locus.* quod mallem. locum autem intelligo, quo recitaturi conveniebant. *Torr. Clamo & diludia posco.*] Legendum *deludia.* Nam *deludere* est ludi finem facere. nam & *delusisse gladiatores* dicuntur, ubi finem ludo & arti posuerunt, quod Græce κατάλύειν dicitur. hinc *deludium* cessatio

Ludus enim genuit trepidum certamen & iram,
Ira truces inimicitias & funebre bellum.

EPISTOLA XX.

Ad librum suum.

Librum suum compellat in lucem prodire cupientem, à quo eum, propositis, quæ impendent, periculis, deterrere conatur. De suo genere, vita & moribus, necnon de corporis statura & ætate quædam refert, quæ ab eo narrari velit.

VERTUMNUM *Janumque liber spectare videris:*
Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
Odisti

tio à ludo, vel παύλαις ludi. Sic & *desiderari* res dicitur, quæ abiir, nec amplius exstat. *Deferbuisse* dicitur quod fervere desiit. *Salmas. Diludia.*] Vetus glossema, quod constat esse Acronis, in vulgatis libris corruptum: *Diludia dicuntur tempora quæ gladiatoribus conceduntur intra dies munerum quibus pugnant.* Sed melius Porphyrio; *Diludia*, inquit, *intermissio seu dilatio ludorum.* Ad omnes enim ludos spectare arbitror, maxime tamen gymnicos, ut certantes respirarent. Turneb. lib. 22. cap. 5. Canterus Nov. lect. lib. 6. cap. 4. *Torr. Diludia posco, &c.*] Spatium emendandi carmina exposco. Metaph. ducta à ludorum dilatione gladiatoribus concessa.

48. *Ludus enim genuit trepidum.*] Ludus certamen, certamen iram, ira inimicitias, inimicitiæ bellum sæpe genuerunt. Climax est, seu gradatio.

49. *Funebre bellum, &c.*] Lugubre bellum.

1. *Vertumnum Janumque.*] *Vertumnus* vel ab amne Tiberino averso: vel à vertendis commutandisque rebus ac mercibus; vel quod vertentis anni (unde *Vertunnus* scribi volunt) temporibus præsit: vel à vertendis hominum mentibus ac cogitationibus dictus; ut deum, teste Varrone, ex Hetruria Romam profectum decuit, in vico Tusco ædem adeptus est: signumque ejus in ara Opis & Cereris stetit, regione fori Romani, ut P. Victor nos docuit. Qui locus sicut & *Janus*, cum valde celebris esset; non mirum si, quod hic significat Flaccus, bibliopolæ illic tabernas suas habuere. *Torrentius. Vertumnum, &c.*] Vertumnus & Janus dii sunt, qui præsunt rebus vendentium & ementium, ante quorum templa vel statuas, erant loca in quibus cum cæteris rebus libri etiam venales erant, librariorum columnis affixi. *Spectare.*] Vel videtur, ut Cruquius censet, alludere ad auguralia: librumque suum spectare hos rerum commutandarum Deos, Vertumnum Janumque, ut ipsis quasi propitiis felicier exiret in lucem, cui Horatius, tanquam jus omne auspiciorum habens, obnunciando pericula, studet apud se retinere. *Spectare.*] Spectare, hoc est, fixis crebro oculis intueri, ut solemus ea quæ extollimus & admiramur, sic liber iste locum, ubi publicaretur. *Torrent.*

2. *Ut prostes, &c.*] Ut palam te venalem offeras librariorum pumice expolitum. *Sosiorum pumice.*] *Sosia* gens plebeja, Romæ non ignota, cognomen Senecio, hos vero Sosios fratres librarios ea ætate celeberrimos fuisse, monstrat etiam locus Epistolæ ad Pisones:

Hic meret æra liber Sosiis. Torr. *Pumice.*] Pumex lapis cavernosus, quo quæ

Odisti claveis & grata sigilla pudico:
Paucis ostendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge, quò discedere gestis.
Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læserit. & scis
In breve te cogi, cùm plenus languet amator.
Quòd si non odio peccantis desipit augur:
Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
Cœperis: aut tineas pasces taciturnus inerteis;
Aut fugies Uticam, aut unctus mitteris Ilerdam:

Ride-

quæ maculosa rudiaque sunt, raduntur, lævigantur, complananturque. *Cruquius.*

3. *Odisti claves.*] Non vis domi contineri & sub sigillo esse. quod pudicis gratum esse consuevit. *Claveis & grata sigilla pudico.*] Alludit ad diligentem virginum ac prætextatorum custodiam, obsignatis cubiculorum foribus, ne egrederentur. *Torrent.*

4. *Gemis.*] Lamentaris.

5. *Non ita nutritus.*] Non in eum finem à me conscriptus, ut egredi periculose, quam tuto malis apud me manere. *Quo discedere.*] *Descendere* habent M. S. omnes; atque ita loquebantur Romani in forum ituri. *Torrent.*

6. *Non erit emisso reditus tibi.*] Postquam fueris emissus.

8. *In breve te cogi.*] Voluminum quibus utebantur veteres formam cogitemus; sciendumque, quod nisi explicarentur atque evolverentur, legi non poterant. Ait ergo Horatius doliturum librum, ubi lædi se ac reprehendi senserit, qui etiam ab amatore, si quem invenerit, deseratur, & in angustum cogatur, mox ubi fruitionis eum satietas ceperit. Occulta igitur à re Venerea ad evolutionem libri translatio est, ac perpetua quædam allegoria. Ab ea vero quam dixi evolvendi ac complicandi ratione dictum *breviarium.* Videnda etiam quæ in Hermathena notat de ratione complicandorum voluminum Joan. Goropius Becanus. *Torrent.* *In breve te cogi.*] Complicari, &c. in manibus involvi. *Quum plenus, &c.*] Quum lector tui videndi antea cupidus, fit languidus & legendo defessus.

9. *Quod si, &c.*] Si ego (qui tibi peccanti ut augur, futura prænuncio) non desipio odio tui mihi bene monenti non parentis, &c.

10. *Donec te deserat.*] Tantisper dum novus eris. *Ætas.*] Juventa.

12. *Tineas pasces.*] Tineas pascere dicuntur, quæ neglecta situ, pereunt. *Erasmus.* *Tineas pasces.*] Tineas quæ te corrodent. *Taciturnus.*] Quia non legêris.

13. *Aut fugies Uticam.*] Aut tineas tacendo pasces, aut si tam vili esca contentus esse nolis, vel fugam in Africam ultro arripies, vel vinctus etiam ut fugitivi solent in Hispaniam mitteris. Nobilia enim oppida, *Utica* Catonis morte, *Ilerda* Cæsaris adversus Pompejanos victoria. *Vinctus* autem legitur in omnibus nostris exemplaribus uno demto, qui *victus* habet: alii *unctus* edunt. Neque hîc occultum aliquid subest, sed fuga illa sive spontanea sive coacta, eo spectabat, ut Romæ jam evilescens, in

pro-

Ridebit monitor non exauditus: ut ille,
Qui malè parentem in rupes protrusit asellum
Iratus. QUIS *enim invitum servare laboret?*
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba senectus.
Cùm tibi Sol tepidus plureis admoverit aureis:
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendisse loquêris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuisse domíque,
Corporis exigui, præcanum, Solibus aptum,

Irasci

provincia novitate Lectorem alliceret. quemadmodum enim lenones meretriculas, sic & bibliopolæ libellos quæstus gratia aliò atque aliò mittunt. *Torrent.* *Fugies Uticam, aut.*] Exulabis Est Utica urbs in Africa. *Unctus mitteris.*] Fiant ex te literarum integumenta. Solebant veteres alia charta suas epistolas operire. *Ilerdam.*] Hispaniæ civitatem.

14. *Monitor, &c.*] Ego qui te præmonui, ridebo.

15. *Male parentem.*] Sibi non obtemperantem. *In rupes protrusit Asellum.*] Præcipitem dedit, deturbavit. *In rupes protrudere*, non caret adagii forma, quod in eos quadrare potest, qui malo genio nati, nec per se sapiunt, nec bene monenti credere volunt. *Cruquius.*

17. *Hoc quoque, &c.*] Hoc tibi eventurum est. *Pueros elementa docentem.*] Hoc Poëtæ nostro, uti & Poëtarum principi Virgilio, sua jam ætate contigisse testatur Juven. Sat. VII.

—— Totidem olfecisse lucernas,
Quot stabant pueri cum totus decolor esset
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni. Torrent.

Elementa.] Literas.

18. *Extremis in vicis.*] *Extremos* credo *vicos* dicit, loca ubi plures vici in trivia aut quadrivia desinunt: ibi enim Grammaticorum scholæ, quo plures confluerent. *Torrent.*

19. *Quum tibi.*] Hora diei tertia aut quarta, quo tempore ludi magistri dictata pueris præbere consueverunt. *Sol tepidus plureis admoverit aureis.*] Quum invalescente jam die, non pueri modò, sed & alii ad te audiendum confluxerint. nam pueros etiam ad lucernas discere solitos Juvenalis ostendit. *Torrent.* *Aures.*] Auditores.

20. *In tenui re.*] In parva hæreditate, vel angusta re familiari.

21. *Majores pennas.*] Humilitatem generis mei illustrasse. Allegoria ducta ab avium pullis.

22. *Generi demas.*] Natalibus.

23. *Primis urbis belli, &c.*] Romæ primatibus, Augusto, Mæcenati, Pollioni, &c.

24. *Præcanum.*] Canum ante tempus. *Solibus aptum.*] Libenter apricari solitum se ostendit Horatius, ut senes plerique omnes apricationibus, quas Græci ἡλιοκαΐας vocant, gaudent. unde Persius Sat. IIII.

At si usquam cesses, & figas in cute solem.

eumque ad usum solarium ferè & heliocaminum in ædibus habebant veteres. *Torrent.* *Solibus aptum.*] Sole gaudentem.

Irasci celerem, tamen ut placabilis essem.
Fortè meum si quis te percunctabitur ævum:
Me quater undenos sciat implevisse Decembreis,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Q. HO-

25. *Irasci celerem.*] Iracundum, ita tamen ut sim facile placandus. *Irasci celerem.*] Ut sunt fere cholerici, ὀξύχολοι inde dicti. accedat poësis; *genus enim irritabile vatum.* sed & hoc in eis optimum, quod placabiles sunt ac facile sedantur. ut bene ex Homero, Euripide, Aristotele, Cicerone Lambinus. talis ergo Horatius. At vero Lucilius apud Nonium, quamquam corruptus, viris bonis aliter evenire ait, his versibus ut ex Oberti Gifanii sententia restitui forte poterunt:

Id bonis porro ceu proprium est viris
Si irati seu cui propitii sint, ii ut
Diutius una eadem maneant in sententia:
Non cum benignitate sollicitarier
Proposcito.

Verum ille de constantibus loquitur; noster verò iracundiæ vitium in se agnoscit, non ideo futurus levis, nisi nimia quadam inconstantia sine maturo animi consilio huc & illuc eum verti ac commoveri contigerit. *Torrent.*

26. *Ævum.*] Ætatem meam.

27. *Decembres.*] Annos quatuor & quadraginta.

28. *Collegam Lepidum.*] Natalem Horatii incidisse anno Urbis DCXXCVIII. Cotta & Torquato Coss. jam ante cognovimus: lib. III. Od. XXI. unde ad annum Urbis DCCXXXII. quo Coss. fuere Q. Æmilius Lepidus & M. Lollius, anni sunt XLIIII. Atque ita Fasti Capitolini. Rectè igitur ingeniosus Poëta, utens verbo *duxit*, Lollio primas tribuit: quamquam ob nobilitatem, ut arbitror, *Lepidi* nomen anteponatur, ut in Fastis, sic in hac pontis Frabricii inscriptione: L. FABRICIVS. C. F. CVR. VIAR. FACIVNDVM. COERAVIT. Q. LEPIDVS M. F. M. LOLLIVS M. F. COS. EX S. C. PROBAVERVNT. *Torrent.* *Duxit.*] Quia ex Dione colligimus, ipsum Lollium ducem & auctorem fuisse consulatus ipsi Lepido, cum Lucio Silvano contendenti. *Cruq.* *Anno, &c.*] Eo anno, quo Lollius Consul sortitus est Lepidum collegam suum in Consulatu.

PVL-

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER SECUNDUS.

Epistola Prima
Ad AUGUSTUM.

Queritur de pravo Romanorum suæ ætatis judicio, Poëmata è vetustate æstimantium, & nova, non ob aliud quàm quòd nova essent, fastidientium: quum tamen multa sint in veteribus Poëtis reprehensione digna. Poëticæ studium non multis antè sæculis Romæ coli cœptum esse dicit, & fatetur quidem non minus indoctos quàm doctos Poëmata scribere: sed aliqua commoda hunc illorum errorem consequi, atque adeo, qualescunque sint, illo suo Poëticæ studio ipsi Reipubl. utiles esse ostendit. Poësin initio rudem, non nisi serò ex Græcorum lectione expoliri cœpisse ait, quum Græcia capta cæteras etiam artes agresti Latio intulit. Vulgi de Comœdia, tanquam opere minimè laborioso, judicium reprehendit: & quæ à scribendis fabulis multos deterreant exponit. Postremò de Poëtis illis agit, qui non spectatoribus scribunt, sed lectoribus: & Augustum ad calcar illis addendum hortatur, ejus de Virgilio & Vario judicium laudans.

CUM *tot sustineas & tanta negotia solus:*
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

Legi-

PULCERRIMAE *hujus Epistolæ argumentum ipsa Horatii vita, quæ Suetonii titulo circumfertur, ostendit. Quum igitur editis Sermonum libris nullam in eis sui memoriam habitam Augustus per Epistolam conquestus esset, hanc, ut inquit ille, eclogam Poëta expressit. in qua summo artificio optimum maximum principem collaudans, ac de Poësi multa disserens, ejus erga Poëtas studium & benevolentiam accendit.* Torrentius.

1. *Cum tot sustineas.*] Exorditur à deprecatione brevitatis epistolæ, captans Augusti benevolentiam à negotiorum magnitudine, quæ non patitur eum prolixis scriptis legendis operam dare. *Cruquius. Solus.*] Per partes enim, hoc est, per diversas factiones, eo jam ventum erat, ut necesse esset Reipub. per unum consuli. Oppresso igitur Lepido & victo apud Actium Antonio, constituto Augusti Cæsaris principatu, hæc scripsit Horatius. *Torrent. Solus.*] Optimus princeps (cujus subsequitur elegans descriptio) solus sustinet negotia, sed non solus consultat.

2. *Res Italas armis.*] Ea enumerat, quibus boni principis officium continetur, armis tueri imperium, Rempub. legi-

Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora Cæsar.
Romulus, & Liber pater, & cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, Deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravere suis non respondere favorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
Notáque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
URIT *enim fulgore suo, qui prægravat arteis*

Infra

legibus,ac domi militiæque bonos mores colere. quæ omnia sic præstitit Augustus, ut neminem novi status pœniteret. *Torrent. Res Italas armis tueris.*] Imperium & dignitatem Romanam. *Moribus ornes.*] Recta disciplina, quæ bonos mores inducit.

3. *Legibus emendes.*] Metu pœnæ,quæ ex legibus infertur. *In publica commoda peccem.*] In Reipubl. utilitatem delinquam.

4. *Morer.*] Si tardem.

5. *Romulus & Liber pater.*] Hi omnes quibus artibus in cælum vecti sint, lib. III. Od. III. vidimus: ubi eamdem Augusto sedem pollicetur; eo nomine, ut hic ait, ceteris præferendo, quod videns vivensque divinis honoribus affectus sit; illi post fata. *Torrent. Liber pater.*] Bacchus, qui animum curis liberat.

6. *Post ingentia facta, &c.*] Post res fortissime gestas, (id est, post finem vitæ) in cœlos recepti.

7. *Dum terras, &c.*] Typus hic est optimi principis erga subditos. *Cruquius. Dum terras colunt.*] Dum vivunt.

8. *Componunt.*] Dum bella finiunt. *Agros assignant.*] Dum suum cuique assignant.

9. *Ploravere suis.*] Questi sunt. *Non respondere.*] Favorem non esse meritis suis parem.

10. *Qui contudit.*] Hercules. *Contudit Hydram.*] Ὕδραν τέμνειν, *Hydram secare* proverbio dicimur: sed Poëtis liberum sit eam contundere. quamquam hoc verbo generaliter pro opprimere usi sunt. Hujus itaque fabulæ interpretationem videte apud Palæphatum De non credendis fabulosis narrationibus. *Torrent.*

11. *Fatali.*] Ita de eo etiam Virg. lib. VIII.

—— Ut duros mille labores
Rege sub Eurystheo fatis Junonis iniquæ
Pertulerit.

Junonis fata vocans, quæ ejus opera sæpius nascenti Herculi, quam Eurystheo evenerant, ut in fabulis legimus. *Torrentius.*

12. *Comperit.*] Cognovit. *Supremo fine.*] Ipsa morte.

13. *Urit enim.*] Urunt oculos omnia splendida διὰ τὰ ὀπτικὰ, non sine dolore: dein hebetant & caligare faciunt: ita metaphoricῶs, qui virtutes rebus gestis reddunt graves aliis & inimitabiles, nominis sui splendore & gloria urunt invidos. *Cruquius. Urit enim, &c.*] Ille homines sua virtute accendit ad invidiam, qui artifices se inferiores sua excellen-

Infra se positas: exstinctus amabitur idem.
Præsenti tibi maturos largimur honores,
Jurandásque tuum per nomen ponimus aras;
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus sapiens & justus in uno,

Te

cellentia quodammodo opprimit. *Fulgore.*] *Splendore* duo optimi codices. *Torr.* *Quæ prægravat artes Infra se positas.*] Sensus est talis, Qui in summa aliqua & digniori arte versantur, qualis ars est, in qua Cæsar versatur, quales sunt quas supra commemoravit; bella componere, agros assignare, oppida condere, regnare, bene de humano genere mereri; plerumque dignitate sua ac fulgore, eos, qui versantur in minoribus, ut cæteri cives, prægravant; ideoque & urunt. Quamdiu vivunt scilicet. At te superstitem Pop. Romanus nihilo secius colit. Hæc est interpretatio. Jam quod Lambinus interpretatur, *prægravat, onerat atque opprimit*, non est nauci. *Prægravare* est *præponderare* & *antecedere*. quemadmodum in lancibus, quæ graviora sunt. Ut cum Seneca *deteriorem partem civitatis, prægravare* dixit. *Heinf.* *Prægravat artes Infra se positas.*] *Artes*, pro artibus præditos dixit: qui ab excellentiore aliquo prægravantur, ut cum eò loci quò ille ascenderit pervenire se posse desperant: unde invidia, adversus quam vix ullum nisi post fata remedium. mortuis enim, quos ob eam quoque caussam beatos appellari arbitror, cum amplius obstruere nostris luminibus nequeunt, non invidemus. Qua de re aliquid lib. II. Od. ultima:

Invidiáque major
Terras relinquam.

Torrent.

14. *Extinctus, &c.*] Mortuus idem amabitur.

15. *Præsenti tibi.*] Tibi vero viventi. *Maturos.*] Tam uberes ac perfectos florenti adhuc ætate eum virtutum suarum fructus referre ait, quàm si jam vitæ spatium peregisset. *Torrent.* *Maturos largimur honores.*] Tempestivos Deorum honores, ante tuam mortem.

16. *Jurandásque.*] Aram ponere, & per ejus, cui posita sit, nomen jurare, deorum immortalium honor est. Locum autem illustrat Suetonius Cæsare cap. LXXXV. ubi de ara, & super eam columna ei post cædem posita, loquens; *Apud eam*, inquit, *longo tempore sacrificare, vota suscipere, controversias quasdam interposito per Cæsarem jurejurando distrahere, perseveravit.* loquitur autem de plebe Romana. Quod igitur post mortem Cæsari, id primo mortalium apud Romanos Augusto adhuc viventi contigit: ut de aris templisque, maxime per provincias ei positis, plura diximus supra libro IIII. Carminum Od. V. *Torrentius.* *Jurandásque, &c.*] Ponimus aras, ad quas per nomen tuum juraturi sumus.

17. *Nil oriturum.*] Idem aliis verbis lib. IIII. Od. II.

Quo nihil majus meliusve terris
Fata donavere bonique divi;
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Secula priscum.

Torrent. *Nil oriturum.*] Nullum talem, qualis es tu.

18. *Sed tuus hic populus.*] Illatio artis & ingenii plena. Collaudato enim populi de præferendo omnibus omnium ætatum ducibus Cæsare judicio, necessariò quodammodo sequitur in judicanda Poësi graviter eum aberrare, quam solis annis non virtute æstimet. Et quanto quidem magis Augustum laudat, ut eo justior sit populi sententia; tanto gravius populum premit, quod

non

Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo,
Cetera nequaquam simili ratione modóque
Æstimat; & , nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetanteis,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum
Vel Gabiis vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annosa volumina vatum,
Dictitet Albano Musas in monte locutas.
Si, quia Græcorum sunt antiquißima quæque

Scripta,

non eodem de Poëtis judicio utatur. *Torrent.* *Justus in uno.*] Justus est in hac una re æstimator.

19. *Te Grajis anteferendo.*] Te Græcis præponendo.

20. *Cætera nequaquam, &c.*] De cæteris rebus non recte judicat: nam veteres Poëtas ob solam vetustatem novis anteponit.

21. *Nisi quæ terris semota.*] Nisi à terris abstracta, id est, Poëtas mortuos. *Suisque Temporibus defuncta.*] Quæ præterierunt.

22. *Fastidit.*] Aspernatur.

23. *Sic fautor veterum.*] Ita favens veterum scriptis, ut dictitet Albano, &c. *Tabulas peccare vetanteis.*] Cum autem finis legum sit, ut unius corporis cives æquali jure inter se vivant, constituta in eos qui societatem hanc violent pœna, quam sanctionem appellamus, & cujusque legis pars vel præcipua est, jure addit Horatius, *peccare vetanteis.* Torrent. *Tabulas peccare, &c.*] Leges 12. tabularum.

24. *Quas bis.*] Quas decem viri confirmarunt. *Sanxerunt.*] Partim ex Solonis & Atheniensium legibus, partim ex moribus Spartanis institutisque. *Cruquius.* *Fœdera regum, &c.*] Fœdera regum Romanorum cum Gabiis aut severis Sabinis icta, & ex æquo composita.

25. *Rigidis.*] Quod vero *rigidos* vocat *Sabinos*, id ad priscæ gentis severitatem referendum est: quo nomine etiam Sabinæ præcipue laudabantur. Turneb. lib. 30. cap. 29. *Torrent.*

26. *Pontificum libros.*] Quales qui precationes, quique sacrificandi artem, aut augurales ritus, & similia continebant: potest etiam de annalibus intelligi. *Torrent.* *Pontificum libros.*] Jus pontificale de sacrificiis. *Annosa volumina vatum.*] Bene *annosa.* Nulli enim rei æque ac vaticiniis nomen & celebritatem vetustas arrogat: eisque præcipue Romani tenebantur, ob divinitatem nempe, & quamdam cælitum societatem nobilissimam. Plinius lib. VII. cap. XXXIII. Ergo omnes libros quos & *vaticinos*, & *fatales*, & *fatidicos* dicebant, hinc intelligi posse arbitror. *Torrent.* *Annosa volumina vatum.*] Antiqua vatum prædicta.

27. *Albano Musas in monte loquutas.*] Facete admodum, sub vulgi persona loquens, Musas è Parnasso & Citherone aliisque Græciæ collibus in Albanum montem magnæ apud Latinos venerationis transtulit: perinde ac si pro Latinis suas ibi sedes collocassent. Vide & Turneb. lib. 26. cap. 24. *Torrentius.* *Musas in monte.*] A Musarum ore fluxisse.

28. *Si quia Græcorum.*] *Grajorum* habent duo exemplaria. Sententia autem horum versuum obscura est; quæ meo

judicio

Scripta, vel optima; Romani pensantur eadem
Scriptores trutina: non est quod multa loquamur.
Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.
Venimus ad summum fortunæ. pingimus, atque

Psal-

judicio sic poterit explicari: Si, quia inter Græcorum scripta antiquissima quæque etiam sunt optima, eadem omnino ratione Romani scriptores censendi veniunt; non est cur tantopere gloriemur, ac de rebus nostris magnifice sentiamus: perinde ac si vel intra oleam vel extra nucem nihil duri esse manifesto mendacio contendamus, nostra Græcis præferimus: & tamen præferimus; ergo nobis ipsis adversamur. nam eodem modo quo Græci Græcos sola antiquitate excellunt; sic in universum Græci omnes longo intervallo Romanos antecedunt. Duo itaque versus illi,

Venimus ad summum fortunæ, —

per μίμησιν accipiendi sunt, ut quorum sententia Romanis semper in ore sit. De quo sic M. Tullius lib. I. Tuscul. Quæst. *Sed meum judicium semper fuit, omnia nostros aut invenisse per se sapientius quam Græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent in quibus elaborarent.* Intervalla autem temporum, quibus Græci ac Romani scriptores floruere, declarat Gellius lib. XVII. cap. ultimo. Breviter igitur, aut desinamus, inquit Horatius, nostra Græcis tanto jam tempore prioribus anteponere; aut fateamur colligi, ideo quia apud Græcos sic contigit, apud nos quoque novos à veteribus superari. *Torrent.* *Si, quia Græcorum sunt.*] Ordo est, Si quia scripta Græcorum sunt antiquissima, sunt etiam optima, idcirco Romani scriptores, quo antiquiores erunt, eo meliores habebuntur: certe nihil restat nisi ut denegemus ea quæ sunt naturalia, scilicet quod olea non habet intra se lapillum, neque nux extra se corticem.

30. *Non est quod multa.*] Τὸ *quod*, pro cur. Sensus est, frustra cum id genus hominibus contendimus; nam dicere nihil esse doctum nec laude dignum, nisi quod est antiquum: hoc perinde est ac si cum ratione insanias: quis enim sanæ mentis, nucis corticem neget esse duram? *Cruquius.* *Non est quod multa loquamur.*] Cur multa loquamur.

31. *Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.*] Horatius volens significare summam rei absurditatem; sic concludit: si hoc (de quo dixit) verum atque æquum est; etiam illud verum est, neque nucleum oleæ, neque nucis ligneum putamen esse durum. quod quia palam absurdum est; sequitur etiam illud esse absurdum, de quo ibi est sermo. *Cruquius.*

32. *Venimus ad summum.*] Nos Romani venimus ad summum fortunæ, id est, perfecti sumus Poëtæ. *Pingimus atque Psallimus & luctamur.*] Quatuor artes prima ætate discebant Græcorum pueri, ut in Laconum Rep. Xenophon & lib. VIII. de Repub. ait Aristoteles, *Grammaticam*, quamque (quod nudi corpora exercebant) *Gymnasticam* vocabant, & *musicam*, & *picturam*. quarum *musicam* & *palæstram* Plato ubique in cælum fert, ut lib. I. Od. X. diximus. Terentius vero Eunucho cum ait,

— Fac periculum in litteris,
Fac in palæstra, in musicis, quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.

Picturam omisit, ut minus frequentem, & Romanis sua ætate ferme ignotam. At Horatius litteras non addit, quia de scriptoribus controversia est. *Torrent.*

33. *Psal-*

Psallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, Poëmata reddit:
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter
Perfectos veteresque referri debet? an inter
Vileis atque novos? excludat jurgia finis.
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid, qui deperiit minor uno mense vel anno,
Inter quos referendus erit? veteresne Poëtas?
An quos & præsens & postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.

Utor

33. *Psallimus.*] Cithara canimus. *Doctius unctis.*] Doctius Græcis palæstritis qui ungi solebant.

34. *Si meliora dies.*] Hæc alia ratio est, dicentium idem Poëtarum scriptis quod & vinis evenire, ut ætate meliora fiant: quam jocose eludere maluit Horatius, quam serio refellere. Et verum quidem est, nec vina nec carmina quæ mala sint ætatem ferre: verum etiam est ut sæpe vina ita & ingenia, quæ dura & acerba nascuntur, (quod Artium Poëtam dixisse ferunt) post fieri mitia & jucunda: sed ingeniorum fœtus, hoc est, scripta ipsa, tempore emendatiora reddi ut vina solent, plane falsissimum est. Relinquitur igitur non rei varietate, sed sola invidia, quod multi sæpe conquesti sunt, recentiorum gloriam obscurari. *Torrent.* *Si meliora dies.*] Ironica concessio: quia ad judicium poëmatis, ais, temporis unius habendam rationem, velim id tempus definiri, ut certi quid ea de re cognoscamus, ne perpetuo sit litigandum. *Cruquius.* *Dies, ut vina.*] Temporis processus.

35. *Pretium chartis.*] Sic optimi duo codd. alii *chartis pretium.* Recte autem, si scripta vinis comparanda sunt, rogat Horatius, quo tandem anno vetustatis gratiam obtinere possint: nam & vinis pro cujusque genere sua ætas est: ut Falerni media ætas, si Plinio credimus, à quintodecimo anno incipit. *Torrent.* *Pretium chartis, &c.*] Quot anni authoritatem acquirant carminibus.

36. *Qui decidit, inter.*] Qui mortuus est.

38. *Viles atque novos.*] Inter contemptos. *Excludat jurgia finis.*] Responsio est, Pone finem annorum, & nulla erit contentio.

39. *Est vetus atque probus.*] Est vetus atque laudabilis Poëta (tu dicis) qui, &c. *Centum qui perficit annos.*] Emendatissimi quique codices *centum quia perficit annos.* Placet. Sic enim Juven.
—— Et soli cedit Homero
Propter mille annos.
Torrent.

40. *Qui deperiit.*] Qui defunctus est minor, id est, junior uno mense.

42. *An quos.*] An inter novos, &c. *Respuet.*] Malim *Respuat*, ut in tribus optimis libris; sunt qui *respuit* legant. *Torrent.*

43. *Iste quidem.*] Responsio ad secundam quæstionem.

45. *Utor*

Utor permisso, caudæque pilos ut equinæ
Paullatim vello, & demo unum: demo etiam unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad fastos, & virtutem æstimat annis,
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius & sapiens, & fortis, & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur,
Quò promissa cadant, & somnia Pythagorea.

Nævius

45. *Utor permisso.*] Utor eo (inquit Horatius) quod mihi permittis. *Caudæ pilos.*] Caudæ pilos equinæ paulatim vellit, qui quod viribus atque impetu fieri nequit, id tempore atque assiduitate conficit. *Erasmus.* *Caudæque pilos.*] Notus apologus, quo suos Sertorius milites admonuit, perseverantiam inconsulta vi esse efficaciorem. *Torrentius.*

47. *Elusus ratione.*] Deceptus acervali argumentatione, id est, Sorite. *Ratione ruentis acervi.*] Cum *acervum* dicit, quem Græci σωρὸν vocant, manifeste alludit ad argumentationis aut syllogismi genus, quod σωρείτης dicitur à dialecticis: cum aliquid minutatim & gradatim additur aut demitur. Turneb. libro 30. cap. 7.

48. *Redit ad fastos.*] *In* pro *ad* habent plures & meliores codd. nec male. Sensus enim est, antiquarium hunc, quomodocumque eum premas & rationibus convincas, in fastos recidere, & virtutem annis æstimare, non quomodo, sed quando quid scriptum sit curantem. *Torrent.* *Ad fastos.*] Ad libros annaleis, in quibus Consulum nomina perscribebantur, quorum appellatione anni notabantur. *Virtutem, &c.*] Virtutem carminis.

49. *Miraturque nihil nisi.*] Nihil laudat nisi quod mortuum est, id est, mortuos Poëtas, de Libitina. vide Od. 30. lib. 3. *Libitinæ.*] Repetenda quæ notavi lib. II. Sat. VI.

Autumnusque gravis Libitinæ quæstus acerbæ. Torrent.

50. *Ennius.*] Enumerat veteres Poëtas: quorum Romæ familiam duxit *Ennius*; qui Latinorum Homerus semper habitus fuerit: priori Africano, cujus res gestas scripsit, & bellorum etiam comes fuit, adeo carus, ut statuam ejus sepulcro suo imponi jusserit, clarumque illud nomen ex devicta Africa partum, in supremo cinere cum Poëtæ titulo legi. Præsens igitur Horatii versus ita intelligendus est, ut ex Ennii quodammodo persona loqui videatur, qui tot nomina sibi ipse sumserit. *Torr.* *Alter Homerus.*] Ennius animam Homeri in se immigrasse dicebat.

51. *Critici dicunt.*] Grammatici scriptorum censores.

52. *Quo promissa.*] An promissis digna præstet, qui primum se Musarum scopulos superasse ait. *Quo promissa cadant.*] Ita negligenter scripsit, ut videatur parvi facere, quid de se promiserit vel somniarit. *Somnia Pythagorea.*] Ex Pythagoræ μετεμψυχώσει, seu animarum traductione petita: quæ peramare ridentur à Persio his versibus Sat. VI.

Cor jubet hoc Enni postquam destertuit esse
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

Plus itaque promittit quam præstat,
Ennius ingenio maximus, arte rudis.
Torrentius.

53. Na-

Nævius in manibus non est, & mentibus hæret
Penè recens. adeò sanctum est vetus omne poëma.
Ambigitur quoties uter utro sit prior: aufert
Pacuvius docti famam senis, Accius alti.
Dicitur Afranî toga convenisse Menandro,
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.
Hos ediscit, & hos arcto stipata theatro

Spectat

53. *Nævius in manibus.*] Ideo manibus teri negat, quod ob frequentes ejus in scena fabulas (nam plurimas & quidem populo gratissimas scripsisse dicitur) spectatores eum recenti pæne memoria tenerent. Placet veteris libri glossarium, *In manibus non est, quia non reperitur.* ut, quamquam ea ætate vix extarent Nævii opera, non aliter tamen hæreret in omnium mentibus, quam si recens periisset. *Torrent. Nævius in manibus non est.*] Nævius Poëta Campanus, Ennio senior, non manibus teritur.

54. *Pene recens, &c.*] Quasi recens sit.

55. *Uter utro sit prior.*] Uter utri præstet.

56. *Pacuvius docti famam, &c.*] Ut Afranium Menandro, Plautum Epicharmo compatat: sic videtur dicere Pacuvium Euripidi similem, qui scenicus Philosophus dicebatur: Accium Sophocli, cujus cothurni sublimitas ab omnibus celebrata est. Est igitur doctus senex fortasse Euripides: altus senex, Sophocles. Turneb. lib. 26. cap. 24. *Pacuvius docti.*] Pacuvius octogenarius, existimatur ab omnibus doctus. *Senis, Accius.*] Nec omittere velim, in Jacobi Carondeletii codice inter lineas suprascriptum esse DOCTI SENIS, *id est, Ennî,* & ALTI, *id est, Nævî*; adscribi præterea in margine, *Alii dicunt* docti senis *Sophoclis*, alti *Euripidis*. eosdem etiam confert Quinctilianus. *Torrent. Alti.*] Elati Poëtæ.

57. *Afranî toga.*] Elegans dictum. quia enim Togatas scripsit Afranius, & tanta quidem cum laude, ut Menandrum ipsum æquare videretur; in tanta paritate, utriusque vestis etiam alteri convenit. *Torrent. Toga convenisse.*] Togata Comœdia Afranî Menandro similis dicitur.

58. *Siculi properare Epicharmi.*] *Properat* legitur in duobus exemplaribus. Neque ego id damnare ausim, nisi mox sequeretur, *vincere Cæcilius:* magis enim exprimit Horatii de Plauto judicium, ut temerarium, ut præcipitem, & inconsideratum jure damnantis. *Torrent. Properare.*] Non laboriose, nec graviter, sed humili stylo, jocoso nugacique scribere suas Comœdias. Deinde Plautus, inquit Festus, non Atticissat, sed Siculissat, id est, Sicule loquitur. *Cruq. Properare Epicharmi.*] Dicitur appropinquare laudi Epicharmi Poëtæ Siciliensis.

59. *Vincere Cæcilius gravitate.*] Dicitur alios Comicos vincere. *Cæcilius.*] Huic primam in Comœdia palmam, ut secundam Plauto tribuit Sedigitus. Fuit autem è Gallia Cisalpina, & quidem patria, ut quidam volunt, Mediolanensis. Quare hæc omnia non de sua, sed de Criticorum sententia loquitur Horatius. *Torrent.*

60. *Hos ediscit.*] Hos Roma ediscit in scholis. *Arcto stipata theatro.*] *Arto* legunt vetustissimi codd. & quidem perpetuo. *Arctum* autem *theatrum* cum dicit, populi frequentiam respicias oportet. Nam quæ sub Augusto tria Romæ theatra commemorantur, omnia amplissima fuere. De quibus Plin. XXXV. c. XV. *Torr.*

62. *Livi*

Spectat Roma potens: habet hos numerátque Poëtas,
Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudátque Poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet: errat.
Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
Dicere credat eos, ignavè multa fatetur:
Et sapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem insector, delendáque carmina Livî
Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo
Orbilium dictare: sed emendata videri,
Pulcráque, & exactis minimum distantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, &
Si versus paullò concinnior unus & alter;
Injustè totum ducit venditque poëma.

In-

62. *Livî scriptoris ab ævo.*] Hic nempe, ut obiter ante diximus, primus Romæ fabulas docuit, non satis dignas, quæ iterum legerentur. Nomen autem traxit à Livio Salinatore, qui eum, quod filias ejus erudierat, manumisit: ante Andronicus dictus. *Torrent. Livî scriptoris.*] Ab ævo Livii Andronici Poëtæ antiquissimi.

63. *Rectum videt.*] Recte judicat. *Est ubi peccat.*] Alicubi peccat.

66. *Nimis antique.*] Ἀρχαϊκῶς supra Epist. ad Torquatum. Tanto autem liberius hæc tractat Horatius, quod Augustus mundiciarum patris sui in Sermonibus sectator, ut ait Gellius, aut, ut Suetonius, genus eloquendi secutus elegans & temperatum, cacozelos & antiquarios, pari fastidio sprevit. *Torrent. Nimis antiquè.*] Obsolete.

67. *Ignave multa.*] Si fatetur eosdem multa oscitanter dicere.

68. *Mecum facit.*] Mecum sentit & vere judicat. *Jove judicat æquo.*] Qui recte judicat, Jovem habet propitium. Et supra dictum Jovem consiliis, Themidem judiciis præesse. *Torrent. Jove judicat æquo.*] Jove approbante.

69. *Non equidem.*] Non velut invidus detraho. *Delendaque.*] Meliora exemplaria *delendave*, ut puto melius. *Torrent.*

70. *Plagosum.*] Nimis durum in discipulos & immitem. Nec de Orbilio mirandum, qui miles jam quinquagenarius, repetitis quæ à puero non leviter attigerat studiis, Consule Cicerone Romam veniens profiteri cœpit. Auctor libri De claris Grammaticis. *Torrent.*

71. *Orbilium dictare.*] Orbilium magistrum meum, plagas suis discipulis infligere gaudentem. *Emendata videri.*] Non delenda.

72. *Exactis, &c.*] Perfectis & summo artificio elaboratis.

73. *Inter quæ verbum.*] Inter quæ carmina. *Decorum &.*] Particula &, abest à duobus codicibus. neque ego illam revocaverim. *Torrent.*

74. *Concinnior.*] Elegantior.

75. *Totum ducit venditque poëma.*] Hoc est auditori seu spectatori ostentat

 &ap-

Indignor quidquam reprehendi, non quia crassè
Compositum illepidéve putetur, sed quia nuper:
Nec veniam antiquis, sed honorem & præmia posci.
Rectè, nécne, crocum floresque perambulet Atta
Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem
Cuncti penè patres, ea quum reprehendere coner,
Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit:
Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt;

Vel

& approbat. sumtum, ni fallor, à mangonibus, qui inter venalium greges quanta possunt atte aliquos concinnant, ut tanto facilius etiam alios extrudant. Plura Turnebus, l. 26. cap. 24. *Torrent. Ducit.*] Producit, ostentat. *Venditque.*] Laudat, quasi venderet.

76. *Indignor quicquam.*] Indigne fero. *Crasse.*] Rustice, crassa Minerva.

77. *Illepideve.*] Sine lepôre.

78. *Nec veniam antiquis.*] Et indignor non veniam erratorum suorum antiquis dari, sed, &c.

79. *Recte, necne crocum.*] Si dubitarem, utrum recte & merito fabula Attæ Poëtæ antiqui, recitetur in scena croco & floribus conspersa. *Crocum.*] De croco sic Plinius lib. XXI. cap. VI. *Sed vino maxime convenit, præcipue dulci, tritum ad theatra replenda.* Propert. IIII. El. I.

Pulpita sollennes non oluere crocos.

Et Spartianus Hadriano: *In honorem*, inquit, *Trajani, balsama & crocum per gradus fluere jussit.* Seneca etiam non uno in loco *sparsiones* & quidem *odorarias* vocat, ut *rosarias*, ni fallor, Suetonius Nerone cap. XXVIII. *Torrent. Attæ Fabula.*] *T. Quinctius Atta*, scriptor Togatarum fuit. Addit Festus id ei cognomen adhæsisse à pedum crurumve vitio: *Attæ enim*, inquit, *appellantur, qui plantis insistunt, & attingunt magis terram, quam ambulant.* Argute igitur Horatius, ad cognominis originem alludens, vel quod vere talis esset, & *Attæ* & *ambulandi* vocabulo usus: ridicule querens non licere sibi de claudicantis gressu dubitare. *Torrent.*

80. *Clament periisse pudorem.*] *Clamant* habent tres M. S. Tale autem illud,

— Habeat jam Roma pudorem.

Torrent.

82. *Gravis Æsopus, quæ doctus Roscius.*] Duo Romani theatri lumina, ille Tragœdus, hic Comœdus magis: ille gravior, quod tragicam actionem decuit; hic artificiosior: unde aptum utrique officium tribuit Horatius. Quamquam non histrionicæ tantum artis, sed aliarum etiam disciplinarum peritia summopere laudatur Roscius. Ambo autem ditissimi fuere, ex ingenti scenæ quæstu. Cum tales igitur ac tanti duo histriones isti fuerint, mirum non est, fabulis quas actitabant magnum ab eis decus ac pretium accessisse. *Torrent. Æsopus, quæ doctus Roscius.*] Æsopus tragœdiarum actor. *Egit.*] Recitavit in scena.

83. *Quod placuit sibi.*] Ut plerique senes solent, & ii qui male judicant. Terentium enim hoc loco imitari videtur Horatius;

Homine imperito numquam quicquam injustius,
Qui nisi quod ipse faciat, nil rectum putat.

Torrent. *Ducunt.*] Existimant.

84. *Pa-*

Vel quia turpe putant parêre minoribus, & quæ,
Imberbes didicere, senes perdenda fateri.
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud,
Quod mecum ignorat, solus vult scire videri;
Ingeniis non ille favet plauditque sepultis,
Nostra sed impugnat: nos nostráque lividus odit.
Quod si tam Græcis novitas invisa fuisset,
Quàm nobis: quid nunc esset vetus, aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus usus?
Ut primùm positis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortuna labier æqua;
Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum:

Mar-

84. *Parêre minoribus, & quæ.*] Concedere nobis, quos se inferiores esse putant.

85. *Imberbes didicere.*] Adolescentes vel pueri. *Senes perdenda.*] Adeo difficile est assueta relinquere, ut non temere Diogenem dixisse ferant: νεκρὸν ἰατρεύειν, καὶ γέροντα νουθετεῖν, ταὐτὸν εἶναι, id est, mortuum curare, & admonere senem, perinde est. *Cruquius.* *Senes perdenda.*] In senectute, ea esse abjicienda pudet fateri.

86. *Jam Saliare Numæ.*] Quod Salii Martis sacerdotes à Numa Pompilio instituti saliendo canebant. *Saliare Numæ carmen.*] Turnebus libro XXVI. capite XXV.

87. *Quod mecum ignorat.*] Versuum Saliarium obscuritas patet ex plerisque verbis inde desumtis, apud Varronem lib. VI. ling. Lat. quorum vix pauca ipse Ælius assecutus sit. Merito itaque Horatius invidiæ eum insimulat, qui ea scire se jactet, minime iisdem, quibus senes illi de quibus ante dixit, rationibus excusandum. *Torrent. Quod mecum ignorat.*] Quod nescit, æque ac ego.

88. *Sepultis.*] Mortuis.

89. *Nostra sed impugnat.*] Scripta novorum Poëtarum. *Lividus odit.*] Nobis invidus.

90. *Quod si tam Græcis novitas.*] Cum ab omni hominum memoria nullo non sæculo Græcia scriptores habuerit, si sui quisque sæculi invidia oppressus interisset; quos, inquit, nunc haberemus, qui veteres vocari, aut qui omnino legi possent? & facete, ut cives solemus, sic etiam scriptores quadam generis novitate à nobilibus distinguit. *Torrent.*

92. *Tereretque viritim publicus usus?*] Quod dum singuli viri legunt, assiduo usu tereretur.

93. *Ut primum positis.*] Ostendit bonarum artium, quæ oblectandi caussa inventæ sunt, originem atque incrementum. unde sequitur, per se, non ab annis, illas censeri oportere. *Torrent. Nugari Græcia bellis.*] Levibus artibus operam dare.

94. *Fortuna labier æqua.*] Inde vitiis alimenta. præclare enim ille:

Nunc patimur longæ pacis mala. sævior armis
Luxuria incubuit victumque ulciscitur orbem.

Torrent. *Æqua.*] Fortuna secunda.

95 *Studiis, nunc arsit.*] Studiis gymnicis.

 96. *Fa-*

Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit:
Suspendit picta vultum mentémque tabella:
Nunc tibicinibus, nunc est gavisa tragœdis:
Sub nutrice puella velut si luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ, ventíque secundi.
Romæ dulce diu fuit & solenne, reclusa
Manè domo vigilare: clienti promere jura:
Cautos nominibus certis expendere nummos:

Ma-

96. *Fabros.*] Artifices.

97. *Suspendit picta vultum.*] Attentissime fixit vultum, & cogitationem in picturæ artificio.

98. *Nunc tibicinibus.*] Tibia canentibus, id est, Comœdis.

99. *Sub nutrice.*] Veluti (inquit) si puella infans sub nutrice luderet.

100. *Mature plena.*] Celeriter satiata.

101. *Aut odio est.*] Aut displicet. *Quod non.*] Nam jucundum nihil est, nisi quod reficit varietas.

102. *Hoc paces habuere.*] Ex pace igitur & rebus secundis nata est hæc in Græcis artium varietas.

103. *Romæ.*] Hactenus de Græcis. Nunc Romanos quidem serius ad res ludicras & ad scribendum appulisse animos air; ut tamen, postquam cœpissent, aliis non cederent. *Torrent. Solenne reclusa.*] Ex more Atheniensi, ut arbitror: apud Athenas enim à legum latione θεσμοθέται dicti, ætate & usu docti, domi jura dabant, querelas criminationesque cognoscebant, æquo examine de causis decernebant. *Cruq. Solenne.*] Usitatum. *Reclusa.*] Aperta.

104. *Mane domo vigilare.*] Vide l. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. Torrent.

Promere jura.] Respondere jus.

105. *Cautos nominibus certis.*] Nummos per Syngraphum viris bonis & fidis creditos. *Nominibus certis.*] Ab eo quod feneratores, ut Epod. 11. diximus, eorum, quibus pecunias credebant, nomina Kalendariis suis inserebant, factum est, ut *nominis* appellatio ad omnem obligationem contractumque pertineret. Nam *facere nomina* idem est, quod contrahere: & nominibus legatis, quæcumque adversus quoscumq; debitores actiones debentur. *Certis* itaque *nominibus expendere nummos*, est certa, bona, & idonea sequi nomina in contrahendo, ut cautum sit illis, qui pecuniam collocant, sive de mutuo sive de emtione agatur. *Cavere* etiam proprium JCti munus est, idque late Cynicum illum tradidisse credo, libris quos de JCti officio scripsit. Neque est quod dicat aliquis, si *certis* legamus, videri antiquis illis Romanis fenora quæ attenti nimis exercebant; cum laudandi potius caussa hæc Poëtæ dicantur: *rectis* vero significare proba & legitima, quæ huic loco magis conveniant. nam præterquam quod *nomina* de quavis obligatione dicuntur; etiam ad usuras sive fenus quod attinet, nulla bona aut idonea ac proinde certa appellanda sunt, quæ non legitima & honesta sint. Quam ob caussam neque filiifam. neque pupilli, neque minores xxv. annis, aut furiosi, aut prodigi, bona nomina esse possunt, ob-

stanti-

Majores audire: minori dicere, per quæ
Crescere res posset, minui damnosa libido.
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi studio. pueri patresque severi
Fronde comas vincti cœnant & carmina dictant.
Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
Invenior Parthis mendacior, & prius orto
Sole, vigil calamum, & chartas, & scrinia posco.
NAVEM *agere ignarus navis timet, abrotonum agro*

Non

stantibus nempe legibus ac senatusconsultis. Quare nempe bonum nomen erit, si quis alicui graviore usura, quam jure liceat, mutuo dederit: cum rescindi contractus possit. Denique bona omnia nomina certa sunt; ut incerta quæ mala. *Torrent. Expendere nummos.*] Exponere, locare.

106. *Minori.*] Ad ætatem referendum. ut cum *minorem herum* pro herili filio dixit Terentius. *Torr. Majores audire.*] Majorum consilia sequi, & minori consilium dare.

107. *Crescere res posset.*] Augeri posset res familiaris. *Damnosa libido.*] *Libidinem* non tam pro Venere accipio, licet proprium hoc illi epithetum dederit in Epist. ad Lollium, quam pro alia aliqua immoderata cupidine, quæ ex professo rem crescere impediat. *Torrent. Damnosa libido.*] Execrabilis avaritia, qua nihil in Repub. damnosius.

108. *Mutavit mentem.*] Morum severitas in lenitatem conversa, prima fuit occasio vitæ melioris: cepere omnes ludere, carmina scribere, scenicis operam dare, animoque indulgere. *Cruquius. Mutavit mentem.*] Mutavit priorem illam vitæ consuetudinem. *Et calet.*] Et flagrat Poëticæ studio.

110. *Fronde comas vincti.*] Frondem lauri vel hederæ dicit, quò Poëticæ studiosi esse videantur. *Torrent. Fronde comas vinctis.*] Hedera vinctas comas habentes, per Synecdochen.

112. *Parthis mendacior.*] Parthos olim acerrimis pœnis punivisse mendacium, auctor est Herodotus. hinc colligunt viri docti, natura mendacissimos fuisse. Ad gentis itaque Romanis invisæ perfidiam referamus; quam cum alii sæpe duces, tum Crassus & Antonius experti fuere. *Torrent. Parthis mendacior.*] Tum Parthi pugnabant maxime, quum fugam simularent maxime, vide Od. 19. lib. 1.

113. *Prius orto Sole.*] Ante solem ortum. *Scrinia posco.*] In quibus libri reponebantur. ut

—— *Crispini scrinia lippi.*

Torrent.

114. *Navem agere.*] Cætera studia, ut nec ab omnibus, nec passim tractari, quod & ærumnosa & laboriosa sint, ita dicit numeros modosq; scribere omnes indoctos doctosque, eò quod ea vitæ ratio, cum jucundissima, tum naturæ maxime sit consona. *Cruquius. Navem agere.*] Navim gubernare. *Abrotonum.*] Recte pro *abrotanum*, ut in quibusdam exemplaribus. Ἀβρότονον enim Nicandri interpres sic dictum ait, διὰ τὸ ἁβρὸς ὄψιν φαίνεσθαι ἁβρὸν καὶ ἀπαλόν. quod conspectu tenerum, molle, ac delicatum sit, at difficilem halitum prospiret. odore enim grave, gustu amarum est. Lucret.

—— *Absynthia tetra,*
Abrotonique graves & tristia Centaurea. Torrent.

Non audet, nisi qui didicit, dare. QVOD *medicorum est,*
Promittunt medici: TRACTANT *fabrilia fabri.*
Scribimus indocti doctique Poëmata passim.
Hic error tamen, & levis hæc insania, quantas
Virtutes habeat, sic collige. vatis avarus
Non temere est animus: versus amat, hoc studet unum:
Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet.
Non fraudem socio, puerove incogitat ullam
Pupillo: vivit siliquis & pane secundo:

Mili-

Abrotonum ægro.] Herbam valde amaram.

115. *Nisi qui didicit.*] Nisi qui didicit artem medicandi.

116. *Fabrilia.*] Fabrilia opera.

117. *Scribimus indocti.*] Alias artes nemo exercet, nisi qui eas habet cognitas. At nos scribimus, &c.

118. *Hic error.*] Nascitur enim carminis amor ex propensione quadam naturæ erronea, qua ferimur magis ad id omnes quod delectat, quam quod rectum est. hinc Cebes in sua tabula Boëtas quoque statuit inter τ̃ ψευδοπαιδείας ἐραστὰς, id est, falsæ disciplinæ amatores. *Cruquius. Hic error tamen.*] Hoc immoderatum scribendorum versuum studium.

119. *Virtutes habeat.*] Quantas utilitates. *Sic collige.*] Sic ratiocinare.

120. *Non temere.*] Non cito, non facile.

121. *Ridet.*] Incendia parvi facit.

122. *Puerove incogitat.*] Hanc scripturam nostra quoque exemplaria constantissime tuentur, quamquam verbum sit insolens, & nullo negotio hic mutari possit: sed fortassis verbum Græcum ἐπιβουλεύειν imitari voluit Horatius. *Torrent. Incogitat.*] Machinatur.

123. *Vivit siliquis.*] Vivit parce, legumina edendo & panem secundarium. Angliee, *houshold bread. Siliquis.*] Lambinus *siliquas* interpretatur fructum quendam vilissimum, vel legumina, quæ κεράτια vocant Græci, arboris ceratoniæ, ut eam Galenus appellat, fructus. *Siliquas* enim Latinè dici testis est Plinius libro xv. capite XXIIII. nos eas, quamquam viles, exoticas tamen, à Poëtarum mensis arceamus, & legumina potius apponamus, paulo benignius quam Horatius, qui folliculos tantum & involucra leguminum eis præbet: nisi forte partem pro toto, aut continens pro contento, ut loquuntur Grammatici, accipiat. Turnebus libro 26. capite 24. *Pane secundo.*] Pretiosissimus Romæ panis ex siligine. *Siliginem autem*, inquit Plinius *proprie dixerim tritici delicias*. & recte quidem. non enim alia frumenti species *siligo*, sed ipsius tritici farinæ flos. Romanum esse vocabulum professi, quo Græci careant, nam σιλίγνιν appellant. Siligini autem proxima *similago*, & ipsa ex tritico, cujus farinæ flos proprie *pollen* dicebatur; & inde *similagineus*, quem non minus puto, quam siligineum, Flaccus noster Poëtarum epulis admittet. *Secundum* igitur pro secundario exponamus, quem & *cibarium* vocat Plinius l. XVIII. cap. IX. ideo, arbitror, quod communiter cibis, ab his qui non prorsus delicatuli essent, admiscebatur. Ut autem *secundarius*, sic & *tertiarius* fuit: familia velut in classes divisa; ut pro cujusque conditione alii alio pane pascerentur.

Militiæ quamquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari:
Os tenerum pueri balbumque Poëta figurat:
Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,
Asperitatis, & invidiæ corrector, & iræ.
Rectè facta refert: orientia tempora notis
Instruit exemplis: inopem solatur & ægrum.
Castis cum pueris ignara puella mariti
Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
Poscit opem chorus, & præsentia Numina sentit:
Cælesteis implorat aquas docta prece blandus:

Aver-

rentur. nam quo plus furfuris inest, eo deterior. *Torrent.*

124. *Piger & malus.*] Imbellis & meticulosus.

125. *Si das hoc.*] Si concedis hoc. *Parvis quoque rebus.*] A Poëtica vel Grammatica professione Rempub. adjuvari.

126. *Os tenerum pueri.*] Collegit jam nunc ex instituto vitæ moribusque Poëtam esse virum bonum & honestum: hic ex officio docet, eundem esse utilem urbi. *Cruquius. Figurat.*] Poëta conformat vocem & pronuntiationem pueri.

127. *Torquet.*] Detorquet.

128 *Præceptis format.*] Documentis utilibus, honestis & jucundis.

129. *Asperitatis.*] Sævitiæ. *Corrector.*] *Correptor* habent nonnulla exemplaria, ut sæpe *correptus* pro *correctus*. sed nihil moror. Guil. Canterus Novar.lect. l.4. cap. 12. *Torrent.*

130. *Rectè facta refert.*] Recte facta majorum commemorat. *Orientia tempora.*] *Orientia tempora* cum dicit, & præsens & futurum tempus complectitur. Præteritorum enim recordatio nos instructiores reddit ad instantia & futura, qui præcipuus historiæ fructus est. *Torrent. Orientia tempora.*] Homines qui hodie vivunt,& qui post nascentur. *Notis.*] Exemplis præteritis.

132. *Castis cum pueris.*] Quæ sequuntur spectant ad religionem, cujus cultu Respub. continetur. *Torr. Ignara puella mariti.*] Innupta.

133. *Preces.*] Unde disceret carmina secularia, quæ apud antiquos ludis secularibus virgines & pueri diis immortalibus canebant. *Vatem.*] Poëtam.

134. *Chorus, &c.*]Chorus puerorum & virginum. *Præsentia numina sentit.*] Sentiat auxiliantes & faventes deos.

135. *Cælestes implorat aquas.*] *Aqua cælestis* eadem quæ & pluvia, quippe de cælo cadens & imbre excrescens; ad differentiam aquæ vivæ, quæ imbribus conceptæ opponitur. Fuere autem Romæ festa Aquilicia, quibus Jovi, qui *Pluvius* inde vocabatur, sacra fiebant pro elicienda de cælo aqua:alium quendam eliciendæ aquæ inter rusticos ritum fuisse ostendit, quam in urbe Roma. Hæc autem non sine carminibus fieri solere Flaccus significat, ex eorum scilicet disciplina, quos ob id *aquilices* appellabant,Tuscos maxime, unde *Tuscum aquilex* Varroni in Quinquatribus,apud Nonium. *Torrent. Cælestes aquas.*] Pluvias. *Blandus.*] Blande supplicans.

 136. *Aver-*

Avertit morbos: metuenda pericula pellit:
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
Agricolæ prisci, fortes, parvôque beati,
Condita post frumenta, levantes tempore festo
Corpus, & ipsum animum spe finis dura ferentem,
Cum sociis operum, & pueris, & conjuge fida,
Tellurem porco; Silvanum lacte piabant,

Flo-

136. *Avertit morbos.*] De Apolline ipse Horatius Od. XXI. lib. I.

Hic bellum lacrymosum, & miseram famem
Pestemque à populo & principe Cæsare in Persas atque Britannos
Vestra motus aget prece.

Chorum enim alloquitur. notumque omnibus Apollinem præcipua veneratione inter deos eos coli, quos ab avertendo seu averruncando, ut veteres loquebantur, Græci quoque ἀποτροπαίους appellarunt: & carmen quo id fiebat ἀποτροπαῖον. *Torrent.*

137. *Locupletem frugibus annum.*] Annum frugibus abundantem

138. *Placantur Manes.*] Ne noceant.

139. *Agricolæ prisci.*] Transit ab urbanis ad agricolas prisci temporis, qui & ruris labores carmine solabantur, & nunc perceptis frugibus læti, ludendo, canendo, diis sacra faciebant. hæc autem digressio pertinet ad originem deducendam antiquæ comœdiæ *Cruquius.* *Fortes parvoque beati.*] Sic Virgilius:

At patiens operum parvoque assueta juventus. Torrent.

Fortes.] Agricolæ robusti & paucis contenti.

140. *Condita post frumenta.*] Tunc enim præcipuæ rusticorum feriæ, cum oblatis diis eorum auctoribus frugum primitiis læti otiantur; utque Poetarum princeps canit,

Mutuaque inter se læti convivia curant:
Invitat Genialis hiems curasque resolvit.

quem locum vide, idem enim argumentum tractat quod hic Horatius. *Torrentius.*

140. *Condita post.*] Post messem. *Levantes.*] Corpus relevantes.

141. *Spe finis dura.*] Spes finis ipsius laboris.

142. *Cum sociis operum & pueris.*] Particula &, deest in VI. nostris exemplaribus. recte, ni fallor. Socii enim operum ipsi pueri & conjuges, priusquam rura ergastulis, hoc est, nequissimis servis, vel invita colerentur. *Torrent.*

143. *Tellurem porco.*] Duo ex multo pluribus ruris numina recenset, *Tellurem* sive *Cererem*, aut *Opem* etiam, sive *Bonam deam* ac *Magnam matrem* appellate mavis; cujus beneficio fruges proveniunt; & *Silvanum*, qui cujusque agri fines tutari crederetur. additur *Genius*, cujus peculiari tutela dominus ipse ac familia tegebatur. Verum cum de terra, quam iis quæ dixi nominibus indigetari ait, loquens Macrob. lib. I. cap. XII. porcam ei immolari solitam tradit; facile quis mihi persuaserit, hoc quoque in loco *porca* scribi debere. Disserte enim optimus ille auctor, *Sus*, inquit, *prægnans ei mactatur, quæ bestia est propria terræ.* Accedat Juven. Sat. II.

Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ
Et magno cratere deam. ——

nihilominus omnes, quos vidi codices *porco* legunt. Sunt qui porcum communis olim generis fuisse dicunt. Denique

ab hoc

Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
145 *Fescenina per hunc inventa licentia morem*
Versibus alternis opprobria rustica fudit,
Libertásque recurrenteis accepta per annos
Lu-

ab hoc animali initium sacrificandi factum esse, auctor est Varro II. de Re rust. cap. IIII. observatumque feminei generis hostias potiores habitas fuisse; ut si mare litatum non esset, femina daretur succidanea. Turneb. lib. 26. cap. 24. *Torrent. Porco.*] Sue, quæ Telluri immolabatur propter ejus fœcunditatem. *Silvanum lacte placabant.*] *Silvanum* tutorem finium vocat Epst. II. de quo quantum satis est diximus, lib. III. Od. XVIII. Et lac quidem in quotidiano rusticorum numinum cultu erat, uti & frugum omnis generis primitiæ sæpe promiscue offerebantur; ut uva Silvano, loco jam dicto. alioqui sollennem Silvani hostiam aut eamdem cum Fauno fuisse crediderim, hœdum vel agnam, aut certe porcum. *Torrent. Sylvanum lacte.*] Pastorum deum lacte placabant.

144. *Floribus & vino Genium.*] Genio quemadmodum & Lari, vino fere veteres & ture & floribus supplicabant. Persius:

Funde merum Genio ——

Tibull.

Magne Geni cape tura lubens, votisque faveto.

Juven. Sat. XII.

—— *Laribusque paternis*
Tura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.

Sed Genio hæc tantum. Laribus etiam porcus, ut Maniæ eorum matri, porca. *Torrent. Genium.*] Genium naturæ deum, qui facit homines vitæ brevitatis esse memores. *Memorem brevis ævi.*] Hanc scripturam asserunt M. S. omnes. nam *memorem brevis ævi Genium* dicit, qui nos memores reddat, ut l. I. Od. IX.

Impressit memorem dente labris notam.

id est, quæ ejus qui impressit mentem excitet. & Virg.

—— *Memorem Iunonis ob iram*, non quæ meminerat, sed quæ in memoria erat. *Torrent.*

145. *Fescenina.*] Plures libri, *Fescennina. Fescenninam* vocat Plinius lib. III. cap. V. Etruriæ oppidum: quod Servius tamen Campaniæ adscribit in illud Virgilii lib. VII.

Hi Fescenninas acies, æquosque Faliscos.

addens ab Atheniensibus duxisse originem, & inventa ibidem fuisse nuptialia carmina. Et Festus adjicit, ideo sic dici videri, quod fascinum putabantur arcere. Quicquid sit, si Fescenninæ conditores Athenienses fuere, ad eos referenda Fescenninæ tam in nuptiis, quam in theatro licentiæ origo est. Quin ego in theatro primum fuisse, & inde ad nuptiarum thalamos penetrasse crediderim. nam quicquid pari, hoc est Satyrica libertate, dicitur, *Fescennina locutio* est. Verum de tota re quam hic tractat Horatius, pulcre Livius, initio lib. VII. quem vide. *Torrent. Fescennina per hunc inventa licentia morem.*] Per hunc morum consuetudinem veterum agricolarum, Fescennini versus, (in quibus jocosa convitia cum magna licentia exprimebantur) habebant locum in quoslibet. Ab oppido Fescennino nomem sumpserunt.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Veteres membranæ scribunt *obprobria*. Sic autem inter alia Livius, quo jam dixi loco: Opprobria autem rustica vel præcipua olim, quibus invicem desidiam exprobrabant suam, ut lib. I. Sat. III.

—— *Magna compellans voce cucullum.*

Torrent.

147. *Libertasque.*] Anniversalis libertas.

 148. *Lusit*

Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honestas
Ire domos impunè minax. doluere cruento
Dente lacessiti. fuit intactis quoque cura
Conditione super communi. quin etiam lex
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Describi. vertêre modum, formidine fustis,
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & arteis
Intulit agresti Latio. sic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius, & grave virus

Mun-

148. *Lusit amabiliter.*] Locata est facete sine verborum contumelia.

149. *In rabiem verti.*] In apertam maledicentiam.

150. *Ire domos impune.*] Probos vitos publice & nominatim carpens. *Doluere cruento.*] Qui convitiis lacerabantur, ægre tulerunt illam maledicendi licentiam.

151. *Intactis quoque.*] Ii quos maledicentia non attigerat, communi periculo prospiciebant.

152. *Super communi.*] De conditione communi.

153. *Pœnaque lata*] *Nata* habent tres codices. nec displicet. *Torrent. Pœnaque lata.*] Et pœna constituta est. *Malo quæ.*] Maledico carmine.

154. *Vertere modum.*] Mutaverunt rationem scribendi metu fustuarii. *Formidine fustis.*] *Fustem* pro fustigatione dixit, quod supplicii genus fuisse lib. 1. Sat. 111. ostendimus. Hinc toties apud JCtos *fustibus animadverti, castigari, cædi, admoneri. Fustim* ergo pro quacumque coërcitione Poëta dixit, qua maledicorum hominum latratus cohiberentur. Addam postremo, fustibus disciplinæ caussa delicta militum castigari solere: unde *fustuarium* castrense vocabulum: quamquam vite fere centuriones ad hoc uterentur. *Torrent.*

155. *Ad bene dicendum.*] Non ad maledicendum.

156. *Græcia capta ferum victorem cepit.*] Ita ut armis victa Græcia, Romani tandem otio ac luxu vicerit; tradendo artes quibus mores corrumpi cœpere: ut victorem Annibalem vicit Capua. Idque perpetuo conquestus est Cato, Græcanicam urbem se non diutius posse tolerare in Senatu exclamans. At quanto justius Juvenalis:

—— *Non possum ferre Quirites*
Græcam urbem.

Torrent. *Græcia capta ferum, &c.*] Græcia à Romanis bello subacta cepit vicissim, (id est, delectavit suis artibus) ipsos victores Romanos, nondum humanioribus literis expolitos.

157. *Agresti Latio.*] Italiæ incultæ. *Sic horridus ille.*] Hoc modo, paulatim evanuit numerus ille Poëticus impolitus, qui Saturno regnante, floruerat.

158. *Defluxit numerus Saturnius.*] Sic versus vocat antiquissimos, perinde ac si una cum Saturno in Italiam, ab ejus dei tutela olim Saturniam appellatam, venissent. quibus Faunus, ut inquit Festus, fata cecinisse hominibus videtur. addit Lucium Poëtam, *versibus Saturniis*, bellum Punicum scripsisse, ut & alios alia. Et Terentianus quidem veteres existimasse ait, *Saturninum* dictum esse *versum*,

Munditiæ pepulere, sed in longum tamen ævum
Manserunt, hodieque manent vestigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et post Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles & Thespis & Æschylus utile ferrent.
Tentavit quoque, rem si digne vertere posset:
Et placuit sibi, natura sublimis & acer.
Nam spirat tragicum satis, & feliciter audet:
Sed turpem putat in scriptis metuitque lituram.

Cre-

versum, tamquam Italis repertum: Græcam tamen originem censeri debere. Meminit etiam Varro linguæ Latinæ lib. VI. & pluribus Hadr. Junius lib. I. Animadversorum c. XI. Turneb. lib. 26. cap. 24. de verbo autem *fluere* vide lib. I. Od. XII. *Torrent. Et grave virus.*] Barbaram orationem, quæ tanquam virus aures doctas enecat. *Grave virus.*] *Virus* idem quod *venenum*, ita ut in bonam etiam partem accipi possit. Grammatici tamen proprie ad odoris gravitatem referri tradunt: quamquam & de saporis acerbitate, & denique de quacunque asperitate dicatur. Sic igitur Horatius priscam illam feritatem & amarulentiam *grave virus* vocat, cui bonæ artes remedium invenere. *Torrent.*

159. *Munditiæ pepulere.*] Nitor & elegantia Græcarum aurium expulerunt, &c. *Sed in longum.*] Ad bellum usque Punicum, fere tertium.

160. *Hodieque manent vestigia ruris.*] Hoc obiter ad invidiam illorum dicit, qui etiam Augusti ætate rudes illos & incultos veteres scriptores tantopere admirabantur; nondum satis noti Virgilio ejusque æqualibus, qui una cum Horatio floruere, & rus omne edomuere. *Torrent. Ruris.*] Rusticitatis in Romanis Poëtis.

161. *Serus enim Græcis admovit.*] Romanus sero studium contulit ad scripta Græcorum. *Acumina chartis.*] Ingenii sui vim.

162. *Post Punica bella.*] Eadem de re Gellius lib. XVII. sed mendosus. lego enim: *Porcius autem Licinius serius Poëticam Romæ cœpisse dicit in hisce versibus:*

Punico bello secundo Musa pennato gradu
Intulit se bellicosam in Romuli gentem feram.

Libertum enim fuisse credo à Porciorum aliquo manumissum. *Torrent. Quietus.*] Pace potiens.

163. *Quid Sophocles.*] Græci Poëtæ Tragici. *Thespis.*] Tragœdiæ apud Græcos auctor, ut Epist. ad Pisones:

Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ.
Dicitur, &c. Torrent.

164. *Si digne vertere posset.*] An apte transferre posset Græca in Latinum sermonem.

165. *Sublimis & acer.*] Magno animo præditus.

166. *Spirat tragicum satis.*] Spiritus habet tragicos. *Et feliciter audet.*] Quod incipit, perficit.

167. *Sed turpem putat.*] Sed erubescit sua scripta emendare. *In scriptis.*] Versus iste in aliquot optimæ fidei codicibus legitur, *Sed turpem putat inscite*; & adscriptum in uno, *id est, stulte.* nec dubium quin ita legerint antiqui interpretes. quare & mihi probatur. nam illud *inscitiæ* mendosum est pro *inscite*. Torrent.

168. *Cre-*

Creditur, ex medio quia res arceßit, habere
Sudoris minimum: sed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus. aspice, Plautus
Quo pacto parteis tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi:
Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis:
Quàm non adstricto percurrat pulpita socco:
Gestit enim nummum in loculos demittere, post hoc

Se-

168. *Creditur, ex medio.*] Comœdia creditur non esse laboriosa, quia arcessit, id est, sumit materiam è medio, id est, ex vita communi. *Ex medio quia res arceßit.*] *Accessit* habent M.S. nostri omnes, uno demto. Et sane non video cur aliquid mutemus. cur enim non æque Latine rem *ex medio accedere*, & *ex medio arcessi* dicemus? arcessitur enim ut veniat. Nec *rem* pro argumento dici novum est. Quare nihil interest quomodo legatur. *Torrent.*

169. *Sudoris minimum, &c.*] Minimum laboris.

170. *Adspice, Plautus.*] Nemo mediocriter doctus dubitaverit, quin Plautum tamquam exemplar Comicæ virtutis, natura ipsi inditæ ostentet, atque inter Latinos imitandum proponat Horatius. Nam quod alibi eum damnat, id ad numeros & sales attinet: hîc vero aliis nominibus commendatur, maxime à decoro personarum quas enumerat. *Torrent. Aspice Plautus Quo pacto.*] Viri docti qui Plautum hic commendari putabant, negligentes in notanda ἀκολουθίας fuerunt. Quid enim? Negat Plauto in personis repræsentandis illud ἠθικὸν adesse (de quo infra multis) quod in unico Terentio, & consummatum est & divinum. Plautus ergo negligenter, quod ostendit hoc loco, ephebi partes tuetur: at Terentius, quod infra probat, absolute. *Heinsius.*

171. *Quo pacto partes.*] Quam accurate. *Ephebi, &c.*] Juvenis amatoris.

172. *Attenti.*] Patris avari.

173. *Quantus sit, &c.*] Quantum studium Dorsenus (Poëta Comicus) in describendis parasitis posuerit. *Dorsennus.*] Male. *Dossenus* enim, aut quod melius est *Dossennus* habent libri M. S. omnes. Fuit autem Poëta Comicus, & Attellanarum etiam scriptor non ignobilis. cujus meminit Plinius lib. XIIII. cap. XIII. Errat igitur qui parasiti nomen apud Plautum Comœdia aliqua nobis ignota fuisse volunt, maxime cum etiam versus ejus citet Plinius. Laudatur igitur & *Dossennus* in parasitis describendis; ut in adolescentibus, senibus, lenonibus Plautus. *Torrent.*

174. *Quam non astricto.*] Quam laxo, quam dissoluto parum enim accuratas, si parasitos excipias, Dossenni fabulas fuisse significat. Atque ita Plauti honorem tueamur. *Torr. Quam non adstricto.*] Quã incurius & negligens in aliis personis exhibendis. *Socco, &c.*] Quam laxo socco fabulam peragat. Soccus convenit Comœdiæ, ut Tragœdiæ cothurnus.

175. *Gestit enim, &c.*] Arguit Dossennum in scribendis Attellanis plus lucri fuisse, quam gloriæ cupidum: in ludis enim publicis Ædiles sæpe ingenti pecunia Comœdias à Poëtis redimebant. *Cruquius. Dimittere.*] *Demittere* emendatius, ut opinor: nummi enim in crumenam demittuntur, cum in eam descendunt. Turneb. lib. 26. cap. 25. *Gestit enim nummum.*] Gaudet lucrum facere. *Post hoc.*] Post primam actionem.

176. *Se-*

Securus, cadat an recto stet fabula talo.
Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
Exanimat lentus spectator, sedulus inflat.
Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit. valeat res ludicra, si me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque Poëtam;
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, stolidique, & depugnare parati,
Si discordet eques, media inter carmina poscunt
Aut ursum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet.
Verum equitis quoque jam migravit ab aure voluptas

Omnis

176. *Securus cadat.*] Parum sollicitus, utrum fabula intercidat & explodatur, an iterum exhibita placeat & probetur. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] *Stare* dicitur fabula, quæ placet, *cadere* quæ exigitur. Hinc nata Flacco nostro occasio, ut fabulam homini aut cuicumque animali talum habenti quodammodo compararet: cum nisi recto talo stare nequeamus. *Post hæc* etiam, aut *post hac* legitur in omnibus ferme M.S. Turneb. lib. 18. cap. 12. *Torr. Talo.*] Pede.

177. *Quem tulit.*] Poëta laudis studio adductus, quem gloria tulit, &c. *Ad scenam.*] Ad scribendas fabulas. *Curru.*] In curru vano.

178. *Exanimat.*] Simile illud Ciceronis pro Sextio, quod etiam in Epist. ad Numicium retuli: *Ei qui populi rumore tenetur ac ducitur, plausum immortalitatem, sibilum mortem videri.* Torrent. *Exanimat lentus spectator.*] Contristat spectator languidus, somno animum despondens. *Sedulus inflat.*] Quem spectator diligens gaudio inflat, id est, superbire facit.

179. *Avarum, &c.*] Laudis cupidum.

180. *Subruit aut.*] Subvertit aut erigit. *Valeat res.*] Pereat res scenica, & nihil mihi cum ea sit.

181. *Palma negata.*] Victoria. *Macrum, donata reducit.*] Tristem. *Opimum.*] Lætum.

182. *Sæpe etiam audacem.*] Pergit enumerare ea, quæ quantumvis etiam audacem à scribendo deterreant. Tum ob inconstantiam populi & novitatis studium. *Terretque Poëtam.*] A scribendi studio deterret.

183. *Numero plures.*] Hinc multorum aut multitudinis vocabulo sæpe pro rudibus & imperitis utimur, ut paucos cum dicimus, doctos probosque significamus. *Torrent. Minores.*] Nempe plebeji.

184. *Depugnare parati.*] Armis certare.

185. *Si discordet eques.*] Equester ordo è XIII. ordinibus, qui locus etiam *equestria* & *equestre* dicebatur; plebs vero è cavea spectabat: tanta sæpe ob diversa studia contentione, ut acerrime depugnarent. Exempla non raro obvia. *Torrent. Si discordet eques.*] Si equites aliud quam plebeji velint. *Media inter.*] In mediis fabulis.

187. *Verum equitis.*] Non solum vulgus, verum etiam, &c. *Migravit ab aure voluptas.*] Attentum magis equitem

olim

Omnis ad incertos oculos, & gaudia vana.
Quatuor aut plureis aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ peditumque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis.
Esseda festinant, pilenta, petorrita, naves:

Capti-

olim in ludis theatralibus fuisse dicit, non tam scenico apparatu, quam Poëtarum carminibus delectatum: at nunc, inquit, ab audiendo ad spectandum conversus, solos oculos pascit, vagos & inconstantes, & (ut diversæ offeruntur species) in omnem partem volubiles. Tales ergo *incertos* vocat. *Torrent.*

188. *Ad incertos oculos.*] Incerti oculi sunt varia & incerta spectacula, ad quæ nunc huc, nunc illud indefessè interrupteque intuenda flectuntur: quare visus pro re visa, oculi pro rebus oculo perceptis proponuntur. *Cruquius.* Vel incerti oculi sunt, qui variis rerum spectaculis capiuntur, & hoc & illud avide intuentur, & voti sui incerti sunt, neque constanter unam aliquam speciem, qua fruantur, probant: sed multiplici varietate rerum diversarum delectantur atque gaudent. Turneb. lib. 26. cap. 25. *Ad incertos.*] Ad incertas & varias res oculis perceptas.

189. *Aulæa premuntur.*] Varie hoc exponunt viri eruditi, idque ob varium *aulæorum* in scena usum. *Aulæa* igitur ex Attalicis opibus Romam advecta, quod vel parietes ornandi vel etiam pulveris arcendi caussa, per aulas, hoc est. divitum domos, potissimum conspicerentur, sic dicta; in scenam quoque venere: ideo maxime ut ante exordium fabulæ scena eis velaretur: repente demissa ac humi strata, cum prodibant actores; sublataque iterum & in altum attracta, finita jam actione. *Tolli* igitur & *premi aulæa* contraria sunt. premuntur cum jacent inter agendum: tolluntur peracta jam fabula. Sic enim ad Pisones: (que
Si plausoris eges aulæa manentis, & us-
Sessuri, donec cantor, Jam plaudite, dicat. Nam manet aulæa qui expectat dum iterum tollantur, quod sequens ibi versus manifesto demonstrat. Quatuor igitur ut minimum horis agi fabulam dicit Horatius, quamdiu scilicet aulæa cessant ac strata jacent, neque attolluntur: quo temporis spatio cum ea, quæ subjicit, spectanda præbeantur, excitati clamores, collidi manus, occupari animos, ita ut Poëtæ vix audiantur. Turneb. lib. 26. cap. 25. *Torrent. Aulæa.*] Aulæis integebantur Theatra ad arcendum Solem. *Premuntur in horas.*] Complicantur.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ.*] Sunt qui ad *Pyrrhicam saltationem* hoc referant, quos ut refellere nolim, quod sciam Romanos eo saltationis genere plurimum oblectari solere; sic mihi ignoscant, si malim aliquid quod ad fabulæ argumentum spectet. Nam de scenicis ludis Poëta loquitur; frequenter autem in Tragœdiis actitandis belli simulacra interponebantur, ut taceam Comœdias quoque suas interdum habere rixas ac prælia. Ridet igitur suavissimus Poëta, quod loco fabulæ triumphus agebatur, distracto ab utilissima poëmatis consideratione, ad vanissimam pompam populo. *Torrent. Dum fugiunt.*] Dum fuga hostium simulatur.

191. *Mox trahitur.*] Mox in triumpho ducuntur reges olim fortunati & potentes. *Retortis.*] Manibus à tergo revinctis.

192. *Esseda festinant.*] Vehicula Gallica. *Pilenta.*] Matronarum vehicula. *Petorrita, naves.*] Vehicula famularum captivarum, quæ omnia ad spectaculum adducebantur in Theatrum.

193. *Ebur.*]

Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, seu
Diversum confusa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora:
Spectaret populum ludis attentius ipsis,
Ut sibi præbentem mimo spectacula plura.
Scriptores autem narrare putaret asello
Fabellam surdo. nam quæ pervincere voces
Evaluere sonum, referunt quem nostra theatra?
Garganum mugire putes nemus, aut mare Tuscum:
Tanto cum strepitu ludi spectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ. quibus oblitus actor
Quum stetit in scena, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? nil sanè. quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

Ac

193. *Ebur.*] Imagines eburneæ. *Captiva Corinthus.*] Tanta, inquit, theatri pompa, ut vel speciosissimum L. Mummii Achaïci de Corintho eversa triumphum æquare posset. *Torrent. Captiva Corinthus.*] Simulachrum urbis Corinthi, quam L. Mummius cepit, ac demolitus est.

194. *Democritus.*] Philosophus ad ridendam hominum insaniam ac stultitiam natura comparatus; ut ad fletum & lachrymas eadem de caussa Heraclitus. *Torrent. Democritus.*] Philosophus Abderites, qui omnium hominum studia tanquam vana ridebat. *Seu Diversum confusa g. p. c.*] Sive camelopardalis, ex camelo & panthera concretuas, &c.

196. *Diversum confusa genus.*] Perelegans & erudita camelopardalis descriptio, in qua duarum naturarum confusio tertiam efficit. Primus autem Cæsar Dictator ludis suis Circensibus Romæ camelopardalin ostendit: ut tigrim Augustus in cavea mansuefactum. *Torr.*

198. *Mimo spectacula plura.*] Plura quam histrio.

199. *Scriptores.*] Poëtas. *Asello.*] Stolidæ multitudini.

200. *Asello Fabellam surdo.*] *Surdo narrare, surdo canere, suadere*, proverbiali schemate dicimus, pro operam perdere. At Horatius duo ridicula conjunxit, asinum eumque surdum. *Torrent. Quæ pervincere voces.*] Quia histrio tam vocalis, populi clamorem superare posset, propter reflexam Echo?

202. *Garganum.*] Montem Apuliæ. *Mare Tuscum.*] Mare Tyrrhenum.

203. *Et artes.*] Habitus actoris artificiosus & exoticus.

204. *Oblitus actor.*] Quibus actor indutus, seu potius commaculatus, &c.

205. *Concurrit dextera lævæ.*] Plaudentium gestum describit. *Torrent. Concurrit dextera lævæ.*] Plausus à populo datur propter elegantem actoris vestitum, non propter orationem ejus qui nihil adhuc dixerat.

206. *Quid placet ergo?*] Quid placet spectatoribus?

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Pulcre Plinius lib. XXI. c. VIII.

Natu-

Ac ne forte putes me, quæ facere ipse recusem,
Quum rectè tractent alii, laudare malignè:
Ille per extentum funem mihi posse videtur
Ire Poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
Ut magus: & modò me Thebis, modò ponit Athenis.
Verùm agè, & his, qui se lectori credere malunt,
Quam spectatoris fastidia ferre superbi,
Curam redde brevem, si munus Apolline dignum

Vis

Naturam, inquit, *gaudens vicisse luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur.* Et de violis quidem, ejusdem libri cap. VI. cum variorum sint generum ob multiplicem colorem, eas quæ purpureæ sint præcipue placuisse dicit, quas Græci *ἴα* vocant. hinc igitur *ianthina vestis*, eadem nimirum quæ & *amethystina*. qua de caussa auctores coccinea sive Tyria cum ianthinis & amethystinis sæpe conjungunt. *Torrent. Lana Tarentino.*] Vestis violacei coloris. *Veneno.*] Colore. Tarenti autem optima purpura tincta fuit.

208. *Quæ facere ipse.*] Comœdias scribere.

209. *Maligne.*] Parce laudare.

210. *Ille per extentum funem.*] Usque adeo non maligne, hoc est, parce & dissimulanter, Tragicos laudat Horatius; ut ultro etiam fateatur eum rem præstare multo difficillimam, qui Tragici Poëtæ munus adimpleat; ita quæ velit, describens, ut non audiri, sed coram conspici videatur. *Torrent. Per extentum.*] Videtur rem difficilem aggredi, ut funambulus.

211. *Meum qui pectus.*] Qui animum meum sine causa perturbat. *Inaniter angit.*] Nulla enim caussa, cur spectatoris animus re vana ac ludicra, & nihil ad eum attinente commoveatur. *Torrent.*

212. *Irritat.*] Ad iram impellit. *Mulcet.*] Delectat. *Falsis terroribus implet Ut magus.*] Optima comparatio. Artium enim omnium vanissima & fraudulentissima magia est: quæ tamen plurimum in toto terrarum orbe, plurimisque sæculis valuit. *Torrent.*

213. *Magus.*] Præstigiator, qui arte magica portenta facit. *Et modo me.*] Usque adeo apte res gestas describit, ut, qui audiunt, interesse videantur in iis locis ubi gestæ sunt. *Thebis.*] Thebæ, Athenæ, Argos, Corinthus, Tragœdiarum domicilia. *Torrent.*

214. *Verum age.*] Nunc primum incipit hujus epistolæ scopum collimare, hortarique Augustum, ne Chœrilum aliquem velit sua gesta decantare, sed è multis deligat optimos quosque, ex iis qui scribendo lectori placere malunt, quam è pulpitis recitando fastum populi ferre. *Cruquius. His, qui se.*] Vatibus egregiis.

215. *Quam spectatoris.*] Quam audiri & spectari.

216. *Curam redde brevem.*] Id varie exponitur. nempe ut his quoque Cæsar, qui ingenium suum in scena publicare nolint, vel curam sua liberalitate minuat; vel curam quo diligentiores sint, in eorum animis excitet; vel denique curam aliquam in delectu inter eos faciendo impendat, quo majore gloria ab idoneis celebretur. Verum mihi prima interpretandi ratio placet, ut Augustum nempe roget uti horum quoque, qui verecundiores scenam fugiunt, rationem habere dignetur; quo, de nulla alia re

quam

Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut studio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala sæpe Poëtæ:
Ut vineta egomet cædam mea: quum tibi librum
Sollicito damus aut fesso: quum lædimur, unum
Si quis amicorum est ausus reprendere versum:
Quum loca jam recitata revolvimus irrevocati:
Quum lamentamur, non apparere labores
Nostros, & tenui deducta poëmata filo:
Quum speramus eò rem venturam, ut simulatque
Carmina rescieris nos fingere, commodus ultrò
Arcessas, & egere vetes, & scribere cogas.
Sed tamen est operæ pretium cognoscere, qualeis

Ædi-

quam de scribendo solliciti, præstantiores evadant. *Torrent.* *Curam redde.*] Redde aliquantum curæ, ut sint magis solliciti, non adeo negligentes. *Si munus Apolline dignum.*] Si Bibliothecam Apollini à te consecratam & ædificatam, &c.

217. *Et vatibus addere calcar.*] Et Poëtas excitare.

218. *Studio majore*] Majore animi contentione Musas colant stylumque exerceant; fere namque fit, dum in dubio est animus, nihil præclari ut mediretur & faciat. quare monet Cæsarem, ut animos Poëtarum liberet à cura & inedia, si quid eos laude dignum scribere desideret. *Cruquius.* *Helicona virentem.*] Montem Bœotiæ Apollini & Musis sacrum.

220. *Ut vineta egomet.*] Ut meipsum omnium primum reprehendam. *Vineta egomet cædam mea.*] Ductum à re rustica proverbium, in eos qui ipsi desides aliorum desidiam reprehendunt. aliter tamen Erasmus. *Torrent.*

221. *Sollicito damus.*] De rebus bene agendis. *Quum lædimur.*] Quum offendimur.

223. *Cum loca jam recitata.*] Cum semel recitata ac satis jam intellecta usque repetimus. *Inrevocati* autem legunt libri veteres. *Torrent.* *Irrevocati.*] Non revocati ab eo qui audit.

224. *Quum lamentamur.*] Quum querimur non intelligi quantum laboraverimus.

225. *Et tenui deducta.*] Subtili artificio elaborata. *Tenui deducta Poëmata filo.*] Repeti hîc potuerunt quæ lib. 1. Sat. x. notavimus, *Varius ducit.* Torrent.

226. *Ut simulatque.*] Statim ut audieris nos versus scribere.

227. *Commodus ultro.*] Liberalis.

228. *Accersas.*] Nos.

229. *Sed tamen est operæ pretium.*] Verba hæc pendent à superioribus, nempe à versu 219. *Multa quidem nobis, &c.* Quasi diceret, Non gerimus nos erga te tam circumspecte, quam par esset, sed varias etiam offensionis causas tibi præbemus. Hæc fateor, Cæsar: sed tamen operæ pretium est, te internoscere ab aliis, eos qui æditui virtutis tuæ esse possunt (quorum versibus rerum à te gestarum memoria à te conservari & posteritati etiam commendari potest: sive quorum versus, tanquam sacraria,

 vir-

Æditues habeat belli spectata domique
Virtus, indigno non committenda Poëtæ.
Gratus Alexandro regi Magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui versibus & malè natis
Rettulit acceptos, regale nomisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè scriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,
Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem,

Pin-

virtutem tuam reconditam servare possunt) & eorum præ aliis rationem habeas, aliquid illis amplius quam aliis concedas & indulgeas. Eo autem in numero Virgilius & Varius digni sunt qui ponantur. Nec tibi continget, ut tuum de illis judicium, tuaque in illos liberalitas, reprehendi vel irrideri possint: sicut Alexander ridiculum se in suo Chœrilo præbuit, quum malos versus pro bonis haberet, tamen ob eos munificus fuerit. *Steph.*

230. *Æditues.*] *Virtutis æditues Poëtas* vocat, vel quod viros virtute præditos, quorum illa pectoribus tamquam templis inhabitabat, adversus invidiam suis laudibus defendant; vel quod per virtutem facta, non aliter quam sua æditui sacra, scire volentibus enarrant. Atque eodem fere modo,

Virtutis veræ custos rigidusque satelles

Philosophus dicitur. *Æditui* vero vel *Æditimi*, ut, Varrone & Gellio testibus, veteres loquebantur, vocabulum Grammaticorum nobilissimi duplex esse voluere: vel à tuendis ædibus sacris, vel quasi ædis intimum dicas. *Torrent. Æditues habeat.*] Quales Poëtas. Metaph. ducta ab Æditumis sacrarum ædium custodibus.

231. *Virtus, indigno, &c.*] Virtus tua ô Auguste.

233. *Chœrilus.*] Χοίριλος & χαίριλος, modo idem nomen sit, vocant Græci. *Chœrilus* itaque scribendum est, non *Cherilus.* Et *Chœrili* quidem, patria Samii, ab Herodoto Athenis instituti, qui & Atheniensium adversus Xerxem & Lysandri Lacedæmoniorum ducis res gestas carmine scripsit, & Plutarchus & alii meminere. Verum fuere plures *Chœrili* Poëtæ. Turneb. lib. 26. cap. 25. & lib. 27. cap. 4. *Torrent. Chœrilus.*] Poëta ineptissimus. *Incultis qui versibus.*] Ordo est: Qui Philippos (regale numisma) retulit acceptos versibus incultis & male natis, id est, qui gloriatus est se ab Alexandro Philippos beneficio suorum versuum abstulisse. *Male natis.*] Versibus male compositis, invita Minerva.

234. *Regale numisma.*] Nummos imagine Philippi regis signatos.

235. *Tractata notam.*] Atramenta manibus contrectata. *Remittunt.*] Reddunt.

236. *Fere scriptores.*] Sic fere scriptores, &c.

237. *Linunt.*] Deturpant. *Idem rex.*] Alexander.

238. *Tam care prodigus emit.*] Tam caro pretio.

239. *Apellem.*] *Apellen* scribunt antiquissimi codd. quinque: ut paulo ante *nomisma.* Quam gratus autem Alexandro *Apelles* fuerit, videre est apud Plinium

Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, & ad hæc Musarum dona vocares;
Bœotum in crasso jurares aëre natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multa dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variúsque Poëtæ:

Nec

nium lib. xxxv. cap. x. *Torrent.*

240. *Aut alius Lysippo.*] Aut alius quam Lysippus insignis statuarius. *Duceret æra.*] Hoc est, ex ære duceret Alexandrum, ut Apelles pingebat, sculpebat Pyrgoteles. Inepta igitur Lambini dubitatio est, anne vel *funderet* vel *cuderet* aptius legeretur. Nam & Plinius ita loquitur, ut modo vidimus: & verbum *ducere* ad omnes hasce artes idoneum esse, ex Nonio & aliis lib. I. Sat. x. ostendimus. Atque ita Virg.

— *Vivos ducent de marmore vultus.*

quod tamen minus proprie dictum videri possit, quam *ex ære ducere* aut *ducere æra.* Torrent. *Duceret æra.*] Formaret.

241. *Simulantia, &c.*] Exprimentia vultum.

242. *Judicium subtile.*] Si, inquit, Alexandri acumen non picturæ aut sculpturæ artibus, sed Poësi æstimanda expenderes; non subtilem ac vastum, sed nullius judicii esse vel juratus diceres. Atque ita quidem ex re præsenti Horatius: sed Rex ille potentissimus, & summo ingenio præditus, edoctusque ab Aristotele, multo melius de scriptoribus, Poëtis maxime, qui Homerum perpetuo desideraret, quam de artificibus judicabat. *Torr. Judicium subtile.*] Illud judicium Alexandri. *Videndis artibus.*] In pictura & sculptura perspicienda.

243. *Ad libros.*] Ad versus & Poëticam transferres.

244. *Bœotum.*] Optime Lambinus. Sed eadem omnia, & multo plura Erasmus Chiliadibus, *Sus Bœotia*, & *Auris Bœotia*, & βοιωτιάζειν, pro stolide & immodice vociferari. Miris enim modis *Bœotos* ut stupidos, ceteri Græci exagitarunt. Multum autem referre ad hominum mores, quæ cujusque loci natura sit ubi nascimur alimurque, cùm alii gravissimi Philosophi, tum peculiari opere Hippocrates tradidit. Usque adeo verum est Platonis in Timæo dictum, *κτ̀ τὰς ὡρῶν τόπους κεράσιν ἠθῶν διαφοράς*, *mores pro cœli regionibus temperari*. Hinc Tullius lib. de Fato: *Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam censentur Attici: crassum Thebis; itaque pingues Thebani & valentes.* Thebæ autem in Bœotia. Sed & de Democrito, qui natione Thrax erat, Juven. Sat. x.

— *Cujus prudentia monstrat*
Summos posse viros & magna exempla daturos
Vervecum in patria crassoque sub aëre nasci.

Torrent. *Natum, &c.*] Jurares Alexandrum pinguem esse & hebetem, quales sunt in Bœotia nati.

245. *Neque tua.*] Ordo est: At dilecti tibi Virgilius Variusque Poëtæ non dedecorant tua de se judicia.

246. *Tulerunt.*] Acceperunt

247. *Dilecti tibi.*] Dilecti abs te. *Virgilius Variusque.*] Adscriptum in veteri codice, *His singulis donavit Augustus*

Nec magis expreßi vultus per aënea signa,
Quàm per vatis opus mores animíque virorum
Clarorum apparent. nec Sermones ego mallem
Repenteis per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, & flumina dicere, & arceis
Montibus impositas, & Barbara regna, tuísque
Auspiciis totum confecta duella per orbem,
Claustráque custodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te Principe Romam:
Si, quantum cuperem, possem quoque. sed neque parvum
Carmen majestas recipit tua: nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
Sedulitas autem, stultè quem diligit, urget:

Præ-

stus decies sestertiûm. Mirum autem tanta constantia in omnibus M. S. legi *Virgilius Varusque.* vide lib. I. Od. VI. *Torrent.*

248. *Nec magis.*] Hac ratione se passim venditant Poëtæ, immortalitatem cui velint pollicentes. Vide lib. IIII. Od. IX. *Torrent.*

250. *Nec Sermones.*] Nec Satyras.

251. *Repentes per humum.*] Orationi solutæ similes. *Gestas.*] Tua virtute gestas.

252. *Arces Montibus impositas.*] Non vero de fortissimis ab Augusto arcibus expugnatis id intelligi; sic enim l. IIII. Od. XIIII.

——— Et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer.

Drusus scilicet Augusti auspiciis: respicere tamen Horatium ad Germanici belli historiam malim. *Torrent.*

253. *Montibus impositas.*] Arces in montibus extructas.

254. *Confecta duella.*] Bella finita.

255. *Claustraque, &c.*] Portas Jani clausas, quod pacis tempore tantum fiebat. *Custodem pacis.*] Videri poterit Oda XV.

256. *Parthis te principe.*] Vide Od. 15. lib. 4.

257. *Si, quantum.*] Si voluntati facultas responderet.

259. *Rem tentare.*] Rem experiri. *Recusent.*] Non possint.

260. *Sedulitas.*] Odi, inquit ille, nimium diligentem: id igitur scriptoribus evenire ait Horatius: maxime cum res gestas narrant, & quidem carmine: quod cum difficillimum sit, nisi circumspecte fiat, sæpe officio nostro eum cujus studiosi sumus gravamus magis ac premimus. Tanto autem cavendum diligentius: quod, ut natura ad reprehendendum proniores sumus, citius percipimus & altius recondimus si quid displicet; quam quæcumque alia vel inviti laudare cogimur & admirari. unde fit, ut per Lectoris fastidia, & qui laudat, & qui laudatur risus fiat ac fabula; damnatis ad mercium involucra libellis, quibus scriptor tam magnifice se jactitabat. *Torr. Sedulitas autem, stulte quem diligit, urget.*] *Urget* hic est gravat: deinde *stulte* jungatur non cum *diligit*, sed cum *urget*. Dicit ergo, Sedulitatem stultis officiis & obsequiis eum gravare, quem diligit. Id est, Multis contingit, ut

Præcipuè cùm se numeris commendat & arte.
DISCIT *enim citiùs, meminítque libentiùs illud,*
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.
Nil moror officium, quod me gravat. ac neque ficto
In pejus vultu proponi cereus usquam
Nec pravè factis decorari versibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere, & unà
Cum scriptore meo, capsa porrectus operta,
Deferar in vicum vendentem thus, & odores,

Et

ut dum seduli videri, sive sedulitatis suæ testimoninm dare volunt, ea officia præstent, quibus stulte gravent quos diligunt. *Steph. Sedulitas autem.*] Ordo est, Sedulitas eum urget quem stulte diligit, id est, qui stulta sedulitate officium suum alicui obtrudit; molestus est ei potius quam gratus. *Urget.*] Molestia afficit.

261. *Præcipue quum se numeris, &c.*] Quum Poëta laudabilis se numeris artificiosis, (id est, versibus) commendat,

262. *Discit enim citius, &c.*] Quasi diceret, Quoniam si ille qui ad testandam suam sedulitatem, poëma de te scripserit, aliquid in eo inepte & ridicule de te dixerit, discentur citius illi versus inepti; & tui non sine risu mentio fiet, quoties recitabuntur. Ita igitur contraria illis, quæ speraverit, evenient: quia non honori tibi poëma illius erit; sed potius auribus tuis erit oneri. *Steph. Quod quis deridet.*] Turneb. l.26. c.25.

264. *Nil moror officium, &c.*] Ac si diceret Horatius, Ad me certè quod attinet, Cæsar, si isto sim loco, nihili fecerim officium, quod mihi oneri sit potius, quam honori. Loquitur enim de officio, quod quum alioqui Cæsari præstate cupiat, ne id facere possit, obstare sibi venæ exilitatem dicit. Et pro gravat, *gravet* legendum. *Steph. Nil moror.*] Quæ de se Poëta loquitur, perinde habenda sunt ac si à potenti aliquo amico, quem celebrari alias velit, proferantur; & quidem ab ipso Augusto. *Torrent. Nil moror.*] Lege *morer*, & pro *opto*, optem. *Stephan. Nil moror.*] Nihili facio. *Quod me gravat.*] Quod mihi sit oneri potius quam honori. *Ac neque ficto.*] Quemadmodum nolim imaginem mei ex cera fingi, ut deformior sit imago quam vera figura; sic neque ab indocto Poëta laudari velim.

265. *Proponi cereus.*] Proponi in publico. *Cereus.*] Cereæ erant in nobilium atriis majorum imagines, ut ex Juvenale aliisque auctoribus cognovimus. Verùm hoc loco Horatius cum ceream ficto in pejus vultu imaginem dicit, & materiæ vilitatem & artificis imperitiam notat; ut aptius cum non satis idonei Poëtæ laudatione, statuæ honorem comparet. *Torrent.*

267. *Ne rubeam pingui.*] Ne pudore afficiar crasso descriptus carmine. *Pingui donatus munere.*] *Pingue munus* vocat, cujus auctor ipse pinguis sit: sibi pariter atque ei quem laudat ruborem & ignominiam allaturus. *Torrent.*

268. *Cum scriptore meo capsa.*] In eodem enim libro est scriptoris nomen & ejus qui describitur, ut in Virgilio Æneas, in Homero Ulysses. *Porrectus operta.*] Extentus, quasi cadaver in cista.

269. *In vicum vendentem thus.*] Fuit Romæ in regione fori Romani *vicus thurarius*: ut & unguentarii duo, major & minor. hos puto innuere Horatium. *Torrentius. In vicum vendentem.*]

Et piper, & quidquid chartis amicitur ineptis.

EPISTOLA II.

Ad JULIUM FLORUM.

Excusat se Julio Floro querenti, quòd nec Epistolam ullam, nec ea, quæ promiserat, carmina misisset. Ac primùm se pigrum fatetur esse, atque id illi prædixisse, ideòque se vitioso servo comparat, cujus emptor sit Florus à venditore de vitio præmonitus. Deinde se, quod de Luculli milite narrat, imitari velle dicit: ac quum paupertate ad versus faciendos impulsus fuerit, nunc eas facultates consequutum, quæ satis esse possint, malle somno id temporis dare, quod alioqui scribendis versibus daturus esset. Affert & alias rationes cur non scribat: quarum una convenit cum his Nasonis verbis: *Carmina secessum scribentis & otia quærunt.* Denique quamvis Poëtæ vulgò mutuis laudibus se ornent, multa componi ab illis, quæ merito risu excipiantur. Contrà verò, ad scribendum legitimum Poëma, plurima requiri: rem magni laboris esse, & quæ animum etiam torqueat: at sibi non tanti esse, sapientem scriptorem haberi. Sibi igitur, quum jam provectæ ætatis sit, ad alios numeros animum esse appellendum: nimirum ad numeros & artem vitæ benè instituendæ. Atque adeò se jam in eo tantum esse, ut fruendo modicis opibus, quæ adsunt, discat majores non concupiscere. Verùm ad benè beatéque vivendum (quod vocat rectè vivere) non satis esse carere avaritia, sed cætera etiam omnia vitia extirpari debere.

FLORE, *bono claróque fidelis amice Neroni,*
Si quis fortè velit puerum tibi vendere, natum
Tibure vel Gabiis, & tecum sic agat: Hic &

Can-

In vicum ubi ex chartis inutilibus fiunt aromatum involucra.

270. *Chartis amicitur.*] Sic ante Horatium Catullus:

Et laxas scombris sæpe dabit tunicas.

Er utrumque imitatus Persius: (*tus.*

— *Nec scombros metuentia carmina, nec* Torrent. *Amicitur.*] Involvitur.

DE *hoc* Julio Floro *diximus aliquid Epistola* III. *Fuit autem ex cohorte Ti. Claudii Neronis, cum in Pannoniam atque Armeniam profectus esset.* Torrentius.

1. *Neroni.*] Tiberio Claudio Neroni, qui successit Augusto.

2. *Puerum, &c.*] Servum. *Natum.*] Externum, tibi incognitum.

3. *Et tecum sic agat.*] Et tecum sic loquatur. *Tecum sic agat, &c.*] Μίμησις longe pulcerrima, qua mangonem summo artificio exprimit. *Hic.*] Hic servus candidus est, (inquit venditor) cujus sunt omnia verba usque ad versum 17. hujus Epistolæ.

5. *Nam-*

Candidus, & talos à vertice pulcer ad imos,
Fiet eritque tuus, nummorum millibus octo,
Verna ministeriis ad nutus aptus herileis,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: ARGILLA *quidvis imitaberis uda.*
Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
MVLTA *fidem promissa levant, ubi pleniùs æquo*
Laudat venaleis, qui vult extrudere, merces.

Res

5. *Nummorum.*] Soluto pretio.

6. *Verna ministeriis.*] Servus ex ancilla mea natus.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Nam plurimum ad commendationem servuli spectat, quod puer, quod verna, quod imbutus litteris. servitia namque novitia adhuc, & notæ educationis, tamquam ministeriis aptiora, tritis ac veteribus sunt præferenda. & de Cæsare Suetonius: *Servitia recentiora politioraque immenso pretio comparavit.* Erudiri ergo vernas curabant, ut tanto pluris venderent. *Torrent. Literulis Græcis imbutus.*] Eruditione imbutus. Nam vernæ liberaliter instituebantur, ut dominis essent utiliores.

8. *Argilla quidvis.*] Argillæ similis est rudis ætas, primo quidem fingi potest dum tenera est, verum ubi duruit ingenium, non facile refingitur in alienam speciem. *Erasmus. Argilla quidvis.*] In molli ingenio hujus pueri quidvis exprimes, sicuti ex argilla quidlibet simules. *Imitaberis.*] Sic quidem tres nostri M.S. sed plures receptam lectionem servant, *imitabitur.* ut puer iste una cum litterulis plasticen etiam discere cœperit, aut ad eam natura ducatur. quæ sane interpretatio mihi non displicet. Sed reclamat Lambinus cum aliquot aliis; qui puerum argillæ conferri malunt, unde quidvis fingi possit, tam molli & flexibili. Verum id ante satis expresserat, cum cuilibet arti idoneum dixit. sed nolim contentiosus esse. nam idoneitatem illam luti similitudine comprobavit. Atque ita Aero. *Torrent.*

9. *Canet indoctum, sed dulce bibenti.*] Canet, non quod arte didicerit, sed quod natura indiderit, quo inter pocula nova ad vinum lætitia accedat. præcipuus autem Musicæ in conviviis usus, teste etiam Plutarcho: & notum illud Ovidii:

—— Tum carmina vino
Lætitiam faciente canunt.

Nec silere velim in duobus exemplaribus legi *bidenti* pro *bibenti*; quo sensu nescio. *Torrent. Indoctum, sed dulce.*] Quiddam indoctum, sine artificio, quale rustici canere solent. *Bibenti.*] Dulce convivanti.

10. *Multa fidem.*] Postquam jam abunde laudavit, laudasse dissimulat, ne nimium commendando emtorem decipere velle videatur. Et quoniam qui servum vitiosum sciens vendit, nisi de redhibitione teneri velit, vitium indicare legibus Ædilitiis jubetur; Poëta ingeniosissimus tam artificiose nunc illud extenuat, quam laudes ante amplia-vit. Notum autem proverbium, vino vendibili non opus esse suspensa hedera. *Torrent. Levant, ubi plenius æquo.*] Minuunt fidem: Nam proba merx facilem emptorem reperit.

11. *Qui vult extrudere.*] 4. Bland. Tons. Mart. Sil. habent *excludere:* quod mihi magis apparet vendendis mercibus idoneum: excluduntur enim, quæ claustris exemta venui proponuntur. *Extrudere*

Res urget me nulla: meo sum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temerè à me
Quivis ferret idem. semel hic cessavit, & , ut fit,
In scalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
Ille ferat pretium, pœna securus, opinor.
Prudens emisti vitiosum: dicta tibi est lex.
Insequeris tamen hunc, & lite moraris iniqua.
Dixi me pigrum proficiscenti tibi: dixi
Talibus officiis propè mancum, ne mea sævus

Iur-

dere autem videtur, nescio quid in rebus distrahendis habere vilitatis & contemptus. dijudicet lector. *Cruq. Qui vult.*] Qui vult quam primũ merces vendere.

12. *Res urget me nulla.*] Nulla necessitas me premit. *Meo sum pauper in ære.*] Pergit egregie Mangonis personam agere: qui videri velit nou suo, sed emtoris commodo ac gratia puerum vendere. nam tametsi inquit pauper sum, nullo tamen ære alieno astrictus premor, ut vendam. *Torrent. Meo sum pauper in ære.*] Nihil cuiquam debeo.

13. *Nemo hoc mangonum.*] Nemo ex iis qui servos vendunt, tibi vitia eorum patefaceret, ut ego tibi. *Mangonum.*] *Mangones* & *venalitiarios* vocabant veteres eos qui venalium greges ducerent. *Torrent. Non temere.*] Non facile quivis à me idem obtineret.

14. *Semel hic cessavit.*] Semel cessasse ait, qui natura nihili & nequam erat: & latuisse qui fugerat, per μείωσιν ut Grammatici vocant. *Torr. Cessavit.*] Semel fuit ad mandata facienda tardior.

15. *In scalis latuit metuens.*] Ordo est, Hic puer latuit, metuens habenæ pendentis in scalis, id est, metuens verberari, loris vinciendus quæ pendebant in scalis. *Pendentis habenæ.*] Ad terrorem enim in ædibus scuticæ, quas *habenas* quoque & *anguillas* appellabant, in gradibus dependebant. *habena* autem impuberum fere pœna erat. Ulpianus lib. 1. de S. C. Silaniano: *Solet hoc in usu observari, ut impuberes non torqueantur. terreri tantum solent, & habena vel ferula cædi.* Turneb. l. 21. c. 8. *Torrent.*

16. *Des nummos.*] Eme & pretium solve. *Excepta nihil te si fuga.*] Si fuga servi, quam ego excepi & expressi, te nihil offendat.

17. *Ille ferat pretium.*] Ille mango (inquit Horatius) accipere potest ab emptore nummos. *Pœna securus.*] Non metuens de pœna emptori præstanda per legem redhibitoriam.

18. *Prudens emisti vitiosum.*] Sciens ô Flore quasi mancipium emisti me vitiosum, ita tamen ut vitium meum tibi prædixerim. *Dicta tibi est lex.*] Legem Mancipii sive Contractus dicit. nam, ut JCti ajunt, verba contrahentium legem contractui dant. Et Varro II. Rei rusticæ; *In emtionibus*, inquit, *jure utimur quod lex præscripsit. in ea enim alii plura, alii pauciora excipiunt.* itaque & mango iste servuli fugam exceperat. *Torrent. Lex.*] Conditio venditionis.

19. *Insequeris tamen hunc.*] Me quasi venditorem persequeris. *Et lite moraris iniqua.*] Inique litigas mecum quasi cum mangone.

20. *Pigrum.*] Cessatorem esse.

21. *Talibus officiis.*] Ad scribendum esse ineptum, ut is qui manibus caret. *Prope mancum.*] *Mancus* proprie sine manu. Cicero pro Rabirio: *Q. Scævola con-*

Iurgares ad te quòd epistola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris super hoc etiam, quòd
Exspectata tibi non mittam carmina mendax.
Luculli miles collecta viatica multis
Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
Perdiderat: post hoc vehemens lupus, & sibi & hosti
Iratus, pariter jejunis dentibus acer,
Præsidium regale loco dejecit, ut ajunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum donis ornatur honestis:

Ac-

la confectus senectute, præpeditus morbo, mancus, & membris omnibus captus ac debilis. Transfertur etiam ad inanima, pro debilis, imbecillus, inutilis. *Torrent. Savus.*] Iratus.

22. *Veniret.*] Libb. M. S. pæne omnes *rediret* legunt. & recte quidem, ut arbitror. nam jam Florus fortasse per Epistolam expostulaverat, ac ne sic quidem longo tempore responderat Poëta, donec tandem hæc carmina sibi extorqueri pateretur. Si nihil tale est, receptam scripturam malim. *Torrent.*

23. *Quid tum profeci?*] Vitium meum prædicendo. *Mecum facientia jura Si tamen attentas?*] Jura secum facere Æditiliæ legis exemplum monstravit: adversus quæ ille peccet, si importunus esse pergat. *Attentare* igitur pro lædere & offendere dixit, ut *tentandi* verbo & ipse & Virg. & alii sæpe usi sunt. *Torrent. Mecum facientia.*] Si jura me adjuvantia labefectari coneris.

24. *Super hoc.*] Quereris de hoc prætera.

25. *Mendax.*] In eo mendax.

26. *Luculli miles.*] Qui bellum gessit cum Mithridate, rege Ponti. *Collecta viatica multa.*] Viatica paulatim parta. *Viaticum* dicitur, quicquid iter agendi causa necessarium est, sive cibus sit, sive pecunia ad victum expetenda. *Viatica*] *Viaticum* pro castrensi pecunia accipio. Adde Gell. XVII. c. 11. *Multis Ærumnis.*] Tanto igitur ei qui collegerat gratiora, ac proinde gravior de amissis dolor; quo extimulante, se de hostibus ultus est, qui furem reperire non posset. omnino enim de uno aliquo milite loquitur Horatius. *Torrent.*

27. *Ad assem.*] Ita, ut vix quicquam restiterit.

28. *Vehemens lupus.*] Apta comparatio lupi ac militis. ambo raptores. *Torrent. Vehemens lupus.*] Acer inimicus. *Hosti.*] Hosti Mithridatico.

30. *Præsidium regale.*] Præsidium Mithridatis. *Loco dejecit.*] Loco valde munito, multisque rebus referto depulit.

32. *Donis ornatur honestis.*] Dona militaria dicit *coronas*, *torques*, *phaleras*, quorum nomine pecunia non continetur. Ducum enim largitiones JCti & recentiores scriptores *donativa* fere appellant; ut quæ populo dabantur, *congiaria*. Nota autem Luculli adversus Tigranem & Mithridatem reges potentissimos bella. quibus finem imponere potuisset, si militem habuisset dicto magis audientem. nam Lucullus quamquã peritissimus imperator, quia militarium munerum exactor acerrimus, minus liberalis erat, militum favorem ac gratiam tenere non potuit. Jam vero norunt eruditi, *honestis* vocabulum ὑποκο-

ρισ-

Accipit & bis dena super sestertia nummûm.
Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem.
I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid stas?
Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, ibit:
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Grajis quantùm nocuisset Achilles.
Adjecere bonæ paullo plus artis Athenæ:
Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
Atque inter silvas Academi quærere verum.

Dura

ἐστικῶς dici, quod modum non excedat: ut *honestum & moderatum convivium* Cic. pro Murena. *Torrent. Honestis.*] Donis honorificis.

33. *Super sestertia nummûm.*] Præter hæc dona accepit 20. millia sestertiûm nummûm.

34. *Sub hoc tempus.*] Paulo post. *Prætor.*] Imperaror Lucullus.

35. *Eundem.*] Euudem Luculli militem.

36. *Mentem.*] Animos.

37. *I bone quo.*] Verba sunt Imperatoris militem hortantis. *Pede fausto.*] Bono auspicio.

38. *Laturus meritorum.*] Accepturus præmia.

39. *Ille catus quantumvis rusticus.*] Quantumvis conditione rusticus, ex agro enim robustissimi milites, sollers tamen & acutus & prudens, qui fortunam toties periclitari nollet. *Torrent. Catus.*] Prudens.

40. *Qui zonam perdidit.*] Qui perdidit viaticum, quod in zona milites portare solebant.

42. *Iratus Grajis quantum nocuisset Achilles.*] Etiam Christianorum tempore, diu ab Homeri Achille, studiorum suorum initia ducebant adolescentes. Unde apud Theodoretum proverbium, *ὐδὲ τὴν Ἀχιλλέως μῆνιν ἴσασι, ne iratum quidem Achillem norunt*, ut Horatius loquitur. Plane enim *μῆνις Ἀχιλλέως*, illi, quod Horatio, *iratus Achilles*. Heinsius. *Iratus, &c.*] Id est, Iliadem Homeri didici.

43. *Adjecere bonæ.*] Laus Athenarum ab artibus & disciplinis bonis, qualis omnis est rationalis disciplina, quæ verum & rectum dignoscere docet. *Cruq.*

44 *Ut possem curvo dignoscere rectum.*] Libri antiqui pæne omnes *vellem* pro *possem* legunt: adscriptumque in uno atque altero, modestiæ caussa sic Poëtam loqui: germana igitur hæc scriptura est. Nam eadem ratione dicti Philosophi. *Dinoscere* etiam, pro *dignoscere* scribunt vetustissimi codices. *Torrent. Curvo dignosc. rectum.*] Bonum à pravo.

45. *Atque inter sylvas.*] Inter obscuros Philosophos Academicos, sic dictos ab Academo Atheniensi, qui Athenis construxerat porticum, quæ postea Academia nominata est. *Silvas Academi.*] *Academia* locus Athenis suburbanus, plurimis pulcerrimisque arboribus consitus, templis præterea & illustrium virorum monumentis ornatus,

ab

Dura sed emovere loco me tempora grato,
Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
Unde simul primùm me dimisere Philippi,
Decisis humilem pennis, inopemque paterni
Et Laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut versus facerem. sed, quod non desit, habentem,

Quæ

ab Academi, qui eum consecraverat, nomine dictus: quem tamen aliqui Echedemum, & inde *Echedemiam* appellarunt: auctores inter alios Stephanus & Plutarchus in Theseo & Sulla. Hinc igitur Academi veteres & novi: sed veteres præcipue secutus fuit Horatius. *Torrent.*

46. *Dura sed amovere.*] Bella civilia inter Brutum & Octavium me Athenis expulerunt. *Emovere.*] Sic & nostri codices pæne omnes. recte. vocabulum enim Horatio frequens, ut lib. IIII. Od. XV.

— Emovitque culpas.

Lib. II. Sat. III.

Emovit veterem mire novus. —

Torrent.

47. *Rudem.*] Nimirum Philosophiæ, non armorum studiosum. *Cruquius.* *Tulit æstus in arma.*] Motus civilis me abstulit ad partes Brutinas; quæ fortitudini militum Augusti non erant pares.

48. *Lacertis.*] Viribus.

49. *Simul primum me.*] Quam primum; statim ut. *Philippi.*] Civitas Thessaliæ à Philippo instaurata, mutato nomine, cum *Dathos* antea diceretur, gemina Romanorum clade insignita: Pompeii primum, deinde Bruti & Cassii adversus Cæsarem & Augustum; unde & bellum illud civile *Philippense* vocat Suetonius. At Lambinus in Thracia collocat: ideo, credo, quod per campos Emathios bella illa pugnata Lucanus scribit, quodque *Emathii Philippi* Ovidius dixit. Sed Poëtis licet vicinarum gentium nomina interdum confundere: & *Emathia* non Thracia ipsa, sed Thraciæ finitima, pars Macedoniæ est. & alioqui notum omnibus in campis Pharsalicis, quos Thessaliæ assignat Plinius, pugnatum fuisse. *Torrent.* *Philippi.*] Philippi urbs in Thracia, à Philippo condita.

50. *Decisis humilem pennis.*] Dignitate amissa & opibus. *Inopemque paterni.*] Inopem per proscriptionem, quod secutus esset partes Bruti.

50. *Et Laris.*] Totius patrimonii. *Paupertas impulit audax.*] Notum illud è lib. III. Od. XXIIII.

Magnum pauperies opprobrium, jubet
Quidvis & facere & pati.

Accedat elegans Mimographi senarius:

Hominem experiri multa paupertas jubet. Torrent.

Audax.] Paupertas laboris Magistra, quid non audet experiri?

52. *Ut versus facerem.*] Ad acquirendam gratiam virorum principum, Mæcenatis inprimis, ut ejus præsidio conciliaretur Augusto. *Cruquius.* *Quod non desit habentem.*] Sententia est, eum qui firmum aliquid ac stabile nactus sit, cui fidere scilicet ut proprio possit, pro insano habendum esse, si ultra scribendis versibus se excrucïet. *Quod non desit* igitur, id est, quod non facile herum fallat atque destituat; qualis fundus Horatii in Sabinis. *Torr.* *Quod non desit.*] Habentem quod sufficiat.

63. Quæ

Quæ poterunt umquam satis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quam scribere versus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuêre jocos, Venerem, convivia, ludum:
Tendunt extorquere Poëmata. quid faciam vis?
Denique non omnes eadem mirantur amántque.
Carmine tu gaudes: hic delectatur iambis:
Ille, Bioneïs sermonibus, & sale nigro.

Tres

53. *Quæ poterunt.*] Insanus merito dicar, si non putem dormire melius esse quam versus scribere. *Satis expurgare cicutæ.*] Cicuta herba quædam est venenata, notissima. Cicutam etiam appellarunt vulgò herbam catharcticam, quam hic intelligit: Græce dicitur *κώνειον*. Tum & Latini *Cicutam* vocant quamlibet cannam, intus cavam & inanem. Unde apud Poëtas *cicutæ* pro calamis quibus fistulant pastores. *Salmasius. Cicutæ.*] Καθαρτικῶς non tam pro elleboro (quod antiqui interpretes & nonnulli viri doctissimi ex Avicenna voluere) quam pro quocumque ancipiti adversus morbum ancipitem remedio, quod vel cum discrimine potius admoveatur, quam ægrotantem certò perire patiamur. Et cur obsecro scribendi illud cacoëthes, quod insanabile vocat Juvenalis, tamquam ex nimio calore aut atra bile ortum, cicuta, quæ frigore enecat, curare Horatium vetes? Exemplum certe secutus est Persius Sar. v. cum ait:

—— *Calido sub pectore mascula bilis*
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ. Torrent.

Vel censuit, se nulla cicuta, hoc est, validissimo medicamento, ita expurgari posse, quin credat se prius emori posse, quam censere, versus scribere melius esse, quam dormire & quiescere. *Cruquius.* Turneb. lib. 21. cap. 8. *Cicutæ.*] Medicinæ vehementissimæ, ut Helleborus, quem hic à Poëta intelligi adducor ut credam, quoniam cicuta ab Avicenna Hellebori nigri nomine appellatur.

55. *Singula de nobis anni.*] Singula quæ ad voluptatem pertinent. Secunda est excusatio cur non scribat. *Prædantur.*] Rapiunt.

56. *Sed quod non desit habentem, &c.*] Ad ipsum Horatii animum referendum; qui ideo habebat quod non deesset, quia eo contentus erat, nec plus habere cupiebat. Quasi dicat, Habentem quod expleat cupiditatem meam, vel potius vota mea. *Stephan.*

57. *Tendunt extorquere.*] Contendunt & conantur extorquere fingendi carminis propensionem.

58. *Denique non.*] Tertia excusatio cur non scribat.

59. *Carmine tu gaudes.*] *Carmen*, cum dicit, per antonomasiam *Heroicum* intellige. *Torrent.*

60. *Bioneis sermonibus.*] Et *Biones* quidem numero decem recenset Laërtius. è quibus omnibus *Bion Borysthenites* aptus videri possit, à quo *Bionei sermones* pro amarulentis, ut Hipponactei & Archilochii, proverbio celebrentur. Fuit autem Philosophus & Poëta, non in homines tantum, sed in deos etiam contumeliosus. Turnebus Advers. XXI. cap. VIII. *Torrent. Bioneis sermonibus.*] Lividis jocis, id est, Satyra. Bion sophistes cognominatus, adeo mordax fuit in Poëtas, ut ne Homero quidem parceret. *Sale nigro.*] Salibus ama-

Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu, quod jubet alter.
Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.
Præter cetera, me Romane Poëmata censes
Scribere posse, inter tot curas tótque labores?
Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
Omnibus officiis. cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino: visendus uterque.
Intervalla vides humanè commoda. verùm
Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstet.
Festinat calidus mulis gerulisque redemtor:

Tor-

amaris, quales sunt veteres Comœdiæ.

61. *Propè dissentire.*] Hic *propè*, generatim capitur, seu universaliter, id est, omnes tres. *Cruquius.*

62. *Palato.*] Gustu.

63. *Renuis tu, quod jubet alter.*] Horatius tanquã ad ipsos convivas loquitur.

65. *Præter cætera.*] Insuper. Alia causa cur non scribat.

67. *Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, &c.*] Duæ res molestissimæ olim Romæ, spondere, & audire recitantes: ut non semel ante conquestus est; lepide Juven. inter maxima Urbis mala enumerat,

—— *Augusto recitantes mense Poëtas.*

Torr. *Sponsum.*] Ad respondendum pro se. *Auditum.*] Fuit Horatius ex Criticis unus.

68. *Cubat hic.*] Ægrotat.

69. *Extremo in Aventino.*] In extrema parte montis Aventini.

70. *Intervalla vides humane commoda.*] Interpretes τὸ *humane*, ἀνθρωπίνως exponunt. & nescio quomodo *humane commoda*, ea quæ incommoda sunt, dici existimant. Scribendum est, *Intervalla vides. humane. commoda. Humane* est approbantis, ναιχὶ, καλῶς. *benigne, recte.* Quæ sæpe τωθάζει. Etiam vocati ad prandium ant cœnam, dicebant *humane*, ut *recte, benigne.* cum negarent id se facturos esse, ita ut laudarent tamen animum vocantis. Glossæ veteres ad illud Horatii lib. 1. epist. VII.

—— *At tu quantum vis tolle. benigne. Advena, humane facis, inquit, & gratias agit.* Hic vero εἰρωνικῶς. Vides, inquit, intervalla. Respondet alter, *humane. commoda.* recte, inquit: sane sunt commoda. Ironia autem contrarium inferre solet. *Heinsius. Humane commoda.*] Per antiphrasin pro incommoda, nisi ironiam facere malis. *Torr. Humane commoda.*] Humano more commoda, id est, incommoda. Vt sunt humana omnia, in quibus plus est fellis quam mellis.

71. *Puræ sunt plateæ.*] Optime explicatur à Lambino. *Puras* enim vocat, ab hominibus ceterisque rebus minime impeditas; ut *puro concurrere campo*, *dimicare puro ac patenti campo*, Virgilius Liviusque dixere. Turneb. lib. 7. cap. 19. *Torrent. Puræ sunt plateæ.*] Est objectio. Aliquis enim diceret quod Romæ plateæ sint puræ, in quibus nihil est quod impediat versus meditantem.

72. *Festinat calidus.*] Hæc enumeratio est impedimentorum, quæ declarat, eum nunc ironicôs esse locutum. *Cruquius.*

Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum:
Tristia robustis luctantur funera plaustris:
Hâc rabiosa fugit canis, hâc lutulenta ruit sus.
I nunc, & versus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbeis,
Ritè cliens Bacchi, somno gaudentis & umbra.
Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere, & contracta sequi vestigia vatum?
Ingenium, sibi quod vacuas desumsit Athenas,
Et studiis annos septem dedit, insenuitque
Libris & curis; statua taciturnius exit

Ple-

quius. Festinat calidus.] Respondet non ita esse. Nam calidus redemptor, &c. *Calidus.*] *Calidos* vocamus vehementes & inconsultos, studio scilicet ejus rei, quam agunt, accensos. vocabulum non semel apud gravissimos scriptores corruptum. Idque observavit P. Victorius lib. Variarum lectionum XXXIII. cap. VI. Terent. Eunucho:

Vide ne nimium calidum hoc sit modo.

Cic. I. de Officiis, *periculosa & calida consilia. Redemtoris* autem vocabulo eodem sensu usus Poëta lib. III. Od. I. *Torrentius. Mulis gerulisque.*] Sarcinariis, & *gerulis*, id est, bajulis, vel portatoribus. *Redemptor.*] Operum conductor.

73. *Torquet nunc.*] Torquendo attollit lapidem. *Tignum.*] Trabem.

74. *Luctantur funera.*] Funera cum plaustris onerariis concurrentia contendunt. quando hac funus procedit, illac plaustra.

76. *I nunc.*] Est Ironia.

77. *Nemus.*] Solitudinem. *Et fugit urbes.*] *Vrbem* malim, ut in pluribus M. S. ut Romam dicat, non Gabios aut Ulubros, aut vacuum Tibur, & imbelle Tarentum. *Torrent.*

78. *Bacchi.*] In Bacchi tutela omnes Poëtæ sunt constituti. *Somno gaudentem.*] Quiete & solitudine.

80. *Vis canere.*] Vis Lyrica scribere? *Contracta.*] Ego in septem codicibus *contacta* scriptum repperi. Quam scripturam cum agnoscant etiam interpretes, nihil equidem dubitandum, quin proba ac legitima sit: ut quam proxime sequatur eorum vestigia, qui vatum nomen meruere, ita ut tangere etiam & quod dicere solemus pedem pede premere videatur. Sunt qui *cantata* legant, quasi ab aliis prius dicta, quod Cruquio placet. *Torrent. Contracta sequi vestigia.*] Vestigia angusta, quæ difficile est persequi.

81. *Ingenium, sibi quod.*] Argumentum à majori. In summo otio & quiete, qui jam multos annos Athenis versantur, si hoc non præstiterint, egone id Romæ possim in summo strepitu? *Cruquius. Ingenium, sibi quod vacuas.*] Ille qui sibi elegit Athenas vacuas, id est, urbem quietissimam.

82. *Studiis annos septem dedit.*] An forte solenne aliquid in septennio? mihi certe non videtur. nam pro quovis longo ad discendum spatio posuit. *Torr. Insenuitque.*] Et senium contraxit ex librorum lectione.

83. *Statua taciturnius exit.*] Studium immoderatum homines efficit aliquando hebetes & ridiculos, præsertim ubi ad vitam politicam accedunt.

84. *Risu*

Plerumque, & risu populum quatit. heic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Frater erat Romæ consulti rhetor, ut alter

Al-

84. *Risu populum quatit.*] Quod non tam ad carminis scribendi, quam ad ineptitudinem morum vitæque communis, pertinet. *Cruquius.*

86. *Digner?*] Dignum arbitrer connectere verba sonum lyræ motura, id est, carmina lyrica?

87. *Frater erat Romæ consulti rhetor.*] Epistolæ argumentum hoc est: Florum Horatio succensuisse, quod ab eo nihil literarum acciperet: Horatium justa uti excusatione, quod ne id quidem se facturum promiserit. Carmina autem ideo non mittere, quod Philosophiæ incumberet; cum ante, paupertate adductus, poëtari cœpisset. Verum manifestus est hiatus, & sententiæ defectus. Sciat ergo lector, nihil unquam Pythiam dixisse verius, quam hos quinquaginta & sex versus, qui de Poëtis & Poëtica scribendi ratione agunt, hic insertos esse. eosque Poëtæ mentem & Epistolæ institutum tot jam annos divisisse pessime ac interpolasse. Quod tum apparebit primum, si, inductis illis, reliqua continuemus hoc modo:

—— Heic ego rerum
Fluctibus in mediis & tempestatibus urbis,
Verba lyræ motura sonum connectere digner?
Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum.
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis,
Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.

Nego quicquam esse in scriptore isto, quod cohæreat melius, aut tam necessarium sit, quam ut illa conjungantur: *Ut*, inquit, *reliqua omittam, fieri qui potest, ut in tantis urbis tumultibus (& enumeravit omnes) versus faciam, cum hæc talia silentium requirant? Nimirum utile est, quod dixi, ut ab omni hoc studio abstineam, & has nugas pueris relinquam: neque modos versuum & numeros, verum ipsius vitæ sequar. Hoc agam: hic mentem habeam.* Quare, apage Poëtica præcepta, & id genus alia, quæ hic pessime intexta erant. Aliquam autem illius Epistolæ partem periisse, nobis tam est certum, quam meridie lucere: quamquam id à nemine notatum fuerit. Quod vel ex illis fiet manifestum:

Tanto cum strepitu ludi spectantur & artes,
Divitiæque peregrinæ: quibus oblitus actor
Cum stetit in scena, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? nil sane. quid juvat ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.

Post hæc, ista deinde subjungit:

Ac ne forte putes, me, quæ facere ipse recusem,
Cum recte tractent alii, laudare maligne.

Quibus profecto versibus, fatetur de Poetis se judicasse, cum nihil minus egerit in præcedentibus. Nos dicere audemus, totam hanc præclaram epistolam deberi nobis. *Heinsius.* *Frater erat Romæ, &c.*] Duo erant fratres Romæ, suarum inter se laudum præcones, Jurisconsultus alter, alter Orator. *Consulti*] De hoc quoque vocabulo ante diximus Od. XXXIII. lib. I. Exemplo autem horum fratrum laudare se mutuo Poëtas, qui tum aliquid Romæ scribebant, ostendens; eam quoque caussam prætexit cur ipse à scribendo cesset: nempe ne quos nolit

Alterius sermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret, hic ut Mucius illi.
Quî minùs argutos vexat furor iste Poëtas?
Carmina compono: hic elegos, mirabile visu,
Cælatumque novem Musis opus. adspice primùm,
Quanto cum fastu, quanto molimine circum-
spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, si fortè vacas, sequere, & procul audi,
Quid ferat, & quare sibi nectat uterque coronam.

Cædi-

nolit laudare cogatur. Atque ita apud Juvenalem Umbricius:

Quid Romæ faciam? mentiri nescio, librum
Qui malus est nequeo laudare, & poscere. —— Torrent.

Consulti rhetor.] Jurisconsulti frater.

89. *Gracchus ut.*] *Cajum Gracchum* intelligo. quamquam enim eloquentia præstabat etiam Tiberius; ille tamen illustrior orator, nempe fortis & vehemens, quodque nonnullis visum fuisse ait Gellius lib. x. severior, acrior, ampliorque ipso Cicerone. *Torrent. Gracchus ut hic.*] Tantus Orator, quantus fuit Gracchus Corneliæ filius. *Mutius ille.*] Q. Mutius Scævola optimus Jurisconsultus.

90. *Quî minus argutos.*] Quomodo sunt Poëtæ minus insani dum se invicem laudant?

91. *Carmina compono.*] Si de se loquatur Horatius, *carminum* nomine intelligere Odas malim, qui & *Carminum libri* inscribuntur. Turneb. l.21. c.8. *Torrent.*

92. *Cælatumque novem.*] Poëma artificiosissimum, à novem Musis elaboratum. *Aspice primum.*] Primum hoc vide.

93. *Quanto cum fastu.*] Quanto cum apparatu nos Poëtæ circumspectemus. Tmesis est. *Quanto molimine Circum.*] Maximum, id est, eos, qui in Circo & exercent se & spectant: aut Circum συνεκδοχικῶς, id est, theatrum. Alii tmesin esse volunt, pro *circumspiciant.* Ego malim esse asyndeton, hoc modo, spectemus circum & vacuam Romanis vatibus ædem. dispiciat lector. *Cruquius. Quanto molimine circum-Spectemus.*] Duo optimi codices converso ordine;

—— *Circum molimine quanto*
Spectemus. ——

unus præterea *spectamus*, pro spectemus. nihil muto. *Torrent.*

94. *Circum spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.*] Sane *ædes vacua Romanis Poëtis*, non est in qua nulli sunt Poëtæ Romani, sed quæ solos recipit Poëtas Romanos. seu, quæ nullos præter eos recipit. Ita *ædes vacua Romanis vatibus*, illa templi Palatini pars, in qua soli Romani vates recitabant. ita enim potius intelligendum quam de bibliotheca *quæ Romanis vatibus vacabat* Heinsius. *Vacuam Romanis vatibus ædem.*] Tamquam vacuam, nisi nos eam scriptis nostris impleamus atque ornemus. *Torrent. Ædem.*] Templum Apollinis cui Bibliotheca fuit adjuncta, ab Augusto extructa.

95. *Si forte vacas.*] Recte pro *vacat*, ut in vulgatis. *Torrent. Si forte vacas.*] Si nihil habes, quod agas. *Et procul audi.*] Audi è loco longinquo. *Procul audi.*] Ne propius accedas, sed quasi ex insidiis sectare, ut aliud agere te cogitent. *Cruq.*

96. *Quare sibi nectat.*] Quare hi duo Poëtæ se dignos judicent corona poëtica, id est, laude.

98. *Sam-*

Cædimur, & totidem plagis consumimus hostem,
Lento Samnites ad lumina prima duello.
Discedo Alcæus puncto illius: ille meo quis?
Quis, nisi Callimachus? si plus apposcere visus,
Fit Mimnermus, & optivo cognomine crescit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Quum scribo, & supplex populi suffragia capto.
Idem, finitis studiis, & mente recepta,
Obturem patulas impunè legentibus aureis.
Ridentur, mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent scribentes, & se venerantur, & ultrò,

Si

98. *Samnites.*] Poëtas mutuam in laudando tradentes operam gladiatorum generi, quos *Samnites* vocabant, aptissime comparat: dicti autem à splendidissima Samnitium, cum quibus tot olim bella gessere Romani, armatura. Sunt qui dicunt Romanos in privatis conviviis gladiatorum cæde ac sanguine oblectatos: rudibus, credo, ludi caussa batuebant. Atque id ipsum, ni fallor, significat hic Horatius. neque enim succedet Samnitium ac Poëtarum comparatio, si illi se mutuo jugulent, hi honorifice salutent. quamquam enim hæ salutationes, utputa simulatæ, vulnerum loco habendæ sint; cum monere quam adulari esset satius: integri tamen discedunt, uti & Samnites à lento illo duello, quod ad speciem tantum inierint. Turneb. lib. 25. cap. 19. *Torrent.* *Samnites ad lumina.*] Tanquam Samnites qui adversus Romanos pugnaverunt usque ad nocturnas lucernas, id est, vesperam. *Ad lumina prima.*] Cum jam fervent convivia. quæ cum solemnia erant, maturius parabantur, atque ita Sat. VII. lib. II.

——— *Serum sub lumina prima venire Convivam.* Torrent.

99. *Discedo Alcæus puncto illius.*] Ego inquit Horatius, illius suffragio discedo par Alcæo, quia Lyricus sum.

100. *Nisi Callimachus.*] Voco illum Callimachum, qui in Elegis floruit. *Callimachus.*] Quem Propertius noster studiosissime imitatus sic expressit, ut Romanus à multis Callimachus merito dictus sit. *Torrent.*

101. *Fit Mimnermus.*] Appellatur à me Mimnermus. *Optivo.*] Argute etiam *optivo nomine crescere* dixit, ideo quod hi qui in alienam adoptabantur familiam, in adoptionis signum augebant fere nomina: ut P. Cornelius Scipio Æmilianus. *Torrentius.* *Optivo cognomine.*] Nomine quod ipse optaverit. *Crescit.*] Fit major, ornatior.

102. *Multa fero.*] Multas Poëtarum ineptias devoro. *Genus irritabile.*] Ὀξύχολον, quibus ira commotis, si repugnes, magis provoces, neque sine magno tuo malo discesseris. *Cruquius.* *Irritabile vatum.*] Genus iracundum.

103. *Suffragia.*] Populi laudes.

104. *Idem.*] Ego idem. *Et mente recepta.*] Quum ex insania Poëticæ professionis, ad me redierim.

105. *Obturem patulas impune.*] Obturare mihi liceat aures impune, id est, sine periculo. *Legentibus.*] Carmina sua recitantibus.

107. *Se venerantur.*] Sese invicem admirantur tanquam divinos Poëtas.

Si taceas, laudant, quidquid scripsere, beati.
At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
Cum tabulis animum censoris sumet honesti:
Audebit quæcumque parum splendoris habebunt,
Et sine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco: quamvis invita recedant,
Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ.
Obscurata diu populo, bonus eruet atque
Proferet in lucem speciosa vocabula rerum:
Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc situs informis premit, & deserta vetustas.
Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus
Vehemens, & liquidus, puróque simillimus amni,
Fundet opes, Latiúmque beabit divite lingua.
Luxuriantia compescet: nimis aspera sano
Levabit cultu: virtute carentia tollet:

Luden-

108. *Beati.*] Sibi placentes.

109. *At qui legitimum.*] At bonus Poëta, qui, &c.

110. *Cum tabulis animum.*] Ipse sua scripta notabit, tanquam censor.

111. *Audebit quæcunque.*] Non dubitabit: in animum inducet: volet. Turneb. lib. 21. cap. 8.

112. *Et sine pondere erunt.*] Lévia erunt. *Honore indigna ferentur.*] Scribo *feruntur*, ut in quinque exemplaribus. *Torr.*

113. *Movere loco.*] Verba mutare. *Invita recedant.*] Ipso scribente invito.

114. *Et versentur adhuc.*] Et quamvis adhuc sint domi abdita. *Intra penetralia Vestæ.*] Liber optimus, *inter.* Vult autem Horatius hanc censuram adhiberi, quamvis scripta adhuc domi magna diligentia sollicite adserventur; ut suorum quisque Poëmatum castigator ac censor sit, priusquam vel recitando tantum aliis communicentur: ac quantumvis prima facie arrideant, nec minus certa ac tuta videantur, quam si in Vestæ sacrario delitescant. Plura Turnebus lib. xxi. cap. VIII. *Torrent. Vestæ.*] In Vestæ templo servatus fuit ignis æternus Romæ. Vesta hic ponitur pro Lare.

115. *Obscurata diu.*] Verba obsoleta & insitata. *Eruet atque.*] E tenebris extrahet.

118. *Nunc situs.*] Nunc turpe senium premit.

119. *Adsciscet nova.*] Cudet & finget nova, quæ usus genuerit.

120. *Vehemens & liquidus.*] Vehemens ad verborum inventionem. Anapæstus pro Spondæo.

121. *Beabit.*] Amplificabit.

122. *Luxuriantia compescet.*] Quæ redundant, coërcebit.

123. *Levabit cultu.*] Poliet & leniet sano artificio. Metaph. à corpore animato ad carmen. *Virtute carentia.*] *Calentia* legitur in duobus fidelissimis exemplaribus: id monere volui. Cohibet fortàssis nimium illum ingenii fervorem, quo inconsulte abripimur. nam *calidus* in malam partem sæpe accipitur. & sane molle illud & facetum non frustra

Ludentis speciem dabit, & torquebitur: ut, qui
Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
Prætulerim scriptor delirus inérsque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quàm sapere & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui se credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus sessor plausórque theatro:
Cetera qui vitæ servaret munia recto
More, bonus sane vicinus, amabilis hospes,
Comis in uxorem, posset qui ignoscere servis,
Et signo læso non insanire lagenæ:

Pos-

stra extollit Horatius. Si *carentia* legas, nihil dicit quod non prius dictum sit. *Torrent. Tollet.*] Extollet.

124. *Ludentis speciem.*] Parum laboriose scribentis. *Torquebitur.*] Nolim Lambino adversari, sic ex veterum interpretum sententia hæc exponenti, ut quamvis ludere scriptor videatur, magnum tamen laborem impendat: sed magis conveniet sequens cum histrione, qui una in fabula sæpe diversas personas agit, comparatio; si Poëtæ præcipiat Horatius, ut ipse quoque rei, quam tractat, ita sermonem accommodet, ita ex decoro stilum vertat, ut nunc jocari, nunc serio agere ac torqueri existimetur; in quo summus quidem labor, sed & summa gloria est. *Moveri* autem *Satyrum*, pro movendo imitari, Græcorum more dictum est. Turneb. lib. 21. cap. 8. *Torrent. Torquebitur.*] Fatigabitur, ut Mimus, qui, &c.

125. *Movetur.*] Qui saltat nunc Satyrum, nunc tardum Cyclopa.

126. *Prætulerim scriptor.*] Revertitur ad id quod supra dixit, *gaudent scribentes & se venerantur, &c.* qui sui fetus scriptque carminis studio sic delectantur, ut vel consulto sua vitia prætereant, vel ea pro virtutibus habeant, securi vulgo de se dictorum: quos non minus mente captos, planeque desipere dicit, quam Argivum quemdam nobilem. *Cruquius.* Vel Ironica est, aut amara interrogatio, quasi dicat, ego neutiquam prætulerim. *Glareanus. Prætulerim scriptor.*] Malim (inquit Horatius) esse Poëta ineptus.

127. *Dum mea delectent mala me.*] Vitium peculiare Poëtis, nimii scilicet amoris, quo non aliter illi afficiuntur erga Poëmata sua, quam parentes erga liberos. *Torrent. Mea delectent.*] Mea scripta. *Vel denique fallant.*] Vel ignota sint.

128. *Quam sapere.*] Quam saplendo irasci, & intimis sensibus angi. *Argis.*] Quod Argis contigisse ait Horatius, id Aristoteles in Commentario, quo res quasdam mirabiles exponit, Abydi factum narrat. quare ne memoria lapsum forte Poëtam aliquis existimet, tacere nolui in codice Laurentiano & altero quodam scribi *Argus* pro *Argis.* potuit autem patria Argivus esse, qui Abydi ea insania laborabat. P. Victorius lib. Var. lect. III. cap. IX. *Torrent.*

130. *In vacuo lætus.*] In vacuo ubi nulli spectatores erant.

131. *Cætera qui vitæ.*] In aliis rebus non demens.

133. *Ignoscere servis.*] Non sævus esse servis.

134. *Et signo læso.*] Ideo domini lagenas

Posset qui rupem & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curísque refectus,
Expulit elleboro morbum bilémque meraco,
Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
Non servastis, ait: cui sic extorta voluptas,
Et demtus per vim mentis gratissimus error.
Nimirum sapere est abjectis utile nugis,
Et tempestivum pueris concedere ludum,
Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis:
Sed veræ numerósque modósque ediscere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc tacitúsque recordor:
Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ,

Nar-

genas obsignabant, ne vinum à servis furtim exhauriretur. *Non insanire.*] Non furenter irasci.

135. *Rupem & puteum.*] Libro II. Sat. III. duplex genus describitur insaniæ, vel metuentis quæ metuenda non sint, vel contra quæ metuenda sint contemnentis, *& ignes per medios fluviosque ruentis.* ibi vide. *Torrent.*

136. *Refectus.*] Recuratus.

137. *Bilemque.*] Bilem atram. *Meraco.*] Sunt qui pro vino interpretentur. inepte. perinde ac si oleo incendium extinguant; cum ellebori epithetum sit, pro puro ac solo. ut Horatii imitatione dixit Persius Sat. IIII.

—— Anticyras melior sorbere meracas.

Torrent.

138. *Et redit.*] Factus est sanus.

140. *Per vim mentis.*] Per vim purgativam. *Mentis gratissimus error.*] Sic Od. IIII. lib. III.

Auditis? an me ludit amabilis
Insania?

Torrent.

141. *Nimirum sapere.*] Transit ad Philosophiam: & ut alia nulla caussa sit cur versus non faciat, ætate saltem admoneri sese ostendit, ut adolescentiæ studia relinquat, & qui ante linguam ornaverit, nunc animum excolat, ut decenter & composite vivat. turpe enim linguam animo instructiorem gerere. *Torrent.* *Nimirum sapere.*] Hæc tacita est ἀντιμετάληψις: dixit enim eos non sapere, qui suis malis delectantur; nunc contra ait sapere esse, non nugari, & carmina pueris relinquenda, scribere, sed veræ, id est, beatæ tranquillæque vitæ modos cognoscere. *Cruquius.* *Nimirum sapere est abjectis utile nugis.*] Ordo est, Nimirum abjectis nugis, utile est sapere, id est, operam dare, & concedere pueris ludum tempestivum, id est, artem poëticam.

142. *Tempestivum pueris.*] Ludum opportunum, congruum.

144. *Veræ.*] Vitæ beatæ. *Ediscere vitæ.*] Cognoscere & memoriæ mandare.

146. *Si tibi nulla sitim.*] Hanc similitudinem multo pulcerrimam, & adversus avaritiæ morbum efficacissimam, ab Aristippo Philosopho Socratico, primum profectam esse, monuit nos P. Victorius Var. lect. VIII. cap. XIX. & totus ille præstantissimi Philosophi libellus hunc Horatii locum illustrat, præsertim cum & alias similitudines adjungit; nec ullum huic malo convenientius remedium est, quam animi morbum esse credere, inopia magis quam copia sanandum. *Torrent.* *Lymphæ.*] Aquæ.

147. *Nar-*

Narrares medicis. quòd, quanto plura parâsti,
Tanto plura cupis, nullíne faterier audes?
Si vulnus tibi, monstratâ radice vel herba,
Non fieret levius; fugeres radice vel herba
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem Dî donarent, illi decedere pravam
Stultitiam; & quum sis nihilo sapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus iisdem?
At si divitiæ prudentem reddere possent,
Si cupidum timidúmque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te si quis avarior uno.
Si proprium est, quod quis libra mercatus & ære;
Quædam, si credis consultis, mancipat usus;
Qui te pascit ager, tuus est, & villicus Orbi

Quum

147. *Narrares.*] Remedium periturus.

150. *Levius.*] Sanius. *Fugeres.*] Fugere velles.

152. *Rem.*] Divitias.

154. *Plenior es.*] Locupletior es. *Monitoribus.*] Opulentiæ laudatoribus.

156. *Ruberes.*] Erubescceres & turpe tibi esse putares, si quis, &c.

158. *Si proprium est.*] Ostendit nihil omnino vel emptione, vel usucapione cuiquam esse proprium, nec mancipatione, vel usucapione opus esse, ut jucunde vivas. *Libra mercatus & hoc est*] Ita nostri quoque codices. vulgata lectio *mercatur & ære.* quidam etiam, *mercamur & ære.* Torr. *Libra mercatur.*] Libræ pretium appendebatur, non numerabatur. *Mercatus & ære.*] Indicat autem nihil quicquam, vel emptione, vel usucapione cuiquam esse proprium, & proinde nos in eo plus æquo stultescere, quando nobis id proprium ducimus, quod alienari & alterius esse potest. *Cruquius.*

159. *Quædam (si credis consultis.)*] Ordo est: Usus quædam mancipat, si credis Jurisconsultis. *Consultis.*] *Consulti* iidem qui & prudentes per antonomasiam, pro Jurisperitis, ut non semel ante diximus. *Mancipat usus.*] *Usus* inter alia apud JCtos etiam possessionem significat, & *mancipio* sive *dominio* ac *proprietati* opponitur: nempe cùm re aliqua veluti fundo utimur quidem, nec tamen vere domini sumus, at nihilominus tamquam domini possidemus, in eaque possessione à prætore defendimur, donec alius evicerit. Atque ita intelligendum illud M. Curii lib. VII. Epist. Fam. *Sum enim χρήσει μὲν tuus, κτήσει δὲ Attici nostri. ergo fructus est tuus, mancipium illius.* cui respondens Cicero, *Quando*, inquit, *Attici te proprium esse scribis mancipio & nexu, meum autem usu & fructu; contentus isto sum. id enim cujusque est proprium, quo quisque fruitur atque utitur.* quibus sane verbis idem dicit quod hîc pluribus Horatius. Recte igitur Horatius *mancipat usus* pro alienat sive in alium transfert. *Mancipationis* enim vocabulo non solum pro venditione per æs & libram, sed generaliter pro quacumque alienatione auctores usi sunt. unde, *mancipio dare*, *mancipio accipere.* Torrent. *Mancipat usus.*] Efficit usus quædam propria.

160. *Villicus Orbi.*] Proprium nomen

Quum segetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum sentit. das nummos: accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
Paullatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
Aut etiam suprà, nummorum millibus emtum.
Quid refert, vivas numerato nuper an olim?
Emtor Aricini quondam, Vejentis & arvi,
Emtum cœnat olus, quamvis aliter putat: emtis
Sub noctem gelidam lignis calefactat aënum.
Sed vocat usque suum, quà populus adsita certis
Limitibus vicina refugit jurgia. tamquam
Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,

Nunc

men divitis alicujus vendacis magis quam emacis. Et Cruquius per apocopen vult *Orbi* dici pro Orbii. *Torrentius.* *Orbi.*] Orbus, est nomen proprium.

161. *Cum segetes occat.*] Satæ primum occantur, dein sarriuntur, ac denique runcantur segetes. *Torrent.* *Occat, tibi mox.*] Occare, est semen sparsum terra operire fractis glebis. *Daturus.*] Mallem *daturas*; segetes scilicet, ut in uno atque altero M. S. hæc autem subtilius dicûntur à Poëta, quam veriùs. *Torrent.*

162. *Te dominum sentit.*] Dominum fundi, cujus fruges emis.

163. *Temeti.*] Cadum vini.

166. *Quid refert.*] Quid interest, utrum vivas ex pretio per partes numerato, an olim, id est ex pretio simul numerato?

167. *Aricini quoniam.*] Ostendit caussam, cur nihil intersit inter eum, qui jam olim agrum emit, quando ei necesse est ejus fructus redimere ad usum vitæ, & eum, qui numerata quotidie pecunia fundum paulatim suum facit. *Cruquius.* *Aricini quondam.*] Melius, meo judicio, libri veteres, *quoniam* pro *quondam*. Torr.

168. *Quamvis aliter putat.*] Quamvis putat se proprium, non emptum cœnare olus.

170. *Usque suum.*] Eo usque suum. *Qua populus adsita certis.*] Qua populus arbor, applantata certis limitibus, jurgia cum vicino vitare facit. *Populus assita.*] Citatur hic versus ab Agretio; quo loco, *Insita*, inquit, *est arbor cui inscissæ alienum germen includitur: assita, cui incolumi aliquid quod sustineat adjungitur.* Vite igitur amictam populum notat: atque hæc fere Turnebi sunt lib. VI. cap. XV. Non negat tamen quin arborem in limite & confinio plantatam *assitam* vocaverit Horatius. Quæ cum ita sint, *assitam* hic populum pro terminali accipio, sive marita sive cælebs sit: quin cælibem malim, ne associata vitis majora inter vicinos jurgia serat. *Torrent.*

172. *Sit proprium quicquam.*] Germana lectio pro *cuiquam*. negat autem vere proprium dici quicquam in rebus humanis, quæ tot casibus subjectæ, toties, & quidem in horas dominum commutent. *proprium* enim sempiternum, aut certe diuturnum, & quoad vixeris dicitur. Atque equidem, quod præclare ait Lucretius,

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

id de cujusvis etiam fortunis merito dixeris, si Philosophos magis quam Jurisconsultos audire voles. *Torrent.*

173. *Prece,*

Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc forte suprema
Permutet dominos, & cedat in altera jura.
SIC quia perpetuus nulli datur usus, & heres
Heredem alterius, velut unda supervenit undam;
Quid vici prosunt aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vesteis Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant; est qui non curat habere.
Cur alter fratrum cessare, & ludere, & ungi
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ad umbram lucis ab ortu,
Sil-

173. *Prece, nunc pretio.*] Donatione, emptione, vi à potentioribus illata, legitima successione & ultima voluntate testatoris. Sunt hæc quatuor alienationum genera. *Nunc vi, nunc forte suprema.*] *Vim* dicit, propterea quæ bello jure gentium acquiruntur. nam quod *precem* quoque addidit, ad donationes, quæ gratuitæ sunt, referendum est. Nec *forte*, sed *morte suprema* legitur in nostris M. S. omnibus. *Torrent.*

174. *Cedat in altera.*] In alterius potestatem.

175. *Sic quia perpetuus.*] Liber optimus *sed quia.* ceteri omnes *si quia:* & sane τὸ *sic* non optime convenit. *Torrent.*

176. *Heredem alterius.*] Hæres hæredem excipit & subsequitur.

177. *Quid vici.*] Qui *vites* legendum esse credunt, Ciceronem non viderunt. Is enim lib. 1. ad Atticum: *Quod si assequor*, inquit, *Crassum divitiis supero, atque omnium vicos & prata contemno.* sic enim amplissimæ possessiones vocantur, pluribus villis sub unius dominio comprehensis. *Torr.* Guil. Canterus Nov. lect. lib. 4. cap. 12. *Calabris Saltibus adjecti Lucani.*] Vide Od. 1. lib III.

178. *Saltibus adjecti.*] Campis spaciosis Calabriæ, quæ pecorum, mellis & lanæ ferax est, ut Lucania. *Demetit Orcus.*] Si mors avide aufert. Metaph. ducta à segete.

179. *Grandia cum parvis.*] Nobiles & ignobiles.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Notat vetus interpres primos Italorum Tuscos, qui profecti è Lydia Tyrrheni appellati sunt, signa ex marmore fecisse. *Torrent.* *Tyrrhena sigilla.*] Parva signa ex Etruria. *Tabellas.*] Picturas.

181. *Gætulo murice.*] Purpura.

183. *Cessare.*] Nihil agere & feriari. *Ungi.*] Unguentis nitere.

184. *Præferat Herodis palmetis.*] Scit Genius, quamobrem alter ex duobus fratribus malit esse otiosus, quam possidere omnia Syriæ palmeta, id est, loca palmis consita. Herodes Judæorum rex fuit. *Herodis palmetis.*] Cum *Herodis palmeta* dicit, Judæam, ac proinde regis potentissimi regnum universum significat, palmetorum nemoribus nobile. Plinius v. cap. XVII. *Torr.* *Alter.*] Cur alter illius cessatoris frater, &c.

185. *Ad umbram lucis.*] Ad noctem usque.

Silvestrem flammis, & ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natale comes qui temperat astrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poscet, acervo
Tollam: nec metuam, quid de me judicet heres,
Quòd non plura datis invenerit. & tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarísque nepoti
Discrepet, & quantùm discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neque sumtum
Invitus facias, neque plura parare labores.
Ac potius, puer ut festis Quinquatribus, olim

Exi-

186. *Sylvestrem flammis.*] Sterilem agrum igne & vomere edomet, & fertilem reddat.

187. *Genius.*] Noti Græcorum versiculi:

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γινομένῳ.
Et:
Ἅπαντος ἐστὶ μυσταγωγὸς τοῦ βίου.

veteres enim, ut Plinii verbis utar, singuli ex semetipsis totidem deos faciebant, Junones Geniosque, idque ex Stoïcorum sententia, qui credebant unicuique nostrûm pædagogum dari deum, singulis scilicet Genium & Junonem. Atque hinc toties in vetustis marmoribus, GENIO MAGNO: GENIO SANCTO: GENIO GVBERNATORI, GENIO ET LARIBVS: DEO TVTELARI: TVTELAE: FORTVNAE CONSERVATRICI: & his similia legimus. Sed & servos per *heri Genium*, ut ancillas per *Junonem dominæ* jurare solitos, ut per *Genium Cæsaris* Romanos omnes, nemo in litteris versatus ignorat. Idem autem qui & *Deus natalis* Tibullo, & aliis: quibus ex Horatio plurimum lucis accedit. Non solis vero hominibus, sed & fontibus & fluviis, & regionibus urbibusque sui apud antiquos *genii* fuere. usque adeo nihil usquam sine numine esse crediderunt. Turneb. l. 2. c. 15. *Torrent. Genius.*] Genius naturæ Deus, qui simul cum homine nascitur & moritur, ἡ τύχη ἑκάστου, fortuna cujusque. *Natale comes qui temperat, &c.*] Qui comes nobis adjunctus influxum provenientem ab astro, quod nos nascentes aspexit, regit & moderatur. *Temperat astrum.*] Aspectum astrorum felicem facit, & sidus natalitium, quod ὡροσκόπον nominant ἀστέρα. *Cruq.*

188. *Mortalis in unumquodque.*] Qui unoquoque nostrûm mortuo, moritur.

189. *Mutabilis.*] Alius, atque alius. Nam suus cuique Genius aliis est dissimilis. *Albus & ater.*] Bonus & malus, prosper & adversus.

190. *Utar, & ex modico.*] Horatius à sua persona commendat Floro bonorum partorum usum moderatum.

191. *Tollam.*] Sumam. *Metuam quid.*] Nec mihi erit curæ.

192. *Datis invenerit.*] Relictis à me. *Idem.*] Tamen ego idem.

193. *Quantum simplex.*] Quid intersit inter liberalem & prodigum, inter parcum & avarum. *Nepoti.*] Luxurioso.

195. *Distat enim.*] Multum hæc inter se discrepant, sc. tua luxuriose profundere, sumptum libenter facere, & avare semper plura quærere.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Quemadmodum pueri Quinquatribus, id est,

Exiguo gratóque fruaris tempore raptim.
PAUPERIES *immunda domus procul absit. ego, utrùm*
Nave ferar magna an parva, ferar unus & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone secundo:
Non tamen adversis ætatem ducimus Austris.
Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis usque priores.
Non es avarus: abi. quid, cetera jam simul isto
Cum vitio fugêre? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine & ira?
Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
Nocturnos Lemures, portentaque Thessala rides?

Nata-

id est, quinque diebus festis Minervæ dicatis, raptim fruuntur eo tempore quod eis datur, ita & tu, &c. *Quinquatribus.*] Sic Juven. Sat. x.

Eloquium aut famam Demosthenis aut Ciceronis (optat,
Incipit optare, & totis Quinquatribus
Quisquis adhuc uno partam colit asse Minervam.

qui locus puerorum dies festos fuisse declarat *Quinquatrus:* sic dictos quod quinque ab Idibus Martii dierum numerus sit, ut Gellius tradidit, aut quod post diem quintum Idus Martii, ut Varro. de iisdem quoque Festus & Macrobius. *Torrent. Olim.*] Interdum.

198. *Raptim.*] Celeriter.

199. *Pauperies immunda.*] Paupertas, domus sordida & inelegans. *Utrum Nave ferar magna, &c.*] Est allegoria. Utrum ex magnis reditibus vivam an parvis.

200. *Ferar unus.*] Ad omnem eventum imperturbatus ero.

201. *Tumidis velis.*] Nimia felicitate id est, non sumus admodum divites.

202. *Non tamen.*] Non tamen egeni sumus & valde pauperes. *Adversis.*] *Aversis* tres codices. sed nihil muto. *Torr.*

203. *Viribus.*] Valetudine corporis. *Specie.*] Decore externo. *Loco.*] Gradu & pecunia.

204. *Extremi primorum.*] Medii sumus inter summos & infimos.

205. *Non es avarus? abi. quid cætera?*] Locus hic varie legitur. præter duos Bland. omnes quos legi, scripti habent, *non es avarus?* cum interrogationis nota. *abi. quid cætera?* cum interrogatione. *Cruq. Cætera jam.*] Cætera vitia.

206. *Cum vitia fugere.*] In antiquissimis quibusque libris ita scribitur:

—— Abi. quid? cetera jam simul isto
Cum vitio fuge. rite caret tibi pectus.

neque hercule inconcinne: secum enim hic loquitur Horatius, ab eo nempe versu,

Quocirca mecum loquor hæc tacitusque recordor.

& dialogismus est partis animi perfectæ cum ea in qua perturbationes existunt. Porro dictio *quid*, indignantis est ob id quod præcedit, *abi.* at indignanti suggerit ratio, ut non avaritiam modo, sed & cetera fugiat vitia; quibus occupato adhuc animo, rogat ea quæ sequuntur: *Rite caret tibi pectus inani Ambitione.* sententia namque est, virtutem omni ex parte perfectam atque illibatam esse debere. *Torrent. Cum vitio.*] Cum avaritia. *Pectus.*] Animus.

208. *Sagas.*] Mulieres veneficas.

209. *Nocturnos Lemures.*] Falsas umbras nocte vagantes. *Portentaque Thessala*]

Nataleis gratè numeras, ignoscis amicis?
Lenior & melior fis accedente senecta?
Quid te exemta juvat spinis de pluribus una?
VIVERE *si rectè nescis, decede peritis.*
Lusisti satis: edisti satis atque bibisti:
Tempus abire tibi est; ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulset lasciva decentiùs ætas.

Q. HO-

sala.] Miracula rerum, quæ Thessalia tulit, contemnis?

210. *Nataleis grate numeras.*] *Gratum* & *grave* contraria sunt. *Natalis* quoque absolute pro die natali sæpe accipitur, vel Servio teste. Simplicissima *igitur* hujus loci enarratio est, ut rogetur anne jucunde affluentes, jam senior, sibi annos enumeret: sed quia jam ante rogatum fuit, an careat mortis formidine, & mox sequitur,

Lenior ac melior fis accedente senecta.

ne toties pæne idem dicatur, melius fortassis *natales* pro origine accipiemus; hujus tamen, quamquam libertino patre natum, non pudebat Horatium. Verum sub sua persona quemvis è populo arripuit. est autem vocabulum hac significatione Jurisconsultis maxime notum, apud quos *reddi restituique natalibus dicuntur*, qui læsæ per servitutem ingenuitatis statum Principis beneficio recuperant, perinde ac naturæ redditi, qua initio omnes homines liberi nascebantur, natura enim liberum servo à non distinguit. *Torrentius.* *Natales grate numeras.*] Commemoras libenter ætatem tuam & annos, qui propinquitatem mortis denuntiant? *Ignoscis.*] Amicis indulges?

212. *Quid te exempta.*] Quid prodest uno te vitio carere, & tam multis aliis inquinari?

213. *Vivere si recte nescis.*] Hoc est, si adempta avaritia, vita tibi præterea injucunda est, nec te componere vales ut tranquille vivas, morere, ne diutius sis miser, & finito vivere te peritiores. *Cruquius.* *Discede peritis.*] Da locum melioribus & doctioribus.

214. *Lusisti satis.*] Rebus Venereis satis usus es.

215. *Ne potum largius.*] Ne te nimis potum.

216. *Lasciva decentius ætas.*] Juvenilis ætas, quam lascivire magis deceat, quam te, qui jam factus es effœtus senex.

Catho-

Q. HORATII FLACCI
DE
ARTE POËTICA
LIBER.

Ad PISONES.

UMANO *capiti cervicem pictor equinam*
Jungere si velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne:
Spectatum admissi risum teneatis amici?
Credite Pisones, isti tabulæ fore librum
Persimilem, cujus, velut ægri somnia, vanæ

Fin-

Catholica quædam præcepta, quæ hoc ad Pisones libro continentur in unum collegit Fabritius lib. VI. *de re Poëtica. Primum præceptum est, ut Poëma sit uniforme, id est, ut partes Poëmatis inter se convenientes sint, & ut Philosophi appellant* ὁμογενεῖς, *id est, ejusdem generis ac naturæ. Hoc præceptum illustrat expositione contrarii, hoc est,* ἑτερογενείας *& disconvenientiæ partium inter se: quam ut ridiculam initio proponit, illustratam similitudine monstrosæ picturæ.* Piscator.

1. *Humano capiti.*] Apte hîc Horatius *Poëtam* cum *pictore* commisit (cognata enim utriusque sunt munia) expressitque illud Simonidis, *Picturam tacitam esse Poësin: Poësin vero loquentem picturam.* Nann. *Humano capiti cervicem, &c.*] Huic monstro, cujus partes differunt specie, forma & natura, simile est poëma, quod non constat ex partibus aptis & inter se convenientibus.

2. *Varias.*] Quali varietate se ornaverat cornicula illa Æsopica. *Varias inducere.*] Plumas ex variis avibus collectas.

3. *Undique collatis membris.*] Membris ex omnibus animalibus & ex quovis elemento corrogatis ad hoc monstrum constituendum. *Atrum Desinat in piscem.*] In piscem deformem.

4. *Superne.*] A parte superiore.

5. *Spectatum admissi risum.*] Ad spectandum adhibiti ô Pisones risum tenere possitis, quamvis illi pictori sitis amici?

6. *Credite Pisones.*] *Calpurniorum* nomen est *Piso.* In ea enim gente reperiuntur *Pisones:* in qua multi præclari viri exstiterunt, maxime post bellum Macedonicum *L. Piso* & *C. Piso* Coss. quorum hic Ciceronis gener; ille in Cæsarem affinitatem traduxit. Hic porro mentio de *Cn.* & *L. Pisonibus*, qui sub Augusto vixerunt. *Isti tabulæ fore librum.*] Qualis tabula prodigiose depicta: tale poëma quod arte careat, secum quasi pugnet, qualia fere sunt febricitantium somnia spectraque. *Torrentius. Isti tabulæ.*] Isti monstro depicto.

7. *Velut ægri.*] Sive animo, sive corpore, seu utroque. Nam & ebriorum & solicitorum animique anxiorum, & febri aliisque morbis gravibus correptorum somnia, variè illudunt: *Somnia, enim, fallaci ludunt temeraria nocte.* Ovid. Ægri ergò animo dicuntur vulgò melancholici, ægri corpore, ægroti. *Piscat.*

Velut

Fingentur species: ut nec pes, nec caput uni
Reddatur formæ: PICTORIBVS *atque Poëtis*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.
Scimus, & hanc veniam petimusque damusque vicissim:
Sed non ut placidis coëant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque & magna professis
Purpureus, late qui splendeat, unus & alter
Assuitur pannus: cùm lucus & ara Dianæ,

Et

Velut ægri somnia.] Veluti somnia febricitantis, quæ vana sunt & sibi non constant.

8. *Ut nec pes, nec caput uni.*] Ut neque finis neque principium uni formæ respondeat proportione. *Uni reddatur formæ.*] Unius certi animalis aut operis formæ respondeat; ad unam certi corporis formam pertineat. *Piscator.*

9. *Pictoribus atque Poëtis.*] Fingit aliquem sibi adversarium Horatius, utiturque specie dialogismi aut ἀνθυποφορᾶς. Magna, dicit ille Poëtarum atque pictorum semper libertas extitit: non ergo Horatium ad certas illas leges adstringere oportuit. At scimus, inquit Poëta noster, maximam in fingendis carminibus, in pingendis imaginibus libertatem esse. *Nannius. Pictoribus.*] Objiciet aliquis idem licere Poëtis, quod pictoribus.

10. *Æqua potestas.*] Æqualis potestas.

11. *Scimus.*] Respondet partim concessione & approbatione dicti dextrè intellecti: partim restrictione vocabuli universalis *Quidlibet*. Concedo, inquit, dummodo non disconveniens. *Piscator. Scimus, &c.*] Scimus hoc ita esse, inquit Horatius.

12. *Sed non ut placidis coëant immitia.*] Tametsi effusissima sit libertas Poëtis atque pictoribus, non tamen res inter se pugnaces conjungere debent, ut fera & immania mansuetis & cicuribus coalescant, serpentes avibus copulentur, tigribus agni. Alludit ad nomen pictoris, qui Græce dicitur ζωγράφος, id est, animalium descriptor. *Nannius. Sed non ut.*] Non ut natura pugnantia inter se conjungantur, ut, &c.

13. *Geminentur.*] Socientur.

14. *Inceptis gravibus.*] Secundum præceptum, ut, postquam omnia cohæreant inter se similitudine materiæ, poëmati corpus respondeat: videndum ut abstineat Poëta ab importunis ornatibus. Multi enim, ut flosculos suos qualescumque aspergant, libere evagantur & excurrunt latius, ut incœptæ etiam materiæ obliviscantur, & institutum omittant. Eleganti ad id usus est similitudine Horatius, desumta ab iis qui in veste trita assuto panno purpureo videri gestiunt. *Nannius. Inceptis gravibus.*] Principiis gravibus. *Et magna professis.*] Et inceptis, quæ profitentur res magnas.

15. *Purpureus, late qui.*] Splendida orationis particula, vel inepta descriptio ornandi causa adhibetur rerum levium, quas cum rebus heroicis Poëta contexere non debet. *Latè qui splendeat.*] Et ita opus principale obscuret.

16. *Cum lucus & ara Dianæ.*] Nihil odiosius affectata venustate, si extra decorum & limites excurrat, si obtorto collo intrusa, si violenter attracta, cum præsertim color omnis & venustas orationis nativa, non artificiosa laudetur. *Lucus* silva est incædua, Diis Manibus consecrata. Talis Græcis τεμένη.

omnes

Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius describitur arcus.
Sed nunc non erat his locus: & fortasse cupressum
Scis simulare. quid hoc, si fractis enatat exspes

Navi-

Omnes autem luci Dianæ sacri. Turneb. lib. 5. cap. 4. & lib. 20. cap. 8. lib. 30. cap. 27. *Nannius.* *Quum lucus.*] Subintelligitur quæstio quando hoc fit? Respondetur; quum sacer lucus & ara, &c. id est, quum res leves describuntur ab iis, quorum incepta erant gravia. Quæ descriptiones fluviorum, sylvarum, aliorumque locorum tam alienæ sunt à poëmate incepto, quam cupressus à naufrago, quem pictor aliquis depingendum suscepit. *Lucus.*] Id est, sacrum nemus, nempe Aricinum: hinc nemorensis Diana, quæ & Aricina, & rex nemorensis ejus sacerdos. *Cruquius.* *Ara Dianæ.*] Plures fuere *aræ Dianæ* multorum carminibus celebres. Una in nemore Aricino, cujus sacerdos *Rex nemorum* dictus: altera in Taurica, ubi hospites immolari solebant, & ad quam pervenit Orestes: alia item ara in cornibus Capreарum. *Nannius.* *Ara Dianæ.*] Et templum vel statua Dianæ.

17. *Ambitus.*] Pro rivo ponitur ambiente agros amœnos. Alludit ad scaturigines fontium hinc inde decurrentium per agros, ex quibus lacus expletur. Notat aliquem in his locis deliniendis nimis curiosum. *Cruq.* *Ambitus.*] Amnis.

18. *Flumen Rhenum, &c.*] Turneb. lib. 19. cap. 9. *Aut pluvius.*] Iris, quæ pluviam concitat. *Pluvius arcus.*] Irin designat indicem pluviæ, de qua Virgilius IIII. Æneid.

Mille trahens varios adverso sole colores.

Nannius.

19. *Sed nunc non erat his locus.*] Reprehendit τὸ ἀλλότριον, quod usitate nominant ἀπροσδιόνυσον, hoc est, cum quid nihil pertinet ad institutum, sed ab eo alienum est. *Piscator.* *Cupressum.*] Arbor feralis, nec nisi funeribus adfigi solita. sed quid naufrago ex undis servato vivoque, rei est, cum cupresso, quæ non vivo, sed funerato convenit. *His locus.*] His pannis purpureis, id est, eloquentiæ intempestivæ. *Et fortasse cupressum.*] Rursus inculcat, ut nobis ipsis constemus, & ne inceptæ obliti materiæ, ad alia veluti ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους transcendamus; apologo scito rem demonstrans, quasi apud veteres pictor fuerit, qui eleganter cupressum exprimeret: omnibus ergo operam postulantibus persuadebat, ut picturæ cupressum additam vellent; artis suæ ostentandæ gratia; ita ut importune nimis omnibus tabulis additam cuperet cupressum. Turneb. lib. 9. cap. 31. *Nannius.*

20. *Scis simulare.*] *Simulare* eleganter hoc loco usus est ἀντὶ τοῦ *pingere.* Vera enim picturæ virtus ad vivum exprimere studet, & veluti vitam colore suo mortuæ tabulæ indere. *Nannius.* *Simulare.*] Penicillo exprimere. *Quid hoc?*] Quid hoc (scilicet cupressum pingere) ad naufragium pertinet? *Si fractis enatat.*] Si is, à quo mercedem accepisti, uti abs te pingeretur, naufragus sit? quid cupressui cum naufrago? *Fractis enatat exspes Navibus.*] Id est, fracto navigio & in ultima desperatione. Moris erat antiquitus ut in tabella quadam (quam *votivam* vocat Horatius noster lib. II. Sermonum) naufragi se suaque pericula, ventorum furias, sævitiam maris, merces perditas & in mare conjectas depingi permitterent, ut ejus rei commiseratione corrogarent, hanc tabulam obviis quibusque monstrando. Sic Juvenalis Satyra XIIII.

—— Mersa rate naufragus assem
Dum rogat & picta se tempestate tuetur.

Nannius. *Exspes.*] Sine spe.

21. *Ære*

Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Institui, currente rota cur urceus exit?
Denique sit, quod vis, simplex duntaxat & unum.
Maxima pars vatum, pater, & juvenes patre digni,
Decipimur specie recti. brevis esse laboro,
Obscurus fio. sectantem levia, nervi

Defi-

21. *Ære dato qui pingitur.*] Si is qui pingitur ære dato, enatat exspes navibus fractis, (hoc est, si pecunia conductus es, ut naufragi pingas casum & statum) *quid hoc?* scilicet ad rem facit: id est, quid attinet te in eadem tabula pingere cupressum? quippe ab argumento votivæ hujus tabulæ alienam. *Amphora cœpit, &c.*] Allegoria metaphorica. nam amphoræ comparat inceptum grave: urceo confert purpureum illum assutum pannum. Amphora sic dicta, quod utrinque haberet ansam, duabusque ferretur manibus. *Piscator.* *Amphora cœpit Institui.*] Diversissimas enim habent formas amphora & urceus. Turneb. lib. 19. c. 9. lib. 24. c. 24. *Nannius.* *Amphora cœpit.*] Vas vinarium grande, id est, poëma amplum & grande cœpit institui.

22. *Currente rota, cur.*] Progrediente operis scriptione. Metaph. ducta à rota singulari. *Urceus exit?*] Vas exiguum, id est, cur ultima primis sunt minutiora? *Exit.*] Id est, absolvitur.

23. *Denique sit.*] Epilogus omnium superiorum. Dicamus quicquid licitum, sed ita ut sit simplex & unum, non è variis compositum & compactum. *Nannius.* *Unum.*] Unius certi generis ac formæ. *Quodvis simplex.*] Quodvis poëma quod instituis. *Et unum.*] Unum corpus, id est, una materia, non ex partibus dissimilium formarum composita.

24. *Maxima pars vatum.*] Tertium præceptum: & in hujus expositione primum utitur confessione, qua non solum aliis, sed de se quoque hujus præcepti violationem confitetur. Deinde sententiam confessionis generalem, per quinque exempla declarat. *Piscator.* *Maxima pars vatum.*] O pater & juvenes patre digni (Pisones nimirum) nos (magna pars vatum) decipimur, &c. *Patre digni.*] Significat eos præclaris vestigiis patris insistere. nam degeneres indigni sunt suis majoribus. *Piscator.*

25. *Decipimur specie recti.*] Ita plerumque fit, cum inter vitium & rectum nullum sit medium. Sunt enim quædam vitia ita affinia virtutibus, ut distinguere difficile sit, quemadmodum *liberalitatem à profusione, severitatem à crudelitate.* Sic Juvenalis Sat. XIV.

Fallit enim vitium specie virtutis & umbræ.

Et notus versus Poëtæ nostri:

Dum vitant stulti vitia in contraria currunt. Nannius.

Specie recti.] Falsa virtutis imagine. Nam vitia in scribendo pro virtutibus sequimur. *Brevis esse laboro.*] Primum exemplum. Huic adversatur ταυτολογία. Loquitur quasi de suis vitiis Horatius. Hoc faciendum est ei, qui castigare voluerit, ut castigatio mollior sit; quasi id in se prius reprehendat, quod in alio castigatum velit. *Brevitas*, quam hic insinuat Poëta, tum demum perfecta est judicio Ciceronis, quando nullum verbum nisi necessarium; nihil otiosum, nihil supervacaneum adjungitur, sed omnia sunt necessaria. Hanc, si male imiteris, obscuritas sequetur, teste Fabio lib. IIII. cap. II. *Nannius.*

26. *Obscurus fio.*] Brevitas orationis obscuritatem parit. *Sectantem levia.*] Secundum exemplum. *Sectantem*, id est, eum qui sectatur in scribendo levia, τὰ λεῖα,

Deficiunt animique: professus grandia, turget:
Serpit humi tutus nimium, timidusque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus, & ungueis
Expri-

τὰ λεῖα, hoc est, politum ac tersum scribendi genus, quale videtur esse Ovidii & Tibulli. *Piscator. Nervi.*] Id est, mascula vis ac vehementia. nam in nervis potissimum robur consistit. *Sectantem levia.*] Eum, qui politum orationis genus sectatur. *Nervi.*] Nervi animosi, id est, vires orationis deserunt & sublimis sententiarum majestas.

27. *Nervi Deficiunt animique.*] Destituunt eos vires. Multi enim leve & politum putant genus dicendi, quando perpetuo tenore fluit. At modo adsint nervi, vires & pectus, laudatur; si desint, rejicitur. Hinc efficitur tres dicendi characteres reperiri, quorum primus ἁδρὸς fortis, alter ἰσχνὸς gracilis, tertius μέσος mistus est, qui ab utroque aliquid mutuatur. *Nannius. Professus, &c.*] Tertium exemplum. Is enim qui instituit scribere, grande dicendi genere, incidit in genus dicendi tumidum ac inflatum. *Piscator. Professus grandia.*] Grandiloquus. *Turget, &c.*] Inflatus evadit & modum excedit.

28. *Serpit humi.*] Quartum exemplum. Is nimium tutus & cautus est, qui scilicet nimium sibi cavet à turgido isto dicendi genere. *Serpit.*] Metaphora à vermibus vel pueris humi repentibus. *Piscator. Serpit humi tutus nimium.*] Nimis humilis est, eique similis qui dum maris procellam timet, ripæ nimium propinquat. *Tutus nimium.*] Ἀσφαλὴς is Græcis est, qui nimium sibi prospicit. Id non est Poëtæ semper, ita repere, ut numquam assurgat, semper ita humilia ambire, ut magna & grandia reformidet, & audacioribus metaphoris ac sublimioribus dictionibus à vetustate petitis, opus farcire delectet. *Nannius.*

29. *Qui variare cupit rem.*] Quinctum exemplum. Nam varietas apta delectat. *Variare cupit rem.*] Fabulis incredibilibus opus ornare. *Prodigialiter.*] Hic synchysis est. nam τὸ *prodigialiter* debetur posteriori sensui, & apponendum τῷ *appingit*, ut ordo sit: qui vult variare rem unam, is prodigialiter appingit delphinum silvis, &c. *Cruquius. Prodigialiter.*] Monstrose & supra omnium hominum fidem.

30. *Delphinum silvis.*] Confundit autem, Poëtæ nostri judicio, & materiam & mores, qui aquatilia terris, terrestria mari adfingit. Virgilius Ecloga 1. inter ἀδύνατα hos versus adhibuit:

Ante leves ergo pascentur in æthere cervi,
Et freta destituent nudos in littore pisces.

Hoc facit is qui nimis portentose materiam variat. *Nannius. Delphinum sylvis.*] Inepta scribit & ab ipsa natura prorsus abhorret.

31. *In vitium.*] Sic alibi,

Stulti dum vitant vitia in contraria currunt.

In vitium.] Culpæ fuga ducit eum in vitium, qui non cognoscit medium vitiorum, id est, virtutem.

32. *Æmilium circà ludum.*] Quartum præceptum, non esse satis, ut Poëta unius & alterius partis tractandæ peritus sit; sed omnium partium, atque ex his totius operis absolvendi gnarum esse oportere. Hanc sententiam declarat duobus exemplis similibus: altero verò cujusdam fabri Romani: altero ficto, suæ

Exprimet, & molleis imitabitur aere capillos,
Infelix operis summa, quia ponere totum
Nesciet. hunc ego me, si quid componere curem,
Non magis esse velim, quam pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
SUMITE *materiam vestris, qui scribitis, aequam*
Viribus, & versate diu, quid ferre recusent,
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,

Nec

suae ipsius formae. *Piscator. Aemilium circa ludum.*] *Aemilium* dixit pro *Aemilianum*, proprio pro possessivo usus. Quod autem supra praeceptum dedit, id nunc exemplis firmat. *Nann. Aemilium circa.*] Circa Aemilium ludum, id est, locum gladiarorum, à L. Aemilio sic nominatum. *Faber imus.*] In imo habitans. Alii nomen proprium faciunt. *Nannius. Faber imus.*] Faber statuarius, cujus taberna est omnium infima.

33. *Exprimet.*] Repraesentabit. Tralatio à cerariis ducta, qui in cera exprimunt, quod in gemma scalptum. *Nannius. Exprimet.*] Quasdam corporis particulas satis scite in aere exprimet. *Imitabitur aere.*] Intelligit fabrum quemdam statuarium, qui arte sua nihil praeter capillos recte exprimebat. Turneb. lib. 22. cap. 1. *Nannius.*

34. *Infelix operis summa.*] Rudis & imperitus in toto opere consummando. Hoc exemplo docet, nihil oportere deesse Poëtae. *Nannius. Summa, quia.*] In summa & perfectione operis infelix. *Quia ponere totum.*] Graecum τιθέναι expressit. *Nannius. Ponere totum.*] Totum facere vel fabricari.

35. *Hunc ego me.*] Talem me esse scriptorem, nempe in parte tantum probari, in reliquis partibus reprehendi. *Componere.*] Conscribere.

36. *Non magis esse velim.*] Id est, tam nolim esse, quam vivere, &c. *Pravo vivere naso, &c.*] Distorto & deformi naso.

37. *Spectandum.*] Spectabilem. *Nigris oculis nigroque capillo.*] Sic lib. 1. Carminum Oda XXXII.

Semper haerentem puerum canebat,
Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.

Praeceptum autem hoc Poëtae ingeniosissimi nihil aliud suggerit, quam diffusam toto in corpore poëmatis venustatem esse debere. Quid enim refert una re excellere, in altera serpere? *Nannius. Nigris oculis.*] Nigri oculi, olim formam commendabant.

38. *Sumite materiam.*] Quintum praeceptum. Quod scribendi argumentum cuique deligendum sit: nempe id cui dextre tractando se confidat parem fore. Hoc praeceptum confirmat ab effecto duplici, facundia scilicet & ordine. *Materia* nimirum est res in qua tractanda scriptor occupatur atque exercetur. *Piscator. Qui scribitis.*] Qui componitis. More Graecorum apud quos συγγραφεὺς *scriptor* & *auctor.* Nannius. *Aequam.*] Materiam viribus parem.

39. *Versate diu.*] Metaphora à bajulis, qui antequam onus humeris suscipiant, prius illud versant brachiis & librant, ut ejus pondus explorent. *Piscator. Versate diu.*] Cogitate diu. *Quid ferre recusent.*] Quid sustinere non possint.

40. *Cui lecta potenter erit res, &c.*] Cui scribendi materia erit delecta potenter, id est, secundum facultatem ingenii sui. κατὰ δύναμιν.

41. *Luci-*

Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo.
Ordinis hæc virtus erit, & Venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præsens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc spernat promissi carminis auctor.
In verbis etiam tenuis cautusque serendis:
Dixeris egregie, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum. si forte necesse est

Indi-

41. *Lucidus ordo.*] Perspicuus ordo.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Sextum præceptum de Methodo: ut scilicet in partibus poëmatis disponendis atque etiam deligendis, prudens crypsis adhibeatur. Neque enim seriem temporis, qua quæque gesta proponuntur, per omnia sequi debet Poëta, ut historicus: sed operam dare, ut à grandi aliqua & maximi momenti re, auspicetur; cui deinde omissarum initio rerum narratio in loco inserta, totum argumentum explicet. *Virtus.*] Perfectio seu præstantia, τὸ εὖ. *Piscator. Ordinis hæc.*] Ordinis artificialis hæc est præstantia. *Venus, &c.*] Venustas, σεμνότης. *Aut ego fallor.*] Id subjicit ne videatur sumere sibi censuram Critici, & ut oratio sit mollior. *Nannius.*

43. *Ut jam nunc dicat.*] Aristoteles auctor in poëmatibus scriptisque adeo omnibus maxime ordinem observandum esse, ut res gestæ recta serie rectoque ordine procedant. Ceterum tum optimus esse censetur ordo, quando omnia suo loco & tempore adduntur, ut & hoc loco docet Horatius. *Nannius. Debentia dici.*] Quæ debent dici, τὰ ὀφειλόμενα λέγεσθαι. *Ut jam nunc dicat, &c.*] Ut ea dicat, quæ nunc dici debent.

44. *Et præsens.*] Ut in futurum tempus differat. *Præsens in tempus omittat.*] Opinor autem *in præsens* dixisse, pro in præsenti tempore, Græcorum imitatione κατὰ τὸ παρόν. ἐν τῷ παρόντι χρόνῳ. *Nann. Omittat.*] Syllaba prima συστολῇ passa est.

45. *Hoc amet, hoc spernat.*] Pro rerum delectu aliud probare, aliud improbare debet, qui se Poëtam professus est. *Promissi carminis auctor.*] Ille qui poëma instituit aut promisit. Turneb. lib. 22. cap. 12. & lib. 9. cap. 31. *Nannius. Promissi carminis auctor.*] Carminis magni, prolixi vel editi.

46. *In verbis, &c.*] Septimum præceptum ad elocutionem pertinens: ut prudenter ac verecundè fingantur vocabula nova: ubi simul monet qua ratione ejusmodi verba authoritatem obtinere possint. Licere autem aliquando verba nova facere probat exemplis veterum, Plauti, Ennii, &c. Summa est, si licuit veteribus, cur non etiam recentioribus? Deinde mutabilitatem vocabulorum describit adhibitâ similitudine foliorum in arboribus. Et digressiunculam facit in laudem Augusti, qui ipsam pæne rerum naturam artificiosis operibus mutavit in mari ac Tiberi variè ducendis. Tandem causam exponit de mutabilitate verborum. *Serendis.*] Faciendis, contexendis. Metaphora à seminibus quæ in agro seruntur. *Piscator. Tenuis, &c.*] Parcus in verbis novandis.

47. *Dixeris egregie.*] Cum laude dixeris. *Notum si callida verbum, &c.*] Si artificiosa verborum connexio, verbum alioqui novum, reddiderit notum & perspicuum.

49. *In-*

Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum; &
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis,
Continget, dabiturque licentia ſumta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, ſi
Græco fonte cadant, parce detorta. quid autem
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademtum
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca
Si poſſum invideor, cum lingua Catonis & Ennî
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit, ſempérque licebit,
Signatum præſente nota producere nomen.

Ut

49. *Indiciis monſtrare recentibus.*] Vocabulis novis. *Abdita rerum.*] Res abditas.

50. *Fingere cinctutis non exaudita Cethegis, &c.*] Aeron MS. in Bibliotheca Mediolanenſi, *Cinctutos, exertos* rectè ex Lucano interpretatur. Ideo ergò Cethegos exertos dictos intelligimus, quod ſine tunica, nudiſque humero & brachio incederent; atque inde *cinctutos*, quod loco tunicæ, einctum geſtarent, hoc eſt, ſubligaculum, ſive campeſtre, quod ſolas partes infrà pectus velabat. *Exerti* ergo dicti, quod domi & togati exerto nudoque humero ac brachio eſſent, quem poſtea morem etiam in bellis ſervarunt, ut ſcilicet ſine tunica ſolo cinctu ac chlamyde exerto gentili more brachio pugnarent. Silius lib. 18.

Ipſe humero exertus gentili more parentum.

Exertum itaque ad togam refertur, extrà quam brachium nudum cum humero exerebatur. Cur autem ita Cethegi incederent, ea ratio afferri poteſt, quod cum Romani antiquiſſimi ſolam togam ſine tunica geſtarent, Cethegos ſeverioris vitæ ac cultus, in antiquo habitu perſeveraſſe, eumque morem poſteros ſecutos eſſe. Turneb. lib. 9. c. 31. & l. 19. c. 9. & c. 16. *Ferrar. Cinctutis non exaudita.*] Cinctutis pro cinctis & armatis viris, per Epentheſin. *Cethegis.*] Vocabula incognita veteribus, qualis erat M. Cornel. Cethegus, quem M. Tullius in Bruto poſuit inter priſcos oratores.

51. *Continget, &c.*] Licebit verbis uti recentibus ſi fuerit neceſſe. *Pudenter.*] Verecunde, cum pudore.

52. *Habebunt verba fidem.*] Verba nova probabuntur & authoritatem obtinebunt. *Si Græco fonte cadant.*] Si è Græca lingua derivata, deſinant & exeant in caſum ſeu finem Latinum.

53. *Parce detorta.*] Paululum deflexa. *Quid autem Cæcilio, &c.*] Innuit populum Romanum Cæcilio, Plautoque multorum verborum ab illis licentiam dediſſe: ac proinde eandem licentiam Virgilio quoque & Vario concedere debere. Argumentum eſt à pari. *Ademptum.*] Quod illis adimat & neget. *Piſcator. Quid autem.*] Si licuerit veteribus Poëtis Cæcilio & Plauto nova verba fingere, cur non liceat etiam recentioribus, Virgilio & Vario?

54. *Dabit.*] *Dedit*, Guil. Canterus Var. lect. lib. 4. cap. 12.

55. *Acquirere pauca.*] Nova verba facere.

56. *Invideor? &c.*] Cur vetor? cur patior invidiam? *Catonis.*] Quum lingua utriuſque antiqui authoris rudis & impoliti, &c. *Enni.*] De quo Ovidius,

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Sermonem patrium ditaverit.*] Linguam Latinam amplificaverit.

59. *Signatum præſente.*] Turneb. lib. 9. cap. 31.

Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata vigentque.
DEBEMUR *morti nos nostraque. sive receptus*
Terra Neptunus classeis Aquilonibus arcet,
Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis
Vicinas urbeis alit, & grave sentit aratrum;
Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis,

cap. 31. *Signatum præsente, &c.*] Licuit in medium proferre novam vocem, quam præsens usus comprobavit. Metaph. ducta à pecunia, quæ notam seu formam impressam continet. *Producere nomen.*] Id est, extendere, παρεκτείνειν (nempe ad rem novam significandam) *nomen signatum nota præsente*, id est, nomen cui attributa est significatio jam usitata. *Piscator.*

60. *Ut sylvæ foliis.*] Non dubitatim præferre, quod à Diomede adducitur,

Ut folia in sylvis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas. Heinsius.

Pronos mutantur.] Per annos celerrime labentes.

61. *Prima cadunt.*] Folia prima cadunt. *Ita verborum vetus.*] Ita prisca verba respuuntur. *Verborum vetus interit ætas.*] Id est, verborum veterum ætas: hypallage. *Interit.*] Desinunt usurpari vetera.

62. *Et juvenum.*] Foliorum more. *Florent.*] Usurpantur, in usu sunt. *Piscator.*

63. *Debemur morti nos.*] Justam rerum vicissitudinem prædicat. ubique in rebus mortalium nihil tam arduum, nihil tam magnificum, quin tandem senescat, interitum metuat, & mortem patiatur. Non mirum ergo & vocabula nunc florere, non aboleri. *Nannius. Debemur morti.*] Sequitur argumentum à minori: Nos ipsi interibimus, & nostra opera: quanto magis vocabula. Antecedens illustrat exemplis tribus maximorum operum. Primò, Portus Julii refecti, immisso mari in Lucrinum lacum. Secundò, siccatæ Pontinæ paludis, ut vomere subigeretur, frugesque produceret. Tertiò, Tiberis à priori suo alveo in aliam partem aversi, ne urbi, nec agris noceret. *Piscator. Debemur morti nos.*] Nos peribimus & omnia nostra peribunt. *Sive receptus Terra Neptunus.*] Quæ superius de rerum omnium interitu dixit, ea jam illustrat loco communi; docetque quantumvis regalia, quantumvis magnifica, tamen omnia perire exemplo portus Lucrini, Tybridis per alveum deducti, & Pontinæ paludis ab Augusto exsiccatæ. *Nannius. Sive receptus.*] Lacum Lucrinum intelligit, quem magnis molibus Jul. Cæsar incluserat & intromiserat in terram.

64. *Neptunus.*] Mare. *Classes arcet, &c.*] Pro Aquilones à classibus arcet, ut tutæ ibi esse possent à tempestatibus: per Hypallagen.

65. *Regis opus.*] Opus quale nemo nisi rex facere possit. *Sterilisve diu palus aptaque remis.*] Sive Pomptina palus per Cethegum exsiccata factaque navigabilis, &c.

66. *Alit, &c.*] Suis frugibus alit. *Grave sentit aratrum.*] Et aratur.

67. *Iniquum frugibus.*] Nocentem. *Amnis.*] Tiberis ante per Velabrum fluens, Augusti jussu in alveum est deductus.

Doctus iter melius: MORTALIA *facta peribunt,*
Ne dum sermonum stet honos & gratia vivax.
Multa renascentur quæ jam cecidere, cadentque
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus:
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.
Res gestæ regumque ducumque, & tristia bella
Quo scribi possent numero monstravit Homerus.
Versibus impariter junctis querimonia primum,
Post etiam inclusa est voti sententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,
Grammatici certant, & adhuc sub judice lis est.

Archi-

68. *Doctus iter melius.*] Postquam coactus in alium alveum ingredi, ubi non amplius noceret agris. *Mortalia facta.*] Pro mortalium facta peribunt. Hypallage. *Piscator.*

69. *Ne dum sermonum.*] Quanto minus verba sint sempiterna. *Vivax.*] Perpetua verborum venustas.

70. *Multa renascentur quæ.*] Multa vocabula reviviscent, & in pristinum statum redibunt.

71. *Quæ nunc sunt in honore.*] Ostendit verborum etiam quamdam esse vicissitudinem. *Si volet usus.*] Consuetudo multum potest, magna ejus vis & potestas, sine qua verba confingere nequaquam licet. Hinc fit ut verba nova, nisi in usu maneant, sordescant; contra obsoleta non prius obsolescant, quam negligantur,& in usu esse desinant. *Nannius.* *Usus quem penes.*] Loquendi consuetudo.

72. *Quem penes arbitrium.*] In cujus potestate est judicium & potestas, & norma loquendi. *Et jus.*] Xylander legendum esse contendit *vis:* quia juris notatio fit in vocabulo *arbitrii* præcedente; & quia præter jus, viribus quoque sit opus. Cui sententiæ favet, quod dici solet, usus est tyrannus. *Piscator.*

73. *Res gestæ regum.*] Octavum præceptum, Quo genere carminis argumentum quodque tractandum sit. Commemorat autem carminum genera quatuor: Heroïcum, Elegiacum, Jambicum & Lyricum. E quibus primi auctorem facit Homerum: secundi incertum aliquem: tertii Archilochum: quarti vero auctorem non attingit. *Piscator.*

74. *Quo scribi possent.*] Primum quidem carmini Heroïco, quale Homerus conscripsit, docet res sublimes convenire. Continet vero Heroïcum res gestas Heroum, Ducum bella & fortia facinora, qualia sunt Ajacis, Achillis, Hectoris, &c. Vocatur etiam κατ' ἐξοχὴν *Epicum.* Nannius. *Quo scribi.*] Quibus pedibus, quo carminis genere, scilicet Heroïco.

75. *Versibus impariter junctis.*] Carminibus Elegiacis, quorum alterum est hexametrum, alterum pentametrum. *Querimonia.*] Res tristis.

76. *Post etiam inclusa est.*] Nam primum metro Elegiaco, res tristes & lugubres, post etiam lætæ & prosperæ coeperunt describi. *Nannius.* *Voti sententia.*] Res lætæ, quæ nobis ex animi sententia eveniunt.

77. *Exiguos elegos emiserit autor.*] Elegos tenues, qui tam sublimi stylo non conficiuntur.

78. *Sub judice lis est.*] Lis nondum finita est.

79. *Ar-*

Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc socci cepere pedem, grandesque cothurni,
Alternis aptum sermonibus, & populareis
Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.
Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,

Et

79. *Archilochum proprio rabies armavit iambo.*] Iamborum maledicentiam invenit primusque usurpavit Archilochus, cujus nota amarulentia, cum socerum Lycamben ad laqueum adegit. Adeo mordax & rabidum est Iambicum carmen. Hinc ἰαμβίζειν pro maledicere & mordere apud Græcos sumitur, allusitque eo Poëta, cum dixit *rabies armavit*, sumta à canibus tralatione. Turneb. lib. 9 cap. 31. & lib. 5. c. 3. *Nannius. Proprio iambo.*] Iambo à se invento. *Armavit.*] Armavit in Lycamben socerum & ejus filiam.

80. *Hunc socci cepere pedem.*] Socci calceamenti genus, quo actores utebantur: hinc pro ipsa Comœdia accipitur. *Nann. Hunc socci cepere, &c.*] Hunc versum Iambicum admiserunt Comœdiæ & Tragœdiæ. Soccis Comœdi, cothurnis Tragœdi usi sunt. *Grandesque cothurni.*] *Cothurni* sunt calcei altiores, utrique apti pedi, quos induebant actores Tragici inter agendum, capiunturque pro ipsis Tragœdiis *Grandes* vocantur, tum quia altiores, tum quia Tragœdia ipsa grandiloqua, in quam prodeunt reges & personæ sublimiores, & quæ contineat atroces & funebres rerum exitus. *Nannius.*

81. *Alternis aptum sermonibus.*] Idoneum mutuis colloquiis. Talia in Comœdiis & Tragœdiis semper occurrunt, ut nimirum duæ vel tres personæ inter se in proscenio loquantur, licet integram interdum scenam persona unica agat. *Nannius. Alternis aptum sermonibus.*] Sermonibus mutuis. *Et popularis Vincentem strepitus.*] Acron: *Altius sonantem in scena, quam clamor populi:* vel, ut alii explicant, quod populum resque à populo gestas commendet Iambus. Alii interpretantur, quod pes hic strepitus in theatro excitatos superet. Turn. lib. 19. cap. 9. *Nannius. Et populares.*] Altius sonantem in scena, quam clamorem populi versibus iambicis delectari.

82. *Natum rebus agendis.*] Habentem aptitudinem naturalem ad fabulas agendas.

83. *Musa dedit fidibus.*] Persequitur id, quod ante incœperat, singulis scilicet materiis sua carminum genera convenire: quamquam lex ista, quam hic præscribit Horatius, non ubique observetur. *Nannius.* Turneb. lib. 1. cap. 4. & lib. 30. cap. 7. *Fidibus divos.*] Versibus lyricis. *Divos.*] Recte. Tales certe Hymnos Horatius conscripsit in Venerem, in Minervam, Cupidinem, aliosque deos deasque. *Pueros deorum.*] Παῖδας τῶν θεῶν. *Nannius. Puerosque deorum.*] Deorum filios, id est, heroas.

84. *Et pugilem victorem.*] Hoc fecit Pindarus, cycnus ille Poëtarum, qui totus est in celebrandis Olympionicis aliisque sacris certaminibus. *Nannius.* Intelligit ergò eos, qui in certaminibus Olympicis victores evadebant. Alii Castorem & Pollucem.

Dicam & Alciden puerosque Ledæ,
Hunc equis, illum superare pugnis
Nobilem. ———

Et pugilem victorem.] Pugnis & manibus acrem. *Et equum certamine.*] Equum, qui cursu vicit. *Equum certamine primum.*]

Equi

Et juvenum curas, & libera vina referre.
Descriptas servare vices operumque colores,
Cur ego, si nequeo ignoroque, Poëta salutor?
Cur nescire, pudens prave, quàm discere malo?
Versibus exponi tragicis res comica non vult.
Indignatur item privatis ac prope socco
Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.

Sin-

Equi præcipue Epirotæ expetebantur, de quibus ita Virgilius:

—— *Eliadum palmas Epiros equarum.*

In sacris certaminibus equos omnes fere Græci educabant ad vincendum vel in Olympiis vel Isthmiis. Cursus autem erat duplex, aut curulis, quando curru vehebatur victor, aut cum equo unus insidebat, eumque agitabat, quem *celetem* vocabant. *Nannius.*

85. *Et juvenum curas.*] Nam, ut Naso ait,

Res est solliciti plena timoris amor.

Numquam desunt curæ, ubi non deest amor. *Nann. Curas.*] Juvenum amores. *Et libera vina referre, &c.*] Symposia, in quibus ebrii operta recludunt libere.

86. *Descriptas servare vices.*] Nonum præceptum; de decoro observando in diversis sententiis, ac affectibus sermone & gestu repræsentandis. Hoc præceptum illustrat exemplo rerum Comicarum & Tragicarum, eique exemplo addit exceptionem. *Piscator. Descriptas servare vices.*] Cur, inquit, Poëtæ mihi offertur nomen, si officia, si indoles, si qualitates singulorum poëmatum tueri nequeam. *Nannius. Descriptas servare vices.*] Suas cujusque poëmatis partes servare. *Operumque colores.*] Multiplices poëmatum varietates, quæ ut res pictæ, coloribus distinguuntur.

87. *Cur ego si nequeo.*] Cur Poëtæ nomen mihi adscisco? *Poëta salutor.*] *Salutor* idem quod appellor, efficacius tamen quam nominor; ut *salutare aliquem Consulem, Cæsarem, Pontificem.* in quibus vocibus vis est quædam creandi. *Nannius.*

88. *Cur nescire, pudens prave.*] Narrat prave quosdam erubescere, qui posita verecundia discere nolunt. Turpe ignorare, at turpius discere nolle. *Nannius. Cur nescire, &c.*] Cur prave pudens, id est, turpiter & præpostere verecundus, malo nescire, quam discere?

89. *Versibus exponi Tragicis res comica non vult.*] Quælibet carmina suam materiam, suam habent indolem. Nam res Comica Tragicis exponi pedibus nequit. Comœdiæ autem veteres sunt populares, in quibus omnia ad similitudinem colloquiorum familiarium finguntur. In Tragœdia vero sunt Heroës, Reges, debetque altius insurgere. Sciendum porro Horatium hic loqui de nova Comœdia, non de veteri. Nam vetus sonantior ac sublimior erat, siquidem & choros habebat, & grandiloquentia utebatur, multaque habebat, ut Aristophanes tradit, cum Tragœdia communia. *Nannius. Non vult.*] Non debet.

90. *Indignatur item.*] Contra probat res Tragicas & cothurno dignas, Comicis verbis non includi. *Nannius. Privatis ac.*] Humilibus, quales solent esse homines privati, qui magistratum non gerant. *Ac prope socco Dignis.*] Id est, dignis quæ pronuntientur in actione Comœdiæ ab histrione induto soccis. *Piscator. Prope socco.*] Stylo comico.

91. *Cœna Thyestæ.*] Thyestes & Atreus fratres germani fuerunt. Thyestes fratris uxorem adulterio stupravit, quam rem ubi Atreus rescivisset, tam indigne tulit, ut fratris filios mactarit, coxerit, coctos manducandos patri apposuerit.

Hinc

Singula quæque locum teneant sortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit,
Iratusque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri.
Telephus & Peleus, cum pauper & exsul uterque,
Projicit ampullas & sesquipedalia verba,

Si

Hinc *cœna Thyestea* dicitur qualibet cœna vel epulum sanguinolentum, ubi inter pocula digladiantur convivæ: vel ubi humanæ carnes apponuntur. Capitur hic pro quavis materia Tragica & funesta, qualis in Tragœdiis postulatur. *Nannius. Cœna Thyest.e.*] Tragœdia de Thyeste scripta, ponitur hic pro omni Tragœdia.

92. *Singula quæque.*] Unaquæque materia, sive comica, sive tragica, suo carmine decenti & proprio tractetur. *Sortita.*] Ut sors tulerit.

93. *Tollit, &c.*] Comœdia vocem tollit, quum aliquid indignum describitur & infandum.

94. *Iratusque Chremes.*] Apud Terentium. *Tumido delitigat ore.*] Tragicis verbis acriter litigat.

95. *Sermone pedestri.*] Quæcumque enim non assurgunt neque altius sese efferunt, repere & pedestria esse dicuntur. Sic apud Romanos Senatores pedarii & minorum gentium, non erant tantæ auctoritatis in sententia dicunda rebusque decernendis, quantæ erant curules, & majorum gentium, qui in sellis, vel eurulibus in Capitolium deferebantur. *Nannius. Sermone pedestri.*] Humili dictione.

96. *Telephus & Peleus.*] Hactenus prima pars exceptionis, Quod interdum in comœdia locus sit sermoni grandi & Tragico; sequitur hic pars exceptionis altera, Quod interdum in Tragœdia locus sit sermoni humili comico: Exempli gratia, quum Telephus & Peleus (personæ scilicet tragicæ) introducuntur ut pauperes & exules, conquerentes de sua fortuna. *Piscator. Telephus & Peleus.*] Tragicum etiam pedestri dolere sermone probat Tragœdiis Euripidis, apud quem reges hi in scenam prodeunt. Videndum enim ut sit apta fortunæ vox. *Telephus* porro Rex fuit Mysorum; ad quem cum Græci divertissent, agrumque vastassent, pugna commissa ab Achille vulneratus est: cumque vulneri medelam afferre nulla ratione posset, consulto oraculo, responsum tulit, ab eadem qua vulneratus erat hasta, auxilium se consequi posse. Hinc Ovid.

Vulnus Achilleo quod quondam fecerat hosti,
Vulneris auxilium Pelias hasta tulit.

Peleus autem, de quo hic Horatius, fratrem occidit, ac proinde in exilium actus, regnoque exutus est. Omnes enim homicidæ apud veteres in exilium agebantur. Apte vero induxit has duas Tragœdias Poëta ingeniosissimus, ut probet misericordiæ & commiserationi concitandæ opus esse verbis flebilibus, ut voce miserabili affectus moveatur. *Nannius. Telephus, &c.*] Telephus Mysorum rex in egestate versatus tragicum argumentum præbuit, ampullas tamen, (id est, verba turgida & venti plena) omittit. Metaph. est ducta à vasis vitreis, quæ artifices suo spiritu vehementer inflant. *Peleus, quum pauper & exul uterque.*] Peleus pater Achillis ejectus à patre Æaco ob Phocum fratrem interfectum, exulavit.

97. *Projicit ampullas.*] Non utitur verbis inflatis: quibus nimirum uti solebat aliàs in fortuna secunda. Vel, Rejicit verba inflata ac turgida, animumque regium; & humili sermone miserias suas fortunamque proponit. Græci non

Si curat cor spectantis tetigisse querela.
Non satis est pulcra esse Poëmata: dulcia sunto,
Et quocumque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adsunt
Humani vultus. S I *vis me flere, dolendum est*
Primum ipsi tibi: tunc tua me infortunia lædent
Telephe, vel Peleu. male si mandata loqueris,

Aut

dissimili ratione dicunt φυσηλόγους, pro inani hominum futilium garrulitate: nam φῦσα propriè follis dicitur, hinc accipitur pro flatu. hinc φύσημα, ἀλαζονία, arrogantia: Ciceroni verborum inanitas. *Cruquius.* Vide Hadrian. Junium Adagiorum Cent. I. & Turneb. lib. 7. cap. 19. & lib. 9. cap. 3. *Projicit ampullas.*] Longe à se rejicit. *Sesquipedalia verba.*] Verba longa & nimium producta, pomposa & magnifica.

98. *Si curat cor spectantis tetigisse querela.*] Si spectatorem ad commiserationem movere studet. *Tangere* eleganter dixit pro movere. *Nannius.* Pet. Victorii Var. lect. lib. 14. cap. 2. *Si curat cor.*] Si dolorem spectatoribus velit inurere. *Tetigisse querela.*] Commovisse querimonia.

99. *Non satis est pulcra esse.*] Expositio noni præcepti, ubi primum ejus ratio continetur ab effectu, videlicet delectatione auditorum ac spectatorum: quæ sententia illustratur à contrario. Deinde, cujusmodi verba ac gestus quamvis histrionis sententiam deceant, per species exponit. *Piscator. Non satis est.*] Brevi hoc carmine totam poëseos indolem repræsentat, & quicquid artificium poëticum requirat, ostendit. *Nannius. Pulchra esse poëmata.*] Poëmata diserta & magnificis verbis redundantia. *Dulcia.*] Suavia, ψυχαγωγικὰ, animum moventia, pathetica, affectibus plena. *Nannius. Dulcia sunto.*] Dulci oratione auditorum animos alliciant. *Sunto.*] Formula erat legislatoribus familiaris; quales sunt & *agunto, dicunto, patiuntor.* Vult Horatius ut Poëta moveat in omnibus affectibus auditorem, in tristibus mœreat, in lætis alacer sit, &c. *Nannius.*

100. *Animum auditoris agunto.*] Animum agere dixit Cicero, voluntates hominum impellere quo velis, unde autem velis abducere. *Cruquius. Agunto.*] Impellant.

101. *Ut ridentibus arrident.*] Docet quomodo obtineamus id, quod jam ante dictum. Si quosvis inferere affectus velimus, opus erit ut tales efficiamur, quales cupiamus alios effici, ut docet Quinctilianus lib. VI. c. III. Prius efficiamur ipsi, ut alios efficiamus. Est namque συμπάθεια in vultu, ut, qualis quisque videtur, talem assumat animum. *Nann. Adsunt.*] Præsto sunt, quia similiter semper afficitur is qui audit, atque is qui affectus commovet dicendo.

102. *Humani vultus.*] Φιλάνθρωποι, qui non duri nec rigidi, sed mobiles adsunt & flexibili motu. *Nannius.*

103. *Tunc.*] Quum ipse primus dolebis, O Telephe, vel Peleu, id est, tu histrio, qui in scena hos repræsentas. *Tua me infortunia lædent.*] Tuæ calamitates me dolore afficient.

104. *Male si mandata loqueris.*] Si indecenter rem tibi mandatam exprimes, verbis utens à persona vel fortuna tua alienis, aut dorm. &c. *Mandata.*] Si mandata tua negligenter egeris. *Mandata* sunt partes personæ à Poëta commissæ. *Nannius.*

105. *Aut*

Aut dormitabo aut ridebo. TRISTIA *mœstum*
Vultum verba decent; iratum, plena minarum;
Ludentem, lasciva; severum, seria dictu.
Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: juvat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore gravi deducit & angit:
Post effert animi motus interprete lingua.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, Divusne loquatur, an heros;

Matu-

105. *Aut dormitabo.*] Id est, verba tua me non afficient, animum meum non agent in mœrotem propter tua infortunia de quibus conquereris. *Aut ridebo.*] Scilicet propter tuam in pronuntiando & persona agenda ineptiam. *Piscator.* *Tristia mœstum Vultum verba decent.*] Hactenus docuit qualem oporteat habere vultum: nunc quæ verba, ut singuli moveantur affectus, necessaria sint, exponit. *Nannius.*

106. *Iratum plena Minarum.*] Quis enim increpans alios: vel ira furens, si verbis placidis agat, excitabit affectum, quem excitare desiderat? Sic Maroniana illa Juno:

Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo. Nannius.

Plena minarum.] Verba minarum plena decent iratum.

107. *Ludentem lasciva.*] Verba jocosa ac ludicra conveniunt iis, qui risum, non fletum movere cupiunt. *Nannius.*

108. *Format enim.*] Commonstrat, in re aliena condolere angique animo, ita ac si tua res ageretur, videri rem quodammodo impossibilem: quamquam Aristoteles doceat dextra ingenia omnes motus excitare posse, omnesque concupiscentias exprimere, quia phantasia imaginum capax. *Nannius.* *Intus ad omnem.*] In animo. *Ad omnem Fortunarum.*] Id est, ad omnis generis affectus ortos ex utraque fortuna, tum secunda, tum adversa. *Habitum.*] Conditionem, statum. *Piscator.*

109. *Fortunarum habitum.*] Ad omnem fortunæ varietatem vultu & animo exprimendam. *Juvat.*] Si fortuna sit secunda, naturâ gaudemus, & lætamur. *Aut impellit ad iram.*] Si fortuna sit adversa.

110. *Aut ad humum mœrore.*] Aut valde affligit. *Angit.*] Scilicet nos, quum premimur rebus adversis, è quibus non possumus eluctari. *Piscator.*

111. *Post effert animi motus.*] Natura deinde per orationem curas & perturbationes animi perspicue eloquitur. *Lingua.*] Est munus linguæ animum interpretari.

112. *Fortunis absona dicta.*] A statu & conditione loquentis aliena.

113. *Romani tollent.*] Docet Poëtam nisi digne & cum decoro explicet fortunas cujusque, & verba fortunis accommodet, populum ad risum excitari. *Nannius.* *Romani tollent equites, &c.*] Universus populus Rom. effuse ridebit.

114. *Intererit multum.*] Transit ad decimum præceptum de decoro personarum; in quibus quatuor consideranda docet; fortunam seu conditionem, ætatem, genus vitæ, regionem seu nationem. *Intererit multum.*] Scilicet ad

 deco-

Maturúsne senex, an adhuc florente juventa
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix;
Mercatórne vagus, cultórne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge

Scri-

decorum in comœdia observandum. *Piscator. Intererit multum.*] Debet quoque conditionis & ætatis cujusque servari ratio. Notanda etiam gentis cujusque indoles, Gallus ne sit an Italus, Anglus an Belga. *Divusne loquatur an heros.*] Versus hic diversimode legitur. quidam:

—— Davusne loquatur an heros.

Alii rursum:

—— Divesne loquatur an Irus.

Sic Erasmus legebat. *Irus* vero paupertimus fuit mortalium: unde proverbium, *Iro pauperior.* Nannius. Cruquius in codice quodam scripto, testatur sic scriptum fuisse:

Intererit multum Davusne loquatur an hæres.

Dispiciat lector, *hæres* ne pro herili filio positus credi possit; cui servus erat Davus. Pet. Victor. Var. lib. 33. cap. 5. *Davusne loquatur an Eros.*] Multum intererit servus ne subdolus & fallax loquatur, an Eros, id est, servus bene moratus & fidelis: versiculus hic varie legitur, de quo Commentatores consule.

115. *Maturusne senex.*] Alia etiam oratio senis fingenda est, alia adolescentis. *Maturus*, grandævus, coctus ætate, ut ita dicam, epitheton proprium est senum; ut *immaturus*, adolescentum. Turneb. lib.22. cap.11. & cap.18. *Nannius. Maturusne senex.*] Ætate grandis. *Florente juventa Fervidus.*] *Fervidus*, vehemens, calidus. Proprius juvenum & adolescentum est fervor & calor naturæ. *Nannius.*

116. *Fervidus.*] Juvenis. *Matrona potens, an.*] Fœmina clarissima. *Sedula nutrix.*] Nutrix officiosa.

117. *Mercatorne vagus.*] Qui lucri caussa quævis maria transcurrunt, & terras perlustrant:

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes. Nannius.

118. *Colchus an Assyrius.*] Colchis regio in Scythia, ubi Phasis fluvius decurrit, unde attulit vellus aureum Jason, Medeæ patria, regnum Æetæ. Colchus ergo ferox & barbarus; contra Assyrius mollis & enervatus, deliciis & aromatibus, unguentis & luxui deditus. Bene ergo præcipit Horatius, ut Poëta cujusque nationis mores observet. Pro genio itaque patriæ fingere atque exprimere oportet indolem, observandumque ut indoli cujusque verba nostra attemperemus. *Nann. Cholchus, an Assyrius.*] Quia multum differt natio à natione, locus à loco. *Thebis nutritus an Argis.*] Ostendit etiam discrimen servandum in ipso nutrimento. Tales enim plerumque evadunt alumni, quales sunt qui nutriunt, aut apud quos nutriuntur. *An Argis.*] Dicitur & *Argi, Argorum*, & *Argos Argi*; hinc *Argivi* & *Argolici*, pro Græcis qui ad Trojam venerant, eo quod rex & dux militiæ Agamemnon Argivus esset. *Nannius.*

119. *Aut famam sequere.*] Aliud præceptum in fingendis nimirum personis: sequendum quidquid vulgo fertur, aut, si nolimus communem hominum sequi opinionem, sed novam fingere & inducere personam, fingamus talem, ut nihil sit præter decorum & indolem personæ. *Nannius. Aut famam sequere.*] Si certam historiam scribas, sequere famam, prout ab aliis accepisti. *Aut sibi convenientia finge.*] Sin historiam fin-

gas,

Scriptor. honoratum si forte reponis Achillem:
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer.
Jura neget sibi nata; nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque, flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
Si quid inexpertum scenæ committis, & audes

Per-

gas, habeat artem figmentum tuum, ita ut extrema cum primis, utraque cum mediis conveniant, & sua cuique personæ convenientia tribuas.

120. *Honoratum.*] Ideo, quod omnium pæne Scriptorum præconiis celebretur, ac diis ipsis carus sit. *Nannius. Honoratum si forte.*] Magnum & illustrem Achillem, si ad Homeri imitationem describas. *Reponis.*] Iterum introducis in theatrum, jam antea scilicet ab aliis introductum. *Piscator.*

121. *Impiger, iracundus.*] Velox sit & strenuus. *Iracundus.*] Iliadem ab ejus ira exorsus est Homerus. Iratus autem est Achilles, abrepta sibi Briseide, Agamemnoni adeo, ut depositis armis domum redire destinaret, remque Græcorum pæne collapsam pessum ire, eorumque castra à Trojanis expilari sineret. *Inexorabilis.*] Exorari enim ab Agamemnone vix potuit, ut arma resumeret, missamque ab eodem per honestissimos viros legationem repudiavit. *Acer.*] Id est, vehemens. Nam odiis, amoribus vehemens fuit, & ubique tam violentus, ut ipsi etiam Agamemnoni formidini fuerit. *Nannius.*

122. *Jura neget sibi nata.*] Propria hæc sunt militis violenter omnia invadere cupientis, qui nemini parcat, sed omnia depopuletur. *Nannius. Jura neget.*] Sit legum contemptor. *Nihil non arroget armis.*] Omnia putet se armis consequi posse.

123. *Sit Medea ferox.*] Nota vero ejus crudelitas è Senecæ Tragœdiis. *Nannius. Sit Medea ferox.*] Sit Medea animosa & vehemens, quæ Jasonis perfidiam ulta, filios ei comedendos apposuit, fratremque Absyrtum obtruncavit. *Invictaque.*] Insuperabilis, semper ad vindictam assurgens. *Flebilis Ino.*] Ino Athamantem maritum furiosum fugiens, se cum filio in mare præcipitavit.

124. *Perfidus Ixion.*] Perfidiæ pœnas luit apud inferos rotæ alligatus, teste Marone VI. Æn.

Quid memorem Lapithas, Ixiona, Perithoumque? Nannius.

Perfidus Ixion.] Ixion socerum suum ad epulas sumptuosas invitans, in fossam jam inflammatam eum fecit incidere, atque ita flammis consumptus est. *Io vaga.*] Hanc cum adamaret Jupiter, eique appropinquaret Juno, mutavit in vaccam, Ovidius lib. I. Metam. *Nannius. Io vaga.*] Io in vaccam versa Oestroque à Junone agitata, usque eo vagata est, donec in Ægyptum pervenit. *Tristis Orestes.*] Quomodo tristem introduci vult Orestem? Nusquam certe talis, sed demens. *Tristis*, quod notandum erat, est hoc loco, ὁ περιπαθής, *furiosus & insanus.* Heinsius. *Tristis Orestes.*] Tristis propter conscientiam occisæ matris.

125. *Si quid inexpertum.*] Hactenus prior pars decimi præcepti, quæ fuit de personis notis & usitatis: sequitur pars altera, quæ est de personis novis, id est, nondum in scenam productis. Has personas cum notis confert, ut tractatu difficiliores. *Inexpertum.*] Id est, insuetum, παθηλικῶς, pro eo quod est, cujus describendi periculum nemo adhuc fecerit. *Piscator. Inexpertum scenæ.*] Ab aliis Poëtis

Personam formare novam; servetur ad imum
Qualis ab incepto processerit, & sibi constet.
Difficile est proprie communia dicere, tuque
Rectiùs Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm si proferres ignota indictáque primus.
Publica materies privati juris erit, si

Nec

Poëtis non tractatum. *Scenæ committis.*] Exhibes in theatro. *Nannius.*

126. *Personam formare.*] De qua nullus alius Poëta dixit. *Servetur ad imum.*] Perseveret ad extremum, qualis initio extiterit; sibi consentiat, nec moribus ingenioque dissideat. *Nannius. Ad imum.*] Ad finem usque.

127. *Ab incepto.*] Ab initio. *Sibi constet.*] Sit semper idem, à suis moribus non recedens.

128. *Difficile est proprie.*] Difficile est communia, (id est, argumenta fabularum à nullo ante tractata) ita proprie dicere, (id est, ita præclare scribere) ut proprie tua jure dici possint. *Proprie.*] Ut tua fiant, ut posteri jam tua vestigia imitentur. *Communia.*] Quæ nondum ab aliis occupata & mancipata. *Commune* dicitur quod occupantibus cedit. *Nannius.*

129. *Rectius Iliacum carmen, &c.*] Fons ac fundus τῆς μυθοποιΐας Græcanicæ, Cyclus Epicus fit. Nec pauca materiæ fabularis argumenta Homeri Poësis subministrat. Tam ex hac, quam ex illo, Tragici veteres Poëtæ, fabularum, quas ad scenam componebant, ὑποθέσεις plerumque hauserunt. Plato Homerum vocat Τραγῳδίας ἡγεμόνα καὶ διδάσκαλον. Sic & Sophocles argumentum Tragœdiarum multarum duxit ex Epico Cyclo. Ergo Horatius hic docet argumentum Tragœdiæ melius sumi ex jam vulgata μυθοποιΐᾳ, quam novum fingi. Per carmen Iliacum non Homeri tantum Iliadem fortassean intelligit, sed etiam *parvam Iliada* Leschis, & *Cyprian* Stasini, quæ & ipsæ suppeditarunt ὑποθέσεις Tragœdiarum antiquis Poëtis. *Salmasius. Rectius Iliacum carmen deducis in actus.*] Commodius derivas belli Trojani historiam in fabulam Tragicam aut Comicam, quam si novum argumentum tractes numquam ab aliis tractatum. *Nannius. Iliacum carmen deducis.*] Argumentum tragœdiæ ex Homeri Iliade rectius in scenam producis, quam, &c. *In actus.*] Actus in comœdia, pars est pleno perfectoque sensu, qua finita proscenium vacuum relinquitur.

130. *Indictaque primus.*] Non dicta ab aliis.

131. *Publica materies.*] Præceptum undecimum de ratione imitandi veteres in personis notis. Monet autem quatuor in imitatione esse observanda. Primò, Ne nimis diu immoremur in sententiis vulgaribus. Secundò, ut in vertendis Græcis simus liberi, non serviles. Tertiò, Ne nimis arcte aliorum vestigiis nos includamus. Quartò, Ne nimis tumidè & inflatè incipiamus seu proponamus. Id quod exemplis duobus contrariis declarat. *Piscator. Publica.*] Id est, à multis tractata Ilias Homeri quasi publica materia est. Turneb. lib. 19. cap. 9. *Nannius. Publica materies.*] Argumentum ab alio publicatum vel tractatum tuum putabitur, si argumenti tantum speciem referas, non etiam singula minutatim prosequaris. *Si Nec circa.*] Si non hærebis in circulo omnibus patente & contempto, id est, si tuum authorem, quem imitaris, non sequeris ita religiose, ut nihil addas de tuo, nihil invenias, nihil immutes.

132. *Nec*

Nec circa vilem patulumque moraberis orbem.
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres; nec desilies imitator in arctum,
135 *Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex:*
Nec sic incipies ut scriptor cyclicus olim:

For-

132. *Nec circa vilem moraberis orbem.*] Vilis & patulus orbis est *Cyclus*, in quo publica fabularum acTragœdiarum materies veluti exposita cuilibet patebat. Inde quisque sumebat quasi ex publico materiem scribendis Tragœdiis; quam in privatum sic esse tribuendam monet Horatius, ut non eo modo tractetur & ordine quo in Cyclo ipso deducitur, hoc est, in poematis Cycli. Publicam materiem illam quæ ex Cyclo petitur, ita demum sui juris & propriam sibi fecerit, qui non circa ipsum Cyclum morabitur; simili modo & ordine res tractans, ut ibi expositæ habentur sine ulla varietate & arte. Præcipit igitur μυθοποιΐαν tantum,& fabulæ ὑπόθεσιν ex Cyclo promendam esse, quæ calamistris propriis inurenda sit & ἐπεισοδίοις varianda, ut hoc modo publica videri desinat, in privatum jus scite translata. Quæ ergo sequuntur, fidem faciunt Horatium loqui de *Cyclo*. nam pergit improbare scribendi morem modumque Poëtarum Cyclicorum:

Non sic incipies, ut scriptor Cyclicus olim.

Igitur *vilis & patulus orbis*, ἐπικὸς Κύκλος, qui non ulla virtute poëtica censebatur; sed sola fabularum materia, ordine, commendabatur, quas latè & fuse exponebat. Nam fabulas omnes Græciæ, ad Trojæ eversionem & Ithaci reditum continebat, ex variis Poëtis congregatus,quorum carmina omnium vulgaria habita, triviali moneta percussa: idcirco *vilem* vocat. *Salmasius. Nec circa vilem patulumque moraberis orbem.*] Quid est orbis? Omne illud, quod est præter rem ipsam. Ita callidi servi, ait Aristoteles, in delicto aliquo ab heris deprehensi, & de re interrogati, λέγουσι τὰ κύκλῳ. Cyclus enim Epicus, nihil erat aliud quam Poëtarum compendium: simplex, sine ullo ornamento ac digressionibus narratio. Nam contrahere Poëtas, & eorum orbes, ut Poëta loquitur, seu digressiones, hoc est, episodia præcidere ac amputare, Cyclici erat proprium. Neque alius est *scriptor Cyclicus* (de quo quid non excogitarunt docti?) quam Romanus Epicus aliquis, qui Trojanum bellum ab initio fuse erat persecutus. *Heinsius. Vilem patulumque, &c.*] Vilem appellat, quia non magni est ingenii, totam alterius inventionem sequi.

133. *Nec verbum verbo curabis reddere fidus Interpres.*] Horatius hic non alloquitur interpretem: sed eum quem instituit, monet, ne, ceu fidi interpretis officio fungi volens, reddere verbum verbo curet. *Steph. Nec verbum verbo.*] Si non studebis ut fidus interpres, auctorem tuum quem imitandum tibi proposuisti, verbatim exprimere.

134. *Nec desilies imitator in arctum.*] Et si tu qui imitator es, non conjicies te in locum tam angustum unde te explicare honeste non possis sine pudore & reprehensione.

135. *Referre pudor vetet.*] Discedere ab iis, quæ temere es aggressus. *Aut operis lex.*] Id est, conditio, pactum. Quicumque ergo singula singulis reddere volet, semel hac sibi constituta lege, ab instituto suo nisi cum pudore digredi non potest. Turneb. lib. 19. cap 9. *Nannius. Lex, &c.*] Lex quæ jubet aut penitus non incipere, aut incepta perficere.

136. *Nec sic incipies.*] Hoc præceptum

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?
PARTVRIENT *montes: nascetur ridiculus mus.*
Quanto rectiùs hic, qui nil molitur ineptè!
Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
Qui

pium nihil aliud continet, quam ut initio modesti simus, nec petulanter nos ostentemus, neque magni aliquid promittamus. Hac in re felices Græci, qui in principio nihil adferunt, sed omnia à Musis accepisse se dicunt. Sic Homerus:

Dic mihi Musa virum. ——

Quasi non ipse, sed Musæ dicerent. *Ut scriptor cyclicus olim.*] Ut scriptor quidam circumforaneus. Hunc quidam Antimachum fuisse autumant, qui Tragicus fuit superbus atque arrogans, & Asiaticæ dictionis, de quo Catullus:

At populus tumido gaudeat Antimacho.

Quidam vero Stasinum volunt. *Cyclici* autem Poëtæ erant, qui in vicis ac populi coronis carmina sua decantabant, ut hodieque circumforanei cantores: hos Juvenalis & Martialis *Orbiculos* appellant. Alii *Cyclicos* Poëtas eos fuisse existimant, qui versus ex Homeri Rapsodiis consarcinabant, eosdemque decantabant. Turneb. lib. 1. cap. 4. & lib. 19. cap. 9. *Nannius. Ut scriptor Cyclicus olim.*] Atqui nullo acumine aut molimine erat opus. Cyclicus Poëta, est Poëta Epicus. Et quidem ὁ δεῖνα, certus, quem intelligit. Hunc poëtam cum Homero confert. *Heinsius. Ut scriptor, &c.*] Ut Poëta circumforaneus, qui in conventiculis, hominibus suos versus obtrudat in orbem coactis.

137. *Fortunam.*] Infelicitatem.

138. *Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?*] Quid jactator hic verbis tam sonoris ac sublimibus dignum adferet? *Nannius. Tanto feret.*] Tam pleno ore, id est, tanta verborum granditate.

139. *Parturient montes.*] Respondet ad interrogationem præcedentem, quasi dicat, Nihil dignum affert; sed ridiculum se præbet, quum tractatio non respondeat exordio. *Piscator. Parturient montes.*] Usurpatur hoc proverbium in eos, qui aureos montes pollicentur, sed minima præstant. *Ridiculus.*] Qui risum excitet, γελωτοποιός. *Nannius.*

140. *Quanto rectius hic.*] Proposito exemplo absurdo, à dissimili ostendit, quanto sit rectius cum modestia ordiri poëma, & paulatim assurgere, quam initio velle tumere statimque evanescere. *Nannius. Hic, qui nil molitur.*] Scilicet Homerus, qui conatur nihil imperite scribere.

141. *Dic mihi Musa virum.*] Initium est Odysseæ: quam satis simpliciter Homerus incepit,

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, ὃς μάλα πολλὰ
Πλάγχθη, ἐπεὶ Τροίης ἱερὸν πτολίεθρον ἔπερσε·
Πολλῶν δ' ἀνθρώπων ἴδεν ἄστεα καὶ νόον ἔγνω· &c. *Nannius.*

Dic mihi Musa.] Duobus hisce versibus Horatius, utcunque expressit principium Odysseæ, tribus versibus constans. *Virum.*] Ulyssem. *Viri* nomen honorificum apud Græcos ac Romanos. Virgilius:

Arma virumque cano, &c.

Et alibi:

Vir Trojane quibus cælo te laudibus æquem?

At hinc toties apud x. Græciæ Oratores repe-

Qui mores hominum multorum vidit & urbeis.
Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,
Antiphaten Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim:
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo.
Semper ad eventum festinat, & in medias res,

Non

reperias Ἄνδρες Ἀθηναῖοι. *Nannius. Virum.*] Ulyssem.

143. *Non fumum ex fulgore.*] Id est, non ex luce & flamma sen ex splendido exordio, fumum seu ineptum ac obscurum quid: sed contrà potius ut ex fumo, seu tenui & humili exordio, daret & in medium proferret lucem ac fulgorem seu præclarum hoc poëma. *S. Non fumum ex fulgore.*] Hoc est, nititur non è magnis ad parva descendere, sed à parvis & humilibus ad majora devenire. *Nannius. Non fumum ex fulgore.*] Fumus fulgorem subsequi proverbialiter dici potest, quando ex magnificis promissis tenuia & mediocria prodeunt: lux autem dicitur fumum sequi quando ex humilibus splendidiora existunt, quam sunt promissa.

144. *Ut speciosa.*] Digna spectatu. *Nannius. Ut speciosa, &c.*] Ut in processu monstra hominum vel ferarum dicat speciosa, id est, immania. Nam corpora vasta plus habent speciei, quam exigua.

145. *Antiphaten.*] Læstrigonum regem, hominum voratorem. *Scyllamque.*] Hecatæ filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta fuisse dicuntur. *Et cum Cyclope.*] Cum Polyphemo voraginem marinam in freto Siculo. *Cyclope.*] Cyclops hic Polyphemus dictus, cujus erga Galatheam amores eleganter describit Theocritus & Ovidius in Metamorphosi. *Charybdim.*] *Charybdis* monstrum marinum fuit multo periculosissimum, omnia vomens & revomens, ubi Ulysses naufragium passus est, & caprifico se suspendit. *Nannius.*

146. *Nec reditum Diomedis.*] Docuit hactenus Horatius quæ in Homero virtus in exordio eluceat, principio nimirum vitasse jactantiam, maluisse humilitatem, ut postea opus magnifice assurgar. Nunc subjungit non esse alte repetendum exordium, non errandum eodem ordine, quo alii; quædam etiam omittenda, quæ non satis splendoris habent. Ex obliquo autem taxatur Antimachus Cyclicus, qui reditum Diomedis principis Græcorum à Troja in Græciam narrans, eum incipit ab interitu Meleagri, quod prooemium nimis è longinquo petitum, reprehendit. *S.* Historiam porro Diomedis & Meleagri, fusissime prosequitur Diodorus Siculus l. IV. & Ovidius Metamorph. Turneb. lib. 28. cap. 24. *Nannius. Nec reditum.*] Nec reditum Diomedis à bello Trojano, aut aliam narrationem nimis longe repetit, id est, non sumit principium poëmatis à prima origine: præcipit enim Poëta longo prooemio non esse utendum.

147. *Nec gemino bellum.*] Qui bellum Trojanum narrat, vitiosè ex eo tempore incipit, quo Jupiter sub specie cygni cum Leda matre Helenæ concubuit: cum potius à raptu Helenæ sit ordiendum. *S. Gemino bellum.*] Ex ovorum uno exclusi sunt Pollux & Helena, ex altero Castor & Clytemnestra.

148. *Ad eventum festinat.*] Festinat ad propositum scopum. *Et in medias res, &c.*] Omissis rerum principiis perinde

Non secus, ac notas, auditorem rapit; & , quæ
Desperat tractata nitescere posse, relinquit.
Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet,
Primo ne medium, medio ne discrepet imum.
Tu, quid ego & populus mecum desideret, audi.
Si plausoris eges aulæa manentis, & usque
Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat:

Æta-

inde ac si nota essent, rapit auditorem in res medias.

150. *Desperat tractata nitescere.*] Monet Homeri exemplo, ut delectus habeatur in rebus narrandis, utque non omnia, quæ in complexum historiæ atque orationis veniunt, narrentur. Quædam enim adeo horrida atque spinosa existunt, poliri ornarique ut nequeant. *Nann.* *Nitescere posse.*] Oratione splendescere, seu verbis polite explicari.

151. *Atque ita mentitur.*] Atque sic mentitur & falsa dicit, ut omnia inter se maxime cohæreant. *Remiscet.*] Commiscet.

152. *Primo.*] A principio.

153. *Tu quid ego; &c.*] Præceptum duodecimum de decoro observando in exprimendis moribus cujusque ætatis: qui quales sint per singulas ætates, ordine exponit, videlicet primum pueritiæ, deinde adolescentiæ, tum ætatis virilis, postremo senectutis. Quibus singulatim expositis, subjungit enuntiatum, de ætatum effectis generale, ex contrariis compositum: ac tandem præceptum de decoro hic observando, vel potius de indecoro vitando repetit. *Piscator.* *Tu, quid ego.*] Tu, ô Poëta, qui scribis aliquid, audi.

154. *Si plausoris.*] Id est, approbatoris. Mos erat, ut probata fabula manuum applausu exciperetur; improbata pedum supplosione exsibilaretur. Hinc *stare* & *cadere fabula* dicitur Horatio & Terentio. Tu, inquit, si fausto auditorum applausu Poëmata tua probari desideras, observa, quæ deinceps docebo. *Nannius.* *Si plausoris eges.*] Si plausorem expetis. *Plausorem* autem intelligit spectatorem, qui plausu approbat fabulam. *Aulæa manentis.*] Id est, exspectantis remotionem aulæorum. *Piscat.* *Si plausoris eges.*] Nova significatione usurpat hic τὸ *egeo*, pro desidero. *Si plausoris eges aulæa manentis.*] Si spectatorem plausu faventem cupis tibi contingere, qui tantisper maneat in theatro, donec aulæa removeantur. Aulæis enim parietes scenæ fuerunt ornati. *Aulæa manentis.*] *Manet aulæa* is, qui exspectat, dum tollantur. *Aulæa* sunt peristromata & peripetasmata, quibus scena vestiri antiquitus solebat, demissis quidem cum prodibant actores, sublatis verò cum peracta jam esset fabula. Dictaque sunt Latinis *aulæa* ab aula, quod in aula regis Attali primum inventa fuerint, teste Servio in III. Georg. *Usque.*] Capitur hic pro eo usque. *Nannius.*

155. *Donec cantor, Vos plaudite, dicat.*] Ubi per cantorem, Tragœdum intelligimus, quem Prudentius *tragicum cantorem* appellavit. Nam tragœdorum canere & cantare propria res: & *cantare fabulam* dicebatur tragœdus, cum agebat fabulam. *Salmasius.* *Donec cantor.*] Id est, actor fabulæ, vel persona aliqua de choro. Turneb. lib. 9. cap. 29. *Nannius.* *Donec cantor.*] Donec histrio, peracta fabula, dicat, Vos plaudite. *Vos plaudite.*] Usitata formula actum & fabulam concludentium. non enim ante, populi applausum expetebant, quam omnes actus essent expleti, ne exsibilarentur. *Nannius.*

156. *Æta-*

Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores,
Mobilibusque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam scit puer, & pede certo
Signat humum; gestit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temere, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem custode remoto,
Gaudet equis canibusque, & aprici gramine campi:
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper;
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque & amata relinquere pernix.
Conversis studiis, ætas animusque virilis

Qua-

156. *Ætatis cujusque notandi.*] Hoc præcepto monet pro ratione ætatis verba actionesque esse formanda, & singulis ætatibus decorum ingenii, indolis, morumque attribuendum. Observandumque singulas ætates tres habere gradus. Ut enim *adolescentia* & *juventus* est *viridis*, *adulta*, *præceps*, eodem modo senectutis prima pars *viridis*, ut apud Virgilium VI. Æneid.

— *Sed cruda deo viridisque senectus.*

altera *adulta*, ut in Mezentio & Idomeneo rege; tertia *præceps*, qualis in Anchise & Latino apud Virg. *Nannius.*

157. *Mobilibusque decor.*] Crescentibus aut decrescentibus naturis, suum cuique decorum est tribuendum. *Et annis.*] Et sua cuique ætati proprietas est habenda.

158. *Reddere qui voces.*] Puer, qui scit singula articulate eloqui & ad interrogata respondere, gestit, &c. *Et pede certo.*] Et pede confirmato ita incedit, ut signet humum vestigium imprimens.

159. *Paribus colludere.*] Cum æqualibus, qui sunt ejusdem fere ætatis. *Et iram Colligit.*] Repente irascitur ac facile placatur.

161. *Custode remoto.*] Pædagogo remoto.

162. *Canibusque.*] Venationes. *Et aprici gramine campi.*] *Apricum* autem campum vocat, qui soli expositus sit. Festus Pompejus *apricum* à Græco vocabulo *φρίκης* appellatum tradit, quasi *ἀφρίκης* sine horrore frigoris. *Nannius. Et aprici gramine campi.*] Aprico campo, non opaco, licet hoc de campo Martio intelligere, in quo adolescentes se varie exercebant.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Facilis, tractabilis; deductilis ad vitium. Ostendit adolescentiam pronam in vitia esse, & instar ceræ facile ad quævis flagitia deduci. Videmus multos pessum ire propter vitia in adolescentia contracta. Hinc prædagogi adhibiti, qui effrenes animi motus morum disciplina castigarent. *Nannius. Cereus in vitium.*] Flexilis ad vitium. *Monitoribus asper.*] Adhortantes ad bonam frugem odio Vatiniano prosequitur. *Nannius. Monitoribus asper.*] Inimicus iis, qui eum peramanter monent.

164. *Utilium tardus.*] Quæ sibi prosint. *Æris.*] Pecuniæ.

165. *Sublimis.*] Superbus, elatus. *Cupidusque.*] Vehementer omnia concupiscens. *Amata relinquere.*] Sunt enim adolescentes εὐμετάβολοι, κ) ἀψίκοροι πρὸς τὰς ἐπιθυμίας, ut ait Aristoteles. *Nannius. Pernix.*] Velox ad relinquendum quod concupiverat.

166. *Conversis studiis.*] Cum ætate

Quærit opes & amicitias: inservit honori:
Commisisse cavet, quod mox mutare laboret.
Multa senem circumveniunt incommoda: vel quòd
Quærit, & inventis miser abstinet, ac timet uti;
Vel quod res omneis timidè gelidéque ministrat,
Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri:
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, censor castigatórque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda secum,

Multa

convertantur studia. *Animusque virilis.*] Nunc virilem ætatem suis quasi coloribus depingit; quæ omissis ludicris quærit honores, opibus coacervandis incumbit, magistratus & imperia ambit, & omni ratione cavet, id ne committat, unde postea doleat. *Nannius.*

167. *Inservit honori.*] In honorum studio occupatus est.

168. *Laboret.*] Conetur.

169. *Multa senem circumveniunt.*] Multa vitia senectuti adscribit; sed eam intelligit, quæ præceps & decrepita. quæ & *mala ætas* dicitur, ut *bona ætas* adolescentia. *Nannius. Circumveniunt.*] Premunt, gravant.

170. *Quærit & inventis miser abstinet.*] Idem ait Terentianus ille senex;

Ad omnia alia ætate sapimus rectius:
Solum unum hoc vitium adfert senectus hominibus,
Attentiores sumus ad rem omnes, quam sat est.

Et quo minus viæ restat, eo plus anxii de viatico senes, inquit Cicero. *Nannius. Quærit & inventis miser abstinet.*] Senex divitias quærit, quæsitis vero abstinet, vere igitur miser est & infelix.

171. *Vel quod.*] Senum incommoda in partes dividit. *Nannius. Timide gelideque.*] Nimium caute, & segniter administret. *Gelideque.*] *Gelidi* sunt *senes*, vel quod fervor ille & ardor adolescentiæ deferbuerit, vel quod naturalis etiam calor membra destituerit: unde proprie à Poëtis *frigida* & *gelida senectus* dicitur. *Nannius.*

172. *Dilator.*] Rem semper procrastinans. *Spe longus.*] Tenacissimæ spei. Videt rerum vices, semper sperat meliora, nec instar adolescentum desperat, sed spem ulterius extendit. & Cicero ait neminem esse tam senem, qui se annum non speret posse vivere. *Nannius. Spe longus.*] Longinqua sperans, quum sit morti proximus. *Iners.*] Segnis & ad agendum ineptus. *Avidusque futuri.*] Præsentia enim displicent, inhiat futuris. *Nannius. Avidusque futuri.*] Φιλόζωος, vitæ cupidus. Nam senex quia abest à vita longa, illam desiderat.

173. *Difficilis, querulus.*] *Difficiles* sunt *senes*, qui se minime faciles nec exorabiles atque obsequiosos præbent. *Queruli* μεμψίμοιροι, qui leviculis offensis læduntur & statim expostulant. *Morosi* qui nimium exacte in bonos mores anquirunt. *Nannius Difficilis.*] Morosus.

174. *Se puero.*] In pueritia sua. *Censor castigatorque.*] Quasi Censor castigans juniorum mores.

175. *Anni venientes.*] In juvenibus enim memoria, robur & agilitas crescunt; quæ sicut sensim crescunt usque ad juventutem plenam; ita sensim deficiunt, juventute recedente. Anni autem venire dicuntur ad 46. annum, inde abire. *S. Anni venientes.*] Anni ab incuna-

Multa recedentes adimunt: ne forte seniles
Mandentur juveni partes, pueróque viriles;
Semper in adjunctis, ævóque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.
Segnius irritant animos demissa per aurem,
Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator. non tamen intus
Digna geri, promes in scenam, multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:

Aut

cunabulis ad mediam ætatem. *Venientes.*] Id est accrescentes. *Nannius.*

176. *Recedentes.*] Decrescentes. *Nannius.* *Recedentes.*] Post mediam ætatem. *Ne forte seniles.*] Omnino discrimina ætatum & officia servanda. Nam si eo in genere prævaricemur, totum decorum extinguetur, nec indoles constabit personæ. *Nannius.*

177. *Juveni parteis.*] Ducta inde metaphora, quod actores partes in agendo dividerent. *Nannius.* *Partes.*] Partes pro officio.

178. *In adjunctis, ævoque.*] In iis moribus, qui sunt appositi & nnicuique ætati apti.

179. *Aut agitur res.*] Præceptum decimum tertium, de decoro servando in rebus in theatro agendis: ne sc. omnia ostendantur, & per actorem repræsententur; sed quædam tanquam acta referantur seu narrentur; ut sunt res nefariæ ac immanes, item impossibiles; quibus addendæ turpes ac fœdæ. Hoc præceptum illustrat primum distributione, qua res fabularum in duo genera distinguit: alterum earum quæ in theatro aguntur: alterum earum quæ narrantur. Deinde duo ista rerum genera inter sese comparat; & res quæ aguntur, alteris quæ commemorantur, præfert, tanquam ad motus animorum efficaciores. *Pisc.* *In scenis.*] *Scena* olim umbraculis & frondibus arborum tecta. (σκηνὴ enim Græcis umbra est. unde σκηνοπηγία festum Judæorum, cum sub tentoriis & frondosis habitaculis viverent) post tabulatis constructa: deinde contignationibus duabus aut tribus compacta: demum scena ac theatrum ex lapide ædificatum fuit. *Nannius.* *Aut acta refertur.*] Quia res est visu fœda, vel nimis atrox & incredibilis.

180. *Segnius irritant animos.*] Illa quæ videmus movent vehementius, quam quæ audimus tantum. Hinc Plautinum illud:

Plus valet oculatus testis unus, quam auriti decem.

Unde & *fideles oculos* Poëta appellat. *Nannius.* *Demissa per aurem.*] Audita.

181. *Quam quæ.*] Quam quæ cernuntur. *Fidelibus.*] Ad fidem faciendam, magis valent oculi, quam aures.

183. *In scenam.*] In conspectum. *Multaque tolles.*] Docet multa intus agenda, tollendaque ex oculis, quæ scilicet visus exhorreat, tamquam incredibilia, turpiora & atrociora, quam ut oculi ferant. Hæc in scena referri, non agi vult Horarius; ita tamen, ut efficacissima eloquentia proferantur, ut non tam narrari, quam agi videantur. *Nann.* *Facundia præsens.*] Oratio diserta coram spectatoribus.

185. *Nec pueros coram.*] Exempla subjicit

Aut humana palàm coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
Neve minor, neu sit quinto productior actu
Fabula, quæ posci vult, & spectata reponi.
Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus

Inci-

jicit eorum, quæ è conspectu submovenda sunt. *Medea trucidet.*] Medea Scythico genere nata, Jasonem secuta, relictaque patria & patre Æta, fratrem Absyrtum occidit, corpusque membratim discerpsit, ut ita patrem insequentem reliquiis filii colligendis remoraretur. *Nannius.*

186. *Aut humana palam.*] Atrei & Thyestæ nota historia. Vide versum 91. *Nann. Atreus.*] De quo vide Od.16.l.1.

187. *Aut in avem Progne.*] Superioribus exemplis docuit submovenda quædam ex oculis, ut nimis atrocia: hic docet non agenda illa, quæ fide careant. *Progne.*] Prognem Pandionis filiam uxorem duxit Tereus, ex qua Itin sustulit. Post cum Philomela sororem Tereo nuptam invisere vellet, rex barbarus adamavit puellam, eamque per vim stupravit; & ne facinus evulgaretur, linguam abstulit, atque in silvis occultavit. Philomela vero acu peplo rem ut facta erat intexuit, & depictam ad sororem misit. Quæ intellecta crudelitate & libidine mariti, Itin filium coxit, & Tereo epulandum apposuit. Vide Pausaniam, Ovidium Metam. lib. VI. & interpretes Horatii lib. IV. Oda XII. *Nannius. Progne vertatur.*] Progne Ityn filium Tereo marito comedendum apposuit; vide Od. 12. lib. 4. *Cadmus in anguem.*] *Cadmus* Agenoris filius missus à patre ad investigandam sororem Europam, à Jove tauri specie raptam, tandem pervenit in Phocidem; cumque invenire illam non posset, ac socios aquatum misisset, à dracone occisi sunt. Ipse cognito sociorum interitu draconem Marti consecratum occidit, dentesque seminavit, ex quibus nati hostes, qui mutuis sese vulneribus confoderunt. Tandem & ipse senio confectus cum uxore in draconem mutatus est, ut fuse habes apud Ovid. lib. III. Metamorph. *Nannius.*

188. *Incredulus odi.*] Non credens, contemno & odio habeo.

189. *Neve minor quinto.*] Narrat quibus partibus debeat fabula consistere. Exiguntur quinque *Actus*, teste etiam Donato. *Scenarum* non tam certus numerus: quidam Actus plures Scenas habent: quidam unam tantum: ut in Eunucho Terentii Scena una Actum integrum absolvit. Magna quoque virtus & difficultas, quando actus incipiat finiaturve dignoscere. Olim facillimum erat distinguere. adhibebant ad finem Actus uniuscujusque choros & cantica. intelligebat tum spectator Actum finitum, alterum incipiendum. Postea sustulerunt & chorum & cantica, ut perpetuo agi contextu videatur. *Nannius. Neve minor, neu sit, &c.*] Præceptum decimum quartum, de fabulæ magnitudine: ne sit nimium brevis, neve nimium longa: sed quinque actibus constet. Fabula ergò ne habeat actus pauciores, nec plures, quam quinque. *Piscat.*

190. *Fabula, quæ.*] Tragœdia, vel Comœdia, neque paucioribus, neque pluribus quam quinque Actibus constare debet. *Quæ posci vult & spectata reponi.*] Quæ placere vult, sæpiusque agi. *Nannius. Posci vult.*] A populo, ut iterum agatur. *Reponi.*] Iterum doceri.

191. *Nec Deus intersit.*] Olim in fabulis, ubi se ex rebus difficilibus extricari

non

Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
Actoris parteis chorus, officiúmque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non proposito conducat, & hæreat aptè:
Ille bonis faveátque & concilietur amicis,

Et

non poterant, ad numinis præsidium confugiebant, deosque machinatos, (sic enim vocat Donatus,) hoc est, in machina constitutos, inducebant; qui Prologos narrarent, nodumque, si quis incidisset, solverent. Erasmus Adagio, *Deus ex improviso apparens*, ut & apud Suidam Prov. Ἀπὸ μηχανῆς θεός. Hic connectuntur duo præcepta: xv., Ne temere in theatrum introducatur Deus quispiam: sed tum demum, cum inciderit difficilis aliquis nodus, qui humana sapientia aut potentia enodari atque explicari non possit. xvi. vero, Ne colloquantur quatuor personæ, sed vel duæ tantum, vel ad summum tres. *Piscat.* *Nec deus intersit.*] Nec Deus in scenam inducatur. *Nodus.*] Res ardua & difficilis.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Tres partes in Comœdiis ac Tragœdiis, *Canticum*, *Chorus*, & *Diverbium*. Singulæ certum personarum habent numerum; atque hinc factum, ut illas partes advocarent. *Canticum* est, ubi μελοποιός, id est, cantus artifex canit: ubi una tantum persona requiritur, aut si altera, tacita subsistat; & si loquatur, secum loquatur. *Chorus* autem plures habet personas, constatque è viris aut mulieribus, aut ex utrisque permixtis: omnesque loquentes introducuntur, sed confusa voce, quasi una sit persona. *Diverbium*, sive *Deverbium*, ut Donatus vult, locus est, ubi personæ Actorum versantur, & inter se histriones colloquuntur: in quo tres solum personas esse necesse est, si vero quarta adsit (quod ratum est) aut tacita subsistat, aut secum loquatur, ut Birria apud Terentium:

Nunc nostræ timeo parti, quid hic respondeat. Nannius.

Nec quarta loqui persona.] Nec plures personæ uno & eodem tempore in scenam prodeant loquuturæ, quam tres.

193. *Actoris partes.*] Præceptum xvii. de officio chori: quomodo is se gerere debeat, quasve sententias pronunciare aut canere. Hoc per partes exponit. Interserit narrationem de tibia & tibicine & citharœdo & denique de sententiis fabularum, & quomodo sententiæ graviores ac sublimiores in fabulis usurpari ceperint. *Piscator.* Turneb. lib. 19. c. 9. Pet. Nannii Miscel. lib. 3. *Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.*] Sequitur ut ostendamus, quod sit illud *officium virile*, quod tantopere doctos exercuit viros. *Virile* ergo, non est τὸ τοῦ ἀνδρός, sed κατὰ τὸ δυνατόν. *Viriliter*, inquam. *Virile defendere*, ut *suave rubere*, *torvum tueri*; & cætera, quæ in triviis nota sunt. Chorus ergo, inquit Flaccus, partes viriliter actoris agat: & quasi unus sit è reliquis actoribus. *Heinsius.* *Actoris partes chorus.*] Chorus ex quocunque sexu aut numero constat, unius actoris loco habeatur, suumque sermonem accomodet actioni proxime peractæ. *Virile.*] Officium virile, quamvis sit mulierum cœtus, nam Masculinū genus complecti solet fœmininum.

194. *Neu quid medios.*] Neu quid canat inter medios actus, id est, in mediis actibus, quod sit alterius argumenti, & à re proposita alienum.

195. *Et hæreat apte.*] Quod non sit ad rem præsentem aptum.

196. *Ille bonis faveatque.*] Virtutes Chori proponit, ut nimirum benevolentia bonos prosequatur, sit φιλάνθρωπος, & inter se dissidentes amicitia conciliare conetur. Moderetur ira incensos,

Et regat iratos, & amet peccare timenteis.
Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
Justitiam legésque, & apertis otia portis.
Ille tegat commissa, Deósque precetur & oret,
Ut redeat miseris, abeat fortuna superbis.
Tibia non, ut nunc; orichalco vincta, tubæque
Æmula, sed tenuis simplexque foramine pauco
Adspirare & adesse choris erat utilis, atque
Nondum spissa nimis complere sedilia flatu.

Quò

censos, bene moratos amet, laudet vitam frugalem, justitiam commendet, pacem, concordiamque civilem ac leges servandas suadeat, secreta non prodat, Deum ut mala averruncet, precetur, & cetera. Hæc officia Chori. Turneb. l. 19. cap. 9. *Nannius. Ille bonis faveatque.*] Ille chorus, cujus officium breviter docet Horatius. *Consilietur amicis.*] Det consilium amicis.

197. *Et regat iratos.*] Studeat iratos placare. *Timentes.*] Innocentes.

198. *Ille dapes laudet.*] Laudet parsimoniam & continentiam in victu. *Salubrem.*] Utilem. Nam ut salubritas corpus, sic Justitia Remp. conservat.

199. *Apertis otia portis.*] Turneb. lib. 19. cap. 9. *Apertis otia portis.*] Portæ clausæ bellum, apertæ pacem indicant.

200. *Tegat commissa.*] Alii secreta exponunt: Cruquius mavult hic signari scelera & flagitia principum virorum, quæ tegi vult à choro, id est, non prodi, ne auctori suo sint exitio; vel aliis malo exemplo: atque ideo subjicit, *deósque precetur & oret*, ne scilicet ea principum delicta & impietates sint exitio Reipub. miseroque populo. *Commissa.*] Arcana fidei commissa ne prodat.

201. *Fortuna superbis.*] Fortuna secunda.

202. *Tibia non ut nunc.*] Hoc loco de Cantico seu μελοποιΐα, ubi tibiæ introducuntur, ut apud Terentium: ACTA TIBIIS DEXTRIS VEL SINISTRIS, PARIBUS VEL IMPARIBUS. In *tibiis* autem quædam *dextræ*, quæ & *Lybicæ* dicebantur; quædam *sinistræ*, quæ *Sarranæ*. Quando vero Comœdia gravitatem quamdam, jocis valere jussis, præ se ferebat, tum cantabat *dextris tibiis*: cum vero jocos tantum & lusus inducebat, quales in Eunucho Terentiana, tum *sinistræ* personabant: si porro argumentum ex utraque mistum, ut quædam gravia & severa, quædam jocosa & ridicula, tum *tibiis dextris & sinistris* canebatur. *Nannius. Tibia non ut nunc.*] Quando scilicet Romana res pauper esset olim, non erant tam ingentes tibiæ sicut nunc, nec ita ornatæ, nec tam multis foraminibus. Ostendit autem luxuriam recentem & ambitiosam natam esse eum dilatata dignitate Reipub. *S. Tibia non, ut nunc.*] Tibia veterum tenuis fuit, & simplex, id est, veteres simplici Musica in scenis usi sunt, at nunc imperio Rom. florente, tibia non solum ornatur orichalco, sed tot habet foramina, ut sonet tanquam tuba. *Tubæque Æmula.*] Par nimirum ob gravitatem soni. *Nannius.*

203. *Sed tenuis.*] Quò enim grandior, eò grandiorem excitat sonum. Et simplicem fuisse tibiam ait, eique tria tantum fuisse foramina, per quæ gravem, acutum, & circumflexum edebat sonū. *Nan. Pauco, &c.*] Quatuor foraminibus.

204. *Adspirare, &c.*] Adspirando seu canendo juvare choros.

205. *Nondum spissa nimis complere sedilia.*]

Quò sanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, castúsque, verecundúsque coïbat.
Postquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinóque diurno
Placari Genius festis impunè diebus;
Accessit numerísque modísque licentia major.
Indoctus quid enim saperet, libérque laborum,
Rusticus urbano confusus, turpis honesto?

Sic

dilia.] Quasi diceret, cum tenuis & angustus erat hominum consessus, tenui & parva opus erat fistula; at cum cœperunt complere sedilia, majori opus fuit tibia ac sono, ut undequaque exaudiretur. *Nannius. Nondum spissa nimis complere.*] Sedilia nondum nimis referta. *Sedilia.*] In quibus sedebant spectatores.

206. *Quo sane populus.*] In quem locum. *Numerabilis, utpote parvus.*] Populus adeo paucus, ut facile posset numerari.

207. *Coïbat.*] Congregabatur.

208. *Postquam cœpit agros.*] Commutatis moribus à veteri parsimonia ad luxuriam est perventum. Tunc Tragici ac Comici indulgentius omnia agere, & ambitiosius instruere coacti sunt. *Nannius. Agros extendere victor.*] Imperium propagare. *Extendere.*] Proferre pomœria ditionis. Turneb. lib. 19. c. 9. *Nannius.*

209. *Vinoque diurno Placari Genius festis impune diebus.*] *Impune*, id est, citra pœnam legum. Nam olim sumtui, luxuriæ, epulis pœnæ constitutæ fuerunt, unde *Leges sumtuariæ*, quæ legem sumtibus præscribebant, quales *Cornelia*, *Iulia*, *&c.* Verum leges illæ mox neglectæ, & curari cœpit genius. Quis autem sit *Genius*, & *Geniales dii*, variæ sunt doctorum sententiæ. Attribuebant autem gentiles illi singulis hominibus, simul atque nati essent, duos *Genios*, *bonum* ac *malum*: alterum saluti semper consulere credebant, malum vero non placari nisi dulcissimo ac jucundissimo vitæ genere; amat enim voluptates ac delitias. unde avari dicuntur *Genium defraudare*, & qui delicate vivunt, *Genio indulgere.* Plura Censorinus de die natali. Turneb. lib. 19. cap. 9. *Nannius. Vinoque diurno.*] De die convivari & potare.

210. *Impune diebus.*] Sine metu Censorum.

211. *Accessit numerisque modisque licentia major.*] *Numeri* sunt versus, *modi* cantus ac soni. Græci *tonos* φθόγγους vocant, *modos* τρόπους, *numeros* ῥυθμούς. *Nannius. Numerisque modisque.*] Et rythmis & cantui.

212. *Indoctus quid enim saperet.*] Homines rustici & indocti laboribus soluti, cum populo urbano & honesto in scena commisti nihil sapuerunt. unde in arte Comica tanta crevit licentia ab antiquorum severitate longe discrepans, postea vero plebs à senatu & equitibus discreta fuit subselliis. *Liberque malorum.*] Feriatus à re rustica, ab agricultura. Turneb. libro 19. cap. 9. *Nannius. Liberque malorum.*] Defuncti laboribus.

213. *Confusus.*] Commistus. *Turpis honesto.*] Livius de bello Macedonico lib. IV. scribit populum promiscue cum Senatoribus spectasse ad A.U.C. DVIII. neque discretos fuisse ordines Senatores inter & Equites, Plebem & Magistratum. nam ut locum quisque occupa-

Sic priscæ motúmque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxítque vagus per pulpita vestem.
Sic etiam fidibus voces crevere severis,
Et tulit eloquium insolitum facundia præceps,
Utiliúmque sagax rerum, & divina futuri
Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,

Mox

rat, ita tenebat. In tanta igitur confusione non mirum, si non fuerit studium novæ artis. *Nannius.*

214. *Motumque.*] Gestum corporis & saltationem. *Luxuriam addidit arti.*] Foraminum auctionem vel scenici ornatum sumptuosum.

215. *Traxitque vagus per pulpita vestem.*] Locum hunc optime declarat Donatus his verbis: *Syrmata dicta sunt ab eo quod trahuntur: quæ res ab scenica luxuria instituta est, &c.* Martialis l. XII.
Aptasti longum tu quoque syrma tibi.
Est & genus vestis Tragicorum humum verrentis. Intelligit ergo Horatius magnificum citharœdorum & histrionum incessum ac comitatum. *Nannius. Traxitque vagus per.*] Usus est veste ad talos demissa, huc & illuc se per scenam circumferens.

216. *Sic etiam fidibus.*] Cum olim citharœdi in theatris canerent fidibus severiter, graviter ac moderate: postea cœptum est cani licentiosius. Eloquentia etiam facta est multo ambitiosior. *Piscator. Sic etiam fidibus, &c.*] Cave hæc cum superioribus conjungas. Alteram enim μελοποιΐαν jam tractat; Tragicam nimirum, postquam de Comica egit. Tragœdiæ enim cithara erat. *Heinsius. Fidibus voces crevere.*] Citharis accesserunt, & multiplicati sunt modi, & soni, id est, chordæ. *Severis.*] Ob res severas, quas numero & harmonia citharœdus imitatur.

217. *Et tulit.*] Et protulit. *Facundia præceps.*] Scribe, *facundia præsens.* Heinsius. *Præceps.*] Celeriter fluens.

218. *Utiliumque sagax.*] Superior versus intelligendus de figuris dictionum, in quibus audacissimus Horatius: deinde de sententiis, tropis, de schematibus rerum, exclamatione, &c. Turneb. lib. 19. cap. 9. *Nannius. Utiliumque sagax rerum.*] Et sententia, id est, prudens oratio personarum (ex quibus chorus consistit) parum ab Apollinis oraculo destitit. *Et divina futuri.*] Divinans futurum.

219. *Sortilegis non discrepuit.*] Responsa dantibus. Dabat responsa Apollo Delphis, & ænigmata tortuosa & obscura. Jam ubi quis nimium abutitur figuris, & obscuros verborum tropos inculcat, fit αἰνιγματώδης oratio, & Delphico oraculo similis. Sunt autem *Delphi* in Phocide, ubi templum sumtuosissimum habuit Apollo, unde *Delphicus Apollo* dictus. *Nannius. Sortilegis non discrepuit.*] Unde sortes, id est, oracula petuntur. *Non discrepuit.*] Non minus pro vera ac divina fuit habita, quam si pronuntiata esset ab Apolline Delphico. *Sortilegis.*] Hoc est, oracula edere solitis. *Piscator.*

220. *Carmine qui Tragico.*] Transit jam ad præceptum XVIII. de decoro observando in Satyris. Primum narrat quæ fuerit origo Satyrorum. Deinde de decoro in iis servando præcipit. Tum exponit discrimen inter Satyram & Tragœdiam: tribuens illi sententiarum levitatem & protervIam: huic contrà gravitatem & pudorem. Atque hoc discrimen similitudine saltantis matronæ, cum meretrice scilicet collatæ, declarat,

ibi,

Mox etiam agresteis Satyros nudavit, & asper
Incolumi gravitate jocum tentavit: eò quòd
Illecebris erat, & grata novitate morandus
Spectator, functusque sacris, & potus, & exlex.
Verum ita risores, ita commendare dicaces
Conveniet Satyros, ita vertere seria ludo;
Ne, quicunque Deus, quicumque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper & ostro,

Migret

ibi, *Effutire, &c.* Piscator. *Carmine Tragico.*] Præterea, qui ab hirco tragœdiam deflectunt, non hircum animal, sed utrem hirci, musto refertum, præmium fuisse contendunt, eoque allusisse Virgilium,

Mollibus in pratis unctos saliere per utres;

nimirum exhaustos vino utres postea inflasse, atque per eos saltitasse Athenis in festis Bacchi, quæ ἀσκωλίαι dicebantur, hinc ἀσκωλιάζω, per utres altero pede salto. *Cruquius. Hircum.*] Hircus præmii loco Tragoediarum scriptoribus datus est.

221. *Agresteis Satyros.*] Silvestres Faunos nudos introduxit. ita enim *Satyros* vocant, qui Latinis sunt *Capripedes*, quod caprinas habeant facies, barbam item caprinam, & pedes caprinos, omnia denique caprina. Tales itaque Tragœdia producere solebat, qui petulanter torquerent scommata: nostri Rhythmici moriones habent, qui ridicula salibus sparsa effutiunt. Quod vero Satyros in fabulas inductos dixi, non peracta id fabula factum fuisse intelligendum, sed in medio fabulæ, quasi Choros. *Nannius. Nudavit.*] Satyros nudos introduxit verbis & moribus obscænis risum moventes. *Et asper.*] Primo asper in tragœdia, mox asperitatem facetiis condivit.

222. *Incolumi gravitate.*] Salva gravitate Tragœdiæ.

223. *Grata novitate.*] Religio primum adegit homines ad sacras aras hostiasque diis mactandas: deinde ad comissationes ab omnibus itum est & pocula: inter quæ, ne Lapitharum more, potu se perderent, à viris cordatioribus inventæ sunt fabulæ, ad continendos omnes in officio. hinc patet, non voluptatis, sed religionis ergò ludos à majoribus fuisse institutos. *Cruquius. Morandus, &c.*] Delectandus novitate, quæ solet esse omnibus gratissima.

224. *Functusque sacris.*] Post sacra & epulas ebrius & sine lege vivens. *Potus & exlex.*] *Exlex*, Indomitus, ἀθέμιστος. Non mirum igitur, si aufugit auditor. Veteres in sacrificiis lautissime epulabantur; unde Virgilius sacris operaturus, amicum invitat Eclog. 11.

Cum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

Talis itaque spectator jocis morandus & retinendus. *Nannius.*

225. *Risores, ita.*] Satyri dicuntur risores, vel quod risum moveant, vel quod res rideant humanas. *Commendare.*] Inducere. *Nannius. Commendare.*] Auditorum auribus.

226. *Ita vertere seria ludo.*] Poëma serium, jocis satyricis ita commiscere.

227. *Ne, quicunque deus, quicunque adhibebitur heros.*] Ne scilicet is, qui paulo ante dei instar aut herois in scenam fuit introductus, postea lacernosus prodeat. *Nannius. Adhibebitur heros.*] In tragœdia introducetur.

228. *Nuper.*] Paulo ante.

229. Mi-

Migret in obscuras humili sermone tabernas:
Aut, dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leveis indigna tragœdia versus:
Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Intererit Satyris paullùm pudibunda protervis.
Non ego inornata, & dominantia nomina solùm,
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo:
Nec sic enitar tragico differre colori,
Ut nihil intersit, Davúsne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,

An

229. *Migret in obscuras.*] Ne utatur sermone humili & abjecto, qualis est tabernariorum & opificum oratio.

230. *Dum vitat humum.*] Dum comicam humilitatem reformidat, ne intumescat, captans magna supra vires, quasi inter nubes & cœlum versans. *Nubes & inania captet.*] Turneb. lib. 19. cap. 9.

231. *Effutire leveis indigna Tragœdia versus.*] Indicat quibus verbis utendum, non levibus, non teneris & delicatis, sed gravibus, austeris & severis. Nam, ut lib. II. Trist. ait Ovidius,

Omne genus scripti gravitate Tragœdia vincit.

Adfert simile à matrona, quæ festis diebus apte aras gestu gravi saltabat licentius, ut religionis, non lasciviæ ergo facere videretur. Sic Virgil. IV. Æneid. ℣. 62. de Didone.

Aut ante ora Deûm pingues spatiatur ad aras.

Est autem in hoc versu Græcismus *indigna effutire*, pro indigna quæ effutiat atque effundat. *Nannius. Effutire leves indigna.*] Inepte loqui. Ordo & sententia verborum hæc est: Tragœdia quæ indigna est, in qua versus leves emittantur, intererit, id est, versabitur inter satyras velut pudica fœmina, quæ non nisi coacta festis diebus modice saltat.

232. *Moveri.*] Saltare.

233. *Intererit Satyris, &c.*] Præceptum XIX. ut scilicet in Satyris servetur decorum personarum, & cuique conveniens sermo tribuatur. Hoc præceptum exponit per prolepsin, qua improbat falsam opinionem de discrimine Satyræ & Tragœdiæ: quasi illud consistat in solis verbis; ut scilicet verba Satyrorum sint propria & inornata, contrà tragœdiarum verba sint translata & exornata. *Piscator.* Turneb. lib.23. cap. 3.

234. *Inornata, &c.*] Nomina simplicia & incondita. *Dominantia.*] Id est, propria & usu trita, Græci κύρια vocant. *Nann. Dominantia.*] Nomina propria, quæ in suo sensu dominantur, non expulsa de sede sua à translatis, qualia sunt verba ad Venerem spectantia: ut Mentula, Cunnus & similia.

235. *Satyrarum.*] Si ego Satyras in tragœdia scriberem.

236. *Tragico differre colori.*] Id est, differre à Tragicis sermonis ornamentis, quibus ille velut coloribus pingitur. *Piscator. Tragico, &c.*] A tragica magniloquentia.

237. *Davusne loquatur, &c.*] Utrum Davus, Pythias, Simo, personæ Comicæ loquantur, an Silenus persona satyrica.

238. *Emuncto lucrata, &c.*] Deluso. Metaph. à quadrupedibus, quibus lac subtractum est.

239. *An*

An custos famulúsque Dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quivis
Speret idem, sudet multùm, frustráque laboret
Ausus idem. tantum series juncturáque pollet:
Tantum de medio sumtis accedit honoris.
Silvis deducti caveant, me judice, Fauni,
Ne, velut innati triviis, ac penè forenses,
Aut nimium teneris juvenentur versibus umquam,
Aut immunda crepent, ignominiosaque dicta.

Offen-

239. *An custos famulusque.*] An tragica & gravior persona loquatur, qualis fuit Silenus custos & minister Bacchi nutricius. *Dei alumni.*] Id est, Bacchi: quia vinum modicè sumptum alit vires. *Piscator.*

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Comœdia enim res in scenam adducit vulgares, amores puellarum, lenonum impuritatem, meretricum avaritiam, ceteraque in vulgus nota. Nullus est, quin facile scribere se posse putat, qualis ebrius, qualis senex avarus: atque rem aggressus, longe aliter experietur. Et pauci sunt qui Comœdiam & Tragœdiam recte tractant, ut, si quis nostri temporis Comœdiographos excutiat, videre liceat quam infeliciter res iis succedat, si cum veteribus componantur. *Nannius. Ex noto.*] Præceptum xx. in tractandis argumentis notis observandam esse artificiosam seriem seu dispositionem. Hoc præceptum exponit sub forma gloriationis: nam hoc ipsum se facere posse, jactat. *Piscator. Ex noto fictum.*] Ex re nota, non abstrusa, fictum sequar, id est, carmen satyricum fingam: atque ejusmodi erit carmen, ut quivis speret se tale posse fingere.

241. *Sudet multum.*] Multum laboris sumat.

242. *Ausus idem.*] Conatus idem. *Tantum series.*] Tantum valent rerum dispositio & verborum structura, ut difficile sit imitari.

243. *Sumptis accedit honoris.*] Rebus vulgaribus. *Accedit honoris.*] Id est, pulcritudinis, venustatis. *Nannius.*

244. *Sylvis deducti.*] Præceptum xxi. quod rursum ad Satyras pertinet: ut in sententiis Faunorum, qui in Satyris introducuntur, duo extrema vitia caveantur: nimia scilicet urbanitas, & nimia agrestitas. Huic præcepto rationem adjungit ab effecto inutili, offensione scilicet honestiorum civium: quam sententiam amplificat antithesi approbationis civium leviorum ac humiliorum, per prolepsin ratiocinationis, à pari, cujus consequentiam negat. *Piscator. Sylvis deducti caveant.*] E sylvis, id est, è proscenio numeroso producti in scenam civilem. *Fauni.*] Quorum princeps est Pan. A Græcis satyri dicuntur.

245. *Ne, velut innati.*] Ne velut nati in triviis, id est, locis celeberrimis, ac penè in medio foro. *Innati triviis.*] Scurræ triviales. Nam alia est oratio in triviis, alia in foro. Hinc *verba trivialia* dicta parum elegantia. *Nannius.* Jocus ergo Satyrorum, non sit urbanus & delicatus, sed habeat rusticitatem. Turn. lib. 19. cap. 9.

246. *Juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium excultis juveniliter lasciviant.

247. *Aut immunda crepent.*] Ne scilicet contra decorum taxent hominum vitia & mordaciter nimis in ea invehantur. Quod vero Horatius *immunda*

crepent

Offenduntur enim, quibus est equus, & pater, & res:
Nec, si quid fricti ciceris probat & nucis emtor,
Æquis accipiunt animis donántve corona.
Syllaba longa brevi subjecta, vocatur iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accrescere jussit
Nomen Iambeïs, cùm senos redderet ictus,
Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,
Tardior ut paulò graviórque veniret ad aureis,
Spondeos stabileis in jura paterna recepit
Commodus & patiens: non ut de sede secunda

Cede-

crepent dixit, Græci uno verbo *αἰσχρολογεῖν* efferunt. *Crepent*, cum quadam ostentatione in ore habeant. *Nannius. Aut immunda crepent.*] Aut verba nimis obscœna loquantur. *Ignominiosaque dicta.*] Quæ alicujus existimationem lædant.

248. *Offenduntur enim.*]Turneb.l.19. cap.9. *Quibus est equus.*] Equites, patricii, & locupletes.

249. *Si quid fricti ciceris.*] Per *Fricti ciceris* & *nucis emtorem*, infimæ fortis ac vilissimos homines intelligit. *Cicer* leguminis genus, unde *Cicerones* dicti, ut à fabis *Fabii*, à pisis *Pisones*. Nannius. Turneb. lib. 19. cap. 9. *Fricti ciceris emptor.*] Fricti ciceris emptor, est homo pauper, & plebejus, qui cicere, interea dum agebantur fabulæ, & quovis alio tempore, famem levaret.

250. *Æquis accipiunt animis.*] Patienter audiunt. *Donantve corona.*] Remunerant. Nam bonos Poëtas hedera coronabant.

251. *Syllaba longa brevi.*] Præceptum XXII. de carmine Jambico: in quo monet cavendum, ne spondæus regionibus paribus recipiatur. Tum pedem Jambum definit. Deinde causam exponit, cur versus Jambici senarii, nominentur trimetri. Tum distinguit carmen Jambicum in duo genera: unum antiquum quod ex puris jambis constat: alterum novum, quod locis imparibus etiam admittit spondæum. Ad extremum apponit exempla duorum, qui jambo in suis trimetris, rarius usi sint. *Piscator. Syllaba longa brevi.*] Jambus ex duabus syllabis conficitur, priore brevi, posteriore longa.

252. *Pes citus.*] Virilis, acer, & concitus, ut Terentianus ait. *Nannius. Pes citus.*] Pes celeriter currens, qui cito promitur, præsertim si comparetur cum spondæo tardo. *Unde etiam trimetris.*] Ex quo, quod Jambus sit ita citus, jussit Jambeos versus senarios, trimetros quoque nominari. *Accrescere jussit.*] Trimetris addi.

253. *Quum senos.*] Quum haberet sex pedes.

254. *Primus ad extremum.*] A principio ad finem, olim ex Jambis duntaxat constans. *Non ita pridem.*] Non diu est, quod inseri cœperunt spondæi & alii pedes inter Jambos.

255. *Graviorque veniret ad aures.*] Vox tardior ad movendos animos aptior sua mora, tametsi percipiatur segnius.

256. *Recepit.*] Jambus recepit Spondæos stabiles, (id est, graves & tardos) in sua jura, sed ita, ut è secunda aut quarta sede non depelleretur.

257. *Commodus & patiens.*] Sese accommodans & libenter locum dans spondæis.

258. Se-

Cederet aut quarta socialiter. hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In scenam missus magno cum pondere versus
Aut operæ celeris nimium, curáque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata Poëmata judex,
Et data Romanis venia est indigna Poëtis.
Iccircóne vager scribamque licenter? an omneis
Visu-

258. *Socialiter.*] Mutuo, pariter. *Hic & in.*] Hic Jambus. *Atti.*] Attius & Ennius in tragœdiis quas scripserunt raros Jambos adhibuerunt. *Hic & in Acci.*] Hic, est ἐκεῖ, non ἐκεῖνος aut οὗτος, quod multos decepit. Ubi? in secunda sede aut quarta. Jambus, inquit, in nobilissimis, ut vulgo volunt, Accii versibus, etiam *hic*, hoc est, in secunda sede aut quarta, rarissime apparet. Et hoc verum esse novit, qui fragmenta Accii vel semel salutavit. Etiam graves illos Ennii, ut idem illi volunt, versus, quos cum tanto pondere in scenam adferunt; idem jambus, cum nec quartum locum nec secundum obtineat, arguit aut αὐτοσχεδίως aut ἀτέχνως esse. id est, aut festinanti aut ignaro artis excidisse. *Heinsius.*

259. *Nobilibus trimetris.*] Id est, laudatis. Ironia est, vel qui extollunt ignobiles, vel qui omnium sermone nobilitati. Ita enim *nobile* aliquando dicimus, non quod generosum est, sed quod multorum fama celebratum. Sic *nobilis latro, nobile scortum* dicitur. *Nannius.* Turneb. lib. 19. cap. 9.

260. *In scenam missos.*] Expolitio XXIII. præcepti: ubi primum caussas efficientes exponit spondæi in carmine Jambico intempestive & odiose usurpari, negligentiam scilicet & ignorationem artis. Dein duas denuo caussas affert istius negligentiæ & licentiæ: primam, quod non quivis istud vitium animadvertat: alteram, quod Romanis Poëtis venia in isto vitio dari soleat. Post monet licentiam illam in scribendo cavendam esse; quia non satis est culpam vitare; sed insuper opera est danda, ut laudem mereamur; imitanda ergo est diligentia Græcorum. *In scenam missus.*] Non *missos*, hoc sensu: Versus Jambicus in scenam missus cum magno pondere, id est, cum multis spondæis, premit Poëtam crimine turpi, aut operæ celeris nimium, aut artis ignoratæ, &c. *Piscator. Magno cum pondere versus.*] Versus crebris Spondæis tardatos.

262. *Premit artis carmine turpi.*] Jambus raro adhibitus premit, id est, indicat versus præpropere & negligenter scribi, vel sine arte & minus accurate.

263. *Immodulata Poëmata.*] *Immodulata* vocat *Poëmata*, quæ suis numeris non constant. *Nannius. Immodulata Poëmata.*] Quæ versibus sine cura atque arte factis constabant: quos αὐτοσχεδίως Critici dixerunt. *Heinsius. Immodulata Poëmata judex.*] Poëmata methodo & modulo Poëtico non recte efficta.

264. *Indigna Poëtis.*] Indigne, immerito.

265. *Iccircone vager, scribamque licenter?*] Ideone, inquit, veterum usurpabo licentiam, eorumque insistam vestigiis, qui tam licenter sua scripsere. *Nannius. Idcircone vager.*] Idcircone sine arte scribere debeam, quia errata in

scriptis

Viſuros peccata putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Græca
Nocturna verſate manu, verſate diurna.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati: ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus & aure.

Igno-

ſcriptis meis nemo eſt animadverſurus? *An omneis Viſuros peccata putem.*] Difficiles ſunt hi verſus, nec interpretibus quicquam hîc mentis aut ingenii eſt. Si anxius obſervavero leges metri, hoc efficiam, ut culpabilis non ſim; ſi licenter, ero in culpa: utpote non ſervato decoro. Cautus, inquit, hoc eſt, ἀϐλαϐῶς ſcribam, ut intra limites conſiſtam, & dignus ſim cui venia debeatur. *Nannius.*

266. *Peccata putem mea.*] Vitia mei carminis. *Tutus & intra.*] Hic nominativus pendet à verbo *putem.* Senſus eſt: idque in eum finem ut ſim tutus, videlicet à reprehenſione propter peccata poëtica. & *extra ſpem veniæ cautus.* Et ut ſim cautus, quum intelligam, me eſſe extrà ſpem veniæ poſitum, ſeu ademptam mihi eſſe ſpem veniæ, quæ Romanis Poëtis data eſt, ut antea dixit. Lego autem *extra,* cum Lambino: quum vulgares libri legant *intra.* Piſcator. *Intra ſpem veniæ.*] Dicit, non ita ſe ſcripturum inſipienter, ut erroris veniam poſcat, ſed tutius ſcribat artiſque præcepta ſervet diligenti ſtudio. nam *intra ſpem veniæ* eſſe, eſt ad ſpem veniæ non pervenire, nec quicquam vel ſcribere venia dignum; quod faciunt indocti ſtultique Poëtæ, qui potius quam non ſcribant, venia dignos ſe haberi malunt. hoc autem eſt, quod notat Horatius, artis quidem peritiam hoc præſtare ſolum poſſe, ut venia non ſit opus, ſed eam per ſe non mereri laudem, quam natura major, mentiſque divinior quidam inſtinctus parit perficitque, teſte Platone. vide Agellium lib. 12. cap. 13. *Cruq. Intra Spem veniæ cautus.*] Ut nihil ſcribam venia dignum, ſed per ſe laudem merebitur.

267. *Vitavi denique culpam.*] Reprehenſionem effugi & probrum. *Nannius.*

268. *Non laudem merui.*] Is ſolus laudem meretur, qui recte facit, non qui culpam vitavit. *Vos exemplaria Græca.*] Quoniam nos à Romanis avocavit, ad Græcos remittit. apud eos enim felicius nata & producta omnia, atque adeo quicquid homini neceſſarium, cum maxime in arte Poëtica, tum etiam in aliarum artium cognitione. *Nannius. Vos.*] O Piſones. *Exemplaria Græca, &c.*] Græci optime & caute ſcripſerunt.

269. *Nocturna verſate.*] Nam ſtudioſis non eſt dormiendum nimis.

270. *At noſtri proavi.*] Pet. Victorius Variar. lect. lib. 15. cap. 13. *Numeros.*] Numeros Poëticos.

271. *Sales.*] Facetias. *Utrumque.*] Numeros & ſales.

272. *Stulte mirati.*] Stulte ſentiebant, quia verum ignorabant. Stultitia autem oritur ex ignorantia. *Et vos.*] Vos ô Piſones.

273. *Inurbanum lepido.*] Inurbane dictum ab eleganti joco diſtinguere. *Seponere.*] Poſtponere, poſthabere. *Cruq.*

274. *Digitis callemus.*] Digitis digerendo

Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ
Dicitur, & plaustris vexisse Poëmata Thespis:
Quæ canerent agerentque peruncti fæcibus ora.
Post hunc personæ pallæque repertor honestæ
Æschylus, & modicis instravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Successit vetus his comœdia, non sine multa

Lau-

rendo versus in pedes, aure audiendo, an versus sit numerosus.

275. *Ignotum Tragicæ.*] Sequitur narratio quadripartita: cujus prima pars est, de Tragœdiæ inventore. Secunda, de ejusdem amplificatore & exornatore. Tertia, de Comœdiæ veteris ortu & interitu. Quarta, de studiis Comicorum Romanorum.

276. *Plaustris vexisse Poëmata.*] Hæc initio: invaluit postea scena temporaria, quæ, actione exhibita, auferebatur, ut hodie. Deinde, auctore Pompejo Magno, firma theatris fundamenta jacta sunt. Cur autem plaustris circumveherentur Poëmata, caussa fuit hæc, quod olim, antequam Theseus in unam civitatem coëgisset, vicatim Attica habitaretur, carmenque solemne circa compita vicosque caneretur: unde & Comœdiam ἀπὸ τοῦ κωμάζειν, id est, *lascive agere*, vel ἀπὸ τῆς κώμης, id est, *vico*, Megarensium lingua, natam quidam volunt. Moris etiam erat, ut rusticus injuriam passus, occineret ad januam eorum qui injuriam intulissent. itaque injuriosos traducebant, ac vehicula per compita claro die inducebant; unde Prov. *De plaustro loqui*, pro conviciis lacerare, quod etiam in Nebulis Aristophanis interpres notavit, explicans vocem τρυγοδαίμονες. *Nann. Thespis.*] Thespis Atheniensis primus Poëta tragicus, tragœdias docuit, atque egit in plaustris, quibus Poëtæ circa vicos fuerunt circumacti, antequam scena esset inventa.

277. *Quæ canerent agerentque.*] Hoc ad histriones, illud ad Chorum refertur. *Nannius. Canerent agerentque.*] Ipsi Poëtæ. *Peruncti fæcibus ora.*] Habentes ora fæcibus vini peruncta. Nondum enim usus erat personarum.

278. *Personæ pallæque repertor.*] Repertor larvæ, qua vera histrionum facies fuit tecta, ne agnosceretur. *Honestæ.*] Pallæ decoræ, quæ ad imos usque pedes esset demissa.

279. *Pulpita tignis.*] Scenam modicam instituit.

280. *Magnumque loqui.*] Perfectiorem eloquentiam. *Nitique cothurno.*] Gestare cothurnum, quo nituntur incedentes.

281. *Successit vetus his Comœdia.*] Est itaque *Comœdia vetus*, *media*, ac *nova*. Hæc à vetere quinque in rebus differebat (nam pauci admodum meminere Comœdiæ mediæ) *tempore*, nimirum, *argumento*, *stylo*, *apparatu* ac *metro*. Ac primo quidem *tempore*, quia vetus floruit bello Peloponnesiaco, ac tunc in populi libertate viguit. Nova vero exorta est extincta populi libertate, cum Philippus & Alexander rerum potirentur. II. *Argumento.* Nam vetere proscindebantur magistratus, & qui Remp. compilabant, item belli duces proditione infames. Nova autem, nil nisi amores adolescentum, suspiciones atque iras parentum, avaritiam meretricum. III. *Stylo*, sive *phrasi* seu *dialecto*. Apud Græcos mira grandiloquentia, sæpe assurgit ad splendorem vel Heroïcum vel Tragicum: in nova humilis stylus, phrasis

Laude: sed in vitium libertas excidit, & vim
Dignam lege regi. lex est accepta, chorusque
Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.
Nil intentatum nostri liquere Poëtæ;
Nec minimum meruere decus, vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta;
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clarísve potentius armis,
Quàm lingua, Latium, si non offenderet unum-
quem-

miliaris, sermo plebejus. IV. *Metro.* In veteri varia metrorum genera videas: at in nova unum, Jambicum nimirum, dominatur, sunt admixta nonnumquam alia genera, sed rarissime. Postremo *apparatu* sive παρασκευῇ. Nam mira fuit antiquitus in adornandis Choris, personisque instruendis, luxuries. constabat viginti quinque personis. Nihil tale in nova Comœdia, è qua etiam omnino sublatus Chorus. *Media* cum libertate ipsa extincta est, cum Poëtæ ob mordacitatem in periculum capitisque discrimen incidebant. *Nannius. His comœdia.*] Tragœdiis vetus comœdia fuit posterior.

282. *In vitium libertas.*] Παῤῥησία scilicet dicendi. In Comœdia libertas illa nimia fuit, adeò ut eam flagellum populi nominarint. *Nannius. In vitium libertas excidit.*] Postquam cœperunt honestos maledictis & turpibus conviciis nominatim insectari. *Et vim.*] Maledicentiam.

283. *Lex est accepta.*] De cohibenda maledicentia veteris comœdiæ.

284. *Turpiter obticuit.*] Obticuit, legis pœna perterritus: vel junge *turpiter* cum Gerundio nocendi. *Sublato jure nocendi.*] Adempta licentia maledicendi.

285. *Nil intentatum, &c.*] Pet. Victorius Variar. lect. libro 31. capite 34. *Nil intentatum nostri, &c.*] Poëtæ Latini nihil in scribendo prætermiserunt.

286. *Vestigia Græca.*] Quum recederent à Græcis exemplaribus, & facta Romana scriberent.

288. *Prætextas, &c.*] Latinas fabulas in quibus prætextati, (id est, personæ nobiles) fuerunt inducti. *Docuere Togatas.*] *Docere* hic est exhibere in scena, more Græcorum, quibus διδάσκειν est agere. *Nannius. Togatas.*] Fabulas tabernarias, in quibus plebejæ & privatæ personæ fuerunt inductæ.

289. *Nec virtute foret clarisque potentius armis.*] Dicit non futuros ullo in genere eruditionis inferiores Romanos, si castigandi limandique ferre laborem possint. *Nannius: Nec virtute foret.*] A laudatione Poëtarum Romanorum, transit ad eorundem reprehensionem: ac reprehendit in iis duo vitia: pigritiam in carminibus emendandis, & festinationem in iisdem divulgandis. Dein reprehendit morem perversum ac vitiosum in affectanda opinione insaniæ, cujus moris occasionem commemorat ex sententia Democriti sumptam. Tum etiam in transitu exponit propositionem hujus libri: sibi scilicet propositum esse præcepta tradere de Arte Poëtica: hancque propositionem amplificat prolepsi suæ ipsius imperitiæ, eamque sententiam illustrat eleganti similitudine cotis. *Piscator. Virtute foret.*] Virtute militari.

290. *Lingua.*] Eloquentia & re literaria. *Si non offenderet.*] Si unusquis-
que

. *quemque Poëtarum lima labor & mora. vos ô*
Pompilius sanguis carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.
Ingenium misera quia fortunatius arte
Credit, & excludit sanos Helicone Poëtas
Democritus: bona pars non ungueis ponere curat,

Non

que Poëtarum sua scripta emendaret accuratius, &c.

291. *Limæ labor.*] Emendandi cura. Metaph. ab artificibus machanicis, qui lima opus suum perpoliunt. *Et mora.*] Poëmatum editio in aliud tempus differenda.

292. *Pompilius sanguis.*] A Numa Pompilio originem ducentes, vos, ô Pisones reprehendite, &c.

293. *Et multa litura coërcuit.*] Olim in tabulis ceratis scribebant, quæ *pugillares* dicti. Ea quæ non placebant stylo inducebant, ut nos hodieque transverso calamo delemus: atque hoc erat *stylum vertere.* Postea factum, ut omnem emendationem deletionemque *lituram* vocaremus. unde Horat. Epist. ad Augustum:

Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram. Nannius.

Multa litura, &c.] Frequens emendatio retinet invitum. *Coërcuit.*] Sicut scilicet ars agricolarum ferro amputans coërcet vitem serpentem, ne sylvescat sarmentis. *Piscator.*

294. *Perfectum decies non castigavit.*] Turnebus libro 19. capite 9. *Perfectum decies, &c.*] Non perfectissime polivit. Metaph. ducta à marmoratiis artificibus, qui unguibus juncturas probant & opus perpoliunt.

295. *Ingenium misera quia fortunatius.*] Nunc carpit eos, qui habitus, cultus, mores potius Poëtarum imitantur, quam ut æmulentur eruditionem. *Nannius. Misera arte.*] Quia miserè torquet eos, qui ipsam student observare. Turneb. lib. 19. cap. 9. *Ingenium misera quia.*] Democritus Philosophus Abderitanus putavit ingenium fortunatius, id est, multo melius esse ad scribenda poëmata, quam artem, quæ sine ingenio misera est.

296. *Excludit sanos Helicone Poëtas.*] Submovet à musarum consortio, & non habet in numero bonorum Poëtarum. nam in monte Helicone fingebant habitare Musas, quæ vires ad Poësin suppeditarent. *Excludit sanos.*] Negat eos esse bonos Poëtas, qui non insaniunt. Est Helicon mons Bœotiæ & Musis sacer. *Sanos.*] Non furentes, nec afflatos. *Nannius.*

297. *Democritus.*] Hic cum duobus fratribus patrimonium dividens, nihil præter pecuniam, quo aptior ad peregrinandum esset, elegit. Audivit in India Gymnosophistas, Babylone Magos, in Ægypto Sacerdotes. Rediit sapiens, sed patrimonio centum talentorum absumto, & à fratre Damasippo nutritus fuit. Omnium rerum humanarum derisor fuit; uti contra Heraclitus, qui res humanas putavit deflendas. *Bona pars non ungues.*] Hoc est, multi affectant poëtices famam, si neque unguium præsegmina, nec barbam tollant. Olim præter Philosophos nulli barbam alebant. Hoc illis datum severitati: in aliis argumentum insaniæ fuit. *Nannius. Bona pars non ungues ponere curat.*] Magna pars Poëtarum non curat ungues præsecare eorumque sordes demere.

Non barbam: secreta petit loca, balnea vitat.
Nanciscetur enim pretium noménque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam
Tonsori Licino commiserit. ô ego lævus,
Qui purgor bilem sub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poëmata. verum
Nil tanti est. ergo fungar vice cotis, acutum
Reddere quæ ferrum valet, exsors ipsâ secandi.
Munus & officium nil scribens ipse docebo:
Unde parentur opes: quid alat formétque Poëtam:
Quid

298. *Secreta petit loca.*] Petit solitudines, uti omnes atra bile perciti solent. *Nannius. Balnea vitat.*] In balneis non lavatur.

299. *Pretium nomenque.*] Authoritatem & dignitatem Poëtæ.

300. *Si tribus Anticyris.*] Id est, summa vi & maxima copia hellebori. *Nannius. Si tribus Anticyris caput.*] Si insani speciem præ se ferat. In insula Anticyra multum nascitur hellebori, quo sumpto dementes sanantur. *Insanabile.*] Caput quod helleboro sanari non possit. *Nunquam Tonsori, &c.*] Si caput nunquam tondendum curaverit.

301. *Licino commiserit.*] Tonsori opulentissimo, qui postea factus est Senator à Cæsare, quod odisset Pompejum. *O ego lævus.*] Id est, læva mente præditus. O me infelicem animi. Sic Virg. Æn. II. & Ecl. I.

——— *Si non mens læva fuisset.*

Nannius. *Lævus.*] Ego stultus.

302. *Qui purgor bilem.*] *Purgor*, ejicio, evomo bilem: & qui curo purgari meam bilem. Lambinus tamen legendum esse censet, *purgo*. Nannius. *Sub verni, &c.*] In vere, quod tempus purgationibus Hippocrates decernit.

303. *Meliora Poemata.*] Meliora quam ego, nisi me purgarem. *Verum nil tanti est.*] Irridet per σαρκασμὸν insaniam. Tametsi, inquit, magni momenti sit nomen Poetæ, tamen ob id non cupio insanire. At dicat quis, quid tu Horati, si Poëta non es, quare sine insania, quæ creatrix Poëtarum est, tradis artem Poëticam? Ego, inquit, cum Poëta esse nequeam, *fungar vice cotis*, hoc est, meis id præceptis efficiam, ut alios ad id, quo ipse non contendam, excitem. *Nannius.*

304. *Nil tanti est.*] Nil tanti æstimo, ut adduci possim ad imitandum hosce Democraticos. *Ergo fungar vice cotis.*] Ergo ego cotis munus obibo. *Fungar vice cotis.*] Vide Pet. Victor. Var. lect. lib. 15. cap. 14.

305. *Exors ipsa secandi.*] Sine sorte & facultate secandi.

306. *Munus & officium.*] Docebo munus Poetarum.

307. *Unde parentur opes.*] Ista complent officium Poëtæ, si bene observata fuerint. *Nannius. Opes.*] Opes Poëticæ, id est, res & facultas Poëtica. *Quid alat formetque Poëtam.*] Ut nimirum vires nervosque orationi subministret. Hinc Cicero ne exaresceret, recurrit ad Poëtas, ut suum studium quasi oleo pinguefaceret. *Nannius. Quid alat.*] Inventio scilicet. *Formetque Poëtam.*] Quod informet & erudiat, nempe eloquutio & reliquæ partes.

308. *Er-*

Quid deceat, quid non: quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, sapere est & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ,
Verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit, patriæ quid debeat, & quid amicis:
Quo sit amore parens, quo frater amandus & hospes:
Quod sit conscripti, quod judicis officium: quæ

Par-

308. *Error, &c.*] Artis & virtutis ignoratio.

309. *Scribendi rectè, sapere est.*] Sequitur jam continuatio XXIII. præcepti quod est, sapientiam seu cognitionem rerum Poëtæ ante omnia necessariam. Hoc præceptum primum declarat expositione causæ efficientis, unde scilicet rerum cognitio petenda sit. Deinde idem præceptum illustrat distributione, sive enumeratione specierum: enumerat enim aliquot officiorum species, quorum cognitio e libris Philosophorum petenda sit. *Piscator. Sapere est.*] Philosophum esse, non insanum.

310. *Rem tibi Socraticæ.*] *Rem*, id est, rerum copiam, quæ ex usu, peritia, atque Philosophia petitur. Nam *verba* ex arte Grammatica ac Rhetorica petimus. *Nannius. Rem tibi Socraticæ.*] Materiam, argumentum. *Chartæ.*] Philosophorum scripta vel libri à Socratis discipulis scripti.

311. *Verbaque provisam rem*] Ubi *res* constiterit animo fueritque conformata, ultro occurrent *verba*. Ita enim *verba* hic generaliter accipio, per quæ sermo universus nectitur. *Nannius. Verbaque provisam, &c.*] Eloquutio præparatam inventionem ultro sequitur: rerum enim copia verborum copiam gignit. Cic lib. de Orat.

312. *Qui didicit patriæ.*] Docet nunc ea, quæ omni in re valeant plurimum, eadem in poëmate quoque valere. Neque enim possumus exhibere affectus cujusque, nisi noverimus omnia discrimina & officia singulorum, ut qui affectus patris in filium, quæ caritas filiorum in parentes, quid cognatis debeamus, quid patriæ, & reliquis. Hæc qui ignorat, non tuetur officium Poëtæ. *Patriæ quid debeat.*] Multum patriæ debetur, quæ & ipsa omnes caritates complectitur, parentes, liberos, fortunas omnes: qua salva salvi itidem sumus, qua eversa evertimur. Quare & inter summas felicitates numerat Virg. l. 1. pro patria occumbere, apud quem sic Æneas:

—— O terque quaterque beati,
Queis ante ora patrum Trojæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere.

Et ipsemet in Odis Horatius:

Dulce & decorum est pro patria mori.

Nannius. *Patriæ quid debeat.*] Qui scit in tribuendis officiis, delectum habere personarum: cognoscit ille quid deceat, estque optimus Poëta.

314. *Quod sit conscripti.*] Senatoris: Livius lib. 1. tradit Romulum instituisse cœtum Senatorum, quos *Patres* appellavit, vel à cura, vel officio, seu ab ætate. Et dicti quidam ex his *Patres majorum gentium*, erantque numero centum. Adjecit illis postea Tarquinius centuriam secundam, nominavitque *Patres minorum gentium*. Ejectis vero Tarquiniis, Brutus auxit ad numerum trecentesimum: & quos tum allegerat, vocavit *Conscriptos*. Post totus Senatorum Ordo *Patres conscripti* appellatus. *Nannius. Conscripti.*] Senatoris.

Partes in bellum missi ducis: ille profectò
Reddere persona scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vita morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces.
Interdum speciosa jocis, morataque rectè
Fabula, nullius Veneris, sine pondere & arte,
Valdiùs oblectat populum, meliusque moratur,
Quàm versus inopes rerum, nugaque canora.
Grajis ingenium, Grajis dedit ore rotundo

Musa

316. *Convenientia cuique.*] Τὰ πρέποντα, decora.

317. *Respicere exemplar.*] Hoc est, peririam & usum. *Vita.*] Eorum quæ in hominum vita sunt. *Nannius. Exemplar vita.*] Ideam seu perfectam speciem vitæ humanæ.

318. *Doctum imitatorem.*] Hoc est, Poëtam. Nam ars poëtica aliud nihil est quam imitatio. Utque pictor imitatur lineamenta, neque novas res adfert, sed repræsentat ea quæ in rerum sunt natura; ita Poëta res, motes, ingenia omnium imitatur. *Nannius. Doctum imitatorem.*] Eruditum & prudentem Poëtam. *Et veras hinc ducere.*] Et hinc, id est, ex vita quotidiana & motibus hominum veras voces elicere. *Veras.*] Naturales. Nam nemo rectè scribit, nisi animos hominum exploraverit. Nemo novit quomodo exprimendus regius animus, nisi qui in aula versatus sit; vel rusticus qua ratione fingendus, nisi qui ruri. *Nannius.*

319. *Interdum speciosa jocis.*] *Speciosa*, festiva. Sæpius, inquit, contingit, ut quis non magnificis rebus instructus populum oblectet magis, quam qui doctè omnia peragit. Acron & Porphyrio *locis* legunt pro *jocis*. Nannius. *Speciosa jocis.*] Lambinus ostendit, potius legendum esse *locis*. Intelliguntur autem loci qui vocantur *communes*. id est, sententiæ ac disputationes de rebus gravibus, & ad vitam bene beateque degendam pertinentibus: ut de religione, de caritate patriæ, &c. *Piscator. Locis.*] Locis communibus ornata, vel, ut alii legunt, jocis referta. *Morataque rectè.*] In qua mores personarum scite exprimuntur.

320. *Nullius Veneris.*] Parvæ elegantiæ. Id est, etiamsi minime venusta sit verbis. *Nannius. Nullius Veneris.*] Nullius elegantiæ. *Sine pondere.*] Sine verborum gravitate.

321. *Valdius.*] Vehementius. Contractione poëtica. *Nannius. Valdius oblectat populum.*] Validius. *Meliusque.*] Magis delectat.

322. *Inopes rerum.*] Sententiarum expertes. *Nugaque canora.*] Versus leves, qui sunt nihil aliud quam inanis perstrepentium vocum congeries.

323. *Grajis ingenium.*] Hic laudat Græcos propter singulare studium poëseos, & contrà vituperat Romanos, qui suos pueros tantummodo exerceant in Atithmeticis: quo fiat, ut nihil immortalitate dignum scribant. Hinc autem colligi potest præceptum XXIV. ut Poëta futurus, sese à puero in carmine scribendo exerceat, & laudem expetat præclari Poëtæ. *Piscator. Grajis ingenium.*] Summus artifex semper ad Græcos nos remittit; sunt enim artifices omnis eloquentiæ. *Nannius. Grajis ingenium.*] Græci eloquentiam cum sapientia conjunxerunt. *Ore rotundo.*] Perfecto, absoluto. *Nannius. Ore rotundo.*] Rotunde

& ele-

Musa loqui, præter laudem, nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus assem
Discunt in parteis centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Uncia, quid superat? poteras dixisse, Triens. eu,
Rem poteris servare tuam. redit uncia: quid fit?
Semis. at hæc animos ærugo & cura peculi
Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
Posse linenda cedro, & levi servanda cupresso?

Aut

& eleganter.

324. *Nullius avaris.*] Nullius rei cupidis.

325. *Romani pueri.*] Indicat Romanos pueros ab ipsis parentibus avaritiæ studio imbui. Discunt arithmeticam, nummos in partes dividere, & summulas deducere. *Nannius.* *Romani pueri.*] Romani pueri statim à pueritia discunt artes ad rem augendam; Græci non item. *Longis.*] Id est, implexis. *Nannius. Longis rationibus assem.*] Addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo, quæ partes sunt Arithmeticæ. *Assem.*] Id est, duodecim uncias. Omnis divisio peragitur nominibus partium Assis apud Scriptores. Sive enim tempus, sive agros, sive res per partes dividendas partiantur, explicant nominibus assium. *Nannius.*

326. *In parteis.*] In partes plurimas & minutissimas dividere.

327. *Albini, si de.*] Fœneratoris cujusdam. *Quincunce remota est.*] De quinque unciis.

328. *Triens, &c.*] Quatuor unciæ. *Eu, &c.*] Bene. Verba sunt patris, vel populi responsum pueri probantis.

329. *Rem poteris servare tuam.*] Ironicôs hæc dicit. *Nannius.* *Redit uncia.*] Quincunci additur uncia.

330. *Semis.*] Dimidia pars libræ, id est, sex unciæ. *Ad hæc.*] Legendum *At*, conjunctio adversativa, non *ad.* Nunc Horatius apponit suam ἐπίκρισιν, qua educationem illam puerorum improbat: quippe qua impediantur illi ne unquam possint laudabile poëma scribere. *Ærugo.*] Id est, hoc immodicum lucri studium, quo animi puerorum tanquam ærugine corrumpuntur ac vitiantur. *Piscator.* *Ærugo & cura peculi.*] *Ærugo* vitium æris, ut *ferrugo* ferri. Sed promiscuus usus apud auctores. *Peculium* autem pro quavis pecunia hîc accipitur: alioqui *peculium* rustici vocant, quod extra reliquam pecuniam seposuerunt. Turneb. lib. 13. cap. 9. *Nannius.* *Ærugo, &c.*] Avaritia, qua præclara ingenia corrumpuntur. Metaph. ducta à metallis. *Cura peculi.*] Cupiditas opum.

331. *Fingi.*] Scribere posse.

332. *Posse linenda cedro.*] Cedrinus succus obstat corruptelæ, nec sinit computrescere. Unde libros, quos volumus perpetuos, cedro linimus. Persius Sat. 1.

—— *Et cedro digna locutus.*

Nannius. *Linenda cedro.*] Quæ perpetuo vivant. ea etenim quæ cedri succo linuntur, non putrescunt. *Et levi servanda cupresso.*] Arcet *cupressus* blattas & tineas. Vestes enim cum in cistis cupressinis reponuntur, vermiculos non sentiunt. Plinius lib. xv. cap. xi. *Nannius.* *Cupresso.*] In capsa ex cupresso, arbore bene olenti.

333. *Aut*

Aut prodesse volunt aut delectare Poëtæ,
Aut simul & jucunda, & idonea dicere vitæ.
QUIDQUID *præcipies, esto brevis, ut citò dicta*
Percipiant animi dociles, teneántque fideles.
OMNE *supervacuum pleno de pectore manat.*
Ficta voluptatis caussa, sint proxima veris.
Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.

Cen-

333. *Aut prodesse volunt aut delectare Poëtæ.*] Triplex genus Poëtarum indicat non tam genere carminum, quam scopo studiorum. Sunt qui nisi voluptatem quærunt, ut Elegiographi, Epigrammatarii, ut Ovidius in Eroticis, & Martialis. Alii seposita voluptatis cura prodesse cupiunt, toti in id intenti, ut adferant præcepta moralia, atque eruditionem. Hos vocamus *didascalicos*, qualis Empedocles de rerum natura, & Theognidis ἠθικαὶ γνῶμαι. Tertium genus mistum habet studium, cupitque & prodesse & oblectare, ut Hesiodi ἔργα καὶ ἡμέραι, Virgilii Georgica. *Nannius.* Vide Pet. Victorii Variar. lect. lib. 34. cap. 1. *Aut prodesse volunt.*] Hinc conjunctim tradit duo præcepta. In primo ponit Poëtarum distributionem ex finibus in tria genera: quorum tertium duo priora complectitur. Deinde (ibi, *Quicquid præcipies.*) tradit præceptum XXV., sumptum ex primo membro divisionis, quomodo scilicet Poëta debeat docere. Eique præcepto annectit rationem ab effectibus duobus, quorum posteriorem à contrario declarat. Tertio (ibi *Ficta voluptatis*) tradit præceptum XXVI., ex altero divisionis membro sumptum. Quomodo scilicet Poëta debeat delectare, figmentis poëticis: quod rerum genus exemplo Lamiæ declarat. Postremo (ibi *omne tulit*) tertium genus poëmatis ex effectis commendat. *Piscator. Volunt.*] Debent.

335. *Quidquid præcipies, esto brevis.*] Exposito Poëtarum genere, qui docere tantum volunt, præcipit jam quibus officiis præstare debeant opus docentis. In docendo opus brevitate & perspicuitate. Brevitas duo habet commoda, ut facilius discatur, & ut fidelius retineatur. *Nannius. Ut cito dicta.*] Ut animi dociles cito percipiant tua dicta.

336. *Dociles.*] Quod est ingenii. *Fideles.*] Quod est memoriæ.

337. *Omne supervacuum pleno de.*] Quæ supervacua sunt, effluant è memoria necesse est. *Pectore manat.*] Pectus pro Memoria ponitur.

338. *Ficta voluptatis caussa, sint proxima veris.*] Admonet nos summus artifex ut in fingendis rebus veritatem ex proximo sequamur, & quantum licitum, insistamus rei veritati in materia verisimili. *Nannius. Sint proxima veris.*] Verisimilia esse debent.

339. *Poscat sibi fabula credi.*] Nam id artificium est fabulæ, ut ea, quæ creditu difficilia, efficiat credibilia, mereaturque fidem aut veritate rerum, aut verisimilium materia. *Nannius. Poscat sibi, &c.*] Postulet sibi credi, id est, audeat spectatorum oculis atque auribus subjicere.

340. *Nec pransæ Lamiæ.*] Supra dixit:

Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.

Quæ probari oculis nequeunt, non sunt subjicienda aspectui. Non exhibebit Poëta Lamiam, ut quando devoravit pue-

Centuria seniorum agitant expertia frugis:
Celsi prætereunt austera Poëmata Rhamnes.
OMNE *tulit punctum, qui miscuit utile dulci,*
Lectorem delectando, paritérque monendo.
Hic meret æra liber Sosiis: hic & mare transit,
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.

Nam

puerum, rursum desecto utero vivum adhuc extrahat. Est autem *Lamia* terriculamentum quoddam pueros in cunis devorans: Hadr. Junins Centuria prima Adagiorum. *Nannius. Neu pransæ Lamiæ vivum, &c.*] Neve fingat Poëta Lamiam devorasse infantem, atque eundem puerum alvo vivum fuisse exemtum, hoc enim adhorret à fide & natura.

341. *Centuriæ seniorum agitant.*] Hoc ei, qui auditores cupiat retinere, observandum: senes nihil nisi solidum sententiis & rebus plenum delectare, quærere utilia; juvenes vero voluptatem sectari, utilia commiscere lætis. *Centuriæ.*] Hoc est, Tribus Senatorum. nam Romulus in Tribus divisit populum, Tribus in curias, ac curias vicissim in centurias. *Nannius. Centuriæ seniorum agitant, &c.*] Senes Romani aspernantur poëmata inutilia. Alludit ad Centurias, in quas singulæ tribus erant divisæ.

342. *Celsi Rhamnes.*] Equites alti ac sublimes equis insidentes. *Nannius.* Turneb. lib. 19. cap. 9. & lib. 28. cap. 26. & lib. 29. cap. 35. *Celsi prætereunt.*] Juvenes excelso animo contemnunt poëmata nulla voluptate condita. *Rhamnes, &c.*] Equites Romani à Romulo sic appellati.

343. *Omne tulit punctum.*] Omne suffragium abstulit seu meruit. Veteres suffragia ac sententias per tabulas ferebant. unde *lex Tabularia* dicta ea, qua illius, cui quisque astipularetur candidatorum aut competitorum, nomini punctum (vulgo *voces* vocamus) adscribebat. Horat.

Suffragiorum puncta non tulit decem.

Nannius. *Omne tulit punctum.*] Omnibus & senum & juvenum suffragiis præstantissimus Poëta judicatur, qui dulcis est in poëmate & utilis.

345. *Hic meret æra liber.*] Talis liber ditat bibliopolas, & in multas terras diffunditur. *Hic meret æra liber.*] Istiusmodi poëma pretium meretur & multos reperit emptores. *Sosiis.*] Sosii librarii insignes fuerunt, qui maximum quæstum vendendis libris faciebant: quorum etiam mentio Epist. 1. ad librum suum:

Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.

Nannius. *Sosiis*, Bibliopolis seu scriptoribus librariis. *Transit.*] Ad exteras nationes.

346. *Et longum noto scriptori.*] Talis, inquit, liber fama auctorem nobilitat, & in multa sæcula durat. Horat. de seipso:

Exegi monumentum ære perennius.

Nannius. *Prorogat ævum.*] Nam præstantes Poëtæ etiam mortui vivunt.

347. *Sunt delicta tamen.*] Monet ignoscendum esse delictis, quæ occurrunt pauca in opere longo. Hoc confirmat duobus similibus; uno à citharædis sumpto; altero à sagittariis. Causas autem ejusmodi delictorum exponit duas, injuriam & ingenii imbecillitatem. Dein per antithesin monet, non esse ignoscendum, si injuria nimis magna sit, ac proinde si delicta nimis multa, & contrà

Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus & mens
Poscentique gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet, quodcumque minabitur, arcus.
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. quid ergo?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, venia caret; & citharœdus
Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem:
Sic mihi, qui multum cessat, fit Chœrilus ille,

Quem

trà virtutes nimis paucæ. Hanc sententiam confirmat item à similibus duobus; quorum prius à librario, posterius à citharœdo rursus sumptum est. *Piscator. Sunt delicta tamen quibus.*] Sunt quædam Poëtarum errata. *Velimus.*] Ignovisse oportet.

348. *Nam neque chorda sonum reddit.*] Probat superiora, exemplo soni ac toni. Non enim semper destinata mentis assequi possumus, neque perpetuo quem optamus cithara sonum reddet. Et hoc venia dignum, si rarum; si perpetuum, intolerabile. *Nannius. Chorda sonum reddit.*] Ut Musici aliquando errant, sic etiam Poëtæ. *Quem vult manus.*] Sonum, quem manus & voluntas expetit.

349. *Poscentique gravem.*] Citharœdo. *Remittit acutum.*] Reddit sonum acutum.

350. *Nec semper feriet.*] Probat altera similitudine. Sæpissime aberrat sagittarius, nec semper, in quodcumque collimabit, attinget. *Nannius. Feriet quodcunque.*] Sagittarius. *Minabitur arcus.*] Quodcunque arcus minabitur ferire.

351. *Verum ubi plura nitent.*] Ubi plures virtutes in carmine, non offendar, non stomachabor, non irascar paucis erratis. Haud dubium quin opus Æneidos quædam habeat, quæ, si viveret Virgilius, emendaret. sed tanta est operis dignitas, ut ametur, quamquam nævi insparsi pulcerrimo corpori. *Nannius. Plura nitent in carmine, &c.*] Plura ornamenta.

352. *Maculis.*] Erratis. *Incuria fudit.*] Negligentia. Quæ temere effluunt, illa effundi dicuntur. *Nannius. Incuria fudit.*] Quas negligentia non induxit.

353. *Aut humana.*] Aut quas natura humana non potuit cavere. *Quid ergo?*] Quid fiet illi scriptori, qui sæpius peccat ad eumdemque sæpissime lapidem offendit? ille venia neutiquam dignus. *Nannius. Quid ergo?*] Quid ergo dicendum?

354. *Si peccet idem.*] Pro in una eademque re: Græcismus, subaudiendo præpositionem *Secundum*, id est, κατὰ, qua notatur objectum. *Piscator. Librarius.*] Ut scriptor librarius assidue si peccet idem; hoc est, eodem modo, quamvis monitus, venia est indignus; exemplo citharœdi, qui ridetur, quod idem semper decantet, &c. *Nannius. Usque.*] Semper.

355. *Quamvis est monitus.*] Etiamsi fuerit monitus.

356. *Oberrat eadem.*] Semper unam, eandemque chordam tangendo.

357. *Sic mihi, qui multum cessat, fit Chœrilus ille.*] Alexander Magnus fortissimorum operum admirator & maxi-

mus

Quem bis terque bonum cum risu miror, & idem
Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verum opere in longo fas est obrepere somnum.
Ut pictura, Poësis erit; quæ, si propiùs stes,
Te capiet magis: & quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit semel: hæc decies repetita placebit.

O ma-

mus Poëtarum cultor, poëtam habere non nisi pessimum potuit Chœrilum, qui sua gesta scriptis posteritatique mandaret. Acron ita convenisse inter Alexandrum & Chœrilum scribit, ut quoties bonum ederet versum, acciperet Philippicum; quoties malum, colaphum. Sed Poëta toties malos edidit versus, ut colaphis perierit. Turneb. l. 19. c. 9. *Qui multum cessat.*] Lentus, iners est. alioqui *cessat* qui otiosus, & suum facere officium negligit. *Nannius. Chœrilus ille.*] Est similes Chœrili mali Poëtæ.

358. *Quem bis terque.*] Quem mirari soleo si duobus vel tribus locis laudabiliter scribat. *Et idem.*] Et ego idem indigne fero, cum Homerum vel alium excellentem Poëtam lapsum esse animadvertam.

359. *Quandoque bonus dormitat Homerus.*] Fingit hic adversarium, non raro delinquentem in carmine obiicere: Bonus Homerus dormitat nonnunquam: Verum quidem, inquit, sed opere in magno, ubi animus fatigatus nonnihil se de contentione remittit. *Bonus* hic non ad virtutem animi, sed ad ingenii eruditionem refertur. Franc. Luisini Parergon lib. 3. cap. 26. *Nannius. Quandoque.*] Quandocunque. *Dormitat.*] Errat.

360. *Obrepere somnum.*] Condonandum est, siquid excidat minus accurate dictum. *Pisc. Obrepere.*] In errorem incidere.

361. *Ut pictura Poësis erit.*] Hic naturam Poëseos declarat, similitudine picturæ; cujus duo genera facit: unum, cujus imagines & tabulæ placent prope: alterum quod placet, procul inspicienti. Deinde duo hæc genera inter se discernit & comparat; ita ut prius posteriori præferat. Sunt, qui volunt, ut post *Poësis* ponatur punctum. *Piscator. Ut pictura.*] Poëma ita se habet, ut pictura. Nam pictura est Poësis loquens, Poësis autem tacita pictura. *Erit; quæ si propius stes.*] Alia pictura reperitur omnibus numeris absoluta, quæ in luce quo magis spectatur, eo magis placet; alia vero rudibus lineamentis tantum constans laudari potest, sed procul spectata: sic Poësis perfecta, quo diligentius excutitur, eo videtur excellentior, at si sit deterior, leviter tantum & obiter est legenda. *Quæ, si propius stes.*] Exponit paucis discrimina picturarum. Aliæ enim eminus, aliæ cominus placent: aliæ in tenebris, aliæ in propatulo videri cupiunt. Tabula male picta lucem reformidat. *Nannius.*

362. *Te capiet magis.*] Te magis delectabit.

363. *Hæc amat.*] Pictura deterior. *Volet hæc sub.*] Pictura melior.

395. *Argutum quæ non.*] Limatum, politum, vel subtile ingenium Judicis, id est, lectoris.

365. *Hæc placuit semel.*] Poësis mala, semel; at bona decies repetita placebit. *Decies repetita placebit.*] Hinc prover-

 bium,

O major juvenum, quamvis & voce paterna
Fingeris ad rectum, & per te sapis, hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Recte concedi. consultus juris, & actor
Caussarum mediocris, abest virtute diserti
Messala, nec scit quantum Cassellius Aulus:
Sed tamen in pretio est. MEDIOCRIBUS *esse Poëtis*
Non homines, non Dî, non concessere columnæ.
Ut gratas inter mensas symphonia discors;

Et

bium, Δὶς ϗ τρὶς τὰ καλά. id est, *Quæ bona sunt bis terque repetita placebunt.* de quo lege Erasmi Chiliadas. Ea est natura bonorum librorum, ut non statim satient, sed semper novam adferant gratiam venustatemque. Sic Horatii carmina prima fronte horrida videntur, verum sæpius repetita levia ac suavia fiunt. *Nannius.*

366. *O major juvenum.*] Monet hic Poësin dissimilem esse cæteris quibusdam disciplinis: illas enim mediocritate contentas esse: at Poëtis mediocribus esse non licere. Ex hac vero admonitione colligi potest præceptum XXVII. nempe, Si cui negatum est in Poësi excellere, ut is Poëtæ nomen non affectet, sed æquo animo relinquat. *Piscator. O major juvenum.*] O Piso, qui ex duobus fratribus ætate es provectior. *Voce paterna.*] Paternis præceptis.

367. *Fingeris ad rectum.*] Confirmaris ad rectam Poëtices imitationem.

368. *Tolle memor.*] Sume tibi quod dicturus sum & memoria tene. *Certis medium & tolerabile.*] Quibusdam artibus & disciplinis mediocritatem & tolerabilitatem (id est, non excellentem cognitionem) concedi, at Poëtica mediocris tolerabilis non est. *Tolerabile rebus.*] *Tolerabile* dicitur id, quod dignum ut feratur, non tamen ut supra modum laudetur: ut *tolerabiles mores*, qui utcumque sustinentur; *tolerabilis eloquentia*, quæ non usqueadeo eximia, sed quæ ferri potest, & cui mediocritas inest. *Nannius.*

370. *Virtute diserti.*] Ab eloquentia Messalæ Corvini abest, id est, Messalo diserto multo est inferior.

371. *Nec scit quantum.*] Non est tam doctus in jure civili, quam Aulus Cassellius.

372. *In pretio est.*] Quamvis sit mediocris. *Mediocribus esse Poëtis.*] Verum ut Poëtæ sint mediocres, non homines, non, &c.

373. *Non Dii.*] Quid diis cum Poëtis? Nisi dicamus & deos laudes suas ab excellentissimo Poëta libenter describi: vel intelligamus Apollinem & Musas Poëtarum deos: quod certe malim, quam deos in atriis depictos intelligere. *Non concessere columnæ.*] Librarios intelligo, qui ad columnas vendebant opera Poëtarum, ut lib I. Sat. IIII.

Nulla tabella meos habeat neque pila libellos.

Nam & bibliopolæ hodieque ac typographi non libenter obvia & trivialia Poëtarum carmina typis evulgant, nisi eximia sint & divina. *Nann. Columnæ.*] Columnæ, quæ in theatris fuerunt erectæ, vel ad quas libri prostiterunt venales.

374. *Ut gratas inter mensas.*] Admonitionis modo factæ sententiam declarat, exemplo læti atque hilaris convivii, cui intempestiva delectamenta adhibentur;

Et crassum ungentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt, poterat duci quia cœna sine istis:
Sic animis natum inventúmque Poëma juvandis,
Si paullùm summo discessit, vergit ad imum.
Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis,
Indoctúsque pilæ, discíve, trochíve quiescit,

Ne

bentur; cujusmodi tria commemorat. Tum Piscator, in opinione est, non hic vitia convivii commemorari, sed delectamenta; verum intempestiva; & hoc colligit ex istis verbis: *Poterat duci quia cœna sine istis*, hoc est, poterat cœna hilariter, videlicet hilaribus colloquiis, traduci seu extendi, etiam sine istis delectamentis: quæ intempestive adhibita hilaritatem cœnæ corrumpunt. Malunt enim viri docti tempus traducere colloquiis suavibus, tanquam animorum oblectamentis; quam istis oblectamentis sensuum. *Piscator. Ut gratas inter mensas.*] Adfert rationem à simili, cur mediocres non patiamur Poëtas. Ut enim ineptum foret convivio splendido apparatoque musicam dissonam ac dissolutam inducere; mensæque secundæ ad delitias comparatæ fercula inferre palato ingrata: ita Poëta qui delectare debet, nisi adferat auribus arridentia, exsibilandus est. *Symphonia discors.*] Adhibebantur apud priscos cantores in conviviis, qui lusus & acroamata, delectandi caussa, adferrent. *Nannius. Symphonia discors.*] Musica nullum concentum reddens.

375. *Et crassum unguentum.*] Unguentum obtusi odoris, quo veteres in cœna caput sibi unxerunt. *Sardo cum melle papaver.*] Vide Servium ad illud Virgilii:

Imo ego Sardois videar tibi amarior herbis.

Porro his omnibus probat Horat. delitias omnes, nisi sint planæ delitiæ, contemtui esse; cumque Poëma natum sit ad delectationem, nisi verissimas habeat illecebras, similiter contemni. *Nannius. Sardo cum melle.*] Quod deterrimum est propter herbas amaras, ex quibus apes mel ibi conficiunt.

376. *Duci quia.*] Produci, extrahi.

378. *Si paulum.*] Si paulum ab excellentia recesserit. *Vergit ad imum.*] Extremi ordinis sit, displicet, & vix ullo est numero.

379. *Ludere qui nescit.*] Sequitur ad illustrandum præceptum XXVII. querela de audacia quorundam suæ ætatis, qui cum nec ab arte ad Poësin essent instructi, versus tamen fingere & in lucem edere audebant. Hanc audaciam amplificat antithesi dissimilium, videlicet eorum, qui quum campestrium ludorum imperiti sint, ab armis campestribus abstineant: quam sententiam illustrat inductione, id est, trium exemplorum enumeratione. *Piscator. Ludere qui nescit.*] Huic præcepto aptum Prov. *Quam quisque norit artem, in illa se exerceat.* At indocti in carmine quidvis audent; unde Persius:

Scribimus indocti doctique Poëmata passim. Nannius.

Ludere qui nescit.] Luctari, hastam jacere, salire, & similia. *Campestribus abstinet armis.*] Fuit hic campus Romæ inter urbem & Tiberim, ager olim Tarquiniorum, consecratus Marti, unde dictus *Martius*: eo in loco ludicra edebant spectacula Romani. *Nannius. Campestribus abstinet.*] Abstinet armis, quæ in Campo Martio tractabantur.

380. *Discive.*] *Discus* genus instrumenti lusorii. lapis ingens fuit, cujus in medio amentum, quo lapidem ejacula-

Ne spissæ risum tollant impunè coronæ:
Qui nescit, versus tamen audet fingere. quid ni?
Liber & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum vitioque remotus ab omni.
385 Tv *nihil invita dices faciésve Minerva.*

Id

culabantur. Vel rotunda erat moles plumbea seu ferrea; cujus jactu juvenes inter se certabant, fortior judicandus, qui aut altius in sublime aut longius in tractu ultra designatum spatium projecisset. Alii aliam instrumenti fuisse formam perhibent. *Nann. Discive.*] Vide Od. 8. l. 2. *Trochive.*] Erat olim *trochus* æreus & concavus, trahebatque in medio annulum magno cum strepitu. Martialis lib. x. Epigr. xxii.

Quin celer arguto qui sonat ære trochus.

Idem lib. xiv. Epigr. clix.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis?

Dictus ἀπὸ τοῦ τρέχειν, *à currendo*. Inter ornamenta & phaleras refertur & apud Pollucem in Onomastico *trochus*. Turneb. lib. 27. cap. 33. *Nannius. Trochive quiescit.*] Trochus ad ludum puerilem est excogitatus.

381. *Ne spissæ risum tollant.*] Ne frequentes spectatores cachinnentur, qui in Campum Martium spectatum venerunt & corona constiterunt. *Impune.*] Merito.

382. *Qui nescit.*] Qui caret arte. *Nescit.*] Licet artis Poëtices sit imperitus, audet nihilominus componere carmina, & versificari. Atque hoc est, quod lib. II. Epist. I. dixit:

Scribimus indocti doctique Poëmata passim. Nannius.

Quidni.] Verba sunt Poëtæ indocti. Cur, inquit, versus non faciam, quum sim liber & ingenuus, &c.

383. *Liber & ingenuus.*] *Liber* est, qui in præsens non servit: *Ingenuus* qui numquam servit: *libertus* idem, qui manumissus: *libertinus* vero, qui inde natus. *Liber* itaque facit omnia, nisi impediatur legibus: atque huc allusisse puto Horatium. *Nannius. Census equestrem.*] Repertus habere in bonis quadringenta millia æris. *Equestrem Summam.*] In censendo deprehensus habere summam equestrem: secundum Budæanam supputationem, & ut colligit doctissimus Anglorum Tonstallus, decies mille coronatorum Gallicorum. *Nannius.*

384. *Vitioque remotus ab omni.*] Liber ab omni infamia: quando non notatus censoria virga, cum pater equestri ordine dignus, cum liber ipse & ingenuus, quidni utatur hac libertate carminis fingendi? *Nannius. Vitioque remotus.*] Nullis vitiis coopertus.

385. *Tu nihil invita dices, &c.*] Monet hic majorem natu Pisonum, ne nimium bonitate naturæ suæ confisus, præpropere sua Poëmata, si quæ compositurus sit, in lucem edat: sed prius acrium & fidorum censorum judicio permittat, quales tres enumerat. Tum etiam ne editionem nimis festinet, sed diu supprimat, quod jam præceptum xxviii. est, cui duplex ratio annexa est: prior à facultate emendandi; posterior ab irrecuperabilitate famæ semel amissæ. *Piscat. Tu nihil invita.*] Quantumcumque sis nobilis, si non faveat Genius, si Minerva artium præses parum tibi indulgeat, si denique non optimum adsit ingenium, à scribendo abstinendum. Per metonymiam *Minerva* pro re ab illa inventa. Turneb. l. 17. c. 17. *Nannius. Tu nihil.*] Tu, ô Piso. *Invita dices.*] Repugnante natura. id est, tuo ingenio vel naturali propensione reluctante.

386. *Ea*

Id tibi judicium est, ea mens. si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aureis,
Et patris, & nostras, nonumque prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit,
Quod non ediderris: Nescit vox missa reverti.
Silvestreis homines sacer interpresque Deorum
Cadibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigreis rapidósque leones.

Di-

386. *Ea mens.*] Ea est tibi prudentia. *Olim.*] In posterum.

387. *In Metii descendat.*] *Metius* iste, teste Porpyrione, iis temporibus summus criticus fuit, & perdiligens carminum æstimator. *Nannius. Metii descendat.*] Sp. Metii Tarpæ, critici, de quo Sat. 10. lib. 1.

388. *Et patris.*] Patris tui. *Nonumque prematur in annum.*] *Premimus* ea, quæ in lucem venire nolumus; *edimus* vero, quæ luci & oculis hominum permittimus, & emergere sinimus. Proverbium vulgatum quadrat in hanc rem, Ἡ κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει, *Canis festinans cæcos parit catulos.* Extemporalia immatura sunt, adhibendaque maturitas, ut res quasi longa mora concoquatur, nec edatur cruda. *Nannius. Nonumque prematur in annum.*] In multos annos supprimatur, ut acriore lima corrigatur.

389. *Membranis intus.*] Si libros domi contineas, ne foras exeant.

390. *Nescit.*] Virgilius:
—*Volat irrevocabile verbum.*
Homerus ῥήματα πτερόεντα dixit. *Nann. Missa reverti.*] Vox ore emissa.

391. *Sylvestres homines.*] Annectit narrationem de vario usu Poëseos, ad vim ejus ac præstantiam commendandam. Primum enim narrat quomodo Poësi usi sunt antiquissimi illi Orpheus & Amphion; qui carminibus suis complexi sunt præcepta moralia. Dein hanc narrationem specialem auget narratione generali de sapientia veterum: quæ narratio constat brevi ac succincta partium enumeratione. Tandem annectit epiphonema de sapientiæ istius effectu, fama sc. & gloria. *Piscator. Silvestreis homines.*] Commemorat quid olim tractatum à summis Poëtis, qui omnia sacra civilia primum carmine complexi sunt. *Nann. Sylvestres homines.*] Homines feros & immanes. *Sacer interpresque deorum.*] *Sacrum* vocat *Orpheum*, quod sacra ceremoniasque invenerit, vel ut aliis placet, quod Poëtas, deorum filios & προφήτας veteres dixerint. *Nannius. Sacer.*] Vates divinus.

392. *Cædibus & victu fœdo.*] Homicidiis & ἀνθρωποφαγίᾳ. Humana enim carne olim silvestres homines vesci soliti membraque incisa in cibos vertebant. Et hanc barbariem primus sustulit Orpheus. *Nannius. Cædibus & victu.*] Mutuis cædibus & victu ferino. *Orpheus.*] Calliopes & Apollinis filius.

393. *Dictus ob hoc.*] Nihil magis frequentatum apud Poëtas, quam Orphea convocasse tigrides, leones: quod scilicet homines brutos ac feroces in communem traxerit civilis vitæ societatem. Ovidius lib. III. de Arte amandi:
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus,
Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Rapidosque leones.] Vel ad celeritatem referendum, vel ad impetum, ut *fluvios rapaces* dixit Lucretius, qui cum impetu feruntur.

Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica privatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare jura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. post hos insignis Homerus
Tyrtæúsque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dicta per carmina sortes,

Et

runtur. Alii legunt *Rabidos*, id est, feroces. *Nannius.*

394. *Dictus & Amphion.*] Tradunt Poëtæ hunc cantu suo Thebas condidisse. Solinus cap. XIII. *Thebas condidit Amphion, non quod lyra saxa duxerit, neque par est ita gestum videri; sed quod affatus suavitate homines rupium accolas, & incultis moribus rudes, ad obsequii pellexerit disciplinam.* Nannius. *Amphion Thebanæ.*] Amphion Jovis & Antiopæ filius, Musicus præstantissimus.

395. *Sono testudinis.*] Cytharæ cantu *Prece blanda.*] Prece, quam cum sono sociabat, ut Musici faciunt.

396. *Fuit hæc sapientia.*] Aliquando fuit hæc sapientia in Poëtis, ut docerent publica à privatis separare, &c.

397. *Publica privatis secernere.*] Hæc nimirum officia veteris Poëticæ; quæ rem videlicet privatam à publicis dividebat. *Publica* totius sunt populi: *privata* singulorum. *Nannius.*

398. *Vago.*] Promiscuo. Nam paulatim leges in aliis atque aliis provinciis conditæ arctiores, præsertim maritales. *Vago.*] Concubitu meretricio. *Dare jura maritis.*] Tam viris, quam fœminis dare leges, quibus cogantur matrimonii castitatem inviolatam servare.

399. *Oppida.*] Urbes ædificate. *Leges incidere ligno.*] Tabulis ligneis antiquitus leges incidebantur, & sic à Solone conscriptæ fuere, vocabanturque tabulæ illæ ἄξονες. Apud Romanos in æs incidebantur, affigebanturque in foro, loco ad hoc destinato, ut populus legeret. *Nannius. Ligno.*] In ligneis tabulis leges describere, cunctisque legendas proponere.

401. *Carminibus venit.*] Queritur autem Horatius Poëtis omnem gloriam & honorem ademtum, postquam Theologicis atque civilibus relictis artibus, ad amores aliasque frivolas narrationes se contulerunt. *Post hos insignis Homerus.*] Homerus primum exorsus bella scribere, auctor fuit, ut animi Græcorum ad fortia facta & virtutes incitarentur. *Nannius.*

402. *Tyrtæusque mares.*] De hoc Justinus in Epitoma Trogi Pompeii l. III. Fuit Tyrtæus ut genere Atheniensis, claudus, luscus, & omni membrorum parte deformis. Nota historia de Lacedæmoniis & Messeniis: quorum illi consulto oraculo jussi ducem ab Atheniensibus petere, Tyrtæum Poëtam membris mutilum receperunt. *Nannius. Mares animos.*] Animos fortes & strenuos.

403. *Exacuit.*] Excitavit & tanquam ad cotem acuit. *Dicta per carmina sortes.*] Vates deinde, inquit, & Phœbades Apollinis non nisi carminibus, idque plerumque Heroteo, oracula retulerunt.

Et vita monstrata via est, & gratia regum
Pieriis tentata modis, ludúsque repertus,
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyræ sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium: alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amicè.
QVI *studet optatam cursu contingere metam,*

Mul-

lerunt. unde etiam versum Heroicum oraculo Pythio debemus, ut auctor Plinius lib. VII. *Nannius. Sortes.*] Oracula ab Apolline data.

404. *Et vita monstrata via est.*] Ratio vivendi à Poëtis indicata: quale est carmen Empedoclis Physicum, & Lucretii de rerum natura poëma, ac Theognidis Moralia. *Nann. Gratia.*] Amicitia regum carminibus comparata est.

405. *Pieriis tentata.*] Carminibus Musarum, quæ Pierides appellantur. *Ludusque repertus.*] Seriis relictis ad ludos ventum: repertæ fabulæ spectaculis exhibendæ. *Nannius. Ludus.*] Oblectatio animorum, sc. Comœdiæ & Tragœdiæ.

406. *Et longorum.*] Et requies animi post longos labores. Animos enim fessos versus & lyra relaxant. *Ne forte pudori.*] Hæc, inquit, eò recensui, ut, quàm olim res arduas poëtica tractaverit, cognoscas, & ne Musas contemnas, atque in Poëtarum referri numerum erubescas. *Nannius. Ne forte pudori.*] Hæc dixi, ô Piso, ne te pudeat Poëtam esse.

407. *Solers.*] Perita. *Apollo.*] Apollo inventor citharæ, qui Musis præest.

408. *Natura fieret, &c.*] Tractat hic quæstionem de causis efficientibus Poëseos. Et primum quæstionem proponit per oppositionem causarum duarum, naturæ scilicet & artis. Deinde respondet duas illas causas non esse separandas, sed conjungendas. Tum hanc sententiam illustrat à contrario, videlicet reprehensione ignaviæ, petulantiæ, atque ambitionis, & denique impudentiæ quorundam Poëtarum sui temporis. *Piscator. Natura fieret laudabile, &c.*] Multi affirmant posse solo ingenio quemquam Poëtam evadere: alii nihil ingenio, omnia institutioni atque arti tribuunt. Horatius alterum sine altero inutile ac mancum esse tradit. *Nannius.*

409. *Quæsitum est.*] In controversiam vocatur, utrum Poëta nascatur, an fiat. *Studium sine.*] Ars sine fœcundo ingenio.

410. *Rude quid prosit.*] Ingenium arte non expolitum. *Alterius sic.*] Sic natura & doctrina mutuis se opibus juvant.

411. *Conjurat amice.*] Ostendit utrumque se invicem requirere, ita ut & natura & arte Poëtam formari dicendum sit. *Nannius. Conjurat.*] Consentit.

412. *Qui studet optatam.*] Cum per se non sufficiat ingenium, omnia laboribus petenda esse pronuntiat, & in primis annis sudandum; idque exemplis eorum, qui ob coronam floribus contextam, mox marcidam futuram, innumeros subeunt labores. *Cursu contingere metam.*] Loquitur de σταδιοδρόμοις, hoc est, iis qui in stadio currunt. Locus autem unde cursus initium erat, *carcer*; ubi finis, *meta* dictus. *Nannius. Cursu contingere.*] Labore & opere ad finem pervenire sibi propositum.

413. *Multa*

Multa tulit, fecitque puer: sudavit, & alsit:
Abstinuit Venere & vino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse, Ego mira Poëmata pango.
Occupet extremum scabies. mihi turpe relinqui est,
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut praco, ad merceis turbam qui cogit emendas,

As-

413. *Multa tulit.*] Mira sunt quæ de athletarum & cursorum abstinentia tradunt auctores. Antequam enim sese ad certamen ipsum accingebant, quotidie per aliquot menses in gymnasio exercebantur, verbera à magistro accipiebant, concubitu abstinebant, tenui cibo & vix ad vitam tolerandam sufficienti se sustentabant, frigida in potum dabatur: quæ omnia Græci voce ἀναφροδισίας comprehendunt, meminitque Aristoteles lib. VIII. Polit. cap. III. *Nannius.* Vide & Pet. Victorii Variar. lect. lib. 37. cap. 21. *Puer.*] Παῖς ὤν, cum esset puer. *Sudavit & alsit.*] Calorem sensit & frigora pertulit.

414. *Abstinuit Venere & Baccho.*] Hoc est, libidine & ebrietate. Cui simile Terentii illud in Eunucho: *Sine Cerere & Libero friget Venus.* Pet. Victor. Var. lect. l. 6. c. 2. *Nann. Vino.*] Romæ pueri vino abstinebant. *Qui Pythia cantat.*] Tibicen, adhibitus ad canendas laudes Apollinis in Pythiis, (id est, in ludis celebratis in honorem Apollinis, qui Pythonem serpentem occiderat) hic Tibicen didicit, &c. *Pythia cantat.*] Docet altero exemplo tibicinis, neminem cum arte nasci, sed magistrorum primò judicium subeundum esse. *Pythia* olim fuit Citharœdicum tantum certamen, ubi citharœdi de laude carminis certabant: quo respexit Horatius. Postea Empedocles etiam alia instituit certamina, ut palæstram, ut discum. Fuere & *Pythia* certamina in honorem Apollinis instituta, quæ initio singulis novenniis, post quinquennio quoque celebrata sunt. primus ea Apollini dicavit Diomedes. Turneb. lib. 11. cap. 25. *Nannius.*

416. *Non satis est dixisse.*] In aliis est, *Nunc satis est dixisse, &c.* Si legas *Non satis est*, simplex erit Oratio; si vero *Nunc satis est*, oratio tota εἰρωνικῶς effertur. Nam id, quod videtur asseverare, miris modis negat. *Nannius. Nunc satis est dixisse.*] His miseris temporibus. *Pango.*] Compono, id est, Ego possum mira poëmata componere, inquit malus Poëta.

417. *Occupet extremum.*] Metaph. ducta à lusu puerorum se mutuo ad currendum cohortantium, qui scabiem imprecantur ei, qui ultimus ad calcem pervenerit. Sic indoctus & gloriosus Poëta non vult in extremo ordine versari, sed suam ignorantiam tegit jactatione & audacia. *Mihi turpe.*] Inhonestum post alios currere, non antevertere. *Relinqui* autem idem hic est quod Græcis ἀπολείπεσθαι. *Nannius. Relinqui est, &c.*] In cursu relinqui.

418. *Et, quod non didici.*] Hæc verecundia stulta. Pueri hac ambitione plerumque laborant, ut quæ ignorant, simulent se scire, ne non videatur ingenium omnibus modis instructum. Verum vituperanda illa arrogantia. nemo enim tam doctus, cui non multa restent discenda. *Nannius. Et, quod non didici.*] Et sane turpe est mihi (inquit malus Poëta) fateri, quod non didici.

419. *Ut praco ad merces.*] Præceptum XXIX., quales carminum nostrorum auditores, censores ac judices adhibere debeamus;

Assentatores jubet ad lucrum ire Poëta
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si verò est, unctum qui rectè ponere poßit,
Et spondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
noscere mendacem, verúmque beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum

Lati-

beamus nempe non adulatores, sed sinceros. Ad hoc præceptum transit reprehensione Poëtarum sui temporis, qui hac in parte delinquebant, & ita reprehensionem paulò ante institutam continuat. Reprehensionem autem hanc illustrat primum similitudine præconum: deinde expositione causarum adulationis, id est, beneficiorum quibus ditiores sibi comparant assentatorum gratiam & applausum. *Piscator. Ut præco ad merces.*] Damnat eos, qui auditores corrogabant, & muneribus devinciebant, ut deprædicarentur. Hunc etiam morem taxat Martial. lib. VI. Epigrammatum:

Quod tam grande sophos clamat tibi turba togata,
Non tu Pomponi, cœna diserta tua est.

Cum comiter exeipiuntur prandio, laudant Poëtam & lectorem. Sic Persius his verbis:

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Carpit similiter eos qui invitatiunculis corrogant auditorium, ad laudes decantandas. Tales assentatores dicuntur Plinio *laudicœnæ*. Nannius. *Cogit emendas:*] Qui congregat.

420. *Assentatores jubet, &c.*] Sic Poëta locuples, assentatores ad poëmata sua vel indoctissima laudanda beneficiis provocat.

422. *Si vero est unctum.*] Si sit Poëta, qui unctum, id est, convivium lautum dare possit. *Unctum qui recte ponere possit.*] Qui liberaliter in convivio tractat adulatores, qui munera dat, qui sportulas, qui tesseras, miror qui verum amicum à ficto dignoscat. Hoc malum divitiæ ferunt, ut nusquam internoscant veros à falsis amicos, sibique adulatores & gesticulatores concilient, unde recte Diogenes: *Κρεῖττόν ἐστι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν ἢ ἐς κόλακας. Præstat in corvos quam in adulatores incidere.* Nam corvi non nisi cadavera devorant, adulatores vivos etiam absumunt homines. *Unctum.*] Quicquid laute & opipare instructum, id *unctum* vocamus. *Nannius.*

423. *Et spondere levi.*] Et se vadem constituere pro paupere levi, qui quavis impellitur emolumenti spe. *Levi pro paupere.*] Hoc est, infido, cui fides non habeatur. Græcis *ἀναξιόπιστος* dicitur paupertas, ut quæ suspecta. *Nannius. Atris.*] Tristibus.

424. *Internoscere.*] Distinguere.

425. *Beatus.*] *Beatus* hic Horatius non pro divite & opulento, ut alias, sed cum quo bene agitur, quod ob stuporem suas adversitates non intelligat. Ita in Miscellaneis docuimus lib. III. *Nannius.* Vel tanquam beatus: quod si sciret, esset beatus, in hac saltem parte. *Beatus amicum, &c.*] Beatus, ut ipse se censet esse.

426. *Tu seu donaris.*] Docet Horatius, quomodo adulatores possint cognosci. *Cui.*] Alicui.

427. *Tibi factos.*] Ad versus abs te scriptos, *Ducere plenum.*] Tecum adduce-

Lætitiæ. clamabit enim, Pulcrè, benè, rectè:
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet: tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: sic
Derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitia dignus. si carmina condes,
Numquam te fallant animi sub vulpe latentes,
Quinctilio si quid recitares, Corrige, sodes,

Hoc

cere adulatorem lætitia affectum ob spem utilitatis.

428. *Pulchre, bene, recte, &c.*] Verba sunt assentatoris, poëmata tua ficte approbantis.

429. *Pallescet.*] In admirationem ac stuporem rapietur. *Nannius. Super his.*] Ad hæc pallescet, quasi novo genere poëmatis obstupefactus. *Etiam stillabit amicis, &c.*] Non statim clamabit *Euge*, sed prius contrahet pallorem, quasi extra sensum rapiatur, & quasi miraculum audiat, deinde lacrymabitur. Gaudium ingens & dolor ingens ex diversis caussis eumdem habent effectum, ut ostendit Alexander Aphrodisiensis in Problematis. *Nannius. Stillabit amicis Ex oculis, &c.*] Effundet lachrymas (quæ sunt ros oculorum) simulans se gaudere.

430. *Tundet pede terram.*] Præ gaudio saltabit.

431. *Ut qui conducti plorant.*] Ut præficæ, quæ in funeribus conductæ, lacrymas excitant, queritantur, ploratum edunt, pectus tundunt, vellunt crines ob hominem defunctum, non minus quam liberi parentibus aut parentes liberis orbati solent; ita assentator & gesticulator plures ostendit affectus quam verus laudator. *Nannius.*

432. *Ex animo.*] Τῆς καρδίας, vere, sine fuco.

433. *Derisor vero plus.*] Assentator. *Movetur, &c.*] Movetur ficte non ex animo.

434. *Multis urgere culullis.*] *Culullis*, id est, poculis. diminutivum à culeis. Hinc *cululli* proprie calices fictiles, quibus Pontifices & virgines Vestales in sacris utebantur. postea promiscue pro omni genere poculorum usurpati. Horatius lib. 1. Carm. Oda XXXI.

—— Dives & aureis
Mercator exsiccet culullis, &c.

Nannius. *Urgere.*] Poculis explorare.

435. *Torquere mero.*] Vinum ingeniorum lene est tormentum. *Perspexisse.*] Ad plenum cognoscere. *Nannius.*

437. *Numquam te fallant.*] Si conditurus es carmen, & amici judicium adhabiturus, perspice an censuram ingenuam ac candidam adhibeat. Nam laudabit forte omnia, ut beneficiolum aliquod exsculpat, ut vulpecula illa Æsopica. *Nannius. Animi sub vulpe.*] Animi dolosi, vafri, insidiosi.

438. *Quintilio si quid recitares.*] Quintilio Varo Poëtæ Cremonensi. Hic fuit alienorum scriptorum sincerus & incorruptus judex: de hoc Quintilio vide Od. 18. & Od. 19. lib. 1.

439. *Melius*

Hoc, ajebat, & hoc. meliùs te posse negares,
Bis térque expertum frustrà: delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere versus:
Si defendere delictum quàm vertere malles;
Nullum ultrà verbum aut operam sumebat inanem,
Quin sine rivali téque & tua solus amares.
Vir bonus & prudens versus reprehendet inerteis,
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Transverso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:

Fiet

439. *Melius te posse negares.*] Si negares te melius posse id præstare, postquam bis vel ter, id est, sæpius tentasses.

440. *Delere jubebat, &c.*] Quintilius jubebat adhuc corrigere vel certe discindere, ne carmina legerentur.

441. *Et male tornatos incudi.*] Et versus non satis rotundos, id est, male perpolitos emendare. Duæ sunt Metaph. à fabris lignariis & fabris ferrariis ductæ.

442. *Vertere malles.*] Corrigere.

443. *Nullum ultra.*] Nullum amplius verbum dicebat.

444. *Quin sine rivali.*] *Rivales* dicuntur, qui eamdem amant, quasi ad unum eumdemq; rivum potum veniant. alioqui *rivales* sunt, qui ex eodem fonte rivos ducunt. Nonius Marcellus: *Rivales dicti sunt, quasi in unum amorem derivantes.* Nannius. *Sine rivali.*] Sine æmulo.

445. *Vir bonus & prudens.*] Occasione exempli Quintilii, exponit nunc in genere officium boni & prudentis emendatoris: cujus officii partes septem enumerat; quæ tamen ad quatuor revocari possunt. Primò, ut tollat supervacanea; versus scilicet inertes & ambitiosa ornamenta. Secundò, ut addat, quæ desiderantur, hoc est, parum claris lucem det. Tertiò, ut commutet deteriora cum melioribus, nempe minus significantia cum significantioribus; sententias ineptas cum acutis, &c. Quartò, μετάθεσις. Verba enim in versibus alio atque alio loco collocata, numerum faciunt molliorem. ut, *Si curat cor spectantis, &c.* Melius sic, *Si cor spectantis curat, &c.* Piscator. *Vir bonus & prudens.*] Hæc duo in censore requiruntur, ut sit candidus, sincerus, & peritus. Talis admonebit, quæ vitiosa sint, nec quidquam subterfugiet aut subticebit, quod dedecori esse possit scriptori. *Nannius. Inertes.*] Versus arte carentes.

446. *Duros.*] Male sonantes. *Allinet atrum.*] Transverso calamo notabit & lituram inducet.

447. *Ambitiosa recidet.*] Crebriora Epitheta & ornamenta nimis florida amputabit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Obscuris lucem adferet & illustrabit. Maximum autem in oratione vitium obscuritas; nam totum sermonis officium extinguit, cum in hoc adhibeatur, ut intelligatur. *Nannius. Parum claris.*] Parum apertis.

442. *Arguet ambigue dictum.*] Amphibologias vituperabit. *Notabit.*] Signo calami.

Fiet Ariſtarchus: nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ ſeria ducent
In mala, deriſum ſemel exceptúmque ſiniſtrè.
Ut, mala quem ſcabies aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana,
Veſanum tetigiſſe timent fugiúntque Poëtam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautíque ſequuntur.
Hic, dum ſublimeis verſus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveámve: licet, Succurrite, longùm
Clamet, iò cives, non ſit qui tollere curet.

Si

450. *Ariſtarchus.*] Fiet caſtigator ſeverus, qualis Ariſtarchus Grammaticus clariſſimus, qui in Homeri verſibus ſelegendis germanis, & in nothis rejiciendis judex fuit acerrimus. *Nec dicet.*] Sicut multi adulatores dicunt.

451. *Nugis.*] In re levi. *Hæ nugæ.*] Hæc vitia (inquit Horatius) quæ nugas eſſe ducis, Poëtam ſemel ab aſſentatore deceptum, in mala ſeria deducent, ita ut optimum ſe Poëtam eſſe ſibi perſuaſerit. *In ſeria ducent mala.*] Id eſt, in publicam & apertam reprehenſionem ſi non fuerit emendatus. *Nannius.*

452. *Exceptumque ſiniſtre.*] Male deluſum ab amico adulatore.

453. *Ut mala quem ſcabies.*] Hic exponit, quid evenire ſoleat Poëtæ veſano, id eſt, vanæ gloriæ cupiditate laboranti, quique emendari recuſat: illum, nempe, à ſapientibus fugi, à pueris exagitari, dicit. Et hoc illuſtrat tribus ſimilibus: Comparat enim ambitionem ſtulti Poëtæ primum porrigini; deinde morbo regio, tum lunatico. Tum ſimilitudinem aucupis in foveam lapſi addit: ubi deſcribit ambitioſi Poëtæ geſtum; & aucupis querelam per proſopopæiam exponit. *Piſcator.* Turneb. lib.6. cap.25. *Ut mala quem ſcabies.*] Qui ſapiunt non ſecus timent fugiuntque malum Poëtam, quam illum quem ſcabies, &c. *Morbus regius.*] Icteritia, qua facies tota hominum fit crocea.

454. *Fanaticus error.*] Turneb. lib. 19. cap. 9. *Fanaticus error.*] Morbus fanaticus, quo laborant furiis correpti. *Diana, &c.*] Diana lymphatos efficit.

455. *Veſanum tetigiſſe timent.*] Poëtam furore quodam, non ſtudio & doctrina cum ingenio conjuncta excitatum. *Timent.*] Qui ſapiunt, veſanum tamquam ſcabioſum fugiunt. *Nannius.*

456. *Agitant pueri.*] Perſequuntur. *Incautique.*] Parum cauti.

457. *Hic dum ſublimes verſus.*] Hic plurimum ſibi tribuens. *Sublimis.*] Μετέωρος, qui vultu in cælum ſublato incedit. *Nannius.* Guil. Canterus Novar. lect. lib.4. cap.12. *Ructatur.*] Dum putidos verſus quaſi ructus edit. *Et errat.*] Et errat animo & corpore.

458. *Si veluti merulis intentus, &c.*] Si, ut auceps qui merulis avibus inſidias ſtruit, in foveam, (id eſt, in perſpicuos errores) incidit.

459. *Licet, ſuccurrite.*] Quamvis longum, id eſt, diu clamet, iò cives ſuccurrite, ſuccurrite.

460. *Clamet, Io cives.*] *Io* vox jubilantis, ut in triumphis; hic vero quiritantis dum Quiritum opem implorat. *Non ſit qui tollere curet.*] Quia ignorat an ultro ſe dejecerit, an ſi extractus eodem

ſe præ-

Si quis curet opem ferre & demittere funem:
Quî ſcis, an prudens huc ſe dejecerit atque
Servari nolit? dicam, Siculíque Poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit. ſit jus, liceátque perire Poëtis.
INVITUM *qui ſervat, idem facit occidenti.*
Nec ſemel hoc fecit: nec, ſi retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet, utrùm
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental

Move-

ſe præcipitabit. *Nannius. Tollere curet.*] Attollere.

461. *Demittere funem.*] Demittere funem in foveam.

462. *Prudens huc.*] An ſciens & de induſtria.

463. *Servari nolit.*] Servari non vult ne emendetur. *Dicam Siculique Poëtæ.*] Ne videatur incredibile tantum ineſſe Poëtis furorem, ut cupiant perire, & ſi admoveas manum auxiliatricem, habituri ſint pro maleficio, non pro beneficio, narrat mortem Empedoclis Agrigentini, qui avidiſſimus gloriæ, in Ætnam inſiluit, ut hominum opinione in cœlos ſublatus putaretur. *Nannius. Siculique Poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini.

465. *Frigidus Ætnam.*] *Frigidus*, ſtultus & vecors. Nam quibus ſanguis eſt frigidior, corde ſunt plerumque vecordiore. Elegans hîc eſt antitheſis, qua frigiditas bilis atræ opponitur ardoribus ignis Ætnæ. *Nannius. Frigidus Ætnam.*] Frigidus præſentis mortis horrore, vel, frigidus, id eſt, atra bile affectus. Eſt enim Melâncholia, frigidiſſima.

466. *Poëtis, &c.*] Poëtis qui ſe nolunt corrigi.

467. *Invitum qui ſervat, &c.*] Pet. Victorii Variar. lect. lib. 10. cap. 22. & lib. 36. cap. 21. *Idem facit occidenti.*] Idem facit ac ſi occideret. *Idem pro ſimile.*

468. *Si retractus erit.*] Ab Ætnæ incendio.

469. *Fiet homo.*] Fiet rationis particeps & ſanus. Inſanus enim, homo non eſt. *Et ponet famoſæ.*] Nec deponet amorem, id eſt, curam non abjiciet famoſæ mortis, id eſt, mortis infamis. Nam ſeipſum occidere (quod fecit Empedocles) infame eſt.

470. *Nec ſatis apparet.*] Hic furorem ambitioſi Poëtæ aliis ſimilibus declarat. Primum comparat illum furioſo, qui ob nefanda ſcelera furiis exagitatur. Dein comparat cum urſo, qui è caverna eruperit: poſtremo comparat eum hirudini, quæ cutem invaſerit. Atque ita hanc de arte Poëtica præceptionem concludit, ut doceat plurimum referre, ut Poëta non ſit ambitioſus; ſed contra, ut in poëmatis ſuis vitia quam diligentiſſime inquiri curet, eaque demonſtrata, emendare ſtudeat. *Piſcator. Nec ſatis apparet cur verſus factitet.*] Non ſatis perſpicuum eſt, utrius ſceleris pœnam luat malus Poëta, dum verſus factitet; ſepulchrine violati an ſublari bidentalis.

471. *An triſte bidental Moverit.*] Omnis locus fulmine ictus, ſtatim erat religioſus. Ar ſacer fiebat, ara ibidem extructa.

Moverit incestus. certè furit, ac velut ursus,
Objectos caveæ valuit si frangere clathros,
INDOCTVM *doctúmque fugat recitator acerbus.*
Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo,
Non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.

tructa, & sacrificio facto. Sacrificium autem ex bidentibus ovibus. Unde & BIDENTAL vocarunt Romani locum fulmine tactum, & bidentibus ovibus expiatum, consecratumque. Eum locum nec ingredi, nec calcare fas erat. Sepiebantque eum muro ut ingressus arceretur. *Salmas. In patrios cineres.*] In patrium sepulchrum. *Minxerit in patrios cineres.*] An violarit sepulchrum patris, id est, furore divinitus plectatur propter violatum sepulchrum patris. Nihil tam sanctum, quam religio sepulturarum. unde in medio belli tumultu petebant victi inducias ad sepeliendą mortuorum cadavera, quod illis non negabatur. *Nannius. Bidental.*] Locum in quem fulmen decidit, ita appellatum, quod hostiis bidentibus & ara extructa à sacerdote expiaretur.

472. *Moverit incestus.*] *Incestus*, impius, flagitiosus. *Incesta* ea sunt, ubi cestus non adest. Est autem *Cestus* Veneris cingulum, quo amores conglutinantur. *Incestum* vitium est, quod vel in Vestalem, vel in viduam, vel in cognatam committitur. *Nannius. Moverit incestus.*] Pollutus flagitio, in sororem, sacerdotem, vel affinem commisso. *Certe furit.*] Quæ ergo causa vel culpa fiet, qua iste ambitiosus Poëta sibi attraxerit furorem, non constat: hoc saltem planum, eum futere. *Piscator. Ac velut ursus.*] Poëta, qui molestus sua ubique ingerit carmina, similis urso hactenus in carcere clauso, qui posteaquam ruptis cancellis evasit, omnia perturbat: quem ut fugiunt omnes, ita & insania Poëtæ fugienda. *Nannius.*

473. *Valuit si frangere.*] Si forte potuit frangere. *Clathros.*] Sepimenta vel cancellos, quibus feræ tanquam portis, è cavea ne exeant, coërcentur.

474. *Recitator acerbus.*] Poëta in recitandis carminibus suis molestus.

475. *Quem vero arripuit.*] Quem auditorem nactus fuerit.

476. *Non missura cutem nisi plena cruoris hirudo.*] Poëta φίλαυτος, sibique nimium placens, quasi hirudo est: hodie sanguisugam vocant, animal reptile aquatile, quod narantes invadit, Græci *αἱμοπότας* appellant. Hoc autem Horatii carmen proverbio usurpatur in eos, qui hominem garrulitate molestiaque enecant, nec dimittunt, *Nannius. Non missura cutem nisi.*] Tanquam sanguisuga, quæ tam diu hæret corpori affixa, donec sanguine completa exciderit.

FINIS.

ALDI MANUTII
DE
METRIS HORATIANIS
TRACTATUS.

Carminum genera, quibus HORATIUS *in Odis utitur, sunt undeviginti.*

PRIMUM genus: ut Ode 1. lib. I., quæ est monocolos. Sunt enim omnes versus Choriambici Asclepiadei tetrametri acatalecti: qui constant è spondeo, & duobus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: hoc modo,

Mæce -- nas atavis -vv- edite re-vv-gibus vv
O & -- præsidium & -vv- dulce decus -vv- meum vv
-- -vv- -vv- vv
-- -vv- -vv- v-

Primi generis Odæ 3.

Lib. I., Ode 1. *Mæcenas atavis edite Regibus.*
III., Ode 31. *Exegi monimentum ære perennius.*
IV., 8. *Donarem pateras, grataque commodus.*

SECUNDUM genus: ut Ode 2., quæ est dicolos tetrastrophos. Primi quique tres versus sunt hendecasyllabi Sapphici pentametri acatalecti: qui constant è trochæo, spondeo, dactylo, & duobus trochæis: vel spondeo ultimo: sic,

Iam sa -v tis ter -- ris nivis -vv atque -v diræ --
Grandi -v nis mi -- sit pater -vv & ru -v bente -v
Dexte -v ra sa -- cras jacu -vv latus -v arces --

Quartus autem quisque Adonius dimeter catalecticus, ex dactylo & spondeo vel trochæo: sic,

Terruit -vv urbem --
-v -- -vv -v --
-v -- -vv -v -v
-v -- -vv -v --
-vv --

Secundi generis Odæ 26.

I., 2. *Iam satis terris nivis atque diræ.*
10. 12. 20. 22. 25. 30. 32. 38.
II., 2. *Nullus argento color est.*
4. 6. 8. 10. 16.
III., 8. *Martiis cælebs quid agam Kalendis.*
11. 14. 18. 20. 22. 27.
IV., 2. 6. 11. *Pindarum quisquis studet æmulari.*
Epod. 18. *Phœbe silvarumque potens Diana.*

TERTIUM genus: ut Ode 3., quæ est dicolos distrophos. Primus

Ne spissæ risum tollant impunè coronæ:
Qui nescit, versus tamen audet fingere. quid ni?
Liber & ingenuus, præsertim census equestrem
Summam nummorum vitioque remotus ab omni.
TU *nihil invita dices faciésve Minerva.*

Id

culabantur. Vel rotunda erat moles plumbea seu ferrea; cujus jactu juvenes inter se certabant, fortior judicandus, qui aut altius in sublime aut longius in tractu ultra designatum spatium projecisset. Alii aliam instrumenti fuisse formam perhibent. *Nann. Discive.*] Vide Od. 8. l. 2. *Trochive.*] Erat olim *trochus* æreus & concavus, trahebatque in medio annulum magno cum strepitu. Martialis lib. x. Epigr. XXII.

Quin celer arguto qui sonat ære trochus.

Idem lib. XIV. Epigr. CLIX.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis?

Dictus ἀπὸ τοῦ τρέχειν, *à currendo.* Inter ornamenta & phaleras refertur & apud Pollucem in Onomastico *trochus.* Turneb. lib. 27. cap. 33. *Nannius. Trochive quiescit.*] Trochus ad ludum puerilem est excogitatus.

381. *Ne spissæ risum tollant.*] Ne frequentes spectatores cachinnentur, qui in Campum Martium spectatum venerunt & corona constiterunt. *Impune.*] Merito.

382. *Qui nescit.*] Qui caret arte. *Nescit.*] Licet artis Poëtices sit imperitus, audet nihilominus componere carmina, & versificari. Atque hoc est, quod lib. II. Epist. I. dixit:

Scribimus indocti doctique Poëmata passim. Nannius.

Quidni.] Verba sunt Poëtæ indocti. Cur, inquit, versus non faciam, quum sim liber & ingenuus, &c.

383. *Liber & ingenuus.*] *Liber* est, qui in præsens non servit: *Ingenuus* qui numquam serviit: *libertus* idem, qui manumissus: *libertinus* vero, qui inde natus. *Liber* itaque facit omnia, nisi impediatur legibus: atque huc allusisse puto Horatium. *Nannius. Census equestrem.*] Repertus habere in bonis quadringenta millia æris. *Equestrem Summam.*] In censendo deprehensus habere summam equestrem: secundum Budæanam supputationem, & ut colligit doctissimus Anglorum Tonstallus, decies mille coronatorum Gallicorum. *Nannius.*

384. *Vitioque remotus ab omni.*] Liber ab omni infamia: quando non notatus censoria virga, eum pater equestri ordine dignus, cum liber ipse & ingenuus, quidni utatur hac libertate carminis fingendi? *Nannius. Vitioque remotus.*] Nullis vitiis coopertus.

385. *Tu nihil invita dices, &c.*] Monet hic majorem natu Pisonum, ne nimium bonitate naturæ suæ confisus, præpropere sua Poëmata, si quæ compositurus sit, in lucem edat: sed prius acrium & fidorum censorum judicio permittat, quales tres enumerat. Tum etiam ne editionem nimis festinet, sed diu supprimat, quod jam præceptum XXVIII. est, cui duplex ratio annexa est: prior à facultate emendandi; posterior ab irrecuperabilitate famæ semel amissæ. *Piscat. Tu nihil invita.*] Quantumcumque sis nobilis, si non faveat Genius, si Minerva artium præses parum tibi indulgeat, si denique non optimum adsit ingenium, à scribendo abstinendum. Per metonymiam *Minerva* pro re ab illa inventa. Turneb. l. 17. c. 17. *Nannius. Tu nihil.*] Tu, ô Piso. *Invita dices.*] Repugnante natura. id est, tuo ingenio vel naturali propensione reluctante.

386. *Ea*

Id tibi judicium est, ea mens. si quid tamen olim
Scripseris, in Metii descendat judicis aureis,
Et patris, & nostras, nonumque prematur in annum.
Membranis intus positis delere licebit,
Quod non edideris: Nescit vox missa reverti.
Silvestreis homines sacer interpresque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus:
Dictus ob hoc lenire tigreis rapidósque leones.

Di-

386. *Ea mens.*] Ea est tibi prudentia. *Olim.*] In posterum.

387. *In Metii descendat.*] *Metius* iste, teste Porpyrione, iis temporibus summus criticus fuit, & perdiligens carminum æstimator. *Nannius. Metii descendat.*] Sp. Metii Tarpæ, critici, de quo Sat. 10. lib. 1.

388. *Et patris.*] Patris tui. *Nonumque prematur in annum.*] *Premimus* ea, quæ in lucem venire nolumus; *edimus* vero, quæ luci & oculis hominum permittimus, & emergere sinimus. Proverbium vulgatum quadrat in hanc rem, Η' κύων σπεύδουσα τυφλὰ τίκτει, *Canis festinans cæcos parit catulos.* Extemporalia immatura sunt, adhibendaque maturitas, ut res quasi longa mora concoquatur, nec edatur cruda. *Nannius. Nonumque prematur in annum.*] In multos annos supprimatur, ut acriore lima corrigatur.

389. *Membranis intus.*] Si libros domi contineas, ne foras exeant.

390. *Nescit.*] Virgilius:
— *Volat irrevocabile verbum.*
Homerus ῥήματα πτερόεντα dixit. *Nann. Missa reverti.*] Vox ore emissa.

391. *Sylvestres homines.*] Annectit narrationem de vario usu Poëseos, ad vim ejus ac præstantiam commendandam. Primum enim narrat quomodo Poësi usi sunt antiquissimi illi Orpheus & Amphion; qui carminibus suis complexi sunt præcepta moralia. Dein hanc narrationem specialem auget narratione generali de sapientia veterum: quæ narratio constat brevi ac succincta partium enumeratione. Tandem annectit epiphonema de sapientiæ istius effectu, fama sc. & gloria. *Piscator. Silvestreis homines.*] Commemorat quid olim tractatum à summis Poëtis, qui omnia sacra civilia primum carmine complexi sunt. *Nann. Sylvestres homines.*] Homines feros & immanes. *Sacer interpresque deorum.*] *Sacrum* vocat *Orpheum*, quod sacra ceremoniasque invenerit, vel ut aliis placet, quod Poëtas, deorum filios & προφήτας veteres dixerint. *Nannius. Sacer.*] Vates divinus.

392. *Cædibus & victu fœdo.*] Homicidiis & ἀνθρωποφαγίᾳ. Humana enim carne olim silvestres homines vesci soliti membraque incisa in cibos vertebant. Et hanc barbariem primus sustulit Orpheus. *Nannius. Cædibus & victu.*] Mutuis cædibus & victu ferino. *Orpheus.*] Calliopes & Apollinis filius.

393. *Dictus ob hoc.*] Nihil magis frequentatum apud Poëtas, quam Orphea convocasse tigrides, leones: quod scilicet homines brutos ac feroces in communem traxerit civilis vitæ societatem. Ovidius lib. III. de Arte amandi:
Saxa ferasque lyra movit Rhodopeïus Orpheus,
Tartareosque lacus, tergeminumque canem.
Rapidosque leones.] Vel ad celeritatem referendum, vel ad impetum, ut *fluvios rapaces* dixit Lucretius, qui cum impetu feruntur.

Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere quò vellet. fuit hæc sapientia quondam:
Publica privatis secernere, sacra profanis:
Concubitu prohibere vago: dare jura maritis:
Oppida moliri: leges incidere ligno.
Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. post hos insignis Homerus
Tyrtæúsque mares animos in Martia bella
Versibus exacuit. dicta per carmina sortes,

Et

runtur. Alii legunt *Rabidos*, id est, feroces. *Nannius.*

394. *Dictus & Amphion.*] Tradunt Poëtæ hunc cantu suo Thebas condidisse. Solinus cap. XIII. *Thebas condidit Amphion, non quod lyra saxa duxerit, neque par est ita gestum videri; sed quod affatus suavitate homines rupium accolas, & incultis moribus rudes, ad obsequii pellexerit disciplinam.* Nannius. *Amphion Thebanæ.*] Amphion Jovis & Antiopæ filius, Musicus præstantissimus.

395. *Sono testudinis.*] Cytharæ cantu *Prece blanda.*] Prece, quam cum sono sociabat, ut Musici faciunt.

396. *Fuit hæc sapientia.*] Aliquando fuit hæc sapientia in Poëtis, ut docerent publica à privatis separare, &c.

397. *Publica privatis secernere.*] Hæc nimirum officia veteris Poëticæ; quæ rem videlicet privatam à publicis dividebat. *Publica* totius sunt populi: *privata* singulorum. *Nannius.*

398. *Vago.*] Promiscuo. Nam paulatim leges in aliis atque aliis provinciis conditæ arctiores, præsertim maritales. *Vago.*] Concubitu meretricio. *Dare jura maritis.*] Tam viris, quam fœminis dare leges, quibus cogantur matrimonii castitatem inviolatam servare.

399. *Oppida.*] Urbes ædificare. *Leges incidere ligno.*] Tabulis ligneis antiquitus leges incidebantur, & sic à Solone conscriptæ fuere, vocabanturque tabulæ illæ ἄξονες. Apud Romanos in æs incidebantur, affigebanturque in foro, loco ad hoc destinato, ut populus legeret. *Nannius. Ligno.*] In ligneis tabulis leges describere, cunctisque legendas proponere.

401. *Carminibus venit.*] Queritur autem Horatius Poëtis omnem gloriam & honorem ademtum, postquam Theologicis atque civilibus relictis artibus, ad amores aliasque frivolas narrationes se contulerunt. *Post hos insignis Homerus.*] Homerus primum exorsus bella scribere, auctor fuit, ut animi Græcorum ad fortia facta & virtutes incitarentur. *Nannius.*

402. *Tyrtæusque mares.*] De hoc Justinus in Epitoma Trogi Pompeii l. III. Fuit Tyrtæus ut genere Atheniensis, claudus, luscus, & omni membrorum parte deformis. Nota historia de Lacedæmoniis & Messeniis: quorum illi consulto oraculo jussi ducem ab Atheniensibus petere, Tyrtæum Poëtam membris mutilum receperunt. *Nannius. Mares animos.*] Animos fortes & strenuos.

403. *Exacuit.*] Excitavit & tanquam ad cotem acuit. *Dictæ per carmina sortes.*] Vates deinde, inquit, & Phœbades Apollinis non nisi carminibus, idque plerumque Heroico, oracula retulerunt.

Et vita monstrata via est, & gratia regum
Pieriis tantata modis, ludúsque repertus,
Et longorum operum finis : ne fortè pudori
Sit tibi Musa lyra sollers, & cantor Apollo.
Natura fieret laudabile carmen, an arte,
Quæsitum est. ego nec studium sine divite vena,
Nec rude quid prosit video ingenium : alterius sic
Altera poscit opem res, & conjurat amicè.
QVI *studet optatam cursu contingere metam,*

Mul-

lerunt. unde etiam versum Heroicum oraculo Pythio debemus, ut auctor Plinius lib. VII. *Nannius. Sortes.*] Oracula ab Apolline data.

404. *Et vita monstrata via est.*] Ratio vivendi à Poëtis indicata : quale est carmen Empedoclis Physicum, & Lucretii de rerum natura poëma, ac Theognidis Moralia. *Nann. Gratia.*] Amicitia regum carminibus comparata est.

405. *Pieriis tentata.*] Carminibus Musarum, quæ Pierides appellantur. *Ludusque repertus.*] Seriis relictis ad ludos ventum : repertæ fabulæ spectaculis exhibendæ. *Nannius. Ludus.*] Oblectatio animorum, sc. Comœdiæ & Tragœdiæ.

406. *Et longorum.*] Et requies animi post longos labores. Animos enim fessos versus & lyra relaxant. *Ne forte pudori.*] Hæc, inquit, eò recensui, ut, quàm olim res arduas poëtica tractaverit, cognoscas, & ne Musas contemnas, atque in Poëtarum referri numerum erubescas. *Nannius. Ne forte pudori.*] Hæc dixi, ô Piso, ne te pudeat Poëtam esse.

407. *Solers.*] Perita. *Apollo.*] Apollo inventor citharæ, qui Musis præest.

408. *Natura fieret, &c.*] Tractat hic quæstionem de causis efficientibus Poëseos. Et primum quæstionem proponit per oppositionem causarum duarum, naturæ scilicet & artis. Deinde respondet duas illas causas non esse separandas, sed conjungendas. Tum hanc sententiam illustrat à contrario, videlicet reprehensione ignaviæ, petulantiæ, atque ambitionis, & denique impudentiæ quorundam Poëtarum sui temporis. *Piscator. Natura fieret laudabile, &c.*] Multi affirmant posse solo ingenio quemquam Poëtam evadere : alii nihil ingenio, omnia institutioni atque arti tribuunt. Horatius alterum sine altero inutile ac mancum esse tradit. *Nannius.*

409. *Quæsitum est.*] In controversiam vocatur, utrum Poëta nascatur, an fiat. *Studium sine.*] Ars sine fœcundo ingenio.

410. *Rude quid prosit.*] Ingenium arte non expolitum. *Alterius sic.*] Sic natura & doctrina mutuis se opibus juvant.

411. *Conjurat amice.*] Ostendit utrumque se invicem requirere, ita ut & natura & arte Poëtam formari dicendum sit. *Nannius. Conjurat.*] Consentit.

412. *Qui studet optatam.*] Cum per se non sufficiat ingenium, omnia laboribus petenda esse pronuntiat, & in primis annis sudandum; idque exemplis eorum, qui ob coronam floribus contextam, mox marcidam futuram, innumeros subeunt labores. *Cursu contingere metam.*] Loquitur de σταδιοδρόμοις, hoc est, iis qui in stadio currunt. Locus autem unde cursus initium erat, *carcer*; ubi finis, *meta* dictus. *Nannius. Cursu contingere.*] Labore & opere ad finem pervenire sibi propositum.

413. *Multa*

Multa tulit, fecitque puer: sudavit, & alsit:
Abstinuit Venere & vino. qui Pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magistrum.
Nunc satis est dixisse, Ego mira Poëmata pango.
Occupet extremum scabies. mihi turpe relinqui est,
Et, quod non didici, sanè nescire fateri.
Ut praeco, ad merceis turbam qui cogit emendas,

As-

413. *Multa tulit.*] Mira sunt quæ de athletarum & cursorum abstinentia tradunt auctores. Antequam enim sese ad certamen ipsum accingebant, quotidie per aliquot menses in gymnasio exercebantur, verbera à magistro accipiebant, concubitu abstinebant, tenui cibo & vix ad vitam tolerandam sufficienti se sustentabant, frigida in potum dabatur: quæ omnia Græci, voce ἀναϛηφαγίας comprehendunt, meminitque Aristoteles lib. VIII. Polit. cap. III. *Nannius.* Vide & Pet. Victorii Variar. lect lib. 37. cap. 21. *Puer.*] Παῖς ὤν, cum esset puer. *Sudavit & alsit.*] Calorem sensit & frigora pertulit.

414. *Abstinuit Venere & Baccho.*] Hoc est, libidine & ebrietate. Cui simile Terentii illud in Eunucho: *Sine Cerere & Libero friget Venus.* Pet. Victor. Var. lect. l. 6. c. 2. *Nann. Vino.*] Romæ pueri vino abstinebant. *Qui Pythia cantat.*] Tibicen, adhibitus ad canendas laudes Apollinis in Pythiis, (id est, in ludis celebratis in honorem Apollinis, qui Pythonem serpentem occiderat) hic Tibicen didicit, &c. *Pythia cantat.*] Docet altero exemplo tibicinis, neminem cum arte nasci, sed magistrorum primò judicium subeundum esse. *Pythia* olim fuit Citharœdicum tantum certamen, ubi citharœdi de laude carminis certabant: quo respexit Horatius. Postea Empedocles etiam alia instituit certamina, ut palæstram, ut discum. Fuere & *Pythia* certamina in honorem Apollinis instituta, quæ initio singulis novennis, post quinquennio quoque celebrata sunt. primus ea Apollini dicavit Diomedes. Turneb. lib. II. cap. 25. *Nannius.*

416. *Non satis est dixisse.*] In aliis est, *Nunc satis est dixisse, &c.* Si legas *Non satis est*, simplex erit Oratio; si vero *Nunc satis est*, oratio tota εἰρωνικῶς effertur. Nam id, quod videtur asseverare, miris modis negat. *Nannius. Nunc satis est dixisse.*] His miseris temporibus. *Pango.*] Compono, id est, Ego possum mira poëmata componere, inquit malus Poëta.

417. *Occupet extremum.*] Metaph. ducta à lusu puerorum se mutuo ad currendum cohortantium, qui scabiem imprecantur ei, qui ultimus ad calcem pervenerit. Sic indoctus & gloriosus Poëta non vult in extremo ordine versari, sed suam ignorantiam regit jactatione & audacia. *Mihi turpe.*] Inhonestum post alios currere, non antevertere. *Relinqui* autem idem hic est quod Græcis ἀπολείπεσθαι. *Nannius. Relinqui est, &c.*] In cursu relinqui.

418. *Et, quod non didici.*] Hæc verecundia stulta. Pueri hac ambitione plerumque laborant, ut quæ ignorant, simulent se scire, ne non videatur ingenium omnibus modis instructum. Verum vituperanda illa arrogantia. nemo enim tam doctus, cui non multa restent discenda. *Nannius. Et, quod non didici.*] Et sane turpe est mihi (inquit malus Poëta) fateri, quod non didici.

419. *Ut praeco ad merces.*] Præceptum XXIX., quales carminum nostrorum auditores, censores ac judices adhibere debeamus;

Assentatores jubet ad lucrum ire Poëta
Dives agris, dives positis in fœnore nummis.
Si verò est, unctum qui rectè ponere possit,
Et spondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum: mirabor, si sciet inter-
noscere mendacem, verúmque beatus amicum.
Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,
Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
Lati-

beamus nempe non adulatores, sed sinceros. Ad hoc præceptum transit reprehensione Poëtarum sui temporis, qui hac in parte delinquebant, & ita reprehensionem paulò ante institutam continuat. Reprehensionem autem hanc illustrat primum similitudine præconum: deinde expositione causarum adulationis, id est, beneficiorum quibus ditiores sibi comparant assentatorum gratiam & applausum. *Piscator. Ut præco ad merces.*] Damnat eos, qui auditores corrogabant, & muneribus devinciebant, ut deprædicarentur. Hunc etiam morem taxat Martial. lib. VI. Epigrammatum:

Quod tam grande sophos clamat tibi turba togata,
Non tu Pomponi, cœna diserta tua est.

Cum comiter excipiuntur prandio, laudant Poëtam & lectorem. Sic Persius his verbis:

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Carpit similiter eos qui invitatiunculis corrogant auditorium, ad laudes decantandas. Tales assentatores dicuntur Plinio *laudicœnæ*. Nannius. *Cogit emendas.*] Qui congregat.

420. *Assentatores jubet, &c.*] Sic Poëta locuples, assentatores ad poëmata sua vel indoctissima laudanda beneficiis provocat.

422. *Si vero est unctum.*] Si sit Poëta, qui unctum, id est, convivium lautum dare possit. *Unctum qui rectè ponere possit.*] Qui liberaliter in convivio tractat adulatores, qui munera dat, qui sportulas, qui tesseras, miror qui verum amicum à ficto dignoscat. Hoc malum divitiæ ferunt, ut nusquam internoscant veros à falsis amicos, sibique adulatores & gesticulatores concilient, unde rectè Diogenes: Κρεῖττόν ἐστι ἐς κόρακας ἀπελθεῖν ἢ ἐς κόλακας. *Præstat in corvos quam in adulatores incidere.* Nam corvi non nisi cadavera devorant, adulatores vivos etiam absumunt homines. *Unctum.*] Quicquid laute & opipare instructum, id *unctum* vocamus. *Nannius.*

423. *Et spondere levi.*] Et se vadem constituere pro paupere levi, qui quavis impellitur emolumenti spe. *Levi pro paupere.*] Hoc est, infido, cui fides non habeatur. Græcis ἀναξιόπιστος dicitur paupertas, ut quæ suspecta. *Nannius. Atris.*] Tristibus.

424. *Internoscere.*] Distinguere.

425. *Beatus.*] *Beatus* hic Horatius non pro divite & opulento, ut alias, sed cum quo bene agitur, quod ob stuporem suas adversitates non intelligat. Ita in Miscellaneis docuimus lib. III. *Nannius.* Vel tanquam beatus: quod si sciret, esset beatus, in hac saltem parte. *Beatus amicum, &c.*] Beatus, ut ipse se censet esse.

426. *Tu seu donaris.*] Docet Horatius, quomodo adulatores possint cognosci. *Cui.*] Alicui.

427. *Tibi factos.*] Ad versus abs te scriptos, *Ducere plenum.*] Tecum adducere

Lætitiæ. clamabit enim, Pulcrè, benè, rectè:
Pallescet super his: etiam stillabit amicis
Ex oculis rorem: saliet: tundet pede terram.
Ut, qui conducti plorant in funere, dicunt
Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: sic
Derisor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perspexisse laborent,
An sit amicitia dignus. si carmina condes,
Numquam te fallant animi sub vulpe latentes,
Quinctilio si quid recitares, Corrige, sodes,

Hoc

cere adulatorem lætitia affectum ob spem utilitatis.

428. *Pulchre, bene, recte, &c.*] Verba sunt assentatoris, poëmata tua ficte approbantis.

429. *Pallescet.*] In admirationem ac stuporem rapietur. *Nannius. Super his.*] Ad hæc pallescet, quasi novo genere poëmatis obstupefactus. *Etiam stillabit amicis, &c.*] Non statim clamabit *Euge*, sed prius contrahet pallorem, quasi extra sensum rapiatur, & quasi miraculum audiat, deinde lacrymabitur. Gaudium ingens & dolor ingens ex diversis caussis eumdem habent effectum, ut ostendit Alexander Aphrodisiensis in Problematis. *Nannius. Stillabit amicis Ex oculis, &c.*] Effundet lachrymas (quæ sunt ros oculorum) simulans se gaudere.

430. *Tundet pede terram.*] Præ gaudio saltabit.

431. *Ut qui conducti plorant.*] Ut præficæ, quæ in funeribus conductæ, lacrymas excitant, queritantur, ploratum edunt, pectus tundunt, vellunt crines ob hominem defunctum, non minus quam liberi parentibus aut parentes liberis orbati solent; ita assentator & gesticulator plures ostendit affectus quam verus laudator. *Nannius.*

432. *Ex animo.*] Τῆς καρδίας, vere, sine fuco.

433. *Derisor vero plus.*] Assentator. *Movetur, &c.*] Movetur ficte non ex animo.

434. *Multis urgere culullis.*] *Culullis*, id est, poculis. diminutivum à culeis. Hinc *cululli* proprie calices fictiles, quibus Pontifices & virgines Vestales in sacris utebantur. postea promiscue pro omni genere poculorum usurpati. Horatius lib. I. Carm. Oda XXXI.

—— Dives & aureis
Mercator exsiccet culullis, &c.

Nannius. *Urgere.*] Poculis explorare.

435. *Torquere mero.*] Vinum ingeniorum lene est tormentum. *Perspexisse.*] Ad plenum cognoscere. *Nannius.*

437. *Numquam te fallant.*] Si conditurus es carmen, & amici judicium adhabiturus, perspice an censuram ingenuam ac candidam adhibeat. Nam laudabit forte omnia, ut beneficiolum aliquod exsculpat, ut vulpecula illa Æsopica. *Nannius. Animi sub vulpe.*] Animi dolosi, vafri, insidiosi.

438. *Quintilio si quid recitares.*] Quintilio Varo Poëtæ Cremonensi. Hic fuit alienorum scriptorum sincerus & incorruptus judex: de hoc Quintilio vide Od. 18. & Od. 19. lib. I.

439. *Melius*

Hoc, ajebat, & hoc. meliùs te posse negares,
Bis térque expertum frustrà: delere jubebat,
Et malè tornatos incudi reddere versus:
Si defendere delictum quàm vertere malles;
Nullum ultrà verbum aut operam sumebat inanem,
Quin sine rivali téque & tua solus amares.
Vir bonus & prudens versus reprehendet inerteis,
Culpabit duros: incomtis allinet atrum
Transverso calamo signum: ambitiosa recidet
Ornamenta: parum claris lucem dare coget:
Arguet ambiguè dictum: mutanda notabit:

Fiet

439. *Melius tè posse negares.*] Si negares te melius posse id præstare, postquam bis vel ter, id est, sæpius tentasses.

440. *Delere jubebat, &c.*] Quintilius jubebat adhuc corrigere vel certe discindere, ne carmina legerentur.

441. *Et male tornatos incudi.*] Et versus non satis rotundos, id est, male perpolitos emendare. Duæ sunt Metaph. à fabris lignariis & fabris ferrariis ductæ.

442. *Vertere molles.*] Corrigere.

443. *Nullum ultra.*] Nullum amplius verbum dicebat.

444. *Quin sine rivali.*] *Rivales* dicuntur, qui eamdem amant, quasi ad unum eumdemq; rivum potum veniant. alioqui *rivales* sunt, qui ex eodem fonte rivos ducunt. Nonius Marcellus: *Rivales dicti sunt, quasi in unum amorem derivantes.* Nannius. *Sine rivali.*] Sine æmulo.

445. *Vir bonus & prudens.*] Occasione exempli Quintilii, exponit nunc in genere officium boni & prudentis emendatoris: cujus officii partes septem enumerat; quæ tamen ad quatuor revocari possunt. Primò, ut tollat supervacanea; versus scilicet inertes & ambitiosa ornamenta. Secundò, ut addat, quæ desiderantur, hoc est, parum claris lucem det. Tertiò, ut commutet deteriora cum melioribus, nempe minus significantia cum significantioribus; sententias ineptas cum acutis, &c. Quartò, μετάθεσις. Verba enim in versibus alio atque alio loco collocata, numerum faciunt molliorem. ut, *Si curat cor spectantis, &c.* Melius sic, *Si cor spectantis curat, &c.* Piscator. *Vir bonus & prudens.*] Hæc duo in censore requiruntur, ut sit candidus, sincerus, & peritus. Talis admonebit, quæ vitiosa sint, nec quidquam subterfugiet aut subticebit, quod dedecori esse possit scriptori. *Nannius. Inertes.*] Versus arte carentes.

446. *Duros.*] Male sonantes. *Allinet atrum.*] Transverso calamo notabit & lituram inducet.

447. *Ambitiosa recidet.*] Crebriora Epitheta & ornamenta nimis florida amputabit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Obscuris lucem adferet & illustrabit. Maximum autem in oratione vitium obscuritas; nam totum sermonis officium extinguit, cum in hoc adhibeatur, ut intelligatur. *Nannius. Parum claris.*] Parum apertis.

449. *Arguet ambigue dictum.*] Amphibologias vituperabit. *Notabit.*] Signo calami.

 450. *Ari-*

Fiet Aristarchus: nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? hæ nugæ seria ducent
In mala, derisum semel exceptúmque sinistrè.
Ut, mala quem scabies aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana,
Vesanum tetigisse timent fugiúntque Poëtam,
Qui sapiunt: agitant pueri, incautíque sequuntur.
Hic, dum sublimeis versus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveámve: licet, Succurrite, longùm
Clamet, iò cives, non sit qui tollere curet.

Si

450. *Aristarchus.*] Fiet castigator severus, qualis Aristarchus Grammaticus clarissimus, qui in Homeri versibus selegendis germanis, & in nothis rejiciendis judex fuit acerrimus. *Nec dicet.*] Sicut multi adulatores dicunt.

451. *Nugis.*] In re levi. *Hæ nugæ.*] Hæc vitia (inquit Horatius) quæ nugas esse ducis, Poëtam semel ab assentatore deceptum, in mala seria deducent, ita ut optimum se Poëtam esse sibi persuaserit. *In seria ducent mala.*] Id est, in publicam & apertam reprehensionem si non fuerit emendatus. *Nannius.*

452. *Exceptumque sinistre.*] Male delusum ab amico adulatore.

453. *Ut mala quem scabies.*] Hic exponit, quid evenire soleat Poëtæ vesano, id est, vanæ gloriæ cupiditate laboranti, quique emendari recusat: illum, nempe, à sapientibus fugi, à pueris exagitari, dicit. Et hoc illustrat tribus similibus: Comparat enim ambitionem stulti Poëtæ primum porrigini; deinde morbo regio, tum lunatico. Tum similitudinem aucupis in foveam lapsi addit: ubi describit ambitiosi Poëtæ gestum; & aucupis querelam per prosopopœiam exponit. *Piscator.* Turneb. lib.6. cap.25. *Ut mala quem scabies.*] Qui sapiunt non secus timent fugiuntque malum Poëtam, quam illum quem scabies, &c. *Morbus regius.*] Icteritia, qua facies tota hominum fit crocea.

454. *Fanaticus error.*] Turneb. lib. 19. cap. 9. *Fanaticus error.*] Morbus fanaticus, quo laborant furiis correpti. *Diana, &c.*] Diana lymphatos efficit.

455. *Vesanum tetigisse timent.*] Poëtam furore quodam, non studio & doctrina cum ingenio conjuncta excitatum. *Timent.*] Qui sapiunt, vesanum tamquam scabiosum fugiunt. *Nannius.*

456. *Agitant pueri.*] Persequuntur. *Incautique.*] Parum cauti.

457. *Hic dum sublimes versus.*] Hic plurimum sibi tribuens. *Sublimis.*] Μετέωρος, qui vultu in cælum sublato incedit. *Nannius.* Guil. Canterus Novar. lect. lib.4. cap.12. *Ructatur.*] Dum putidos versus quasi ructus edit. *Et errat.*] Et errat animo & corpore.

458. *Si veluti merulis intentus, &c.*] Si, ut auceps qui merulis avibus insidias struit, in foveam, (id est, in perspicuos errores) incidit.

459. *Licet, succurrite.*] Quamvis longum, id est, diu clamet, iò cives succurrite, succurrite.

460. *Clamet, Io cives.*] *Io* vox jubilantis, ut in triumphis; hic vero quiritantis dum Quiritum opem implorat. *Non sit qui tollere curet.*] Quia ignorat an ultro se dejecerit, an si extractus eodem

se præ-

Si quis curet opem ferre & demittere funem:
Quî scis, an prudens huc se dejecerit atque
Servari nolit? dicam, Siculique Poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Insiluit. sit jus, liceátque perire Poëtis.
INVITUM *qui servat, idem facit occidenti.*
Nec semel hoc fecit: nec, si retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famosæ mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet, utrùm
Minxerit in patrios cineres, an triste bidental

Move-

se præcipitabit. *Nannius. Tollere curet.*] Attollere.

461. *Demittere funem.*] Demittere funem in foveam.

462. *Prudens huc.*] An sciens & de industria.

463. *Servari nolit.*] Servari non vult ne emendetur. *Dicam Siculique Poëtæ.*] Ne videatur incredibile tantum inesse Poëtis furorem, ut eupiant perire, & si admoveas manum auxiliatricem, habituri sint pro maleficio, non pro beneficio, narrat mortem Empedoclis Agrigentini, qui avidissimus gloriæ, in Ætnam insiluit, ut hominum opinione in cœlos sublatus putaretur. *Nannius. Siculique Poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini.

465. *Frigidus Ætnam.*] *Frigidus*, stultus & vecors. Nam quibus sanguis est frigidior, corde sunt plerumque vecordiore. Elegans hîc est antithesis, qua frigiditas bilis atræ opponitur ardoribus ignis Ætnæ. *Nannius. Frigidus Ætnam.*] Frigidus præsentis mortis horrore, vel, frigidus, id est, atra bile affectus. Est enim Melancholia, frigidissima.

466. *Poëtis, &c.*] Poëtis qui se nolunt corrigi.

467. *Invitum qui servat, &c.*] Pet. Victorii Variar. lect. lib. 10. cap. 22. & lib. 36. cap. 21. *Idem facit occidenti.*] Idem facit ac si occideret. *Idem* pro *simile*.

468. *Si retractus erit.*] Ab Ætnæ incendio.

469. *Fiet homo.*] Fiet rationis particeps & sanus. Insanus enim, homo non est. *Et ponet famosæ.*] Nec deponet amorem, id est, curam non abjiciet famosæ mortis, id est, mortis infamis. Nam seipsum occidere (quod fecit Empedocles) infame est.

470. *Nec satis apparet.*] Hic furorem ambitiosi Poëtæ aliis similibus declarat. Primum comparat illum furioso, qui ob nefanda scelera furiis exagitarur. Dein comparat cum urso, qui è caverna eruperit: postremo comparat eum hirudini, quæ curem invaserit. Arque ita hanc de arte Poëtica præceptionem concludit, ut doceat plurimum referre, ut Poëta non sit ambitiosus; sed contra, ut in poëmatis suis vitia quam diligentissime inquiri curet, eaque demonstrata, emendare studeat. *Piscator. Nec satis apparet cur versus factitet.*] Non satis perspicuum est, urrius sceleris pœnam luat malus Poëta, dum versus factitet; sepulchrine violati an sublati bidenralis.

471. *An triste bidental Moverit.*] Omnis locus fulmine ictus, statim erat religiosus. At sacer fiebat, ara ibidem ex-

ALDI MANUTII
DE
METRIS HORATIANIS
TRACTATUS.

Carminum genera, quibus HORATIUS *in Odis utitur, sunt undeviginti.*

PRIMUM genus: ut Ode 1. lib. I., quæ est monocolos. Sunt enim omnes versus Choriambici Asclepiadei tetrametri acatalecti: qui constant è spondeo, & duobus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: hoc modo,

Mæce -- nas atavis -vv- edite re-vv-gibus vv
O & -- præsidium & -vv- dulce decus -vv- meum vv
-- -vv- -vv- vv
-- -vv- -vv- v-

Primi generis Odæ 3.

Lib. I., Ode 1. *Mæcenas atavis edite Regibus.*
III., Ode 31. *Exegi monimentum ære perennius.*
IV., 8. *Donarem pateras, grataque commodus.*

SECUNDUM genus: ut Ode 2., quæ est dicolos tetrastrophos. Primi quique tres versus sunt hendecasyllabi Sapphici pentametri acatalecti: qui constant è trochæo, spondeo, dactylo, & duobus trochæis: vel spondeo ultimo: sic,

Iam sa -v tis ter -- ris nivis -vv atque -v diræ --
Grandi -v nis mi -- sit pater -vv & ru -v bente -v
Dexte -v ra sa -- cras jacu -vv latus -v arces --

Quartus autem quisque Adonius dimeter catalecticus, ex dactylo & spondeo vel trochæo: sic,

Terruit -vv urbem --
-v -- -vv -v --
-v -- -vv -v -v
-v -- -vv -v --
-vv --

Secundi generis Odæ 26.

I., 2. *Iam satis terris nivis atque diræ.*
10. 12. 20. 22. 25. 30. 32. 38.
II., 2. *Nullus argento color est.*
4. 6. 8. 10. 16.
III., 8. *Martiis cælebs quid agam Kalendis.*
11. 14. 18. 20. 22. 27.
IV., 2. 6. 11. *Pindarum quisquis studet æmulari.*
Epod. 18. *Phœbe silvarumque potens Diana.*

TERTIUM genus: ut Ode 3., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque

quisque versus Choriambicus Glyconius trimeter acatalectus: constans è spondeo, choriambo, & pyrrhichio, vel jambo: sic,

Sic te -- diva potens -vv- Cypri v-

Secundus verò quisque, Choriambicus, Asclepiadeus tetrameter acatalectus: è spondeo, duobus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: sic,

Sic fra -- tres Helenæ -vv- lucida si -vv- dera vv

-- -vv- v-

-- -vv- -vv- vv

Tertii generis Odæ 12.

I., 3. 13. 19. 36. *Sic te diva potens Cypri.*
III., 9. 15. 19, 24. 25. 28. *Donec gratus eram tibi.*
IV., 1. 3. *Intermissa Venus diu.*

Quartum genus: ut Ode 4., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter acatalectus: constans è quatuor primis pedibus spondeis, vel dactylis, indifferenter, ut in versu Heroïco: deinde è tribus trochæis, vel spondeo ultimo: sic,

Solvitur -vv acris hy -vv ems gra -- ta vice -vv veris -v & Fa -v voni --

Secundus verò quisque est Archilochius, constans ex penthemimeri jambica, id est, ex jambo vel spondeo, jambo, & syllaba. Deinde è tribus trochæis, vel spondeo ultimo: sic,

Trahúnt -v que sic v- cas - machi -v næ ca -v rinas --

-vv -vv -- -vv -v -v --

v- v- - -v -v --

Quarti generis Ode una.

I., 4. *Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni.*

Quintum genus: ut Ode 5., quæ est tricolos tetrastrophos. Primi quique duo versus sunt Asclepiadei, qualis ille, *Mæcenas atavis edite regibus*. Scanduntur enim sic,

Quis mul -- ta gracilis -vv- te puer in -vv- rosa v-

Persu -- sus liquidis -vv- urget odo -vv- ribus vv

Tertius autem quisque est Pherecratius Heroïcus trimeter acatalectus: constans è spondeo, dactylo & spondeo: sic,

Grato -- Pyrra sub -vv antro --

Quartus vero quisque est Glyconius: qualis ille, *Sic te Diva potens Cypri.* Scanditur enim hoc modo,

Cui fla -- vam religas -vv- comam v-

-- -vv- -vv- v-

-- -vv- -vv- vv

-- -vv --

-- -vv- vv

Quinti generis Odæ 7.

I., 5. 14. 21. 23. *Quis multa gracilis te puer in rosa.*
III., 7. 13. *Quid fles Asterie quem tibi candidi.*
IV., 13. *Audivêre Lyce Dii mea vota.*

Sextum genus: ut Ode 6., quæ est dicolos tetrastrophos. Primi quique

quique tres versus sunt Asclepiadei, qualis ille, *Mecenas atavis edite regibus*. Scanditur enim hoc modo,

Scribê -- ris Vario -vv- fortis & ho -vv- stium vv
Victor -- Mæonii -vv- carminis a -vv- lite vv
Quam rem -- cunque ferox -vv- navibus aut -vv- equis v-

Quartus autem Glyconius, qualis, *Sic te diva potens Cypri*. Scanditur sic,

Miles -- te duce gesf -vv- serit vv
-- -vv- -vv- vv
-- -vv- -vv- vv
-- -vv- -vv- v-
-- -vv- vv

Sexti generis Odæ 9.

I., 6. 15. 24. 33. *Scribêris Vario fortis, & hostium.*
II., 12. *Nolis longa feræ bella Numantiæ.*
III., 10. 16. *Extremum Tanaim si biberes Lyce.*
IV., 5. 12. *Divis orte bonis optime Romulæ.*

SEPTIMUM genus: ut Ode 7., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Heroïcus hexameter catalecticus in duas syllabas: constans è sex pedibus, dactylo & spondeo indifferenter in omnibus locis, quanquam in quinto aliquando spondeus ponitur, & in sexto dactylus: ubi etiam sæpe pro spondeo trochæus admittitur. Sed de versu Heroïco multa diximus in institutionibus nostris Grammaticis. Scanditur autem sic,

Lauda -- bunt ali -vv i cla -- ram Rhodon -vv aut Mity -vv lenen --

Secundus autem quisque est dactylicus Alcmanius tetrameter catalecticus, habens quatuor ultimos pedes Heroïci versus, sic,

Aut Ephe -vv sum bima -vv risve Co -vv rinthi --
-- -vv -- -vv -vv -v
-vv -vv -vv --

Septimi generis Odæ 3.

I., 7. 28. *Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen.*
Epod. 12. *Quid tibi vis mulier nigris dignissima barris.*

OCTAVUM genus: ut Ode 8., lib. I., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Aristophanius dimeter acatalectus: constans è choriambo, & bacchio, sive amphimacro: hoc modo,

Lydia dic -vv- per omnes v--

Secundus autem quisque est Choriambicus Alcaïcus tetrameter acatalectus: constans ex epitrito secundo, duobus choriambis, & bacchio, sive amphibracho, hoc modo,

Te Deos o -v-- ro Sybarim -vv- cur properes -vv- amando v--
-vv- v--
-v-- -vv- -vv- v--

Octavi generis Ode unica.

I., 8. *Lydia dic per omnes.*

NONUM genus: ut Ode 9., quæ est tricolos tetrastrophos. Primi quique duo versus sunt Dactylici Alcaïci acatalecti; qui constant ex penthe-

 mimeri

mimeri jambica, id eſt, ex jambo vel ſpondeo, jambo & ſyllaba, quæ dicitur cæſura: deinde è duobus dactylis, vel ultimo amphimacro: hoc modo,

Vides v- ut al v- ta - ſtet nive -vv candidum -vv
Sora v- ƈte, nec v- jam - ſuſtine -vv ant onus -vv

Tertius autem quiſque eſt Jambicus Archilochius dimeter hypercatalectus: conſtans quatuor pedibus: primo & tertio, jambo, vel ſpondeo: ſecundo & quarto, jambo duntaxat, deinde ſupereſt ſyllaba, hoc modo,

Sylvæ -- labo v- rantes -- gelú v- que v

Quartus autem quiſque eſt Dactylicus Alcaïcus acatalectus: conſtans ex dimetro Heroïco, & dimetro Trochaïco, id eſt, è duobus dactylis, & duobus trochæis: vel ultimo ſpondeo; hoc modo,

Flumina -vv conſtite -vv rint a -v cuto --

v- v- - -vv -vv
v- v- - -vv -vv
-- v- -- v- v
-vv -vv -v --

Noni generis Odæ 37.

I., 9. *Vides ut alta ſtet nive candidum.*
16. 17. 26. 27. 29. 31. 34. 35. 37.
II., 1. *Motum ex Metello conſule civicum.*
3. 5. 7. 9. 11. 13. 14. 15. 17. 19. 20.
III., 1. *Odi profanum vulgus & arceo.*
2. 3. 4. 5. 6. 17. 21. 23. 26. 29.
IV., 4 9. 14. 15. *Qualem miniſtrum fulminis alitem.*

Decimum genus: ut Ode 11., quæ eſt monocolos. Sunt enim omnes verſus Choriambici Alchaïci pentametri acatalecti: qui conſtant è ſpondeo, tribus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: hoc modo,

Tu ne -- quæſieris -vv- ſcire nefas -vv- quem mihi quem -vv- tibi vv
Finem -- Dii dederint -vv- Leuconoë -vv- nec Babylo -vv- nios v-

-- -vv- -vv- -vv- vv
-- -vv- -vv- -vv- v-

Decimi generis Odæ 3.

I., 11. 18. *Tu ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi, quem tibi.*
IV., 10. *O crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens.*

Undecimum genus: ut Ode 18., libri II., quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalectus: conſtans amphimacro, & duobus jambis, vel ultimo pyrrhichio: hoc modo,

Non ebur -v- nequ'au v- reum v-

Secundus quiſque verſus eſt Jambicus Archilochius trimeter catalecticus: conſtans è quinque jambis & ſyllaba: recepto tamen in locis imparibus etiam ſpondeo: hoc modo,

Mea v- reni v- det in v- domo v- lacu v- nar v

-v- v- v-
v- v- v- v- v- v

Undecimi

Undecimi generis Ode una.

II., 18. *Non ebur neque aureum.*

DUODECIMUM genus: ut Ode 12. libri tertii, quæ est dicolos tristrophos. Primi quique duo versus sunt Ionici à minore, Sapphici, trimetri acatalecti: qui constant è tribus Ionicis à minore, vel ultimo pæone tertio: hoc modo,

Miserar' est vv-- nequ' amori vv-- dare ludum vv--
Neque dulci vv-- mala vino vv-- laver' aut ex vv--

Tertius item versus est Ionicus à minore, Sapphicus, acatalectus, sed tetrameter: constans è quatuor Ionicis, à minore: hoc modo,

animari vv-- metuentes vv-- patriæ ver vv-- bera linguæ vv--

vv-- vv-- vv--
vv-- vv-- vv--
vv-- vv-- vv-- vv--

Duodecimi generis Ode una.

III., 12. *Miserarum est, neque amori dare ludum.*

DECIMUMTERTIUM genus, ut Ode 7., libri IV., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Heroïcus hexameter catalecticus: qualis, *Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen*, hoc modo,

Diffu -- gêre ni -vv ves rede -vv unt jam -- gramina -vv campis --

Secundus quisque est Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus: constans duobus dactylis & syllaba: hoc modo,

arbori -vv búsque co -vv mæ -

-- -vv -vv -- -vv --
-vv -vv -

Decimitertii generis Ode una.

IV., 7. *Diffugêre nives, redeunt jam gramina campis.*

DECIMUMQUARTUM genus: ut lib. V., Ode 1., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus; constans è sex Jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam spondeo: hoc modo,

Ibis -- Libur v- nis in -- ter al v- ta na v- vium vv

Secundus quisque est Jambicus Archilochius dimeter acatalectus: constans è quatuor jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam spondeo; hoc modo,

Ami v- ce pro v- pugna -- cula vv

-- v- -- v- v- vv
v- v- -- vv

Decimiquarti generis Odæ 10.

Epod. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Ibis Liburnis inter alta navium.*

DECIMUMQUINTUM genus: ut Ode 11., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Jambicus Hipponacteus trimeter acatalectus: qualis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* hoc modo,

Petti -- nihil v- me sic -- ut an v- tea v- juvat vv

Secundus verò quisque est Sapphicus: constans penthemimeri heroïca, & dimetro jambico, id est, è duobus dactylis, & syllaba, deinde è qua-

è quatuor jambis; recepto tamen in locis imparibus etiam spondeo: hoc modo,

Scribere -υυ versicu -υυ los - amo υ- re per υ- culsum -- gravi u-
-- υ- -- υ- υ- υυ
-υυ -υυ - υ- υ- -- υ-

Decimiquinti generis Ode una.

Epod. 11., *Pecti nihil sicut antea juvat.*

DECIMUMSEXTUM genus: ut Ode 13., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Heroïcus hexameter catalecticus: qualis ille, *Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen*: hoc modo,

Horrida -υυ tempe -- stas cæ -- lum con -- traxit & -υυ imbres --

Secundus verò quisque est Archilochius, constans dimetro jambico, & penthemimeri Heroïca, id est, è quatuor jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam spondeo. Deinde è duobus dactylis, & syllaba: hoc modo,

Nivésv- que de υ- ducunt -- Iovem υ- nunc mare -υυ nunc silü -υυ æ -
-υυ -- -- -- -υυ --
υ- υ- -- υ- -υυ -υυ -

Decimisexti generis Ode una.

Epod. 13., *Horrida tempestas cælum contraxit & imbres.*

DECIMUMSEPTIMUM genus: ut Ode 14., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est, qualis, *Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen*: hoc modo,

Mollis in -υυ ertia -υυ cur tan -- tam dif -- fuderit -υυ imis --

Secundus autem quisque est Jambicus Archilochius dimeter acatalectus: qualis ille, *Amice propugnacula*; hoc modo,

Obli -- vio υ- nem sen -- sibus υυ
-υυ -υυ -- -- -υυ --
-- υ- -- υυ

Decimiseptimi generis Odæ 2.

Epod. 14., *Mollis inertia cur tantam diffuderit imis.*
15. *Nox erat, & cælo fulgebat luna sereno.*

DECIMUMOCTAVUM genus: ut Ode 16., quæ est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Heroïcus hexameter: hoc modo,

Altera -υυ jam teri -υυ tur bel -- lis ci -- vilibus -υυ ætas --

Secundus verò quisque est Jambicus Hipponacteus trimeter: qualis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* Quanquam in hac Ode secundus quisque versus constat è solis jambis; quod semel tantùm legitur fecisse Horatius. Quamobrem versus ille, *Eamus omnes execrata civitas*, sic est legendus, *Eamus omnis execrata civitas.* Quod & Porphyrioni placet, ut sit figurata locutio, *Eamus omnis civitas execrata hæc & quæ poterunt reditus abscindere dulces.* Sunt enim omnes jambi: hoc modo,

Suis υ- & ip υ- sa Ro υ- ma vi υ- ribus υ- ruit υυ
-υυ -υυ -- -- -υυ --
υ- υ- υ- υ- υ- υυ

Decimi-

Decimioctavi generis Ode una.

Epod. 16., *Altera jam teritur bellis civilibus ætas.*

UNDEVIGESIMUM genus: ut Ode 17., quæ est monocolos. Sunt enim omnes versus Jambici Hipponactei trimetri acatalecti: qualis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* hoc modo,

Iam j'ef -- fica v- ci do -- manus v- ſcien v- tiæ v-
Supplex -- & o v- ro re -- gna per v- Proſer -- pinæ v-
-- v- -- v- v- v-
-- v- -- v- -- v-

Undevigeſimi generis Ode una.

Epod. 17., *Iam jam efficaci do manus ſcientiæ.*

INDEX AUCTORUM

In commentariis citatorum.

INDEX
LOCUPLETISSIMUS
RERUM AC VERBORUM.

Numerus, Paginam: A, primam: B, secundam columnam denotat.

Ante.

Britanni

C.

D.

Daunus

Discipu-

Fomenta

G.

Gratia

Iapeti

Interiore

I N D E X.

L.

Larissa,

Multa

O.

P.

Pavo,

Pla-

Q.

R.

Rapula

S.

Sub-

Tha-

Trifor-

cetus,

INDEX.

FINIS.

